

609

609-4-3

1.671

8

THEATRVM
SANCTORVM
PATRVM,

EX DECRETO SACR
Concilij Tridentini, editum.

*SVPER VNIVERSA EVANGELIA, Q
DOMINICIS DIEBVS IN ECCLESIA LEGVNT*

TOMVS PRIMV

THEATRVM

SANCTORVM

PATRVM

EX DECRETO SACR

Concilij Tridentini, editum.

2VPERVNIVERSA EVANGELIA

DOMINICIS DIEBUS IN ECCLESIA LEGUNT

TOMVS PRIMVS

DE M A N D A T O Regij Senatus,
opus, cui titulus est Theatrum Sancto-
rum Patrum, Reuerendi admodum Pa-
tris Magistri Christophori Sanctotis,
Burgenſis, inſpiciendum ac excutiendum acce-
pi. In quo non ſolùm quod Catholicæ fidei re-
ctæque fidelium institutioni, nec minimum quid
quod aduerſetur apparet, verùm etiam pietatis
& eruditionis plena ſunt omnia; & quod mirabi-
lius eſt, in Sanctorum Patrum ſententijs euoluẽ-
dis diligens & curioſa inquiſitio. Opus ſanè tan-
to authore dignum: quapropter ſi in lucem pro-
fluxerit, omnibus ſtudioſis maximè profutu-
rum exiſtimo. Datis in hoc Diui Gregorij Colle-
gio, die vltima Octobris, anni milleſimi ſexcen-
teſimi tertij.

*Fr. Antonius
de Viedma.*

*Fr. Baſilio
de Raynoſo.*

HEATRVM SANCTORVM
Patrum, à Reuerendo admodum Patre Ma-
gistro Christophoro Sanctotifio conscrip-
tum; opus sane suo authore dignissimum, &
eruditionis grauissimum testimonium, summa, qua po-
tui voluntate, ac voluptate legi atque perlegi, iussu Reuc-
rendi admodum patris Magistri fratris Hèrici Enriquez,
Prouincialis, in quo nihil inuenio, quod sacrosanctæ Ma-
tris Ecclesiæ decretis aut bonis moribus contrarium ef-
se videatur: quin potius totum illud non solum Christia-
nam redolet pietatem & fidem Catholicam sapit, sed
etiā authoris (quod summæ illius laudis est) in euoluen-
dis Sanctorum scriptis, & grauissimorum Doctorum do-
ctrinis indefessum laborem, & grauissimum studiū de-
monstrat. In eo enim opere multa, tum ex sacra Scriptu-
ra, eiusque grauissimis expositoribus, & sanctis Doctori-
bus, tum etiam ex sacrosanctis & æcumenicis Concilijs
diligentissimè ac fidelissimè collecta, multarumque re-
rum similitudines aptè, ac subtiliter interferuntur: quæ
omnia si diligenter inspiciat, qui Euangelicus conciona-
tor euadere cupit, facile poterit, quascumque doctissimas
verbi Dei conciones conficere, easque ad populum glo-
riose habere: quare dignissimum censeo, vt opus hoc ty-
pis mandetur in communem omnium vtilitatem. In cu-
ius rei testimonium nomen meum subscripsi. Dat. in Bur-
go Oxomensis, die 22. Mensis Nouembris, anno Domi-
ni. 1601.

*Fr. Balthasar
de Raynoso.*

Prologus

Epilogus te-
nius Prologi,

Vt ergò Prologi huius, breue epilogum accipias, sci-
re oportet, vnde originem acceperit, adeò graue malū,
vt Sacrosanctæ matris Ecclesiæ vnitas, iacturam per va-
rias orbis partes passa fuerit. Experientia nos docuit, ex
duplici radice originem traxisse hoc malum. Prima qui-
dem radix Pastorum negligentia fuit. Qui ratione offi-
cij, & muneris sibi iniuncti, oues sibi commissas, vberri-
mè Sanctæ matris Ecclesiæ doctrinæ pascuis, eas pasce-
re, cum tenerentur, vel propter scientiæ ignorantiam, vel
propter negligentie, grauissimum peccatum, pascere ne-
glexerunt. Altera verò tanti mali radix fuit, plurimorū
contionatorum detestanda superbia, omnium hæresum
mater. Hi quidem alta sapientes, & non humilibus con-
sentientes, iudicantes se esse Sapientes, histrionum potius
more quam Doctorum contionantes res, docentes vana,
& loquentes mendacia, stulti facti sunt, & in varias hære-
ses miserè prolapsi, populum miserum, in errorum dete-
stabilem sententiam, secum pertraxerunt. His duobus ma-
lè duplici pharmaco Sancta mater Ecclesia, medelam sa-
m exhibere voluit. Parochis, Sacri Concilij Tri-
ni Catechismo, salutarem exhibuit medicinam,
probenimbuti fuerint sanctissimo illo doctrinæ pas-
cuis, quas Christus sanguine suo acquisiuit, pascent,
& in Sacrosanctæ matris Ecclesiæ ouili in ve-
ni Pastores conseruabunt, cæteris aut illo quis
qui potius aurium pruritus audienti-
am sanam solidamque doctrinam
singularem medicinam; *Theatrum*
decreuit, & mirabiliter propina-
ne necessitas, superius explica-
m Deus sua immensa gra-
erat opus commissum, iā
cessit. Quatenus *Theatrum*
ne iam senio confectus in
facile cōcionatores hau-
ones, quas Sanctissimi Ec-
clesiæ

Ad Lectorem.

rijs me muneribus exornauit. Primarium omnium iudicio, quodliceret mihi tandem optata quiete frui, nam in animo proposuerat me iterum ad fratrem in Flandriam remittere, id quod mihi primarius Praesidens Regni Hispaniae Comes à Baragias significauit, apud quem precibus instare non cesauit, donec Regis Christianissimi animum hac in re mutatum vidi. Ego verò vt ingenuè verū fatear, super omnes gratias mihi à Rege liberaliter concessas, nullam maiorem iudicauit, quam optatam quietē mihi posse reportare. Pluris illam feci, & teste Deo nunc facio, quam vniuersos orbis thesauros. Thesaurum enim verum, quem à multis annis desiderabam, in agro sancte quietis absconditum inueni. Quo frui statim proposui, & in hac felici animi quiete, vniuersos Sanctorum Patrum thesauros, in Sacrosanctae matris Ecclesiae agro reconditos omni diligentia inuestigare curauit, quateus *Sanctorum Patrum Theatrum*, iam diu à me inceptum, ad optatum finem, Deo fauente, perueniat. Hactenus ga vt ime oportuit narratione (candide Lector) vt nberum ostendam & omnino inculpatum aduersusnes qui meae negligentiae ad scribendum putabant *trum* hoc, in Sacra Tridentina Synodo inceptum norum decursu, non fuisse absolutum, & in Sacmatris Ecclesiae magnam vtilitatem prelo m. Verum qui grauissimas meas occupationes dei, in vsum Sacrosanctae matris Ecclesiae, omni me culpa liberum iudicabunt. Ignunum, eò quòd velut alter Cæsar rens, calamo fidei utebatur. Egsta in manu tenens, hostes inbellere conabar. Tu ergo (ctrum sententijs armatus, iclesiae hostes prodire libefidei à Sanctis Patribus teboratam, qua facile possimi extinguere.

Animi qui
quantificatio

Quare San-
ctorum Pa-
trum Thea-
trum cuius
non fuerit ab-
sum.

Erratâ primi Tomi.

Pagina 2. columna, 2. linea 34. nostra, lege nostra: pag. 3. col. 2. lin. 24. turbidinis, turbinis. lin. 35. tanto, tan-
 tum, lin. 41. flectibus, fletibus: pag. 4. lin. 13. propheta propheta: col. 2. lin. 8. rectitudinis, rectitudinis:
 & lin. 19. deducimus, diducimus: & lin. 40. decebit, docebit: pag. 5. col. 2. lin. 28. & nun, & nunc pag. 8. col. 2.
 lin. 28. va sole, vt sol: & lin. 33. diffuncta, defuncta: pag. 9. col. 1. lin. 25. vna que, vna quæ: pag. 11. lin. 38. dedi-
 cimus, diducimus: pag. 13. col. 1. lin. 10. sentationem, scortationem, & lin. vlt. inq. ose, subdole, & col. 2. lin.
 7. inbmissum, submissum & lin. 9. iustus, iustos pag. 14. col. vlt. arnumme, arnoumai: pag. 17. lin. vlt. erum,
 eam: pag. 18. col. 2. lin. 26. recipierint, receperint: pag. 19. col. 1. lin. 27. quid, qui. pag. 20. col. 1. lin. 9. indig-
 num, indigum. pag. 21. col. 2. lin. 35. dispexerant, despexerant: pag. 22. col. 1. lin. 29. porturbatione, perturba-
 tione: & lin. 32. scrutinius, scrutinio, lin. 34. Ierosilymita, Ierosolymita: & col. 2. lin. 15. sancta, sanctæ: lin. 39.
 hinnulum, hinnulo: pag. 23. col. 1. lin. 2. formideo, formido, lin. 15. constructi, constricti: pag. 25. col. 1. lin. 27.
 coningerit, contigerit, lin. 47. tunc, tunc: pag. 26. col. 2. lin. 2. & 3. subiactus, subiectus, lin. 4. aperiebamur,
 operiebamur, lin. 7. satiat, faciat: pag. 27. col. 1. lin. 8. Hic, Sic: lin. 17. Mariam, Maria, col. 2. lin. 38. quidem,
 qui de. pag. 28. col. 2. lin. 8. potius, potius, lin. 24. sunt, sum, lin. pen. nobibus, nubibus: pag. 29. col. 2. lin. 37.
 foretatis, societatis, pag. 30. col. 1. lin. vlt. cum simili terrore, non cum simili terrore, col. 2. lin. 14. vis, vix, in
 margine, cognocetuo, cognocetur, lin. 25. vidente, videntes, lin. 44. trepitu, crepitu pag. 31. col. 2. lin. 2. af-
 census, accensus, lin. 10. valle, vallem, lin. 24. noceremus, nosceremus, lin. 28. eminentur, eminentior, lin. 37.
 tribuit, tribuat, lin. 38. accipiunt, accipiant. Pag. 32. col. 1. lin. 21. tibij, libri, col. 2. lin. 33. omnes, omnis, lin.
 34. per quam, per quem. lin. 41. apostolos, apostolus. pag. 33. col. 1. lin. 39. boni, boni, lin. 42. misereretur, mis-
 ceret. col. 2. lin. 4. regno, regnum. pag. 34. col. 2. lin. 23. naue, nube. pag. 36. col. 2. lin. 4. Xenim, enim, lin.
 24. Apollitrosimon, Apollitrosif. pag. 37. col. 1. lin. 15. fi, si, lin. 4. obrijs, obilis, lin. 43.
 ali quo, è laqueo: pag. 38. col. 2. lin. 37. syderium, sydereum. Pag. 39. col. 1. lin. 31. veri descit, viridescit, lin. 44.
 ætatis, æstatis. pag. 40. col. 1. lin. 1. vbique, vbiq. lin. 25. natu, nati, col. 2. lin. 16. ramos ramus. pag. 41. col. r.
 li. 2. abnegabitur, abnegabit: col. 2. lin. 3. froctum, fructum: pag. 43. col. 1. lin. 13. tenam, terra. lin. 43. munde, mū-
 de. col. 2. lin. 10. non sicut, non sicut. lin. 13. vitrum, vitreum. lin. 19. defequatus, defecatus: li. 36. manum, manuū
 Pag. 45. col. 1. li. 12. vn, vt: lin. 34. intelligat, intelligit. col. 2. li. 6. hos, hoc, li. 10. habeti, habiti, lin. 12. probitis
 probis, li. dropæ, prope, lin. 27. tates, talis. pag. 46. col. 2. lin. 9. contempus, contemptui: pag. 47. col. 1. lin. 6.
 Flige, Elige, lin. 16. pafionem, pafionum: pag. 48. col. 1. lin. vlt. quid non, quid enim. col. 2. li. vlt. tunc is, tu-
 ne is: pag. 49. col. 2. lin. 4. hocci, hoc ei. li. 46. mussus, missus. col. 2. lin. 43. illi, illic. Pag. 51. col. 1. lin. 26. qui,
 quæ. pag. 54. col. 2. lin. 33. veniente, venienti. pag. 58. col. 1. marg. 2. dubiculauit, dubitauit. pag. 59. col. 1. lin.
 30. nam quam, nun que. pag. 62. col. 2. lin. 23. scripturatum, scripturarum, lin. 26. scriptandum, scriptaudum,
 pag. 63. col. 1. lin. 10. nos, li. 12. pulire, polire. pag. 68. col. 1. lin. 15. agitatam, agitatam, col. 2. lin. 15. prepterea,
 propterea. li. 21. existimationes, existimationis, lin. 33. laudes, laudis. pag. 69. col. 1. lin. 17. tatrator, parator.
 lin. 27. afferatur, tfferatur. pag. 73. li. 37. fugure, fugere. pag. 78. col. 2. lin. 35. fortioq, fortior. pag. 79. col. 1. li.
 10. conferatio, conuersatio. pag. 87. col. 2. lin. 8. auaritis, auaritiæ, lin. 9. luxuris, luxuriæ, lin. 16. Ioannes, Ioā-
 nis. pag. 91. col. 1. lin. 8. exempuis, exemplis, col. 2. lin. 15. parafciue, parafceue, lin. 37. incuruauibus, incurua-
 uimus. pag. 97. col. 2. lin. 25. eius, & eius. pag. 98. col. 1. lin. 47. declaruit, declarauit. pag. 100. col. 2. lin. 16. cog-
 nosceris, cognosceretis. pag. 101. col. 1. lin. 46. aditiffet, adieciffet, pag. 102. col. 2. lin. 4. quidam, quodam.
 Pag. 107. lin. 7. Irachonitidis, Trachonitidis. pag. 108. col. 1. lin. 5. mortus, mortuus. pag. 111. col. 2. lin. 24. de
 signa, designantur, pag. 119. col. 2. lin. 20. Prter, Pater. lin. 21. dicertet, diceret. pag. 124. col. 2. lin. 9. allitentes
 allicientes. pag. 133. col. 2. lin. 43. minus, minos. pag. 134. col. 2. lin. 34. ludæos, ludæus. pag. 135. col. 2. lin. 45.
 prateritias, prateritam. pag. 139. col. 2. li. 17. putans, putatis. pag. 145. col. 2. lin. 23. planior, planiora, lin. 24.
 deficient, efficiens. pag. 147. col. 2. lin. 2. ascendet, ascendit. pag. 150. col. 1. lin. 7. omores, mores. lin. 28. Syrio-
 rum, Assyriorum. pag. 151. col. 2. lin. 19. prophetis, prophetiæ. pag. 156. col. 2. li. 27. eructæ, exultæ. pag. 158.
 col. 2. lin. 32. reperit, reperit. talis reperiri vxoris, tales reperiri vxores. pag. 159. col. 2. lin. 23. coniugia, cūgi-
 pag. 168. col. 2. lin. 5. Qui, quid. pag. 170. col. 1. lin. 10. incultata, inculeata. lin. 15. informatus, infirmatus.
 Pag. 171. col. 2. lin. 44. computantis, computatis. pag. 178. col. 1. lin. 23. negligo, neglige, col. 2. lin. 11. expro-
 brat, exprobat. pag. 182. col. 1. li. 16. noli, nolite. pag. 183. col. 2. li. 24. per ipso, per ipsum. li. 44. Maris, Maria.
 Pag. 187. col. 1. lin. 4. quæquæ, quoque. lin. 35. plurim atque, plurimaque. pag. 191. col. 2. lin. 46. mortui, mor-
 tuum. pag. 192. col. 2. lin. 2. nasceremur, nasceremur. pag. 195. col. 1. lin. 14. pænalia, pœnaliz. col. 2. lin. 29. infirmi-
 tas, infirmitas. pag. 202. col. 2. lin. 2. hereres, hæresesi. Pag. 215. col. 2. lin. 28. seuit, seuit. lin. 37. ordem, orbem
 lin. 40. septenari, septenarij. pag. 223. col. 1. li. 30. prouehret, prouehret. pag. 226. col. 1. lin. 9. dicebatur, dice-
 bantur. col. 2. lin. 1. nulla, vlla. pag. 228. col. 1. lin. 16. nucquæ, nunquam. col. 2. lin. 45. videbatur, videbat. pag.
 230. col. 1. lin. 10. deferre, diserte, lin. 39. delectatque, deleta. pag. 241. col. 2. li. 9. apium, apicem, pag. 245. co-
 1. lin. 37. tibi, ibi. pag. 248. col. 1. lin. 23. viuendo, viuenlo. pag. 250. col. 1. lin. 17. impendierent, impedirent.
 lin. 39. conitionem, concionem. pag. 252. col. 1. lin. 15. leuiare, leuare. col. 2. lin. 9. cadem, eadem. pag. 255.
 col. 1. lin. 5. an quamdam, ad quodam. pag. 262. col. 1. lin. 11. tempora, tempore, lin. 21. hi, hlc. pag. 271. col. 2.
 lin. 44. linguis, longius. pag. 272. col. 2. lin. 31. peditum, pederentim. pag. 273. col. 1. lib. 28. obcura, obscura.
 pag. 274. col. 1. lin. 13. breuitatum, breui totum, col. 2. lin. 16. dein, deinde. Pag. 280. col. 1. lin. 27. mysterium
 myteriorum, col. 2. lin. 23. secuti, secuta. pag. 285. col. 2. lin. 10. imputatis, impietatis. lin. 30. mūdalis, mū-
 dialibus. pag. 289. col. 1. lin. 3. legō, legem. pag. 303. col. 1. lin. 25. quoniam, quam. pag. 307. col. 1. li. 18. o-
 bliuiscimus, obliuiscimur. pag. 318. col. 1. lin. 3. succedit, secce lit. pag. 331. col. 2. lin. 30. qon, nos. pag. 332.
 col. 1. lin. 5. tempestates, tempestatibus, lin. 3. dormit, dormiet. Pag. 347. col. 2. li. 10. impofteri, impofteri,
 pag. 353. col. 2. lin. 45. teria, retia. pag. 356. col. 2. lin. 38. zizani, zizania. pag. 358. col. 1. lin. 18. tempere, tem-
 perie, col. 2. lin. 28. opinis, opimis. Pag. 366. col. 1. lin. 9. uoribus, morbus, col. 2. lin. 36. luxuris, luxurijs. pag.
 406. col. 1. lin. 39. expositioni, expositione. pag. 408. col. 2. lin. 23. duxeris, dixeris. pag. 413. col. 1. lin. 14. pectis
 pestis, lin. 23. spinatum, spinatum. pag. 421. col. 1. lin. 3. admoniuncula, admonitiuncula. pag. 430. col. 2. lin.
 7. Propterant, poterant. pag. 438. col. 2. lin. 30. enoxarius, enodatus. lin. 43. samem, sanem, lin. 45. quū, quam
 pag. 439. col. 2. lin. 39. intuitu hæc fecerunt, intuiti hæc fiderunt. pag. 442. col. 2. lin. 4. lex, lux, lin. 28. quo,
 qui. pag. 452. col. 1. lin. 12. mentibus suæ vestris, mentibus vestris. pag. 455. col. 3. lin. 3. eum, dum. pag. 462.
 col. 2. lin. 43. filio, fili. pag. 464. col. 2. lin. 31. acceditu, accenditur, pa. 470. lin. 4. ductum, ductus, col. 2. lin. 1.

Baptista, Baptisma. pag. 482. col. 2. lin. 31. inicum, iniquum. pag. 498. col. 1. lin. 25. cita, sta. pag. 518. col. 1. lin. 27. Eructum, Eructonum. pag. 522. col. 1. lin. 45. aliquam, aliqua. pag. 325. col. 1. lin. 2. illo, illi. pag. 530. col. 1. lin. 43. re ganar, tegamur. pag. 534. col. 1. lin. 43. es, ex. pag. 575. col. 2. lin. 26. fructum, factum. pag. 578. col. 1. lin. 10. lasciuus, lasciuas. pag. 585. col. 1. lin. 7. sed, fed. lin. 8. sed se. lin. 21. Banum, Benum. pag. 596. col. 1. lin. 24. demonium, demoniorum. pag. 600. col. 2. lin. 27. ligatus, ligata. pag. 631. col. 2. lin. 44. perciperet. pag. 636. col. 2. lin. 27. inascaretur, inescaretur. pag. 646. col. 2. lin. 29. quamquam, quemquam. pag. 651. col. 2. lin. 34. limiter, leniter. pag. 652. col. 2. lin. 46. alatore, violatore. pag. 653. col. 1. lin. verbum, verbum. pag. 660. col. 1. lin. 23. Quando, quomodo. lin. 27. inaurauit, inentruauit. col. 2. lin. 44. eorum, coru. pag. 661. col. 1. lin. vlt. clauus, clautus. pag. 666. col. 1. lin. 26. Quomo, Quomodo. pag. 677. col. 2. lin. 25. auditu, aditu. pag. 689. col. 2. lin. 18. celaret, celeraret. lin. 28. ait, ait. pag. 690. col. 1. lin. 22. filijs, fili, lin. 26. veniat veniant.

Con estas erratas que comienzan desde la pagina segunda, y se acaban en la pagina 690. concuerda el primero tomo Theatrum sanctorum Patrum con su original, y assi lo firmo. En Valladolid primero de Septiembre, de 1607. años.

Licenciado Augustin de Vergara.

Errata secundi Tomi.

Pag. 3. col. 1. lin. 14. rabie, legera biem. Pag. 4. col. 2. lin. 29. marefcunt, marcescunt. pag. 13. col. 1. lin. 4. vim, etiam. pag. 30. col. 2. lin. 24. tenuriem, tenuium. pag. 31. col. 1. lin. 16. nudum, tri-duum. pag. 61. col. 2. lin. 27. inastigare, inuestigare. pag. 63. col. 2. lin. 30. et, est. pag. 69. col. 1. lin. 37. spialiter, spiritaliter. pag. 207. col. 2. lin. 10. habeti, habet. pag. 238. col. 1. lin. 25. excidit, ex-cedit. pag. 289. iuba, iuga. pag. 318. col. 1. lin. 34. auciati, fauciati. pag. 329. col. 1. lin. 20. admirari, admirare. pag. 338. col. 1. lin. 30. vaccus, vacuus. pag. 345. col. 1. lin. 8. dignasse, digna esse. pag. 364. col. 1. lin. 34. cuitus, coitus. pag. 391. col. 2. lin. 29. proprio, proprie. pag. 399. col. 2. lin. 3. paccu ti, peccati. pag. 407. col. 2. lin. 32. oucupe, aucupe. pag. 425. col. 2. lin. 27. ille, illi. pag. 441. col. 1. lin. 29. habita, auita. pag. 446. col. 1. lin. 29. in finos, infinitos. Pag. 464. col. 2. lin. 18. itaq, itaque. pag. 481. col. 2. lin. 37. fructio, factio. pag. 506. col. 1. lin. vlt. gemitus, genu. pag. 516. col. 2. lin. 25. obtenebratione, obtenebrationem. pag. 519. col. 1. lin. 18. eum, cum. pag. 523. col. 2. lin. 18. su-pereroga, supererogat. pag. 557. col. 2. lin. 26. credenda, creanda. pag. 580. col. 1. lin. 4. nos, nox, pag. 589. col. 1. lin. 37. rediuiunt, rediuium. pag. 676. col. 1. lin. 31. mundalia, mundalia. pag. 690. col. 2. lin. 41. locus, lacus. pag. 702. col. 1. lin. 4. vinctes, vincens. lin. 45. quanto, quanta. pag. 715. col. 1. lin. 23. quia, qui. Pag. 721. col. 2. lin. scorta, & scorta. pag. 724. col. 1. cenfum, census. col. 2. lin. 9. illis, illi. pag. 726. col. 1. lin. 5. repausationem, reparationem. pag. 730. col. 1. lin. 39. fin, sic. pag. 734. col. 1. lin. 26. colubrem, colubrum. pag. 737. col. 2. lin. 35. fructificantes, sanctificantes. pag. 745. col. 1. lin. 43. sapientiam, sapientia. pag. 749. col. 2. lin. 46. asq, atq; pag. 765. col. 2. lin. 15. abominatione, abominationi. pag. 768. col. 1. lin. 47. ferubaero, seruauero. lin. 48. vexteris, vi-xeris. pag. 772. col. 2. lin. 13. ab id, ob id. pag. 775. col. 1. lin. 12. congruit, congruit. col. 2. lin. 11. du-mum, domum, lin. 34. peccatoris, peccatores. pag. 776. col. 1. lin. 37. euaderer, euadere.

Con estas erratas, desde el numero de la pagina. 3. hasta la pagina 776. concuerda el se-gundo tomo del Theatrum sanctorum Patrum, con su original, y assi lo firmo. En Vallado-lid, primero de Septiembre. 1607.

Licenciado Augustin de Vergara.

T A S S A.

O Iuan Gallo de Andrada, Secretario de Camara del Rey nuestro señor, de los que residen en su Consejo: certifico y doy fee, que auiendo se visto por los señores del vn libro intitulado Theatrum Sanctorum Patrum: compuesto por el Padre Mae-stre fray Christoual de Santotis, dela orden de san Agustin tassaro cada pliego del dicho libro a quatro maravedis. El qual tiene quatrocientos y veynte y tres pliegos, que a los dichos quatro maravedis cada vno, monta el dicho libro, mil y seyscientos y nouenta y dos maravedis, en que se ha de vender en papel. Y dieron licencia para que a esse precio se pueda vender: y mandaron que esta tassa se ponga al principio del dicho libro, y no se pueda ven-der sin ella. Y para que dello conste di el presente en Madrid, a veynte y cinco dias del mes de Enero, de mil y seyscientos y ocho años.

Iuan Gallo de Andrada.

REVERENDISSIMO
PATRI MAGISTRO GREGORIO

Elparenſi, totius Ordinis diui Auguſtini
Generali digniſſimo.

F. Chriſtophorus Sanctotiſſus. S.

VM Sacræ religionis noſtræ ſtatuta caueant, ne quis in lucem aliquid emittere audeat, quin prius à Patribus pietate atque doctrina præſtitiſus examinatum, approbatumque ſit. Ego qui locubrationes nonnullas in uſum eorum, qui Eccleſiæ Catholicę inſeruire ſtudēt, longo tempore parauī, od Reuerēdiſ. P. V. omnia illa qualia qualia ſunt adfero: eiq; me ipſum omneſq; literarios meos labores offero, ſupplex orās, ut ſua autoritate (quę ſumma in vniuerſum Auguſtinianum ordinem eſt) viros pietate atq; eruditione inſignes, quibus cæ tuæ Toletanæ commitiæ referta ſunt, aſſignare non grauetur, qui ſua æqua cenſura lucubrationes ſequentes corrigant: quas ſi dignas inuenerint, ſua approbatione exornent.

In primis Scripturæ ſacrę Scrutinium à D. D. Paulo Antiſtiti Burgenſi, iam pridem æditum, & vetuſtate quodammodo de perditum, per me vero à mendis, quibus ſcatebat repurgatum, & in priſtinum nitorem reſtitutum. Cui poſt vitam autoris, opuſculū de vera hæreticorum origine agnoſcenda præfiximus: in quo maniſeſtè oſtendimus hæreticos ferme omnes, vel Iudaizantes eſſe, vel à Iudæorum ſtirpe originem traxiſſe.

Item in D. Matthæum, expoſitionem, quam multo labore fecimus, in lucem emittere ſi Reuerendiſſimæ P. V. placeat decreuiſus.

Theatrum tandem ſanctorum Patrum, in vniuerſa Dominicanorum Euangelia in lucem dare paramus. Quæ omnia ſi à Patribus per Reuerendiſſimam P. V. aſſignandis approbata fuerint, ſub tua tutela protectione ac facultate, in obſequium Eccleſiæ, ac in ſtudioſorum ſubſidium in lucem dare, Diuino numine aſſante, parati ſumus.

Deus Opt. Max. Reuerendiſſimam P. V. diu ſeruet vniuerſo ordini incolumen. Vale. Toleti, prima Decembris, Anni, 1588.

Licentia Patris Generalis.

NOS Frater Gregorius Elpensis, Prior Generalis totius Ordinis Eremitarum sancti Augustini, visa suprascripta supplicatione, & contentis in ea matura consideratione perpensis, non tantum dicti supplicantis voto assensum præstamus, verum etiam harum vi literarum, & nostri officij autoritate eidem in meritum salutaris obedientie præcipimus, ut lucubrationes istas, postquam à venerabile patre Magistro fratre Alphonso de Mendoça, nostri sacri ordinis professore, & sacerdote, sacræq; Theologiæ professore, & in Academia Salmanticensi Scoti Cathedram publicè moderante cuius correctioni eas subiicimus, fuerint approbata typis mandet: obtenta prius tamen ab illis, quorum interest, facultate. Quibus peractis mandamus omnibus nostris inferioribus in virtute sanctæ obedientiæ, & sub rebellionis nostræ, & excommunicationis latæ sententiæ pœna, ut dicto supplicanti nullo pacto impedimento aliquo esse audeant In quorum fidem, &c. Datum in conuentu nostro Toletano, die prima Decembris, 1588.

F. Gregorius Generalis indignus.

Nostrum officij sub sigillo.

Registrata, lib. 2. Viatorij.

APPROVATIO.

VT autem iuxta præscriptum Reuerendissimi Patris Generalis mandatum, meum ego hac in parte liberè iudicium feram. Cæscio prædictos libros, qui meæ fidei examinandi concrediti sunt, videri licet annotationes marginales, & scholia, seu glossulas Scrutiniio Pauli Burgensis, appositas: & de vera hæreticorum nostri temporis ex Iudæis origine commentarium: & de vita eiusdem Burgensis historiâ, rem esse, quæ & eius auctori plurimum honoris, & omnibus studiosis, quam plurimum vtilitatis allatura sit. Nec est in prædictis libris, quidquâ quod fidei, aut moribus, quoquo pacto dissentaneum sit, sed totum eis consonum esse reperietur. Vnde præterquam quod in Concilio Tridentino horum operum autor iam suæ pietatis & doctrinæ atque iudicij specimen dedit longè clarissimum. sanè in ijs libris, quos nunc euulgare parat, tam clara suæ eruditionis & prudentiæ, ac virtutis testimonia splendent, ut nullus sit tam acer & seuerus rerum iudex, qui de eo non ita sentiat, sicut de homine religiosissimo, eruditissimo & prudentissimo sentire par est. Dat. Toleti, in hoc nostro Augustiniano cœnobio, die 12. mensis Decembr. Anno. 1588.

F. Alphonsus Mendoça.

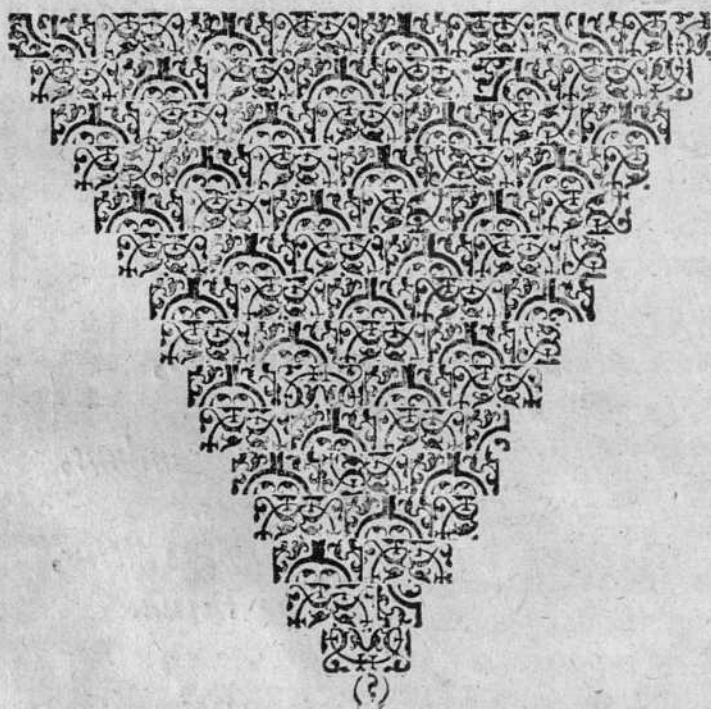
LICENCIATVS IOANNES
LAVRENTIVS LVSITANVS, IN
inclyta Burgensi Ciuitate publicus Latinitatis professor, cir-
ca Theatrum Sanctorum Patrum.

C A R M I N A.

*Andere iam liceat (Christophore) vela carinae,
Accipe praebeatis munera parua tibi,
Annuat altitonans, dederitq; in carmina vires
Ingenium reptans sydera clara petat.
Sed quales referam penitus de pectore laudes,
Illi qui Christo dicitur esse pharus?
Ipse pharum fingit puppi Palinurus in alta,
Luceat ut reliquis dirigat atque micet.
Ut Zachari soboles verbi lux ille vocatur,
Sic liquidò Christo diceris esse Pharus.
Tis sancto posuit magni moderator Olympi,
Quatuor inq; tuo nomine clara micant.
Tis, Christus, sanctusq; pharus, mysteria pandunt,
Quodq; tuas voluit tollere mentis opes.
Vulnera nostra linit Christus de Chrismate dictus,
Et tenebras ungunt iam monumenta tua,
Ut pharus in puppi defert per salsa carinas,
In rate Christi phera, tu pharus esse potes.
Tertio iam sanctus cunctos sanctissimè lustras,
Hoc fantur pueri calicolsq; poli.
Tis dicunt canibus, morsu qui praedia seruant,
Sic Christi seruas, rura, domumquè simul.
Et merito Christi templum dicitur arundo,
Hærese quod cupiunt iam maculare fera.*

*Has liquido constat te iam pepulisse Tarenti,
Hasq; libro toto pellis in orbe tuo.
Carpite terrigenas flores prabente Theatro,
Flosculus vnuserit lilia multa patent.
Vt lumen stellis prabet Titania proles,
Sic modo Christophori iam monumenta micant.
Hic Fabios superat priscos, castulosq; Catones,
Quos habuit claros Roma superba viros.
Nestoreos annos tribuat qui sydera torquet,
Vt possis fruges carpere magne tuas.*

MAGISTER AFRICA FERDINANDVS DE OROZCO, TOTIUS Prouintiæ Castellæ Prouincialis, dilectissimo nobis in Christo Magistro F. Christophoro Sanctotifio, Burgensi, salutem in Domino sempiternam.

VM nostri muneris & officij ratio à nobis exigit, omni studio ac diligentia vniuersa quæ ad sacram nostram Religionem & Christianam Rempubicam expedire videntur, modis omnibus iuuare, & in profectum (pro viribus) deducere. Proinde, cum opera varia in vtilitatem & decorem nostræ Religionis in lucem emiseras, & nobis viri grauissimi, qui tuos labores non paucos perlegerunt, eos in vtilitatem & decorem Sacrosanctæ matris Ecclesiæ omnino esse restentur, & vtilissimum opus *Theatri Sanctorum Patrum*, ex mandato Cardinalium, Sacri Concilij Legatorum, tibi grauissime iniunctum, vt in lucem dares, vidissent, & summopere nobis commendassent. Proinde ne nostro officio deesse videamur, cum te (Magister dignissime) merito summo amore amplexemur, ob tuas eximias virtutes, & præclaras animi dotes, cum eruditione coniunctis, à te obnixè petimus, vt hoc *Theatri Sanctorum Patrum*, vtilissimum opus, typijs mandare non differas, & vt id maiori conatu ac diligentia facias, nostri officij autoritate, in meritum salutaris obedientiæ, tibi præcipimus, vt postquam à Rege Christianissimo, & eius præclaro Senatu excudendi facultas tibi concessa fuerit, in lucem ad nostræ Religionis decorem, & Ecclesiæ Sacrosanctæ vtilitatem emittas. Datum Burgis in Conuentu S. Patris N. Augustini, anno 1606. die vero Maij. 6.

Nostri officij solito sub sygillo.

F. Ferdin. de Orozco,
Prouincialis.

REVEREND. ADMOD. IN
CHRISTO PATRI, F. CHRISTO-
phoro Sanctotifio, sacre Theolog. Doctori, & Diui
Augustini Eremitarum profess.

*Martinus del Rio, Societatis Iesu Sacerdos, & Theo-
logia Doctor, S.P.*

RGO ne in etate quidem extrema quiescendum à labore literario censes? Maeste hac fortitudine, & constantia indefessa, boni athletæ est, in toto huius vitæ, quæ assidua militiæ est, certamine, non dare manum: fortis remigis, nunquam ullo fluctuum impetu brachia remittere, egregij Imperatoris, stantem emori; Christiani perfecti, nullis ærumnis à proximorum salute, & Dei gloria procuranda deturbari. Meliori etate Sacro Concilio œcumenico Tridentino cum cæteris Patribus inter Hispaniæ Theologos laudatissimos sedisti: Audiuit Ecclesia tuum, & probauit zelum, eruditionemque tuam placuit grauissimis Purpuratis Seripando & alijs industria; quare commiserunt, ut ex orthodoxis veterum Sanctorum scriptis commentarios in Euangelia concinnares, quæ Nouatorum quisquillas, & pappos, validiore vento, manibus excuteret. Erat animus statim parere; sed Catholicus Rex Philippus II. Pontifex etiam Maximus operam tuam summis in rebus interea tenuerunt, & in Belgio multis annis Ordinis tui Visitator ac Provincialis præfuit, summa expectatione, nec minori satisfactione. Dilata interea scribendi cura, sed non deposita, paris tandem magnæ molis opus, Theatrum Sanctorum Patrum, spectavi partem, quam legi, si cætera similia, ut non dubito, dignum eruditione, & Religione, & prudentia, & tam matura etate opus: in quo lymphidam præbes viuæ aquæ lympham, non ex canosis haustam lacunis, neque ex cisternis confractis profluentem, sed fluentem de fontibus Saluatoris, vnde hauserunt ille magnæ & solidæ fidei colūne, quibus superædificasti. Habebit Lector, quod tutò emat, legat, probet, sibi de confecto gratulor opere, & sanctissimo vestro Ordini, & toti Ecclesiæ; quibus tanta cum sollicitudine tot annis ingenio, iudicio, voce, calamo seruiiisti, reposita haut dubiè in celis est boni certaminis benè pugnati corona. Vale Valleſoleti xij. Kal. Augusti, CIJ. IJ. CVI.

EXIMIO VIRO DOMINO
F. CHRISTOPHORO SANCTO-

tifio, in Sacra Theologia Magistro, ac sancti
Augustiniani Ordinis professori:

*Alfonfus de los Rios, Archidiaconus de Treuiño, pariter
& Canonicus almae Ecclesiae Burgenfis, eidem
deuinctissimus, S. P. D.*

I Lyricus ille Poeta, valde R. P. si Ly-
ricus (inquam) ille Poeta dolebat maxi-
mè, quòd tempora sibi tarda fluerent,
ac moraretur, in lucem edere librum,
quem sermones nuncupauit, vsque ad cælum ex-
tollens eum, dicens se ibidem tractaturum, quod
æque pauperibus profuturum erat, locupletibus
æquè, idq; neglectum pueris, senibusq; nocumen-
tum allaturum. cum in eo nihil nisi de moribus ali-
quid gentilis Philosophus tractaturus esset. Quã-
to equius conquerar ego tardissima tempora cur-
rere, pecuniarumq; inopiam incussem, cum vtrū-
què in causa sit, quòd tu non prelo mandaueris li-
brum, cui, *Sanctorum Patrum Theatrum*, iam diù no-
men indidisti, in quo elaborando, & componen-
do, multum temporis insumpsisti, ac diù vigilasti,
& non arbitrati tuos solùm, sed etiam Sanctorum
Patrum, qui sacro Còcilio Tridentino astiterunt
suasu, ne dicam imperio, excudendum suscepisti:
nouerant enim Patres illi sanctissimi tuam in di-
uinis literis eruditionem, morum integritatē, Re-
ligionis obseruationē, ac erga Christianam fidē
maximum zelum; atq; ideò (absit adulatio dictis)
æquo iure te virum egregium dignum iudica-
runt, cui talis prouincia comitteretur. Cum in

AD INVICTIS-
SIMVM REGEM
PHILIPPVM III.
MAGISTER CHRISTOPHVS
S ANCTOTIS IVS.

MERITO quidem (Rex inuictissi-
me) vniuersalis Ecclesia in terris mili-
tans, gloriari poterit, te, inter tot Reges
insignes, Primarium Ducem habere.
Cum tot Regna inclyta, tot Trouincias
generosas, tot Principes & insignes Cu-
bernatores, per maria vastissima, ac
regiones amplissimas, Deus tibi concesserit. Qui omnes, sicut
merito gloriantur sub tua protectione vitam agere opulentā,
ita quoq; vniuersalis Dei Ecclesia tropheum & triumphum,
aduersus vniuersos hareticos, Catholica fidei hostes, sibi, sub tā
præclaro Duce, fortissimisque militibus, polliceri poterit: eò
quòd Deus ipse, Diuina sua ordinatione, te cunctorum fidelium
Ducem, Religionis Christiana singularem defensorem, & Ec-
clesia firmissimā columnam dederit. Cui singularibus atque
Diuinis dotibus, Religionis & deuotionis eximia pietatis, in-
stitia, & liberalitatis, cunctisque virtutum generibus Regiā
tuam Maiestatem exornarit. Me ter fœlicem pradio, quòd
labores circa Theatrū Sanctorum Patrum, mihi à Sacri
Concilij Tridentini legatis iniunctos, tam fideli & inclyto Re-
gi oblatos, & inter tot insignium virorum monumenta huius
tui clientis lucubrationes libenter (vti spero) accipies. Ego qui-

dem his meis laboribus ostendere volui, Euangelia Sacra,
 nulla via commodius & facilius interpretari posse, quam per
 petuum Sanctorum Patrum, & primariorum Ecclesie Dei
 Doctorum consensum, ad oculum ostendendo. Quorum disci-
 pulum, cum me esse profitear, mei muneris esse iudico, eiusdem
 doctrine Sacra possessione, tanquam pretiosissimum thesaurum,
 ad posteritatem propagare, & in tuas Regales manus humi-
 liter tradere: ut tua sub protectione cuncti glorientur, maxi-
 me verbi Dei concionatores, fidem sacram, & Ecclesiam fulci-
 re sua sancta doctrina, ut fideliter cuncta per uniuersa Regna
 procedant, supplex Deum, vita manente, precabor. Et ut Re-
 giam tuam Maiestatem, ad sui nominis gloriam, & Ec-
 clesie sue Sanctae utilitatem, diu seruet incolumem.

Valeat Regia tua Maiestas, & annos

Nestoreos regnet.

D. OPT.

dem his meis laboribus ostendere volui, Euangelia Sacra,
 nulla via commodius & facilius interpretari posse, quam per
 petuum Sanctorum Patrum, & primariorum Ecclesie Dei
 Doctorum consensum, ad oculum ostendendo. Quorum disci-
 pulum, cum me esse profitear, mei muneris esse iudico, eiusdem
 doctrine Sacra possessione, tanquam pretiosissimum thesaurum,
 ad posteritatem propagare, & in tuas Regales manus humi-
 liter tradere: ut tua sub protectione cuncti glorientur, maxi-
 me verbi Dei concionatores, fidem sacram, & Ecclesiam fulci-
 re sua sancta doctrina, ut fideliter cuncta per uniuersa Regna
 procedant, supplex Deum, vita manente, precabor. Et ut Re-
 giam tuam Maiestatem, ad sui nominis gloriam, & Ec-
 clesie sue Sanctae utilitatem, diu seruet incolumem.

D. OPT. MAX.

PROLOGVS IN OPVS

THEATRI SANCTORVM PA-

TRVM, IN QVO DE SACROSANCTÆ

matris Ecclesiæ vera vnitatem tractat. Quam sacrosancta

Tridentina Synodus restaurare decreuit: & validissima

media, quibus vsa est, ad hanc fœlicem restorationem, cõ-

tra vniuersos Ecclesiæ hostes faciendam agit: per Magi-

strum Fratrem Christophorum Sanctotifium Augu-

stinianum, adamantissimum & candidum

Lectorem, S. P. D.

SACROSANCTA Tridentina

Synodus (Amantissime Lector) Spi-

ritus sancto congregata, semperq; suo

numine afflata, nihil magis in votis

habuit, quam Ecclesiæ Catholi-

vnitatem, hæreticorum peruersissi-

ma nequitia labefactatam, laceratam,

atque destructam, in suum pristinum statum reuocare, ac

firmius stabilire. Ita vt vniuersis hæreticorum peruersis-

simis dogmatibus, contra illam excitatis, deuictis, ac in

profundum inferni demersis, Sacrosanctam hanc Eccle-

siam, in fœlicem pristinamque hanc vnitatem restitutam

relinqueret. Alta enim mente considerabat, huius nostre

Ecclesiæ statum, à summa Dei sapientia, sic in terris insti-

tutum & stabilitum fuisse, vt, licet in hac mortalium ter-

ra, & miseriarum valle peregrinaretur, nihilominus ta-

men opere, indefessoq; labore, omnes illos supræmos cæ-

lites imitarentur, qui in terra illa viventium habitant, vt

tandem eorum fœlicissimam vitam cõsequi valeant, eaq;

*Sacrum Con-
cilium Eccle-
siæ unitatem
restaurare
disponit.*

*Ecclesiæ sta-
tum in terris
quomodo sta-
bilitum sit.*

Prologus

*Ecclesia sta-
tus ad formā
caelestis Ieru-
salem effigia-
tus.*

*Sicut Beati
lumine glo-
rie Deum vi-
dent, sic quo-
que iusti ip-
sum Deū lu-
mine fidei ag-
noscunt.*

*Quomodo va-
rius status sit
Ecclesie mi-
lantis, &
triumphantis.*

*Militans &
triumphans Ec-
clesia, una ea-
demque est,
sic à Deo fun-
data ut una
eademq; sit.*

*Nihil magis
Ecclesie pro-
prium quam
vnitas.*

perpetuò fruantur: Vnde manifeste constat, ipsum Deū, huius Ecclesiæ statum, sic ad normam ciuitatis cælestis Ierusalem effigiare voluisse, vt etiam iusti in terris degentes, vestigia Beatorum sectantes, sese conciuēs Sanctorū, & domesticos Dei esse certa fide agnoscant, atque ita eorūdem vitam Sanctorum degere cunctis constet. Sicque tādem vt manifesta hæc veritas cunctis nota fiat. Nempē, quòd quemadmodum in ipsa cælestium gloria, ipsemet Deus à cunctis conspicitur Beatis, lumine gloriæ media- te, in quo ipsa fœlicitas, & æterna beatitudo consistit. Ita quoq; in terris à cunctis fidelibus lumine fidei, per speculum, quod in Deo & in Sanctis eius intuentur, & in enigmate, rem ipsam demonstrante, ipse Deus hic ostendatur, videatur & agnoscatur, atque perpetuis obsequijs, vt par est, colatur, donec Beatifica illa visione, cum cæteris cælestibus conciuibus, perpetua fruitione gaudeant, & tādem vnum cum illis fiant. Hæc vera vnitas est. At, quis nō dicat hos valde inter sese diuersos ciues, omninòque varios viuentium status esse, variasq; Ecclesias, & nomine, & re, omninò constare, cum altera triumphās dicatur & sit, altera vero militans, manifeste agnoscatur ab omnibus? Re quidem admodum diuersę apparent, Nam illa gloriose triumphans, de possessione victoriæ fœliciter partæ, gaudio in enarrabili perpetuo lætatur. Hæc verò militans, in duro agone & certamine crudeli, indies magis ac magis continetur & luget. Verūnenim uerò, licet in hoc, sicut in varijs rebus inter sese differre videantur, nō tamen diuersæ idcirco Ecclesiæ sunt, sed vnica tantum, perfectissima vnione vnita cum ipso Deo, à quo sapientissimè instituta, eaque sicut in cælis, ita pariter in terris, illa vnitate fundata & stabilita permanet. Hinc est, quòd Spiritus sanctus in Canticis Canticorum vnica esse testatur, eamque sic in suo Epithalamio graphice describit dicens: *Vna est colūba mea, perfecta mea, vna est matri sua, electa genitrici sua.* Nihil est quidem adeò peculiare, aut magis proprium Ecclesiæ Catholicæ, quàm hæc fœlix vnitas,

Ad Lectorem.

vnitas, in qua ab exordio mundi instituta fuit à Deo. Hæc est tunica illa inconsutilis desuper contexta per totum, quæ scissam non fuit. Beati cælesti illa gloria fruente, & iusti Deo in hac vita seruiētes, & charitate perfecti ipsi Deo inherētes, Christi tunica sunt, varietate gratiarum, & Sacramentorum desuper contexta per totum. De qua quidem tunica, Vates Euangelicus Esaias, cum iuramento Dei nomine attestatur dicens *Vino ego, dicit Dominus, quia his omnibus velut ornamenta vestieris.* De omnibus tam triumphantis quàm militantis Ecclesiæ ciuibus, Esaiam intelligere possumus, licet de gentibus ad Christum venientibus, ibi ad litteram sermonem agat. Tunc enim Ecclesiæ Gentium ad Christum venisse constat, quatenus ipse fidei professionem faciat. Illa que tunc Ecclesiæ Catholice vnitatem amplexata est. Et quauis in hac erumposa vita degentes, aduenæ & peregrini ab illa Ierusalem celesti videamur, currimus tamen gaudentes, ad brauium supernæ vocationis, & spe certa comprehendimus illud, & concordes cælestium effusimur. Hinc est quod Diuus Paulus in quo animo fert, sitantum modo nos hospites & peregrinos vocari patiamur. *Iam enim (inquit) non esis hospites & aduenæ, sed estis ciues Sanctorum, & domestici Dei super adificati supra fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso firmamento angulari lapide Christo IESU. In quo & vos coadificamini in habitaculum Dei in Spiritu sancto.* Vnde vnitas Ecclesiæ tam triumphantis quàm etiam militantis, in Christo fundatam esse, qui vnus ciuitatis struitor pulcherrima est, sicut omnium vnum caput. Omnes (inquit idem Paulus) *unum corpus sumus in Christo Iesu, atque alterius membra.* Qui hanc vnitatem studiole seruare nituntur, eo ipso quod charitate Deo inherēt, viua Ecclesiæ membra se iam esse validissimè sibi persuadent, & vnionem cum ipsis cælestibus se habituros firmiter sperant. Quotales sunt, fidem, quam habent, operibus comprobantes, ab omnibus quasi digito demonstrantur. Hi sunt qui viuētes in carne plantauerunt Ecclesiam sanctam

Iusti Christi tunica sunt.

Iusti cæcines Sanctorum celestium facti sunt.

Ephes. 2.

Ecclesiæ militantis & Triumphantis vnitas in Christo fundata.

Vnitas Ecclesiæ hinc fit, quia omnes vni corpus cum Christo sumus.

Iusti sanguine suo Ecclesiam plantant.

Prologus A

Quam perfe-
cta Ecclesie
vnitas sit.

Ephes. 4.

Ecclesia mili-
tans per me-
dia fidei &
baptismatis,
cum Trium-
phante con-
nectitur.

Ecclesie vni-
tas diuinarū
personarū
vnitatem re-
fert.

ut Deus
sua glorie
beatos in
Triumphan-
te pascit, sic
quoque Deus
hic militan-
tes pasto-
re pascit.

ut Deus
sua glorie
beatos in
Triumphan-
te pascit, sic
quoque Deus
hic militan-
tes pasto-
re pascit.

guine suo. Hij quidem cū in hac Ecclesiæ vnitate degant,
sunt de quibus Paulus dicit: *Inuicem supportantes in chari-
tate, solliciti seruare unitatem spiritus, in vinculo pacis.*
Adeò quidem perfecta hæc vnitas est, vt Paulus illam cū
omnibus suis diuinis perfectionibus Spiritus sancti peni-
cillo depingat, dicens: *Vnum corpus, & vnus spiritus, sicut vo-
cati estis in vna spe vocationis vestre: Vnus Dominus, vna fi-
des, vnum baptisma, Vnus Deus & Pater omnium, qui est su-
per omnes, & per omnia, & in omnibus nobis.* Vides ne perfe-
ctissimam hanc Ecclesiæ militantis vnitatem, per media
fidei & baptismatis, cum triumphantī copulari & con-
ecti? Audi obsecro quanta firmitate Paulus hanc vnitatem
confirmet, dicens: *Vocati ergo sumus in unitatem spiritus,
vt veritatem facientes, in charitate crescamus in illo per om-
nia qui est caput, Christus, ex quo totum corpus compactum &
conexum per omnem iuncturam subministrationis, secundū
operationem, in mensuram vnius cuiusq; membri, augmen-
tum corporis facit in adificationem sui in charitate.* O quam
præclarè nobis Ecclesiæ Catholicæ vnitatem, prædictis
verbis Paulus describit, non modò ad vnitatem cælestiū
spirituum illam referendo, verū etiam testatur nobis
hanc Ecclesiæ Vnitatem, Diuinarum personarum vnita-
tem (qua maior excogitari nō potest) illam quodam mo-
do referre, valdeq; similem illi esse voluit. *Vnus* (inquit)
Deus & Pater omnium, qui est super omnes & per omnia, &
in omnibus nobis. Ac si dicat, Deus, Vnitatem personarum
in fide viuā agentium à Deo perfectam, in Ecclesia hac mi-
litante fecit, vt diuinitatem quandam personarum hac
vnitate ad vnum in se representarent, instituit.
Prætereā sic planè Deus suam militantem instituerat
Ecclesiam, vt quemadmodum in suprema illa triumphā-
te Ierusalem, vnus supremusq; Deus vniuersos beatos sua
ineffabili gloria pascit & faciat, sic quoque (licet non pari
modo) in hac militante Ecclesia fideles suos, sibi charita-
te vnitos, sua diuinitate pascere & saginare voluit, corpo-
ris & sanguinis sui sacratissimo pasto, vt sic tandem om-
nium

Ad Lectorem.

IND

Ecclesie uni-
tas quam mi-
serè lacerata

1. *Staphylococcus aureus*
 2. *Staphylococcus epidermidis*
 3. *Staphylococcus saprophyticus*
 4. *Staphylococcus carnosus*
 5. *Staphylococcus sciuri*
 6. *Staphylococcus hyicus*
 7. *Staphylococcus pasteuri*
 8. *Staphylococcus aureus*
 9. *Staphylococcus aureus*
 10. *Staphylococcus aureus*
 11. *Staphylococcus aureus*
 12. *Staphylococcus aureus*
 13. *Staphylococcus aureus*
 14. *Staphylococcus aureus*
 15. *Staphylococcus aureus*
 16. *Staphylococcus aureus*
 17. *Staphylococcus aureus*
 18. *Staphylococcus aureus*
 19. *Staphylococcus aureus*
 20. *Staphylococcus aureus*
 21. *Staphylococcus aureus*
 22. *Staphylococcus aureus*
 23. *Staphylococcus aureus*
 24. *Staphylococcus aureus*
 25. *Staphylococcus aureus*
 26. *Staphylococcus aureus*
 27. *Staphylococcus aureus*
 28. *Staphylococcus aureus*
 29. *Staphylococcus aureus*
 30. *Staphylococcus aureus*
 31. *Staphylococcus aureus*
 32. *Staphylococcus aureus*
 33. *Staphylococcus aureus*
 34. *Staphylococcus aureus*
 35. *Staphylococcus aureus*
 36. *Staphylococcus aureus*
 37. *Staphylococcus aureus*
 38. *Staphylococcus aureus*
 39. *Staphylococcus aureus*
 40. *Staphylococcus aureus*
 41. *Staphylococcus aureus*
 42. *Staphylococcus aureus*
 43. *Staphylococcus aureus*
 44. *Staphylococcus aureus*
 45. *Staphylococcus aureus*
 46. *Staphylococcus aureus*
 47. *Staphylococcus aureus*
 48. *Staphylococcus aureus*
 49. *Staphylococcus aureus*
 50. *Staphylococcus aureus*
 51. *Staphylococcus aureus*
 52. *Staphylococcus aureus*
 53. *Staphylococcus aureus*
 54. *Staphylococcus aureus*
 55. *Staphylococcus aureus*
 56. *Staphylococcus aureus*
 57. *Staphylococcus aureus*
 58. *Staphylococcus aureus*
 59. *Staphylococcus aureus*
 60. *Staphylococcus aureus*
 61. *Staphylococcus aureus*
 62. *Staphylococcus aureus*
 63. *Staphylococcus aureus*
 64. *Staphylococcus aureus*
 65. *Staphylococcus aureus*
 66. *Staphylococcus aureus*
 67. *Staphylococcus aureus*
 68. *Staphylococcus aureus*
 69. *Staphylococcus aureus*
 70. *Staphylococcus aureus*
 71. *Staphylococcus aureus*
 72. *Staphylococcus aureus*
 73. *Staphylococcus aureus*
 74. *Staphylococcus aureus*
 75. *Staphylococcus aureus*
 76. *Staphylococcus aureus*
 77. *Staphylococcus aureus*
 78. *Staphylococcus aureus*
 79. *Staphylococcus aureus*
 80. *Staphylococcus aureus*
 81. *Staphylococcus aureus*
 82. *Staphylococcus aureus*
 83. *Staphylococcus aureus*
 84. *Staphylococcus aureus*
 85. *Staphylococcus aureus*
 86. *Staphylococcus aureus*
 87. *Staphylococcus aureus*
 88. *Staphylococcus aureus*
 89. *Staphylococcus aureus*
 90. *Staphylococcus aureus*
 91. *Staphylococcus aureus*
 92. *Staphylococcus aureus*
 93. *Staphylococcus aureus*
 94. *Staphylococcus aureus*
 95. *Staphylococcus aureus*
 96. *Staphylococcus aureus*
 97. *Staphylococcus aureus*
 98. *Staphylococcus aureus*
 99. *Staphylococcus aureus*
 100. *Staphylococcus aureus*

Hecolimus in
 and adjacent
 Hecolimus in

*Hæreticorum
varia dogma-
ta Ecclesie
unitatem la-
cerant.*

In Germania
gymnasia. o-
tra. Ecclesia
instructa.

Heretici via volumina per orbem sparserunt.

Heretici prae textu pietatis varios libellos, nomine authoris suppresso in lucem ediderunt.

Heretici arma aduersus Ecclesiam sumere ausi sunt.

Heretici Evangelici dici volunt.

Galliam, per inferiorem Germaniam, per Britanos, Belgas, Anglos, Polonos, Bohemos, Pannonos, Illyricos, Heluetios, aliasque varias nationes, nouas doctrinas, sub pre-textu Euangelij docentes. Exierunt ij falsi Prophetæ in mundum, de quibus Dominus dixit per Ieremiam: *Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant. Non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant.* Hi audacter varijs doctrinis & peregrinis Christianum orbem miserè deprauarunt, non tantum ore peruersa loquentes, & ex Sathanæ Cathedra illa docentes, sed (peruersissimi demones scripta dictantes) in gentia volumina ediderunt, quæ per orbem spargere ausi sunt, quibus Catholicam fidem euertere, sibi pollebantur. A quibus quidem fideles, cauere facile poterant, cum librorum tituli, suum iudicarent authorem, à quo nihil quàm manifestam heresim, expectandam esse constabat. Ideoq; eorum nequitia alterius progressa est, nam varios etiã sub pietatis pre-textu libellos suppresso authoris nomine per vniuersas sparserunt Prouincias & Regna. Quibus (proh dolor) quam multos dementarunt, & in varias hæreses induxerunt. Nec peruersa hereticorum malitia his contenta fuit, sed videntes se iam multas corrupisse nationes, & multitudine iam Catholicos superare, arma aduersus illos, & aduersus vniuersos Principes, qui Catholicorum partes tutabantur, audaci temeritate sumere ausi sunt. Ideo castra exercitusque varios aduersus Catholicum Imperatorem Carolum V. singularem fidei Catholicæ protectorem & defensorem, atque contra vniuersos Principes fideles, qui partes Catholicorum tutabantur, magnis expensis struxerunt. Sic tandem literis, & armis vniuersam Ecclesiam inuadere, eamque omninò destruere, totis inferni viribus conati sunt. O miserandam horum temporum iniquitatem! quibus etiam temporibus Euangelico quidem titulo sese commendant, & præclari (scilicet) Ecclesiæ reformatores, puræ doctrinæ vindices Patrumque Sanctorum correctores profiliunt, qui leges omnibus dare, & à nullis illas accipere volunt:

qui

Ad Lectorem.

qui prætereà id totum quod summis viris adimunt, licenter arrogant sibi, qui demum nec vna eademque secta sibi satis constare, nec cum vlis siue domesticis, siue extraneis, in vna doctrina diu consistere posse videntur. At, verbum Dei, nullis sermonibus, nullisque armorum potentijs, variari poterit. Deus quidem vniuersæ Ecclesiæ suæ, certissima atque inuiolabili promissione sua, securos nos fecit. *Portæ (inquit) inferi non præualebunt aduersus eam.* Portæ sanè inferi ora & voces hæreticorum sunt, dæmoniorum verba effutientia. Portæ quoq; inferi sunt, libri omnes, & falsæ doctrinæ, ab inferno demissæ. Portæ etiā inferi sunt, arma Sathanæ arte confecta, & viribus dæmoniorum aduersus Ecclesiam Catholicam Romanam desumpta. Omnes tandem portæ inferi aduersus eam prævalere nequaquam poterunt. *Nam si Deus pro nobis, quis contra nos? Si consistat aduersus me castra, non timebit cor meum. Si exurgat aduersus me prelium, in hoc ego sperabo.* Verū enim uero, licet hac diuina spe, & infallibili promissione certo terciores simus, & constantes effecti, non tamen fidelibus licet, vel in re minima continere, sed hæreticorū falsissima dogmata, totis Ecclesiæ viribus opprimere, & victoriam contra omnes gloriosam reportare. Vtergò optatam hanc victoriam, Sanctissima obtineret Ecclesia, Sanctissimi Pontifices Paulus III. Iulius III. & Paulus III. Grauijsimo cordis dolore commoti, videntes longa experientia, quàm longè lateque pestis hæresum crudelis grassata fuerit, & varias Nationes totius orbis omninò infectas reliquerit; Vnde etiam mores Christiani populi indies corruptissimi redderetur & magis ac magis Ecclesiæ Christi vnitas, tot tantisque malis miserè pereclitaretur, & ipsis omninò pro suscepti muneris Pastoralis officij cura grauis in incumberet, vniuersas hæreses extirpare, & gregem à Deo sibi commissum, ad causas Sacrosanctæ matris Ecclesiæ, vnitatem reducere. Idque fieri minime posse, nisi Concilio coacto sequuti Sanctissimorum veterum Pontificum vestigia, qui ab ipso nascentis Ecclesiæ

Portæ inferi
quæ sint.

Qui Pontifi-
ces Sacrum
Concilium in
dixerunt.

Prologus

Episcopi solū ad hereses expellendas proprias aedes & Ecclesias relinquere tenebantur.

Qui Concilio sacro adesse tenentur, & qui hereses damnant.

Legati Principum & Regum decreto Concilij parent.

Reges aduersus hereticos leges cōdunt & pœnas decernūt

Doctores Sacri Concilij.

fiæ exordio, quàm primùm aliqua lis grauis in Ecclesia oriebatur, statim Concilium cogeatur, ad vniuersa mala extirpanda Sacrosanctam Synodum Sanctissimi Iſti, vnusquisque suo tempore solenniter indixerunt. Ad idq; vniuersas Ecclesiæ vires collegerunt, & tanquam communi clasico omnes Episcopi totius Christiani orbis, vnà cum doctissimis Regnorū Theologis euocati. Qui omnes magno Religionis zelo, vnanimis ad resistendū his grauissimis malis occurrerunt, Episcopi nullis alijs præter fidei hostibus, vt ab Ecclesiæ finibus illos submouerent, resistere tenebantur. Nemo enim illorum custodiam gregis sibi crediti deserere iustè poterat. Heresim verò, vt propulsarent, relictis gregibus, altaribus, sedibus, longè positas Regiones, non sine magno & sumptu, & periculo adire non dubitabant. Nec verò Episcopi tantum in Concilio congregati, quasi instructa acie, aduersus hereses depugnabant, sed & Patriarche diuersi, Legatiq; etiā summi Pontificis, cum plena ipsius potestate, quasi in excelsissima specula, atque Religionis arce, primi signum dabant eorum, quæ in Concilio propulsanda esse iudicabant. Primi quoque ipsi fulmina anathematis in aduersarios iaculabantur, & post omnes Concilij Patres, Imperatoris ac Regum & Principum Legati, nomine maiorum, humiliter decretis sanctissimis Concilij astabant: Imperator vnà cum Regibus Catholicis, Sanctę matris Ecclesię obsequentissimi filij, edictis, legibus, multisq; grauissimis, pie in hereticos seuiebant. Ad hæc omnia ne quid Sacro Concilio deesse videretur, grauissimi omniū Nationū & Ordinum Doctores selecti, literis insignes, sanctitate morum præclari, qui non modo sententias consultiuas doctissimè proferebant, verum etiam suis contionibus magnam cunctis assistantibus vtilitatem afferebant. Hi omnes tanquàm ad commune restinguendum incendium accurrebant. Qui non de vno aut altero capite fidei, sed de tota propemodum Religionis summa, cum Ecclesię hostibus dimicabant.

Hi qui-

Ad Lectorem.

Hi quidem Sanctissimi Patres, ab Spiritu sancto edo-
cti, non satis esse putarunt, grauiora Catholice doctrinę
capita, cōtra hos immanissimos hostes decernere, & ana-
themate punire, sed alta mente considerantes, vnde vni-
uersa hęc mala originem traxissent, ipsam etiam malor-
um omnium exordium & causam radicis, quoad fieri
posset, ab Ecclesię agro auellere conati sunt. Nam cum
Dominus preclarum ac celeste doctrinę semen, in suo a-
gro, nempe Ecclesia, *quam acquisuit sanguine suo* semi-
nasset, eam quę tot miraculis, tanquā celestibus imbri-
bus, irrigasset, & confirmasset, quō magis ac magis verbi
Dei granapullularent, & crescerent. Videntes & dolentes,
quōd inimicus homo, nempe hereticus, Sathane adulteri-
na factura, internicino odio aduersus Ecclesiam, Dei spō-
sam, permotus, zizania illa sparsisset, videlicet vniuer-
sa hæresum dogmata, super purissimum verbi Dei triti-
cum. Ideo quia dormientibus hominibus seminata fue-
runt, & creuit, ne ergō hac socordia & negligentia vltē-
rius tam graue malum Ecclesię obueniret, Patres in agrū
Sanctissime Ecclesię congregati sunt, quatenus commu-
ni labore & studio, zizaniā hanc radicis, absque vllō
tritici detrimento, Diuina gratia fauente, euellerent. Et
ne vltērius hęc zizania tanto Sacri Concilij labore semel
auulsa, pullularet, & Ecclesia in pristinā vnitatem resti-
tuta maneret, duo omninō facere magna diligentia de-
creuit. In quibus tota vis vnionis & vnitatis Sanctę matris
Ecclesię consistere videbatur.

Primum considerantes seriō, & corde dolentes grauif-
sima mala, quę vndique videbātur in orbe, maiori ex par-
te euenisse, grauissima negligentia Pastorum & curato-
rum, qui super gregem suum, nocte ac die vigilare tene-
bātur, & sanę doctrinę pastu, oves sibi à Deo commissas
saginare. Idque facere non sine graui culpa omiserint.
Ideō vt tam pernicioso huic malo, medicinā salutarem
adhiberent, authoritate Sacrosancti Concilij decreuerūt:
vt certā aliquā formulā & rationem Christiani po-
puli

Vnde herē-
sum mala ori-
ginem traxe-
runt.

Matt. 13. 6. 29
Super semen
bonum ziza-
nia seminata

Quod traxit
zizania pl
-heretici ad
-tridat om
-iunt

Deinde
Duo ad Ec-
clesiā vnitā-
tem refarciē-
dā sacra Sy-
nodus facere
decreuit.

Primum Cō-
techismum
Concilij aū-
thoritate ede-
re in vsum
pastorum.

Prologus

populi instituendi, traderent. Quam in omnibus Ecclesijs il-
 lisequerentur, quibus legitimi Pastoris & Doctoris mu-
 nus obeundum esset, visum est etiam Patribus maximè re-
 ferre, si liber hic catechismi. Sanctæ Synodi autoritate
 ederetur. Ex quo Parochi, vel etiam omnes alij, quibus
 docendi munus impositum est, certa præcepta petere, at-
 que depromere, ad fidelium ædificationem possint. Ut
 quemadmodum: *Unus est Dominus, una fides*, ita etiã una
 sit tradendę fidei, ad omniaquę pietatis officia, populũ
 Christianum erudiendi, communis regula atque præ-
 scriptio.

Sacri Con-
 cilij Doctores
 in Catechis-
 mo labora-
 runt.

Autor, Cre-
 do Sanctam
 Ecclesiã Ca-
 tholicam ex-
 posuit.

Quare Cate-
 chismus ab
 omnibus com-
 positus, uni
 sit traditus?

Multi quidem in hac Catechismi explicatione stren-
 nuè laborarunt. Maxima enim pars Doctorum Sacri Cõ-
 ciliij, consultuam vocem habentes, cum magna pietatis
 & doctrinæ laude, in hoc præclaro opere versati sunt. Il-
 lustrissimis Cõciliij Legatis incumbibat, partem unicui-
 quę eorum designare, quam interpretari tenebantur, quã
 intra certum tempus ad Primarium Concilij Sacri Lega-
 tum deferre oportebat, idque manu propria subscriptũ.
 Ego verò, licet omnium minimus, partem illam Symbo-
 li & Articuli fidei. (*CREDO SANCTAM EC-
 CLESIAM CATHOLICAM*) ab Illustrissi-
 mo Cardinali Syripando, Augustinianę familiæ decore
 & splendore, qui post obitum Cardinalis Mantuani, Pri-
 mum Legatorum locum occupabat, exponendum acce-
 pi, sicut magna Theologorum Sacri Concilij pars, ab ip-
 somet, ad interpretandum desumpsit. Omnes magno stu-
 dio ac diligentia Catechismum, Spiritus sancti gratia as-
 pirante confecimus, Legatisque Sacri Concilij tradidi-
 mus, quibus omnium scripta summo opere placuerunt.
 Verunenimverò, licet omnium Theologorum dictata
 summam & doctrinam & pietatem, Ecclesiæ Catholi-
 cæ Magistris dignam sperarent: attamen, quia multi ex il-
 lis, longam circa materias sibi commissas tractationem
 fecerant, adeò ut Catechismi formam, & brevitatem ne-
 cessariam, ad rudem populum instituendum excessisse vi-
 deren-

Ad Lectorem.

derentur. Multi etiam phrasi Latina minus eleganti & polita vti fuissent. Ordinatione Diuina visum fuit Patri-
bus, his duobus malis, remediū singulare adhibere, quod
vt commodius præstarent, virum pietate insignem, &
singulari doctrina præditum, vnā cum magna loquendi
& scribendi elegantia, inter Concilij Doctores summa
diligentia querere decreuerunt. Et quanuis nonnulli ad
tām præclarum hoc opus obeundum, digni à multis iudi-
carentur, iudicio tamen Legatorum Sacri Concilij viro
clarissimo Domino D. Ioanni Paleoto à Summo Ponti-
fice Paulo IIII. ad Concilium dimisso, qui merito Do-
ctorum doctor dici & haberi poterat ab omnibus præ-
clarum hoc opus commissum fuit. Qui tam strenuè Dei
gratia fauente laborauit, vt vastissimum opus, ab omni-
bus illis Concilij Doctoribus elaboratum, breuissimo
temporis spacio, vniuersa ad fidei Catholicæ explicatio-
nem necessaria in breui Catechismo collegerit, idque tā-
ta Latinæ linguæ elegantia, tanquē puro ac nitido ser-
mone, vt planè iudicari possit, Spiritu sancto dictante o-
pus composuisse, elaborasse, & exornasse, vt sic tandem
merito à Sacro Concilio, Spiritu sancto afflante, Cate-
chismum hoc prodisse constaret. Ideò meritissimè qui-
dem post insigne hoc opus promulgatum, à Summo Pō-
tifice ad Cardinalitiam dignitatem, promotus fuit. Hoc
itaque primum erat (candide Lector) quod Sacra Syno-
dus tantopere desiderabat, videlicet tale Catechismum,
sua authoritate edere per vniuersum orbem, quatenus ta-
lia doctrina imbuti fideles, fidei vnitas in Ecclesia perpe-
tuò maneret.

Alterum, quod Sacrosancta Synodus ordinare dispo-
suerat, ad eundem planè scopum tendebat, nempe vt nul-
la via Sacrosanctę matris Ecclesię vnitas, quam hæreti-
ci funditus euertere nituntur, periclitaretur. Non enim
Pastores solum, sua graui negligentia, contra Ecclesię vni-
tatem operantur, sed qui Pastores non sunt, sed potius fal-
si Prophetæ, qui extrema sua diligentia prophetant va-

*Doctore Pa-
leoto cura
fuit data vt
Catechismū
abbreviaret
& propria
latione lin-
guæ eleganti
componeret.*

*ob illud in
cap. m. n. b. b.
m. n. b. b.*

*Secundū quod
Sacra Syno-
dus emittere
decreuerat,
Theatrū San-
ctorum Pa-
trū, quo pri-
marij concio-
natores insti-
tuerentur.*

na &

Prologus

Hæretici veram Euangelij interpretationem apud eos esse gloriantur.

Licet scripturas sacrashæretici habeant verū sensum non habent.

Catholica doctrina in quo agnoscatur.

Catholicorū doctrina, ab Apostolis ad nos usque deuenit.

Multi ex Catholicis contentionatorib⁹, merito taxantur.

na & loquuntur mendacia, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia, qui verbi Dei interpretes fideles se esse gloriantur, ipsi vero falsa docent & mendacia. Veram Sacri Euangelij interpretationem apud illos esse vanè gloriantur. Nam licet hæretici habeant Scripturam Sacram, non tamen habent verum Scripturarum sensum, qui proprie est gladius spiritus. Verba enim quæ hæreticantū habent, non tam gladius, quàm vagina sunt, qua gladius spiritus continetur. Cum ergo illi non verè pugnent gladio, sed vaginatantū; quid mirum est si corda fidelium ferire nō possint? Effuciant hæretici somnia sua vanissima, gloriantur ipsi blaterones, & mentiātur dicentes: *Veram interpretationem apud illos tantū esse, apud nos vero, nisi falsas explicationes minimè reperiri.* Itaque inter illos & nos, hæc grauissima lis versatur. An ipsi veram Euangelij interpretationem habeant, an potius nos. A qua pendet scire vbi vera Ecclesia consistat. In hac lite & contentione rogo vti rectiorem, magisque orthodoxum & Catholicum sensum Euangelij, afferri cēfendi sunt, illi, aut nos? Nullus alius modus rectè iudicandi esse potest, nisi, vt illi potiore interpretationem Sacrosancti Euangelij iudicentur attollisse, qui suam possint & Catholicam esse, & Apostolicam demonstrare. Hoc est ab Apostolis profectam esse, ab horum successoribus acceptum, traditumque vicissim, continua successione, & illam propagatam in vniuersum orbē Christianum, ad nosque peruenisse incolumē, euidenter euincere. Hoc ne hæretici vnquam ostendere valebunt? Minimè gentium. Nos verò ipsa luce meridiana clariū cum Vincentio Liuinienſe ostendemus, doctrinam quā profitemur, ab Apostolis ad nos usque purè deuenisse, inuiolatamque nos seruasse. Interim omittam nostrorū contentionatorum in dicendo libertatem, qua in suis contentionibus audacter vti solent, Sacra Euangelia interpretantes, ad nutum potiùs alterius, qui garrire potius, & facetias componere nouit, quam ad præscriptum doctrinæ

Ad Lectorem.

næ Sanctorum Patrum, qui Spiritu sancto afflati, Dei purissima verba, pure & sanctè interpretati sunt. Qua in re potius suam stultitiam, quam sapientiam produnt, & cunctis audientibus manifestum faciunt. Salomon rectè contrarium faciendum docet. *Sapientiam* (inquit) *omnium antiquorum exquiret sapiens, & in Prophetis vacabit, narrationem virorum nominatorum conseruabit, &c.* Itaq; duo mala sunt Alterum aduersus Sicophantas hæreticos: Alterum aduersus Catholicos leuiter & sine spiritu Euāgeliorum verba interpretantes. Id quod corrigere Sacrum Concilium oportebat. Volens ergo Sacrosancta mater Ecclesia his duobus malis, vnico remedio, salutarē medicinam adhibere; Decreuit, *Sanctorum Patrum Theatrum*, vniuersæ Ecclesiæ proponere. In quo omnia sacra Euangelia, quæ in Sancta Ecclesia singulis Dominicis, ac festiuis diebus proponuntur, tanquam Catechismum maiorem, quo Contionatores insignes, Regum, ac Principum, nec non insignium ciuitatum, & urbium, cuiuscumque gradus, ordinis, ac dignitatis, totius orbis Christiani existant, absque vllatergiuerfatione vti teneantur. Ita tandem vt omni superbiadeposita, oculis atque auribus ad vniuersa hæreticorum dicta & scripta, clausis, magna cum humilitate, nihil præter veritatem ipsam meditentur, nihilquè præter Sanctorum Patrum interpretationes in mediū afferāt, ex quibus doctrinā salutarē, fidelibus tradendam, securè accipere possent, eamq; absq; vllō pestis hæreticæ timore, cunctis, tam fidelibus, quam infidelibus, securè proponere liceat. Non enim Sanctæ Synodo propositum fuit, omnia Christianę fidei dogmata, quæ Sanctissimæ Ecclesię Patres & Doctores, magnis voluminibus, subtiliter & ingeniosè explicarunt, in vno libro comprehendere, cum id fieri nequaquam possit, licet à multis sæpe tentatum fuerit, ab his præcipuè qui profitebantur vniuersæ Religionis Christianæ, & Catholicæ institutionem, doctrinam tradere. Id enim & infiniti operis fuisset, & magno temporis decursu perfici

*Sacrum Con-
cilium duo-
bus malis ob-
uiat. Alterū
aduersus hæ-
reticos. Alte-
rum aduersus
Catholicos
concionato-
res.*

Theatrū Sar-
 elorū Patrū,
 tanquam mā-
 iorem Cate-
 chismum, Cō-
 cilium dare
 concionatorib-
 us voluit.

Quid sacra
Synodus in
Theatro fac-
ere voluerit.

Prologus

non potuisset, etiam si ad hoc opus multi orbis Doctores selectissimi conuenissent. Voluit tamen Sacra Synodus, contionatoribus dare modum, quo omnem superbiam, & temerariam in docendo arrogantiam, ex quibus hereses seminari videmus reprimere. Ita vt interpretatio Doctoris nullatenus abhorreat, vel à sententia Catholica regula fidei & sana doctrina, vel etiam à maiorum traditione & Sanctorum Patrum consensu & interpretatione. Vtrumque est officium probi interpretis, seu commentatoris & Doctoris Ecclesiastici, & vtrumquè necessario seruandum, præsertim hoc tempore. Id quod Spiritus sanctus in Sacro Tridentino Concilio Sessio 4. in Decreto de editione & usu sacrorum librorum agit, quasi auctoritatem plenam concedens, vt *Sanctorum Patrum Theatrum* in lucem ad Sacrosanctæ matris Ecclesiæ utilitatem prodeat. Cùm his verbis expresse dicat. *Præterea, ad coercenda petulantia ingenia, decreuit sancta Synodus vt nemo sua prudentia innixus in rebus fidei & morum, ad edificationem doctrinæ Christianæ pertinentium, sacram Scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum, quem tenuit & tenet Sancta mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu & interpretatione Scripturarum sanctarum, aut etiam contra unanimem cōsensum Patrum, ipsam Scripturam sacram interpretari audeat: etiam si huiusmodi interpretationes nullo unquam tempore in lucem edenda forent.* Nec alia certe commodiori via petulantia ingenia reprimere, & claudere os loquentiū, iniqua poterat, quàm strictè præcipiendo eiusmodi contionatoribus, vt Sacra illa Euangelia, quæ secundum Ecclesiæ ordinationem singulis Dominicis festiuisque diebus in Ecclesijs decantari solent, vbi frequens populus conuenit, & contiones fiunt, nullo modo explicare audeant, quàm Sanctorum Patrum, qui ea purè & sanctè interpretati sunt, vestigia sequendo, & secundum interpretationes illorum Sacra Euangelia declarent, & veritatem explicent. Tunc enim non hominum sententiæ, sed potius Diuorum, atque eo San-

Modum dare
voluit Sacra
Synodus Ec-
clesiæ.

Contionato-
ribus quid ser-
uare tenean-
tur ad sacra
Euāgelia pu-
re interpretā-
da.

Ad Lectorem.

Et Spiritu quo (testante Divo Petro) loquuti sunt Sancti Dei homines Euangelium explicabunt. His enim, Divo Petri, verbis manifestè ostendit scriptores sacros Prophetas habuisse revelationem, & scripsisse pure ipsius Dei verba, quia noua quædam & antea incognita eis reuelabantur à Deo, iuxta illud Psalmi 50. *In certa & occulta sapientia tue manifestasti mihi.* Vel Deus immediate inspirabat, & scriptores mouebat ad scribendum ea, quæ viderant, & audierant, eosque dirigebat, ne aliquo modo errarent. Tunc etiam verba Christi, in gratiam istorum concionatorum locum habebunt, quibus dixit: *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit, & qui me spernit, spernit eum qui misit me.* Quæ verba non tantum in Apostolorum authoritatem dicta esse fatemur, sed etiam in authoritatem & gloriam eiusmodi concionatorum, qui Apostolorum vestigia sunt sequuti. Quenadmodum enim illi populis fidem, quâ Christus docuit, tradebāt, pari quoque modo Apostolici isti concionatores, nihil præter ea quæ Christus, & Apostoli, & Sanctissima Concilia, nec non Sanctissimi Patres Ecclesiæ Doctores docuerunt, candidè populo tradunt. Ideò meritò de illis Christus sententiam protulit. *Qui vos audit, me audit, &c.* Vniuersam Sanctissimam Trinitatem grauer offendunt, qui eiusmodi contionatores à Deo doctos contemnunt. Hi enim Doctores sunt veri scripturæ Diuinæ interpretes, ac nunciij. Hi nobis implicita explicāt, obscura illustrant, intricata extricant, aspera plana faciunt, inuoluta euoluunt, difficultatem itinerum explorant. Hi sunt veri illi Terræ promissionis exploratores, qui præclaratè re illius veræ promissionis, inde ad nos afferre solliciti sunt. Hos nobis Sacra Synodus ad cælestiū diuitiarum cognitionem proponit, vt vnà cum illis ditemur.

At, dices, scio sanè scripta Sacrorum Doctorum innumerabiles sapientiæ & scientiæ Dei thesauros reconditos habere, & fateor me magno teneri desiderio, eorū diuitijs frui. Sed quis (obsecro) adeò diues, vt tot tātaquæ Sancto-

2. Petri. 1.

Sanctorū Patrum sententia à quo procedunt.

Fidelium concionatorum verba Dei verba sunt.

Qui fideles concionatores spernunt, quibus offensa est Medium habetis simul omnes sanctos Patres.

Prologus

Sacra Synodus Doctores
bus in idatū
deat, ut Thea-
trum Sancto-
rum Patrum
conficerent.

Quid author
explicare te-
nebatur.

Quare Thea-
trum Sancto-
rum Patrum
ad optatum
finem perue-
nire non po-
tuerit.
Pontificis Pij
III. gravissi-
ma infirmi-
tas.

illa que ti-
menda erant
si Pontificis
mors tunc suc-
cessisset.

rum Patrum volumina coemere sibi possit, ut thesauris
ibi reconditis ditissimus fiat? En tibi Sacrosancta Syno-
dus sua sanctissima ordinatione diuitias immensas con-
gregat. Præcepit enim suis Doctores ac Magistris, ut v-
nusquisque earum circa *Theatrum Sanctorum Patrum*,
strenuè laboraret, ut ex hoc Sacro Concilio præclarum
hoc opus, in totius Ecclesiæ utilitatem prodiret. Ad hoc
fideliter exequendum clarissimi Legati Evangelia Sacra
Doctores designarunt, quæ eorum unusquisque candi-
dè, secundū sacrorum Doctorum interpretationem, ex-
ponere tenebatur. Mihi omnium minimo, non minor
pars ab Illustrissimo Legato Cardinali Osio designata
fuit: videlicet, *Sacra Euāgelia quatuor Dominicarum Ad-
uentus Domini*. Cæteri verò Doctores partes & Euange-
lia, tam Dominicarum, quàm Festiuitatum totius anni,
grato animo acceperunt. Omnes tandem Diuinam po-
stulantes gratiam, ad præclarum hoc opus exequendum,
viribus totis connabamur. Sed (proh dolor) dū sacra
Synodus sessionem xxv. feria quinta post Diuę Virginis
Conceptionem facere decreuisset, nuncius celeri cursu
ex vrbe Romana Tridentum venit Illustrissimis Lega-
tis missus, qui ipsis exposuit, Sanctissimum Dominum no-
strum Pium III. gravissima laborare infirmitate, adeo,
ut peritissimi medici Pontificis, de sua vita, quæ tunc tem-
poris summę necessaria vniuersę Ecclesię erat, parum
sperarent. Quo accepto nuncio (mirabili dictu) Illustris-
simi Cardinales Legati, vnà cum vniuersis Sacri Conci-
lij Prælati, atque vniuersis ad Concilium Sacrum perti-
nentibus, tanto fuerunt testimonio oppressi, ut vix capiē-
di consilij eorum quę necessario facienda erant, locum
inuenire potuissent. Multa enim grauissimo consilio, at-
que Diuino fauore considerata sese offerebant. Nam
si Pontificis summi mors (quod Deus auertat) successis-
set, in primis Concilium Sacrum statim dissolutum & in-
fectum, post grauissimos sumptus & exantlatos labores,
omnino maneret, & hæreticorum peruersa nequitia,

vires

Ad Lectorem.

vires maiores acquireret Deinde quid in Catholica Ecclesia euenire poterat, nisi vniuersalis seditio, & schisma lugubre? Nam vniuersa Ecclesia in Spiritu sancto legitime congregata Tridenti, ad illa tunc potius pertinere videbatur Capud Ecclesiae & Summum Pontificem ibi eligere, quam ad Illustrissimos Cardinales, ex quibus Septem Tridenti manebant, cæteri in vrbe & per varia alia loca dispersi. Hæc duo grauissima mala, vltra varia, quæ euenire poterant, nō in angulis & locis secretis à cōmuni plebe tractabantur, sed ab vniuersis Episcopis in priuatis ipsorum colloquijs, grauiter dolentes, & lugentes, hæc mala quæ euenire poterāt, si Sūmi Pontificis mors successisset. Vt ergo his & alijs etiā malis occurrerēt. Prudentissimi & vigilantissimi Sedis Apostolicæ Legati, celerius quam fieri potuit, Spiritu sancto dirigente, & ordinante, Concilium Sacrum sceleriter fuit absolutum. Nam Sessio illa, quæ Nona die Decembris, facienda erat, Decreto Sanctissimorum Patrum præuenta fuit, & tertia eiusdē Mensis die fuit facta, & quarta die absoluta. & simul vniuersale Concilium magna tranquillitate absolutum & dissolutum fuit, & vltimum vale cunctis magna cum lætitia dictum, & imprecatum, & tādē omnium Patrum grauissima ac sanctissima acclamatione facta discessimus.

Sed quorsum ista (dices) ad *Sanctorum Patrum Theatrum* absoluumdū à te allata sunt? Vt ex hac nostra verissimā narratione (Amantissime Lector) causam certam colligas, quare *Sanctorum Patrum Theatrum*, tantopere ab vniuersis Concilij Patribus desideratum, auctoritate Sacri Concilij prodire non fuit possibile. Causa iam in promptu est. Impossibile quidem erat Sacri Concilij Doctoribus, vastum hoc opus, breui temporis spatio expedire. Duo tantum menses interfuerunt, ab operis commissione nobis factæ à Legatis, vsque ad Concilij Sacri absolutionem. Qui (obsecro) fieri poterat, arduum hoc opus, quod vix inceptum fuerat, ad finem vsque deduce

Quare Theatrum Sanctorum Patrum Concilij auctoritate in lucem prodire, possibile non fuerit.

Prologus

re? Quod si etiam absolutum fuisset à nobis, minimè po-
tuisſent Patres, opus perlegere, quod ante approbationē,
iure facere tenebantur. Silento gradu, vniuerſa Sacri Cō-
cilij negotia, vti ante Nuncij aduentum fiebant, proce-
ſſent, ſpes foret magna *Theatrum* poſſe cum gloria in
lucem emitti, & eo modo quo Catechiſmus, qui auctori-
tate Sacri Concilij Eccleſiæ fuit datus, exire. Sed tanta
ex infirmitate Sanctiſſimi Domini Pij III. turbatio in
vniuerſo Concilio fuit, vt Patres magis expedire iudica-
uerint, Concilium nonnullis infectis abſoluere, quàm
diutius immorari: ſic tandem factum fuit, vt abſoluto Cō-
cilio, omnes tam Epifcopi quàm Cōcilij Doctores, Tri-
dentina ciuitate relicta, vnusquiſque ad proprias ſedes cū
gaudio rediret. Ego verò ſemper intimo corde dolui,
Theatrum Sanctorum Patrum, quod Eccleſiæ Dei, com-
modiſſimum in futurum erat illi periret. Verum enim uerò
cum in Hiſpaniam rediſſem, ſpes mihi fuit opus Triden-
ti inceptum, perſequi. At obedientia, quam maioribus
ſemper exhibui, effecit, vt ab hac ſpectare fruſtratus ma-
nerem. Patres enim huius Prouinciæ Caſtellæ (quorum
filium & alumnū ex voto me eſſe fateor) ad generalia
Ordinis comitia Padue celebranda me miſerunt, quate-
nus ibi Diffinitoris officio nomine totius Prouinciæ fun-
gerer, & nonnulla grauiſſa negotia, quæ Romæ agenda
erant ſimul expedirem. Generali Ordinis capitulo ſœ-
liciter abſoluto, Romam veni, vbi Sanctiſſimus Dominus
Pius V. ſœlicis recordationis, Eccleſiā vniuerſalem me-
ritiſſimè gubernabat. Qui cum antea Cardinalis Alexan-
drinus fuiſſet, & ego Concilio Tridentino abſoluto in Vr-
bem veniſſem, magnis fui proſequutus ab ipſo favori-
bus, licet indignus, ſuam ſingulari gratia, ob id quæ futu-
rum ſperabam ſœlicem & breuem omnium negotiorū
expeditionem, quam ab ipſo Sanctiſſimo Domino obti-
nuiſſe fateor. Sed quid? Dū optata mea quiete me in Hi-
ſpania frui poſſe putarem. En Sanctiſſimus Dominus
Pius V. mihi in mandatis dedit, quatenus expeditis om-
nibus,

Ex re vniuer-
ſalis Eccleſiæ
fuit Conciliū
abſoluere.

Author ad cō-
mitia genera-
lia Ordinis
miſcitur.

Sanctiſſimus
Dominus Pius
V. Authorē
ad ſtatuſ inſe-
rioris Germa-
niæ remittit,
vt Fidei &
Religionis
negotia ibi
cum gubernan-
tibus agat.

Ad Lectorem.

nibus, quæ in Vrbe facienda restabant, continuo ad Statum Flandriæ proficiscerer, vbi mei Ordinis & Religionis Generalem me Vicarium sua authoritate constituit. Itatamen, vt ibi meo munere fungens, simulque circa Religionis & fidei negotia cum Duce Aluano, qui earum Regionum à Christianissimo Rege Philippo II. Gubernatoris munus agebat, meam operam ab ipso requisitus, omni pietatis & Religionis zelo impenderem; Quod graue onus mihi impositum, quàm iniquo animo, illud tulerem, Deus ipse scit. Verum Sanctissimi Pontificis mæ datis, quantunuis grauissimis, parere necessum erat, vti feci, & me statim ad iter faciendum composui. Id mihi tantum solatij erat, vt si quid in illis partibus otij, post negotia mihi commissa haberem, id totum in prosequutione *Theatri Sanctorum Patrum* Tridèrini inceptum, darem. Verum tot miser laboribus obrutus fui, toto illo tempore, quo Dux Aluanus, deinde Dominus D. Ludovicus à Requesenes, eius in gubernatione successor, qui ibi Brusselæ diem clausit. Ac tandem Dominus D. Ioannes ab Austria Philippi II. Regis Hispaniarum frater, Regionum illarum gubernacula possederunt, vt vix ad negotia grauissima, quæ ab his gubernatoribus mihi commissa fuere, temporis hora suppeteret, quo minis ad serium *Theatri* studium. Interdum tamen cum publicis cõtionibus oportuisset me, ratione officij, insistere, nihili in medium, siue catholicis, siue hæreticis, astantibus afferebam, quod ex penu Sanctorum Patrum non fuisset depromptum. Sic factum fuit, vt *Sanctorum Patrum Theatrum* ibi vt cumque processisset, & augmentum sumpsisset, non verò tam amplum quàm ipse percupiebã. Nec villo modo Theatrum ad optatum finem peruenire poterat, quàm ipse quietem & animi tranquillitatem in propria possiderem. Multis precibus institi apud excellentissimos Statuum Gubernatores ne paterentur me tandiù, inter tot hostes Ecclesiæ, & Catholici Regis Philippi, post tot mortes mihi extremo odio intentatas, diutius in illa

Prologus

illa Regione manere, sed optatam mihi concederent facultatem, redeundi in Hispaniam. Hoc nec ab Excellentissimo Duce Aluano, nec minùs ab inclyto viro Domino D. Ludouico à Requesenes obtinere vnquam potui. At precibus non destiti agere, & intercessores quærere, qui instarent apud laudatissimum Principem Dominum D. Ioannem ab Austria (qui singulari sua gratia me, licet immerito, magno prosequeretur amore) vt dignaretur me, tot tantisque laboribus exhaustum, & vite periculis extrêmè ab hæreticis vexatum, id quod ipse iam probè nouerat, Regionibus illis, post longum meum ministerium, nempe duodecim annorum, vltimum vale dicere, & ad optatam patriam redire. Veniam & facultatē hanc; multis tandem meis & amicorum precibus obtinui. Et mihi in mandatis dedit, vt legati officium ad Catholicū Rēgem Philippum suo nomine facerem, & credentiæ literas, quas à me solo fidere dicebat, meis manibus illi traderem; simulque grauissima pericula, in quibus vnà cum suis cotidie versabatur, ob traditiones immanissimas; quas aduersarij pessimi, aduersus ipsam, & vniuersos Catholicos Deo & Regi fideliter seruientes, quotidie intentabant: de quibus omnibus tanquàm oculatus testis, testimonium fidele, dare poteram. Vniuersa, quæ mihi in mandatis dabat, me fideliter facturum, celsitudini sue promisi. Quàm primum ergo ad optatam Hispaniæ oram perueni, ad Regiam me contuli Curiam. Vbi Christianissimum Regem conueni, qui me solita sua benignitate suscepit, & gratissimis auribus mihi audientiam non breuem exhibuit. Fratrī literas ipsi tradidi. Quibus perlectis, mihi præcepit, vt vniuersa, quæ in mandatis à fratre dū cum ipso tractanda acceperam, liberè explicarē: fecit, breuius quàm potui. At, Rex prudentia sua nonnulla sciscitabatur à me circa res illas, præcipuè in quibus iudicabat me velle Laconica vti breuitate. Maiestati sue, vt potui, in omnib; me fecisse satis puto. Qui me ab itineris laboribus in Curia sua Regia quiescere præcepit, & va-

rijs

Author facultatem obtinuit redeundi in Hispaniam.

Author à Domino D. Ioanne ab Austria legatus ad Regē mittitur.

Suo munere fungitur. Aut apud Regem Philippum.

Ad Lectorem.

rijs me muneribus exornauit. Primarium omnium iudicio, quod liceret mihi tandem optata quiete frui, nam in animo proposuerat me iterum ad fratrem in Flandriam remittere, id quod mihi primarius Præfident Regni Hispaniæ Comes à Baragias significauit, apud quem precibus instare non cesauit, donec Regis Christianissimi animum hac in re mutatum vidi. Ego verò vt ingenuè verū fatear, super omnes gratias mihi à Rege liberaliter concessas, nullam maiorem iudicaui, quam optatam quietē mihi possere portare. Pluris illam feci, & teste Deo nunc facio, quam vniuersos orbis thesauros. Thesaurum enim verum, quem à multis annis desiderabam, in agro sancte quietis absconditum inueni. Quo frui statim proposui, & in hac felici animi quiete, vniuersos Sanctorum Patrum thesauros, in Sacrosanctæ matris Ecclesiæ agro reconditos omni diligentia inuestigare curavi, quatenus *Sanctorum Patrum Theatrum*, iam diu à me inceptum, ad optatum finem, Deo fauente, perueniat. Hactā longa vt me oportuit narratione (candide Lector) vt meliberrum ostendam & omnino inculpatum aduersus omnes qui meæ negligentiae adscribendum putabant, *Theatrum* hoc, in Sacra Tridentina Synodo inceptum, tot annorum decursu, non fuisse absolutum, & in Sacrosanctæ matris Ecclesiæ magnam vtilitatem prælo mandatum. Verū qui grauissimas meas occupationes in rebus fidei, in vsum Sacrosanctæ matris Ecclesiæ viderint, ab omni me culpa liberum iudicabunt, imò potius laude dignum, eò quòd velut alter Cæsar, contra hostes bellagerens, calamo fidei utebatur. Ego verò calamum pro hasta in manu tenens, hostes immanissimos Ecclesiæ debellere conabar. Tu ergo (candide Lector) Sanctorum Patrum sententijs armatus, in aciem aduersus vniuersos Ecclesiæ hostes prodire libere poteris. Accipe armaturam fidei à Sanctis Patribus totis viribus Diuino auxilio elaboratam, qua facile possis vniuersa ignea tela nequissimi extinguere.

Vt ergo

et anglicis
hologr. f. mit

Animi quies
quantifaciē
da.

Quare San-
ctorum Pa-
trum Thea-
trum citius
non fuerit ab-
solutum.

Prologus

Epilogus te-
tius Prologi,

Epilogus
tius Prologi

Epilogus
tius Prologi

Vt ergò Prologi huius, breue epilogum accipias, sci-
re oportet, vnde originem acceperit, adeò graue malū,
vt Sacrosanctæ matris Ecclesiæ vnitas, iacturam per va-
rias orbis partes passa fuerit. Experientia nos docuit, ex
duplici radice originem traxisse hoc malum. Prima qui-
dem radix Pastorum negligentia fuit. Qui ratione offi-
cij, & muneris sibi iniuncti, oues sibi commissas, vberri-
mis Sanctæ matris Ecclesiæ doctrinæ pascuis, eas pasce-
re, cum tenerentur, vel propter scientiæ ignorantiam, vel
propter negligentię, grauissimum peccatum, pascere ne-
glexerunt. Altera verò tanti mali radix fuit, plurimorū
contionatorum detestanda superbia, omnium hæresum
mater. Hi quidem alta sapientes, & non humilibus con-
sentientes, iudicantes se esse Sapientes, histrionum potius
more quam Doctorum contionantes res, docentes vana,
& loquentes mendacia, stulti facti sunt, & in varias hære-
ses miserè prolapsi, populum miserum, in errorum dete-
standam sententiam, secum pertraxerunt. His duobus ma-
lis, duplici pharmaco Sancta mater Ecclesia, medelam sa-
lutarem exhibere voluit. Parochis, Sacri Concilij Tri-
dentini Catechismo, salutarem exhibuit medicinam,
quasi probè imbuti fuerint sanctissimo illo doctrinæ pas-
tu, oues, quas Christus sanguine suo acquisiuit, pascent,
& nutriant, & in Sacrosanctæ matris Ecclesiæ ouili in ve-
ra vnitate fidei Pastores conseruabunt, cæteris aut illo quis
concionatoribus, qui potius aurium pruritus audienti-
bus facere student, quàm sanam solidamque doctrinam
populo dare, tanquàm singularem medicinam; *Theatrum
Sanctorum Patrum*, dare decreuit, & mirabiliter propina-
re proposuerat, ni grauissima necessitas, superius explica-
ta, impedimento fuisset. Verum Deus sua immensa gra-
tia, cæteris, quibus vnà mecum erat opus commissum, iā
vita functis, vitę spatia mihi concessit. Quatenus *Theatrum*
à me Tridenti inceptum, nunc iam senio confectus in
lucem emittere possem. Ex quo facile concionatores hau-
rire Euangeliorum interpretationes, quas Sanctissimi Ec-
clesiæ

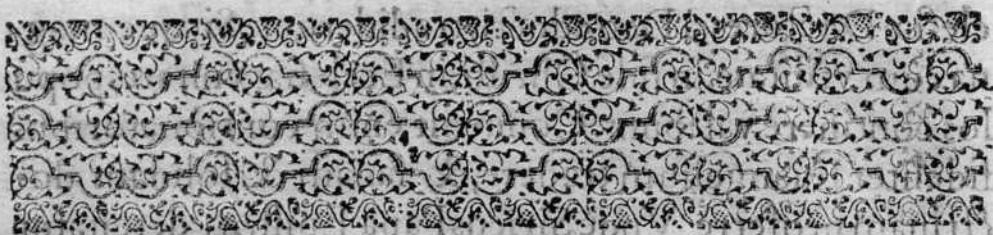
Ad Lectorem.

Galat. 6.

Peroratio
operis.

Vale.

AD

V N I V E R S I S
S A C R O S A N C T A E
R O M A N Æ E C C L E S I Æ V E R
B I D E I C O N C I O N A T O R I B V S .

Magister Frater Christophorus Sanctotifinus Augustinia-
nus Burgenfis, salutem plurimam precatur.

A E S T (Præclari concionatores)
huius nostri cui infelicitas atq; tot fu-
rijs Christianorum Respublica contur-
bata: ut varius per orbem uniuersum
gemitus omnium fidelium audiat,ur,
adeo, ut videam me (non sine magno
dolore) videre huius seculi mare, nun-
quam fuisse inclementius, atrociori-
q; fremitu, ac turbine agi-
tatum: quam modo. Legimus in sacris literis, Christo in ma-
ri agente, tantam, ac talem in eo turbationem, tam varijs vë-
torum agitationibus commotum, & conturbatum: ut extre-
mo timore Apostoli proprium, & omnium nauigantium in-
teritum breui futurum timerent. Vnicum illis solatium erat;
Christum in nauigio (licet dormientem) habere. Quem, su-
blatis vocibus, his verbis excitarunt, Domine, salua nos pe-
rimus. Sic tandem pijs Discipulorum precibus exoratus Do-
minus, facta est trāquillitas magna in mari. Quenam etas
unquam sensit vehementiores perturbationes, validissimis
hereticorum ventis, undiquè excitatis, quàm hac nostra? Ab
Petrina uicula, quot fluctibus agitata nunc es! Quis Christi
fidelium

Matth. 8.
Marci 4.
Lucæ 8.

Ad contionatores.

fideliū non videt quibus prestigijs, quibus technis, quot meditationum generibus, quæ etiam diabolica crudelitate conati sunt heretici Ecclesiam obruere? Quot (obsecro) quâtiſquē viribus Arrianorum hæresis Ecclesiam suis in calum mendacijs euertere conata est? Videres tunc vineam Domini Sabaoth tot Regni primarios, tanquā leones, lupos, & vrsos ferocissimos, illam deuastantes, id quod etiam circa varia dogmata heretica & nefaria, Sathan suis viribus, & inferni artibus efficere quotidie non cessat. At verò illa semper inuicta permansit, atquē non modo inuicta, sed etiam aduersus vniuersos nefarios hostes victorias insignes reportauit. Non certe Christus in casum Petro dixit: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Manet quidem, manebitquē firma in eo integro ac celesti statu, quod a Christo ceperat. Impugnatur quidem vniuersis telis, & armis inferni per portas inferorum à Sathana emissis: verum semper integra manet, & nunquam labefactatur: & merito quidem, quia hæc mater nostra spiritalis Christi sponsa est. Hanc coronauit altissimus, misericordia & miserationibus maximis. Hæc, licet consummationem expectet triumphantem in caelis, hic finem non videbit unquam. Deuicit, hæc Arrium, Samosatenum debellauit, Sabellum subegit, Manicheum extinxit, Vigilantium confodit. Omnes tandem hæreses, cuiuscumquē generis, prostrauit, confregit, edomuit, stirpitusquē euulsit. Quibus (obsecro) bellicis armis? Quibus militibus? Quot rogo exercitus per varias orbis partes aduersus hereticos armatos in suum præsidium, & munitionem Ecclesia parauit? Multo certe undiquē per vniuersas orbis partes, qui spiritu Beſeleelis artificis, diuinamente & consilio prædictos excitauit. Dominus Moysi prædixerat, tanquā formam Ecclesie futura in Petro exigende demonstrans. Ecce vocaui ex nomine Beſeleel artificem, & impleui eū spiritu Dei, sapientia, & intelligentia, & scientia in omni opere; ad excogitandum quidquid fabrefieri potest ex auro, & ar-

Matt. 16.

Exed. 31. 2

Ephes. 4.

gento, & ære, marmore, & gemmis, & diuersitate lignorum. Deditque ei socium, Ooliab, & in corde omnis eruditum posui sapientiam: ut faciant cuncta quæ præcepi tibi. *Qui sunt (obsecro) in Ecclesia Dei isti sapientes & artifices, ad perfectam tabernaculi structuram faciendam, destinati à Deo? Nisi omnes Sanctissima Ecclesia Doctores, quos Deus ipse ob eius inenarrabilem amorem elegit? Spiritum sanctum eis tribuens. Vnicuique nostrum (ait Paulus) data est gratia secundum mensuram donationis Christi. Quæ autem gratia sit ista, paulò inferius explicat dicens.* Et imple dedie quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas. Alios verò Euangelistas, alios autem Pastores, & Doctores, ad consummationem Sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi: donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. *Quos omnes intelligentiam omnem, & perfectam scientiam habere voluit: & Diuina mente, & consilio prados esse omnino decreuit. Quatenus sanctitate vite in primis Ecclesiam decoratam, & pulcherrimis cali ornamentis ornatissimam facerent. Deinde, ut suis literarum ornamentis, & celestibus doctrinis, veluti fulminibus de celo missis, cupiditate incredibili illuminandi orbem, & omnis veritatis lumine accensi, omnes novos, & perniciosorum dogmatum inuentores subuerterent, atque prosternerent, conculcarentque. Quod quidem nisi à Deo, hac sua altissima ordinatione factum fuisset, actum profecto de nobis, ac de tota Dei Ecclesia prope modum fuisset. Re vera, nisi eiusmodi militibus celestibus Ecclesia propugnacula preparasset, frustra Reges, Pontifices, Pastores, & Rectores vigilarent. Nisi enim Dominus custodierit ciuitatem frustra vigilat qui custodit eam. Huiusmodi Sacra Ecclesia Doctores, Primarius Ecclesie Doctor Paulus, ad omnium certamen hortatur dicens: Confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius. Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare aduersus insidias Diaboli.*

Psalm. 126.

Ephes. 6.

Ephes. 6.

Ad contionatores.

boli. Quoniam nō est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem; sed aduersus Principes, & Potestates; aduersus mundi Rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiae, in cælestibus. Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare insidijs Diaboli. *Qua (obsecro) armorum ornamenta sunt à Deo suis militibus data? Omnia certè quæ illis necessaria erant, ut ipsemet Paulus docet. State ergo succincti lumbos vestros in veritate (nempe balteo veritatis stricte accincti:) & induiti lorica iustitiæ: & calciati pedes in præparatione Euangelij pacis; in omnibus fumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. Hos Ecclesia generosos milites, videlicet sanctissimos Doctores Ecclesie, omni cælesti armorum genere à capite ad pedes usque induit: quatenus Euangelium pacis, magna cum potentia & maiestate defendant.*

Nam cum non quiescat styguis ille veterator millies execrandus hominum salutis per uniuersum orbem insidiari: eius modi valerosissimis militibus opus est. Et nūc maximè calamitoso hoc tempore, cum Regna (Cherintia, Austria superioris etiam Germania hereticorum potentiam inuictam facere nitantur. Et sua nefaria impudentia, cum immanissimo Turca (ut fertur) iam unionem faciant: quatenus Christianorum & fidelium ditissima & potentissima Regna sibi occupare non cesset: ut tandem Ecclesie fidem per uniuersas illas Regiones dissipet, euellat, & radicitus extirpare valeat. Atque id tam graue malum, non per se solum facere tentat, sed per Chacangelos & spiritus eius impostores, qui primarij sunt omnium hereticorum dogmatum inuectores. Hæc omnia diuino spiritu Sacrosancta mater Ecclesia, in sacra Tridentina Synodo congregata, altamente considerans, totoque corde dolens remedium adhibere decreuit. Quatenus tanti mali radicem, ex prauis hereticorum seminibus ortam, ab Ecclesia liminibus omnino expelleret. Timentes quoque grauer Sanctissimi Patres, ne tam graue malum ex contionatorum

Epistola

arrogantia, atque superbia, qua sacra Euangelia in templis Dei interpretari solent, originem mali trahat (id quod in multis Regnis & Prouincijs Catholicis (proh dolor) euenire solet, Sathan enim varijs verbi Dei concionatoribus tegnis utens, nescio quam harum omnino docendi nouam illis dulciter instillat: Quatenus, licet hæretici non sint, nequè per somnium de hæresi seminanda cogitent, suis tamen gratis verbis, & sermonum lenocinijs utentes, relictis Sanctorum Patrum doctrinis, quibus ad maiorum fidem, perfectionemquè pietatem, atque intimam cordis deuotionem populum excitare tenebantur, nihil magis præclarum in suis contionibus iactant, quàm Gentilium varias atque sæpe falsas historias, profanas fabulas, rerum interpretationes inutiles, magnis clamoribus, verbis perpulitis, & lepidis, nimisque iocundis ad rissum, & usque ad cachinum excitantibus, potiusquàm ad pietatem, & peccati dolorem, aut intimam animi deuotionem promouentes.) Hæc tandem omnia, Sacri Concilij Patres in Ecclesia Catholica, prauè à contionatoribus fieri videntes, & intimo animo dolentes, considerantes quoquè quanta vi atque etiam verborum efficacia, Diuus Paulus hæc nostra tempora prauidens tanquam de illis prophetico spiritu loquens, ad Timotheum primarium concionatorem cap. 3. dicit. Hoc autem scito, quod in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa: erunt homines seiplos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemæ, parentibus non obediens: ingrati, scelestes, sine affectione, sine pace, criminales, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, cæci, & voluptatum amatores magis quàm Dei; habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes, & hos deuota. Quales autem oporteat verbi Dei contionatores esse, magna Spiritus sancti efficacia illos instituit & docuit, dicens. Testificor coram Deo & Christo Iesu, qui iudicaturus est viuos & mortuos, per aduentum ipsius, & Regnum eius. Quibus obsecro (Paule) tam altam & sublimem testificationem facis? Deum omnipotentem, unicūq;

1. Ad Tim. 3.

cap. 4.

Ad contionatores.

cumq; eius Filium Iesum Christum, testes inuocando, Incarnationem quoque Filij Dei iudicium finale, & gloriam Regni celestis obtestando: Verbi ipsius Dei contionatoribus, illis quidem regulas stricte seruanda tradis, ne in tam grauem iudicij pœnam miserè deueniant. Predica (inquit) verbum, nempe Christum Iesum, fidem perfectam quam cuncti fideles habere tenentur, in capite ponit. Vitæ quoque Christi perfectam imitationem subiungit, in ijs duobus, vera Verbi Dei prædicatio omnino consistit. In ijs oportet instare totis viribus, opportunè, & importunè, obsecrando quoque per viscera Christi, peccata item grauiter increpando, in omni patientia & doctrina. Hoc certè est illud quod Ieremias lamentabatur, dicens: Quia non venit pluuia in terram, confusi sunt agricolæ, operuerunt capita sua: nam & cerua in agro perit, & reliquit, quia non erat herba, & onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventum quasi dracones, defecerunt oculi eorum, quia non erat herba: *Quæ omnia D. Hieronymus* exponente, ob diuini verbi penuriam, & quod vera celestis prædicatio cessasset, sunt miserè consecuta, & non audientes a contionatoribus purum Dei verbum facile omnis decor, & anima pulchritudo euanescit. Hoc quidem est Evangelici predicatoris officium primum, verbum Dei candidè & sine fuce auditoribus proponere, & homines Deos diuinæ gratia efficere, & ut præclarissimum hoc opus perficiant, id quod sequitur omnino facturi sunt. Insta opportunè & importunè arguè, obsecra, increpa in omni paciëntia, & doctrina. Hæc omnia Ecclesiastes dignissime in corde tuo perpetuò infixam manere debent: habens semper gladium spiritus in corde & in ore tuo. Hæretici quidem Scripturam sacram habent, non tamen verum Scripturarum sensum, qui proprius est gladius spiritus tenent: verba enim non tam gladius quàm vagina sunt, in qua gladius spiritus continetur. Cū ergo illi non pugnent gladio, sed vagina tantum, quid mirum est, si fidelium corda non feriant? Vos vero corda fidelium gladio Spiritus sancti penetrare, alioquin Sathana arte millis

Ierem. 14.

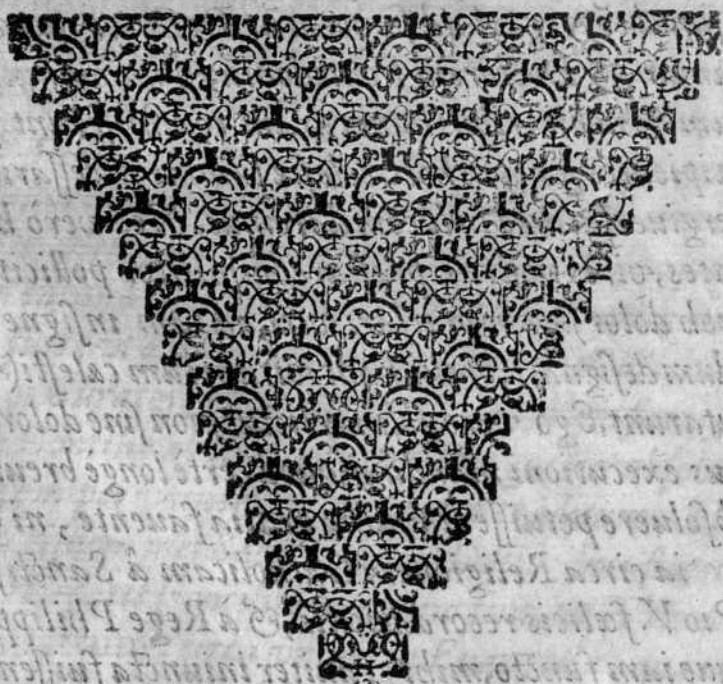
Eccles. 39.

modis vos ad lasciuia[m] quandam verborum potiùsq[ua]m ad
 p[œ]nitentia[m] & pietatem prouocabunt. Tenentur ergo verbi
 Dei contionatores: Sapientiam omnium antiquorum ex-
 quirere: in Prophetis vacare, & enarrationem virorum no-
 minatorum conseruare, & in versutias parabolarum San-
 ctorum conuersari: sic ergo vos oportet cor vestrum tradere
 ad vigilandum diluculo, & tandem aperietis os vestrum in
 oratione Domini, qui Spiritu intelligentiæ vos replebit, ut
 tanquàm imbres emittatis magna cum gratia sapientiæ Di-
 uinæ eloquia, quibus vniuersus Christianus populus gratia
 Spiritus sancti fœcundetur. Hoc in verbi Dei contionatori-
 bus summo opere desiderantes Sacrosancti Concilij Triden-
 tini Patres, & malis Ecclesiæ à contionatoribus prauis exor-
 tis, remedium adhibere volentes, Sessione 4. stricte ordina-
 runt. Ne de cæterò quisquàm, quomodolibet, verba Scri-
 pturæ sacræ ad suos sensus contorqueant, sed Sanctorum
 Patrum interpretationes fideliter exequantur. Vt latè in
 exordio huius libri, verbis Concilij expressis ostendimus.
 Eninuerò, dum sacrum prosequeretur Concilium, tempore
 Pij III. fœlicis recordationis, quò magis ac magis anima-
 rum Pastores, & Euangelij sacri Doctores, & contionatores
 verbi Dei, plenius ab Spiritu sancto cuncti circa statum suum
 instituerentur à Sanctis Patribus Concilij, ordinatum gra-
 uissimè fuit, ut à Theologis Sacri Concilij, Catechismus, ad
 vniuersos Curatos, & Pastores Ecclesiarum fieret; id quod
 durante Concilio ab ipsis fœliciter Dei gratia absolutum fuit,
 & in lucem per vniuersam Ecclesiam traditum. Hoc opere
 absoluto, eisdem met Sacri Concilij Doctoribus, statim à San-
 ctissimis Legatis Concilij iniunctum fuit, ut Theatrum Sã-
 ctorum Patrum, circa vniuersa Euangelia, quæ in sancta
 ac vniuersali Ecclesia solenniter cantari moris est, faciant
 ut in lucem similiter prodeat, in usum contionatorum, ne vl-
 terius doctrina aliqua in Ecclesia audiretur, quæ non ex San-
 ctorum Patrum promptuarijs in lucem prodiret: & quò faci-
 liùs executioni daretur, ipsi Sanctissimi Concilij Legati ad
 se Do-

se Doctores Concilij conuocantes, unicuique eorum, Euangelia sacra, quae ab ipsis interpretanda erant, designarunt, quatenus Ecclesiarum concionatores, Sanctorum Patrum doctrinas, fideliter exponentes, non deinceps, populus novas aut nouiter inuentas doctrinas audiret, sed antiquas illas Sanctorum Patrum expositiones, ad omnium virtutum generam promouentes in medium fideliter afferrent. O praclarum Ecclesiae sanctae institutum, & vniuersali Ecclesiae summe necessarium. Verum enim uero, hoc utilissimum opus, Sacrosancto Concilio durante, in lucem prodire nullo modo potuit, eo quod propter grauissimam Sanctissimi Pij III. infirmitatem, Concilij acceleratio omnino necessaria fuit, & ne ad Theatrum Sanctorum Patrum accurrendi periret occasio, licet Sacrum Concilium absolutum fuisset, Legati Sacri Concilij decreuerunt, hanc curam aliquibus ex Sacri Concilij Doctoribus, faciendi & perficiendi hoc opus imponere decreuerunt, & sic omnes Legati simul congregati ad se vocarunt Doctores, nempe Ariam Montanum, & Doctorem Fontidonium, & me omnium indignissimum: & nobis tribus hanc curam commiserunt, strictè nobis precipientes, ut opus hoc Ecclesiae summe necessarium, absque ulla tergiversatione in lucem daremus. Nos uero humiliter obediētes, vires nostras prestare humiliter polliciti sumus. Sed (proh dolor) ambo praclari viri, ad tam insigne opus absoluendum designati, breui hanc vitam cum caelesti (ut credo) commutarunt. Ego uero solus relictus, non sine dolore (ut potui) opus executioni mandavi, quod certè longè breuiori tempore absolvere potuissem, diuina gratia fauente, ni grauissima negotia circa Religionem Catholicam à Sanctissimo Domino Pio V. felicitis recordationis, & à Rege Philippo II. uita quoque iam functo, mihi grauiter iniuncta fuissent (sicut in Prologo huius operis late ostēdi) iam uero senio confectus absolutum opus (Ecclesiastes dignissime) tibi trado: Ex quo uersas Sanctorum Patrum Doctrinas, circa Euangelia sacra, quae Dominicis diebus in Ecclesia Dei decantari solent, uidebis. Sanctissimi quidem Patres Ecclesiae Doctores multa
 & pra-

Epistola ad contionatores.

Et praeclara volumina diuino spiritu illustrati, in lucem ediderunt. Quaecum magna sint, Et multis ex vobis legendi tempus non suppetat, Et plurimis etiam ex vobis ad emendum facultas non sit, cum paupertas deprimat audax, ne tot Sanctorum Patrum volumina emere possitis, ideo quam plurima quae ab ipsis circa Euangelia Dominicarum tradita sunt, fideliter vobis in his duobus voluminibus collecta tradimus, obnixè postulantes defectuorum veniam, Et instantissimis vestris precibus, me iam senio confectum supplex humiliter committo, quatenus è misera hac vita, ad caelestem illam perpetuò duraturam me ipsemet Deus perducatur. Valete felices, Et Sancti spiritus flamine accensi, populum fidelem inflammare, semper totis viribus satagite.

DECRE

DECRETVM

SACRI CONCILII

TRIDENTINI,

SESSIONE 4.

acrofancta oecumeni-
ca, & generalis Triden-

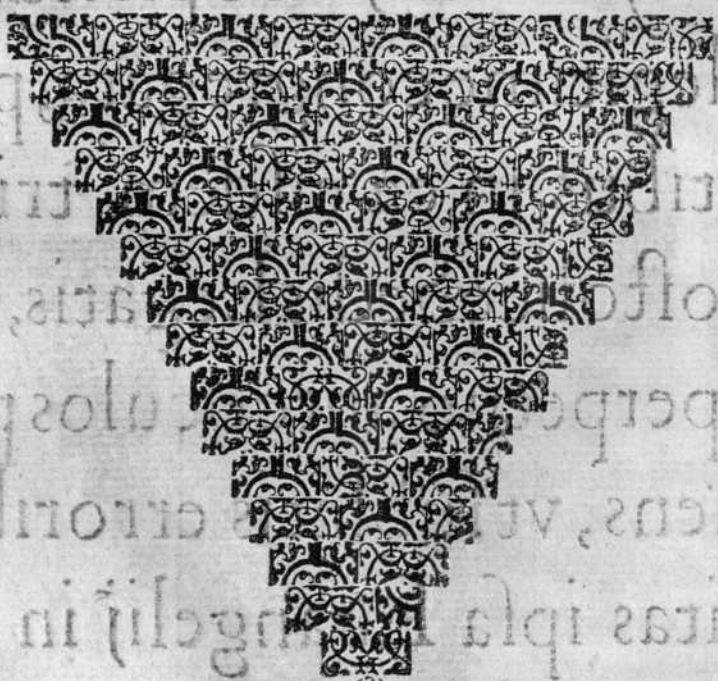
tina Synodus, in Spiritu fan-
cto legitime congregata, presi-
dentibus in ea eisdem tribus
Apostolicę Sedis Legatis, hoc
sibi perpetuo ante oculos pro-
ponens, vt sublati erroribus,
puritas ipsa Euangelij in Ec-
clesia conseruetur.

ET INFRA.

RÆTEREA, ad coercenda petulã
tia ingenia, decreuit: vt nemo suę pru-
dentię innixus, in rebus fidei, & mo-
rum, ad ædificationem doctrinę Chri-
stianę pertinentium, sacram Scripturam ad suos
sensus

sensus contorquens, cōtra eum sensum, quem te-
nuit, & tenet sancta mater Ecclesia, cuius est iudi-
care de vero sensu, & interpretatione Scriptura-
rum sanctarum, aut etiam contra vnam cō-
sensum Patrum, ipsam Scripturam sacram inter-
pretari audeat: etiam si huiusmodi interpretatio-
nes nullo vnquā tempore in lucem edende fo-
rent. Qui contra fecerint, per ordinarios de-
clarentur, & pœnis a iure statu-
tis puniantur, &c.

DOMI ET IN F. A.

RETEREA, ad coecenda petul-
tis ingens, decuit: ut nemo sine pri-
denis iniuriis in rebus fidei, & mo-
rum, ad editionem doctrinae Chri-
stianae pertinet, sacrae scripturae ad nos
sensu

DOMINICA PRIMA ADVENTVS DOMINI

Homil. prima.

EVANGELIVM

Luca. 21. e. 25.

ERUNT signa in Sole & Luna, & Stellis: & in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris & fluctuum. 26. Arescentibus hominibus præ timore & expectatione, quæ superuenient uni uerso orbi: nam virtutes calorum mouebuntur.

OTHO Frigen. Epif. lib.

8. cap. 7.

LONGO me iam otio torpentem, & diuersas ob occupationes quasi dormitantem, ultimo de tēpore locuturum, tuba salutaris excitat. Quis enim hac audita, somno pigræ deprefus nō euigilet, per quā etiam resurgunt mortui? Fateor, quia ad plurima sensu iam diu distracto, minorem me (imo nullum) ad tā ardua tractāda iudicans digitum ori supposui, malens dies malos silentio transigere, quā magnis de rebus in pertur-

Iudicij tuba
torpentes ex
citāt.

A batione temerariē disputare. Scio enim qui dixerit: *Vacate & videte.* Noui etiam, perturbationem, consilij semper esse nesciam, amicam otij, negotiosa officia renuere sapiētiam. Quibus dum nunquam ad plenum carere mereor, quamquam tamen minus importunē ingruentibus, quanuis tenuiter alleuiari videor. Proinde hoc resurrectionis tēpore non nostris sed illius; *Qui propter delicta nostra mortuus est, & resurrexit propter iustificaciones nostras,* viribus, & ope fulti, de resurrectione mortuorum, sineque temporum dicere ordiamur, ipsum obnixè inuocantes, vt à morte animæ suscitatos, digne tanta nos eloqui mysteria concedat.

Psalm. 43
a II.

Roma. 4. 2.

A

Beati

*Beati Caesaris Episcopi Arelatensis.
Homil. 25. futuri iudicii recorda-
tio quam utilis sit.*

*Ecce quam
bonum & quam
iocundum ha-
bitare fra-
tres in unum
Psal. 132.*

Simus quidem spirituali mili-
tiae, cui nos mancipauimus,
magnam esse in futurum reposi-
tam remunerationem; sed si bene
recepimus in hoc ipso opere, quod
gerimus, quodammodo etiam in
presenti seculo partim praemij pos-
sidemus. Et plane magnus vitae fru-
ctus est, seculum potuisse despice-
re, & Deo seruire capisse, euasisse
vitiis infelicissimum domina-
tum, & fugisse gulae atque luxuriae
fœdissimam seruitutem. Quid er-
go; non iam magna pars praemij
est, nihil commune habere cum
mundo? Vanarum rerum cupidi-
tatibus non exercitari? Sceleribus
non admisceri, & cum innocentia
diem transigere? Beatæ castitati
operam dari? Gloriosæ paupertatis
sufficiantiam cum timore Domini
possidere? de qua loquitur Sapien-
tia: *Melior est exigua portio cum timore
Domini, quam thesauri magni sine ti-
more eius.* Intelligamus itaque quan-
tum nobis Dominus pia vocatione
contulerit. Numeremus (si possu-
mus) ex illo tempore, ex quo hic cõ-
uersari videmur, quanta peccata
lucriferimus, de quantis fraudi-
bus, de quantis adulterijs, rapinis,
periurijs, sacrilegijs, nos Dominus
liberauit: & tunc videbimus quantũ
etiam de presentibus beneficijs Do-
mino debemus. Si nunc in seculo
essemus, quid aliud ageremus, quã
conuolueremur in malis nostris,
& animas nostras quotidianis vio-
larem maculis, quotidianis con-
foderemus vulneribus; ita ut neque
sentire possemus. Habet enim hoc
infelix consuetudo peccandi, ut
quanto amplius unusquisque pecca-
uerit, tanto minus peccata ipsa in-
telligatur eum plus peccare delee-

rat, veniet illud quod Propheta
peccatoribus clamat: *Nō est Deus in
conspēctu eius, auferrentur iudicia tua
a facie eius.* Etenim quando subre-
pit peccandi delectatio, statim futu-
ri iudicii diem abscondit obliuio.
E contrario autem, quātum quisque
solicitor circa se fuerit, tantum
plus metuit: Sicut ait scriptura: *Sa-
piens viuendo declinat à malo.* Sapiens
ergo semper in compunctione, &
semper in metu est: & ut de prateri-
tis suspirat malis, ita de futuris peri-
culis perugili sollicitudine contem-
piscit. Qui de præteritis anxius est,
& secum cogitat, ac reuoluit, ne
forte parum desseuerit præterita,
ne forte non dum satisfecerit pro
innumerabilibus debitis suis; ne for-
te magis ad veteres iniquitates no-
ua posuerit vulnera, super antiquas
conscientiæ maculas, recentia ad-
huc crimina impreciserit, & conuer-
sationis nomē ad hoc assumpserit,
ut grauius sub sacra professione de-
linqueret. Aliquantum sufficere no-
bis putamus, quod secretum istud
conscendimus, quod locum habi-
tumque mutauimus, quod hic ali-
quantum temporis duximus, spem
omnem in annorum numerum col-
locantes, ac sic pernitiōsa nos metip-
sos persuasione fallētes, putamus
quod mala nostra spatio temporis
euanuerint. Et quia illa nos obliui-
sumus, credimus quod de memo-
ria diuinæ seueritatis lapsa sint: sed
non ita est; omnia apud illum repo-
sita atque signata sunt. Audiamus
quid dicit ille, qui cum ipso Diabo-
lo manu ad manum singulari certa-
mine dimicat. *Signasti quasi in sacco
peccata mea, & Dominus ait. Non
ne hæc collecta sunt, & signata in the-
sauris meis?* Non putemus tam faci-
le remitti posse illa illata semel cri-
mina, & profundo vulnere in ani-
mæ impressa visceribus. Mul-
tum opus est fletus, multus gemi-

Psal. 10. b. 5.

*Iudicii recor-
datio omnem
expellit dele-
ctationem.*

*Timor Dei.
Prou. 14. b.
16.*

Satisfactio.

*Prouerborũ
15. b.*

*Eorum que
obliuiscitur
homo, recor-
datur Deus.*

*Iob. 14. d. 17.
Deut. 32. c.
34.*

*Quanto ma-
gis quis pec-
cat, tanto mi-
nus peccata
ipsa intelli-
git.*

Contritione
magna & sa-
tisfactione o-
pus est pani-
tentibus.
1. Reg. 15. c.
24.

Ex gravitate
penae culpae
gravitas ag-
noscenda.

Merita.

Iudicij futuri
recordatio
utilis.

Quam sit pe-
ricul sum me-
moriam iudi-
cij deponere.

tus, multae contritiones corporis ad sanandos ipsos dolores cordis. Tota incumbendum est spiritus cō-
punctione, vt vetustas mala, tan-
quam sagittae quaedam de conscien-
tiae visceribus euellantur. Non suf-
ficit summis labijs dicere: *Pecca-
ui, parce, & remitte.* Et Saul dice-
bat, *Peccavi:* Sed non obtinuit il-
lam, quam Dauid, vna penitentiae
voce promeruit. Et hoc quare?
Quia confessionem illam nudam
magis quam veri gemitus exprime-
bat: quia non compensabuntur cū
magnitudine criminis leuis humi-
liatio supplicantis. Nō leui agendū
est contritione, vt debita illa redi-
mantur, quibus mors aeterna debe-
tur: nec transitoria opus est satisfa-
ctione, pro malis illis, propter quae
paratus est ignis aeternus. Si volu-
mus intelligere quam graues apud
se faciat iudex noster hominū cul-
pas, respiciamus ad pēnas. Quantū
enim nunc patiens est Deus noster
in sustinendis delictis nostris, tam
saueus erit in discutiendis actibus
nostris. Et sicut inextimabilem pa-
rauit improbis pēnam, ita inenarra-
bilē iustis collaturus est gloriā. Er-
go suppliciorum acerbūtatē ē cō-
trario de prēmiorum magnitudine
colligamus. Quia qui nouit remu-
nerare merita, nouit punire delicta.
Saluberrima ergo est, ac multū
necessaria futuri iudicij recorda-
tio, & praeitorum commemora-
tio, vel deploratio delictorum.

August. Sermone 120. de tem-
pore.

IR Remediabile periculum est,
sic aliquem vitijs, & cupiditati-
bus frenā laxare, vt se ratiōe Deo
nō meminerit redditurū. Puto quia
magna sic iā peccati pēna, metū ac
memoriā futuri perdisse iudicij.

A D. Gregorius Homilia Prima
in Euangel.

DIS Trictionem venturi iudi-
cis Paulus considerans, ait:
*Horrendum est incidere in manus Dei
viventis.* Hanc Psalmista exprimit,
dicens: *Deus manifestè venit; Deus
noster, & non silebit. Ignis in conspec-
tu eius exardescet, & in circuitu eius
tempestas valida.* Distractionē quip-
petanti iudicis, tempestas ignis-
que comitabuntur, quia tempe-
tas examinat quos ignis exurit. Il-
lum ergo diem, fratres charissimi,
ante oculos ponite: & quicquid mo-
do graue creditur, in eius compara-
tione leuigatur. De illo etenim die
per Prophetā dicitur: *Iuxta est dies
Domini magnus, iuxta & velox nimis:
Vox dei Domini amara, tribulabitur
ibi fortis: Dies ira dies illa; dies tribulatio-
nis & angustiae; dies calamitatis & mi-
seriae; dies tenebrarum & caliginis; dies
nebulae & turbidinis; dies tubae & clan-
goris.* De hac die Dominus iterum
per Prophetā dicit: *Adhuc semel
& ego mouebo non solum terram, sed e-
tiam caelum.* Ecce vt praediximus,
aëra mouit & terra non subsistit.
Quid ergo ferat, cum caelum moue-
rit? Quid autem terrores quos cer-
nimus, nisi sequentis irae praecōnes
diximus? Vnde & considerare ne-
cesse est, quia ab illa tribulatione
ultima, tanto sunt istae tribulatio-
nes dissimiles, quantum a potentia
iudicis persona praecōnis distat. Il-
lum ergo diem, fratres charissimi,
tota intentione cagitate, vitam cor-
rigite, mores mutare, mala tentātia
resistendo vincite, perpetrata autē
flectibus punite. Aduentum namq;
aeterni iudicis, tāto securiores quan-
doq; videbitis, quanto nunc
distractionem illius timen-
do praueinitis.

Seueritas iudi-
cis.
Heb. 10. f. 31.

Psalm. 49. 43.

Dies iudicij
ante oculos
ponendus.

Sophon. 1. 6.
14.

Aggaei. 2. 6.
8. & ad He-
braeos. 12. g. 26.

*Innocentius Tertius lib. 3.
de Cōtemptu mundi, siue
de miseria humana con-
ditionis, c. 15.*

Iob 26. c. 11.

Esai. 33. a. 7.

1. Pet. 4. d. 18.

Psal. 142. a.

Psal. 129. d. 3

*Iudex poten-
tissimus, sa-
pientissimus,
iustissimus,
merito timen-
dus est.*

Iob. 9. c. 20.

*Psal. 32. d. 148.
a. 6.*

Bar. 3. d. 34.

*Psal. 103. d. 4.
Rom. 9. d.
19.*

*Luce. 11. d. 37.
Philip. 2.*

*Psal. 138. b. 8.
Ierc. 17. b. 10.*

*Hebra. 4.
c. 12.*

Ecl. 1. d. 8.

Quantus tunc erit timor & tremor, quantus erit flectus & gemitus? Nam si columnæ celi contremiscunt, & paueant ad nutum eius; & Angeli pacis amare flectunt: peccatores autem quid facient? Si iustus vix saluabitur, impius & peccatores ubi parebunt? Propterea clamat Propheta: Non intres in iudicio cum seruo tuo Domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Si enim iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Quis enim non timeat iudicem potentissimum, sapientissimum, & iustissimum? Potentissimum, quem nemo potest effugere: sapientissimum, quem nemo potest latere: iustissimum, quem nemo potest corrumpere. Si fortitudo quæritur, robustissimus est; sapiens corde, & fortis robore. Si æquitas iudicis, nemo audebit primum testimonium reddere. Si iustificare me uolueris, os meum condemnabit me. Si innocentem ostendere, prauum me comprobabit, etiam si simplex fuero. Ipse dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt. Qui vocat Stellas, & dicunt: Adsumus. Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos, flamma ignis. Cuius voluntati nihil omnino resistit. Cui nullum verbum est impossibile; cui flectitur omne genus, celestium, terrestrium, & infernorum. Hunc ergo nemo potest fugere, sicut dicit Propheta. Si ascendero in caelum, tu illic es; si descendero in infernum, adest. Ipse scripturarum renes & corda; cuius oculis omnia nuda sunt, & aperta. Qui pluuia guttas, & et arenam maris dinumerat. Deus scientiarum Dominus prescius omnium, & conscius singu-

Alorum, occultus occultorum omnium indagator. Hunc ergo nemo potest latere, sicut dicit Apostolus: Non est ulla creatura inuisibilis inconspectu eius. Ipse est iudex iustus, fortis & longanimis, qui nec prece, nec pretio, nec amore, nec odio, declinat a semita rectitudinis, sed via regia semper incedens, nullum malum præterit impunitum, nullum bonum irremuneratum relinquit. Hunc ergo nemo potest corrumpere. Iuxta quod dicit Psal. Tu reddes singulis secundum opera sua.

B

Augusti. libr. 20. de Cui.

Dei, c. 30.

In illo itaque iudicio, vel circa illud iudicium, has res dedimus esse futuras: Eliam Phesbytem, fidem Iudæorum, Antichristum persecuturum, Christum venturum, iudicaturum; mortuorum resurrectionem, bonorum malorumque direptionem; mundi conflagrationem, eiusdemque renouationem. Quæ omnia quidem ventura esse credendum est. Sed quibus modis, & quo ordine veniant, magis tunc decebit rerum experientia, quam nunc valet confessio, qui ad perfectam hominum intelligentiam. Existimo tamen eo quo a me commemorata sunt, ordine esse ventura.

B

*Hesychius August. Epist. 79. in tom. 2.
August.*

DOMINO Beatissimo, & charitate sincerissima venerando, Fratri, & Episcopo Augustino, Hesychius in Domino salutem disideranti, & expectanti mihi Sanctus compresbyter noster Cornutus litteras pertulit tuas, quæ me lætificarunt; quia memo-

1. Reg. 2.

Hebra. 4. c. 13.

*Psal. 7. b. 12.
Nullum malum præterit impunitum, & nullum bonum irremuneratum relinquit.
Psal. 61. b. 13.*

Ante & circa iudicium extremum quæ nam cōtingēt

Malach. 4. d. 1.

Rom. 9. 11. d. 33.

*2. Thess. 3.
Danie. 7. 11.*

*12. d. 13.
Apoc. 11. 13.*

*20. 21.
Math. 25.
2. Pet. 3.*

riam nostri bonam habere dignatus es, qui & mihi paucis sermone proprio sanctæ mentis tuæ de his quæ petieram in transitu significasti. Aliquantum autem de opusculis sancti compresbyteri Hieronymi adiunxisti, ut meam quaestionem lectione eius operis de sanctis scripturis explere possem. Et quia dignatus es id petere à nobis, ut quid sentiremus de ipsis questionibus per literas tuas sincerissimæ charitatis insinuaremus, de ea de quibus scripta legi, prout intellectus exiguus meæ mediocritatis sentire potuit, aut intelligere infra scripsi. Cum Dei omnipotentis conditoris totius creaturæ arbitrio & potestate cuncta gerantur, vel quæ facta sunt, vel quæ etiam futura sunt, sanctorum Prophetarum vocibus cognoscuntur, qui priusquam fierent ea quæ futura erant, voluntate diuina hominibus sunt locuti. Vnde satis admiratione plenum est, si ea Deus quæ prædici voluit, ad hominum sensus penitus non posse peruenire constituit, secundum, quod Dominus Beatis Apostolis locutus est, dicens: *Nemo potest cognoscere tempora, quæ Pater posuit in sua potestate.* Primum, quia in antiquissimis libris Ecclesiarum non ita scriptum est. *Nemo potest*, sed scriptum est. *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate.* Quæ ratio sermonis sequenti verbo recte completur, cum dicit: *Sed eritis mihi testes in Hierusalem, & in Iudæa, & in Samaria, & usque ad ultimum terræ.* Non ergo Apostolos testes consummationis mundi, sed nominis & resurrectionis suæ voluit intelligi. Nam de temporibus cognoscendis ipse Dominus monet: *Quis nam est fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det il-*

A *lis cibum in tempore?* Sanctus ille seruus, quem veniens Dominus eius inuenerit sic facientem familia Christi verbo prædicationis pascitur & fidelis famulus inuenitur, qui in tempore expectantibus Dominum necessariam credentibus præstat: Malus enim seruus sic reprehenditur; Quod si dixerit malus seruus, moram facit Dominus meus venire; veniet Dominus eius in die qua nescit, & hora qua ignorat. Et reliqua. Item arguit; quare tempus non agnoscat, dicendo: *Hypocrita, faciem cæli nostis probare, tempus hoc quare non agnoscitis?* Item Apostolus: *In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, & reliqua.* Item Apostolus: *De temporibus autem & momentis non necesse habemus vobis scribere: vos enim ipsi diligenter scitis, quia dies Domini sicut fur in nocte ita veniet. Cum enim dixerit, Pax, & securitas, tunc subitaneus illis apparebit interitus, quomodo dolores parturientis, & non effugient.* Item Apostolus: *Non retinetis memoria, quia cum essem apud vos, hæc dicebam vobis: Et nunc quid detineat scitis, ut releuetur in suo tempore. Nam mysterium iniquitatis iam operatur tantum, ut qui tenet modo, teneat, donec de medio fiat, & tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui.* Item Dominus in Euangelio increpat Iudæos: *Et tu si cognouisses tempus visitationis tuæ, forsitam, permanisses, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis.* Et Dominus sic prædicat ad Iudæos. *Penitentiam agite, completa sunt tempora; credite Euangelio.* Et ad Iudæos quidem recte completa dicebat, quia eorum tempora post eius prædicationem & triginta & quinque vel quadraginta annos finita sunt. Et in Daniele. *Quoadusque interfecta est bestia, perijt, & corpus eius datum est ut comburatur, & reliquarum bestiarum, regnum transla-*

Luc. 12. c. 42.

Luc. 12. g. 56

2. Tim. 3. d. 1.

1. Tim. 4. d. 1

1. Thes. 5. d. 19

2. Petr. 3. c. 10

Apoc. 3. d. 3.
16. c. 15.

2. Thes. 2. b. 5

Esai. 11. d. 4.

Luc. 19. g.
42.

Matth. 3. d. 23
& 4. c. 17.

Dani. 7. c. 11

Luc. 24. g.
48.

Act. 1. d. 7.

Matth. 24.
d. 45.

Aduentus Do-
mi ni & dili-
gendus & ex-
pectandus.

2. Tim. 4. b. 8

Matth. 13. c.
43.

Esai. 60. d. 2.

Esai. 40 g. 31.

Matth. 24.
c. 36.

Matth. 24.
c. 33.

tum est: & magnitudo vitæ data est eis
vsque ad tempus, & tempus quod Græ-
cæ dicitur: Eos, &c. Et in sequi-
tur: Et ecce cum nubibus cæli quasi
Filius hominis veniens; Mysterium
bestiæ é reliquarum bestiarum trans-
latione, intelligentibus scripturam
manifestum est. Aduentus Domi-
ni diligendus est & expectandus,
est etiam magna beatitudo diligen-
tibus eius aduentum, sicut testimo-
nium perhibet beatus Apostolus
Paulus: De cætero, inquit, *reposita*
est mihi corona iustitiæ, quam reddet mi-
hi Dominus iustus iudex in illa die: non
autem mihi solum, sed his qui diligunt
aduentum Domini. Et Dominus in
Euangelio: Tunc iusti fulgebunt sicut
sol in regno Patris sui. Item Prophe-
ta: Ecce enim tenebræ & caligo operi-
ent terram super gentes, in te vero appare-
bit Dominus & maiestas eius in te vide-
bitur. Item Propheeta: Qui vero expec-
tant Dominum, exaltabunt cum virtute,
producent pennas sicut aquilæ, current
& non laborabunt: ambulabunt & non
esurient. Et plurima talia, quæ ad
beatitudinem eorum pertinent, qui
diligunt aduentum Domini, inue-
niuntur. Quod autem nemo possit
mensuras temporum colligere ma-
nifestum est. Euangelium quippe
dicit: De die illa & hora nemo scit;
ego autem proposibilitate intel-
lectus mei dico; Neque diem, neq;
mensum, neque annum aduentus
ipsius scire posse, sed signa quæ sunt
aduentus videndo, & credendo, &
expectare me conuenit, & creden-
tibus escam hanc retribuere, vt ex-
pectantes diligant aduentum eius,
qui dixit: *Hæc omnia cum videritis,*
scitote, quoniam prope est in iannis.
Signa ergo Euangelica, & prophe-
tica, quæ in nobis completa sunt,
aduentum Domini manifestant:
Nam frustra aut qui quærunt, aut
qui calumniantur dies & annos in
computo deprehendere quærunt,

A cum scriptum sit: *Quia nisi abbrevia-*
ti fuissent dies illi, non fieret salua om-
nis caro, sed propter electos breuiabun-
tur dies illi. Certum est tempus ca-
rere computo, quod breuiandum
est à Domino, qui tempora consti-
tuit. Appropinquasse autem ad-
uentum eius, cuius signa aliqua
vidimus ex his quæ facta sunt esse
completa: & iterum dicit: *His au-*
tem fieri incipientibus respirabitis, &
leuabitis capita vestra, quoniam appro-
pinquabit redemptio vestra. Quæ au-
tem signa dixit videnda, manifest-
um est in Euangelio: *Et Ierusa-*
lem calcabitur à gentibus, donec im-
pleantur tempora gentium; hoc factum
est, & fieri nulli dubium est. Et in
sequitur. *Et erunt signa in Sole & Lu-*
na, & in Stellis, & in terra pressura
gentium: Causa quæ patimur & pæ-
na compellit, si forte non curet vo-
luntas. Nam in vno tempore &
signa in cælo, & pressuram gentium
in terra, ab hominibus videri &
sustineri manifestum est. Et in se-
quitur. *Arescentibus hominibus præ*
timore & expectatione, quæ superue-
nient vniuerso orbi. Nullam partem,
nullum locum nostris temporibus
non affligi, aut humiliari certum
est, sicut dictum est: *præ timore & ex-*
pectatione, quæ superuenient vniuerso
orbi: Et omnia signa quæ superius
Euangelium legentibus manifest-
tar, ex maxima parte cõpleta sunt.
Quod autem dictum est, *Et predica-*
bitur Euangelium in vniuerso orbi, &
tunc veniet finis. Primum, quod ip-
sius Domini repromissio, talis fuit
vt ipsi Apostoli eius nominis & re-
surrectionis testes fierent in Ierusa-
lem & in Samaria, & in Iudæa, &
vsque ad extremum terræ, & Apo-
stolus hac authoritate docet, *Sed*
dico, numquid non audierunt? In om-
nem terram exiit sonus eorum, & in
fines orbis terræ verba eorum. Item
propter spem quæ reposita est no-
bis;

Marc. 13. c.
20.

Luc. 21. f. 28.

Rom. 8. d. 23

Luc. 22. c. 24

Vno eodemq;
tempore sig-
na in cælo &
in terra fiet.

Matth. 24. b.
14.

Rom. 10. d. 13

Psal. 18. d. 5.

bis, quam antea audistis verbo veritatis Euangelij, quod aduenit in vos, sicut & in omni mundo, est fructificans & crescens. Sed ab Apostolis nunciata fides in gentibus, habuit multos persecutores, ut retenta tardius inualesceret, ut illud impleretur. *Ante hæc omnia primum in vos manus immittent suas, & persequentur, & tradent vos in synagogas, & in custodias, ducentes ad Reges & praesides, propter nomen meum, ut illud impleatur quod scriptum erat. Et velociter reedificaueris à quibus destructus es.* Nam ex quo clementissimi Imperatores Christiani, Dei voluntate, esse cæperunt, quamquã paulatim fides causa persecutionis crescebat in seculis, factis regibus Christianis, ubique in paruo tempore Christi Euangelium penetrauit.

*Augustinus Hefychio. de
supremo mundi die,
Episto. 80.*

NAM ut nimis antiqua præteream, sub imperatore Galieno, an Romanas prouincias barbarias vsquequaq; peruaderet quã multos fratres nostros, qui tunc erant in carne, putamus propinquum finem credere potuisse, quoniam longe post Ascensionem Domini factum est: ac per hoc etiam ista qualia futura sint, cum fuerit omnino finis proximus ignoramus; si tamen hæc non ita prædicta sunt ut in Ecclesia potius intelligi debeant. Duæ quippe gentes sunt, & duo regna. Vnum (scilicet) Christi, & alterum diaboli, de quibus dici potuit. *Exurget gens contra gentem, & regnum super regnum, quod*

A non desinit fieri, ex quo dictum est. *Agite penitentiam, appropinquabit regnum celorum.* Quod vide, quando dictum est, & ex illo quod anni transierunt, & tamen verissime dictum est. *Novissimis enim diebus Dominus per virginem venit.* Nec diceretur ista hora nouissima, nisi regno appropinquante celorum, per quam totam horam fiunt, quæ Dominus (appropinquante suo Regno) futura prædixit. Sed hæc hora quantum spacio protendatur, si Apostolis dictum est: *Non est vestrum scire.* Quanto magis quilibet homo qualis, ego sum, modum suum debet agnoscere, ne plus sapiat quàm oportet sapere; sed confiteri nos inquis, pæna nostra compellit ad esse iam finem, dum impletur quod prænuntiatum est. *Arescentibus hominibus præ timore & expectatione quæ superuenient vniuerso orbi.* Nullam inquis patriam, nullum locum nostris temporibus non affligi aut tribulari certum est. Sicut dictum est, *Præ timore & expectatione quæ superuenient vniuerso orbi.* Si ergo ista mala quæ nunc patitur genus humanum, certa sunt indicia iam Dominum esse venturum, quid est, quod ait Apost. *Cum dixerit, Pax & securitas?* Cum enim dixisset Euangelium. *Arescentibus hominibus præ timore & expectatione, quæ superuenient orbi vniuerso, continuo subiunxit.* Nam *virtutes celorum mouebuntur, & tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna, & maiestate.* Videamus itaque, ne forte melius intelligatur, non eo modo impleri quæ prædicta sunt illis verbis, sed tunc potius esse ventura, quando sic erit tribulatio vniuerso orbi, ut ad Ecclesiam pertineat, quæ vniuerso orbe tribulabitur, non ad eos, qui tribulabunt eam.

Licet secun-
dum Paul. ad
Heb. Prim.
nouissima die
bus apparuit
nobis Domi-
nus carnem
suscipiens, no-
uissima tamē
hora non di-
citur nisi ap-
propinquan-
te celorum
regno.
Act. I.

Thef. 5. 4. 33

Fides semper
multos habuit
persecutores
Marc. 13. b. 9
& Luc. 21. c.
12.

Dan. 9. 2. 25.

Duæ gentes,
& duo Reg-
na.
Marc. 13. a. 8

Matth. 24.
a. 7

Ipsi enim dicturi sunt, *Pax & securitas*, ut repentinus illis superueniat interitus, & eos aduentus Domini sicut fur in nocte comprehendat, quando è contrario gaudebunt, & exultabunt, qui diligunt manifestationem Domini. Nunc autem ista mala, quæ tamquam summa & extrema creduntur, utrique genti, & utrique regno, & Christi, scilicet, & diaboli, videmus esse communia. Pariter quippe his & boni affligimur & mali, neque est qui dicat. *Pax & securitas* ubicumque contingunt, vel metuitur ne contingant. Inter quæ tamen mala adhuc usquequaque frequentantur luxuriosa conuiuia, feruet ebriositas, auaritia grassatur, perstrepunt lasciu cantus, organa, tibiæ, liræ, citharæ, tessere, multa & varia genera sonorum atque ludorum. Hoccine est arescere præ timore, an potius madescere præ libidine? Sed hoc filij tenebrarum abundantius habebunt, & exercebunt; cum dixerint; *Pax & securitas*. Quid ipsi filij lucis, & filij Dei, qui non sunt in tenebris, ut eos tanquam fur dies illa comprehendat? Nonne adhuc vtuntur hoc mundo tanquam non viuentes? Quia & si ante multos annos Apostolorum temporibus dictum est, pia tamen sollicitudine cogitant quod dictum est. *Tempus breue est*. Nonne à maxima parte eorum nouellatur, ædificatur, emittitur, possidetur, geruntur adhuc honores, ducuntur vxores. De his loquor, qui expectantes Dominum suum, quando veniat a nuptijs, non se abtinent à carnalibus nuptijs, sed obedientissima charitate audiunt Apostolum præcipientem; quemadmodum viuere debeant vxores cum viris; viri cum vxoribus; filij cum parentibus; paren-

tes cum filiis; serui cum dominis; domini cum seruis. Nonne hi omnes in his omnibus vtuntur hoc mundo? Arant, nauigant, comparant; generant, militant, administrant. Puto quod non erunt sic quando erunt quæ in Euangelio prædicta sunt. *Signa in Sole & Luna & Stellis, & in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris & fluctuum, arescentibus hominibus præ timore & expectatione quæ superuenient vniuerso orbi, nam virtutes cælorum mouebuntur*. Hæc quippe in Ecclesia melius existimo intelligi, ne Dominus Iesus appropinquante secundo aduëru suo, capro magno prædixisse videatur, quæ huic mundo, & ante primum eius aduentum consueuerant euenire, & itredeamur ab eis, qui hic, quæ velut nouissima & omnium maxima horrescimus, plura in historia gentium, & multa maiora legerunt. Ecclesia est enim Sol, & Luna, & Stellæ, cui dictum est. *Speciosa sicut Luna; electa ut Sole*. Ab hac adoratur Ioseph noster in hoc mundo velut in Aegypto ex humilissimo sublimatus. Nam illum Ioseph mater certe adorare non potuit, quæ ante diffuncta est, quàm Iacob venisset ad filium, ut illius somni prophetici veritas adimplenda Christo Domino seruaretur. Quando enim Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, & Stellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commouebuntur, sicut ab his duobus Evangelistis hic locus commemoratus est, Ecclesia non apparebit, impijs tunc persecutoribus ultra modum sæuientibus, & remoto timore tanquam arridente mundi felicitàte dicentibus: *Pax & securitas*, Tunc Stellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commouebuntur,

Iudicij extremi signa
Christo expressa, de Ecclesia sunt intelligenda.

Cant. 6. c. 9.

Genes. 42. b. 6.

Ecclesia non apparebit, et quando.

Firmissimi fideles turbabuntur tunc.

tur, quoniam multi, qui gratia fulgere videbantur, persequentibus cedent, & cadent, & quidam fideles firmissimi turbabuntur. Idem autem (secundum Mattheum, & Marcum) post tribulationem dierum illorum dicitur hoc futurum, non quia transacta tota illa persecutione accident ista, sed quia præcedet tribulatio, ut sequatur quorundam defectio: Et quia per omnes illos dies ita fiet, propterea post tribulationem dierum illorum, sed tamen in eisdem diebus fiet. Quod ergo dictum est secundum Lucam, & in terris pressuræ gentium, gentes voluit intelligi, non pertinentes ad semen Abrahamæ, in quo benedicentur omnes gentes, sed gentes quæ ad sinistram stabunt, quando congregabuntur ante iudicem viuorum & mortuorum omnes gentes. Vtraque pars enim erit in omnibus gentibus, vnaque premitur, altera quæ prematur. Vna quæ dicat. Pax & securitas, altera in qua Sol obscuratur, & non det Luna lumē suum, & de qua cadant Stellæ, & in qua virtutes cælorum moueantur.

Diuisio gentium.

*Cyrillus Ierosolymitanus,
catachesi. 15.*

Cur falsos Deos ante Christi incarnationē Diabolus introduxit?

SICUT cum antea ipse incarnari deberet, & nasci de Virgine expectatus Deus, decipiebat Diabolus, malus artifex in Idolatria, proferens deos falsos, generantes & genitos de mulieribus, ut præmissa falsitate, non credatur postea veritati: Sic cum verus Christus, secundò venturus sit, prætextum capiens simplicium expectationem, ille aduersarius &

A maximè eorum, qui sunt ex circuncisione, inducet quemdam magnum hominem, veneficijs & incantationibus, & malis artibus instructissimum: usurpantem sibi potestatem Romani imperij, falso autem Christum se ipsum vocantem: ac per hanc Christi appellationem Iudæos, qui venturum expectant, decipientem: gentes verò per magicas imposturas seducen-
B prædictus Antichristus, cum impleta fuerint tempora Imperij Romani, & mundi consummatio appropinquabit. Decem simul Reges Romanorum excitabuntur in diuersis quidem locis. Eodem tamen tempore regnantes. Post istos autem undecimus Antichristus per magicum maleficium Romanorum potestatem rapiens, Tres quidem ante se Reges deprimet, reliquos autem septem sibi subijciet. Ac primum quidem tamquam prudens, aliquis ac intelligens, temperantiam & humilitatem simulabit, signisque & potentijs, magica impostura decipiet Iudæos, tanquam si is esset Christus ab illis expectatus. Deceptos vero deinceps omnis generis inhumanitatis & iniquitatis malis, omnes circum scribet: Ita ut omnes, qui ante illum improbi & impij fuerant excellat malitia. Mentemque habebit homicidariam, præfactam, immisericordem, & variam, cum
D contra alios omnes, tum vero maxime contra nos Christianos. Tribus autem annis & sex mensibus talia audiens, à secundo de cælis glorioso aduentu vnigeniti Filij Dei, & Domino Saluatoreque nostro Iesu Christo deprimetur. Quitollens Antichristum spiritu oris sui, igni gehennæ illum tradet. Hæc autem docemus,

*Quando veniet.
Inuadet Romanum imperium.*

Eius fraudes & hypocrisis.

Improbitas quanta.

Tribus annis & sex mensibus.

*Interitus eius
2. The. 2. b. 8.
Apo. 19. c. 19.*

A 5 mus,

Doctrina hæc
de Antechristo
in scripturis
fundata
est.

Quartum re-
gnum apud
Daniel est im-
perium Ro-
manum, quod
Antichristus
sub finem mū-
di inuadet.

Dan. 7. f. 24.

In templo Iu-
deorum sede-
bit Anti-
christus.

Math. 24. c.
30.
Crux signum
aduentus Do-
mini.

Apoc. 1. b. 7.

mus, non comminiscences, sed scri-
pturis diuinis colligentes, & ex ea
maximè, quæ nuper lecta est, ex
Daniele Propheta edocti: sicut Ga-
briel Archâgelus interpretatus est,
dicens sic: *Quarta bestia, quarum est
Regnum in terra, quod maius erit alijs
omnibus Regnis*: Hoc autem esse
Romanum Ecclesiastici Interpre-
tes tradiderunt. Primum enim e-
rat Regnum Assyriorum: alterum
Medorum: simul & Persarum, ter-
tium postea Macædonum: Quar-
tum est nunc Regnum Romano-
rum. Deinceps vero Gabriel in-
terpretans dicit: *Decem cornua ip-
sius, decem regna consurgent, qui om-
nes ante se matris vincet: neque solum
illos decem Reges, sed omnes qui ante se
fuerunt, & tres Reges deprimet. Ma-
nifestum autem est quod ex istis
decem tres opprimet prorsus, ut ip-
semet octauus regnet: & verba
faciet contra Altissimum, Vir blas-
phemus & iniquus: non à Patri-
bus accipiens regnum, sed arte Ma-
gica principatum usurpabit, & paul-
lo post; Idola odio habiturus An-
tichristus, ut ipse in templo Dei se-
deat. Quale autem templum di-
cit? In templo quod reliquum est
Iudæorum? Absit enim ut in hoc
id fiat in quo sumus; & post non
nulla: sed quod tandem aduentus
illius signum est, quod non dubitat
virtus contraria imitari? Et tunc (in-
quit) apparebit signum filij hominis in
cælo. Signum autem verum & pro-
prium Christi, est Crux. Lucidum
crucis signum præcedens regem,
atque demonstrans eum, qui prius
fuerat crucifixus: ut videntes qui
ante illum pupugerunt, & illi insi-
diati sunt Iudæi, certent tribus cum
tribubus, dicentes: *Hic est alapis per-
cussus; hic est, in cuius faciem spuebant
illi; hic est quem ligarunt: hic est, quem
ante crucifixerunt, & spreuerunt: quò**

A fugiemus à facie iræ illius, dicent: Cum
Angelicis exercitibus circumdabantur,
nusquam sanè fugere poterunt. Tre-
mor est inimicis, signum crucis, &
gaudium amicis in illum credenti-
bus, vel qui prædicarunt, vel qui
passi sunt pro illo: & post quedam:
Iam igitur incipe hæc operari, &
perseuera infide: ne, sicut stultæ vir-
gines, empturus oleum, excluda-
ris, non in hoc confidas, quod so-
lam lampadem habes, sed custodi
illam ardentem. Non in hoc solum
B confidas, quod credis, sed fidem ar-
dentem conserua, ut luceat lux tua
coram hominibus per bona ope-
ra; ne blasphemetur propter te Chri-
stus. Feras quoque indumentum
incorruptionis in operibus bonis,
quod te deceat, & quod accipis à
Deo, ut iliter gerens negotium, pe-
cuniæ tibi creditæ sunt. Dispen-
sa bene.

C B Hypolitus Episcopus
& Martyr, de con-
summatione Mundi
in oratione.

D S V P E R S T, ut Antichristi pe-
scularia facinora vobis aperia-
mus: & quatenus licebit, & Pro-
phetis atque scripturis promulgue-
mus eius vagationem per vniuer-
sam terram, & aduentum nefariū.
Cum Dominus Iesus Christus se-
cundum carnem aduenerit ex san-
cta & immaculata Virgine, Tri-
bunumque Iuda assumpserit, ex ea-
que processerit, declarauit scriptu-
ra regiam stirpem, ex sententia Ia-
cob in benedictionibus clamantis ad
Iudam filiū suū. Te laudabunt fratres
tui, manus tuæ in cervicebus inimicorum
tuorum;

Signum cru-
cis inimicis
tremor, credē-
tibus autem
gaudium.

Math. 25. 4.
10.
Non satis est
habere fidem

Math. 5. b. 15
Rom. 14. b.
22.

Antichristi
facinora.

Gene. 49. b.
8.

*Antichristus
diuersis de
causis.*

tuorum: adorabunt te filij Patris tui. Catulus leonis Iuda: è virgulto, Fili mi, ascendisti: recubans dormiuisti vt leo, & velut catulus leonis, quis excitabit illum? Non deficiet Princeps & Iuda, neque dux de senioribus eius, donec veniant quæ reposita sunt ei, & ipse est expectatio gentium. Attende verba Iacob ad Iudam dicta, in Domino esse impleta. Idem profeto clamat de Antichristo Patriarcha. Ita que sicuti Prophetiam misit in Iudam, ita & filium suum Dam, nam Iudas erat filius eius quartus, Dam vero filius quoque eius septimus, & quid de illo clamauit? Occurrat ipsi Dam coluber in via, insidens in semita, mordens vngulam equi: Quis erat serpens, nisi seductor ille ab initio dictus in Genesi, seduxisse Euam, & Adamum supplantasse? sed quoniam pluribus hæc nobis sunt demonstranda, Haud grauabimur. Ille certe nasciturus est è Tribu Dam, & veluti rex tyrannus aciem ex aduerso instructurus est, iudex seuerus ac Diabolus, vt ait Propheta, Dam indicauit populum suum, vt quæuis alia tribus Israel. Sed dicet quispiam, hoc de Sansone dictum esse, qui natus è tribu Dam, iudicabit populum suum annos viginti. At in parte dumtaxat illud à Sansone factum est, hoc vero vniuerse implebitur temporibus Antichristi. Inquit enim Ieremias in hunc modum: *E* Dam audiemus vocem acutissimam e-
quorum eius: à voce hinnitus equitatus equorum eius, concussa est vniuersa terra. Et rursus Moses inquit: Catulus leo Dam, exiliet è Basam. Et nequis dicat, dictum hoc ad Saluatorem pertinere, attendat animum. Dam, inquit; Catulus leonis, perspicuum reddit propositum, nominata tribu Dam, de qua nascetur Diabolus. Quem admodum enim è tribu Iuda natus est Christus; Ita

A nascetur è tribu Dam Antichristus, Cumque Dominus ac Saluator noster Iesus Christus filius Dei propter Regiam & illustrem naturam, Leo sit ante prædicatus, eodem modo scriptura Diabolum ob iram vnicam ac violentam indolem, leonem similiter fore prædicauit; Nam per omnia seductor ille vult imitari filium Dei. Leo Christus, leo quoque Antichristus. Christus Rex cælestium atque terrestrium, Rex etiam nascetur super terram Antichristus. Demonstratus est Saluator vt agnus, ipse quoque nascetur in circuncisione. Christus misit Apostolos ad omnes gentes, hic itidem mittet pseudo apostolos. Christus oues dispersas congregauit, Hic populum Hebræorum dispersum, ad eundem modum cōgregabit. Christus dedit credentibus in eum, preciosam ac viuificam crucem; hic itidem signum suum daturus est. Apparuit Dominus in figura humana: sic iste prodebit sub forma hominis. Ex Hebræis ortus est Christus; hic quoque nascetur è Iudæis. Christus ostendit carnem suam tanquam templum, ac suscitauit tertia die: sic iste Ierosolymis suscitabit templum lapideum: atque has illius falacias ex his quæ de inceptis exponemus, liquido intelligent, qui attente nos audient. Nam è scripturis duplicem aduentum Christi Saluatoris dedimus. Ac prior quidem secundum carnem, fuit adiectus: eo quod ille humilis apparuit. Ita posterior eius aduentus prædicatus est gloriosus: quoniam veniet è cælis cum potentia, cum Angelis & gloria Patris. Prior ipsius aduentus præcursorem habuit Ioannem Baptistam. Posterior autem quo venturus est in gloria, Enoc, Eliam, & Ioannem Theologum exhibe-

*Aduentus
Christi duplex.*

Gen. 3. 4 4.
2. Corint. 11.
43.

Antichristus
erit de Tribu
Dam.

Gen. 49. c.
17.

Ieremie. 8.
f. 16.

Diabolus è
Tribu Dam,
Christus vero
è Tribu Iuda.

Christus dicitur
est leo, ite &

*Cave lege de
Ioanne, nam
duorum tan-
tum Prophe-
tarū mentio
fit cap. 11.
Apoc.*

*Dani. 9. 27
Matth. 24.*

Apoc. 11. 3.

*Antichristus
exaltabit &
glorificabit
se, sanctos per
secutione*

bit. Humanitatem expecta Do-
mini: ut vel extremis tempori-
bus, mortalium curam gerat, ac
misereatur. Ac ne tunc quidem si-
ne Prophetis nos relinquet: sed
misurus est eos ad doctrinam nos-
tram, certamque scientiam, atque
ut animos attendamus in aduen-
tum aduersarij, ut ibidem Daniel
præmostrauit. Inquit enim: *Testa-
mentum confirmabit multis hebdoma-
da una: & in medio hebdomadæ au-
feretur sacrificium & hostia. Una*
hebdomada septenij demonstra-
tionem indicat, posterioribus fu-
turam temporibus. Ac dimidium
hebdomadæ summens duo Pro-
phetæ cum Ioanne, ad denuncian-
dum per vniuersum mundum ad-
uentum Antichristi, hoc est, mil-
le ducentos sexaginta dies, amicti
faccis: facientque signa & prodi-
gia, ut vel hac ratione flectant &
conuertant homines ad pæniten-
tiam, propter immensam eorum
iniquitatem & impietatem. *Quod si
quis velit eis nocere, ignis egredietur ex
ore ipsorum, & deuorabit hostes eorum.*
Hi potestatem habent claudendi
cælum; ne pluat diebus aduentus An-
tichristi: & aquas conuertendi in
sanguinem, ac percutiendi terram
omni plaga quotiescumque volue-
rint. Cumque prædicauerint hæc
omnia, occumbent gladio interfe-
cti à Diabolo: & implebunt testi-
monium suum (ut inquit etiam Da-
niel) qui præuidit bestiam ascen-
dentem ex Abyssu cum eis bellum
gesturam, idest Enoc, Elia, & Ioan-
ne, & superatos eos interfectu-
ram, propterea quod noluerint glo-
riam dare diabolo. Istud est exi-
guum cornu, quod emergebat.
Nam Antichristus ellatus corde,
postea incipiet exaltare seipsum, &
glorificare tamquam Deum per-
secutione sanctos & blasphemia
Christum incessens. Verum, quia

A narrationis series necessario nos de-
duxit ad dies regni aduersarij il-
lius. Primo natiuitas eius est ex-
ponenda, atque incrementum, tum
sermo (ut antea diximus) deducen-
dus ad explicandum, quo pacto
per omnia diaboli, ut filius iniqui-
tatis sit saluatori nostro se æquatu-
rus, sic enim nos docet demonst-
ratio, cum saluator mundi genus
humanum saluare decreuisset, &
de immaculata Virgine Maria na-
tus est, & in figura carnis hostem
conculcauit suæ diuinitatis propria
potentia. Ad eundem modum e-
tiam diabolus ex impura muliere
prodebit super terram: sed falso
nascitur ex Virgine. Etenim Deus
noster in carne versatus est nobis-
cum, nostri non dispari, quam ip-
se fecit Adamo, posterisque eius
omnibus absque peccato. Sed Dia-
bolus licet carnem assumat, hoc
opinione tantum. Qui enim car-
nem ferret, quam ipse non condi-
dit, sed oppugnat cotidie Hanc
(opinor) dilecti, carnis suæ subs-
tantiam phantasticam assumet or-
gani voce. Propterea egredietur de
virgine veluti spiritus, qui quidem
tunc apparebit reliquis caro. Nam
virginem peperisse solam sanctis-
simam nouimus, quæ carnigerum
veregenuit saluatorem: si quidem
Moses ait. *Omne masculinum ad ape-
riens vuluam, sanctum domino vocabi-
tur.* Hic autem nequaquam, sed
quemadmodum hostis non aperiet
vuluam: Itaque carnem veram as-
sumet, aut circumcidetur, ut & cir-
cuncisus est Christus. Et sicut
Christus elegit Apostolos, sic ille
integrum populum discipulos sibi
adsciscit, nequitia sui similes. In
primis autem Iudaicam gentem
amabit: apud eos omnes signa e-
det, & horrenda miracula, non
vera sed falsa ad se ducendo sui
similes impios. Etenim, si fieri
potest,

*pro sequendo
Christumq;
blasphemado*

*De natiuita-
te & progres-
su Antichri-
sti.*

*Cave pror-
sus quia Pau-
lus vocat An-
tichristum ho-
minem pecca-
ti.*

*2. Thes. 2. 6 8
Exod. 13. a 2.
& 34. c. 19.
Num. 8. c. 16
Luca. 2. d. 23.*

*Iudaicam An-
tichristus a-
damabit gen-
tem.*

*Hypocriti
mores Anti-
christi.*

potest, etiam electos abducat a dilectione Christi. Verum in primordiis suis clemens erit, factus ad dilectionem, quietus, religiosus, pacificus, qui odio prosequatur in iustitiam, detestetur munera, Idolatriam non admit-
tat; amet scripturas; reuereatur Sacerdotes, canitiem honori habeat, sentationem repudiet, adulterium abominet, obrectationes non audiat, deierationes non recipiat, hospitalis studiosus, pauperum misericors: postea edet prodigia, leprosos mundando, paraliticos excitando, expellendo daemones: longinqua non aliter quam praesentia denuntiabit, excitabit mortuos; Viduis opem feret, pupillos tuebitur, cunctos diligit, conciliabit homines contententes ad amicitiam, his verbis. *Sol non occidat super iracundiam vestram*; Non possidebit autem, neque diligit argentum, diuitias non amplectetur. Atque haec omnia facit consilio simulato ac fraudulento: quo circunueniat omnes, ut se regem creent. Nam ubi populi ac multitudines tantas eius virtutes ac facultates perspexerint, vno consensu conuenient omnes vnum in locum, ad creandum illum Regem, ac potissimum. Hebraeorum gens praeter omnibus ipsi tyranno chara erit, dicentque alius alij. Numquid in generatione nostra talis ac tam bonus ac tam iustus homo inueniri potest? Iudaei praecipue, ut iam dixi, sperantes se spectaturos illum regem tali in imperio, quem adeuntes his verbis alloquuntur; *Omnes tibi obtemperamus; agnoscimus te iustum super omnem terram, omnes a te salutem; nos consecuturos speramus; & ex ore tuo iustum & incorruptum iudicium accipiemus.* Atque initio quidem mendax & iniquus ille subdole gloriam hanc repudiabit, at

perseuerantes homines & obsecrantes, illum declarabunt regem. Postea extollet animum, & qui prius erat mansuetus, euadet ferox: qui dilectionem amplectabatur, fiet immisericors: qui animum gerebat summissum, superbus atque inhumanus euadet: qui oderat iniustitiam, iustus persequetur. Deinde sublatu in regnum suum, bellum instruet, itaque percitus tres magnos Reges percutiet, Aegyptiorum, Aethiopum, atque Aethiopum. Inde templum construet Ierosolymis, quod confestim excitatum tradet Iudaeis. Tunc effereetur animo in omnes homines; quum etiam in Deum ipsum contumeliosa verba proloquetur, sperans dolosus ille in posterum se perpetuo regnaturum super terram, ignorans miser Regnum suum breui irritum fore: & quam primum se recepturum ignem paratum ipsi cum omnibus qui crediderint, & seruierint illi: Nam cum Daniel dixerit; *Testamentum confirmabit multis hebdomada vna, septem annos declarabit*: dimidium hebdomadae praedicabunt Prophetae: dimidium hebdomadae, hoc est, tres annos cum dimidio regnabit Antichristus super terram, post auferetur Regnum illius & gloria. Aduertite qui Deum diligitis, qualis afflictio futura sit illis temporibus; at illis dumtaxat temporibus, tunc iniquus ille elato animo daemones suos congregabit humana specie: & eos qui illum ad regnum inuitarunt, fastidiet, animasque multas inquitabit: quippe Principes eis constituit ex Daemonibus. Nec iam velut religiosus, sed plane austerus, iracundus, seuerus, plenus excandescencia, truculentus, incoctas, terribilis, grauis, odiosus, contemptor, immitis, exitiosus, nequam, in eo studiū

*Anrogantia
Antichristi.*

*Dan. 9. 27.
Regnum An-
tichristi triū
annorum cū
dimidio.*

*Misera affli-
ctio in illis te-
poribus.*

Ephe. 4. f. 25.

*NA. nulligie
pa. f. 10. d. 10.
ing. 10. d. 10.*

*Th. 1. d. 10.
1. d. 10.
1. d. 10.
1. d. 10.
1. d. 10.
1. d. 10.*

Miracula eius, & potentia etiā falsa.

Confusio-
nis mundi sig-
na.

studium & operam collocans, ut vniuersum genus hominum infos-
sam interitus conijciat, signa fal-
sa multiplicauit. Cunctis enim
populis fausta omnia acclaman-
tibus, propter obiectas species,
vehementi & grande voce clama-
bit, ita ut moneatur locus in quo
turbæ astiterint ei: *Perspicite po-
puli, Tribus, ac gentes, magnam meam
potestatem, ac potentiam, viresque
imperij mei. Quis Princeps tam po-
tens atque ego? Quis Deus magnus, præ-
ter me? Potentia mea quis resisteret?* Trāf-
feret montes ante oculos expectan-
tium; siccis pedibus ambulabit su-
per mare; deducet ignem de cælo,
conuertet diem in tenebras, & no-
ctem in diem: solem circumaget
quò libuerit. Et (ut semel dicam)
elementa omnia terra marisque,
vi oblata apparitionis à se coram
spectantibus obtemperare sibi de-
monstrauit; Nam sic ipse modo nō
conspicius filius perditionis, visi-
biliter tamen nobis bellum ac pug-
nas & cædes immittit atq; excitat;
Tunc, cum in propria persona ve-
niet ipse, ac vere illum homines in-
tuebuntur, quas non machinas, do-
los, ac species mollietur, ad sedu-
cendos cunctos homines, & abducē-
dos à via veritatis & Regni porta.
Deinceps, post hæc omnia, cæ-
lum non dabit rorem suum, nu-
bes non præbebunt aquam, ter-
ra denegauit fructus suos, ma-
re graui replebitur odore, flumi-
na desicabuntur, morientur pis-
ces maris, homines fame sitique
peribunt: Pater amplexus filium,
mater item filiam, vna morien-
tur, neque erit qui sepeliat. Ve-
rum vniuersa terra perfundetur
fatore corporum morticinorū pas-
sim iacentiū. Mare quoq; nō reci-
piens fluminū incursus, ceni instar
fiet infinitoq; & graui odore reple-
bitur. Tū pestis inualefcet supervni

A uersam terram: Tum lamentatio ca-
rens omni consolatione; Tum eiula-
tus immodicus; Tum fletus con-
tinui: Tum homines beatos præ-
dicabunt eos qui antea deceffe-
runt, dicentes eis: *Aperite sepul-
chra vestra, nosque miseros excipite; a-
perite oculos vestros, ut suscipiatis mi-
serabiles cognatos, ac familiares. Bea-
ti estis vos qui non spectatis dies is-
tos. Beati estis vos, qui non vidistis
vitam istam, tot dolores nobis & cru-
ciatus afferentem, neque pestem is-
tam vincentem omnia remedia: ne-
que necessitatem istam, quæ occupat
animas nostras.* Inde impurus ille
mandata mittet per vniuersam pro-
uinciam, opera tūm Demonum,
tūm sensibilibus hominum qui di-
cant: *Rex magnus natus est super
terram, venite omnes adoratum eum,
properate omnes ad spectandas vires
potentiæ eius. En vobis præstauit fru-
mentum: vinum vobis largietur, opes
pretiosas, ac sublimis dignitates. Eius
namque imperio omnis terra mareque
obtemperat: ad illum omnes accedite.*
C Mox cuncti ciborum penuria ac-
cedent, atque adorabunt eum. Qui-
bus dabit characterem in dextra
manu & fronte, nequis dextra sua
pretiosam illam crucem pingat in
fronte. Ex quo tempore non po-
terit vllum signare membrorum
suorum, sed adhærebit seductori,
eiq; seruiet, neque ducetur penitu-
dine, sed peribit ille; Tum quod ad
Deum, tum quod ad homines atti-
net. Ita seductor ille dabit eis pau-
ca cibaria, idque ob impurum si-
gillum suum: sigillum illius tam in
fronte quā dextra manu est cal-
culus, 666. At (ut opinor) neque
certo hoc scio, quod in scriptura,
quæ est in calculo illo, per multa
reperiantur nomina, quæ nume-
rum illum habeant. At dicimus
fortasse scripturam illius sigilli
esse, *ar numme.* Est nego. Nam an

Sigillum An-
tichristi neq;
crucē pingat.

Characteris-
te, 666.
significat nu-
merum 666.
de quo Apoc.
13. infine fit
mentio ar-
noymæ.

rea

tea quoque hostis ille nobis aduersarius opera ministrorum suorum, hoc est Idololatorum Christi martyres hortantium. Negato, aiebat Deum tuum crucifixum. Tale erit tempore illius tempestatis, omnis osoris sigillum dicens. *Nego creatorem cali & terre, nego baptisma, nego adorationem, a me Deo præstari solitam, tibi adhæresco, in te credo.* Hoc enim Enoc, & Elias Prophetæ denuntiabunt. *Ne credatis Hosti, qui venturus est & apparebit.*

Gregorius libr. 40. Homiliarum

Homilia. I.

Iudicij extremi consideratio nos ab amore mundi compescit.

Dominus ac Redemptor noster, fratres charissimi, paratos nos inuenire desiderans, senescentem mundum, quæ mala sequantur denuntiat: aut nos ab eius amore compescat. Appropinquantem eius terminum, quantæ percussiones præueniunt innotescit, ut si Deum metuere in tranquillitate non volumus: saltem vicinum eius iudicium, vel percussionebus attriti timeamus. Huic etenim lectioni sancti Euangelij, quam modò vestra fraternitas audiuit, paullo superius Dominus præmisit, dicens: *Exurget gens contra gentem: & regnū aduersus regnum: & erunt terræ motus magni per loca, pestilentia, & fames: & quibusdam interpositis, hoc, quod modo audistis, adiunxit. Erunt signa in Sole & Luna, & stellis, & in terris pressura gentium præ confusione maris & fluctuum.* Ex quibus profecto omnibus alia iam facta cernimus: alia è proximo ventura formidamus. Nam gentem contra gentem exurgere: earumque pressuram terris insistere, plus iam in nostris temporibus cernimus, quam in codicibus legimus. Quod terræ motus vrbes innumerabiles obruat: ex alijs mundi partibus, scitis quam frequē

Marc. 13. d. 7. Multa signa ad illum diē promittuntur quæ nunc ad impleta cernimus.

Ater audiuiamus. Pestilentias siue cefatione patimur. Signa verò in Sole & Luna, & stellis, adhuc aperte minime vidimus: sed quia & hæc non longe sint, ex ipsa iam aeris imutatione colligimus: quantiis priusquam Italia gentili gladio ferienda traderetur: igneas in cælo acies vidimus: ipsumque postea humani generis fusus est sanguinē corroscentes. Confusio autem maris & fluctuum nec dum noua exorta est: sed cum multa prænuntiata iam completa sint: dubium non est quin sequantur pauca quæ restant: quia sequentium rerum certitudo est præteritarum exhibitio.

B

Hæc nos (fratres charissimi) iocirco dicimus: ut ad cautelæ studium vestræ mentes euigilent: ne securitate torpeant, ne ignoratia languescant: sed semper eas & timor solici tet, & in bono corpore sollicitudo confirmet: pensantes hoc quod Redemptoris nostri voce subiūgitur: *Artescentibus hominibus præ timore & expectatione, quæ supervenient vniuerso orbi. Nam virtutes cælorum movebuntur.* Quid etenim Dominus virtutes cælorum nisi Angelos, Archangelos, Thronos, Dominationes, Principatus, & Potestates appellat? Quæ in aduentu iudicis nostri tunc oculis visibiliter apparebunt: ut districtè tunc à nobis exigant hoc quod modo inuisibilis conditor æquanimiter portat.

Præteritorū exhibitio sequentium rerum certitudinem facit.

C

Bedain 21. cap. Luca.

D

Eterunt signa, in Sole & Luna, & stellis, & in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris & fluctuum. Quia ergò, sicut Dominus in sequentibus intimat, apparente vniuersale iudicio, cælum & terram transibunt, & sicut in Ioannis Apocalypsi legimus. *Mare iam non erit, merito eodem incumbente iudicio*

Luca. 21. 1 25.

Apocal. 21. 1

Isai. 65. c.
17. & 66. g.
22.
2. Petr. c. 13.

Matth. 24.
c. 29.
Ezech. 32. b.
7. & Isai. 13.
b. 10. Joel. 2.
g. 31.
Quid mirum,
quod Sol, Lu-
na, & stellæ,
ceteraq; cæli
luminaria
ruant & ca-
dant, si appa-
ret Christus
lux vera,
que. & c.

Matth. 24.
b. 21.

dicio sonitus maris & fluctuum cō-
funditur, terrarum orbis prementibus se inuicem colonis inficitur, maxima cæli luminaria percussis horrore nouo radijs turbatam faciem velant. Et quomodo impulsæ ad casum arbores fragores motusque sui præmittere solent inditia, sic termino appropiante quasi pauentia nutant ac tremunt elementa. Ergo quod ait Math. *Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumem suum, & stellæ cadent de cælo*, ipsam iudicii præsentiam significat, quando apparente veræ gloria lucis omnia mundi lumina tenebris vmbriisque comparantur. Quod vero dicit Lucas: *Erunt signa, in Sole, & Luna, & stellis*, præcursores vicini eiusdem iudicii quasi nuncios indicat. E quibus est & illud Prophetæ. *Sol vertetur in tenebras, & Luna in sanguinem*, antequam veniat dies Domini magnus & manifestus. Item quod Lucas ait. *In terris præsuræ gentium*, ipsum esse reor, quod Antichristi tempora describens Mathæus dicit. *Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mudi usque modo, neque fiet*. Quod autem Lucas subiungit. *Præconfusione sonitus maris & fluctuum*, præco est illius quod inter cætera mutabilia seculi, Ioannes mare habiturum conspexit. *Arescentibus hominibus præ timore & expectatione quæ superuenient vniuerso orbi*. Nam *virtutes cælorum movebuntur*. Credo ipsum iudicis aduentum hac sententia designari, quando iuxta alterius loci parabolam omnes, hoc est, & prudentes & fatuæ virgines insolito clamore suscitatae, lampades ornant, idest, sua secum opera numerant; pro quibus maximo cum timore iam iamque instantem æterni discriminis expectant euentum. Nam eatenus absque vlllo timore iudicis vniuersus pene orbis acturus est. Apostolo attestante, qui ait; *Cum e-*

A nim dixerit, Pax, & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus. Tunc itaque superueniente vniuerso orbi timore & expectatione districti examinis, multi qui in hoc mundo florere videbantur, cum se sine fructu conspexerint arescent. Tunc fides quæ sine operibus viruerat, probante se iusti iudicis igne in arescet. Neque mirum homines, hoc est, vel natura, vel sensu terrestres, ad eius iudicium turbari, cuius aspectum & ipsæ cælorum virtutes, hoc est Angelicæ tremant potestates, Beato quoq; Iob attestante, qui ait. *Columnæ cæli contremiscunt, & pauent aduentum eius*. Quid ergo faciunt tabulæ, quando tremunt columnæ? Quid virgula deserti patitur, cum cædrus paradisi concutitur?

Iob. 2. 6. c. 11.

Ephren. Syr. in libro de iudicio extremo. cap. 4.

C VAE vero post hæc futura sunt, cum illa radiare in cælis ceperit, putas qualia erunt? Tanta enim & tan ingentia, tamq; horrenda mirabilia, neq; facta sunt in omnibus a seculo generationibus, neque futura sunt. Et modo quidem sæpè cum fit coruscatio & tronitrus vastior, omnes sui formidine terret, cunctiq; horrore perculsi solo procumbunt. Quomodo ergo sustinebimus, cum auderimus tubæ vocem de cælo nimio cum metu resonantem, omnesque a seculo defunctos iustos & iniustos, bonos & malos, pios atq; impios excitantem. Tunc omnia ex tumulis humanæ conditionis ossa, vbi vox tubæ insonuerit, exilient, atq; discurrent, artus suos iuncturaq; cū festinatione requirentia. Cum viderimus omne hominum genus exurgere, quemlibet ex loco suo, cōgregariq; ad iudicium: cælestis nempe

Quam horrenda continget in die iudicii.

1. Thess. 4. d. 15.

1. Corint. 15. c. 23. & g. 51.

Resurrectio mortuorum.

Apo. 20. d. 13.
1. Corint. 15.
d. 16.

nempè Regis iussu, terra suos mortuos rederet mare iterum suos, quicquid item humanorum corporum vel bestia rapuit, vel vorabit, piscis, auis ve discepsit, in priorem statum remeabit, omnesque in istu oculi resurgent, & ante tribunal adstabunt, ita ut ne vnus quidem capillus capitis defuit: cum viderimus igneum fluium ab ortu solis vsque ad occasum emanantem, ac veluti sauiens fluctibus mare, montes ac valles deuorantem, terramque omnem & quaecunque sunt in illa, exurentem: tunc (dilectissimi mei)

Apo. 6. d. 13.
Ioc. 2. g. 31.
Esa. 34. d. 4.
Math. 13. 24.
25. c. 31.

ab illo igne deficient fontes, vanescent flumina, mare siccabitur, agitabitur aer, sydera vt folia de cælo cadent, deficiet Sol, Luna vertetur in sanguinem, cælum vt liber complicabitur: cum viderimus Angelos missos hinc inde, cum festinatione discurrere, electosque Dei seruos ab ortu solis, vsque ad occasum, in vnum cogere: cum viderimus cælum nouum, & terram nouam, in quibus iustitia inhabitat: cum viderimus terribile solum, sedentemque super illud omnium Deum, infinita Angelorum millia cum tremore circūstantia: Cum viderimus signum filij hominis, preciosam, scilicet, ac viuificam Crucem in cælo lucentem, omnesque fines orbis terræ vltra solis claritatem illustrantem. Vbi viderint omnes regium istud ac tremendum sceptrum in cælo reuelari, iam tunc agnoscent singuli continuo ipsum quoque regem reuelandum qui in illo clauis affixus est. In illa hora quisque pauidus tractabit, quomodo iturus sit obuiam Christo, quam rationem redditurus. Ac si quidem peccatorum conscientia præmatur, stabit tristis, negrens, afflictus atque anxius, expectans sententiam contra se ferendam. Vnusquisque erum cernet ante faciem suam expedita opera sua, siue bona illa, siue mala præmiserit. Et post nonnulla magnus in illa hora pauor erit, fratres mei, grandistremor, cum libri illi formidabiles aperierintur, in quibus scripta sunt opera nostra, & actus, & verba, & quæcumque egimus in hac vita, putantes latere Deum, qui scrutatur renes & corda. Illic enim non solum actus, verum & cogitationes, & intentiones cordis scriptæ erunt. O quantus erit gemitus, quam miserabiles lacrymæ, cum oculis nostris intuebitur, hinc ineffabile cælorum regnum, inde rursus æterna supplicia, pauidosque cruciatus reuelari, medium verò assistere omne mortaliū genus, a primo Adam, vsque ad vltimum hominum, omnesque cadentes in faciem, atque adorantes. Tunc omne humanum genus inter celeste regnum, æternum cruciatum, inter gaudium & mæstiam, omnes dimissis in humum vultibus adstabunt, metu & expectatione solliciti.

Apo. 21. d. 1.
Math. 25.

Terribile solum, sedentemque super illud omnium Deum, infinita Angelorum millia cum tremore circūstantia: Cum viderimus signum filij hominis, preciosam, scilicet, ac viuificam Crucem in cælo lucentem, omnesque fines orbis terræ vltra solis claritatem illustrantem. Vbi viderint omnes regium istud ac tremendum sceptrum in cælo reuelari, iam tunc agnoscent singuli continuo ipsum quoque regem reuelandum qui in illo clauis affixus est. In illa hora quisque pauidus tractabit, quomodo iturus sit obuiam Christo, quam rationem redditurus. Ac si quidem peccatorum conscientia præmatur, stabit tristis, negrens, afflictus atque anxius, expectans sententiam contra se ferendam. Vnusquisque erum cernet ante faciem suam expedita opera sua, siue bona illa, siue mala præmiserit. Et post nonnulla magnus in illa hora pauor erit, fratres mei, grandistremor, cum libri illi formidabiles aperierintur, in quibus scripta sunt opera nostra, & actus, & verba, & quæcumque egimus in hac vita, putantes latere Deum, qui scrutatur renes & corda. Illic enim non solum actus, verum & cogitationes, & intentiones cordis scriptæ erunt. O quantus erit gemitus, quam miserabiles lacrymæ, cum oculis nostris intuebitur, hinc ineffabile cælorum regnum, inde rursus æterna supplicia, pauidosque cruciatus reuelari, medium verò assistere omne mortaliū genus, a primo Adam, vsque ad vltimum hominum, omnesque cadentes in faciem, atque adorantes. Tunc omne humanum genus inter celeste regnum, æternum cruciatum, inter gaudium & mæstiam, omnes dimissis in humum vultibus adstabunt, metu & expectatione solliciti.

Math. 24.
Crucis in cælo splendor.

Timor hominum in iudicis aduentu.

Terribile solum, sedentemque super illud omnium Deum, infinita Angelorum millia cum tremore circūstantia: Cum viderimus signum filij hominis, preciosam, scilicet, ac viuificam Crucem in cælo lucentem, omnesque fines orbis terræ vltra solis claritatem illustrantem. Vbi viderint omnes regium istud ac tremendum sceptrum in cælo reuelari, iam tunc agnoscent singuli continuo ipsum quoque regem reuelandum qui in illo clauis affixus est. In illa hora quisque pauidus tractabit, quomodo iturus sit obuiam Christo, quam rationem redditurus. Ac si quidem peccatorum conscientia præmatur, stabit tristis, negrens, afflictus atque anxius, expectans sententiam contra se ferendam. Vnusquisque erum cernet ante faciem suam expedita opera sua, siue bona illa, siue mala præmiserit. Et post nonnulla magnus in illa hora pauor erit, fratres mei, grandistremor, cum libri illi formidabiles aperierintur, in quibus scripta sunt opera nostra, & actus, & verba, & quæcumque egimus in hac vita, putantes latere Deum, qui scrutatur renes & corda. Illic enim non solum actus, verum & cogitationes, & intentiones cordis scriptæ erunt. O quantus erit gemitus, quam miserabiles lacrymæ, cum oculis nostris intuebitur, hinc ineffabile cælorum regnum, inde rursus æterna supplicia, pauidosque cruciatus reuelari, medium verò assistere omne mortaliū genus, a primo Adam, vsque ad vltimum hominum, omnesque cadentes in faciem, atque adorantes. Tunc omne humanum genus inter celeste regnum, æternum cruciatum, inter gaudium & mæstiam, omnes dimissis in humum vultibus adstabunt, metu & expectatione solliciti.

A ciem suam expedita opera sua, siue bona illa, siue mala præmiserit. Et post nonnulla magnus in illa hora pauor erit, fratres mei, grandistremor, cum libri illi formidabiles aperierintur, in quibus scripta sunt opera nostra, & actus, & verba, & quæcumque egimus in hac vita, putantes latere Deum, qui scrutatur renes & corda. Illic enim non solum actus, verum & cogitationes, & intentiones cordis scriptæ erunt. O quantus erit gemitus, quam miserabiles lacrymæ, cum oculis nostris intuebitur, hinc ineffabile cælorum regnum, inde rursus æterna supplicia, pauidosque cruciatus reuelari, medium verò assistere omne mortaliū genus, a primo Adam, vsque ad vltimum hominum, omnesque cadentes in faciem, atque adorantes. Tunc omne humanum genus inter celeste regnum, æternum cruciatum, inter gaudium & mæstiam, omnes dimissis in humum vultibus adstabunt, metu & expectatione solliciti.

Operum dei
nuditio.
Librorum ad
pertio.
Apo. 10.
Ieremias. 17.

B erit gemitus, quam miserabiles lacrymæ, cum oculis nostris intuebitur, hinc ineffabile cælorum regnum, inde rursus æterna supplicia, pauidosque cruciatus reuelari, medium verò assistere omne mortaliū genus, a primo Adam, vsque ad vltimum hominum, omnesque cadentes in faciem, atque adorantes. Tunc omne humanum genus inter celeste regnum, æternum cruciatum, inter gaudium & mæstiam, omnes dimissis in humum vultibus adstabunt, metu & expectatione solliciti.

Tertullianus aduersus Martionem, lib. 4.

S ED monstrato de hinc tempore excidium cæpisse vallari exercitibus Ierusalem, signa iam excidij vltimus finis enarrat, solis & Lunæ, syderumque prodigia & vltimi finis, & mox & interim inter angustias nationum obstupescētiā velut a sonitu maris fluctuantis præ expectatione imminentiū orbi malorum. Quod & ipsæ vires cælorum concuti habeant, accipe Ioelē: Et dabo prodigia in cælo, & in terra sanguinem & ignem, & fumum parem: Sol conuertitur in tenebras, & in sanguinem Luna, priusquam adueniat dies magnus & illustris Domini. Habet & Habacum: Fluminibus dirumpetur terra: videbunt te, & parturient

ultima signa
iudicij.

Ioc. 2. g. 31.

Habach. 3.
b. 10.

B rientes

vient populi, disperges aquas gressu, Dedidit abyssus sonum suum: subimitas timoris eius elata est: Sol & Luna constitit in suo ordine, in lucem coruscationis tuæ ibunt in fulgorem, fulgur scutum tuum in cōminatione tua diminues terram, & indignatione tua depones nationes. Conueniunt (opinor) & Domini pronuntiationes & Prophetarū, de concussione mundi, & orbis elementorum, post hæc quid Dominus?

Ambrosi⁹ lib. 10. in Luc. c. 21.

Fides obscurabitur nube perfidiæ, & plurimi à religione deficient.

ET erunt signa in Sole & Luna, & stellis: Et prophetiæ vera series & integra causa mysterij, quod & captiui Iudæi secundo in Babylo-niam Assiriamque ducentur, captiui in toto erunt orbe, quia negauerunt Christum: & Ierusalem, quæ videtur ab hostili exercitu, calcabitur, cadētib⁹ Iudæis in ore gladij. Et Iudæa omnis à nationibus credituris subiicietur in ore gladij spiritalis, qui est sermo bis acutus: & fient signa diuersa in Sole & Luna, & stellis. Quæ signa (secundum Matthæ) euidentius exprimuntur. Tūc, inquit) *Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent.* Plurimis enim à religione deficientibus clara fides obscurabitur nube perfidiæ: quia mihi sol ille celestis in ea fide, vel minuitur, vel auge-tur. Quemadmodum si plurimi radios mundani solis aspiciant, pro capto videntis, aut pallidior sol videtur aut clarior: ita pro deuotione unicuique spirituale lumen infunditur. Et quemadmodum mēstruis cursibus luna vel terræ opposita, cū fuerit è regione solis vanescit: sic & sancta Ecclesia, cum lumini celesti vitia carnis obfistunt, fulgorem diuini luminis de Christi radijs nō potest mutuari. Namque in persecutionibus lucē Dei solus plerumque

Ioel. 2. g. 31.

A amor vitæ huius excludit. Cadent stellæ, illi vtique resurrectionis gloria iam micantes, illi viri sicut luminaria in seculo verbum vitæ continentes, illi viri, de quibus Abrahæ dictum est. *Quia sicut cælum fulget, & stellæ, sic & semen eius.* Excident ergo hominibus Patriarchæ, excidēt Prophetæ, si persecutionis acerbitas conualescat. Quæ oportet fieri, donec Ecclesiæ in omnibus virtutibus in singulis plenitudo comuletur.

*Gen. 15. d. 5.
Rom. 4. c. 18*

B sic enim probantur boni, sic produntur infirmi. Ergo varij animorum æstus ita graues erunt, vt delictorum multitudine male conscijs, futuri iudicij metu, sacri in nobis ros fontis arescat. Aret enim perfidia, fides rorat. (Nam virtutes calorū commouebuntur: & tunc videbunt filiū hominis venientem in nubibus.) Fortasse quemadmodum Domini expectatur aduentus, vt eius præsentia in toto fiat, vel hominis, orbe vel mundi, quæ sit vtique in singulis, cū omnibus affectib⁹ recipierint Christum: sic etiam virtutes cælorum aduentu Domini Saluatoris, ac reditu est enim virtutum Dominus, augmentum gratiæ cōsequantur, necesse est, vt plenitudine diuinitatis propius se infundente moueantur. Sūt etiam virtutes cælorum, quæ enarrant gloriam Dei, & quæ pleniorē Christi infusione moueantur, virtutes spirituales quæ vident Christū. Docuit nos Dauid quæadmodum

*Luc. 21. c. 29.
Ioel. 3. c. 15.
Esa. 13. b. 10
Ezech. 32. b. 7*

C hæc moueantur virtutes, dicens: *Accedite ad eum, & illuminamini.* Docuit etiam Paulus quemadmodum Christum videas. *Cum enim conuersus fueris ad Dominum, auferetur velamen, & vides Christum.*

Iustin⁹ Philosoph⁹, & Martyr Quæstio ad orthodox.

QVÆST. 93.

SI terga cæli contabulata sunt saquis, sicut ait scriptura, id quod

Aque quæ su-
pra calos
sunt.

Psa. 14. 8. d. 4.
Dan. 3. c. 59.
& 60.

Qui tegis a-
quis superio-
ra eius.

Psal. 103. d. 3.

quod nonnulli dixerunt esse factū propter igneam luminarium substantiam, ut cælum pressum aquis incumbens, maneat inuictum aduersus subiectam luminarium flammam, quomodo vera dicunt qui hæc dicunt, cum luminaria nō in cælo, sed sub cælo moueantur? sin luminaria in cælo esse dicimus, qui sit ut habeant motricem actionem, cum cæleste corpus inmobile sit? Sin cū cælo sydera motum accipiunt, nonne vera est eorū opinio, qui cælum sphæram esse perhibent? Sin hoc non decet, sed quod iam dictum est de luminaribus, credere consentaneum est, non ne inutilis est superiorum aquarum constitutio. Aut quid nam ea fiet in cō summatione mundi, cum supra iusti, infra improbi suorum factorū præmia ferent?

RESPONSIO.

Quo sita sint
cæli lumina-
ria, & quid.

ETIAM si sub cælo sint luminaria, sed substantiæ igneorū actio natura sursum feratur, conuenientem causam habuerūt quid dixerunt ad efficiendum, ut permaneat firmamentum, aquis esse contabulata terga cæli. Neq; verò hoc solum causa est ut sint aquæ intergis cæli, quod inuictū persistat aduersus subiectam flammam luminarium, sed etiam quod deorsum vrgeatur pondere multitudinis aquarum quæ sunt in eius tergò, neque agitur violento impulsu ventorum: & quod ex eis summum frigus deorsum mittatur, a quo mixto cum summo calore solis, efficitur aerum temperatio, ad conseruationem terrestrium animalium atque stirpium. At, in consummatione mundi, non in hoc quod nunc est cælo aut terra reportabūt actionum suarum premia homines, sed in nouo cælo nouaq; terra, ut habet dictum illud: *Sicut cælum nouum &*

A terra noua, quam ego faciam, manebit coram me in perpetuum. Item; In principio tu Domine terram fundasti, & opera manum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt: tu autem permanes; & omnes sicut vestimentum veterascent, & tanquam in volucrum inuolues eos. Item. Semel ego mouebo, non solum terram, sed & cælum. Quod autem concutitur declarat eius mutationem, ut maneant quæ nō concutientur immota.

B

QVÆST. 94.

SI cælum conuolutum iri, & sydera ceu folia cassura in terrā, prædicit Dominus, nec nō Propheeta his consona prenunciavit, nonne perfectus firmamenti interitus illis verbis ostenditur? Quæ est igitur eorum verborum mens, & quomodo possunt elementa consistere in corruptibilia?

Quomodo elementa incorruptibilia consistent?

RESPONSIO.

C

Quemadmodū firmamēti creationem diuinæ literæ per similitudinem conferunt aliquando cū pellis extensione, dicentes: *Qui extendit cælum sicut pellem*: aliquādo cum firmato fumo: *Cælum*, inquit, *ceu fumus firmatum est*: aliquando cum retunditate cameræ: *Qui extendit* (inquit) *cælum ceu cameram*: sic & eius dissolutionem per comparisonem conferunt aliquando cum volumine inuoluendo, aliquando cum elemento quod igne dissoluatur, quē admodum ait Apostolus: Aliquando cum vestimento veterascente: Necessè est enim inductione melioris cæli, quod recēs fiet, tolli firmamentum, ut inutile ad illum statū, ut eius interitu, tunc saltem vana de increatione, & incorruptibilitate cæli opinio erit, & tandem quicumque ingenuū illum appellarūt hinc dixerunt.

Vide textum Iustini.

Psal. 103. d. 3. His locis scripturæ adducti veteres Theologi mundum negarūt esse orbiculatū & sphericū.

2. Pet. c. 3. d. 6

Ab hoc igne sancti incolūmes erunt, in superioribus partibus (quod ita non ascendit flamma illius incendij, sicut neq; vnde dicitur) immortales iam & incorruptibiles alioquin facti: August. de Ciuit. lib. 20. c. 18.

D

cælum nouū
& terra noua
in cōsumma-
tione seculi.

B 2 QVÆST.

QVÆSTIO.

Omnia prop-
ter hominem
creata, & re-
creanda ple-
rague.

SI propter nostrum vsum, & vtilitatem, inducta est creatura, itidemque propter nostrum vsum alia corrumpuntur, alia incorruptibilitatem in fine mundi induent: vt iumenta quidem, & volucres, & fere corrumpentur: cælum corpus nostrum nullius indignum resurgit: incorrupta vero manebunt, quæ dixi elementa, quoniã in eis reportaturi sumus factorum nostrorum præmia: aër, & mare nonne erunt inutilia, si tum manebunt incorrupta, cum hos eis neque ad respirationem egebimus, neq; ad ambulationem, neq; ad piscium esum aut aliã aliquam opem, quod corpus, vt dixi, erit nullius indignum?

RESPONSIO.

1. Cor. 7. f. 31.
Nouum cælum,
terra aer.

SI, authore Apostolo Paulo: Deus transferet figurã huius mundi, non dubium est, quin necessario transferenda sint vna cum figura mundi etiam alia omnia quæ causa figuræ mudi facta fuerunt. Inducetur enim nouum cælum, & terra, in quibus dabuntur iustis & iniustis digna factis præmia. Aëre vero & si ad respirationem tunc nõ indigebimus, at ad motum quidem, & loci mutationem eo necessario vtetur. Rapiemur enim, inquit, in nubibus obuiã Domino in aerem.

Gregorius Homilia prima
in Euangelium.

Heb. 10. f. 31

Quicquid
nũc graue videtur,
si cum
illo die comparatur,
leuigatur.
Psalm. 49. a. 2

Distractionem venturi iudicis Paulus considerans, ait: Horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Hanc Psalmista exprimit dicẽs: Deus manifeste veniet, Deus noster & non silebit. Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius tempestas valida. Distractionem quippetãti iudicis, tempestas ignisque comitabuntur,

A quia tempestas examinat, quos ignis exurit. Illum ergo diem (fratres charissimi) ante oculos ponite: & quicquid modo graue creditur, in eius comparatione leuigatur. De illo etenim die per Prophetam dicitur: Iuxta est dies Domini magnus, iuxta & velocis nimis. Vox dei Domini amara; tribulabitur ibi fortis: dies iræ, dies illa; dies tribulationis & angustiae; dies calamitatis & miseriae, dies tenebrarum & caliginis; dies nebulae & turbine; dies tubae & clangoris. De hac die Domini iterum per Prophetam dicit: Ad

B huc semel, & ego mouebo, non solum terram, sed etiam cælum. Ecce (vt prædiximus) aëra mouet, & terra non subsistit. Quis ergo ferat, cum cælum mouerit? Quid autem terrores quos cernimus, nisi sequentis iræ præcones dixerimus? Vnde & considerare necesse est: qui ab illa tribulatione vltima tanto sunt istæ tribulationes dissimiles, quãtum a potentia iudicis persona præconis distat. Illum ergo diẽ (fratres charissimi) tota intentione cogitate, vitã corrigite, mores mutate, mala tentantia resistendo vincite, perpetrata autem fletibus punite. Aduentum nanque æterni iudicis tãto securiores quandoq; videbitis, quanto nũc distractionem illius timendo præuenitis.

C Et Homilia duodecima in Euangelia: Pensate fratres charissimi, ante cõspectum tanti iudicis, quis in illo die terror erit, quando iam in poena remedium non erit? Quæ illa confusio, cui reatu suo exigente contingeret in conuentu omnium Angelorum hominumq; erubescere? Qui pauor, eum quem & tranquillum mens humana capere non valet, etiam iratum videre? Quem diem benè Propheta intuens ait: Dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustiae, dies calamitatis & miseriae, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulae & turbine.

Sophon. 1. c. 14.
Iere. 30. b. 7.
Ioch. 2. c. 11.
Amos. 5. c. 18
Agg. 2. b. 8
Hebr. 12. g. 7.

Tũc prorsus
desistit erimus
remedio

Sophon. 1. c. 14.

Letitia electo-
rum & repro-
borum

bidini: dies tubæ & clangoris. Pensate ergo (fratres charissimi) extremi diem iudicii super corda reproborum, qua asperitate vidit Propheta amarefcere, quem tot appellationibus non valet explicare. Quanta vero tunc erit electorum letitia, qui de eius merentur visione gaudere, de cuius conspectu vident, & elementa omnia contremescere, cum eo simul ad nuptias intrare: qui & in sponsi nuptiis gaudent, & tamen ipsi sunt sponsa, quia illo æterni Regis thalamo visioni nostræ Deus

A coniungitur. Quæ (scilicet) visio nunquam iam in perpetuum ab amoris sui amplexibus euellitur. Tunc Regni ianua iugiter claudetur, quæ modo quotidie poenitentibus aperitur. Erit namque & tunc poenitentia, sed fructuosa iam non erit: quinequaquam tunc veniam inueniet, qui nunc aptum tempus veniæ perdit. Hinc etenim Paulus dicit: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* Hinc Propheta ait: *Querite Dominum, dum inueniri potest, innocate cum dum propè est.*

Erit tunc poenitentia, sed infructuosa.
2. Corint. 6. a. 2.

TEXTVS. Homilia. 2.

27. **T** tunc videbunt Filium Hominis venientem in nube cum potestate magna, & maiestate. 28. His autem fieri incipientibus respicite & leuate capita vestra: quoniam appropinquat redemptio vestra.

Gregorius lib. 26. *Moralium in Iob cap. 24.*

Iob. 36. a. 6.
Electorum et
reproborum
vita distinctio
in iudicio

MEL certe iudiciū pauperibus tribuit: quia hi qui nunc nequiter opprimuntur, ipsi tunc super opressores suos iudices veniunt. Duæ quippe sunt partes: electorū, scilicet, atq; reproborum. Sed bini ordines eisdē singulis partibus continentur: alij namq; iudicantur & pereunt, alij non iudicantur & pereunt: alij iudicantur & regnāt; alij nō iudicantur & regnant. Iudicantur & pereunt, quibus Dñi ca voce in dānatione dicitur. *Esuriui, & non dedistis mihi manducare: Si tibi, & nō dedistis mihi potū, hospes erā, & non collegistis me: nudus, & non operuistis me; exeger, & in carcere, & nō visitastis me.* Quibus pramittitur. *Discedite à me maledicti in ignē æternū, qui parati estis diabolo & Angelis eius.* Alij verō in extremo iudicio nō iudicantur & pereunt; de quibus Propheta ait: *Non resurgunt impij in iudicio.* De quibus Dominus dicit: *Qui*

Iudicantur et
pereunt.
Matth. 25. d.
42.
Non iudican-
tur et pereunt

Psal. 6. b. 9.

Psal. 1. b. 5.
Ioan. 3. c. 18.

C autē non credit, iam iudicatus est: & de quibus Paulus ait: *Qui sine lege peccauerūt, sine lege peribunt.* Resurgunt ergo etiā omnes infideles, sed ad tormentum nō ad iudicium. Nō enim eorum tūc causa discutitur: quia ad conspectum districti iudicis iā cum dānatione suæ infidelitatis accedūt: Professionē vero fidei retinentes, sed professionis opera non habentes, redarguuntur vt pereāt: Qui vero nec fidei Sacramēta retinuerūt, increpationē iudicis in extrema examinatione nō audiunt: Quia prae iudicati infidelitatis suæ tenebris, eius quē dispexerant, inuentione redargui non merentur. Illi salte iudicis verba audiūt: Quia eius fidei salte verba tenuerunt. Isti in dānatione sua æterni iudicis, nec verba percipiunt: quia eius reuerentiā nec verbo tenus seruare voluerunt. Illi legaliter pereunt: quia sub lege positi peccauerunt, istis in perditione sua de lege nihil dicitur: quia nihil legis habere connati sunt.

Ro. 2. b. 12.
Omnes infideles etiam resurgent, non tamen ad iudicium, sed ad dānationem.

*D. Bernardus Sermone. 55.
in Cantica Super illa verba
Similis est dilectus meus ca-
præ hinnuloq; ceruorum.*

Cant. 2. b. 9.
& exponitur
iste locus.

Esai. 9. b. 6.
Soph. 1. c. 12.
Psal. 7. c. 10.

Esai. 9. b. 6.

Soph. 1. c. 12.

Psal. 7. c. 10.

Quid per Ie-
rusalem hic
intelligitur.

Quid per Ie-
rusalem hic
intelligitur.

Psal. 74. d. 3.

PVLCHRE tamen Spiritus sanctus non deceruo, sed de hinnulo ceruorum similitudine dedit, in quo & patrum fecit mentionem, è quibus Christus secundum carnem, & infatigabile meminit Saluatoris; ut hinnulus quippe apparuit paruulus, qui natus est nobis. Verum tu qui aduentum desideras Saluatoribus, time scrutiny iudicis? time oculos capræ, time illum qui per Prophetam dicit: *Et erit in die illa; & ego scrutabor Ierusalem in lucernis.* Acuto visu est, nihil in scrutatum relinquet oculis eius. *Scrutabitur renes & corda, ipsaq; cogitatio homini confitebitur illi.* Quid tutum in Babylone, si Ierusalem manet scrutiny? Puto enim hoc loco Prophetam Ierusalem nomine designasse illos qui in hoc seculo vitam ducunt religiosam, mores superne illius Ierusalem, conuersatione honesta & ordinata, pro viribus imitantes; & non veluti hi qui de Babylone sunt, vitam in porturbatione vitiorum, scelerumq; confusione bastantes. Denique illorum peccata manifesta sunt præcedentia ad iudiciū, & non egent scrutiny: sed suplitio mea autem (qui videor Monachus & Ierosolymita) peccata certe occulta sunt, nomine & habitu monachi adumbrata: & ideo necesse erit subtili ea inuestigare discussione, & quasi admotis lucernis detenebris in lucem prodi. Possumus afferre aliquid & de Psalmo ad confirmandum id quod dicitur de scrutanda Ierusalem. Ait namque sub persona domini: *Cum accepero rebus, ego in stitias iudicabo, vestras iustorum (ni fallor) & actus eorum discussurum se, et examinaturum dicit, verendum valde cum adhuc ventum fuerit, ne sub*

A tam subtili examine multæ nostræ iustitiæ (ut putantur) peccata appareant. Unum est tamen: *Si nos metipso diiudicemus, non utique iudicabimur.* Bonum iudicium quod me illi distributo diuinoque iudicio subducit, et abscondit. *Proximus horreo incidere in manus Dei uiuentis. Volo virtutis iræ iudicatus presentari, non iudicandus.* Spiritualis homo omnia diiudicat, & ipse a nemine iudicatur; iudicabo proinde mala mea, iudicabo & bona. Mala melioribus curabo corrigere actibus diluere lacrimis, punire ieiunijs, ceterisque sancta laboribus discipline. In bonis de me humiliter sentiam, & iusta præceptum Domini seruum me inutilem reputabo, qui quod facere debui tantum feci, Dabo operam nec lolia progranis, nec paleas granis offerre. Scrutabor ergo vitas meas, et studiam ea: quod is qui scriptaturus est Ierusalem in lucernis, nihil in scrutatum in me, siue in discussum inueniat. Nec enim iudicaturus est bis in id ipsum. Quis mihi det ita ad liquidum proficere, & persequi vniuersa delicta mea: ut in nullo oporteat veriri oculos capræ hinnulum, ad lumen contingat erubescere lucernarum? & nunc videor, sed non video, Præsto est oculus, cui omnia patent, & si non patet ipse. Erit quando cognoscant, sicut & cognitus sum. At, nunc quidem cognosco ex parte non tamen ex parte cognitus; sed ex toto vereor aspectum exploratoris illius, qui post parietem stat. Hoc enim scriptura addit de illo, quæ pro acumine visus capræ assimulauit. *En ipse stat (inquit) post parietem, respiciens per fenestras prospiciens per cancellos. De quo suo loco videbimus.* Hinc ergo vereor oculorum oculorum exploratorum. Sponsa nihil videtur, quia nihil sibi conficia est. Quid denique vereatur amica columba, formosa? nepe subinde habes, *En dilectus meus (inquit) loqui-*

1. Co. 11. g. 31.

Heb. 10. f. 31.

1. Co. 11. g. 31.

Soph. 1. c. 12.

Cant. 2. b. 9.

Ibi. 10.

ibi. 10.

tur mihi. Mihi non loquitur, & ideo formideo aspectū, quoniam nō habeo testimonium. Tu quid audis de te, sponsa? Quid tibi loquitur dilectus tuus. Surge (inquit) prope amica mea, columba mea, speciosa mea.

D. Gregorius lib. 8. Mora in Iob cap. 15.

Iusti timent
dei iudiciū.

Iustorum mēs semper sollicita vōturo examini intendit: omnes enim quod agunt metuunt, dū caute considerāt, ante quantum iudicem stabunt, intuentur potentiam illius magnitudinis, et pensant quanto reatu cōstructi sunt propriæ infirmitatis. Enumerant mala proprii operis, & contra hæc exaggerant bona gratiæ conditoris. Considerant prauā quam districte iudicet, bona opera quam subtiliter penset, & perituros se absq; ambiguitate præsciunt, si remota pietate iudicentur, quia hoc ipsum quoq; quod iuste videmus vīuere, culpa est, si vitā nostram cum iudicat, hanc apud se diuina misericordia non excusat. Hinc enim in hoc eodem libro scriptum est. *Astra non sunt munda in conspectu eius.* Quia apud eum districte iudicati ipsi quoque maculas iniquationis habēt, qui per munditiā sanctitatis lucēt.

Iob. 25. 4. 6.

Gregorius lib. 40. homi. homi prima.

Quē mansue-
tum & begni-
num audire
nuerunt, aspe-
rum & rigu-
rosū iudicē
tunc videbūt

Acsi aperte diceretur in potestate magna & maiestate visum sunt, quē in humilitate positū audire noluerunt: ut virtutem eius tanto tunc districtius sentiant, quanto nunc ceruicē cædis ad eius patientiā non inclinant. Sed quia hæc contra reprobos dicta sunt, mox ad electorum consolationem verba vertitur.

Bernar in libro de interiori domo c. 38.

Accusatores
in iudicio Dei

IPSE iudex erit districtus accusator tuus. Omnes etiam spiritus boni, & mali coram Deo te accusabunt cum eo. Boni, quia Deo debe-

Arent equitatem mali, quia tu miser-
bant iniquitatem. Tot iudicibus, &
populis aestabis, quot præcesserūt
te in opere bono. Tot arguentibus
confunderis, quot tibi præbuerunt
bene viuendi exemplum. Tot cōin-
ceris testibus, quot te monuerūt bo-
nis sermonibus, et iustis actionibus.
Omnibus populis nudabuntur in-
iquitates tuæ, et cunctis agminib; pare-
bunt vniuersa scelera tua, nō solum
actuum, verum etiam cogitationū,
& locutionum. Multa vero peccata
tunc prouēnt ex improviso, quasi ex
insidijs, quæ modo non vides. Et for-
sitam plura & terribiora his quæ
non vides. Vndiq; erunt tibi angus-
tiæ; hinc erunt accusantia peccata,
inde terrēs iustitiæ subitus patēs hor-
ridum chaos inferni: desuper iratus
iudex intus vrens conscientia: foris
ardens mundus. Si iustus his saluabi-
tū, peccator sic deprehensus, in quā
partem se premet? Latere erit im-
possibile, apparere intollerabile. In

Operum de
nudatio vni-
uersa.

Vndiq; angus-
tie & terro-
res ad hunc
modum & con-
tinentur.

Conscientiæ
testimonium
& vermis.

B **C** tātō discrimine torquebit te tuā cōf-
cientia male tibi conscia: cruciabilē
cordis arcana. Cogente etiam cōf-
scientia, tu ipse eris accusator, & iu-
dex tuus. Cōuictus teste propria cōf-
cientia, & testibus oculis ipsius iudi-
cis fugere non poteris: Sed tremens
& anxius stabis. Suspensus ad gra-
uissimam sententiā in angusto peri-
culo, & in periculosa angustia: tan-
quam illico recepturus, quod in per-
petuum amittere non poteris. Iudex
tunc erit vehementer iratus, & terri-
biliter districtus: Sententiā eius se mel-
lata, erit immutabilis: Tortores hor-
ribiles, qui nunquam misereantur, e-
runt parati, ut data sententiā te dam-
natum ad tormenta rapiant. Tormē-
ta erunt sine interuallo, & sine tem-
peramento: Timor conturbabit te,
cum terra aperiatur coram te, & tur-
bes, & cades in stagnum sulphuris
ardentis, & færentis. Ignis exterius
carnem tuam cōbueret, vermis inte-
rius cōscientiā corroderet: ibi eris sine

Parati torto-
res ad execu-
tionem late-
sententiæ.

Cruciatu in
ferni.

Ab initio
sunt omnia
creata

Crucem in ca-
lis radiare, bo-
nis gaudium,
malis vero
tormentum.

Ingre-
ssus illa
Tuba illa bo-
nos, & malos
excitabit.

Ab initio
sunt omnia
creata

Terra &
mar mortuos
reddent, &c.

Ab initio
sunt omnia
creata

fine, sine spe veniæ & misericordie. Omnia vero gehēne suplicia superabit, Deū non videre, et bonis carere, que in potestate habuisti obtinere.

Ephren Syrus, in libro de iudicio extremo, c. 4.

QUo vero post hec futura sunt, cū crux illa radiare in calis caperit, putas qualia erunt? Tanta enim, & tā ingencia, tanq; horrenda mirabilia, quæ neq; facta sunt in omnib; a seculo generationibus, neq; futura sunt. Et modo quidē sape cū sit coruscatio, & tonitrus vastor, omnes sui formidine tenet, cuncti qui horrore percussis solo procumbūt. Quo modo ergo sustinebimus, cū audierimus tubæ vocē de cælo nimio cum metu resonantē, omnes qui a seculo defunctos iustos & iniustos, bonos, et malos, pios, atq; impios, excitātē. Tūc omnia ex tumulis humane conditionis ossa, vbi vox tubæ insonuerit, exiliēt, atq; discurrēt, artus suos iunctas vq; cū festinatione requirētia. Cū viderimus omne hominū genus exigere quemlibet ex loco suo, cōgregariq; ad iudiciū. Cælestis nēpe regis iussu terra suos mortuos reddet, mare itidē suos; quicquid itē humanorū corporū vel bestia rapuit, vel piscis vorabit, auis ve discerpfit, in priorē statū remeabit, quē in idu oculi resurgent, & ante tribunal ad stabūt; ita vt ne vllus quidē capillus capitis desit: cū viderimus igneū fluuiū ab ortu solis, vsq; ad occasum emanantē, ac veluti sæuiens fluctib; mare, mōtes ac valles deuorantē, terramq; omnē, & quēcūq; sunt in illa exurentē: tunc dilectissimi mei ab illo igne deficient fontes, vanescēt flumina, mare siccabitur, agitabit aēr, sidera vt folia de cælo cadēt, deficiet sol, luna vertetur in sanguinē, cælū ac liber cōplicabitur. Cū viderimus Angelos missos hinc inde cū festinatione discurrere, electosq; Dei seruos ab ortu solis vsq; ad occasum, in vnū cogere: Cū viderimus cælū no-

Auum, & terrā nouā, in quib; iusticia inhabitat. Cū viderimus terribile solium sedentēq; super illud omnī Deum, infinitaq; Angelorū millia cum tremore circumstātia. Cum viderim; signum filij hominis, pretiosam, scilicet, ac videscā crucē in cælo lucentē, omnesq; fines orbis terre vltra solis claritatē illustrantē. Vbi vero viderint omnes regiū istud ac tremēdū sceptrum in cælo reuelari, iam tunc agnoscerit singuli continuo ipsum quoq; regē reuelandū, qui in illo clavis affixū est in illa hora quis que pauid; tractabit, quomodo iturus sit obīam Chro, quā rationē redditurus. Ac si quidē peccatorum cōscientia prematur, stabit tristis, mærens, afflictus, ac anxius, expectans sententiā cōtra se ferendā. Vnusquisq; enim cernet ante faciē suam exposita opera sua, siue bona illa, siue mala premisit. Et post nō nulla: Magn; in illa hora pauor erit, fratres mei, grandis tremor, cū libri illi formidabiles aperietur, in quibus scripta sūt opera nostra, & actus, & verba, & quacumq; egimus in hac vita putātes latere Deum; qui scriptatur renes & corda. Illi enim nō solum actus, verū etiā intentiones, & cogitationes cordis scriptæ erunt. O quantus erit gemitus, quā miserabiles lacrymæ, cum oculis intuebimur nostris hinc inefabile cælōrū regnū, inde rursus æterna suplicia; pauidosq; cruciatu reuelari, medium vero asistere omne mortalium genus a primo Adā vsq; ad vltimum hominum, omnesq; cadentes in faciem atq; adorantes. Tunc omne humanū genus inter cæleste regnum æternūq; cruciatum, inter gaudium & mestitiam, omnes demissis in humanū vultibus ad stabunt metu & expectatione solliciti.

IDEM. C. 5.

TVNC requiretur in singulis Christianis Baptismatis sigillū illi batum, exigetur ab ynoquoq; si des

Quomodo stabimus sententiam audientes opera nostra præ oculis habentes.

Psal. 7. c. II.

Baptismatis sigillum, & si des ab yno

Christus post
resurrectio-
nem comedit
& bibit, ad
demonstrandā
sui corporis
veritatem.

Lu. 24. f. 39

Mar. 8. d. 38

Matthae. 24.
c. 27.

Luc. 18. b. 3.

Dan. 7. d. 13.

Christus Dñs
vt ostēdat no-
bis nostri ge-
neris naturā
non esse con-
sumptam, ve-
raciter se fi-
lium hominis
dicit.

1. 104. 2. 4. 2.

Quomodo fi-
lius hominis
patrem pro
nobis interpe-
llat in celis.

nium eū esse fatentur; quod quā sit absurdum, quamq; ineptum ipsa rerum veritate monstratur. Post resurrectionem enim ad demonstrandā sui corporis veritatem, & comedit, & bibit & contrectandum se discipulis contulit, dicens, *Palpate & videte quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere.* Sed forsitan adhuc in terra positus, vtriusq; erat naturae, postea vero quia celos ascendit, vnius cepit esse, diuinæ. Et quid ergo tibi facit nomē filij hominis, si natura ibi nō est humanitatis, quomodo rei extanti inane nomen adscribitur? Quomodo nominis veritas manet, si natura proprietās absit. Denique dicit: *Cum venerit filius hominis in gloria Patris sui.* Et iterum: *Et sicut fulgur exit ab Oriente, & apparet usque ad Occidentem, ita erit & aduentus filij hominis.* & iterum. *Veniens filius hominis putas ne inueniet fidem in terra?* Daniel quoque ecce ait. *In nubibus caeli filius hominis veniebat.* Si amissa est ergo humanitatis natura, cur eius est recēsum vocabulum, an quia nomen opus erat, & res nominis tanquam non necessaria repudiāda fuerat, sic desipiant quos nihil erroris fuit atq; ineptiae putet. Ceterum Dominus Iesus Christus, vt ostendat nostri generis naturam non fuisse consumptam, veraciter se filium hominis dicit, secundum quā etiam Patrem interpellat pro nobis, iuxta Ioannis Apostoli. verba dicentis; *Si peccauerimus, apud Patrem aduocatum habemus Iesum; ipse interpellat pro peccatis nostris.* Dicite ergo, o Doctores egregij, cum Patrem hodie filius interpellat secundum Deitatem suam, an secundum dispensationem humanitatis postulat; sed quia tum perfidiae vestrae intentio monstrat, qui perimentes humanam naturam, solā asseritis esse diuinā, secundum Deitatem interpellat, secundum Deitatem aduocati fungitur officio, secundum Deitatem sacerdotis mi-

nisterium implet, secundum deitatem etiam in nouissimo Patri subiactus erit, quando eidem filio omnia subiecta fuerint, olim aperiebamur diutius prestolati sumus. Vnde erroris vestri ritulus originem trahat, & quo discursum satiat tandem reperimus, Euthycianam amarissimā hæresim, ex Apolinaris amarissimo fonte deriuatam vsq; ad cenulentā Arrii voragine turbidis fieri meatibus, quibus in tantum perfidia: copia, vt omnia ad diuinitatis contumeliam referat quæ Christus secundum dispensationem carnis, aut locutus est, aut peregit, dum vnam tantum modo diuinitatis cōtendunt esse naturam. Vnde hortamur omnes homines nefandæ huius perfidia: sectatores dum vita manent; dum pænitere licet erroris sui vitare sententiā. Et Gregorij potius atq; Basilij, & Theophil. quoque, & Ioannis ciuitatis Constantinopolitanae opinatissimi Antistitis, nec nō & Cyrilli, & Alexandrini Episcopi, & aliorū quam plurimorum, qui antiquitus in Ecclesia floruerunt, super vtriusque naturae proprietate sectari doctrinam, quorum meas de hac re sententias extrinsecus offerimus perlegendas; quæ so interea lectorem vtilitatem nostri sermonis, nō vsque quæque despiciat, quia & si fortassis elegantiori orationis genere fieri potuisset, sed nos in stillum temperauimus, vt rem potius, quam verba legentibus cōmēdaremus. & maxime hoc opus excogitato mētis eloquio inflari non debuit, nec transferendi in Græcum necessitas aliqua adsit, quia difficilior integritas sensum in aliā linguam pari potest sermonis veritati seruari.

Justin⁹ Philoso. & Martyr.
Quæst. 66. ad orthodoxos.

Quoniam Dñs se ipsum Filium
Hominis masculino, non fæmi-
neo,

Hereticorū
error circa
hoc.

Qui libri le-
gendi de illa.

Quod Chris-
tus se ex mas-

culino gene-
re dicebat, di-
cunt Heretici
ex coniugali
venisse coniu-
ctione.

Luc. 3. c. 23.

Mirabilis in-
terrogatio ad-
uersus hereti-
cos.

Luc. 1. d. 35.

neo, genere nominauit, ideoq; co-
nantur infideles, ostendere eum na-
tum esse ex coniugali coniunctione;
quoniam hominis nomen sit viri,
nō foeminae; quibus nā rationibus
inane maledictum hoc refellemus.

RESPONSIO.

HI ex coniugali coniunctione
natus fuisset Dñs, non dixif-
set scriptura: *Vt putabatur fili⁹ Ioseph.*
Nam putabatur de ijs qui ex con-
iugali coniunctione nascuntur, di-
ctum esse non potest. Iam vero pro-
pter vnā obscuram curtamq; vo-
cē auertere omnes illas voces, quæ
aperte tradunt, Chrm ex Spiritu
sancto & Mariā Virgine natum,
absurdissimū est. Aduertendum au-
tē eorum vanū conatum huiusmo-
di rationibus vtetur, si quia nō di-
xit se Chrm filium hominis fæ-
minæ, propterea non est filius ho-
minis fæminæ sequitur, vt quia nō
dixit se filium alicuius hominis, nō
sit filius alicuius hominis. Quod si
nō est alicuius hominis filius neces-
se est vt nec hominis sit filius. Item,
si quemadmodum filius Eli dictus
est Ioseph, secundum legem circa cō-
iugalem, quòd Deus hoc modo vo-
luerit dare Iosephum filium Eli,
quid absurdum est se si etiam dedit
filium Iosepho, extra coniugale cō-
iunctionem. Huius enim causa ita
rem moderata est diuina gratia, vt
virgo desponderetur viro qui duas
partes habuerat; Vnum secundum
naturam ex cōiugali congressu al-
terum secundum legē, sine conubia-
li cōgressu, in illius generatione ad-
umbrans Christi generationē, qui
ex Spiritu sancto natus est filius
Deo. Ex vxore autē Iosephi filius
Iosepho. *Spiritus sanctus* (inquit) *inua-*
det te, & virtus sup̄mi inumbrabit te
ideoq; quod exte nascetur sanctum Do-
mino vocabitur, filius Dei. Enim vero,
si quod natum est ex vxore Eli fi-
lius est Eli secundū legē Dei, mul-

A tō magis ex vxore Iosephi, Deo ita
volente, filius est Iosephi, citra con-
iugalem congressum.

*August. Honorato nouitef-
tamenti Epistol. 120. cap. 8.*

DEniq; cum dixisset: *In te spe-
rauerunt Patres nostri; speraue-
runt & eruisi eos; ad te clamauerunt,
& salui facti sunt. In te sperauerunt et
non sunt confusi.* Vide quid adiunxe-
rit. *Ego autem sum vermis & nō homo.*

B Quod videtur quidem ad cōmēdā-
dam humilitatem simpliciter dic-
tum, vt se in oculis persequentium
abiectionissimum quidē & cōtempti-
simū demonstraret: sed non est cō-
temnenda altitudo secreti, profun-
ditasq; mysterij, præsertim in his
verbis quæ tanto saluatori in prædi-
catione prophetiæ coaptantur, dic-
tus est hic sensus elegantissimus a
priprib⁹. Ideo se hoc nomine Chrm
prenūtiari voluisse, quia vermis de
carne sine cōcubitu nascit sicut ille
natus est de Virgine. Sed in libro

C suo Iob cū de creaturis cælestibus lo-
queretur quod in Dei conspectu e-
tiā vix ipse munda sint. *Quanto ma-
gis* (inquit) *homo putredo & filius homi-
nis vermis.* Putredinē pro mortalita-
te posuit, quæ iā velut conceptā ge-
rit moriendi necessitatē, in quam
peccando contrusus est homo, &
filium hominis vermem natum
deputredine, quasi putrem, hoc est
de mortalitate mortale, ac per hoc

D in his verbis Psalm. aliū sensum nos
quærere admonuit, illo quidem sa-
luo nec reprobato, vt nō solū scru-
temur quod ait, *Ego autē sū vermis, sed
etiam illud quod addit & nō homo,* secū-
dum illud quod de libro Iob cōme-
morauit tanquā diceret. *Ego autē Fi-
lius hominis, & non homo,* Non quod
homo nō sit Chrs; de quo dicit A-
postolus: *Vnus est mediator Dei & ho-
minū, homo Christus Iesus.* Omnis e-
nim filius hominis, homo est; sed ad
quendā

Psalm. 21. d. 5

Ibidem d. 7

Vermis de
carne sine cō-
cubitu nasci-
tur.

Iob 25. d. 6

Putredo mor-
talitatem de-
notat.

1. Tim. 2. b. 5

Christus ex
filiis hominis
dictus.

In Christo
omnes uiuifi-
camur, in A-
dā uero mori-
mur.

Psal. 35. 4. 7.

Psal. 35. 4. 8.

quēdā respicitur sensus iste, qui sic homo fuerit, cū non esset filius hominis, idest Adam. Forte ergo sic est dictū, *Ego autē sum uermis & nō homo*, idest. *Ego autem sum filius hominis & non homo*. Tāquā diceretur. Ego autē sum Chrs, in quo omnes uiuificantur, nō Adam, in quo omnes moriuntur: ac per hoc homines discite per gratiā noui testamenti iam uitā cōcupiscere sempiternā. Quid pro magnouultis a Dño de morte liberari, sicut liberati sūt Patres vři, quādo cōmendabat Deus etiā terrenae fælicitatis propter se non aliū esse largitorē, illa fælicitas ad veterē hominē pertinet, quē uerustas ab Adā cæpit. *Ego autē sum uermis & non homo*, Chrs, non Adā a vetere veteres fuistis, a nouo noui estote. Ab Adā noui a Chro filij hominum. Non enim sine causa familiarissimē Dominus in Euangelio se filium hominis dicit magis quā hominē, nec sine causa in alio psalmo: *Homines (inquit) & iumenta saluos facies Domine sicut multiplicata est misericordia tua Deus absq; te*: Quippe ista salus hominibus, iumentisq; cōmunis. Sed habent aliā homines noui propriā quandam, & ab animatorū consortio separatam, quæ ad nouum pertinet testamentum; habent omnino: nam de illa ibidem sequitur & dicit. *Filij autē hominū sub tegmine alarū tuarū sperabunt, inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Quoniā apud te fons est uita, & in lumine tuo uidebimus lumen*. Certe & hic cum superius dixisset, *Homines*, posteri⁹ dixit: *Filij autē hominū*, tanquā distinguēs ab hominibus filios hominum; In illa quippe fælicitate, ei⁹ salutis, quæ cōmunis est hominibus, & iumentis, quo nomine illos appellare uoluit, qui demonstrarentur ad illum primum hominē pertinere, quo uerustas cæpit & mors, qui sic fuit homo ut nō

A esset filius hominis. Istis autē posterioribus, qui sperant aliā fælicitatē & fontis uitæ inefabilē voluptatē, & sempiterni luminis lumen, hoc nomē imposuit, quo se familiarius appellari uoluit Dñs eorū, in quos talis gratia reuelata est, eosq; filios hominum potius quā homines appellauit. Nō autē existimes quas locutionis regulā figi perpetua lege seruādā, aut ubiq; legeris, homines, aut filios hominū, secundū hanc distinctionē, semper intelligas: sed ut se habuerit circumstantia lectionis, Vnde sensus si patet hauritur, si, latet eruitur, Sicut in hoc loco huius psalmi, quē nō moueat distinctionis intentio, cum ille qui dixerat: *In te sperauerunt Patres nostri, & eruisti eos*, ad se clamauerūt, et salui facti sunt; *In te sperauerūt, & nō sunt cōfusi*, subiūgitur. *Ego autē*, nō enim ait sic, *Et ego*, sed, *Ego autē*: quid ergo iste qui se ita distinguit? *Ego autē sum uermis*, inquit, *& non homo*, tāquam illis quos exaudisti, & eruisti, eam cōmendantes fælicitatē, quæ ad uetus pertinet testamentū, quæ homini veteri tribuenda esset, quæ cæpit ab Adā, *Ego autē sum uermis*, hoc est filius hominis, nō homo sicut ille homo qui nō fuit filius hominis.

Zonora Annalium tomo. 1.

D Post interitū bestię Propheta ait: se quēdā uidisse, tanquā filiū hominis in nubib⁹ ueniētē, & usq; ad lōgæuum progressum, cui datū sit Imperiū, honos, & Regnum; ei⁹q; seruituti subiecti populi omnes; linguæ, & tribus, et potestatem eius æternam fore, non præterituram, nec regnum eius interiturū. Hæc aperte secundum aduentum seruatoris nostri Iesu Christi prænuntiant: Filius enim hominis, dicitur, ob assumptam naturam nostram. Venturus in nobis, ex promisso ipsius, cū dixit:

Visuros

Ab Adam uerustas & mors cæpit.

Quomodo intelligēda hæc vox, homo, aut filij hominum.

Psal. 21. 4. 5.

Ibidem. 4. 7.

Christus filius hominis dicitur, a differentia Adami, qui non fuit filius hominis.

Dan. 7. d. 14.

Mar. 8. d. 38.

Mar. 8. d. 38.

In celo se-
sionem hominis
dicit Christus

Heretici as-
serunt vnam
tantum habere
Christi natura
in celis.

Christus sic ē
celo ventu-
rus est, sicuti
visus est ire.

nis indiuiduam vnitatem non fuisse consumptam, ut se etiam in celo positum Filium Hominis dicat, & per veri appellationem nominis veritatem agnoscas naturæ manētis. Si ergo nunc vsque manet verbi intemerata natura, manet etiam quam idē sine mutatione suscepit humanitatis itlibata natura. Quomodo defenditur hodie vna esse tantum modo Christi natura, si nunc est profecto, igitur ex duabus abolita est vna; Quæ nam igitur? si humana sola est, ergo verbi natura, & falsum erit, quia Christus Iesus sic veniet quemadmodum visus est ire in cælum. Corporeus namque, per nostri generis speciem intuentium oculis idem Dominus appareret, sicut rursus in eadem corporis forma cōsurgētū oculis incōsumatione temporis se se demonstrabit.

*Chrysost. Homil. 54. in
Mattheum c. 25. tom. 7.*

Matth. 25.
c. 31.

Ordo iudicij
huius seculi.

CV M autē venerit Filius Hominis in maiestate sua, & omnes Angeli cū eo; tunc sedebit super sedem maiestatis suæ, &c. Criminosas personas Iudex auditurus, in publico tribunal suum collocat, in excelso circa se cōstituit vexilla regalia, ante conspectū suum ponit super mēsam caligulā, vnde trib⁹ digitismortem hominū scribat aut vitā: hinc inde officiales ordinare consistunt, in medio secretario ponuntur genera horrenda pænarū, quæ non solū pati, sed & videre tormētū est, stāt iuxta parati torrores crudeliores aspectu, quā manib⁹. Tota iudicij facies cuiusdā schematis terrore vestitur. Et cū ad medium producti fuerint criminosæ personæ ante interrogationē iudicis, ipsius iudicij terribili descūtūtū aspectu. Similiter & Dominus ad iudiciū se venturū, promittit similiter cū terrore, cū simili terrore; nā & bona & ma-

A la simili ordinata sunt in terra sicut in celo, non tamen similia, ergo videntes in terra pænas & glorias, nō similes putare debem⁹ in celo. Quātū enim Deus distat ab homine, tātū cæleste regnum a terreno. Istius non iudicij splēdor in schemate, illius autē iudicij maiestas in veritate (testāte Propheta) *Deus manifeste veniet: Deus noster, & non silebit: ignis in conspectu eius ardebit: & in circuitu eius tēpestas valida.* Maiestate, inquit

Psalm. 49. v. 2.

B nō iam cælatus in corpore, sicut antea ut vis eū etiam boni cognoscerent, sed manifestus in gloria, ut etiam mali eū cōfiteant inuiri, ut qui contempserūt eum in humilitate, cognoscāt eū in potestate. Et qui scire noluerūt quā dulcis est misericordia eius, sentiāt quā grauis est ira eius: *Deus noster & nō silebit*, Nō dixit, & silebit, ostendens, quia ipse quidē de se tacebit, sed ipsa gloria eius de ipso loquatur aliquādo trās figuratū, cū in monte vidente Apostoli acceperunt mandatū, ne cui dicerēt, ne videretur Christus per potentia subijcere sibi populū, & non per fidem. Tunc autē iam nemo tacebit, quia non est venturus adhuc tentare fideles, sed iam perdere infideles. Tunc prædicatores necessarij nō erunt; nam & si vox omniū taceat, visio ipsa clamabit, sicut ipse de secundo tuo aduentu dicit: *Sicut fulgur exit ab Oriēte, & paret vsq; ad Occidentē, sic erit aduentus Filij Hominis: tunc sedebit super sedem maiestatis suæ.* Scimus certissimē, quia sedes Christi homines sunt. Cū ergo de primo aduētū & ascēsu Christi dicat Propheta sedisse eū super sedē sanctā suā, hoc modo enim ascendit Deus trepitu, Dñs & voce tubæ: *Deus sedet super sedem sanctam suam*; Quomodo hic secundum suum aduentum exponens dicit: *Tunc sedebit super sedem gloriæ suæ?* Sed vide, quia in primo aduentu

Vix Christus a bonis cognoscebatur, cum erat in mundo, sed in illa die a bonis & malis cognoscetuo.

Ibidem.

C *sedem*

Matth. 24. c. 27.

D *sedem*

Christi sedes homines sunt

Psalm. 46. v. 9

In primo ad
uentu Chri-
sti mundauit,
& lauit nos,
in secundo au-
tem glorifica-
bit nos.

sedem Christi sanctam dixit, in se-
cundo autem gloriosum. Quomodo
in primo aduentu mundauit nos per
verbum, lauit per aquam, sanctifica-
uit per spiritum, in secundo autem
glorificabit per resurrectionem, cum
transformauerit corpus humilita-
tis nostrae, ut fiat conforme corpori
gloriae suae: cum seminati fuerint ho-
mines in infirmitate, & surrexerint
in gloria, cum seminati fuerint cor-
porales, & surrexerint spirituales,
tunc sedebit in gloria sua, fide cum se-
des eius, hoc modo fuerit gloriosa.

*Origenes in Epist. ad Roma.
cap. 14. lib. 9.*

Ad Rom. 14
b. 11.

Isai. 45. d. 23
Phil. 2. b. 10

Terrae iudi-
ces iudicant,
ut si Dei tri-
bunal assum-
pserint.

2. Cor. 5. b. 10
Ro. 14. b. 10

Dan. 7. d. 9.

Omnēs enim ante tribunal Chri-
sti stabimus: scriptum est enim:
Vtuo ego dicit Dominus, quoniam mihi
flectetur omne genu, & omnis lingua co-
fitebitur Deo: assumēs Apostolus cau-
sas ex his, in quibus non recte iudi-
cant qui iudicant fratres, recti & iu-
sti introducit diuini iudicii formā,
& ait: Omnes enim nos stare oportet an-
te tribunal Dei. Quo, scilicet, nouerit
is qui iudicat fratrem, in tantum se
crimen elationis incurrere, ut tribu-
nal Dei sibi videatur assumere,
& vni geniti iudicium preuenire: ve-
rū quid sibi velit, hoc ipsum, quod
Apostolus tribunal Dei memorat:
& quomodo intelligendum sit, vi-
deamus: non solum in hoc loco sed
& ad Corinthios scribēs, tribuna-
lis facit nihilominus mentionem,
vbi ait: Propter quod studemus, siue pra-
sentes, siue absentes, placere illi, omnes
manifestari oportet ante tribunal Chri-
sti, ut recipiat vnusquisque per corpus,
prout gessit, siue bonū, siue malum: sed
& apud Daniele Prophetā inue-
nimus talia quaedam de iudicandi
specie descripta. Videbam, inquit, &
ecce sedes posita erat, & vetustus dierū
sedebat, & indumentum eius sicut nix
candidum, & capilli capitis eius sicut la-

Ana munda: thronus eius flamma ignis, ro-
ta eius ignis ascensus, fluminis igneus cur-
rens currebat ante ipsum, millies millia
ministrabant ei, & decies millies dena
millia assistebant ei, & ante eum iudi-
cium constitutum, & libri aperti sunt,
In duodecim quoque Prophetarum
libro sub mysterio dicitur, quia in
Valle Iosaphat Dominus populū
suum iudicabit: ipsam autem Valle
Iosaphat paullo post vallem iudi-
cij nominat, sed de ijs nunc singulis
quae similitudinis causa protulimus
differere longum videtur. Ea tamē,

B quae ad Corinthios scripsisse Apo-
stolum diximus, conferentes cum
praesenti loco, vel ceteris, quae apud
Prophetam scripta memorauimus,
declarari videmus, ex omnibus cer-
tissime futurum esse iudicium Dei,
cuius species ut notior hominibus
fieret, iudicandi forma ex ijs quae in
ter homines geruntur assumpta est,
quo, scilicet, noceremus, quia sicut
iudex iste terrenus celsiorem quē-
dam locum (quod tribunal appel-
latur) ascendit, ut ex eo altior &
eminentur ceteris, qui iudicandi
sunt, fiat ne conspectui eius lateant,
vel malorum supplicia, vel allega-
tiones innocentium intelligamus, &
iudicem omnium Christum natu-
ra & maiestate ceteris eminentem
introspicere corda, & conscientiam
singulorum manifestare, occulta &
obtectata reuelare, ut & bonis actib⁹
laudē tribuit, & mali poenam, quā
merentur, accipiūt. Quod si manet
futurum iudicium Dei, & tale iudi-
cium, in quo nō solum vnusquisque
recipiet pro actibus, sed pro omni
otioso verbo redditur ratio, secun-
dum sententiam Domini: Cogitatio-
nesque male confutabuntur, redarguente
conscientia, & in omnibus vnusquisque
nostrum pro se rationem reddet Deo.

D Non ergo amplius inuicem iudi-
cemus: nudabitur enim vniuersae
(ut ego arbitror) creaturae ra-
tio.

Ioel. 3. d. 12

ut iudex ter-
restris celsio-
rem ascendit
locū sic Chri-
stus.

Matth. 12.
c. 36.

Ro. 14. c. 12

rationabile cor nostrum, & reuelabuntur occulta, vel etiam manifestabuntur. Est enim differentia: videtur enim ea quidem quæ reuelantur ad malos pertinere, de quibus dicitur: *In igne enim reuelabitur*. Ea vero quæ manifestantur ad bonos, & ideo dicitur omne enim quod manifestatur lux est, & tanquam libri quidam descripti, vel tabulæ incisæ continentes literas actuum cogitationumque nostrarum, ab omni (ut diximus) creatura rationabili relegentur. Et hoc est quod arbitror indicari per Daniele m vbi dicitur: *Et libri aperti sunt*, qui, scilicet in corde nunc inuoluti sunt, & obtecti, continentes quædā scripta, quæ gerimus, & notis quibusdā cōtinētiæ sulcati, nec tamē ulli nisi soli Deo cogniti. Isti ergo tibi, animæ nostræ vel hęc cordis nostri paginæ aperientur in conspectu throni flammæ & rotarū ignis ardentis, & fluminis ignei ac percutientis ante vetustum dierum videbunt hęc, regent etiam Angeli, & millies millia Angelorum illa, & decies millies dena millia ministrorum, & interna criminum nostrorū in quibus nunc vnum saltem testem pati confundimur, cælestium tunc virtutum testes cateruas innumera biles patiemur; cum autem Paulus dicat: *Quia omnes stabimus ante tribunal Dei*, & se confortiet eis, qui stabunt ante tribunal Dei. Quis nam est, qui semetipsum ita decipiat, & fallat, ut ad iudicium Christi, & ad tribunal cognitionis eius, nō putet se esse venturum, aut manifestandū se non putet in illis, quæ siue recte, siue etiā in minus recte cōmiserit? Quod vero in præsentī quidem loco, tribunal Dei, ad Corinth. vero tribunal Christi, posuit. Ego quidē puto nullam esse differētiā, quominus vnum atque idem tribunal Christi, & tribunal Dei, nomine tur, secundum quod ipse Saluator

A in Euangelium dicit: *Omnia quæ habet Pater, mea sunt*. Et iterum: *Pater omnia mea tua sunt, & tua mea*. Si quis tamen putat in sermonibus, quia nulla in eius literis otiosa vel sylaba est, causas varietatis huius esse requirendas, poterit fortassis tali aliquid dicere, Christi vocabulū quantum ad proprietatem appellationis ipsius pertinet, verbi in carne positi, & mūdum Deo reconciliās

B sibi: sed de reconciliationis huius sparia conuersionis nostræ dilatio, & emendationis negligentia distendit, & longiora constituit, & donec tu acuet omnes principatus & potestates, & ponat inimicos sub pedibus suis, ac nouissimum inimicum destituat, mortem, ita cum regnare oportet, ut ministerium susceptū in carne dispensationis exerceat, & bonos quidem manifestet, culpabiles autem accipiant, unusquisque secundum opera sua: vbi ergo tradiderit

C regnum Deo & Patri, id est, cōuersos omnes & emendatos obtulerit Deo, & ad integrū mysterium mūdi reconciliationis expleberit, tunc ait ante tribunal Dei stare omnes, ut impleatur hoc quod sequitur. *Vi*

D *uo ego dicit Dominus, quia mihi flectetur omne genu, & cōfitebitur omnis lingua Deo*. Flectet autē genu omnes creatura Deo in nomine Iēsv per quā reconciliata est ei secundum quod idem Apostolus dicit: *Quia in nomine Iesu omne genu flectetur, cælestium, terrestrium, & infernorum*. Flectere sane genu, & omnem linguam confiteri Deo, de Isaiæ Prophetæ sermonibus assūpsit Apostolos: quod tamen non est carnaliter accipiendū, ut putemus etiam cælestia, quæ dicit genu flectere, carnalibus membris hæc facere: Verbi causa, ut petitur, vel Sol, vel Luna, vel stellæ, vel etiā Angeli, & quæcunque sunt, quæ cælestia nominantur, corporalibus in flexa genibus adorare, aut

Iodn. 16. b. 13

1. Cor. 3. c. 13.

Daniel. 10. d.

vbi supra

Rom. 14. b. 11.

Phil. 2. b. 16

Isai. 45. d. 23.

Declarat locum ille Genu flectere.

Nunc non habemus testes nostrarū iniquitatum, sed tunc erūt Angeli ipsi.
Rom. 14. b. 11.

Psal. 103. 44.

2. co. 5. b. 10.
Exponitur if
te locus.

Nemo adeo
bonus quod
non sit in ali-
quo malo nec
e contra.

Mat. 27. 4. 4
Bona simul et
mala recipere
nemo potest.

etiam lingua carnali, & tali membro, quali nos homines loquimur, putentur confiteri Deo; de quibus dicitur: *Quia sint spiritus & ignis, secundum quod Propheta dicit: Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem ventem.* Et quæ genera in spiritibus esse creduntur? aut quæ linguæ in ignis specie requiruntur? Sed genu flectere, subiecta esse cuncta, & cultui Dei obedire declarat. Mouet me adhuc ex his, quæ de Epistola ad Corinthios asumpsimus, ubi dicit: *Vt recipiat vnusquisq; propria corporis prout gessit, siue bona, siue mala; Vtrum quia in omnibus hominibus necesse est esse aliquid boni, & esse aliquid mali, nec vllū in bonis inueniri, qui nō aliquid habuerit mali, vel iterū, aliquid in malis, qui non habuerit aliquid et boni, propter scripturā, quæ dicit: Spiritus enim corruptibilis in hominibus est, propterea dixerit, vt vnusquisq; & pro bonis suis bona, et pro malis recipiat mala, an bonos illos dicat quibus nihil mali adscribendū sit, & illos malos, quib⁹ boni nihil omnino debeatur; sed si hoc nouissimū putem⁹, videbimur cōtra euidentē venire rationē. Nul- lus enim (vt dixi) ita bonus inuenietur, cui non aliquid insitū sit mali, vt ex multorū sanctorū per facile colligi videtur exemplis. Et rursus nemo est pessimorū etiā, si ipse Iudas ponitur, qui super impietatem impius fuit, vt nō aliquid etiā ipse bon habuisse videtur: nam, vt illa omittam quæ cū Apostolis positis, quasi vnus ex ipsis gerebat, quauis & ibi iā bonis misceretur, & mala, erat enim pæcuniæ cupidus, tamen hoc ipsum quod pænitentia ductus reportauit, triginta argenteos ad sacerdotes, & dixit: *Peccauit tradens sanguinem iustum.* Fuit aliquid boni. Ex quibus omnibus videtur mihi, quia non potest vnus atque*

A idem bona simul recipere & mala. Nec enim simul aut in Paradisum quis, aut in regno calorum, aut in gehennam mitti potest. Respondemus, in illis tantummodo rationem vitæ bonæ non haberi, in quibus valde præponderant mala, & in illis rationem mali non accipi, in quibus præponderant bona, & in quibus malorum vestigia pænitentia conuersionis abolabit.

B *Augustinus Hieschi. de
suprema mundi die,
Epist. 13.*

TUNC videbunt filium hominis, &c. Quod video duobus modis accipi posse, siue in Ecclesia, tanquam in nube venientem, sicut etiam nunc venire non cessat, secundum id quod ait: *A modo videbitis filium hominis sedentem a dextris virtutis, & venientem in nubibus cæli.* Sed ideo tunc cum potestate magna, & maiestate, quia maior potestas & maiestas illius apparebit sanctis, quibus magnam virtutem dabit, ne tanta persecutione vincantur, siue in corpore suo, in quo sedet ad dexteram Patris, in quo etiam mortuus est, & resurrexit, & ascendit in cælū, secundū quod scriptū est in actibus Apostolorū: *His diebus, nubes suscepit eum, & sublat⁹ est ab eis.* Et quia illi etiam dictū est ab Angelis: *Sic dienot, quemadmodum videritis euntem in cælum.* Merito credendus est nō solum in eodem corpore, verum etiam in nube venturus, quoniā sic venit, sicut abiit, & nubes eū suscepit abeuntē, sed hominū duorū, quid hic potius legendū sit, iudicare difficile est. Proptior quidē sensus est, vt quisq; cū audierit, aut legerit, *Et tunc videbūt filium hominis venientē in nube cū potestate magna,*

LUC. 21. c. 27

Mat. 26 f. 64
Ro. 14. b. 10.
1. Th. 4. d. 14.

Act. 1. b. 9.

Ibidem. b. 11.

Sicut Christus
ad cælum
nube ascendit,
sic nube descendet.

C & maiest-

Scrutanda
est scriptura.

Luc. 21. c. 27

Ibidem f. 28.
Rom. 8. d. 23.

Et maiestate: Ipsum prorsus accipiat eius aduentum, non per Ecclesiam, sed per se ipsum, quando venturus est ad viuos, & mortuos, iudicandos: sed quoniam scripturæ scrutandæ sunt, nec earum superficie debemus esse contenti, quæ ad exercitationem nostrâ ita modificatæ sunt, ut alterius se penetrare velint, diligenter sunt inspicienda sequentia. Cum enim dixisset, *Et tunc videbunt filium hominis venientem in nube, cum potestate magna, & maiestates*, Adiunxit atque ait. *His autem fieri incipientibus, respicite, & leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra.*

*Tertullianus aduersus
Martionem, lib. 4.*

ET tunc videbunt filium hominis venientem de cælis, cum plurima virtute. Cum autem hæc fiant erigatis vos, & leuabitis capita vestra, quoniam appropinquabit redemptio vestra, in tempore, scilicet Regni, de quo subiecta erit ipsa parabola, sic & vos cum videritis omnia hæc fieri, scitote appropinquasse regnum Dei. Hæc erit dies magnus Domini, & illustris venientis de cælis filij hominis secundum Danielem: Ecce cum cæli nubibus tanquam filius hominis adueniens, &c. Et data est illi regni potestas, quam in parabola postulaturus exegerat relecta pecunia serui, quam fæneraretur, & vniuersæ nationes, quas promiserat ei in Psalmo: *Pater postula à me & dabo tibi gentes in hereditatem tuam.* Et gloria omnis seruiens illi, & potestas eius æterna, quæ non auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur, quia nec morientur in illo, nec nubent, sed erunt sicut Angeli. De eodem aduentu filij hominis, & fructue-

Psalm. 2. c. 8.

A ius, apud Habacu, *Existi in salutem populi tui ad saluos faciendos Christos tuos. Erecturos, scilicet, se, & capita leuatuos in tempore regni redemptos.*

Haba. 3. c. 23.

*Ambrosius lib. 10. in Lucam
cap. 21.*

VIDES illum in nubibus. Non equidem puto, quod in caligine tenebrosa, & horrore pluuiali Christus adueniat. Nubes enim quæ videntur cælum utique caligantes horrore subtexerunt. Et quomodo in sole posuit tabernaculum suum, si pluralis erit eius aduentus, sed sunt nubes, quæ, quia sic oportet cælestis obtexunt mysterij claritatem; sunt nubes, quæ rore gratiæ spiritualis humescant. Aspice nubem in veteri Testamento; in columna (inquit) nubis loquebatur ad eos per Moysen, utique loquebatur per Iesum, naue qui solem statuit, ut plenioris luminis claritate acciperet. Ergo Moyses & Iesus nubes sunt? Aspice, quia viri sancti nubes sunt. Esaias, Ezechiel, qui mihi Cherubim, & Seraphim, sanctitate diuinæ Trinitatis ostendunt, nubes sunt omnes. In his nubibus venit Christus, venit in nube in canticis canticorum, serena nube, & sponsi refulgens lætitia. Venit & in nube leui, incarnatus ex Virgine. vidit enim Propheta sicut nubem venire ab Oriente; & bene leuem nubem dixit, quam terrena vitia non grauent. Vide nubem (inquam) spiritus sanctus superuenit, & virtus altissimi obumbrabit: Cum ergo apparuerit Christus in nubibus, coincident se tribus terræ. Est enim quidam ordo criminum, & series peccatorum, qui Christi dirimatur aduentus.

Luc. 21. c. 27

Nubis in qua
Christus ven-
turus est cla-
rissima &
fulgentissima
erit.

Psalm. 98. b. 7.

virī sancti
nubes sunt,
& in ijs nubi-
bus veniet
Christus.

Luc. 1. d. 35.

Beda

Beda in 21. cap. Luca.

Luc. 21. c. 27

Quem in humilitate positum audire noluerunt, in potestate & maiestate visuri sunt.

Consolatio in horum.

ET tunc videbunt filium hominis venire in nube cum potestate magna, & maiestate. In potestate et maiestate visuri sunt quem in humilitate positum audire noluerunt, & virtutem eius tanto tunc districtius sentient, quanto nunc ceruicem cordis ad eius patientiam non inclinant. Sed quia hec contra reprobos dicta sunt, mox ad electorum consolationem verba vertuntur, nam subditur: *His autem fieri incipientibus, respicite & leuate capita vestra; quoniam appropinquat redemptio vestra.* Cum plagæ (inquit) mundi crebrescunt, cum terror iudicii virtutibus commotis ostenditur. *Leuate vos capita;* id est, ex hilarate corda, quia dum finitur mundus, cui amici non estis, prope fit redemptio, quam quaesistis. Inscriptum, etenim in sacra scriptura, sæpe caput promente ponitur; quia sicut capite reguntur membra, ita cogitationes mente disponuntur. Leuate itaque capita, est mentes nostras ad gaudia patriæ cælestis erigere; quod autem calcari mundus, ac despici debeat, prouida Dominus comparatione manifestat. Nam sequitur: *Et dixit illis similitudinem, &c.*

Cæsarij Episco. Arel. Homil. 23.

Prius in malos, deinde in bonos senten-

COGITEMVS illius iudicis incessanter aduentum, qui utinam sic nos paratos inueniat, quo modo nemo potest dubitare, quod veniat; quod si requiras, quomodo veniet in illo utique corpore, quod pro nostra salute susceptum, pro nostra absolutione natum, & pro nostrorum vulnerum medicina lancea clauisque confixum est. Prima enim erit in reos intolleranda sententia, reuerendarum præsentia ci-

A catricum. Quid igitur illo tempore futuri sumus, quando contra illius crucifixi Domini liboris notæ peccatorum nostrorum & maculæ libidinum profertentur? Aut quod putas vultu respiciet redemptio nostra perditionem nostram, tantum grauiora erunt humana delicta, quantum maiora se ostenderint Diuina beneficia. Verendum est autem, ne illam vocem resurrectionis præciosæ crucis vestigia protestantem, etiam in iudicio suo ad vasa iniquitatis prolaturus sit. *Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum, & cognosce, quod pro te impio pietas diuina perpessa sit.* Illa utique clauorum signa, bonis salutaria, malis terribilia, quæ usque ad diem iudicii non delentur. Et post hæc quid sequitur, nisi illud interpositum inter viuos ac mortuos expauescendum chaos vastumque delictum exclusæ a natura viuientium tenebræ exteriores, dura separatio a dulci intuitu sanctorum, & a societate feliciū, & è contrario, ire inter lachrymabiles gemitus, planctusque lugentium, & collegium triste miserorum, & ante beatam patriam æternam subire teterimæ mortis exilium, quam lugubre erit homini Dominum videre, & perdere, ante creatoris sui perire conspectum. Et ideo (fratres charissimi) ista dum tempus exco- gitantes, & redemptoris nostri beneficia recolentes, ita cum Dei adiutorio in defesso studio laboremus, ut quod nobis obtulit iudicaturus Iesus Christus Dominus noster, qui cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat in secula seculorum

Amen.

(?)

C :

Grego-

tia prom-
tiabitur.

104. 20. g. 27.

Christi clau-
uorum insigni-
a, bonis sa-
lutaria, ma-
lis terribilia

Dominum vi-
dere, & eius
perdere, conf-
pectum, lug-
bre nimis.

Gregorius lib. 40. homil. homil. 1.

HIS autem fieri incipientibus, &c. Ac si aperte veritas electos suos admoneat dicens: Cum plagæ mundi crebrescunt, cum terror iudicii virtutibus commotis ostenditur. *Leuate capita*, id est, exhilarate corda; quia dum finitur mundus, cuius amici non estis, prope sit redemptio, quam quæstistis, in scriptura enim sacra sæpe caput promente ponitur: quia sicut capite reguntur membra, ita & cogitationes mente disponuntur. *Leuare* itaque capita, est mentes nostras ad gaudia Patriæ cælestis erigere. Qui ergo Deum diligunt ex mundi fine gaudere, atque hilasce iuventur: quia, videlicet, eum quem amant, mox inuenient, dum transit is, quem non amauerunt. Absit enim, ut fidelis quisque qui Deum videre desiderat, de mundi percussione lugere, quem finiri eisdem suis percussione non ignorat. Scriptum namque est: *Quicumque voluerit amicus esse seculi huius, inimicus Dei constituitur*. Qui ergo appropinquante mundi fine non gaudet, amicum se illius esse testatur, atque per hoc inimicus Dei esse conuincitur. Sed absit hoc a fidelium cordibus, absit ab his, qui & aliam vitam esse per fidem credunt, & eam per operationem diligunt. Ex mundi enim destructione lugere, eorum est, qui radices cordis in eius amore plantauerunt; qui sequentem vitam non quærunt; qui illam neque esse suspicantur. Nos autem, qui cælestis Patriæ gaudia æterna cognouimus,

Amus, festinare ad ea quantocius debemus. Oprandum nobis est citius pergere, atque ad illam breuiore via peruenire. Quibus, *Xenim*, malis mundus non vrgetur? Quæ nos tristitia, quæ aduersitas, non angustat? Quid est vita mortalis, nisi via? Et qualis sit (fratres mei) perpendite, in labore viæ lassescere, & tandem eandem viam nolle finire.

Theophylactus in Lucam.

B SICUT prior aduentus Domini in restitutionem & regenerationem animarum nostrarum fuit, ita & secundus erit in regenerationem corporum. Quoniam enim animæ prius mortuæ fuerunt, propter inobedientiam, corpora autem post non gentos annos inobedientiæ mortis vim experta sunt. Ideo posterius regenerantur, & melius habent. Idcirco & Dominus dicit: *Quando hæc fuerint, suspicite, qui grauati estis corruptione, quasi libertate donadi*. Nā, *Apollitrosi mon*. Hoc est, redemptio vestra, adest: hoc est, consumatio vtriusque libertatis; animæ (inquam) & corporis. Propositio enim, *Apo*, insinuare videtur perfectam a corruptione libertatem, quam & corpus tunc accipiet gratia Domini, extremi inimicum abolentis mortem; aboleuit etenim principatus & potestates & animas redemit: reliqua autem erat mors, corpora nostra de pascēs, quæ & ipsa cum abolebitur, erit nobis libertatis & redemptionis author Deus, & regnum Dei statim aderit cum hæc fient.

Primus aduentus, regeneratio animæ, secundus vero corporis.

Marc. 13. 4. 4

Propositio Apo, perfectione notat.

TEXTVS

(.?)

Caput, promente sumitur in scriptura passim.

Iacob. 4. 4. 4
Genes. 3. 6. 8.
d. 21.

Qui enim gaudent aduentu fini mundi amicos esse conuincuntur.

TEXTVS.

29 **E**T dixit illis similitudinem: Videte ficulneam & omnes arbores, 30. Cum producant iam ex se fructum, scitis quoniam prope est aestas, 31. Ita & vos cum videritis haec fieri scitote quoniam prope est regnum Dei. 32. Amen dico vobis quia non prateribit generatio haec, donec omnia fiant. 33. Caelum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.

Homilia. 3.

Otho. Frigen. Epis. lib. 8. c. 7.

A quasse: sic & vos cum videritis haec fieri scitote in proximo esse regnum Dei. Si enim fructificationes arbuscularum signum aestiuo tempore praestant, antecedendo illud: omne autem signum eius est res, cuius est signum, & omni rei ab eo imponitur signum, cuius est res. Ita, si conflictationes signa sunt Regni, sicut fructificationes estatis; ergo & regnum creatoris est cuius conflictationes deputantur, quae signa sunt Regni. Praemiserautem, oportere haec fieri tam atrocia, tam dira, Deus optimus certe a Prophetis, & a lege praedicata adeo, legem & Prophetas non desinebat, cumque praedicauerant, confirmat perfici oportere. Adhuc ingerit, non transiturum celum ac terram, nisi omnia peragantur. Quae nam istae? si quae a creatore fiunt, merito sustinebunt elementa Domini sui ordinem expungi, si quae a Deo optimo nescio an sustineat celum & terra perfici, quaeque statuit, hoc si patietur Creator Zelotes Deus non est. **T**ra-

C feat, age, nunc caelum & terra; sic Dominus enim eorum destinavit, dum verbum eius maneat in aeternum. Sic enim, & Isaias pronuntiavit: admoneatur & discipuli, nequando grauentur corda eorum crapula & ebrietate, & secularibus curis, & insistat eis repentinus dies ille velut laqueus: utique obtrijis Deum & plenitudine, & cogitatione mundi Moyse erit. Admonitio Adeo is liberauit aliquo diei illius qui hanc admonitionem retro intulit.

C 3

Ambrosius

Ro. 9. f. 27.
Isa. 10. c. 22.

PERCVSSO impietatis capite, infidelis Iudeorum populus, iam se delusum cernens, ad conversionem venire creditur: iuxta illud Prophetae. Si fuerit numerus filiorum Israel sicut arena maris, reliquiae saluae fient. Post haec locus penitentiae manet, cuius spatium omnes mortales latet. Igitur omnibus, quae praedicta sunt, consumatis, signisque; vniuersis in Sole & Luna, & Sellis, marique; tractatis, cum sitis praetimore & expectatione, quae superueniet vniuerso orbi, arescentibus reprobae ciuitatis interit, & ciuitatis Christi profectus, diesque Domini iuxta veritatis vocem quae suos blande consolans. Cum videritis (inquit) haec fieri, scitote, quia prope est regnum Dei, qui tanquam fur in nocte; id est, non prauius edentibus, & vibentibus, nubentibus, nuptui tradentibus. iuxta Domini rursum vocem: Venire non dubitatur. Quod creditur, sed magna conditoris providentia sapienter fieri credendum est, ut semper de aduentu iudicis pauidi semper ad rationem reddendam parati inueniamur.

seper ad rationem reddendam debemus esse parati.

Quando arbores producant fructum, prope est aestas.

Tertulianus aduersus Martionem, lib. 4. in calce.

IN summa ipsius parabole considera exemplum, aspice ficum, & arbores omnes cum fructum protulerint, intelliget homines aetatem appropin-

Luc. 21. g. 24.
Ro. 13. d. 13.

Ambrosius in Lucā. c. 21. li. 10.

*Euangelistæ,
et si diuerso
modo, in unū
tamen cōcurrunt,
hic.*

*In ficulnea
duplex figura-
ratur figura.*

Videte ficulneā & omnes arbo-
res, cū producūt iam ex se fru-
ctū, scitis quia prope est æstas. Diuer-
so quidē modo, in unū tamē cōcurre-
re videtur Euāgelistarum sententia.
Matthæus enim de sola dixit ficul-
nea, cum ramus eius tener fuerit,
hic de arboribus omnibus. Verum,
siue cū fructus in omnibus vire
scit arboribus, & ficulnea fæcunda
iam floret, vt omnes lingua confi-
teatur, iam Deo confitente etiam
populo Iudæorum, sperare Domi-
ni deuemus aduentum, quo tanquā
temporibus æstiuis resurrectionis
fructus merentur: siue cum leuem
fragilemque iactantiam homo ini-
quitatis, tanquam folia sinagogæ
ramos induerit conijcere debemus,
appropinquare iudicium: Nam re-
munerare fidē Dñs, & delinquendi
finē afferre festinat. Duplicem igitur
habet figurā in ficulnea, vel cū
dura mitescunt, vel cū peccata luxu-
riant: nā per fidem credētiū, quæ are-
bant ante florebant, & per gratiā de-
lictorū peccatores gloriabūtur: ibi
fructus est fidei, hic perfidiæ lasci-
uiā, fructum mihi ficulneæ agrico-
læ Euangelici cultura promittit.
Desperare non deuemus, si folijs fi-
culneæ peccatores tanquam fraudis
iuxta texerunt, vt conscientiam ve-
larent. Ergo folia suspecta sine fru-
ctuales vestes Paradisi exules ha-
bent. Duplicē igitur habent figurā.

Beda in 21. cap. Lucæ.

ET dixit illis similitudinem: vide-
te ficulneam, & omnes arbores,
cum producunt, iam ex se fructum sci-
tis, quoniam prope est æstas, ita & vos
cum videritis hæc fieri, scitote quoniam
prope est regnum Dei. Aperte ergo do-
cet, quia sicut ex fructu arborum vē-
tura æstas agnoscitur, ita & ruina
mundi prope esse cognoscitur reg-

A num Dei. Quibus profecto verbis
ostenditur, quia fructus mundi rui-
na est: adhuc enim crescit, vt cadat,
adhuc germinat, vt quæcumque
germinauerit cladibus consumat.
Bene autem regnum Dei æstati cō-
paratur: quia tunc maioris nostri ni-
bila transeunt, & vitæ dies æterni so-
lis claritate fulgescunt. Quæ omnia
cum magna certitudine confirman-
tur, cum sententia subiungitur qua
dicitur. 32. *Amen dico vobis, quia nō præ-
teribit generatio hæc, donec omnia fiant.*
B Multum quippe commendat Domi-
nus, quod ita pronuntiat, quodam-
modo, si dici fas est, iuratio eius est.

Amen dico vobis. Amen enim, inter-
pretatur, verum, est tamen, nō est in-
terpretatum, cum potuisset dici: *Ve-
rum dico vobis*, nec Græcum hoc inter-
pres ausus est facere, nec Latinus, sic
mansit non est interpretatum, vt ho-
norem haberet velamento secreti,
non vt esset negatum, sed ne vile sce-
ret nudatum. Igitur, verum dico vo-
bis, veritas dicit, quæ vtique & si nō
diceret, mentiri omnino non posset,
tamen commēdat, inculcat, dormiē-
tes quodammodo excitat, intentos
facit, contemni non vult. *Amen* (in-
quiens) *dico vobis, quia non præteribit
generatio hæc, donec omnia fiant.* Gene-
rationem autem, aut omne hominū
genus, dicit, aut specialiter Iudæorū,
*Cælum & terra transibunt, verba autem
mea manebunt.* Cælum quod transi-
bit, non æternum, siue syderium, sed
aërum, a quo, & aues cæli, & nubila
cæli erant prius & terra de aqua, &
per aquam cōsistens verbo Dei, per
quæ ille tunc mūdus periit. Cæli au-
tem qui nunc sunt, & terra eodem
verbo repositi sunt, igni referuati
in die iudicij, & perditionis ho-
minum Imperiorum, aperte do-
cens: quia non alij cæli sunt igne
perituri, quam qui aqua periti;
hoc est, innania hæc & nubilosa vē-
tosi aëris spatia. Nec enim aqua

D

*Fructus mun-
di ruina est.*

*Regnum Dei
æstati compa-
ratur.*

*Exponitur
verbū. Amen.*

*Cæli quæ aqua
fuerunt per-
diti, erunt &
per ignem pe-
rituri.*

diluuij,

*Aqua diluuij
transcendet
montium cacu-
mina, sed
non aeris.*

*Eccles. 1. d. 4.
& declara-
tur est loc.*

*1. Co. 7. f. 31.
Apoc. 1. d. 1.*

Ps. 101. d. 28.

*Omnia peri-
bunt, & tñ
reficientur.*

diluuij, quæ quimdecim tamen cu-
bitis montium cacumina transcen-
dit, ultra aëris ætherisque confina
per venisse credenda est. Quocumq;
autem peruenire potuit, eo nimirum
iuxta præfatam Beati Petri senten-
tiam & ignis iudicij perueniet. Si au-
tem cælum & terra transibunt, vo-
uere potest; quomodo dicat Eccle-
siastes. *Generatio præterit, generatio ad-
uenit, terra vero in æternum stat*: Sed
aperta ratione, cælum & terram
per eam, quam nunc habent imagi-
nem, transeunt, attamen per essen-
tiam sine fine subsistunt. *Præterit enim
figura huius mundi*. Et ad Ioan-
nem Angelus: *Erit (inquit) calum vo-
uum, & terra noua*. Quæ quidem nō
alia condenda sunt, sed hæc ipsa re-
nouantur. Cælum igitur & terra
transibit, & erit, quia & ab ea, quam
nunc habet, specie per ignem terge-
tur, & tamen in sua semper natura
seruabitur. Vnde per Psalmistam
dicitur: *Mutabis ea, & mutabuntur*.
Quam quidem vltimam commuta-
tionem suam ipsis nobis nunc vici-
tudinibus nuntiant, quibus nostris
vsiibus indefinenter alternant: Nam
terra a sua specie hic mali ariditate
deficit, vernali humore veridescit,
cælum cotidie caligine noctis obdu-
citur, & diurna claritate renouatur.
Hinc ergo hinc fidelis quisq; colli-
gat, & interire hæc & tamen per
in nouationem refici, quæ constat
nunc assidue velut ex defectu repa-
rari.

*Chrysostomus homil. 49. in
Matth. 24. tomo. 7.*

*Quare defi-
ci, & non de
alijs arbori-
bus, sumit simi-
litudinem.*

A Ficu discite parabolam, qua-
re non ex alijs arboribus, sed
potius de ficu sumit similitudinem
ætatis. Quæ postquam aliæ arbores
vernare ceperint, frequenter euenit,
ut accedens frigus, præcidat æsta-

A tem: & iterum arbores indurescunt,
ficus autem, quia penè post omnes
arbores vernat, difficile post ficum
frigus interuenit. Ideo ergo si com-
parata est Ecclesia illi tempori pro-
pter indubitatem noui seculi ad-
uentum; sed quæ est ista assimilatio
rei videamus. Ficus bono verni tem-
poris temperamento mollescit ad fo-
lia. Ecclesia autem miserabilius
persecutione afflicta cōpellitur ad
mortem, sed Dominus hanc assimi-
lationem iocunditatis ex ficu, non
B ad afflictationem corporalem re-
tulit, sed ad spirituales profectum
animarum. Nam quando carnalia
hominis affliguntur, tunc spiritua-
lia eius florent, sic ait Apostolus.
*Et vos suscepistis verbum Dei in tribula-
tione multa cum gaudio Spiritus sancti*.
Sicut enim vernali flatu arbores la-
xantur in folia, & fructus, sic per-
secutionibus excitantur animæ ad
virtutem. Ideo autem semper ficus
Ecclesiæ similatur; quia sicut ficus
sub vno cortice plurima grana intra
C viscera dulcedinis inclusa constri-
git, sic Ecclesia sub vno corpore
multos christianos intra viscera suæ
charitatis congregatos complecti-
tur. Deinde & alia ratione. Om-
nis arbor pene in vno tempore fru-
ctum præbet. Nam infra paucos
dies & maturescunt, & cadunt: fi-
cus autem ex quo ceperit fructus
afferre, vsque ad hyemem fructifi-
care non cessat. Nam alij colligun-
tur maturi, & alij hic præcedunt.
D Sic Ecclesia, ex quo ceperit sanctos
afferre, vsque ad finem seculi non
cessabit. Nam infra paucos dies,
& maturescunt, & cadunt, ficus au-
tem ex quo ceperit fructus affer-
re vsque ad hyemem fructificare
non cessabit, vsque ad finem secu-
li. Nam per singula tempora alij
dormiunt, alij autem nascuntur. De
hac autem ficu sub alia specie inter-
pretationem fecimus apud Marcū,

*Quando car-
nalia nos affli-
gunt spiritua-
lia florescunt.*

1. The. 1. c. 6

*Ecclesia ficu
nec cōpara-
tur.*

Res dubia ho-
mines facit
negligentes.

Amen, iura-
menti vim ha-
bet.

Contra mag-
nū periculum
magna est
preparatio
aduertēda, &
magna præ-
paratio assi-
duā requirit
admonitiōe.

Matthæ. 25.
d. 41.

Cælum & te-
rra ad nostrū
ministerium
creata sunt,
verba autem
Christi ad
nostram gu-
bernationem

æstimātes vbtique quod verum est,
non affirmantes vt secundum quod
visum fuerit vnicuique hoc præbe-
tur. *Amen dico vobis, non preteribit ge-
neratio hæc, donec omnia fiant.* Res du-
bia semper facit hominem negligē-
tē, nā quod sine dubio venturū, no-
bis esse cognoscim⁹, ad id nos metip-
sos magnanimiter cōfortamus. Ne
ergo audientes Apostoli certum pe-
riculum, pro in certo suscipiant, &
dubitantes de eius aduentu semetip-
sos in negligentia ponant: ideo ser-
monem suum iuramento confirmās
dicit. *Amen dico vobis, non transibit ge-
neratio hæc, donec omnia fiant:* Quia cō-
tra magnum periculum magna præ-
paratio est necessaria: magna au-
tem preparatio assiduam ad moni-
tionem requirit & cautam. Et scien-
dum est, quia non vult illud Chris-
tus Apostolis suis ostendere, quia
iā incōtinēti futura est tentatio illa,
sed quia omnino futura est: Ergo
non illos homines dicit, qui illo in
tempore fuerant nati, sed familiam
gētis ipsius generatio ista, idest; aut
facientium hanc tentationem, aut
patientium, aut peccatorum homi-
num, aut Dēmonum, qui operantur
in eis; Nam vtrique nō cessabunt
esse in seculo donec consumatio
fiat, vt dicat illis: *Discedite a me male-
dicti in ignem æternum qui preparatus
est Diabolo & Angelis eius.* Necesse
est enim, vt quādiu fides tentan-
tur, tentatio referuetur. Aut certe
Christianorū generationem dicit,
idest, generatio ista mortalis nō trā-
sibit ad immortalitatem, donec id
est, nisi hæc fuerint consumata, vt
postea immortalis & impassibilis
fiat. *Cælum & terra transibunt, verba
autem mea non transibunt:* quia cælum
& terra transibunt, quæ, scilicet, ad
ministerium vestrū creata sunt,
verba autem mea ad gubernatio-
nem vestrā disposita, cælum &
terra vanitati subiecta sunt (dicente

A Apostolo) *Vanitati enim creatura sub-
iecta est.* Naturaliter autē veritas nescit
mentiri, nec potest aliquando pe-
rire.

*Hilarius in Matthæum
cap. 26.*

COGNOSCENDI autē
temporis signum in similitudi-
ne ficus arboris posuit, cuius cum ra-
mus tener fuerit, atque fronduerit,

Btum prope esse æstas intelligetur.
sed lōge alia natura & æstatis & ar-
boris est; in veris enim inijs intu-
mescit, & non exiguum tempus est
mediū inter id quod æstas ingruit,
& arboris ramos tenerescit in fron-
des: Ex quo non de arbore hoc dic-
tum esse noscendum est. Et quidem
iam superius de arboris istius pro-
prietate tractauimus, huius etiam fo-
lijs Adam legimus indutum, & pu-
dorem conscientie texisse, idest, tan-
quam peccati veste sub lege circun-

Cdatum ramus igitur ficus Antichrif-
tus esse intelligetur Zaboli filius pec-
cati portio legis assertor. Qui cum
tenerescere cæperit, atque frondescere,
tunc proxima esse æstas, idest
dies iudicij sentietur, frondescere au-
tem quadam peccatorum exultan-
tium viriditate noscitur. Erit enim
tunc flos criminorum, & honor
facinorosorum, & gratia pofano-
rū: quibus tamen æstas, idest, calor
æterni ignis in proximo est: atque,

Dvt fides certa esset futurorum, amen
dicendo professionem veritatis adie-
cit generationem nostram præterire
non posse, nisi vniuersa ista trans-
currerent, eaque in firma existiman-
tur, cælum & terram non futura,
verba autem sua non posse non esse;
quia illa ex conditione creationis
suæ, idest profecta de nihilo habeāt
id in se necessitatis, vt non sint hæc
autem ex æternitate deducta id in se
conti-

disposita.
Ro. 8. d. 20.

Et si de ficulo
quatur, nō de
ea intelligi-
tur sensus.

Ramus ficus
Antichristus
esse intelligi-
tur.

Luc. 10. d. 22.
Exponitur
iste locus.

contineant virtutis vt maneant. De fine autem temporum curam solici tudinis nostræ ademit diem illum dicens: Nemini esse cognitū, & non solum Angelis, sed etiam sibi igno- ratum. O diuinę bonitatis inæstima bilē misericordiā. Numquid Deus Pater cognitionem zelandi Filium proposito abnegauit, cū dictū ab eo sit: *Omnia mihi a Patre meo tra- dita sunt.* Ergo non omnia sunt, si est aliquid quod negatur, sed quia ad nos omnia a Patre accepta deuehe- ret, Deique verbum non tam futu- ram se fidem contineat, quam facti. Ideo extra definitionem dies posita est vt largum, licet Deus pæniten- tiæ nobis tempus indulgens, incerti tamen metu semper nos sollicitos de tineret, & ipsi nulli loquendo volun tatem dandi huius diei nulla dicti sui diffinitione cohiberet; quia secū dum diluuij tempus, in ipso vitæ no stræ cursu, omnia agentibus ac pæni tentibus magnus ille dies aderit.

Theophilactus in Lucam.

Ficus quando
promittit fo-
lia, æstatem
nuntiat.

Iudiciū iustis
erit æstas, pec-
catorib. autē
hiems.

E Tenim, quemadmodū ficus, quæ promittit folia, propinquā æstatem nuntiat, ita & cum hæc fiūt prodigia, & transformatio vniuer- si, significāt, quod ventura sit æstas, hoc est Regnum Dei post hiemem & tempestatem, quasi æstas aduen- turum iustis, tamen si tunc peccatori bus futura sit hiems, & tempestas, num illi præsens seculum pro æstate habētur, futurum autem pro hieme. *Amen dico vobis, quod non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant.* Gene rationem vocat, non eos qui tunc aderant, sed omnium fidelium gene rationem; Solet enim scriptura gene rationem hoc nominare modo, vt hæc est generatio quærentium Do- minum, quia turbationes, & bella, alterationes dixit futuras, tam ele-

A mentorum, quam rerum, vt nequis suspicetur, quod forte aliquando de struendus sit Christianismus, dicit, non, enim præteribit hæc chris- tianorum generatio. Cælum quidē & terra immutabūt, sermones au- tem mei & Euangelium meum non peribunt, sed manebunt, tamen si om- nia commoueantur; fides tamen in me nō deficiet. Apparet autem hoc loco, quod Ecclesiam omni creatu- ræ præferat. Ecclesia enim eius & verbum ac Euāgelium nequaquam peribunt.

Christianis-
mus nunquā
destruendus.

Ecclesia om-
ni creaturæ
præferenda.
Ecclesia Dei,
eius verbum
& Euāgelium
quæ non præ-
teribit.

Gregorius lib. 4. homiliarum, homilia. 1.

QUOD autem calcari mūdus, ac despici debeat, Redemptor noster prouida comparatione mani festat, cū protinus adiunxit. *Videte ficulneam, & omnes arbores, cum produ- cunt iam ex se fructum. scitis quia prope est regnū Dei.* Ac si aperte dicat; quia sicut ex fructu arborum vicina æs- tas cognoscitur, ita ex ruina mundi prope esse cognoscitur regnū Dei. Quibus profecto verbis ostenditur, quia fructus mundi ruina est. Ad hoc enim creuit, vt cadat, ad hoc ca- det, vt germinet, adhuc germinat vt quæcumque germinauerit cladibus cōsumat. Bene autem Regnum Dei æstati comparatur, quia tunc mæro ris nostri nubila transeunt, cū vitę dies æterni solis claritate fulgef- cunt. Quæ omnia sub magna cer- titudine confirmantur, cum sen- tentia subiungitur, qua dicitur. *Amen dico vobis, quia non præteribit ge- neratio hæc donec omnia fiant.* Cælum & terra transibunt, verba autem meæ non transibunt. Nihil enim in rerum cor- poralium natura cælo & terra dura- bilius, & nihil in rerum natura tam velociter quam sermo transit. Ver- ba enim quousque imperfecta sunt, verba non sunt, cum verbo perfecta

Ex fructib.
arborum tem-
pus cognosci
tur.

Ad hoc mun-
dus creuit vt
cadat, &c.

Regnum Dei
æstati compa-
ratur & cur

Nil in rerum
naturalium na-
tura, cælo &
terra durabi-
lius, & nil
velocius quā
sermo.

fuerint, omnino iam non sunt; quia nec perfici, nisi transeundo possunt. Ait ergo: *Cælum & terra transibunt, Verba autem mea non transibunt.* Ac si aperte dicat; omne quod apud vos durabile est, sine mutatione durabile ad æternitatem non est; & omne quod apud me transire cernitur, fixum & sine transitu tenetur; quia sine mutabilitate manentes sententias exprimit meus sermo qui trā sit. Ecce (fratres mei) iam cernimus quod audiebamus nobis cotidie & crebescentibus malis mundus vrgetur. Ex illa plebe innumerabili quāti remanseritis aspicietis, & tamen adhuc cotidie flagella vrgerentini casus opprimunt, nouæ nos & & improuisa clades affligunt, sicut enim iniuentute viget corpus forte & in colume, manet pectus, torosa ceruix, plena sunt brachia, inan- nis autem senilibus statura curuatur, ceruix exiccata deponitur, frequentibus suspirijs pectus vrgetur; virtus deficit, loquentis verba anhelitus, intercidit: nam & si langor desit, plerumque senibus ipsa sua ægritudo est, ita mundus in annis prioribus, velut in iuuentute vixit ad propagandā humani generis prolem, robustus fuit salute corporum viridis opulentia rerum pinguis; at nunc ipsa sua senectute deprimitur. Et quasi ad vicinam mortem molestijs crebescitibus crebrius vrgetur. Noli te ergo (fratres mei) diligere quem videtis diu stare non posse. Præcepta Apostolica in animo ponite, quibus nos admonet dicens. *Nolite diligere mundum, neq; ea quæ in mūdo sunt; quia si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo.* Nudius tertius fratres agnouistis, quod subito turbini annosa arbusta erecta, destructa domus, atque Ecclesiæ a fundamentis euersæ sunt. Quantum ad vesperum sani atque incolumes acturos se in crastinum aliquid putabant; & ta-

A men nocte eadem repentina morte defuncti sunt, in laqueo ruinæ deprehensi. Sed considerandum nobis est (dilectissimi) quod ad hæc agenda inuisibilis iudex venti tenuissimi spiritum mouit, vnius procellam nubibus excitauit, & terrā subiuit cassura tot ædificiorum fundamenta concussit. Quid ergo iudex ipse facturus est, cum per semetipsum venerit, & in ultionem peccatorum ira eius exarserit, si portari non potest cum nos per tenuissimam nubem ferit in iræ eius presentiam, que caro subsistet; si ventum mouit, & terram subruit, concitauit aëra, & tot ædificia strauit.

*Othophrigens Episcopus,
lib. 8. cap. 9.*

H I C non incongrue quæri potest, quomodo, iuxta hanc authoritatem, ipsiusque veritatis attestatorem, cælum & terra trāseat, vel potius pereat? Psalmista dicente: *Ipsi peribunt, tu autem permanebis.* Quomodo enim principales creaturæ in principio factæ peribunt, cum nulla substantia perire credatur, & scriptura sacra omnibus fluxis, & transitorijs, prius enumeratis, dicat, *Terra enim in æternum stat.* Numquid terra stante, cælum, quod dignius est, & superius, perebit? Qui scrupulus facilius soluitur, si quod secundum quid dicatur diligentius in tue amur. Dicimus enim transire diuersis modis. Est namq; transitus de nō esse ad esse, vel de esse ad nō esse ad vel de esse ad aliter esse; id est, transitus, vt ficto nomine dicā, aliationis a faciēdo aliud, vel alterationis a faciēdo alteratū. Qui transitus alterationis in diuina pagina diuersis modis fieri dicitur, id est; vel de bono in malum, vel de malo ad bonum, vel de bono in melius, vel de malo in deterius. De bono in malum transiit Lucifer,

xi. simant & nocte moriuntur.

Quid hoc, cælum & terrā transibunt.

Ps. 101. d. 27. Quomodo peribunt creature in principio factæ. Ps. 118. 90. expenditurq; locus.

Quomodo accipiatur hoc verbum. Trāfire.

Senectus ipsa morbus.

1. 104. 2. b. 5.

Mutti in crestinum se acturos quis e-

cifer, factus de Angelo diabolus, de vita ad mortem vergens. De malo in bonum, Paulus, ex persecutore factus Apostolus, de morte ad vitam transiens. De malo in vltius Hærodes de cruciatibus corporis ad sæuissima gehennæ transmeans tormenta. De bono in melius, quilibet fidelis, de bona huius vitæ conuersatione ad brauium transiens, retributionis æternæ. Etenim de Christo dicitur; quia transibit de hoc mundo ad Patrem. Si ergo cælum & terram, dum transire dicuntur, nequaquam de esse ad non esse vergere; velut abolenda quæ essent, transire ad aliud, sed de hoc statu ad aliter esse, id est, ad alium pulchriorem longèque excellentiorem commutanda & transfiguranda asseruntur. Vnde Paulus. *Præterit figura huius mundi; figura (inquit) non nantura.* Psalmis quoque ne quod dixerat ipsi peribunt, asperius interpretaremur, subiunxit: *Sicut vestimentum veterascent, & sicut opertorium.* Ac si diceret: Tabescentur, & quasi senescencia, ex longa & multimoda corruptione, hæc elementa meliori statu, velut decentiori amictu decorata in nouabis. Quauis (si recte inspiciamus) quid & cui dixerit, aut miremur, cælum & terrā perire dixisse, ait enim & Deo: *Tu autem permanes, Et rursum. Sicut vestimentum veterascent, & sicut opertorium. Tu autem idē ipse est, & anni tui non deficient, & nō mutaueris.* Rem stabilissimam, sed creaturam ad creationis sui incommutabilitatis, & identitatis comparationem perire veterascere commutari deuere. Puritatis intuitu res mūdisimæ non munde iudicantur, sicut dicitur, astra non sunt munda in conspectu eius. Erit igitur non abolita substantia, sed mutata figura, cælum nouum, & terra noua, nouo v sui, nouo decore, nouis corporibus decenter præparata; omniq; inæqua-

A litate, ac squalore detorso, ad instar Paradisi Dei purificata. Sunt qui dicant, duo elementa; aërem, & aquā, tanquam post resurrectionē non necessaria, vno in terra, altero in æthere, commutato, non superesse: vnde in Apocalipsi: *Et mare iam non est.* Non enim vt supra cælum & terrā transire mare, sed non esse dixit, Alij ea nō deperire, vt non sitit, sed in melius, sicut & terram, immutari opinantur. Sicut rursum Ioannis in Apocalipsi; mare vitrum se vidisse testatur: quod tamen mysteriali potius quàm ad literam intelligendum videtur. Hoc de aqua. Aër autem, siue in subtilitatem ætheris transeat, siue in propria substantia manens; liquidus & desequatus existat; nequaquā in ipso fallit, quod dictum est: *Cælū & terra transibit.* Quod si quis acutius descutiens, ipsum quoque ætherem huius purificationis partum esse futurum, & in ampliorem claritatem transitum auctumat, de ipsoque dictum, quod cælum transeat, non calumniantur.

Sunt qui dicant
duo elementa
aërem, scilicet,
& aquā,
consumi.

Apoc. 21. 2.

Hieronymus in Esaiam lib.

14. cap. 51.

LEVATE in calum oculos vestros, & videte &c. Hoc est quod Dominus loquitur in Euangelio; Cælum & terra transibunt, verba autem mea nō præteribunt. Et Dauid in Psal. canit. *A principio Domine tu terram fundasti, & opera manum tuarum sunt cæli, ipsi peribunt; tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent, & sicut pallium inuolues eos et mutabuntur.* Ex quo ostenditur perditionem cælorum non interitum sonare sed mutationem in melius. De quibus dicitur, *Erit cælum nouum, & terra noua, quæ ego faciam permanere in conspectu meo.* Si enim de sanctis scriptum est, *Omnes quidem dormiemus, sed non omnes immutabimur.* Et in quatuor psal-

Isai. 51. c. 6.

Psal. 101. d. 26.
Heb. 1. c. 14.

1. Co. 7. f. 31.

Psal. 101. d. 27.

Non erit abolenda substantia, sed mutata figura.

psalmorum titulis legitur. Pro his qui immutabuntur quanto magis hoc de cælo, ac Sole Stelisq; credendum est, quando Luna Solis lumen accipiet, & Sol septuplo fulgore rutilabit? Vnde & omnis creatura congemiscit & parturit expectās reuelationem filiorum Dei, vt mutetur in melius, & non solum animæ hominum quæ immortales sunt sed & corpora commutentur in glorificatam substantiam. Oportet enim corruptiui hoc induere in corruptionem & mortale hoc induere immortalitatem, cum autem cælū veterascat & terra consequenter, & ea quæ cæli circulo continentur & homines qui sunt habitatores terræ sicut hæc morientur non in interitū sui sed in absolutionem vilitatis antiquæ & innouationem futuræ gloriæ quando fulgebūt iusti sicut Sol, & abeuntibus præteritis atque antiquis facta fuerint omnia noua. Quidam perire & veterascere pro abolitione & morte accipiunt. Iuxta illud quod in catholica Epistola legimus cæli qui nunc sunt & terra, eodem verbo reseruata sunt igni. Et iterum elementa ardentia soluentur, quæ quidem & Philosophorum mūdi opinio est omnia quæ cernimus igni peritura. Vnde & Apostolus per transit ait figura mundi huius contemplantibus nobis non ea quæ videntur sed quæ non videntur, quæ enim videntur tēporalia sunt quæ autem non videntur æterna. Tale quid Ioannes Apostolus scribit mūdus per transit & desiderium eius, & in Hebraico dicitur cæli sicut fumus liqueſcēt, siue iuxta Aquilā & Symmachū cōminuētur in nihili, & in salis modū conterentur, & euanescent, quorum prior dixit, *Miothisete*, alter, *Aliofete*. Quod à cōminutione, & deliquio salis, *Etymologia*, trahere manifestū est. Pro quo miror quid dicere voluerint. 70. *Vranos os capnos estereati.*

A Ideſt, *Cælum sicut fumus firmatum est*. Si enim firmitas pro robore accipitur, quo modo fumo quod firmā est comparatur, nisi forsitan possumus hoc dicere quod omnis cælorum firmitas & robur & fortitudo vento inanissimo, & fumo, qui in auras soluitur cœquetur iuxta Ecclesiastem: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas*. Illudque dicendum: quod si cælum & terra peribunt, atque veterascent, quia consequentia habitatores eius sicut ista moriantur, atq; dispereant, cum animas esse perpetuas, & resurrectione corpora nouerimus. Ex quo per spicuum est; Cælum & terra non perire, & in nihili redigi, sed in melius commutari.

Quid hoc, cælū sicut fumus firmatum est?

Ecclesi. 1. 2.

Cælum & terra in melius commutabitur

Bernardus Sermone. 8. in
Psal. Qui habitaa.

C QUID iam pauendum? Quid tam plenum anxietatis, & vehementissimæ sollicitudinis excogitari potest, quam iudicandum ad stare illi tam terrifico tribunali, & in certam adhuc expectare, sub tam dicto iudice sententiam: *Horrendū est* (ait Apostolus) *incidere in manus Dei uiuentis*. Iudicemur interim (fratres) & terribilem illam expectationē præsenti studiamus declinare iudicio. Non iudicabit Deus bis in id ipsum sanè vt quorundam peccata sic, & quorundam studia bona manifesta sunt præcedentia ad iudiciū, vt ille quidem non expectantes sententiam proprio statim pondere criminum in tartara deiiciantur. Isti vero è regione paratas sibi sedesta libertate spiritus sine vlla contractione conscendat. Felix paupertas, voluntaria omnia reliquentium te Domine Iesu. Felix planè qui tam securos, inimo tam gloriosos faciat in illo singulari fragore elementorum, & in illo tremendo examine meritorum, in illo tanto descrimine iudiciorum.

Iudicium terribile.

Heb. 10. f. 31.

Quomodo sit iudicium declinandum.

Paupertatis voluntaria priuilegium in iudicio.

Dominica

2. Pet. 3. b.

1. Cor. 7. f.

1. Io. 2. c.

DOMINICA SECVNDA

Aduentus.

Euangelium, Matthæ. II. a. 2

Ioannes autem cum audisset in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis ait illi. 30. Tu es qui venturus es an aliu expectamus?

Homilia prima.

*Cyrillus in Thesauo lib. 2.
cap. 4.*

PORTET autē ad rectam expositionem singula breuiter dicere, quæ causa Baptistam in carcere coniecit, cuius

gratia Christum per discipulos interrogauit: Vtrum ipse venturus esset, an alius expectaretur; & quare conuersus Christus circumfussam turbam sic allocutus fuit; & cur illud addidit: Non surrexisse in natis mulierum Ioanne Baptista maiorē, & tamen qui minor est in regno cælorum, eum ipso quoque Ioanne esse maiorē? Hæc igitur breuiter prosequamur.

Mirabilem atque inauditam vitam Beatus Baptista ducebat, quam homines adeo mirabantur, vt merito ipsum magnum quendam esse virum arbitrarentur. Christo attestabatur, imo digito ipsum præsentem ostendebat dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Verum Do-

minus, cui attestabatur, Mosaicæ legis cultui officere videbatur; Euangelicam vitam pro illo inducēs, imo vero figuras & vmbras ad veritatem educens. Conquerebantur Iudæi de Baptista; quod autoritate sua illi faueret, qui legalem doctrinam euerteret, vt ipsi putabāt. Quid igitur ad hæc Ioannes? Legi propugnat, ne Mosaycā doctrinam cōtemnere videretur, idque vel ad repellendam, vel ad mitigandam suspicionē de se Iudæorum fecit: Non quia magni hoc ipse existimaret, sed vt testimoniū suum de Christo credibilius apud eos fieret. Quāuis igitur multi tunc multis variisque modis præuaricarentur, Hærodem tamē, solum, qui Princeps erat, redarguit, vt periculo suo ad beneuolentiam sui Iudæos reuocaret, & credibilior apud eos fieret. Nam quasi pro lege pateretur, faciliores ad credendum ei fiebant: ita morte sua cæteris prodesse studebat. Sed quando Prophetico spiritu (quo repletus ex vtero matris erat) nudum iam imminere sibi gladium vidit, voluit discipulos suos in

*Querebatur
Iudæi de Baptista
quod faueret Christo*

*Asintia Iodanis, et Euangelium credē
dū traderet.*

*Iodan. sua morte
cæteris prodesse
chirabat.*

*Euangelij
diuifio.*

Mat. II. b. II.

Io. Bap. vita.

Io. 2. d. 29.

fide

Voluit Ioan.
Discipulos
suos in fide
confirmare,
ideoque illos
misi, &c.

Cur Christus
coram Disci-
pulis Ioannis
miracula fe-
cit.

fide Christi confirmare, aperteque docere, ut scirent ipsum esse qui ad salutem omnium expectabatur. Dispensatione igitur ignorare simulat ut a se ipsis inducti discipuli firmitus crederent. Multum enim ut homines sibi ipsis attribuebant. Dispensationis igitur modò ignorare se ostendit, quis venturus esset. Iesus autem, cum ipsi venissent, quoniam rem totam ut verus Deus sciebat, multo magis tunc quàm antea miraculis effulset, illaque dispensatio faciebat, quæ Prophetæ scribunt, tunc futura, quando Christus veniet; Ideò interrogatus; an ipse esset venturus, non statim respondet, nec dicit; Ego venturus sum; sed miraculorum magnitudine simul & multitudine ostendit se ipsum esse. *Ite igitur* inquit) *& renuntiate Ioanni, quæ audistis, & vidistis, Audistis à Prophetis, hæc, & hæc, & consumata modo vidistis per me.*

Symeon Metaphrastes in commentario de sancto Propheta, & Præcursores, & Martyre Ioanne Baptista.

Non solum
deus erat a-
mabilis Ioan-
nes, sed et hæ-
rodi magis.

Herodes libe-
tur Ioan. au-
diebat, & ti-
mebat eum.

NON erat Iudæis solum venerandus Baptista, & vere dignus qui haberetur in admiratione, sed etiā ipsi Hærodi, & ei magis quam Iudæis, quod ei nō solum pudorem, sed metum quoq; iniicerat. Timebat enim (inquit) Ioanē, quod sciret virum sanctum, & iustum eū esse, qui etiam eum audiens multa faciebat, & eum libenter audiebat. Nam illud quidem habebat ex conscientie condemnatione, quod Deum timeret, inquam cum prauē & celerate viueret. Hoc autem ex virtute dicentis; quod omnino eum libenter audiret, & sic efficit quidā virtus, ut eam illi quoque rebereantur, qui sunt ab ea omnino alieni.

A Sed re vera magnam vim habet in temperans cupiditas, & res est omnium efficacissima ad animam redigendam in seruitutem. Sicut etiam hunc Hærodem misere admodum affecit, dum non secus ac mancipio Rege (proh dolor) vasa est. Qui despecta sua vxore, ea autem erat filia Aretæ Regis Arabum, & contēptus habitu eius amore, plurimi faciebat amorem Hærodiadis. eam enim cum esset vxor fratris Philippi, dixit, propter leges, cum iam haberet semen fratris, illis enim solis permittebatur, hoc facere, quorum fratres relinquerant vitam absque filijs. Permittebatur autem hoc facere, hoc consilio, ut semen suscitarent fratribus. Propter hæc ergò Ioannes Hærodem reprehendens, visus est surdo canere, & loqui in aurem mortuo, & si solitus esset prius eum libenter audire, & sciret eum in magna haberi reuerentia: sed amor Hærodiadis, qui (ut diximus) eum inuaserat vehementius, efficiebat, ut nihil facerent verba Ioannis, & illum quidem coniecit in carcerem. Hærodiadi autem gratiorem præbuit audientiam, & liberam dedit potestatem sui explendi desiderij. Cæterum Baptista, ut qui esset Propheta, vel potius Propheta superior, cum præcognouisset se per Hærodem quidem mox esse excessurum ex hominibus suos autem discipulos hominem quidem solum existimare esse se Christum, ipsum vero esse Christo longo interuallo præstantiorem; Vellet autem hoc corrigere iudiciū, ut quod non recte haberet, quoniam nec desiderabat assentationē, nec præter veritatem volebat ornari gloria: quid facit cum ille elegisset duos ex suis discipulis, mittit ad Iesum, qui rogarent: *Tu es qui venturus es? an alium expectamus?* Et hoc statuit facere, non ipse volens discere quem nouerat ex utero ante quam

Cupiditas ra-
dix omnium
malorum.

Que sit Hæ-
rodiadis?

Ob quid Ioan-
nes in odium
Herodis ve-
nit.

Inordinatus
amor secum
trahit perdi-
tionem.

Ob quid mi-
sit Ioan. duos
ex discipulis
ad Iesum?

ex eo prodiret, & quem doctus a Patre aperte prædicauit in omnibus.

Iosephus lib. 18. Antiquitatum Iudaicarum, c. 7.

Iosephi testimoniū de Iōāne Baptista.

APVD Iudæos autem fuit opinio iusta vltione numinis deletum Hærodis exercitū propter Ioannem, qui Baptista cognominatus est: hunc enim Thetrarcha necauit, virum optimum, Iudæos excitantem ad virtutum studia, & in primis pietatis ac iustitiæ simulque ad baptismi lauacrum, quod ita demum Deo gratum aciebat fore, si non ab vno tantum altero, vt peccato abstineant; sed animis per iustitiam prius mundatis addāt, & puritatē corporis. Cūque magni concursus ad eum fierent plebetalis doctrinæ audia; Hærodes veritus ne tanta hominis auctoritas defectionem aliquam pararet, quod viderentur nihil non facturi ex eius consilio, iudicauit satius esse, prius quam noui aliquid exoriretur, illū tollere, quā rebus turbatis serā pænitentiam agere. Itaque vinctum missum in Macherūtem supradictam illic occidi imperat. Quod factum, secuta est Iudæorum existimatio ab irato Deo perditum esse Hærodis exercitum.

Euangelistæ eo quod arguisset Hærodem Ioannes testantur eū & captum et occisum.

Macherūtem Castrum erat situm in conspectu regionis Arctæ.

Chrysostom. In nō absoluto Homil. 27. tom. 2.

CV M audisset Ioannes in vinculis opera Christi. Matth. 11. a. 2. Lucæ. 7. d. 26. vide etiam Matth. 14. & Marci. 6.

Quæ erant in Ioanne.

Ioannes specie homo, gratia Angelus, in quo nihil carnis erat ferè, nisi visio sola, corpore tenebatur in carcere, anima autem in cælo, & quod Hærodes illi faciebat pro pæ

Ana, ille suscipiebat pro beneficio, & ira illius quasi Dei misericordia fruebatur: quia verū gaudium est sanctorum exire de mundo; & quemadmodum festinantem hominem ad rem aliquam, quam desiderat, facile quis nesciens consilium eius, eum retinet ire volentem, sed tamen inuitum; sic puto esse cū impius hominem iustum differt occidere mori cupientem. Sicut seruus postquam commissum operis impleuerit pensum, gaudet ante faciem Domini sui apparere: sic & Ioannes commissæ prædicationis ministerio cōsumato lætabatur ad Deum transire; & non solū de morte sua non contristabatur, sed ipsam quoque dilationem vitæ suæ pænā quasi putabat. Vis autem scire quam patienter sustineret carcerem? Nunquam de suo periculo sollicitus erat, sed de aliorum salute cogitabat; id est, discipulorum suorum.

Sanctorū gaudium exire de mundo.

Similitudo.

Morte lætabatur Ioannes.

Patientia in vinculis.

Gregorius lib. 3. moral. cap. 4.

ECCE autem dū Beati Iob vulnera cruentiusque confidero, repente mentis oculos ad Ioannem reduco; & non sine grauissima admiratione perpendo; quod ille prophetiæ spiritu intra matris uterum impletus, atque (vt ita dixerim) prius quā nasceretur, renatus ille amicus sponsi; ille, quo inter natos mulierum maior nemo surrexit, ille ita Propheta, vt plus etiam quā Propheta, ab iniquis in carcerem mittatur, & pro puellæ saltatu capite truncetur; atque vir tantæ seueritatis pro risu turpiū moriatur. Numquid credemus aliquid fuisse turpe in eius vita, quod tam despecta mors tergeret? Sed quādo ille, vel in cibo peccauit, qui locustas solummodo, &

Ioannes Iob cōparatur.

Excellentia Ioannis mirabiles.

mel

mel syluestre edebat, vel in qualitate sui tegminis delinquit, qui camelorum pillis corpus operuit? Aut quando conuersatione sua offende re potuit, qui de eremo non recedebat? Aut quando loquacitatis reatus cum polluit, qui disiunctus longe ab hominibus fuit? Vel quando illum silentij culpa attingit, qui malos ad se venientes tam vehementer increpauit? dicens: *Progenies viperarum, quis demonstrabit vobis fugere a ventura ira?* Quid est ergo, quod vir tam sanctissimus, & omnibus Christi testimonio praelatus, pro temulenti verbis, aut in saltatricis premium moriatur? Quid est (inquā) quod Deus omnipotens tam vehementer in hoc seculo despiciat, quos sic sublimiter ante secula elegit? Hoc, hoc, certe est, quod iccirco eos premit in infimis, vt velit remunerari in summis. Hinc ergo iam vnusquisq; sibi colligat, quod illi sint tandē passuri, quos reprobatur, si hic sic cruciat, quos amat, aut quo modo in iudicio ferientur qui arguendi sunt, si sic eorum vita premitur? qui ipso iudice teste laudantur.

Cyprianus de reuelatione capitis Beati Ioannis Baptistæ Epist. 112.

Ioseph. libr. 18. antiquit. c. 7.

Auerte hic maxime.

NARRAT Iosephus vinctum fuisse Ioannem Baptistam in Castello Macheronte, ibiq; caput eius truncatum fuisse, ac sepultum in Sebaste, ciuitate, Regionis Palestinæ, quæ quondam Samaria est appellata. Post longum vero tempus monumentum eius Pagani inuulgauerunt, & ossa eius per campi planitiem dissipauerunt, rursumq; collecta igne concremauerunt, & postea per agros cremata proiecerunt; Sed aduenerunt qui-

Adam Monachi Religiosi viri de Ierosolymis ad locum eiusdem monumenti, audientes ea quæ Ioanni acciderant: & quicquid potuerunt ex ossibus eius collegerunt, ad patrem suum Iosephum detulerunt Ierosolymam Et ille transmisit cum alijs viris religiosi Athanasio Alexandria Pontifici fidelissimo, ibique mirum modo fuerunt seruata vsque ad tempus Theofili, eiusdem virbis Episcopi. Caput autem illius tunc temporis repositum adhuc erat in loco, quo illud in absconso vxor Herodis deposuerat, nemine sciente, cum id in disco a filia suscepserat. Quod si quis hæc plenius voluerit scire, Chronicam Marcellij Principis legat, & ibi reperiet duos Monachos ab Oriente in Ierusalē venisse, causa orationis, in tempore Martiani Imperatoris, quibus Monachis in visione Angelica dictum est.

B*Ite ad palatium Herodis, qui quondam hic fuit perfidus Princeps, & intro euntes, per spicite diligenter, & ubi fumum à terra ascendentem videritis, fodientes ibi caput Ioannis Baptistæ incunctanter inuenietis.* Et ita fecerunt ac cum magno honore elanculum secum Ierosolymam deportauerunt. Sed non multo post à latronibus raptum est, quod mittentes in specum, ibidem dimiserunt, donec idem Ioannes (Christo annuente) cuiusdam viro religioso, nomine, Marcello, sacerdote, qui in specu morabatur, eremita, reuelauit, dicens: *Accipe caput meum, quod in specu depositum est à latronibus, & defer illud Episcopo, qui nunc præest Alexandria, ciuitati, post Theophylum Deo charum; ubi reliquie corporis mei requiescunt.* Et sic fecit Marcellus.

C*(?)* *Chyso-*

Chronicam Marcellij commendat legendam.

Caput Ioannis miraculo se reperitur.

Caput Ioannis à latronibus rapitur.

Iterum miraculose adinuenitur.

Chrysoſt. ad Ephes. cap. 4. Homil. 8. de vinculis Pauli, qua vincula D. Ioan. referunt, quam pretioſa ſint ſanctorum vincula.

Ephes. 4. 41.

Ad Philem. 4. 9.

In nomine Teſu contumelia pati gloria mea.

Cathenæ & vincula ſanctis, diligitur erant.

Qui diligunt Deum, ſciunt, quâ dulcia ſunt tormenta

EGO vinctus (inquit) in Domino. Magna dignitas, & regno quo vis, & conſolatu maior. Iſtud & ad Philimonem ſcribēs cōmemorat: Vt Paulus ſenior, nunc vero & vinctus in Chriſto. Nam nihil ita ſplēdidū, vñ vinctum eſſe propter Chrm, vt cathenæ ſunt ſanctis illis manibus circumdatae, vinctum eſſe propter Chrm illuſtri⁹ eſt, quā ſine Apoſtolū, ſine Doctore, ſine Euāgelis- tā eſſe. Siquis Chriſtum diligit, is nouit quid ſit quod dico: ſiquis erga Dominū inſanit, (vt ita dicam) & ardet, is nouit quæ ſit vincolorū virt⁹. Hic vtiq; pri⁹ habebit optio- ne data vincula ferre propter Chrm quā cælos in habitare, quo vis au- ro ſplēndidiores, quo vis diadema- thæ regali illuſtriores manus has il- lis oſtendit. Nō enim caput ita ſplē- didū reddit impoſita corona mar- garitis cōſpicua, vt cathena ferrea, quæ propter Chrm fertur. Tum, vi- delicet, iſtis regijs illuſtrior erat carcer ipſo etiā cælo. Quid dico re- gijs? Vinctū non habebat Chriſi ſi- quis Chrm diligit, is nouit hāc dig- nitatē, hāc intelligat virtutē, agnoſ- cit quantū ſit illud q̄ humano gene- ri largit⁹ eſt De⁹, nimirū ligari pro eo. Iſtud forſam illuſtrius etiā eſt quam ſedere ad dexterā ipſius, ho- neſtius, quā ſedere ſuper duode- cim thronos. Et quid dicā de huma- nis, pudet diuitias, & auream mūdi- tiem huiusmodi conferre vinculis? De magnis itaq; illis quid dicā, et- iam ſi nullā haberet mercedē res iſta, hoc tñ ſolū magnū eſt premiū, hoc multa retributio, quod iſta ma- la propter dilectū ferrentur. Noue-

A runt iſtud etiā qui non Deū, ſed ho- mines, diligūt, qui videlicet maio- re voluptate mala patiūtur propter dilectos, quaſi honore ab illis affi- cerentur. Hæc cōſcire ſibi ſancti tā- tūmodo cætuſ, hoſ eſt, Apoſtolorū fuerit. Audi quippe quid Beat⁹ Lu- cas dicat: Quoniam reuerſi ſunt (inquit) gaudentes a cōſpectu concilij, eo quod digni habeti ſunt pro nomine Teſu cōtu- meliam pati. Alijs quidā ridiculum videtur, quod pro bijs affici digni- tatē & honorem cōtumeliā ferre gaudiū eſſe dicimus. Chriſi vero de- ſiderium nō ignorātib⁹ omniū iſ- tud fæliciſſimum habitū eſt. Quod ſiquis mihi vel vniuerſi cæli, vel hu- ius cathenæ copiam & optionē lar- gitus eſſet cathenam hanc ego pla- ne elegiſſem. Deinde ſi aut mihi cū Angelis ſtandū fuiſſet, rurſum aut cum Paulo vincto, carcerē vt i- q; præoptaſſem. Ad hæc ſiquis me aut in numerum, & ordinem collo- caſſet cæleſtiū potentiarū, earum e- tiā quæ drope ſunt thronū Dei, aut talem ligatum feciſſet. Tates vtiq; ligatus eſſe voluiſſem. Nihil hac cathena beatius; vellem nunc etiā in eis eſſe locis, in quibus iſta dicun- tur eſſe vincula, & merito celebra- re viros iſtos, qui huius erga Chrm deſiderij fuerunt. Cupere videre cathenas illas, quas quidem veren- tur & horrent. Dæmones, veneran- tur vero Angeli: nihil melius quam male propter Chrm affici. Non ita Beatū dico Paulū, quod in Parady- ſum raptus, atq; q̄ in carcerem eſt coniectus. Non ita beatū æſtimo, quod verba audiuit inefabilia atq; quod vincula ſuſtinuit. Non ob id adeo beatum illum prædico, quod in tertium cælum raptus eſt, atque propter vincula. Quod enim iſta reliquis ſint maiora, audicū ip- ſum quomodo gloriatur. Neque enim, dicit, Hortor vos ego, qui verba inefabilia audiui. Sed quid?

Act. 5. 8. 42

Nil dignius nūq; beatus Dei ſeruis, quam contumelijs & opprobrijs vexari.

Dæmones horrēt cathe- nas, Angeli vero vene- rantur.

Paulus vbi beator.

D *Hortor*

Eph. 4. d. 1.

D. Paul. ma-
luit pro Chri-
sto affici, quā
ab eo honora-
ri.

Ioan. 3. 2. 54

Christus etiā
pro filijs ho-
minū passio-
nē pro gloria
ducebat.Pauli manus
quando præ-
clare.

Hortor vos (inquit) ego vinculus in Dño. Quod vero non omnibus istud Epi-
stolis adiecit, nihil est quod mire-
ris. Neq; enim perpetuo in vincu-
lis fuit, sed quibusdā (dumtaxat) tē-
poribus, potius mihi habetur male
affici pro Chro, quā honorari a
Christo. Istud demū magni hono-
ris est, istud gloriæ est, nihil non ex-
cellētis. Si Chrs ipse pro me seruus
factus, gloriamq; suam exutus, tan-
ti non duxit esse in gloriā, quanti q
mei gratia crucē subiret. Quid (que-
so) illius nomine ferre non debeo?
Audi si quidē quid ipse dicat: *Glori-
ficame (inquit) tu Pater.* Quid dicis?
Ad crucē cū latronibus, ac prædo-
nibus ducēdus, maledictorumq; ne-
cem subiturus. Deinde & cōspue-
dus, & virgis percutiēdus est, atq;
alapis, & ista vocas gloriā? Vtiq;
inquit. Nā pro dilectis ista patiar,
atq; ea nūc mihi pro gloria duco.
Si gloriā istud vocat, q miseris &
calamitosos ita dilexerat, si gloria
illi non in patrio throno, neq; in di-
uina illa gloria, sed in cōtumelia re-
putata est, eāq; reliquis præposuit,
multo magis mihi istud pro gloria
ducēdū est: O beata vincula, o bea-
tas manus, quas cathena illa exor-
navit; non erāt ita præclaræ Pauli
manus, quando claudū illum in Ly-
stris erigebat, ac restituebat, atque
quando vinculis erant circum liga-
tæ. Quod si mihi tēporibus illis ef-
se licuisset, tū potissimum illas cir-
cūplexus fuisset, inque sin⁹ meos
collocassem. Vtq; non cessassem
exoculari illas, quibus pro Dño
meo ligari licuit. Admiraris Paulū
tum potissimū quādo nihil illi que
manui adhærebat detrimenti af-
ferebat vipera? Nihil mireris cathe-
nā istā quippe reuerebatur, imò &
vniuersum, & illā mare veneratum
fuerat. Nā tū quoq; vinculus erat.
Siquis modo mortuos mihi largi-
retur excitandi facultatē, istud pla-

A ne nō præferrē huic cathenæ: quod
si liberū fuisset per curas Ecclesiæ
ticas, & corpus habuisset validū,
nihil vtiq; causatus fuisset, quō
minus tanta suscepta peregrinatio
ne cathenas (dūtaxat) illas, & carce-
rē, vbi ligatus fuit, vidissem. Quam
quā & miraculorū ipsius multa sūt
implerisq; locis signa, non tū adeò
sunt amabilia, atq; stimatum indi-
cia. Et in scripturis nō tantū me de-
lectat miracula patrans, quantum
male affectus, flagellatus, atq; mise-
rabiler tractus. Ita vt a corpore
eius (inquit) sudaria deferrentur, ac
femina. Admirāda quidē re ve-
ra fuerunt ista, verū nō talia qualia
illa, cæsum, autē multis impositis
plagis cōiecerunt in carcerē: & ite-
rum: *Et vincti laudabant Dominū.* Itē
& cū illū lapidassent, extraxerūt
e ciuitate, existimātes esse mortuū.
Vultis discere quantē sit dignitatis
cathena ferrea, propter Chm cor-
pori serui ipsius circundata? Audi-
te Chm ipsum dicentem: *Beati es-
tis (inquit.)* Quid, quōd mortuos ex-
citaturi estis? Non, sed, Quid, quōd
cæcos curabitis? Ne quaquā. Quan-
do ergo? *Quādo probis vos affecerint,
insectatiq; fuerint, ac dixerint quod-
nis malū contra vos, mentientes propter
me.* Quod si male propter Chm au-
dire facit beatos, quid nō faciet ma-
le etiā affici? Hoc beatus ipse ali-
bi dicit: *Quod superest, reposita est mi-
hi corona iustitiæ.* Verum ista coro-
na illustrius est vinculum. Isto me
dignetur, inquit, & nihil illa mora-
bor, satis mihi sit ad quāuis retribu-
tionē male propter Christū tracta-
ri. Detur mihi vt dicere liceat: *Quo-
niam ad impleo quod deerat, afflictio-
num Christi, in carne mea, & nihil pro-
terea desiderabo.* Honoratus est &
Petrus ista cathena. Erat enim (in-
quit) *vinctus, ac traditus militibus, &
dormiebat, ita videlicet erat hilaris,
ac nihil prorsus immutatus, & gra-
uis*

Magis æsti-
mat cathena
astringi, quā
mortuos pos-
se excitare.Act. 16. c. 26
& Dan. 3. c.
21.Matth. 5. 4. 11
Luc. 6. c. 22.Quādo Apōs-
toli oppro-
brijs afficie-
batur, tunc
beati.

2. Ti. 4. b. 8.

Colo. 1. d. 24.

Act. 12. d. 4.

Petrus in vin-
culis dormie-
bat.

Phili. 1.6.13.

Nota hic.

Phili. 1.13.

Act. 16. d. 29

Malum pro
Christo pati,
quā mūdūter
raque possem
uere, Demo-
nissēq; expel-
lere.

Malum pro
Christo, liga-
ri quam pro
regni cālorū
acquisitione.

uis illū habebat somnus. Vnde li-
quet utiq; quā minima fuerit cura
ac solitudine: Dormiebat, eratq; in-
termilites, & veniebat ad eū Angelus,
ac percussio latere excitabat illū. Hic si
mihi quispiam dixisset; Flige, utrū
velis, vis esse Angelus, Petrum sti-
mulans, ac soluens, an Petrus serua-
tus, Petrus utiq; maluisse esse pro
pter quē & Angelus descendit. Vin-
culis istis potiri libuisset. Quid igi-
tur dices? Quomodo alibi præca-
tur, & optat ut a magnis malis libe-
retur? Nihil mireris. Mortem veri-
tus, præcatur. Mortem vero ideo ti-
mebat, quod adhuc esset passionē
ocasio. Audi quippe quid dicat
ipse Beatus Paulus: *Desiderans* (in-
quit) *disolui & esse cū Christo*, Multo lō-
geq; meli⁹ est, in carne verò manere ne-
cessariū magis propter vos. Et gratiam
istud vocabit alibi scribens: *Hoc vo-
bis* (inquit) *gratiæ datū est à Christo, ut
non solum in ipsum credatis, sed & pro
eo prætiāmini*. Istud itaq; maius est
illo. Est enim doni ac gratiæ vice
datum. Re vera maximum donū, &
omnibus istis maius, siue solē sisten-
di, siue Lunā mundumq; mouēdi.
Maius est etiam quā dominari Dæ-
monibus, aut Dæmones expellere,
illos quippe non adeo male habet,
quod fide nostra eiiciūtur, quemad-
modū si quando nos pro Christo
vinctos, ac male affici viderint. Is-
tud quippe maiorem fiduciam par-
rit, nō est autē ideo bonū pro Chro
ligari, quod inde regnū cālorū ac-
quiritur. Sed ideo bonū, quod pro
Christo fit. Non ideo Beata prædi-
co vincula, quod in cālū destinan-
tur ligatū, sed quod pro cālī Dño
ferūtur. Quāta quēso gloriatio, quā-
ta fuerit voluptas, quātus honoris
splēdor pro Chro se victū esse cog-
noscere? Velle mihi mihi perpe-
tuo gloriari; licet vellē adherere
cathenæ. Et quoniā psa re destitut⁹
sum, vellē vel cogitatione & affe-

A An animē meē circūdare cathenā,
Cōmotus est (inquit) carcer vincto Pau-
lo, solutaq; sunt omnīū vincula. Vides
naturā vinculorū vincula soluēte?
Nam quemadmodum mortē inte-
remis mors Dñi, ita legatos soluē-
runt vincula Pauli, carceremq; cō-
cusserūt, ac iannuas illius apperue-
runt. Atqui nō est ista vinculorum
natura, sed contraria nimirum vin-
ctum in munitione & cautione de-
tinendi, non iannuas illi et parietes
carceris laxandi: verū quorūvis
simpliciter vinculorū nō est ista na-
tura, est autē eorum quæ Chri no-
mine feruntur: *Procidit ad pedes Pau-
li, ac si le custos carceris*. At nec istud
faciunt vincula quæ vis, quæ nō eos
qui ligauerant ante pedes ligatorū,
sed cōtrario ligatos istis subiiciūt.
Nunc verò qui solutus erat pedib⁹
ad voluitur ligati, qui ligauerat li-
gatū orat, quo timore solui queat.
Non tu ligaueras, dic (quæso) non
interiorē custodiam cōieceras? Nō
ligno pedes munieras? Quid ergo
tremis, quid tumultuaris? Quid plo-
ras? Quid gladiū eximis? Nihil vn-
quā tale ligarij (inquit) ignorabam
tantā esse eorū potētiā, qui propter
Chri vinculis subiiciuntur. Quid
dicis? Cēlos aperiendi potestatem
acceperunt, & carcerē aperturi nō
essent? Qui solunt a Dæmonibus
ligatos, istos ferrea fuerat detentu-
ra cathenā? Nō noueras hos viros.
Propterea & veniā adeptus es Pau-
lus vinctus est, quē vniuersi venera-
ti sunt Angeli. Paulus est, cuius su-
daria, & semicincta Dæmones ex-
pulerūt, ac morbos fugarūt. At, qui
quouis ferro adamātino infraēctus
est, vinculum q; a Dæmone est. Is-
tud enim animā etiā illud vero cor-
pus ligat. Itaq; qui animas ligatas
soluit, quomodo corp⁹ suū soluere
nō valuisse? Qui Dæmonū vincula
frangit ferri ligaturam non solui-
set? Qui vestib⁹ suis captiuos illos

Act. 16. c. 27

Sino autem
tamen cogita-
tione, cupit
pro Christo
ligari cathē-
nis.

ibidem. 29.

Custos ad pe-
des D. P.

Qui cēlos
possunt ape-
rire, nonne et
carcerē?

Pauli sudaria
Dæmones ex-
pellebat.

D 2 relaxat,

Christi serui,
& si ligati,
maximam ha-
bent virtutē.

relaxat, & a Dæmonib' liberat, an ipse se ipsum nō per se ipsum soluit? Propterea, primū ipse vinc-tus est, ac deinde reliquos vinc-tos soluit, vt discas seruos Christi, etiam ligatos, multo maiorē habere virtu-tem quā reliqui soluti. Si quidem adeo mirū non fuisset, si liber ac so-lutus hoc fecisset. Itaq; non erat in firmitatis hoc vinculum, sed maio-ris potētie. Nā hoc pacto illustrior fit sancti huius virtus, quod vinc-t' ipse vinc-tis dominatur. Quādo nō solū se ipsum vinc-t' exoluit. Quid hic profuerunt parietes? Quid ple-nioris securitatis contulit carceris custodi, quod in interiorē custodiā Paulū coniecit; quando & exteriorē patefecit? Quam obrem vero, & noctu istud, & cū terrēmotu fa-ctum est? Indulgete paululum, atq; concedite Apostolicis verbis deten-to, Apostolicisq; in rebus deliciātis, permittite (inquā) in Pauli Cathe-na iocūdari. Date huic plus aliquā to immorari, vincula prehendi. Ne mo me eximat. Tutius ego nūc de-siderio ligor quam ipse tum ligno. Istud vinculū nemo soluat, ne cti-tur enim a desiderio & amore Chri-sti. Istud certe vinculū nec Angeli neq; ipsum cælorum regnum laxa-re valuerit ipsum potest audire Pau-lum dicentem: *Nec Angeli, nec Prin-cipatus, neq; potentatus, nec præsentia, neq; futura, neq; sublimitas, neq; pro-fundū, separare nos poterunt a dilectio-ne Christi.* Quā obrem igitur, circa noctis mediū res ista facta est? Qua ratione deniq; cū terræ motu? Au-dite & stupefcite dispensationem Dei. Vniuersa vincula soluta sunt, & ianux patefactæ: sed istud prop-ter carceris (dumtaxat) custodem factū est, non ad ostētationem, sed ad illius salutē. Quod enim reliqui vinc-ti, quod soluti iā essent ignora-uerint, ex ipsis Pauli verbis liquet: *Quid non dicit: Clamauit autē voce*

Ro. 8. g. 38.

Cur mediano-
cte hec acci-
derunt.

Propter uti-

A magna nihil mali tibi ipse facias, nam vniuersi hic sumus. Vtiq; non omnes intus fuissent, si & iānuas vidissent apertas, & se ipsos iam solutos. Cū enim soleant, et parietes perfodere, & tectorū fastigia, superiora q; ta-bulata trāsire; & cū ipsis quoq; vin-culis nihil non quod fugiant aude-re. Intus consistere vtiq; non susti-nuissent, solutis iam vinculis, ac iā-nuis apertis; deniq; & ipso custode altū dormiente, verū prorū pro vin-culis ferreis erat illis vinculū som-ni, ad hoc vt res ista fieret, & nihil ab hoc miraculo dāni saluando ac-cederet carceris custodi. Alias vero solent maxime noctu vinciri capti-ui, nō die. Videre itaq; licebat cap-tiuos tum diligēter denuō vinc-tos, idq; dormiētes: si vero ista diurno fuissent tēpore facta multum pla-nē dedissent tumultus. Iā cuius gra-tia motum etiam est carceris ædifi-cium? Ad hoc videlicet, vt ad rei ge-stæ spectaculum excitaretur carce-ris custos, nam is solus dignus erat qui saluaretur. Tu vero mihi excel-lentiā gratiæ Chri contēplare. Pro-fuerit quippe, & interea, dūm de vinculis agitur Pauli, Chri quoq; gratiam cōmemorare: Immo, & ip-sa diuinæ sunt gratiæ sunt qui fac-tum hoc reprehēdunt; nempe quod saluatus est carceris custos, &c. Vi-de plura in eodem Chrysos.

Iustin' Philosophus & Mar-tyr; Quæst. 38. ad Orthodox.

D Si fidē facere discipulis suis Ioā-nes de Chro volebat, eū esse Chrm, cum eos misit ad eū (hoco-nim non nulli dixerunt) cur nō eis id affirmauit, sed per eos Chrm per-contratus est? Sin ipse qua in carce-rem cōiectus esset, ex varijs cogita-tionibus in dubiū de Chro adduct' erat (nam & hoc dixerunt alij) cur sic interrogat quasi eum non dum venisse sciat? Nam illud: *Tunc is es,*

litatem & cō-
modū custodis

Ast. 16. c. 28

Ob quid ædi-
ficiū carceris
motum.

Si de vinculis
Pauli loqui-
mur, de Chri-
sti etiam re-
cordemur.

Quare Ioā-
nes non affir-
mauit disci-
pulis prius,
Christum es-
se Mesiam.

An Ioānes in
carcere dubi-
tauerit Chri-
stū esse Me-
siam.

qui

qui venturus est, an alium expectamus? videtur innuere Christum non dū venisse, sed optari, ac expectari. Si enim hoc ei per suassum fuisset, nō sic interrogasse: *Tu ne Christus es, an alius quispiam quā Christus?*

RESPONSIO.

QV Oniā de Christi miraculis diuersi sermones ferebātur; alijs dicentibus eū, qui hāc faceret, esse Eliā, alijs Ieremiam, alijs aliū aliquē Prophētā: hos sermones audiens Ioannes in carcere, mittit discipulos suos ad discendū, hanc qui hēc facit miracula, is sit de quo ipse Ioannes testatus est; an alius quis, qui multorū fama celebratur. Hūc Ioannis scopum intelligēs Iesus, præsētibz Ioannis, discipulis fecit multa miracula, persuadēs & ipsis, & per ipsos Ioanni, se eū esse qui fecisset, etiam quē aliorū nomine ferebantur miracula, & de quo Ioannes ipse testatus fuisset.

In lib. Anticimenon. 2.

INTERROGATIO.

Ioā. 1. d. 29.

An Ioannes dubitauerit de Christo, de quo testimonium tulerat.

Ioā. 3. d. 31.

Ioā. 3. d. 31.

Sicuti ego nūc tunc ventum velle

CV M Ioannes Baptista veniē tē ad baptisma Dominū, ostēderit dicens: *Eccē Agnus Dei.* Et si qui & humilitatē suam, et diuinitatis eius potētiam considerās, dicēs: *Qui est de terra, de terra loquitur, qui autem de celo venit, super omnes est.* Cur in carcere positus, mittens discipulos requirit, dicens: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* Tanquā si ignoraret quē ostenderat, & an ipse si nesciat, quē ipsum esse prophetando, baptizādo, ostendendo clamauerat.

RESPONSIO.

HÆ C citius quēstio soluitur si gestę rei tempus & ordo pensatur. Ad Iordanem enim fluuēnta positus, quia ipse Redemptor mundi esset asseruit. Mussus vero in carcerem, vtrum aliū expectent, an ipse veniat requirit: non quia ipsum

A mundi Redemptorē dubitat, sed requirit vt sciat, si is qui per se in mū dū venerat, per se etiam ad inferna claustra descēdat. Quem enim pręcurrentē nascendo mūdo nuntiauerat, hunc moriendo ad inferos pręcutiebat, ait ergo: *Tu es qui venturus es, an aliū expectamus?* Ac si aperte dicat, sicut pro hominibus nasci dignatus es, an etiam pro hominibus mori digneris in sinu: vt qui natiuitatis tuę pręcursor extiti, mortis etiam pręcursor fiam: & venturum in inferno nuntiem, quem iam venisse mūdo enuntiaui.

Hilarius in Matth. Can. 11.

IO A N N E S cū audisset in carcere opera Christi, mittens ad eū discipulos suos, ait illi: *Tu ille qui venturus es, an alium expectamus?* Ioannes detentus carcere Dominum ignorat? Et Prophēta tantus Deū suū nescit? At, qui venturū, vt prętor nuntiauit, cōsistentem vt Prophēta agnouit, ad eūtem vt confessor venerat. Vnde tam varię & tā abundanti eius scientię error abrepit? Sed consequens de eo Domini testimonium hoc ita sentiri nō finit. Ne q̄s sane credi potest, Spiritus sancti gloriam in carcere posito deffuisse, cū Apostolis virtutis suę lumen esset in carcere positus ministratus, sed prębetur in his quę in Ioanne gesta sunt intelligentia amplior, & cum facti efficientia gratia in eo expressa sentitur, vt Prophēta ipse ipso quoq̄ conditionis suę gerere Prophētarēt, quia in eo forma legis elata est. Chřū etiā lex annūtiavit & remissionē peccatorū prędicauit, & regnū celorū spondit, & Ioannes totum hoc op⁹ legis expleuit. Igitur cessante iā lege, quę peccatis plebis inclusa & populi iūcta vitijs, ne Chřs posset intelligi vinculis & carcere cōtinebatur. Ergo ad Euangelia cōtuenda lex mittit,

nūtiare te ad inferos descēsurum.

Discipulorū
ignorantiæ cō
soluit Ion.

Misit, ut ag
noscerē, quē
ipse predica
rat.

ut infidelitas fidem dictorum con
templetur in factis. Et quod intra
eum peccatorum fraude sit vinctū,
per intelligentiam libertatis Euan
gelicæ abluatur. Tali igitur Ioan
nis exemplo non suæ, sed discipu
lorum ignorantie consulit. Ipse e
nim venturum in remissionem pec
catorum prædicaui, sed ut scirent
non alium à se prædicatum, ad ope
ra eius intuenda discipulos suos mi
sit, ut authoritatem dictis suis il
lius opera conferrent, neque Chri
stus alius expectaretur quàm cui
testimonium opera præstitissent.

*Theophylactus in 11. cap.
Matthæi.*

Ioan. 1. d. 29.

NON interrogat Ioānes qua
si ignorans Christum. Nā
quo pacto ignoretur? cū testatus
sit: *Ecce Agnus Dei.* Verū quia disci
puli eius inuidebāt Ch̄ro, ut pluri
bus argumētis certiores eos redde
re, proter hoc mittit eos, ut vel vi
sis miraculis credāt Ch̄m Ioanne
maiorē esse, & iccirco fingit se ro
gare: *Tu es qui venturus es?* Hoc est,
qui expectatur in scripturis in car
ne venturus? Non nulli autē dicūt,
quod cū dixerit: *Vēturū,* interroga
uerit de descenso ad inferos, quasi
ignoret Ioannes & dicat: *Es tu ille,
qui ad infernū venturus est, an aliū ex
pectam?* Hoc autē friuolū fuerit di
cere. Quoniā enim Prophētis alijs
excelentior fuerit Ioannes: quomo
do crucifixionē Christi, & eius ad
inferos descensum ignorasset? Præ
sertim, cū ipsum agnū nominarit,
eo quod pro nobis immolād⁹ erat.
Sciebat igitur Ioānes, quod et ad in
feros vēturus esset Dñs cū anima
ut & illi saluaret, sicut dicit Gre
gorius Theologus, omnes qui cre
dituri erāt, quod pro nobis incarna
tus esset: Et non sicut ignorans ro
gat, sed sicut volens copiosis testi
monijs discipulos suos docere de

Ioannis disci
puli inuide
bant Christū
obidq; misit
eos.

Greg. Theo
logus.

A Christo obmiraculorum opera
tionem. Vide enim & Christum
quid dicat ad hāc interrogationē.

Ambrosius in Lucam lib.

5. cap. 7.

NON simplex intellectus in
simplicibus est verbis. Alio
quim presentibus superiora cōpug
nat. Quomodo enim Ioannes, quē
in superioribus Deo patre demō
strāte cognouit, hic nescit? Quomo
do et ibi quē ante nesciuit agnouit.

B Et hic iā quē sciebat ignorat? (*Nes
ciebā* inquit) *eum, sed qui misit me bap
tizare, ipse mihi dixit: Super quem vide
ris spiritū descendē de celo.* Et dic
to credidit, & demōstratū agnouit,
& baptizatū adorauit, & venientē
Prophætāuit. Denique ego (inquit) *vi
di, & testimonium perhibui, quoniā hic
est electus Dei.* Vnde ergo fieri posset
ut sic Prophēta tantus erraret, ut
de quo dixerat: *Ecce qui tollit peccata*

Ioan. 1. d. 33.

Ibidem. 34.

C mundi, Adhuc eū Dei filium esse nō
crederet? Aut enim insolētiā est ei
tribuere diuina, quē nescias, aut de
Dei filio dubitasse, perfidia est. Nō
cadit igitur in talē Prophētā tanti
erroris suspicio. Itaq; si intellectus
simplicis formæ cōpugnat, spirita
lem quæramus figuram. Et quia su
pra iam diximus in Ioanne typum
esse legis, quæ p̄nuncia fuit Chri
sti, recte lex, quæ peccatoribus perfid
orum, tanquam æterna carceri
bus luce vacuatis, corporaliter te
nebatur inclusa, quauiscera fæ
cunda pœnarum, & fore amentie
coercent, plenum exitium testimo
nij dominicæ dispensationis sine
Euangelij nequit astipulatione per
ferre. Prophætāuit quidam lex in
Exodo baptismatis gratiam per
nubem & mare spiritualē, in agno
p̄nuntiāuit escam, fontem peren
nem designauit in petra, remissio
nē peccatorum in Leuitico reuela
uit, regnum cælorum annuntiāuit

Profus abō
ni erroris sus
pitione caret
Ioannes.

in

in Psalmis, terram repromissionis in Iesu naue manifestissime declarauit. Hæc omnia cum Ioānis quoque congruunt testimonio, sed tamen tyrannicis mundi istius potestatibus, quominus in lucem dominicæ resurrectionis offunderet inclusa cohibetur: Mittit ergo suos discipulos ad Christum Ioannes, vt supplementum scientia consequatur, quia plenitudo legis Christus est, vt quoniam nutant plerumque dicta sine factis, & fides plenior gestorum testificationibus quam verborum spōsionibus exhibetur, quæ tunc in pectoribus Iudæorum velut obserata lege nutabat, ipso spectaculo Dominicæ crucis, & pleno resurrectionis testimonio pāderetur. Et fortasse isti discipuli sūt duo populi, quorum vnus ex Iudæis credidit, alter ex gentibus, qui ideo credidit, quia audiuit. Voluerunt ergo isti videre propter illud: *Vestri autem beati oculi qui vident, & aures vestra qui audiunt.* Sed etiam nos vidimus in Ioanne oculis nostris perspeximus in Apostolis, & manibus nostris perscrutati sumus in Thomæ digitis. *Quod enimerat ab initio, quod audiuius, & quod vidimus oculis nostris perspeximus, & manus nostra scrutata sunt de verbo vitæ, & vita aparuit nobis.* Quando aparuit? Quando vidimus, non sic aparebat ante quā videretur: *Gratias ergo Domino qui crucifixus est pro fide nostra, crucifixus pro cupiditatibus nostris. Mens mea in illo crucifixa est.* Itaque & nunc qui vetus testamentum recensent, antequam cognoscant Euangelium, & quasi quædam Dominici corporis vestigia legunt, venturum putant, & requirunt vtum ipse sit Christus Dei filius qui venturus est. Et cum legunt, quando cum Abraham locutus est, vel quando secundum militiæ cælestis ostendit, dicunt utique: *Tu es qui venturus es, an*

A *alium expectamus?* Cum autem venerint ad Euangelium, & cognouerint illuminari cecos, & ambulare claudos, audire surdos, mundatos esse leprosos, mortuos resurrexissē, tunc dicunt: *Vidimus eum, & oculis nostris perspeximus, & inuestigia claborum eius digitos nostros insecruius.* Videmur enim nobis vidisse quem legimus, spectasse pendentem, & vulnera eius spiritu Ecclesiæ scrutante tentasse. Sic enim digito Dei eiiciuntur Dæmonia, fides quoque digito Ecclesiæ reperitur, aut fortasse in parte quædam operatricem corporis nostri, omnium videmur inuestigasse Dominicæ seriem passionis. Fides enim per paucos ad plures peruenit. Lex ergo Christum venturum annuntiat, Euangelij scriptura venisse cōfirmat, non nulli etiam de ipso Ioanne sic intelligunt, magnum quidem Prophetam, ita vt Christum agnosceret, annuntiaret remissionem peccatorum futuram, sed tamen non tanquam dubium, sed tanquam pium vatem, quem venturum crediderat, non credidisse moriturum. Non igitur fide, sed pietate dubitauit. Dubitauit & Petrus dicens: *Propitius tibi esto Domine, nō fiat hoc.* Ille fidei princeps, cui se Christus non dūm Dei filium dixerat, & tamen illi crediderat, de morte Christi nec Christo credidit, pietatis affectus non indeuotionis est lapsus. Denique alibi lauari sibi pedes recusat, vbi mysterium non agnoscit, dum Dominico grauat obsequio. Ergo moriturum Christum, nec sancti crediderunt. *Quod enim oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, hæc preparauit Deus diligentibus eum.* Religiosus itaque lapsus amoris fidem non impendit denique Dominus sciens neminē sine Euangelio plene posse credere, quia sicut

Dæmonia digito Dei eiiciuntur.

Fides per paucos ac plures peruenit.

Mat. 16. c. 23. Pietate dubitauit Ioan.

Matth. 16.

1. Cor. 2. b. 9. Isai. 64. d. 4.

Christus plenitudo legis.

Quare diuum mittuntur. Mat. 13. b. 16 Luc. 10. d. 23.

1. Ioā. 1. d. 1. 2.

Fides à veteri incipit testamento & non completur.

Ps. 145. c. 7.

Tobi 3. d. 25.

3. Regum 17.

c. 19.

4. Regum 5.

d. 14.

L. 4. c. 27.

fides à veteri incipit Testamento, ita impletur in nouo: interrogatus de se, non verbo aliquo, sed factis se esse significauit. Ite (inquit) renuntiate Ioanni quæ videtis & auditis: cæci vident, claudi ambulant, surdi audiunt, leprosi mundantur, mortui resurgunt, pauperes Euangelizantur: Plenum sanctorum testimonium, quo Dominum Prophetæ cognosceret. De ipso enim, non de alio, fuerat Prophetatum. Quia, Dominus dat escam esurientibus, Dominus erigit elisos, Dominus soluit compeditos, Dominus illuminat cecos, Dominus diligit iustos, Dominus custodiet aduenas, orphanum & viduam suscipiet, & viam peccatorum exterminauit. Quis ista (inquit) faciet? Regnabit Dominus in æternum. Ergo non humanæ ista, sed diuinæ virtutis insignia sunt, cæcis perpetuæ tenebras noctis aperire, defosforumque oculorum vulnera infusa luce sanare, auditum insinuaré auribus surdorum, laxatis soluta membra reformare, compagibus in lucem quoque rerum refuso vigore viuendi reuocare defunctos. Hæc ante Euangelium vel nulla. Receperit (licet) Tobias oculos, vnus est in exemplo, & tamen Angeli fuit illa medicina non hominis. Elias mortuum suscitauerit, ille tamen logauit, & fleuit, hic iussit. Eliseus leprosum mundari fecerit, non tamen illic valuit præcepti autoritas. Sed figura mysteriorum. Non defecerit ad escam viduæ esurientis. Prophetice se multiplicans farina præceptis, vnam tamen viduam farina illa, vel potius eadem quoque Sacramenti species præfigurata seruauit. Sed tamen

parua adhuc ista dominicæ resurrectionis exēpla sunt plenitudo fidei, crux Domini, obitus sepultura est.

A Hieronymus Algasia, Quest. 1.

C V R Ioānes discipulos suos mittit ad Dominum, vt interrogent eum. Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Cū prius ipse de eodem dixerit: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. De hac quæstione in cōmētarijs Matthæi plenius diximus. Vnde apparet, quæ hæc interrogas, ipsa te volumina non habere. Tamen stringendū est breuiter, ne omnino tacuisse videamur. Ioannes mittebat Discipulos suos in vinculis constitutus, vt sibi quærens illis disceret: & capite truncandus, illum doceret esse secutandum, quem interrogatione sua magistrum omnium fatebatur. Neque enim poterat ignorare, quem ignorantibus ante monstauerat, et de quo dixerat: Qui habet sponsam sponse est. Et: Cuius non sum dignus calciamenta portare. Et: illum oportet crescere, me autem minui. Deumque complacui. Quod autem dicit: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Hunc quoque sensum habere potest: scio quod ipse sis, qui tollere venisti peccata mundi: sed quia ad Inferos descensurus sum: etiam hoc interrogo: vtrum & illuc ipse descendas, an impium sit, hoc de filio Dei credere, aliumq; missurus sis? Hoc autē scire desidero: vt qui te in terris hominibus nuntiaui, etiam Inferis nuntiem: si forte ventur⁹ est? Tu enim es, qui venisti dimittere captiuitatem: & soluere eos qui tenebantur. Cuius sciscitationem Dominus intelligēs, operibus magis quā sermone responderet: Et Ioanni præcipit nuntiare: videre cæcos, ambulare claudos, leprosos mūdari, surdos audire mortuos surgere (& quod his magis est) pauperes Euangelizari? Pauperes autem, vel humilitate, vel diuitijs:

D. Hierony. in Mat. videndus

*10. d. 29.
Mat. 3. c. 11.
10. d. 30.*

Diuites & pauperes æquales in uocatione & via salutis.

Luc. 7. d. 23.

Ioan. 3. c. 27.

Luc. 7. d. 24. & Matthe.

11. d. 7. Sensus istius loci.

Ioan. 1. d. 29.

Falsa prædicationis gloriâ querit humanam.

tij: vt nulla inter pauperem diuitemque distantia sit salutis, sed omnes vocentur æqualiter. Quod infert: *Beatus qui non fuerit scandalizatus in me*: Non Ioannem, sed Discipulos eius percutit: qui prius accesserant ad eum dicentes: *Quare nos & Pharisei ieiunamus frequenter, discipuli autem tui non ieiunant?* Et ad Ioannem: *Magister cui tu præbuiſti testimonium iuxta Iordanem: ecce discipuli eius baptizant, & plures veniunt ad eum.* Quo dicto, liborem significant designorum magnitudine, & ex inuidiæ mordacitate venientem: Cum baptizatus a Ioanne ipse audeat baptizare: Et multo amplior ad eum turba concurrat quam prius venerat ad Ioannem, & ne forsitam plebs nesciens, hoc dicto Ioannem sugillari arbitraretur, in illius laudes perorat: & cepit de Ioanne ad turbas dicere circumstantes: *Quid existis in desertum videre? Arundinem vento agitatam? Sed quid existis in solitudinem videre? Hominem mollibus vestitum?* Et reliqua. Cuius dicti hic sensus est: Nūquid ad hoc existis in eremum, vt videretis hominem instar arundinis vectorum flatu, in partes varias inclinari, vt quem ante laudauerat, de eo nunc dubiter: & de quo prius dixerat: *Ecce Agnus Dei*: Nunc interroget, vtrum ipse, an alius sit, qui, vel venerit, vel venturus sit? Et quia omnis prædicationis falsa, sectatur lucra, & gloriâ querit humanam: vt per gloriâ nascantur compendia, asserit eum camellorum vestitum pillis, nulli posse adulationi succumbere: & qui locustis vescitur ac melli syluestri, opes neque alias terrenas delicias querere, rigidaque & austera vita, aulas vitari palatij: quas quaerunt, qui purpura, & bysso, & mollibus vestiuntur. Dicitque eum non solum Prophetam, qui soleat ventura prædicere, sed plus esse quam

A Prophetam: quia quem illi venturum esse dixerant, hic venisse monstrat dicens: *Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi*: præfertim cui ad fastidium Prophetale, Baptistæ accesserit privilegium: vt qui dixerat: *Ego a te debeo baptizari*, Ipse cum Baptizauerit: non præsumptione maioris, sed obedientia discipuli, actimore serui. Cumque inter natos mulierum, nullum asserat Ioanne surrexisse maiorem: se qui de Virgine procreatus est maiorem esse commemorat, siue omnem Angelum in cælis qui minimus est, in terris cunctos homines anteit. Nos enim in Angelos præficimus, & non Angeli in nos: sicut quidam terrentes sopore grauisimo somniant. Nec sufficit hoc in Ioannis laudibus, nisi ipse prædicans Baptismum penitentiae, prius dixisset referatur: *Penitentiam agite, appropinquabit enim Regnum celorum*. Vnde a diebus prædicationis eius regnum celorum vim patitur: vt qui homo natus est, Angelus esse desideret, & terrenum animal caeleste querat habitaculum. Hæc enim & propheta vsque ad Ioannem Prophetauerunt: non quod Ioannes sit finis prophetarum & legis, sed ille qui Ioannis testimonio prædicatus est. Ioannes autem secūdam mysterium, quod in Malachia scriptum est: *Ipse est Elias qui venturus est*. Nō quod eadē anima (vt heretici suspiciantur) in Elia, & in Ioanne fuerit, sed quod eadē habuerit sancti spiritus gratiam, zona zinctus, vt Elias: viuens in eremo, vt Elias: persecutionem passus ab Herodia, vt ille substituit ab Iezabel: vt quomodo Elias secundi præcursor aduentus est, ita Ioannes venturum in carne Dominum saluatorem: non solum in eremo, sed etiam in matris utero salutarit, & exultatione corporis nuntiarit.

Mat. 3. b. 14.

Qui se humiliat exaltabitur, &c.

Act. 2. f. 38.

& Matthe.

2. 1. 2. &

Mar. 1. d. 4.

Mat. 11. b. 4.

Malach. 4.

b. 5.

Error hereticorum refutatur.

*Hieronimus in Matthæum
lib. 2. cap. 11.*

Ioan. 1. d. 29.
Matth. 3. d. 17.
Luc. 9. c. 35.

ET factum est, &c. Iannes autem cū audisset in vinculis opera Christi, &c. Non quasi ignorans interrogat: ipse enim cæteris ignorantibus demonstrauerat dicens: *Ecce Agnus Dei qui tollit peccata mundi: & patris vocē audierat intonantis: Hic est Filius meus dilectus in quo mihi cōplacui.* Sed quomodo Saluator interrogat, vbi sit positus Lazarus ut qui locum sepulchri indicabant, saltem sic pararentur ad fidem: & viderent mortuū resurgentem: sic & Ioannes interficiendus ab Hærode, discipulos suos mittit ad Christum, ut per hanc occasionem vidētes signa atque virtutes crederent in eum: Et magistro interrogante si bi discerent. Quod autem superuiderent discipuli Ioannis aduersus dominum, & haberent aliquid mordacitatis ex libore & inuidia, superior quoque interrogatio demonstrauit Euāgelista referēte, tūc accesserūt ad eū discipuli Ioannis dicentes: *Quare nos, & Pharisei ieiunamus frequēter; discipuli autē tui nō ieiunāt.* Et alibi: *Magister cui tu præbuiisti testimoniū ad Iordanem, ecce discipuli eius baptizant, & plures veniunt ad eū.* Quasi dixerint: Nos deferimur, hic raritas est, ad illum turba concurrat. (*Tu es qui venturus es, &c.*) Non ait: *Tu es, qui venisti,* Sed, *Tu es qui venturus es.* Et sensus est: mada mihi, qui ad infernū descēsurus sum, utrum te & inferis debeam nuntiare, qui nuntiaui superius. An non conueniat filio Dei, ut gustet mortem: & alium ad hæc Sacramēta misurus es?

*Chrysost. Homilia. 27. in
cap. Matthæi. 11. tom. 7.*

Nil carnis erat in Ioann. nisi visio.

IOANNES specie homo, gratia Angelus: quia nihil carnis erat in eo nisi visio sola.

Arat in eo nisi visio sola. Corpore tenebatur in carcere, anima autem in cælo: & quod Herodes illi faciebat pro pæna, ille suscipiebat pro beneficio. Et ira illius quasi Dei misericordia fruebatur, quia verum gaudium est sanctorum exire de mundo. Quemadmodum festinātem hominem, ad rem aliquam, quam desiderat, si quis nesciens cōsiliū eius, pro malo cōpellat eū ire volentem: sic puto esse, cū impius hominem iustum vult occidere, mori cupientem, sicut seruus postquam cōmissi operis impleuerit pensum, gaudet ante faciem domini sui apparere: sic & Ioannes commissæ prædicationis mysterio consummato, lætabatur ad Deum transire. Et non solum de morte sua non contristabatur, sed ipsam quoque dilationem vitæ suæ pænam putabat. Vis scire quod est super humanam naturam? Missus in carcerem non de suo perinde periculo sollicituserat, sed de aliorum salute cogitabat, id est, discipulorum suorum. Ideo mittens ad Christum interrogabat: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* In prima quidem facie extraneum aliquid videtur facere Ioannes. Cui enim ad baptismum suum veniente dixerat: *Ego a te debeo baptizari, & tu venis ad me?* Quem inter innumerabiles populos venientem, digito loquens monstrauerat, *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Et quod amplius est, quem in vtero constitutus prius quam nasceretur, non solum cognouit, sed etiā exultatione spiritali matrem suā fecit esse Prophætā. Ipse nunc (quasi nesciens) interrogat: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* Sed Ioannes in carcere, sciens iam se in exitu cōstitutum, volebat discipulos suos Christo adiungere: tāquam si prouidus pater moriens, filios suos consignet fideli tutori.

Desyde-

Positus in carcere non desed de suorum salute peccabat.

Mat. 3. d. 14.

Ioan. 2. d. 29.

Ioan. Christū suis discipulis tutorem dedit.

Desiderabat enim viuens plenam fidē videre discipulorū, & sine dubitatione aliqua credentes in Christo. Sicut pater moriens, si viderit filios suos bonis moribus ornatos, & omni sapientia perfectos, quasi securus moritur, nihil de cetero timens de illis: sic & Ioannes volebat, discipulos suos videre perfectos in Christo, vt iocundius moreretur. Magis autem non sicut pater filios suos commendabat Christo, quasi tutori, sed quasi pædagogus alienos filios, quos ad tempus accipit, vt erudiret, eruditos volebat Chro reddere, quasi proprio patri ipsorū. Ideo interrogabat per discipulos suos, non vt ipse reaccipiens responsum a Christo audiret, & disceret, sed vt missi discipuli oculis suis viderent opera eius, & crederent. *Tu es qui venturus es, an alium expectamus.* Dum dicit; *Tu es qui venturus es, an alium expectamus.* Ostendit, quia duo erant, qui essent venturi, Christus, & Antichristus, de quo & Dominus alibi significat, dicens: *Ego veni in nomine Patris mei; et non recepiſtis me, alius veniet in nomine suo, & illum recipietis.* Significās, quoddā quicumq; nō receperit Christum, expectat Antichristum venire. Intellexit cogitationem Ioannis Christus, animaduertit concilium Principis sui Rex, sentit sermonem serui sui Dominus, quod enim spiritus in Ioāne dictauerat, Deus intellexit, dicente Apostolo: *Qui scrutatur corda, ſcit quid deſiderat ſpiritus.* Propterea ſpiritualis hominem ſpiritualis facile intelligit. Carnalis autem non intelligit ſpiritualis, ipse tamen intelligitur ab eo: quia ſpiritualis diiudicat omnia, ipse autem a nemine diiudicatur: quia carnalis homo ſecundum carnem loquitur, et ſemper ſecundū carnem intelligit, ſpiritualis autem ſecundum cor loquitur, &

A cogitationes rectas intellegit.

*Chryſoſt. Homilia. 36. in
11. capit. Matthe.
prima expoſ.*

CV M audisset Ioannes in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis interrogabat eum, dicens: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* Lucas autem dicit, ipsos Ioannis discipulos signa Iesu ad Ioannē detulisse, ac tū demum ad Iesum missos fuisse: quod tamen nullam habet prorsus ambiguitatem, sed altiore quādam solūm considerationem. Hic etenim etiam quā acerbo inuidiæ flagrant ardore oculius sub ostenditur. Quod autē sequitur, ambiguum valde, perplexumque esse videtur. Quid enim sibi voluit illa interrogatione: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* Quomodo enim qui vel antea quā signa Iesus fecisset, ipsum cognouit, qui a spiritu hæc didicerat, qui a Patre ipso audierat, qui corā omnibus ipsum esse Agnū Dei prædicauerat: quomodo (inquam) interrogatum nunc mittit, verum ipse, an alius venturus sit? Nam si dubitas an ipse sit Christus, quomodo tibi fidem habendā putas si de rebus ignotis eununties & asseueres? Sūmē namq; fidei dignitatē oportet eum habere, qui testimonij sui pondere tantam rem sit approbaturus: an non es qui dicebas: *Non sum sufficiens corrigiam calciamenti eius soluere?* Qui dicebas: *Quoniam non noueram ipsum, sed ille qui misit me baptizare in aqua ille dixit, super quem videris descendentem Spiritum, et permanentē in ipso, hic est qui baptizat in Spiritu sancto?* An non vidisti Spiritum in specie columbæ? Non audisti vocem? Nōne tu prohibebas ipsum, dicens: *Mihi est opus a te baptizari?*

B

C

D

Cōparatio.

Ioān. 5. c. 43.

Qui non recipit Christum expectat Antichristum.

Ro. 3. c. 27.

1. chor. 2.

Inuidia oculi.

Arguitur in Ioan. eo quod misit, &c.

Mat. 1. c. 7.
Ioan. 1. c. 33.

Matth. 3.

zari Nonne discipulis tuis quoque dicebas, illum extolli ad maius in dies oportere, te vero ad minus de primi? Nonne vniuerse prædica- bas plebi ipsum esse qui baptiza- bat, in Spiritu sancto, & igne: & quod ipse est Filius Dei, qui tollit peccata mundi? Hæc certe tu omnia, ante quam ille signorum miraculis corruscasset, magna vocæ prædica- ti. Quomodo ergo nunc, quando iam omnibus sua virtus manifestior est, quando per totam Palæsti- nam celeberrima eius fama præful- get, quando mortui ab eo excitati sunt, dæmones depulsi, multaque alia per lucem miracula, tunc mie- tis ac interrogas ipsum? Quid nam hoc est? an per fraudem illa priora quasi longas fabulas confinxisti? Et quis mentis compos talia fecis- set? Non dico de Ioanne, qui exul- tauit in vtero, qui prius quam nas- ceretur Christum prædicauit, qui erenum habitauit, qui Angelicam viuendi perfectionem in corpore adhibuit: sed de quouis homine non insano? Nam si etiam abiectis- simum quendam dicas, certe tamē post tot, tantaque, tam sua, quam aliorum testimonia, nullo modo dubitasset. Ex his omnibus apertis- sime patet, non ambigentem, nec vlla ignorantia ductum misisse qui quæreret. Sed nec illud dicere quis quam poterit, sciuisse quidem ipsum, terrore autem carceris ac vniculorum timidiorē fuisse. Nā liberationem sibi hæc interrogatio affert, nec si etiam hanc sperasset, quicquam aduersus veritatem si- mulasset vir ille, qui pietatis gra- tia vel mille mortes obisset. Nam nisi excelsa robore animi atque in- uicto fuisse, nunquam profecto ad vniuersum Iudaicum populum iam diu excitatum effusione Pro- phætici sanguinis tam fortis exti- tisset. Nunquam ferocissimum il-

A lum tyrannum tanta fiducia sui sic redarguisset, vt in media vrbe, ac foro cunctis audientibus, tanquam infantem, aut adolescentulum in crepasset. Quod si timidiorē quis- piam suspicatur factum fuisse, quo modo discipulos suos non fuerit ve- ritus, quibus audientibus tot, tanta- que de Iesu attestatus fuit: Sed eos interrogatum misit, cum alios mit- tere potuisset quauis non ignora- ret inuidia quadam illos in Chris- tum commoueri, & ansas reprehen- dendi semper quæsisse. Quomodo autem plebis etiam eum Iudaicæ non puduit, cui multa de Christo ac magnifica prædicauerit? Quid autem ipsi ad effugiēda vincula & carceres profuisset, qui nec Chri- sti causa victus fuerit, nec quia di- uinam virtutem Christi prædica- uerit: verum quia iniquitatis Hæ- rododis coniugia accusauit? Patet igitur non dubitasse Ioannem ea de re, de qua nec infans quidem aut mente captus dubitasset. Quare o- portet satisfactionem ad inuenire, cuius nam reigratia interrogatum Ioannes misit. Alienio res erant a Christo discipuli eius, & inuidia cuiusdam stimulis semper agitabatur, magistrum suum pluris esse cu- pientes, quæ res maxime verbis ip- forum comprobatur. Dicebat ad Ioannem: *Qui tecum erat trans Iorda- nem, cui & testimonium perhibuisti*, Ecce his baptizat, & omnes ad eū veniunt. Ac rursus de mundatione facta est quæstio inter Ioannis dis- cipulos, & Iudeos: præterea Iesum aggredientes dicebant. *Cur nos & Pharisei ieiunamus, discipuli autem tui non ieiunant?* Nam cum nihil ad- huc altius, ac super hominem de Christo cogitarent: Ioannem autē plus quam hominem arbitrarētur, non poterant æquo animo ferre, crescere indiēs Iesum videntes, Ioannem vero quotidie minoris esti- mari:

Quare misit
discipulos et
non alios.

Quare incar-
cerat? est Ioa-
cū non, &c.

Inuidia frā-
grabant Ioa-
discipulis.

Quæstio in-
ter Iudeos et
discipulos
Ioan.

Misit & cō-
ignores.

Ioannes mit-
titur ad popu-
lum Iudaicū,
vt fortissim⁹
& animo cōs-
tantissimus,
&c.

mari: Quæ tamen turbatio faciebat, ut meliore Iesum mente audirent: ad quod Ioannes donec cum ipsis erat, tam precibus quam rationibus hortabatur. Verum cum non persuaserit, mortem, licet propinquam, fore videret, timens ne pernitiosæ materiam opinionis relinqueret, si maiorem se Christo putantes, discipuli, nullo pacto illi coniungerentur; hoc modo Christo ipsos offerre curauit. Nam si aperte ipsos consulisset, ut Christo, tanquam meliori adhererent, nullo pacto ei credidissent: sed præcipua Ioannis modestia id dictum putantes, magis ipsum colerent. Silentio autem tantam rem pertransire non potuit. Quid igitur facit? Ut ab illis ipsis quanta miraculorum splendore gloria Christus posset audire: non omnes? Sed duos, quos forsam faciliores ad credendum cæteris putabat, & qui simpliciter absque suspitione interrogare possent, ac rebus ipsis discere, quantum interest inter Ioanem & Iesum, mittere studuit. *Ite igitur* (inquit) *atque ab eo quarite, tu es Christus an alium expectamus?* Iesus autem qui mentem Ioannis non ignorabat, non dicit: *Respondete Ioanni, quia ego sum*: Sed quamuis ad interrogationem consequens erat, tamen quoniam poterat turbare auditores, ut ab ipsis reb⁹ posset quod querebant perdiscere, sedulo facit. Scribitur enim multos ipsum tunc curasse cum aduenissent, & certè non erat consequens, cum interrogatus esset: *Tu ne Christus es*. Ad quæsitam quidem nihil respondisse, sed confestim multos ægorantes curasse, nisi hoc facere voluisset, quod diximus, cum nemo ignoret testimonium, quod a rebus trahitur, certius esse quam verborum, & absq; nulla suspitione. Quia ergo sicut Deus qui mentem misit Ioannes, non erat nescius,

A cæcos, claudos, alijque morbis plurimis laborantes illico curauit. Non ut Ioannes hæc disceret; non indigebat enim ijs ille, qui credebatur, sed ut discipulos eius ambigentes attraheret.

*Gregorius Homilia .i. in
Ezechielem.*

B **A**LIVANDO enim spiritus prophetiæ ex presenti tangit animi prophetantis, & ex futuro nequaquam tangit: aliquando ex futuro tangit, & ex presenti non tangit. Aliquando vero ex presenti & futuro tangit: aliquando autem ex præterito & ex presenti atque ex futuro pariter tangitur animus prophetantis. Aliquando tangit ex præterito prophetiæ spiritus, nec tangit ex futuro, aliquando tangit ex futuro, nec tangit ex præterito. Aliquando vero in presenti ex parte tangit, & ex parte non tangit. Aliquando in futuro ex parte tangit, & ex parte non tangit. Sed hæc ipsa si possumus eo ordine quo præmissa sunt sacre scripturæ testimonijs ostendamus. Ex presenti enim prophetiæ spiritus prophetantis animum tangit, atque ex futuro non tangit, sicut Ioannes Baptista venientem Dominum videns ait: *Eccce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. Sed cum iam moriturus esset, misit discipulis requirebat dicens: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* In quibus verbis ostenditur, quia in terris quidem venisse Redemptorem nouerat: sed an per meptisum ad aperienda inferni claustra, descenderet, dubitabat. Ex presenti enim spiritu prophetiæ tactus fuerat, qui humanitatis mediatoris videns, & diuinitatem eius intelligens, confitebatur Agnum, qui peccata mundi tolleretur. Sed tactus

Spiritus prophetiæ, quælibet quid operetur.

Duos misit, & faciliores ad credendum.

Testimonium verum, certius est quam verborum.

Dubitabat: An esset ad inferos descendurus.

ex futuro non fuerat, quia aduentum illius in inferno nesciebat.

Gregorius lib. 40. Homiliarum, Homilia. 6.

Q Værendum nobis est (fratres charissimi) Ioannes Prophæta, & plus quam Prophæta, qui venientem ad Iordanis baptismum Dominum ostendit dicens: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi? Qui & humilitatem suam, & diuinitatis eius potentiam considerans, dicit: Qui de terra est, de terra loquitur; qui autem de celo venit, super omnes est: Cur in carcere positus, mittens discipulos suos requirit: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Tanquam si ignoret, quem ostenderat, & an ipse sit nesciat, quem ipsum prophætaudo, baptizando, & ostendendo, clamauerat: sed hæc citius quæstio soluitur: Sic gestæ rei tempus & ordo pensetur. Ad Iordanis enim fluentem posuit; quia ipse Redemptor mundi esset asseruit; missus vero in carcerem, an ipse veniat requirit: non quia ipsum esse mundi Redemptorem dubitat; sed quærit ut sciat, si is qui per se in mundum venerat, per se etiam ad inferni claustra descendat. Quem enim præcurrens mundo nunciauerat, hunc moriendo & ad inferos descendendo præcurrebat. Ait ergo: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* Ac si aperte dicat: sicut pro hominibus nasci dignatus es, an etiam pro hominibus mori, & ad inferos descendere digneris insinua, ut qui natiuitatis tuæ præcursor extiti, descensionis etiam præcursor fiam, & venturum in inferno te nuntiem, quem iam venisse mundo enunciaui. Vnde & inquisitus Dominus enumeratis potentiae suæ miraculis, de mortis suæ protinus humilitate respondit: dicens: *Cæci vident,**

A claudi ambulant, leprosi mundantur; Surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur: & beatus qui non fuerit scandalizatus in me. Visis tot signis tantisque virtutibus non scandalizari quisque potuit, sed admirari, sed infidelium mens graue in illo scandalum pertulit, cum eum post tot miracula morientem vidit. Vnde & Paulus dicit: *Nos autem predicamus Christum crucifixum: Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam.* Stultum quippe hominibus visum est, ut pro hominibus author vitæ moreretur: & inde contra eum homo scandalum sumpsit, unde ei amplius debitor fieri debuit. Nam tanto Deus ab hominibus dignus honorandus est; quanto pro hominibus & indigna suscepit. Quid est ergo dicere: *Beatus qui non fuerit scandalizatus in me*: Nisi aperta voce abiectionem mortis suæ humilitatemque signare? Ac si patenter dicat: Mira quidem facio, sed abiecta perpeti non de dignor, quia ergo moriendo te subsequor. Cauendum valde est hominibus, ne in mortem perspiciant, qui signa venerantur.

Chrysost. in Matth. cap. 11. Homil. 37. tom. 1.

I T E, & renunciate Ioanni qui audistis, & vidistis. Cæci respiciunt, claudi ambulant, Euangelizantur. Quibus adiecit. *Et beatus est qui non scandalizatur in me.* Ex quo illis ostendit, non esse sibi occultas cogitationes eorum. Quod si respondisset. *Ego sum,* & ostendisset (nempe ipsos) responsum hoc, & dixissent, aut certe cogitassent, quod Iudæi crebro more solent dicere. *Tu de te ipso testimonium perhibes:* Idcirco non nita dicit, sed signis ipsos (responsum hoc, & dixissent, aut certe cogitassent) ad fidem. Adducit, ut & omni suspitione doctrina sua careat,

In fidelium mens nimis in Dñi passione scandalizata fuit.

1. Co. 1. c. 23.

Deus ab hominibus tanto honorandus, quanto pro eis in digna passus est.

Ioan. 3. d. 31.

Ioannes dubitauit an ad inferos descenderet Christus.

Luc. 7. d. 23.

Ioan. 8. b. 13.

Christus discipulos Ioan. occulte momordit.

Luc. 7. d. 23.

Nota.

Quare Ioan. Christum Agnum vocabit

Colo. 2. c. 14.

Matth. 2. c. 11

reat, & hac luce dilucidior sit. Quapropter æque occulte ipsos arguendo momordit, nam cum illi scandalum propter ipsum paterentur, passionem mentis eorum ita detexit, ut nullus huius rei testis esse posset, sed conscientiae ipsorum, qui si bi ipsis conscij erant, res tota relicta sit, quantum in ipso scandalum paterentur, ac idè attraxit eos: dicens: *Beatus est qui non scandalizatur in me.* Verum, ut veritas vndique collucescat, illa etiam quæ ab alijs hoc in loco dicuntur, in medium protrahamus. Legant igitur non nulli ea de causa quæ iam dicta est ad interrogandum misisse Ioannē: Sed quia ignorabat. Ignorabat autem (aiunt) non totum mysterium, sed ipsum quidem esse Christum non ambigebat: utrum vero ab hominibus morti traderetur, an non, id dubitabat: præterea etiam interrogabat, dicens: *Tu es ne venturus? id est. Tu ne ipse ad inferos descendes?* Sed nulla prorsus hic sermo ratio ne probari potest. Non enim ignorabat hoc Ioannes, qui hoc ante alios maximè prædicauit, *Ecce (namquam inquit) Agnus Dei, qui tollit peccata mundi.* Agnum quippè vocauit, quia in crucis patibulo suspendendum sciebat. Cum etiā dixerit: *Qui tollit peccata mundi,* id ipsum significauit. Non enim alia, quam per crucem, via peccatum mundi abstulit, ut Paulus etiam declarat, dicens: *Quod aduersus nos erat Chirographum, de medio abstulit, cruci ipsum affigens.* Quando autem dicebat: *Hic est qui nos in spiritu baptizabit:* Ea quæ post resurrectionem futura erant prædixit, sed resurrectionis quidem ipsum, & spiritum daturum, inquitunt, sanctum nō ignorabat, sed cruci affigendum nesciebat, quomodo igitur resurgere poterat, nisi passus, crucifixusque fuisset? Aut quomodo maior Pro-

phetis Ioānes, qui vel ipsa quæ propheta dixerunt nesciebat? Quod vero maior erat quam Propheta ipse Christus attestatus est. Quod autem Propheta passionem Christi præuidebant, nemo vnquam inficiabitur. Esaias enim clamat: *Sicut onis ad occisionem ductus est, & sicut agnus coram tondente se obmutescet.* Et rursus: *Erit radix Iesse, & qui exurgit principari Gentibus in ipso gentes sperabunt.* Passionem deinde significans, passionisque gloriam adiecit: *Et erit requies eius honor.* Nec solum, quia crucifigetur, Esaias prædixit, verum etiam cum quibus crucifigetur. *Reputatus est enim (inquit) cum iniquis: neque id solum: sed etiam quod nulla se defensione liberabit: Hic (namq; ait) nō aperiet os eius.* Iniquitatem etiam condemnatum significat, cum dicit: *In humilitate eius indicatio sua abblata est.* Sed David quoque ante Esaiam id totum prædixit, & iudicium simul descripsit: *Quare (inquit) fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt Reges terre, & Principes congregati sunt in vnum, aduersus Dominum, & aduersus Christum eius.* Alibi autem modum quoque ipsum crucifigendi expressit, dicens: *Foderunt manus meas & pedes meos, & ipsa quæ milites facere ausi sunt, exquisitissimè exprefit.* *Partiti sunt (inquit) vestimenta mea, & in vestem meam miserunt sortem.* Nec de aceto siluit, quod Christo allatum in cruce est. *Dederunt (inquit) in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto.* Deinde Prophetæ quidem ante multos annos iudicium & condemnationem crucifigendorum cum ipso, vestimentorum distributionem, vestis sortem, alia quæ huiusmodi plura præscierunt: nec enim omnia dicere necesse est, ne prolixa nobis nimium fiat oratio. Hic vero qui maior illis omnibus

Esai. 53. b. 7.

Esai. 11. c. 10.

Esai. 10. c. 22.

Esai. 53. d. 12.

Psal. 2. d. 12.

Psal. 21. c. 17.

Isai. 19. c. 24.

Psal. 68. c. 22.

bus fuerat etiam hæc ab alijs prædicta ignorabat? Quo nam rationis colore hic sermo sustentari poterit? Aut cur illo modo non interrogauit Ioannes: *Tu es qui ad inferos venturus es?* Sed simpliciter: *Tu es venturus?* Multo autem illud ridiculosius est: asserunt enim. Ideò à Ioanne quæsitum fuisse, ut cum ad inferos deuenisset, ibi quoque prædicaret: aduersus quos non erit absque re ita dicere. Nolite (fratres) ad infantium mente descendere, sed vitio ac malicia infantes sitis: præsens enim hæc vita tam recte quam contrariā tibi viuendi potestatem dat: postquam vero diem tuum obieris iudicium & pœna consequitur: *In inferno enim* (Psalmista dicit) *quis confitebitur tibi?* Quomodo igitur æneæ portæ contractæ sunt, & vinctes contriti per corpus eius? Tunc enim primo in mortale corpus hominis apparuit, quod etiam mortis ipsius tyrannicam dissoluit potestatem, omnibusque ostendit vires mortis iam esse destructas; non eorum qui ante ipsum mortui fuerant, peccata dissoluta. Quod si ita non est, sed omnes ab initio defunctos à gehenna liberauit: quomodo ipse (inquit) tolerabilis erit: *Sodomis & Gomoræ?* Quod certe significat puniēdos quidem illos omnino, quanuis remissius. Nam si hac quoque in vita pœnas dederunt, non tamen ideo punitionem in vita illa effugerunt. Quod si illi qui tam grauiter hic puniti sunt, ibi quoque puniuntur, quanto magis qui nullum hic pepersi sunt supplicium? Sed magna (inquit) iniuria illis hac ratione fit; qui ante aduentum Christi naturæ concesserunt. Minime inquā: poterāt enim homines tunc etiam ipsum non confessi, saluari: Non enim Christi, qui non dum venerat ab illis cultus petebatur: sed ut idolorum cultu, spreto bonum solū

A Deum conditorem omnium cognoscerent. Dominus enim inquit. *Deus tuus, Dominus vnus est.* Iecirco Machabæi, qui ne legem traderēt, mori maluerunt, valde admiramur pueros quoque illos, aliosque cōplures apud Iudæos, qui bene & optime vixerūt, & hæc cognitionis mēsuram inuiolatam conseruauerunt, à quibus nihil aliud certum petatum est. Nunc autem non ita est, sed necessaria est ad salutem Christi cognitio: propterea dicebat: *Si non venissem, & locutus eis non fuisset, peccatum non haberent; nunc autem excusationem non habent de peccato suo.* Pariter etiam maiora in viuendi disciplina petuntur a nobis. Nā cum illis temporibus cædis pernicies, nūc etiam irasci satis est, ut pereas. Et tunc quidem alienæ vxori commisceri, atque adulterari supplicium afferebat: nunc autem etiam in continēter oculis cernere punitionem non fugit. Nam sicut cognitio ad perfectius, atque sublimius peruenit, sic certe disciplina quoque viuēdi ad melius nunc progressa est; Non igitur præcursore ad inferos opus erat: Præterea, si post mortem infideles reduci ad fidem possunt, atque saluari, nullus vnquam periuit, poterunt homines tunc pœnitentiam agere, & Christum adorare; quod Paulus testatur, dicens: *Omnis lingua confitebitur, & omne genuflectatur, celestium, terrestrium, & infernorum, & iterum: Vltima inimica destruetur mors.* Sed nullam utilitatem ex ista subiectione consequentur. Non enim voluntatis gratiæ, ac bone opuserit, sed rerum ipsarum (ut ita dicam) necessitatis, fugiamus ergo tales opiniones: fabulas certè aniles, atque invalidas. Isum audiamus Paulum de ijs disferentem: *Quicumque (enim enim) sine lege peccauerunt, sine lege etiam peribunt:* Quod de his qui ante legem fuerunt

Mar. 12. 1.

29.

2. Mach. 7. d. 2.

Ioan. 15. d. 22

Irasci satis est ad perditionē.

Oculorum in continentia.

Phil. 2. b. 10.

Ro. 14. b. 11.

1. Co. 15. d. 26.

Rom. 2. b. 12.

Psal. 6. b. 6.

Rom. 1. b. 18.

fuerunt protulit. Et qui cumque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Id iam de his qui post Moysen fuerunt omnibus dicit: Et quoniam rebelatur ira Dei de celo in omnem in pietatem, & iniustitiam hominum, furor, & ira, & tribulatio, & angustia in omnem animam hominis operantis malum. Iudæi primum atq; Gentili.

D. Thom. 2. 2. Quæst. 2. Artic. 7. ad 2.

Nō quæsiuit, ut ignorans, Ioan. de aduētu Christi in carne.

Ioan. 1. d. 34.

IOANNES Baptista de aduentu Christi in carne nō quæsiuit, quasi hoc ignoraret, cum ipse expresse id confessus fuerit, dicens: Ego vidi, et testimonium perhibui, quia hic est Filius Dei. Vnde non dixit: Tu es qui venisti? sed tu es qui ven-

Aturus es? quærens de futuro, non de præterito. Similiter non est credendum, quod ignorauerit eū ad passionem vēturū: ipse enim dixerat: Ecce Agnus Dei. Prænunciāns eius immolationē futuram: & hoc Propheta alij etiam nō ignorauerūt, sed ante prædixerunt. Sicut præcipue patet in Esaia. Potest ergo dici, sicut Gregorius dicit; quod in quisiuit ignorās, an in infernum esset in propria persona descēsurus? Licet sciret quod fructus passionis eius extendēdus erat vsque ad eos qui in Lybmo detinebātur. Secūdu illud Zacharię cap. 9. Tu quoq; in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua. Nec hoc tenebatur explicite credere, antequā esset impletū, quod perse ipsum deberet descendere.

ibide. 36.

Esa. 53. seq.

Zach. 9. c. 11.

TEXTVS.

VNTES renuntiate Ioanni quæ audistis & vidistis. 5. Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur. 6. Et Beatus est qui non fuerit scandalizatus in me.

D. Bernardus sermone. 59. super Cantic.

RG O si interra nostra, & flores apparuerunt, & vox turturis audita est, profecto & visu veritas comperta est: & auditu: vox quippe auditur, flos cernitur: flos miraculum est, ut nostra superior interpretatio habet, quod voci accedens fructum parturit fidei, & si fides ex auditu, sed ex visu confirmatio est. Sonuit

A vox, splenduit flos, & veritas de terra orta est, per fidelium confessionem verbo signoq;e pariter concurrentibus in testimonium fidei. Testimonia ista credibilia facta sunt nimis, dum flos voci auris oculus attestatur. Audita visa confirmant, vbi duorum testimonium (auris loquor & oculi) ratum sit. Propterea Dominus aiebat. *Ite, renūciate Ioanni* (eius nēpe discipulis loquebatur) *quæ audistis et vidistis.* Nec breuius illis, nec planius intimari fidei valuit certitudo. Eadem sane in breui etiā vniuersæ terræ persuasio facta est, & eodē argumē-

E gumē-

gumenti compedio. *Quæ audi-
stis* (inquit) *& vidistis*. O verbum
abbreviatum, attamen vium, &
efficax. Haud dubia profecto
affero quod auribus oculisque,
percipi. Intonat tuba salutaris;
corruscant miracula, & mun-
dus credit. Cito persuadetur quod
dicitur, dum quod stupetur os-
tenditur. Habes autem quia profecti
Apostoli predicauerunt ubique; Do-
mino cooperante, & sermone con-
firmante sequentibus signis. Habes
in monte stupenda claritate trans-
figuratum, et nihilominus superna
testificatū voce; Habes in Iordane
similiter & columbā designantem
& vocem testificantem. Itaque hæc
duo pariter ubique, vox & sig-
num ad introducendam fidem,
ex diuina largitate concurrunt,
vt latius ad animam per vtras-
que fenestras ingressus pateat ve-
ritati.

Rupertus Abbas in cap.

II. Matth.

Non solum te-
stimonio Ioh.
Christus ma-
nifestatus est,
sed & Patris.

Ioh. 5. f. 33.

ECCE quod cupiebat, Ioan-
nes interrogando dicens: *Tu es
qui venturus es?* Hoc enim ille fide-
lis amicus, quærebat, hoc intende-
bat, vt non contentus filius Dei, te-
stimonio Ioannis, maiori testimo-
nio, manifestaret se testimonio
Dei Patris sui, quemadmodum
apud alium Euangelistā ipse dixit
Iudæis. *Vos misistis ad Ioannē, & ille
testimonium perhibuit veritati. Ego au-
tē ab homine testimonium non accipio.*
Item: *Ego habeo testimoniū maius Ioa-
ne. Opera enim, quæ dedit mihi Pater.*
*Vt perficiam ea, ipsa opera, quæ ego fa-
cio, testimonium perhibent de me, quia
Pater me misit, &c. Vsq; . Scriptami-
ni scripturas, quia vos putatis in ipsis vi-
tā aternā habere, & illæ sunt quæ testi-
moniū perhibent de me. Quænā sunt*

A opera quæ dedit Pater in testimo-
niū huic filio suo Iesu Christo, nisi il-
la quæ nunc dicit: *Cæci vident, claudi
ambulant, leprosi mundantur, surdi au-
diunt, mortui resurgunt, pauperes euan-
gelizantur. Et quæ & quales sunt scri-
pturæ, quas scrutari præcipiens, Et
illæ sunt* (inquiens) *quæ testimonium
perhibent de me. Nisi quales hic de-
gustare potest in isto capitulo? Hic
est enim de quo scriptum est. Ecce
ego mitto Angelum meū ante faciem
meā, qui preparabit viam meā ante te.*

B Si tamen sequentia perlegas. Ec-
ce igitur quod cupiebat Ioannes
ex ore ipsius auditum esse, testimo-
nium maius Ioanne, imo testimo-
nia, de quibus recte dixit Psalmis-
ta: *Mirabilia testimonia tua, idē scrip-
tata est ea anima mea. Sūt enim duo
testimonia hic. Alterum mirando-
rū operum. Alterū in declaratione
scripturarum. Vere mirabilia tes-
timonia hæc, & idē scriptari ea
debet anima nostra. Primum ita
scriptandū est, vt nō solum modo
respiciamus cæcos illos, qui tunc
corporaliter illuminati videntur;
claudos illos, qui tunc corpora-
liter ambulauerunt; leprosos il-
los, qui tunc corporaliter mun-
dati sunt; surdos illos, qui tunc cor-
poraliter audierūt; mortuos illos,
qui tunc in corpore resurrexe-
runt. Ibi namque non perfectio,
sed initium erat operum; *Quæ de-
dit mihi Pater* (ait) *vt perficiam ea.**

D Vbi ergo, vel quando perfecit
ea? Nimirum, in morte, & re-
surrectione sua. *Quando mortem
nostram moriendo deuicit, & vitam
resurgendo reparauit; Ita vt iam
non moriatur, Mors illi ultra non
dominetur, quod & in nobis non
incerti speramus. Et nunc dato Spi-
ritu sancto perficit opera illa, quia
verē, cæci vident, claudi ambulant;
qui nimirum cæci, qui claudi, qui le-
prosi, qui surdi, qui mortui, qui paupe-*

Marc. 1. 4. 2.
Mala. 3. 1. 1.
Mat. 11. 6. 10.

Psal. 118. 129

Opera Chri-
sti plus spiri-
tualiter, quā
corporaliter
facta respici
debeat.

Ioh. 5. f. 33.

Rom. 6. 8.

pauperes, no eramus, & hoc nobis multū debet valere ad testimoniū huius respōdentis pro se: Quia per fidem eius videmus, ambulamus, mundati sumus, audimus, à morte peccati innumerabiles secundū exemplum Matthie resurreximus, & ita euangelizati sumus, vt qui pauperes eramus, diuites in verbo & scientia facti sumus. Prout potuit animus fidelis, limare, atque pulire conatus est aurum loci præsantis, quatenus & intentionem Ioannis interrogantis, & maiestatem Christi ad interrogata respondentis, ex verbis ipsis, o lector, siue auditor, splendidius apparentem agnoscere possis.

*Petrus Galatinus de Arca
nis catholica veritatis
lib. 8. cap. 5.*

Luc. 7. f. 37.
I. Cor. I. 4. I.

Fecit miracula
Christus
ad ostendēdū
Messiam ve-
nisse.

Esai. 35. d. 4.
Mat. 15. c. 30.

Fecit Christi
miracula, vt
ostenderet se
esse Messiam
simul & c.

Psal. 73. b. 9.

DO Minus noster Iesus Christus, quoniam miracula multa fecit propria virtute. Idcirco ad probandū ipsum vere fuisse Messiam, ostendere debes Messiam ipsum facturum fuisse miracula. Galatinus. Id aperte Isaias inter ceteros prædixit, cū cap. 35. ait. Deus ipse veniet, & saluabit vos. Tunc aperientur oculi cæcorū, & aures surdorum patebūt. Tūc saliet tāquam ceruus claudus, & decan-
tabit lingua muti. Ex quibus manifestum est, quod Messias non solum miracula propria virtute, tanquā Deus, factururus esset, sed quod Deus etiam foret. Quandoquidē præmissa Isaiæ verba de ipso: Messia, intelligi debere, prisci Iudeorum tradiderunt. Qui etiam Phariseos, quos, Parecim. Id est, scelestos, seu corruptos morib⁹, vel temerarios vocant, miraculis Messiae non credituros fuisse, palā prædixerūt. Vt Rabbi Moses hadarsam in suis cōmētarijs pulchre attestatur, super illud Psal. Signa nostra non vidimus,

A non est ultra Prophetā, nec nobiscū qui sciat amplius, vel vsquequo. Ita dicēs. Interrogauit Rab. Natronac. Quid nam illud est, quod scriptū est. Signa nostra non vidimus, nō est ultra Prophetā, nec nobiscū qui sciat amplius, vel vsquequo. Respōdit ei Rab. Aha. Hoc dictū est de generatione scelestorum, qui non credet signis, quæ fecit Messias iustus noster. Sed dicent de illo, quod operabitur ea arte magica, & nominibus immunditiae. Et quod signa quæ ipse dabit, non erunt signa illa, quæ propheta uerunt Prophetæ de Messia. Et quod si ipsa erant, latebant eos. Et quod nō erat inter eos Prophetā, qui posset illis veritatem manifestare. Quia propter necesse illi erat, probationem verborū suorum asferre, aliqui ipsi interficerent illū. Et ideo exclamat Prophetā dicēs. Vsquequo De⁹ improbabit aduersarios? Blasphemabit inimicus nomē tuum in æternum? Ac si dicat De⁹, qd nō patitur similia verba. Hæc ibi. Quāuis autem miracula Christū fecisse, recentiores Iudeorū negare nō possint, cum ipsius miracula maxima ac manifesta fuerint, conati tamē sunt, ea mendatio, atq; blasphemā deturpare. Videntes enim ea talia fuisse, quod facultatē omnem creatā excederent, non ea diabolicæ virtuti, vt patres eorum tribuere ausi sunt, sed Diuino numini, quod i Sem hāmephoras. Id est, nomē expositum nuncupant, tribuerunt. Asserentes eū nomē illud recte pronunciando, miracula illa fecisse. Quomodo autē nomen illud dedicerint, ostendere volētes, libellum quendam mendacijs blasphemijsque plenum, nō ex Thalmud, vnde hæc arcana catholica veritatis excersimus, sed ex diabolica suggestionē composuerunt. Sed eos prorsus mentiri, atq; falsiloquos esse, ex eo vel potissimum

Iudei Christi
tū miracula
fecisse, negare
nō possunt
& si ea mendacio
euertēre & deturpare
cōtētur

Thalmud Ier
rosolymit. &
quæ in eo ad
inuentā.

videri potest, quod Apostoli, cate-
 riq; eius discipuli, post mortē ipsi,
 nō per. *Sem hammephoras*, idest, per
 nomen Dei. expositum, sed in no-
 mine ipsius Iesus Nazareni (teste
 Thalmud) miracula faciebāt, *Cap-
 nio*. Vbi in Thalmud id habetur?
Galatinus. In Thalmud Ierosoly-
 mitano, in libro qui Auedazara. Id
 est, seruit⁹ aliena dicitur: Ibi enim
 sic ad verbū legitur. Dixit Rabbi
 Iohannam. Quod filius filij Rabbi
 Ichosue, filij Leui quoddam mor-
 tiferum deglutauerat. Coniuratū-
 q; ille fuit in nomine Iesu, filij Pan-
 ther, & sanatus est. Cum autē eua-
 sisset, dixit pater pueri ei qui eum
 sanum fecerat. Quid super eum di-
 xisti? Ait illi. Nomen Iesu Naza-
 reni inuocaui. Dixit pater pueri.
 Remissi⁹ fuisset ei, si mortuus fuisset,
 & non audisset verbum hoc:
 & sic statim factum est, propter pa-
 tris ingratitudinem. Dixit Rabbi
 Ioses. Quod serpens quidam mor-
 mordit Elazar filium Duma. Ven-
 nit igitur ad eum Jacob. Idest: Ia-
 cobus vir quidam de discipulis Ie-
 su filij Panther, vt curaret eum, &
 ait ei. Dicam tibi ex nomine Iesu
 Nazareni, & curaberis. Dixit ei
 Rabbi Samuel. Non licet tibi hoc
 fili Duma. At ille dixit ei. Et ego
 inducam probationem, quod lici-
 tum sit mihi vt curet me, & non
 permisit eum inducere probatio-
 nem, donec mortuus est. Hæc om-
 nia in libro Thalmud Ierosolymi-
 tano. Et paullo inferius, *Capnio*.
 Cur Dominum Iesum filium Pan-
 ther appellant? *Galatinus*: Quia cū
 patrem in terris non haberet. Ic-
 circo, alij ipsum filium Pāther, qui
 secūdum quosdam atauus fuit Vir-
 ginis gloriose matris eius, ex linea
 Nathā filij David. Alij vero filiū
 Ioseph, qui quidem eiusdem Vir-
 ginis sponsus fuit, vocabant, sed
 falso & mendaciter.

A *Idem Galatinus in eodem
 lib. 8. cap. 6. Capnio.*

C V M De miraculis nostri
 Redemptoris, discipulorūq;
 eius, sermonē cæperimus. Ideo vt
 recentiorum Iudæorum, qui ea
 tam obstinatē, aut negant, aut im-
 pugnant, impia temeritas magis ar-
 guatur, probandum est, miracula
 ipsa tā fūmiter constare, vt nulla
 possint aduersariorum negari ne-
 quitia. *Galatinus*. Id certē trifariā
 ostenditur. Per variam (scilicet)
 scripturam. Per crebram famam.
 Et per necessariam rationem. Pri-
 mō quidem per variam scripturā.
 Videlicet, Iudæorum, Christiano-
 rum, & Sarracenorum. Per scrip-
 turam Iudæorum (inquam) vt ex
 his quæ dicta sunt potuit. Scriptu-
 ram verō Christianorum, ad hoc
 inducere non oportet. Tūm, quia
 de ea nullum est dubium. Tum e-
 tiam, quia ipsam aduersarij non re-
 cipiunt, quanuis eam recipere de-
 berent, cum non nisi vera narret.
 Psalmo graphus dicat: *Deus narra-
 uit in scriptura populum.* Quauis
 dictum hoc ita quoque interpre-
 tetur. *Deus annuntiabit in scriptu-
 ra populos.* *Capnio*. Quæ sunt scrip-
 turæ populorum, per quas (vt in-
 terpretatio prima insinuat) Domi-
 num veritatem narraturum Pro-
 pheta dixit? *Galat.* Scripturæ uti-
 que Gentilium, qui Messiam re-
 cepturi erant. Populos enim in
 plurali numero, vetus sacra Scrip-
 tura (vt in præcedētibus diximus)
 semper pro gentilibus, aut pro his
 qui Iudæi non erant, accipit. Pos-
 sumus quoq; dicere, has populo-
 rum scripturas, esse Sanctorum
 Imagines, quæ in templis Chris-
 tianorū ad populorum instructio-
 nem fieri solent. In quibus miracu-
 la; tūm Christi, tūm Sanctorum
 eius

Rationes,
 quib. proba-
 tur miracula
 Christi fuisse
 veracissima.

Scripturæ sa-
 ma.
 Necessitas.

Psa. 86. b. 6.

Quid scriptu-
 ra.

Quid popu-
 los.

Beatus qui non fuerit scandalizatus in me; Nisi aperta voce abiectioem mortis suae, humilitatem signare. Ac si patenter dicat, mira quidem facio, sed abiecta perpeti non de dignor. Tertio potest accipi scandalum, pro abominatione quadam. Sic dicitur prima Corint. 1. Nos predicamus Christum crucifixum, Iu-

1. Cor. 1. c. 23

A *da is quidem scandalum. Idest, Iudaei detestantur Christum crucifixum, & abominantur Iudaei audire quod homo crucifixus fuerit Deus, & sic pronunciat contra Iudaeos. Nos autem beati sumus, qui, sicut veneramur Christum miracula agentem, ita adoramus eum pro nobis in cruce patientem.*

Iudei detestantur Christum crucifixum, & quod homo, ut Deus crucifixus sit.

T E X T V S.

7 **I**LLIS autem abeuntibus, capit Iesus dicere ad turbas de Ioanne. Quid existis in desertum videre? Arundinem vento agitatam? Sed quid existis videre? 8. Hominem mollibus vestitum? Ecce qui mollibus vestiuntur in domibus Regum sunt. 9. Sed quid existis videre Prophetam? Etenim dico vobis & plusquam Prophetam. 10. Hic est enim de quo scriptum est. Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui preparabit viam tuam ante te.

Mal. 3. d. 1.

Marc. 1. d. 2.

Luc. 7. d. 27.

Chrysostomus tom. 2. Hom. 27. in Matthaeum. non absolutum.

A insipientem illum existimas, quare insipientem laudibus tuis nutritis.

Chrysosto. super Matth. Hom. 38. tom. 2.

Presentib. discipulis non laudavit Christus Ioannem.

QUAM benè recedentibus discipulis capit laudare Ioannem? Non sicut quidam blanditores homines, qui libenter hominem in facie laudant, aut quando videt amicos eius fideles adesse aut domesticos, quos credunt nuntiuros illi quicquid audierint. Insipiens gaudet laudare in facie, vir autem sapiens, quando laudatur in facie, flagellatur in corde. Propter duas ergo causas, hominem in facie laudare non debes. Prima, si sapientem illum putas, grauer suscepturus est, quare ergo illi laudibus tuis molestiam exhibebis? Si

NON dicit, ut dixit ad Iudaeos. Quid cogitatis prava in cordibus vestris? Nam quicquid illi cogitarunt, non ex malitia, sed ex ignorantia, cogitabant. Ideo non acriter illis loquitur, sed suauiter, ab omni falsa suspitione ipsos remouens, & pro Ioanne respondet, ostendens, non esse mutatum ab illa sua priori opinione. Haec autem non statim sua sententia, sed ab eorum prius testimonio probat. Ostendens eos, non verbis solum, verum etiam factis, stabilitatem Ioannis testatos fuisse. Dicit enim. Quid

Ignorantia ducti cogitabant Ioannem discipuli, ideo enim acriter illis loquitur.

E 4 existis

Quare turba
multa exiit,
Ioannem vi-
dere.

existit in desertum videre? Idest; cur omnis ciuitatibus, atque domibus vestris ad desertum vna omnes concurristis, vt miserum quendam, atque mouilem hominem videritis? Non potuistis certe tanto studio in desertum impelli; tot tantarumque ciuitatum populi, nec ita facile omnes in vniuersa Iudæa effusi, in fluuium Iordanis venissetis, nisi magnum quendam & mirabilem virum, atque adamantinis lapidibus firmiorem, Ioannē putassetis. Nec enim ad videndum arundinem vento agitatam existitis, cui maxime sunt similes illi, qui nūquam idem dicunt, sed huc acque illuc facile pulsi, modò hæc, modò illa soliti sunt asserere.

*Robertus Abbas in cap. 11.
Matth.*

Ioan. ne dici-
perentur tur-
bae, intelligen-
tes se esse Me-
siam, cōfessus
est & non ne-
gauit.

NVNC illud non præteri-
re libet, quia testimonium
(testi suo Ioanni) pulchra vicissi-
tudine reddens, iste testis fidelis,
valde congruum, secundum rem
ipsam initium sumpsit. Quid existis
in deserto videre? Sciendum quippe,
quia cum diceret, tunc neque Ioan-
nes in deserto, sed in carcere erat,
neque Christus ipse in deserto, sed
in qualibet ciuitatum, loquebatur
ad turbas, de Ioanne. Sic enim præ-
missum est. Quia præcipiens Apo-
stolis suis duodecim, transiit vt do-
ceret, & prædicaret in ciuitatibus
eorum. Ergo ad illum exitum tur-
barum respexit, et illius exitus tur-
bas memores esse voluit. De quo
Marcus ita præscribens. *Initium san-
cti Euangelij Iesu Christi Filij Dei.* Sta-
tim subiunxit: *Sicut scriptum est in*
Esaiæ Propheta. Ecce mitto Angelum
meum, ante faciem tuam, qui prepara-
uit viam tuam. Vox clamantis in deser-
to, parate viam Domini rectas facite se-
mitas eius. Fuit Ioannes in deserto

Matth. 3. 1.

Malac. 3. 1.

Esai. 40. 3.

Ioan. 1. 6. 15.

Luc. 3. 4. 4.

Matth. 3. 1.

A baptizans, & prædicans baptis-
mū penitentiae, in remissionem pecca-
torum. Et egrediebantur ad illum
omnis Iudææ regio, & Ierosolymi-
tæ vniuersi, & baptizabantur ab il-
lo in Iordane flumine, confitentes
peccata sua. Mirabiles illos exitus
turbarum ipsa Ioannis verba no-
bis fecerunt. Inter quæ illud maxi-
mum fuit, quòd existimante popu-
lo, et cogitantibus omnibus in cor-
dibus suis de eo, ne forte ipse esset
Christus: *Confessus est & non negauit,*
& confessus est, quia nō sum ego Chris-
tus. Prepterea testis ille fidelis, qui
testimonium redditurus est omni-
bus in die iudicij, & pro merito
suo singulis. *Arundinē* (inquit) *ven-*
to agitam existis videre? Non uti-
que, quia non flexus est, non inna-
ni gloriæ cessit, & pro nihilo ha-
buit popularem auram, siue ven-
tum tantæ existimationes.

Ioan. 1. 6. 20.

Ioan. in deser-
to prædica-
bat, fugiēs v-
tū humanæ
estimationis.

*Gregorius Homil. 6. super
Euangel.*

QUID per arundinem, nisi
carnalis animus designatur?
qui mox vt fauore, vel detractio-
ne tangitur, statim in partem quā-
libet inclinatur. Si enim ab huma-
no ore aura fauorum flauerit, hila-
rescit & extollitur, seque totum
ad gratiam etiam inflectit. Sed si
inde ventus detractiois eruperit,
vnde laudes aura veniebat, mox
eum in partem alteram furoris vē-
tus inclināt. Arundo igitur vento
agitata, Ioannes non erat, quem a
status sui rectitudine nulla rerum
varietas inflectebat. Discamus er-
go (fratres charissimi) non esse arū-
dinem; solidemus animos nostros
inter auras linguarum positos: sit
inflexibilis status mētis, nulla nos
detractio ad iram prouocet, aut fa-
uor deprauet. Non nos prospera
eleuent, nec aduersa perturbent, vt
qui

Arundo, car-
nales animas
designat.

Nō erit Ioā.
arundo vēto
agitata.

qui in soliditate fidei figimur, ne
quaquam rerum transcurrentium mu-
tabilitate moueamur.

Ambolensis super Matth.
11. cap.

Qui vento
mouentur?
Eph. 4. c. 14.
Iacob. 1. b. 6.

QVI Mouentur de opinione
in opinionem, dicuntur moue-
ri à vento. *Ne tanquam paruuli circū-
feramur omni vento doctrinae.* Si etiā
habentes fidem, non formatam, di-
cuntur à vento moueri. *Qui enim
hesitat, similis est fluctui maris, qui à
vento mouetur, & circū fertur.* Qua-
re dicat Ioannes ostendit me tan-
quam Mesiam, Ioan. nunc autem
misit querere. *Tu es qui venturus es,*
tanquā dubitet de hoc quod prius
asseruit. Non ergo putetis quòd
Ioannes motus fuerit de opinione
sua, quia non est sicut arundo ven-
to agitata,

Chrysost. super Matth. Ho-
mil 38. tom. 2.

Laudatur Io-
nes de constā-
tia, de vesti-
mentis, & de
c.

IOANNES nullo modo mu-
tabilis est. Non enim quasi adui-
dendum arundinem, in Iordane
ad ipsam Iudæa fuit effusa. Nec
delitijs corruptus, robur animi sui
perdidit. Probat hoc amictus ip-
sius, probat eremus, probant carce-
res. Nam si delitijs ille caperetur,
non eremum, non carceres, sed re-
gias domos habitasset. Poterat e-
nim profectò, si tantummodo ta-
cere voluisset, magnis ab Hærode
affici honoribus. Nam si & redar-
guentem, & vinctum, mirum im-
modum Hærodes verebatur, mul-
to magis tacentem coluisset. Qua-
re qui in gestis suis tantam constā-
tiam ostendit, quomodo poterit
in suspicionem incidere leuitatis?
Itaque partim à cōstantia, partim
a vestimentis, Ioannes laudatur.

Mar. 6. c. 20.

A Rupertus Abbas in capit.
11. Matth.

ALIVD fuit, quòd homini
bus placere non curans, ip-
sum Hærodem arguit: *Non licet (in-
quiens) tibi habere uxorem fratres tui.*
Propterea subiunxit. *Sed quid exis-
tis videre? Hominem mollibus vesti-
tis?* Non vtique, quia: *Ecce qui molli-
bus vestiuntur, in domibus Regum sunt.*
Ioannes autem non in domo, sed
in carcere regis est. Homines mol-
libus vestiti, idest adulatores, qui
regum suorum adulantur peccatis
tractabiles, arque suaves domina-
toribus, tanquam beneficis, cum
sint iniqui, sicut Hærodes tatrator
adulterij. Ecce in domibus conui-
uij circa latera regalia comedunt,
& bibūt. Ioannes autem spinosus,
& aspero vestitu armatus, ita vt
palpari non possit, iuxta illud: *Ver-
ba sapientum, quasi stimuli, & quasi
clavi, in altum defixi.* Hic talis extra
conuiuium in carcere clausus est.
C Nec aliter admittitur in illas do-
mos Regum, nisi ita, vt asseratur
caput eius in discos, saltatricis præ-
mium, saltationis pretium.

Homines
mollibus ves-
titi, sunt adu-
latores, &
blanditores.

Eccles. 12. vñ

Caput Ioan-
saltatricis
premium, sal-
tationis præ-
tium.

Abulensis super capit. 11.
Matth in exposition.
textus.

SECVNDÒ laudat eum
ab austeritate penitentiae di-
ces: *Sed quid existis videre?* (scilicet,
in desertum) *Hominem mollibus vesti-
tis.* Quasi dicat, Non iuistis ad vi-
dendum hominem, vestitum veste
pretiosa, vestes enim molles sunt
pretiosæ, quia sunt de materia deli-
cata, vestes autem parui valoris,
sunt grossæ, & dure, & hispidæ pro-
pter materiae grossiciem, & duri-
ciem; Ioannes autem non vteba-
tur mollibus, sed veste durissima,

Laudatur et-
iam Ioan-
de austeritate
penitentiae

E s scilicet.

Matt. 3. d. 4.
Luc. 3. d. 5.

Luc. 7. d. 25.
Per vestes
molles deli-
tie vite intel-
liguntur.

Austeritas
Ioannis in
tribus: in ves-
te scilicet, ci-
bo & loco.

Supra cap. 3.
d. 4.
Luc. 7. d. 25.
Supra cap. 3.
d. 4. & Mar.
1. d. 6. & Luc.
3. d. 3.

Mar. 10. b. 11
Luc. 16. d. 19

1. Co. 7. b. 10.
Sardana pal.
Assyriorum

scilicet, de pillis camellorū, & zona pellicea erat præcinctus circa re-
nes, & non poterat esse asperior
habitus. Per vestes tamen molles,
Christus intelligit hic, omnes de-
littas vitæ, vnde dicitur: *Ecce qui in
veste pretiosa sunt, & in delitijs, in do-
mibus regum sunt.* Vnde voluit in-
nuere, quodd Ioānes, nec veste mol-
li, & pretiosa, nec vita delicata ute-
batur. *Ecce qui mollibus vestiuntur,
in domibus regum sunt.* Idest, qui utū-
tur vestibus mollibus & pretiosis
in domibus regum sunt, & non in
deserto, sicut Ioannes, & sic innui-
tur austeritas pænitentiae, vel vite
Ioannis sic in tribus, in veste, & ci-
bo, & loco. De veste, in quantum
dicit: *Qui mollibus vestiuntur*: Quasi
dicat: Ioannes non vestibus molli-
bus, sed veste de pillis camellorū,
& zona pellicea circa lumbos. De
cibis patet; quia non utebatur deli-
tijs, ut dicitur supra. Quia illis utū-
tur qui manent in domibus regū.
Ioannes autem nihil nisi locustas
& mel syluestre comedebat. De
loco patet, quia manebat in deser-
to, vbi nulla erat consolatio huma-
na, sed deerant ibi omnia, quæ ad
vitam humanam fovendam con-
ferūt, & hæc omnia Christus desig-
navit ex parte loci, scilicet. Quia
Ioannes non erat in domibus re-
gum, sed in deserto. Omnia enim
opposita habent manentes in do-
mibus regum, nā illi vestibus pre-
tiosis utuntur, quia gloriam huius
seculi summe appetūt, quæ a mul-
tis ex magna parte esse putatur in
fulgore vestium. Isti etiam delitijs
regum utuntur, quia propter re-
gum diuitias possunt quotidie e-
pulari splendide, sicut dicitur de di-
uite epulone, *Quod epulabatur quoti-
die splendide.* Vnde potentes maxi-
me ijs delitijs affluunt, & fruūtur.
Sic dicitur 1. Ethi. Quod multi eo-
rum qui in potestatibus sunt simi-

A lia patiuntur Sardanapolo. Fuite-
nim ille rex Assyriorum, qui totus
delitijs deditus erat, domus etiam
ipsa regia, pro eis qui huius seculi
favores desiderant & obtinēt, glo-
ria quædam esse videtur. Et ij de-
litijs affluunt, sicut ipsi potentes,
quia eis adherent, communican-
do bonis eorum, & ideò quidam
putauerunt regnare, vel regnanti-
bus adhærere, teste Boet. Quasi in-
ter hoc modicum differāt. Et ideò
qui cupiunt delitijs frui, Regibus
adhærere, & potentibus. Sic dicit
Valerius Maxi. Quod quidam Dio-
geni Philosopho, lauanti olera di-
xit: *Si tu Dionysio adulari velles, ista
non ederes.* Et Diogenes ait: *Si tu is-
ta velles, Dionysio adulari noles*: Qua-
si dicat. Nulla est causa pro qua
ei velles adulari. Ioannes noluit
manere in domibus regum, sed in
vasta solitudine, vbi nullum bonū
humanū erat. Ideo apparet, quodd
Ioannes non desiderabat frui bo-
nis huius seculi, sed potius ea con-
temnebat, sicut faciunt omnes
qui propriam carnis voluptatem
sequi nolunt. Tertiò commen-
dateum à claritate notitiæ; scili-
cet, quia fuit Propheta & plusquā
Propheta, cum dicitur. *Sed quid e-
xistis videre: Prophetam?* Quasi di-
cat. Credo quodd existis in deser-
tum ad videndum Prophetam, &
non arundinem vento agitatam,
nec hominem mollibus vestitū. E-
tiam dico vobis: *Et plus quam Pro-
phetam.* Idest, verum est quod Pro-
pheta est, quem existis videre, sed
non est solum Propheta, sed est
plusquam Propheta, habuit enim
altiore gradum, & in hoc signa-
tur claritas notitiæ Ioannis, quia
Prophetæ eleuantur supernaturali-
ter ad cognoscendum ea, quæ alij
homines non cognoscunt. Vnde
Prophetæ solebant vocari viden-
tes, qui nunc tantum Prophetæ vo-
cantur,

Rex maxime
delitijs deditus

Boet de cōsa
lib. 3. pro. 2.

Vale. Maxi.
lib. 4.

Ioan. domos
reliquit, & so-
litudinem ap-
petijt.

Laudatur et-
iam à clari-
tate notitiæ.

*Origenes super Ioannem,
tom. 6. paullo post prin-
cipium.*

*Dux fuerunt
legationes fa-
cte ad Ioan-
nem.*

HOC obseruabis, duas Ioā-
ni Baptiste fieri legationes,
vnam quidem ab Ierosolymis a
Iudæis, qui Sacerdotes & Leuitas
mittunt, vt eum, *Quis es*, interroga-
rent. Alteram autem a Phariseis,
qui mittuntur, qui ad responsum
datum vrgent. Obserua etiā quen-
admodum ea quæ primo dicun-
tur, cum mansuetudine & studio
quodam discendi dicuntur, nem-
pe hoc; *Tu quis es?* Tum illud. *Quid
ergo? Elias es tu?* Et illud. *Propheta es
tu?* Item illud. *Quis es*, vt responsum
demus his, qui misuerunt nos? *Quid di-
cis de te ipso.* Nihil enim contumax
nec audax, in horum videtur in-
terrogatione, sed omnia insunt di-
ligentibus Dei cultoribus conue-
nientia. At vero, qui ex Phariseis
missi erant, suo nomine contume-
liosus, atque in humanioribus ver-
bis, agunt cum Baptista, hoc mo-
do. *Quid ergo baptizas, si tu non es
Christus, nec Elias, neque Propheta?*
Nec vero discendi studio hoc di-
cunt, sed animo arcendi eum a ba-
ptizandi munere, quod baptizare
nullius, nisi aut Christi, aut Eliæ,
aut præcipue illius Prophetæ opus
esse existimarent. Quare ei qui di-
ligenter scripturam Diuinam lege-
re vellent, ubique cura est adhiben-
da, vt obseruet, quæ dicantur, & a
quibus, & quando dicantur, vt in
omnibus sanctis libris distinguat
accommodatè personis tributū ser-
monem.

*Rupertus Abbas in primū
cap. Ioannis.*

*Iudei ex scri-
ptura non-*

NON abs te testimonij posi-
to tempore vel causa, nunc

A ipsa verba restant, eo quod ad ip-
sum testimonium peruentum est
ordine differendi. Nouerāt Iudæi
ex lege & Prophetis, magnum re-
gem Christum esse vēturum, nec
defecturum Regem; vel Principē
de Iuda, prius quam veniret ipse
qui mittendus erat. Sic enim dixe-
rat Pater ipsorum Iacob: *Non afe-
retur sceptrum de Iuda, & dux de fa-
more eius, donec veniat qui mittendus
est.* Iam vero sub oculis suis ea vide-
bant, scilicet, ablatum esse sceptrū
de Iuda, ducemq; de fæmore eius,
præsertim, cum in regno diuiso, ac
delacerato, quatuor alienigenæ
per partes singulas principatētur.
Igitur facile persuaderi poterant,
vt crederent venisse Christum, ad
omnem sonum arrepti semper ac
suspecti, nouumque aliquid audi-
re cupidi, vtpote iuxta carnalem
opinionem suam habituri auream
ac gemmatam Ierusalem, & secu-
lum carnale, regnumque victorio-
sum, ita vt iuxta Prophetam, ca-
pientes essent eos qui se cæperant,
scilicet Romanos, quorum sub di-
tione erant. Hoc statim ad prædi-
cationem Ioannis facile suspicari
poterant, in tantum, vt ipsum esse
Christum existimarent. Verunta-
men carnalem illorum spem non
parum offendeat, quod humilita-
tem pænitiæ prædicabat, & ge-
niminiā viperarum, feciendo fru-
ctus dignos pænitiæ, fugare a
ventura ira commonebat, & ita
omnino regni Dei leges, suis vitijs,
quibus libenter inhærebant, cōtra-
rias illo prædicante fore, audie-
bant: *Miserunt* (inquit ergo Euan-
gelista) *ab Ierosolymis Sacerdotes &
Leuitas ad eum, vt interrogarent eum,
Tu quis es?* Tu (inquiūt) homo tāti
nominis, qui tanta autoritate no-
uum baptismi ritum inducis, quē
te esse dicis? Nimirum audire cu-
piebant ex ore ipsius, vtrum ipse
esset

*aut esse ven-
turum Mag-
nū Regem.*

Ge. 49. b. 10.

Cupiebāt ab
eo audire, An
esset ille Chri-
stus vel quis?

Rigidus ani-
mus Ioan. cō-
tra vanā glo-
riam.

esset Christus, sicut vulgo existi-
mabatur. At ille nec arundo erat (si-
cut supra dictum est) ut vento ad-
uerso posset agitari, & à veritate
deflecti, nec homo mollibus vesti-
tus, ut mensuram suam excedentis
famæ suæ præconia, quasi palpan-
tium manus, molli assensu excipe-
ret, veluti faciunt hi, qui in domi-
bus Regum sunt, quia potestatem
habentes gratulantur, quod adula-
toribus suis benefici vocentur. In-
terrogatus ergo, protinus excuties
hirtas animi setas pillis camelorū,
quibus exteriuserat cōtēctus mul-
to asperiores. *Non sum* (inquit) *ego*
Christus. Verax utique veritatis præ-
co, cavuit sapienter mortiferum Di-
uini nominis adulterium. Veluti
qui cum paranympum se esse sci-
ret, clanculum ad sponsum venien-
do, sponsum se esse mentiri nollet.
Notanda vero diligenter, non frus-
tra ore Apostolico sumpta huius-
cemodi circumlocutionis exorna-
tio, qua dicit sic. *Et confessus est &*
non negavit, & confessus est, quia non
sum ego Christus. Res quippe, idest,
eiusdem quæ in Ioanne est verita-
tis & humilitatis virtus, quæ hic
narratur, tanta est, ut digne elocu-
tio eius, splendentium sententiarū,
quasi quibusdam oculis illustre-
tur, ut attendamus, miremur, & e-
iusmodi imitatione delectemur.
Nihilominus notandum & hoc quod
Euangelista, enuntiationem nega-
tiuam, qua dicit: *Non sum Christus*,
Confessionem esse affirmat, nega-
tionem esse negat. Nimirum hoc
intendit, ut hoc maxime loco Ioā-
nē Baptistā (quod omnino proba-
bile verū est) Christi confessorē es-
se sentias. Nā si Christum se esse di-
xisset, vel ita opinantibus consen-
sisset, eum proculdubio qui Chris-
tus est, Christum esse negasset. Igi-
tur ex hoc opposito satis constans
est, quia cum dicit pro testimonio

A Christi: *Non sum ego Christus*. V-
no & eodem dicto, Christum con-
fessus est, Christum non negavit,
ac proinde verus hoc loco Chris-
ti confessor claruit. Itaque fidelis
Christi testis, digne ab Euangelio
Christi testimonium recipit pro-
nunciante sic Euangelica verita-
te. *Et confessus est & non negavit*, &
subaudias, Christum, quem pro-
fecto negasset, si aliud dixisset quā
dixit: *Non sum ego Christus*.

B
Ex Origine to. 7. & Cyrill.
lib. 1. in Ioan. cap. 7. & Aug.
tract. 4. in Ioan. & Greg.
Hom. 7. in Euang.

D Ifficius tamen est deter-
minare, qua ratione fieri po-
tuerit, ut Ioannes Christus existi-
maretur; siue enim hac opinione,
siue quacumque alia ratione & cau-
sa moti Iudæi legatos miserint, id
certum est: multos an esset Chris-
tus dubitasse, & in hanc cogitatio-
nem & opinionem inductos esse,
ut patet ex Lucæ testimonio cita-
to. Quod autem difficultatem fa-
cit, illud est; quia cunctis Iudæis
Christum venturum de tribu Iu-
dā, in Bethlehem nasciturum, &
miracula multa facturum notum
erat; hæc enim tria per Prophetas
erant predicta. *Non auferetur scep-
trū de Iudā, donec veniat, qui mittendus*
est. Et tu Bethlehem, terra Iudā, ne-
quaquam minima est in Principibus
Iudā, ex te exhibit dux. Et: Ecce veniet,
tunc aperientur oculi cæcorum, & au-
res surdorum patebunt. At, Ioannem
de tribu Leuitica esse, & natum in
montanis Iudææ, & nullum fecisse
miraculum, certum erat apud om-
nes: qua igitur ratione potuit hæc,
vel saltim dubitatio, aut suspitio,
in animos eorum cadere. Præser-
tim, cum iam ipsemet testimoniū
de

Quaratione
Ioannes po-
tuerit existi-
mari Mesias.

Ge. 49. b. 10.
Micha. 5. d. 3.
Ioan. 7. f. 42.
Isa. 35. d. 5.
Matt. 15. c. 30.

Luc. 3. d. 15.

Tria fuisse
quib. populus
cogitare pos-
set. An esset
Christus.

Primum nati-
uitas ipsius
Ioannis.

Secundū eius
vita.

Tertium eius
Baptismus.

Ezech. 36. c.
25.

de vero Christo perhibuisset, di-
cens: *Post me veniet vir, &c.* Hæc for-
sam induxerunt Chrysostomum
in eam sententiam, quæ superius
exposita est: tamen nec ipse diffi-
cultatem hanc in sua sententia eua-
dir; Nam (vt diximus) constat po-
pulum existimasse, & omnes cogi-
tasse, ne forte esset Christus. Res-
pondit author, tria esse quæ ani-
mos eorum indubium hoc induce-
re potuerunt. Vnum, ex parte ip-
sius Ioannis, Alterū ex parte Chri-
sti; Tertium ex parte eorum, quæ
in contrariam partem posuimus.
Ex parte Ioannis, aliqua erāt mag-
nifica, & insolita, quæ poterant
hanc generare suspensionem. Pri-
mum fuit, natiuitas miraculo ma-
nifesto illustrata, ex matre sterili,
& prouecta; & ex patre grāda uo-
qui in conceptione obmutuit, &
in natiuitate loquelam recepit;
nomen nouum, quo nemo in eius
cognatione nuncupatus erat. Hæc
omnia non obscura, sed omnibus
nota fuerunt; adeo vt in natiuitate
omnes admirati proclamaret: *Quis
putas puer iste erit?* Nulla natiuitas
fuerat tam illustris illi populo ab
initio mundi. Secundō vita ipsius,
ab ipsa eius infantia admirabilis,
& supra humanas vires victus, &
vestitus; qualem nemo ante ipsum
habuerat: ita vt diceretur: *Neque mi-
ducans, neque bibens.* Solitudo, quia
in deserto degebat à pueritia: vita
ergo integerrima & supra modū
omnem austeram, & ab humana
conuersatione semota, eum mira-
bile fecit. Tertiō eius baptismus:
Baptizabat enim, quod nullus Pro-
pheta, neque Moyse, fecerat; &
nouerat tempore Christi baptis-
mum aquæ futurum: *Effundat (in-
quit) super vos aquam mandam, et mi-
dabimini ab omnibus inquinamentis
vestris.* De baptismo dicit: *Non ad
ipsum mitterent, nisi excellentia au-*

Athoritaris eius moti essent, quia ausus
erat baptizare. Hæc erant, quæ ex
parte Ioannis rem maximè facie-
bant probabilem. Ex parte autem
veri Christi, erant nonnulla, quæ
poterant illos, tunc a vera eius cog-
nitione auertere, & hæc magis ani-
mos eorum, vt Ioannem Christū
esse arbitrantur impellebāt. Pri-
mum, quia putabant eum esse Gal-
ilæum, & de Nazareth: ignotus
enim erat ortus eius in Bethlehē;
propterea audiens Nathanael il-

Blum Christum esse dixit: *A Naza-
reth aliquid boni potest esse.* Et Ioan-
dixerunt Iudæi hoc idem; *Scripta-
re scripturas, quia à Gallilæa Propheta
non surgit.* Secundo reputabatur ig-
nobilis; & sic dicebant: *Nonne est
hic fabri filius?* Tertiō eius conuer-
satio erat communis cum alijs ho-
minibus; nondū enim erat mira-
culis illustris factus. Quarto deni-
que conceptio & natiuitas eius cō-
munis existimabatur. Hæc sunt

Cquæ animos eorum à vera Christi
cognitione retardare poterant; &
conuerrere ad Ioānem. Iam enim
omnes ex eo quod Prophetarum
quā plurimā signa videbant ex-
pleta, suspicabantur tempora ad-
uentus Messiae instare, eaque de
causa diebus proximis nonnullos
se Messiam prædicantes recepe-
rāt, donec eorum fictio fuit tandē
detecta: neque ad recipiendum ita
faciles essent, nisi tempus Messiae
aduentasse cognoscerēt (quod cō-
tra Iudæos nostri temporis argu-
mentum est maximum) tempore
ergo aduentus Messiae hominem
adeo mirabilem & insolitū ap-
parere, inducere potuit Iudæos vt
dubitarent; an Ioannes esset Mes-
sias, præsertim cum Christus in

Dmultis inferior illo videretur. Ex
parte etiam eorum, quæ obstare vi-
debantur, poterat esse aliqua veri
similitudo, cum singula eorum ali-
quam

Ortus Ioan.
in Bethleem
ignotus erat.

Ioan. 7. g. 52.
Mat. 3. g. 55.
Reputabatur
etiā ignobilis

Conuersatio
Ioannis.

Christus in
multis vide-
batur infe-
rior Ioanne.

quam saltem apparentem euasione-
nem admittant. Primum illud de
tribu euaderent forte dicentes (tan-
tis præsertim signis ex parte Ioan-
nis cõcurrentibus) quod Baptista,
quanuis esset de tribu Leuitica,
& Aron poterat esse etiam de Tri-
bu Iudæ; quia hæc tribus quãdoq;
miscabantur. Elisabeth enim, quæ
erat de Tribu Arō, cognata erat Bea-
tissimæ Virginis, quæ de Tribu Iu-
dæ & familia David orta fuit: vn-
de poterat similiter suspicari Mes-
siam ita futurum de Tribu Iudæ, ut
esset etiam de Tribu Leui: præfer-
tim cum non desint doctissimi vi-
ri qui hoc tempore in ea sint sen-
tentia, ut credant tempore Macha-
bæorum, non fuisse ablatum scēp-
trum de Iudæ, sicut promissum fue-
rat. Quia quanuis Machabæi ex
patre orirētur a Leui, ex matre ta-
men ortum ducebant a Iudæ. Nec
difficilius eis erat se expedire ab il-
lo loco Michæ, quo promittitur
Messias in Bethlehem nasciturus;
Si quidem existimare poterant id
de vrbe ipsa vel de circunuicinis
pagis intelligi: & Ioannes in sorte
Iudæ, & nō longe a Bethlehē na-
tus est: imo sic intellexisse videtur
Hærodes, qui cum audisset nouū
Regem natum in Bethlehem hac
de causa non tantum infantes, qui
in ipsa met ciuitate, sed illos etiam
qui in finibus Bethlehē nati sunt,
iussit interfici. Quod tertio loco
de miraculis opponebatur, euade-
re poterant, sperantes, quod illa ef-
fet factururus, quanuis vsque ad il-
lud tempus nulla fecisset. Testimo-
nium deniq; quod de Christo red-
didit, vel nondum ad illos perue-
nerat, vel ipsius modestiæ & hu-
militati ascribebant, quod tantam
dignitatem recusaret. Quanuis er-
go Iudæi odio forte Christi, & in-
uidia ducti miserint hos legatos
ad Ioannem, tamen ex modo dic-

A tis vehementer illi suspicabantur,
ut credo, Ioannem verum esse Mes-
siam.

*Eusebius Emif. in verbis
Euangel.*

T *U* quis es? Nemo (inquit Eu-
seb. Emiffenus) securum se-
puter a tantis laqueis, quibus obie-
cti sunt ante pedes animæ nostræ,
tām immanes hostes, custodiunt
iter nostrum, tantæ fouæ, tanta
prærupta, tantæ rerum difficulta-
tes interiacent inter nos, & finem
nostrum, tantis spiritualium latro-
num insidijs obsidemur, antequā
oprato in littore collocemur: ne
putemus igitur nos debere esse se-
curos, & sine quotidiana cura, ac si-
ne quotidiano timore tempus nos-
trum transigere: quis enim transiēs
profunda fluminis alicuius per ar-
ctissimi pontis angustias, etiam si
maiorē partem inoffenso trans-
miserit pedes iam periculum euasit
se credat, præsertim si cum in vlti-
mo pontis spatio titubauerit ca-
sum quem in medio spatio time-
bat, possit adhuc incurrere? Quare
nos etiam si magna pars vitæ istius
prosperè videatur fuisse transacta,
non idēd præsumamus, cum adhuc
periculum pars extrema minetur.
Et quis in acie positus, ante finem
certaminis, aut ante victoriæ secu-
ritatem arma deponat? Et quid om-
nis mūdi securitas aliud est, quam
ingens illa imago à Nabuchodo-
nosore in somnis visa; magnificam
quidem speciem præ se ferebat to-
ta aurea argentea, ænea ac ferrea
erat, sed tamen testaceis pedibus
innitebatur. Talis est mundi secu-
ritas, quæ testaceis pedibus insis-
tens, vel leui quadam tentatione
frangitur. Quam obrē fac sem-
per tibi ante oculos propo-
nas, *Tu quis es?*

*Nemo tutus
vsq; in finem,
ibi vsq; enim
versatur pe-
riculum.*

*Mundi secu-
ritas, sicut
statua Nabu-
chodonosor.*

Bernar-

Bernardus de verbis Isa. A
sermo. 3.Sapientia in
flat, humili-
tas edificat

ET confessus est & non negauit, & confessus est quia non sum ego Christus. Verè amicus sponsi, qui procedentis de thalamo suo non æmulatur gloriam, sed parat viâ, sed prædicat gratiam, vt & ipse de plenitudine eius accipere mereatur. Lucet ergo Ioannes tanto vtique clarius, quanto amplius feruet; tanto verius, quanto minus appetit lucere: fidelis sane Lucifer qui solis iustitiæ nō vsurpare venit; sed prænunciare splendorem. Non sum ego (inquit) Christus, venit fortior me, cuius non sum dignus, &c.

D. Thom. lect. 12. in 1. capit.
Ioan.Rectorem te
constitui nol-
li stollis.

IDEO autem Euangelista ingeminat hoc quod dicit: Et confessus est, & non negauit. Vt ostendat humilitatem Ioannis, qui licet esset tantæ authoritatis apud Iudæos, vt cum crederent Christum, non tantum honorem sibi non debitum non vsurpabat, sed confessus est potius: Quia non sum ego Christus. Sed quid est hoc quod dicit: Confessus est & non negauit. Videtur enim quod negauit, quia dicit: Se non esse Christum. Sed dicendum est, quod ideo non negauit veritatem, quia dicit: Se non esse Christum. Alias negasset veritatem dicens: Si vidi Solem cum fulgeret, & Lunam incedentem clare, &c. Nō negauit ergo veritatem; quia quantuncumque haberetur magnus, non est elatus in superbiam vsurpans sibi honorem alienum.

Theophylact. in Ioann.

Quale testi-
monium Ioann.

Dixit superius: Quod Ioannes testetur de illo: & cum

interferuit, quid testatus sit Ioannes de Christo; nempe, quod hic ante me fuit, & quod nos omnes & Prophetæ de plenitudine eius acceperimus, subdit: Et hoc est testimonium. Quale? Quod superius dixit: Ante me fuit, &c. Sed & quæ deinceps dicit: Nō sunt Christus, & hæc testimonia sunt Ioannis. Porro Iudæi ad Ioannē miserant præfiantiores, quos habebant, Sacerdotes, videlicet, & Leuitas, eosq; Ierosolymitanos, quod illi, vt potè sapientiores, persuaderent Ioanni per adulationem, vt confiteretur se esse Christum. Vide autem quā sinistra sit illorum mens: Nō interrogant eum statim. Tu ne es Christus? Sed tu quis es? Verum ille cognita eorum malignitate, non dicit quis sit. Sed confitetur: Non sum Christus: Ad scopum vtique illorum respiciens, & vndequaque illos ad excedendum illiciens: quod alius sit Christus, quem ipsi putant vilem & ex vili patre, fabro videlicet, & contempta patria, nempe, Nazareth, ex qua nihil boni esse credebant: At, qui de præcurso- re ipso magnam habebant opinio- nem, eo quod natus erat ex patre Sacerdotum Principe, & vitâ Angelicam, & quasi materiæ exper- tem ageret. Vnde iustè admira- mur Deum, quomodo per illa ipsa, per quæ illi gloriæ Christi nocituros se putabant, impediun- tur. Nam interrogabāt quidem Ioannem, vt fide dignum, quo tes- timonium illius suæ in Christum incredulitati prætexant, siquidē non confessus fuisset illum Chris- tum. Verum secus euenit, & con- tra eos testimonium versum est. Etenim eum, quem pro fide li ha- bebant, inueniunt præclara testari de Christo, & non sibi ipsi honorem ar- rogare.

de Christo de-
derit.Præfiantiores
ex Iudæis ad
Christum mise-
runt.Baptiste dig-
nitas Iudæis
cognita.

F

Gregor.

Gregor. lib. 40. Homiliarū,
Homilia. 7.

Humilitas
Ioannis.

ET huius nobis lectionis ver-
bis, fratres charissimi, Ioan-
nis humilitas cōmendatur; Qui
cum tantæ virtutis esset vt Chris-
tus credi potuisset, elegit solide,
subsistere in se, ne humana opinio
ne raperetur, inaniter super se.
*Nam confessus est, & non negauit: &
confessus est: Quia non sum ego Chris-
tus.* Sed qui dixit: *Non sum*, negauit
plane quod non erat, sed non ne-
gauit quod erat: vt veritatem lo-
quens, eius membrum fieret, cui-
us sibi nomen fallaciter nō usur-
paret. Cum ergo non vult appete-
re nomen Christi, factus est mem-
brum Christi: Quia dum infirmi-
tatem suam studuit humiliter ag-
noscere, illius celsitudinem me-
ruit veraciter obtinere.

Chrysostom. Homilia. 15.
exp. cap. Ioan. tom. 1.

Inuidia pec-
catum quā
sit graue.

GR A V E vitium inuidia est
(dilectissimi) graue, inquā,
& exitiosum, non his quibus in-
uidetur, sed ipsis inuidētibus. Pri-
mū enim eos offendit, consum-
mitque tanquam mortiferū quod-
dam virus eorum animos occu-
pans. Si quo autem pacto eum, cui
inuidetur lædit, paruum quidem,
& nullius ferē momenti detrimē-
tum est. Quodque plus emolumē-
ti, quā damni afferat. Neque in-
uidia solum, sed etiā in cæteris vi-
tijs; non qui mali afficitur, sed qui
afficit, is dānum accipit. Quod ni-
si ita se haberet, non iniuriam ac-
cipiendā, potius quā inferendā
præcepisset Paulus discipulis. *Qua-
re non magis* (inquit) *iniuriam accipi-
tis? Quare non magis fraudem patimi-
ni?* Certo enim nouit, non mala
accipientem, sed inferentem om-

Inuidus sibi
iph nocere po-
test.

1. Cor. 6. b. 7.

Matt. 5. f. 39.

Luc. 6. d. 29.

Rom. 12. d. 19

1. The. 4. a. 5.

A ninō exitium secuturum. Hæc
omnia mihi propter Iudæorum
inuidiam dicta sunt. Qui enim ex
ciuitatibus ad Ioannem conflu-
xerant, qui propria demerant
peccata, qui baptizati erant, post
baptisma tanquam quadam boni
operis pænitentia, mittunt, qui
Ioannem interrogent: *Tu quis es?*
Certē gennimina viperarum &
serpentes, vel si quid quis grauius
generatio mala adultera, peruer-
sa, post baptisma Baptistam inter-
rogas, & percontaris? Quid hac
stultia stultius? Quomodo eum
conuenistis? Quomodo peccata
vestra confessi estis? Quomodo
ad baptisma cecurristis? Quo-
modo ipsum percōtati estis; Quid
foret agendum? Hæc omnia à vo-
bis temere, & sine ratione facta
sunt. Cū neque principium, ne-
que fundamentum intelligatis.
Verū neque vos accusauit Ioan-
nes, neque quicquam exprobra-
uit, sed omni cum mansuetudine
respōdit. Quamobrem? Est enim
dignum cognitu, vt omnibus eorū
manifesta, præspicuaque fieret
malitia. Sæpe numero Ioannes
Christo testimonium perhibuit,
& cum Iudæos baptizaret, frequē-
ter, Christi meminerat. *Ego* (in-
quit) *vos baptizo in aqua, qui autem
post me venit, fortior me est, ipse vos
baptizauit in Spiritu sancto, & igni.*
Quibus verbis humana quadā per-
turbatione affecti sunt: mundi
namque gloriam affectantes, & se-
cundum faciem iudicantes, Ioan-
nem Christo inferiorem, in dig-
num arbitrabantur. Multa nam-
que Ioannis generositatem osten-
debant. Primum generis claritas,
Principis enim Sacerdotis erat fi-
lius. Deinde vita & asperitate, &
omnium hominum contemptu
insignis. Siquidem veste, mensa,
domo, & ipso victu contempto,
cremum

B

C

D

Matt. 3. c. 11.
Luc. 3. c. 16.

Luc. 1.
Marc. 1. b. 8.

Mat. 11. b. 14. *runt ei quæ voluerunt; Et si vultis scire,*
 Mala. 4. a. 5. *ipse est Ioannes Baptista.* Dominus

Iesus Christus dicit: *Elias iam venit,*
 & *ipse est Ioannes Baptista.* Ioannes
 autem interrogatus sic se confes-
 sus est Eliam non esse, quomodo
 nec Christum esse: & vtrique sicut
 verum confessus est Christum se
 non esse: sic verum confessus est,
 nec Eliam se esse. Quomodo ergo
 comparabimus dicta præconis, cū
 dictis Iudæis? Absit vt præco men-
 tiatur: hoc enim loquitur, quod
 audit à Iudice. Quare ergo ille.
Non sum Elias: Et Dominus: *Ipse est*
Elias? Quia in eo Dominus Iesus
 Christus prefigurare voluit futu-
 rum aduentum suum, & hoc dice-
 re, quia in spiritu Eliæ erat Ioan-
 nes. Et quod erat Ioannes ad pri-
 mum aduentum, hoc erit Elias,
 ad secundum aduentum. Quomo-
 duo aduentus Iudicis, sic duo præ-
 cones. Iudex quidem ipse, præco-
 nes autem duo, non duo Iudices:
 Oportebat autē Iudicē primo ve-
 nire iudicandum: misit ante se pri-
 mum præconem, vocauit illum
 Eliam: Quia non erit in secundo
 aduentu Elias, quod in primo Ioā-
 nes. Iamque intendat charitas ve-
 stra, quā verum dicam, quando
 conceptus est Ioannes, vel potius
 quando natus est Spiritus sanctus,
 hoc de illo homine impleto pro-
 phetauit; *Et erit (inquit) præcursor*
altissimi, in spiritu & virtute Eliæ. Nō
 ergo Elias, sed in spiritu & virtu-
 te Eliæ: Quid est in spiritu & vir-
 tute Eliæ? In eodem Spiritu san-
 cto, vice Eliæ. Quare vice Eliæ?
 Quia quod Eliās secundo, hoc Ioā-
 nes in primo fuit aduentu. Recte
 ergo modo Ioannes proprie res-
 pondit: Nam Dominus figurate:
Elias ipse est Ioannes. Iste autem (vt
 dixi) proprie: *Non sum ego Elias.* Si
 figuram præcursionis aduertas,
 Ioannes ipse est Elias. Quod enim

A ille ad primum aduentum, hoc il-
 le ad secundum erit. Si propieta-
 tem personæ interroges, Ioan-
 nes, Ioannes; Elias, Elias, Do-
 minus ergo ad præfigurationem
 recte, ipse est Elias: Ioannes au-
 tem recte ad proprietatem: *Non*
sum Elias. Nec Ioannes falsum,
 nec Dominus falsum: nec præco
 falsum, nec Iudex falsum; sed si
 intelligas. Quis autem intelligit,
 nisi qui imitatus fuerit humilita-
 tem præconis, & cognouerit cel-
 situdinem iudicis? Nihil enim hu-
 milius ipso præcone, fratres mei,
 nullum tantum meritum Ioan-
 nes habuit, quam de ista ipsa hu-
 militate; quod cum possit fallere
 homines, & putari Christus, & ha-
 beri pro Christo: tantæ enim gra-
 tiæ, tantæ quæ excellentiæ fuit, cō-
 fessus est tamen aperte, & dixit:
Non sum ego Christus. Nunquid tu
Elias es? Iam si diceret: *Elias sum.*
 Ergo iam in secundo aduentu ad-
 ueniens Dominus iudicaret, non
 adhuc in primo iudicaretur, tan-
 quam dicens: Venturus est adhuc
 & Elias, *Non sum* (inquit) *Elias.* Sed
 obseruate humilem ante quem ve-
 nit Ioannes, ne sentiat excelsu-
 m ante quem venturus est E-
 lias: nam & Dominus ita com-
 pleuit. *Ipse est Ioannes Baptista, qui*
venturus est Elias. Ipsa præfiguratio
 ne venit iste, qua proprietate vētu-
 rus est Eliās, tūc Eliās per proprie-
 tatē Eliās erat; nūc per similitudi-
 nē Ioannes Eliās erit. Modo Ioā-
 nes per proprietatem Ioannes
 est, tunc per similitudinem Eliās
 Ioannes erit. Ambō præcones si-
 bī dederunt similitudines suas,
 & tenuerūt proprietates suas: V-
 nus autem Dominus Iudex,
 siue illo præcone præce-
 dente, siue illo

(2.)

Quid Ioan-
 es ex ista humi-
 litate assequu-
 tus sit.

Ioannes &
 Elias præco-
 nes fuere, &
 quomodo.

Quod fuit
 Ioan. in pri-
 mo aduentu,
 erit Elias in
 secundo.

Luc. 1. b. 17.

August. de Trinitate lib. 5. A
capit. 14.

Quid sit prin-
cipium, & re-
uelatio in per-
sonis.

Num. II. 2. 17

SED aliud est quod accepim⁹, ut essemus, aliud quod accipimus, ut sancti essemus; vnde scriptum est & de Ioanne, quod in spiritu & virtute Elie veniret: dictus est Eliae spiritus, scilicet, spiritus sanctus, quē accepit Elias: Hoc & de Moyse intelligendum est, cum ait ei Dñs: *Tollā de spiritu tuo, & dabo eis*: Hoc est, *Dabo illis de spiritu sancto, quē iam tibi dedi*. Si ergo & quod datur, principium habet cum à quo datur, quia non aliunde accepit illud quod ab ipso procedit fatēdū est: Patrem, & Filium principium esse Spiritus sancti, non duo principia. Sed sicut Pater & Filius vnus Deus, & ad creaturā relatiue vnus creator & vnus Dominus, sic relatiue ad Spiritum sanctū vnum principium. Ad creaturā verò, Pater & Filius & Spiritus sanctus, vnum principium, sicut vnus creator & vnus Dominus.

Chrysost. Homilia. 15. ex 1.
capit. Ioan.

Quare inter-
rogatur 10a.
Elias es tu?

Mat. 17. b. 10
Mala. 4. a. 5.

Quare Ioan.
negat se esse
Prophetā, cū
esset Prophe-
ta.

Deut. 18. c. 15
Ioan. 1. g. 45.
Act. 3. d. 22.
7. c. 37.

QUID ergo? *Elias es tu?* Et dixit: Non sum. Arbitrabantur enim eum venturum, sicut Christus (inquit) rogātibus namq; Discipulis. *Quomodo ergo scribā dicunt, quod Eliam oportet primum venire?* Ipse respōdit: *Elias quidem vēturus est, & restituet omnia*. Deinde interrogant. *Propheta es tu?* & respōdit: Nō. Et tamen Propheta erat, quare se Prophetā negat? Quia iterum percontantiū animum inspexit. Estimabant enim Prophetā quendā eximium venturum, eo quod (inquit) Moyses: *Prophetā vobis suscitabit Dominus Deus de medio fratrum vestrorū, tanquā me ipsum audite*. Hic autem erat Christus: nō igitur roga-

rent, an esset vnus ex aliorum numero Prophetarum, sed articulū addiderunt; ac si diceret: *Propheta ne ille est, qui à Moyse prädicatus est?* Propterea negauit.

Theophylactus in Ioan-
nem.

ELIAM existimabant venturū, veteri traditione persuasi: vnde querunt, num sit Elias, eo quod vita eius similis erat vitē Eliae. Negat igitur & hoc. *Propheta es tu?* Negat hoc etiam, tamen si Propheta esset, & quomodo igitur negat? Quomodo? Quia nō interrogauerāt eum: *Propheta es?* Sed Propheta ille est? Facta interrogatione cū articulo, hoc est, Propheta ille, qui expectabatur, de quo dixit Moyses: *Prophetam suscitabit nobis Dominus Deus*. Nō negauit itaq; Ioannes se Prophetam esse, sed Prophetam illum, qui expectabatur: quia enim audierāt Moysem dicentem, Prophetam suscitādū, sperabāt propter occasiones quasdam hūc futurum illū Prophetā.

vt Ioānes e-
rat in vita si-
milis Eliae. sic
interrogat:
Elias es tu?

Deut. 18. c. 15.
et 18.

Cyrill. in Ioannem lib. 1.
cap. 24.

MInutim singula narrat Euangelista, vt & confessio nis modus prae oculis ponatur, & imperitia Iudæorum denudetur, qui sapientes se esse dicentis, infatuati sunt: legis enim exquisitam cognitionem ostentantes, & Prophetarum sensum tenerē credentes, his interrogationibus imperitiam suam detegūt. Moyses namq; ille, quasi Prophetam Dominū significans venturum Iudæis prae dicebat; *Quia Prophetam vobis demedio fratrum vestrorū similem mei Dominus Deus suscitabit, ipsum audietis*. Esaias autē, præcursores nobis signifi-

Ob quid Euā-
gelista omnia
minutim nar-
rat.

Deut. 18. c.
15. et 18.

ficans.

Esai. 40.
Mala. 4. b. 6.
Mar. 9. b. 11.
Luc. 1. b. 17.
9. 4. 8.

ficans. Vox (inquit) clamantis in deserto, parate viam Domini; rectas facite semitas Dei nostri. Tertius accedit Malachias, qui de Thesbite ait; Quod conuerteret cor patrum ad filias, & incredulos ad prudentiam iustum, ne forte veniam, & percutiam terram. Cum igitur tres sint, qui expectabantur, plures illi venturos putantes, verè audient: Erratis nescientes scripturas. Cum enim, an Christus esset quasiuissent, responsumque sibi esset; quia ipse non erat Christus? Quid ergo (inquiunt) Elias es tu? Illo autem negante, reliquum iam erat, ut de præcurso- re quærerent. Sed imperite ad ipsum Christum rursus deuoluti, male Moysen intelligentes, interrogant: Propheta es tu? Quod propter præiacentem articulum, ad vnicum Prophetam, & Prophetarum omnium Dominum pertinet, que se non esse Baptista iterum affirmavit.

Gregor. lib. 40. Humiliarum,
Homilia. 7.

Mat. 17. b. 11.

ALIO quippè in loco inquisitus à Discipulis Dominus de Eliæ aduentu respondit: Elias iam venit, & non cognouerunt eum, sed fecerunt in eum quæcumque voluerunt. Et si vultis scire, Ioannes ipse est Elias. Requisitus autem Ioannes dicit: Non sum Elias. Quid est hoc (fratres charissimi) quia quod veritas affirmat, hoc Propheta veritatis negat? Valde namque inter se diuersa sunt: Ipse est, & non sum. Quomodo ergo Propheta, veritatis est, si eiusdem veritatis sermonibus concors, non est? Sed si

Contrarii in voce sed non in re.

A subtiliter veritas ipsa requiratur hoc quod inter contrarium sonat, quomodo contrarium non sit, inuenitur ad Zachariam namque de Ioanne Angelus dicit: Ipse præcedet ante illum in spiritu & virtute Eliæ; Qui ideo venturus in spiritu & veritate Eliæ dicitur, quia sicut Eliam secundum Domini aduentum præueniet, ita Ioannes præueniet primum, sicut ille præcursor venturus est iudicis, ita iste præcursor est factus Redemptoris. Ioannes ergo in spiritu Eliæ erat, in persona Eliæ non erat. Quod ergo Dominus fatetur de spiritu, hoc Ioannes denegat de persona: quia & iustus sic erat, ut discipulis Dominus spiritualement de Ioanne sententiam diceret: & Ioannes eisdem turbis carnalibus non de spiritu, sed de corpore responderet. Contrarium ergo veritati videtur esse, quod Ioannes sonuit, sed tamen à veritatis tramite non recessit. Qui cum se etiam Prophetam negat, quia videlicet non solum porterat Redemptorem prædicare, sed etiam demonstrare.

Luc. 1. b. 17.

Christus ad spiritum, Ioannes vero de persona, loquebatur.

Mat. 11. b. 11.
Luc. 1. b. 17.
9. 4. 8.

Mat. 11. b. 11.
Luc. 1. b. 17.
9. 4. 8.

D. Thom. in 1. capit. Ioan.
lecti. 12.

Ad Gal. 2. d. 20.

AD hoc missi sumus, ut sciamus quis es: ideo dicas nobis quid dicis de te ipso? Sed attende ad Ioannem; iam enim impleuit quod Apostolus dicit: Vivo autem, iam non ego, &c. Et ideo non respondit: Ego sum filius Zachariæ, vel talis, sed solum, illud, in quo Christum sequebatur.

(?)

F 4 TEX-

TEXTVS.

DIXERVNT ergo ei. *Quis es, ut responsum demus his qui miserunt nos? Quid dicis de te ipso? Ait, Ego vox clamantis in deserto, dirigite viam Domini, sicut dixit Esaias Propheta.*

Eusebius, de demonstratione Evangelica, lib. 9. de demonstratione.

VOX clamantis in deserto, parate viam Domini, rectas facite semitas eius. Omnis vallis implebitur, & omnis mons, & collis, humiliabitur, & erunt prava in rectam, & aspera in vias planas, & videbitur gloria Domini, & videbit omnis caro salutare Dei; Quoniam Dominus locutus est. Hoc quoque vaticinium oportebat sub Saluatoris nostri tempus suum finem continere. Quo circa, ut apud Lucam Evangelistam scriptum est: In anno quinto decimo imperij Tiberij Caesaris, procurante Pontio Pilato Iudeam; Ceterisque imperantibus, qui cum hoc connumerantur, Factum est Verbum Dei ad Ioannem Zachariae filium in deserto. Et cum venisset in omnem terram, quae est circum Iordanem, praedicavit baptisma, penitentiae, remissionem peccatorum. Hisce autem Evangelista ita adijcit testimonium, dicens: Scriptum est in libro sermonum Esaiæ Prophetae. Vox clamantis in deserto, parate viam Domini. Et quæ sequuntur. Quid igitur tandem aliud clamabat Ioannis illa in deserto prædicans vox ad turbas exeuntes, ut ab ipso Baptizarentur, tanquam ad reptilia deferri, quam conueniens accommodatumque illud: *Genimina viperarum, quis ostendit vo-*

his fugere a ventura ira? Et rursus, dum pravas animas in rectas, & asperas, in vias planas reparat, dicebat: Facit iisdem se igitur fructus dignos penitentiae. Et hæc scilicet cõplebatur, dum Ioannes præparauit eos, qui visuri erant gloriam Domini. Et quod vocatur salutare Dei, quod quidem nihil aliud est, quàm Christus, sicut verbis illis testificabatur: Ego quidem vos aqua baptizo, venit autem fortior me post me, cuius non sum dignus calciamenta gestare; ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igne. Qui etiam cum Iesum vidisset venientem exclamauit: Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Hic est de quo ego dixi: Post me venit vir, qui ante me factus est. Quod verò idem esset salutare Dei, Simeon quoque testificatus est, qui accepto in vlnas puero Iesu dixit: Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod paraisti ante faciem omnium populorum, lumen ad reuelationem gentium. Quibus etiã Propheta cõsentit, dum ait: Et videbit omnis caro salutare Dei. Illud enim, Omnis caro, pro omnibus gentibus dictum est. Ut autem demonstraretur: Quomodo hæc suum finem contigerint, & gentes Christum Dei agnouerint, multis non opus est verbis, & quæ quidem ad verbum solent considerari, in hunc completa sunt modum. Ceterum, quid quaeso fuit in causa, ut non in vrbibus, neque in ipsa Ierusalem, sed in deserto, Ioannes suggestum sibi

Salutare Dei quid.

Omnis caro, id est, omnes gentes.

Luc. 2. d. 29.

Quare Ioannes in deserto

*Esai. 40. d. 3.
Matth. 3. d. 3.
Marc. 1. d. 3.
Luc. 3. d. 4.
Ioan. 1. c. 23.*

*Quando impleta fuit hæc prophetia.
Luc. 3. d. 1.*

*Luc. 3. b. 7.
Matth. 3. b. 7.*

to, nō vero in
urbibus præ-
dicauerit.

sibi ad prædicandum elegerit? Ad hoc quispiam fortasse responde- rit; Illum hoc fecisse, ut prophetia compleretur. Sed qui exquisi- tius, ac diligentius, se doceri vo- luerit illico interrogauit; At, qui prophetia hæc, quid tandem sibi volebat; cum desertum, & ea quæ ad id genus pertinent enūtiabat? cui respondebimus; Quod hoc quoque signum erat euertendæ vr- bis Ierusalem, & eius quod in ipsa erat altaris, ritusque illius, qui se- cundum Moysæam legem seruaba- tur, quando non amplius per le- gitima sacrificia remissio illis peccatorū cōciliabatur, sed per purgationem lauacri, quod in o- lim sitibunda ac deserta, dico au- tem in collecta de gentibus Eccle- sia, tradebatur, in qua etiam illa quæ facta est prophetia, vox para- re viam Domini, iubet, dum mali- tias in animo quodam fundo, qua- si in conualle positas animarum auferendas, & veteris vrbis Ierusa- lem, atque eorum qui in illa impe- rabat Principum, ac Regum, qui montes & collēs nominantur, al- titudines deiiciendas vaticina- tur, quibus perfectis: *Omnis* (in- quit) *caro videbit salutare Dei*. Hoc est, omnis quæcumque corpore in- clusa in terra versatur anima, tā Barbarorum, quam Græcorum, hoc est omniū gentium, quæ qui- dem ipsi vaticinio consentanea ad suum finem peruenisse demō- strantur. Dum igitur mecum taci- tus quæro, oborta est mihi dubita- tio, quid tandem illud esset in Ioā- ne, quo capta multitudo, illa ad- miraretur hominem, & prædican- ti baptisma penitentiae fidem ha- beret; quidque illud quo ducti om- nes vndique rebus proprijs relic- tis confluere in desertum, cum præsertim nulla illius gesta me- morie pro dicta sint, neque enim

A quod aut mortuos excitauerit, aut alia miracula fecerit scriptū extat. Quid igitur illud erat, quod admirabundos omnes redderet? Num forsitan nouum, & quod ab multitudine abhorreret vitæ il- lius genus? Procedebatur enim ex deserto, inuisitatum indutus habi- tum, omnemque communem ho- minum cōsuetudinem declinās; nam nec in vicum illum, nec in urbem, nec in communem aliquā virorum ceterum comminebat. Sed huiusmodi quidem communi vesce- batur; si quidem scriptū est, quod à puerili ætate in solitudine versa- retur, ad illum vsque diem, quo ip- si Israel ostenderetur. Quin etiam eius vestimentum ex pillis camel- lorum confectum erat, & cibus e- rant locustæ, & mel sylvestre. Nū- quid igitur, cum capillō quidem Nazirenum Dei videret, qui quæ Deum facile deceat, faciem osten- daret, vestimenti autem inuisitatu- genus indutum, repente (nescio vnde) è latebris solitudinis pro- deuntem, & post prædicationem rursus in solitudinem, & in late- bras recedentem, sine potu, sine cibo, abhorrentem à multitudine, merito obstupebant, & ne ho- minem quidem illum esse arbitra- batur? Quod in illum, qui vel nul- lo cibo indigeret? Quo circa, eun- dem Angelum esse credebant; il- lum ipsum, de quo Propheta lo- quitur, dum dicit: *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem meam, qui parabit viam tuam ante te*. Eundem scripturæ locum Marcus quoque Euangelista citauit. Quin etiam ipse Saluator huic rei testimoniū exhibet, dicens: *Venit Ioannes ad vos, nec comedens, nec bibens, & di- citis: Daemonium habet*. Incredulos enim, & aduersus veritatem diffi- ciles, & peruicaces, credibile est, propter illud, quo Ioannes vteba-

Non constat
quod Ioan. fe-
cerit miracu-
la illa.

Non constat
quod Ioan. fe-
cerit miracu-
la illa.

Signum le-
gis & vrbis
euerisionis.

Luc. 3. b. 6.

Nec illum ho-
minem esse ar-
bitrabantur.

Luc. 7. d. 27.
Mat. 3. d. 5.
Mat. 11. b. 10.
Marc. 1. d. 2.

Ioan. 1. c. 23.

veritas ipsa; & annunciet nobis omnia, quæ Patris clamans est. Ioannis dicit: *Ego sum vox verbi clamantis, versans in deserto.* Deinde sequitur aliud principium. *Dirigite viam Domini.* Merito autem dicitur Ioannes vox; eo quod præcursor erat Christi, sicut & vox verbum præcurrit: & ut manifestius dicam: Vox quidem est spiritus inarticulatus, quia à pectore egreditur: quando autem lingua articulatur, tunc fit verbum. Primum igitur vox, & deinde verbū. Prior Ioannes, & deinde Christus, secundum aduentum in carne. Et baptisma quidem Ioannis non erat articulatum, non enim fiebat in spiritu: Christi verò articulatum erat. Nihil enim umbrarum, vel figurarum continebat, sed fiebat in spiritu.

Primum vox
deinde ver-
bum.

*Gregor. lib. 40. Homiliarū,
Homil. 7.*

Ioan. 2. 4.

EGO vox clamantes in deserto. Scitis (fratres charissimi) quia vnigenitus Filius, verbum patris vocatur, Ioanne attestante, qui ait: *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum.* Ex ipsa vestra locutione cognoscitis; quia prius vox sonat ut verbum postmodum posset audiri. Ioannes ergo vocem se esse asserit, quia verbum præcedit. Aduentum itaque Domini præcurrens vox dicitur; quia per eius ministeriū Patris verbum ab hominibus auditur. Qui etiam in deserto clamat; quia de relictæ destitutæ Iudææ solatium sui Redemptoris annunciat. Quid autem clamat insinuat, cum subiungit: *Dirigite viam Domini, sicut dixit Esaias Prophetā.* Via Domini ad cor dirigitur, cum veritatis sermo hominibus audatur. Via Domini ad cor

Ioannes Bap-
tista quare di-
ctus est vox.

Ioan. 1. c. 23.

Esai. 40. 4. 3.

Matth. 3. 4. 3.

A dirigitur: cum ad præceptum illius vita præparatur. Vnde scriptum est. *Siquis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Quisquis ergo in superbiam mentem eleuat; quisquis auaritis æstibus anhelat, quisquis se luxuris, iniquationibus polluit, cordis ostium contra veritatem claudit, & ne ad se Dominus veniat claustra animi feris vitiorum damnat.

Ioan. 14. c. 23

Cordis ostiū
contra veritatem
claudit.

B

Epiphan. lib. 2. contra hereses, heres. 69.

IOANNES fuit vox talis, qualis ea esse solet præconis, quæ audientiam facit, & indicit silentium in media contione omnibus, quando Rex aut Imperator est verba factururus, & attentos facit auditores; tantum, ut postea Regis verba audiant. Talis enim vox fuit Ioannis, quæ mundo silentium indixit, ut verbum æterni Patris audiret; fuit (inquam) vox præconis, quæ audientiam fecit apud omnes verbo Dei verba facturo.

Vox Ioannis
fuit vox præ-
conis in pu-
blico iudicio.

C

*Chrysost. Homilia. 3. in 3.
cap. Matth. in 2. exp.*

VOX est somnus confusus, nullum secretum cordis ostendens, sed hoc tantummodò significans; quia vult aliquid dicere ille qui clamat. Verbum autem est, sermo rationabilis, misterium cordis aperiens. Adhuc vox inter animalia, & hominis communis est; verbum autem hominum tantum. Ideo ergo Ioannes dictus est vox non verbum: quia per Ioannē neque misericordias suas Deus, neque iustitias, neque ante constitutionem mundi præparata consilia

Vox, & ver-
bum, in quo
differant.

lia

Matth. 3. 4. 3.
Esa. 40. 4. 3.

lia demonstravit: Sed hoc tantū modo; quia aliquid magni facere Deus in hominibus meditabatur. Postea autem per Filium suū plenissimum mysterium suæ voluntatis aperit, ideo & dictus est verbum: *Parate viam Domini*. Penitentiam agere peccatorū, & facere fructus dignos penitentiæ: Hoc est parare viam Domini, & rectas facere semitas eius. Quomodo signat omnes vias Domini naturaliter in hominibus esse plantatas, sed postea per contumaciam nostram factas esse desertas, & flexuosas. Numquam enim illas hominibus reparare committeret, nisi sciret eas in hominibus esse & hominum negligentia esse subuersas. Ecce humilitatis gratia in hominibus fuit: sed dum inuicem homines se ad indignationem prouocant, humilitatis gratiam corrumpunt, quando se alter humiliat, alter eum accipere recusat. Item si alter se contra alterum humiliaret, ad inuicem alterutrū se ad humilitatis gratiam excitarent. Nā sicut artificium corporea vilitatio ne seruetur, & additur: sic & gratia omnis per exercitationem additur, & per desidiam minoratur. Nunc si minor se humiliauerit ante maiorem, aut pauper ante diuitem, non accipit illum quasi humilitatis honorem, sed quasi deuitū potestatis. Vis autem scire, quia ante humilitatis gratia fuit in nobis? Vnde didicimus subiecti esse potentibus? Item sapientiam habuerūt homines, sed dum sapientiam suam non ad adiuuandos se per suam sapientiam exercebant, sed ad circuueniendos sapientia illorum inuenta est esse malitia. Vnde enim poterat homo habere intellectum; Quomodo alteri faceret fraudem, nisi à Deo gratiam intelligentiæ acce-

A pisset? Ita bono Dei male vtentes fecerunt esse diaboli malum. Secundum hæc tria tracta in omnibus rebus bonis, postquam ostendit, quia ipse est vox clamantis in deserto dicens: *Parate viam Domini*, prudenter subiunxit, confestim, & quæ esset vita eius, ostendens: quia merito omnes homines eum venerabantur. Nam ipse quidem testificabatur de Christo, vita autem eius de ipso: Nam testimoniū verborum eius nequaquam fuisset idoneum, nisi cum mirabilis vitæ institutio commendasset.

Matth. 3. 4. 3.
Esa. 40. 4. 3.

Chrysost. Homilia. 10. in 3. cap. Matth. tom. 1.

TANTA enim gratiæ largitate omnia hæc futura propheticus sermo prædixerat, ut nō solum ipsum Dominum, sed etiā ipsum ministrum eius multo ante præcineret: nec illum solummodo prænunciaret, verum etiam locum, in quo erat habitaturus, sed & modum prædicationis eius doceret, quantaque per illum morū emendatio esset futura exprimeret. Considera igitur, quemadmodū in easdem sententias, & si non in eadem omnino verba, conueniant Euāgelistæ (scilicet) & Prophetæ. Quid enim de Ioanne Esaias ait? *Cum (inquit) aduenerit, clamabit. Parate vias Domini, rectas facite semitas eius*. Ipse verò cum aduenisset, aiebat: *Facite fructus dignos penitentiæ*. Quod utique tale est, quale si diceret: *Parate vias Domini*. Vides igitur & per illa quæ Prophetæ prædixerat, & per illa quæ ipse prædicebat Ioannes, vnum idēque monstrari, scilicet, & quod præcursor, & viam Domini paraturus aduenerit: non ut remissionem peccatorum daret, sed ut eorum præpararet animas, qui om-

Prædixerat
Dominus nū
cium & lo
cum, in quo
erat habitu
rus iudicā

Esa. 40. 4. 3.

nium

Cor hominis
quale sit.

num, diuersitatis arborum, & vim radicum. Vides non paruum esse cor hominis, quod tanta capiat. Neq; in corporis quantitate, sed in fortitudine eius intellige, quæ tantam scientiam capiat veritatis. Vt autem & simplices quosque quotidianis exemplis ad credendum adducam, quod grande sit cor hominis videamus. Quasculumque vrbes transibimus, habemus illas in animo, & qualitates, & situs, platearum, murorumque, & edificiorum, in corde nostro versantur. Viam quam ingressi sumus, in memoria picturæ, ac descriptione retinemus; mare, quod nauigamus, tacita cogitatione amplectimur. Non est paruum (vt dixi) cor hominis, quod potest tanta capere, si autem non est paruum tanta capiens, consequenter in illo via Domini præparatur, & recta fit semita, vt ambulet in illa sermo Dei, atque sapiëntia. Præpara viam Domino, per conuersationem bonam, & egregijs operibus tene semitam, absque offensa vlla de ambulet in te verbû Dei, & donet tibi mysteriorum suorum aduentusque notitiam. Cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Ieronymus in primum cap.

Mar.

In deserto fit
vox & clamor,
& quare.

VOX est Ioannes. De qua voce clamabat Dominus Iesus ad Iudæos: quod inter natos mulierum maior illo esset nemo. Clamor autem ad surdos longe positos, siue cum indignatione fieri solet: quæ Iudaico certum est euernisse populo, dum longe est à peccatoribus salus: & aures suas grauerunt obturauerunt, sicut aspides surdæ: & indignationem, & iram, & tribulationem, a Christo audi-

Are memuerunt. In deserto autem fit vox & clamor, quia deserti à spiritu Dei, sicut domus vacans & scopata, deserti à Propheta, à rege, atque sacerdote, vnde Ioannes & Iesus quærunt quod in deserto amissum est. Vbi vicit diabolus, ibi vincitur: vbi cecidit homo, ibi exurgit. *Ecce ego mitto Angelum meum.* Vox *panematus*, agnitionis, per Malachiam ad Patrem sonat de filio, qui est facies Patris, vnde agnitus est. Angelus autem,

B

nuncius interpretatur, qui prænūciat de Christo, post me venit qui ante me factus est: qui præparauit viam tuam. Via Domini, qua ad homines ingreditur, penitentiæ est per quam Deus ad nos descendit, & nos ad illum ascendimus. Vnde Angeli ascendentes, descendentesque memorantur ad filium hominis: *Parate viam Domini*, hoc est, penitentiam agite, & prædicate. Vnde, *para sciue*, ante sabbatum dicitur, id est, penitentiæ ante requiæ futuram.

C

Hinc namque initium prædicationis Ioannis, & Christi, oritur. *Penitentiam agite, appropinquet Regnum celorum.* Quia in die septima requieuit Deus ab omnibus operibus suis: Septem etenim nobis necesse est, delere vitia per penitentiam, velut mala genera, vt requiescentes postea possideamus desiderabilem terram. *Rectas facite semitas eius.* Quas semitas incuruibus declinantes in dextram atque sinistram. Nunc Deus præcipit nobis vt via regia incedentes proximos nostros vt nos, & nos metipsum vt proximos diligamus.

D

Nam qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Qui enim semetipsum diligit, & non diligit proximum, ad dextram declinat. Et qui semetipsum odiens proximum diligit, ad sinistram diuertit. Nam multi bene agunt, sed non bene sedebat

Via, per quam
Deus ad nos,
& nos ad
Deum peruenimus,
penitentiæ est.

Psalm. 10. f.
Dilecti proximi.

Leuit. i. d.

corrigunt, ut fuit Eli. Et multi be-
ne corrigunt, sed non bene agunt;
ut fuerint Scribæ & Pharisei, qui
sedebant super Cathedram Moy-
si. Unde, os turturis in lege ad as-
cellas eius retorqueri iubetur, ne
separetur os ab opere: & opus nos-
trum non diuidatur ab ore. Semi-
tæ autem post viam sequuntur, quia
mandata moralia post peniten-
tiam secundum Marcum expla-
nantur. Paratur via per fidem, &
baptismum, & penitentiam.

*Ambrosius lib. 2. in Luc. ca-
pit. 3.*

VOX clamantis in deserto. Be-
ne vox dicitur Ioannes, ver-
bi prænuntius. Nam interroga-
tus ipse Ioannes: Quid dicis de te ip-
so? Ait: Ego vox clamantis in deserto.
Et idem ait: Qui post me venit, ante
me factus est; Quia vox præcedit in-
ferior, verbum sequitur quod præ-
cellit. Ideo & à Ioanne baptiza-
ni voluit; quia in hominibus ver-
bum consecratur voce Doctoris.
Ideo fortasse & Zacharias rece-
pit; quia vocem locutus est.

Beda in i. capit. Mar.

VOX Clamantis in deserto; Pa-
rate viam Domini, rectas faci-
te semitas eius. Constat, quia vni-
genitus Filius, verbum Patris vo-
catur. Ioanne attestante, qui ait.
In principio erat verbum, & verbum
erat apud Deum, & Deus erat verbum.
Et ex ipsa nostra locutione cog-

nosceamus; quia prius vox sonat,
ut verbum postmodum possit au-
diri. Ioannes ergo vox à Prophe-
ta vocatur; quia verbum præce-
dit. Aduentum itaque Domini-
cum præcurrens, vox dicitur, quia
per eius ministerium Patris ver-
bum ab hominibus auditur. Qui
etiam in deserto clamat: quia de
relictæ, arque destitutæ Iudææ so-
latium. Redemptionis annun-
ciat. Quid autem clamaret, aperi-
tur, cum subditur: Parate viam Do-

Bmini, rectas facite semitas eius. Om-
nes qui fidem rectam, & bona o-
pera prædicat: Quid aliud, quàm
venienti Domino ad corda au-
dientium viam parat, ut hæc vis
gratiæ penetraret, ut lumem veri-
tatis illustraret, ut rectas Deo semi-
tas faciat, dum mundas in animo
cogitationes per sermonem bo-
næ prædicationis format. Sa-
ne notandum quod ex testimo-
nijs Prophetis, quæ posuit Mar-
cus, vnum solummodo in Esaia,
alterum verò inuenitur in Mala-
chia. Nec tamen falli aut fallere
putandus est Euangelista, qui hoc
scriptum dicat in Esaia quod E-
saia non scripserit, sed potius in-
telligendum, quòd si non hæc ver-
ba quæ de Malachia posuit inue-
niuntur in Esaia, & in nonnullis
locis alijs, & manifestius in eo,
quod hic ipse subiungit. Vox
clamantis, &c. Quis enim nō

Dvideat quanta sit in vtra-

Dque sententia con-

cordia.

(?)

TEX-

TEXTVS.

24 **E**T Qui missi fuerant, erant ex Phariseis. 25. Et interrogauerunt eum, & dixerunt ei. Quid ergo baptizas: si tu non es Christus, nec Elias, nec Propheta? 26. Respondit eis Ioannes dicens: Ego baptizo in aqua, medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis. 27. Ipse est qui post me venturus est, qui ante me factus est, cuius ego non sum dignus ut soluam eius corrigiam calciamenti. 28. Hac in Bethania facta sunt, trans Iordanem, ubi erat Ioannes baptizans.

Origenes super Ioannem.
tom. 6. paulò post principium.

A humanioribus verbis agunt cum Baptista, hoc modo. Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, nec Elias, nec Propheta? Nec verò discendi studio id dicunt, sed animo arcendi eum à baptizandi munere, quod baptizari nullius, nisi aut Christi, aut Eliæ, aut præcipuè illius Prophetæ, opus & munus esse existimarent. Quare ei qui diligenter Scripturam diuinam legere velit, ubique cura est adhibenda, ut obseruet, quæ dicantur, & à quibus, & quando dicantur, ut in omnibus sanctis libris distinguat, accommodat personis tributum sermonem.

He interrogaciones factas sunt Ioanni à Iudeis, ut cum à baptizandi munere arcerentur.

Due legationes sunt factæ Ioanni Bapt.

AE C Obserua- bis; duas Ioanni Baptistæ fieri legationes: vnam quidem ab Ierosolymis, à Iudæis, qui Sacerdotes & Leuitas mittunt, ut eum (Quises?) interrogarent. Alteram autem à Phariseis, qui mittuntur, qui ad responsum datum vrgent. Obserua etiam: quemadmodum ea quæ primo dicuntur, cum mansuetudine, & studio quodam discendi dicuntur; nempe hoc. Tu quis es? Tum illud. Quid ergo? Elias es tu? Et illud: Propheta es tu? Item illud: Quis es, ut responsum demus his, qui miserunt nos? Quid dicis de te ipso? Nihil enim contumax, nec audax, in horum videtur interrogatione, sed omnia insunt, diligentibus Dei cultoribus conuenientia. At verò qui Pharisei missi erant suo nomine, contumeliosis atque in-

D. Thomas in Ioann. capit. 1. lectio. 12. Pharisei mouebantur contra Ioann. &c. In Thesauro, fo. 247. idem lectio. 13. Non querunt ut sciāt, &c. ibi.

P HARISAEI mouebantur contra Ioannem, quod sibi baptizandi officium, præter ordinem

Mouebantur aduersus Ioannem

Pharisei
quod baptiza-
bat præter,
&c.

dinem legis, & traditionem eorum, assumptisse videtur. De tribus autem significari videtur in veteri testamento, quod eis competeret baptizare, &c.

*D. Thomas ubi supra le-
ctio. 13.*

Matth. 23.

T *Quis es?* Pharisei enim inter omnes alios insidiosè & calumniosè se habebant ad Christum, unde ipsi dixerunt ei: *In Belzeub Principe Daemoniorum, &c.* Et ideo per hoc quod dicit: *Qui missi erant, erant ex Phariseis.* Ostendit, quod calumniosè se habebant, & ex invidia eum interrogauerunt. Interrogatio autem est de officio baptizandi: unde dicitur. *Et interrogauerunt eum, & dixerunt ei: Quid ergo baptizas.* Vnde notandum est, quod non quærunt ut sciant, sed ut impedian. Quia enim videbant populi multitudinem ad Ioannem currere, propter nouum ritum baptizandi, & extraneum à ritu Phariseorum, & legis, inuidebant Ioanni, & conabatur posse impedire eius baptismum; & ideo se continere non valentes, nec suam inuidiam, dicunt: *Quid ergo baptizas?* Quasi dicant: Non debes baptizare, ex quo negas te esse aliquem illorum trium, in quibus præfiguratus est baptismus. Hoc est, si tu non es Christus, qui habiturus est fontem in ablutionem peccati; & si non es Elias, vel Propheta, aut Eliseus, qui sine vestigio Iordanem transierunt. Quomodo audes baptizare?

(?)

A *Cyrrill. in Ioann. lib. 1. cap. 25. & 26.*

E *T* *Qui missi fuerant erant ex Phariseis.* Et interrogauerunt eum, & dixerunt ei: *Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque Propheta.* Vide quanta in Baptistam vtuntur temeritate: *Cur enim (aiunt) baptizas, si tu non es Christus, nec Elias, nec Propheta.* Non enim putant dignum in eorum numerum ipsum haberi, qui expectabatur: sed ex insita eis arrogantia, quauis audierint: *Ego vox clamantis in deserto: Parate viam Domini.* Parum tamen attendentes, & Baptiste dignitatem negligentes, aperte increpant, dicentes: *Quid ergo baptizas?* Cur tantam rem, cum dignus non sis, aggredi ausus es? Consueuerant enim semper exproteruitate Pharisei præsentibus minimum contemnere, & venturum simulato afficere honore; & ut ipsi magni apud Iudeos essent, & diuitias in gentes sibi accumularent, neminem (præter se) honorari patiebantur. Propterea ipsum quoque interfecerunt hæredem, dicentes. *Venite occidamus eum, & reuinebimus hereditatem eius.*

Ioan. 1. c. 25.

Esa. 40. d. 3.

Matth. 3. d. 3.

Marc. 1. d. 3.

Luc. 3. d. 4.

Ioan. 1. c. 25.

Phariseorum
mos fuit cate-
ros contemne-
re, ut ipsi ma-
gni à Iudeis
haberentur.

Mat. 21. d. 38

& 26. d. 3. et

27. d. 2. &

Ioan. 1. c. 8. 53

Idem capit. 26.

R **E** **S** **P** **O** **N** **D** **I** **T** eis Ioannes, dicens: *Ego baptizo in aqua, medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis. Ipse est, qui post me venturus est, qui ante me factus est, cuius ego non sum dignus, ut soluam eius corrigiam calciamenti: hæc in Bethania facta sunt trans Iordanem, ubi erat Ioannes baptizans.* Nullas contumeliæ vices, Beatus Baptista reddidit, sed benignè valde, propter salutem eorum, respondet, ac inuitos docet, in ianuam, id est, in

Ioan. 1. d. 26.

Mat. 3. c. 11.

Marc. 1. b. 7.

Luc. 3. d. 16.

Act. 1. d. 5. 2. d.

2. & 11. b. 16

& 19. d. 4.

verò

Veritati
Ioan. impedi-
menta pone-
re nituntur.

Ioan. 1. c. 25.

verò etiam intra ianuas esse Christum. Ego enim (inquit) præparando, aqua in quinquatos peccatis lauo, ad initium penitentiae, & hoc pacto ab his minoribus ad subtiliora vos præparabo. Ad hoc enim missus sum, & hoc tam re baptizans, quam verbis facio, prædicans. *Præparate viam Domini.* Maiorum autem rerum, & summæ perfectionis largitor, medius vestrum stetit, quem adhuc, quia carne indutus est, non cognouistis: qui tantum me superat, ut dignus ipse non sim, quasi seruus ad filium domini comparari. Hoc enim, ut arbitror, significat non esse dignum, qui corrigiam calceamenti eius soluat: ita & veritatem dicit, & exemplo sui Pharisæos ab arrogantia in humilitatem traducere conatur. *Hæc in Bethania facta sunt trans Iordanem, ubi erat Ioannes baptizans.* Diligentia suæ, magnitudinisque rerum, hoc signum est. Solent enim certè homines loca etiam singula, ubi res magnæ gestæ, aut expositæ sunt, memoria diligentius commendare.

*S. Thom. in Ioan. capit. 1.
lectio. 13.*

EGO baptizo in aqua. Quasi dicat: Non debetis mirari, si ego, qui non sum Christus, nec Elias, nec Propheta, baptizo: quia baptismus meus non est completius, sed imperfectus. Nam ad perfectionem baptismi, exigitur, lotio corporis, & animæ; & corpus quidem, secundum naturam, lauatur aqua, anima verò non nisi spiritu. Vnde: *Ego baptizo in aqua.* Id est, corpore lauo corpus. Veniet autem alius, qui perfectè baptizabit, scilicet, in aqua, &

A Spiritu sancto, Deus & homo, qui & corpus aqua, & spiritum spiritu lauabit.

*Concilium Trident. sessio.
7. de Bap. cap. 1.*

SI QVIS dixerit, Baptismum Ioannis, habuisse eandem vim cum baptismo Christi, anathema sit. Vide etiam de Consecra. dist. 4. cap. Ad aliud.

B *Cyrill. in Thesauo, lib. 2.
capit. 4.*

EGO vos baptizo in aqua, sed venit post me, cuius calceamentorum corrigiam non sum sufficiens soluere; ille vos baptizabit in Spiritu sancto, & igne, cuius ventilabrum in manu eius, & purgabit aream suam, & congregabit triticum in horreis suis, paleas vero in extingibili cremabit igne.

C Quomodo ergo æqualis, aut minor Ioanne, Dominus secundum ipsos fuit: at cuius gratia aqua se solummodo baptizare prædicabat, & Christum spiritus datorem affirmabat? Nonne vides, quia ut seruus, nec calceamentorum quidem corrigiam tangere audeat? Nec perspicis Christum aræ Dominum esse? Hoc enim significatur, quando dicitur: *Et purgabit aream suam.*

D Iudicem etiam esse ostendit, qui iustos & bonos (tanquam triticum) in cælestia inducit horrea, iniustos vero quasi paleam igni tradet. Si vero maior, aut æqualis, tunc Christo Ioannes fuit, cur & ipse non baptizat in Spiritu sancto? Sed nec Esaiam isti audiunt, apud quem de Christo scribitur. *Ego sū qui deleo iniquitates tuas, & non recordabor peccatorum tuorum.*

Ioan. 1. d. 26.

Luc. 3. d. 17.

Matt. 3. c. 13.

*Iustos in horrea cælestia,
iniustos in ignem tradit Deus.*

Esai. 43. d. 25.

*Ioan. exēplo
sui, Phari-
seos ab arro-
gantia in hu-
militatem re-
ducit.*

Cumque natus à Virgine, cum hominibus conuersatus est, monstrabat eum Ioannes, dicens: *Ecce Agnus Dei qui tollit peccata mundi.* Quomodo igitur secundum istos in seipsum habebat Christus, ut futurus maior esset Ioanne in regno celorum? Aut quomodo æqualis aut maior Ioannes, qui baptizari à Christo desiderabat, ipso Christo fuit, qui peccatum mundi poterat tollere; & id tamquam Dominus verus? Sicut enim Deus peccata ipsis dimittit: Quod Ioannes nullo modo poterat. Ad hæc, si minor Christus, aut æqualis, Ioanni tunc fuit, cur ipse non audiuit à Patre: *Filius meus es tu, ego hodie genui te?* Et: *Sede ad dexteras meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Aut cur sapientia & virtus Patris, & imago, character, & splendor substantiæ ipsius vocatus non est? Oportet iam omnia etiam ipse verbo virtutis suæ, & introducatur in orbem terrarum, quasi primogenitus, & adoretur ab Angelis, dicat de se ipso sine culpa. *Ego & Pater, vnum sumus: qui videt me, videt & Patrem meum.* Dicat: *Ego sum resurrectio & vita.* Dicat: *Ego sum panis viuis, qui de celo descendi.* Quod si hæc Ioannes dicere non poterit, dicit autem verè Christus. Quomodo non erit impium putare maiorem aliquando fuisse Christo Ioannem, qui natura, ut Deus semper ipso maior est? Quid autem magni attribuere Christo arbitrabantur, maiorem Ioanne futurum contententes; Quo etiam Angeli & natura & charitate in Deum maiores sunt, quibus tantum Christus præstat, quam creaturas Creator excedit?

Cui enim (ait Paulus) *Angelorum vnquam dixit: Sede à dextris meis? Nonne omnes spiritus sunt minis-*

A trantes? Quomodo ergo qui etiam Angelos excedit, qui in sede Dei Patris collocatur, quasi rem magnam sibi attribuit, quod Ioanne maior in regno celorum futurus sit, cum semper, atque simpliciter, omni creatura maior sit, qui Deo Patri æqualis est: præterea lucerna erit Baptista, lux autem Christus. Quomodo ergo lux, cuius natura est illuminare, lucerne, quæ lumine indiget, æqualis vel minor erit? Et certe non potest amicus sponsi, qui stat & audet sponsum habentem sponfam, sponso æqualis, aut maior dignitate atque honore inueniri.

Ioan lucerna est, Christ' vero lux.

B

Cyrrill. in exposit. Symboli Nicæni.

INVENIEMVS igitur dicentem Diuinum Baptistam: *Post me venit vir, qui ante me factus est, quia prior me erat.* Deinde. Quomodo, qui post ipsum erat, prior ipso fuit? Quia enim Christus, secundum tempus carnis, tardius venit, quam Ioannes; Quomodo non omnibus manifestum? Quid igitur adhuc dixerit quis? Soluit nobis ipse Saluator, quod queritur, dicebat enim, Iudæos alloquens. *Priusquam Abraham fieret, ego sum.* Nam erat quidem & ante Abraham diuino more. Inteligitur autem post ipsum, secundum quod homo apparuit.

Ioan. i. d. 27. et exponitur.

Ioan. 8. g. 58.

Epiphanius contra Hæreses, libr. 2. tom. 2. Hæres. 69.

EVM, qui ab initio est inuisibilis Deus, verbum, quæ audiui in diuinis Scripturis,

*Psal. 2. b. 7.
Hebr. 1. b. 5.
Act. 13. c. 33.
Psa. 109. d. 1.
Matth. 22. d.
44.
Ioan. nō audiuit, quæ Christus audiuit à Patre.*

*Ioan. 10. f. 30.
Ioan. 14. d. 9.
Ioan. 11. c. 25.
Ioan. 6 f. 51.*

*Psa. 109. d. 1.
Mat. 22. d. 44*

Quomodo se
Deus hominē
ostendit.

Ioan. I. d. 27.

Ioan. I. d. 27.
Ante me fac-
tus est, vel fuit
& prior me
erat. Quo-
modo acci-
pienda sint.

Ioan. I. d. 27.

Marc. I. d. 3.
Esai. 40. d. 3.

Vox quid.

ris, in Prophetis annuntiari, in cælo hymnis celebrari. Et propterea, quod ab initio audiui-
mus, & vidimus oculis, quo-
primum audiuisse Deum ab ini-
tio confiteatur: vidisse vero, ho-
minem significet, quem etiam
Baptista Ioannes dixit: *Quod
post me venit vir: Et hoc: Manus no-
stre contrectauerunt: Ut Deum ex
supernis significet, & hominem
visibilem à Mariā genitum osten-
dat, qui & ex mortuis perfectus re-
surrexit, non abiiciens sanctum
vas quod suscepit, & perfectam
suam incarnationem. At, per
hoc, quod contrectauit latus, &
typum clauorum, tria confitetur
inconcusse. Sic etiam hic mihi
intelligo hoc. *Hic est de quo dixi vo-
bis, quod post me venit vir. Ut aduen-
tum in carne significet. Quia prior
me erat: Ut Deitatem ostenderet:
Quoniam ante me factus est: in mun-
do enim erat (inquit Euangelium)
& mundus per ipsum factus est, & mu-
ndus ipsum non cognouit. Si autem in
mundo erat ante quam Ioannes
gigneretur, ac conciperetur: an-
te ipsum fuit in mundo, non de
creatione, non de factura signi-
ficat, sed iuxta vsum consuetum,
quo æquiuoce homines dicere so-
lent. Fui in Ierosolymis, fui in
Babylone, fui in Aethiopia, fui in
Alexandria; non creationem hic
significat, sed accessum & aduen-
tum. Fui enim in Babylone, aut
altero loco, quando veni. Ante
me igitur fuit, aut factus est, utrū-
q; enim Græca voce significatur
(inquit) ut ostendat Verbi in ter-
ra semper, accessum. Et hoc: *Prior
me erat. Ut ostendat Deitatem sem-
per existentem. Illud vero: Post
me venit. Ut indicet conceptionē
post Ioannem. Et propterea: Ego
vox clamantis in deserto. Vox est præ-
paratiua auditus hominum. Pri-***

A mum enim inarticulatam vocem
sonantem reddere solent claman-
tes, è longinquo vocantes eos
qui ab ipsis aliquid audire debet.
Et ubi illi vocem solam audie-
rint, & mentem ad audiendum
conuerterint, auresque præpara-
uerint, tunc is qui sonantem vo-
cem emisit, de cætero distinguit
sermonem, quem dicere voluit.
Sic etiam Ioannes vox fuit, au-
res hominum præparans. Non
enim erat ipse verbum, sed post
ipsum venit verbū, propter quod
præparatiua vox fuit, siue facta
est. Et propterea dixit: *Vox cla-
mantis in deserto; Præparate vias Do-
mini. Vox enim præparat, Domi-
nus autem ingreditur vias præ-
paratas. Et vox loquitur, ut præ-
beant audientiam. Vbi verò au-
ditus otium egerit, tunc sermo in
aurem suscipientium mittitur.*
B Nusquam igitur reprehendet A-
rius, eius complices Dei veri-
tatem, semper illuminantem
corda fidelium, ut ne evertantur
à salute in Verbo Filio Dei, in
veritate increato; & semper ge-
nito.

*Ambrosius libr. 2. in Luc.
capit. 3.*

A EX T I M A N T E autem
populo, & cogitāte in cordi-
bus suis de Ioanne, ne forte ef-
fret Christus, Respondet, dicens:
*Ego quidem vos baptizo in aqua, in pæ-
nitentia. Videbat ergo Ioannes
cordis occulta, sed consideremus
cuius hæc gratia? Quemadmo-
dum autem Prophetis palam fiat
cordis occulta, Paulus ostendit,
dicens: Occulta quoq; cordis eius ma-
nifesta fient, & procidens in faciem
adorabit Dominū pronuntiās, quod Vere
Deus est in vobis. Dei ergo munus est,*

qui reuelat, non virtus hominis, qui diuino magis adiubatur beneficio, quàm naturali cernat officio. Quo autem proficit ista cogitatio Iudæorum, nisi secundum scripturas venisse Christum probetur? Erat enim qui expectabatur, & ipse utique qui expectabatur, non is, qui non expectabatur, aduenit. Quid autem ineptius, quàm quòd, is, qui in alio æstimatur, in seipso esse non creditur? Quem per mulierem venturum putabant, per Virginem venisse non credunt. Quæ Deo secundum carnem dignior generatio, quàm ut immaculatus Dei Filius, immaculatæ generationis seruaret, etiam suscipiendo corpore puritatem? Et utique diuini aduentus signum in Virginis partu, non in mulieris constitutum est. *Ego* (inquit) *vos aqua baptizo*. Cito probauit non esse se Christum, qui visibile operetur officio. Nam ut ex duabus naturis homo, idest, ex anima subsistat & corpore visibile, inuisibile per inuisibile mysterium consecratur. Aqua enim corpus abluitur, spiritu animæ delicta mundantur. Aliud agimus, aliud inuocamus. Licet etiam in ipso fonte sanctificatio diuinitatis aspiret. Non enim aqua omnis ablutio est, sed hæc inter se diuisa esse non possunt. Et ideo aliud fuit baptismum pœnitentis, aliud gratia est. Istud ex utroque, illud ex vno. Nam cùm communia delicta sint mentis & corporis, purificatio quoque debuit esse communis. Et benè sanctus Ioannes se intellexisse significans quid in cordibus cogitarent, & quasi non intellexerit, declinans maiestatis inuidiam, non verbo, sed opere declarauit non esse Christum. Opus enim hominis est gerere pœnitentiam deli-

In Virginis partu non in muliere signum Dei filij nascētis positiū est à Deo.

Aqua corpus abluitur. Spiritu delicta anime mundantur.

Actorum, Dei munus est gratiam implere mysterij. *Venit autem fortior me*. Non comparationem fecit, ut ipso se tantum fortiorem dixerit Christum. Nec enim inter Dei Filium & hominem vlla poterat esse collatio. Sed quia multi fortes, nam & Diabolus fortis. Nemo enim potest vassa fortis diripere, nisi prius alligauerit fortem: Multi ergo fortes, fortior nemo nisi Christus. Denique eousque non fecit comparationem, ut addiderit. *Cuius non sum dignus calceamenta portare*. Euangelicæ prædicationis ostendens in Apostolos gratiam esse collatam, qui sunt calciati in Euangelium. Videtur tamen ideo hoc dicere, quod plerumque Ioannes personam accepit populi Iudæorum. Vnde ad hoc referunt quod ait: *Illum oportet crescere, me autem minorari*; Quod oportet minorem fieri populum Iudæorum, crescere in Christo populum Christianum. Denique & Moyses accepit personam populi, sed ille calceamentum nō Dominicum portabat, sed pedum suorum. Et iste calciati sunt calceamento fortasse non suorum pedum. Ille autem soluere calceamentum pedum iubetur suorum, ut animi eius egressus, & mentis corporei nexus vinculis absolutis iter spiritale gradiatur. Apostoli autē calceamentum deposuerunt corporale, quando missi sunt sine calceamento, sine virga, sine pera, sine zona, sed non statim Dei calceamenta portarunt. Fortasse post resurrectionem portare cæperunt. Ante enim, ne cui gesta Domini dicerent, admonebantur. Denique postea his dicitur: *Ite in orbem vniuersum, & predicate Euangelium*. Ut Euangelicæ prædicationis vestigium proferentes, Dominicorum seriem

Testimonium Ioan. de Christi aduentu.

Ioan. populi Iudæorum, hic personam accepit.

Apostoli calceamenta deposuerunt, ut Dei calceamenta Christi post resurrectionem portarent.

Mat. 16. c. 19
Mat. 28. d. 19

*Euangelica
prædicatio,
calciamentū
nuptiale est.*

Ierc. 15. b. 7.

Matt. 3. c. 12.

Luc. 3. d. 17.

*De virtute et
iudicaria
Christi potes-
tate.*

seriem facta circūferrent in orbe gestorum. Est igitur calciamentū nuptiale, Euangelica prædicatio. Sed de hoc oportunius aliquid in alijs explicabimus. *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igne, habens vētilabrum in manu sua, & purgabit areā suā, & congregabit triticum in horreum suum; paleas autem igni comburet inextinguibili.* Habens ventilabrum in manu. Ventilabri in ditio discriminandorum Dominus declaratur ius habere meritum, eò quòd dum frumenta in area ventilantur, plena à vacuis, ab innanibus fructuosa, veluti quodam auræ spirantis examine separantur. Per hanc igitur comparationem ostenditur, quòd Dominus iudicij die, solidè merita fructusque virtutis, ab innanis iactantiæ exiliūque factorum in fructuosa leuitate discernat, perfectioris meriti viros locaturos in mansione cælesti. Ipse enim perfectior fructus est, qui meruerit eius esse conformis, qui sicut granum tritici cecidit, ut plurimos fructus afferret in nobis, in cūsus paleis, innanibus meritis non aliās amicus amictus. Et ideo ante eum ignis ardebit, non natura sui noxius, utpote qui mala improbitatis exurat, splendorem probitatis accumulat.

Chrysost. Homilia. 11. in 3. capit. Matth. tom. 1.

Luc. 3. d. 16.

*Ablutione ac
fide opus est.*

EGO (inquit) vos baptizo in aqua; qui autem post me venit, fortior est me, cuius non sum dignus corrigiam soluere calceamenti: Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igne. Per hæc profecto demonstrat; quia sola opus sit voluntate, ac fide, non laboribus ac sudoribus: Quamquam est facile bap-

A tizari, tam sit etiam facile imitari, fierique meliorem. Postquam vero mentes eorum concussit terrore iudicij, & expectatione supplitij, & nomine securis, & ipsorum repulsione, & aliorum introitu filiorum, & geminatione pænæ, abscissionis scilicet & combustionis, cumque vndique eorum duritiam mitigasset, atque ex tot malorum timore, ad liberationis desiderium suscitasset, tunc demum de Christo intulit mentionem: nec vero simpliciter, sed multo cum cumulo eminentiaque sermonis. Deinde, cum ostendisset grande illud medium, quod inter se Christumque distingueret, ne gratiose id ipsum dicere videretur, ab eo quod ex alterius rei comparatione conceditur, etiam istud destruxit. Nec enim continuo dixit: *Non sum dignus soluere corrigiam calciamenti eius*: Sed postquam baptismatis sui professus est utilitatem, nec quicquam illud amplius habere monstravit, quam ut eos ad pœnitentiam duceret. Non enim dixit, in aqua remissionis, sed pœnitentiæ. Tunc demum ponit etiam Christi baptismi ineffabilem donorum liberalitate cumulatum, ac si diceret, Nempe, quia post me illum audistis venire, quasi posteriorem discipulum putetis donorum eius audite virtutem, & liquidò cognoscetis; quia nihil grande, nihilque dignum illius honore protulerim dicendo: *Non sum dignus soluere corrigiam calciamenti eius*. Cumque audieritis, quòd me ille sit etiam fortior, nequaquam putetis me istud comparationis more dixisse, qui ne inter seruos quidem eius sum dignus collocari, etiam seruos eius extremos, nec vilissimam partem in ipsius

Quid corri-
giam, & cal-
ciamentis.

Quando Ioā-
nes prædicat,
omnia sunt
plena terro-
ris, quādo ve-
ro ad Chris-
tum illos re-
mittit, iocun-
ditate, & iua-
bitate.

mihi ministerio vindicare. Propterea enim non posuit calceamenta simpliciter, sed corrigiā, quæ certe omnium videtur extrema; Deinde ne humilitatis potius quā veritatis putetur esse quod dicitur, ex ipsis documentum rebus assumit. *Ipsē (inquit) baptizabit vos in Spiritu sancto, & igne.* Vides ne quanta sit Baptistæ, quāque admiranda sapientia? Quādo enim ipse prædicat, affert omnia plena terroris, & quæ animos auditorum maxima prorsus comminatione concutiant. Quando vero illos ad Christum remittit, iucunda ponit, ac prospera, & quæ facile possint recreare metuentes. Non enim comminantem securim, non excidendam & comburendam proponit arborem, non iram futuram adducit in mediū, sed indulgentiam peccatorum, interitumque pænarum, iustificatio nem, sanctificationem, liberationem, filiorum adoptionem, fraternitatem, cohereditatem, communionemque Christi, & Sancti spiritus dona largissima. Hæc etenim vniuersa pariter complexus est, dicendo: *Ipsē vos baptizabit in Spiritu sancto;* Ipsa quoque translatione sermonis exprimens gratiæ largitatem. Non enim dixit: Dabit vobis Spiritum sanctum: Sed, *baptizabit vos in Spiritu sancto.*

*Chrysost. Homil. 15. in 1.
capit. Ioan.*

Cum adulationibus. Ioan. allicere non potuissent, calceamentis arbitrati sunt cum profiteri quod non esset.

ET qui missi fuerant, erant ex Pharisæis, & interrogauerunt eum, et dixerunt ei: *Quid ergo baptizas, si tu nō es Christus, nec Elias, nec Propheta?* Vides quā temerē loquantur? Quoniam adhuc eum adducere volebant. Non tamen hinc orsi sunt nequo animo dicerent, deprehenderentur, et eum se Chris-

tum esse negasset, iterum malitia sua dissimulata, ad Eliam veniūt, & Prophetam. Quod cum se neutrum esse profiteretur, dubij iam consilij, persona & simulatione omni abiecta, aperte fraudulentā mentem his verbis detegunt: *Quid ergo baptizas, si tu nō es Christus?* Deinde vt animū eclarent, addiderunt; *Nec, Elias, nec Propheta.* Nō cum adulationibus eum allicere nō possent, calumnia se eum coacturi arbitrati sunt, vt quod non esset, se esse confiteretur. O superbiam, o amentiam, & curam interpestiū. Misistis vt ab eo cognosceritis quis esset, & vnde: nūquid ei quid facturū sit præscriberetis? Hoc cogentium est, vt se Christū confiteatur. Verū tamen nec nunc indignatur Ioannes, nec sic eis, vt merebantur, respondet: *Vos præcipere, & legem, mihi ponere aude-
tis?* Sed iterum incredibilem præ se fert mansuetudinem. **E**go (inquit) baptizo in aqua, medius autem vestrum sterit, quem vos nescitis, ipse est qui post me venturus est, qui ante me factus est, cuius non sum dignus, vt soluiam eius corrigiam calciamenti. Quid nam his respondere potuissent Iudæi? Ipsi contra se, nulla venia, nulla excusatione dignam sententiam tulerunt. Quoniam pacto ratiæ authoritatis Ioannem, & tam verum arbitrabantur, vt non solum de alijs testimonium, verū, ipsi, de se ipso omnia crederent? Nec enim nisi ea essent sententia, ipsum interrogatū misissent, quid de se diceret. Nostis enim quod de se dicentibus his dumtaxat maxime fidem adhibemus, quos verissimos arbitramur. Nec hoc tantum eorum os obstruit, sed animū quoque, quo ad eum locuti sunt. Promptissimo namque animo ad eum venerunt; licet postmodum mutati sint. Quæ ambo Christus

Ioan. 1. d. 26.
Matt. 3. c. 12.

Luc. 3. d. 16.
Act. 1. d. 5.
2. d. 2. c. 11.
b. 16. c. 19.
d. 4.
Marc. 1. b.

his

Ecclesi. 10. 4. 7.

Superbia peccatum inexcusabile.

Valde utilis memoria præpositorum.

lus, nisi in hoc se scelere coinquinasset. Hoc enim præcipitem dedit, hoc in gehennam intravit, hoc malorum omnium ei causa fuit, hoc tantarum virium est, ut omnem animi virtutem eleemosynam, orationes, ieiunium, cetera animi bona, corrumpat. *Superbia in hominibus, in munda* (inquit) *est apud Deum.* Non ergo fornicatio, dumtaxat, nec adulterium, hominem polluit, sed & superbia, ac etiam illis longe magis. Quam obrem? Quoniam fornicatio, & si indigna venia sit, potest tamen quispiam voluptatem excusationem adducere: Superbia autem ne minimam quidem, propter quam vel umbram saltem veniæ consequatur: sed nihil aliud est quam depravatio animi, & moruus gravissimus, non aliunde quam ex infania ortum ducens. Nihil enim superbo homine infanior, quamvis dictissimus sit, quamvis multa hac exteriori sapientia præditus, quamvis potes, quamvis hæc omnia quæ homini exoptanda videntur in illum congerantur; Quippe qui humanis bonis superbit, miser est, & infelix, & illorum omnium mercedem amittit. Qui eorum gratia, quæ nulla ex parte bona sunt, propter umbram, & florem fanis; hæc enim innanis gloria est: inflatur: nonne omnium maximè ridiculus est, cum idem faciat, quod quivis pauper & mendicus, & semper famelicus, qui si quando letum somnium viderit eo lætatut? Miser sanè, & infelix, qui cum animam tuam gravissimo moruo consumas, & ultima in miseria verferis, tumescis tamè. Quod auri tibi talenta sint plurima, quod servorum multitudo. Verum hæc non tua sunt. Si non credis, plurimorum habes exemplum. Quod si ita insanis, ut nec ex maiorum experientia hoc

A intelligas, parumper expecta, & in te ipso nullam tibi inde utilitatem cognosces, cum ex animis, nec hora, nec breui, quidam momento, eorum Dominus eris, inuitus alijs relinques, & his sapenumero, quibus nolles. Multis enim nec sua disponere permisum est, migrauerunt repente, è vita, & cum vellent his frui, non poterant. Quod ne nobis accidat, iam ad sanitatem reuersi, ea nos ipsi ad ciuitatem nostram transmittamus, quibus solis fruamur, alijs minimè. Illa in asylum, & locum tutissimum recondemus, unde nihil ea nobis poterit auferre, non mors, non testamenta, non hereditatem successiones, non calumnia, non insidia. Sed qui hinc emigrans sua præmiserit, his perpetuo fruatur. Et quisnam tanta laborat infania, ut rebus suis omni tempore se perfruiturum negligat? Transferamus igitur illuc nostras diuitias: non nobis asinis opus est, non camellis, nullis iumentis, nullis curribus, nullo alio vehendi instrumento: qua nos molestia Deus liberos reddidit: tantum pauperibus indigemus, claudis, cæcis, infirmis. Hi res & pecunias in cælum perferre, & earum Dominos ad æternorum bonorum hereditatem perducere poterunt; quam utinam omnes consequamur, gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi, per quem, & cum quo, Patri gloria, simul & Spiritus sancto in secula seculorum. Amen.

*Origenes in 3. capit. Lucae,
Homilia. 24.*

IOANNEM, qui minor est Christo, suscepit populus, reputans, & cogitans ne forte ipse esset Christus; cum verò, qui maior

Thesauros in celo collocandos.

Populus suscepit minorem, relicto maiori, & quare?

maior illo venerat, non suscepit. Vis causam scire? Cognosce. Ioānis baptisma videbatur; Christi baptismus inuisibilis erat. *Ego enim* (inquit) *baptizo vos in aqua: qui autem post me venit, maior est me, ipse vos baptizabit Spiritu sancto & igne.* Quando baptizat Iesus Spiritu sancto, & rursum: quādo igne baptizat? Nunquid, vno atq; eodē tēpore Spiritu & igne baptizat? An vario atq; diuerso? *Vos autē baptizabimini in Spiritu sancto.* Non post multos hos dies baptizati sunt Apostoli, post Ascensionē eius ad cēlos Spiritu sancto: quod autem igne fuerunt baptizati, scriptura non memorat. Sed quomodo Ioannes, iuxta Iordanem fluuium venientes ad baptismum prætulabatur, & alios abigebat, dicens: *Generatio viperarum, & reliqua:* Porro eos, qui confitebantur vitia, atque peccata, suscipiebat: sic stabit in igneo flumine Dominus Iesus iuxta flammeam romphæam, & quēcumque post exitum vitæ huius qui ad Paradisum transire desiderat, & purgatione indiget. Hoc cum omnes baptizet, & ad cupita transmittat: cum verò qui non habet signum priorum baptismatum, lauacro igneo non baptizet. Oportet enim prius aliquem baptizari aqua & spiritu, vt cum ad igneum fluuium venerit, ostendat se & aquæ & spiritus lauacra seruasse, & tunc mereatur etiam ignis accipere baptismum in Christo Iesu, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

*Gregor. libr. 40. Homiliarū,
Homilia. 7.*

Quare Euāgelista hic videtur hoc verbo: & qui missi fuerant, &c.

SED adhuc qui missi sunt percontantur: *Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, nec Elias, nec Propheta?* Quod, quia non stu-

Adio cognoscendæ veritatis, sed malitia exercendæ æmulationis dicitur, Euangelista tacite innouit, qui subiungit dicens: *Et qui missi fuerant, erant ex Phariseis.* Ac si aperte dicat: Illi Ioannem de suis actibus requirunt, qui doctrinam nesciunt, quærere, sed inuidere. Sed sanctus quisque etiam cum peruersa mente requiritur, à bonitatis suæ studio non mutatur. Vnde Ioannes quoque ad verba inuidiæ prædicamenta respondit vitæ. Nam protinus adiungit: *Ego baptizo in aqua; medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis.* Ioannes non in spiritu, sed in aqua baptizat, quia peccata soluere non valens, baptizatorum corpora per aquam labat. Sed tamen mentem per viam non labat. Cur ergo baptizat, qui peccata per baptismum non relaxat, nisi vt præcursionis suæ ordinem seruans, qui nasciturum nascendo præueniat, baptizaturum quoque Dominum baptizando præueniret? Et qui prædicando factus est præcursor Christi, baptizando etiam præcursor eius fieret, imitatione Sacramenti. Qui inter hæc mysterium nostri Redemptoris annuncians, hunc in medio hominum stetisse asserit, & nesciri, quia per carnem Dominus apparens, & visibilis extitit corpore, & inuisibilis maiestate. De quo etiam subdit: *Qui post me venit, ante me factus est.* Sic namque dicitur. *Ante me factus:* Ac si dicatur: Ante me positus, post me ergo venit, quia post modum natus. Ante me autem factus est, quia mihi prælatus. Sed hæc paullo superius dicens, etiam prælationis eius causas aperuit, cum subiunxit: *Quia prior me erat.* Ac si aperte dicat: inde me etiam post natus superat, quo cum natiuitatis suæ tempora non angustant:

Ioan. 1. c. 24.

*Baptismus
Ioan. erat in
aqua.*

*Baptizando
& prædicando
fuit Christi
præcursor.*

Mos apud veteres in matrimonij coniungendi.

Ioan. 3. d. 29.

Psal. 59. b. 10.
& 107. b. 10.

Exponitur, si mul & verbum. Calciamenti satis bene.

Christi incarnatio vix inuestigari potest.

tant: nam qui per matrem in tempore nascitur, sine matre ante tempora est à Patre generatus, cui quantæ reuerentiæ humilitatem debeat, subdendo manifestat. *Cuius non sum dignus soluere corrigiam calciamenti.* Mos apud veteres fuit, ut si quis eam, quæ sibi cōpeteret, accipere uxorem nollet, ille ei calceamentum solueret, qui ad hanc sponsus vitæ propinquitatis veniret. Quid igitur inter homines Christus, nisi sanctæ Ecclesiæ sponsus apparuit? De quo, & idem Ioannes dicit: *Qui habet sponsam, sponsus est.* Sed quia Ioanē homines Christū esse putauerūt, quod idē Ioānes negat; recte se indignū esse ad soluendā corrigiā eius calciamenti denūciat. Ac si aperte dicat: Ego Redēptoris nostri vestigiā denudare nō valeo: quia sponsi nomē mihi in meritō nō vsurpo. Quod tamē intelligi & aliter potest. Quis enim nesciat, quod calceamenta ex mortuis animalibus fiunt? Incarnatus vero Dominus veniens, quasi calceatus apparuit, quia in diuinitate sua morticina nostræ corruptionis assumpsit. Vnde etiam per Prophetam dicit: *In Idumæam extēdam calceamentum meum.* Per Idumæam quippe Gentilitas, per calciamentum verò assumpta mortalitas designatur. In Idumæam ergo Dominus calceamentum suum se extendere asserit; quia dum per carnem gentibus innotuit quasi calceata ad nos diuinitas venit. Sed huius incarnationis mysterium, humanus oculus penetrare non sufficit. Inuestigari etenim nulloatenus potest, quomodo incarnatur verbum: quomodo summus & viuificator spiritus intra vterum Matris animatur: Quomodo, is, qui initiū non habet, & existit, & concepitur. Corrigia ergo calcea-

A menti est ligatura mysterij. Ioannes itaque soluere corrigiam calciamenti eius non valet; quia incarnationis eius mysterium, nec ipse inuestigare sufficit; qui hoc per Prophetiæ spiritum agnouit. Quid est ergo dicere: *Non sum dignus soluere corrigiam calciamenti eius.* Nisi aperte, & humiliter suam ignorantiam profiteri? Ac si patenter dicat. Quid mirum, si ille mihi prælatus est, quem post me quidem natum considero, sed natiuitatis eius mysterium non apprehendo? Ecce Ioannes Prophetiæ spiritu impletus, mira scientia emicat, & tamen illud de se insinuat, quod ignoret. Qua in reprehensandum est nobis (fratres charissimi) & tota intentione cogitandum: *Quomodo sancti viri,* ut humilitatis in se virtutem custodiant, cum quædam mirabiliter sciunt, illud ante mentis oculos student reuocare, quod nesciunt; ut dum ex parte alia infirmitatem suam considerant; ex ea parte, qua perfecti sunt, eorum se animus non extollat. Scientia etenim virtutis est humilitas, etiam custos virtutis. Restat ergo, ut in omne quod scit, se se mens deprimat, ne quod virtus scientiæ congregat, ventus elationis spargat. Cum bona (fratres) agitis, semper ad memoriam malè acta reuocate, ut dum cautè culpa cōspicitur, numquàm de bono opere incaute animus lætetur. Superioris inuicem in via Dei eos maxime, qui vobis comissi non sunt; proximos vestros attendite; quia, & quos agere aliqua praua cōspicitis, quæ in eis lateant bona nescitis. Magnus verò vnusquisque esse studeat, sed tamen aliquomodo esse se nesciat, nedum sibi magnitudinem arroganter tribuit, amittat intus quod erat. Hinc

Humilitas est custos virtutis.

Esai. 5. e. 21. Hinc etenim per Prophetam dicitur. *Va, qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobis metipsis prudentes.* Hinc Paulus ait: *Nolite prudentes esse, apud vos metipsos.* Hinc contra superbientem Saul dicitur: *Cum esses paruulus in oculis tuis, caput in Tribus Israel factus es.* Ac si aperte diceretur: Cum tu te paruulum conspiceres, ego te præceteris magnum feci. Quia verò tu te magnum conspicias, à me paruus æstimaris. Quo contra cum

David humilitas & præclara gesta.

2. Reg. 6. d. 21.

1. Paral. 15. d. 29.

Opera bona sine humilitate nihil sunt.

David regni sui potentiam corà arca fæderis Domini saltando despiceret, dixit: *Ludam, & vilior fiam, plusquam factus sum; & ero humilis in oculis meis.* Quem enim non extolleret, ora leonum frangere, vrforum brachia dissipare; despectis prioribus fratribus eligi, reprobato rege ad regni tabernacula vngi; timendum cunctis vno lapide Goliath sternere; à lege proposita extinctis Allophyliis numerosa præputia reportare; regnum ex promissione percipere, Cunctumque Israeliticum populum sine vlla post modum contradictione possidere? Et tamen incunctis se despicit, quis in suis oculis se esse humilem confitetur? Si ergo sancti viri cum agunt fortia, de semetipsis vilia sentiunt, quid in sua excusatione dicturi sunt, qui sine operatione virtutis, intumescunt? Sed & si quælibet bona adsint opera: Nulla sunt, nisi ex humilitate condiantur. Miranda quippe actio cum eleuatione non eleuat, sed grauat. Qui enim sine humilitate virtutes congregat, quasi in ventropuluerem portat, & vnde aliquid ferre cernitur, inde deterius cæcatur. In cunctis ergò, quæ agitis (fratres mei) radicem boni operis humilitatem tenete, nec quibus iam superioribus, sed qui-

A bus adhuc inferiores estis aspici-te, vt dum meliora vobis exempla proponitis, ad maiora semper ascendere, ex humilitate valeatis.

Abulens. super 3. capit.

Matthai.

VIAM, per quam nos vadimus ad Deum, est obseruatio mandatorum, à qua declinando, erramus. Et ob hoc dicitur: *Quod non declinemus ad dexteram, nec ad sinistram, ab ipsa lege.* Et quia ista obseruatio præceptorum, est aliquantulum difficilis, dicitur via dura, siue stricta, & arcta. Ita Christus. *Arcta est via, quæ ducit ad vitam.* Et: *Propter verba labiorum tuorum, ego custodivi vias duras.* Ioannes loquebatur de aduentu Domini ad nos, quia annunciabat Messiam esse venturum, ad quem recipiendum debebant Iudæi parare viam suam. Quia oportebat eos dimittere antiquam, & carnalem conuersationem; quia immundus Christum suscipere non potest, & ob hoc præposuit, quòd pœnitentiam agerent, & eluerent crimina. *Rectas autem facite semitas.* Idem est. Nam est iteratio sententiæ, quod solet fieri apud Prophetas. Idem est: *Parare viam Domini.* Quòd: *Rectas facere semitas eius.*

Obseruatio mandatorum, quam necessaria: quamuis difficilis.
Deut. 5. d. 33.

Matt. 7. b. 14.
Psalm. 16. d. 4.

Immundus Christum suscipere non potest.

D *Ambrosius sermone. 65.*
de Sancto Ioanne Baptista.

DOMINVS non terrenam semitam tenet, sed per secreta mentis incedit. Si quid igitur in hac vita fuerit moribus asperum, crudelitate durum, conuersatione pollutum, iubemur id mundare, coæquare & componere,

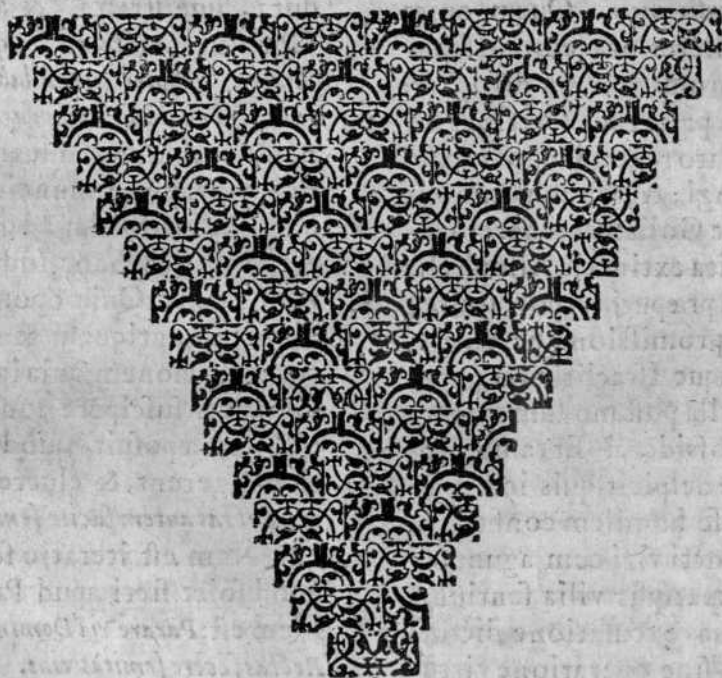
Deus scrutatur renes & corda.

re, vt superueniens Dominus, nō offendat in nobis, sed magis reperiatur viam castitatis puram, pro infidelitate fidem, & eleemosynis eminentem. Sed videamus, ipse Ioannes qui parare viam Domino iubet, quam ipse viam parauerit Saluatori? Per omnia planē adueniente Christo, tramitem

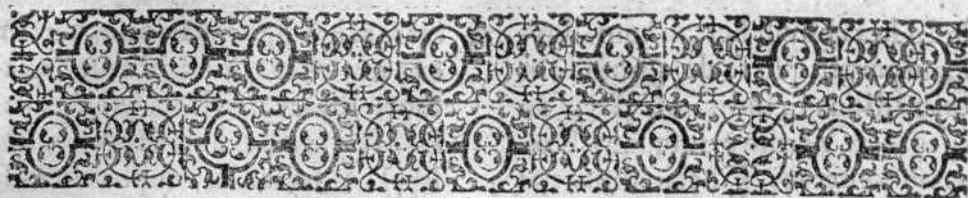
A via suā composuit, & direxit: Nā fuit ieiunus, humilis, parcus, & virgo. Quas eius virtutes Evangelista describens, ait: *Ipse autem Ioannes vestimentum habebat de pillis camellorum, & zona pellicea erat circa lumbos eius, esca autem locusta erant, & mel sylvestre.*

Ioān. qui prae
dicabat: Para
te viam, &c.
Et ipse quā
parauit?
Matt. 3. 4.
Mar. 1. 4. 6.

DOMI-

(?)

DOMINICA QVARTA

Aduentus Domini.

Euangelium. Lucæ. 3. a.

A Nno quinto decimo Imperij Tyberij Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudæam; tetrarcha autem Galilææ Herode: Philipo autem, fratre eius, tetrarcha Iturææ, & Irachonitidis regionis, & Lysania Abilina tetrarcha. 2. Sub Principibus Sacerdotum, Anna, & Caypha, &c.

Cornelij Iansenii in concordia Evangelica, c. 13.

A NNO Quinto decimo, &c. Historiographorum, & Prophetarum more, propter narrationis veritatem confirmandâ, distinctæ describit Lucas, quo tempore, & sub quibus cæpta sit prædicatio Ioannis, & Christi: & qui dem non sine Spiritus sancti vtili dispensatione. Nisi enim hoc loco annum Imperij Lucas expressisset, ignoraremus quo anno cæpta fuisset vtriusque prædicatio. Ex quo deinde cognoscimus quo to anno Imperij Augusti Christus & Ioannes nati sint, dum designato huic tempori addimus id quod postea dicit Lucas: Christum ferè annorum 30. fuisse cum a Iuâ ne baptizaretur: Meminit autem Tiberij Cæsaris, quod tunc Iudæa Romano subesset Imperio, & per annos Imperatorum tunc annum & tempus rei gestæ designari solitum

A esset. Deinde verò ostēdit qui tunc apud Iudæos præessent; tunc in temporalibus, tunc in rebus diuinis. *Procurate, inquit, vel præsidem agente Pontio Pilato in Iudæa.* Archelaus enim postquam 10. Annos præfuisset, sublato ab Octauio Augusto, & in exiliū relegato, Viēnam Galiliæ ciuitatem Iudææ tributaria facta, dispensationi Syriæ coniuncta est, nec amplius per Principē, sed per procuratorē, & Præsidē gubernabatur. **B** Prim⁹ itaq; Iudæorū præses ab Augusto destinatur Copponius, quo post non multum temporis Romam reuerso, successor regendæ Prouintiæ Marcus efficitur: huic quoq; succedit Annius Ruffus, sub quo Augustus Imperator mortus est. Cuius deinde successor, Valerius Gratus efficitur, qui Romā reuersus, postquam vñdecim annis præfuisset Iudæis, successorē à Tiberio accepit Pontium Pilatum. Sub quo Christum & Ioannem prædicasse etiam Ioseph⁹ testatur lib. 18. atiquit. **C** Hic autem Pilatus postquam decimū

Ordo præsidum Iudææ.

Ioseph. li. 18. antiquitat.

in

Tyberij
mors.

A. A. 24. §.
24. & Ieqq.

Qui dicitur
tetrarchæ.

in Iudæa compleisset annum, Romanam pergit, quo se de quibusdam criminibus in iudicio Cæsaris expurgaret. Verum priusquam Romanam venerat, Tiberius mortuus est, qui regnauerat annis 22. ex quibus consequitur, duodecimo anno Tyberij Imperij, Pilatum cepisse præsidere in Iudæa, & ipsius tertio aut quarto anno cepisse Ioannis prædicationem. Post Pilatum autem Marcellus à Vitellio præses constituitur. Post hunc verò fuit Maxillus. Deinde mortuo Herode Agrippa, à Claudio mittitur Iudææ Præfectus Cuspius Fadus. Huic successor venit Tyberius Alexander: & huic successor aduenit Cūmanus, quo in exilium misso, Claudius Felicem, præsidem in Iudeam misit: quo etiam ob Iudæorum accusationem pulso, præses datus est Iudeis Portius Festus; de quibus duobus Act. 24. Mortuo autem Festo Albinus in Iudæam præses mittitur, qui successorem accepit Gessium Florum, sub quo cepit Iudæorum per Romanos deuastatio, quemadmodum hæc omnia patent ex Iosepho. Porro, tres isti tetrarchæ, qui hic à Luca ponuntur, Hærodes, Philipus, & Lysanias, putantur à plerisque fuisse tres filij Herodis maioris, secundum sententiam Eusebij in Chronicis. Ac dicti tetrarchæ, quod quartam partem regni Herodis, simul cum quarto filio Archelao, singuli gubernadam accepissent. Diuississe enim putant Augustum regnum Herodis, in quattuor partes, & quattuor illius filijs, singulis vnā partem dedisse, quorum pars, ea quæ Archelao obtigerat, illo expulso, Pilati procuratori assignata sit. Verum hæc sententia, quæ occasionem sumpsisse videtur, partim ex nominis

A tetrarchæ significatione, partim ex enumeratione istorum quattuor, Pilati, scilicet, qui Archelai parti præsidebat; Herodis Philippi, & Lysaniæ, duplicem in se manifestè errorem continet. Primum enim falsum est, Hærodis maioris Regnum, in quattuor partes fuisse diuissum, cum, ut patet ex Iosepho, intres tantum fuerit ab Augusto, secundum testamentum patris, diuissum; medietate, scilicet, assignata Archelao, duabus verò reliquis partibus distributis Herodi & Philippo. Nō enim Lysanias filius fuit Herodis, nec illius aliquam portionem possedit, sed ut ex eodem patet Iosepho, filius fuit Ptolomæi Minæi Chalcidis iuxta Libanum montem Tyrannij succedens patri in Regno, etiam priusquam Herodes maior Regnum Iudææ à Romanis accepisset. Deinde falsum est, tres istos, qui à Luca tetrarchæ dicuntur, sic esse dictos, à quarta parte Regni accepta, quā uis nomen tetrarchiæ à Regni quarta portione omnino videatur esse desumptum. Nam Herodes maior, & frater eius, Phasælus, priusquam Herodes Rex à Romanis declararetur, ambo tetrarchæ Iudæorum constituti sunt ab Antonio, ut scribit Iosephus, & Plin. in Cælesyria, tradit fuisse tetrarchias, 17. & in Decapolitana Regione tetrarchias sex numerat capit. 8. quæ sunt Trachonitis, Paneas, in qua Cæsaria, Abila, Archæ, Amphelocessa, Gabe. Proinde videri potest Syriæ administrationem Græcis quadripartitam fuisse, atque in tetrarchias ipsas Regiones, suis limitibus determinatas, & præsidēs earum tetrarchas appellatos fuisse. Deinde illis amplius diuissis,

& aucto

Ioseph. li. 14.
cap. 21.

Plin. lib. 5. c.
23. & Plin;
ubi sup.

& aucto portionum numero, vetus interim, & primo datum nomen permanisse. Esse autem Tetrarchiam Principatum ad instar Regni patet ex Plinio lib. & cap. prædictis. nā cap. 18. dicit: Intercursant, cinguntque has vrbes tetrarchiæ Regnorum instar, singulæ, & in Regna contribuuntur, &c. & cap. 21. Tetrarchias 17. dicit in Syria in Regna descriptas, barbaris nominibus. Et Iosephus sæpe Tetrarchias regna vocat. Et Cicer. lib. 1. de diuinat. cetero loquens de Rege Deiotaro: cuius (inquit) hoc præclarissimū est, quod postquā à Cæsare tetrarchiæ Regno pecuniæque multatus esset, negat se tamen eorum auspiciis quæ sibi ad Pompeium proficiscenti secunda euenerunt, poenitere. Esse tamen tetrarchæ nomen inferius nomine Regis vel ex eo satis patet, quod (vt narrat Iosephus) Herodes iste tetrarcha videns Herodem Agrippam à Caio Cæsare Regia dignitate donatum, Romam instinctu Herodiadis perrexerit, quo similem dignitatem ab Imperatore obtineret. Porro tres istas tetrarchias Herodis, Philippi, & Lyfaniæ, postea à Caio Agrippa obtinuit.

S. Tytius Bosphororū Episcopus, in hoc Euang.

Hæc gentium
gubernatio
Messiam re-
nisse declarat

ANNO autē quintodecimo, &c. Commodè Euangelista temporis, & principum, qui tunc imperabāt, meminit Anno (inquiēs) quintodecimo imperij Tiberij Cæsaris. Quò, hinc nimirū discamus, quando Deus & Dominus noster Iesus Christus homo factus est; iam tūc omnem omnino Principem & Ducem de familia Iudæ defecisse. Homines verò alienigenas, Pilatum, videlicet, qui Romanorū

A locum tenebat, & Herodes Ascalonitæ filios Regni sceptrā tenuisse. Aderat iam enim ille, cui imperium, veluti depositum asseruabatur; nempe Christus Deus noster. Principes autem de tribu Iudæ, iuxta Patriarchæ Iacob prædictionē imperare iam prorsus desiderant.

Gen. 49. b. 10

D. Gregorius Papa Homil. in idem Euangelium.

B **R** E D E M P T O R I S Præcursor, quo tempore verbum prædicationis acceperit, memorato Romanæ Reipublicæ Principe, & Iudææ Regibus designatur, cum dicitur. Anno quintodecimo imperij Tiberij Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudææ Tetrarcha autem, &c. Quia enim illum prædicare veniebat, qui ex Iudæa quosdā, & multos ex Gentibus redempturus erat, per regem Gentium, & principes Iudæorum prædicationis eius tēpora designantur. Quia autem Gentilitas colligēda erat, & Iudæa pro culpa perfidiæ dispergēda, ipsa quoque descriptio terreni principatus ostendit: quoniā & in Romana Republica vnus præfuisse describitur, & in Iudææ regno per quartam partem plurimi principabantur. Voce enim nostri Redemptoris dicitur: Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur. **C** Liqueat ergo, quod ad finem Regni Iudæa peruenerat, quæ toti Regibus diuisa subiacebat. Apertè quoque, non solum quibus Regibus, sed etiam quibus Sacerdotibus actum sit, demonstratur: vt, quia illum Ioannes Baptista prædicaret, qui simul Rex, & Sacerdos existeret, Lucas Euangelista prædicationis eius tēpora per Regnum & Sacerdotium designauit.

Regni diuisio
desolatio:
nē indicat Re-
gni.

Luce 11. c. 17

*Venerabilis Beda in 3. ca-
pite Lucae.*

A N N O autem quintodecimo im-
perij Tiberij Cæsaris, procurante
Pontio Pilato Iudæam, &c. Herodes
Philippus, & Lyfanas, qui cū Pi-
lato Præsīde Romano Iudæam re-
gebant, filij sunt Herodis illius,
sub quo Dominus natus est, inter
quos & ipsum Herodem Arche-
laus frater eorum decem annis re-
gnauit. Qui à Iudæis ob intolerabi-
lem animi ferocitatem, apud
Augustum criminatus, æterno apud
Viennam disperijt exilio. Re-
gnum verò Iudææ quominus va-
lidum fieret, idem Augustus per
tetrarchias discindere curauit.
Porro Pilatus duodecimo anno
Tiberij Cæsaris Iudæam missus,
procuracionem gentis suscepit, at
que inibi per decem cōtinuos an-
nos vsq; ad ipsum pene finem Ty-
berij perdurauit. *Sub Principibus Sa-
cerdotum Anna & Caipha, &c.* Am-
bo quidem incipiente prædicatio-
nem Ioanne, id est, Annas, & Cai-
phas Principes fuere Sacerdotū;
sed Annas illum annum, Caiphas
vero eum, quo Dominus crucem
ascendit administrabat, & quidē
tribus alijs in medio Pontificatū
perfunctis, verū his maximè, qui
ad Domini passionē pertinerent,
ab Euangelista commemoratis.
Legalibus namque tunc præcep-
tis vi, & ambitione cessantibus,
nulli Pōtificatus honor vitæ, vel
generis merito reddebatur, sed
Romana potestate alijs nunc, itē
alijs summa sacerdotij præstaba-
tur. Denique Iosephus refert in
hunc modum dicens: Valerius
Graccus Anna Sacerdotio detur-
bato, Ismahelum Pontificem desi-
gnauit filium Basti. Sed & hunc
non multo post abijciens, Eleaza-
rum Annanix Pontificis filium

A Pontificatui subrogauit. Post an-
num verò etiam hunc arcet offi-
cio, & homini cuidam Canysi fi-
lio Pontificatus tradidit ministe-
rium. Quo nō amplius & ipse quā
vnius anni spatio perfunctus, Io-
sephū, cui & Caiphas nomen fuit,
accepit successorem. Ac per hoc
omne tempus, quo Dominus no-
ster in terris docuisse describitur,
intra quadriennij spatia coarctā-
tur. In quo quatuor istæ, quas Io-
sephus numerat successiones Pō-
tificum describuntur, vix per an-
nos singulos ministratæ. Quia er-
gò Ioannes illum prædicare ve-
niebat, qui & ex Iudæa quosdam,
& multos ex gentibus redemptu-
rus erat, per Regem gentium, &
Principes Iudæorum, prædicatio-
nis eius tēpora designantur. Quia
autem gentilitas colligēda erat,
& Iudæa pro culpa perfidiæ disper-
genda, ipsa quoque descriptio ter-
reni Principatus ostendit, quoniā
& in Romana republica vnus præ-
fuisse describitur, & in Iudææ re-
gno per quartam partem plurimi
principabantur. Voce enim nos-
tri Redemptoris dicitur: *Omne re-
gnū in se ipso diuisum, desolabitur.* Li-
quet ergò, quòd ad finem regni Iu-
dæa peruenerat, quæ tot Regibus
diuisa subiacebat. Aptè quoque
non solū sub quibus regibus, sed
sub quibus etiam sacerdotibus ac-
tum sit, demonstratur. Vt quia il-
lum Ioannes Baptista prædicaret,
qui simul rex, & sacerdos existe-
ret, Lucas Euāgelista prædicatio-
nis eius tempora, per regnum &
sacerdotium designauit.

*Zacharias, Christopolita-
nus, in vnum ex quat-
tuor. cap. 13.*

P I L A T V S duodecimo an-
no Tybrij Cæsaris in Iudæā
missus,

*Quare Evan-
gelista Prin-
cipes & Sa-
cerdotes no-
minat hic.*

*Iudaici Re-
gni finis.*

*Regnum Iu-
dææ in tetrar-
chias diuidi-
tur.*

*Sacerdotium
Iudaicum.*

*Ioseph de An-
tiquit.*

*Quo anno Pi-
latus procu-
racionem sus-
cepit.*

Non dabatur
tunc Pontifi-
catus, ob me-
rita vel excel-
lentiam gene-
ris, sed cui po-
testas Roma-
na volebat.

Christus Rex
& Sacerdos,
sed non cog-
nouerunt eu.

Archelaus
propter ju-
perbiam ab
imperio eijci-
tur.

missus, procuracionem gentis sus-
cepit: & ibi per decem continuos
annos p̄fēs perseuerauit. An-
nas & Caiphas, incipiēte p̄dica-
tione Ioannis, principes fuere Sa-
cerdotum. Sed Annas illum an-
num administrabat, Caiphas ve-
rò eum quo Dominus crucem af-
cendit. Nulli tunc Pontificatus
dabatur meritò vitæ vel gene-
ris, sed Romana potestas p̄sta-
bat sacerdotium cui volebat. In-
ter Annam & Caipham tres alij
sunt Pontificatu perfuncti, vt re-
fert Iosephus. Ac per hoc omne
tempus quo Dominus noster in
terris docuisse describitur, intra
quadriennij spatium coarctatur:
in quo successiones Pontificum,
quas Iosephus memorat, vix per
annos singulos sunt ministratæ.
Quia ergo Ioannes illum p̄di-
cabat, qui & quosdam de Iudæa,
& multos è gentibus redemptu-
rus erat: per Regem Gentium &
Principes Iudæorum, p̄dica-
tionis eius tempora designantur.
Quia autem Gentilitas colligen-
da erat, & Iudæa dispergenda,
descriptio terreni principatus of-
tendit: quoniam & in Romana
Republica vnus p̄fuisse descri-
bitur, & in Iudææ Regno per
quartam partem plurimi princi-
pabantur. Aprè quoque sacerdo-
tes memorantur, quia Ioannes
illum p̄dicaabat, qui Rex & Sa-
cerdos erat.

Glossa ordinaria super hunc locum.

HERODES, Philippus,
& Lyfania, qui cum Pila-
to Romano Præfide regunt Iu-
dæam, filij fuerunt maioris He-
rodis, sub quo natus est Domi-
nus. Inter quos & ipsum Arche-

A laus decem annis regnauit: quo,
propter superbiam, remoto, Re-
gnum in quatuor Tetrarchias di-
uisum est, vt sic minueretur su-
perbia Iudæorum. Annas & Cai-
phas erat Princeps Sacerdotum,
quando Ioannes cœpit p̄dica-
re: sed Annas illum annum, quo
Ioannes inchoat p̄dicare: Cai-
phas illum quo Dominus cruci-
fixus est administrabat: quia tunc
Pontificatus, non virtute vel ge-
neris merito, sed Romana potes-
tate p̄statur. Multos legi-
mus Pontifices tunc fuisse, quos
subijcit Euangelista, ponens tan-
tum illos, qui ad Domini perti-
nent passionem. Quia verò Ioan-
nes illū veniebat p̄dicare, qui
ex Iudæa quosdam, & multos ex
gentibus redēpturus erat per Re-
gem gentium, & Principes Iu-
dæorum p̄dicationis eius tem-
pora designatur. Et quia genti-
litas per fidem colligenda, Iu-
dæa pro perfidia dispergenda e-
rat, vnus gentium, multi Iudæo-
rum Principes describuntur: quia
ad finem Regni venerat, quæ tot
Regibus subiacebat. Sacerdotum
etiā facta est memoria: quia il-
le nunciatur, qui simul Rex & Sa-
cerdos erat.

Origenes super hunc Luca locum in Homilia singulari.

ET IN prophetico quidem
sermone solis Iudæis p̄di-
cato, solum Iudæorum Regnum
describitur. *Visio* (inquit) *Esaie in*
diebus Ozie, Ioathan, & Achaz, Re-
gum Iudæ. At in Euangelio, quod
erat p̄dicandum vniuerso mun-
do, dominum describitur Ty-
berij Cæsaris, qui totius orbis do-
minus videbatur: verum si solum

Esaie. I. 4. 10.

*non aliter I
hunc modum
ad eum e*

hi qui sunt de gentibus essent saluandi, satis erat solius Tyberij facere mentionem. Sed quia oportebat & Iudæos credere, ob hoc etiam Iudæorum regna describuntur, seu Tetrarchiæ, cum subditur, *Procurante Pontio Pilato Iudæam, &c.*

Luc. 3. 12.

Isidorus Clarus, Episcopus Fulgin. in Lucam, oratio decimaquarta.

Euangelista hic mox in historiographorum observat.

CVM scripturus esset Euangelista initium prædicationis Euangelicæ, rei omnium maxima quæ orbi terrarum accideret vnquam possit, ad historiæ rationem pertinebat, describere, qui tunc rerum potirentur, & nomen eius, qui in Romano Imperio primas teneret, & eorum, qui Iudæa, ac vicinis regionibus, ubi hæc prædicationis cœpta est, & Pontificum etiam, qui Iudææ genti in ijs, quæ ad diuinæ legis per Moysen datæ cultum pertinerent, præessent. Meminit ergo Impe-

A ratoris Romanorum, qui successit Augusto, quem dudum, ut eius imperij latitudo, ac monarchia intelligeretur, audiuius præcepisse, ut describeretur vniuersus orbis: meminit & Præsidum, qui Iudæam, & vicinas regiones regebant per tetrarchias; quod scilicet, pro quarta quisque parte regnaret: id enim significant Tetrarcha, & tetrarchia Græcæ voces: quanquam hæc narratio seruire mysterio poterat, ut cum audiretur, & Romanos, & Herodem alienigenam genti Iudæorum imperare, venirent homines in memoriam eius prophetiæ, quam dixit Iacob. *Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat Silo,* id est, is, cuius illud sceptrum legitime sit futurum. Cum ergo auditur sceptrum ablatum, atque in manu alienigenarum positum, intelligi potest Messiam, id est, Christum aduentasse. Quæ res ad fidem Euangelicæ prædicationis habenda inuitare auditores poterat, cum Ioannes de Christo perhiberet testimoniū.

B

C

Gen. 49. 6. 10
Matt. 2. 4. 6.

TEXTVS.

Matt. 3. 12.
Marc. 1. 4.

2 **A**CTVM est verbum Domini super Ioannem, Zacharia filium, in deserto: 3. Et venit in omnem Regionem Iordanis, prædicans baptismum penitentia, in remissionem peccatorum.

Diuus Ambrosius in Lucā.

Ecclesia non ab homine sed a verbo capit.

ACTVM est verbum Domini, &c. Congregaturus Ecclesiā Dei Filius, ante operatur in seruulo: & ideo bene posuit sanctus Lucas. Factum esse Dei verbum super Ioannem Zacharia

D filium in deserto: ut Ecclesia non ab homine cœperit, sed a verbo. Ipsa enim, est desertum: quæ plures filij desertæ magis quam eius, quæ habet virum. Denique ipsi dicitur: *Letare sterilis, & exulta desertum;* quia nullis adhuc commune plebis operibus colebatur: neque vllum adhuc arbores illæ, quæ fructum ferre poterant,

Esai. 92. c. 9.
Luc. 23. d. 29
Gala. 4. d. 27

Esai. 54. 4. 1.

Psal. 91. c. 10

*Sancto Ioan
ni pleriq; ty-
pum legis im-
ponuit.*

Psal. 119. d. 10

Mat. 16. c. 14

*Cibus & ve-
stitus Ioanis.*

terant, meritorum suorum verti-
cem proferebant. Nondum vene-
rat, qui diceret? *Ego autem sicut oliua
fructifera in domo Domini.* Nondum
vitis illa cælestis fructus palmiri-
bus suis verborum quodam suorū
traduce ministrabat. *Factum est er-
go verbum*, vt quæ erat ante deserta,
fructum nobis terra generaret.
Factum est verbum, vox secuta est.
Verbum enim prius intus opera-
tur, sequitur vocis officium. Vn-
de & Dauid dicit: *Credidi, propter
quod loquutus sum.* Prius credidit, vt
loqui possit. *Factum est autem ver-
bum*, vt sanctus Baptista Ioannes
pœnitentia prædicaret. Et ideo
plerique sancto Ioanni typum le-
gis imponunt, eo quod lex pecca-
tū denuntiare potuit, donare non
potuit. Lex enim vnumquemque,
qui viam gentium sequebatur, re-
uocat ab errore, restringit à cri-
mine, pœnitentiam suadet, vt gra-
tiam consequatur. Lex autem, &
Prophetæ vsque ad Ioannem: Ioā-
nes autem prænuntius Christi: ita
lex Ecclesiæ prænuntiā, & gratiæ
pœnitentiæ est. Bene itaq; sanctus
Lucas compendio vsus est, vt Ioā-
nem declararet Prophetam, di-
cens: *Factum esse supra eum verbum
Dei.* alia nō adderet. Nullus enim
eget inditio sui, qui verbo Dei a-
bundat. Vnum itaq; dixit: & om-
nia declarauit. At verò sanctus
Matthæus, & Marcus, & vestitu,
& cinctu, & cibo Prophetā decla-
rare voluerunt: eo quod vestitum
de pillis camelorum habuit, & zo-
nā pelliceam super lumbos suos.
Locustas autem, & mel syluest-
re edebat. Prænuntius enim
Christi non patiebat immun-
darum perire exuias bestiarum.
Ipso quoque vestitus indicio de-
signans Christum esse venturum,
qui beluinis in dubijs, quæ con-
texta sunt per nostrorum desor-

A mitatem meritorum, gentilitatis
immundæ peccata suscipiens, in
illo trophæo crucis amictu quo-
dam se nostræ carnis exueret.
Quid autem sibi vult cinctus zo-
næ pelliciæ, nisi quod caro ista,
quæ mentem prius grauare con-
sueuerat, ea post aduentum Do-
mini non impedimento cœpit ef-
fe, sed cingulo; eo quod & iux-
ta Dauid: *In salicibus organa nostra
suspendimus.* Et iuxta Apostolum:
B *Confidentiam non habemus in carne,
& confidentiam habemus in corpore:
non habemus in voluptatibus, habemus
in passionibus, quo spiritu feruens vi-
geat affectus, & ad omne accingamur
obsequium cælestium præceptorum, de-
uotione mentis intenti, atque appa-
tu corporis expediri.* Cibus quoque
Propheticus, index officij, nun-
ciusque mysterij est. Quid enim
tam ociosum ad hominis officiū,
quàm locustas quærere: & quid
C tam plenum ad Vitis mysterium?
Nam, quo magis ad fructum innu-
tiles, ad vsū laboris inertes; ad
tactum fugaces, vagæ saltu, ore
stridulæ sunt locustæ; eo conue-
nientius his populi figura genti-
lis aptatur: qui nullo vsu labo-
ris, nullo operis sui fractu, sine
grauitate, sine voce sonum quæ-
relæ ederet, verbum vitæ ignorā-
ret. Hic igitur populus cibus est
Prophetarum. Nam, quo numero
D fior populus congregatur, eo vbe-
rior prophetici oris vsus augetur.
Ecclesiæ quoque gratia præfigu-
ratur in melle syluestri, non in-
tra aluearium legis, plebis Iudai-
cæ foetu repetta, sed in campis,
& folijs syluæ, gentilium errore
diffusa; iuxta quod scriptum est:
Inuenimus cam in campis syluæ. Et
hic quidem mel syluestre edebat,
annuntians populos de petra mel-
le saturandos, sicut scriptum est:
Et de petra melle sarnauit eos. Sic etiā

*Job. 1. 17
1. 18*

Psal. 136. d. 2.

Philip. 3. d. 4

*Job. 1. 17
1. 18
1. 19
1. 20*

*Locustarum
proprietas.*

*Job. 1. 17
1. 18
1. 19
1. 20*

Psal. 131. b. 6.

Psal. 80. d. 17

*Psalm. 80.
3. Reg. 17.*

Ioan. 4. c. 34

Eliam corbi ciuo aduentitio, inter deserta pauperunt: vt indicio foret populos nationum, tetro squalentes colore meritorum, qui ante cibum foetidis in cadaueribus requirebant, nunc de se aduentitia prophetis alimoniam praebituros. Cibus enim prophetarum diuinæ voluntatis effectus est: si cut ipse Dominus declarauit dicens: *Meus cibus est, vt faciã voluntatẽ eius, qui me misit.*

Zacharias Christopholitanus Episcopus, cap. 13.

*2. Corint. 12.
4. 4.
Actor. 9. 4. 3.
C. 22. d. 17.
Ambr. bic.*

FACTVM est verbum Domini super Ioannem, &c. Raptus fuit Paulus supra se, vsque ad tertium caelum, audiens arcana verba; Ioannes quoque mente ascendit ad contemplandam super se gratiam quam praeedicabat. Audiuit Ioannes auditu mentis verbum Domini, sola gratia de super ei loquentis. Operatur verbum prius in Ioanne declarans ei quid velit ab ipso proferri: deinde per Ioannem fit verbum Domini in deserto, derelicta, & destituta Iudæa solatium, redemptionis annuntians. Congregaturus itaque Dei filius Ecclesiam, primum operatur in seruulo, vt Ecclesia non ab homine cœperit, sed à Verbo. Ipsa quidẽ prius deserta, modò plures habet filios.

Ecclesia ab initio deserta, nunc vero plurimos habet filios.

Gregorius Nysenus super hunc locum.

SIMVL etiam qui in spiritu & virtute Eliæ hanc vitam ingressus est, amotus à conuersatione humana inuisibilium speculatione vacans, ne huiusmodi fallacijs, quæ per sensus ingerun-

A tur, assuetus quandam confussionem ac errorem incurreret, erga viros boni discretionem. Et ideo ad tantum diuinarum gratiarum eleuatus est apicem, vt plusquam Prophetis sibi gratia infunderetur: quia mundum & expers cuiuslibet naturalis passionis desiderium suum à principio vsque ad finem diuinis aspectibus obtulit.

B *Origenes homilia 1. in hunc locum.*

FACTVM est verbum Domini ad Ioannem filium Zachariae in deserto. Olim verbum Dei fiebat ad Ieremiam filium Elchia, in Anathoth, in diebus Iosia Regis Iudæ: nunc sermo Dei fit ad Ioannem filium Zachariae, qui nunquam factus est ad Prophetas in deserto. Sed quia plures filij credituri erant deserta magis quam eius, quæ habet virum: idcirco: *Factum est verbum Dei ad Ioannem filium Zachariae in deserto.* Simulque considera, quod magis rationem habeat, si mysticæ intelligatur desertum, & non secundum simplicem literam. Qui etiam in deserto prædicat, superflue facit ibi vociferari, vbi se loquentem nullus exaudiat. Præcursor ergo Christi, & vox clamantis in deserto prædicat in deserto animæ, quæ non habebat pacem. Non solum autem tunc, sed etiam in præsentis primum lucerna ardens, & lucens venit, & prædicat baptismum pœnitentiæ, in remissionem peccatorum: deinde lux vera subsequitur, quãdo lucerna ipsa loquitur. *Illum oportet crescere me autẽ minui.*

Luc. 3. d. 1.

Ier. 1. d. 1.

Isai. 52.

Luc. 3. d. 1.

Deserti proprietates.

Sanctus Tyrtius in hoc Euangelio.

FACTVM est verbum Domini super Ioannem. Hæc clarè ostendunt,

Luc. 3. d. 1.

Ioannes non
se ingessit
ad Bap. sed à
Deo vocatus
fuit.

dunt, Ioannem ad baptismi & verbi ministerium se non ingessisse: sed à Deo vocatum, & missum fuisse. Cæterum vnum hoc munus in causa fuit, cur tam stupenda, & admirabilia in ipso statim initio, circa illum acciderint. Oportebat enim non modò Christum ipsum, sed Christi quoque præcursorem idoneum apud omnes haberi: cuius dictis fides accommodaretur. In eremo, cur verbum Dei, factum est ad Ioannem in eremo: Non citra mysticam rationem id factum est: quia enim plures futuri erant filij desertæ, quam nupte, ei rei gratia in deserto prædicandi exordium facit; nisi enim hic facti huius scopus extitisset, in deserto verba facere superuacaneum erat. *Prædicans baptismum poenitiæ in remissionem peccatorum.* Baptisma Christi ex vi propria, perfecta peccatorum remissionem habet. At, Ioannis verò baptismus, licet peccatorum remissionem adiunctam habebat, non eam tamen ex se habebat, sed ex poenitentia. Erat enim imperfectum: quanuis cæteris Iudæorum baptismatis perfectius: præparabat enim homines ad poenitentiam, eosdemque, qui Christi baptismum aliquando susceperent, capaces reddebat.

*Theophylactus Episcopus
in Lucam.*

Luc. 3. d. 1.

FACTVM est autem, inquit, verbum Dei super Ioannem: Ut discas illum non temerè, nec citra vocationem ad testificandum Christo profuisse, sed diuino motu spiritu. Per verbum intellige Spiritum sanctum, vel mandatū Dei. *Factum est autem in deserto verbū Dei ad Ioannem:* Quandoquidē enim filios desertæ multiplicatur⁹ erat,

Gen. 49.

A (Ecclesiam dico ex gentibus) magis quàm eius, quæ habet virum, hoc est Iudaicæ Synagogæ. Merito in deserto fit ad Ioannem verbum, & mandatum Dei. Prædicauit item baptismum poenitiæ populo, hoc est, inuulgauit. Porro baptismum cooperabatur illis in remissionem peccatorum; quæ per baptismum Christi datur. Nec enim baptismum Ioannis remissionem peccatorum habebat, sed ad remissionem conferebat: hoc est, præparabat homines, ut acciperent baptismum, quod habebat remissionem peccatorum.

Vis baptismi
Ioannis
præparato-
ria ad remis-
sionem pec-
corum.

*Isidorus Clarus in Lucam,
orat. 14.*

HOC ergò tempore, & rerū statu, ita se habente: *Factum est verbum Domini super Ioannem Zachariæ filium, in deserto.* Vide, ut progressus Christianæ philosophiæ ipsis eius initijs consentiat. Annuntiata fuit ab Angelo Gabriele Ioannis natiuitas, ante quàm illa Christi annuntiaretur. Præcurrebat Ioannes natiuitatem Christi, quia etiā eius prædicationis futurus erat præcursor, & profecto necesse erat ut tanta nouitas, quanta fuit introductio Euāgelicæ veritatis, magna haberet premia, in gentemque præparationem. Impletur ergo, quod Angelus prædixerat Zachariæ, cum de nascituro Ioanne dixit: *Ipse præibit ante illum in spiritu & virtute Eliæ, ut conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam instorem, ut paret Domino populum instructum.* Quemadmodū enim, qui in disciplinas aliquas incubere vult, non statim ad celeberrima gymnasia mittitur, sed prius docetur domi Latinas & Græcas interdum literas, ut in gymnasijs aptior sit percipiendis ijs facultatibus, qui-

Luc. 3. d. 1.

Ioann. natiuitas per Angelum annuntiata.

Præparatus populus per Ioannem ad Christum doctrinam suscipiendam.

Luc. 1. b. 17.
Mat. 11. b. 14.
Mat. 4. b. 6.

Comparatio.

Lucæ. 3. 4. 1.

Omnis Chri-
stiana Philo-
sophia è cælo
elabitur.

Matth. 11. 4. 11

Quare regio
nè prope Ior-
danem elege-
rit Ioannes.

Bapt. Ioann.
non confere-
bat remis-
sionem, sed
præparabat
verò ad eam.

bus, quibus operam dare velit; sic oportuit instrui populum à Ioanne, ac præparari, ut percipiendæ Christi prædicationi aptior fieret. Quod autem ait: *Factum esse super eum verbum Domini*, Hebraismus est, Familiaris in Prophetis, quo significatur, virtutem, & munus prophetiæ illis diuinitus fuisse traditum. Addit autè, *In deserto*, quia dixerat superius Euangelista, illū versatum fuisse in desertis locis, donec veniret dies, quo ostendendus erat apud Israelitas. Item obserua; Christianam omnem philosophiam è cælo allatam, totamq; à diuinis oraculis pendere, atque iccirco solam sincera, ac solida veritate niti. Quod non facile in alijs facultatibus, hominum ingenio excogitatis disciplinis inuenies, in quibus multa falsa deprehendi necesse est, cum scriptum sit: *Omnis homo mendax. Et venit in omnem regionem finitimam Iordani, prædicans baptismum pœnitentiæ, in remissionem peccatorum*. Daturus initium baptismi, quo ad Christi baptismum præpararet, merito regionem, Iordanis finitimam eligit, ut in eo accedentes baptizaret. Prædicabat autè baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum, idest, in illa inuulgatione baptismi, hortabatur homines ad pœnitentiam, quemadmodum legis apud Matthæum, qui ait: *Venit Ioannes Baptista, prædicans in deserto Iudææ, & dicens: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim Regnum cælorum*. Quod autem addit, *In remissionem peccatorum*, intellige eam remissionem, quæ per baptismum Christi danda erat. Neque enim baptismus Ioannis remissionem peccatorum habebat, sed ad remissionem conferebat, idest, præparabat homines, ut acciperent baptismum, quod habet remissionem peccato-

A rum. Nam imperfectum fuisse baptismum Ioannis, ostenditur in Actis Apostolorum, ubi Paulus, cum interrogauisset quosdam, in quo baptizati essent, illique respondissent, Ioannis baptismate, dixit. *Ioannes baptizauit baptismi pœnitentiæ, populo dicens: In eum, qui venturus esset post ipsum, ut crederent, idest, Christum Iesum. Et his auditis, baptizati sunt in nomine Domini Iesu*. Fuit ergo ille Ioannis baptismus, pœnitentiæ, non remissionis, quæ Christi baptismi referuatur. Nā habuerunt quidem & Hebræorū cæremoniæ varia baptismata, sed ea, quenadmodum & munera, & hostiæ ad interioris hominis purificationem non penetrabant. Quare legimus ad Hebræos, res eiusmodi non posse iuxta consuetudinem perfectam facere seruicem, sed ea solummodo in cibis, & in potibus, & in varijs baptismatibus, & in iustificationibus carnis, vsq; ad tempus correctionis imposita. Ea enim erant instituta, non ut cōferrent veram perfectamque iustitiam, sed ut ijs figuris assueti, aptiores essent homines capescendæ veritati. Quare in eadem Epistola dicitur. *Si enim sanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitule aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis; quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum æternum semetipsum obtulit immolatum Deo, emundabit conscientiam vestram ab operibus mortuis; ad seruendum Deo viuenti? Ecce ut ex similitudine corporeorum sacrificiorum, fidem facit efficaciam: quæ est in mysterijs Euangelicis. Signanter autem dixit: Ad emundationem carnis, quod, scilicet ij, qui immunditiam contraxerant ex rei cuiuspiam immundæ contactu, atque eiusmodi rebus, ex illa asperzione mundi iam cense-*

B

C

D

Act. 9. 4. 4.

Varie cære-
moniæ He-
bræorum in
baptizando.

Hebr. 9. c. 13.
Act. 20. f. 28.
1. Pet. 1. c. 19.
1. Ioan. 1. c. 7.
Apoc. 1. b. 5.

rentur, sed aspersio illa ad animā non perueniebat, vt peccata posset auferre. *Impossibile enim est* (inquit) *sanguine saurorum, & hircorum, auferri peccata.* Baptisma ergo Christi ab eius sanguine vim accepit remittendorum peccatorū. Quod obseruans Ioannes Apostolus dixit: *Hic est, qui venit per aquā & sanguinem, Iesus Christus, non per aquam solam, sed per aquam & sanguinem.* Nam per aquam Moses quidem venit, cum illo duce per mare transiit populus, quod baptismi figura fuit. Venit ergo per aquam solum Moses, qui significauit quidem figura quadam ablutionem hominis: non tamen exhibuit re ipsa iustificationē, quia defuit sanguis. At, Iesus Christus, non solum attulit baptismum, significantem ablutionem peccatorum. Verum etiam obtulit sanguinē, quo nos redēpti sumus à peccatis nostris, & à quo ipse baptismus accepit efficaciam. Sicut scriptum est in libro sermonum Esaie Prophetæ, dicentis: *Vox clamantis in deserto, parate viam Domini, rectas facite semitas*

A *eius. Omnis vallis implebitur, & omnis mons, & collis humiliabitur, & erunt praua directā, & aspera in vias planas, & videbit omnis caro salutare Dei.* Dixerat factum fuisse verbū Domini super Ioannem Zachariæ filiū in deserto, quod vt ostenderet, quanto cum mysterio sit factum, dicit hoc multo ante fuisse ab Esaia prophetatum, vt secundū Domini testimonium intelligeretur, Ioannem non solum fuisse Prophetam, sed etiam plusquam Prophetam, vt qui non solum ipse prophetauerit, verū etiam fuerit ab alijs Prophetis de ipso prophetatū: quæ res ad Euangelicæ veritatis confirmationem facit. Cū cernitur, eam tam solidis niti fundamentis. Quid ergo scriptum est in Esaia. *Vox clamantis in deserto?* Hoc idem ipse Ioannes respondit, cum inter rogatus à Phariseis, quis esset dixit: *Ego vox clamantis in deserto, Virgite viā Dñi, sicut dixit Esais Propheta.* **C** Illa autem in deserto prædicatio significabat arcessendā esse Ecclesiā ex gētibz, atq; ad clamorē Euangelicæ prædicationis cōgregandā,

TEXTVS.

4 **ICVT** scriptū est in libro sermonum Esaie Prophetæ. **4.** *Vox clamantis in deserto. Parate viam Domini, rectas facite semitas eius. 5.* *Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt praua indirecta, & aspera in vias planas, & videbit omnis caro salutare Dei.*

Epiphanius lib. 2. cōtra Epistolam Arrij.

 OANNIS fuit vox talis qualis esse solet præconis quæ audientiā facit, & indicit silentium in me

D dia contione omnibus, quando Rex, aut Imperator est verba facturū, & attentos facit auditores tantum, vt postea Regis verba audiant: Talis enim (inquit) vox fuit Ioannis, quæ mundo silentium indixit, vt Verbum æter-

H 5 ni Pa-

Hebr. 10. 4. 4

Ioan. 5. 6. 6

Transitus Is
raelitici po-
puli per ma-
re figura
Bapt. fuit.

Esa. 40. 4. 3

Esa. 40. 4. 3.
Ioan. 1. 6. 3

Vox Ioannis
silentium iu-
dicij indicis
venietis præ-
nuntiabati.

ni Patris audiret: Fuit (inquit) vox præconis, quæ audientiam fecerit apud omnes, verbo Dei verba facturo.

*Origenes in hunc locum,
homil. 1.*

HOC autem ipsum, quod nunc de veteri instrumēto ponitur, in Esaia Propheta scriptum legimus: Ibi enim dicitur: *Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini, rectas facite semitas eius.* Vult Dominus in vobis reperire viam, ut possit in vestras animas ingredi, & iter suum facere. Præparate ei semitam, de qua dicitur: *Rectas facite semitas eius. Vox clamantis in deserto.* Vox clamat: *Præparate viam.* Primo enim vox ad aures peruenit: deinde post vocem, imò cum voce, auditum sermo penetrat. Iuxta hunc sensum à Ioanne annuntiatus est Christus. Videamus ergò, quid vox de verbo annunciet. *Præparate* (inquit) *viam Domino.* Quam viam Domino præparemus? Nunquid corporeā? Aut potest sermo Dei tali itinere pergere? An intrinsecus præparanda est Domino, & in corde nostro recta & æqualis semita componenda? Hæc est via per quam ingressus est sermo Dei: qui in humani corporis capacitate consistit. Magnum est cor hominis, & spatiosum, & capax; si tamen mundum fuerit. Vis eius magnitudinem, latitudinemque cognoscere? Vide quantam diuinorum sensum magnitudinem capiat. Ipse ait: *Dedit mihi eorum, quæ sunt, notitiam, rationem mundi scire; & opera elementorum, principium & finem; & medietatem seculorum; temporum varietates, & translationem mensium, annorum circulos, & siderum sedes, naturas animalium, & furores be-*

A *stiarum, spirituum violentias, & cogitationes hominum, diuersitates arborum; & vim radicum.* Vides non paruum esse cor hominis, quod tanta capiat. Neque in corporis quantitate, sed in fortitudine eius intelligito: quæ tantam scientiam capiat veritatis. Ut autem & simplices quosque quotidianis exemplis ad credendum adducam, quod grāde sit cor hominis, videamus. **B** Quasquæque vrbes transiuimus, habemus illas in animo: & qualitates, & situs platearum, murorumque, & ædificiorum in corde nostro versantur. Viam, quam ingressi sumus, in memoria picturæ, ac discretione retinemus: Mare, quod nauigauimus, tacita cogitatione amplectimur. Non est paruum, ut dixi, cor hominis, quod potest tanta capere. Si autem non est paruum tanta capiens, consequenter in illo via Domini præparatur, & recta fit semita, ut ambulet in illa sermo Dei, atque sapientia. Præpara viam Domino per conuersationem bonam, & egregijs operibus tene semitam: ut absque offensa vlla deambulet in te verbum Dei, & donet tibi mysteriorum suorum aduentusque notitiam: cui est gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

*Idem Origenes homilia
secunda.*

VIDEAMVS quæ in Christi prædicantur aduentu, inter quæ primum de Ioanne scribitur: *Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini, rectas facite semitas eius.* Et quod sequitur, proprie de Domino Salvatore est. Nec enim à Ioanne omnis vallis impleta est, sed à Domino Salvatore. Se ipsum vnusquisque consideret, quis erat ante quam crederet: tunc animaduertat vallem humilem, vallem

Cordis proprietates.

Est ex Hom. 11. in Lucam.

Esai. 40. 3.

Christus Dominus, vias querit in nobis ut possit per nostras animas deambulare.

Quæ via est Domino præparanda, & quæ

Sap. 7. 6. 20.

Tranquilli-
tas in animo
quanta bona
trahat.

Populus Is-
raeliticus quod
dam mons &
vallis erat,
Dei.

Ad Galat. 2.
c. 20.

vallem se fuisse precipitem, & ini-
ma demersam. Quando verò venit
Dominus Iesus, & misit Spiritum
sanctum Vicarium suum, vallis
omnis expleta est. Expleta est au-
tem operibus bonis, & fructibus
Spiritus sancti. Charitas non si-
nit permanere te vallem. Quod
si pacem habueris, & sapientiam
& bonitatem, non solum vallis
esse defines, sed etiam mons esse
incipies Dei. Quod tamen de gé-
nibus quotidie magis fieri vide-
mus, atque compleri: *Omnis val-
lis implebitur*, quam de populo Is-
rael, qui de excelso depositus est.
Omnis (inquit) *mons, & collis humi-
liabitur*. Mons erat quondam il-
le populus, & collis: qui deposi-
tus est atque destructus. Illorum
delicto salus gentibus data est ad
æmulandum eos. Quod & si con-
trarias fortitudines, quæ aduer-
sus mortales erigebantur, dixe-
ris montes, & colles esse deposi-
tos non peccabis. Vt etiam im-
pleantur huiuscemodi vallis, hu-
miliandæ sunt. Sed & hoc in ad-
uentu Christi prophetatum est;
vtrum expletum sit contempe-
mur. Sequitur enim; *Et omnia praua
indirecta*. Vnusquisque nos-
trum prauus erat, si tamen non &
vsque hodie perseverat, & per
aduentum Christi, qui factus est
ad animam nostram, praua quo-
que directa sunt. Quid enim ti-
bi prodest, si Christus quondam
venit in carnem, nisi quoque ad
tuam animam venerit? Oremus,
vt illius quotidie nobis aduentus
fiat, & possimus dicere: *Vino au-
tem iam non ego, viuit autem in me
Christus*. Sic etiam Christus viuit
in Paulo, & non viuit in me: quid
mihi proderit? Cum autem & ad
me venerit, & fructus illo fuero,
sicut fructus est Paulus, tunc &
ego Paulo similiter loquar: *Vino*

iam non ego, viuit vero in me Christus.
Consideremus ergo cætera, quæ
in Christo prædicentur aduentu.
Nihil te asperius erat. Vide pri-
stinos motus tuos, vide iram, &
cætera vitia, si tamen cessau-
runt esse, quæ fuerant: & intelli-
ges nihil te asperius, & vt (signi-
ficantius loquar) nihil fuisse in-
æqualius. Conuersatio tua in æ-
qualis erat, & sermo & opéra in-
æqualia. Venit ergo Dominus
meus Iesus, & exæquauit asperi-
tates tuas: incomposita quæque
verit in vias planas, vt fieret in
te iter sine offensione, & leue at-
que purissimum graderetur, quæ
in te Deus Pater, & Christus Do-
minus mansionem apud te face-
ret, diceretque. *Ego & Pater meus
veniemus, & mansionem apud eum fa-
ciemus*. Sequitur: *Et videbit omnes caro
salutare Dei*. Tu quondam caro
eras, immò, vt mirabilius loquar,
cùm adhuc in carne sis, vides salu-
tare Dei. Quid autem sibi velit
quod dicitur: *Omnis caro*, eò quod
nulla excipiat, quæ non videat
salutare Dei, relinquo intelligen-
dum his, qui sciunt scripturarum
mysteria.

Gregorius Pontifex homi-
lia huius Euang.

D *S*ICUT scriptum est in libro ser-
monum Esaiæ Prophetæ: *Vox cla-
mantis in deserto: Parate Viam Domi-
ni, rectas facite semitas eius*. Idem
verò Ioannes Baptista requisitus
quis esset, respondit dicens: *Ego
vox clamantis id deserto*. Qui, sicut
antè nos dictum est, ideò vox
à Propheta vocatus est: quia ver-
bum præibat. Quid autem cla-
maret aperitur, cùm subditur:
*Parate Viam Domini, rectas facite se-
mitas eius*. Omnis, qui fidem re-
ctam,

Ioannis Bap-
tistæ clamor.

etiam, & bona opera prædicat, quid aliud quam venienti Domino ad corda audientium viam parat? ut hæc vis gratiæ penetret, lumen veritatis illustret, ut rectas Deo semitas faciat, dum inūdas in animo cogitationes per sermonem bonæ prædicationis format. *Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur.* Quid hoc loco vallium nomine, nisi humiles? quid montium & collium, nisi superbi homines designantur? In aduentu igitur Redemptoris valles impletæ, montes vero, & colles humiliati sunt: quia iuxta eius vocem: *Omnis, qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.* Vallis etenim impleta crescit: mons autem, & collis humiliatus decrescit: quia nimirum in fide mediatoris Dei, & hominum homines Iesu Christi, & gentilitas plenitudinem gratiæ accepit, & Iudæa per errorem perfidiæ hoc, unde tumebat, perdidit. *Omnis enim vallis implebitur*, quia corda humilium sacræ doctrinæ eloquio virtutum gratia replebuntur, iuxta hoc quod scriptum est: *Qui emittit fontes in conuallibus.* Et unde rursum dicitur: *Et conualles abundabunt frumento.* A montibus namque aqua delabitur: quia superbos montes veritatis doctrina deferit. Sed fontes in conuallibus surgunt: quia mentes humilium verbum prædicationis accipiunt. Iam videmus, iam conualles frumento abundare conspiciamus: quia illorum ora pabulo veritatis impleta sunt, qui mites, & simplices huic mundo despicabiles esse videbantur. Ipsum quoque Ioannem Baptistam, quia mira sanctitate præditus populus viderat, illum hunc esse singulariter celsum, ac solidum montem crede-

A bat, de quo scriptum est: *In novissimis diebus erit mons domus Domini præparatus in vertice montium.* Nam hunc esse Christum putabat, sicut per Euangelium dicitur: *Exultante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Ioanne, ne forte ipse esset Christus, quem & requirebant, dicentes: Nunquid Christus es tu?* Sed nisi idem Ioannes apud se vallis esset, repletus gratiæ spiritu non fuisset. Qui, ut hoc, quod erat, ostenderet, dixit: *Venit fortior me post me, cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamenti eius.* Et rursus ait: *Qui habet sponsam, sponsus est.* Amicus autem sponsi, qui stat, & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Hoc autem gaudium meum impletum est. *Illum oportet crescere, me autem minui.* Ecce cum pro mira operatione virtutum talis esset, ut Christus esse crederetur, non solum C Christum non se esse respondit, sed etiam corrigiam calceamenti eius soluere, id est, in incarnationis eius mysterium perscrutari non se dignum esse perhibuit. Eius esse sponsam Ecclesiam credebant, qui hunc, quia Christus esset, putabant. Sed ait: *Qui habet sponsam, sponsus est*, ac si diceret: Ego sponsus non sum, sed amicus sponsi sum. Nec propter vocem suam, sed in voce sponsi gaudere se perhibebat: quia non ideo D lætabatur in corde, quoniam à populis humiliter audiebatur loquens, sed quia ipse vocem veritatis audiebat intus, ut loqueretur foras. Quod bene gaudium impletum dicit: quia quisquis de sua voce gaudet, plenum gaudium non habet. A quo & subditur: *Illum oportet crescere, me autem minui.* Quia requirendum est, in quo crevit Christus, in quo minutus est Ioannes: nisi quod populus Ioannis abstinentiam

Mich. 4. 2. & 3.

Luc. 3. d. 15.

Ioan. 1. d. 26.

& alibi.

Ioan. 3. d. 29.

Non sum dignus soluere corrigiam, &c. hoc est mysterium incarnationis præscrutari.

Ioan. 13. d. 29.

In quo crevit Christus, & Ioannes minutus sit.

Mons & vallis quid notat hic.

Mat. 23. d. 12.
Luc. 14. c. 11.
& 18. c. 14.

Psa. 103. b. 10.
Psa. 64. b. 14.

Ioan. mons celsum & solidum reputatur.

nentiam videns, remotum hunc ab hominibus esse conspiciens, cum Christum esse putabat. Christum verò cum publicanis comedentem, inter peccatores ambulantem intuens, eum non Christum, sed Prophetam esse credebatur. Sed cum per accessum temporis & Christus, qui Prophetam esse se putabatur, Christus est agnitus: & Ioannes, qui Christus esse credebatur, Prophetam esse innotuit, impletum est, quod de Christo suus Præcursor prædixit; *Illum oportet crescere, me autem minui.* In æstimatione quippe populi & Christus creuit, quia agnitus est, quod erat: & Ioannes decreuit, quia cessabit dici, quod non erat. Igitur quoniam & idē Ioannes idē in sanctitate præstitit, quia in cordis humilitate perdurauit, & multi iccirco occiderunt, quia apud semetipsos elata cogitatione tumuerunt, dicatur recte: *Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur.* Quia humiles donum accipiunt, quo à se corda superbientium repellunt. Sequitur; *Et erunt praua indirecta, & aspera in vias planas.* Prava directa fiunt, cum malorum corda per iniustitiam detorta, ad iustitiæ regulam dirigitur. Et aspera in vias planas immutantur. Cum immites, atque iracundæ mentes, per infusionem supernæ gratiæ ad lenitudinem mansuetudinis redeunt. Quādo enim verbum veritatis ab iracunda morte non recipitur, quasi asperitas itineris gressum pergentis repellit. Sed cum mens iracunda per acceptam mansuetudinis gratiam, correctionis, vel exhortationis verbum recipit, ibi plenam viā prædicator inuenit, ubi prius per asperitatem itineris pergere, id est, prædicationis gressum po-

nerere non valebat. Sequitur. *Et videbit omnis caro salutare Dei.* Quia omnis caro, accipitur omnis homo, salutare Dei, videlicet Christum, in hac vita omnis homo videre non potuit. Vbi ergo in hac sententia Prophetam prophetiæ oculum, nisi ad extremum iudicii diem tendit? Vbi cum apertis cælis, ministrantibus Angelis, confedentibus Apostolis, in sede maiestatis suæ Christus apparuerit, omnes hunc & electi, & reprobi pariter videbunt; ut & iusti de munere retributionis sine fine gaudeant, & iniusti in ultione supplicij in perpetuum gemant.

Sanctus Tytius Bosphorum Episcopus, exponendo hunc Euangelium, sic ait.

C **Q**UIA verò Ioannes Christi Præcursor erat, vox rursus, & non verbum (anteuerit enim vox verbum) ea propter, tanquam Domino nondum præsentem: *Parate viam Domini,* inquit. Hoc est, misis veteris legis umbris, ad illorum susceptionem vos cōparate, quæ ipse decieturus & promulgaturus est. *Rectas facite semitas eius.* Is Dei semitas rectas facit, qui per illius iustitiam graditur: siquidem malitia & improbitas res obliqua & sinuosa est. *Omnis vallis implebitur, &c.* Hac oratione Prophetam obiectione, quæ ab aliquo hesitate fieri forte poterat, abuiam it. Quia enim dixerat: *Parate viam Domini, rectas facite semitas eius:* andua autem, & spinosa, & propter plurima impedimenta, res, pene inaccessible est virtus (opponunt se huic enim maligni spiritus, tum internæ quoque, externæque animæ perturbationes) quo-

Omnis caro id est, omnis homo, salutare Dei, id est, Christum.

Esai. 40.

Quid per prava erunt indirecta, &c.

Esai. 40. d. 3.

*Virtutum
pedimentum
per Christi
misericordiam
sublatum.*

quomodo dicere, quis Propheta poterat, cum tot ubique obstitissent obijces, fieri potest, ut per virtutis viam rectam incedamus: ipse ergo obiectionem eiusmodi excipiens, ita respondet: Nihil vereare, si qui de omne illud, quod virtutis cursum ante impediabat, per Christum e medio submouebitur, & emendabitur. Si qua profunda, & ob id transitu difficilis, vallis occurrerit, ea ad superficiem usque implebitur, soloque æquabitur. Rursum, si mos quispiam, aut collis semitam interceperit, adeoque iter laboriosum molestumque reddiderit, id quoque humiliabitur, & in viam planam redigetur. Denique omnia post hac erunt directa & peruia. Per profundas autem valles: per montes item & colles, inconcinnos sensuum motus, inconditasque animi perturbationes, & omnia omnino ohstacula, quæ dæmonum malitia obijcit, designat. Paucis quod oraculum habet, eiusmodi est: omnia quæ hactenus virtutem, viamque, quæ ad Deum ducit, difficilem effecerunt, ea per Christum auferentur, soloque sternerentur: ita ut omnia ijs impofterum futura sint plana, qui iter hoc carpere voluerint. Sunt autem isthæc plana & leuia ad hunc sensum facta; quia Christus Sathannam fregit, eundemque sub feruorum suorum pedibus strauit, incensos autem carnis ardores, prauasque eiusdem cupiditates in seipso sedauit, & aboleuit. *Et videbit omnis caro salutare Dei.* Non modo Iudæos, aut Proselythos, sed vniuersam mortalium naturam Dei clementia, & benignitate post hac potiturus ostendere volens, subiungit: *Et videbit omnis caro salutare Dei,* quasi dicat: salutaris horum Euangeliorum virtus, celestis-

A que doctrinæ notitia, usque ad orbis terræ fines profeminabitur: pro seminataque mortalium genus à ferina illa, beluinaque viuendi consuetudine, mentisque durtia, & feritate, in magna quandam animi mansuetudinem, morumque suauitatem conuersura est. Si quidem per praua illa & tortuosa, quæ paullo antè per Christum corrigenda monuerat, quosuis corruptæ deprauatæque vitæ homines insinuat: cuiusmodi inter ceteros, erant & sunt publicani, metrices, fures, latrones, magi, &c. Hi enim cum dudum ante fuissent peruersi, tandem aliquando viam rectam terere cæperunt. Et hoc est, quod Dominus Iudæis alicubi obijcit, dicens: *Publicani & metrices præcedent vos in Regno Dei.*

Matt. 21, c. 31

Venerabilis Beda in Lucā.

C *ET venit in omnem regionem Iordanis, prædicans, &c.* Cunctis legentibus liquet, quia Ioannes Baptismum pœnitentiæ non solum prædicauit, verum etiam quibusdam dedit: sed tamen Baptismum suum in remissionem peccatorum dare non potuit. Remissio etenim peccatorum, in solo nobis baptismo Christi tribuitur. Notandum itaque, quod dicitur: *Prædicans Baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum:* quoniam baptismum, quod peccata solueret, quia dare non poterat, prædicabat. Ut sicut incarnatum Verbum Patris præcurrebat verbo prædicationis: ita in baptismum pœnitentiæ, quo peccata soluuntur, præcurreret suo baptismo, quo peccata solui non possunt. Si cut scriptum est in libro sermonum Esaiæ Prophetæ: *Vox clamantis, &c.* Idem vero Ioannes Baptista requisitus, quis esset, respondit: *Ego vox cla-*

*Ioannes baptis-
mum remis-
sionem dare non
poterat, ideo
illud prædica-
bat.*

*in baptismo
Christi tribui-
tur.*

Quare Ioan
nes vox.

clamantis in deserto, qui ideo vox à Propheta vocatus est, quia verbū præibat, qui etiam in deserto clamat, quia derelictæ, ac destitutæ Iudææ, solatium redemptionis annunciat. Quid autem clamaret, aperitur, cum subditur: *Parate viam Domini, rectas facite semitas eius. &c.*

Omnis, qui fidem rectam, & bona opera prædicat, quid aliud quā venienti Domino ad corda audientium viam parat: ut hæc vis gratiæ penetret, & lumen veritatis illustret, ut rectas Deo semitas faciat, dum mundas in animo cogitationes per sermonem bonæ prædicationis format. *Omnis vallis implebitur, & omnis mons, & collis humiliabitur.* Quid hoc loco valliū nomine, nisi humiles, Quid montium, & collium, nisi superbi homines designantur? In aduentu igitur Redemptoris, valles impletæ, montes verò, & colles humiliati sunt. Quia iuxta eius vocē:

Mat. 23. 4. 12.
Luc. 14. c. 11.
& 18. c. 14.

Omnis qui se exaltat, humiliabitur, & omnis qui se humiliat, exaltabitur. Vallis etenim impleta crescit, mons autem, & collis humiliatus decrescit. Quia nimirum in fide mediatoris Dei, & hominum: hominis Iesu Christi, & gentilitas plenitudinem gratiæ accepit, & Iudæa per errorem perfidiæ, hoc, unde sumebat, perdidit. *Et erunt praua indirecta, & aspera in vias planas.* Præua indirecta sunt, cum malorum corda per iniustitiam de torta ad iustitiæ regulam diriguntur. Et aspera in vias planas immutatur, cum immites, atque iracundæ mētes, per infusionem supernæ gratiæ ad lenitatem mansuetudinis redeunt. Quando enim Verbum veritatis ab iracunda mente non recipitur, quasi asperitas itineris gressum pergentis repellit. Sed, cum mens iracunda per acceptam mansuetudinis gratiam correctio-

Superbi non
tes humiles
vales, intelli-
guntur.

Anis, vel exhortationis Verbum recipit, ibi planam viam prædicator inuenit, ubi prius pro asperitate itineris pergere, id est, prædicationis gressum ponere nō valebat. *Et videbit omnis caro salutare Dei.* Quia omnis caro accipitur omnis homo: salutare Dei, videlicet Christum, in hac vita omnis homo videre non potuit. Vbi ergo in hac sententia Propheta prophetiæ oculum, nisi ad extremi iudicii diem tendit? Vbi cum apertis cælis, ministrantibus Angelis, consedentibus Apostolis, in sede maiestatis suæ Christus apparuerit, omnes hunc & electi, & reprobi pariter videbunt, ut & iusti de munere retributionis sine fine gaudeant, & iniusti in ultione supplicij in perpetuum gemāt. Nam quia hoc ista sententia intēdit, quod in extremo examine ab omni carne videbitur, sequentia indicant.

Omnis caro
visura est
Christum.

Theophylactus in Lucam.

VIAM quidem, quam iubet parari, vita est Christiana, prædicaturus enim erat Christus, quantum nunquam. Semitas vero dicit, mandata legis iam trita, quæ præcipit recta facere. Perueriebant enim mandata Pharisei. Potest item per viā, anima intelligi, semitæ verò cogitationes, & opera. Oportet igitur, ut nos præparemus, & animam, rectasque faciamus cogitationes, ac opera. Deinde quasi interrogante quodpiam, & quo pacto hoc faciemus? Virtus enim ardua est, ac difficilis, multosque anfractus habet, & obliquitates, & propter potestates aduersarias, & propter affectiones, quæ in nobis habitant: dicit non fore operosum, sed omnino facile. Nam valles, inquit, imple-

Que via Deo
preparanda?

buntur: omnisque mons, & collis, aduersariæ nimirum potestates, quæ propter superbiam se extolunt, humiliabuntur. Vere enim infirmatæ sunt potestates illæ aduersariæ, & potestates, quæ natura nobis videtur insitæ. Facta igitur sunt omnia facilia, & obliqua versa sunt in recta. Christus enim aduersarias potestates protiuit, quæ hoc loco montes, ac colles dicuntur, & naturales nostras inclinationes ad bonum reuiuificauit, quas dixit Euangelista valles, quæ implentur. Nam propterea incarnatus est, vt naturam nostrā restitueret. *Et omnis*, (inquit) *caro videbit salutare Dei*: Non Iudæi tantum, & Profelyti, sed, *omnis caro*. Etenim in omnem terram peruenit Euangelium. Possent quidē & alia multa dici, sed hæc vt manifestiora dicta sint.

Euthymius in cap. 3. Luca.

Matth. 3. 3.

VOX clamantis in deserto. *Parate, &c.* Prophetia est docēs, quod æquabit Christus in æqualitatem mundi, tortuositatem, ac asperitatem hominum corrigēs, ac delens aratro Euangelicorū præceptorum. Ait enim, desertū est hic mundus, aut humana natura, siue cuiusque anima, propter infructuositatem bonorum, quæ à veteri transgressione prouenit. Vox autem clamantis dicitur, morbi sensus, quasi per conscientiam clamans contra ea, quæ quisque diliquit, arguendo cordis occulta, & adhortando ad resipiscendum, & etiam ad parandū viam Domini. Præparatio autem est morum, & cogitationum ad melius mutatio. Via vero Domini, est vita, quæ virtuti secundum Deum inicitur. Semitæ quoq; varia sunt studia secundum Deum.

Vox, & via
quia & semi-
ta.

Deu. 12. c. 28

A Has rectas faciunt, qui recte, atque irreprehensibiliter virtutem sectantur. *Bonum enim, inquit, non est bonum, nisi recte, & bene fiat. Omnis vallis implebitur, &c.* Vallis, & mons, ac collis loca sunt in æqualia, & accessu difficilia. Significatur autem per vallem, præfracti, & ad prauitatem allicentes: vallis enim prærupta est. Per montem, & collem, elati, duri, ac infructuosi ad virtutem. *Impletur autem omnis vallis*, iniecto eo, quod deerat, videlicet pietate, ac virtute: depri-
B mitur verò omnis mons, & collis, ablato superfluo, puta, impietate, ac prauitate. Quod autem dicitur, *Omnis*, etsi vniuersale sit, sæpius tamen apud Hebræos non vniuersum significat, sed simpliciter multitudinem. Potest & alio quoque modo vallis quidem illos innuere, qui in profundum perditionis deiecti sunt: qui implebuntur per Euangelicam prædicationē. Mōs & collis, elatos dæmones, qui deprimentur, & euertentur à Christo. Vallis est cuiusque caro, quæ multo, ac vehementi fluxu affectionum, in modum torréis demissa, spirituales animæ continuitatem; ac coniunctionem ad Dei colligantis legem diuidit. Potest autem & anima vallis intelligi, quæ frequēti ac veloci marum cogitationum defluxu cauatur, & spiritalis planicie pulchritudinem per prauitatem abijcit. **D** Omnis ergo huiusmodi vallis per eos implebitur, qui viam Domini parant, hoc est, ad debitum statum perueniet, per prauitatis, & ignorantie abiectiōem, & virtutis, ac scientie adiectionem, recipiesq; decentem naturalium virtutum ornatum. Mons est scientia omnis falsi nominis, elata contra veram Dei scientiam. Collis verò est omnis iniquitas, contra virtutem

Omnis apud
Hebræos no-
n vniuersum si-
gnificat.

Multa decla-
rantur per is-
tas dictiones:
Praua erunt
indirecta, as-
pera plana,
Mons, & val-
lis, &c.

tem erecta. Aut mons significat spiritus, qui falsam producunt scientiam: Collis verò eos, qui operantur malitiam, qui omnes deprimuntur, deiciuntur, diruuntur, & auferuntur per contrariam scientiam, & oppositam virtutem. Item alio quoque modo, qui falsæ scientiæ habitum in veram scientiā, & prauitatis efficaciam in actum virtutis immutauerit; hic per montiū, & collium subuersionem, vallium concauitates repleuerit. Et obliqua fient directa: & asperæ fient viæ planæ. Obliqua sunt viæ peruersæ hominum, & asperæ viæ, opinioniones ipsorum: hæc fient recta, & plana, ita vt per ea æquabiliter pergant ad Christum. Aut etiam obliquitas, & asperitas prauitatis, in rectitudinem, & planitiem virtutis immutabitur. Vel alio quoque modo obliquitas, & asperitas veteris legis, in rectitudinē, ac perfectionem Euangelij cōuertetur. Veteris quidem legis obliquitas, erat obscuritas, ac varietas: asperitas verò, austeritas, & incompassibilitas. Rursus Euangelij rectitudo est charitas ac simplicitas: lenitas autem, mansuetudo, & compassibilitas. Obliqua sunt sensuum motiones, quæ præter naturam fiunt: directæ verò, secundum naturam. Rursum asperæ viæ sunt tentationū impetus, quæ nobis inuitis accidunt: planæ autem sunt attractiones, quæ per has fiunt in patientia, & gratiarū actione: explanat enim, & mutat laboriositatem illarum, gratiarū actio cum patientia. Obliqua verò manifestius dici possunt tentationes voluntariæ, quæ per voluntatem accidunt: est enim varia & mutabilis voluptas. Asperæ autem viæ dicuntur, quæ per dolorē inuitis nobis accidunt. *Et videbit omnis caro salutare Dei.* Salutare lu-

Amen Euangelij, vel salutarem incarnationem, quæ ambo præparabit Deus ante faciem omnium populorum.

Isidorus Clarus Fulginitis Episcopus, in Lucam.

orat. 14.

DI X E R A T factum fuisse Verbum Domini super Ioannem Zachariæ filium in deserto, quod vt ostenderet, quanto cum mysterio sit factū, dicit hoc multo ante fuisse ab Esaia Prophetatum vt, secundum Domini testimonium, intelligeretur, Ioannem non solum fuisse Prophetam, sed etiam Plusquam Prophetam, vt qui non solum ipse prophetauerit, verū fuerit ab alijs Prophetis de ipso prophetatum; quæ res ad Euangelicæ veritatis confirmationem facit. Cum cernitur, eam tā solidis niti fundamentis. Quid ergo scriptum est in Esaia: *Vox clamantis in deserto.* Hoc idem ipse Ioannes respondit, cum interrogatus à Phariseis, qui esset, dixit: *Ego vox clamantis in deserto, dirigite viam Domini, sicut dixit Esaia Propheeta.* Illa autem in deserto prædicationis significabat accersendam esse Ecclesiam ex gentibus, atque ad clamorem Euangelicæ prædicationis congregandam. Quæ Ecclesia deserto comparabatur in Prophetis, cuius futuram fecunditatem Esaia intuens aiebat. *Multi filij deserte, magis, quam eius, quæ habet virū.* Nam Ecclesia ex gentibus ante Christi aduentum, veluti vidua erat, ac sine viro, id est, sine Deo, & eius agnitionis expertis. Synagoga verò Iudæorum virum habebat, nempe Deum, qui sæpe in Prophetis in persona viri, amatoris, eam alloquitur, præsertim cum

I suam

Predicatio in deserto, Quia?

*Esai. 54. d. 17.
Lu. 23. d. 29.
Gal. 4. d. 27.*

Gentilitas si-
ne viro erat
ante Christi
aduentus.

Isa. 49. f. 21.

Ibi.

Isa. 6. 43. et
49. c. 18.

Quid rectas
facite semi-
tas?

suam illi ingratitudinem obijcit. Cum ergo Propheta prauideret, rem in contrarium cessuram, atque ob Iudæorum incredulitatem Ecclesiam ex gentibus ad fidem esse conuertendam, dixit futurum, ut ea, quæ antea deserta erat, ac destituta, plures susciperet filios, quam ea, quæ habuerat virum, quorum copiam eadē ipsa miraretur. Quare idem Esaias alio loco alloquens Ecclesiam ait. *Et dices in corde tuo, quis genuit mihi istos? Ego sterilis, & non pariens; transmigrata & captiua; & istos quis ennutriuit. Ego destituta, et sola, & isti vbi hic erant.* Quod verò ex gentibus hæc copia colligenda esset, adiecit. *Hec dicit Dominus Deus. Ecce attollam ad gentes manum meam, & ad populos exaltabo signum meum, & afferent filios tuos (id est, qui tui futuri sunt, copulati in vnam fidem) in vlnis, & filias tuas super humeros portabunt, & erunt Reges nutriti tui, & Regina nutrices tuæ.* Alio itē loco. *Ambulabunt Gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui: Leua in circuitu oculos tuos, & vide. Omnes isti congregati sunt, venerunt tibi. Filij tui de longe venient, & filia tua de latere surgent. Tunc videbis, & afflues, & mirabitur, & dilatabitur cor tuum, quando conuersa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentium venerit tibi. Vox ergo clamantis in deserto. Clamare oportuerat, ut vox illa per orbem omnium terrarum exaudiretur. Et quid dicit illa vox: *Parate viam Domini, rectas facite semitas eius.* Mirum quàm stultè interpretantur eiusmodi loca Hebræi, quæ ad tempus Messias pertinent, ut verè agnoscat adhuc velamen illis esse positum super faciem Moysis, ut in gloriam vultus eius nequeant penetrare, & intueri rerū maiestatem, quæ sub illo velamine absconduntur. Intelligunt enim, quòd repurgandum sit deser-*

A tum, ut populus Iudaicus suauiter ex captiuitate in terram promissam redeat. At, Euāgelistæ docēt, quis verus sit huius loci sensus, quem hic interpretantur. Quod ergo ait: *Parate viam Domini, rectas facite semitas eius.* Secundum hemistichium prioris est interpretatio. Quod in Hebræorum locutionibus frequens est. Rectas enim facere semitas Domini, est parare viam eius. Quod ut facere possent Iudæi, præcursor missus est Ioannes, de quo Angelus prædixerat Zachariæ. *Ipsæ præibit ante illum in spiritu, & virtute Eliæ, ut conuertat corda Patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iustorum, & parat Domino populum perfectum.* Et Zacharias pater Ioannis alloquens puerum ait. *Et tu puer, Propheta altissimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini, parare vias eius, ad dandam scientiam salutis plebi eius.* Et alius Propheta: *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.* In his ergo prædicationibus dicitur, hunc præparaturum viam, in Esaiâ autem admonetur populus, ut ipse parat viam Domini. Quo mihi videtur significari, oportere nos esse cooperatores Dei, & cum Prophetas, ac verbi sui concionatores mittit, non satis esse audire, qui dicant, nisi & nos, quod in nobis est, prestemus. Ad hoc enim ipsum mittuntur sancti Dei homines, ut nos ad rectè facta inuitemur. Parant ipsi viam, cum admonent, qua sit ingrediendū. Nos verò paramus viam qua Dominus ad nos venire possit, cum præparamus corda nostra Domino, quemadmodū Samuel populum admonebat. Et tunc rectas facimus semitas eius, ne quid obliqui, ac prauī inueniat in eis, quo prohibeatur accessus eius ad nos. Peccata enim sunt quædam tanquam

Luc. 1. d. 17.
Mat. 11. b. 14.
Mal. 4. b. 6.

Luc. 11. g. 76
1. Petr. 1. c. 15.

Non satis est
verbum Dei
audire, si non
operatur.

ranquam interruptiones viæ, impedi-
pientes Dei accessum ad nos. Ob hanc causam dicebat Esaias.
*Iniquitates vestra diuiserunt inter vos,
& Deum vestrum; & peccata vestra absconderunt faciem eius a vobis. Omnis vallis implebitur, & omnis mons, & collis humiliabitur, & fient, quæ obliqua sunt, directa, & aspera in vias planas, & videbit omnis caro salutare Dei.*

Hæc sunt eiusdem Esaiæ verba, nisi quod non curauit Euangelista ad verbum recitare sententiam, vt mos est Apostolorum, atque Euangelistarum. Quod ergo ait Lucas: *Videbit omnis caro salutare Dei*, In Esaiâ est: *Et reuelabitur gloria Domini, & videbit omnis caro pariter, quod os Domini locutum est.* Nam ex aduentu Saluatoris Christi, & Euangelica prædicatione, reuelata est Domini gloria, dum vera Dei agnitio in mundum introducta est, qui antea infinitis errorum tenebris plenus erat. Hanc gloriam cecinerunt Angeli, cum multitudo cælestis exercitus laudare cæpit, ac dicere. *Gloria in altissimis Deo. Viditque omnis caro.* Id est, omne hominum genus: est enim Hebræa locutio, sicut & illud *Verbum caro factum est, & caro, & sanguis non reuelauit tibi, & non contuli cum carne, & sanguine.* In ijs enim locutionibus intelligitur homo, & humana natura. Vidit ergo omnis caro, quod os Domini locutum est. Quod idem est cum verbis Euangelistæ, qui ait. *Et videbit omnis caro salutare Dei.* Nam salutare Dei est verbum Dei, quod scilicet os Domini locutum est, id est, genuit. Nam in diuinis, Patrem loqui verbum, est generare filium. Hoc autem dicendi modo vtuntur Prophetæ, ad ostendendam eandem substantiam Patris, ac filij. His enim loquendi velaminibus, & veritas prophanis celabatur, & suo tempore fuit intellecta. Sicut

A enim verbum, quod profertur, est quidam partus mentis, interioris eius conceptum exprimens. Sic Filius Dei est, quasi quoddam verbum Patris, eiusdem Patris naturam enuntians. *Qui videt me* (inquit) *videt & Patrem meum.* Ob hanc causam Ioannes Euangelista, significare volens eandem Filij cum Patre substantiam, verbum appellauit, cum dixit: *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum.* Illa autem verba; **B** *Omnis vallis implebitur, & omnis mons, & collis humiliabitur.* Quid velint, declaratur per ea, quæ sequuntur. *Et fient, quæ erant praua, directa, & aspera in vias planas.* Est enim, methaphora, qua ostenditur, facilem futuram viam volentibus Deum agnoscere, & ambulare in præceptis eius, quemadmodum facile ambulatur, vbi itinera plana sunt, nec vallibus, & collibus sunt inæqualia, & aspera. Nam impletio vallium, & humiliatio collium, id efficit, vt viæ æquæ, ac planæ sint. **C** Significatur igitur, aduentum Christi, allaturum tantam lucem orbi terrarum, vt futurus sit facilis omnibus accessus ad Deum. De qua facilitate alibi idem Esaias ait. *Et hæc erit ipsa directa via, ita vt stulti non errent per eam.* De hac Moses quoque loquens ait. *Mandatum hoc, quod ego precipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum, nec in celo situm, vt possis dicere: Quis nostrum valeat ad celum ascendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus, atque opere compleamus? Neque trans mare positum, vt causeris, & dicas. Quis est nobis poterit transire mare, & illud ad nos usque deferre, vt possim audire, & facere, quod præceptum est? Sed iuxta te est sermo valde in ore tuo, & in corde tuo, vt facias illum.* Quem locum interpretans Paulus ait. *Hoc est verbum fidei, quod predicamus. Quia si confitea-*

Ioan. 14. d. 9.

Ioan. 1. d. 1.

Metaphorice loquitur hic.

Per Christi aduentum accessus ad Deum facili.

Esai. 35. c. 8.

Deu. 8. d. 1. et 30. c. 11. & Rom. 10. b. 6.

Rom. 10. d. 8.

Esai. 59. d. 2.

Mos Apostolorum & Euangelistarum in allegationibus scripturarum.

Esai. 40. d. 5.

Luc. 2. b. 14.

Patrem loqui verbum in diuinis est generare filium.

vis in ore tuo Dominum Iesum, & in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitabit à mortuis, saluus eris. Quod discere vis apertius, quam plana sit hæc, quæ per Euangelij prædicationem commostrata est via, ut rectè de ea dixerit Dominus, est scriptum in Prophetis, & erunt omnes docti à Deo, confer eam cum vijs, in quibus gentes antea ambulabant, & videbis, tantum hanc ab alijs distare, quantum planæ viæ, & quæ nullam asperitatē, vel offendiculum habent, ab illis

A distant, quæ omnibus asperitatibus, & difficultatibus sunt plene, aut quantum meridiana lux à densissimis tenebris differt. Qua de re, cum alijs locis meminerim me vobis verba fecisse, satis hæc in præsentia sint. Illud tantum addam. Ingenti nobis esse dedecori, in tam facile, ac plana, addam, & pulchra via, in qua maxima in dies conficere spatia deberemus, nos tam inertē incedere, ut vix mouere vestigia videamur.

TEXTVS

MNIS vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt praua in directa & aspera in vias planas, &c.

Petrus Galatinus, libr. 4. de arcanis catholicæ veritatis, cap. 25.

In primis Messiam ipsum Romanorū imperium sibi subiugatum fuisse, ostendere opus est. Id primum per visionem Nabuchodonosor Chaldeorum Regis, pulcherrimè probatur. Hic namque Rex, ut Danielis 2. cap. quandam per grandem vidit statuam; quæ ex varijs compacta erat metallis. Eius enim caput, ex oprimo constabat auro; pectus & brachia ex argento; venter & sàmora ex ære; tibie ex ferro; pedes, partim ferrei, partim fictiles erant. Subinde vero Daniel somniorum Regis, & index & interpret, ita prosequitur Videbas ita donec abscissus est lapis de monte, sine manibus, & percussit

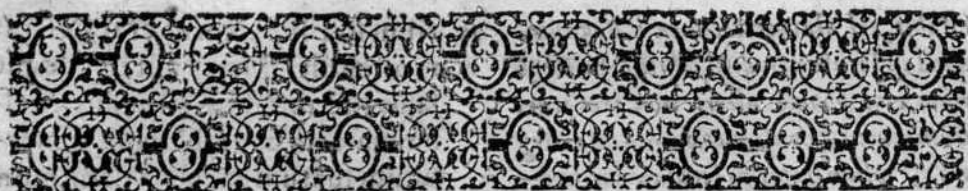
C statnam super pedes eius ferreos, & fictiles, & comminuit eos. Postea volens Daniel ipse, Regi, quid statua ipse significabat, exponere, hæc subiecit. Tu es caput aureū: & post te resurget regnum argenteum, aliud minus te: Regnum aliud æneum, quod imperabit in vniuersa terra. Regnum quartum vero erit robustum velut ferream. Quæ admodum fereum comminuit & conterit ac domat omnia, ita omnia hæc conteret, & domabit. Et quos vidisti pedes & digitos partim figuli, & partim ferreum. Regnum diuisum erit, & de robusta, vel constanti plantatione ferri, habebit esse in ea, sicut vidisti ferrum mixtum cum texta luti. Porro digiti pedum partim ferrei, & partim testei, ex parte Regnum erit solidum, & ex parte erit friuolum, vel contritum. Quod autem vidisti ferrum mistum cum testaluti commiscebunt se inuicem in semine hominis, & nequaquam erunt sibi adherentia istud cum illo, sicut ferrum non miscetur cum testa. Et in diebus Regum illorum suscitabit,

citabit, vel statuet Deus cali Regnum, quod in secula non dissipabitur. Et Regnum eius populo alteri non tradetur. Comminuet & consumer omnia ista Regna, & ipsum stabit in secula. In prae-
missis Deus magnus, Regi Nabuchodonosor per Daniele, quatuor Regna sibi inuicem successura in mundo indicauit. Nam caput quidem aureum statuæ, quam viderat, ipsum, ac Regnum eius, hoc est, Chaldaeorum Regnum significabat. Pectus verò & brachia ex argento, Persarum, ac Medorum Regnum. Venter autem & femora ex ære, Græcorum Monarchiā. Porro tibiæ ferreæ, Romanorū designabat Imperium. Deinde ferri & testæ in pedibus ac digitis statuæ mixtura duorum Regnorum fortis, scilicet, ac imbecillis, hoc est, Romani ac Iudaici, orti ex ferri plantatio, id est, ex Romani Imperij permissione societatem insinuabat. Per lapidem postremò de monte absque manibus abscissum, qui percutiens pedes statuæ ferreos, atque fistiles, ipsam comminuit, ac in puluerem redegit: Messiam, qui Romanorum Impe-

Arium sibi subactus erat, designari ostendit. Mons autem, de quo lapis iste abscissus est, ipse Messias matrem figurabat, quæ ob virtutum suarum excellentiam monti non ineptè comparatur. Sed quia Messias ex matre Virgine nasciturus erat, ideo lapidem hunc perse sine manibus, id est, absque humanis amplexibus, de monte abscissum dixit, ad designandum Messias corpus absque virili semine, sola Spiritus sancti cooperatione de purissimis Virginis sanguinibus formandum fuisse. Cuius quidem Messias ortum, atque aduentum, commistione ferri & testæ durante, hoc est societate, Romanæ atque Iudaicæ potestatis manente futurum fuisse ostendit, cum ait. *Et in diebus Regum illorum suscitabit, vel statuet Deus cali Regnum, quod in secula.* Id est in æternum. *Non dissipabitur. Et Regnum eius populo alteri non tradetur. Comminuet & consumer omnia ista Regna, & ipsum stabit.* Id est durabit in secula, hoc est in æternum.

I N

IN DIE NATIVITA- tis Christi.

Euangelium. Lucae. 2. a. 1.

Actum est autem, in diebus illis, exijt edictū à Casare Augusto, ut describeretur vniversus orbis. 2. Hæc descriptio prima facta est à Præside Syriæ Cyrino. 3. Et ibant omnes ut profiterentur, singuli in suam ciuitatem.

Euseb. Hist. Eccl. li. 1. cap. 5.

De aduentu
Seruatoris or-
ditur historia

POST Quam Ecclesia-
stica historie quā nobis
adornādā proposuimus,
cōpetenter prefati sum⁹
restat iam vt ab aduentu Seruato-
ris nri in carnē, quasi compendio
quodā ordiamur. Deū autē Verbi
Patrē, & manifestatū Iesū Chm
Seruatorē, ac Dominum nostrum
cælestem Dei sermonē adiutorem
nostrū, & ad veritatis enarratio-
nē cooperatōrē, inuocamus. Age-
batur itaq; quadragesimus & secū-
dus annus Augusti Regis. A Eryp-
ti vero subiectæ, & mortis Anto-
nij ac Cleopatrz, in qua postrema
Ptholomeorū in A Egypto potēta-
tus desijt, vigesimus octauus, quan-
do Seruator, ac Dñs noster Iesus
Chs sub prima descriptione Cy-
rino Præsidi Syriā gubernante,
iuxta prophetias de ipso promif-
sas, in Bethlehē Iudææ natus est.
Descriptionis autem huius Cyri-
nij tēporibus factæ, Flavius Iose-
phus celeberrimus apud Hebræos
historicus mētionē facit. Et aliam
quoq; historiā de Gallilæorū here-

A si, que iisdē tēporibus nata fuerat,
adiungit, cuius etiā apud nos Lu-
cas in actis his verbis meminit di-
cens. Post hæc surrexit Iudas Gallilæus
in diebus descriptionis, & populū multū
ad se traxit, & ad defectionē permouit.
& ille perijt omnes quotquot ei obedi-
rant dispersi sunt. His Iosephus in
xviii. antiquitatū Iudaicarū li-
bro consentiens, ista ad verbū po-
nit: Cyrineus autē, ē numero Cō-
sulariū virorū, qui de reliquis fue-
rat principatibus functus, per quæ
omnes conscenderat, vt & Consu-
latu dignus haberetur, alijsq; dig-
nitatibus magnus cū paucis Syriā
vexat, ad hoc à Cæsare missus, vt in
ea gente iurisdictionē administra-
ret, & facultatum censor esset. Et
paullo post Iudas (inquit) Gaula-
nites, vir ex ciuitate Galama as-
sumpto, ad se Saddacho Phariseo
ad defectionem vrgebat: descrip-
tionemq; census nihil aliud dice-
bāt inferre: quā manifestam serui-
tutē, ac gentē, ad succurrēdū liber-
tati hortabantur. Et in secūda Iu-
daici belli historia, hæc de eo scri-
bit: Tūm tēporis vir quidā Galli-
læus, nomine Iudas, eius regionis
populos

Act. 5. 36.

Quadragesi-
mo secūdo an-
no Augusti
Cæsaris. Et
48 Anno
quo Cyrineus
Syriā guber-
nabat, natus
est Christus.

Ioseph. Histo-
rius, lib. 18.
Anti.

populos ad defectionē induxit, improbās, hoc, quod & tributum Romanis pendere sustinerent, & post Deum mortalium dominatū ferrent. Hæc Iosephus.

CAP. VI.

Tēpore Herodis Moſis Prophetia impletur.

Gen. 49. b. 10
Matt. 2. a. 6.

Herodes alienigena à Romanis Iudæorū Principatum obtinuit.

Herodes paterno genere Idumæus, materno vero Arabis erat, & Antipatri filius.

QVando autē Herodes, prim⁹ eorū qui alieno sunt ab Iſraele generenati, Iudaicę gentis Regnū accepit, prophetia per Moſem ſcripta adimpleta eſt. *Quæ non deſerturū Principē ex Iudā, nec Ducē ex lumbis eius dixit, doneq; veniſſet, cui repositū fuerat.* Quē in Gētiū expectatio nē futurum pronunciauit. Nōdū erant perfectā quæ prophetiā hāc cōcernebāt, quo tēpore gēti huic sub proprijs principibus degere licebat, qui ordinē ſubceſſionis, inde à Moſe duxerunt, & ad Auguſti Regis tēpora vſq; durarunt, sub quo Herodes alienigena Iudæorum principatum à Romanis ſibi cōceſſum accepit, cum (ſicut Iosephus tradit) paterno genere Idumæus, materno verò, Arabs eſſet. African⁹ verò qui & ipſe haud vulgaris hitoriograph⁹ fuit, ſicut de eo teſtantur, qui quæ ille ſcripſit exactē legerunt, Antipatri filium fuiſſe ſcribit. Hunc autē Herodis cuiusdā Aſcolanite patrē, ex eorū fuiſſe numero, qui tēplo Apollinis ſeruiērunt. Hic Antipater, cū puerulus eſſet, à latronibus Idumæis captus eſt, apud quos & manſit, eo quod à patre per inopiā redimi nō poſſet. Moribus autē illorū educatus, tandem in amicitia Hyreani ſummi Iudæorū Sacerdotis peruenit. Hui⁹ filius nat⁹ eſt Herodes, qui tēpore Seruatoris noſtri regnabat. Cūtaq; ad huiusmodi ſtatū Regnū Iudæorū deueniſſet, aderat iam in foribus ſecundū Prophetiæ ſeriē, gētiæ expectatio, ut potēteſſantibus Principibus qui apud hunc populū inde à Moſe du-

Acta ſucceſſione principatū, ac moderamina rerum tenuerant, antiquā caperentur, & in Babylonem traducerentur. Primum à Saule, deinde à David ceperūt apud eos eſſe Reges, ante Reges verò ſub Principes fuerunt, qui iudices dicebantur, ac poſt Moſem ſucceſſoremq; huius Ieſum initiū gubernationis ſumpſerant. Poſt reditū verò è Babylone nō deſuerunt illis qui poliſia, Aſtrocraſia, & Oligarchia vterētur. Sacerdotes enim rerū gubernacula tenebāt, donec Pōpei⁹ Romanorū Dux Ieroſolymā obſideret, ac funditus vaſtaret; Sanctaq; ad ipſa vſq; templi aditā ingreſſ⁹ polueret, & eū qui ſucceſſione Regum à progenitoribus ad id vſq; tēporis continuauerat, Ariſtobulum videlicet nomine iunctum vñā cū liberis Romā mitteret, ac ſummū Sacerdotium Hircano huius fratris traderet. Ab eo tēpore tota Iudæorum gēs, tributaria Romanis facta eſt. Ita q; mox atq; Hyreanus ad quē ſummorū fuerat Sacerdotū deuoluta ſucceſſio, captus eſſet à Parthis, prim⁹, ſicut, dixi, ex alieno genere. Herodes Iudaicā gentē à Senatu Romano, ac Rege Auguſto moderādā accepit. Sub quo cū aduētus Chri pręſpicue inſtaret, ſalus gentibus expectata effectum ſortita, & vocatio illarum iuxta prophetiā ſeriē ſubſecuta eſt. Ex quo tēpore, cū Iudæorū Principes ac Duces ex illis, ſcilicet, orti ſinē accepiſſent, recti illis etiā ſummi Sacerdotij ſtatus, quod inter eos rectē ſucceſſionis ordine poſtpræcedētis obitum ad eum qui genere proximus eſſet, deuolui conſueuerat, cōfeſtim diſturbatur. Hui⁹ quoq; rei fide dignū teſtē Iosephū habes, qui hoc declarat, quod Herodes accepto à Romanis Regno, ſummos Sacerdotes, non eos

Sacerdotes gubernacula tenebāt doneq; &c.

A quo tēpore Iudæorū gēs, Romanis tributaria facta eſt.

Herodes gēti gubernationem & dominationem à Senatu Regeq; Auguſto accepit.

ignobiles eli-
gebat Hero-
des in Sacer-
dotes sumos.

amplius cōstituerit, qui essent ex antiquo Sacerdotum genere, sed Sacerdotiū ignobilib⁹ quibusdā, & obscuris hominibus deputauerit, & Archelaus filius eius, & post hunc Romani Principatu Iudæorū ad se recepto, cōsimilia in ordinē Sacerdotale designauerint. Idē Iosephus cōmemorat, quomodo Herodes primū sacra summi Sacerdotis vestē occlusam proprio sigillo subiecerit, nec ut illā summi Sacerdotes in propria potestate haberent permiserit: & idē post hunc Archelaus, ac post Archelaū Romani fecerint. Et hæc ob id nobis dicta sint, ut ostendamus, quomodo circa Seruatoris nostri Iesu Christi aduētū supra dicta propheta effectū sit cōsecuta: omniū autē clarissimē prophetic⁹ sermo in Daniele hebdomadarū quarūdā numerū ad Christū vsq; Principē nominatim describēs, de quibus alibi disseruimus post illarum terminum, vñtionē apud Iudæos exterminandā fore prædixit. Hoc autē manifestē circa Seruatoris nostri Iesu Christi natiuitatē adimpletum esse probatur. Hæc nobis necessariō primū sint ad probandā tēporis veritatem obseruata.

Ioā. Zonara, tom. 1. annaliū.

Que Regis
Archelao e-
uenerit?

REGIO vero, quæ Archelao paruerat, Syriæ est attributa: ac Cyrenius missus, qui Syriam ipsamq; Iudæā Syriæ additamentū, describeret, ac Iudæi qui pridem nomen quidē descriptionis audire voluerant, suāsu Ioazari Pontificis reffragari destiterūt. Verū quidā Gaulanites, Sodocho Pharisæo ascito, bellis & laticinijs Iudæam impleuit. Dicebāt enim faculta tum æstimationē, nihil esse aliud, nisi manifestā seruitutē; ac prætendebant illi quidam reipub. curam, sed re vera priuatorū emo-

A lumentorū occasiones captabāt; vnde seditiones & multorum cedes, Principum etiā virorū, extiterunt, partim, ex intestinis bellis, partim ab hostibus, accessit famēs, vrbium expugnationes, excidia & templi cōflagratio. Nam cū antiquitus tria essent, apud Iudæos Phylosophiæ genera, Essenorum, Pharisæorum, & Sadducæorum, quantum hoc & nouum à Iuda & Sadocho introductum est. Nā Pharisæi, vili victu vtētes, ad mollitiē se nō deflectūt, obseruatores legū & ritū accurati: senibus honorē prebent, neq; confidenter illorū authoritati aduersantur. Factum esse docēt hoc tñ omnib⁹ tribuētes, ut illius impulsus vincere possēt, si serio remittātur. Animos immortales & sub terra vitæ ætērationes reddēdas esse censent. Qua de causa & apud populū plus autoritate valent, & ad vota ad sacra peragenda tāquā

Pharisæorū
secta qualis.

B interpretes adhibētur. Sadducæi mortales esse animos arbitrātur, atq; vnā cū corporibus interire, nec quicquā, nisi leges obserbant: seniorib⁹ ac magistris reffragari, in parte virtutis ponunt. Siqui vero illoū ad magistratus adhibentur, vel inuiti assentiuntur Pharisæis; alioquin enim à populo nō tolleraretur. Esseni Deo ascribunt omnia: animorū immortalitatem credunt, iustitiā collunt: Donaria in tēplū mittunt, sed in eo non imolant, de expiationibus à cæteris dissenciētes. Vnde, cū à cōmuni sacrario arceātur, pribatim sacrificant: labores agriculturæ capessunt: res cōmunes habent. Nā tunc Cyrenius descriptione ac cē

Sadducæi qui
fuerint.

C superacto, trigesimo septimo anno post Cæsaris Aëticam Antonij victoriā Ioazaro Pontifici, factione populi oppresso, adēptā dignitatē in Annā Serhei filiū contulit.

Essenorū se-
cta qualis.

D

Vbi sunt mul-
te opes, sunt
et multi qui
comedunt.

zuiq;us

4 I

lit. Cyrenio Romā reuerſo, Co-
ponius Iudæam adminiſtrauit. Ei
ſucceſſit Marcus Ambibuc⁹. Mar-
co Ruſſus Annius: ſub quo Roma
norū Imperator obiit Regni an-
no quinquageſimo ſeptimo, mēſe
ſexto, diebus. ij. collegā Antoniū
habuit, annis quattuordecim, ſol⁹
Imperauit annos xliij. aut xliiij.
vt quidā tradunt. Vixit annos ſep-
tuaginta ſeptē. Monarchia vero
translata eſt in Tyberii, Cæſaris
ex Liuiā priuignū, à quo Valerius
Gratus Dux in Iudæā miſſus eſt:
qui Pontificatu Annæ abrogato,
Iſmaelē Fabij filiū ſummū Sacer-
dotē designauit, & hic etiam non
multo poſt in ordine coaſto, Elea-
zaro filio Sacerdotij honorē lar-
gitus eſt. Annoq; elapſo, Simonē
Camichi filiū, ille ſubſtituit. Huic
pari tēpore ſacris operat⁹ Ioseph
Caiphas ſucceſſor fuit Grato, cū
Iudææ per annos præuiſſet, his
actis Romam reuerſo, Pontius
Pilatus ſucceſſit. Herodes Ter-
rarcha Tyberij priuati adhuc
ſus amicitia, eorū potito urbē de
illius nomine Tyberiadē ad Ge-
neſareth lacū condidit. Pilatus
exercitū Cæſareā, vt Ieroſolymis
Hybernaret, traducturus, noctu
vexilla cū Cæſaris imaginibus in
urbē intulit, quibus lege Iudeis in-
terdictū eſt. Quo cognito, multi-
tudo prope Cæſareā accurrit, pe-
tēs, vt illa transferrentur, ſupplica-
tione per dies quinque continua-
ta. Cui cū Pilat⁹ refragaretur. Ea
enim re lædi maiestātē Cæſaris,
nec populus orare deſiſteret: die
ſexto militibus armatis circūpoſi-
tis, mortē eis comminatus eſt, ni-
ſi tumultuandi finem facerent. At
illi proni proſtrati, ſe mortem cū
voluptate appetituros dixerunt.
Pilatus igitur fortitudinē eorū.
Et alacritatem obſeruandę legis
admiratus, ē veſtigio Cæſareā ima-
gines retulit. Ad aquē ductū verò

A Ieroſolymis ſtruendū ſacrā pecu-
niā inſumpſit. Ob eā rē multi cō-
uenere, cū clamoribus, atq; etiam
per cōiuria poſtulantes, vt deſine-
ret. At ille cohortes militū ſub
ſtolis Iudaicis flagela gerētes, cir-
cumire tumultuantes, atq; ita Iu-
dæos abire iuſſit. Vt verò maledi-
cere cæperūt, ſigno militibus da-
to, verberibus eos caſtigare inſti-
tuit. Illi vero, quanuis inermes cæ-
derētur, de pertinatia nihil remit-
tebant. Sed multi cadebant, multi
vulnerib⁹ affecti recedebāt. Hoc
tēpore Dñs quoq; noſter, & Deus
Ieſus Chſs in Iudæos viſſus eſt, de
quo hæc Iosephi verba extant:
Nascitur hoc tēpore Ieſus, vir ſa-
piens (ſi modo vir dicēdus eſt) fuit
enim mirabiliū operū effectōr, &
magiſter hominū, qui veritatem
amplectuntur, ac multos Iudæos,
multos ex gentibus ſibi concilia-
uit. Chſs ille fuit, quē cum à Prin-
cipibus apud nos viris delatū Cru-
ci Pilatus affixiſſet, eū, ij. quī prin-
cipio adamarāt, colere nō deſite-
runt. Nā triduo poſt eis viuis ite-
rū apparuit: id quod aliq; in-
ſinita admiranda Yates diuini de
eo predixerūt. Ac natio Chriſtiano
rū, nomine ex illō accepto, vel ho-
die non deſecit. Hæc in antiquita-
tibus Ioseph⁹ de Chſo ſcripſit. In
oratione verò ſua ad Græcos, quæ
& contra Platonē inſcribitur, de
cauſa vniuerſitatis, cuius etiā D.
Ioannes Damascenus in Paralle-
lis ſuiſ meminit, hæc dicit: Omnes
iuſti, & iniuſti ad Dei verbū addu-
cētur. Huic enim Pater præturam
dedit, atque ipſe Patris voluntatē
exequās, iudex aduētat, quē Chriſ-
tum appellamus. Nec enim Mi-
nus aut Radamanthus, ò Græci,
quemadmodū veſtra fert opinio,
ſententiam ferent. Sed is, quem
Deus & Pater Glōria ornauit,
de quo alibi ſubtilius deſcriui-
mus, ad eos qui veritatem inqui-
runt.

*Iudei flageli-
lis caſto.*

*Ioseph. libr⁹
18. anti.*

*in Ieroſolyma
anti.*

Damascenus

*Iosephi præ-
clara ſcētia.*

runt. Is de Patris sententia iustum de vnoquoque iudicium faciens ius vnicuique pro factis suis reddet. Cuius iudicio omnes homines Angeli, & Demones, astantes, vna voce clamabunt: Iustum tuum est iudicium: postquam vocem, ita ut equum est, renumerabitur utrosque, eos qui virtutem rite coluerunt, æterna beatitate: improbitatis amatores, eterno supplicio, & hos ignis eternus atque infinitus manet, & vermis quidam ignitus immortalis, & corpus non perimens, cum perpetuo cruciatu, e corpore erumpens infestabit. His alia quoque subiungit, ac de Christo adhuc modum Iosephus scripsit.

D. Iul. Pomer. Archiep. Tolletanus, contra Iudeos lib. 1.

NA Scentis fide Ecclesie testibus idoneis roborandam excipiens, huic opellæ initium ab ipsis Patriarchis & Prophetis attribuat. Nitarque quantum Deo opitulante valuerim, rabidis Iudeorum latratibus respondere, qui cæca infidelitatis nocte possessi, non solum ipsi barathro detestabilis perfidie ceciderunt, sed etiam quosdam e fidelium numero titubare compellunt; cum Christum Dei Filium, necdum pro salute hominum in mundum venisse, sed adhuc venturum esse, quadam temeraria calculatione annorum cancerosis sermonibus disputare presumunt, dicentes, eo quod adhuc quinta ætas seculi euoluatur, & necdum adhuc venerit sexta ætatis curriculum; in quo venturum nasci oporteat Christum. Ex hac igitur opinione vanissima, audet ab initio mundi, secundum suos codices annorum supputatione collecta, aduersus Christi explorare presentiam, quibus sublata fide cæca sunt omnia. Quid (rogo) talibus respondebimus?

Aut quomodo contra inermes arma leuabimus? Huiusmodi Paulus credo disceptationes euitandas esse pronuntiabat, cum Thimotheum discipulum instruebat: *Stultas* (inquit) *& sine disciplina quæstiones deuota;* Multum enim proficiet ad impietatem, & sermo eorum ut cancer serpit. Verè multum stulta est questio, quæ de legis non procedit arcano. Imbelles ergo & inermes huiusmodi iudicandi sunt, quia non de scripturis arma arripiunt, sed de antro malitiæ suæ iusta proponunt. Ora enim talium armata sunt, non fidei ferro, sed perfidie gladio, nec testificatione prophetica, sed obstinatione dolosa. Ergo inermes ob hoc per omnia approbandi sunt, quia nullis armis scripturarum muniti, ista obijciunt. Qui tamē si ipsi soli perirent, de silentio forsam haberemur indemnes. Quid quod etiam pernicies huiusmodi inficit & fideles? Nitebimur ergo nobis est, qui, licet indigni, ministri tamen Dei simus, & prædicandi dispensationem accepimus, ut veritatis petra per os nostrum emissa detes talium conterat, ne silentio nostro in ipsa fidei veritate mollescant, qui synceriter quidem Christum farentur, sed deuitare adhuc Sathanæ astutias nequeunt, ut & si non corrigantur. Iudeos saltim proficiat Christianus. Audite iam (o impietatis operarii, o filii, scelerati) non me, sed ipsum Christum Dominum, quæ expugnare nitimini, audite eum respondente patribus vestris. Alie enim tantibus se Iudeis in Euangelio, & dixit: *Erratis, nesciētes scripturas, nec virtutē Dei.* Et tamen. *Virtus & sapientia Dei.* Secundum Paulum. *Christus est.* Ergo ignorantia scripturarum, ignorantia Christi est. Quid iam mirum, si error corda vestra possideat, quos ignorantia scripturarum obiurgat? Scrutamini ergo scripturarum late

2. ad Th. 2. 23.

Questio stulta est quæ de legis arcano non procedit.

Quid fecerentur Verbi Dei prædicatores?

Matt. 22. 29

Scripturarum ignorantia, Christi ignorantia est.

1. Cor. 1. 24.

Iudeorum nequitia.

amphibol.

arg. inq. al. quib. i. p. al.

Joan. 5. 19.

tes cāpos, & tunc intelligetis ex-
cos oculos vestros. Iā igitur sine
præiudicio Christianæ fidei lo-
quar. Nūquid aut per legē, aut per
Prophetas alicubi specialiter, in
sexto millesimo anno nascitu-
rus prædictus est Chr̃s, aut nun-
quid pro hac humana eius natiui-
tate alicubi supputatio annorū ab
exordio mūdi obseruanda prædi-
citur: & nō potius testimoniū
euidētia, hæc ipsa eius gloriosa na-
tiuitas declaratur? Quanquā a no-
bis, opitulante Domino, vt ipse ad-
iubet in subsequentibus, omnia li-
quidius cōputata, & sextā ætatem
seculi approbabūt, & in sexta æta-
te natū Chr̃m de Virgine testabū-
tur. Equidē ista quæ dico, meū est
cōprobare, vestrū autē est vt respō-
deatis. Vbi ista legistis, quæ mali-
tiosē confingitis? An fortē ex illa
opinione hoc dicitis, quæ in Psal-
mo præscribitur, vbi ait: *Quoniam*
mille anni ante oculos tuos tamquā dies
vna. Vt sicut sex dieb⁹ fact⁹ a Deo
mūdos præscribitur, ita quasi sex
ætates in annis sex millibus des-
tinguantur. Absit. Dicimus quidē
sine errore, quod ad instar sex illo-
rū dierū, sex quoq; ætates seculi de-
stinguantur. Sed non dicimus vt
ipse sex ætates, in sex millibus an-
nis determinantur, id est, in vna-
quæq; ætas mihi lenario annorū
tramite dirimatur. At verò, nun-
quid in hoc prophētico testimo-
nio, aut de etatis distinctione ali-
quid memoratur, aut quicquā de
natiuitate Chr̃i prædicetur? Dic-
tum est enim; *Mille anni ante oculos*
tuos, tamquā dies vna. Quia quantūli-
bet huic vitæ lōgū tēpus optetur,
& in quantalibet annorū prolixi-
tate viuatur, mille anni ante ocu-
los, &c. qui moritur, tāquam præ-
teriens dies vna putatur, & ideo
quasi pro nihilo ducitur. Quanquā
etiā & secūdū numerū sex dierū,

A sex millibus annis secūdū istud
a quibusdā stare credatur. Quod ta-
mē & hoc ipsum, si ita esset, aut e-
tiā si vnaquæq; millenis annis de-
terminata fuisset, discipuli de fine
seculi Dominū nō quesissent. Sciē-
tes, videlicet, seculi finē certa an-
norū esse supputatione colligere,
ac per hoc quod supputatis annis
ab initio mundi possent scire ne-
quāquam hoc a Dño cōnarentur
addiscere. Certū videlicet apud se
habentes experimento retroacta
rū ætatem quod vnaquæq; ætas per
millenos annos decurrerēt. Quod
etiā & Beatus Augustin⁹ exequens
dicit. *Ausisunt* (inquit) *homines præ-*
sumere scientiā tēporum, quod scire cu-
piuntibus Discipulis Dñs ait: *Non est ves-*
trū scire tēpora, quæ Pater posuit in sua
potestate. Et diffinierūt hoc seculū
sex annorum millibus tanquā sex
diebus posse finiri. Nec attēderūt
quod dictum est: *Tāquā dies vna quæ*
præterit. Non enim quādo dictum
est, soli mille anni præterierant.
C Tali igitur ratione prædicte opi-
nionis euacuato obiectu, quid in
quā præiudicat huius testimoni-
mētio natiuitatis Dominicæ sa-
cramento, quod dicitur: *Mille anni*
ante oculos tuos tamquā dies vna. Nun-
quid millo antiqui deo hic dictū in-
telligendi sunt, vt in his aliquid
noscere de natiuitatis Chr̃i tēpo-
re percogamur. Nunquā enim &
nusquā, quisquis illo diuini libro-
rum Canone insinuatū reperiet,
vt a condicione seculi per anno-
rum computatiōnem supputatiō-
ne, nasciturum, & passurum Chris-
tum prædixit: sed ipse qui futurum
tempus vsq; ad Christum anno-
rū supputatione colligere voluit,
præteritis annorū summā a mu-
di principio attendere non cura-
bit. Quippe quos, aut necessarios
incarnationi Dominicæ non præ-
uidit, aut si necessarios credidit,
multo

q. 1. h. 1. c. 1.
v. 1. c. 1. a.
1. h. 1. c. 1. a.

Act. 1. 6. 7.

Ps. 99. 4. 4.

Ad instar sex
dierū, sex æta-
tes seculi dis-
tinguntur.

Ps. 99. 4. 4.

Ps. 99. 4. 4.

Daniel tēp
aduēt^o Chri
stis perit.

multò amplius eos necessario silē
tio prætermisit. Sic ergo Daniel
Propheta numerū annorū diuina
relatione intelligens, non solum
scripsit Chm esse vcturū, quod &
Propheta ceteri prædixerunt, sed
& quo tēpore venturus esset ape
ruit, & Reges per ordinē digessit,
& annos ennumerādo monstrauit,
& cetera signa manifestiora præ
dixit. Quæ cum ita sint, noluit an
nos illos à principio mūdi vsq; ad
uentū Chri colligere, quos obser
uandos pro huiusmodi quæstione
nec in diuinis litteris legerat, nec
in exēplis Patrū præcedentiū scie
bat; futura ergò de Chro annorū
auricula docuit, quæ vtiq; plus cæ
teris altius intellexit. Sic enim ip
se dicit: *Pertransibūt plurimi, & mul
tiplex erit scientia.* Multiplex ergò
in isto fuit scientia, qui Apostoli
cis quodāmodo iā regulis seruiēs,
obliuiscens ea quæ retrò sunt, ex
tentus autē & sequens ea quæ ante
se erant in agnoscenda Chri Filij
Dei natiuitate, non præteritas an
norū calculationes attēdit, sed fu
tutorū supputationes apertissimē
declarauit. Hac ergò supputatio
ne prophetica, & fides nostra iuba
tur, & perfidia vestra destruetur.
Quæ suo in loco disposita, omnē
caliginē erroris vestri, aut illus
trabit, vt veniatis ad vitā, aut cō
futabit, vt discedatis in tathara.
Num igitur, ne error vester, quod
absit, Christianā militiā in quocū
q; inficiat, hoc primū scire omni
bus cōuenit, quia nihil tale aut in
lege, aut in Prophetis prædictum
est, vt supputatis à mūdi principio
annis, aduentus dignoscatur Do
minicæ incarnationis. Quāquam
pleriq; locis siue in lege, siue etiā
in Prophetis, vbi nasciturus Chri
st⁹ prædicitur, semper in dieb⁹ no
uissimis aduentus eius primi præ
sentia promittitur, quod vtiq; a

A pud nos pro sexta seculi etate acci
pitur. Quæ sex ætas, non annorū
æqua supputatione colliguntur, sed
generationū disposito ordine dig
noscenda sunt. Sicut tres ætates,
quas cōputatas in Matthæi Evan
gelio inuenimus, quas vtiq; nō de
cursione annorū, sed generationū
ennumeratione determinatas ag
noscimus. Quarū etiā ætatum dis
tinctio singularū in tertio huius
operis libro, & digesta monstrabi
tur, & perfecta suis lineis agnosce
tur. **B** Nō ergò cōputati anni à prin
cipio mundi per legē aut Prophe
tas Chm nasciturū promittunt,
sed testimonia euidentiora id ip
sum futurum esse portēdunt, q̄ iā
apud nos præteritū celebratur.
Relinquamus ergò & nos paulif
per supputationes, quibus Patriar
chæ & Propheta ipsi pro dignos
cientia natiuitatis Chri non vsi
sunt, & testimonis ipsis tātum vta
mur, quibus ea quæ ab vobis futu
ra adhuc esse creduntur, iam trāsa
cta mostrētur, & à primi aduētus
Chri tēpore iam ex toto cōpleta
sunt, ideoq; iam expectanda non
sunt: quia iā vtiq; trāsierunt. Nec
enim nunc mihi necesse est de na
tiuitate Chri, morte & resurrec
tione eius testimoniorum monu
mēta colligere diuinorum q̄ iam
à multis copiose, & sufficiēter est
factitatū, sed illa solū excerpte,
& hæc ipsa prælibare, quæ possint
iudicijs manifestis ostēdere Chri
stū Dei Filium iam in carne ve
nisse. **D** Primū ergò, signa ipsa tē
porū natiuitatis Chri exquirā, &
vtrū tā pacifica fuerint, sicut sunt
à Prophetis prædicta, digesto ordi
ne prosequar: dieb⁹ enim natiuita
tis ei⁹, sicut Propheta Dauid dicit:
*Orietur in diebus ei⁹ iustitia et multitu
do pacis.* Micheas quoq; similiter &
nominis & tēporis natiuitatis e
ius pacem insinuans, dicit: *Et tu*

Primum sig
nū aduentus
Christi.

Psalm. 71. b. 7°

Bethe-

Mich. 5. 4. 2. Bethlehē Ephrata: Nūquid paruulus es in millib⁹ Iudā, exte mihi egredietur qui sit Dominator in Israel, & egressus eius ab initio à diebus eternitatis, propter hoc dabit eos vsq; ad tēpus, in quo parturiens pariet. Reliquæ fratru eius cōuertētur ad filios Israel, & stabit & pascet in fortitudine Dñi, in sublimitate nominis Dei sui, & cōuertētur, quia nunc manifestabitur vsq; ad terminos terræ, & erit iste pax. Ecce annūciata est pax nominis eius. Dicatur & pax tēporis natiuitatis illius. Ettenim quā pacifica eadē tēpora fuerint, sic idē Propheta paulò superius euidēter exponit, vbi eo tēpore, quo nasci eū oportuit, cessatura omnia bella p̄dixit. Ait enim. In nouissimo dieŕū, erit mons domus Dñi p̄paratus in vertice montium, & sublimis super colles, & fluent ad eū omnes populi, & properabunt gentes multæ & dicēt. Venite ascendamus ad montē Dñi, & domū Dei Iacob, & docebit nos de vijs suis, & ibimus in vijs eius: quia de Sion egredietur lex, & Verbū Dñi de Ierusalem; & indicabit inter populos multos, & corripiet gentes fortes vsq; in lōginquū, & conscendent gladios suos in vomeres, & hastas suas in ligones. Non sumet gēs aduersus gentē gladios, & nō discent ultra bellare. Esaias quoq; ea ipsa indicia de tēporibus natiuitatis Christi insinuās dicit. Erit in nouissimis diebus p̄paratus mons domus Domini in vertice mōtiū, & eleuabitur super colles, & fluent ad eū omnes gētes, & ibūt populi multi, & dicent: Venite & ascendamus ad montē Dñi & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, et ambulabimus in semitis eius: Quia de Sion exiit lex, & Verbum Dñi de Ierusalem, et iudicabit gentes, & arguet populos multos vsq; in lōginquū, & constabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces: non leuabit gens contra gentē gladiū, nec exercebuntur ultra ad p̄lium. Iam ne videris horū trium Prop̄hetarū oracula ita in omnibus con-

A cordātia, quasi vnus hominis ore sint prolata? Ettenim pax nulla sentitur, quādiū bella mouētur. Detractis igitur bellis, quid restat nisi abundantia pacis? Quod ergo Dauid dicit: Orietur in diebus eius iustitia & multitudo pacis. Hoc Esaias & Micheas de bellis cessaturis in diebus eius dixerūt: Non leuabit gēs cōtra gētē gladiū. Cessantibus enim bellis in toto orbe terrarū, Ch̄s pax nostra oboritur. Quod vt beraciter agnoscat, veteres si placeat, singularū gētium reuolūtes perluſtrare historias, & inuenietis vsq; ad vicesimū octauum annum Cæsaris Augusti, cuius quadragesimo primo anno, Ch̄s natus est in Iudæa, in toto orbe terrarū fuisse discordiā, & singulas nationes cōtra vicinas gētes arsisse studio p̄liādī, ita vt exderēt, & crederētur. Orto autem Dño Saluatore, quādo sub p̄sīde Syriæ Cyrino, prima est in orbe terrarū facta descriptio, & Euangelicæ doctrinæ, pax Romano Imperio p̄parata, tūc omnia cessauerunt bella, & nequa quā per oppida & vicos exercitabantur ad p̄lia, sed ad agrorum cultū. Militibus tantū legionibusq; Romanis contra Barbaras nationes bellādī studio delegato, quādo cōpletus est Angelorū ille conuentus. Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Hoc enim modo in diebus iei⁹ orta est iustitia & multitudo pacis: Ecce signa temporum natiuitatis Christi, sicut pacifica à Prop̄hetis futura p̄dicta sunt, ita & à nobis pacifica quidem, sed iā transacta nōſcuntur. Iam ergo impleta sunt; nec enim adhuc vlla tēpora pacifica futura credenda sunt, cū seculū illud bellorū potius quā pacis fine claudatur, dicente Dño ad Discipulos, quādo enim petiuerūt ob eo signū in Regnum

Psal. 71. 6. 7.
Cessantib.
bellis in toto
orbe terrarū
Christus vera
pax nascitur.
Esai. 2. 5. 14.
Mich. 5. 4. 2.

Luc. 2. 6. 14.

nū, & cætera quæ sequuntur. Quia igitur præmissim⁹ de pacificorū tēporū signis, nūc iterū dicamus de diebus nouissimis, in quibus occur-
sus prædictus est aduentus Dñi Saluatoris. Ecce à duobus his Pro-
phetis, Michea, & Esaia, pacifica natiuitatis Chri prædicta sunt tēpora. Sed vtriq; dixerūt in nouis-
simis diebus ea esse futura. Cur (in quā) ea ipsa signa temporis primi aduentus Christi in diebus nouis-
simis futura esse portendūt, nec ta-
men in annis à principio mūdi cōputatis tantæ rei sacramētū aperi-
re molliti sunt, nisi vt ego, prote-
nuitatē sensus mei, existimo, me-
lius illis visus fuisse, dies ipsos no-
uissimos in defectu Israelitici Re-
gni debere intelligi, quādo Dux &
Princeps de stirpe Iudæ defecit, quā in annorū opinione cōstitui.
Si enim dixissent. Verbi gratia.
*A principio mūdi vsq; ad aduentū Chris-
ti erunt anni tanti.* Non satis videre-
tur ibi aliquid nouissimū arbitra-
ri, et adhuc plures restarent anni,
videlicet, vsq; in finē mūdi. At ve-
rò, quia dixerunt ea ipsa quæ de
Chro prædixerant, in diebus no-
uissimis esse cōplēda, nouissimos
dies illos credo intellexisse, qui
in illo Regno deficiētib⁹ Princi-
pibus de stirpe Iudæ nouissimi ap-
probati sunt, quādo in illo populo
primus Herodes alienigena succe-
dit in Regnū, cuius tēpore Chrs in
Iudæa nat⁹ agnoscitur. Quanquā
& aliter dies docti nouissimi pro-
fexta ætate, quæ omni homini pos-
trema est, intelligant. Dies ergo
istos nouissimos, sed pacificos, in
quibus Chrm nasci oportuit, quos
& Micheas prædixit, & Esaia ni-
hilominus nunciauit, ne secundū
errorem vestrū adhuc expectaren-
tur futuri. Si signū eorundē dierū
Iacob Patriarcha aperuit, quando
vocans ad se filios suos, dies ipsos

A similiter nouissimos appellauit,
& dixit: *Cōgregamini, vt annunciet quæ
ventura sunt vobis diebus nouissimis: Cō-
gregamini. & audite filij Iacob, audite
Israel patrē vestrū.* Vbi etiā ad Iudā,
(de cuius semine ortus est Chrs)
sic dicit: *Nō deficiet Princeps de Iudā,
nec Dux de famoribus ei⁹, doneq; Veniat
cui repositum est; & ipse erit expectatio
gentium.* Ecce manifestum est &
claret, quod iā transacti, & necdū
adhuc futuri intelligantur dies is-
ti nouissimi, quando ita exprimi-
tur, vt dicatur. *Non deficiet Princeps
de Iudā, nec Dux de famoribus eius, do-
neq; Veniat cui repositum est.* Ecce ma-
nifestū signū nouissimorū dierū,
in quos cessantibus Principibus
vel Ducib⁹ de stirpe Iudæ, Rex He-
rodes succedit alienigena, in cui⁹
tēpore Chrs natus est in Iudæa.
Tres (inquam) viri isti diuino spi-
ritu pleni, quasi vno ore locuti,
dies illos nouissimos prædixerūt,
in quibus magnū hoc cōplēdū cer-
nebant in spiritu sacramentum.
C Ecce duo signa monstrauius, qui-
b⁹ & pacifica tēpora, & dies nouis-
simos in tēpore natiuitatis Chri
procurrisse ostēdimus, quasi pacē
ortam in diebus nouissimis dice-
remus. Nunc tertio loco sequitur
vt dicamus de testimonio præcur-
soris, quo vox præconis aduentū
prodidit Iudicis. Sic enim Mala-
chias (postremus pænē. Propheta
Israelitici populi) non solū natiui-
tatis Chri, sed & præcursoris eius
signū manifestē prædixit. Ait e-
nim: *Ecce mittā Angelū meum, et pro-
piciet viam ante faciē tuā, & subitō ve-
niet in tēplum suū Dñs, quē vos queritis,
& Angelus testamenti, quē vos vultis.*
Quod testimonium vos si quidem
de Elia accipitis dictum, nos de
Ioanne credimus prophetatum;
& dicente, & interpretante hoc ip-
sum Christo Domino & magis-
tro nostro, vbi hoc de præcurfore

Genes. 49. d.
1.
Deu. 33. d. 6.

Gen. 49. b. 10
Ioan. 1. f. 45.
Malt. 2. d. 6.

Mala. 3. d. 1.
Mat. 11. b. 10.
Marc. 1. d. 2.

Ioanne

Ioanne volens intelligi, dixit: *Iste est, de quo scriptum est: Ecce ego mittam Angelum meum ante faciem tuam.* Sic enim natiuitatis Christi aduentum sex mensibus præcurrens Ioannes aduenit, & digito ipsum Dominum in carne positum demonstrauit, dicens: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Perhibuit quippe testimonium præcursor Domino suo, & vox verbo, sed testimonium habens in aqua saluatoris adesse manifestam docuit in carne præsentiam. Huius quippe figuram tenuit Iras ille Odolamitis, quem in Genesi legimus cum Iuda ad tondendas oves in Thamam venisse. Et tenim Iudas hic Christum ipsum significat; quia & carnem Christi de stirpe Iuda credimus propagaram. Pastor autem eius nominis Iras Odolamitis Ioanem insinuat. Odolam enim interpretatur, testimonium in aqua. Cum hoc plane testimonio Dominus venit, habens quidem testimonium maius Ioanne, sed tamen præter oves infirmas, hoc testimonio est usus in aqua. Nam & ipse Iras, quod nomen illius pastoris fuit interpretatur, fratris mei visio. Vidit enim omnino fratrem suum Ioannes, fratrem suum utique Christum, secundum semen Abraham, quando eum salutauit ex utero, agnouit perfectius ex columba. Et ideo tamquam Odolamites verum testimonium perhibuit in aqua. Ecce diximus per Iude personam significatum tunc esse Christum, & per Iram Odolamitem, significatam fuisse personam Ioannis, quæ duarum significatio personarum, huius quoque Malachiae Prophetæ vaticinio declaratur, quod de Christo & Ioanne prophetatum exequitur. *Ecce (inquit) mittam Angelum meum, & prospiciet viam ante faciem tuam, & subito veniet in tem-*

A *plum suum Dominus, quem vos queritis; & Angelus testamenti, quem vos vultis.* Iam hæc prospicite, si potestis, quomodo subito in templum suum venturus esse dicatur, si aduentus eius diffinita à primordiis mundi annorum supputatione colligitur. Non enim subito venit, quod definitis annis occurrit. Quod autem hoc testimonium de Elia Propheta dictum existimatis, nec non, & quia hoc quod sequitur: *Veniet ad templum suum Dominator, quem vos queritis.* Ad Christum utique vestrum refertis, quem in ultimo tempore venturum esse putans. Satis miror quomodo vos rerum exitus non doceat veritatem. In quali enim templo suo veniet Dominator, quod utique ad fundamenta usque destructum est, aut si ab alio extruendum est antequam Christi adueniat, quid Christus vester amplius facturum est, si ab alio restituta fuerint omnia?

C Si enim (ut vos vultis) Eliam in hoc loco accipitis, ubi Angelum tantummodo pronunciatum audistis, cur in loco ipso ubi idem Propheta tempus ipsum primi aduentus Christi præcinit, nomen ipsi? Angeli non expresit, & Eliae nomen ibi abscondit. Qui enim in fine Prophetiæ suæ nomen Eliae ob causam finis seculi expresit, illic ubi tantummodo Angelum nominauit, Eliae nomen cur taceretur, non fuit. Nam hic utique ubi Eliam ante finem mundi venturum esse prædixit, sic ait: *Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam Testyrem; antequam veniat dies Domini magnus & horribilis, ut conuertat corda patrum ad filios, & corda filiorum ad patres eorum.* Ante enim aduentum iudicii mitteret Dominus Eliam, ad conuertendum cor filiorum ad cor Patriarcharum & Prophetarum, ut credat posteritas eorum in Domino Iesu

Esai. 6. c. 9.
Mat. 13. b. 14
Rom. 11. b. 8.
Luc. 8. b. 10.

Iesu Christo, quem & Patriarchæ & Prophetæ vaticinantes expectauerunt. Nam si hætenus Iudæi rectè credunt, ob quam causam per Eliam eos conuerti in nouissimo Propheta testatur? Nec enim possunt nunc intelligere Saluatorem, quem audiunt, nisi in fine mundi, dum fuerit consumatio seculorū. Pronūciat enim hoc Dominus per Esaiam Prophetam, dicens: *Audite audientes, & nolite intelligere, & videte visionem, & nolite cognoscere. Excæca cor populi huius & aures aggraua, & oculos, ne forte videant oculis suis, & auribus suis audiant, & corde suo intelligant, & conuertantur, & sanem illum.* Et dixit Propheta: *Uscuequo Domine?* Et dixit Dominus: *Donec desolentur ciuitates absq; habitatore, & domus sine homine, & terra relinquetur deserta, & longo faciet Dominus homines. Tunc conuertetur, & erit in ostensione sicut Therebynthus, & sicut quercus expandit ramos suos, semē sanctum erit quod steterit in ea.* Iam ergo cognoscite tempus hoc cæcitatatis vestræ usque in finem mundi præcurrere. In quo non agnoscitis Saluatorem. Et nisi ante aduentum Eliæ in Christum credatis, in hac omnes antequam idem veniat cæcitate perhibitis, & si forte aliqui ex semine vestro Elia veniente, saluandi sunt, vos tamē qui nunc estis ante eius aduentū, & debito mortis concludemini luctu, & perpetuò post mortem interibitis suplicio tormentorum. Sequitur quartum & verissimum natiuitatis Christi iudicium, quo commendatur vocatio gentium. Per quam olim ita Christus probatur natus, ut ipse esset expectatio gentium commendetur. Et tenim post natum Christum primitiæ statim gentium Domino consecrate sunt, quod dilucidè satis in illis magorum ab Oriente

A venientium mysticis muneribus declaratur. Si quippe & hoc fuerat prophetatum: *Reges Tharsis, & insula munera offerent; Reges Arabi & Saba dona adducent. Et adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes seruiant ei. Et benedicentur in eo omnes Tribus terræ, omnes gentes manifestabunt eum.* Quod quia iam in Christo nostro impletum esse videtis, non erit fortasse necessarium, ut plurima ex hoc testimonia proponantur vobis. Nam olim natus Christus, statim à Deo patre gentes in possessionem accepit, quod & Dauid longe prædixit ante, ubi ait, in persona eiusdem Christi: *Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genuite: pete à me & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Quod manifestissimum signum crediturarum gentium, sic Esaias exequitur: *Iste (inquit) asperget gentes mulas, & super ipsum consinebunt Reges os suum.* Itē ipse id ipsum de Christo exequens dixit: *Ecce teslem populis dedi eum, ducem ac præceptorem gentibus.* Idem adhuc Propheta sequitur, & dicit: *Parauit Dominus brachiū suū sanctum, in oculis omnium gentium, & viderunt omnes fines terræ salutare Dei nostri.* Si ergo Christ⁹ adhuc non venit, ut dicitis; quomodo eum reuelatum in conspectu gentium iam videtis. Nam & Dauid dicit: *Notum fecit Dominus salutare suū, ante conspectu gentium reuelauit iustitiā suā.* In eo enim quod vna est in Christo gentibus vniuersis conuentio, nosse debetis iā illud esse impletum, quod Prophetali vaticinatum est oraculo. *Inco-ueniendo (inquit) populos in vnum, & Reges ut seruiant Domino.* Quomodo ergo iam omnes Reges terræ, & populi, obediunt ei, si eius natiuitas non præcessit, si eis occasio credendi, hæc ipsa eius natiuitas gloriosa

Psal. 71. c. 10.

Psal. 2. b. 7.
Act. 13. c. 33.
Esai. 52. d. 15.

Esai. 55. b. 4.

Esai. 52. c. 10.

Psal. 97. d. 22.

Psal. 101. d. 23.

Rom. 15. c. 12

Esa. 11. c. 10.

Psal. 71. b. 3.

Soph. 2. c. 11.

gloriosa non præbuit. Scriptum est enim: *Qui exurget regere gentes, in eo gentes sperabunt*: ergo ante nascendo, vel apparendo exurrexit in mundum, & sic in eo gentes sperare cœperunt. Quod etiam adhuc idem Propheta exequitur. *Radix* (inquiens) *Iessæ, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur, & erit sepulchrum eius gloriosum*. Ecce iam sepulchrū eius gloriosum habetur, & natiuitati eius non creditur. Sequitur de hinc quintum manifestum per omnia signum, quo dominatio eius in toto iam mūdo porrigitur. Sic enim & hoc ipsum per Dauid fuerat prophetatum. *Dominabitur* (inquit) *à mari usque ad mare: & à fluminibus usque ad terminos orbis terræ*. Quod testimonium nulli regum in illo populo congruere probatur. Notum est enim quibus terminis fuerit regnum illud conclusum. Sed hoc in Christo videmus fuisse completū, cuius ab ortu solis, usque ad occasum magnum nomen à gentibus adoratur. Cū non solum in Iudæa tantum, sed in toto seculo iā cultus adorationis eius extenditur. Prædixerat quippe & hoc Sophonias Propheta, quando tempus hoc Christianæ Religionis in spiritu præuidens dicebat: *Adorabit* (inquit) *eum vir de loco suo, omnes in sula gentium*. Et paullo post: *Transuertam in populos linguā & progenies, ut inuocent omnes nomen Domini, ut seruiant & subiugo vno*. Sed hic forte aliquis imprudenter contraire videtur, & dicere, nec dum adhuc omnes gētes in Christo credidisse. Cui facile respondetur: quia & si in quibusdā locis increduli adhuc populi habeantur, dominatū tamen Christi in hoc penitus nō effugiunt, cū à talibus Principibus premuntur, in quorum cordibus iam per fidem Christi ipse ha-

A bitare dignoscitur. Nec enim putō aliquam remansisse gētem, quæ Christi nomen ignoret. Et quamquam non habuerit prædicatōrē, tamen ex vicinis nationibus opinionem fidei non potest ignorare. Hac igitur reddita ratione, peto, vt respondeatis: in quo angulo terræ nasciturus ille, quem adhuc expectatis, poterit dominari? Cū Christus noster totum orbem sua dominatione repleuerit, in tantum, vt etiam ipsa demonia ei subiecta sint, quæ carere videntur præsentia corporali. Sed quid iam immemor? si Christum (inquam) adhuc natum esse non creditis, colligite ex quatuor alijs signis sequētibus, id est, ex confusione vestræ formidinis, ex pœna ipsa quæ post mortem & resurrectionē Christi, poteratis confundi, sic Esaias Propheta prædixit: *Non modo* (inquit) *confundetur Iacob, nec modo* Esa. 29. g. 22 *vultus eius erubescet, sed cum viderit filios suos opera manum mearum, in medio sui sanctificantes nomen meum*. Vide tempus, signate mysterium, in quo Iacob modo confunditur, qui antea interim non confunditur. Iam ergo post aduentum Christi dies ipsi occurrunt, in quibus confusione graui patres vestri compressi sunt, quādo filios suos, id est, Apostolos, & Apostolicos viros, qui fuerunt de genere Iudæorum, viderunt in medio nationū Domini operari virtutes, & Christi nomen in gentibus prædicare: nec enim ante aduentum Christi de hac gentiū credulitate cōfusio accedit Israeli, sed postquam Christus apparuit in carne & prædicantibus Apostolis gentiū multitudo in Dei Filium credidit: tūc Israel confusus, & obæcatus obstupuit, atque vtinam ista confusio salutis vobis esset occasio & nō potius dolor, quo intra vos meti-

K plos

psos frendetis, cum Christi Regnum dillatari sic cernitis.

Freculphus Episcopus Ieronienfis, chronicorum, tom.

1 lib. 7. cap. 19.

QUIBUS diebus Regnum Egyptiorum, quod fuit in Alexandria, destructum est: quod usque ad Cleopatram anni cc. xl. steterat, Ægyptus verò prouincia deinceps Romanorum facta est, quam primus Cornelius Gallus Forouiliensis Poeta tenuit: qui xliij. ætatis suæ anno propria manu se interemit: de quo Virgilius in Buccolicis meminit. Quo tēpore, censu Romæ agitato, inuenta sunt ciuium Romanorum xl. millia centena: & xliij. millia. Marcus enim Terentius Varro Philosopher propè nonagenarius moritur. Tunc Nicopolis iuxta Accium condita & Agonaetus constitutus est. Arctoricus Medicus Augusti, post Acciacam victoriā naufragio perijt: is namque Octavianum monuit, ut e castris in campum, quanuis æger, contra Antonianos milites properaret, hoc ei profuturum fore in somnis didicisse dixit. Quod ut Augustus fecit discrimen mortis euasit. Cōfestim quippe eius castra ab Antonianis capta sunt. Iarisseus enim magnus & Pythagoricus ab Augusto vrbe & Italia depulsus est. Augustus enim Gallos & Calabriam vectigales fecit. M. Gnatius, Plautius, Ciceronis discipulus, Orator habetur insignis. Qui cum Galliam Cōmotam regeret, Lugdunum cōdidit. M. Iolius Galatiam Prouinciā fecit. Quintilianus Cremonensis, Virgilij, & Oratij amicus, moritur. Tyberius ab Augusto missus, occupa-

Auit Armeniam. Virgilius Poeta Brundusij moritur. Saturninus & Cinna Lucencio Consulibus: offsa eius Neapolim translata, in secundo ab vrbe milliario sepeliuntur: titulo huiusmodi superscripto, quem moriens ipse dictauerat. *Maius me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc Parthenope, cecini, pasqua, rura, duces.*

B Verrius etiam & Tucax Virgilij & Oratij contubernales Poetæ habentur illustres, qui Æneidos postea libros emendauerunt: sub ea lege, ut nihil adderent. Æmilius Macer etiam Veronensis Poeta in Asia moritur. Augustus Agrippam adoptauit in filium. Tyberius Vindelicos, & eos qui Traciarum confines erant, Romanas prouincias fecit; ac deinceps vastata Germania Imperator appellatur. G. Iulius cognomento Polyhistor, illustris Grammaticus habetur. Horatius lviij. ætatis suæ anno, moritur Romæ. Tyberius Cæsar de captis Pannonis triumphauit. Augustus filiam suā in adulterio deprehensam, exilio damnauit. Marcus Tullius Tiro Ciceronis libertus, qui primus notas commentatus est, in Pautcolano prædio, usque ad c. annos consennescit. Augustus gladiatorum ludum, & nauale certamen exhibuit. Augustus Tyberium & Agrippam in filios adoptauit. **D** Iudas Gallilæus, ad rebellandum Iudæos cohortatur. Afsinius Pollio Orator vir Consularis, qui de Dalmatis triumphauit: in villa Tusculana lxxx. ætatis suæ anno moritur. Cuius filius Afsinius Gallus orator: qui diris à Tyberio supplicijs necatus est: cuius etiam Virgilius meminit. Igitur ut permissurus ad Domini nostri Iesu Christi natiuitatē hominis, Deique Filius peruenimus. Quæ ut à Pro-

Prophetis prænuntiabatur, Angelis prædicantibus, Stella duce, ac Sacerdotibus, legumq; Doctores protestantibus, in Bethleem Iudæ, celebrata est, anno videlicet ædificationis templi, quæ sub Dario Rege facta est. D. xv. à Salomone autem & prima ædificatione Templi anno M. xxvij. ab Abraham & Mose, & egressu Israelis ex Ægypto anno M. D. vj. ab Abraham & Regno Nini & Semiramidis, anni, M. M. XI. A Diluuiio quippe anni, M. M. D. cccc. xxi. ab Adam vero. M. M. M. M. M. c. xxix. secundum Genesios igitur scripturam, & Africam supputationem amplius inueniuntur anni, c. xxvij. Hanc igitur annorum seriem à protoplasto, scilicet, usque ad Domini aduentum in singulis prout potuimus, regnis de celebrioribus factis, enarrare curauimus. Nunc autem cum post immensos pelagi fluctus Scilleos tandem euasimus latratus & optata statione potiti, post longæuas seculorum tenebras ad lucem uenimus veram, quia respersti in Domini Christi aduentu, librorum finem fecimus.

*Idem Chronicorum, tom. 2.
lib. 1. cap. 2.*

IGITUR iam Salvatore nato, eiusque radijs (remotis tenebris) illustrato mundo, alia terreda est via, nec de diuersarum uel prius fatigabitur calamus gentium regnis scripturus: dum feritas atq; rabies singularum gentium immensa; libido dominandi, ut in prioribus libando præstrinximus libris: in unius dictationis pariter omnia ceciderunt regna. Et hoc non hominum fortitudo uel prudentia, sed Dei omnipotentia, quod antea nunquam fuerat, præparauit, quod longe

A Prophetæ præuidens ait: *Non lenabit gens contra gentem gladium, & quæ sequuntur.* Dignum itaque erat, ut illo nascente, qui unus est Deus in substantia Patris & Spiritus sancti, sub unius censu totus subderetur mundus. Itaque hæc natiuitas celebrata est Prophetis prædicantibus, & Angelis proclamantibus, *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis:* quando totus sub una pace mundus, mirabili modo & præcedentibus seculis inaudito quiescebat. Quam uidelicet natiuitatem & pacem non solum diuini eloquii scripta, sed etiam gentiliū oacula longè prius prædixerunt, ut Sybillinis & ceterorum carminibus continetur. Igitur postquam imperare cepit Octavianus Cæsar, qui primus Monarchiā obtinuit mundi, quāuis auunculus eius Iulius Cæsar ante eum existeret potius metator Imperii quā Imperator, prope cimenso admodum anno quadragesimo secundo, natus est Dominus Christus, verā mundo torpenti in tenebris à seculis seculorum terris afferens lucem. Ita enim facta est, ut cum Abraham sanctus sub Nino primo gentium Rege, quadragesimo tertio natus sit anno, cui dictæ sunt repromissiones, & ex cuius semine promissus fuerat Christus: Christi autem Natiuitas, sub fine quadragesimi secundi conueniret, ut iam non ipse in parte tertij anni, sed in ipso potius tertius annus orietur. Quicquid annus, quantis, quam nouis, quamque inusitatis bonis abundauerit: satis etiam me non proferente, cōpertum habere arbitror. Toto terrarum orbe una pax omnium non cessatione, sed abolitione bellorum, clausa Iani Gemini porte, extirpatis bellorum radicibus non repressis. Censui ille primus maximus, cum in hoc unum Cæsaris no-

Esai. 2. b. 4.

Luc. 2. b. 14.

men vniuersa magna gentiū creatura iuravit, simulq; per communionem census vnius societatis effecta est. Igitur anno ab vrbe condita D. cc. liij, natus est Christus, salutarem mundi afferens fidem; vere petra medio rerum posita, vbi comminueretur qui offenderet, qui crederet saluaretur, vere ignis ardens, quem qui in sequitur, illuminatur: qui tentat, exurit. Ipse est Christus, Christianorū caput, Saluator bonorum, malorum punitor, iudex omniū. Hic enim Iesus Christus filius Dei, sextam mundi etatem suo consecrauit aduentu.

Eusebius de demonstratio.

Euang. lib. 3. cap. 2.

ET ENIM cum Mosi mortem nouisse neminem dicat, ac ne sepulchrum quidē eius, nec itidem Saluatoris nostri post reditum in vitam mutationē in speciem diuinam quisquam scire potuit. Si igitur in tam multis rebus alius nemo, sed solus Saluator noster, qui cum Mose similitudinem factorum habuerit, proferri potest, superstitiam vt in illum vnum spectemus. Nec verò ad aliū quēpiam referamus, prophetiam, quæ apud Mosem extat, in qua illi similem suscitaturum se Deus respondet, dicens: *Prophetam ex fratribus eorum suscitabo eis, tamque te, & dabo verbum meum in os illius, & loquetur eis, quemadmodum mandauero illi. & omnis homo quicumque non audierit verba illius, quacunque loquetur Prophetam in nomino meo ego vlciscar ex eo.* Ipsique Moses Dei vocem ad populum interpretans, ait: *Prophetam ex fratribus vestris suscitabit Dominus Deus vester: illum audes in omnibus, quacunque postulasti à Domino Deo tuo in Horeb, in die concionis.*

A Quod autē post Mosem ante Saluatorem nostrū, nullus Prophetarū Mosi similis surrexit, antiqua scriptura præspicue docet, vbi ait:

Et non surrexit ultra Prophetam in Israel Deut. 34. d. 10

sicut Moses, quem nouerit Dominus facie ad faciem, in omnibus signis atq; potentis. Constat igitur Diuinū spiritum per Mosem de Saluatore nostro cecinisse; siquidem vnum ipsum, nec alium quempiam Mosi similē extitisse, qualem ipsius Mo-

B si verba describunt, iam cōprobatum est. Cæterum, specta aliam quoq; Prophetiam publicæ scripturæ commendatam. Nam cū Saluatorem & Dominū nostrum, hominem ratione humanitatis de semine Israel ortū, innumerabiles conuentus in omnibus gentibus Dominum appellent, propter diuinam eius virtutē, hanc ei appellationē tribuentes: Moses quoque,

C qui hoc Diuino spiritu afflatus cognouerat, enunciauit in hunc modū: *Exibit modo de semine eius* (dicit autem de Israel) *& dominabitur gentibus, & extolletur regnum eius.* Quod

Deut. 35. d. 6

si nullus vnquam alius ex ijs Principibus & Regibus, qui in circumcissione regnauerint, multarū gentium Dominus cōstitutus est, nulla enim historia hoc habet: clamat autem & vociferatur veritas de vno Saluatore nostro, illū vti-

D que iam Dominum, nec id labijs tantum, sed affectione sincerissima, innumerabiles omniū rationum conuentus confiteri: quid ultra iam impendit, ne illum esse dicamus, de quo Prophetiæ extant? Quod autem Moses hæc non indiffinite prædicat, neque immenso quodam & inconstanti tempore vaticinium adumbret. Sed valde prouidenter euentum rerū, quas prædixerit determinans temporibus circumscribat, illa planissime indicant, quæ de hac quoq; re ca-

Deut. 18. d. 18

Deut. 18. d. 18

Joan. 1. g. 45.

Acto. 3. d. 22.

7. c. 37.

Genes. 49. b.
10.

Matt. 2. d. 6.

Iudæorum do-
minatio Chri-
sti aduentu ex-
tincta est.

re canit: *Non deficiet*, inquit, *Princeps de Iuda, nec dux de femoribus eius, donec veniat, cui repositum est, & ipse erit spectatio gentium*. Quibus verbis non defuturos deinceps duces ac Principes, qui sibi inter se continuata ferie succedant, de gente Iudaica, vsq; ad eius, qui expectatur aduentu, enuntiat. Quod si Principes apud Iudæos defecerint, aduenturum eū, qui ex oraculis expectatur. Iudam verò hic nō ipsam tribum intelligit, sed quoniam denominatione quadam posterioribus temporibus à regale tribu Iuda, omnis Iudæorum natio dicta est, ita quidem vt hodie quoque Iudæi nominentur, valde mirabiliter, & propheticè omnem Iudaicam gentem Iudam nominauit, sanè vt nos quoq; Iudæos, appellare consueuimus: tū affirmat non prius defuturos de gente ipsorum Principes ac duces, quā is adueniat, quem prophetia significat. Porro hic simul atque adueniet, Iudæorum quidem principatū esse dissoluendum, ipsum verò nō Iudæorum amplius, sed gentium fore expectationem, quod quidē ipsum nulli vnquā Prophetarū ac commodare, sed vni dūtaxat Saluatori Dominoq; nostro poteritis. Nam simul atque ille ad homines venit, Iudæorum regio sublata est, continuoq; illorum Princeps defecit, qui quidē maioribus suis succederet, atque ex legibus proprijs, illis præficeret. Tūc enim Augustus Romanorū primus accepit Imperium, & Herodes ab externis gentibus accitus, illorum Rex constitutus est. Et illi quidē defecerunt, hic autem gētiū per totam terrarum orbem expectatio, sicut diuinitus prædictum fuerat, declaratus est, adeo quidē, vt nunc quoq; omnes quicūq; ex omnibus gentibus in illū credunt, ex

pectationis suę secundum Deū, in illo spem reponant, & Moses quidem hæc, alia quæ his plurima de Christo omnibus nobis feliciter nunciat, ei verò germana Esaias quoq; diffinite de vno certo Rege, qui ex semine ac successione Dauid sit suscitād⁹, hæc canit. *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice ascendet, & requiescet super eo spiritus Dei, spiritus sapiētiæ, & intellectus*. Et reliqua. Tū lōgius progressus, more prophetico, externarū gentiū, & Barbararū, nec non etiā Græcorū, tū asperrimorum ac ferocissimorum hominum, funerā in mites, mansuetosq; mores ex doctrina Christi mutationem prædicit. Sunt autem eius verba hæc: *Et pascetur simul lupo cum agno; & pardus simul quiescet cum hædo; & vitulus, & taurus, & leo simul pascentur*, & alia his similia, quę etiā ē vestigio planior deficiens interpretatur, vbi ait: *Et erit qui surgit ad imperandum gentibus, in eo gentes sperabunt*. Plane enim irrationalia, illa iumenta, & quas illie prædixit beluas nullas esse alias quā ipsas gentes, propter earum ferinos mores, declarauit, quibus sanè gentibus imperaturum affirmat eum, qui surgit de semine Iesse, ex quo semine Saluator & Dominus noster oriūsus prædicatur, in quem gentes, quę in ipsum credunt, etiam nunc sperant, ipsi vtiq; vaticinio consentanea facientes, quod ait: *Et erit, qui surget imperare gentibus, in ipso gentes sperabunt*. Hoc igitur apponito ijs, quę apud Moysen feruntur, ac distinguito. Et illud quidem: *Erit, qui surget imperare gentibus, cum illo cōponite: Egredietur homo de semine ei⁹, & dominabitur gentibus multis*. Et illud: *in ipso gentes sperabūt; cum illo: Et ipse erit expectatio gentium*. Quid enim inter est, dicas ne in ipso gētes sperabunt: an vero, ipse erit expectatio

Esai. 11. d. 1.
Acto 13. d. 23

Esai. 12. b. 6.
& 65. d. 25.

Esa. 42. d. 1.

gentium? Rursus vero idem Esaias oratione progressus de Christo; hæc diuinat. *Ecce puer meus, quem elegi, dilectus meus, in quo complacuit sibi anima mea, iudicium gentibus proferet: ac deinceps adiungit: donec ponat in terra iudicium, & in nomine eius gentes sperabunt.* In his Prophetia iam secundo gentes in Christo speraturas ponit, cum superius, illud dixerit: *In ipso gentes sperabunt.* Hic vero in nomine eius gentes sperabunt. Etiam ipsi Dauid dictum est de fructu ventris eius suscitandum esse quendam, de quo deinceps ait Deus:

Psal. 83. d. 27

Ipse inuocabit me, Pater meus es tu, & ego primogenitum ponam eum. Nā de hoc rursus dictum est. *Et dominabitur a mari usque ad mare, & a fluminibus usque ad terminos orbis terræ.* Et rursus: *Omnes gentes seruient ei: & benedicentur in te omnes tribus terræ.* Preterea autem locus quidam certus à Michea canitur, in quo is oriturus sit, de quo feruntur tot vaticinia: *Et tu, inquit, Bethlehem, domus Ephrata, minima es, ut sis in millibus Iuda, ex te mihi egredietur dux, qui pascet populum meum Israel, & exitus eius ab initio ex diebus seculi, & omnes confitebuntur in Bethlehem Iesum Christum esse natum.* Quin etiam incolæ eius loci speluncam ibidem monstrant ijs, qui ab externis terris venerint ad spectandum, & locus quidem hic ubi ortus eius futurus fuit, prædictus est. Ipse vero ortus miraculum, nunc obscure ac figurate, nunc planè & apertè ponit Esaias: obscure quidem, ubi ait: *Domine, quis credit auditui nostro? & brachium Dñi cui reuelatum est? annuntiauius coram eo, quasi puerulus, quasi radix in terra sitienti.* Pro quo Aquila quidem sic interpretatus est. *Et prædicabitur tanquam quod ubere nutrietur in facie eius, & tanquam radix de terra inuia.* Theodotion vero: *& ascendet sicut quod lacte alitur coram eo, & si-*

Psal. 71. b. 3.

Psal. 51. c. 11.

Mich. 5. d. 2.

Esa. 53. d. 1.

Aquil. 4.

A *cut radix in terra sitienti?* His enim verbis cum mentionem fecerit Propheta de Brachio Domini, quod erat Dei verbum: *Coram eo, inquit, annuntiauius quasi puerulum lactantem, & qui ubere nutriatur, & quasi radicem de terra inuia.* Vbi puerulus quidem ille, qui ubere ac lacte nutritur, plane ortum Christi declarat. Terra vero inuia, & sitiens Virginem, quæ illum innixa est, quam scilicet nullus vir adiit, de qua, quanuis inuia, laudata illa radix prodijt, & qui ubere lacteque nutriretur paruulus. Verum hæc adumbrate admodum significauit, apertius verò idem Prophetam sententiam suam interpretatur, ubi ait: *Ecce Virgo in utero concipiet, & pariet filium, & vocabunt nomen eius, Nobiscum Deus, hoc enim significat Emanuel.* Talia de Christi apud homines origine antiqui Hebræorum Prophetæ meditabantur. Nūquid igitur illustrem quendam Principem, aut Tyrannum, aut aliqui vnum eorum, qui plurimum possunt in vita, cum de quo baptizatur describuntur? non potest dici; Quoniam ne apparuit quidem aliquid tale. Sed qualis ipse visus est vita, talem item eum fore cecinerunt, Hac utique in re nihil à veritate aberrantes. Postquā ergo Esaias dixit: *Annuntiauius coram eo, quasi puerulus, quasi radix in terra sitienti,* deinceps adiungitur, dicens: *Non est species ei, neque gloria: & vidimus eum, & non habuit speciem, nec pulchritudinē: & fuit species eius sine honore, deficiens præ filiis hominū. Homo cum in plaga esset, sciens ferre languorem, contemptus est, & non computatus.* Quid adhuc igitur superest? Nā cum illius, & tribum, & genus, & modum nascendi, & Virginis miraculum, & vitæ morem prædixerunt: sequitur deinceps, ut ne mortem quidem eius taciti præterierint.

Qualis quis
fuerit in vita
eius & post
prædicabitur

Esa. 53. d. 2.

Quæ futura erant, Diuino indicante spiritu, contemplatur, quippe cum suis Deus pollicitus sit, se amplius loquentes exauditurum. Itaque illi in hunc modum exaudito, oraculum redditur, quo ipsa Bethlehem inelamatur, tanquam illic locus Domino, & tabernaculum Deo Iacob constituenda sint. Hæc igitur ubi Diuinus spiritus, apud se ipsum cecinit, ipse se ipsum exaudiens adiungit: *Ecce audivimus eam in Ephrata*: Ephrata vero eadem est & Bethlehem, sicut in Genesi constat, vbi de Rachel dictum est: *Et sepelient eam in via qui ducit Ephrata: hoc est, Bethlehem*. Et superior Prophetia habebat illud, *Et tu Bethlehem domus Ephrata*. Ecce, inquit, *audivimus eam*. Constat autem, quod per illud, *eam*, Christi originem intelligit, & ipsius Dei Iacob habitationem. Sed quæ tandem hæc fuerit habitatio Dei Iacob, nisi ipsius Christi corpus, quod in Bethlehem natus est: in quo, tanquam in tabernaculo vnici filij diuinitas habitauit. Caterum non simpliciter Dei, sed cum additione, *Dei Iacob*, tabernaculum esse dicitur, propterea quod non aliud sit quicquam quod in illo habiteret, quam is Deus, qui ipsi Iacob in hominis specie ac figura sit visus. Cuius sane gratia illo etiam cognomine Israel dignus est habitus, tanquam is qui Deum viderit: nam id nomen si interpreteris, eum, qui Deum videat, habebis, quod verò non aliud sit quam Deus verbum, qui ipsi Iacob visus sit, in huiusce operis primordiis demonstrauimus, præcanti ergo Dauid, & videre cupienti locum ad tabernaculum Domini Dei Iacob, ipse Bethlehem locus ostensus est, quia propter tunc dixisset: *Ecce audivimus eum in Ephrata*, adiungit dicens: *Adorabimus*

A in loco ubi steterunt pedes eius. Planissime igitur in his quoque verbis; *In Ephrata*, quæ est Bethlehem, ipse Dominus & Deus Iacob locum sibi ac tabernaculum constitutus canitur, quod ipsum cum Michæ Prophetia concordat. dicente: *Et tu Bethlehem domus Ephrata: ex te mihi egredietur dux, & egressus eius ab initio ex diebus seculi*: Quæ cum proximè scrutaremur, ostendimus, ad nullum alium esse referenda, quam ad vnum Saluatorem Dominum nostrum Iesum, qui Christus est Dei, quippe in Bethlehem, sicut Prophetia prædixerant, natus est. Nullum enim alium quispiam vnquam ostendet, qui inde cum gloria post ipsius Prophetis tempora prodierit, nullus enim, nec Rex, nec Propheta, nec alius quispiam, eorum, qui apud Hebræos Deo amici fuerint, præter vnum Saluatorem ac Dominum nostrum, qui Christus est Dei, vnum habuisse demonstratur: & quod de semine Dauid, & quod in eo loco sit natus. Tempus igitur iam est, ut illum ipsum esse, non alium quempiam fateamur, qui in ijs propheticeis verbis significatur, euidenterque in ijs quæ sequuntur eundem Psalmum, dum nominatum Christum appellat, hoc ipsum ostendere, vbi ait: *Propter Dauid seruum tuum, ne avertas faciem Christi tu*. Et rursum: *Alibi producam cornu Dauid, & parauit lucernam Christo meo*. Inimicos eius induam confusionem, super ipsum autem effloresbit sanctificatio mea. Sed vbi tandem et se producturum cornu Dauid, nisi in Bethlehem, atque in Ephrata? Inde enim cornu Dauid Christi, quatenus ad naturam pertinet humanam, quasi ingens lumen exortum est. Hic item Christi lucerna ab ipso Deo vniuersi preparata est, fuerit autem hæc lucerna quasi fatibilis

Ephrata,
quid.

Gen. 3. 2. 19.

Deus Iacob
quare.

Israel id est,
Deum videns

Bethlehem ta-
bernaculum
Dei.

Mich. 5.

hi. Bethlehem
et quidam, in
2. 11.

2. 11.

vbi supra.

in idem
et quidam
sunt in 2.
singulis.

Quid cornu
Dauid.

in idem
2. 11.

gibilis lucis, humanū corpus, per quod instar testacei vasis, tanquā per lucernam, proprii hominis radios in omnes quicunq; ignorantia Dei, & profundis tenebris premebantur emisit. Etenim in his quoque demonstrare planissimē arbitror Deum Iacob, qui ab initio & ex diebus seculi existit ad homines venturum, & oriturum non alibi terrarum, quā in Bethlehem, loco, qui non procū ab Ierosolymis hodie quoq; visitur, ubi sanē non alius post Prophetarum tempora illustris, & apud omnes homines gloria celebris, quā vnus Iesus Christus ab omnibus loci eius incolis, qui quidē sic cū Euangelicis vocibus cōcordāt, natus esse perhibetur. Est autē Bethlehē ex interpretatione, domus panis, quā sic quidem eiusdem est nominis, cum eo qui de ipsa profectus est, Salvatore nostro, qui cum sit Dei verbum & ratio, animalium rationalium est alimentum, quā rem ipse quoq; demonstrat, ubi ait: *Ego sum panis qui de celo descendi.* Verū, quoniam hæc eadē ipsius Dauid patria fuit, meritō, qui ratione humanæ naturæ Dauid filius fuit, ex hoc ipso loco profectus est, in eo sanē cum Prophetis cōcordans oraculis, itaque ob ista esse amplius causā non potest, cur sibi Bethlehem patriā ascripserit. Cæterum enim in Nazaris educatus esse dicitur, & sic Nazareus vocandus. Scire igitur oportet, quod nomen est Hebræicum Naziræum in Leuitico, in eius Christi vnctione, quæ ipsi habebant. Porro hic erat principatum obtiens secundum imaginem magni veri Pōtificis Christi Dei, adumbratum videlicet quondam & figuratum Christum representans. Vbi verō Septuaginta de Pontifice ita interpre-

A tati sunt: *Et non polluet quod sanctificatum est Dei sui, quoniam sanctum oleum vnctionis Dei sui.* In Hebræico legitur. *Quoniam Nazer oleum.* Aquila autem sic conuertit. *Quoniam segregatio oleum vnctionis Dei sui, super ipsum.* Symmachius autē *Quoniam intactum oleum vnctionis Dei sui super ipsum.* Quare Nazer ipsos quidem Septuaginta sequentibus sanctum erit, ipsum verō Aquilam separatō, Symmachum autem intactum; itaque ex his Naziræum nomen, significabit, aut sanctum, aut segregatum, aut intactum. At verō prisca quidem Sacerdotes, cū oleo comparato, quod apud Mosē Nazer appellatur, vngerentur, ex deriuatione à Nazer vocabantur Naziræi. Sed Saluator & Dominus noster suapte natura in se habens, & sanctum, & intactum, & separatum, nec alicuius indigens humanæ vnctionis, tamen Naziræi appellationem apud homines obtinuit, non quod ab oleo, quod Nazer vocetur, Naziræus extiterit, sed quod quauis natura quidem talis esset, tamen à ciuitate Nazareth, apud homines Naziræus vocatus sit, ubi apud suos, qua homo erat, parentes puerilem educationem obtinuit. Ex quo apud Matthæum dictum est: *Responsio autem in somnis accepto (ipse videlicet Ioseph) secessit in partes Galilee, & veniens habitauit in ciuitate, quæ dicitur Nazara, vt impleretur quod dictum est per Prophetam, quod Nazareus vocabitur.* Oportebat enim vsquequaque, cum ipsum suapte natura, & re vera, Naziræus esset, hoc est, sanctus, intactus, segregatus, illum ab hominibus hac appellatione vocari. Sed quoniam non à Nazer, oleo, hanc obtinuit appellationē, quippe qui humanæ nullius vnctionis in-

Bethlehē id est, domus panis.

Joan. 6.

Cur sibi Christus Bethlehē in patriā selegerit?

Naziræum quid?

Nazer, id est, oleum.

Matth. 2.

Quare Christus Nazareus vocatus

indigeret, à loco Nazareth denominationem accepit. Cū igitur hæc in hūc modum ostensa sunt, tempus iam esse videtur inspicere, & ex quo genere, & ex qua Hebræorum tribu animarum nostrarum Saluator Christus Dei proditurus nunciaretur. Cæterum hac de re primum verba citabo Euāgelica; deinde tanquā notas, atque impressiones, maximè accommodatas, prophetica illis adiungam testimonia. Matthæus ergo Christi genus, quatenus ad humanam eius naturam pertinet, in hunc modum describit: *Liber generationis IESV Christi, filij David, filij Abraham. Abraham genuit Isaac. Isaac autem genuit Iacob. Iacob autem genuit Iudam, & quæ sequuntur.* Cui verò Apostolus quoque concordat, qui dicit: *Segregatum se esse in Euāgelium Dei, quod ante promiserat per Prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo, qui factus est ex semine David secundum carnem.* Fuerunt verò hæc cōsentanea ijs quæ ita se habent oraculis,

Tertullianus lib. de carne Christi, initio:

SE D. & qui carnem Christi putatiuam introduxit, æquè potuit natiuitatis quoq; phantasmata cōfigere, vt & conceptus, & prægnatus, & partus Virginis, & ipsius exinde infantis ordo *Iodoccein* haberetur. Eosdē oculos, eosdemq; sensus fefellissent, quos carnis opinio includit. Planè natiuitas à Gabriele annunciat. Quid illi cum Angelo Creatoris? & in Virginis uterum conceptus inducitur. Quid illi cum Esaia. Creatoris? odit moras, qui subito Christum de cælis deferbat. Aufert hinc, inquit, molestos semper Cæ-

A faris census, & diuersoria angustia, & sordidos pannos, & dura præsepia. Viderit Angelica multitudo Dominum suum noctibus honorans. Seruet potius peccora pastores; & Magi ne fatigentur de longinquo, dono illis aurum suū. Melior sit & Herodes, ne Ieremias gloriatur: Sed nec circumcudatur infans ne doleat; nec ad templum deferatur, ne parentes suos oneret sumptu obligationis; nec in manus tradatur Simeonis, ne senem moriturum exinde confectet. Taceat & anus illa, ne fascinet puerum. His opinor consilijs tot originalia instrumenta Christi delere Marcio ausus est, ne caro eius probaretur. Ex qua, oro te autoritate? Si Prophetas, præ-nuncia aliquid? Si Apostolus, prædica publice: si Apostolicus cum Apostolis senti si tantū Christianus es, crede quod traditum est: si nihil istorum es, merito dixerim morere: nam & mortus est, qui nō est Christianus, non credendo quod traditum Christianos facit.

Tertullianus in libro aduersus Iudeos, de Passione Christi & vastatione Ierusalem.

DI C I T enim Daniel: Eici uitatē sanctam, & sanctam terminatam cum duce venturo, & destrui pianæculum vsq; ad interitū. Venturi itaq; Christi ducis sunt tempora requirenda, quæ inuolūgabimus in Daniele, quibus computatis, pronabimus venisse eum, etiā ex temporibus præscriptis, & ex signis cōpetentibus, & ex operibus eius. Quæ probamus & ex cōsequētibus, quæ post aduentū eius futura

Originalia
instrumenta.

Tēpora Christi
aduentus.

Dan. 1. 4. 1. &
f. 21.

Mat. 24. b. 15
Ioan. 1. q. 45
Exc. 37. f. 24

futura annuntiabantur, vt tām ad impleta omnia, quā perspecta credamus. Sic igitur de eo Daniel prædicauit, vt & quādo, & quo in tempore gentes esset liberaturus ostēderet: & quoniam post passionem Christi ista ciuitas exterminari haberet. Dicit enim sic. In primo anno sub Dario filio Assueri, ex semine Madorum, qui regnauit super Regnum Chaldeorum, ego Daniel intellexi in libris numerum annorum. Et adhuc me loquēte in oratione. Ecce vir Gabriel, quem vidi in visione in principio volans, & tetigit me, quasi hora sacrificij vespertini, & intelligere fecit me, & loquutus est mecum, & dixit: Daniel; Nunc exiui imbuerē te intelligentia, in principio obseruationis tuæ exiuit sermo. Et ego veni vt annunciem tibi, quia vir de superiorū tu es, & cogita in verbo, & intellige in visione, LXX. hebdomada breuiata sunt super plebem tuam, & super ciuitatem sanctam, quo adusque inueteretur delictum, & signentur peccata, & exoretur iniustitia, & inducatur iustitia æterna: & vt signetur visio, & propheta, & vngatur Sanctus sanctorum: & scies & præspicies, & intelliges à profectione sermonis, integrando, & reedificando Ierusalem vsq; ad Christum ducem, hebdomades LXX. & dimidia, & conuertet & edificabitur in lætitiā, & conuallationem & innouabuntur tempora. Et post hebdomadas has LXX. & exterminabitur vñctio, & non erit: & ciuitatem sanctā exterminabit cum duce adueniente, & concidentur quomodo in cathachismo vsq; in finem belli, quod concidetur vsq; ad interitum. Et confirmabit testamētū in multis. Hebdomada vna, & dimidia hebdomadis auferetur meum sacrificiū & libatio, & in sancto execratio vastationis, vsq; ad finē temporis consummatio dabitur super hac vastatione. Animaduertamus igitur terminū, quomodo in verbo quas dixit LXX. hebdomadas futuras, in quibus si receperit

A eū, edificabitur in latitudinē, & in longitudinē, & innouabuntur tempora: prouidens autem Deus quid esset futurum; & quoniam nō tantum non recipiēt eum, verum & insequentur, & tradent ei mortū, & recapitulauit: & dixit in LXX. hebdomadibus nasci illū, & vngi Sanctum sanctorum. Hebdomades autem vij, & dimidia cū implerentur, & pati habere, & ciuitatem exterminari post vnā & dimidiam hebdomadam, quo scilicet septem & dimidia hebdomade cōplete sunt. Dicit enim sic: Et ciuitatem & sanctam exterminari cū duce venturo, & concidentur, sicut in cathachismo, & destruet pinnaculum vsq; ad interitum. Vndē igitur ostendimus, quoniam venit Christus intra LXX. & dimidiā hebdomadas? Numerabimus autem à primo anno Darij, quomodo in ipso tēpore ostenditur Danieli visio ipsa. Dicit enim: Et intellige, & conijce à profectione sermonis, respondere me tibi hæc. Vndē à primo anno Darij debemus cōputare, quādo hanc visionē vidit Daniel. Videamus igitur anni quomodo impleantur vsque ad aduentū Christi. Darius enim regnauit annis xix. Artaxerxes regnauit annis xl. Argus anno vno. Deinde Rex Ochus, qui & Cyrus regnauit annis xxiiij. silius Darius, qui & Melas nominatus est, annis xxij. Alexāder Macedo annis x. Deinde post Alexandrū, qui & Medis & Persis regnarat, quos reuicerat, & in Alexādia regnum suum firmauerat, quando & nomine suo eam appellauit. Postea regnauit illic. In Alexādia Soter, annis xxxv. cui succedit Philadelphus, & regnauit annis xxxvij. Huic succedit Euergetes, annis xxv. Deinde Philopator, annis xvij. Post hunc Epiphanes annis xxiiij. Item alius

Ierusalē de-
uastatio à o
Danielē præ-
uiso

Dan. 9. f. 21.
si. mo. 1

Danielis vi-
sio quando.

Alias xij.

Temporum
computatio.

Euer-

Alias xix.
Alias.
xxxvij.

Euergetes, annis xxvij. Soter annis xxxiiij. Ptholomæus annis, xxxvij. Cleopatra annis xx. mensibus v. Item adhuc Cleopatra cō regnauit sub Augusto annis xij. Post Cleopatram, Augustus alijs annis xlvij. Nā omnes anni Imperij Augusti fuerunt anni lvj. Videamus autem, quoniā quadragesimo & primo anno Imperij Augusti, quo post mortem Cleopatraz imperauit, nascitur Christus & superuixit idē Augustus, sub quo nascitur Christus annis xv. & erūt reliqua tēpora annorū in diē Natiuitatis Christi anni xlj. Efficiūtur autem anni cccc. xxxvij. menses v. vnde adimplentur lxij. hebdomadæ & dimidia, quæ efficiunt annos cccc. xxxvij. menses vj. in diē Natiuitatis Christi. *Et manifestata est iustitia æterna, & vnctus est sanctus sanctorum*, id est, Christus, & signata est visio & prophetes, & dimissa sunt peccata, quæ per fidem nominis Christi omnibus in eum credentibus tribuuntur. Quid est autē quod dicit, signare visum & prophetiā? Quoniam omnes Prophetæ nuntiabant de illo, quod esset venturus, & pati haberet: Igitur quoniam ad impleta est prophetia per aduentus eius, propterea signari visionem & prophetiam dicebatur quoniam ipse est signaculum omnium Prophetarum, adimplens omnia quæ de eo retrō Prophetæ nuntiauerant. Post enim aduentum Christi, & passionem ipsius, iam non visio, nec prophetes est, qui Christum nunciet venturum. Denique hoc si non ita est, exhibeant Iudæi Prophetarum post Christum aliqua volumina, Angelorum aliquorum visibilia miracula, quæ retrō Patriarchæ viderunt, vsque ad aduentum Christi, qui iam venit; ex quo signata est visio & Prophetia, id est, statuta.

Christus quā
do natus.

Vbi supra.

Hebdomada
septenarius
numerus.

Luc. 16. d. 16
Mat. 11. b. 12

A Et merito Euangelista: *Lex & Propheta vsque ad Ioannem baptizatorē*. Baptizato enim Christo, id est, sanctificāte aquas in suo baptismo, omnis plenitudo spiritualium retrō charismatum in Christo cessauere signante visionem & prophetias omnes, quas aduentu suo adimpleuit: Vnde firmissimē dicit aduentum eius signare visum & Prophetas. Itaque ostendētes & numerum annorum & tempus, lx. duarum & dimidiæ hebdomadarum adimpletarum, tunc venisse Christum, id est, natum. Videamus quid aliæ vij. & dimidiæ hebdomades, quæ subdiuise sunt in abscissione priorum hebdomadarum, in quo actu sint adimplete? Post enim Augustum, qui superuixit post Natiuitatem Christi, anni xv. efficiuntur, cui succedit Tyberius Cæsar, & imperium habuit annis xxij. mensibus vij. diebus xx. huius quinto decimo anno Imperij passus est Christus, annos habens quasi xxx. cū pateretur. Item Caius Cæsar, qui & Caligula annis iij. mensibus viij. diebus xij. Tyberius Claudius, annis xij. mensibus vij. diebus xx. Nero Cæsar annis xj. mensibus ix. diebus xij. Galba mensibus vij. diebus vj. Otho mēsis iij. diebus v. Vitellius mensibus viij. diebus x. Vespasianus anno primo Imperij sui debellauit Iudæos, & fuit anni xlij. mēses vj. nā Imperauit annis xj. atq; ita in diē expugnationis suæ Iudæi impleuerunt hebdomadas, lxx. prædictas in Daniele. Igitur expletis his quoq; tēporibus, & debellatis Iudæis, postea cessauerunt illic libamina & sacrificia, quæ exinde illic celebrari non potuerunt. Nam & vnctio illic exterminata est post Passionem Christi. Erat enim prædictū exterminari illic vnctionē, sicut est

In quo plenitudo scripturarum de mōstrata fuit.

Al. xxvij.

Al. xxvij.
Al. liij.

Plenitudo hebdomadarum.

Psal. 27. c. 37
Mat. 27. d. 31
Ioan. 19. d. 35

est in Psalmis prophetatum: *Exterminauerunt manus meae & pedes.* Quæ passio huius exterminij intra tempora lxx. hebdomadarum perfecta est, sub Tyberio Cæsare Coss. Rubellio Gemino, & Ruffino Gemino, mense Martio, temporibus Paschæ, die 8. Calendarum Aprilium, die prima azymorum, quo agnum vt occideret ad vesperam, à Moysse fuerat præceptum: itaq; omnis Synagoga filiorum Israel eum interfecit, dicentes ad Pilatum, cum vellet eum dimittere: *Sanguis huius super nos, & super filios nostros: & si hunc dimiseris, non es amicus Cæsaris:* adimpleri possent omnia quæ de eo fuerant scripta.

Matth. 27. c. 25.

Tertullianus lib. aduersus Iudeos, de claritate gentium in Christo.

ASPICITE vniuersas nationes, deuoragine erroris humani, exinde emergentes ad Dominum Deum creatorem & Christum eius: & si audes negare prophetatum, statim tibi promissio Patris occurret in Psalmis, dicens: *Filius meus es tu, ego hodie genui te: pæte à me, & dabo tibi hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Nec poteris eum magis Dauid filium dicere, quàm Christum: aut terminos terræ Dauid potius promissos, qui intra vnicam Iudæam regnauit, quàm Christo, qui totum iam orbem Euangelij sui fide cepit, sicut per Esaiam dicit: *Ecce dedi te in dispositionem generis mei, in lucem gentium, vt apertas oculos cæcorum vtique errantium, & soluere de vinculis inictos, id est, delictis liberare: & de domo carceris, id est, mortis, sedentes in tenebris, ignorantia, scilicet, quæ super Christum eueniunt, non in alium erunt Prophetata,*

Ioan. 19. c. 12
Psal. 110. 7.
Act. 13. c. 33.
Heb. 1. b. 5.
E. 5. b. 5.

Esai. 42. c. 7
& 42. b. 6.

A quàm per expuncta cōsideramus. Igitur quoniam filij Israel affirmant nos errare recipiendo Christum, qui iam venit, præscribamus eis ex ipsis scripturis iam venisse Christum, qui prædicabatur. Quauis ex temporibus Danielis prædicantis probauerimus iam venisse Christum, qui nūciabatur. Nasci enim eum oportuit in Bethleem Iudæ. Sic enim scriptum est in Prophetis: *Et tu Bethleem non minima es in ducibus Iudæ. Ex te enim exiet dux qui pascet populum meum Israel.* Si autem adhuc natus non est, qui processurus dux de tribu Iudæ ex Bethleem nūciabatur, oportet enim eum de tribu Iudæ & à Bethleem procedere: animaduertimus autem tunc neminem de genere Israel in ciuitate Bethleem remansisse, & exinde quod interdictum est, ne in confinio ipsius Regionis demoretur quisque Iudæorum, vt hoc quoque esset adimpletum per Prophetam; *Terra vestra deserta, ciuitates vestre igni eructæ, id est, quod belli tempore eis euenerit, regionem vestram in conspectu vestro exterius comedent, & deserta & subuersa erit à populis alienis:* & alio loco sic per Prophetam dicitur: *Regem cum claritate videbitis, id est Christum facientem virtutes in gloria Dei Patris, & oculi vestri videbunt terram de lōginq; quod vobis pro meritis vestris, post expugnationem Ierusalem prohibitis ingredi in terram vestram de longinquo eam oculis tantum videre permissum est.* Anima, inquit, vestra meditabitur timorem, scilicet quo tempore excidium sui passi sunt. Quo modo igitur nascetur dux de Iudæa, & quatenus procedet de Bethleem, sicut diuina Prophetarum volumina nunciant, cum nullus omnino sit illic in hodiernum relictus ex Israel, cuius ex stirpe pos-

Christum Be
thleem nasci
oportuit.
Mich. 5. d. 2.
Ioan. 7. d. 7.
E. 7. f. 42.

Jerem. 2. c. 19

Esai. 33. c. 17

Forte prohibitos.

Esai. 33. c. 18.

Dan. 9. f. 21.
Vnde vnga-
tur Christus
Dux Israe-
lis, cū vnctio
iam non esset

Esai. 63. a. 2.

Psal. 21. c. 17.
Mat. 27. d. 31
Ioan. 19. d. 23

fit nasci Christus? Secundum In-
dæos adhuc non venit. Cum veni-
re cæperit, vnde vngetur? Lex e-
nim præcepit in captiuitate non
licere vnctionem chrismatis rega-
lis confici. Si autem iam nec vn-
ctio est illis, vt Daniel propheta-
uit. Dicit enim. *Exterminabitur vn-
ctio.* Ergo iam nō est illic vnctio,
quia nec templū, vbi erat cornu,
de quo Reges vngebantur. Si er-
go non est vnctio, vnde vngetur
Dux, qui nascetur in Bethle-
hem, cū de germine Israel nul-
lus omnino sit in Bethlechem? Ite-
rato denique ostendimus, & venif-
se iam Christum secundum Pro-
phetas, & passum, & in celis iam re-
ceptum, & inde venturum, secun-
dum prædicationes Prophetarū.
Nam post aduentum eius, secū-
dū Daniel, quod ipsa ciuitas extermi-
nari haberet legimus, & ita factū
recognoscemus. Dicit enim scrip-
tura: Sic & ciuitatem & sanctum
simul exterminari cum duce, in-
dubitare, qui de Bethleem & de
Tribu Iudā esset processurus. Vn-
dē & manifestum est, quod ciuitas
simul eo tempore exterminari de-
beret, cū ducator eius in ea pati
haberet, secundum scripturas Pro-
phetarum dicentium: *Expandi ma-
nus meas tota die ad populum contuma-
cem, & contradicentem mihi, qui am-
bulat viam non bonam, sed post peccata
sua.* Et in Psalmis dicit: *Extermina-
uerūt manus meas, & pedes; dinnume-
rauerunt omnia ossa mea: Ipsi autem cō-
templati sunt, & viderunt me, & insui
mea potauerunt me aceto.* Hæc Da-
uid passus non est, vt de se merito
dixisse videatur, sed Christus, qui
crucifixus est. Manus autem & pe-
des non exterminantur, nisi eius
qui in ligno suspenditur. Vnde &
ipse Dauid. *Regnaturum ex ligno Do-
minum dicebat.* Nam & alibi Pro-

A pheta ligni huius fructum prædi-
dicat, dicens: *Terra dedit benedictio-
nes suas.* Vtique illa terra Virgo nō
dum pluuijs rigata, nec imbribus
fæcundata, ex qua homo tunc pri-
mum plasmatus est, ex qua nunc
Christus secundum carnem ex Vir-
gine natus est. *Et lignum* (inquit) *at-
tulit fructum suum.* Non illud lignū
in Paradiso, quod mortem dedit
protoplastis, sed lignum passionis
Christi, vnde vita pendens: à vo-
bis credita non est.

Ioel. 2. c. 22.

Tertullian⁹ aduersus Mar- tionem, lib. 4.

ECCĒ venit in Synagogā
certē ad oues perditas do-
mus Israelis: Ecce doctrinæ suæ
panem prioribus offert Israelitis:
certē vt filios præfert. Ecce alijs
eum nondum imperitijs, certe vt
canes præterit. Quibus autem ma-
gis impertisset, quā extraneis
Creatoris, si ipse in primis nō fuif-
set Creatoris? Et tamen quomo-
do in Synagogam potuit admitti,
tām repentinus, tām ignorus, cu-
ius nemo adhuc certus de Tribu,
de populo, de domo, de censu, de-
nique Augusti, quem testem fide-
lissimum Dominicæ natiuitatis
Romana Archiua custodiunt? qui

Israelite prō
prijs fili vocan-
tur.

Tertullian⁹ aduersus Mar- tionem, libr. 5.

FORTASSE an mysticē factum
sit, vt nocte Christus nascere-
tur, lux veritatis futurus ignoran-
tia tenebris.

Mystice Chri-
stus nocte na-
tus.

Basilus Magnus de huma- na Christi generatione.

POSTQUAM Deo veri gratia sa-
lutaris omnibus apparuit, &
iustitiæ sol ortus est, absorpta est

L mors

Cur Deus ho-
mo factus est.

Luc. 1. 31.

Matth. 1. 18.

Luc. 1. 27.

Virgo quare
desponsata Ioseph.

Matth. 1. 18.

Luc. 1. 27.

mors in victoriam, & verę vitę peregrinationem nequaquam substinuit. O altitudinē benignitatis, humanitatisque Dei: ex bonitatis copia à seruitute vëdicamur. Sed cur Deus homo factus est, rationem exquirunt homines, cum magis eius bonitatem admirari deceat, quàm Diuinitatem curiosius indagare. Quidnam tecum agendum homo? In sublimi Deum agere minime quærebas; ad te verò per carnem venientem, & tecum conuersantem, minime recipis. Sed quomodo Deo familiaris fias rationem quæris? Hanc itaque discere. Carnem suscepit Deus, quoniã execrabilem contaminatamque, hęc purgatã, sanctãq; reddi oportuit, informem, ac debilem corroborari, à Deo ob peccatum alienatam conciliari, è Paradyso excidentem in cælum referri: & quę est desponsationis huius officina Virginis Beatę corpus. Quę autem generationis principia? Spiritus sanctus, virtusque altissimi obubrās. Sed ipsa quęso Euangelij verba parumper audi: *Cum esset* (inquit) *Maria mater ipsius desponsata Ioseph, priusquam conuenirent, inuenta est in utero habens de Spiritu sancto, & Virgo erat.* Et desponsata viro, & acta coniugali, officio obeundo putata, vt & Virginitas in honore ante omnia haberetur, & matrimonium non propterea improbaretur, Virginitas enim vt apta, proximaque sanctitati electa est. Per desponsationem verò nuptiarum initia expressa sunt. Simul autem & Ioseph domesticus familiarisq; Marię parentis testis esset: & ne propterea calumniatoribus illa foret obnoxia, vt Virginitatem cõmaculans, sponsum habuit, vitę sanctę custodem. Sed possum & aliam huic rei rationem reddere, priori non admodum inferiorem. Aptū

A namque ad incarnationem Dominicam tempus iam diu inde à mundi constitutione prouisum, atque ordinatum tunc venerat: ex quo Spiritus sanctum & altissimi virtutem Deiparam illam constitutere carnem oportebat. Quoniam verò ea tempestate nulla paritate par Marię Virginitas, inter homines ad effectum sancti spiritus excipiendum, est reperta, sub nomine alioquē nuptiarum, quę Virginitatem ipsam minimē commacularēt, vt eligeretur, aptissima fuit. Affertur & alia ratio à quodam ex antiquis: vt Marię Virginitas, seculi huius Principem Diabolū lateret, nupta Ioseph fuit: vt nuptiarum nomine suspensus facile deciperetur. Virgines namque in primis obseruabat, à quarū vnā pariturā ex Propheta cognouerat, dicente: *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium.* Virginitatis igitur insidiator obseruatorque sub matrimonij specie factum ignorans, à malignitate abstinuit. Inuenerat enim suum imperiū ob Dominicam carnis generationem perditum iri. Itaque priusquam conuenirēt, inuenta est in utero habens de Spiritu sancto. Vtrumque Ioseph repirit, & cõceptionē & causam ex Spiritu sancto. Quā obrē hoc ignorās ab initio, talis reperiri vxoris maritus metuēs, voluit eam occulte dimittere, volens palam fieri quę metuebat. Verum, quoniam virtuosus erat, ex Deo mysteria nosse meruit. Igitur hæc eo cogitante, ecce *Angelus Domini apparuit ei, dicens: Ne timeas accipere Mariam coniugem tuā. Timuit quidem; nō autem maledixit; non vituperauit. Tantum metuit vt Spiritu sancto plenam. Quod in ipso est de Spiritu sancto est.* Hinc enim deprendi licet, quod non secundum communem modum carnis constitutio Domino fuit

Alia causa vs
Diabolo late
ret.

Esai. 7. b. 14.
Luc. 1. c. 31.

Matth. 1. 18.

Luc. 1. 27.

Matth. 1. 18.

Nota pro
Christi conce
ptione.

Matt. 28. 20.
Exemplum.

fert. Sic & à Domino verbum hoc memoratur. *Eccce vobiscum sum* (inquit) *omnibus diebus usque ad consumptionem seculi*. Post seculum dicere, non erat necesse. Non enim cū fanctis vnquam Dominus esse desinit. Nec præsensium promissio futurorum est exceptio. Eodem ferme modo, & nunc illud: *Donec*, accipitur. Quod vero dictum est. *Primogenitum*. Primogenitus non omnino ad succedentem prolem comparationem habet. Omne ad aperiens primum vuluam, primogenitum vocatur. Quod autē Maria perpetuo Virgo permanferit, etiam Zachariæ declarat historia quædam quæ extraditione ad nos vsque peruenit. Zacharias enim, Mariam post Domini conceptionem in Virginum locum constituens, à Iudæis inter templum & altare interfectus est. A populo nā quæ accusatus, quod rem prodigio fam inauditamque prædicaret, Virginem, videlicet, parientem citra Virginitatis corruptionem.

Iustinus Apologia pro Christianis, libr. 2.

NATALE autem eius solium quomodo à Propheta Michæa prædictum sit audite: *Et tu Bethlehem, terra Iudæ, haud quam minima est in Principibus Iudæ; ex te enim proditurus est Dux, qui rector est populum meum*. Id castellum est Iudææ, stadia xxxv. disitum à Ierosolymis, in quo Iesus Christus natus est, sicut cognoscere potestis ex celsu facto sub Quirineo, qui primus in Iudæam procurator missus est. Quod autem Christus in obscuro futurus esset à natiuitate vsque virilem ætatem, ita vt eueniret, prædictum audite carmen sic habet: *Puer natus est nobis, & adulescens datus est nobis, cuius Principa-*

A *tus est in humeris*. Id significabat virtutem crucis, cui suspensus adhæsit humeris, sicut præcedente sermone declarauimus.

Ambrosius libr. 2. in Lucam capit. 2.

FACTVM est autem in diebus illis, exijt edictum à Cesare Augusto, vt censum profiteretur vniversus orbis terræ. De ortu Saluatoris dictum; non putamus alienum, vt quonatus sit tēpore requiramus. Quid enim professio secularium, ad generationem Domini pertineret, nisi vt aduertamus hoc quoq; Diuinum esse mysterium, quia dum professio secularis obtenditur, spiritualis impletur, non terrarū Regi dicanda, sed cæli. Professio ista fidei, census animorum est. Abolito enim Synagoge censu vetusto, nouus census Ecclesiæ parabatur, qui tormenta non exigeret, sed auferret; & spiritualiter in typo plebs sua iam Christo nomina conferebat. Non hic spacia terrarum, sed mentium animorumque censuntur. Nec describuntur limites, sed proferuntur. Nec ætas vlla destituitur, sed omnis abscribitur: Nullus enim ab hoc immunis est cēsu; quia omnis ætas munifica Christo est; quem vagietes pueri martyrio cōstentur: quæ intra vterum positi exultatione testantur. Nihil in hoc censu vetere terribile, nihil immitte, nihil triste, sola vnumquemque fides signat. Vis Christi audire censors? Iubentur censere, sed nō virgis, nec terrore; sed gratia plebem querere. Recondere gladium, non possidere aurum. Talibus censoribus acquisitus est orbis. Denique vt scias censum non Augusti esse sed Christi, totus orbis iubetur profiteri. Quando nascitur Christus

Professio secularium ad Domini generationem quid pertinet?

Census Christi non Augusti erat.

Nota de Zachariæ historia.

Donec accipitur.

Mich. 5. 2.
Matth. 2. 6.

Primus Iudææ procurator.

Imago natiuitatis Christi.

Esai. 9.

Psalm. 23. I.

2807 1st St
 San Diego
 August 1911
 Dr. Wm. H. H. H.
 2807 1st St

Psalm. 36. 20

Rom. 10.

 \tilde{B}

Ad. 10

IESV. Autem nato in Bethlehem
Index. In Bethlehem Iudææ

Mich. 5

OCTAVIVS Cæsar
regnavit annos lvj. huius
xlj. anno, iuxta quod Tertullia-
nus, Hieronymusquè testantur.

Quadragesimo primo anno Octavi
Christus natus
citur.

Ls Chri-

Christus Dei Filius, de Maria A
semper Virgine nascitur, & Ty-
berij Imperatoris tempore cru-
cifigitur, qui regnavit annos
xxiiij. Ab initio itaque seculi, vs-
que ad tempus natiuitatis Chri-
sti, quando xli. annus Octavianij
Cæsaris fuit, eueniunt anni 5325.
Iam vero residuus annorum nu-
merus à tempore natiuitatis Chri-
sti vsque in præsens, in promptu
est vnicuique, & scire si volet, &
supputare si placet, assumptis, vi-
delicet, annis, secundum Erasmum
ab ipsa Domini incarnatione. E-
ra enim inuenta est ante annos
33. quam Christus nasceretur.
Nunc autem acclamatur Era esse
724. de tractis igitur 20. annis
ex quo Era inuenta est, vsque ad
natiuitatem Christi, residui sunt
686. anni. Reliquum igitur hu-
ius sextæ ætatis tempus, idest, à
præsentis die, vsque in oram ip-
sam finis seculi, quot annorum
spacijs protendatur, soli Deo est
cognitum. At nunc sit gloria ip-
so vnigenito Christo Filio Dei,
per quem repudiata interim ma-
nifeste patescit opinio illa ves-
tra vanissima, qua & sextam ad-
huc ætatem seculi expectatis, &
seculum istud in sex millibus tan-
tum annis stare confingitis, quos
iam & ipsos transactos esse pro-
babit, si studiosius attendatis.
Repetendum est igitur quod au-
distis. Ab initio enim mundi, vs-
que ad Christum computatos di-
ximus annos 5325. quibus si ad-
dantur anni ab incarnatione Do-
mini 686. vsque in presentem
diem, idest, quando Sereniss. Er-
nigius Princeps Imperij sui vide-
tur habere annum, computati sub
vno, 6011. anni efficiuntur. Quos
etiam si iuxta aliorum historias
computare velitis, propensorem
& maiorem fortasse annorum nu-

merum comprobabit, si (inquã)
transactis sex millibus annis.
Quid iam nunc Iudæorum falsi-
tas agis? Quando perduto Reg-
no & Sacerdotio traheris in er-
rorem, & generationum nesciens
ordinem in solis annis tibi futu-
ram collocas fidem. Ecce multi-
pliciter victus & conuictus es de
ætate seculi sextæ, & Christi na-
tiuitate præterita. Nihil enim ve-
rum quod respondeas, inuenies,
quia & per ætates iuxta codices
tuos generationum ordine pate-
facto succumbis, & per ipsam an-
norum summam secundum codi-
ces vulgatæ editionis manifestè
deijcietis. O quam dolendus est
error tuus! Nulla enim te pro-
phetalis historia iuuat, nullus hi-
storicus ordo confirmat, iam sig-
nata tua non vides, iam non est
Propheta, nubibus enim manda-
uit ne pluant super te pluuiam, &
adhuc dicis nasciturum esse Chri-
stum? Expecto, inquis, qui iam
olim venit in mundum. Vere
multum erras, multum desipis,
multum stertis, grauiter enim
corruisti. O Israel, iniquitatibus
tuis collisus es, contractus es, con-
quassatus es! Viam perdidisti, viã
ergo sequere, vt per viam venias
ad salutem. Amen.

Iudei sextã
expectabant
ætate, in qua
Messiam ve-
turum, &c.

Dies ultimos
solus Deus
cognoscit.

Hic autor tẽ-
pore Eurigi
Regis Gotho-
rum.

Erasmus
in hunc
modum
computat
annos

D *Augustinus libr. de Ca-
techizandis rudibus,
capit. 22.*

P E R A C T I S ergo quin-
que ætatibus seculi, quarum
prima est ab initio generis huma-
ni, idest, ab Adam, qui primus ho-
mo factus, vsque ad Noe, qui fe-
cit arcam in diluuiio. Inde secun-
da est vsque ad Abraham, qui pa-
ter dictus omnium quidem gen-
tium, quæ fidem ipsius imitaren-
tur,

Ab ætate m̃i
di quot?

tur, sed tamen ex propagine carnis suæ futuri populi Iudæorum: qui ante fidem Christianam gentium vnus inter omnes omnium terrarum populus, vnum verum Deum coluit, ex quo populo Saluator Christus secundum carnem veniret. Isti enim articuli duarum ætatum eminent in veteribus libris, reliquarum autem trium etiam in Euangelio declarantur, cum carnalis origo Domini Iesu Christi commemoratur; nam tertia est ab Abraham vsque ad Dauid Regem; quarta à Dauid vsque ad aliam captiuitatem, qua populus Dei in Babylo-niam transmigravit. Quinta ab illa transmigratione vsque ad aduentum Domini nostri Iesu Christi, ex cuius aduentu sexta ætas agitur: vt iam spiritualis gratia quæ paucis Patriarchis & Prophetis nota erat, manifestaretur omnibus gentibus, ne quisquam Dominum nisi gratis coloret, nō visibilia præmia seruitutis suæ, & præsentis vitæ felicitatem, sed solam vitam æternam, in qua ipso Deo frueretur, ac illo desiderans, vt hac sexta ætate mens humana renouetur ad imaginem Dei, sicut sexta die homo factus est ad imaginem Dei. Tunc enim & lex impletur, dum non cupiditate rerum temporalium, sed charitate illius qui præcepit, fiunt quæcumque præcepit. Quis autem non redamare affectet iustissimum, & misericordissimum Deum, qui prior sic amauit iniustissimos & superbissimos homines, vt propter eos mitteret vnicum filium per quem fecit omnia: Qui non sui immutatione, sed hominis assumptione homo factus, non solum cum eis viuere, sed etiam pro eis & ab eis posset occidi: Itaque nouum testamen-

Mens humana in sexta ætate renouatur ad imaginem Dei.

A tum hæreditatis sempiternæ manifestans, in quo renouatus homo per gratiam Dei, ageret nouam vitam, hoc est, spiritalem vitam, vt verus ostenderet primum, in quo carnalis populus agens, hominem veterem exceptis paucis intelligentibus Patriarchis & Prophetis, & nonnullis latentibus sanctis carnaliter viuens, carnalia præmia desiderabat à Domino Deo, & in figura spiritualium bonorum accipiebat. Omnia ergo bona terrena contempsit homo factus, Dominus Christus, vt contemnenda monstraret: Et omnia terrena mala sustinuit, quæ sustinenda præcipiebat, vt nec in illis quæreretur felicitas, nec in istis infelicitas timeretur. Nāscens enim de matre, quæ quanuis à viro intacta conceperit, semperque intacta permanferit, Virgo concipiens, Virgo pariens, Virgo moriens, tamen fabro desponsata erat, omnem typhum carnalis nobilitatis extinxit. Natus etiam in ciuitate Bethlehém, quæ inter omnes Iudææ ciuitates ita erat exigua, vt hodieque nulla appellatur, noluit quempiam de cuiusquam terrænæ ciuitatis sublimitate gloriari. Pauper etiam factus est cuius sunt omnia & per quem creata sunt omnia: ne quisquam cum in eum crederet, de terrenis diuitijs auderet extolli. Noluit Rex ab hominibus fieri, quia humilitatis ostendebat viam miseris, quos ab ea superbia separauerat: quanuis sempiternum eius Regnum vniuersa creatura testetur. Esuriuit, qui omnes pascit: sitiuit per quem creatur omnis potus, & qui spiritualiter panis factus est esurientium, fonsque sitientium. Ab itinere terrestri fatigatus est, qui seipsum nobis viam

Christus omnē typū carnalis nobilitatis extingit.

fecit in cælum. Velut obmutuit, & obsurdit, coram conuiciantibus, per quem mutus locutus est, & surdus audiuit: vinctus est, qui de infirmitatum vinculis soluit; flagellatus est, qui omnium dolorum flagella de hominum corporibus expulit: crucifixus est, qui cruciatus nostros finiuit. Mortuus est qui mortuos suscitauit, sed & surrexit nunquam moriturus, ne ab illo quisquam sic disceret mortem contempnere, quasi nunquam futurus.

Bernardus in Natali Domini, Serm. 4.

AGNOSCITE, fratres dilectissimi, quanta sit hodierna solennitas, cui & dies breuis, & angusta est latitudo, loco pariter & tempore dilatur. Noctem præoccupat, cælum replet ante quam terram. Nox enim vt dies illuminata est, cum in tempestate noctis hora pastores circumfulsit lux noua de cælo, & vt noueritis quo in loco solennitatis huius ceperint gaudia celebrare, quod iam Angelis erat futurum omni populo gaudium Euangelizatur: sed & confestim adest, diuinis personans laudibus celestis exercitus multitudo. Hinc est quod solennitas dicitur nox ista præ cæteris, in Psalmis, Hymnis, & Canticis, spiritualibus, & his potissimum in vigilijs, sine vlla hæsitacione credendum est cælestes illos *Principes præuenire coniuncto psallentibus in medio iuencularum tympanistriarum.* Sed quam multa hodie gemmis & auro fulgent altaria, quanti vbique pallijs parietes adornantur. Putas adhuc diuertent Angeli, & pannosos homines declinabunt? Si

*Multitudo
nox solēnissi-
ma omnium.*

Psalm. 67.

A ita est, cur pastoribus ouium magis apparuerit, quam terræ Regibus, quam Sacerdotibus templi? Cur & ipse Saluator, cuius est aurum pariter & argentum, sacram in corpore suo dedicat paupertatem? Aut certè cur paupertas ipsa tam sollicitè enarratur ab Angelo? Nec enim sine certi ratione mysterij pannis Saluator obuoluitur & ponitur in præsepio, quando id manifestè in signum nobis commendatur ab Angelo.

B *Hoc, inquit, vobis signum, inuenietis in fantem pannis inuolutum.* In signum positi sunt panni tui, Domine Iesu, sed in signum cui à multis vsque hodie contradicuntur: *Multi quippe vocati, sed non multi electi.* Et ideo nec signati. Agnosco certè, agnosco Iesum magnum Sacerdotem sordidis opertum vestibus, dum altercaretur cum Diabolo. Scientibus Scripturas loquor, & quibus non ignota est Prophetica visio Zachariæ: vbi verò exaltatum est caput nostrum super inimicos nostros, ex hoc plane mutauit vestem decorem induit, amictus lumine, sicut vestimento. Exemplum dedit nobis, vt & nos eadem faciamus. Vtilior siquidem in conflictu lorica ferrea, quam stolla linea: licet onerata sit illa, hæc honori. Erit cum & membra sequentur caput, vt corpus iam vniuersum vno psallat spiritu, & dicat. *Concidisti sacrum meum, & circundasti me latitia.* Inuenietis (inquit) *infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio.* Et post pauca: *Venerunt (ait Euangelista) festinantes, & inuenerunt Mariam, & Ioseph, & infantem positum in præsepio.*

*Cur Christi
paupertas, in
signum datur
ab Angelis.*

Luc. 2.

Matth. 20.

Psalm. 20.

Luc. 2.

*Beda in Luc. capit. 2.
libr. 1.*

*Luce. 2.
Locus natiuitatis à Domino electus.*

EXijt edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur oniuersus orbis. Nasciturus in carne Dei filius, sicut parentes sibi, quos voluit, & locum natiuitatis, quem voluit, elegit, eosque ad ipsum locum priusquam nasceretur, quo modo voluit aduexit, ita etiam tempore quo voluit, imo quo ipse vna cū Patre & Spiritu sancto à seculis disposuerat, perque ora Prophetarum prædixerat mundum vt saluaret intrauit. Quomodo enim de Virgine matre nat⁹, Virginitatis sibi Gloriam & Angelicum castimoniam decus ostendit esse gratissimum, sic quoque pacatissimo seculi tempore procreatus, quia pacem magnopere quæreretur atque amaret edocuit, quia pacis charitatisque sectatores semper inuisere dignaretur indicauit. Iuxta quod ipse fidelibus promittens ait. *Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Quod enim maius Regni quietissimi & pulcherrimæ quantum ad homines potuit esse pacis indicium, quam vna totum orbem descriptione cōcludi, eodem cunctos longelateque mundi fines, census numismate comprehendere? Cuius author ac moderator Augustus, tanta iuxta fidem historiarū dudocim annos circa tempus natiuitatis Dominicæ pacere regnavit, vt tam forinsecus quam ciuilibus bellis toto orbe sopitis spiritale Prophetæ præsagium etiam ad litteram videatur implese. Qui videlicet Propheta cū mystica dispensatione Christi vocē præcineret, dicens. *Et erit in diebus nouissimis præparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur super*

Matth. 19.

Pacis indicium orbis descriptio.

Esai. 2.

Acolles, & fluent ad eum omnes gentes. Post pauca etiam temporis illius sacratissimi statum describere curauit. Et constabunt (inquit) gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces. Non leuabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium. Domus Iacob, venite & ambulemus in lumine Domini. Non solum autem hæc noua mundi descriptio illius summi Regis aduentus testimonium perhibebat, quæ congregatos à mundi plagis omnibus electos suos æternæ beatitudinis albo conscriberet, verum etiam eiusdem Regni duces, quietæ sui moderaminis pace iuuabat; quia nimirum compressis à præliorum turbine gentibus vniuersis, prædicaturos orbi Christi Discipulos quolibet propter verbum ire vellent ab ingruentium feruore seditionum, tremenda id temporis (vt ita dixerim) Romani nominis vmbra protegebat. *Exijt ergo edictum à Cæsare Augusto, vt censum profiteretur vniuersus orbis.* Quia imminēbat edictum Regis Christi, quo salutem consequeretur vniuersus orbis. Qui vocabulum Augusti perfectissime cōplens, vt pote suos & augescere desiderans, & ipse augere sufficiens, censoribus suæ professionis, non ablatione pecuniæ subiectos, sed fidei oblatione signare præcipit. *Euntes (inquiens) in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit. Hæc descriptio prima facta est à Præsīde Syriæ Cyrino. Et ibant omnes vt profiterentur singuli in suam ciuitatem.* Hunc Cyrini temporibus habitum censum, etiam Iosephus illustris Hebræorum historiographus, in decimo octauo antiquitatum libro hoc modo memorat. Cyrinus autem vir vnus ex cōsensu Curia Romanæ

Augustus.

Marc. 13.

Cyrinus.

per singulos magistratus vsque ad gradum Consularis ascendens, per cetera quoque honorabilis, cum pacis Syriam venit, à Cæsare ius dare gentibus missus, & censor simul patrimoniorum futurus. Itaque quod ait. *Hæc descriptio prima facta est à Præside Syriæ Cyrino*. Significat hanc descriptionem vel primam esse earum, quæ totum orbem concluderint, quia pleræque iam partes terrarum sæpe leguntur fuisse descriptæ, vel certè primo tunc cæpisse, quando Syriam Cyrinus missus est. Quomodo autem tunc imperante Augusto & Cyrino Præsidente ibant omnes, ut censum profiterentur singuli in suam ciuitatem, ita & nunc imperante per Ecclesiæ Præsides, idest, Doctores, imo suadente & premia pollicente Christo, eamus omnes, nullus excipiat, à censu iustitiæ. *Veniamus ad eum qui laboramus & onerati sumus, & ipse reficiet nos. Tollamus iugum eius super nos, & discamus ab eo, quia mitis est, & humilis corde, & inueniemus requiem animabus nostris.* Hæc est enim nostra ciuitas & patria, requies, videlicet, beata & cælestis animarum, ad quam in seculi nascentis exordio à Deo Christo creati, ad quam ab homine Christo sumus in fine seculorum recreati. Ad quam nimirum ciuitatem pacis & quietis ire, & deuota Regi nostro thesaura ferre, est crescentibus quotidie virtutis ac fidei profectibus supernæ lucis, quæ sint gaudia æterna speculari, & pro his acquirendis prospera munda simul & aduersa contemnere, & his acquisitis mundatos nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, pretio suo auro Deo munus offerre. Quod si etiam ge-

A nus numismatis quod Cæsari pendebatur diligentius inspexerimus. Non parum nobis deuotionis & ipsum mandare probauimus, quod non aliunde melius, quam de ipso Euangelio quærere & inuenire valeamus, ubi tentantibus se de tribu Cæsari reddendo, Dominus ait. *Ostendite mihi numisma census.* At illi (inquit) obtulerunt ei denarium. Et ait illis Iesus. *Cuius est imago hæc & superscriptio?* Dicunt ei, Cæsaris. Tunc ait illis. *Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Vbi primum notandum, quod Cæsari denarius qui decem numos habet, quod etiam nomine prodit imagine eius & superscriptione titulus soluitur. Deinde inferendum, quia iubente Domino, quæ Cæsaris Cæsari, & quæ Dei sunt, Deo esse reddenda, nobis quoque sollerter intimatus in similitudinem denarii regalis Deo Regi nostro decalogum legis offerendum, hoc est, amorem Dei & proximi, quorum vnus tribus præceptis, septem alius cõplectitur, integro esse corde seruandum. In quo, videlicet, Scripturæ Sacræ denario, decem mandatis cælestibus quasi totidè aureis numis insignito. Vultum nomenque Regis æterni, hoc est agnitionem diuinæ voluntatis, quisquis intueri nouit, inueniet, Quod & in tabulis sui cordis quisque perfectè credit, sperat, diligit, stylo sedulæ castigationis exarat. Et hunc nobiscum denarium quasi sacculo inclusum in viâ portamus, quando dicere scientes cum Psalmista: *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, dedisti letitiam in corde meo.* Ipsum tamen hactenus fidei signaculum gaudiumque spei & charitatis, in occulta nostræ conscientiæ meditatione

Matth. 22.

Denarius.

Decalogi per solutio.

Psalm. 4.

ditione seruamus, Deo teste, reconditum. Verum patriam peruenientes Regi nostro cuius visionem sitimus, ad quem in suo decore contuendum toto visu virtutis, tota mentis intentione properamus, quæ in terris lauerant, in cælis coronanda nostræ bonæ conuersationis donaria proferemus, quando quæ in tenebris diximus, in lumine dicentur, & quod in auribus locuti sumus in cubiculis, prædicabitur in ecclesiis. *Ascendit autem & Ioseph à Galilee de ciuitate Nazareth in Iudæam, ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethlehem, eo quod esset de domo & familia Dauid, vt profisteretur cum Maria desponsata sibi uxore prægnante. Superna dispensatione professio celsus ita descripta est, vt suam quisque patriam ire iuberetur. Non tantum propter mysterium quod diximus, verum etiam vt Dominus alibi conceptus, alibi natus, insidiantis sibi Herodis furorem facilius euaderet. Quis Bethlehem matris parentibus nasceretur, fugam eorum subitam calidus scrutator potuisset habere suspectam, præsertim cum eos de stirpe Dauid, vnde Christus erat futurus cunctigenus ducere nossent. Cui Dauid ipse, suo & nomine & patria & officio, testimonium perhibet. Dauid quippe, manu fortis siue desiderabilis, interpretatur. Nomen quidem inde mutuans, quod & Gigantem fortiter strauerit & pulcher aspectu, decoraque facie fuerit: sed altiore mysterio illum de sua domo ac familia nasciturum præfigurans, qui singulariter mundi Principem debellaret speciosus forma præ filiis hominum, & ipse in Bethlehem natus, & intellectualium pastor ouium, hoc est, simplicium rector animarum. Cuius*

A non prætereuntes tanta tamque benigna est humilitas intuen-
da, qui non solum incarnari pro nobis, sed eodem tempore dignatus sit incarnare, quo mox censu Cæsaris adscriberetur, atque ob nostri liberationem ipse seruitio subderetur. Quam etiam nobis humilitatis eius semitam nec enim conditiones venit mutare, sed animos. Petrus insinuat. *Subditi* (inquiens) *stote omni humane creature propter Deum, siue Regi, quasi præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis.* Sed & Coepostolus eius Paulus. *Reddite* (inquit) *omnibus debita. Cui tributum, tributum. Cui vectigal, vectigal. Cui timorem, timorem. Cui honorem, honorem.* Nemini quidquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. *Factum est autem cum essent ibi, impleri sunt dies vt pareret, & peperit filium suum primogenitum.* Bene non solum propter indicium regij stemmatis, sed propter nominis sacramentum Dominus in Bethlehem nascitur. Bethlehem namque domus panis interpretatur. Ipse namque est, qui ait. *Ego sum panis viuus qui de celo descendi.* Locus ergo in quo Dominus nasceretur, domus panis ante vocatus est, qui futurum profecto erat vt ille ibi per materiam carnis appareat, qui electorum mentes interna facietate reficeret. Sed vsque hodie, & vsque ad consummationem seculi Dominus in Nazareth concipi, nasci in Bethlehem non desinit, cum quilibet audientium verbi flore suscepto, domum se æterni panis efficit. Cotidie in vtero Virginali, hoc est in animo credentium per finem concipitur, per baptismum gignitur. Quotidie Dei genitrix Ecclesia suum comitata doctorem, de rota mundanæ conuersationis, quod Gal-

Act. 13. 22

1. Petr. 2.

Rom. 13.

Ioann. 6.

Bethlehem
quod significat

1. Ioh. 1.

1. Ioh. 1.

1. Ioh. 1.

Natus est nō
sibi ubi habita-
turus Christi

*Ecclesia Ma-
ria imitatur.*

lilæa sonat in ciuitatem Iudæ, confessionis, videlicet, & laudis ascendens, censum suæ deuotionis æterno Regi persoluit. Quæ in exemplum Beatæ semper Virginis Mariæ nupta simul & immaculata, concipit nos virgo de Spiritu, parit nos Virgo sine gemitu, & quasi alij quidem desponsata, sed ab alio fecundata, per singulas sui partes, quæ vnâ catholicam faciunt præposito sibi Pontifici visibiliter iungitur, sed inuisibili Spiritus sancti virtute cumulatur. Vnde & bene Ioseph auctus interpretatur. Indicans nimirum hoc vocabulo, quod instantia magistriloquentis nil valet, si non argumentum superni iuuaminis vt audiatur acceperit. Quod autem filium suum primogenitum Maria peperisse describitur, non iuxta Hæcluidianos accipiendum est alios quoque filios eam procreasse quasi nequeat primogenitus dici nisi qui habeat fratres, sicut non vnigenitus nisi qui caret fratribus solet appellari. Quia & testimonium legis, & aperta ratio declarat omnes vnigenitos etiam primogenitos, non autem omnes primogenitos, etiam vnigenitos posse vocari. Hoc est, non solum esse primogenitum post quem alij, sed omnem ante quem nullus è vulua processerit. Denique quia omne masculinum quod aperit vuluam sanctum Domino vocari præcipitur. Siue fratres sequantur siue non sequantur, quod primum de vulua nascitur, primogeniti est iure consecrandum. Verum altiore ratione Dei filius in carne apparens, & iuxta Diuinitatis excellentiâ vnigenitus à Patre, & iuxta fraternam societatem primogenitus est omnis creaturæ. De hac dicitur. *Nam quos præsciuit & præ-*

A *destinauit conformes fieri imaginis filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus.* De illa autem. *Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre.* Est ergo vnigenitus in substantia Deitatis, primogenitus in susceptione humanitatis. Primogenitus in gratia, vnigenitus in natura. Inde est quod frater nuncupatur, & Dominus. Frater, quia primogenitus, Dominus quia vnigenitus est. *Et pannitum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio, quia non erat ei locus in diuersorio.* Qui retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Qui enim maior est omni laude paruulus natus est nobis, vt nos viri possimus esse perfecti. Qui totum mundum vario vestit ornatu pannis vilibus inuoluitur, vt nos stollam primam recipere valeamus. Per quem omnia facta sunt, manus pedesque cunis adstringitur, vt nostræ manus ad opus bonum exertæ, nostri sint pedes in viam pacis directi. Cui cælum sedes est, duris præsepis angustia continetur, vt nos per cælestis Regni gaudia dilatet. Qui panis est Angelorum, in præsepio reclinatur, vt nos quasi sancta animalia carnis suæ frumento reficiat. Qui ad dexteram Patris sedet, in diuersorio loco eget, vt nobis in domo Patris sui multas mansiones præpararet. Quauis hoc quod non in parentum domo, sed in diuersorio & in via nascitur, per significationem intelligi altius potest. Ipse nâq; ait. *Ego sum Via Veritas et Vita.* Qui ergo per dignitatis essentiâ veritas & vita permanet, per incarnationem mysterium via factus est, qua nos ad patriâ ubi veritate & vita fruamur adduceret. *Et Pastores erant in Regione eadem vigilantes & custodientes vigilas noctis supra gregem*

Ioann. 1.

*Humilitas
Christi.*

Ioan. 6.

Exod. 13.

*Primogeni-
tus.*

Rom. 8.

Pastorū vigi-
lia.

gregem suum. Et ecce Angelus Domini stetit iuxta illos, & claritas Dei circumfulxit illos. Pulcherrima ratione Domino nato pastores vigilant, gregemque suum ab insidijs noctis custodienda defendunt. Ut videlicet, etiam per hoc ostendatur illud adesse tempus, quod verus & solus bonus pastor olim promissit, dicens. *Ecce ego ipse requiram oues meas, & visitabo eas sicut visitat pastor gregem suum, & liberabo eas de omnibus locis, in quibus desperæ fuerant de nubis & caliginis.* Et Paulo post. *Et suscitabo super ea pastorem vnum qui pascat ea, seruum meum Dauid, & cessare faciam bestias pessimas de terra, &c.* Quæ mirabiliter à Propheta prædicta, mirabilius à Domino videmus impleta. Meminit & Michea Propheta loci huius & temporis dicens: *Et tu turris gregis nebulosa filia Sion usque ad te venient, & veniet potestas prima Regni filia Sion.* Turris quippè gregis quæ Hæbraice turris Ader vocatur, mille circiter passibus à Ciuitate Bethlehem ad Orientem distat, vaticinio sui nomine pastores hos multo ante demonstrans, ad quæ usque filia Sion, Angelicæ videlicet potestates pastoribus apparendo venerunt. Vigilant itaque nato Domino pastores supra gregem ouium suarum, significant eius dispensatione manifestata vigilaturos in Ecclesia pastores animarum castarum. Quibus dicitur, Pascite qui in vobis est gregem Dei. Bene autem vigilantibus pastoribus Angelus apparet, eosque Dei claritas circumfulget. Quia illi præceteris videre sublimia meruerunt, qui fidelibus gregibus præesse solliciti sciunt, dumque ipsi pie super gregem vigilat, diuina super eos gratia largius coruscat. Aliter Angelus Ma-

Mich. 4.
Turris gre-
gis.

Turris gre-
gis.

Matth. 26.

Ariam, Angelus Ioseph, Angelus pastores instruit. Et concipiendū, & conceptum, & natum, cæli eius Dominum testantur, vt & mortales sufficienter imbuant, & suū auctori seruitium incessanter impendant. Nam & in sequentibus, tentato, passuro, resurgenti, atque ad cælos ascendenti, semper adesse perhibentur. *Et timuerunt timore magno. Et dixit illis Angelus: Nolite timere. Ecce enim Euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo.* Non omni populo Iudæorum, quorum plurimi rebelles existerent, sed omni fideiū populo de cunctis Tribubus & linguis in vnam Christi Ecclesiam congregato, æternum gaudium Euangelizatur & magnum. *Quia natus est nobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus, in ciuitate David.* Hæc est potestas prima, hoc Regnum filia Sion, quod præfato Propheta testimonio promissum est in Turre gregis venturum. Vbi notandū, quod Angelus, qui in noctis utique vigilijs pastores affatur, non ait, hac nocte, sed hodie, natus est vobis Saluator. Non aliam, scilicet, ob causam, nisi quia gaudium magnum Euangelizare veniebat. Nam vbi tristitia quæquæ noturnis temporibus gesta vel gerenda significantur, ibi sæpe nox vel adiungitur, vel etiam sola nominatur, vt est illud. *Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte.* Et alibi. *Amen dico tibi, quia tu hodie in nocte hac priusquam bis galus vocem dederit ter me es negaturus.* Nec enim frustra Angelus tanto lumine cinctus apparuit, vt claritas Dei pastores circumfulxisse, hoc est, ex omni parte illorum radios lumini aspersisse dicatur, quod nunquam in tota veteris testamenti serie toties Angelis apparētibus adiungitur. Sed mystice premonuit,

Hodie, non
hac nocte.

Matth. 26.

Chor. 1.
Chor. 2.

cordè & opere reddendas. Et bene chorus adueniens Angelorum

D gladijs inlequitur. Non est enim
pax impijs. Dicit Dominus. *Pax au-*
tem multa, diligentibus nomē tuū
Domine, & non est in illis scanda-
lum. Quibus & hoc quod sequitur,
aptissime congruit. Expectabam
salutare tuum Domine, hoc est
venturum Christi aduentum
longe votum præstolatio-
ne suspirabam. inquit. *quod*
venturum (2.) requirere
—

Deo Gloria,
pax homini-
bus.

Psal. 118.

*Julianus Pomerius Archie-
piscopus Toletanus cō-
tra Iudaos, lib. 1.*

Esai. 2.

Esai. 2.

ESAIAS quoque ea ipsa indi-
cia de temporibus natiuita-
tis Christi insinuans, dicit: *Erit in
nouissimis diebus preparatus mons do-
mus Domini in vertice montium, & ele-
uabitur super colles, & fluent ad eum
omnes gentes, & ibunt populi multi, &
dicent: Venite & ascendamus ad mon-
tem Domini, & ad domum Dei Iacob,
& docebit nos vias suas, & ambulabi-
mus in semitis eius, quia de Sion exiit
lex, & verbum Domini de Ierusalem.
Et iudicabit gentes, & arguet populos
multos usque in longinquum, & constabunt
gladios suos in vomeres, & linceas
suas in falces. Non leuabit gens contra
gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad
prælium. Iam, ne videtis horum triū
Prophetarum oracula ita in om-
nibus concordantia, quasi vnus
hominis ore sint prolata? Etenim
pax nulla sentitur, quandiu bella
mouentur. Detractis igitur bel-
lis, quid restat nisi abundantia pa-
cis? Quod ergo Dauid dicit: *Orie-
tur in diebus eius iustitia et multitudo pa-
cis.* Hoc Esaias & Micheas de bel-
lis cessaturis in diebus eius dixe-
runt. Nō leuabit gens cōtra gentē
gladium. Cessantibus autem bel-
lis in toto orbe terrarum, Chris-
tus pax nostra oboritur. Quod vt
veraciter agnoscatis, veteres (si
placet) singularum gentium reuo-
luentes perlustrate historias, & in-
uenietis vsque ad vicessimū octa-
uū annum Cæsaris Augusti, cu-
ius quadragesimo primo anno,
Christus natus est in Iudæa, in to-
to orbe terrarum fuisse discordiā,
& singulas nationes contra vici-
nas gentes arsisse studio præliadi,
ita vt cederent & caderentur. Or-
to autem Domino Salvatore, quā*

Ado sub Præsida Syriæ Cyrinio,
prima est in orbe terrarum facta
descriptio, & Euangelicæ doctri-
næ, pax Romano Imperio præpa-
rata, tunc omnia cessauerunt bel-
la, & nequaquam per oppida & vi-
cos exercitabantur ad prælia, sed
agrorum cultum, militibus tantū
legionibusque Romanis contra
Barbaras nationes, bellandi stu-
dio delegato. Quando completus
est Angelorum concensus: *Gloria
in excelsis Deo, & in terra pax homini-*

*Euangelij pax
ostendit Roma-
norum bella
cessauerunt.*

Lucæ. 2.

Bus bonæ voluntatis. Hoc enim mo-
do in diebus eius orta est iustitia
& multitudo pacis: Ecce signa tē-
porum natiuitatis Christi, sicut
pacifica à Prophetis futura prædi-
cta sunt, ita & à nobis pacifica qui-
dem, sed iam trāfacta noscuntur.

Iam ergo impleta sunt, nec enim
adhuc vlla tempora pacifica futu-
ra credenda sunt, cū seculum if-
tud bellorum potius quā pacis fi-
ne claudatur, dicente Domino ad

C Discipulos; quādo enim petiuerūt
ab eo signum de consummatione
seculi: Sic eis respōdit: *Cōsurget gēs
in gētem, & Regnū in Regnū, &c.* ce-
teraque sequuntur: Quia igitur præ-
missimus de pacificorum tempo-
rum signis, nunc iterum dicamus
de diebus nouissimis, in quibus
occursumus prædictus est aduentus
Domini Saluatoris. Ecce à duo-
bus his Prophetis Michea & Esaiā
pacifica natiuitatis Christi prædi-
cta sunt tempora. Sed vtrique dixe-
runt in nouissimis diebus ea esse
futura. Cur (inquam) ea ipsa signa

Lucæ. 21.

*Quid intelli-
gatur per
dies nouissi-
mos.*

D temporis primi aduentus Christi
in diebus nouissimis futura esse
portendunt, nec tamen in annis à
principio mundi computantis tā-
tæ rei sacramētum aperire molli-
ti sunt, nisi (vt ego protenuitate
sensus mei existimo) melius illis
visum fuisse dies ipsos nouissi-
mos in defectu Israeliticū Regni
debere

Psal. 71.

*Cessantibus
bellis Chris-
ti pax vera
nascitur.*

debere intelligi quando Dux & Princeps de stirpe Iudæ defecit, quam in annorum opinione constitui. Si enim dixissent, verbigratia, à principio mundi usque ad aduentum Christi erunt anni tanti, non satis videretur ibi aliquid nouissimum arbitrari, cum adhuc plures restarent anni, videlicet, usque in finem mundi. At vero quia dixerunt ea ipsa quæ de Christo prædixerat in diebus nouissimis esse complenda, nouissimos dies illos credo intellexerunt, qui in illo Regno deficientibus Principibus de stirpe Iudæ nouissimi approbati sunt, quando in illo populo primus Herodes aliēna successit in Regnum, cuius tempore Christus in Iudæa natus agnoscitur. Quam & aliter dies dicti nouissimi pro sexta ætate, quæ omni homini postrema est, intelligantur. Dies ergo istos nouissimos, sed pacificos, in quibus Christum nasci oportuit, quos & Micheas prædixit & Esaias nihilominus nuntiavit, ne secundum errorem vestrum adhuc expectarentur futuri. Sic signum eorundem dierum, Iacob Patriarcha aperuit, quando vocans ad se filios suos, dies ipsos similiter nouissimos appellauit, & dixit: *Congregamini ut annunciem quæ ventura sunt vobis diebus nouissimis: Congregamini & audite filij Iacob, audite Israel patrem vestrum.* Vbi etiam ad Iudam, de cuius semine ortus est Christus, sic dicit: *Non deficiet Princeps de Iudæ, nec Dux de famoribus eius, donec veniat, cui repositum est, & ipse erit expectatio gentium.* Ecce manifestum est & claret, quod iam transacti, & necdum adhuc futuri intelligantur dies isti nouissimi, quando ita exprimitur, ut dicatur: *Non deficiet Princeps de Iudæ, nec Dux de famoribus eius, donec veniat, cui repositum est.* Ecce manifestum

signum nouissimorum dierum, in quos cessantibus Principibus, vel Ducibus de stirpe Iudæ, Rex Herodes succedit alienigena, in cuius tempore Christus natus est in Iudæa. Tres inquam viri isti Diuino Spiritu pleni, quasi vno ore loquuti, dies illos nouissimos prædixerunt, in quibus magnum hoc complementum cernebant in spiritu sacramentum. Ecce duo signa monstrauimus, quibus & pacifica tempora, & dies nouissimos in tempore natiuitatis Christi procurrisse ostendimus, quasi pacem ortam in diebus nouissimis diceremus.

*Niceforus Ecclesiastica
hist. lib. 1. cap. 9.*

N VNC sane necessarium mihi esse videtur, ita ut pollicitus sum, ut ostendam ad finem exitumque suum prophetiam illam peruenisse: *Nō deficiet Princeps ex Iudæ, nec Dux de famoribus eius, donec veniat cui repositum est, & ipsum esse expectationem gentium.* Quæ prophetia de Salvatore nostro hoc liquidissime profert. Tunc enim ille aduenit, cum Iudæorum Duces in Romanorum potestatem redacti defecerunt, & scepro Imperioque eorum paruērunt, & vna cum aduentu Christi prima illa descriptio & census est actus. Oporrebat enim in descensu Regis cælorum in terram, etiam terræ Princeps suum ministerium & munus ei præstare. Verum enim uero nihil obstat, quominus denuò per compendium historiæ percurramus, ut & ea quæ præmissa sunt, certius clariusque intelligantur. A temporibus Moysæ, & quæ illum præcessere (ut antea dixi) à suis Principibus, qui ex Tribu Iudæ genus ducerent, gens Iudæorum olim Regio moreregebatur, donec Augustus vnus solusq;

Prophetia de
aduentu Mes
sie in Christo
adimpleta.

Genes. 49.

Dies nouissi
mi pro sexta
ætate accipi
mus.

Genes. 49.

Genes. 49.

Reperitur
breuiter An-
tiprati &
Herodis res.

solusque Imperator est renuncia-
tus: sub quo primus Herodes, ad-
uena & alienigena, à Romanis
demandatum sibi Iudæorū regnū
accepit: fuit is paterno genere, vt
Iosephus opinatur, Idumæus: ma-
terno autem, Arabas, Antipater
enim huius, pater ex Arabia vxo-
rem Cypri duxit, quæ cum qua-
tuor filiorum patrem fecit. Quo-
rum vnus Herodes fuit, vt autem
Africano videtur, qui & ipse ma-
gnam est in scribendis historijs
laudem consequutus: Antipa-
ter (sic ipse scribit) Herodis pater
filius Herodis cuiusdā Ascalonitæ
fuit, Sacerdotis cuiuspiam serui,
cui in templo Apollinis sacrorū
cura demandata fuerat. Huius fi-
lium Antipatrum adhuc tenerū,
prædones Idumæi captum apud se
retinuerunt. Redimere enim pa-
ter cum propter pecuniæ inopiā,
non potuit. Itaq; quod apud eos est
educatus, pro Idumæo habitus
est: postea vero in Hyrcani Iudææ
Pontificis amicitiam peruenit, &
in certaminibus illius aduersus
fratrem Aristobulum Commodus
compertus est Regnumque eius
admodum à fratre accisum, in li-
bertatem asseruit. Deinde autem
Romanis in rebus omnibus se uti-
lem & industrium cum aduersus
Ægyptios & Arabes, bello occu-
pati essent, præbuit. Et postquam
Aristobulus quidem à Pompeio
turpiter victus. Romam mis-
sus, & Iudæorum natio seruitute
oppressa est: beneficio fortunæ
huic contigit, vt Procurator Pale-
stinæ fieret. Et cum deinceps Hir-
canus quoq; à Parthis captus, in
quo vltimo dignitatis Pontificis
constitit successio: & Antipater
Herodis pater, qui inde magistra-
tisq; creuerat, Malechi cuiusdam
dolo necatus esset, is ipse Hero-
des magnam vim pecuniæ Roma

A nis ducibus largitus, eorumq; se
imperata facturum pollicitus, Re-
gnum ab eis traditum accepit.
Quum enim Cæsar Augustus, cum
ingenti exercitu procellæ & ful-
minis instar, impetum in Ægy-
ptū faceret, eo consilio, vt Cleo-
patram, ad quam postremam Ma-
cedonica Ptholomæorum ab Ale-
xandro potestas & dictio perti-
git, & ipsum Antonium illecebris
eius detentum debellaret & cape-
ret: Herodes iste se ei coniunxit,
paratus quæcumq; illi placerent,
præbere & suppeditare: frumen-
tum, arma, & pecuniæ numerum
ingentem, & quæcunque præte-
rea posset præstare auxilia. Ibi
Ægyptus & Cleopatra in pote-
statem Cæsaris & Romanorū ve-
nit, duodecimo anno postquam
Augustus referre ei aliquam pro-
præstitis sibi officijs gratiam vel-
let, de Romani Senatus consi-
lio & voluntate, diadema impo-
suit & Regem Iudææ creauit,
qui Ierosolymis potitus, quod sci-
ret Iudæos generis obscurita-
tem, quod scilicet aduena esset,
& præterea crudelitatem naturæ
eius ingeniumque ferox quā ma-
ximè aduersari & odisse, quosdā
ex ciuibus vrbe exegit, quosdam
per iniuriā malè tractauit, nō-
nullos etiam ferro necauit, tem-
plumque Dei que spoliavit, & vr-
bem vastauit, ac diripuit. Ad hæc
ranta facinora illud quoque fla-
gitiosissimè addidit: Publicas e-
nim Tribuum descriptiones, om-
nesque ab ipso vsque Esdra du-
rauerant, furore percitus flam-
mis consumpsit: illud pessimum
omnino sequutus consilium, vt
qui eo nomine arroganter super-
birent, de cætero ignorarent, vn-
de quisque genus traheret, qui in-
digene quiue inquilini (quos, pa-
roicos, hoc est aduenas etiā, & alie-
M nige-

Crudelitas
Herodis in ci-
ues suos.

nigenas vocant, essent) qui cum stulte admodum & sordide de rebus huiusmodi iudicauit, tunc Pontificis quoque magnificentiorum vestem ipse primus arce includit, signoque annuli muniuit: quibuscumque etiā vilissimis nūdinari volentibus, hoc pacto Pontificatum venalem, annuis redditibus & pensionibus, præteritis spretisq; qui generis vetustate celebres essent propones. Idemque & de Pontificia veste, & de Sacerdotijs ipsis, filium quoque eius Archelaum, quiq; post illū à Romanis Iudæorum obtinuerunt Imperiū, fecisse, Iosephus tradit. Hæc porro, ne quisquam putet tanquā per digressionem, obiter & extra propositū à me dicta esse. Sunt enim etiam propter alterius Prophetiæ, quæ apparitione & aduentu Saluatoris impleta est, declarationem, & propter veram temporū observationem adducta. Hebdomades enim quæ apud Daniele sunt, eo tempore Christo imperium obtinente, numerum suum compleuerunt: in quibus simul atque finitæ essent, clarissimè Iudæorū vntionem sublatum iri, spectator Dei prædicat Prophetæ: id quod aduentu Christi in terram est factū atq; completum.

*Paulus Orosius, lib. 7.
capit. 3.*

IGITUR anno ab Vrbe condita septingentesimo quinquagesimo secundo natus est Christus, salutarem mundo afferens fidē, vere petra medio rerum posita, vbi comminueretur qui ostēderet, qui crederet saluaretur: vere ignis ardēs, quem qui sequitur illuminatur: qui tentat exurit. Ipse est Christus Christianorum caput, Saluator bonorum, malorū

A punitor, Iudex omnium, qui formā subsequuturis verbo & opere statuens, quo magis doceret patientes in persecutionibus, quas pro vita æterna exciperent, esse oportere, mox ut Virginis partu edito mundo apparuit de passionibus suis cœpit. Nam quæ cum Rex Iudææ Herodes simul ut natū comperit, necare decreuit, plurimosq; tunc paruulos, dum vnum insectatur occidit. Hinc malignis improbe in currentibus digna punitio est. Hinc in quantum tranquillē agitur mūdus, credētium gratia, in quantum perniciosse inquietatur, blasphemantium pœna est, securis per omnia Christianis fidelibus, quib; aut æternæ vitæ requies in tuto, aut etiam huius in lucro est: quod promptius cum per ordinem referā, ipsis rebus ostendam. Postquam Redemptor mundi Dominus Iesus Christus venit in terras, & Cæsaris censu ciuis Romanus ascriptus est, dum per duodecim (ut dixi) annos clausæ bellī portæ beatissima pacis tranquillitate cohibentur. Caium nepotē suū Cæsar Augustus ad ordinandas Ægypti Syriæq; Prouinciās misit, qui præteriens ab Ægypto fines Palestinæ, apud Ierosolymam in templo Dei tunc sancto & celebri adorare contempsit, sicut Suetonius Tranquillus refert. Quod **D** Augustus vbi per eum cōperit, prauo vsus iudicio prudenter fecisse laudauit. Itaque anno Imperij Cæsaris quadrigesimo octauo, adeo dira Romanos fames consequuta est, ut Cæsar Ianistrarum familias, omnesque peregrinos, seruorum quoque maximas copias, exceptis medicis & præceptoribus trudi vrbe præceperit. Ita peccante Principe in sanctum Dei, & correpto per famem populo, quantitatē offensionis qualitas ultionis ostēdit.

*Gravissima
famis Romæ
ob Religio-
nis contemp-
tum.*

dit. Deinde (vt verbis Cornelij Taciti loquar) sene Augusto Ianus patefactus, dum apud extremos terrarum terminos nouæ gentes sæpe ex vsu, & aliquando cum damno quærentur, vsque ad Vespasiani durauit Imperiū: hucusq; Cornelius. Cæterū & tunc capta euerfaq; vrbs Ierosolymorum, sic vt Prophetæ prænunderunt, extinctisq; Iudæis, Titus qui ad vindicandū Domini nostri Iesu Christi sanguinem iudicio Dei fuerat ordinatus, victor triumphans cū Vespasiano patre Ianum clausit: Igitur & si sub extremis Cæsaris temporibus apertus est Ianus, tamen per multa ex eo tempora, quāuis in promptu esset exercitus, nulla bella sonuerunt. Vnde etiā Dominus ipse Iesus Christus in Euangelijs, cum temporibus illis in summa tranquillitate vniuersus mundus ageret, cunctasq; gentes

A pax vna cōciliaret, & à Discipulis suis interrogatus esset, de cōditione temporum subsequētiū, inter cætera sic ait, *Audieturi autē estis prælia & opiniones præliorum, videte ne turbemini. Oportet enim hæc primū fieri sed nondū est finis. Consurget enim gens in gentē, & regnum in regnum, & erunt pestilentie & fames & terramotus per loca. Hæc autē omnia initia sunt dolorum. Tunc tradent vos in tribulationem, & occidēt vos & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meū.* Hoc autem diuina prouidentia docēs & credentes premonendo firmavit, & incredulos prædicēdo confudit.

Matth. 24.

Idem Linius. 6. cap. 18.

HIS diebus trans Tyberim olei terra exundauit ac per totum diem largissimo riuo fluxit.

Fons olei
largissimæ
fluxit.

T E X T V S.

Luc. I.

ASCENDIT autem & Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazareth, in Iudæam in ciuitatem David, quæ vocatur Bethlehem, eo quod esset de domo & familia David, vt profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore pregnante: factum est autem, cū essent ibi, impleti sunt dies vt pareret & peperit filium suum primogenitum, & pannis eum inuoluit & reclinauit eum in præsepio, quia non erat ei locus in diuersorio.

*Cyrrill. ad Reginas de re-
cta fide.*

Quare pri-
mogenitus cū
secundo non
peperit.

VN V M. & solum peperit filium Emanuelem sancta Virgo: Quomodo igitur dicit, peperit filiū suū primogenitum, cum non peperit secundum post illum, sed manse-

C rit virgo? Assignatur igitur in Scriptura diuinitus inspirata. Nominatus est enim primogenitus vnigenitus Dei verbum, nam particeps fuit carnis & sanguis, & societatem nobiscū habuit? Sicque factus est in multis fratribus primogenitus, & nihilominus adoratur à nobis ipsis, tum à supernis spiritibus.

M 2,

August.

August. Quest. ex nouo Testam. Quest. 55.

In dierum diminutione quare natus est.

SI omnia ratione facta sunt, quid est ut octauo Calendas Ianuarias Saluator natus dicatur. Nemo sic poterit hebetari, & neget omnia facere Deum cum ratione. Ideo ergo Christus descendens de sacris sedibus ad salutem mundo tribuendam, ut etiam mundum ipsum & tempora a se instituta doceret, tunc nasci homo voluit, ad diminutionem humani generis augmentandam in Deum, quando ex magna diminutione lux quæ dies est, clementum incipit accipere, ut tempus natiuitatis eius ratione congruat doctrinæ diuinæ, quæ ex umbra mortis homines cepit multiplicare ad vitam.

Ambrosius in Luc. lib. 2. cap. 2.

Ioannis.

Reuerter sanctus Lucas, quomodo, & quo tempore, & quo loco, secundum carnem Christus natus sit explicauit. At verò si de celesti generatione quæris, lege Euangelium sancti Ioannis, qui à celestibus exorsus ad terrena descendit, illic inuenies, & quando erat, & quomodo erat, & quid erat, quicquid agebat, & ubi erat, & quo venerit, & quomodo venerit: quo tempore venerit, qua causa venerit. *In principio, inquit, erat verbum, habes quando erat. Et verbum erat apud Deum, habes quomodo erat: habes etiam quid erat. Et Deus, inquit, erat verbum. Quid egerat, Omnia per ipsum facta sunt. Quid agebat: Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Et ubi erat: in hoc mundo erat. Quo venerit, In sua propria venit. Quomodo venerit, Verbum caro factum est. Quando venerit, Ioannes testimonium perhibet de ipso dicens: Hic est de quo dixi: Qui*

A post me venit, ante me factus est, quia prior me erat. Qua causa venerit, Ioannes ipse testatur: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Si igitur generationem utramque cognouimus, & utriusque unam esse causam qua venit aduertimus, ut per euntis mundi peccata suscipiens, peccati labem & omnium mortem insequi vinci non posset aboleret, consequens est, & nunc quoque sanctus Lucas Euangelista nos doceat, & vias Domini secundum carnem crescentis ostendat. Nec quæquam mouere debet quod altiori consilio Ioannis infantiam diximus prætermissemus, Christi vero infantiam asseruimus esse descriptam. Non enim omnium est dicere: *Factus sum*

B *infirmis infirmus, ut infirmos lucrificarem, omnibus omnia factus sum, Nec de quoquam ita alio dici potest: quia vulneratus est propter iniquitatem nostram, & infirmatus est propter peccata nostra.* Ille igitur paruulus, ille infantulus fuit, ut tu vir possis esse perfectus. Ille inuolutus in panis, ut tu mortis laqueis absolutus sis. Ille in præsepibus, ut tu in altaribus: ille in terris, ut tu in cælis; ille alium locum in eo diuersorio non habebat, ut plures haberes in cælestibus mansiones. *Qui cum dices, inquit, esset, propter vos pauper factus est: ut illius inopia vos ditare mini. Meum ergo paupertas, illius patrimonium est, & infirmitas Domini mea virtus est. Maluit sibi egere, ut omnibus abundaret. Me illius infantia vagientis abluunt fletus, mea lachrymæ illæ delicta lauerunt. Plus igitur Domine Iesu iniurijs tuis debeo quod redemptus sum, quam operibus quod creatus sum. Non prodesset nasci, nisi redimi profuisset. Sed nemo intra usum corporis formam omnem diuinitatis includat. Alia natura carnis est, alia diuinitas gloria: propter*

1. Cor. 9.

Esai. 53.

2. Cor. 9.

*Inq. emm
no autem
non obauit
dicitur*

pter

pter te infirmitas, in se potentia: propter te inopia, in se opulentia. Noli hoc æstimare quod cernis, sed quod redimeris agnosce, quia in pannis est vides, quia in cælis est non vides. Infantis audis vagitus, non audis bobis Dominum agnosceris mugitus. *Agnouit enim bos possessorem suum, & asina præsepe Domini sui:* imo præsepiū dixerim, sicut scripsit qui transtulit. Nihil enim apud me distat in verbo, quod non distat in sensu. Nam si orator illorū qui phalelas sermonem sequuntur, negat in hoc fortunatas positas esse Græciæ, hoc in illo verbo vsus sit, sed rē spectandam putat, si ipsi Philosophi eorū qui totos dies in disputatione cōsummūt, minus Latinis eo receptis vsi sermonib⁹ sunt, vt proprijs vterentur, quanto magis nos negligere verba debemus, spectare mysteria, quibus vincit sermonis vtilitas, quod operū miracula diuinorum nullis venustata sermonibus, veritatis suæ lumine refulxerunt. Deniq; asinam illam irrationabilem, non succo deliciarū, sed succo naturalis alimonix præsepia sancta pauerunt. Hic est Dominus, hoc præsepe, quo nobis diuinum mysterium reuelatum est, irrationabiles gētes pecudum intra præsepia morte viuētes, alimonix sacræ vbertate pascendas. Agnouit ergo asina, scilicet, species & forma Gentilium, præsepe Domini sui, & ideo dicit: *Dominus pascet me, & nihil mihi deerit.* An mediocribus sigais Deus probatur, quod Angeli ministrāt, quod Magi adorant, quod Martyrēs confitentur. Ex vtero funditur, sed coruscate cælo, terreno in diuersorio iacet, sed cælesti lumine fulget. Nupta peperit, sed Virgo concepit. Nupta concepit, sed Virgo generauit. Docuit enim nōs san-

A ctus Matthæus nō mediocre mysterium, quod sanctus Lucas, quia planè iam erat expositum silendū putauit, satis se diuitem fore credens, si præsepe sibi Domini, ex omnibus vindicasset.

Chrysol. Homilia 2 in cap. 1.

Matth. tomo. 7.

ET non cognouit eam, donec peperit Filium suum primogenitum. Cognouit autem eam, quæ esset, post partum ipsius? Quidam ex hoc verbo, secūdum Eunomium putant, quod Ioseph donec peperit quidem non illam habuit in conscientia, postea autem cognouit eam, & filios peperit. Vnde & Christum primogenitum dicit: quia ille dicitur primogenitus, quem alij fratres sequuntur. Infans neminē intelliget esse sanū: quia illi qui ausi sunt dicere hoc de illa, putant quia Ioseph hoc ausus fuit facere. Hoc enim quod fieri potuit, dicit Euāgelista, quia factum nō est: illud autem quod nec fieri potuit, quid necessarium habuit dicere, factum non est? Nam sunt quædam quæ naturaliter possunt fieri: sunt autē quæ impossibilia sunt, per ipsam naturam. Volo tibi referre, ille, nescio quis, cū illo litem commisit, & donec vixit, non est ei loquutus. Nunquid ex hoc, quod dixi: donec vixit nō est ei loquutus ex eo signaui, quia post mortem illi loquutus est, quod fieri nō potest? illud enim quod fieri potest, dixi, quia factum non est. Quid autem opus habui exponere, quia nec post mortem illi loquutus est, quod fieri nō poterat? Sic & Ioseph ante partum credibile fuit vt cognosceret eam, quia nōdum cognoscebat mysterij dignitatem; postquam vero cognouit, quia facta est vnigeniti Dei rē

Matth. 1.

plum, quomodo poterat hoc usurpare? quod antea facere noluit vir religiosus expectans nuptias suas, postea facturus fuerat, ut habitationem Dei carnalibus concupiscentijs sordidaret? hæc secū dum rationem. Veniamus autem ad auctoritatem Scripturæ. Dicit enim Apostolus, secundum exemplum Prophetæ de Christo: *Oportet eum regnare, donec ponat omnes inimicos suos sub pedibus eius.* Ergo Paulus hoc significauit, ut tandiu regnet Christus, quandiu fiant omnia sub pedibus eius, postea autem cesset regnare? stulte: qui regnat antequam omnia illi subiecta sunt: multo magis regnat, & postquam fuerint ei omnia subiecta. Item alibi dicit: *Donec venio, attende lectioni.* Nunquid significauit, donec venio quidem attende, cum venero autem negligo: De primogenito autem quod dicunt, vsus est scripturis, non solum illum primogenitum dicere qui primus nascitur, sed etiam illum qui solus est natus. Quando dicebat Dominus ad Pharaonem: *Primogenitus meus Israel:* Nunquid iam alium populum habebat: si autem dicis: quia secundum præscientiam dicebat primogenitum populum Iudaicum sciēs quia ex gentibus alium populum erat facturus, dico tibi, quia quantum ad præscientiam suam, semper duos populos habuit, sed tam de Iudæis, quam de gentibus unum populum fuerat habiturus, sicut & habet.

D. Vigilius contra Euthyrem. lib. 4.

QUID conaris ad diuisionis initium reflectere, quæ vno Christo ad demonstrationē dicta sunt vtriusq; naturæ. Quid ea re-

Aprehendis, quæ ipse fateri conuinceris? Nā ita culpabiliter leonem affaris. Cur inquit, non confiteris Deum verbum infantem natum, propter nos & permanentem similiter Deum, & inuolumenta carnis suscepisse nostræ naturæ propter nos? sic enim nobis similis factus est per omnia sine peccato. Ecce quod ubiq; arguis, quod ubique exprobrat, quod impium & sacrilegū putas, oppressus veritatis molibus cogeris profiteri. Hic enim inuolumenta nostræ naturæ suscepit, profecto nostræ naturæ veritatem habuit. Nec enim panorum inuolumentis, & maternis lactis alimēto in Deo nutrire potuit, nisi quod in illo nostræ naturæ proprium fuit nec in aliquo nobis poterat similari, si nō id, quod ipsi sumus in se ipso dignaretur accipere.

C *Lactantius de vera sapientia, lib. 4. cap. 12.*

Descendēs itaq; de cælo sanctus ille Spiritus Dei, sancta Virgine cui? vtero se insinua ret, elegit. At illa diuino spiritu hausto, repleta cōcepit: & sine ullo tactu viri repētē virginalis vterus intumuit. Quod si animalia quædam vento aut aura cōcipere solere, omnibus notū est, cur quis quā mirum putet, cū Spiritu Dei, cui facile est quicquid vellet, grauata esse virgine dicimus? Quod sanē incredibile posset videri, nisi hoc futurum ante multa secula Prophetæ cecinissent, Solomon in ode vnde vigesima ita dicit: in firmatus est vterus Virginis, & accepit foetū, & grauata est, & facta est in multa miseratione mater Virgo. Itē Prophetæ Esaias, cuius verba sunt hæc: *Propter hoc dabit Deus ipse vobis signum. Ecce Virgo accipiet in utero & pariet filiū, & vocabitis nomen*

*Christus vñ
assimilaretur
nobis nostrā
assumpsit na
turam.*

*Aurca ani
malia aliqua
concipiunt.*

Esai. 9.

nomen

Psalm. 109.

Exod. 4.

Ejal. 45.

quod Esaias apertius ostendit, dicens: Sic dicit Dominus Deus Christo Domino meo, cuius tenui dextram, obandire ante eum gentes faciam, & fortitudinē regum dirumpam. Aperiam ante illū portas, & ciuitates non claudentur. Ego anteibo, & montes deplanabo, & fores areas conteram, & seras ferreas cōfringam, & dabo tibi thesauros absconditos & inuisibiles, vt scias, quia ego sum Dominus Deus, qui voco nomen tuum, Deus Israel. Deniq; ob virtutē ac fidem, quam Deo exhibuit in terra, datū est ei regnū, & honor, & imperiū, & omnes populi, tribus lingue seruiant ei, & potestas eius æterna, quę nunquā transibit: & regnum eius non corrūpetur. Quod quidē duobus modis intelligitur, quia & nunc habet perpetuā potestatem, cum omnes gentes, & omnes lingue nomē eius venerantur, maiestatem cōfitentur, doctrinā sequuntur, virtutē imitantur: habet imperiū, atq; honorem, cū omnes tribus terre pceptis eius obtemperant, & idem postea, cum rursus aduenerit, in potestate, ac claritate, vt omnem animam iudicet, & iustos restituat ad vitam: tunc vere totius terrę regimē obtinebit. Tunc sublato de rebus humanis omni malo, aureum seculum (vt Poetę vocant) idest, iustum, ac pacificum tempus orietur. Sed hæc vberius in vltimo libro differemus, cū de secundo aduentu loquamur: nunc de primo, vt cœpi-mus explicemus.

August. de Trin. lib. 13. c. 18.

Poterat enim vtq; Deus hominem aliunde suscipere, in quo esset mediator Dei & hominū, non de genere illius Adā, qui peccato suo, genus obligauit humanum, sicut ipsum, quę primum creauit, non de genere creauit alius. Poterat ergo vel sic, vel alio

A quo vellet modo creare vnū aliū hominē, de quo vinceretur victor prioris: sed melius iudicauit vt de seipso quod iustum fuerat de genere assumeret hominem Deus, per quē generis humani vinceret inimicum: & tamē ex Virgine, cuius conceptum, spiritus, non caro, fides, nō libido puenit. Nec inter fuit carnis concupiscentia, per quam seminantur & cōcipiuntur cæteri, qui trahunt originale peccatum: sed ea penitus remotissima, credendo, non concubendo sancta est fecundata virginitas, vt illud quod nascebatur ex propagine primi hominis, tantūmodo generis, nō etiam criminis, originem duceret. Nascebatur namq; non transgressionis cōtagione vitata natura, sed omnium taliū vitiōrū sola medicina. Nascebatur, inquam, homo nullū habens, nullum habiturus omnino peccatū, per quem renascerentur liberādi a peccato, qui nasci non possunt sine peccato. Quāuis enim carnali cōcupiscentia quę inest genitalibus mēbris benē vtatur castitas coniugalis, habet tamen motus nō voluntarios, quibus ostendit, vel nullā se in Paradyso ante peccatum esse potuisse, vel non talem fuisse si fuit, vt aliquando resisteret voluntati. Nunc autem illam talem esse sentimus, vt repugnās legi mētis, etiam si nulla est causa generandi stimulos ingerat coeūdi, vbi si ei ceditur, peccando satietur, si non ceditur, dis-sentiendo frenetur. Quæ duo aliena fuisse à Paradyso ante peccatū, dubitare quis posset? Namque nec illa honestas faciebat aliquid indecorū, nec illa felicitas patiebatur aliquid impacatum. Oportebat itaq; vt ista carnalis cōcupiscentia nulla ibi esset omnino quādo cōcipiebatur Virginis partus, in quo

*Nascebatur
sine peccato,
vt liberaretur
a peccato.*

*Aliunde quā
ex Adam ipo-
terat De' suū
procreare fi-
lium.*

Amisit per
Christū quod
per Adā ac-
quisierat de-
mon.

1. Cor. 10.

in quo nihil dignū morte fuerat inuenturus, & eum tamen occisurus author mortis, authoris vitæ morte vincendus. Victor primi Adā & tenēs gen⁹ humanū, victus à secundo Adam, & amittens genus Christianum, liberatum ex humano genere ab humano crimine, per eum, qui non erat, in crimine, quanuis esset ex genere, vt deceptor ille ab eo vinceretur genere, quod vicerat crimine: & hoc ita gestum est, vt homo non extollatur, *Sed qui gloriatur in Domino gloriatur.* Qui enim victus est, homo tantum erat, & ideo victus est, quia superbè Deus esse cupiebat. Qui autem vicit, & homo erat & De⁹: & ideo sic vicit, natus ex Virgine, quia Deus humiliter, nō quo modo alios sanctos regebat illū hominem, sed gerebat. Hęc tanta Dei dona, & si qua alia sunt, quæ de hac re nobis & querere nunc & differre longum est, nisi Verbum caro fieret, nulla essent.

Ionas Aurelianensis Ecclesie Episcopus, de cultu imaginum, lib. 2. aduersus blasphemias Claudij Taurinensis Ecclesie Episcopi.

Secunda propositio tua hæc continet: Adorētur & præsepia, quia mox natus, in præsepio est reclinatus. Attonitū me tam indecens reddit cōparatio, vt putem talia scribentem, aut somno altissimo sternētem hæc somniasse, aut certe mero adeo indulgisse, vt memoria excesserit, quia Salomō inter cætera (quib⁹ Deū offendit) narratur, quod plurima præsepia equorū contra Dei legē habuerit, tacite, inuēte, vt moris ei est diuina Scriptura, quod spiritibus nequā, qui equorū nomine

A censetur, pactum tam in se, quàm in alijs, quibus exemplo ad malū fuit præbuerit. Ille igitur equis in puris videlicet spiritibus præsepia fabricat, qui aliquod dogma peruersum aut scisma (quo diabolus delectatur & pascitur, posthabito timore & amore diuino) constringit. Ergo non quilibet Catholicæ fidei sincerissimus cultor, sed magis huiusmodi fabricator præsepiorum dignus existit adorari.

B Horum porro equorum per crucem Dominicā salubris olim à Domino repromittitur ruina, cū per Zachariam Dominus testatur dicens: *Sic erit ruina equi, & muli, camelī & asini, & omnium iumentorum, quæ fuerint in castris illis, sicut ruina hæc.* His vero ita cogitis, crux

à nobis congrua moderatione veneratur. Præsepia autē non digna nostro adoratione iudicamus, sed magis vt vtilitati sint animalibus fabricanda decernimus. Post hæc inquis: Adorentur & panni veteres, quoniam mox natus pannis veteribus & inuolutus. Familiare est tibi, Claudij, ex aliorum opusculis quædam subripere, quædam subtrahere, quædam immutare, quædam etiam his de tuo contra fas superaddere, tuisq; dictionibus, vt tuæ propria furtim aptare, quod in præcedētib⁹ huius operis per sepe fecisse probaris, & ob id merito reprehensionem tellis iaculis.

D Nemo quippe ad libitū suū in verbis sancti Euangelij quicquid superaddere aut mutare, aut detrachere, nisi ad ruinā salutis sue, valet. Vbi, rogo te, legisti, quod Dñs natus mox pannis veteribus sit inuolutus? Fortassis enim, sicut traditionibus Ecclesiasticis impudenter insultas, ita & Euāgelicę translationi, qua vtimur, irreuēter cōmunicare detrectas, vt sicut habes traditiones scismatici-

Præsepia fabricare, quid sit.

Zacharia

Hereticorū conditio.

cas, quibus nostras calūnaris, ita habear & Euangeliorum interpretes, quos Catholica nō recepit Ecclesia, quorū lectione assuefactus Dominū pannis veteribus inuolutū fuisse contēdas. Tu his, si placeat, cōtestus esto. Nos vero, sicut Luca Euangelista narrāte didicimus, ita fideliter tenemus, tenendumq; cunctis fidelibus predicamus. Ait enim: *factum est autem cum essent ibi, Impleti sunt dies ut pareret, & peperit filiū suū primogenitū, & pānis eū inuoluit, & reclinauit eū in præsepio, quia non erat ei locus in diuersorio:* & paulo post: *Et dixit Angelus: Noli temere, ecce enim euangelizo vobis gaudium magnū, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus in ciuitate David, & hoc vobis signū: inuenietis infantē pānis inuolutum, & positū in præsepio.* Hoc euāgelico oraculo instruimur nō vt somnias pānis veteribus sed ab solutē Dñm natū fuisse inuolutū pannis. Credo etiā quia nisi mentē tuā hebetasset obliuio, aut certe, quacunq; rationis factura, non credo te obliuisci potuisse Paulū Apostolū, tam crebro præcipisse, *Nos veterem hominem cum actibus suis exuere, & nobis induere*, nam si horū recordatus est, mirum, vt eum illud semper nobis non præcipiat indui vestimētis, tu ē cōtrario dogmaticat? est, vt eo cultu quo crucem veneramur etiā pannis veteribus famulemur. Crucem namq; assidue in fronte pīngimus, veteribus pannis aut ipsi vt algoribus resistamus mēbris optamus, aut certe vt pauperū prosum vībus claritate cogente, eos largimur. Sane si ad mysterium recurritur, cruce inimici fugamus incurSIONē: & si holoserica, quam à Domino nouā in baptismo accepimus, in pannos veteres peccando redigimus, per virtutē crucis eam renouare

A cupimus. Adoret ergo pānos veteres qui maculare peccādo christi tunicā no veretur, & quā nec miles scindere potuit in passione, in Ecclesiā laceret pace. Nos noui hominis tunicas indutos gratulamur, nouā & sanam, idest, à peruersitate heretica immunē conferuare, quantū ipso donāte possumus, satagimus. Maculas eius per crucem diluere, & rugas vetustatis vt posse Christo in ea configi extendimus, vt mēbra Ecclesiā esse possimus, de qua dicit Apostolus: *Vt exhiberet sibi haud dubium quin Christus Ecclesiā gloriosam non habentem maculam aut rugā, aut aliquid eiusmodi.* Cui ergo cordi est, veterē cum suis pānis veteribus colathominē. Nos vero nouū hominem induentes, noua eius insignia mundum mundi; Principem victoriosissime triumphantia veneramur.

C *Gregorius Nazianzenus de Theologia, lib. 3.*

N Ascitur quidē (sed iā olim natus erat) e muliere quidē, sed Virgine: illud humanum, hoc vero diuinum: hic sine patre, sed illic sine matre: gestatus est in vtero, sed agnitus à Vate illo, qui etiā num ipse gestabatur quiq; verbo, propter quod natus erat, velut præfultabat. Tascijs quidē est inuolutus: sed resurgens ex sepultura inuolucris, sed ipse inuoluit. In præsepio reclinatus est: sed ab Angelis est glorificatus, à Stellis præsignatus, à Magis adoratus. Et quomodo tu in eo, quod vides, offenderis, & non potius illud, quod mente percipitur, considerans.

Aug. de peccatorū meritis & remissione contra Pelagianos, lib. 1. cap. 37.

D Icet aliquis: si hec natura pura nō est, sed vitiosa primordia

Ephes. 5.

Dñs Christi
na ē illate.

Cur Christus
infans natus
est? scis atq;
Adam.

L. H. 2. 1.

Ephes. 4.

dia quia talis nō est creatus Adā, cur Christus longe excellentior & certē sine vllō peccato natus ex Virgine, in hac tamen infirmitate atq; etate procreatus apparuit? Huic propositioni respondemus. Adam propterea non talem creatū, quia nullius parentis præcedēte peccato, est creat⁹ in carne peccati: nos ideō tales, quia illius præcedēte peccato nati sumus in carne peccati. Christ⁹ ideo talis quia vt de peccato cōdemnaret peccatū: nat⁹ est in similitudine carnis peccati. Non enim hic agitur de Adā, q̄ pertinet ad corporis quātitatem, quia non paruulus factus est, sed perfecta mole mēbrorum. Potest enim dici etiam pecora sic creata, nec tamen eorum peccato factum esse, vt ex eis pulli paruuli nascerētur, quod quale sit nūc nō querimus, sed agitur de illius mētis quadam valentia vsq; rationis, quo præceptum Dei legemq; mandati & docilis Adam caperet, & facile posset custodire si vellet. Nunc autē homo sic nascitur, vt omnino non possit propter horredam ignorantiam atque infirmitatem, non carnis sed mentis, cū omnes fateamur in paruulo nō aliterius sed eiusdem substantiæ, cuius in primo homine fuit, hoc est, rationalem animam degere: quāquam etiam ipsa tāta carnis infirmitas, nescio quid quantum arbitror penale demonstrat. Mouet enim si primi illi homines nō peccassent, vtrum tales essent filios habituri, qui nec lingua, nec manibus, nec pedibus vterentur. Nā propter vteri capacitatem fortasse necesse fuerit, paruulos nasci, quanuis cum exigua sit pars corporis costa, non tamē propter hoc Deus paruulam viro coniugem fecit, quam edificauit in mulierem,

A vnde & eius filios poterat omnipotentia Creatoris mox editos grandes protinus facere.

*Ireneus aduersus hereses,
lib. 3. cap. 31.*

O Stensio quoniam per quæ proiectus est homo de Paradyso, per hæc iterum intrat in Paradysum.

Et antiquam plasmationem in se recapitulatus est. Quia quemadmodum per inobedientiam vnus hominis introitum peccatum habuit, & per peccatum mors obtinuit, sic & per obedientiam vnus hominis iustitia introducta vitā fructificet his, qui olim mortui erāt hominibus. Et quemadmodū protoplaustus ille Adā de rudi terra, & de adhuc virgine nondum enimpluerat Deus, & homo non erat operatus terram, habuit substantiam & plasmatus est manu Dei, id est, verbo Dei: *Omnia enim per ipso facta sunt*, & sumpsit Dominus limum a terra, & plasmavit hominem: ita recapitulās in se Adā ipse verbum existens ex Maria, quæ adhuc erat virgo, rectē accipiebat generationem Adæ recapitulationis. Si igitur primus Adā habuit patrem hominem, & ex semine viri natus est, merito dicere & secundum Adam ex Ioseph esse generatum. Si autem ille de terra quidem sumptus est, & verbo Dei plasmatus est, oportebat id ipsum verbum recapitulationē Adæ in semetipsum faciens, eiusdem generationis habere similitudinem. Quare igitur non iterū sumpsit limum Deus, sed ex Maris operatus est plasmationem fieri? vt nō alia plasmatio fieret, nec alia esset plasmatio quæ saluaretur, sed eadē ipsa recapitularetur seruata similitudine.

Manu Dei
plasmatus Dei
verbo
Ioann. 1.

TEX.

TEXTVS.

Et pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum, & ecce Angelus Domini stetit iuxta illos, & claritas Dei circumfulsit illos, & timuerunt timore magno. Et dixit illis Angelus: Nolite timere. Ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo. Quia natus est vobis Saluator, qui est Christus Dominus, in ciuitate David.

Origenes in 2. cap. Luca.

NATVS est Dominus meus Iesus, & Angelus descendit de caelo annuncians natiuitatem eius. Videamus itaque quem quaesierit, ut eius annuntiaret aduentum: non venit Ierosolymam, non quaesivit Scribas & Phariseos, non Synagogam ingressus est Iudaeorum, sed pastores reperit super greges suos vigilias excubantes, eisque loquitur: *Natus est hodie Saluator, qui est Christus Dominus.* Putasne nihil aliud diuinus scripturarum sermo significat? sed tantum hoc quod ad pastores venerit Angelus, & eis locutus sit? Audite pastores Ecclesiarum, pastores Dei, quod semper Angelus eius descendat ex caelo, & annuntiet vobis, quoniam natus est vobis Saluator hodie, qui est Christus Dominus. Etenim pastores Ecclesiarum, nisi illi pastor venerit, per se bene gregem seruare non poterunt: infirma est eorum custodia, nisi Christus cum eis pauerit, atque serauerit. Dudum in Apostolo lectum est. *Dei cooperatores sumus.* Pastor bonus, qui imitatur pastorem bonum, cooperatores est Dei & Christi, & propterea pastor bonus est qui habet secum pastorem optimum com-

A pascentem sibi. Posuit enim Deus in Ecclesia Apostolos, Prophetas, Euangelistas, Pastores, Doctores, omnia in perfectione sanctorum. Et haec quidem sunt dicta simplicius. Ceterum si ad facratiorē oportet ascendere intelligentiam, dicam, quosdam fuisse pastores angelos, qui res humanas regerent, & cum horum unusquisque suam custodiam conseruaret, & diebus ac noctibus vigilans iam laborem ferre non posset, & hoc ageret industrie, ut gentes quae sibi creditae fuerant, gubernaret, venisse Angelum nato Domino, & annunciasse pastoribus, quod verus esset pastor creatus. Verbi gratia, ut ad exemplum veniam: Erat quidam pastor Macedoniae hic necessarium auxilium habebat Domini, propterea apparuit in somnis vir Macedo Paulo, dicens: *Transiens in Macedoniam adiua nos.* Quid de Paulo loquar? cum haec non Paulo, sed qui in Paulo erat loquutus sit Iesu? indigent itaque pastores praesentia Christi. Quapropter, Angelus descendit de caelo, & ait: *Nolite timere. Ecce enim annuncio vobis gaudium magnum.* Vere gaudium magnum, his quibus hominum fuerat & provinciarum cura permissa, Christum venisse in mundum. Multum utilitatis accepit Angelus, qui dispensabat Aegyptias res, postquam Dominus descendit ex caelo, ut

Ephes. 4.

Angeli quoque hominum pastores.

Acto. 16.

Pastores erant
in regione eadem.

Luc. 2.

lo, vt *Ægyptij* Christiani fierint. profuit & cunctis, qui diuersas prouincias obtinebant. Verbi causa, Præsidi *Macedonię*, Præsidi *Achię*, reliquarumque regionum, nec enim fas est credere, malos angelos suis præesse prouincijs, & bonos non easdẽ prouincias habere permissas. Hoc autẽ quod de singulis prouincijs dicit, purò etiam de vniuersis hominibus generaliter debere credere. Vnicuiq; duo assistunt angeli, alter iustitię, alter iniquitatis. Si bonę cogitationes in corde nostro fuerint, & in animo iustitia pullularit, haud dubiũ quin nobis loquatur angelus Domini. Si vero mala fuerint in corde nostro versata, loquitur nobis angelus diaboli. Quomodo igitur per singulos homines bini sunt angeli, sic opinor & in singulis dispares esse prouincijs, vt sint & boni, sint & mali. Verbi gratia. In *Epheso* propter eos qui in illa vrbe peccatores erant pessimi angeli præsidebant: rursus quia multi erant credentes in ea, erat & angelus *Eclesię Ephesiorum*, vtique bonus. Hoc autem quod de *Epheso* diximus, super omnibus prouincijs, cognoscendum: ante aduentũ Domini Saluatoris isti angeli parũ poterant creditis sibi vtilitatis atferre, & conatus eorum sequi non valebat effectus. Quoddam est signum, quàm parum prodesse poterant subiectis: ausculta quod dicimus. Quãdo angelus *Ægyptiorũ* *Ægyptos* adiuuabat, cur vn? Pro selytus credebatur in *Deum*; hoc fiebat, *Ægyptios* angelo dispensante. Deniq; quia plerique de *Ægyptijs* & *Idumeis* profelyti accipiebant fidẽ Christi, propterea Scriptura dicit: *Non abominaberis Ægyptium, quoniam adueniæ eratis in terra Ægypti: & idumæum, quia frater tuus est: fili si nati fuerint eis in generatione*

A *tertia intrabunt in Ecclesiam Dei.* Atque ita fiebat, vt de omnibus gentibus nonnulli profelyti fierent, & hoc ipsum angelis qui gentes habebant subditas adnitentibus, nunc autem populi credentiũ accedunt ad fidẽ Iesu, & angeli quibus credite fuerint Ecclesiæ roborati præsentia Saluatoris multos adducunt profelytos, vt congregetur in omni orbe conuenticula Christianorum. Quapropter con-

B surgentes laudemus Dominum, & fiamus pro carnali Israel, spiritualis Israel. Benedicamus omnipotenti Deo opere, cogitatione, sermone, in Christo Iesu, cui est gloria & imperium in secula seculorum.

Origenes in Lucam, cap. 2.
homilia 13.

Dominus noster, atq; Saluator nascitur in Bethlehē, & multitudo cælestis exercitus laudat Deum, & dicit: *Gloria in excelsis Deo, & super terram pax hominibus bonæ voluntatis.* Hæc autem loquitur multitudo cælestis exercitus, quia iā defecerat præbere hominibus auxiliū, & videbat se opus quod sibi creditū fuerat implere non posse absq; eo qui vere saluare poterat, & præstare quoq; ipsos iuuare, ut homines saluarentur. Quomodo igitur scriptū est in Euangelio quod quidam remis fuleātes mare aduersus contrarios ventos iā fessi erāt, & viginti quinq; siue triginta stadijs laborantes, portū tenere non poterant, & postea Dominus superuenit, & quiescere fecit fluctus rementes, nauemque cuius hinc inde latera rundeantur ab imminente discrimine liberauit: sic intellige, quoniam & angeli quidam hominibus præbere auxilium, & eis ab ægrotationibus suis tribuere sanitatem, quia om-

Quod unicuique
quod duo assis-
tant Angeli,
alter iustitiæ
iniquitatis al-
ter.

Abstract

1047. 62

Cor. 4th & N

nem sunt apparitores spiritus in ministeriū missi propter eos qui consequuti sunt salutem, qui quantum in suis viribus erat adiuuant homines. Videbant autem multo infirmiore suam esse medicinam, quam illorum cura poscebat. Porro ut exemplo possis intelligere quod dicimus. Vide mihi urbem in qua egrotent plurimi, & medicorum frequens adhibeatur manus: sint diuersa vulnera, quotidie in emortuam carnem serpens putredo penetret: & tamē Medici qui adhibiti sunt ad curandum nequeant alia ultra inuenire medicamina & artis sue scientia & magnitudinem mali vincere: cum hæc in talibus nati sint, eueniat aliquis Archiater, qui habeat summam in arte notitiam, & ille qui prius sanare nequuerant cernentes magistri manu putredines cessare vulnerū non inuideant, non labore crucientur, sed in laudes erumpant Archiatri & prædicent Deum qui & sibi & ægrotantibus tantæ scientiæ hominem miserit: in hæc ergo similitudinem, & multitudo exercitus Angelorum audita est dicens: *Gloria in excelsis Deo, & super terram pax in hominibus bonæ voluntatis.* Postquam enim Dominus venit ad terram, pacem fecit per sanguinem Crucis suæ, siue eorum quæ in terra erant, siue eorum quæ in cælis. Siquidem volentes Angeli: ut recordarentur homines creatoris sui, cum fecissent omnia quæ in suis viribus erant ut sanarentur, & nolissent illi respicere sanitatem cernunt eum qui sanare potuit, & glorificantes dicunt: *Gloria in excelsis Deo & super terram pax.* Diligens Scripturæ lector inquirat quomodo Saluator loquitur. *Non veni pacem mittere super terram sed gladium:* &

A nūc Angeli in eius natiuitate decantant super terram pax. Siquidem & in alio loco ex persona ipsius dicitur: *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis, non sicut mundus dat pacem ego do pacem.* Vocat ergo quod inferimus, an possit soluere quæstionē, si scriptū esset super terram pax, & hucusq; esset finita sententia, recte quæstio nasceretur: nūc vero in eo quod additum est, hoc est, quod post pacem dicitur, in hominibus bonæ voluntatis, soluit quæstionem: pax enim quam non dat Dominus super terram, non est pax bonæ voluntatis. Nec enim ait simpliciter non veni pacem mittere, sed cū additamento, super terram, nec è cōtrario dixit, non veni pacem mittere super terram hominibus bonæ voluntatis. Hæc loquuti sunt Angeli ad pastores, qui non solum eo tempore loquebantur, sed vsque hodie, nisi loquuti fuerint ad pastores, & suis opera copularint, dicitur ad eos: *Nisi Dominus edificauerit domum, in vanum laborant qui edificant eam.*

*Ambrosius in Lucam, lib. 2.
cap. 2. de nati Saluatoris
manifestatione.*

E C C B Angelus Domini stetit ante illos. Videte quemadmodum diuina cura fidem astruat. **D** Angelus Mariam, Angelus Ioseph, Angelus pastores edocet. Non satis est semel missum, Dubius enim tribus testibus stat omne verbum.

*Paulus Orosius, lib. 6.
capit. 17.*

CÆSAR Romam reddit, ubi dū Reipublice statum cōtra exēpla maiorum clemēter instaurat, authorib⁹ Bruto, & Cassio conf-

Exemplū

Luc. 2.

Matth. 10.

in ista bono
in ista bono
in ista bono
in ista bono
in ista bono

Luc. 2.
Matth. 10.
Ioann. 14.
Psalm. 126.
Luc. 1.
Matth. 18.

Cæsar occidi-
tur.

Luc. 2.

Luc. 2.

Luc. 2.

Luc. 2.

Non Medea
sed poti⁹ Chad
mo hæc fabu-
la tribuitur.

cōscio etiam Senatu plurimo, in curia viginti & tribus vulneribus confossus interijt. In qua con iuratione fuisse amplius sexaginta conscios ferunt. Duo Bruti & Caius Cæsius aliq; focij strictis pugionibus in Capitolium secesserunt: diu deliberatum est utrū Capitolium cum authoribus cedis oporteret incēdi. Corpus eius raptū populus dolere stimulatus, in foro fragmentis tribunalium ac subselliorum cremauit. Percē- fuit latitudinem Regni sui Roma cladibus suis, atque in suam conuerfa cædem singulas quasque gentes ibidem, vbi domuit, vindicauit. Asiæ, Europæ, atque Africæ, non dico tribus mundi partibus, sed totis trium partium angulis, edidit gladiatores suos, feriatisque inimicis spectaculum miserie vltionis ingessit. Nec tamē sufficit ipsas quque cum authoribus causas fuisse consumptas, recidua semina in eodem agro germinant, magna continuo mentibus malorum incrementa cum magno sudore factura: victor ciuilis belli à ciuibus, Cæsar occiditur, in cædem vnus trahuntur agmina cōsciorum. Certum enim erat quia Cæsar indigne peremptus, plures posset habere vltores. Plurim atque nobilitas vna simul catena sceleris copulatur, ne fortē tanta malorum materia non belli magnitudine suppleatur, sed vindictę breuitate tenuetur. Medeam illam fabulæ ferunt, dentes quondam fuisse serpentis, è quibus quasi competentes semini segetes, armati homines terra emerferunt, seseq; mox inuicem pugnādo prostrauerunt. Equidem hoc Poetarum commenta fixerunt. Nostra autem Roma Cæsare oc-

A ciso, quanta decineribus eius agmina armata parturijt: quāta bella in testimonium miseræ sæcunditatis non legenda pueris, sed spectanda populis excitauit? & tamen horum omnium malorū initium superbia est. Inde exarserūt bella ciuilia, inde iterum pullularunt. Non ergo iniusta cædis est eorum qui eam iniuste confectantur, si ambitionis æmulatio per ipsos atque in ipsis & agitur & punitur, donec qui detrectauere collegium discant ferre dominatum: summaque Imperij totius ad vnum redacta, lōgē aliud omnes homines viuendi genus subeant, vt omnes humiliter placere studeant, non insolenter ostendere. Sed ad tam salubrem humilitatis doctrinā magistro opus est. Itaque oportunē compositis rebus, Augusti Cæsaris temporibus, natus est Dominus Christus: qui cum in forma Dei esset, formam serui humiliter assumpsit: vt tunc demum ap- tior fieret humilitatis institutio, quando iam per totum mundum pœna superbiæ omnibus esset exemplo,

Augusto re-
gnante natus
est Christus.

Eutropius lib. 7. rerum Romanarū, in vita Augusti Cæsaris.

D I G I T V R eo tempore, id est, I quadagesimosecundo Imperij sui anno, quo firmissimam verissimamq; pacem ordinatione Dei Cæsar composuit, natus est Christus, cuius aduentui pax famulata est: in cuius ortu audientibus hominibus exultantes Angeli cecinere? Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

Christus natus.

Luc. 2.

TEX.

TEXTVS.

In hoc vobis signum. Et inuenietis infantem pannis involutum: & positum in praesepe. Et subito facta est cum Angelo multitudo militiae caelestis laudantium Deum & dicentium: Gloria in altissimis Deo: & in terra pax hominibus bonae voluntatis.

*Ambros. in Luc. lib. 2. cap. 2.
de Angelorum laudatione.*

Et facta est cum Angelo multitudo exercitus caelestium laudantium Deum & dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonae voluntatis. Bene Angelorum nominantur exercitus, qui ducem caelestis militiae sequebantur. Cum igitur laudem Angeli, nisi Domino suo diceret? iuxta quod scriptum est: *Laudate Dominum de caelis, laudate eum in excelsis, laudate eum omnes Angeli eius.* Impleta igitur Prophetia est: laudatur de caelis Dominus, & videtur in terris. De quo sanctus Marcus ait: *Quia cum bestiis erat, & Angeli ministrabant ei: ut in altero misericordiae insigne, in altero diuinae indicium potestatis agnoscas.* Tuum est quod bestias patitur, suum quod ab Angelis praedicatur.

August. quest. ex nouo Testam. quest. 49.

CVR Saluator cum sanctus natus sit, & Christus Dominus in ipsa natiuitate appellatus, baptizatus est, cum baptisma purificationis causa sit & peccati? Verum & manifestum est creatorem non eguisse baptismo, quia Christus non factus, sed natus est, dicē

A te Angelo pastoribus. *Ecce natus est nobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus.* Denique sciens Ioannes sanctitatem eius, prohibebat eum à baptismo; Saluator vero institit fieri oportere, non utique propter peccatum suum, sed propter implendam iustitiam. Dignum enim erat ut ipse exemplo esset futuris filiis Dei, qui per baptismum filios Dei fieri docebat: & qui creditibus Spiritum sanctum à Deo dari promittebat, debuisset istud in semetipso visibiliter demonstrare, quo comperto credentes inuisibiliter se posse Spiritum sanctum habere sperarent: nam Saluator utique, cum de Spiritu sancto nascitur, purificatum corpus habuit. Vnctio enim carni eius spiritaliter in utero Virginis data est: Spiritus enim sanctus purificauit quod de Maria Virgine in corpus Saluatoris, profecit: & haec est vnctio carnis corporis Saluatoris quare & natus Christus est appellatus. Quod enim per olei vnctionem praestabat Deus ministerio Prophetarum, his qui in Reges vnguntur: hoc praestitit Spiritus sanctus homini Christo, addita expiatione: quia anteriores Christi solam potestatem imperij accipiebant per vnctionem: Saluator autem & potestatem accepit homo natus, & purificatus est natus: incongruum enim erat, ut Dei filius in corpore peccatis subdito nasceretur. Hominis ergo causam

Luc. 2.

Quare Christus baptizatus est?

Christus vnctio significat.

causam suscipiens, & per regenerationem filios Dei fieri docens, baptizari debuit, vt in se hoc ostenderet ratum: facile enim probatum habetur & suadetur quod dicitur, si à magistro fieri videatur: sic vtrique & virtutum insignia oportuit fieri, vt iam Filius Dei apparens, per mysterium regenerationis medelam daret corporis passionibus: vt exemplo esset futuris fratribus, quia per regenerationem accepit vnus quisque potestatem virtutis.

Iustus Episcopus Orgelitanus in Cantica Salomonis.

VOX Ecclesiæ hæc est, venientis ad Christum in osculo, offensam quam apud Deum homines peccando contraxerant, resolui cupientis, & pacem in quam essemus Deo Patri inimici, per ipsum Filium eius reconciliamur, inuenire desyderantis. Propter quod Propheta ad Deum: *Pacem tuam Domine da nobis, & omnia reddidisti nobis.* In Euangelio quoque redeuntem à regione longinqua. *Filium pater deosculatus est.* Tunc enim quodammodo venientibus ad se, osculum tradidit, quando vnicum suum in homine nasci voluit, per quem etiam vt ei pacis vinculo adhæreamus, attribuit. Denique & Angeli nascente Christo. *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Idcirco voce cõsona clamauerunt, quia ipsum, qui est pax nostra, nobis vtrique talia dicens, do, perspicue docuerunt. (2.)

A D. Andreas Ierosolymitanus in Salutationem Angelicam.

GLORIA in altissimis Deo, ac in terra pax, in hominibus bonæ voluntatis. Gloria, qua per Christum genus humanum est gloriosum factum, supra cælorum orbis euectior ac omnem supra principatum, & potestatem virtutemque elatū, vt habet magnus ille Apostolus. Pacem autē quam ipsemet, interponendo se nobis restituit, coniunctis cum terrestribus arte cælestibus, ac nouam redeundi in cælos semitā terrigenis gratuito donauit. Bonā autem voluntatē, qua ipsemet benè placuit Patri, Filium suum dilectum ad condemnatos nos mittere, vt probatam & acceptam Patri per ipsum salutē, quasi conscientias Patri in nobis expleret.

C Fulgentius ad Momimum, libr. 2.

QUID vero est illius incarnationis Dominicæ mysterio factū, nisi vt diuissa vniretur, & discordantiæ pacarentur? Testis est enim Paulus de Christo: *Quia ipse est pax nostra, qui fecit Veramque vnum, & medium parietem mæriæ soluens, inimicitias in carne sua, legem mandatorum decretis euacuans, vt duos condat in semetipsum in vnum novum hominem faciens pacem, vt reconciliet ambos in vno corpore Deo, per crucem interficiens inimicitias in semetipso, & veniens Euangelizauit pacem, his qui longe, & pacem his qui prope, quia in ipso habemus ambo accessum in vno spiritu ad Patrem.* Hoc ergo factum est charitate diuina, vt ex ipso spiritu corpus illius capitis esset renatum, de quo ipsum caput est natum. Et nobis hoc necesse-

Ephes. 1.

Christi incarnatione nobis pax & unitas cum Deo est.

Ephes. 2.

N cessa-

Psal. 18.

Per Spiritum
sanctum &
Christus na-
tus est & Ec-
clesia renata

cessarium nobis est, ut sicut ex Spi-
ritu sancto natus est Christus, quā-
do Deus vnigenitus in vtero Vir-
ginis vnitus homini suo. *Tanquam
sponsus processit de thalamo suo.* Sic
Ecclesia dono Spiritus sancti ad-
hæreat Christo, tanquam mulier
viro suo, & tanquam corpus capi-
ti suo.

*Sermo Beati Fulgentij de
duplici natiuitate Christi,
vna æterna ex Patre, al-
tera temporali ex
Virgine.*

Verbum Dei
genitum à Pa-
tre, non factū

monstrat
- on oration
r & qd d
Joan. 1.
ap

CVPIENTES aliquid de
huius Diei solennitate nar-
rare, simulque considerantes illud
vnū Verbum, de quo dicere volu-
mus, nulla inuenimus verba, qui-
bus sufficienter aliquid dicere va-
leamus. Est enim hoc Verbū, nō
quod definit prolatum, sed quod
permanet natum; non trāsitoriū,
sed æternū; non factum à Deo
Patre, sed genitum; nec solum ge-
nitum, sed etiam vnigenitum: v-
num quippè Verbum Deus Pater
genuit de seipso, per quod animā
creauit ex nihilo. *In principio erat
Verbum, & Verbum erat apud Deum, &
Deus erat Verbum, hoc erat in principio
apud Deū. Omnia per ipsum facta sunt,
& sine ipso factum est nihil.* In hoc au-
tē quod per illud Verbum Deus
Pater omnia fecit, ostēditur, quia
hoc Verbum genuit ipse, nō fecit.
Illud igitur Verbū de Deo, Deus
est, de Creatore Creator est. Vn-
de hoc in se naturaliter habet ef-
fe, quod Pater est. Natus est itaq;
de Patre Deo Filius Deus, alter
in persona, non alius in natura.
Semper apud Patrem, semper cum
Patre, semper de Patre, semper in
Patre. Semper apud Patrē, cū quo
illi est naturalis immensitas. Sem-

Aper cum Patre, cū quo illi vna est
naturalis æternitas. Semper de Pa-
tre, de quo illi est naturaliter æter-
na natiuitas. Semper in Patre, cū
quo illi est vna naturaliter æqua-
lisque diuinitas. Et alter quidem
ille Pater est, alter ille quod Filius
est: neuter tamen alter Deus, quia
Pater & Filius vnus est Deus. Qua
propter, quoniam de Patre Deo &
Filio Deo, nascitur sermo, digne
dicimus alterum esse Patrem, al-
terum Filium, discretas personas
genitoris genitiq; mostramus: cū
vero dicimus vnum Deum esse Pa-
trem, & Filium, ipsam vnam natu-
ram indiscretæ natiuitatis osten-
dimus. Altera est enim persona ge-
nitoris & geniti. Quomodo vero
sufficienter aut digne loqui pote-
rit quis? De quo? Homo de Deo,
mortalis de immortalī, visibilis
de inuisibili, mutabilis de incom-
mutabili, opus de opifice, de crea-
tore creatura, de factore factura,
paruus de immenso, temporalis
de æterno, humilis de altissimo
plasmatus ē limo, de illo qui om-
nia creauit ex nihilo. Cuius est
innarrabilis gratia, qua nos omni-
potentissima miseratione salua-
uit, qui & opus creatricis omni-
potentiæ gratis fecit, & opus gratiæ
saluatricis omnipotenter imple-
uit. Illic habens potestatem con-
dendi & regendi creaturam suam,
hic habens potestatem ponendi
& sumēdi pro nobis animā suam.

D Omnipotentiam vero nunc dici-
mus, qua Verbum, quod in princi-
pio erat, & apud Deū erat, & De-
us erat, fecit omne quod nouerat, gra-
tiam vero qua verbum caro factū,
*venit querere, & saluum facere, quod
perierat.* Omnipotentiam, qua fe-
cit omnem diem gratiam, qua cer-
to die concipi, & certo die digna-
tus est nasci. Idem igitur minora-
tus paullō minus ab Angelis, in
die

Vna natura
diuina illius
verbi cū Pa-
tre.

Nō potest ho-
mo de Deo
sufficienter
loqui.

Matth. 16.

*Duplex dies
Christi ater-
nitatis & tem-
poris.*

die factus est hominum, qui co-
ternus & æqualis Deo Patri dies
sanctorum semper est Angelorū,
de ipso quippè Propheta dicit. Be-
ne nunciante diem de die, saluta-
re eius. Quid est diem de die, nisi
Filium de Patre, est igitur de Pa-
tre Filius; de die dies: sed tamē Pa-
ter Filius, nō duo dies, sed vn⁹ est
dies: est de Patre Filius, de Deo
Deus. Pater tamē & filius nō duo
Dij, sed vnus est Deus. Vn⁹ igitur
dies æternitatis simul Pater & Fi-
lius à nobis agnoscitur, in diē au-
tē tēporis solus filius inuenitur;
dies etenim æternus Pater & Fi-
lius nostrum corpus & animam fe-
cit, in die vero temporis, solus fi-
lius nostrum corpus animamque
suscepit. Christus dies æternus, v-
nigenitus, in forma Dei manens:
Christus in die temporis vnigeni-
tus formam serui accipiens. Chri-
stus dies æternus, diues perma-
nes, vt conderet nos Christus in
die temporis, pauper factus vt re-
dimeret nos. Dies æternus Chri-
stus Deus de Deo Patre. Christus
in die temporis Deus homo de
Virgine matre: Christ⁹ dies eter-
nus, verbum eructauit de corde
Patris: Christus in die temporis,
Verbū caro factum, de vtero Vir-
ginis matris. Christus dies ater-
n⁹, Deus verus de Deo vero: Chri-
stus in die temporis sponsus, pro-
cedens de thalamo suo, dies ater-
nitatis Christus, Angelos sanctos
creans. Dies in tempore Christus
homines saluans. Dies æternita-
tis Christus, in cælo sanctos An-
gelos pascēs: dies temporis Chri-
stus homines in terra reficiens. Vt
enim panem Angelorum man-
ducaret homo. Creator Angelo-
rum factus est homo, vtrosque
pascens, & integer permanens.
Quam bonus panis, qui & Ange-
los pascit per speciem, vt de ipso

*Christ⁹ panis
Angelorum
& hominum*

A facientur in patria, & nos pascit
per fidem, ne deficiamus in via.
Ille panis, qui seipsum dat Ange-
lis gaudium stabilitatis, seipsum
dedit hominibus ad remedium
sanitatis. Et qui est Angelorum
esca, nobis factus est medicina.
Veruntamen hic, dilectissimi fra-
tres, attēdite magnitudinem gra-
tiæ & agnoscite, quid Deus ho-
minem dignatus est prerrogare?
Christus enim Dei Filius, de ve-
ro Deo, Deus verus, & vnus cum
Patre naturaliter Deus, semper
ex se ipso sanctos Angelos pas-
cit, sed tamen Angelicam natu-
ram Dei Filius non accepit. Vt
autem suam charitatem Deus cō-
mendarēt in nobis, Filius eius na-
turam nostram suscepit ex nobis,
& Deus vnigenitus, qui panis est
Angelorum, vt etiam hominem
seipsum faceret panem, simul ho-
minis & animam suscepit & car-
nem. Accepit vtramque veram,
vtramque sanctam, vtramque mū-
dam. Accepit animam nostram si-
ne iniquitate, accepit animam no-
stram cum mortalitate, accepit
animam iustam, per quam nostris
animabus iustitiam redderet: car-
nem verò propterea dignatus est
habere mortalem, vt secundum
ipsam moriens mortem vince-
ret, secundum ipsam etiam resur-
geret, per quam nostra corpora
fiscitaret. Magnum mysterium,
(dilectissimi fratres) magum di-
uinæ dilectionis indicium. Ho-
mo Deum contemnens, à Deo
discessit, Deus hominem diligēs,
ad homines venit. Dilexit impiū,
vt faceret iustum: dilexit infirmū
vt faceret sanum: dilexit peruer-
sum vt faceret rectū: dilexit mor-
tum vt faceret viuum. Et quid am-
plius dicam? Quandoquidē Deus
vnigenitus humanam naturam
tantum dilexit, vt eam non so-

*Præ rogati a
ua hominum
ex incarna-
tione Verbi*

*Dilectio Dei
erga gen⁹ hu-
manum*

Humana natura
in se Christo
super Angelos collocata
est.

Comparatio
huius de capite
ad Mariam co-
ceptientem,
quid Adam
perdidit,
quid Christus
contulit.

Incipit
Evangelium
secundum
Mattheum

sum à potestate mali Angeli liberaret, verum etiam in seipso super omnes bonos Angelos in Patris dextra collocaret. Natura enim quæ in primo homine mundum peccato polluit, ipsa in secundo homine mundum à peccato munda-uit. Primus homo de terra terrenus, & secundus homo de cælo celestis. Primum hominem mulier corrupta mente decepit; secundum hominem Virgo incorrupta virginitate concepit. In primi hominis coniuge, nequitia Diaboli seductam deprauauit mentem; in secundi autem hominis matre, gratia Dei & mentem integram seruauit & carnem. Menti contulit firmissimam fidem, carni abstulit omnino libidem. Quoniam igitur miserabiliter pro peccato damnatus est homo, ideo sine peccato mirabiliter natus est Deus homo. Attendite, fratres, medicinalis gratiæ lineas, diuina nobis benignitate monstratas. Tunc ad Euam Angelus malus accessit, ut per eam homo, quem Deus fecerat, à Deo separaretur: nunc autem ad Mariam bonus Angelus venit, ut in ea, humanæ naturæ, Deus vnigenitus vniretur. Venit ad Euam Diabolus, ut vitam nobis malignus auferret: Venit ad Mariam Gabriel, ut vitam reddendam hominibus nunciaret. Per primi hominis culpam, cepit Diabolus homini dominari, per secundi hominis gratiam, cepit ab homine superari. Super primum superbus: sub secundum captiuus. Per illum nos captiuatos tenuit: per istum nos liberatos amisit. Primus Adam nobis author extitit culpæ: nouissimus Adam nobis author extitit gratiæ. Ille de limo plasmatus terrenos protudit: iste de Spiritu sancto natus, cælestes effecit. Per illum perdidimus

A mus gratiam priorem: per istum recepimus ampliorem. Ille quippe nobis intulit peccati maculam, cum qua nasceremur ad supplicium: iste nobis contulit iustificationis gratiam, ut renasceremur ad Regnum. Per illum nos filios seculi generatio carnalis efficit; per istum nos filios Dei generatio spiritalis exhibuit: ille nos vitijs subdidit: iste nos florere virtutibus fecit. Ille nos per vitia deiecit, quod primus cecidit: iste nos per virtutes cleuat, quod primus ascendit. Ille quippe primus cecidit in infernum: iste primus cecidit in cælum. Interea, fratres, dignum est, ut in die Dominicæ natiuitatis, diem quoque Dominicæ resurrectionis solenniter audiat. Vnigenitus enim Deus, sicut pro nobis dignatus est nasci, sic pro nobis secundum carnem dignatus est mori, dignatus est suscitari. Iste dies est visitationis, ille redemptionis. Opus enim gratiæ, qua nos Deus vnigenitus saluos fecit, conceptus in utero cepit, ipsumque opus gratiæ de sepulchro resuscitatus impleuit. Cōceptus in utero, factus est participes mortis nostræ: resurgens de sepulchro fecit nos participes vitæ suæ. Nunc itaque omnes Dominum exoremus, ut sicut in isto die gaudium suo populo tribuit, ad illum quoque diem omnes cum gaudio & pace perducatur, populumque suum in fide & charitate custodiat. Amen.

Dies natiuitatis,
dies resurrectionis.

August. de Trinitate libr.

13. cap. 10.

E OS itaque, qui dicunt, ita ne Deo defuit modus alius quo liberaret homines à miseria mortalitatis huius, ut vnigenitum Filium Deum sibi coeternum, hominem

Cur sic Deus
refletuit hominem.

minem fieri vellet, induendo humanam animam, & carnem, mortalemque factum mortem perpeti: parum est sic refellere, vt istum modum quo nos per mediatorem Dei & hominum, hominē Christum Iesum Deus liberare dignatur, asseramus bonum & Diuinæ congruum dignitati, verum etiam vt ostendamus non alium modum possibilem Deo defuisse, cuius potestati cuncta æqualiter subiacerent, sed sanandæ nostræ miseræ conuenientioremodum alium non fuisse nec esse oportuisse. Quid enim tam necessarium fuit ad erigendam spem nostram, mentesque mortalium, conditione ipsius mortalitatis abiectas, ab immortalitatis desperatione liberandas, quàm vt demonstraretur nobis quanti nos penderet Deus, quantumque diligeret? Quid vero huius rei tanto isto indicio manifestius atque præclarius, quàm vt Dei Filius immutabiliter bonus, in se manēs, quia erat, & à nobis, & pro nobis accipiens quod non erat, præter animæ suæ naturæ detrimentum, nostrum dignatus inire consortium, prius sine vlllo malo suo merito mala nostra perferret: ac si iam credentibus quātum nos diligat Deus, & quod desperabamus, iam sperātibz, dona in nos sua, sine vllis bonis meritis nostris? Imo præcedentibus & malis meritis nostris, indeuitate largitate conferret, quia & ea quæ dicuntur merita nostra, dona sunt eius? Vt enim fides per dilectionem operetur, charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctū, qui datus est nobis. Tunc est autem datus, quando est Iesus resurrectione clarificatus. Tūc enim eum se missurum esse promisit & misit, quia tunc, sicut de illo scriptum est, & ante

A prædictum. *Ascendit in altum captiuauit captiuitatem, dedit dona hominibus.* Hæc dona sunt merita nostra, quibus ad summum bonum immortalitatis & beatitudinis peruenimus. Commendat autem. *Cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est.* Multo magis iustificati nunc in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Adhuc addit & dicit, si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filij eius, multo magis recōciliati salui erimus in vita ipsius. Quos peccatores dixit prius, hos posterius inimicos Dei, & quos prius iustificatos in sanguine Iesu Christi, eos posterius reconciliatos per mortem Filij Dei. Et quos prius saluos ab ira per ipsum, eos postea saluos in vita ipsius. Non ergo ante istā gratiā quoquomodo peccatores, sed in talibus peccatis fuimus, vt inimici essemus Dei. Superius autem idem Apostolus nos peccatores & inimicos Dei, duobus identidem nominibus appellauit: vno, velut mitissimo, alio tamen atrocissimo, dicens. Si enim Christus cum infirmi essemus adhuc, iuxta tempus pro impijs mortuus est. Quos infirmos, eosdem impios nuncupauit. Leue aliquid videtur infirmitas, sed aliquando talis est, vt impietas nominetur. Nisi tamen infirmitas esset, medicum necessarium non haberet. Qui est Hebraicæ Iesus, Græce Sotir, nostra autem locutione Saluator. Quod verbum Latina lingua antea non habebat, sed habere poterat, sicut potuit quando voluit. Hæc autem Apostoli sententia præcedens, vbi ait: Adhuc cum infirmi essemus, iuxta tempus pro impijs mortuus est, cohæret his duabus sequentibus, quarum in

Ephes. 4.

Rom. 5.

Cap. 11. Tri-
nitas simul co-
perata est re-
deptione ho-
minis.

Rom. 8.

Ephes. 1.
Gal. 2.

una dixit, peccatores, in alia ini-
micos Dei, tamquam illis singulis
reddiderit singula, peccatores ad
infirmos, inimicos Dei referens
ad impios. Sed quid est iustifica-
ti in sanguine ipsius? Quæ vis est
sanguinis huius, obsecro, ut in eo
iustificentur credentes? Et quid
est, reconciliati per mortem Fi-
lij eius? Ita ne verò cum irascere-
tur nobis Deus Pater, vidit mor-
tem Filij sui pro nobis & placatus
est nobis? Nunquid ergo filius e-
ius vsque ad eò nobis iam placatus
erat, ut pro nobis etiam dig-
naretur mori. Pater verò vsque
ad eò adhuc irascebatur, ut nisi
Filius pro nobis moreretur, non
placaretur? Et quid est quod alio
loco idem ipse Doctor gentium.
*Quid (inquit) ergo dicemus ad hæc? Si
Deus pro nobis, quis contra nos? Qui pro
proprio Filio suo non pepercit, sed pro no-
bis omnibus tradidit illum.* Quomodo
non etiam cum illo omnia nobis
donauit? Numquid nisi iam pla-
catus esset Pater, proprio Filio
non parcens pro nobis, eum tra-
deret? Nonne videtur hæc illi ve-
lut aduersa esse sententia? In illa
moritur pro nobis Filius, & re-
conciliatur nobis Pater per mor-
tem eius. In hac autem tamque
prior nos dilexerit Pater, ipse pro
pter nos Filio non parcat, ipse pro
nobis eum tradidit ad mortem.
Sed video quod & antea Pater di-
lexit nos, non solum antequam
pro nobis Filius moreretur, sed
antequam conderet mundum, ip-
so teste Apostolo, qui dicit. *Sicut
elegit nos in ipso ante mundi constitu-
tionem.* Nec Filius Patre sibi non
parcente pro nobis, velut mutus
est traditus, quia de ipso dictum
est. *Qui me dilexit, & tradidit seipsum
pro me.* Omnia ergo simul & Pa-
ter & Filius & amborum Spiritus
pariter & concorditer operantur,

A tamen iustificati sumus in Chri-
sti sanguine, & reconciliati su-
mus Deo per mortem Filij eius.
Et quomodo id factum sit, ut po-
tero etiam hic quantum satis vi-
debitur explicabo. Quadam ius-
titia Dei in potestatem Diaboli
traditum est genus humanum, pec-
cato primi hominis in omnes v-
triusque sexus communione nas-
centes originaliter transeunte,
& parentum primorum debito v-
niuersos posteros obligante. Hæc
B traditio prius in Genesi signifi-
cata est, ubi cum serpenti dictum
esset. *Terram manducabis.* Homini
dictum est. *Terra es, & in terram
ibis.* Eo quod dictum est, in terram
ibis, mors corporis prænnunciata
est, quia nec ipsam fuerat exper-
turus si permansisset ut factus est
rectus. Quod verò viuēti ait. *Ter-
ra es?* Ostendit totum hominem
in deterius commutatum. Tale
est enim: *Terra es*, quale istud.
C *Non permanebit spiritus meus in homi-
nibus istis, quoniam caro sunt.* Tunc
ergo demonstrauit eum ei tradi-
tum, cui dictum fuerat: *Terra mā-
ducabis.* Apostolus autem aper-
tius hoc prædicauit, ubi dicit: *Et
vos cum essetis mortui delictis & pec-
catis vestris, in quibus aliquando am-
bulastis, secundum seculum mundi hu-
ius, secundum Principem potestatis aer-
is, spiritus huius, qui nunc operatur in
filijs diffidentia, in quibus & nos om-
nes aliquando conuersati sumus in de-
siderijs carnis nostræ, facientes volunta-
tes carnis, & affectionum, & eramus
natura filij iræ, sicut & ceteri.* Filij
diffidentia sunt infideles, & quis
hoc non est antequam fidelis fiat?
Quo circa omnes homines ab ori-
gine sub Principe sunt potesta-
tis aeris, qui operatur in filijs dif-
fidentia. Et quod dixi ab origi-
ne, hoc est, quod dicit Apostolus,
natura & se fuisse sicut cæteros:

natura

Cap. 11.
Homo quo-
modo perijt.

Genes. 3.

Genes. 6.

Ephes. 2.

Homo tradi-
tus in potesta-
tem Diaboli
quomodo in-
telligatur.

natura, scilicet, vt est deprauata peccato, non vt recta creata est ab initio. Modus autem iste quo traditus est homo in Diaboli potestatem, non ita debet intelligi, tamque hoc Deus fecerit, aut fieri iusserit. Sed quod tantum permiserit, iuste tamen. Illo enim deferente peccantem, peccati author illico inuasit. Nec ita fane Deus, deseruit creaturam suam, vt nō se illi exhiberet Deū creantem & viuificantem, & inter panalia mala etiam bona malis multa præstantem. Non enim continuit in ira sua miserationes suas, nec hominem à lege suæ potestatis amisit, quando in Diaboli potestate esse permisit: quia nec ipse Diabolus à potestate omnipotentis alienus est, sicut nec à bonitate. Nam maglini Angeli, vnde qualicumque subsisteret vita, nisi per eum qui viuificat omnia? Si ergo commissio peccatorum per iram Dei iustam hominem subdidit Diabolo, profecto remissio peccatorum per reconciliationem Dei benignam, eruit hominem à Diabolo. Non autem Diabolus potentia Dei, sed iustitia superandus fuit. Nā quid omnipotente potentius? Aut cuius creaturæ potestas, potestati Creatoris comparari potest? Sed cum Diabolus vitio peruersitatis suæ factus sit amator potentie, & desertor oppugnatione iustitiæ: sic enim & homines eum tanto magis imitantur. Quanto magis neglecta, vel etiam perosa iustitia potentie student, cuiusque vel adeptione lætantur, vel inflantur cupiditate: placuit Deo, vt propter eruendum homines de Diaboli potestate, non potentia Diabolus, sed iustitia vinceretur, atque ita & homines imitantes Christum, iustitia quærentes Dia-

bolus vincere, non potentia. Nō quod potentia quasi mali aliquid fugienda sit, sed ordo seruandus est quo prior est iustitia. Nam quāta potētia potest esse mortalium? Teneat ergo mortales iustitiam, potentia immortalibus debetur, cui comparata quantalibet eorum hominum qui potentes vocantur in terra, ridicula infirmitas inuenitur, & ibi foditur peccatori fouea, vbi videntur mali plurimum posse. Cantat autem iustus & dicit. *Beatus homo quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum. Vt mitiges ei a diebus maligenis, donec fodiat peccatori fouea. Quoniam non repellet Dominus plebem suā, & hereditatem suam non derelinquet. Quoadusque iustitia conuertatur in iudicium, & qui habeant eam omnes re-cto sunt corde.* Hoc ergo tempore, quo differtur potētia populi Dei, nō repellet Dominus plebem suā, & hereditatem suam non derelinquet, quantalibet acerba & indigna ipsa humilis atque infirma patiatur, quoadusque iustitia, quam nūc habet infirmitas priorum cōuertatur in iudicium; hoc est, iudicandi, accipiat potestatem. Quod iustis in fine seruatur, cum præcedentem iustitiam ordine suo fuerit potentia subsecuta. Potentia quippè adiuncta iustitiæ, vel iustitia accedens potentie, iudiciariam potestatem facit: pertinet autem iustitia ad voluntatem bonam. Vnde dictum est ab Angelis nato Christo. *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Potentia vero sequi debet iustitiam, non præire. Ideo & in rebus secundis ponitur, id est, prosperis. Secundæ autem à sequendo sunt dictæ. Cū enim beatum faciunt, sicut superius disputauimus, duæ res, bene velle, & posse quod velis, non

Diabolus superatus non potentia sed iustitia.

Psalm. 93.

Cap. 13.
Iure non vt
placuit homi-
nē redimere.

Lucæ. 2.

Secundæ res
vnde dicitur.

debet esse illa peruersitas, quæ in eadem disputatione notata est, vt ex duabus rebus quæ faciunt beatum, posse quod velit, homo eligat, & velle quod oportet negligat, cum prius debeat habere voluntatem bonam, magnam vero postea potestatem. Bonam porro voluntas purganda est à vitijs, à quibus si vincitur homo, ad hoc vincitur vt male velit; & bonam voluntas eius quomodo erit? Optandum est itaque vt potestas nunc detur, sed contra vitia, propter quæ vincenda potentes volunt esse homines, & volunt propter vincendos homines, vt quid hoc, nisi vt verè victi falso vincant, ne sint veritate sed opinione victores. Velit homo prudens esse, velit fortis, velit tēperās, velit iust⁹: atq; vt hoc veraciter possit, potētia planè oportet, atq; appetat vt potēs sit in seipso, & miro dono aduersus seipsum pro seipso. Cætera verò quæ bene vult, & tamen non potest, sicut est immortalitas, & vera ac plena felicitas, desiderare non cesset, & patienter expectet.

Idem eodē in libr. cap. 17.

utilitas in-
carnationis.

S V N T & alia multa, quæ in Christi incarnatione, quæ superbis displicet salubriter intue da atque cogitanda sunt. Quorum est vnum, quod demonstratum est homini, quem locum haberet in rebus quas cōdidit Deus, quandoquidem sic Deo coniungi potuit humana natura, vt ex duabus substantijs fieret vna persona, ac per hoc iam ex tribus, scilicet, Deo, anima & carne: vt superbi illi maligni spiritus qui se ad decipiendum quasi ad adiuvandum medios interponunt, nō ideo se audeant homini præponere, quia non habent carnem:

- A** & maxime quia & mori in eadem carne dignatus est Filius Dei, ne ideo illi tamquā Deos se coli per suadeāt. Quia videtur esse immortales. Deinde vt gratia Dei in nobis sine vllis precedentibus meritis in homine Christo commendaretur, quia nec ipse tanta vnitate Deo vero cōiunctus vna cū illo persona, id est, ipse homo assumptus, mox vt homo etiam Deus Filius Dei viueret, vllis est precedentib⁹ meritis affectus. Sed ex quo homo esse cæpit, ex illo est & Deus, vnde dictum est. *Verbum caro factum est.* Etiam illud est, vt superbia hominis, quæ maximè impedimento est, ne inhæreatur Deo, per tantā Dei humilitatem redargui posset atq; fanaria: de se atque homo quā longè recesserit à Deo, & quid illi valeat ad medicinalē dolorem, quando per talem mediatorem redit, qui hominib⁹ & Deus diuinitate subuenit, & homo infirmitate cōuenit. Quod autem maius obedientiæ nobis præberetur exēplū, qui per inobedientiam perijeramus, quā Deo Patri Deus Filius obediens vsque ad mortē crucis? Quod præmium tantæ obedientiæ, vbi ostenderetur melius quā in carne tanti mediatoris, quæ ad vitam resurrexit æternam? Pertinebat etiam ad iustitiam bonitatemq; Creatoris, vt per eandem rationalem creaturam superaretur Diabolus, quam se superasse gaudebat, & de ipso genere venientē, quod genus origine viciata, per vnū tenebat vniuersum.

Ioan. 1.
Superbia obij-
cem ponit vs
homo non ad
hæreat Deo.

*Irenæus, aduersus, hereses
lib. 3. cap. 20. Quæ causa fuit
vt Verbū Dei caro fieret.*

O S T E N S O manifestē,
quod in principio Verbum
existens

existēs apud Deum, per quem omnia facta sunt, qui & semper aderat generi humano, hunc nouissimis tēporibus secundū pręfinitū tēpus à Patre vnitum suō plasmātī passibilem hominē factū, exclusa est omnis contradictio dicentī, si ergo tunc nat⁹ est, non erat ante Christus. Ostendimus enim quia nō tunc capit Filius Dei existens semper apud Patrem, sed quādo incarnatus & homo factus, longam hominū expositionem in se ipso recapitulauit, in compendio nobis salutem pręstans, vt quod perdideramus in Adam, idest, secundū imaginem & similitudinē esse Dei, hoc in Christo Iesu recipemus. Quia enim non erat possibile eum hominem, qui semel victus fuerat, & elusus per obedientiam replasmare, & obtinere brachium victorię, iterum autem impossibile erat, vt salutem perciperet, qui sub peccato ceciderat, vtrāque operatus est Filius Verbum Dei existens, à Patre descendens, dispensationem cōsumās salutis nostrę, cui credere nos indubitate adhortans, verum dicit. *Ne dixeris in corde tuo: Quis ascēdet in calum, hoc est Christum deducere. Aut quis descendet in abyssum? Hoc est Christum à mortuis reuocare.* Deinde infert. *Quoniā si confitearis in ore tuo Dominum Iesum, & credideris in corde tuo, quoniā Deus illum excitauit à mortuis, saluus eris.* Et rationem reddidit propter quā causam hec fecit Verbū Dei, dicens: *In hoc enim Christus, & vixit & mortuus est, & resurrexit vt viuorum & mortuorum dominetur.* Et iterum ad Corinthios scribens ait. *Nos autē annunciamus Christū Iesum crucifixū.* Et infert. *Calix benedictionis cui benedicimus, nonne cōmunicatio sanguinis est Christi?* Quis est autem qui cōmunicat nobis de escis? Vtrū is

A qui ab illis affigitur sursum Christus super extēsus loco, idest, funi, & formauit eorū matrem, an vero qui ex Virgine est. *Emanuel qui butyrū & mel māducauit.* De quo ait Propheta. *Et homo est, & quis cognoscit eū?* Hic idē à Paulo annuntiabatur. *Tradidi enim (inquit) vobis in primis, quoniā Christus mort⁹ est pro peccatis nostris, secundū Scripturas.* Manifestū est igitur quoniam Paulus alterū Christū nescit, nisi & hunc solum, qui & passus est & sepult⁹ est, & resurrexit qui & natus est. Quē & hominē dixit. Cū enim dixisset, si autem Christus annūciatur, quoniā à mortuis resurrexit, intulit rationē reddēs incarnationis eius. *Quoniā per hominem mors, & per hominē resurrectio mortuorū.* Et vbiq; in passione Domini nostrę & humanitate & mortificatione eius, Christ⁹ vsus est nomine, quemadmodum in illo. *Noli esca tua perdere illū, pro quo Christus est mortuus.* Et iterum. *Nunc autem in Christo vos, qui aliquando fuistis longe, facti estis proximi in sanguine Christi.* Et iterū. *Christus nos redemit de maledictō legis, factus pro nobis maledictū, quoniā scriptū est. Maledictus omnis qui pendet in ligno.* Et iterum. *Et pereat infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est?* Significās quoniā non Chrs impassibilis descēdit in Iesum, sed ipse Iesus Chrs cū esset, passus est pro nobis, qui discubuit & resurrexit, qui descendit & ascendit, Filius Dei, Filius hominis factus est. Quemadmodum & ipsum nomen significat. In Christi enim nomine subauditur, qui vixit, & ipse qui vnctus est. Et ipsa vnctio in qua vnctus est. Et vnxit quidem Pater, vnctus est vero Fili⁹, in spiritu qui est vnctio, quē admodum per Esaiam ait sermo. *Spiritus Dei super me, propter quod vnxit me.* Significās & yngentem

Esai. 7.

1. Chor. 13.

161.

Rom. 14.
Epl. 2.
Gala. 3.

Christ⁹ passibilis natus.

Deut. 21. &
23.

1. Chor. 8.

Esai. 61.

Amissum per
Adam per
Christum recuperatum.Al. impossibile.
Al. inobedientiam.

Rom. 10.

Rom. 14.

1. Chor. 1.

1. Chorint. 10

Matth. 16.

Ibi.

Ibi.

Patrem, & vnctum Filium, & vnctiōem qui est spiritus. Et ipse autem Dominus manifestum fecit eum qui est passus. Cū enim interrogasset Discipulos. *Quem homines dicunt esse Filium Hominis? Petrus eum respondisset. Tu es Christus Filius Dei viui.* Et cum laudatus esset ab eo. *Quoniam caro & sanguis non reuelauit ei, sed Pater qui est in caelis.* Manifestum fecit, quoniam Filius Hominis, hic est Christus Filius Dei viui. Ex eo enim inquit cepit demonstrare discipulis. *Quoniam oportet illum Ierosolimam ire, & multo pati à Sacerdotibus, & reprobari, & crucifigi, & tertia die resurgere.* Ipse quia agnitus à Petro Christus, qui eum beatū dixit: Quoniam Pater ei reuelabit Filium Dei viui, dixit semetipsum oportere multa pati & crucifigi. Et tunc Petrum increpauit secundum opinionem hominum putantium eum esse Christum, & passionem eius aduersantium, & dixit Discipulis. *Siquis vult post me venire, abneget se, & tolrat crucem suam, & sequatur me. Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet illam, & qui eam perdiderit propter me, inueniet eam.* Hæc enim Christus manifeste dicebat, ipse existens Saluator eorum, qui propter suam confessionem in mortem traderentur, & perderent animas suas. Si autem ipse non erat passurus, sed auolaret à Iesu, quid & adhortabatur Discipulos tollere crucem, & sequi se, quam ipse non tollebat, secundum ipsos, sed relinquebat dispositionem passionis? Quoniam enim non de agnitione superioris crucis dicit hoc, quemadmodum quidam audent exponere, sed de passione quam oportebat illum pati, & ipsis Discipulis eius futurum erat vt paterentur, intulit. Quicumque enim

A saluabit animam suam, perdet eam, & qui perdiderit inueniet eam. Et quoniam passuri erant Discipuli eius, propter eum dicebat Iudæis. *Ecce mitto ad vos Prophetas, & sapientes, & Doctores, & ex his interficietis, & crucifigetur.* Et Discipulis dicebat: *Ante Duces & Reges stabitis propter me, & ex vobis flagellabunt, & interficient, & persequentur à ciuitate in ciuitatem.* Sciebat igitur & eos qui persecutionē passuri erant, sciebat & eos qui flagellari, & occidi haberent propter eum, & nō altera cruce, sed passionē, quā passurus esset ipse prior, post deinde Discipuli eius. Erat ergo sermo eius adhortantis etiā illos. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autē non possunt occidere: timentes autem magis eum qui habet potestatem & corpus & animam mittere in gehēnam, & seruare eas quæ essent ad eum confessiones.* Et tamen ipse confessurum promittebat coram Patre suo eos, qui confitetur nomen suum coram hominibus, negaturum autem eos, qui negarent eum, & confusurum qui confunderentur contra confessionē eius. Et cum hæc ita se habeant, ad tantam temeritatem progressi sunt quidam, vt etiam martyres spernant, & vituperāt eos qui propter Domini confessionem occiduntur, & sustinent omnia à Domino prædicta. Et secundū hoc cogantur vestigia sequi passionis Domini passibiles martyres facti, quos & concedimus ipsis martyribus. Cū enim inquiratur sanguis eorum, & gloriam consequentur, tunc à Christo confundentur omnes, qui inhonorauerunt eorum martyrium. Et ex hoc autem quod Dominus in cruce dixerit. *Pater dimitte eis, non enim sciunt quid faciunt.* Longanimitas & patientia, & misericordia & bonitas

Matth. 23.

Matth. 10.
Exortatio
Christi ad
martyrū,
& estimationem
tyrum.

Luca. 34.

Christi patientia
& amor
in genus humanum.

Luce. 6.

bonitas Christi ostenditur, ut ipse & pateretur & ipse excusaret eos qui se male tractassent. Verbum enim Dei quod nobis dixit: *Dilige te inimicos vestros, & orate pro eis, qui vos oderunt.* Ipse hoc fecit in Cruce in tantum diligens humanum genus, ut etiam pro his qui se interficerent, postularer. Siquis autem quasi duorum existentium iudicium de his faciat, inuenietur multo melior & patientior, & vere bonus, qui in vulneribus ipsis & plagis, & reliquis, quæ in eum commiserunt beneficium est, nec memor est in se commissæ malitiæ, eo, qui auolabit, nec ullam iniuriam, nec opprobrium passus est. Hoc autem & illis occurrit, qui dicunt eum putatiue passum. Si enim non verè passus est, nulla gratia ei, cum nulla fuerit passio, & cum nos inciperemus vere pati, seducens videbitur, adhortans nos vapulare, & alteram præbere maxillam, si ipse illud non prior in veritate passus est, & quemadmodum illos seduxit ut videretur eis ipse hoc quod non erat, & nos seducit adhortans perferre ea quæ ipse non pertulit. Erimus autem & super magistrum dum patimur, & sustinemus, quæ nec passus est, sustinuit magister, sed quoniam nec solus vere magister Dominus noster, & bonus verè Filius Dei, & patiens Verbum Dei Patris, filius hominis factus. Luctatus est enim & vicit, erat enim homo pro patribus certans, & per obedientiam, inobedientiam persoluens, alligauit enim fortem, & soluit infirmos, & salutem donauit plasmati suo, destruens peccatum. Est enim pijsissimus & misericors, Dominus, & amans humanum genus, hæc itaque fecit & aduniuit, quemadmodum prædiximus, hominem Deo: si enim ho-

A mo non vicisset inimicum hominis, non iuste victus esset inimicus: rursus autem, nisi Deus donasset salutem non firmiter haberemus eam. Et nisi homo cognitus fuisset Deo nostro, non potuisset particeps fieri incorruptibilitatis. Oportebat enim mediatorem Dei & hominum per suam ad utrosque domesticitatem, in amicitiam, & concordiam verosque reducere, & facere, ut Deus assumeret hominem & homo se dederet Deo.

B Qua enim ratione filiorum adoptionis eius participes esse possemus, nisi per Filium eam quæ est ad ipsum recipissemus ab eo communionem, nisi Verbum eius communicasset nobis, caro factum: Qua propter & per omnem venit ætatem, omnibus restituens eam, quæ est ad Deum communionem. Igitur qui dicunt eum putatiue manifestum, nec incarnatum, nec vere hominem factum, adhuc sub veteri sunt dominatione, aduocationem præuentes peccato, non deuicta secundum eos morte, quæ regnavit ab Adam usque ad Moysen, etiam in eos, qui non peccauerunt, in similitudinem transgressionis Adæ. Veniens autem lex quæ data est per Moysen, & testificans de peccato, quoniam peccator est, Regnum quidem eius abstulit, latronem, & non Regem, eum detegens, & homicidam eum ostendit. Onerauit autem hominem, qui habebat peccatum in se, reum mortis ostendens eum. Spiritualis enim cum lex esset, manifestauit tantummodo peccatum, non autem interemit, dominabatur peccatum, sed homini. Oportebat enim eum qui inciperet, occidere peccatum, & mortis reum redimere hominem, id ipsum fieri quod erat ille, id est, hominem: qui à pec-

cato

Nisi homo esset homo non redimeretur.

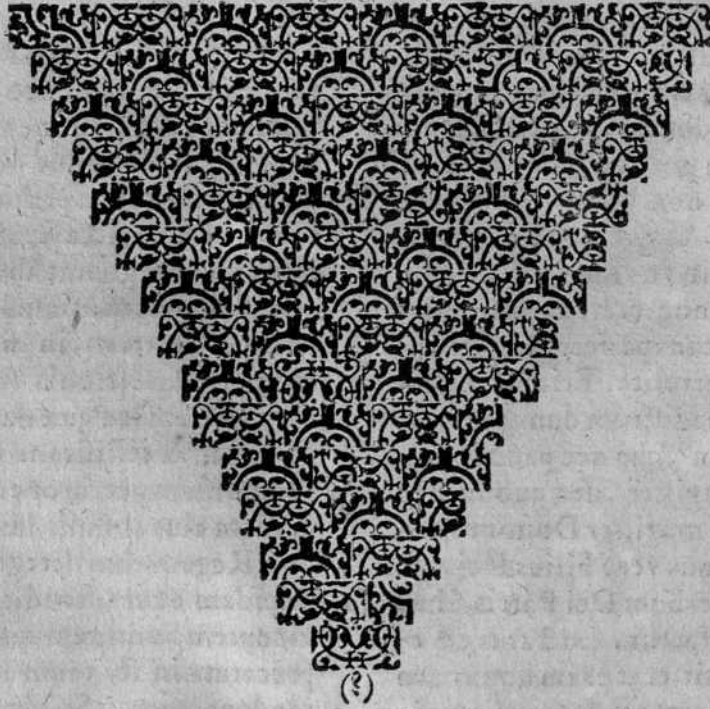
Per legem cognitio peccati.

eato quidem in seruitium tractus fuerat, à morte vero tenebatur vt peccatum ab homine interficeretur, & homo exiret à morte. Quemadmodum enim per inobedientiam vnus hominis, qui primus de terra rudis plasmatus est, peccatores facti sunt multi, & amiserunt vitam: ita oportuit & per obedientiam vnus hominis, qui primus de Virgine natus est, iustificari multos, & percipere salutem. Si igitur Verbum Dei ho-

Amo factus est. Quemadmodum & Moyses ait, Deus vera opera eius, si autem non factus caro, parebat quasi caro, non erat verum opus eius. Quod autem parebat, hoc & erat Deus hominis antiquam plasmationem in se recapitulans, vt occideret quidem peccatum, euacuaret autem mortem, & viuificaret hominem, & propter hoc vera opera eius.

(2.)

DO.

DOMINICA POST Natiuitatem Christi.

Euangelium. Lucæ. 2.

ETERANT Ioseph & Maria mater Iesu, mirantes super his quæ dicebatur de illo. Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem eius. Ecce positus est hic in ruina, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicetur. Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, ut reuelentur ex multis cordibus cogitationes.

Mat. 8. c.
Rom. 9.
1. Petr. 2.

Origenes in 2. cap. Luc. Homilia. 16.

Ioseph cur
pater Christi
sit dictus.

TERANT (inquit) pater illius & mater admirantes super his quæ dicebantur de eo. Congregemus in unum ea quæ in ortu Iesu dicta scriptaque sunt de eo, & tunc scire poterimus singula quæque digna esse miraculo. Quam obrem mirabatur & Pater: sic enim appellatus est Ioseph, quia nutritus fuit; mirabatur & mater super omnibus quæ dicebantur de eo? Quænam ergo sunt quæ de paruulo Iesu fama disperferat? Pastores erant in regione illa, vigilantes & obseruantes custodias noctis supra gregem suum. Venit Angelus sub ipsa hora nati

Lucæ. 2.

uitatis Iesu, & ait ad eos. Annuncio vobis gaudium magnum. Ite & inuenietis infantem inuolutum pannis & positum in præsepio. Necdum Angelus verba finierat. Et ecce multitudo celestis exercitus laudare cepit, & benedicere Deum. Cum hoc pastores trepidi præspexissent, & Angelus recessisset ab eis. Dixerunt ad inuicem: Eamus Bethlehẽm, & videamus factum quod Dominus ostendit nobis. Venerunt & inuenerunt paruulum. Tã illi quàm parentes videntes quæ facta fuerant admirabantur super hoc. Et de Simeone scribitur, quod rumorem auxerit miraculi, vel magna pars fuerit, tenuitque puerum in brachijs suis, & ait. Nunc dimittis Domine seruum tuum in pace, secundum verbum tuum, quia viderunt oculi mei salutare tuum. Fastigium & (ut ita dicam) culmen super his quæ iactabatur,

Lucæ. 22.

Ioan. 9.

Deut. 32.

tur, de Iesu & pater & mater illius mirabatur, sermo Simeonis fuit. Non enim sufficit ei tenere paruulum, & ea quæ de semetipso scripta sunt proloqui. *Sed benedixit Patri illius, & matri.* Et de ipso quoque prophetauit de infante dicens. *Ecce hic positus est in ruinam & resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicetur.* Tuam quoque ipsius animam pertransibit gladius, ut reueletur de multis cordibus cogitationes. Quid si bi vult quod ait? *Ecce hic positus est in ruinam & resurrectionem multorum in Israel.* Huic quid simile in Euangelio secundum Ioannem reperi scriptum? *In iudicium ego in mundum istum veni, ut qui non vident videant, & qui vident cæcificent.* Quomodo ergo in iudicium venit, ut non videntes de nationibus viderent, & qui prius videbant de Israel cæci fierent: sic venit in ruinam & resurrectionem multorum. In aduentu enim Domini Saluatoris qui prius steterant corruerunt & qui ceciderant surrexerunt. Vna hæc est interpretatio de eo quod dictum est. *Ecce hic positus est in ruinam & in resurrectionem multorum in Israel.* Est autem & aliud quid intelligendum aduersus eos, vel maxime qui contra Conditorum latrati, & hinc inde de veteri testamento, quæ non intelligunt, testimonia cõgregantes, simplicium corda decipiunt. Aiunt enim. *Ecce Deus legis & Prophetarum, videte qualis sit.* Ego (inquit) *occidam, & viuere faciam: percutiam & ego sanabo: & nō est qui eruat de manibus meis.* Audiunt, occidam, & non audiunt, viuificabo. Audiunt percutiam, & audire contemnunt, & ego sanabo. Istius modi occasionebus Creatorem calumniantur. Igitur antequam interpretetur quem sensum habeat: *Ego interficiam & viuificabo, percutiam & sanabo.* Opponam eis testimoniū

A Euangelij, dicamq; aduersus hereticos. Innumerabiles quippe heretici sunt, quæ Euangelium secundum Lucam recipiunt. Si propterea cruciatus & in tantum seruus & crudelis est Conditor, quia dicit. *Ego interficiam & viuificabo, percutiam & sanabo.* Et manifestissime est & Iesum ipsum esse filium, eadem siquidem de eo scripta sunt. *Ecce hic positus est & in ruinam & resurrectionem multorum in Israel.* Nō in resurrectione tantum, sed & in ruinam: si malum est interficere, malum sit & in ruinam venire. Quid respondebunt? Vtrum ne recedent à cultu eius, an quærent aliquam interpretationem, & ad thropologias confugient, ut quod in ruinam venerit benignitatem magis quam austeritatem sonet? Et quomodo iustum erit quando quid in Euangelio tale reperitur, ad allegorias, & nouas intelligentias confugere: quando vero in veteri instrumento, statim accusare, & nullam explanationem, quamuis probabilis sit recipere? Sed & hoc quod sequitur. *In iudicium ego veni in mundum istum, ut non videntes videant, & qui videt cæcificent.* Quamuis quærant ut edisserant, implere non poterunt. Ego vero quia opto esse Ecclesiasticus, & non ab heresiarcha aliquo, sed à Christi vocabulo nūcupari, & habere nomen quod benedicatur super terram, & cupio tam opere quam sensu & esse & dici Christianus, æquale & in veteri & in noua lege quero rationem. Loquitur Deus. Ego interficiam: liberter habeo ut interficiat me Deus. Quando enim vetus in me homo est, & viuo adhuc quasi homo, cupio ut occidat in me Deus veterem hominem, & viuificet me ex mortuis. Prius, enim ait: Homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis. Sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cælestis: secundum

Vbi supra

Peccati cæci-
843.

Genes. 3.

Cæcitas par-
tum priorū.

Exod. 4.

dum hunc sensum intelligitur & illud. *In iudicium ego veni in mundum istum, vt qui non vident videant, & qui vident cæci fiant.* Habemus in nobis omnes homines, & aspectum & cecitatem. Adam & videbat, & non videbat. Eva quoque, antequam aperirentur oculi eius, vidisse describitur. *Vidit (inquit) mulier lignum, quia bonum ad comedendum, & optimum oculis ad videndum, & tollens de fructu ligni comedit, & dedit viro suo, & comederunt.* Igitur non erant cæci, sed videbant. Deinde sequitur. *Et aperti sunt oculi eorum.* Ergo cæci fuerant, non videbant quorū oculi sunt aperti. Sed qui bene ante viderant, postquam Domini mandatū prætergressi sunt, cæperunt videre male, & aspectū obedientiæ subripiēte delicto postea perdiderunt. Ego sic intelligo & illud quod dicit Deus: *Quis fecit mutum & surdum, videntem & cæcum? Nonne ego Dominus Deus?* Est oculus corporis quo terrena ista conspiciamus, oculus secundū sensum carnis, de quo Scriptura dicit: *Frustra incedis inflatus sensu carnis.* Cui habemus aliū contrariū meliorem, & diuina sapiētem: qui quia cæcus in nobis erat, venit Iesus vt faceret eum videre, vt qui non videbant viderēt, qui autem videbant cæci fierent, iuxta hūc ergo sensum & hoc quod nūc habemus in manibus est intelligendū: *Ecce iste positus est in ruinam & in resurrectionem multorum in Israel.* Habeo aliquid in me quod male stat, & peccati superbia se erigit. Hoc cadat, hoc subtrahatur, quod si ceciderit, quod ante ruebat, surgens stabit. Interior homo meus quondam iacebat elisus, & exterior stabat erectus, antequam crederem in Iesum, bonum in me iacebat, malum stabat. Postquam ille venit, tunc quod in me malū

A fuit, corrui, & expletum est illud. *Semper mortificationem Iesu in corpore circumferentes:* Et illud: *Mortificate membra vestra super terram, fornicationem, immunditiam, luxuriam, idolatriam, veneficia, &c.* Horum omnium utilis ruina facta est. Et de hac ruina dicitur: *Vbiūque fuerit cadauer, illic congregabuntur Aquilæ.* Cadauer quippe à casu nomen accepit. Vna est hæc ruina, ad quam primū venit Iesus: nec potest facere resurrectionem, nisi ruina præcesserit. Venit ante destruere quod in me malum fuit, vt illo destructo, & mortificato, cōsurgat in me, & viuificetur id quod bonum est, vt consequamur Regnum cælorum, per Dominū nostrū Iesum Christum, cui est Gloria & Imperiū in seculorum. Amen.

B

a

C

D

d

Idem ibidem Homil. 17.

L V C A S, qui scripsit: *Spiritus sanctus veniet super te, & virtus altissimi obumbrabit tibi,* Propter hoc: & quod natū fuerit sanctū vocabitur Filius Dei. Et qui manifeste nobis tradidit, quoniam Virginis filius Iesus est, nec de humano conceptus est semine: iste patre eius Ioseph testatus est dicens: *Erant pater illius, & mater, admirantes super his que dicebantur de eo.* Quæ igitur causa extitit, vt eū qui pater nō fuit, patrem esse memoraret? Quis simplicior expositione contentus est, dicit. Honorauit eum Spiritus sanctus patris vocabulo, quia nutrebat Saluatorem. Qui autē altius aliquid inquit, potest dicere, quia generationis ordo à David vsque ad Ioseph deducitur: & videtur frustra Ioseph nominari, qui pater nō fuerat Saluatoris, vt generationis ordo haberet locum, pater appellatus est Domini. *Admirabantur igitur pater illius & mater*

2. Chor. 4.

Colos. 3.

Luc. 17.

Cadaver vbi
dedicatur.

Luc. 1.

Luc. 2.

Ad Quid
Christi pa-
ter Ioseph pu-
tatus est.

Luce. 2.

Quando Christus
venit in rui-
nam & resur-
rectionem mul-
torum.

Ioh. 9.

Ioh. 9.

Ioh. 9.
Ioh. 9.
Ioh. 9.

Et mater, super his quæ dicebantur de eo. Tã ab Angelo quã à multitudine cælestis exercitus, necnõ à pastoribus, Omnia quippè hæc audientes vehementissimè mirabantur. De hinc Scriptura ait. Benedixit eis Simeon, & dixit ad Mariam matrem eius: Ecce iste positus est in ruinam & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicetur. Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, ut reuelentur ex multis cordibus cogitationes. Quomodo Saluator in ruinam & in resurrectionem multorum venerit, est contemplandum. Qui simpliciter exponit, potest dicere in ruinam eum venisse infidelium, & in resurrectionem credentium. Qui vero curiosus interpretes est, dicit, nequaquam eum cadere qui ante non steterit. Da mihi igitur qui fuerit ille qui steterit, & in cuius ruinam Saluator aduenerit, necnon & eum qui cõsurgat. Nam utique ille cõsurgit, qui ante corruerat. Videndum est utiq; ne forte Saluator nõ alijs atq; alijs in ruinam venerit & in resurrectionem multorum, sed iisdem & in ruinam & in resurrectionem venerit. In iudicium, ait, ego veni, qui non videbant videant, & qui videbant cæci fiant. Est enim in nobis quod videbat prius, & postea videre defuit: & aliud quod non videbat, & postea cepit videre. Verbi gratia, Volo videre illis oculis quib; antea non videbam, & qui mihi postea referati sunt, quoniã post inobedientiam & Adam & Eux oculi sunt aperti, de quibus superiori sermone tractauimus. Nunc autem interpretandum, quid sibi velit hoc quod ait. Ecce hic positus est in ruinam & resurrectionem multorum in Israel. Me oportet primum cadere, & cum cecidero, postea bene resurgere, ne Saluator causa fuerit malæ ruinæ. Sed propterea ca-

A dere me fecit, ut cõsurgam, & multo mihi ruina vtilior fuerit, quã illud tẽpus quo videbar stare. Stabam enim in peccato eo tẽpore, quo peccato viuebam: & quia peccato stabam, prima mihi vtilitas fuit ut caderem, & peccato morerer. Denique & sancti Prophetæ, quando augustius aliquid contẽplabantur, cadebãt in faciem suã. Propterea autem cadebant, ut peccata per ruinam plenius purgarentur. Hoc ipsum & Saluator tibi primũ concedit, ut corruas. Ethnicus eras, cadat in te Ethnicus: diligebas scortum, primũ in te scortum intreat: peccator eras, cadat in te peccator, ut possit de hinc resurgere & dicere: Si commortui sumus, & conuiuemus: & mortis conformes simul & resurrectionis erimus. *Iste igitur in ruinam & in resurrectionem multorum positus est in Israel.* Hoc est, in ijs, qui plena possunt acie, & ratione conspiceret. *Et in signum cui contradicetur.* Omnibusque narrat historia de Salvatore. Cõtradicitur. Virgo mater est, signum est cui contradicetur. Martionitę contradicunt huic signo, & aiunt penitus eum de muliere non esse generatum. Ebionitę contradicunt signo, dicentes, ex viro & muliere ita natum esse, ut nos quoque nascimur. Habuit corpus humanum, & hoc signum est cui contradicetur. Alij enim dicunt eum venisse de cælis: Alij tale quale nos corpus habuisse, ut per similitudinem corporis, etiã nostra corpora redimeret à peccatis, & daret nobis spem resurrectionis. Resurrexit à mortuis: & hoc signum est cui cõtradicitur. Quomodo resurrexit à mortuis, & utrum ipse & talis qualis mortuus est, an certè in melioris substantiæ corpus resurrexit: Et infinita est contentio, alijs dicentibus,

Prophetæ
quando ali-
quid magni
contemplabã-
tur, cadebãt.

Luce. 2.

dicentibus, fixuram clauorū Tho-
me ostendit in manibus suis: alijs
ē regione tractantibus, si idē cor-
pus habuit, quomodo clausis in-
gressus est ostijs, & sterit? Vides
igitur quenadmodum argumen-
tis varijs etiam resurrectioni ei-
us quæstio concitetur, & fit signū
cui cōtradicitur. Ego & hoc quod
Prophetarum more prædicturum
est, puto signum esse cui contradi-
citur. Sunt enim plures hæretici,
qui asserunt eum à Prophetis pe-
nitentis non fuisse prædicatum. Et
quid necesse est me multa prose-
qui? Omnia quæ de eo narrat histo-
ria, signum est cui contradicitur.
Non quod contradicant hi qui
credunt in eum: nos quippè om-
nia scimus vera esse quæ scripta
sunt: sed quid apud incredulos v-
niuersa quæ de eo scripta sunt, sig-
num sit cui contradicitur. Dein-
de Simeon ait. *Et tuam ipsius animā
pertransibit gladius.* Quis est ille gla-
dius qui non aliorum tantum, sed
etiam Mariæ cor pertransiit? Aper-
te scribitur, quod in tempore pas-
sionis omnes sunt Apostoli scan-
dalizati, ipso quoque Domino di-
cēte: *Omnes vos scandalizabimini in
nocte hac.* Ergo scandalizati sunt
vniuersi in tantum, vt Petrus quo-
que Apostolorum Princeps ter-
tio denegarit. Quid? putamus q̃
scandalizatis Apostolis Mater Do-
mini à scandalo fuerit immunis?
Si scandalum in Domini passio-
ne non passa est, non est mortuus
Iesus pro peccatis eius. Si autem
omnes peccauerunt, & egent glo-
ria Dei, iustificati gratia eius &
redempti, vtique & Maria illo tē-
pore scandalizata est. Et hoc est
quod nunc Simeon Prophetat di-
cens. *Et tuā ipsius animam* Quæ scis
absque viro peperisse te virginē,
quæ audisti à Gabriele: *Spiritus san-
ctus veniet super te, & virtus Altissimi*

A *obumbrabit tibi.* Pertransibit infide-
litis gladius, & ambiguitatis
mucrone ferieris, & cogitationes
tuæ te in diuersa lacerabunt, cum
videris illum, quem Filium Dei
audieras, & sciebas absque semine
viri esse generatum, crucifixi, &
mori, & suplicijs humanis esse sub-
iectum, & ad postremum lachry-
mabiliter conquerentem, atque di-
centem. *Pater, si possibile est, pertran-* **Luce. 20.**
*seat calix iste à me. Et tuam ergo animā
pertransibit gladius, vt reuelentur ex
multorum cordibus cogitationes.* Cogi-
tationes erant malæ in homini-
bus, quæ propterea reuelatæ sunt,
vt prolatae in medium perderen-
tur, & interfectæ atque emortuæ
esse desinerent, & occideret eas il-
le qui pro nobis mortuus est. Quā-
diu enim absconditæ erant cogi-
tationes, nec prolatae in medium,
impossibile erat eius penitus in-
terfici. Vnde & nos, si peccauim⁹,
& debemus dicere: *Peccatum meum* **Psal. 31.**
C *notum feci tibi, & iniquitatem meam
non abscondi. Dixi, annuntiabo iniusti-
tiam meam contra me Domino.* Si e-
nim hoc fecerimus, & reuelaueri-
mus peccata nostra, non solum
Deo, sed & his qui possunt mederi
vulnerib⁹ nostris atque peccatis,
delebuntur peccata nostra ab eo
qui ait. *Ecce delebo vt nubem iniquita-* **Esa. 44.**
*tes tuas, & sicut caliginem peccata
tua.* Post Simeonis prophetiam,
quia necesse erat vt mulieres e-
tiam saluarentur, venit Pro-
phetes mulier, de qua scribitur,
Et erat Anna prophetissa filia Phanneel **Luce. 2.**
de tribu Aser.

*Procopius Gacæus in Exod.
cap. 7. Et aggrauatū est cor
eius, nec audiuit eos, &c.*

S CRIPTURA sacra tri-
bus hisce vsa est verbis. *Se te-
nuisse*

*Apostoli scā-
dalizati pas-
si nis tempo-
re sed nō Vir-
go.*
Mar. 14.

Luce. 1.

Exod. 7.

nuisse cor Pharaonis. Aggrauatum esse, & induratum esse cor Pharaonis. Modo duritiei causa dicitur Pharaon, modo Deus. Videtur igitur necesse esse, ut illa corda extenuentur, quæ recipiunt sacrosancta dogmata: nec roboranda esse, ut reluctentur Deitati, nec aggrauanda quoque esse, vel ad terrena deducenda. Cor verò intractabile, quod his repugnat, resistit sanæ doctrinæ instar lapidis, & repellit diuinum sermonem, & cum existimetur illud cor aliqua prædium potentia falsa, solummodo inhærens his, quæ solent accidere ex varijs & diuersis affectibus. Quatenus enim illud cor reputatur lapideum, durefcit. Quatenus existimatur graue, deprimitur. Quatenus non cedit repugnans, potiori, idest, diuinæ naturæ perse valere dicitur. Quam obrem quoad primum, inquit Ieremias: *Euellam ex his corda lapidea, & dabo carnea.* Quoad secundum, ait Dauid: *Peccata superauerunt caput meum, quasi onus graue aggrauata sunt super me.* Huc accedit testimonium Zachariæ dicentis: *Vidi mulierem sedentem super talento plumbi, & dictū est, quod hac sit iniquitas.* Cum igitur cor Pharaonis nec non AEgyptiorum aggrauatum, & oneratum fuerit, merito instar plumbi in aqua valida dimerfi sunt. Et quia indurati sunt, non absfre instar lapidis ad fundum vsque descenderunt. Et quia valuit, dicitur ad Dominum qui ipsum substulit. *Dextera tua glorificata est in fortitudine.* Diuersum verò ab hoc est, quod in Esaia traditur, incrassatum, cum legitur. *Auribus audietis, & non intelligetis: videntes videbitis, & non cernetis.* Incrassatum enim est cor populi huius, & auribus suis difficulter audierunt. Veruntamen cor extenuatur vero manna, quod erat

A album, & tenue, ut per ipsum penetrare queat sapientia, quæ est spiritus intelligibilis, sanctus, v-nigenitus, in varias dotes diuisibilis, & subtilis. Hæc permaneat per spiritus intelligibiles, puros, & subtilissimos, cæterum incrassatur AEgyptiacis alimentis, quæ auide exposcebant illi, qui non ferebant mannæ subtilitatem: & memores ollarum, & carniū, & aliorum ciborum, clamabant. *Anima nostra fastidit manna hoc.* Cum tot igitur de cordis natura prædicentur, nullum illorum de Deo refertur, præter hoc solum. *Indurabo cor Pharaonis.* Inter dum scribitur. *Induratum est cor Pharaonis.* Quam obrem Apostolus interdum criminaturum eū qui induratus est, dicens: *Secundum duritiam tuam, & cor panitere necium, colligis tibi quasi thesaurum, iram.* Interdum quasi quæstionem moueat, inducit hominem à Domino induratum, inquiens: non igitur ita est. *Quem vult miseretur, quem vult indurat?* His additur. *Itaque o homo quis es, qui ex aduerso respondis Deo?* Talia nimirum profatur Paulus cernens quæstionis difficultatem, & veritus eius solutionem mandari litteris. Vel quod indignum responso iudicet illum, qui culpet Diuinam prouidentiam. Cæterū is, qui libertatē dicēdi sequebatur, qualis erat Moyses, talia nō prolocutus esset. Moses enim, ut habet scriptura, loquebatur: Deus respondebat ei voce, & quæ admodum amici colloquebatur. Quo pacto aut perhibetur Deus indurare cor? Scilicet, quenadmodū & de Christo legitur: *Quod positus in ruinam sit, & resurrectionem multorum.* Propterea ipse inquit. *In iudicium veni in hunc mundum, ut non videntes videant: & qui vident cæci reddantur,* Christus positus est in ruinam

Exod. 7.

Roman. 2.

Roman. 7.

Roman. 9.

Quo pacto
Deus induret
cor

Luc. 2.

Ioan. 9.

non

Ierem. 26.

Psalm. 37.

Zach. 5.

Esaia. 6.

non quod benè stantem, gradu deiiciat & prosternat. Absit: verum secundum liberum arbitriū, qui ipsum non suscipiunt, illis author est ruinæ, quæ non corruissent, si ipse non aduenisset, quenadmodum inuenisset, nec qui conciderant, resurrexissent. Pari ratione sermo eius vnus idē quæ cum sit, causa est auditoribus non videntibus vt videant: quibusdam qui ante aduentum eius erāt oculati, causa est, vt nunc cæcutiant. Exempli gratia. Iudæ obtulit idem sermo ruinam. Paulo attulit resurrectionem. Et cum quidam Iudas foret in numero videntium, quando misit duodecim Apostolos, vt Apostolico munere fungerentur: tandem in numerum cæcorum relatus est, cum Diaboli instinctu pergeret prodere Seruatorem mundi. At, Paulus mentis cæcitate laborat. Expertus auxilium Dei cæcitas mentis fugata est. Habebat enim Dei zelum, bona facere instituens, licet non secundum scientiam. Hic sol calidus existens, vna opera ceram dissoluit & liquat, lutum verò durat: atque adeò istos producit effectus, vt cera signum, quod imprimitur, recipiat. Lutum induratum, repudiet. Non aliter nos comparati sumus, vt vel recipiamus, vel respuamus signum, siue charaterem diuinum. Significatum est in primo signo, se roborasse cor Pharaonis: in altero fuisse aggrauatum. A tertio verò, vsque ad sextum signum, duritiem collegit animus Pharaonis, Deo nondum duritiem inducente. Itaque & si ab initio dicatur. *Indurabo cor Pharaonis.* Tamen sic intelligendum est. Postremo, vbi ad vnum atque alterum signum non resipuerit, indurabitur. Hinc redarguntur qui

A naturas inducunt. Si enim Pharaon iam inde ab initio perditæ & corruptæ naturæ, vel conditionis extitit, durus existens, nec cedens tractanti Deo, non opus fuit illo, qui ipsum induraret. Nam qui induratur ex eo habitu, qui primus duritie carebat, in durum transfertur. Non igitur propter prauitatem naturæ à Domino induratur. Si enim Deus ipsum non indurasset, quæso, qualem se obtulisset signis & prodigijs? Si cessisset Diuinæ potentie, certè id non fuisset inditium corruptæ naturæ. Si vero non cessisset, frustra sæpius dictum esset: *Indurauit Dominus cor Pharaonis.* Præterea, si Deus præcipuè induxisset Pharaoni duritiem, & mentis stuporem, profecto subinde in ea perstitisset. Cæterum, nunc plaga ardente, pollicetur se dimisurum Hebræos: verum sublata plaga, ad ingenium suamque duritiem reuertitur. Ad hæc omnia sunt consulto, animique vel voluntatis mutationes & motiones censentur. Quare præterea Deus ipsum reprehendit per Moysen? Ad hæc ipse Moyses inquit. *Cave nos amplius fallas, vt non dimittas populum.*

Exod. 3.

Cyrill. in Ioannem, lib. 6.
capit. 21.

D

E T Dixit ei Iesus: *In iudicium ego in hunc mundum veni, vt qui non vident, videant, & qui vident, cæcificent.* Et audierunt quidam ex Phariseis, qui cum ipso erant, & dixerunt ei: *Nunquid & nos cæci sumus? Dixit eis Iesus: Si cæci essetis, non haberetis peccatum: nunc vero quoniam dicitis: Quia videmus, peccatum vestrum manet.* Longaminis expectator Domini Simeon, & ad-

Ioan. 9.

Exemplum.

Iudas quomodo cæcus,
& Paulus videns.

uentum eius in carnem ardentem
 suspirans, cum accepisset ipsum
 quadagesimo post natiuitatem
 die inductum in templum, & cu-
 pidis vlnis fuisset amplexus, post
 diuinas laudes prophetico spiri-
 tu illustratus dixit: *Ecce positus est
 hic in ruinam, & in resurrectionem
 multorum, & in signum cui contra-
 dicetur.* In ruinam quidem eorum.
*Qui impeerunt in lapidem offensio-
 nis, & petram scandali, & increduli-
 tate mentis suae, & obstinati animi
 duritia, credere in ipsum renuerunt.*
 In resurrectionem verò illorum,
 qui doctrinam eius amplexi sunt,
 & mandata seruarunt: per quæ
 ab imo barathro damnationis
 ad virtutum culmen, & cæli de-
 mum celsitudinem subiecti sunt.
 Eandem quoque sententiam hoc
 loco Dominus asserit, dicens, se
 in hunc mundum venisse in iu-
 dicium, non quidem condemna-
 tionis, aut extremæ retributio-
 nis, quæ ad consummationem vs-
 quæ seculi reseruatur futura: sed
 discretionis bonorum ab impro-
 bijs, & credentium ab increduli-
 lis. *Vt qui non vident, videant.* Id est,
 qui se non videre putant, & quæ-
 runt vt videant, interiore lumi-
 ne illustrentur, & ad fidei, veri-
 tatisquæ perducantur cognitio-
 nem. Simples enim & humiles
 suam confitentes & agnoscentes
 ignorantiam, à Christo illumi-
 nati sunt. Et vt videntes cæci
 fiant, id est, vt qui putant se vide-
 re, & medicum non quærunt, qui
 ipsos illuminet, cum in magna
 cæcitate versentur, permaneant
 in sua incredulitate, & tenebro-
 sitate errorum: quales erant su-
 perbi sapientes, & Pharisei, qui
 sapientes erant in oculis suis, &
 apud semetipsos prudentes. Sane,
 vt Paulus ait. *Dicentes se esse sapien-
 tes, & stulti facti sunt: euauerunt*

A in cogitationibus suis, & obscuratum est
 insipiens cor eorum.

Fulgentius ad Trasimun- dum Regem, lib. 1.

C E R T V M est autem, pe-
 ne omnes hæreticæ prauitatis
 errores hinc quibusdam mul-
 tipliciter subrepisse. Dum mag-
 num pietatis sacramentum, quod ma-
 nifestum est in carne, iustificatum est
 in spiritu, apparuit Angelis, prædica-
 tum est gentibus, creditum est in hoc
 mundo, assumptum est in Gloria. Non-
 nulli autem non sicut est credunt,
 aut omnino non credunt. Et il-
 le lapis, qui ab ædificantibus reprobatus,
 in caput factus est anguli. Quibus-
 dam prauæ credulitatis cæcitate
 possessis. *Lapis offensionis, & pe-
 tra scandali efficitur.* Vnde non im-
 meritò, cum Simeon infantem
 Christum, templi Dominum, ad
 templum suum præcepto suæ le-
 gis allatum, & gaudens vlnis me-
 ruisset gestare senilibus, & figu-
 ram gerens præsentis æui carnali
 senio iam defessi, nouum ve-
 tulus hominem sumeret, cum, sci-
 licet, qui solus posset ex peccato-
 ribus (longe uo dicenti: *Tu es Deus
 Saluator meus, & te expectaui toto
 die*) Non solum inolitam vetusta-
 tem demere, quin etiam iuuen-
 tutem, sicut aquilæ renouare (v-
 potè cui etiam Apostolica tuba
 foret veraciter canitura: sicut est
 veritas in Iesu. *Deponite vos secun-
 dum pristinam conuersationem vete-
 rem hominem, qui corrumpitur secun-
 dum desideria erroris, renouamini au-
 tem spiritum mentis vestræ, & indui-
 te nouum, eum qui secundum Deum
 creatus est in iustitia & sanctitate ve-
 ritatis.*) Ille igitur Simeon mun-
 danæ cercens adesse saluationis,
 ac renouationis, effectum, (Non

Errores hæ-
 reticorum ex
 malo intelle-
 ctu circa mys-
 terium incar-
 nationis.

Psalm. 117.

1. Petr. 2.

Luce. 2.

Psalm. 24.

Ephes. 4.

Ioan. 3.

enimi

Luce. 2.
 Eja. 3.

Dominus ve-
 nit in iudiciū
 discretionis
 bonorum ab
 improbis.

Eja. 4.
 Roman. 1.

Luce. 2.

enim misit Deus Filium vt indicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum). Cum primū se vitæ presentis angoribus precaretur absolui, dicēs: *Nunc dimittis seruū tuum Domine, secundum verbum tuū in pace. Quia viderunt oculi mei salutare tuū. Quod paraſti ante faciē omnium populorū. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tue Israel.* paullo post hoc de ipso testatur: *Ecce positus est hic in ruinam & resurrectionem multorum.* Ibi ergo malē credentibus, ruinam perfidia generat, vbi recta credulitas fides exaltat: in vno eodemque Christo, vero Dei, veroque hominis Filio, minus perspicientium tenebatur hæten⁹ lippitudo, in quo in luminatis veri luminis claret manifesta cognitio. Inde est, quod Iudæus hominem Christum cæcus vidit, & cecidit, cui iam pridem Esaïas non destitit prædicare. *Aure audietis, & non intelligetis, & videntes videbitis, & non videbitis.* Quid vero essent nō visuri, videntes sublequutus ostendit, dūm Deū ex Virgine nasciturū, euidenti vatinatione testatur. *Ecce (inquiens) Virgo in utero concipiet, & pariet Filium & vocabitis nomen eius Emanuel, quod interpretatur Euangelista: dicens: Nobiscum Deus.* Audiens ergo Iudæus, remansit surdus, & videns magis factus est cæcus, à quo ne veri Patris sempiternus atque vnigenitus Filius creditur, & incorruptæ Virginitatis fecunditas abnegatur.

Paulinus Augustino de varijs scripturæ locis explicandis. Epist. 58.

DE illis etiam Beatissimi Simeonis verbis, quid sentias, ediffere mihi, vt sequar sensum tuum, quibus cum ad viden-

Adum ex oraculo Dei Christum agere Spiritu venisset in templū, & acceptum signum benedixisset infantem, Dominum, ait ad Mariam. *Ecce hic positus est in ruinam & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicetur: & tuam ipsius animam pertransibit gladius, vt reuelentur multorum cordium cogitationes.* Nunquid de passione Mariæ, quæ nusquam scripta est, hoc prophetasse credendum est? An vero de materno eius affectu, quo postea in tempore passionis assilens Cruci, quæ hoc erat fixum, quod ipsa peperat maternorum viscerum dolore confixa est, & animam illius, quæ eius secundum carnem Filium ipsa expectante confoderat, Crucistrophæa penetrabat. Video enim & in Psalmis de Ioseph ita dictum esse. *Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertransiit animam eius.* Sicut in Euangelio dixit Simeon. *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.* Nō ait carnem, sed animam, in qua pietatis affectio continetur, & doloris aculeus, quasi gladius, operatur. Cum autem aliqua carnis suæ iniuria afficitur, vt Ioseph, qui non mortis, sed iniuriarum pertulit passiones, in seruum venditus, & in reum vinculatus, & carceri datus. Aut cum affectionis materiæ tristitia vel dolore cruciatur, vt in Maria, quam utique ad Crucē Domini, in quo tūc

Cui tantum corporis Filium cogitabat, materna mens duxerat, vt eum cum vidisset mortuum, humana infirmitate lugeret, sepeliē dumque colligeret, nihil sibi de ipsius resurrectione præsumens, quia subsecuturæ admirationis fidem, in oculis posita passionis pæna cecabat. Quauis eandem astantem Crucī suæ, Do-

Luca. 2.
Hec verba
an de passio-
ne Mariæ, an
de affectu in a-
terno dicta
sint?

Psalms 104.

minus non morientis infirmitate trepidans, consolatus sit. Sed ipsam, qua obibat volens in potestate habens mortem plena virtute viuentis, & constantia resurrecturi de Cruce admonet diceas de beato Apostolo Ioanne. *Mulier ecce filius tuus. Itemque illi ibidem consistenti. Ecce mater tua.* Iam, scilicet, ab humana fragilitate, qua erat natus ex femina, per Crucis mortem demigrans in aternitatem Dei, ut esset in Gloria Dei Patris, delegat homini iura pietatis humanæ, & ex Discipulis suis adolescentiorem elegit, ut conuenienter assignet Virgini Apostolo Virginem matrem. Duo pariter in eadem sententia docens, formam pietatis relinquens nobis, cum est de matre sollicitus, ut quam relinquebat corpore, non relinqueret cura. Sed nec corpore relictura, quem videbat morientem, mox erat visura redituum. Et illud quod ad fidem omnium pertineret salutiferum pietatis suæ sacramentum arcana diuini ratione consilij sub hac voce designans, ut alij matrem delegaret pro matre habendam, ut vice sua consolandam, atque illi vicissim nouum filium vice corporis sui traderet, imò ut ita dixerim, gigneret, quo ostenderet eam præter se qui ex ea Virgine natus esset, nec habuisse filium, nec habere, quia nec Saluator tanto opere curam desolationis habuisset eius, si illi vnicus non fuisset. Sed redeamus ad verba Simeonis, in quorum clausula intellectum meum caligare fateor. *Et tuam* (inquit) *animam pertransibit framea vel gladius, ut reuelentur multorum cordium cogitationes.* Secundum litteram hoc mihi penitus obscurum est, quia nec Mariam beatissimam

A vsquàm legimus occisam, ut de corporali gladio sanctus ille ei futuram passionem prophetasse videatur. Sed & quod subiecit. *Vt reuelentur multorum cordium cogitationes. Scrutans enim* (inquit) *corda & renes Deus.* Et de futuro iudicio Apostolus ait. *Quia tunc manifestabit Deus opera cordium, & occulta tenebrarum.* Idem Apostolus spiritualiter exprimens arma cælestia, quibus in interiori nostro debeamus armari, gladium spiritus dicit Verbum Dei. De quo ad Hebræos ait. *Viuus est sermo Dei & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens, inquit, usque ad diuisionem animæ & spiritus.* Et reliqua quæ nosti. Quid ergo mirum, si istius verbi ignita vis, & ancipitis gladij penetrabilior acies, & sancti Ioseph olim, & postea beatæ Mariæ animam pertransibit? Nam nec in illius, nec in huius corpore ferrum transisse cognouimus, atque ut magis pateat, ibi Prophetam ferrum pro verbi gladio posuisse, statim subsequenti versiculo ait. *Sermo Domini igniuit illum.* Sermo enim Dei, & ignis & gladius est, Verbo ipso Deo, utrumque dicente de se. *Ignem enim* (inquit) *veni mittere in terram, & quid volo nisi iam acendatur?* Item alibi dicit. *Non veni pacem mittere, sed gladium.* Vides eum vnā vim doctrinæ suæ, diuerso ignis & gladij nomine designasse. Aut quomodo Mariæ illata per gladium passio vel tribulatio perstaret? Itaque hoc scire cupio, quid ad Mariam pertineret, ut reuelarentur multorum cordium cogitationes, aut ubi apparuit? quia ex eo quod animam eius siue carnalis inferro, siue spiritualis gladius in Verbo Dei pertransibit, ex inde multorum cordium cogitationes reuelatæ

Ioan. 19.

Christi pietas
erga Matrē.Saluator nō
haberet tantam
curā Matris, si illi vnicus
filius nō
fuiisset.

Psalm. 7.

1. Corint. 4.

Hebr. 4.

Ferrum, pro
gladio Verbi
Dei ponitur.

Matth. 19.

S. Paulini hu-
milas.

uelatae sunt. Expone ergo hanc maxime de verbis Simeonis clausulam mihi, quia lucem non dubito sanctae animae tuae, quae de interioris oculi puritate meruit illuminationem Spiritus sancti, per quem scrutari & inspicere possit etiam alta Dei. Deus misereatur mei per orationes tuas, & illuminet vultum tuum super me, lucernam verbi tui, sancte Domine, beatissime frater in Domino Christo vnanime magister meus in fide veritatis, & subceptor meus in visceribus charitatis.

*Augustinus Responsio in
Epistol. 59. in fine.*

Questionis
Solutio.

DE verbis Simeonis, vbi ait Virgini Matri Domini. *Et tuam ipsius animam pertransibit fra mea.* In alia Epistola, cuius exemplum etiam modo misi, dixi quid mihi videatur, quod etiam tibi inter cetera visum est. Et quod adiunxit, vt denudentur multorum cordium cogitationes, hoc intelligendum puto, quia per Domini passionem, & infirmitatem Iudaeorum, & Discipulorum infirmitas paruit. Tribulationem igitur gladii nomini significatam esse, credibile est, quo materna anima vulnerata est doloris affectu. Ipse fuit gladius in ore persecutorum, de quibus in Psalmo dicitur. *Et gladius in ore eorum.* Ipsi enim erant filii hominum. *Quorum dentes arma & sagittae, & lingua eorum gladius acutus.* Nam & ferrum, quod pertransiit animam Ioseph, pro dura tribulatione, positum ferrum mihi videtur. Aperte quippe dicitur. *Ferrum pertransiit animam eius, donec veniret Verbum eius.* Id est, tam diu fuit in du-

Per passionem
Christi, mul-
torum cogita-
tiones reuel-
late sunt.

Psal. 58.

Psal. 56.

Psal. 104.

Ara tribulatione, donec fieret quod praedixit. Hinc enim magnus est habitus, & ab illa tribulatione liberatus. Sed ne humanae sapientiae tribueretur, quod venit Verbum eius, id est, factum est quod praedixit, more suo Scriptura sancta Deo inde dat Gloriam. Et continuo subiunxit. *Eloquium Domini igniuit eum.* Vt potui non defui interrogationibus suis, adiutus orationibus tuis, & ipsis quas misisti disputationibus tuis. **B** Cum enim interrogando disputas, & quaeris acriter, & doces humiliter. Vtile est autem vt de obscuritatibus diuinarum scripturarum, quas exercitationis nostrae causa Deus esse voluit, multae inueniantur sententiae, cum aliud alij videtur, quae tamen omnes sane fidei doctrinaeque concordent. Dabis sane veniam stylo meo multum festinanti, vt iam in nauis constituto occurrerem perlittori. Filium autem nostrum Paulinum in Christi charitate dulcissimum, in hac potius Epistola resaluto, & paucis vt festinus exhortor, vt misericordiae Domini, qui sciens dare auxilium de tribulatione, cum turbulentissima tempestate misit in portum, quo tu pelago tranquilliore permeasti, ipsi marinae tranquillitati minime credens, & qui eius rudimentis excipiendis atque nutriendis se dedit, gratias agat quantas potest, & omnia opera eius dicant. *Domine quis similis tibi?* Non enim vberiore fructu legit vel audit, me docentem ac differentem, vel quibuscumque exhortationibus accendentem, quam inspicit te viuentem. Resalutant sanctam & sincerissimam benignitatem tuam conferui mei, qui mecum sunt. Condiae honus autem noster Peregrinus, ex quo

Loca scriptu-
rarum diuersas
admittunt ex-
plicationes si-
dei concordantes.

Psal. 143.

à me profectus est cum sancto fra-
tre nostro Urbano, quando Epif-
copatus sarcinam subire perre-
xit, nondum remeavit Hippo-
nem. Saluos eos tamen in no-
mine Christi & litteris eorum &
fama nunciante cognoscimus.
Compresbyterum Paulinum, &
omnes qui tua presentia in Domi-
no perfruantur germano saluta-
mus affectu.

*Augustinus, Questio. no-
uo Testamento, Quest-
tione. 73.*

QUID est quod Simeon di-
cit ad Mariam Matrem Do-
mini inter cetera. *Hic positus est
in ruinam & in resurrectionem mul-
torum in Israel, & tuam ipsius animam
pertransibit gladius, ut reuelentur mul-
torum cordium cogitationes.* Simeon
vir sanctus & diuinis oraculis
commendatus, per Spiritum san-
ctum locutus est quid futurum es-
set hominibus ex causa Chris-
ti, ut ruina his esset, qui eum si-
bi viderentur stare per obseruan-
tiam & peritiam legis, diffiden-
tia tamen operum Christi cade-
rent, desolati à promissione pa-
trum. Illis autem qui nullius pro-
pe dignitatis essent in lege, cre-
dentibus verò in Christum, re-
surrectio in Israel: ut digni Deo
fierent qui prius indigni & inuti-
les erant, & reprobarentur qui
aliquid esse putabantur. Hoc est
quod alio loco dicit Dominus:
*In iudicio ego veni in hunc mundum,
ut qui non vident, videant, & qui vi-
dent cæci fiant.* Denique non legis
Doctores, non Pharisei, non Scri-
bæ secuti sunt Christum, sed pis-
catores homines imperiti & ru-
sticani. Hinc est vnde dicit Do-
minus: *Pater, gratias ago tibi quia*

A abscondisti hæc à sapientibus & pru-
dentibus & reuelasti ea paruulis. Quod
autem adiecit, dicens: *Et tuam
ipsius animam pertransibit gladius, ut
reuelentur multorum cordium cogita-
tiones.* Hoc utique significauit,
quia etiam Maria, perquam ge-
stum est mysterium incarnatio-
nis Saluatoris, in morte Domi-
ni dubitaret, ita tamen ut in resur-
rectione firmaretur: omnes stu-
pore quodam in morte Domini
dubitarent. Quis enim non am-
bigeret videns eum qui se Filium
Dei dicebat sic humiliatum, ut
vsque ad mortem descenderet.
Et quia, ut dixi, omnis ambi-
guitas in resurrectione Domini
recessura erat, pertransire dixit
gladium, non supercadere aut
contingere transeuntem mem-
brum aliquod, ut sicut gladius
missus pertransiens iuxta homi-
nem, timorem facit, & tamen
non percutit, ita & dubitatio me-
stitiam faceret, non tamen occi-
deret: quia non sedit in anima,
sed pertransiit, qui per vmbra-
m contingens corda Discipulorum.
Denique Cleophas, & alius Dis-
cipulus Emaus euntes in via tris-
tes, dixerunt inter cetera ipsi Do-
mino, nescientes quia Dominus
est. *Nos putabamus, quia ipse erat qui
incipiebat liberare Israel.* Dubita-
uerunt, sed statim agnito Domi-
no transibit dubitatio. Sicut di-
ctum est & de Ioseph. *Quia ferrum
pertransiit animam eius.* Hoc est
mortem euadere, quia dubi-
tare de Deo, vel de Chris-
to, mors est: Ac per hoc
quod desinit dubi-
tare, euadit
mortem.

Matth. 13.

*In morte
Christi omnes
dubitarunt,
& in resurre-
ctione firma-
ti sunt.*

*Quomodo
gladius in Vir-
gine pertran-
siit.*

Lucæ. 23.

*Dubitare de
Deo aut de
Christo mors
est.*

Augusti-

Augustinus in Psalm. centesimo quarto, in illo versu. Humiliauerunt in compedibus pedes eius.

Psalm. 104. Ioseph cōpeditū esse non est dubitādū.

Luce. 2.

CONTEXTIT deinde narrationem, commemoratis quæ pertulerit Ioseph in humilitate sua, & quomodo fuerit sublimatus. *Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertransiit animam eius, donec veniret Verbum eius.* Compedes quidem accessisse Ioseph non legimus, sed factum esse minime dubitandum est. Aliqua enim prætermitti potuerunt in illa historia, quæ tamen Spiritum sanctum non laterent, qui in his loquitur Psalmis. Ferrum autem quod dicit pertransisse animam eius, tribulationem duram necessitatis accipimus, non enim corpus, sed animam eius dixit. Talis enim locutio est quædam in Euangelio, vbi Simeon dixit ad Mariam. *Ecce positus est hic in ruinam & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicetur, & tuam ipsius animam pertransiet gladius, ut reuelentur ex multis cordibus cogitationes.* Passio quippe Domini, quæ multis ruina fuit, & in qua multorum cordium occulta patuerunt, quoniam expressunt est quid de Domino sentiebant, & ipsam eius matrem grauiter carnali orbitate percussam, sine dubio contristauit. In illa verò tribulatione fuit Ioseph, donec venerit Verbum eius, quo fuerat interpretatus veraciter somnia, vnde commendatus est Regi, ut etiam illi de somnis eius futura prædiceret.

(2.)

A Theophyl. in 2. cap. Luce.

Benedixit quidem ambobus Simeon, reiecto autem patre putatino, ad veram matrem loquutus est. *Ecce hic positus est in ruinam, & resurrectionem multorum in Israel.* Ruinam quidem dicit eorum, qui non crediderunt: resurrectionem autem eorum qui crediderunt. Vel etiam aliter. In ruinam positus est, maiorum, quæ in animabus nostris; in resurrectionem vero bonorum. Cadit fornicatio, surgit continentia. Vel aliter quoque; intelligi potest: Positus est enim Dominus in ruinam, hoc est, ipse passurus est in mortem, & cum ceciderit ipse, resurgent multi. Punctum autem pone cum dixeris, in ruinam: deinde incipe, in resurrectionem multorum. Signum autem, Crux cui usque in hoc tempus contradicatur, hoc est, non recipitur ab incredulis. Dicitur & incarnatio signum, & mirabile signum. Deus enim homo fuit, & Virgo Mater: huic autem signo (incarnationis inquæ) contradicatur. Quidam enim dicunt, carnem ex homine, quidam verò apparenter, quidam autem aliud quiddam nugantur. *Et tuam ipsius (Virginis dico) animam pertransibit gladius.* Fortassis autem & dolorem quem in passionem tulit. Fortassis autem & scandalum dixit rompheam, quo offensa fuit. Videns enim crucifixum fortassis cogitabat, quomodo qui natus est sine semine, qui miracula fecit, qui mortuos suscitauit, crucifixus est, consputus est, mortuus est? Quod autem dicit. *Ut reuelentur ex multis cordibus cogitationes,* Hoc significat, quod reuelabuntur, & manifestabuntur multorum cogitationes, qui scandalizantur, & reprehensi repentinum inueniant remedium, sicut

Luce. 2. Quo sit ruinam & resurrectio?

Signum cui contradicatur Crux est. Et incarnatio signum.

& tu (ò Virgo) reuelaueris, & manifesta eris quid sentiās de Christo, deinde confirmata eris fides in illum. Similiter & Petrus reuelabitur, quem negauerit, verum per monstrabitur Dei potentia, quæ per pænitentiam ipsum suscepit. Et aliter: reuelatæ sunt è cordibus cogitationes, quum apparuerit proditor, & apparuerint diligentes illū, qualis fuit Ioseph, qui accessit ad Pilatum, quales fuerunt mulieres, quæ permabant apud Christum.

Ambrosius lib. 2. in Lucam, capit. 2.

ET Tuam ipsius (inquit) animam pertransibit gladius. Nec littera, nec historia, ex hac vita Mariam, corporalis necis passione migrasse. Non enim anima sed corpus materiali gladio transuerberatur. Et ideo prudentiam Mariæ haud ignoratam, mysterij cælestis ostendit. *Vnum enim Verbum Dei & validum & acutum omni gladio acutissimo penetrans. Usque ad diuisionem animæ & spiritus, artuum quoque & medullarum, cogitationes cordis, & secreta scrutatur animorum, quia nuda mentium & aperta sunt omnia Dei Filio quem conscientia secreta non fallunt.* Prophetauit itaque Simeon, prophetauerat copulata coniugio, prophetauerat Virgo. Debit etiam vidua prophetare, ne qua aut professio decisset, aut sexus. Et ideo Annæ & stipendijs viduitatis moribus talis inducitur, ut digna planè fuisse credatur, quæ Redemptorem nouisse omnium nunciaret. Cuius merita cum alibi descriperimus, cum viduas hortaremur, hoc loco, quoniam ad alia properamus, non putamus ite

A randa. Non otiose tamen annos octoginta quatuor viduitatis eius expressit, quia & septem duo decades, & duæ quadragesimæ, sacrum videntur numerum designare.

Beda in capit. 2. Luc. libro. 1.

ET Erat pater eius & mater mirantes super his quæ dicebantur de illo, & benedixit illis Simeon. Patrem Saluatoris appellat Ioseph, non quod verè iuxta Fotimanos pater fuerit eius, sed quoad famam Mariæ conseruandam pater sit ab omnibus estimatus. Nec enim oblitus Euangelista quod eam de Spiritu sancto concepisse, & Virginem peperisse, narrarit; sed opinionem vulgi exprimens, quæ vera historię lex est, patrem Ioseph nuncupat Christi. Quauis & eo modo pater illius valeat dici, quo & vir Mariæ rectè intelligitur sine commixtione carnis, ipsa copulatione coniugij multo, videlicet, coniunctius quàm si esset aliunde adoptatus. Nec enim propterea non erat appellandus Ioseph pater Christi, quia nemo cum concubendo genuerat, quandoquidem rectè pater esset etiam eius, quem non ex sua coniuge procreatum alicubi adoptasset. **E**t dixit ad Mariam matrem eius: Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicetur. Benè in resurrectionem, quia lumen est, quia gloria plebis Israel, qui dicit: Ego sum resurrectio & vita, qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, vivit, & omnis qui vivit & credit in me, nō morietur in eternū. Quomodo autē in ruinā, nisi. Quia & lapis offensionis

Numerū 84
mysteriosum

Pater Christi
Ioseph,
Quare nuncupatur.

Ioan. 11.

In ruinam.
Esa. 8.

Hebr. 4.

Ioan. 15.

2. Chor. 2.

Signū cui cō-
tradicitur.

1. Chor. 1.

Psalm. 58.
Gladius quē
passa Maria.Ferrum, men-
tis tribulatio
est.

stonis est, & petra scandalū. Id est, rui-
na his qui offendunt verbum, nec
credunt. De quibus ipse dicit: *Si
non venissem & locutus es fuissem pec-
catum non haberent. Nunc autem ex-
cussationem non habent de peccato suo.*
Qui non in se ipso tantum, sed
in suis quoque prædicantibus in
ruinam positus est resurrectio-
nemque multorum, testante A-
postolo, qui ait. *Christi bonus odor
sumus Deo in his qui salui sunt, & in
his qui pereunt.* Qui enim prædi-
cante Apostolo, verbum quod au-
dit amando sequitur, bono odo-
re refurgit & saluator. Qui odien-
do in sequitur, eodem ipso bono
odore corrumpitur, & moritur. Sig-
num autem cui contradicitur fi-
dem Dominice Crucis accipe. De
qua Apostolo Paulo dicunt Iu-
dæi. Nam de secta hac notum est
nobis, quod ubique ei contradi-
citur. Et Apostolus ipse. *Nos e-
nim (inquit) prædicamus Christum
crucifixum. Iudæis quidem scandalum
gentibus autem stultitiam. Et tuam ip-
sius animam pertransiet gladius.* Nul-
la docet historia beatam Mariam
ex hac vita gladij occasione mi-
grasse, præsertim cum non ani-
ma sed corpus ferro soleat inter-
fici. Vnde restat intelligi gladiū
illum de quo dicitur. *Et gladius est
in labijs eorum.* Hoc est dolorem
Dominicæ passionis eius animā
pertransisse. Quæ & si Christum,
vt pote Dei Filium sponte pro-
pria mori, mortemque ipsam non
dubitaret esse deuicturum, vt sua
tamen carne procreatum non si-
ne doloris affectu potuit videri
crucifigi. Nam & ferrum quod
animam Ioseph pertransisse ca-
nitur, nullum melius quam dura
tribulatio mentis intelligitur.
*Vt reuelentur ex multis cordibus cogi-
tationes.* Incertum erat quondam,
qui Iudæorum gratiam Christi

A quam venturam vtique nouerant
recipere, qui autem respuere mal-
lent. At eius natiuitate audita,
reuelatis mox cordium cogita-
tionibus. *Herodes Rex turbatus est,
& omnis Ierosolyma cum illo.* Pasto-
res cum timore & gaudio Deo
laudem resonant, hominibus pa-
cis nuntium pandunt. Eius doc-
trina & virtute diffamata, alij ad
eum quasi magistrum veritatis
confluunt. Alij ab eo quasi sedu-
ctore refugiunt. Eius signo Cru-
cis erecto, hi quasi iuste morti da-
tum blasphemantes irrident, il-
li quasi vitæ authorem mori acri-
ter dolent. Sed & vsque hodie,
& vsque ad consumationem se-
culi præsentis Ecclesiæ animam
gladius durissimæ tribulationis
pertansire non cessat, cum signo
fidei ab improbis contradici, cum
audito Dei Verbo multos cum
Christo resurgere, sed plures à
credulitate vere gemebunda per-
tractat. cum reuelatis multorum
cordium cogitationibus, vbi op-
timū Euāgelij seui semen, vbi zi-
zania vitiorum vel plus iusto præ-
ualere, vel etiam quod dictu gra-
ue est, sola germinare ac regna-
re conspiciunt. *Et erat Anna prophe-
tissa, filia Phanuel, de tribu Aser. Hæc
processerat in diebus multis, & vixerat
cum viro suo annis septem à virginita-
te sua. Et hæc vidua, vsque ad annos
octoginta quatuor, quæ non discedebat
de templo ieiunijs & obsecrationibus
seruiens nocte ac die.* Iuxta histo-
riam deuotæ conuersationis, &
venerandæ pariter ætatis, dig-
naque per omnia quæ Domino
incarnato testimonium ferret,
Anna fuisse docetur. Iuxta intel-
lectum vero mysticum, quia Ec-
clesiam significat, quæ impræsen-
ti quasi sponsi Dominiq; sui est
morte viduata, numerus etiam
annorum viduitatis eius tempus
Ecclesiæ

Matth. 23

Anna præce-
nia.

Ostoginta
quatuor.
Ioan. 14.

Anna Pha-
nuel.

Psalm. 4.

Aser quod sig-
nificet.

Ex omni sta-
tu propheta-
rum est de
Christo.

Ecclesie designat, quo in corpore constituta peregrinatur à Domino, magnæque deuotionis affectu celestis templi limina seruans, cotidianum illum Domini prætolatur aduentum. De quo dicit. *Venimus & mansionem apud eum faciemus.* Septies quippe duodeni, octoginta quatuor faciunt. Et septem quidem ad huius seculi cursum, qui diebus septem voluitur. Duodecim verò ad perfectionem doctrinæ Apostolicæ pertinent. Ideoque siue vniuersalis Ecclesia, seu quilibet anima fidelis, quæ totum vitæ suæ tempus Apostolicis mancipare curat institutis, quasi septem per duodecim multiplicare, & typicis lxxxiii. annis Domino seruari laudatur. Sicut etiam tempus septem annorum, quo, cum viro suo manserat, Dominicæ incarnationis tempore decentissime congruit. Septenarioque namque (vt dixi) numero perfectio solet temporis indicari. Sed ibi propter Dominicæ priuilegium Maiestatis, quo in carne versatus docuit, simplex septem annorum est numerus expressus. Hic ob Apostolicæ culmen dignitatis, septem anni, per duodecim multiplicantur. Arridet autem Ecclesie mysterijs, quod Anna & gratia eius interpretatur, & filia est Phanuel, qui facies Dei dicitur, cum Psalmographo decantans. *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* Et de Tribu Aser, hoc est Beati, descendit, qui inter Patriarchas duodecim ordine nascendi est octauus. De quo numero, quia nouo Testamento sit sacer, crebrius est inculcatum. *Et hæc ipsa superueniens confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem Ierusalem.* Prophetavit Simeon, prophetauerat co-

A pulata coniugio: prophetauerat Virgo, debuit etiam vidua, ne aliqua aut professio deesset, aut sexus. Et ideo Anna, & stipendijs viduitatis, & moribus talis inducitur, vt digna planè fuisse credatur, quæ Redemptorem venisse omnium nunciaret. *Et vt perfecervunt omnia secundum legem Domini, reuersi sunt in Gallileam, in ciuitatem suam Nazareth.* Prætermisit hoc loco Lucas quæ à Matthæo satis exposita nouerat, Dominum, videlicet, posthæc ne ab Herode necandus inueniretur, Ægyptum à Parentibus esse delatum, defunctoque Herode sic demum Gallileam reuersum, Nazareth ciuitatem suam inhabitare cepisse. Solent enim Euangelistæ singuli, sic omittere quædam, quæ vel ab alijs commemorata viderint vel ab alijs commemoranda in spiritu præuiderint. Vt continuata suæ narrationis serie, quasi nulla prætermisisse videatur. Quæ tamē alteri? Euangelistæ cōsiderata scriptura, quo loco transilita fuerint, diligens lector inueniat. *Puer autē crescebat, & confortabatur, plenus sapientia, & gratia Dei erat in illo.* Notanda distinctio verborum, quia Dominus Iesus Christus, in eo quod puer erat, idest, habitum humanæ fragilitatis induerat, crescere & confortari habebat. In eo verò quod etiam Verbum Dei & Deus æternus erat, nec confortari indigebat, nec habebat augeri. Vnde rectissime plenus sapientia perhibetur & gratia. Sapientia quidem. *Quia in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.* Gratia autem; quia eidem mediatori Dei & hominum homini Iesuchristo magna gratia donatum est, vt ex quo homo fieri cepisset, perfectus esset & Deus. Cui simile est, quod Ioannes scribit: *Eum plenum gratia &*

Quare Euangelistæ aliqua omittere soleant.

Crescit Christus.

Colos. 2.

Sapientia Christi gratia. Ioan. 1.

ria & veritatis. Eandem ipse diuinitatis excellentiam veritatis, quam Lucas sapientiae nomine commendans.

Bernardus in Sermone de Beata Maria Virgine.

Luc. 2.

POSITVS est hic (ait sanctus Senex de paruulo Iesu) in signum cui contradicetur. Et tuam ipsius animam, ad Mariam dicebat. pertransibis gladius. Verè tuam, o Beata Mater, animam gladius pertransiuit. Alioquin non nisi eam pertransiens, carnem Filij tui penetraret. Et quidem postea quàm emisit spiritum tuus ille Iesus (omnium quidem, sed specialiter tuus) ipsius planè non attigit animam crudelis lancea, quæ ipsius (nec mortuo parcens, cui nocere non posset) aperuit latus, sed tuam vtique animam

pertransiuit. Ipsius nimirum anima iam ibi non erat, sed tua planè inde nequibat auelli. Tuam ergo pertransiuit animam vis doloris, vt plusquàm martyrem non immerito prædicemus, in qua nimirum corporeæ sensum passionis excederet compassionis affectus. An non tibi plusquàm gladius fuit sermo ille re vera pertransiens animam, & pertransiens vsque ad diuisionem animæ, & spiritus? Mulier, ecce filius tuus. O commutationem! Ioannes tibi pro Iesu traditur, seruus pro Domino, Discipulus pro Magistro, filius Zebedæi, pro Filio Dei, homo purus pro Deo vero. Quomodo nõ tuam affectuosissimam animam pertransiret hæc auditio, quando & nostra, licet saxea, licet ferrea, pectora

Virgo plusquam martyr

Ioan. 19.

sola recordatio, scindit? (2.)

TEX

TEXTVS

ETERAT Anna Prophetissa, filia Phanuel, de Tribu Aser, hac processerat in diebus multis, & vixerat cū viro suo annis septem à virginitate sua. Et hac vidua vsque ad annos octoginta quatuor, quæ nō discedebat de templo ieiunij & obsecrationibus seruiens nocte ac die. Et hac ipsa hora superueniens confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem Israel.

Fulgentius ad Gallam de
statu viduali, Epist. 2.

A Cyprianus Serm. de oratione
Dominica, circa finem.

Luce. 2.

IDEAMVS in nouo Testamēto, qualiter nobis sanctæ Annæ conuersatio demonstratur, de qua S. Lucas sic refert.

Et erat Anna Prophetissa, filia Phanuel, de Tribu Aser, & hac processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua. Et hac vidua vsque ad annos octoginta quatuor, quæ non discedebat de templo ieiunij, & obsecrationibus seruiens nocte ac die. Iste dux viduæ, licet tempore fuerint diuerso, vnius tamen fidei seruierunt ambæ mysterio. Quia Christum, quem Anna cognouit in carne natum, ipsum Iudith nouerat nasciturum. Quam vero multum Deus in vtraque vidua continentiam sibi placitam demonstrauit? Nam Iudith spiritualibus armis accincta, caput lasciuæ prædonis abscidit. Anna vero ipsum caput Ecclesiæ Spiritu sancto repleta cognouit. Datus est Iudith Olofernis interitus: Annæ reuelatus est Saluatoris aduentus. Illi Deus dedit à populo repellere pestilentiam, huic tribuit humani generis agnoscere medicinam.

Mulierum de
uotio.

Castitas Deo
amabilis.

S ED nobis, fratres dilectissimi, præter horas antiquitus obseruatas orandi, nunc & spacia & Sacramēta creuerunt. Nam & mane orandum est, vt resurrectio Domini matutina oratione celebretur. Quod olim Spiritus sanctus designabat in psalmis dicens:

Quibus ho-
ris orandus
sit Deus.

Mane prop-
ter resurrec-
tionem.

Psalm. 5.

B meam, mane assistam tibi, & contem-
plabor te. Et iterum per Prophetā loquitur Dominus: Diluculo vigi-
labunt ad me dicentes: Eamus & re-
uertamur ad Dominum Deum nostrum.

Nocte etiam
orandum.

Recedente item sole, ac die cessante, necessario rursus orandum est. Nam quia Christus sol verus est, sole ac die recedente seculi, quando oramus, & petimus vt super nos lux denuo veniat, Christi precamur aduentum, lucis æternæ gratiam præbiturum. Christum autem diem dictum, in Psalmis declarat Spiritus sanctus. Lapis (inquit) quem reprobauerunt edificantes, hic factus est in caput anguli: à Domino factus est, & est admirabilis in oculis nostris. Iste est dies quem fecit Dominus, ambulemus & iocundemur in eo. Item quod Sol appellatus sit, Malachim Propheta testatur dicens: Vobis autem, qui timetis nomē Domini,

Psalm. 117.

Malach. 4.

oriatur

Nulla hora à
Christianis
excipitur in
qua non de-
beant orare.

Luce. 2.

oriatur Sol iustitiæ, & in alijs eius cura-
tio est. Quod si scripturis sanctis
sol verus & dies verus est Chris-
tus, hora nulla à Christianis exci-
pitur, quominus frequenter ac sem-
per Deus debeat adorari, ut qui in
Christo, hoc est in sole & in die
vero sumus, insistamus per totum
diem precibus & oremus, & quan-
do mundi lege decurrens, vicibus
alternis nox resoluta succedit,
nullum de noturnis tenebris esse
orantibus damnum potest, quia fi-
lijs lucis & nocte dies est. Quan-
do enim sine lumine est, cui lumē
in corde est? Aut quomodo Sol
ei & dies non est, cui sol & dies
Christus est? Qui autem in Chri-
sto, hoc est, in lumine semper su-
mus, nec noctibus ab oratione
cessemus. Sic Anna vidua sine in-
termissione rogans semper & vi-
gilans, perseverabat in promeren-
do Deo: sicut in Euangelio scrip-
tum est. *Non recedebat (inquit) de tē-
plo, ieiunijs & obsecrationibus seruiens
nocte ac die.* Viderint vel vigilent,
qui nec dum illuminati sunt: vel
Iudæi, qui deserto lumine in tene-
bris remanserunt. Nos, fratres di-
lectissimi, qui in Domini luce
semper sumus, qui meminimus &
tenemus quid esse accepta gratia
cæperimus, computemus noctem
pro die. Ambulari nos credamus
semper in lumine, non impedia-
mur à tenebris quas euasimus, nul-
la sint horis nocturnis precum
damna, nulla orationum pigra &
ignaua dispendia. Per Dei indul-
gentiam, recreati spiritualiter &
renati imitemur quod futura su-
mus, habituri in Regno sine in-
teruentu noctis solum diem, sic
nocte quasi in lumine vigilemus,
oraturi semper, & acturi gratias
Deo: hic quoque orare & gratias
agere non desinamus.

A *August. ad Probam de oran-
do Deum, Epist. 121.*

D Væ fuerunt Annæ honora-
biliter nominatæ, vna cōiu-
gata, quæ sanctū Samuelē peperit,
alia vidua, quæ sanctū sanctorum,
cum adhuc infans esset, agnouit.
Oravit & cōiugata in dolore ani-
mi & afflictione cordis, quia filios
non habebat: tunc ipsum Samue-
lem impetrauit, & acceptum Deo
reddidit, quia cūposceret vouit.
Sed oratio eius quomodo ad ora-
tionem illam Dominicam perti-
neat, nō facile reperitur, nisi quia
in eo quod ibi positum est. *Libera
nos à malo.* Non paruum malum vi-
detur, & nuptiam esse, & fructu ca-
rere nuptiarum, cum sola excuset
nuptias procreandorum causa fi-
liorum. De illa verò Anna vidua,
vide quid est scriptum. *Quia non dis-
cedebat de templo, ieiunijs & obsecratio-
nibus seruiens nocte ac die.* Nec aliun-
de Apostolus, quod & supra com-
memoravi: *Quæ autem vera vidua est,
(inquit) & desolata, sperabit in Domi-
no, & persistet in orationibus nocte ac
die.* Et Dominus cum semper ad
orandum, & non deficientum, nos
hortaretur, viduam commemora-
uit, quæ, licet iniquum & impium
iudicem, ac Dei & hominum con-
temptorem, ad audiendam cau-
sam suam assidue interpellando
conuertit. Quantum ergo præce-
teris viduæ debeant vacare ora-
tionibus, satis hinc intelli-
gi potest, quod omnibus ad sus-
cipiendum orandi studiū
de viduis propositum
est exhortationis
exemplum.

(2.)
DOMI-

Dux Annæ
honorabiles
in scriptura
sacra cele-
brantur.

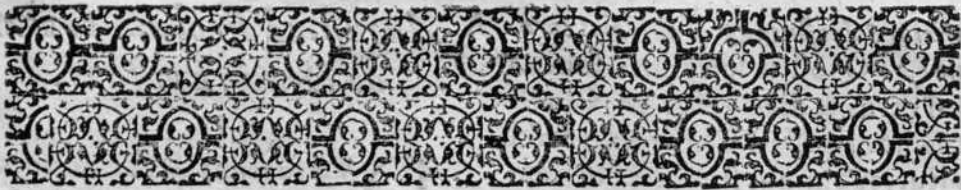
1. Reg. 12

Nuptiæ solū
pro creatio-
nis causa.

Luce. 1.

1. Thim. 5.

Luce. 18.

DOMINICA PRIMA POST Epiphaniæ festum.

Euangelium. Lucæ. 2.

CVM factus esset Iesus annorum duodecim, ascendentibus illis Ierosolymam, secundum consuetudinem diei festi, consumatisque diebus, cum redirent, remansit puer Iesus in Ierusalem, & non cognouerunt Parentes eius. Existimantes autem illum esse, &c.

Greg. in cura pastoral. part. 3. admonitione. 26.

SCRIPTUM quippe est: Cum factus esset Iesus annorum duodecim, remansit puer Iesus in Ierusalem. De quo à pa-

rentibus requisito paulò post subditur. Inuenerunt illum in templo sedentem in medio Doctorum, audientem illos & interrogantem. Vigilanti itaque cõsideratione pèsandum est, quod cum Iesus annorum duodecim dicitur in medio Doctorum sedens: non docens, sed interrogans inuenietur. Quo exemplo, scilicet, ostenditur, ne infirmus docere quis audeat, si ille puer doceri interrogando voluit, qui per diuinitatis potètiã verbum sciètiæ ipse suis Doctoribus ministravit, hinc verò per Paulum Discipulo dicitur: *Præcipe hac & doce, ne mo adolescentiam tuam contemnat.* Sciendum namque nobis est, quia in sacro eloquio aliquando ado-

Alescentia iuuentus vocatur. Quod citius ostenditur, si Salomonis ad medium verba proferantur (qui ait.) *Latare iuuenis in adolescentia tua.* Si enim vtraque vnum esse nõ decerneret, quem monebat in adolescentia, iuuenem non vocaret.

Eccl. 12.

Cyrillus in Ioan. lib. 6. capit. 20.

B

A Quocumq; enim percipi potest veritas, amplectèda est, & capesenda. Exemplo nobis est Dominus noster, vberimus sapientiæ fons, qui duodecim annos natus (vt Lucas scribit) *Inuentus est in templo inter legis peritos, & Doctores interrogans, & audiens eos.* Ipse qui Dei virtus est & sapientia. In quo omnes thesauri scientiæ & sapientiæ sunt absconditi. Non recusat interrogare homines, & audire illos: Quid ergo nos talpæ cæcutientes, & noctuis per similes, renuemus ab alijs, quantunlibet abiectis aut exiguis, veritatem edisce-

Lucæ. 2.
1. Chor. 1.
Colos. 2.

Christus in medio doctorum sedens, non docet, sed interrogat.

1. Th. 4.

ediscere? Non dedignatus est Dominus noster eximium verè humilitatis exemplū à Ioanne Baptista ablui in Iordane & baptizari. Quid igitur respuemus à proximis & fratribus nostris doctrinæ munus quantunvis existimatione hominum habeamur eruditi, aut alij putentur ignari suscipere? Cū si nos vera moueat & sincera veritatis agnoscendæ cupiditas, non tam à quo doceamur attendere debeamus, quàm quid doceamur: & veritatis munus à quocumque accipiat, pretiosum esse.

*Greg. 3. part. cura pastora.
admonitione. 26.*

ALITER sunt admonendi, qui cū habeāt sufficiētiā & etatem, recusant prædicare, propter humilitatem & timorem: & longe aliter refrenandi potius qui cū inhabiles sint, id munus volunt exercere. Videant enim illi, quòd si iuste reprehenduntur qui cū habeāt pecunias, eas non communicant pauperibus: multo magis ipsi reprehensionem incurrere debent, qui nolunt quā habēt doctrinam communicare. *Sapientia autem absconsa, & thesaurus inuisus, quæ utilitas in vtrisque?* Si præterea populus fame premeretur, & tu haberes triticum absconditum, nonne hoc tuum magnum scelus esset? Multo maius certè est, quod doctrinam, pabulum animæ, abscondas. *Qui abscondit frumenta (ait sapiens) maledicetur in populis.* Abscondere autem frumenta, est denegare sanctam prædicationē. Si non abscondere putridum alicuius vulnus, cum artem calleas, crudelitatis cuiusdam est, quādoquidem ea causa is moreretur: an non maior est crudelitas prædicationis gladio vitia non absconde-

Are, cū possis, & morbis animæ nō mederi? *Maledictus (ait Ieremi.) qui prohibet gladium suum à sanguine.* Recordare præterea eius qui abscondit talentum, grauem pœnam quam subiit. Non equidem Propheta in hanc reprehensionem incurrere volebat, cū dicebat. *Ecce labia mea non prohibebo, Domine tu scisti.* Cæterum illi sunt refrenandi & arcendi à tanto munere, qui tūm propter ætatē, tūm propter ignoratiā minus habent ad hoc munus autoritatis, præsertim cum propter audaciam suam possint deturbari, cum ignominia ab ea dignitate, quam tamen progressu temporis vtilius, laudabiliusque exercuissent. Sunt isti tanquam arbores illæ quæ intempestiue flores amittunt, subeaden tibus autem ventis & calamitate aliqua, mox destruuntur & omnino intereunt. Sunt etiam similes auiculis, quæ vix benè plumatæ, sese aeri exponunt, ac propterea concidunt, & intereunt: si ædificium aliquod benè solitatum & fundatum non est, ac superuenerint trabes multæ, & alia pondera, ruit planè totum ædificium. Item partus intempestius infalices habere solēt exitus. Quam obrem Christus ad nostram vilitatem & exemplum, tametsi posset prædicare in quacumque ætate, maturiorem tamen expectauit.

Beda in 2. cap. Luc. lib. 1.

ET Ibant Parentes eius per omnes annos in Ierusalem, in die solennitatis Paschæ. Vides hunc Euangelistam inter animalia quatuor non frustra vitulo comparatum, quasi hostijs deputatum, animal circa templum maximè & Ierosolyma narrationis suæ diuersatur incessu. Si quidem in principiis Sacer-

Ierem. 48.

Marc. 25.

Psal. 39.

Qui sunt à
prædicatione
refrenandi.

Pulcherrimæ
similitudines.

Luc. 15, vos est
in figura, &
eius ordo in
Euangelij ini
tio.

Non Doctores
sed doctrinā
attendere de-
bemus.

Non Doctores
sed doctrinā
attendere de-
bemus.

Greg.

Eccles. 20.

Doctrinā abs-
condere ma-
lum est.

Prouer. 11.

Prædicationis
gladio vi-
tia sunt ab-
cindenda.

P dotem

dotem collocat ad aram orātem, populi multitudinē tēpli sistit in atrijs, Mariā mox Domino cōcepto Ierosolyma, mittit domum Pontificis intromittit. Ibi & Baptistam natum refert, & Dominū post natiuitatem continuo cum hostia transfert. Eundem illo singulis annis cum parētibus ducit, & duodennem in templo Doctorum choris inserit. Vbi inter alia sapientibus stupendia dicit. *Quia in his quæ Patris mei sunt, oportet me esse.* Et post cætera talia, laudantes Deum in templo Discipulos in Euangelij sui fine concludit. *Et cum factus fuisset annorum duodecim, ascendit illis in Ierosolymam, secundum consuetudinem diei festi, consummatisque diebus, cum redderent, remansit puer Iesus in Ierusalem.* Qui à natiuitate, immo à conceptione humana, manifestis miraculorum operibus, quia De⁹ sit est approbatus indicijs: ipse etiam mox ubi tempus ætatis cōgruebat, vtramquē suam reuerenter pandere cæpit atquē aperire substantiam, & quid videlicet Patri iuxta veritatem diuinę maiestatis, & quid iuxta assumptionis humanę fragilitatem debeat Matri. Nec absquē prouidentia duodennis prima suę fidei rudimenta reuelat, quæ duodecim Apostolorum ministerio cunctum erat reuelanda & clucidāda per ordem. Possumus & hoc dicere, quia sicut septenario, sic & duodenario numero qui multiplicatis inter se inuicem septenari partibus constat, vel rerum vel tēporum vniuersitas ac perfectio designetur. Atquē idē quo omnia loca vel tempora deceat occupari, rectē à duodecimo numero iubar summat exordium, non igitur ociose suorum perhibetur in memor extitisse Parētum, sed vt nos instruat, quia non solum an-

A tequā Parentes ipsi, verū etiam antequā Abraham fieret ipse est, in ciuitate potius ac templo Dei, quasi paterno iure residere delectat. *Et non cognouerunt Parentes eius, existimantes autem illum esse in comitatu, venerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos & notos, & non inuenientes regressi sunt in Ierusalem requirentes eum.* Quæret aliquis: Quomodo Dei Filius tanta parētum cura nutritus his abeuntibus potuerit obliuiscēdo relinquere? **B** Cui respondendum, quia filijs Israel moris fuerit, vt temporibus festis vel Ierosolyma confluentes, vel ad propria redeunt, seorsum viri, seorsum autem sāmīnæ charos ducentes incederent, infantesquē vel pueri, cum quolibet parente indifferenter ire potuerint. Ideoque Beatam Mariā vel Ioseph vicissim putasse puerum Iesum, quē se comitari non cernebant, cum altero parente reuersum. *Et factum est post triduum, inueniunt illum in templo sedentem in medio Doctorum, audientem illos, & interrogantem.* Quasi fons sapientiæ Doctorū medius sedet, sed quasi exemplar humilitatis, audire prius, & interrogare Doctores, quā instructuere quærit indoctos. Ne etenim paruuli à senioribus erubescant discere, & ipse ob ætatis humanę congruentiam, hominibus obscultare non erubescit Deus. Ne infirmus docere quis audeat, **D** & ille puer doceri interrogando voluit, qui per Diuinitatis potentiam, verbum scientiæ, ipsis suis Doctoribus ministravit. *Stupebant autem omnes qui eum audiebant super prudentia & responsis eius, & videntes admirati sunt.* Nota distinctionem verborum, & tuę saluationis ac fidei, mysteria, sedulus intueri. *Stupebant qui eum audiebant, & videntes admirati sunt.* Et eo ampliū stupe-

Amisitione
Christi occasio

Medius inter
Doctores.

Ausculat
Christus.

Duodenis
cur se reue-
lat Christus.

Esai. 9.
Parvulus
Christus.

stupebant super prudentia respon-
sionum, quo paucitate videntes
contemnebant annorum. Diui-
nam lingua sapientiam prode-
bat, sed infirmitatem, ætas por-
tendebat humanam. Verum hæc
Doctores Iudæorum, quasi no-
ua stupeant, inter quæ alta quæ au-
diunt, & infirma quæ vident, du-
bia admiratione turbentur. Nos
autem scientes hunc esse de quo
olim Propheta gratulabundus ex-
ultabat. *Parvulus natus est nobis,
Filius datus est nobis, & vocabitur no-
men eius admirabilis, consiliarius, Deus
fortis.* Nequaquam miremur eum,
qui sic parvulus factus est homo,
vt nihilominus quod erat sem-
per Deus ac fortis permaneret,
modo diuinitatis suæ, modo hu-
manitatis, his, quos erudire cupie-
bat, indicia dedisse, sed digna fi-
de, spe, & charitate, agamus, illi
gratias, quia qui magnus erat &
laudabilis nimis, sed nos non cog-
noscebamus, parvulus natus est
nobis, vt crescendo & proficien-
do inter paruulos, paulatim eos
ad capeffenda suæ virtutis ac mag-
nitudinis arcana prouehiret. *Et
dixit Mater eius ad eum. Fili quid fe-
cisti nobis sic? Ecce Pater tuus & ego
dolentes quærebatimus te. Et ait ad il-
los. Quid est quod me querebatis? Nes-
ciebatis quia in his quæ Patris mei sunt
oportet me esse?* Non Ioseph, qui ni-
hileius generatione propter mi-
nisterium præstitit & affectum,
vnde & pro fidei ministerio & ab
Euangelista & ab ipsa Maria pa-
ter appellatur, vel ipse Christus
suum negat esse parentem, sed
simpliciter & apertè qui sit verus
sibi Pater nobis pariter & illis in-
sinuat. Non quod eum quasi fi-
lium quærunt vituperat, sed quid
ei potius, cui æternus est Filius, de-
beat, & cogit oculos mentis atol-
lere. Quia enim Deus & homo

A est, nunc excelsa deitatis, nunc
infirma præfert humanæ fragi-
litis. Quasi homo seniores in-
terrogat, quasi Deus, quæ senio-
res & docti mirentur, respondet.
Quasi Dei Filius in templo Dei
commoratur, & quasi filius ho-
minis cum parentibus quod iubent
regreditur. *Et ipse non intellexerunt
verbum quod locutus est ad illos, &
descendit cum illis, & venit Nazareth,
& erat subditus illis.* Quantum pie-
tatis simul in Domino & humi-
litis exemplum? Parentes eius
non intelligunt verbum quod de
sua Diuinitate loquitur ad illos,
& tamen ipse humanæ illorum er-
ga eum sedulitatis non ingratus,
quod præcipiunt descendit, & sub-
ditur illis. Quid enim Magister
virtutis nisi officium pietatis im-
pleret? Quid inter nos aliud quam
quod à nobis agi vellet ageret? De-
ferebat homini, deferebat ancil-
læ. Ipsa enim dicit: *Ecce ancil-
la Domini.* Deferebat simulato-
C Patri. Deferebat Deo vero Patri.
Et utique Matrem natus Virgi-
nem conseruabat & castam, uti-
que à Patre non voluntate, non
opere, non tempore distabat. Vt
eius, videlicet, exemplis ammo-
niti, quid parentibus debeamus,
qui tanta pro nobis pariuntur, ag-
noscamus. Solent autem dicere
Arriani, imperfectum esse Filium,
quia dixerit. *Pater maior me est.* Sed
quid mirum, si ex humana suscep-
D tione minorem se Patre asserit
in cælo, ex qua subditus erat e-
tiam Parentibus in terra? *Et Ma-
ter eius conseruabat omnia verba hæc
in corde suo.* Siue quæ intellexit,
siue quæ necdum intelligere ver-
ba Euangelij potuit, omnia suo
pariter in corde quasi ruminan-
da & diligentius scrutanda recon-
debat. Discamus ergo sanctæ
Virginis in omnibus castitatem,

Christi pietas
& obedientia.

Christus mul-
tis deferebat.

Arriani.

Mariæ mo-
destia.

Manichæi et
Apollinaris-
te profecit
Christus sa-
pientia.

quæ non minus ore pudica quam corpore argumenta fidei conseruabat in corde. Et si illa ante præcepta Apostolica tacet, cur tu post Apostolica præcepta magis cupis docere quam discere? Et Iesus proficiebat sapientia, & ætate & gratia apud Deum & homines. Hic locus Manichæos pariter & Apollinaristas expugnat, ostendens Dominum veram carnem, veram habere & animam. Nam sicut carnis est ætate, sic est anime sapientia proficere & gratia. Quæ tamē in sapientia nullatenus proficeret, si naturalem intelligentiam, quæ hominibus rationis causa cōcessa est, non haberet. Non quia hoc susceptor Deus eguit, præsertim cum supra plenus sapientia puer fuisse describatur. Sed quia hoc pro remedio nostræ salutis effectus pia susceptionis elegit, ut dum caro & anima rationalis à Deo suscipitur, vtraque pariter saluaretur.

Ensebius Emis. Homil. huius Dei.

IN festiuitatibus & sacrificijs inueniebatur Christus, quia ip-

A se erat qui significabatur in illis, & ibi manebat quasi absconditus duplici velo: aliud erat superficialis litteræ, aliud vero caro ipsa. Hoc significare voluit Sponsa, dicens. *En ipse stat post parietem nostrum, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos.* Quibus verbis enigmatice significat Deum, id est, Sponsum cælestem, cum sit inuisibilis, & incomprehensibilis, interdum tamen se visibilem, seu conspicuum mortalibus præstitisse, vel etiam præstare, non secundum quod est, sed secundum quod cernentes ferre possunt, quemadmodum eleganter docet D. Augustinus, tum sæpe aliàs, tum lib. 10. de Ciuit. Dei, cap. 13. Vbi ait. *Nec mouere debet, quod cum Deus sit inuisibilis, sæpe visibiliter Patribus apparuisse memoratur.* Hoc enim Esaias dixit. *Vere tu es Deus absconditus.* Ipse quidem inter agnos quodammodo iugulabatur, & inter vitulos sacrificabatur, & in omnibus sacrificijs offerebatur.

(2.)

Cant. 2.

Esai. 45.

TEX

TEXTVS

Factum est post triduū, inuenerunt illum in Templo sedentem in medio Doctorum, audientem illos, & interrogantē eos, stupebant autem omnes qui eum audiebant super prudentia, & responsis eius, & videntes admirati sunt. Et dixit Mater eius ad illū. Fili, quid fecisti nobis sic? Ecce Pater tuus & ego dolētes quarebamus te. Et ait ad illos. Quid est quod me querebatis? Nesciebatis quod in his quæ Patris mei sunt oportet me esse? Et ipsi non intellexerunt verbū quod loquutus est ad eos. Et descendit cum eis, & venit Nazareth. Et erat subditus illis, & mater eius cōseruabat omnia verba hæc in corde suo. Et Iesus proficiebat sapientia, & etate, & gratia, apud Deum & homines.

August. de consensu Euan-
gelistarum lib. 2. cap. 1.

Matth. 1.
Ioseph cur
pater Chris-
ti dictus.

MATTHÆVS E-
uangelista sic orsus
est. Liber generationis
Iesu Christi filij David, fi-
lij Abraham. Quo exor-
dio suo satis ostēdit generationē
Christi secundum carnem se sus-
cepisse narrandā. Secundum hanc
enim Christi Filius hominis est,
quod etiam se ipse sapissime ap-
pelat, cōmendans nobis quid mi-
sericorditer dignatus sit esse pro
nobis. Nam illa superna & eterna
generatio, secundū quam Filius
Dei vnigenitus est ante omnem
creaturā. Quia omnia per ipsum facta
sunt. Ita inefabilis est, vt de illa di-
ctū à Propheta intelligatur. Gene-
rationē eius quis enarrabit? Exequitur
ergo humanam generationē Chri-
sti Matthæus, ab Abraham, gene-
ratores commemorans, quos per-
ducit ad Ioseph virum Mariæ. De
qua natus est Iesus. Nec enim fas e-
rat, vt ob hoc cum à coniugio Ma-
riæ separandū putaret, quod nō ex

A eius concubitu, sed Virgo peperit
Christū. Hoc enim exemplo mag-
nifice insinuatur fidelibus cōiuga-
tis etiā seruata pari consensu con-
tinentia posse permanere, vēcari-
q; coniugiū, non per mixto corpo-
ris sexu, sed custodito mentis affe-
ctu: præsertim quia nasci eis etiā
filius potuit sine villo complexu
carnali, qui propter solos gignen-
dos filius adhibendus est. Nec e-
nim propterea non erat appellan-
dus Ioseph pater Christi, quia nō
eum concubendo genuerat, quan-
doquidē recte pater esset etiam e-
ius quem non ex sua coniuge pro-
creatum, aliunde adoptasset: puta-
batur quidem Christus etiam ali-
ter filius Ioseph, tamquā ex eius
omnino carne progenitus, sed ab
eis hoc putabatur, quos Mariæ la-
tebat Virginitas. Nam Lucas ait.
C Et ipse Iesus erat incipiens quasi anno-
rum triginta, vt putabatur filius Ioseph.
Qui tamen Lucas nō eius parentē
solam Mariā, sed ambos parentes
eius appellare minime dubitauit,
vbi ait. Puer autem crescebat, & con-
fortabatur, plenus sapientia, & gratia

Coniugiū ser-
uata pariter
continentia
manet.

Aliter Chris-
tus putabatur
filius Ioseph,
Luc. 3.

Dei erat in illo. Et ibant parentes eius per omnes annos in Ierusalem in die solenni Pasche. Sed nequisquē hic parentes consanguineos potius Mariæ cum ipsa matre eius intelligendos putet, quid ad illud respondet, quod item ipse Lucas superius dixit. Et erat pater eius & mater mirantes super his quæ dicebatur de illo? Cum igitur ipse narret, non ex concubitu Ioseph, sed ex Maria Virgine natum Christum, vnde eum patrem eius appellat. Nisi quia & virum Mariæ recte intelligimus sine commixtione carnis, ipsa copulatione coniugij. Et ob hoc etiam Christi patrem multo coniunctius qui ex eius coniuge natus sit, quam si ei esset aliud de adoptatus? Vnde manifestum est, illud quod ait, ut putabatur filius Ioseph, propter illos dixisse, qui cum ex Ioseph, sicut alij homines nascuntur, natum arbitrantur.

Augustin. de nuptijs & concupiscentia ad Valerium lib. 1. cap. 11.

QU I B V S vero placuit ex consensu, ab usu carnalis concupiscentiæ in perpetuum continere, absit ut inter illos vinculum conjugale rumpatur, imo firmitus erit. Quod magis ea pacta secum inierint, quæ charius concordiusquē seruanda sunt, non voluptarijs corporū nexibus, sed voluntarijs affectibus animorum. Nec enim facilius ab Angelo dictum est ad Ioseph. *Noli timere, accipere Mariam coniugem tuam.* Coniux vocatur ex prima fide desponsationis quam concubitu nec cognouerat, nec fuerat cogniturus: nec perierat, nec mendax manserat coniugis appellatio, vbi nec

fuerat nec futura erat nulla carnis commixtio. Erat quippē illa Virgo, idē & sanctius & mirabilius iuncta suo viro, quia etiā fecunda sine viro, prole dispar, si decomparet. Propter quod fidele coniugium parentes Christi vocari ambo meruerunt, & non solum illa mater, verum ille pater eius, sicut coniux matris eius, vtrumquē mente, non carne, siue tamen ille pater siue sola mente, siue illa mater & carne, parentes tamen ambo humilitatis eius, non sublimitatis, infirmitatis, non diuinitatis. Neque enim mentitur Euangelium vbi legitur. Et erat pater eius & mater mirantes super his quæ dicebantur de illo. Et alio loco. Et ibant parentes eius per omnes annos in Ierusalem. Item Paulus post. Et dixit mater eius ad illum. Fili, quid fecisti nobis sic? Ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te. At ille, ut ostenderet habere se præter illos patrem, qui eum genuit præter matrem, respondit eis. Quid est quod me quærebatis? Nesciebatis quia in his quæ Patris mei sunt oportet me esse? Et rursus, ne hoc dicto parentes illos negasse putaretur. Euangelista sequutus adiunxit. Et ipsi non intellexerunt verbum quod loquutus est ad illos, & descendit cum eis & venit Nazareth, & erat subditus illis. Quibus subditus, nisi parentibus? Quis autem subditus, nisi Iesus Christus? Qui cum in forma Dei esset, non rapinā arbitratus est nisi esse equalis Deo? Cur ergo illis subditus, qui longe infra formam Dei erant. Nisi quia semetipsum exinavit formam serui accipiens. Cuius formæ parentes erant. Sed cum illo non seminante, illa peperisset, profecto nec ipsius formæ serui parentes ambo essent, nisi inter se etiam, sine carnis commixtione coniuges essent. Vnde & series generationū cum paren-

Lucæ.

Lucæ.

Coniugium perfectum inter Ioseph et Mariam, & inter illos qui perpetuo continentur sunt

Matth. 2.

Philipp. 2.

Omne nuptia
rū bonum in
Christo Parē
tibus implec-
tū est nempe,
proles, fides,
Sacramētū.

parentes Christi conexione suc-
cessione commemorantur, usque
ad Ioseph potius sicut factum est,
fuerat producenda, ne in illo con-
iugio, virili sexui utique potiori
fieret iniuria, cum veritati nihil
periret, quia ex semine David, ex
quo venturus prae dictus est Chri-
stus, & Ioseph erat & Maria. Om-
ne itaque nuptiarum bonum im-
pletum est in illis parētibus. Chri-
sti, proles, fides, Sacramentum.
Prolem cognoscimus ipsum Do-
minum Iesum. Fidem, quia nullū
adulterium, Sacramentum, quia
nullum diuortium.

Ambrosius in Lucam. De exordio disputationis Iesu.

Post tridū
reperitur in
templo, &
post tridū
resurrectio.

A Duodecimo anno, ut legi-
mus, Dominicae summitur
disputationis exordium. Hic e-
nim praedicandae fidei, Euangeli-
zantiū numerus debebatur. Nec
otiose immemor suorum, secun-
dum carnem, Parentum, qui secū-
dum carnem utique sapientia Dei
implebatur & gratia: post tridū
reperitur in templo, ut esset indi-
tio, quia post triduum triumphali
illius passionis in sede caelesti
& honore Diuino, fidei nostrae se
resurrecturus offerret, qui mortus
credebatur.

De responsione Iesu ad Ma- trem.

Arguitur
Mater eo
quod cogitet
humana.

DVÆ sunt in Christo gene-
rationes. Vna est paterna,
altera materna. Paterna illa diui-
nior, materna verò quae in nostrū
laborem vsūque descendit. Et
ideo quae supra naturam, supra
aetatem, supra consuetudinē sūt,
non humanis assignanda virtuti-
bus, sed diuinis referenda sunt po-
testatibus. Alibi cum administe-
rium Mater implebit, hic Mater

A arguitur, quia adhuc quae humana
sunt exigat: sed cum hic duode-
cim describatur annorū, illis Dis-
cipulos habere doceatur. Vides
Matrem didicisse à filio, ne exige-
ret à validiore ministerium, quae
stupebat in timore miraculum.

Theophylact. in Lucam.

SIMVL venit cum parenti-
bus in Ierusalem, ut per om-
nia ostendat se non aduersarium
Deo, nec repugnantem his quae à
lege posita fuerunt. Cum perfecis-
sent autem dies septem Paschae.
S. mansit in Ierusalem. Disputa-
bat autem cum scribis, rogās eos
de lege, & stupebant omnes. Vi-
des quomodo profuerit in sapien-
tia, eo quod nosceretur à multis &
in admiratione esset? Emicatio
enim sapientiae eius, profectus ip-
se est. Porro Patre nominat Dei
genitrix, sciens quidem non esse
Patrem. Veruntamen propter Iu-
daeos, ut ne videatur ex fornicati-
one prognatus, patrem eius di-
cit Ioseph. Vel aliter. Quoniam
vel ut pater curam pueri gerebat,
& simul cōuersando ministrabat;
merito nominauit illum patrem,
tanquam honorans illū Spiritus-
sanctus Patris vocabulo. Quare
autem quae rebant illū? Num suspi-
cabatur perditum illum, aberras-
se, ut ita dicam? Absit. Neque e-
nim hoc sapientissimae Mariae fue-
rit, quae plurimas de illo accepe-
rat reuelationes, nec Ioseph, cui
& ipsi de illo reuelatū erat, quod
à Spiritu sancto esset. Verum quae
rebant illum, ne quo pacto ab eis
abijisset, ne forte reliquisset illos,
ubi autem inuenerunt eum, vide
quomodo ipsis responderet. Cum e-
nim illa Ioseph patrem eius dixis-
set, ille dixit: Non hic verus Pa-
ter meus est, alioqui in domo eius
mansissem, sed Deus est Pater meus.

Profectus
Christi emi-
catio sapien-
tiae ipsius est.

Beata Virgo
quare Ioseph
Christus Pa-
trem nomi-
natur.

& propterea in domo illius sum, hoc est in templo illius. *Verum ipsi non intellexerunt quid locutus esset eis.* sacramentum enim erat.

Origen in capit. 2. Luc. homil. 20.

Vbi Christus sit inueniēda.

Quærebant Maria & Ioseph inter afines Iesum, & non inueniebāt, incommitatu, & inuenire non poterant. Quæsierunt in templo, sed apud Magistros & in medio præceptorum inueniunt eum. Vbicumque Magistri fuerint, in medio Magistrorum inuenitur Iesus, si tamen Magister sedeat in templo, & nequē egrediatur ex eo. Profuit Iesus Magistris suis, & eos quos interrogare videbatur, docuit in medio eorum loquens, & quodammodo concitabat eos ad quærenda quæ usque ad id locorum vtrum scirent, an ignorarent, nosse non poterant. Inuenitur Iesus in medio Magistrorum, & inuētus dicit quæstoribus suis: *Quid est quia quærebatis me? Nesciebatis quia in his quæ sunt Patris mei oportet me esse?* Primum simpliciter sentientes armemur aduersus impios hæreticos, qui dicunt, non esse conditorem Patrem Christi Iesu, nec Deum legis, sed nec Prophetarum. Ecce Pater Deus templi asseritur. Erubescant Valentiniani audietem Iesum inuientē. *In his quæ sunt Patris mei oportet me esse.* Erubescant omnes hæretici qui Euangelium recipiunt secundum Lucā & quæ in eo sunt scripta contemnunt. Hæc ut dixi sint inteiecta simplicitus. Quoniam vero inferitur. *Ipsi autem non intellexerunt sermonem.* Sensum scripturæ diligentius ventilemus, si erāt stulti & insipientes ut nescirent quid diceret, quia hoc quod ait. *In his quæ sunt Patris mei me esse oportet.* Sig

Anificaret in templo, an aliud quiddam aliū significet, & quod magis ædificet audientes. Vnusquisque nostrum si bonus fuerit atque perfectus, professio Dei Patris est, & habet in medio sui Iesum. Credamus quippe dicenti. *Quoniam in his quæ sunt Patris mei me oportet esse.* Magis rationabile atque viuens, & verum templū Dei hoc esse suspicor, quā illud quod typice terreno opere constructum est. Unde illo in templo ut typice fuit, ita recessit & typice. Egressus est enim de templo terreno dicens.

B*Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.* Et relinquens domum illam venit ad possessionē Dei Patris, ad Ecclesias in toto orbe dispersas, & dicit. *In his quæ sunt Patris mei me oportet esse.* Tunc ergo non intellexerunt Verbum, quod locutus est eis. Si mul & illud attendite, quod quando in possessione Patris sui fuit, rursum erat, quia necdum plenam fidem Ioseph & Maria habebant, propterea sursum cum eo manere non poterant, sed dicitur descendisse cum eis. Crebro Iesus descendit cum Discipulis suis, nec semper versatur in monte, nequē absque sine sublimia tenet. In monte cum Petro est, cum Iacobo, cum Ioanne, & rursum in alio loco cū cæteris Discipulis. Porro quia nō valebant hī qui varijs ægrotationibus laborant in montem conscendere, iccirco descendit, & venit ad eos qui deorsum erāt. Nūc quoque scribitur. *Descendit cum eis, & venit Nazareth, & subijciabatur eis.* Discamus filij subiecti esse parentibus nostris, maior minori subijcitur. Nam quia maiorem Ioseph videbatur ætate, propterea cum parentis honore coluit, omnibus filiis exemplum tribuens, ut subijciantur parentibus. Quod si patres ijs non fuerint, subijciātur ijs

Boni Dei profectio sunt, et in medio sui Iesum habēt.

Lucæ. 13. Christus ad Ecclesias venit per orbes dispersas, relicto iudeorum templo.

Filij à Christo discant parentibus esse subiecti.

Episcopis or
dinatis à Deo
subditi esse te
nemur.

ijs qui patrem ætatē habent. Quid loquor de parentibus & filiis? Si Iesus Filius Dei subijcitur Ioseph & Mariæ, ego non subijciar Episcopo, qui mihi à Deo ordinatus est Pater? Non subijciar Presbytero, qui mihi Domini dignatione præpositus est? Puto quod intellegebat Ioseph, quia maior se erat Iesus, quod subijciebatur sibi, & sciens maiorem esse subiectum trepidus moderabatur imperium. Videat ergo unusquisque quod sepe melioribus præpositus sit inferior, & nonnumquam accidat ut ille qui subiectus est melior sit eo qui sibi videtur esse præpositus. Quod cum intellexerit dignitate sublimior, non eleuabitur superbia, ex eo quod maior est, sed sciet ita sibi meliorem esse subiectum, quomodo & Iesus subiectus fuit Ioseph. Deinde sequitur. *Maria autem conseruabat omnia verba hæc in corde suo.* Plus aliquid quam de homine suspicabatur. Vnde. *Et custodiebat omnia verba eius in corde suo.* Non quasi pueri qui duodecim esset annorum, sed eius qui de Spiritu sancto cōceptus fuerat, quem videbat proficere sapiētia & gratia apud Deum & homines. Iesus proficiebat sapiētia, sapiētiior per singulas videtur ætas. Nunquid sapiens non erat, ut sapientior fieret? An quoniam euacuauerat se formam serui accipiens, id quod amiserat resumebat, & replebatur virtutibus quas paullo ante assumpto corpore visus fuerat relinquere? Proficiebat ergo non solū sapientia sed ætate. Est ætatis profectus. Duæ in scripturis feruntur ætates: Altera corporis quæ nō est in potestate nostra sed lege naturæ: Altera animæ quæ proprie in nobis sita est, iuxta quam si volumus quotidie crescim⁹ & ad summam venimus. *Et non sumus vl-*

officiū A
-123 unūq
-123 unūq
-123 unūq

Duæ ætates
sunt in scrip-
tura. Altera
corporis, al-
tera animæ.

1. Chor. 13.

tra paruuli fluctuantes, & qui circumferamur omni vento doctrinæ. Sed esse paruuli desinētes, incipiamus esse viri, atq; dicamus. *Quando factus sum vir destruxi ea quæ erant paruuli.* Huius (vt dixi) ætatis profectus, qui incrementum habet anime in nostra est potestate. Si autem non sufficit testimonium, etiam illud de Paulo sumamus exemplum. *Do nec perueniamus* (inquit) *omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis corporis Christi.* In nobis ergo est ut ad mensuram perueniamus ætatis corporis Christi, & si in nobis est, omni labore nitamur deponere paruulum, & destruere illum, & ad ætates reliquas peruenire, ut nos quoque audire possimus. *Tu autem ibis ad patres tuos cum pace, nutritus in senectute bona.* Vti quæ spiritali, quæ est vere senectus, bona canescens, & ad finem usque perueniens, in Christo Iesu, cui est Gloria, & honor, & imperium in secula seculorum. Amen.

*Cyrill. ad Reginas de rec-
ta fide.*

ET dixit ad ipsum Mater eius. *Fili, quid fecisti nobis hic? Ecce Pater tuus & ego dolentes querebamus te.* Et dixit ad eos. *Quid est quod querebatis me? Nescitis quod in his quæ Patris mei sunt oportet me esse?* Vide igitur quomodo propriū suū Patrem appellat eum qui in cælis est. Sed siquidem esset homo seorsim, & talis quispiam intelligeretur esse ut nos sumus, quomodo non oportebat poti⁹ dicere: nesciebatis quod in his quæ omnium Patris esse me oportebat? Sed proprium suū facit, solus enim ex illo natus est secundum naturam diuino more. Idem autem & homo factus, proprium habet ac naturæ Patrem Deum.

Ephes. 4.
In nostra po-
testate est per-
uenire ad æta-
tem plenitu-
dinis Christi.

Patrem pro-
priū Christus
appellat eum
qui in cælis
est.

4. p. m. 129

TEXTVS.

ET Descendit cum eis, venitque Nazareth, eratque subditus illis. Mater autem eius conseruabat omnia verba hæc in corde suo. Et Iesus proficiebat sapientia & ætate & gratia apud Deum & homines.

Ambros. lib. 2. in Lucã, cap. 2. de subiectione Iesu.

T Venit Nazareth, & erat subditus illis. Quid enim Magister virtutis, nisi officium pietatis impleret? & miramur

si Patri defert, qui subditur Matri? Non utique infirmitatis, sed pietatis ista subiectio est. Attollat, licet sæuis emissus latebris coluber perfidiæ caput & serpentinis euomat venena pectoribus: cum dicit se filius missum, maiorem hæreticus appellet Patrem, ut imperfectum Filium dicat, qui potest habere maiorem, ut alienis auxilijs asserat eum qui mittitur indigere, nunquid & humano egebat auxilio, ut materno seruiret imperio? Deferebat homini, deferebat ancillæ. Ipsa enim dicit. *Ecce ancilla Domini.* Deferebat simulato Patri, & miraris si Deo detulit? An homini deferre pietas est, Deo deferre infirmitas est? Vel ex humanis diuina perpende, & quid Patri amoris debeat agnosce. Pater honorificat Filium, non vis ut Filius honorificet Patrem? Pater voce cælesti in Filio se complacere profitetur, non vis ut Filius humanæ amictu carnis indutus, cum humana voce humano loquatur affectu, Patrem dicat esse maiorem? *Nam si magnus Dominus & laudabilis nimis. & magnitudinis eius non est finis.* Utique magnitudo,

A quæ finem non habet, nec augmentum habet. Sed cur non accipiam religiosis auribus Filium Patri in susceptione corporis obedientem, cum religiose accipiam Patrem Filio deferentem? Disce potius tuæ utilitatis præcepta, & exempla pietatis agnosce. Disce quid parentibus tuis debeas, cum legis à Patre Filium, non voluntate, non opere, non tempore discrepare. Et si personis duo, **B** potestate vnum sunt, & utique nullum Pater ille cælestis laborem generationis expertus est. Tu Matri debes pudoris iniuriã, Virginitatis dispendium, partus periculum, Matri longa fastidia, Matri longa discrimina, cui miseræ in ipsis votorum fructibus, maius periculum est. Et cum ediderit quod optauit, partu absolutur, non timore. **C** Quid anxios patres loquar pro Filiorum profectu, & multiplicatos alienis visibus celsus, itaque agricolæ semina posteriorum ætatibus profutura? Nonne pro his obsequia saltè oportet repêdi? Cur impio Patris vita prolixior, & communitas patrimonij videatur angustior, cum Christus non refugiat coheredes?

Ambrosius libr. 5. de fide capit. 7.

CONsideremus itaque subiectionem: Pater (inquit) mihi vis transfert calicem hunc à me, verum non mea voluntas sed tua fiat. Ergo secundum humanam

A Christo pietatis exempla adiscere tenemur.

Lucæ. 22. Christi subiectio.

Lucæ. 2.

Psalm. 144.

Philipp. 2.

humana nature assumptione. Quia licet legimus: *Specie inuentus ut homo, hominibus se metipsum factus obediens usque ad mortem.* Subiectio utique obediens est, obedientia mortis, mors assumptionis humanæ, assumptionis ergo humanæ erit illa subiectio. Nequaquam igitur Diuinitatis infirmitas, sed dispensatio. Isti pietatis est, vide quàm non timeant eorum passionem, illi obijciunt subijciendum Patri Deo. Ego lego.

Luce. 2.

Maria subditur Mari. Quia scriptum est de Ioseph & Maria. *Et erat subditus illis.* Aut si hoc putant, dicant quod hominibus erat subiecta diuinitas. Non igitur præiudicet quod subiectus dicitur, cui non præiudicat, quod seruus legitur, quod crucifixus asseritur, mortuus prædicatur. Qui cum moreretur iuebat, cum subijceretur regnabat, cum sepeliretur resuscitabat, ac subiectum se potestati præbebat humanæ, alias se Dominum maiestatis declarabat æternæ. Erat sub iudice, & ad dexteram Dei solius ubi iudex perpetuus iudicabat. Scriptum est denique: *A modo videbitis Filium hominis sedentem ad dexteram virtutis.* Vapulabat à Iudæis, imperabat Angelis. Natus ex Maria sub lege erat, ante Abraham, supra legem erat in Cruce venerandus naturæ. Denique Sol refugit, terra contremuit, contuerunt Angeli. Cuius igitur passionem elementa videre timebunt, huius generationem videre potuerunt. Et in quo subiectione corporis non tulerunt, in eo subiectionem naturæ venerabilis sustinebunt.

Math. 26.

Ambr. lib. de Dominica incarnationis sacramento, capit. 7.

Luce. 2.

Ambr. lib. de Dominica incarnationis sacramento, capit. 7.

A

Epiphanius proficiebat ætate & sapientia, & gratia apud Deum & homines. Quomodo proficiebat sapientia Dei? Doceat te iordo verborum. Profectus ætatis, & profectus sapientiæ. Sed humanæ est. Ideo ætatem ante præmisit, ut secundum homines crederes dictum. *Ætas enim non diuinitatis sed corporis est.* Ergo si proficiebat ætate hominis, proficiebat sapientia hominis. Sapientia autem sensu proficit, quia a sensu sapientia. Iesus autem proficiebat ætate & sapientia. Quis sensus proficiebat? Si humanus, ergo ipse suscepit. Sed diuinus, ergo mutabilis per profectum. Quod enim proficit, utique mutatur in melius. Sed quod Diuinum est, non mutatur. Quod ergo mutatur non utique diuinum. Sensus igitur proficiebat humanus, sensum ergo suscepit humanum. Et ut sciamus quia secundum hominem loquebatur, præmisit, dicens. *Puer autem confortabatur & crescebat & implebatur sapientia, & gratia Dei erat, cum illo.* Et puer nostræ nomen ætatis est, nec confortari virtus poterat Dei, nec crescere Deus, nec altitudo sapientiæ Dei, & plenitudo diuinitatis impleri. Quæ igitur implebatur erat non Dei, sed nostra sapientia. Nam quomodo implebatur, qui ut omnia impleret descendit? Per quem autem sensum Esaias dixit: *Patrem puer nesciebat, aut Matrem?* Scriptum est enim. *Præquam sciat puer patrem aut matrem, accipiet virtutem Damasci & spolia Samaria.* Sapientiam enim Dei futura & occulta non fallunt. Expers autem agnitionis infantia, per humanam utique imprudentiam, quod adhuc non didicit, ignorat. Sed verendum est, inquæ, ne si duo principales sensus, aut geminam sapientiæ, Christo tribuimus,

B

Christus proficiebat ætate & sapientia, & gratia apud Deum & homines. Quomodo proficiebat sapientia Dei? Doceat te iordo verborum. Profectus ætatis, & profectus sapientiæ. Sed humanæ est. Ideo ætatem ante præmisit, ut secundum homines crederes dictum. *Ætas enim non diuinitatis sed corporis est.* Ergo si proficiebat ætate hominis, proficiebat sapientia hominis. Sapientia autem sensu proficit, quia a sensu sapientia. Iesus autem proficiebat ætate & sapientia. Quis sensus proficiebat? Si humanus, ergo ipse suscepit. Sed diuinus, ergo mutabilis per profectum. Quod enim proficit, utique mutatur in melius. Sed quod Diuinum est, non mutatur. Quod ergo mutatur non utique diuinum. Sensus igitur proficiebat humanus, sensum ergo suscepit humanum. Et ut sciamus quia secundum hominem loquebatur, præmisit, dicens. *Puer autem confortabatur & crescebat & implebatur sapientia, & gratia Dei erat, cum illo.* Et puer nostræ nomen ætatis est, nec confortari virtus poterat Dei, nec crescere Deus, nec altitudo sapientiæ Dei, & plenitudo diuinitatis impleri. Quæ igitur implebatur erat non Dei, sed nostra sapientia. Nam quomodo implebatur, qui ut omnia impleret descendit? Per quem autem sensum Esaias dixit: *Patrem puer nesciebat, aut Matrem?* Scriptum est enim. *Præquam sciat puer patrem aut matrem, accipiet virtutem Damasci & spolia Samaria.* Sapientiam enim Dei futura & occulta non fallunt. Expers autem agnitionis infantia, per humanam utique imprudentiam, quod adhuc non didicit, ignorat. Sed verendum est, inquæ, ne si duo principales sensus, aut geminam sapientiæ, Christo tribuimus,

C

Christus proficiebat ætate & sapientia, & gratia apud Deum & homines. Quomodo proficiebat sapientia Dei? Doceat te iordo verborum. Profectus ætatis, & profectus sapientiæ. Sed humanæ est. Ideo ætatem ante præmisit, ut secundum homines crederes dictum. *Ætas enim non diuinitatis sed corporis est.* Ergo si proficiebat ætate hominis, proficiebat sapientia hominis. Sapientia autem sensu proficit, quia a sensu sapientia. Iesus autem proficiebat ætate & sapientia. Quis sensus proficiebat? Si humanus, ergo ipse suscepit. Sed diuinus, ergo mutabilis per profectum. Quod enim proficit, utique mutatur in melius. Sed quod Diuinum est, non mutatur. Quod ergo mutatur non utique diuinum. Sensus igitur proficiebat humanus, sensum ergo suscepit humanum. Et ut sciamus quia secundum hominem loquebatur, præmisit, dicens. *Puer autem confortabatur & crescebat & implebatur sapientia, & gratia Dei erat, cum illo.* Et puer nostræ nomen ætatis est, nec confortari virtus poterat Dei, nec crescere Deus, nec altitudo sapientiæ Dei, & plenitudo diuinitatis impleri. Quæ igitur implebatur erat non Dei, sed nostra sapientia. Nam quomodo implebatur, qui ut omnia impleret descendit? Per quem autem sensum Esaias dixit: *Patrem puer nesciebat, aut Matrem?* Scriptum est enim. *Præquam sciat puer patrem aut matrem, accipiet virtutem Damasci & spolia Samaria.* Sapientiam enim Dei futura & occulta non fallunt. Expers autem agnitionis infantia, per humanam utique imprudentiam, quod adhuc non didicit, ignorat. Sed verendum est, inquæ, ne si duo principales sensus, aut geminam sapientiæ, Christo tribuimus,

D

Christus proficiebat ætate & sapientia, & gratia apud Deum & homines. Quomodo proficiebat sapientia Dei? Doceat te iordo verborum. Profectus ætatis, & profectus sapientiæ. Sed humanæ est. Ideo ætatem ante præmisit, ut secundum homines crederes dictum. *Ætas enim non diuinitatis sed corporis est.* Ergo si proficiebat ætate hominis, proficiebat sapientia hominis. Sapientia autem sensu proficit, quia a sensu sapientia. Iesus autem proficiebat ætate & sapientia. Quis sensus proficiebat? Si humanus, ergo ipse suscepit. Sed diuinus, ergo mutabilis per profectum. Quod enim proficit, utique mutatur in melius. Sed quod Diuinum est, non mutatur. Quod ergo mutatur non utique diuinum. Sensus igitur proficiebat humanus, sensum ergo suscepit humanum. Et ut sciamus quia secundum hominem loquebatur, præmisit, dicens. *Puer autem confortabatur & crescebat & implebatur sapientia, & gratia Dei erat, cum illo.* Et puer nostræ nomen ætatis est, nec confortari virtus poterat Dei, nec crescere Deus, nec altitudo sapientiæ Dei, & plenitudo diuinitatis impleri. Quæ igitur implebatur erat non Dei, sed nostra sapientia. Nam quomodo implebatur, qui ut omnia impleret descendit? Per quem autem sensum Esaias dixit: *Patrem puer nesciebat, aut Matrem?* Scriptum est enim. *Præquam sciat puer patrem aut matrem, accipiet virtutem Damasci & spolia Samaria.* Sapientiam enim Dei futura & occulta non fallunt. Expers autem agnitionis infantia, per humanam utique imprudentiam, quod adhuc non didicit, ignorat. Sed verendum est, inquæ, ne si duo principales sensus, aut geminam sapientiæ, Christo tribuimus,

Quid proficeat ætate, & quid sapientia.

et niodo.

et niodo.

et niodo.

et niodo.

Esai. 8. Quomodo implebatur qui descendit ut omnia imple-ret.

Esai. 7.

Christus

Christum diuidamus? Nūquid eū & Diuinitatem eius adoramus, & carnem, Christum diuidimus? Nūquid eum in eo imaginē Dei, Crucemq; veneramus, diuidimus eū? Apostolus certē quid de eo dixit. *Quoniam & si crucifixus est* (inquit) *ex infirmitate nostra, uiuit tamen ex uirtute Dei.* Ipse dixit, quia non diuisus est Christus.

Theophylact. in Lucam capit. 2.

SUBDITVS fuit Parentibus. Dato etiam nobis exemplo, ut patribus simus obediētes. *Conseruabat autem hec omnia Virgo.* Diuina enim erant quæ dicebantur & agebantur à puero, non quasi duo decim annorum, sed quasi perfecti viri. Vide autem quomodo hoc loco Euangelista interpretatur, quod sit proficere sapientia, subdidit enim & statura. Profectū autem ætatis, sapientiæ profectū esse dicit. Gratiā uero habebat apud Deum & apud homines, hoc est, agebat ea quæ Deo placita erāt, & quæ laudata ab hominibus. Primum autem apud Deum, & postea apud homines. Primum enim oportet Deo placere, & deinde hominibus.

Fulgentius ad Trasimundum, lib. 1.

ET ut omne submoueatur dubitationis ambiguum, in uina mediatoris Dei & hominū hominis Christi persona, perfectio Diuinæ humanæque substantiæ, prophetici est Apostolicisque testimonijs demonstranda. Esaias, si cut supra memorauimus, dicit. *Ece Virgo in utero concipiet & pariet Filium, & uocabit nomen eius Emanuel* *butrum & mel manducabit.* Prius-

A quā sciat aut proferat maligna, mutabit bonū, quoniam priusquā sciat puer bonū aut malū, non credit malitiæ, ut eligat quod bonum est, & relinquitur terrā desolata. *Quoniam priusquā sciat puer uocare Patrem & Matrem, accipiet uirtutē Da masci, & spolia Samariae.* In hoc testimonio tota cōtinetur salutaris mysterij plenitudo. Nam ueritas carnis in Virginali conceptu cognoscitur, & in electione boni anima intellectualis ostēditur, & in Emanuel nomine, uera Deitatis natura monstratur. Ac sic in uero Deo nec falsa fuit hominis, nec semiplena susceptio. Dignū etenim fuit, ut in Sacramento Redēptionis humanæ, ne ueritas defuisset perfectioni, nec perfectio ueritati. Nam si uera caro in Christo non fuit, quid in utero Virgo concepit? Et si anima uel intellectus naturæ in Christo defuisse credetur humanæ, quid in infante bonū, malūq; dicitur ignorasse? An illā Diuinā Filij Dei naturā, ignorantia boni maliq; subijcimus, ut humanā in Christo animā denegemus? Ita ne credendus est homo susceptus à Deo, quæ Dei sunt aliquatenus potuisse sapere, in quo ipsa sapiētia cognitio ne boni maliq; dicitur caruisse? Anima igitur humana quæ rationis capax naturaliter facta est, bonū malūq; in infante Christo nescisse dicitur, quæ secundū Euāgelicā ueritatem, in puero Iesu sapientia & gratia profecisse narratur, sicut Lucas ponit & dicit. *Puer autē crescebat & confortabatur, plenus sapientia, & gratia Dei erat in illo.* Et Paulo post. *Iesus proficiebat sapientia, ætate, & gratia apud Deū & homines.* Nam sicut carnis est, ætate proficere, sic est animæ, sapientia & gratia profecisse: quæ tamen in sapientia nullatenus proficeret, si natura-

Esai. 8.

Nomine Emanuel, uera Deitatis naturæ monstratur.

Vera in Christo anima.

Luce. 2.

2. Chorin. 3.

2. Chorin. 10.

Christus obediētiæ exemplum cunctis exhibuit.

Proficere et ætate, est etiam sapientia.

In Christo perfectio uersalis Diuinæ & substantiæ.

Esai. 7.

naturalem intelligentiam (quæ AA
hominibus rationis causa concessa
est) non haberet.

Vigilius contra Euthicē.

libr. 2.

RVRsus quod de eo dicitur.
Puer autem crescebat & confortabatur,
repletus sapientia & gratia Dei super eum & cum esset annorum duo
decim, ascendit cum Parentibus Ieroso-
lymam. Et quod infertur. Iesus autē
proficiebat aetate & sapientia & gratia
apud Deum & homines. Non potest
Deitatis eius naturæ congruere,
quia Deitas nec ætatis profectum
accipit, nec aliquod sentit augmē-
tum, nec curriculo subiicitur tem-
porū, nec numero calculatur an-
norum, & ut omnia breuiter dicā,
non est vnius naturæ, licet sit v-
nius personæ, Patrem sibi æqualē
dicere, & Patre seminorem asse-
rere, initium nō habere, & ex ini-
tio subsistere, hæc est naturarū pro-
prietas, ex quibus vnus Dei
Filius, idemq; hominis filius subsi-
stens, vnā gerit personam. Ergo
hic vnus atq; idem & æqualis Pa-
tri secundum Deitatem, & infe-
rior est Patri, secundum humani-
tatis naturam, atq; ita nec initium
habet, quia Deus est, & habet ini-
tium, quia idē Deus homo est. Si er-
gō me interroges: Vtrum Chris-
t⁹ habeat initium, an nō habeat, res-
pōdebo tibi, & habet & nō habet,
habet secūdu humanitatem suā, nō
habet secūdu Diuinitatem suā.
Cū dico habet vel non habet,
ad personæ pertinet vnionem.

IDEM LIB. 4.

ET Lucas Euangelista de ip-
so referat. Puer autem cresce-
bat, & confortabatur. Quæ vos vide-
tis professioni vnius naturæ con-
traria esse, quia non potest vna na-

tura, & maximē diuina, detrimen-
tū augmētumq; recipere, & maior
vel minor pariter appellari. Elegi-
stis aperta impudentia, contra fi-
dem scripturarum, de Christo mē-
tiri, quam duas eum habere natu-
ras catholicæ confiteri, per quas,
idem magnus, idē minor, non po-
test denegari. Illud etiam libet
pertractare capitulum, in quo to-
ta effrenati furoris vestri eripuit
insania, id intendentes asserere,
quod Verbum Dei per naturā Di-
uinitatis, non per naturā incarna-
tionis suæ palpabilē seipsum, & vi-
sibilē dignatus est demonstrari.

IDEM LIB. 5.

DICIT autē de ipso Esaias. Esai. II.
Et requiescet super eum Spiritus
Domini, & implebit eum Spiritus sapiē-
tiæ. Et Lucas in Euangelio. Puer au-
tem crescebat & confortabatur, & im-
plebatur sapientia. Vnde manifestū
est, Filium Dei, non secundum na-
turā Verbi elegi de pluribus, aut
confortari, aut impleri sapientia.
Non enim natura Verbi est con-
fortari, cum ipsa sit virtus. Nec
crescendi augmenta suscipere, cū
perfecta sit in seipsa. Nec sapiētia
impleri, cum ipsa impleat omnia.
Nec eius elegi, cum ipsa magis eli-
gat, & vnde eligatur non habeat.
Quia ergo Verbi naturā ista non
conueniunt in Christo, carni e-
ius congruant necesse est, secun-
dum quam iure dicitur seruus ele-
ctus, iure confortatus, iure sapien-
tia impletus, iure creuisse, iure
Spiritus sanctum perse habere.
Quod ut adhuc euidentius clareat
pauca subnectemus. Dicit de ipso
Esaias. Priusquam sciat puer respicere
malum. Et eligere bonum. Ante
quam cognoscat puer vocare Patrem
aut Matrem, accipiet virtutem Damasci
& Spolia Samaria. Nūquid naturā
Verbi

Quomodo in-
telligatur
Christū pro-
ficere,

Christus ini-
tium habet &
non habet.

Diuina natu-
ra neq; aug-
mentum, nec
diminutionē
accipere po-
test.

Esai. 8.

verbi, tantæ audemus ignorantia subijcere, cui nec præterita nec futura habentur occulta? Et iterum Lucas. *Iesus autem proficiebat ætate, & sapientia, & gratia apud Deum & homines.* Si Verbi in eo proficiebat natura, ergo mutabilis facta est per profectum. Quod autem proficit, mutatur in melius.

Cyrill. in thesauro lib. 10.

capit. 7.

Proposito Textu. Iesus autem proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & apud homines.

*Luce. 2.
Si proficiebat Filius quo modo Patri æqualis erat?*

Quomodo, inquiunt, æqualis erit Patri substantialiter Filius, qui non perfectus est? Inuenitur enim in sapientia proficere. Proficit autem quod perfectum non est Pater vero perfectus est, nullius indigens rei, ac ideo nullum in melius suscipit profectum. Interrogandi hæretici sunt, de quo putant scriptum esse. *Quod proficiebat in sapientia, & gratia?* De Christo certe dicat, Christum porro, quem arbitratum fuisse? Nam si commune mundum hominem, in quo nihil ultra naturam nostram fuerit, proficiat quoque ipse ut homo: sin vero Deus est & homo propter nos factus, ut scribitur, quomodo profectum suscipiet? aut quomodo imperfectus erit. *Qui non rapinam arbitratus est, se esse æqualem Deo?* Quod si æqualis Deo est, ut Paulus affirmat, & tamen proficiebat, maiorem iam Patre secundum vos dicere eum necesse erit: quod absurdissimum est. Cum igitur perfectus sit, & perfecti Patris Filius, propter incarnationem dictum esse illud accipiat. Nam si ut Verbum factus homo profecit, non ipse nobis profuit, sed magis caro

Philip. 1.

A quam assumpsit, profectum sibi attulit, & ad perfectionem imperfectum conduxit. Quomodo nos igitur gratias agimus sibi, tanquam propter nos homini facto? Cum oportet profecto, ut ipse nobis gratias referret? Quod, quoniam, vel cogitare impium est, non ut Verbum profecit, sed propter incarnationem illud dictum est, ut modo latius dicemus. Præterea non nudis sed veris vocabulis Verbum Dei appellatur Deus, & Dei sapientia, & vir-

B te, & forma, & imago Patris. Quomodo igitur, quum hæc omnia vere sit, profectus est susceptibilis? Esset enim aliquid maius Deo, & sapientia, & virtute, & forma, & imagine Dei. Quod impossibile est. Ad hæc, Principatus, Dominationes, Angeli, Archangeli, & omnis rationalis creatura, participatione Verbi perficiuntur. Quomodo igitur imperfectus est ipse, quocumque omnia perficiuntur? Et quomodo sapientia Dei proficere in sapientia potest? Aut quomodo in gratia ille proficit, qui omnium gratiarum largitor est? Nisi forsitan Paulus non credant, qui sapientiam Dei Filium appellat, & gratia largitorem. Accedit quoque semper, imperfectum est, quod ad perfectionem ascendere conatur. Et primum locum, in quo est, negligit, maiorem autem atque meliorem desiderat, ut homines, verbi gratia, in sapientia omni; virtute paulatim proficientes, ad perfectiorem vitam ascendant. Dei autem Verbum, hoc est, Dei Filius, cum totus in Patre sit, & totum in se Patrem habeat, quomodo ascendet? Nam qui Patrem replet, ut modo corporum dicam, & repletur à Patre, si recipiet incrementum, Patre maius videbitur, quod nefas dictum omnino est. Non ergo proficit qui perfectus est, nec mutatur qui immutabilis est. Sicut ergo quando

Paulus

*Care Christi,
sibi & nobis
profectum attu-
lit.*

*1. Chor. 1.
Colo. 1.
Hebra. 1.*

*Deus homo
multis. Dicitur
in talis nominibus
compellatur.*

*Omnes creature
participatione Verbi
perficiuntur.*

Philipp. 2.

Christus propter nos proficere voluit.

Paulus dicit. *Humiliauit seipsum, formam serui accipiens.* Nō perturbamur, nec minora de Verbo Dei opinamur, sed misericordiā & gratiā eius miramur: sic non oportet perturbari, quādo prophecisse ipsum legimus. Nam quenadmodum nihil ex illa humiliatione Verbi Deitas passa est, sic ex isto profectu nihil penitus fuit perperit: sed sicut propter nos humiliavit seipsum, sic etiam propter nos proficere voluit: ut nos in ipso in sapientia proficiamus, qui propter peccatum, quasi iumenta effecti eramus, ut etiam in gratia in ipso similiter proficiamus, qui pulsi propter primi hominis prauaricationem, a pristina Dei gratia fuimus. Omnia enim nostra propter nos Christus sine peccato suscepit, ut ad melius omnibus reformatis, omnium nostrorū bonorū fieret principium. Sed sensum nūc ipsius textus alti⁹ inuestigemus. Naturalis quēdā lex facit ut non subito, nec in breui tēpore, sed paulatim secundū profectū corporis, in sapientia etiā, omniq; virtute homo proficiat. Verbum igitur Dei, quod factū caro describitur, quanuis sapiētia & virtus perfecta Patris sit, tamē quoniā seuerē factū hominē oportebat ostendere, non prāter naturam hominum, sed secundum naturam paulatim crescente corpore, paulatim quoque sapientior videbatur. Occultam igitur sapientiam suam paulatim reuelabat, legem naturæ nostræ sequutus. Cū igitur audis profecisse ipsum in sapientia, & gratia, nolī putare quicquam ipsi additum fuisse, qui nullius vnquam rei egere potest. Sed quia videntibus atque audientibus cum, sapientiorē gratiorēq; indies se præbebat, iccirco scribitur profecisse, ita detegendo seipsum indies, non ipse, sed qui mira-

A bantur ipsum atque amabant, proficiebant. Et certē quod in re aliqua proficit, aliud est, quā res illa in qua proficit. Si ergo Christus, qui est sapientia, profecisse in sapientia scribitur, nō ipse profecto, sapientia enim in seipsa proficere nō potest: nō ergo ipse, sed humana proficiebat natura. Nam dū indies in ipso Deitas manifesta retur, mirabilior, & sapientior videbatur; proficiebat autē in ipso humana natura hoc modo. Assumpsit sapiētia Dei, hoc est, Fili⁹ Dei, nostrā naturam, paulatimq; tūm verbis, tūm factis Deificationē assumpti hominis reuelās, proficere ipsum reuelādo faciebat. Et sic ipsa natura proficiebat in sapiētia, in qua erat Deificata, per quā etiā nos filij Dei per gratiam effecti sumus. Et ita in Christo tantū profecit natura nostra, ut a corruptione ad in corruptionē, & ad dignitatē Deitatis in Chro peruenerit, Sed nos (inquiunt) audiuius per scripturā ipsum Filiū Dei hominē factū, Iesum Christū appellari. Ipse igitur Filius Dei est, qui proficiebat: nec istas distinctiones vestras suscipimus, cum Paulus vnū Iesum Christum prædiceret. Si ergo vnus est, & hic vnus proficiebat, imperfectus erat certē. Quomodo igitur perfectissimo Patri erit æqualis? Vnus profecto Dominus Iesus Christus est, & non duo, & vnus hypostatice atque personaliter in duabus naturis. Deus enim hominem assumpsit, atque induit. *Et ideo Verbum dicitur caro factum esse.* Cur igitur omnia, quæ hominis sine peccato conueniunt, etiam Verbo non attribuitis? Præsertim cum hinc nulla in re Deitati Verbi derogetur. Quoniam igitur carni proficere proprium est, decas eum ut hominem profecisse: sibi enim attribuit quæ

In Christo natura nostra mirabiliter proficiebat.

Cauillus hæreticorum.

1. Chor. 8.

Ioann. 1.

Proficiebat Christus apud audientes & videntes eum, nō vero in se.

carnis

carnis sunt. Sic enim mortem etiam perpeſſum prædicamus, nec ut Deum, ſed ut hominem id perpeſſum credimus. Quoniam igitur vos quoque (o heretici) hominem vere factum Dei Verbum negare non auderis: ſicut quando auditis, ſplendorẽ eſſe ipſum Chriſtum, & ſapientiam & characterẽ Patris, non hominem, quem aſſumpſit, ſed Filiũ Dei, qui aſſumpſit, intelligitis: ſic quando apud Scripturas aliquid dicitur, quod non Deo, ſed homini conveniat, non ad Verbum Dei, ſed ad hominem, qui Verbo hypſtaticè unitus eſt, referre debetis. Undique igitur patet, non ſapientiam ipſam, in quantum eſt ſapientia, ſed humanam naturam in ſapientia profeciſſe. Paulatim enim natura noſtra manifeſtabatur, ſicut inſtrumentum eſſe Deitatis, quæ habitavit in ipſa. Ideo nõ dicit Verbum Dei profeciſſe, ſed Ieſum, ne, ſcilicet, Verbum proficere videretur, ſed humana natura, quæ profectus ſuſceptibilis eſt. Sic igitur quæ de Chriſto ſcribuntur intelligenda ſunt, ut nec quæ Deitati conveniũt, humanitati eius attribuantur, nec quæ humanitati propria ſunt, ad Deitatem ipſius diſtorqueantur.

Cyrill. ad Reginas de recta fide.

PVELLVS autem creſcebat, & corroborabatur plenus ſapientia, & gratia Dei erat in illo. Et iterũ. Ieſus proficiebat ſapientia. etate, & gratia apud Deum & homines. Vnum dicẽtes, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & ei tribuentes divina & humana in agnitiones cõditione, verè congruere tribuimus corporale incrementum accipere, & etiam corroborari in particulis

A corporis paulatim ſolidatis. Porro videri impleri ſapientia, propter aparentiam quandam quæ ſtaturam corporis decebat. Et hoc quidem, ut dixi, cum carnis diſpensatione, etiam humanitatis conditioni congruit; naturam autẽ Verbi decet, ſemper perfectum eſſe, & eſſe ſapientiam Dei. Igitur humanæ dicitur, quod ad in agnitione pertinet, illius autẽ ſimiliter quæ Deo congruit, ſed divinæ. Ettenim modus & ratio diſpensationis, cum carne, habet illum eſſe, ſicut nos, & ſuper nos, & excedentẽ quidem creaturę conditionem, ut Deum, ſe ipſo autem quodammodo minorem ſecundum quod apparuit homo. Vbi enim humiliatio quam ſubſtinuit volens, ſi deuitaret humana? Propria autem facit ea cũ propria carne, quæ admodum, ſcilicet, bibere & ſtire, & dici fatigari, ex itinere. Quando igitur audis puerum auctum, & corroboratum, plenum ſapientia, accipe ad deſenſionem, diſpensationis cum carne myſteriũ. Nam quod erat Deus in carne, ſi dedignus erit, dicens ipſe beatus Euangelista. *Et gratia Dei erat in illo.* Non enim ut gratiam habens ab illo Deo, habere dicitur. Sed quod gratiã habuit puer, ut Deum decet. Ettenim erat & eſt Deus, Verbum quod in carne prodijt, hoc eſt, homo ſicut nos. At quod dicitur gratiam habere, hoc eſt, proficere in gratia apud Deum & homines, abſurdum nullum, licet ipſe Pater, expectarit diſpensationem & ipſum Filium, propria facientem ea quæ carnis, propter id quod vtile & congruum myſterio.

(.?)

Epipha-

Epiphanius in Ancoratu.

Proficiebat sa-
pientia, quo-
modo accipim
dum?

Vnguentū e-
uacuatum.

Christus vnguentum, om-
nia vasa im-
pleuit suadi-
unitatis odo-
re.
Danie. 2.

AT illud. *Proficiebat ætate & sapientia.* Si est sapientia Dei, non opus habet sapientia. Verum quoniam euacuauit se ipsum formam serui assumpta: non plenitudo imminuta est, sed vt ostenderet à cælo transeuacuatum in humanam naturam, hoc est, in officium Mariæ. Vnguentum enim euacuatum nomen tibi est, inquit: non dixit effusum, sed euacuum de cælo in terram, quò à terra in Mariam, & à Maria caro fiens cōciperetur, in Bethlehem enim gignitur, à Bethlehem transit ad Nazareth, à Nazareth, in Capharnaum, à Capharnaum, in Ierusalem, & mare, dum vadit super aquas, & ad partes Tyri, & Nain, & in Iudæam, & Iericho, & ad Bethphage, & Bethaniam, in Ierusalemque, ac templum, & montem oliuarum, & Gethsemani, & ad domum Caiphæ, & ad prætorium, & ad Herodem, ad locum Golgotha, ad monumentum, & vsq; ad infernum, ad terram rursus post Resurrectionem, & ad cælos. Vnguentum enim euacuatum à vase in vas, omnia vasa vnguentum redolere facit. Et Christi aduentus è cælo, totam terram sacrificauit, eos qui ipsum suscipiunt in veritate. Hic est mons qui est, velut in Daniele habetur: *Et mons magnus: lapis sectus sine manibus, sine semine viri: insinuans id quod maius est, rursus paruus inuentus. Lapis rursus recipiens magnitudinem, & fiens rursus mons magnus. Et mons non est in loco, sed implet totum orbem terrarum.* Hic qui est sapientia, & factus est homo, extendens virtutem suam super mundum, vt orbem terrarum gratia impleat:

A *Proficiebat ætate & sapientia.* Nam qui est sapientia Patris, & docet homines loqui, & articulat hominibus linguam, & plantauit aures audientibus, quomodo non nouerat vocare Patrem, aut matrem, & capiet vim, ac potestatem Damasci, ac spolia Samariæ, &c? At, quoniam genitus ex utero, si statim loquens idq; pure ostensus fuisset, & velut pueritiam egressus aliquis verba faciens, imaginatio sane putata fuisset, & non vera, aut potius in apparentia ipsius conceptio: propterea expectat aliquid ætatis, vt ne consequentiæ veritatem dissiparet.

Athanasius contra Arrianos, Serm. 4.

CR E D O Id quoq; (quæ est vestra peruicacia in vestris erroribus) quippe qui ubiq; victi, tandem etiam verbis quæ Lucas habet, incepteritis obmurmurare, recte dictis malam & peruersam sententiam affingentes. Sed proferamus ea in medium, vt vel ita eorum peruersus animus innotescat. *Aut enim Lucas: Iesus profecit sapientia & proceritate & gratia coram Deo & hominibus.* Verba quidem ita se habent, sed tamen necessum, vt eos, qui hic offenduntur, vicissim quasi Pharisæos, aut Saducæos interrogent, de quonam hic Lucas verba faciat? Facit autem de Iesu Christo. Sed quid? Est ne ille homo, vt vulgus hominus? An Deus humanitate, & carne indutus? Quod si vulgaris est homo, esto, vt pro conditione aliorum hominum profectus capiat. At istiusmodi est Samosatensis sapientia, quam vos toto animo & opere fouetis, titulo dumtaxat Samosatensem, ob-

Samosatensem
error refellitur.

Q metum

Joan. 1.

In quo Christi
profice-
re potuerit?si Christus
Verbum cum
esset proficie-
bat in quo pro-
ficere potuit?In quo Christi
profice-
re potuerit?

metum hominū repudiato. Quod si non simpliciter homo est, sed Deus carne indutus, quod omnino verum est: *Verbum enim caro factum est*, & Deus cum esset in carnem descendit, quoniam potuit habere profectum, cum par æqualisque Patri existeret? Aut ubi nam (quæso) habuit in clementum filius, qui semper est in patre? Si enim cum semper sit in patre, proficiat, quidnam (quæso) ulterius Patre est. Vt inde suum profectum capiat? Pulchrum est hic eadem repetere, quæ de capiēdo, & glorificando superius tractauimus. Quod si cum homo esset, tandem incepit proficere: certum est, eum, ante quam homo fieret, imperfectum fuisse, & carnem ipsum potius meliorem reddidisse quam ipse carnem. Rursum si Verbum cum esset, proficiebat, qui maior effici potuit, quam verbum & sapientia, & filius, & virtus Dei est. Hæc enim omnia verbum existit. Cuius si quis, quasi radij alicuius participes quomodo esse potuit, is statim inter homines omnino perfectus est, & par Angelis efficitur. Nam & Angeli, & Archangeli, Dominationes, Throni, & reliquæ Potestates verbi participes effecti, vident perpetuo faciē patris eius. Quomodo igitur, qui alijs perfectitudinem præbet, ipse inferior posteriorq; illis, profectus carit? Angeli enim humanæ illius natiuitati inseruiuerunt, & quod à Luca refertur, post Angelorum ministeria gestū refertur. Quomodo igitur vlla ratione in hominis cogitatum descendere potuit? Aut quomodo sapientia, in sapientia progressus fecit? Aut quomodo is qui alijs gratiam donat, vt Apostolus Paulus testatur per vniuersam Epistolam, gratiā

A ab illo donari pronuncians: *Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis*: ipse in gratia profecit? Aut enim mentiri Apostolum dicant, aut filium sapientiam esse negent: aut si sapientia est, vt Salomon loquitur, & Paulus scribit: *Christus (inquiēs) Dei virtus, & Dei sapientia*, quæ quæso sapientia profectum capiat? Homines certe nec id mirum, cum ex numero creaturarum sint, extendi aliquomodo ampliariq; & progressus facere in virtute possunt, ac proinde Enoch translatus est, & Moses crescens proficiebat. Isaac quoq; ætate proficiens, reddebatur magnus: & Apostolus dixit: *Vt quotidie pro tenderemur ad ea quæ ante nos sunt*. Quisq; enim habuit in quo proficeret, respiciens ad vltiorem gradum; contra vero filius eius, qui solus est Deus: qui quæso habere potuit, quo ulterius porrigeretur? Si quidem omnia in ipsum respicientia progressus faciant, ipse vero cum vnus sit, in vno patre existit, extra quem extendi non potest: sed quia in eo manet, in æternum existit. Hominum igitur est proficere, filius autem Dei quando quidem nō habeat quo proficeret, vt pote perfectus existens in suo patre, humiliavit se ipsum pro nobis, vt in illius humilitate nos magis ac magis incresceremus. Incrementum autem nostrum non aliud est, quā vt à sensibilibus abistamus, & in ipso verbo gignamur. Si quidem illius humilitas nihil est aliud, quam caro nostra ab illo suscepta. Non igitur verbum, quatenus verbum proficiebat quippe perfectum ex perfecto patre, nulliusq; rei egens, sed quod alios ad proficiendum cuehat. Cæterum hic humano more de profectu locutus est, eo quod hominum sit proficere

Cholo. 4.

L. Chor. 1.

Humano more
de Christi
profectu lo-
quitur.

*Christus in se
ipso profecit.*

ficere, nam & Euangelista accurate cauteq; verbis istis vsus, profectui magnitudinem ætate comparatam associauit. Verbū Deus quantitate non mensuratur, sed quantitates corporibus attributę sunt: corporis igitur erat proficere, quo proficiente, profecit in eo exhibitio deitatis, coram illis qui ipsum videbant: Quanto autē magis diuinitatis reuelabatur, tanto plenius gratia crescebat, vt hominibus apud homines. Infantulus enim gestabatur, puer autem factus remansit in templo, Sacerdotesq; interrogauit de lege: paulatim autem corpore adolescente, verboque seipsum in corpore manifestante, factum est deinde, vt agnosceretur pro filio Dei primum quidem à Petro, postea deinde ab hominibus. Iudæi autem tum Prisci, tum Neoteritici isti, vltro oculos suos conuiuētur, claudunt ne videant illud proficere in sapientia, id non esse ipsam sapientiam proficere, sed humanitatē potius in sapientia progressus facere, Iesus autem profecit sapientia & gratia. Quod si deserte, sed tamen cum fide loquendum est, ipse in se ipso profecit, siquidem sapientia in se ipsa domum ædificauit, & in se vt domus proficeret, author fuit: quidnam autem iste profectus est, nisi vt superius dixi, diuinitas & gratia, quæ à sapientia hominibus datur, expuncto in hominibus peccato, deletaq; corruptione ad similitudinem cognitionēque corporis verbi. Ita enim augescēte magnitudine corporis, vna crescebat in eo diuinitatis manifestatio, innotescebatq; apud omnes ipsum esse templū Dei, Deumq; in eius corpore existere. Quod si vero cauillentur verbum carnem effectum. Iesum nuncupatum fuisse, & in eum referant

- A istud vocabulum, profecit, audiāt ergo, ne ita quidem id diminuere paternam lucem, hoc est filium: quem potius ostendat verbū hominem esse factum, & verbum carnē gestasse; idq; quemadmodum carne passus est, & carne esuriit, & carne fatigatus fuit: ita quoq; pro ratione conditioneq; suæ carnis in sapientia profecisse. Non enim segregato verbo abiunctoq; à corpore, profectus iste, qualis est de quo loquimur, obuenit: sed quia in carne erat quæ proficiebat, ideo eius, quod in carne ipsius contingebat, fuisse dicitur. Quod tamen ideo factum est, vt hominum profectus inoffensus, & sine lapsu ob societatem verbi permaneret. Nō igitur ille verbi profectus fuit, nec item caro sapientia, sed sapientia corpus facta est caro. Ideoq; vt prolocutus sum, nō sapientia, quatenus ipse sapientia est, progressus fecit: sed humanitas in sapientia profecit, transcendens paulatim humanam naturam, Deificata nimirum, & organum sapientia facta, vt per eum suam energiam exerceret, sapientiaq; inde eluceret, omnibusq; innotesceret; ac proinde nequaquam locutus est. Verbum, quod Filius Dei est, profecit, sed Iesus, quo nomine Dominus iam homo factus nuncupatus fuit, vt sit humanæ naturæ istiusmodi profectus, quemadmodum superius admonuimus.
- B
- C
- D

*Humanitas
Christi in sa-
pientia profe-
cit.*

*Origenes in cap. 21. Leuit.
homil. 12.*

SIC Ego intelligo illud, quod de Iesu scriptum est: *Quia proficiebat sapientia, & ætate, & gratia, apud Deum & homines.* Nam quis est hominum, qui non proficiat ætate in pueritia, vt hoc velut egregium quidam de Iesu scriberetur?

Q 2 Ad te

Atate anime Christus proficiebat propter ingenia operaque faciebat.
Ephes. 4.

Ad te hæc dico, qui corporaliter audis, quod Iesus etate proficeret. Intelligitur ergo, quia etate anime proficiebat, & magna fiebat anima eius, propter magna, & ingentia opera quæ faciebat. Denique sciens & Apostolus hanc ætatem Dei de interiori homine sentiendam ita scribit. *Donec omnes occurramus in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.* Nam secundum corpus crescere & magnum fieri, non est in nobis. Corpus enim ex genitali origine quantitatis materiam sumit, ut vel magnum, vel exiguum fiat. Anima vero in nobis habet causas, & arbitrij libertatem, ut vel magna, vel parva sit.

August. de Genesi ad literam.
lib. 10. cap. 18.

QUÆ Si de Domino, secundum humanam quæ à verbo assumpta est creaturam velimus accipere, sunt quidem in eadem circumstantia lectionis, quæ illi excellenter non conveniunt, maxime illud quia idem ipse qui hoc in eodem libro loquitur, aliquanto superius, cum ista verba, de quibus nunc agimus, diceret confessus est, se ex semine viri in sanguine coagulatum: à quo nascendi modo utique; alienus est Virginis partus, quam non ex semine viri carnem cocepisse Christi, nullus ambigit Christianus, sed quia in Psalmis, ubi ait. *Foderunt manus meas, & pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea: ipsi vero consideraverunt & conspexerunt me, diviserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem* quæ propriæ illi uni congrunt, ibi etiam dixit: *Deus Deus meus respice in me, ut quid me deliquisti? longe à salute mea verba delictorum meorum.* quæ rursus ei non conveniunt, nisi transfigurati in se corpus humilitatis

Psalm. 22.

A nostræ, quoniam membra sumus corporis eius. Et quia in ipso Euangelio *Puer proficiebat etate & sapientia:* Sic possunt etiam ista quæ circa hanc sententiam in libro sapientie leguntur, propter humile formam servum & unitatem corporis Ecclesie cum capite suo, eidem ipsi Domino coaptari. Quid ingenio fuit illo puero, cuius in annis duo decim seniores sapientiam mirabatur? Et quid illa anima melius? Quæ etiam si vincant non certando, sed probando, qui animam traducem affirmant, non erit consequens, ut etiam ipsa ex illius prævaricatoris traduce venisse credenda sit: ne per illius hominis inobedientiam etiam ipse peccator constituatur, per cuius unius obedientiam ab illo reatu liberati infiniti constituentur multi. Et quid in eo inquinatus illo utero Virginis, cuius caro etiam si de peccati propagatione venit, non tamen de peccati propagine concepit: ut ne ipsum quidem corpus Christi, ea lex fuerit in utero Mariæ, quæ in membris posita corporis mortis repugnat legi mentis: quam sancti patres coniugati refrenantes, non quidem nisi quousque; licebat in concubitu relaxaverunt, nec tamen tantummodo quousque; licebat eius imperium pertulerunt. Proinde corpus Christi, quantumvis ex carne famina assumptum est, quæ de illa carnis peccati propagine concepta fuerat, tamen, quia non sic in ea conceptum est, quomodo fuerat illa concepta, nec ipsa erat caro peccati, sed similitudo carnis peccati. Non enim accepit inde reatum moriendi, qui apparet in motu carnis non voluntario, quantumvis voluntate superando, adversus quem spiritus concupiscit: sed accepit inde non quod contagioni prævaricationis, sed quod

Unde Iesus ac-
cepit animam?

quod exoluendæ indeuitæ mor-
ti & ostendendæ promissæ resur-
rectioni sufficeret, quorum vnum
nobis ad non timendum, alterum
ad sperandum valeret. Deniq; si à
me quærat, unde acceperit ani-
mam Iesus Christus, mallem qui-
dem hinc audire meliores atq; do-
ctiores, sed tamen pro meo captu
libentius responderim, non de
Adam, quam de Adâ. Si enim pul-
uis assumptus ex terra in qua nul-
lus hominum fuerat operatus me-
ruit diuinitus animari, quâto ma-
gis corpus assumptum ex carne, in
qua itidem nullus hominum fue-
rat operatus, sortitus est animam

bonam, cum illic erigeretur casu-
rus, hic descenderet leuaturus.
Et fortasse ideo ait. *Sortitus sum ani-
mam bonam.* Si tamen hoc de illo
oportet intelligi, quia solent quæ
forte dantur diuinitus dari: aut
quo fideliter dicendum est, ne vel
illa anima aliquibus operibus præ-
cedentibus ad tantum apium su-
buecta putaretur, vt cum ea ver-
bum caro fieret, & habitaret in
nobis, ad auferendam suspi-
tionem præcedentium me-
ritorum sortis nomen

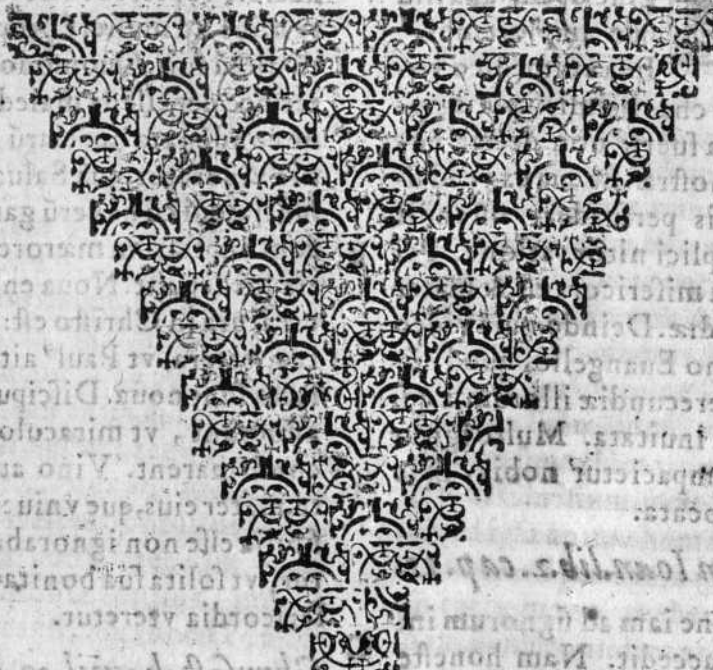
accessit.

(2.)

Sapient. 6.

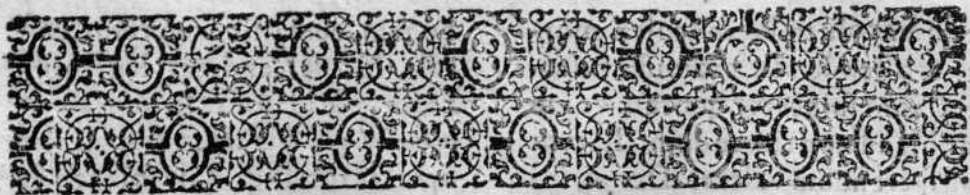
DOMI-

Q 3

VT iam dixi erat Christus qui
alibi in Galilea notor, qui
te vocat nuptis affuit, in qua
bus non dignitatem sed notitiam
consoluit vultui: quippe dei
non

celestis nuptis tam mater, qui
ipse cum deipulis innotat ad
est nuptis potius, quod etiam
erat, qui coniungit gratia potest
sed hoc ve nuptis nomen
principij, quod ad carnem veni-

DOMINICA SECUNDA

post Epiphaniæ festum.

Euangelium. Ioan. 2.

ET Dietertia nuptia facta sunt in Cana Galilææ, & erat mater Iesu, ibi, vocatus est autem, & Iesus & Discipuli eius ad nuptias.

Bernardus serm. 2. post octavas Epiphaniæ.

Salutatio.

CONFIDENTES in nostris necessitatibus à Virgine opem auxiliū que imploremus.

Ipsa enim (dico vobis fratres charissimi) si pie à nobis pulsata fuerit non deerit necessitati nostræ. Et quæ ex re id sibi & nobis persuadeat ostendit dicens, duplici nitor ratione. Primum, quia misericors est, & mater misericordiæ. Deinde, quia video in hodierno Euangelio, quod compassa est verecundiæ illorum, à quibus fuerat inuitata. Multo igitur magis compaciatur nobis, si pie fuerit inuocata.

Maria mater misericordiarum.

Cyrill. in Ioan. lib. 2. cap. 22.

OPortune iam ad signorum initium accedit. Nam honeste celebratis nuptiis, tam mater, quàm ipse cum Discipulis inuitatus adest, miraculi potius, quod acturus erat, quàm conuiuij gratia profectus, & ad hæc, vt natiuitatis nostræ principiū, quantum ad carnē atti-

net, sanctificaret. Oportebat certe, quoniā totā naturam hominis ad melius restaurabat, nō solū natis iā hominib⁹ benedicere, verū etiā nascituris gratiā preparare, & adiutū illorū ad hāc vitā autoritate miraculi, & præsentia sua sanctū efficere. Propterea in dolorib⁹ parere filios, ad mulierē propter peccatū dictū fuit. Quomodo igitur aliter hæc depellēda maledictio erat ne condēnata nuptiarū sanctimonia videretur, quā Saluatoris præsentia? qui cū sit verū gaudiū, priscum nuptiarum mærorem præsentia sui depulit. Noua enim omnis creatura in Christo est: præterireq; vetera, vt Paul⁹ ait, & omnia facta sunt noua. Discipuli quoque affuerunt, vt miraculo fidem suā confirmarent. Vino autē deficiente, mater eius, quæ vniuersa illi possibilia esse non ignorabat, hortatur, vt solita sua bonitate, atq; misericordia vteretur.

Saluatoris præsentia, nuptiarum sanctitas ostenditur.

Chrysost. homil. 20. in Ioan.

VT iam dixi, erat Christus quā alibi in Galilæa notior, quare vocatus nuptiis affuit, in quibus non dignitati suæ, sed nostræ consuluit utilitati: quippe qui

Christus notior in Galilæa quam alibi.

non

non dedignatus est, formam serui accipere, longe minus seruorum nuptijs interesse. Qui cum publicanis, & peccatoribus versabatur, multo minus nuptias recussasset: Non enim qui inuitauerant, recte de eo sentiebant, nec tamquam magnū quēdā, sed popularē, & notū: quod his verbis significat Euāgelista. *Et erat mater Iesu ibi, et fratres eius*, ac si dicat, quemadmodum illam, & fratres, ita & Iesum uocauerunt.

Augustinus tractat. in Ioan. 8.

Miracula cōtidiana nō in admirationē propter assiduitatem.

Miraculum quidem Domini nostri Iesu Christi, quod de aqua vinum fecit, nō est mirandum eis qui nouerunt, quia Deus fecit: ipse enim fecit vinū in illo die in nuptijs in sex illis hydrijs, quas implere aqua praecepit, qui omni anno hoc facit in vitibus. Sicut enim, quod miserunt ministri in hydrias, in vinum cōuersum est opere Domini, sic & quod nubes fundunt, in vinum cōuertitur, eiusdem opere Domini. Illud autem non miramur, quia omni anno fit, assiduitate amittit admirationem. Nam & considerationem maiorem inuenit, quam id quod factū est in hydrijs aque. Quis est enim qui considerat opera Dei, quibus regitur, & administratur totus hic mundus, & non obstupefcit, obruiturq; miraculis? Si consideret vim vnius grani cuiuslibet seminis, magna quidem res est, horror est consideranti: sed quia homines in aliud nitētes, perdiderunt considerationem operum Dei, in qua darent laudem quotidie creatori, tamquā seruauit sibi Deus inusitata quaedam quæ faceret, ut tamquam dormientes homines ad se colendum

A mirabilibus exercitaret. Mortuus resurrexit, mirati sunt homines: tot quotidie nascuntur, & nemo miratur, si consideremus prudentius, maioris miraculi est, esse qui non erat, quam reuiuiscere qui erat. Idem tamen Deus Pater Domini nostri Iesu Christi, per uerbum suum facit omnia, & regit quæ creauit. Priora miracula fecit per uerbum suum incarnatum, & propter nos hominem factum. Sicut miramur quæ facta sunt per hominē Iesum, miremur quæ facta sunt per Deum Iesum, facta sunt cœlū, & terra, mare, & omnis ornatus cœli, opulētia terræ, fecunditas maris, omnia hæc quæ oculis adiacent, per Iesum Deū facta sunt, & uidemus hæc, & si est in nobis spiritus illius, sic nobis placent, ut artifex lauderetur: non ut ad opera cōuersi ab artifice auertamur, & faciem quodam modo ponentes ad ea quæ fecit, dorsum ponamus ad artificem qui fecit. Et hæc quidem uidemus, & adiacent oculis. Quid illa quæ non uidemus, sicut sunt Angeli, Virtutes, Potestates, Dominationes, omnisq; habitator fabricæ huius supercælestis, non adiacens oculis nostris: Quamquam sæpe & Angeli, quando oportuit, demonstrauerunt se hominibus? Nonne Deus, & per uerbum suum, id est, unigenitum Filium suum Dominum nostrum Iesum Christum, fecit hæc omnia? Quid ipsa anima humana, quæ nō uidetur, & per opera quæ exhibet in carne magnā præbet admiratiōnem benè considerantibus, à quo facta est nisi à Deo, & per quæ facta est, nisi per Filium Dei? Non dum dico de anima hominis: cuius pecoris anima quodammodo regit molem suam: sensus omnes erexit, oculos ad uidendum, aures ad audiendum, nares ad percipiē-

Quare nō de angelorum creatione, & de omnib. per Christum factis miremur.

dum odorem, oris iudicium ad sa-
pores discet nendos, membra de-
niq; ipsa ad peragenda officia sua:
Numquid hæc corpus & non ani-
ma, idest, habitatrix corporis a-
git? Nec tamen videtur oculis, &
ex his quæ agit admiratione mo-
uet. Accedat iam cōsideratio tua
etiam ad animam humanam, cui
tribuit Deus intellectum cognos-
cendi Creatorem suum; dinoscē-
di, & distinguendi inter bonum
& malum, hoc est, inter iustum &
iniustum; quanta agit per corpus?
Attendite vniuersum orbem ter-
rarum ordinatum in ipsa huma-
na Republica, quibus administra-
tionibus, quibus ordinibus pote-
statum, conditionibus ciuitatum,
legibus, moribus, artibus, hoc to-
tum per animam geritur, & hæc
vis animæ non videtur, cum sub-
trahitur corpore cadauer iacet:
cum autem adest corpori, primo
condit quodammodo putores
corruptibiles: nam omnis caro
in putredines defluit, nisi quodā
condimento animæ teneatur: sed
hoc commune illi est cum peco-
ris anima. Illa magis miranda
quæ dixi, quæ ad mentem, & in-
tellectum pertinent, vbi etiam ad
imaginem Creatoris sui renoua-
tur, ad cuius imaginem factus est
homo. Quid erit hæc vis animæ.
2. Chorin. 13. Cum & corpus hoc induerit incorrup-
tionem, & mortale, hoc induerit im-
mortalitatem: Si tāta potest per car-
nem corruptibilem, qui non po-
terit per corpus spiritale post re-
surrectionem mortuorum? Hæc
tamen anima, vt dixi, admirabi-
lis naturæ atq; substantiæ, inuisi-
bilis res est, & intelligibilis: & hæc
tamen per Iesum Deum facta est,
quia ipse est verbum Dei. *Omnia
per ipsum facta sunt, & sine ipso factū
est nihil.* Cum ergo tanta videa-
mus facta per Dominum Iesum,

A quid miramur aquam in vinum
conuersam per hominem Iesum?
Nec enim sic factus est homo, vt
perderet, quod Deus erat. Acces-
sit illi homo, nō amissus est Deus.
Ipse ergo fecit hoc, qui illa om-
nia. Non ita miremur quia Deus
fecit: sed amemus quia inter nos
fecit, & propter nostram repara-
tionem fecit, aliquid enim & in
ipsis factis innuit nobis: Puto quia
non sine causa venit ad nuptias.
B Excepto miraculo, aliquid & in
ipso facto, mysterij sacramētū la-
tet, pulsemus vt aperiat, & de vino
inuisibili inebriet nos: quia & nos
aqua eramus, & vinum nos fecit.
Sapientes enim fecit, sapimus
enim fidem ipsius qui prius infi-
pientes eramus. Et forte ad ipsam
sapientiam pertinet cum honore
Dei, & cum laude maiestatis eius,
& cum charitate potētissimæ mi-
sericordiæ eius, intelligere quid
sit gestum in hoc miraculo. Do-
C minus inuitans ad nuptias venit:
quid mirum si in illam domum ad
nuptias venit, qui in hunc mun-
dum ad nuptias venit? Si enim
non venit ad nuptias, non hic ha-
bet sponsam. Et quid est quod ait
Apostolus: *Aptauit vos vno viro, vir-
ginem castam exhibere Christo?* Quid
est quod timet, ne virginitas spō-
se Christi per astutias diaboli cor-
rumpatur? Timeo, inquit, ne sicut ser-
pens Euan seduxit astutia sua, sic &
D vestra mentes corrumpantur a simplici-
tate & castitate, quæ est in Christo.
Habet ergo hic sponsam quā rede-
mit sanguine suo, & cui pignus de-
dit Spiritum sanctum: eruit eam
de mancipatu diaboli. *Mortuus est
propter delicta eius, resurrexit propter
iustificationem eius.* Quis offerret tā-
ta sponsæ suæ? Offerant homines
quælibet ornamenta terrarum: au-
rum, argentum, lapides pretio-
sos, equos, mancipia, fundos, præ-
dia,

Non tantum
propter mira-
culū Christi
venit ad nup-
tias.

Quid sit ges-
tū in hoc mi-
raculo.

2. Chorin. 13.

dia, nunquid aliquis offerret sanguinem suum? Si enim sanguinem suum sponsæ dederit, non erit qui ducat uxorem. Dominus autem securus moriens, dedit sanguinem suum pro ea, quam resurgens haberet, quam sibi iam coniungerat in utero Virginis. Verbum enim sponsus & sponsa caro humana, & utrumque unus Filius Dei, & idē Filius hominis, ubi factus est caput Ecclesiæ. Ille uterque virginis Mariæ, thalamus eius: *Inde processit tanquam sponsus de thalamo suo*, sicut scriptura prædixit: *Et ipse tanquam sponsus processit de thalamo suo, exultavit ut gigas ad currendum viam*. De thalamo processit, vel ut sponsus, & inuitatus venit ad nuptias. Certi sacramenti gratia videtur matrem, de qua sponsus processit, non agnoscere, & dicere illi: *Quid mihi & tibi est mulier? nondū venit hora mea*. Quid est hoc? Ideo ne venit ad nuptias, ut doceret matres contemni? Non utique ad cuius nuptias venerat, ideo ducebat uxorem, ut filios procrearet, & ab eis, quos ut procrearet optabat utique honorari cupiebat. Ille ergo venerat ad nuptias, ut exornaret matrem, cum & propter filios habēdos, quibus reddere honorem parentibus imperat Deus, ipsæ nuptiæ celebrantur & ducuntur uxores? Proculdubio, fratres, latet tibi aliquid, nam tanta res est, ut quidam, quos cauendos præmonuit Apostolus, sicut supra commemorauimus dicens: *Timete ne sicut serpens Euā seduxit astutia sua, sic & vestrae mentes corrumpantur à simplicitate & castitate, quæ est in Christo*. Derogantes Evangelio & dicentes, quod Iesus non sit natus de Maria Virgine, hinc argumentum summere conarentur erroris sui, ut dicerent. Quo modo erat mater eius, cui di-

Psalm. 12.

Ioan. 2.

Quare Christus ad nuptias uenerit.

Ioan.

Axit. *Quid mihi & tibi est mulier?* Respondendum ergo est eis & considerandum, quare hoc dixerit Dominus, ne sibi aliquid aduersus sanam fidem infanientes inuenisse videantur, unde sponsa Virginis castitas corrumpatur, id est, unde fides Ecclesiæ violetur: re vera enim fratres eorum, qui præponunt mendacium veritati. Nam isti qui videntur sic honorare Christum, ut negent eum carnem habuisse, nihil aliud eum quam mendacem prædicant. Qui enim mendacium prædicant in hominibus, qui ab eis expellunt, nisi veritatem? Immittunt diabolum, excludunt Christum, immittunt adulterum, excludunt sponsum, paranymphos scilicet, vel potius lenones, & serpentes. Ad hoc enim loquitur, ut serpens possideat, Christus excludatur. Quomodo possidet serpens? Quando possidet mendacium, quando possidet falsitas, serpens possidet. Quando possidet veritas, Christus possidet. Ipse enim dixit. *Ego sum veritas*. De illo autem dixit: *Et in veritate non stetit, quia veritas non est in eo*. Sic est autem veritas Christus, ut totum verum accipias in Christo, verum Verbum Patris, æqualis Patri, vera anima, vera caro, verus homo, verus Deus, vera natiuitas, vera passio, vera mors, vera resurrectio, si aliquid horum dixerit falsum, intrat putredo, de veneno serpentis nascuntur vermes mendaciorum, & nihil integrum remanebit.

Bernardus ad Dominicam.

post octa. Epiph. serm. 2.

OMnes enim nos ad spirituales nuptias vocati sumus, in quibus utique sponsus est Christus Dominus. Unde canimus in Psalmo. *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo*

Psalm. 38.

Anime singulorum spōse Christi sunt.

Christus Moyses, qui ethiopia ad amavit, figuram & exemplar fuisse ostendit. Ephes. 5.

lamo suo, sponsa vero, nos ipsi sumus, si non vobis videtur incredibile: & omnes simul vna sponsa, & animæ singulorum, quasi singulæ sponsæ. Sed quando hoc sentire poterit fragilitas nostra de Deo suo, quod eo affectu se diligat, quo diligitur spōsa ab spōso? Multum enim hæc sponsa sponso suo inferior genere, inferior specie, inferior dignitate. Attamen propter Æthyopiissam istā de longinquo filius æterni Regis aduenit: & ut sibi desponsaret illam, etiam & mori pro ea non timuit. Moyses quidē Æthyopiissam duxit uxorem, sed non potuit æthyopiissæ mutare colorem. Christus vero quam adamavit, ignobilē, adhuc & fœdam. *Gloriosam sibi exhibebit Ecclesiam, non habentem maculam, nec rugam.* Murmuret Aaron, murmuret & Maria: non noua, sed vetus: non mater Domini, sed soror Moyse. Non nostra, inquā, Maria: illa enim sollicita est, si quid forte deest in nuptijs. Vos autem ut dignum est, murmurantibus Sacerdotibus, murmurante Synagoga, toto affectu in gratiarum actione versamini. Vnde enim tibi, ò humana amica, vnde tibi hoc? Vnde tibi tam inestimabilis gloria, ut eius sponsa merearis esse, in quem desiderant Angeli ipsi prospicere? Vnde tibi hoc, ut ipse sit sponsus tuus, cuius pulchritudinem Sol, & Luna mirantur, ad cuius nutum vniuersa mutantur? Quid retribues Domino pro omnibus quæ retribuit tibi, ut sis socia mensæ, socia Regni, socia deniq; thalami, ut introducat te Rex in cubiculum suum? Vide iam quid de Deo tuo sentias, vide quantum de Deo præsumas. Vide quibus brachijs vichariæ charitatis redamandus, & amplectendus sit qui tanti te

- A** æstimauit, imo qui tanti te fecit. De latere enim suo te reformauit, quando propter te obdormiuit in Cruce, & ob hoc somnum mortis excepit. Propter te à Deo Patre exiuit, & matrem, Synagoga, reliquit, ut adhærens ei, vnus cum eo spiritus efficiaris. Et tu ergo audi filia, & vide, & cōsidera, quanta sit erga te dignatio Dei tui: *Et obliuiscere populum tuum, & domū patris tui.* Desere carnales affectus, seculares mores de discere, à prioribus vitijs abstinere, consuetudines noxias obliuiscere. Quid enim putas? Nonne stat Angelus Domini, qui secet te mediam, si forte, quod auertat ipse, alterum admisceres amatorē? Iam enim desponsata illi, iam nuptiarum prandium celebratur, nā cæna quidem in cælo, & in aula æternā paratur. Veruntamen nūquid ibi vnum deficiet? absit: *Inebriabimur ibi ab vbertate domus Dei, & torrente voluptatis eius potabimur.* Paratum est profecto illis nuptijs flumen vini, vini inquam, quod lætificat cor. *Si quidem fluminis impetus lætificat Ciuitatem Dei.* Nunc autem quoniam grādis nobis restat via, prandium quippe accipimus hic, & si non in tanta copia, quod plenitudo & societas cæne reſeruetur æternæ. Hic ergo nunquam vinum deficit, gratia scilicet deuotionis, & feruor charitatis.

Et paulò post.

SED Quem nō moueat, quod in nuptijs illis respondit Dominus benignissimæ, ac sanctissimæ matri suæ, dicens: *Quid mihi & tibi est mulier?* Quid tibi & illi Domine? Nonne, quod filio & matri? Quid ad illam pertines, quæris, cum sis benedictus fructus

Psalm. 44.

Psalm. 45.

tus ventris eius immaculati? Nō ne ipsa est, quæ saluo pudore cōcepit, & sine corruptione te peperit? nonne ipsa est, in cuius utero nouē mēlibus morat^r es, cuius virgineis vberibus lactatus es, cū quā iā duodecim annorū factus, de Ierusalem descendisti, & eras subditus illi? Nūc ergo Dñe quid molestus es illi dicēs? *Quid mihi & tibi?* Multum per omnem mundū. Sed manifeste iam video, quod nō velut indignans, aut confundere volens Virginis matrem teneram verecundiam, dixeris: *Quid mihi & tibi?* Cum venientibus ad te iuxta matris praeceptū ministris, nihil cunctatus facias, quod illa suggerat. Ut quid ergo, fratres, ut quid sic respondeat? prius utiq; propter nos, ut conuersus ad Dominum, iam non sollicitet carnalium curā parētum, & necessitudines illæ non impediant exercitiū spirituale, quandiu enim de mūdo sumus, debitores nos constat esse parentibus. At postquā reliquimus nosmetipsos, multo magis ab eorum sollicitudine liberi sum⁹. Vnde & legimus fratrem quendam in Eremito conuersantem, cum ad eum carnalis frater auxilij gratiā aduentasset, respondisse ut adiret, aliterum fratrem eorum cū ille utiq; iam obiisset. Cūq; admiratus qui venerat respōderet, quia ille obiit eremita se quoq; similiter obiisse respōdit. Optime ergo nos docuit Dominus ne solliciti simus super propinquis carnis nostræ, plusquā religio postulet. Quando ipse mater, & tali matri respondit. *Quid mihi & tibi mulier?* Sic in alio loco cū suggereret ei quidam, quoniam fortis staret cum fratribus Domini querens & loqui, respōdit. *Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei?* Vbi modo sunt, qui tā carnaliter & inaniter super carnalibus pro-

A pinquis suis solēt esse solliciti, ac si adhuc viuerent & ipso cum eis? Sed videamus iam quid sequitur. Erant (ait Euāgelista.) *Hydriæ sex posite, secundum purificationem Iudæorum.* Vel ex hoc potes manifestius aduertere, nō plenitudinē, sed preparationem nuptiarū esse, vbi nimirum opus adhuc est purificatione. Desponsationis ergo nuptiæ istę sunt, non copulationis. Absit enim illis in nuptijs fore vasa purificationis: *Quando gloriosā sibi Christus Ecclesiā exhibebit, non habentē maculam, nec rugā, aut aliquid huiusmodi.* Vbi autē non erit macula, quæ purificatio erit necessaria? nūc utiq; lauandi tēpus est, nūc purificationem patet esse necessariam, quoniam *nemo mundus à sorde, nec infans, cui^r est vnus dies vita super terrā.* Nūc abluitur sponsa, nūc purificatur, ut in cælestib⁹ illis nuptijs spōso suo, sine omni macula præsetetur. Queramus ergo hydrias sex, in quibus hæc ablutio Iudæorum, id est cōfitentium purificatio fiant. *Nam si dixerimus, quia peccatum nō habem⁹, nos ipsos seducimus. & veritas in nobis non est,* quæ sola liberat, sola saluat, sola lauat. Quod si cōfiteamur peccata nostra, nō deerūt veris Iudæis purificationis hydriæ: *Quoniam fidelis est Deus, qui dimittat nobis peccata, & emundet nos ab omni iniquitate.* Ego quidē sex hydrias, sex obseruantias arbitror esse, quas ad purificandā cōfiteiū corda sancti patres instituere, & omnes illas (ni fallor) hic poterim⁹ inuenire. Prima si quidē hydria, continentia est castitatis, quā diluitur quicquid ante luxuriā inquinauit. Secunda vero ieiuniū est, ut quod macula uerat erapula, nūc abstinētia mūdet. Per segnitie quoq; & ociositatem, quæ inimica est anime multas cōtraximus sordes cōtra Dei sententiā: *In sudore vult^r alieni nō no-*

Hydriæ purificationis.

Ephef. 5.

Ioan. 16.

Sex hydriæ sex obseruantiæ sunt, quæ sancti patres instituerunt, ad purificanda corda.

Exemplū quo ostēditur quod non solliciti sumus de propinquis.

Mat. 3.

stri

stri pane vescentes, propter hoc quoque tertia hydria apponitur nobis, ut sordes illę in labore manū dilluātur. Sic & per somno lentia, ceteraq; noctium & tenebrarum opera multa deliquimus, ideo quoque quarta hydria vigiliarum obseruatia ponitur, ut nocte surgentes ad confitendum Domino, non bonas noctas præteriti temporis redimamus. Iam vero de lingua, quis nesciat quā multum inquinaverit nos per vaniloquia & mendacia, per detractio- nes & adulationes, per verba malitię, & verba iactantię? Pro his omnib; necessaria est hydria quinta, silentiū scilicet, custos Religio- nis, in quo est fortitudo nostra. Sexta quoq; hydria, disciplina est qua nō nostro arbitrio, sed alieno viuimus, ut deleatur quicquid in discipline viuēdo deliquimus. Lapidea sūt hæc, dura sunt: sed ne- cesse habem; in his lauari, nisi forte voluerim; propter feditates no- stras à Domino accipere libellū repudiij. Attamen in eo quod dicuntur lapideę, non solum duritia, sed multo melius soliditas potest intelligi: Quoniam nō lauāt hæc, nisi forma stabilitate præmanse- rint. Ait ergo Dñs ad ministros. *Implere hydrias aqua.* Quid sibi istud vult Dñs? Ministri solliciti sūt de vini penuria, & tu dicis. Implere hydrias aqua? illi depoculis cogitāt, & tu præcipis, ut vasa purifi- cationis impleāt? Sic omnino, sic suspiranti Iacob ad Rachelis amplex;. Lia à patre supponitur. No- bis fratres, qui ministri sumus, & serui vestri per Christū, nobis præ- cipitur implere hydrias aqua, quo- ties deest vinū. Ac si dicatur: illi deuotionē desiderāt, vinū requi- runt, feruorē flagitant: *Sed nondum venit hora mea, implete hydrias aqua.* Quę est enim aqua sapiētię salu-

A taris, & si nō adeo suauis nisi fons vitę: *Et initū sapiētię, timor Dñi.* Di- citur ergo ministris. Incutite me- tum & spiritu timoris, non tam vasa quā corda replete, quia ut ad charitatē perueniāt initiādi sunt à timore: ut dicāt & ipsi. *A timore tuo concepimus Dñe, & parturiuimus spiritum salutis.* Sed quonammodo implebuntur hydrię? Prædixerat enim Euangelista: *Capientes singu- la metretas binas, vel ternas.* Quę sunt duę metretę, quę vē tertia? Vti- quę duplex timor, cōmunis & no- tus omnib;: ac tertius quidē mi- nus cōmunis & minus notus. Pri- mus enim timor est, ne cruciemur in gehenna. Secundus ne exclusi à visione Dei, priuemur tam in- estimabili gloria. Tertius replet a- nimā omni sollicitudine timidā, ne forte deferatur à gratia. Et qui- dem omnis timor Domini sicut aqua extinguit ignē, sic extinguit peccati cōcupiscentiā: sed his mā- ximē, cū ad omnē tentationē sta- tim occurrat, ne forte cōtingat a- mittere gratiā, ut sibi derelictus homo labatur quotidie de malo in pei; de periculo minori in gra- uiorē culpā, quales utiq; multos vi- dem; cū in sordibus sint sordese- tes adhuc. Nā aduersus timorē istū, nō est unde sibi blandiatur ani- ma, siue de minore forte quātitate peccati, siue de emēdatione futu- ra. Talibus enim blandimētis im- pediūtur aliquaten; duo prima ge- nera timoris. Præcepit ergo nobis Dñs, ut hac aqua hydrias implea- mus. Sūt enim aliquādo vacuę, & plene vērō, si quis tamē adeo insa- nus est, ut in eo per vanitatis stu- diū, ille, quas prædiximus, obseruā- tię mercede perpetua vacuentur, ut sunt fatuę virgines, in quarum vasis oleum non habetur. Inter- dum autem quod peius est, plenę quidē sūt, sed plenę yenceno, quod

psalm. 100.

Hydrias ca-
pere metre-
tas binas, vel
ternas, est du-
plex, aut tri-
plex genus ti-
moris Dñi.

Lingua quan-
tum inquinat
nos.

Genes. 29.

Quando aqua
mutatur in vi-
num nisi quā
ad timor cha-
ritate exple-
tur.

est inuidia, murmur, rancor ani-
mi, & detractio. Propterea ne
forte subintrent ista, dum vinum
deest, iubemur implere hydrias a-
qua, ut obseruentur mandata Do-

mini in timore, quæ tunc muta-
tur in vinum, cum timor exple-
tur charitate, & implentur om-
nia feruore spiritus, & iucunda
deuotione.

TEXTVS.

ET Deficiente vino, dicit mater Iesu ad eum: *vinū non habent, dicit ei Iesus. Quid mihi & tibi est mulier? Non dum venit hora mea.*

Chrysost. in Ioan. hom. 20.

DIGNVM Hoc in
loco quæsitum est, unde
in mentem matri vene-
rit, magnum ali-
quid de filio coniec-

tari, nullum enim adhuc signum
fecerat. Hoc enim fecit (inquit) ini-
tium signorum Iesus in Cana Galilææ.

Quod si quis diceret nō idoneum
hoc argumentum, quod primum
signum fuerit: quoniam additum
sit in Cana Galilææ, ac si diceret
nō omnīū primū, sed eorūquæ il-
li fecerat. Ad hoc respondebimus,

quod superius (inquit) Ioannes. Ego
nesciebā eū, sed ut manifestetur in Is-
rael, propterea veni ego in aqua bap-
tizans. Nam si antea miracula fecis-
set, non indiguisset in Israel, qui
ipsum manifestaret. Vir enim fa-
ctus, miraculorum multitudine,

non Iudæis modo, sed & Syris, &
longinquiora incolentibus, cog-
nitus est tribus annis dumtaxat.

Imo ne tribus quidem, sed quam
primum nomē eius in omnes dif-
fusum. Qui igitur tam breui mi-
raculis clauit, longe magis à pri-
ma infantia, si ea fecisset: fuis-
set enim maiori admirationi, ut
pote puer, quam vir, nec tandiu
in obscuro latuisset: sed nihil à
pueris operatus est. Vnum au-

A tem, dumtaxat, Lucas testatur.

Quod annorum duodecim sedisset in
templo medius Doctorem, & audiens,
& interrogans, fuissetque summæ
omnibus admirationi. Nec im-
merito à teneris annis Iesus à
miraculis abstinuit, arbitrati e-
nim essent se præstigia videre.

Nam si annorum accessu, & æta-
te maturo multi id suspicati sunt,
quid de puero credidissent? Præ-
terea maturius cum propter in-
uidiam crucifixissent, & genera-
tio eius non fuisset credita. Vn-

B de igitur matri venit in mentem
aliquid magnum excogitare de
filio? Manifestari iam caperat
& Ioannis testimonio, & ex his
quæ Discipulis prædixerat, & an-
te omnia ipsa natiuitas, & quæ
eo tempore euenerant, maximam
de puero opinionem concitarāt.

C Audiebat enim (inquit:) *Omnia de puero, & conseruabat ea in corde suo.* Sed quid antea nihil eius-
modi dixit? Quoniam, ut dixi,
iam manifestationis tempus ad-
uentabat: antea enim cum tam-
quam ex medio vulgo aliquis con-
uersatus esset, nihil adhuc tale
mater ausa fuerat, verum cum
Ioannem ad perhibendum de eo
testimonium venisse audisset, &
Discipulos iam videret, cepit
audere. Et deficiente vino dicit: *Vinū*

unde matri
venit in men-
te aliquid ma-
gni cogitare
de filio.

An sit hæc pri-
mum miracu-
lum.

Ioan. 2.

Tribus tantū
annis Christi
est cognitus.

Christus mira-
cula in pueri-
tia non fecit.

Luce. 2.

Fama cupi-
do.

Mar. 3.

non habent. Optabat ut iam hominum gratiam conciliaret, & ipsa clarior filij gratia efficeretur, & fortasse aliquo humano afficiebatur affectu, quemadmodum, & fratres eius cum dixerunt: *Ostende te ipsum mundo*, cupidi eius miraculis sibi famam comparare, idcirco asperius respondit. *Quid mihi & tibi mulier? Nondum venit hora mea.* Nam quod matrem reuereretur, testatur Lucas, quod subditus erat parentibus, & hic Euangelista quantam passionis tempore matris curam habuerit. Vbi enim parentes nihil diuina impendierent mysteria, nihil offenderent, æquum & necessarium erat filio parere, nec negare sine magno periculo potuisset: contra, siquidem cum intempestiuum, & quod spiritalibus esset impedimento petiissent: *Quæ est mater mea, & fratres mei aiebat?* Si quidem non adhuc debitam de ipso opinionem habebant, sed more matrum Maria, iure omnia filio se præpturam censebat. Cum tamquam Dominum colere, & reueri liceret, ideo in hunc modum respondit. Considera quam indignum erat, vniuerso adstante populo, & ad eum & eius doctrinam audiendo suspenso, illam in medium accedentem, publicam impedire utilitatem, & de priuatis rebus habere sermonem, & extra eiusmodi coniunctionem euocare? Inquit igitur. *Quæ est mater mea & fratres mei?* Non quod matrem contemneret, absit: sed ut maximè utilitati consulere, nec occasionem daret, ut quispiam de ipso abiectum aliquid coniectaretur: nam si aliorum curam habebat, & digna se opinione illos imbuere moliebatur; longe magis id in matre cu-

A rasset. Cum enim consentaneum sit Mariam, ut pote matrem, priores sibi partes vendicasse, ideo matrem venisse nuntiantibus ita respondit, nec aliter ipsam ex humili ad illam altitudinem erexisset, si semper tamquam à filio honorari existimasset, & non tamquam Dominum habuisset. Hac gratia, & hoc in loco inquit. *Quid mihi & tibi mulier?* **B** Alia præterea causa afferri potest, non minus necessaria, nequa suspitio oriretur, ab indigentibus enim, non à matre id querendum erat. Quid tandem? Quoniam quæ familiarium precibus impetrantur, quauis magna, raro tamen eorum prædicationibus augentur: indigentium laudes, cum quid impetrarint, omni vacant suspicionem, nihil ab his simulatur, & multa inde utilitas provenit. Etenim si vel optimus medicus, qui multos ægros curauerit, nec ab ipsis, nec eorum familiaribus, sed à sua tantum matre laudaretur, suspecta sane esset laus illa, & molestia, ne præsentium quispiam magnum de eo aliquid, vel egregium opinaretur: propterea asperius locutus. *Quid mihi (inquit) & tibi mulier?* eam admonens ne idem amplius tentaret, curæ enim ipsi fierat maternus honor, sed longe magis animarum salus & commune in multos beneficium, cuius gratia humanam carnem accepit. Nō sunt igitur hæc liberius ad matrem loquentis, sed diuinæ dispensationis verba, ut admoneret pro dignitate miracula facienda: Quod enim vehemèter ipsa, & præ ceteris amare, & reuereretur, asperiora hæc verba, & indignatio demonstrat. Quoniam pacto in sequentibus dicemus. Verum cum audieris mulierem illam dicentem:

Quare sic mat-
ri respondet

Alia ratio hu-
ius responsio-
nis.

Maternus ho-
nor filio non
dicitur, sed ma-
gis animarum
salutem cura-
bat.

centem: *Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti.* Deinde ipsam respondentem: *Quinimo beati qui audiunt verbum Dei & custodiunt illud.* Ea sententia dictum existima, non quod matrem negligeret, sed nihil ei utilitatis matris nomen allaturum ostenderet, nisi bonitate & fide præstaret. Quod si Mariæ nihil sine virtute materna charitas erat profutura, longe minus nobis patris, fratris, matris, filij, bonitas, nisi aliquid nostrum afferamus. *Frater* (inquit) *Non redemit, redimit homo.* In nullo namq; alio, nisi in solis sui ipsius virtutibus, post diuinam gratiâ de salute quicquam sperandum est. Nam si id profuturum erat per se Mariæ, profuisset etiam Iudeis, quorum consanguineus erat Christus secundum carnem, profuisset Ciuitati, in qua natus est, profuisset fratribus. At, qui dum fratres rerum suarum curam habuerunt, nihil eis propinquitatis nomen, profuit, sed cum reliquo mundo damnati erant. Tum autem admirationi esse ceperunt, quando propria claruerunt virtute, patria vero nihil inde consecuta cecidit, & incendio absumpta est, conciuēs misere, interempti perire, consanguinei secundum carnem nihil ad salutem vacati sunt, deficiente virtutis patrimonio. Verum Apostoli ante omnes clarissimi euasserunt, cum se ad veram & expetendam eius familiaritatem consuetudinemque per obedientiam contulerunt: hinc intelligimus fide semper nobis opus esse, & vita quæ virtutibus luceat, hæc dumtaxat saluos nos facere poterit. Quanta enim cognati eius admirationi fuerunt, cum ne quidem eorum nomina teneamus, Apostolorum autem

A & vita & nomina vbi de terrarum decantantur. Nolumus igitur ob terrenam nobilitatem in superbiam efferri, licet longam progenitorum, & quidem clarissimorum serie numeremus, eorum virtutes superare contendamus, scientes aliorum nobis opera non modo nihil in futuro iudicio profutura, verum graui nos condemnatura, cum optimorum parentum liberi, & domesticis exemplis eruditi, nihil profecerimus. **B** Hoc ideo in præsentia dico, quoniam multi gentilium ad fidem, & Christianam religionem à nobis hortati, ad cognatos progenitores & familiares suos confugiunt, quod fideles & Christi fuerint assertores. Quid ad te miser & infelix? Hoc te magis cōdenat, quoniam tot progenitorum, tot familiarium exempla ad veritatem complectendam te adducere non potuerunt. Alij fideles quidem, sed vitæ nullam curam adhibentes, cum ad virtutem hortantur, idem in suam adducunt excusationē, quod pater, auus, attauus, pietatem maxime coluerint, id te acusat, quod extalium virorum semine his te indignum præstiteris. Audi Prophetam ad Iudæos loquentem: seruauit Israel in muliere, & in muliere seruatus est. Audi Christum: *Abraham pater vester exultauit, ut videret diem meum, vidit & gaudens est.* Ita semper bona progenitorum opera, non modo nulli ad laudem, sed ad crimen longe quidem grauius ius adscribit. His igitur animaduersis, nostris ipsorum operibus salutē consequi totis viribus conitatur, ne spe nostra frustrati, tum Deum intelligamus, cum nulla nobis pœnitentiæ erit utilitas. *In inferno enim* (inquit) *Quis confitebitur tibi?* Quā obrē in hac vita flagitiorum nos pœniteat, ut sempiterna

Non de parentum nobilitate gloriando.

ut si dicitur I ad multos quod dicitur Iudæis

Joan. 8.

Psal. 62.

Luce. 11.

Psal. 84.

piterna bona consequamur, & gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi, per quem, & cum quo Patri gloria, simul & Spiritui sancto, nunc & semper & in secula seculorum, Amen.

Idem ibidem homil. 21.

1. Tim. 5.

Laboris fructus ipsum laborē leuat.

LABORIOSVM Sane est orationem habere, quod & Paulus his verbis testatur: *Qui bene presunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo & doctrina.* Verum vos & leuiare hunc laborem, & grauiorem facere potestis. Nam si orationem nostram neglexeritis, vel etiam non neglectam, re tamen non adimpleueritis, laboriosum nobis profecto erit, eo quod incassum laborauerimus, si autē attentionē præstabitis diligentē, & re ipsa audita exequemini, nullus nos labor grauabit. Fructus enim qui in laboribus comparatur, non sinit quisquam graue, aut onerosum videri. Quā obrem, si animum nostrum excitare, & promptiorem in dicendo reddere placet, quem fructum faciamus ostendite, ut lætis inspectis segetibus, prouentus spe allecti, utilitatis magnitudinem reputantes, laboremus, neque enim parua nobis hodierna die proponitur quæstio. Nam cum mater dixisset. *Vinum non habent.* Respondit Christus: *Quid mihi & tibi mulier? Nondum venit hora mea.* Et licet ita responderit, matris tamen votis obtemperauit. Hæc nulla ex parte minor est quæstio, quam superior, de qua non immerito sit dubitandum. Eum igitur ipsum, qui miraculum operatus est, inuocantes ad huius loci expositionem veniamus. Nec hoc tantum in loco dictum est,

A nondum venit hora mea, sed & aliās: nam cum capere eum Iudei non possent, inquit *Euangelista, nondum venerat hora eius, & iterum: Nemo misit in illum manum, quia nondum venerat, hora eius.* Et iterum: *Venit hora clarifica filium tuum?* Quidnam ista significat? Id circo plures in eadem sententiam textus adduximus, ut vna omnibus solutio afferatur.

B Quæ igitur ea est? Nulli temporum necessitati Christus subiectus est, nec ob temporis obseruationem nondum horam suā venisse dicebat. An ne temporū opifex & author seculorū tempora obseruaret? Ostēdit autem omnia debito tempore non simul operari: quoniam inordinata quædā confusio fuisset, nisi oportune omnia trāse gisset, simulque generationē resurrectionē, iudiciū miscuisset. Cōsidera, quæso, oportuit facere creaturā, nō vniuersā simul, nō virū & mulierē vno condidit momento.

C Oportuit morti damnatū & resurrectionē iri propter humanū genus multū inter vtrūque affuit, sic enim opus fuit, oportuit dari legē, sed non simul & gratiā, sed vtrūque debitis dispēsari temporibus. Nondū venit hora mea, hoc est, nondū cognitus sum: nec eū ipsum quisquā præter Andream, & Philippū sequebantur, nec hi verē adhuc ipsum cognoscebant, non mater, nō fratres. Si quidem post multa miracula inquit *Euangelista: Nec enim fratres eius credebant in eum,* nemo qui nuptijs adesset: quippe qui cognouissent, sine dubio ad eum in suis cōfugissent necessitatibus. Propterea, inquit, *nōdum venit hora mea, id est, nondum cognitus sum presentibus, nondum sciunt vinum deesse.* Sine, id primum intelligant, satis non est, quod sola referas, mater est, & suspitiosum mira-

Ioan. 7. 8. & 12.

Omnia tempus habent.

Ioan. 7.

Oportet indi-
gentes vt ro-
gent.

Matth. 15.

miraculum faceres. Oportet indi-
gentes vt rogēt, nō quod ipse indi-
geam, sed vt miraculum vniuersis
appareat. Quippe egeni cum bene-
ficiū accipiunt, plurimam gra-
tiam: qui non indigent, non iti-
dem eam intelligunt. Cur autem
cum nōdum horam suam venisse
dixerit, impleuit tamē matris vo-
lūtatem? Maximē quidē vt cōtra-
dicētibus, & tēporū mētis eū sub-
iectū existimātibus, palā nō rectā
eorum sententiam ostenderet: nā
si temporī subiiceretur, quo pacto
imature id fecisset? Præterea
vt matri honorem exhiberet, &
non omnino contumax videretur
matri, tot præsentibus neuē
impotentia argueretur. Etenim
Maria ad filium ministros duxit:
siquidem cum Cananæa dixisset
Christus: *Non est bonum summere pa-
nem filiorum, & dare canibus*, dedit
tamen, nimia eius sedulitate per-
motus, atque etiam dixerat. *Non
sum missus, nisi ad oues quæ perierunt
domus Israel*: & tamen filiam libera-
uit. Ex quo admonemur, quod e-
tiam beneficio indigni, assidua ef-
flagitatione eo digni efficimur.

Aug. Tract. in Ioā. 8. de c. 2.

Quid est ergo, inquit, quod ait Dñs
Quid mihi & tibi est mulier? forte
in eo quod sequitur, ostendit nobis
Dñs, quare hoc dixerit: *Nōdum, in-
quit, venit hora mea*: sic enim ait: *Quid
mihi & tibi est mulier? nōdū venit hora
mea*. Et hoc cur dictū sit requirēdū
est. Pri^o ergo hinc resistamus here-
ticis. Quid dixit serpens veterno-
sus, venenorū insibilator & inspi-
rator antiqu⁹? Quid dicit. Nō ha-
buit matrē fœminam Iesus. Vnde
probas? quia dixit. Quis hoc narra-
uit? Nēpe Ioānes Euangelista di-
xit: *Et erat ibi mater Iesu*, nā ita nar-
rauit & die tertio. *Altera die nuptia
facta sunt in Cana Galilææ, & erat ibi*

A *mater Iesu. Venerat autem illuc inuita-
tus Iesus ad nuptias cum Discipulis suis.*
Tenemus duas sententiās ab Euā-
gelista prolatas. *Erat ibi mater Iesu.*
Euāgelista dixit. Quid dixerit ma-
tri suæ Iesus, ipse Euāgelista dixit,
& quomodo dixit respōdisse ma-
tri suæ Iesum, vt primo diceret, ait
illi mater eius. Videte, fratres vt
aduersus linguā serpentis munitā
Virginitatē cordis habeatis. Illic
in ipso Euāgelio, eo ipso Euāgeli-
sta narrante, dicitur. *Erat ibi mater
Iesu*, & dixit illi mater eius: Quis
hoc narrauit? Ioānes Euangelista.
Et quid respōdit matri Iesus? *Quid
mihi & tibi est mulier?* Quis hoc nar-
rat? Idē ipse Ioānes Euāgelista. O
Euāgelista fidelissimē & verissimē
tu mihi narras dixisse Iesum: *Quid
mihi & tibi est mulier*. Cur ei apposui-
sti matrē quā non agnoscit? Nā tu
dixisti, quia *ibi erat mater Iesu*, &
quia dicit ei mater ei⁹: cur nō po-
tius dixisti: *Erat ibi Maria*, & dicit
ei Maria? Vtrūq; tu narras, & dixit
ei mater eius, & respōdit ei Iesus:
Quid mihi & tibi est mulier? Quare
hoc? quia vtrūq; verū est. Illi autē
in eo volūt credere Euāgelistæ, quod
narrat Iesū dixisse matri. *Quid mi-
hi & tibi est mulier?* & in eo nolūt cre-
dere Euāgelistæ, quod ait: *Erat ibi ma-
ter Iesu, & dixit ei mater ei⁹*. Quis est
autē qui resistit serpēti & tenet veri-
tatē? Cuius virginitas cordis, nō
corrūpitur astutia diaboli? Qui v-
trūq; verū credit, & quia erat ibi
mater Iesus, & quia illud respōdit
matri Iesus. Sed si nōdū intelligit
quēadmodū dixerit Iesus: *Quid mi-
hi & tibi est mulier?* Interim credat
quod dixerit, & quod matri dixe-
rit: sit primopietas in credente, &
erit fructus in intelligēte. Inter-
rogavos, o fideles Christiani: *Erat
ibi mater Iesus?* Respōdete, erat. Vnde
scitis? Respondete, hoc loqui-
tur Euangelium. Quid respondit

Nō observā
ordinem tex-
tus qui habet
& deficiente
vino dicit ma-
ter Iesu ad
eum, vinum
non habet, &
dicit ei Iesus
&c.

R matri

Fides Euan-
gelijis dehi-
ta.

Ioan. 8.

matri Iesus? Respondere: *Quid mihi & tibi est mulier? nondum venit hora mea.* Et hoc vnde scitis? Responde te, hoc loquitur Euangelium. Nul-
lus vobis corrumpat hanc fidem, si vultis sponso seruare castam vir-
ginitatem. Si autem queritur a vo-
bis, cur hoc matri responderit? di-
cat qui intelligit: qui autem non-
dum intelligit, firmissime tamen
credat, & hoc respondisse: & tamē
matri respondisse Iesum. Hac pie-
tate merebitur etiam intelligere
cur ita responderit, si orando pul-
set, & non rixādo accedat ad hos-
tium veritatis. Tantum caueat
nec dum si putat scire, aut erubescit
nescire, cur ita respōderit, co-
gatur credere, aut Euangelistam
mētītum fuisse, qui ait: *Erat ibi ma-
ter Iesu:* aut ipsum Christum falsa
morte passum propter delicta no-
stra, & falsas cicatrices ostēdisse,
propter iustificationem nostram,
falsumque dixisse: *Si manseritis in
verbo meo, verē discipuli mei estis, & co-
gnosceitis veritatem, & veritas libera-
bit vos.* Si enim falsa mater, falsa
caro, falsa mors, falsa vulnera pas-
sionis, falsę cicatrices resurrectio-
nis, non veritas credētes in eum,
sed potius falsitas liberauit: imō
verō falsitas credat veritati: & cō-
fundantur omnes, qui propterea
se volūt videre veraces, quia Chri-
stum conantur demonstrare falla-
cem, & nollunt sibi dici: non vo-
bis credimus, quia mentimini, cū
ipsam veritatem dicant esse men-
titam: quibus tamen si dicamus,
vnde nostis dixisse Christū. *Quid
mihi & tibi est mulier?* Euangelio se
credidisse respondent: Cur ergo
non credunt Euangelio dicenti:
*Erat ibi mater Iesu, & dixit ei Mater
eius?* Aut si hoc mentitur Euange-
lium, quomodo ei creditur, quia
dixerit Iesus: *Quid mihi & tibi est
mulier?* Cur non potius miseri, &

A quod ita non extraneæ, sed matri
Dominus responderit, fideliter
credunt; & cur ita responderit,
pie quærunt? multum enim inter-
est inter eum qui dicit, volo scire
quare Christus hoc matri respon-
derit: & eum, qui dicit, scio quod
hoc Christus non matri respon-
derit. Aliud est intelligere velle
quod clausum est: aliud nolle cre-
dere, quod apertum est. Qui dicit
scire, volo cur ita Christus matri
responderit aperiri sibi vult, Euā-
gelium arguit de mendacio, vbi
credit quod Christus ita respon-
derit. Iam vero si placeat, fratres,
illis repulsis, & in sua cæcitate er-
rantibus, semper, nisi humiliter sa-
nentur, nos quæramus, quare Do-
minus noster sic matri responde-
rit? Ille singulariter natus de pa-
tre sine matre, de matre sine pa-
tre, sine patre Deus, sine patre ho-
mo, sine matre ante tempora, sine
patre in fine temporum, quod res-
pondit, matri respondit, quia erat
ibi mater Iesu, ibi nouimus quod
dixerit ei: *Quid mihi & tibi est mu-
lier? nondum venit hora mea.* Totum
credamus, & quod nondum intel-
ligimus requiramus. Et primum
hoc videte ne forte quomodo in-
uenerunt Manichæi occasione
perfidie sue, quia dixit Dominus.
Quid mihi & tibi est mulier? sic inue-
niunt Mathematici occasionem
fallacie, quia dixit: *Nondum veni
hora mea.* Et si hoc secundum Ma-
thematicos dixit, sacrilegium fe-
cimus incendendo codices eorū.
Si autem recte fecimus, sicut Apo-
stolorum temporibus factum est,
non secundum eos dixit Domi-
nus, *Nondum venit hora mea:* di-
cunt enim vaniloqui & seducti
seductores. Vides quia sub fato
erat Christus qui dicit: *Nondum
venit hora mea.* Quibus ergo prius
respondendum est, hæreticis, an
Mathe-

Error Mani-
chæorum &
Mathemati-
corum.

Mathematicis? Vtrique enim à serpente illo veniunt, volentes corrumpere virginitatem cordis Ecclesiæ, quam habet in integra fide. Primò si placet eis quos proposueramus, quibus quidem iam ex magna parte respondimus. Sed ne arbitrentur nos non habere quid dicamus de his verbis quæ Dominus Matri respōdit vos magis aduersus illos instruimus: nā illis refellēdis puto quod sufficiāt quæ iam dicta sunt. Cum ergo ait matri filius, *Quid mihi & tibi est mulier? nondū venit hora mea*, Dominus noster Iesus Christus, & De⁹ erat & homo: secundum quod Deus erat, matrem nō habebat: secundū quod homo erat, habebat matrē. Mater ergo erat carnis, mater in firmitatis quam suscepit propter nos. Miraculum autem quod facturus erat, secundum diuinitatem facturus erat, non secundum infirmitatem: secundum quod Deus erat, non secundū id quod infirmus natus erat, se infirmum Dei fortius est hominibus. Miraculum ergo exigebat mater, at ille tanquam non agnoscat viscera humana, operaturus facta diuina, tanquam dicens: Quod de me facit miraculum non tu genuisti, diuinitatem meam non tu genuisti: sed quia genuisti infirmitatem meam, tunc te cognoscam, cum ipsa infirmitas pendebit in Cruce, hoc est enim: *Nondum venit hora mea*. Tunc enim cognouit qui vtique semper nouerat, antequam de illa natus esset, in prædestinatione nouerat matrem, & antequam Deus crearet, de qua ipse homo crearetur nouerat matrem. Sed an quandā horam in mysterio non agnoscat, & ad quandam horam, quæ nondū venerat, in mysterio rursus agnoscat. Tūc enim agnouit quan-

do illud quod peperit moriebatur: nō enim moriebatur per quod facta erat Maria, sed moriebatur quod factum erat ex Maria: non moriebatur æternitas diuinitatis, sed moriebatur infirmitas carnis. Illud enim respondit, discernens in fide credentium, quis, per quam venerat: venit enim per matrem fœminam Deus & Dominus cæli & terræ. Secundum quod Dominus mundi, quod Dominus cæli & terræ, Dominus vtique & Mariæ: secundum quod creator cæli & terræ, creator & Mariæ: secundum autem quod dictū est: *Factum ex muliere, factum sub lege*: filius Mariæ, ipse Dominus Mariæ, ipse filius Mariæ, ipse creator Mariæ, ipse creatus ex Maria. Noli mirari, quia & filius & Dominus: sicut enim Mariæ, ita & David dictus est filius: & ideo David filius, quia Mariæ filius. Audi Apostolum apertè dicentem: *Quia factus est ei ex semine David secundum carnem*: Audi eum & Dominum, David dicit hoc & ipse David: *Dixit Dominus Domino meo sede à dextram meam*. Et ipse Iesus hoc proposuit Iudæis, & eos inde conuincit: *Quomodo ergo David & filius & Dominus? filius David secundum carnem, Dominus David secundum diuinitatem, sic Mariæ filius secundum carnem, Dominus Mariæ secundum maiestatem*. Quia ergo non erat illa mater diuinitatis, & per diuinitatem futurum erat miraculum quod petebat, respondit ei: *Quid mihi & tibi est mulier? Sed ne putes quod te negem matrem: Nondum venit hora mea*. Ibi enim te agnoscam, cum pendere in Cruce cœperit infirmitas, cuius mater es. Probemus si verum est. Quando passus est Dominus sicut idem Euangelista di-

Quomodo
Christus ma-
trem agnouit

Galat 4.

David filius.

Rom. 1.

Psalm. 109.

Diuinitatem
& humanita-
tem ostendit
Christus dicē-
do. Quid mi-
hi

Respondetur
Manichæis.]

Nota.

cit, nouerat matrem Dominus, & qui nobis insinuauit etiam in his nuptijs matrem Domini, ipse narrat. *Erat, inquit, illic circa Crucem mater Iesu, & ait Iesus matri suæ: Mulier, ecce filius tuus: & ad discipulū, ecce mater tua.* Commendat matrem prior matre moriturus, & ante matris mortem surrecturus. Commendat homo homini hominem, hoc peperit Maria. Illa hora iam venerat, de qua tunc dixerat: *Nondum venit hora mea.* Quantum arbitror, fratres, responsum est hæreticis: Mathematicis respondeamus. Et ipsi vnde conantur conuincere, quia sub fato erat Iesus? Quia ipse ait, vt inquit: *Nondum venit hora mea.* Si ergo dixisset, horam, non habeo exclusisse Mathematicos, non essent vnde calumniarentur. Nunc vero quia dixit, *Nondum venit hora mea:* contra ipsius verba quid possumus dicere? Mirum est quod Mathematici credendo verbis Christi, conantur conuincere Christianos, quod sub hora fatali vixerit Christus. Credat ergo Christo dicenti: *Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam: Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à me ipso, & iterum summo eam:* Ergo ne ista potestas sub fato est? ostendat hominē qui potestatem habeat, quando moriatur, quandiu viuatur omnino non ostendunt: credant ergo Deo dicenti: *Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam:* & querant quare sit dictum, *nondum venit hora mea:* Nec ideo iam sub fato ponant conditorem cæli, creatorem atque ordinatorem syderum: quia si esset factum de syderibus, non poterat esse sub necessitate syderū conditor syderum. Adde, quia nō solum Christus non habuit quod

A appellas fatū, sed nec tu, aut ego aut ille, aut quispiam hominum. Veruntamen seducti seducunt & proponunt falacias hominibus. Tendunt ad capiendos homines, & hoc in plateis, nam qui tendūt, ad capiendas feras, vel in syluis, vel in solitudine id agunt: Quam infelicitè vani sunt homines, quibus capiendis in foro tenditur. Nummos accipiunt, cum se homines hominibus vident: dāt isti nummos vt se vanitatibus vendant: intrant enim ad Mathematicum, vt emāt sibi dominos, quales Mathematico dare placuerit, vel Saturnum, vel Iouē, vel Mercurium, vel sicut aliud sacrilegi nominis. Intrauit liber, vt nummis datis seruus exiret, imo vero non intraret si liber esset, sed intrauit quod eum dominus error, & domina cupiditas, traxit, vnde & veritas dicit: *Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati.* Quare ergo dixit: *Nondum venit hora mea.* Magis, quia in potestate habebat, quando moreretur, nondum videbat esse opportunum vt illa potestate vteretur. Quomodo nos, fratres, verbi gratia, si loquimur: Iam certa hora est, qua exeamus vt celebremus sacramenta: si ante exeamus, quam opus est, nonne peruer si & præposterī sumus? Quia ergo nō facimus nisi opportunum est: propterea in his agendis cum ita loquimur, fatum consideramus. Quid est ergo: *Nondum venit hora mea?* Quando ego scio opportune me pati, quando passio mea utilis erit: nondum venit ipsa hora, tunc voluntate patiar, vt vtrumque serues, & nondum venit hora mea: *& potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam.* Venerat ergo, habens in potestate quando moreretur, nam si ante moreretur

Ioan. 19.

Mathematicis respondit

Mathematici testantur Christum sub era fatali vixisse.

Ioan. 10.

Fatū nemo habuit.

In Mathematicos.

Ioan. 8.

tur

am ruffid
ad non m
ib in agri
imib O: in
p idit v
m m o h
on m m o h

tur quam discipulos elegisset, certe præposterum esset. Si esset homo qui non haberet in potestate horam suam, posset ante mori quam discipulos elegisset. Et si forte moreretur iam electis eruditisque discipulis, præstaretur ei ne ipse hoc faceret. At vero qui venerat in manu habens quando irret, quando rediret, quousque excurreret, cui paterent inferi, non tantum morienti, sed & resurgenti, vt nobis ostenderet spem immortalitatis Ecclesiæ suæ, in capite ostendet, quod membra expectare deberent, resurget etiam in cæteris membris qui resurrexit in capite. Hora ergo nondum venerat, opportunitas nondum erat: vocandi erant discipuli, annunciandum erat Regnum cælorum, faciendæ erant virtutes: commendanda erat diuinitas in miraculis: commendanda erat humanitas Domini in ipsa compassione mortalitatis. Ille enim esuriebat, quia homo erat: paup quique panibus tot millia, quia Deus erat: qui dormiebat, quia homo erat: Ventis & fluctibus imperabat, quia Deus erat. Hæc omnia commendanda erant prius, vt esset quod scriberent Euangelistæ, quo prædicaretur Ecclesiæ. At ubi tantum fecit quantum sufficere iudicauit, venit hora non necessitatis, sed voluntatis: non conditionis sed potestatis. Quid ergo fratres quia illis & illis respondimus, nihil dicemus quid sibi velint hydriæ, quid aqua in vinum conuersa, quid Architrictinus, quid sponsus, quid mater Iesu in mysterio, quid ipsæ nuptiæ? dicenda sunt omnia, sed onerandi non estis. Volgi quidem in nomine Christi & hesterno die quo solet sermo deberi charitati vestræ id agere vobiscum, sed

Qua hora
Christus fuit
in nuptijs?

A non sum permissus necessitatibus, quibusdā impediētibus. Si ergo placet sanctitati vestræ, hoc quod ad mysterium pertinet huius facti, in crastinum differamus, & non oneremus, & vestram & nostram infirmitatem. Sunt forte hodie multi qui propter solennitatem diei, non propter audiendum sermonem conuenerunt. Crastino qui venerint, venient audituri, vt nec fraudemus studiosos, nec grauemus fastidiosos.

B
B

Iustinus Philoso. & Martyr. Quest. ad Orthodoxos, Questio. 122.

C SI horis & diebus res nostræ non tenentur, qui sit vt in nuptijs dixerit Dominus, *Nondum hora venit mea?* & Euangelista de eo: *Nemo iniecit ei manus, quia nondum venerat eius hora?*

Ioan. 7.

RESPONSIO.

D ETIAM si horis & diebus, nostræ res non teneantur, tamen eorum quæ vel à nobis, vel circa nos sunt alia sunt opportuno tempore, alia importuno. Vocant igitur diuinæ literæ oportuno ad rem quæ fiat tempus, præsentiam horæ: importunum vero, absentiam. Et quia post effectiōem vini tempus opportunum existimabat Dominus discessiōnis ex nuptijs, propterea ante effectiōem vini dixit: *Nondum venit hora mea.* Rursum, quia tempore Paschæ Iudæorum, oportebat Dominum comprehendere, & pati quæ passus est, propterea ante Pascha dictum est de eo: *Sed nemo iniecit ei manus, quia nondum venerat eius hora:* non quia horæ necessitas impediret quominus compre-

Res nostra
dupliciter
sunt.

R 3 hen.

henderetur, sed Domini proi-
dentia summa necessitate horæ
impediebatur Domini compre-
hensio, nec eam tribuissent di-
vine literæ loco. Dicesit (inquiunt)
*Iesus in Galileam, non enim volebat
in Iudæa versare, quia Iudæi conaban-
tur eum occidere*: sed nec ante in
Ægyptū se recepisset, si satis fuis-
set horæ necessitas ad eum cul-
todiendum quominus compre-
henderetur.

Idem ibidem. Quæst. 136.

SI parentes aspernare diuinis
litteris vetitum est: & qui ve-
tita facit peccator appellatur, qui
sit vt Dominus Christus paren-
tes suos cum pluribus locis asper-
natus tamen sine peccato esse per-
hibeatur? Nam in nuptijs ma-
trem obiurgauit, dum dixit: *Quid
mibi & tibi mulier*? Item cum eum
videre vellet mater, matrem &
fratres appellauit eos, qui Dei vo-
luntatem exequuntur. Item cum
beatus prædicaretur venter qui
eum gestasset, & vbera quæ suxis-
set, ipse beatus dixit eos qui Dei
voluntati parent. Quæ omnia in
matris contumeliam ab eo dicta
putantur, quod eius matre nomi-
nata, & beata dicta, alij ab eo eius
matri oppositi beati dicti sunt:
quæ oppositio certe in contra-
rijs rebus intelligitur. Iam vero
cum sancta Virgo ad tanti operis
ministerium delecta fuerit, quo-
fit vt, quemadmodum dictum
est indigna fuerit habita quæ be-
ta diceretur? Sin dicta illa inter
se contraria sunt, nonne quæ in-
ter se contraria sunt, ea al-
terum ab altero dis-

soluuntur?

A RESPONSIO.

ILLVD, *Quid mibi & tibi mu-
lier?* non ad obiurgationem di-
ctum est matri à Seruatore, sed
quasi hoc demonstrare vellet: nō
nos ij sumus qui curam suscepē-
mus vini quod in nuptijs consu-
mitur, tamen præ amore si vis ne
deficiat eos vinum, dic ministris
vt faciant quæ ego eis dixerō, &
videbis eis non deesse vinum: id
quod etiam accidit. Non ergo
verbis matrem obiurgauit, cum
eam factis honorarit, in alijs ve-
ro non ita loquutus est, quasi ma-
trem priuaret honore debito, sed
ostendit quam maternitate bea-
ta dici debeat Virgo. Si enim
qui Dei sermonem audit & exe-
quitur, is Christi frater, & soror,
& mater est, & eius mater habe-
bat vtrunque, perspicuum est eius
matrem debuisse hac maternita-
te beatam prædicari. Nā Dei ser-
monem audire & exequi virtutis
est, animæq; puræ, quæ tota Deū
spectat. Et quia non quamlibet
fœminam elegit Deus, quæ Chri-
sti mater fieret, sed omnium fœ-
minarum virtutibus excellentis-
simam, propterea Christus vole-
bat ob hanc virtutem prædicari
matrem suam, per quam virtutem
illa id assequuta fuisset, vt Virgo
mater fieret. Nihil autem fecis-
se Christum in parentum igno-
miniam, aut contumaciam, testa-
tur Lucas Euangelista, dum di-
cit: *Descendit cum Iosepho & Maria
Ierosolymam, & erat eis obediens.*

*Irenæus aduersus Hæreses,
lib. 5. cap. 18.*

PRÆCOGNITA sunt
enim hæc omnia à Patre, per-
ficiuntur autem à Filio, sicut con-
gruum & consequens est apto tē-
pore.

Christus ma-
trem non ob-
iurgat cū di-
cit: *Quid mi-
hi & tibi est
mulier? cum
facto eam ho-
norat.*

Luce. 29

pore. Propter hoc properante Maria admirabili vini signum, & ante tempus volente participare cōpendij poculo, Dominus repellens eius in tempestiuam festinationem dixit: *Quid mihi & tibi est mulier, nondum venit hora mea*, expectans eam horam quæ est à Patre præcognita. Propter hoc cum sæpe vellent eum homines apprehendere, *nemo inquit, misit manus ei, nondum enim venerat* apprehensionis eius, nec tempus passionis, quod præcognitum fuerat à Patre, quemadmodum, & Habacuc Propheta ait. *In eo cum appropinquarint anni cognosceris, in aduentu temporis ostenderis, in eo quod turbetur anima, in era misericordiae tuæ memoraberis.* Sed & Paulus ait. *Cum autem venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum.* Per quod manifestum est, quoniā omnia quæ præcognita erant à Patre, ordine & tempore, & hora præcognita & apta perfecit Dominus noster.

*Origenes in Levit. cap. 12.
homil. 8.*

ET loquutus est (inquit) Dominus ad Moysen dicens: *Loquere filiis Israel, & dices ad eos: Mulier quaecumque conceperit semen, & peperit masculum, immunda erit septem diebus.* Primo consideremus secundum historiam, si non videtur quasi ex superfluo additum: *Mulier quæ conceperit semen, & peperit masculum*, quasi possit aliter masculum parere, nisi semine concepto. Sed non ex superfluo additur. Ad discretionem namque illius, quæ sine semine concepit & peperit istum, sermonem præ cæteris mulieribus legislator adiecit: *Vt non omnem mulierem quæ peperisset, designaret immundam, sed*

A eam quæ concepto semine peperisset. Addi quoque ad hoc etiam illud potest, quod lex ista, quæ de immundicia scribitur, ad mulierem pertinet, de Maria autem dicitur, quia Virgo concepit & peperit. Ferant ergo legis onera mulieres, virgines vero ab his habeantur immunes. Sed si nobis aliquis occurrat argutus, & dicat, quia & Maria mulier in scripturis nominatur, sic enim dicit Apostolus: *Vbi autem venit plenitudo temporum, misit Deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret.* Respondemus ei, quia in hoc Apostolus mulierem non pro corruptela integritatis, sed pro sexus indicio nominavit: ut quia dicebat Filium Dei missum, simul & illud, quia pro communi omnium vita ingressus in hunc mundum venisset, exponeret. Est porro, & ætatis istud vocabulum, eius scilicet, quæ foemino sexui de annis pubertatis exceditur, & ad id tempus quo habilis viro videatur esse, transitus. Sicut & è contrario, vir appellatur is, qui adolescentis tempus excesserit, etiam si uxorem nondum habeat, cuius vir esse dicatur: quo nomine appellari solent etiam hi quos foemineæ admixtionis macula nulla præstingit. Si ergo recte dicitur vir ille pro sola temporis ætate, etiam is qui nullius admixtionem foemineæ nouerit: quomodo non eadem consequentia etiam Virgo, quæ intemerata permansit, pro sola ætatis maturitate mulier nominetur? Denique & Abraham cum puerum mitteret Mesopotamiam in domum Batuelis, ut inde acceperit Isaac filio suo uxorem, & puer curiosus percontaretur, ait ad eum: *Quod si noluerit mulier sequi me, reducam filium*

Virgo Maria ab onere legis immunis.

Gala. 4.

Habac.

Gala. 4.

Omnia quæ præcognita erant à Patre, ordine profecit Christus.

Exod. 2.

Mulier & non virgo.

Genes. 24.

illum illuc? Et nō dixit, quod si noluerit Virgo sequi me. Hæc ergo dicta sint nobis de eo quod obseruauimus scriptum, quia non superfluo addidit legislator, *mulier si conceperit semen & pepererit filiū*: sed esse exceptionem mysticam, quæ solam Mariam à reliquis mulieribus segregaret, cuius partus nō ex cōceptione seminis, sed ex præsentia sancti Spiritus, & virtute altissimi fuerit.

*Cyrellus in Ioann. lib. 5.
cap. 5.*

QUID mihi & tibi est mulier? nō dum venit hora mea. Ex quo verbo contendunt horam à stellarū positione præscriptam fuisse, quæ Christus diuinitatis suæ potentiā per miracula manifestare inciperet, quæ, quoniā necdum venerat, non potuit petitioni suæ matris tunc acquiescere. Verum hæc superiorem longè exuperat blasphemiam, quia non creaturam, sed & rerum omnium conditorem in operibus à Deitate procedentibus alligat necessitati syderum, vt non possit Deus (*qui facit mirabilia magna solus*) quicquam naturæ insolitum operari, nisi id à cælo sibi permissum fuerit. Sed quid obfero, indignius de Deo dici possit? quam *eum qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat: qui celos fecit opera digitorum suorum, lunamque & stellas fundauit: qui emittit lumen: & vadit, & vocauit illud, & obedit illi in tremore: cui stelle dederunt lumen in custodijs suis, & letata sunt: vocata sunt, & dixerunt, adsumus, & luxerunt ei cum incunditate, qui fecit illos: eum, inquā, ita astringi legibus astrorum & fati, vt ex ipsis pendeat determinatum tempus, quæ immensa virtute sua miracula operetur? Ita*

Psal. 135.

Psal. 146.

Psal. 108.

Barn. 3.

Deus non astringitur astris

A enim opificem suo subdunt opificio, & artificē suo operi, Deumque negant omnipotentem, vt qui nulla possit operari, nisi consentientibus astris: maioremque vim stellis quàm Deo ascribunt, quæ illi tempus & horam mira ostendendi diuinitatis opera præscribant atque definiant. Non itaque hic verborum Domini, quibus suæ sacratissimæ Matri respondit, sensus est, quem ipsi confingunt: sed quoniam illa ac cōmodandum miraculo tempus præuenire, atque anticipare visa est, respondet Christus, nondum opportunum aduentasse tempus, & horam tempestiuam ostendendi miraculum: sed tantisper differendū esse quod petijisset, quoad opportunitas commodior adesset: qua quidem oblata dulcissimæ suæ matri obsequutus est. Cæterum quid contendimus Christum ab astrorum fatali necessitate liberum vindicare, cum illi ne minimus quidem hominum subiectus sit, vt eius opera ex libertate voluntatis, prodeuntia à cælo dependeant? Si enim id dederis, nulla laus rectè agentibus debetur, nec præmium: vt qui à cælo ad bene beateque viuendum impellantur: quinimo nec exhortationes, aut consilia adhibenda sunt, quibus rectè viuatur. Quandoquidem adigentibus ad bonum astris, nullo pacto reluctari quis possit. Frustra igitur Regni cælorum repromissio ijs sit, qui mandata Dei seruauerint, & ad vitam ingredi volentibus mādāta Dei seruanda proponuntur. Rursum prauæ agentibus nulla debetur vituperatio aut pœna, si operationes omnes humanæ ex fato proueniant: nam cum ad male agendū homines cælum impellat, non possunt id malum ipsi deuigare.

Nemo fatali necessitati subiectus.

Mat. 19.

Nemo

Incommoda
ex hoc erro-
re sequentia.

Nemo autē recte culpatur ob id, quod in sua non est situm potestate. Frustra igitur æternæ pœnæ cōminationes in scripturis continentur ad deterendum à malo, & ne quicquam fuit dissuasionēs à prauo opere, in vanum. Propheta & Euangelia nos à vitijis reuocare conantur: quandoquidem id in nobis constitutum non est, vt à malis operibus temperemus. Sed & aliud longè grauius sequitur incommodum, Deum scilicet optimum rerū authorem merito inculpandum, & inculpandum esse, qui cælum fecerit omnium malorum causam, quæ ab hominibus perpetrantur. Cum enim furta & homicidia merito damnentur, iure, & illud damnandum est, vnde tantā mala ad homines emanant, scilicet, cælum. Quare valētoriori ratione & De⁹ accusabitur, qui cælo indiderit, cum illam impulsuam hominum ad mala; Videte obsecro, quonam pacto hæc impia absurditas in Dei redundat iniuriam, & contumeliā. Cumque qui in suis operibus omnibus laudandus est, ostendit ob sua opera reprehensionem obnoxium. Ad hæc, non recte Prophetæ cælos ad Dei laudem inuitasset, dicēs: *Laudate eum celi celorum*, cum hoc cælos, à quibus omnis scelerum eluies secundum factorum positores profuit, non laudandus esset Deus, sed vel maxime reprehendendus. Falsum esset enim quod proponit Genesis: *Quod vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Nempe, in principio creauit Deus cælum & terram, & opera manuum suarum sunt celi.* Porro non essent celi in numero bonorum habendi, vt à quibus mala cuncta defluerent in homines: nunquid enim potest suaprenatura bonum alios in mala pertrahere?

A aut si quid alios ad praua perpetranda inducit, nonne protinus illud est malum? At qui omnia à Deo condita, bona esse perspicuum est: non igitur cæli authores sunt, vt fiat homo deterior, aut illorū influxu perpellatur ad facinus.

*Theophylactus in 2. cap.
Ioann.*

B **V**OCANT ad nuptias Dominum, non quod viderint miracula, vel aliud quiddam magnum, sed simpliciter vocant vt notum, vnde hoc significans Euangelista dicit: *Erat autem mater Iesu & fratres eius ibi.* Igitur sicut illum & fratres, ita & Iesum vocauerunt. Affuit autem ipse, & vocationem non repulit, quia non respexit ad domum dignam, sed ad vtilitatem & beneficia nostra. Nam qui non dedignatus est fieri seruus, multo magis non dedignatus est venire ad nuptias. Exhortatur autem illum mater, vt magnum faciat miraculum, habens opinionem suæ erga illum potestatis, tã ob conceptionem, quàm ob partum. Omnia enim conseruauit in corde suo, & ex illis cogitabat filium aliquid posse supra hominem. Neque enim mater eius, vt oraret Deum ad faciendum aliquod miraculū ex alio quod prius viderat, facere inducta est. Nam cum puer esset, nullum fecit miraculum: quia si fecisset, notus fuisset omnibus. Audiuerat autem mater de testimonijs Ioannis, quæ de ipso testata, videbatque iam & Discipulos ipsum sequentes, & ex his omnibus coniectabat virtutem filij. At ille increpat eā nō absurdè: dicit enim, si non adest vinum oportet illos ipsos quibus deest, accedere & ro-

Quare Chrysostomus ad nuptias vocari

Psal. 140.

Gen. 1.

Psal. 108.

gare, & non matrem. Nam quando hortatur à domesticis, scandalum fit videntibus: quoniam autē hī rogant, qui opus habent, suspitione res caret. Cæterum dicens: *Nondum venit hora mea*, non vult quod obnoxius sit necessitatibus temporum, vel horas obseruet (quomodo enim hoc dicere possemus de factore temporum & seculorum?) sed quod omnia tempora cōgruo operetur. Igitur, quoniam adhuc incognitus erat & occultus multis, & nondum omnes habebant discipulos, & neque hī qui in nuptijs erant, eum agnoscant: nam alioquin accessissent ipsi & rogassent pro vino: & quia hæc omnia ita se habebant. *Nondum, inquit, venit hora mea*, hoc est opportunū tempus nondū adest. At hī adhuc vrget Arrij furor, qui monstrare nititur Dominum horis & tēporibus subditum. Discite igitur, o maledicte, quod si fuisset horis & temporibus subiectus, quomodo postea fecisset miraculum? Opponebat enim secundum tuum sermonem, quoniam seruit horis & temporibus. Nondum autem venit hora eius, ne possit miracula facere, sed miraculum fecit, non igitur seruit horis. Vide autē oro quomodo non vsque ad finem, neque per omnia resistit matri, sed cum eum parum prætrinxisset, iterum preces eius implet honorans illam: & nobis dat formā reuerentiæ erga parentes.

*Gregorius Episto. 42. lib. 8.
indictione 3.*

QUID mihi & tibi mulier? nondū venit hora mea. Neq; enim Iesus Angelorū Dominus horę subiectus erat, qui inter cūcta quę creauerat horas & tempora fecerat, sed quia mater Virgo, cum vi-

A num defuit, per eum miraculum fieri volebat, statim ei responsum est. *Quid mihi & tibi mulier?* Ac si apertē diceret. Vndē facere miraculum possum, hoc mihi ex Patre, non ex matre est: ex matre enim mori poterat, qui ex natura Patris miracula faciebat. Vndē & in Cruce positus, eandem matrem moriens recognouit, quam Discipulo commendauit, dicens: *Ecce*

Ioan. 19.

B *mater tua. Ait ergo, quid mihi & tibi est mulier? nondum venit hora mea.*

Quod est dicere, In miraculo, quod ex tua natura nō habeo, te minimē recognosco. Sed cum hora mortis venerit, cognosco te matrem, quia vnde mori possum, hoc ex te habeo. Itaque scientiā quam ex humanitatis natura nō habuit, ex qua cum Angelis creatura fuit, hanc se cum Angelis, qui creaturæ sunt, habere denegauit; diem ergo & horam iudicij scit Deus & homo. Res autem valde manifesta est: quia quisquis Nestorianus non est, Agnoita nullatenus esse potest. Nam qui ipsam Dei sapientiā fatetur incarnatam, qua mente valet dicere esse aliquid quod Dei sapientia ignoret? Scriptum est. *In principio erat*

Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Omnia per ipsum facta sunt. Si omnia, proculdubio, etiam diēs iudicij & hora. Quis ergo desipiat vt dicere præsumat, quia Verbum Patris fecit quod ignorat? scriptum quippe est. *Sciēs Iesus quia omnia dedit ei Pater in manus.* Si omnia profecto diem iudicij & horam. Quis ergo ita stultus est, vt dicat quia accepit Filius in manibus, quod nescit?

Ioan. 1.

Luc. 10.

*August. Ianuario de ritibus
Ecclesie, Epist. 109. c. 9.*

SED iam deinceps videamus, cur etiam id obseruetur, cum Pas-

*Arrianorum
heresis de
Christo.*

Pascha nostrum à Iudeorum festo, in quo & quare distinguatur.

Pascha celebratur, vt Sabbatum occurrat: hoc enim propriū Christianæ Religionis est. Nam Iudæi mensem nouerunt tantummodo & lunam obseruant à quattadecima vsque ad vicesimam primā: & quia illud eorum Pascha, quo passus est Dominus, ita occurrit, vt inter mortem eius & resurrectionem medius esset Sabbathi dies, addendum patres nostri cen fuerunt, vt nostra festiuitas à Iudæorum festiuitate distinguere- tur: & quod non frustra factum esse credendum est ab illo qui eo ante tempora, & per quem facta sunt tempora, & qui venit in plenitudine temporum, & qui potestatem habebat ponendi animam suam, & iterum recipiendi eam, & ideo non fatalem, sed opportu- nam sacramento, quod commen- dari instituerat, horā spectabat, cum diceret: *Nondum venit hora mea*: vt igitur anniuersaria passio- nis ei⁹ celebratione à posteris ser- uarentur, quod enim nunc, vt su- perius dixi, fide, ac spe, gerimus, atque vt ad id perueniamus, dile- ctione satagimus, requies est quæ- dam ab omni labore omnium mo- lestiarum sancta atque perpetua, in eadem nobis ex hac vita sit trā- situs, quem Dominus noster Ie- sus Christus sua passione demon- strare ac consecrare dignatus est.

August. lib. de fide & Sym- bolo, cap. 4.

DETESTANDI etiam illi sunt, qui Dominum no- strum Iesum Christum matrem Mariam in terris habuisse negāt: cum illa dispensatio vtrumque se- xum & masculinum & fœmini- num honorauerit, & ad curam Dei pertinere monstrauerit, non solum quem suscepit, sed etiam il-

A lum per quem suscepit virum ge- rendo, nascendo de fœmina. Nec nos ad negandum Christi matre cogit, quod ab eo dictum est: *Quid mihi & tibi mulier? nondum venit ho- ra mea*: sed potius admonet vt in- telligamus secundum Deum non eum habuisse matrem, cuius male- statis personam parabat osten- dere, aquam in vinum vertendo. Quod autem crucifixus est, secun- dum hominē crucifixus est, & il- la erat hora quæ nondum vene- rat, quando dictum est: *Quid mihi & tibi? nondum venit hora mea*, id est, qua te cognoscam. Tunc enim vt homo crucifixus cognouit ho- minem matrem, & dilectissimo discipulo humanissime comen- dauit. Nec istud nos moueat, quod cum ei nunciaretur mater eius & fratres, respondit: *Quæ mihi mater, aut qui fratres, &c.* Sed po- tius doceat ministerium nostrum quo verbum Dei fratribus mini- stramus, cum parentes impediūt nos eos debere cognosci. Nam si propterea quisque putauerit non eum habuisse matrem in terris, quia dixit: *Quæ mihi mater?* cogatur & necesse est, & Apostolos negare habuisse patres in terris, quoniā præcepit eis dicens: *Nolite vobis pa- trem dicere in terra, vnus enim est Pa- ter vester qui in celis est*. Nec vobis bis fidem istam minuat cogita- tio muliebrium viscerum, vt pro- pterea recusanda videatur talis Domini nostri generatio, quod eam sordidi sordidam putāt: quia & stultum Dei sapientius est ho- minibus, *Et omnia munda mundis*. verissimē Apostolus dicit, de- bent enim intueri qui hoc putāt, Solis huius radios, quem certe nō tanquam Dei creaturam laudant, sed tanquam Deum adorant, per- cloacarum fœtores & quæque hor- ribilia vsquequaque diffundi, & in his

Christus mā- trem non ha- buit secundū Deum.

Secundū ho- minem mā- trē & habuit & cognouit.

Matt. 23.

Ad Tit. 1.

in his operari secundum naturam suam, nec tamen inde aliqua contaminatione sordescere, cum visibilis lux visibilibus sordibus sit natura coniunctior. Quanto minus igitur poterat polui Verbum Dei, non corporeum nec visibile, de femineo corpore, ubi humanam carnem suscepit cum anima & spiritu, quibus interuenientibus habitat maiestas Verbi ad humani corporis fragilitatem secretius: unde manifestum est nullo modo potuisse verbum Dei maculare humano corpore, quo nec ipsa anima humana maculata est, non enim cum regit corpus atque viuificat, sed cum eius mortalitas concupiscit, de corpore anima maculatur. Quod si anima maculas illi vitare vellent, hæc mendacia potius & sacrilegia formidarent.

Chrysosto. super Ioannem. homil. 20.

DICENS Christus, *Quid mihi & tibi est mulier?* significat, quod res spirituales non contaminantur, sed virtutibus metiendæ sunt: quæ magis conducunt quam nobilitas sanguinis. Nihil enim profuisset Virgini matris nomen, nisi bonitate & fide præstitisset. Quod si Virgini nil profuisset matrem esse Dei, nisi virtutibus ornaretur: quid tandem nobis proderunt nobiles maiores, & cognati, si vitiosi erimus? Non debemus gloriari de generis splendore: si enim studiosi virtutibus non fuerimus, is plane splendor dedecori potius, quam decori est futurus. Multi gloriantur quod procedant ex antiquissimis Christianis, & tamen vitiose viuunt,

A quibus enim paratus erit infernus: præsertim cum tam antiquos Christianos maiores habeant, & nolint optimorum Christianorum mores imitari: Vnde falluntur, quod putent se gloriari de his quæ suam laudem concernant, cum potius ad viruperium spectent.

I D E M.

QUARE non mota fuerit Virgo ad dicendum hoc filio, præsertim cum hætenus nulla petiuisset miracula: respondet Chrysostomus, quod ipsa iam videbat aduenisse tempus faciendi miracula, & ut manifestaretur Christus mundo: tum quod videret Ioannem tam manifeste testimonia de Christo dare: tum, quod videret eum etiam Discipulos sibi aggregare. Vide Chrysosto. super Ioann. homil. 20. 10. 3.

C *Vinum non habent*, &c. ex hoc loco discimus, in quavis inopia & calamitate quæcunq; illa fuerit, ad Dominum beatissimæ Virginis exemplo, accedendum esse: quod cum in omni calamitate, tum præcipue in desperatissimis rebus, faciendum est. Quod contra plerique faciunt, qui tunc potissimum orationis & spei, arma proijciunt, cum ea maxime capere deberent. Quæ admodum enim pictores, ceteriq; artifices, difficillima quæq; operum suorum sibi reseruant, cum cætera discipulis facienda committant: ita diuina prouidentia fieri ante oculos videmus. Non est autem cur quisquam humano more ex se Deum æstimans, credat aut illum clamorum nostrorum assiduam importunitate grauari, aut verba multa & ornata desiderare.

TEX.

Verbum Domini macula non potest.

TEXTVS.

Dicit eius mater ministris. Quodcumq; dixerit vobis, facite. Erāt autem ibi lapideæ hydriæ sex posite secundū purificationē Iudæorū, capientes singulæ metretas binas, vel ternas. Dicit eis Iesus. Implete hydrias aqua. Et impleuerūt eas vsq; ad summū, & dicit eis Iesus: Haurite nunc, & deferte architriclino: & tulerunt, vt autē gustauit architriclinus aquam vinum factam, & non sciebat vnde esset, ministri autem sciebant qui hauserāt aquam, vocat sponsum architriclinus, & dicit ei. Omnis homo primum bonum vinū ponit, & cū inebriati fuerint, tunc id quod deterius est. Tu autem seruasti bonum vinum vsque adhuc.

Cyrill in Ioann. lib. 2. c. 25.

Nihil Deo
difficile.

RACIUNT autem ministri sicut iubentur: aqua vero ineffabili Christi virtute in vinum trāsmutatur. Quid enim omnipotenti Deo, difficile? aut quomodo qui à nihilo ad esse res omnes prouocat, non multo facilius vnum ad aliud permutauit, atque traducit? Miratur autem vini qualitatem Architriclinus quasi præcipuam: nec aliter nisi optimū esse poterat, quod factum miraculose à Christo fuit: sponsum etiam quam commodè, vt mihi videtur, incusat: quod per acto fere conuiuio nec ante, optimum vinum obtulerat.

Idem ibidem cap. 26.

Multa mysto-
ria in nuptijs
agebantur.

MULTA & magna eodē signo peragebantur: sanctificabantur nuptiæ: maledictio mulierum, initio nostri ortus benedictio, destruebatur. Gloria Saluatoris, quasi Solis radios effulgebat Discipulorū deniq; fides roborabatur. Sed historica quidem ex

A positionis nunc finis sit, altiore autem sensum occultius hinc significatum, vt arbitror, modo explicemus. Descendit igitur Dei de cælo Filius, vt quasi sponsus (sicut ipse ait) naturam hominis amplexus, spiritalis, verèque sapientiæ fætum faceret parere. Sponsa igitur humanæ vitæ naturæ, ista ratione vocatur. Sponsus autem ipsi Saluator est, à rebus nostris, ad sublimiora, iuxta Scripturæ morem, similitudine non improbe accommodata. Tertia vero die nuptiæ celebrantur: quia in vltimis seculi huius temporib. Saluator apparuit. Nempè numerus iste initium, medium, & finem significat: quæ quidem re vniuersam tempus mēsuratur. Sed illud Propheticum rectè potest accommodari: Percutiet & curabit, viuificabis nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos, & viuemus in conspectu eius, sciemus sequemurq; vt cognoscamus Deum. Percussit enim nos propter Adæ præuaricationem, dicens: Terra es, & in terrā reuerteris. Corruptione autem morteq; percussos, tertio die rursus ipse curauit, id est non primis, nec medijs, sed nouissimis

Quare filius
Dei sponsus
vocatur?

Matth. 8.

Quare tertia
die celebratæ
sunt nuptiæ.

Osee. 6.

Genes. 3.

Coloss. 1.

Vocatus
Christus ad
nuptias voca-
tus & preci-
bus multorum
sanctorum.

2. Cor. 3.

2. Timo. 2.

Hydrie sex;
quid signifi-
cent?

uissimis temporibus, quando propter nos factus homo, totam naturam in se ipso suscitauit, atque sanauit: id circo, *Primitias mortuorum*, Paulus eum appellauit. Nouissima igitur tempora, tertie diei appellatione significatur. In Canaa vero Galilee, non Ierosolymis nuptie celebrantur: vt extra Iudaeam conuiuium, quasi apud gentium regionis praearetur. Gentium enim Galilea solet a Prophetis appellari. Illud sane perspicuum est, repulsum a Iudaeis sponsum, ab Ecclesia gentium libenter susceptum fuisse. Venit autem inuitatus ad nuptias, qui multorum vocibus sanctorum vocabatur. Vinum conuiuii deficit: quia sicut insita, naturalisque ratio seruare hominem nequiuit: sic etiam lex non integra nobis latitia fuit, nec Mosayca scriptura hominibus satisfecit. Quare vere tam de nobis quam de lege, vinum non habent, dici potest. Deus autem gratiarum largitor, non patitur bonorum carentia naturam hominum deprimi. *Occidit enim litera, spiritus uiuificat*: & lex quidem nullam perfectionem bonorum affert, Euangelica vero doctrina plenissimam benedictionem adducit. Miratur autem tam optimum vinum Architrictinus, quia Pontificum quisque, quibus Saluatoris domus, committitur, huius mysterij ratione stupefit, cui primum vinum afferre Christus imperauit. Quia (vt ait) Paulus, *Laborantem agricolam oportet primum fruges degustare*: hoc autem vnus quisque per se ipsum intelligat.

August. Tractat. in Ioan. 9.
de cap. 2.

SEX ergo illae hydriae, sex aetates significant, quibus non defuit Prophetia. Illa ergo tem-

A pora sex, quasi articulis distributa atque distincta, quasi vasa essent inania, nisi a Christo implerentur: quid dixi tempora, quae inaniter currerent, nisi in eis Dominus Iesus praedicaretur? impletae sunt Prophetiae, plenae sunt hydriae, sed vt aqua in vinum conuertatur, in illa tota Prophetia Christus intelligitur. Quid est autem. Capiebant metretas binas vel ternas? Mysterium nobis maxime ista loquutio commendat. Metretas enim dicit mensuras quasdam, tanquam si diceret, urnas, amphoras, vel si quid huiusmodi. Nomen mensurae est metreta, & a mensura accepit nomen ista mensura. metron enim mensuram dicunt Graeci: inde appellatae metretae, Capiebant enim metretas binas vel ternas. Quid dicimus fratres? Si ternas tantum diceret, non cureret animus noster nisi ad mysterium Trinitatis. Sed forte nec si debemus inde cito iam sensum nostrum auerte, quia dixit binas vel ternas: Quia nominato Patre & Filio, consequenter & Spiritus sanctus intelligendus est. Spiritus enim sanctus non est Patris tantummodo, aut Filij tantummodo Spiritus, sed Patris & Filij Spiritus: Scriptum est enim: *Si quis dilexerit mundum, non est Spiritus Patris in illo*. Item scriptum est: *Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est eius*. Idem autem Spiritus & Patris, & Filij. Cum autem nominatur Pater & Filius, tanquam duae metretae nominantur: Cum autem ibi intelligitur Spiritus sanctus, tres metretae. Ideo non dictum est, capientes metretas, aliae binas, aliae ternas. Sed ipsae sex hydriae capiebant metretas binas vel ternas, tanquam diceret, & quando dico binas, etiam Spiritum Patris & Filij, cum his intelligi volo: & quando dico

1. Ioan. 2.

Rom. 8.

Per metretas
quid intelligatur.

do dico ternas, ipsam Trinitatē manifestius enuncio. Quisquis ita nominat Patrē & Filium, oportet ibi intelligi tanquam charitatem inuicem Patris & Filij, quod est Spiritus sanctus: fortasse enim diffusæ scripturæ, quod nō sic dico, ut hoc dicere possim, aut quasi aliud inueniri non possit, sed tamen fortasse scrutatæ scripturæ indicat, quod Spiritus sanctus charitas est. Et ne putetis vilem esse charitatem: Quomodo autē vilis est, quando omnia quæ dicuntur non vilia chara dicuntur? Si ergo quæ non sunt vilia, chara sunt: quid est charius ipsa charitate? Sic autem commendatur charitas ab Apostolo, ut dicat: *Super eminentiorem viam vobis demonstrō. Si linguis hominum loquar, & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum ut aramentum sonans, aut cymbalum tintiens: Et si sciero omnia sacramenta, & omnem scientiam: & habuero prophetiam, & omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Et si distribuero omnia mea pauperibus, & tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Quanta est ergo charitas, quæ si desit, frustra habentur cætera, si adit, recte habentur omnia. Tamen charitatem laudans Apostolus Paulus copiosissimè atq; vberime, minus de illa dixit, quam quod ait breuiter Apostolus Ioānes, cuius est hoc Euāgelium. Neque enim dubitauit dicere: *Deus charitas est: scriptum est etiam, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Quis ergo nominat Patrem & Filium & nō ibi intelligat charitatem Patris & Filij? Quam cū habere ceperit, Spiritus sanctum habebit: quam si non habuerit, si ea Spiritus sancto erit. Et quomo-

A do corpus tuum sine spiritu, quod est anima tua, si fuerit, mortuum est, sic anima tua sine Spiritu sancto, id est, sine charitate si fuerit mortua deputabitur. *Ergo metretas binas capiebant hydræ*, quia in omnium temporum Prophetia Pater & Filius prædicatur, sed ibi est & Spiritus sanctus. Ideoque adiunctum est, *vel ternas. Ego & Pater* (inquit) *unum sumus.* Sed absit ut Spiritum sanctum, ubi audimus, ego & Pater unum sumus, non esse dicamus. Tamen quia Patrem & Filium nominauit, capiebant hydræ binas metretas. Sed audi, vel ternas. *Ite baptizate gentes, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Itaque in eo quod dicuntur binæ, non exprimitur, sed intelligitur: in eo vero quod dicitur vel ternæ, etiā exprimitur Trinitas. Sed est & alius intellectus non prætermittendus, & ipsum dicam, eligat quisque, quod placeat, nos quod suggeritur non subtrahimus. Mēsa enim Domini est, & non oportet ministerium fraudare conuiuias, præsertim, sic esurientes ut apparet auiditas vestra. Prophetia quæ ab antiquis temporibus dispensatur, ad salutem omnium gentium pertinet. Ad solum quidem populum Israel missus est Moyses, & ei soli populo, per eum lex data est, & ipsi Prophetæ ex illo populo fuerunt, & ipsa distributio temporum secundum eundem populum distincta est, vnde & hydræ dicuntur, secundum purificationem Iudeorum: sed tamen quod illa Prophetia etiam cæteris gentibus annuntiabitur, manifestum est, quādoquidem Christus in ea occultus erat, in quo benedicentur omnes gentes, sicut promissum est Abraham, dicente Domino. *In semine tuo benedicentur omnes gentes.* Nondum enim intelligebatur, quia nondū aqua

Ioh. 10.

Matth. 28.

Trinitatis
mysterium.1. Cor. 12. &
13.1. Ioh. 4.
Roman. 8.

Rom. 5.

Magna Dei
charitas.

aqua conuersa erat in vinum: ergo omnibus gentibus dispensabatur Prophetia. Quod vt emineat iocundius, de singulis ætatibus, tanquam de singulis hydrijs, pro tempore quædam commemoremus. In ipso exordio Adæ & Eua parentes omnium gèrium erant, non tantummodo Iudæorum. Et quicquid figurabatur in Adam de Christo, ad omnes vbique gentes pertinebat, quibus salus erat in Christo. Quid ergo potissimum dicam de aqua primæ hydriæ, nisi quod Apostolus ait de Adam & Eua? Nemo enim me dicet prauè intellexisse, quando intellectum non meum, sed Apostoli profero. Illud ergo vinum quantum mysterium de Christo continet, quod commemorat Apostolus dicens. *Et erunt duo in carne vna: sacramentum hoc magnum est.* Et ne quis istā magnitudinem sacramenti in singulis quibusque hominibus vxores habentibus intelligeret. *Ego autē, inquit, dico in Christo & in Ecclesia:* quod est hoc sacramentum magnum. *Erunt duo in carne vna.* Cum de Adam & Eua Scriptura Geneseos loqueretur, vnde ventum est ad hæc verba: *Propterea relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna:* sic ergo Christus adhæsit Ecclesiæ, vt essent duo in carne vna. Quomodo reliquit patrem? Quomodo matrem reliquit? *Patrem, quia cum in forma Dei esset nō rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed metipsum exinaniuit, formā serui accipiēs.* Hoc est enim, reliquit patrem, nō quia deseruit aut recessit à Patre, sed quia non in ea forma apparuit hominibus, in qua æqualis est Patri. Quomodo reliquit matrem? Relinquendo Synagogam Iudæorū, de qua secundum carnem natus est, & in hærendo Ecclesiæ, quam

A ex omnibus gentibus congregauit. Ergo prima hydria habebat Prophetiam de Christo: scilicet, quando ista quæ loquor non prædicabatur in populis, adhuc aqua erat, in vinum mutata nondum erat. Et quia illuminauit nos per Apostolum Dominus, vt ostenderet nobis quid ibi quæreremus in ipsa vna sententia. *Erunt duo in carne vna, sacramentum magnum in Christo, & in Ecclesia:* iam licet nobis vbique Christum quærere, & de omnibus hydrijs vinum potare. Dormit Adam, vt fiat Eua, moritur Christus vt fiat Ecclesia. Dormienti Adæ, fit Eua de latere, mortuo Christo lancea percutitur latus, vt profluant Sacramenta quibus formetur Ecclesia. Cui non apparet, quia in illis tunc factis futura figurata sunt, quando quidem dicit Apostolus ipsum Adam formā futuri esse? Cui, est inquit, forma futuri, præfigurabantur omnia mystice: neque eniuero non poterat Deus vigilanti costam educere, fœmināq; formare? An forte ne doleret latus quando costa detracta est, oportebat vt ille dormiret? Quis est qui sic dormiat, vt ei ossa non euellantur? an quia Deus euellebat, propterea homo non sentiebat? poterat ergo & vigilanti sine dolore euellere, qui poterat dormienti: sed proculdubio hydria prima implebatur, Prophetia illis temporibus futuro isto tempore dispensabatur, Christus etiam figuratus est in Noe, & in illa arca orbis terrarū. Quare ergo in arca inclusa sunt omnia animalia, nisi vt significantur omnes gentes? Non enim deerat Deo rursus creare omne genus animalium: quando enim omnia non erant, nonne dixit: *Producat terra, & produxit terra?* Vnde ergo tunc fecit, inde reficeret.

Verbo

Ephes. 5.

Gen. 2.

Christi & Ecclesie coniunctio.

Philip. 2.

Quomodo Christus Patrem & Matrem relinquit.

Christus figuratus in Noe, & arca.

Gen. 1.

*Genes. 22.**Psal. 81.*Donatistæ à
nuptijs expel
lenda.*Psal. 81.*

Verbo fecit, verbo reficeret, nisi quia mysterium commendabat, & secundam hydriam Prophetiam dispensationis implebat, ut periculum liberaretur figura orbis repararum, quia in ligno figenda erat vita orbis terrarum. Iam in tertia hydria ipsi Abraham quod iam commemoravi, dictum est: *In semine tuo benedicetur omnes gentes.* Et quis non videat cuius habeat figuram vnicus eius, qui sibi ad sacrificium quo ipse immolandus ducebatur, ligna portabat? Portauit enim Dominus crucem suam sicut Euangelium loquitur. Hoc de tertia hydria commemorasse sufficiat. De David autem quid dicam, quia ad omnes gentes pertinebat Prophetia eius, quando modo audiuius Psalmum: & difficile est ut dicatur Psalmus, in quo hoc non sonet? sed certe (ut dixi) modo cantauimus: *Surge Deus iudica terram, quoniam tu hereditabis in omnibus gentibus.* Et ideo Donatistæ, tanquam proiecti de nuptijs, sicut ille homo qui non habebat vestem nuptialem, inuitatus est & venit, sed proiectus est de numero vocatorum, qui non habebat vestem ad sponsi gloriam: qui enim suam gloriam querit, non Christi, non habet vestem nuptialem: non enim volunt consonare voci illius qui amicus erat sponsi & ait: Hic est qui baptizat. Nec in merito illi qui non habebat vestem nuptialem, hoc per increpationem obiectum est quod non erat: *Amice quid huc venisti?* Et sicut ille obmutuit, sic & iste: quid enim prodest strepidus oris muto corde? Nouerunt quippe intus apud semetipsos non se habere quid dicant: intus obmutuerunt, foris perstreperunt. Audiunt, velint nolint, etiam apud se cantari: *Surge Deus iudica terram, quoniam tu hereditabis in omnibus gentibus.* Et

A non communicando omnibus gentibus, quid aliud quam se exheredatos esse cognoscant? Quod ergo dicebant fratres, quia ad omnes gentes pertinet Prophetia, volo enim alium sensum ostendere in eo quod dictum est: *Cipientes metretas binas vel ternas, ad omnes in quas gentes pertinere Prophetiam, modo commemorauimus demonstrationem in Adam, qui est forma futuri.* Quis autem nesciat quod de illo exorta sunt gentes omnes, & in eius vocabulo quatuor literis, quatuor orbis terrarum partes per Græcæ appellationes demonstratur? si enim Græcè dicatur, Oriens, Occidens, Aquilo, Meridies, sicut eas plerisque locis sancta Scriptura commemorat, in capitibus verborum inuenis Adam dicuntur enim Græcè quatuor memorate mundi partes, *Anatholy, Susiri, Arctos, Misemeria.* Ista quatuor nomina, si tamquam versus quatuor subiucem scribas, in eorum capitibus Adā legitur. Hoc in Noe propter arcam figuratum est, in qua erant omnia animalia, quæ significant omnes gentes: hoc in Abraham, cui apertius dictum est: *In semine tuo benedicentur omnes gentes:* Hoc in David, de cuius Psalmis, ut alia omittam, modo cantauimus. *Surge Deus iudica terram, quoniam tu hereditabis in omnibus gentibus.* Cui enim dicitur Deo, surge, nisi qui dormiunt? Surge Deus iudica terram, tamquam si diceretur, dormisti iudicatus à terra, surge ut iudicet terram. Et quod pertinet illa Prophetia: *Quoniam tu hereditabis in omnibus gentibus?* Iam vero in quinta ætate, tanquam in quinta hydria, Daniel vidit lapidem præcisum de monte sine manibus, & cōfregisse omnia Regna terrarum, & creuisse illum lapidem, & factum esse montem magnum, ita ut im-

S plere

In quatuor

Ad literis
quatuor or-
bis partes in-
telliguntur.

In quatuor

In quatuor

In quatuor

Dan. 2.

In quatuor

Psal. 117.

pleretque uniuersam faciem terre. Quid apertius fratres mei? Lapis de monte præciditur. Ipse est lapis quem reprobauerunt edificantes, & factus est in caput anguli. De quo monte præciditur, nisi de Regno Iudæorū? Vnde Dominus noster Iesus Christus secundum carnem natus est. Et præciditur sine manibus, sine opere humano, quia sine amplexu maritali de Virgine exortus est. Mons ille vnde præcisus est, non impleuerat uniuersam faciem terræ: non enim tenuerat Regnum Iudæorum omnes gentes: ac vero Regnum Christi, omnes gentes. Et uniuersum orbem terrarum cernimus occupare. Iam ad sextam ætatem pertinet Ioannes Baptista. Quo nemo exurrexit maior de natis mulierum, de quo dictum est, *Maior quam Propheta*. Quomodo & ipse ostendit, quia omnibus gentibus missus est Christus, quando Iudæi venerunt ad eum ut baptizarentur? Et ne superbirent de nomine Abraham, *Generatio*, inquit, *viperarum*, quis ostendit vobis fugere a ventura ira? Facite ergo fructum dignum penitentiae, id est, humilis estote: superbis enim loquebatur. Vnde autem erant superbi? De genere carnis, non de fructu imitationis patris Abraham. Quid eis ait? *Nolite dicere patrem habemus Abraham, potens est enim Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham*. Lapidem dicens omnes gentes, non propter firmitatem, sicut lapis dictus est, quem reprobauerunt edificantes: sed propter stoliditatem & duriciam stultitiæ, quia eis quos adorabant similes facti erant, adorabant enim insensata simulacra, pariter insensati: Vnde insensati? Quoniam in Psalmo dicitur: *Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis*. Ideo cum coeperint homines Deum adorare, quid audiunt? *Ve*

A *stis filij Patris vestri qui in calis est, qui Solem suum facit oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos*. Quapropter si ei sit homo similis, quem adorat: quid est? Potens Deus est de lapidibus istis suscitare filios Abraham? Nos ipsos interrogiemus, & videamus, quia factum est: Nos enim de gentibus venimus: de gentibus autem non veniremus, nisi Deus de lapidibus suscitasset filios Abraham. Facti sumus filij Abraham, imitando fidem, non nascendo per carnem. Sicut enim illi degenerando exheredati: sic nos imitando adoptati, ergo fratres ad omnes gentes pertinebat etiam ista sex hydria Prophetiæ, & ideo de omnibus dictum est: *Capietes metretas binas vel ternas*, sed quomodo ostendimus omnes gentes pertinere ad binas vel ternas metretas? Æstimantis enim fuit quodammodo, ut ipsas diceret binas, quas dixerat ternas, ad commendandum, scilicet, sacramentum. Quomodo sunt binæ metretæ? Circuncisio & præputium: hoc duos populos scriptura commemorat, & nullum prætermittit hominum genus, quando dicit circuncisio & præputium. In duobus istis nominibus habes omnes gentes, & omnes binæ metretæ sunt. His duobus parietibus de diuerso venientibus ad pacem in se ipso faciendam, lapis angularis factus est Iesus, ostendamus & ternas metretas in eisdem ipsis omnibus gentibus. Tres enim erant filij Noe, per quos reparatum est genus humanum: Vnde Dominus ait: *Simile est Regnum celorum fermento, quod accepit mulier, & abscondit in farinæ mensuris tribus, quoad usque fermentaverit totum*. Que est ista mulier, nisi caro Domini? Quid est fermentum, nisi Euangelium? Quæ sunt tres mensuræ, nisi omnes

Quomodo fi-
lij Abrahæ
simus facti.

Luc. 13.

nes

2. Corint. 10.

ties gētes; propter tres filios Noe ergo sex hydriæ capientes binas vel ternas metretas, sex sunt ætates temporum, capientes Prophetiam, pertinentem ad omnes gentes, siue in duobus generibus hominum, id est, Iudæis & Græcis, sicut sæpe Apostolus commemorat: siue in tribus, propter Noe tres filios significatos. Figurata est enim Prophetia pertingens usque ad omnes gētes. Nam in eo quod pertingit, dicta est metreta, sicut dicit Apostolus: *Accepimus mensuram pertingendi usque ad vos*: gētibus enim euangelizans sic, ait, *mensuram pertingendi ad vos*.

Origenes de principijs, seu Periarchon, lib. 4. c. 2.

ILLUD sane non ignorandū, esse quādam in Scripturis, in quibus hoc quod diximus corpus, id est conuenientia historialis intelligentiæ, non semper intelligitur, sicut in consequentibus demonstrabimus: & est ubi ea, quam diximus, anima vel spiritus, solummodo intelligenda sunt. Quod etiam in Euangelij designari puto, cum dicitur pro purificatione Iudæorum sex hydriæ positæ capientes metretas binas vel ternas; in quo ut dixi, hoc videtur sermo Euangelicus indicare de his qui dicuntur in occulto ab Apostolo Iudæi, quod hi purificentur per verbum Scripturæ, capientes interdum quidem duas metretas, id est animæ vel spiritus. Secundum quod supradiximus interea tum recipientes: interdum autem tres, cū etiam corporalem intelligentiā quæ est hystoriæ, seruare lectio ad ædificationē potest. Sex vero hydriæ conuenienter dictæ sunt de his qui in mundo positi purificantur. In sex enim diebus, qui perfe-

Actus est numerus, mundum hunc & omnia quæ in eo sunt legimus consumata. Quanta igitur sit utilitas in hoc primo, quæ diximus, historiali intellectu, testimonio est omnium credentium multitudo, quæ & satis fideliter & simpliciter credi, nec multa assertione indiget quod palam omnibus patet. Eius vero intelligentiæ, quam velut animam esse scripturæ supra diximus, exēpla nobis quam plurima dedit Apostolus Paulus, sicut est in 1. Epistola ad Corinthios. Scriptum est enim: *Non infrenabis bobem triturantem*. Tunc deinde explicās qualiter præceptū istud deberet intelligi, addit dicens. *Nunquid diabolus cura est Deo?* An propter nos utriusque dicitur, propter nos enim scriptum est: *Quia debet qui arat in sperare, & qui triturat, in spe percipiendi*. Sed & alia huiusmodi quā plurima, quæ hoc modo sunt interpretata de lege, instructionem quam plurimā audientibus conferunt.

1. Corint.

Chrysostomus homil. 21. cap. 2. Ioann.

NON temere dictum est ab Euangelista, *Secundum purificationem Iudæorum*: Sed ne quis in fidelium suspicari posset aliquo fortasse crasiore vino in eis infidente, deinde infusa aqua limpidissimum vinum effectum. Quare illa particula, secundum purificationem Iudæorum, nunquā in his vinum fuisse ostendit. Nam cum Palestina inopia aquarum laboret, rari enim illic fontes scaturiunt, hydriæ illæ aqua semper plenæ serbabantur, nec se quando immundæ fierent, linguis flumina petenda essent, sed prope purgantur. Sed qua nam gratia, antequam implerentur, non fecit miraculum, quod longe fuisset admirabilius?

Palestina ad
quarum inopia
laborat.

Quare enim
sine aqua mi-
raculum fecit.

S 2 rabilius?

rabilius? Si quidem aliud est subiectæ materiæ qualitatem mutare, aliud ipsam substantiam ex nihilo facere: hoc profecto mirabilius non tamen ita credibile, & quod tam facile potuisset multitudini persuaderi: hac gratia miraculorum nonnunquam magnitudinem consulto imminuit, ut facilius crederentur. Sed cur ipsi hydrias aqua non impleuit, deinde in vinum vertit, sed ministris implendas mandauit? Ipsam eandem ob causam, ut miraculi ipsos testes haberet, qui aquam hausissent, nequa fraus, ne quod præstigium putaretur. Nam si contumaciores fuissent ad credendum, potuissent ministri testimonium perhibere se aquam hausisse, & hydrias impleuisse. Accedit ad hoc, quod hereticorum dogmata in Ecclesia pullulantia propter hoc euertuntur. Nam cum sint nonnulli qui alterum mundi opificem, quæ videntur opera condidisse asseuerent, horum quoque insaniam cohibens, plura facit miracula ex subiectis substantiis. Nam si ipse Deo contrarius opifex fuisset, non utique alienis usus esset Christus ad propriæ virtutis demonstratio nem: hoc autem miraculo manifeste ostendit se eum esse qui vineas irrigat, pluuiam per vitis radicem in vinum vertit, cum quod in planta longiori temporis spacio efficitur, id repente in nuptiis operatus est. *Cum autem impleissent hydrias, inquit: Haurite nunc & ferte Architrclinum. Et tulerunt. Ut gustauit Architrclinus aquam vinum factum, & non sciebat unde esset, ministri autem sciebant qui hauserant aquam, vocat sponsum Architrclinus, & dixit ei: Omnis homo primum bonum vinum ponit, & cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius est: tu autem seruaisti vinum bonum usque adhuc.* Rursus hoc in loco nonnulli caluniantur hunc ebrio

A sum fuisse conuentum de gustu differetium, corruptis homines moribus, nec idoneos qui miraculum iudicarent, utpote qui non viderent aqua an vinum esset. Si quidem ipse Architrclinus, inquit, cum inebriati fuerint maxime hoc ridiculum. Veruntamen hanc ipsorum suspicionem tollit Euangelista: non enim conuiuas (inquit) de miraculo tulisse sententiam, sed Architrclinum, qui sobrius nihil adhuc gustauerat. Etenim nemo ignorat huiusmodi in conuiujs munera maxime sobrijs, & temperantibus demandari, quorum solum officium est, ut debito ordine & apparatu omnia dispensentur. Idcirco sobrium virum in miraculis testimonium adduxit. Non enim dixit Christus, recumbentibus miscerent, sed ferrent Architrclino.

Ut autem gustauit Architrclinus aquam vinum factum, & non sciebat unde esset, ministri autem sciebant, vocat sponsum Architrclinus. Et qua nam gratia non vocauit ministros? Ita enim miraculum manifestius fuisset: quoniam nec ipse Christus manifestum fecit, sed, lente, & pedetentim miraculorum suorum virtutum cognosci voluit: ad hoc si ministri tunc id narrassent, nemo eis credidisset, sed insanire potius arbitrati essent, cum de homine opinione omnium humili & obiecto id perhiberet testimonium, sed re ipsa cognouerunt: nec enim qui sibi ipsis non crederent, alij fuissent credituri. Propterea non omnibus reuelauit miraculum, sed maxime idoneis, certior cognitionem in posterum reseruauit, ut post aliorum signorum certitudinem, hoc etiam crederetur: si quidem in filij Reguli curatione ostendit Euangelista hoc manifestius potuisse: hac enim maxime gratia

Regulus

Regulus Christū vocauit: quod illud signum audierat, quod his verbis significatur, venit Iesus in Cana Galilee, vbi fecit aquā vinum. Nec simpliciter vinum, sed optimum. Eiusmodi enim Christi miracula, vt quę natura perfecta sunt quā lōge pulchriora, melioraq; reddantur: ita & alia, districtū membrum quā sana validius, reddebant. Quod autē vinum, & vinum optimum esset factū, non ministri tantum, sed sponsus, & Architriclinus perhibere testimoniū, quod à Christo factum fuerit, ministri qui aquam hauserant: itaq; quāuis tunc occultatum esset miraculum, non tamen diutius silei poterat, sic multos & necessarios testes sibi in posterum asciuit, & sane credibile est sponsum prorsus in his non siluisse. Verum Euangelista exposito miraculo ad magis necessaria properat: necessarium nanq; erat, vt aqua vinum, & vinū bonum factum sciretur, non autē quod Architriclino sponsus dixerit. Multa enim signa prius ob cura progressu temporis manifestata sunt ab his qui à principio vident, tunc Iesus vinum ex aqua fecit, tunc atque etiam in præsentia lasciuas, & infirmas hominum voluntates mutare non desinat. Sūt enim plerique hominum nulla aqua meliores, frigidi, fluētes, semper mutabiles, huiusmodi homines ad Dominum adducēdi sunt, vt eorum voluntates in vini similitudinem transferat, ne amplius labantur, sed præteritorum compuncti, sibi & proximo lætitiæ efficiantur authores. Sed quinam sunt frigidi? Qui fluxis præsentis vitæ rebus incumbunt, qui non contēptis seculi delitijs, gloriæ, potentiæ, diuitiarum sunt amatores. Hęc enim omnia fluxa & caduca sunt, & nusquam cōsistentia,

A quę in præceps semper celeri impetu deferuntur. Siquidē qui hodie diues est, cras erit pauper: qui hodie in curru, præcone, lictoribusq; & apparitoribus comitatus magistratum gesserit, postridie nonnunquā in carcerem intruditur, & velit, nolit, alijs omnia relinquit. Qui in delitijs vitā agit, qui cōuiuijs dissoluitur, pene crapula mentem disrumpit, ne vna quidem die potest in eadem facietate permānere, sed concocto cibo iterum ad id compellitur, nihil à torrente differēs. Nam quēadmodum in eo prior fluxus, alio super incumbente vrgetur: ita & nos alio post alium cibo indigemus. Huiusmodi est omnium huius seculi rerū natura, vt quę sortita est, retinere nunquam possit, sed semper fluant, semper trahantur, vt in delitijs autem & cōuiuijs non solum fluxus, sed difficultates multæ, & mala deprehenduntur. Illa namque facietas tum corporis robur, tum animi minuit fortitudinem. Nec ita fluuium fluuium vis ripas excedere, & cōuellere solet, vt delitiæ, lasciuiaq; bonam valetudinem, & vires omnes facile subtrahit. Quod si medicos percōtaueris, omnium probem morborū causas inde ortas inuenies. Vilis, & tenuis, & simplex mensa bonę valetudinis mater est, ita eam medici appellant, & nō ad facietatē crapulari, sanitatem & sanitatis parentem. Contra, facietatem morborum ipsa medica arte incurabilium dixerunt. Quod per scriptum est. Siquidē pedum, capitis, oculorum, manum ægritudines, paralytis, hydropisis, icteros, febres longę, & acutę, & plures id genus morbi, nimia crapula cōtrahuntur: neq; enim vacat in præsentia omnes enumerare, qui non ex modico & tēperato vitæ, sed

Vite varietas.

Tenuis mensa est mensa valetudinis certe.

Crapula nimia infirmos contrahunt.

ctu, sed voracitate & crapula ingeratur. Quod si vis animi quoque morbos hinc prouenientes intelligere, auaricia, iactantia, bilis, desidia, luxuria, omnis denique incontinentia hinc ducit originem. Hec secus ac asini animæ immodicis mensis, & tot beluis distractæ luxuriant: perstringam & dolores, anxietateque; quibus qui se his addixerunt, afficiuntur: omnes quidem enumerare non possumus, in summa breuitatem explicabo: varia namque & pretiosa mensam nunquam auide, nunquam cum voluptate fruuntur. Vt enim tenuis mensa bonæ valetudinis, ita & voluptatis, mater est crapula: & ut morborum, ita fastidij & fons est & radix. Vbi enim facietas, ubi auuiditas esse nullo pacto potest. Vbi nulla auuiditas, quo pacto ibi voluptas erit? Propterea non tantum prudentia, & valetudine prospera præstare diuitibus pauperes videmus, sed & læticia. Quibus manifeste cognitis, ebrietatem deliciasque; fugabimus, non in mensis modo, sed quæcunque; in rebus secularibus capiuntur, ea omnia spiritalium voluptate mutemus: & secundum Prophetam: *Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui*, ut presentibus & futuris bonis perfruamur, gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi, per quem & cum quo Patri gloria & Spiritui sancto in secula, Amen.

Theophylactus in Ioan.

Ministris dicit Mater: *Quid quid dixerit vobis, facite*: atque; ita cum maior fieret petitio, cumque accessissent & illi, ac petiissent ut monstretur, quod non infirmitatis fuerit repulsa: sed nec videretur accurrere & festinare admiraculorum operationem, propter ostentationem & vanam gloriam. Lapi-

A deæ cum autem hydriæ ad purificationem Iudeorum aderant. Iudei enim ferme singulis horis abluebantur, & sic comedebant, ut si terigissent leprosum, vel mortuum, vel rem habuissent cum muliere, se lauant, quasi immundi forent. Et cum Palestina in aquosa sit, nec inueniantur fontes, implebant semper hydrias aqua, & ita non currebant ad flumina, ne forte immundi fierent. Non temere igitur dixit. *Secundum purificationem Iudeorum.* Sed ne infidelium quidam suspicarentur, quod mansissent in ea vindemiæ quædam reliquæ & de in aqua infusa, & vinum deinde tenuissimum, ostendit quod nunquam illa fuerint vini receptacula. Iam num potuit etiam absque eo quod impleretur hydria aqua, creare vinum ex nihilo? Potuit quidem, sed sæpe obest magnitudo, nec miracula creditu sint facilia. Interim hoc accedit, ut testis miraculi fiant ministri, qui aquam infunderant hydrijs. Insuper ut discamus, quod ipse sit ille, qui & in vite liquorem aquæ in vinum couertat. Iubet autem ministros ut Architricino gustandum exhibeant. Non immerito, sed ut ne suspicentur quidam, quod ebriorum conuentus fuerit, quorum gustus corruptus esset, & qui ebrietatis vitio existimarunt aquam vinum. Ne igitur locum haberet talis suspitio, iubet gustandum dari Architricino, qui sobrius erat. Etenim hi quibus tale concoditum est ministerium, magis sobrii sunt, ut eius iussu omnia illic ordinate fiat, & compositæ. Cæterum oremus, ut hæc in nobis quoque impleantur etiam nunc: nempe ut fiant nuptiæ, hoc est, coniunctio Dei cum anima nostra, quandiu sumus in Cana Galilææ, loco inquam inferioris huius & deuolubilis mundi, qui rotatur & rotatur alia.

Nuptiæ

Iudeorum immundicia.

Quare iussit
rit vinum. Architricino
tribui ad gustandum.

Nuptiæ aliæ non fuit sine præsentia Christi, & suæ matris, & discipulorum eius. Nisi enim quis crediderit in Christum, qui natus est ex Maria Virgine, & loquutus est per Apostolos: Quomodo coniungetur Deo? Sciamus igitur quid miraculis operetur Dominus in talibus nuptiis, & in tali coniunctione Dei ad animam. Aquam in vinum conuertit, & sex nostras lapideas hydrias implet. Per aquam tu quidem intellexeris dissolutionem nostram & molitiem in via ac doctrinam: per hydrias vero sex, quinq; sensus, per quos in operibus labimur: & sextam hydriam rationalem vim, per quam in doctrinis periclitamur: itaq; Dominus noster Iesus Christus, verbum (inquam) Euangelicum, nostros sensus siue in virtute practica, siue in contemplatiua, si quid in eis aqueum & resolutum, in vinum conuertit, sapidum, & lætificans vitam, & sermonem, atq; ita implentur hydriæ nostræ bono hoc poculo, sensus scilicet, ne in operatiua vilabamus, & ratio, ne in praua incidamus dogmata. Obserua autem quod & lapideæ hydriæ propter purificationem Iudæorum stabant illic. Nam Iudas quidem dicitur confessio: purificatur autem qui pœnitet per quinq; sensus, quibus prius peccarat. Oculi male viderat, sed oculum iterum lachrymas in confessio- ne profundit, atq; ita seruit purgationi. Audiuit auris verba meretricia, sed iterum se inclinat ad verba oris Dei: ita & in alijs sensibus. Sic & rationalis virtus in dogmatibus peccat, sed iterum munda priorem malitiam, quando ad pia dogmata redit. Ceterum lapideæ hydriæ ideo sunt, vel quod ex terra formati sumus, vel quod solida receptacula talis vini esse oporteat & nusquam fictilia. Lapideæ hy-

Per hydrias
sensus intelli-
guntur.

apud

apud
apud
apud
apud
apud

per

Hydriæ qua-
re lapideæ.

A dria erat Pauli rationalis vis, etiã quando persequabatur. Zelator enim erat paternarum traditionum super omnes cœtaneos, & quãdo prædicabat. Tantã enim vim verbi habebat, vt à Lycaonibus Mercurius crederetur, vt pote dux verbi: *Postquam autem gustasset Architrclinus aquã in vinum versam, nec sciret unde esset, sed ministri sciebant qui hauserant aquam, vocat sponsum, & dicit ei: Omnis homo primo loco bonum vinum ponit, & cum inebriatus fuerint, tunc id quod deterius. Tu seruasti bonum vinum usque ad hoc tempus?* Architrclinus nõ ministros, sed spõsum interrogat. Quare? Omnino iuxta diuinã prouidentiam. Nam si ministros interrogasset, utiq; miraculum reuellasset & nullus eis credidisset. *Initium enim erat signorum,* & nullus ad huc opinionem talem habebat de Christo: atq; ita ministris narrantibus miraculũ hoc, nullus credidisset. Igitur postquã & alia signa ostensa sunt: credibile & hoc futurum erat, & paulatim ministri hoc omnibus enarrantes, fideles habiti fuerunt: Idcirco ordinauit Dominus, ne ministri interrogarentur, sed sponsus. Porro nõ simpliciter fecit vinum, sed & optimum. Hæc enim quæ per miracula Christi facta, multo meliora his, quæ per naturã fiunt. Et quod aqua factum sit vinum, testes sunt ministri, qui hauserat aquã, quod vero optimum fuerit Architrclinus testatus est, quæ sane omnia procedente tempore prædicata credibilia quæ facta sunt audientibus. Potest autem intelligere & vinum quidem sermonem Euangelicũ, aquam autem omnia quæ ante Euangelium. Liquidiora & inspidiora erant, & ad illius perfectionem non peruenientia, & vt aliquid exempli gratia dicam. Dominus homini varias leges dedit,

B

C

D

E

Quare ministros & non sponsum interroget de vino.

ut ministros & non sponsum interroget de vino.

Varias Deus hominibus dedit leges.

vinam in Paradyso, secundam tempore Noe: tertiam sub Abraham, nempe Circūcisionem: quartam per Moysen: quintā per Prophetas. Omnes igitur illę si conferantur cum Euangelij euidentia, & virtute, aquę sunt, si quis eas simpliciter & ad literam intelligat. Quod si quis spiritu incedit, & intelligit abscondita, inueniet aquā mutaram in vinum. Nam quę simpliciter dicuntur, & ad literam intelliguntur, multis omnino aqua sunt, qui autem spiritualiter diu dicat, inueniet vinū optimū, postea bibendum & seruandum à spōso Christo, quandoquidem & in extremis temporibus monstratū est Euangelium.

Hilarius de Trinita. lib. 5.

NEC hoc in spiritualibus tantum, sed etiam in corporalibus deprehendimus, nō ad natiuitatis exēplum, sed ad admirationē facti intelligibilis ostensum est, nuptiarū die vinum in Cana Galileę, ex aqua factum est, Nūquid consequitur vt sermo noster, aut sensus, quibus modis natura demutata sit? vt aquę simplicitas defecerit, & vini sapor natus sit? Non permixtio fuit, sed creatio, & creatio non à se cœpta, sed ex alio in aliud existens, non per transfusionē potioris obtinetur quod infirmius est, sed aboletur quod erat, & quod nō erat cœpit. Sponsus tristis est, familia turbatur, solēnitas nuptialis cōuiuij periclitatur. Iesus rogatus non exurgit aut instat, sed quiescentis eius hoc opus est. Aqua hydrijs infunditur, vinum calicibus hauritur, infundentis scientiæ, sensus non conuenit haurientis. Qui infuderunt hauriri aquā existimant, qui hauriunt, vinum infusum arbitra-

A tur, tēpus quod in medio est non sufficit, vt in liquoris natura, & nascatur & pereat. Ratio facti & visum frustratur & sensum, virtus tamen Dei in his quę sunt gesta sentitur.

Bernard. de verbis Apostoli. Nō est Regnum Dei esca, &c. Serm. 1.

BONUM vinū non ex vva Gomorrhę cōficitur, sed ex aqua Iudææ: *Seruasti, inquit, bonū vinum vsque adhuc.* Nā optimum quidem vinū seruat etiam adhuc, quod videlicet non ex aqua conficiendū, se exprimendū magis ex botro illo magno terre Promissionis, qui interim in veste portatur, dū secundū carnem nouimus Christum, & hunc crucifixū. Nunquid non illi vinū defecerat, qui dicebat: *Renuit consolare anima mea?* Sed & vinum aqua factū gustasse visus est, cum subiunxit. *Memor fui Dei & delectatus sum.* Quid enim faciet in presentia, qui in sola memoria delectatur? Sic & Apostoli plane vinū aqua factū gustauerant, *quando ibāt gaudentes à conspectu consilij; quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu conuulsiā pati.* Quomodo non vinum ex aqua, gaudiū de cōtumelia? Nimirum implebatur iā promissio veritatis, quę ad eos facta erat hoc modo, *Tristitia vestra conuertetur in*

D *gaudium:* hoc est, aqua vestra vertetur in vinū. Miraris quod in vinū aqua mutatur, etiam transit in panē, nisi forte oblitus es comedere panē tuū, eum de quo legisti: *Cibus nobis pane lachrymarū, & potum dabis nobis in lachrymis in mensura.* Deniq; audi mensuram. *Erant, ait, lapideæ hydriæ sex, posite secundum purificationem Iudeorum.* Si verus Iudæus es, nō carne, sed spiritu, sex annis seruiens, in septimo liber egredieris:

vinum spiritus
non est totum
et multum
et legem
et omne

Divina virtus
ex miraculis
ad similitudinem
divine generationis.

Psalm. 76.

Quando Apostoli
gustarunt
equam vinū
factum.
Acto. 5.

Psalm. 79.

ris:

ris: in sex hydrijs purificaberis, sex diebus operaberis, in sex tribulationib⁹ liberaberis in eis, sed & vinū habes ex eis, vbi ceperis iuxta Apostolum gloriari, non so-

A lū in spe, sed etiā in tribulationib⁹. Hoc enim est duplex interim gaudiū, quod habes in Spiritu sancto, de memoria futurorum bonorū, & malorū presentium tolerātia.

T E X T V S.

HOC fecit initium signorum Iesus in Cana Galilee, & manifestavit gloriam suam, & crediderunt in eum Discipuli eius.

Ambrosius de sancta Epiphania. Serm. 20.

MEDITATIONES sanctitatis vestrae, fratres, superioris prädicationis nostrae, qua descripsimus beatos Apostolos, vno viso miraculo, hoc est aqua in vinum à Salvatore conuersa, in eū protinus incredidisse: Ita enim ait Euāgelista de Domino:

Et manifestavit gloriam suam, & crediderunt in eum Discipuli eius. Quod

B rent, nos spirituali lumine videamus. Et crediderunt in eum, & manifestavit gloriam suam Discipulis suis.

Quā benè potentiam Domini subsequitur deuotio seruulorum, & quod Magister docet opere, Discipuli in corde describunt. Ecce cui manifestatur virt⁹ operātis, & fides prädicatur manifesta credētū. Prädicanda plane Apostolorū fides, quæ viso vno signo credidit in omnipotentiā Saluatoris, & Apostoli dū mirantur aquam in vinum versam, ipsi ex omni fece peccatorum similiter sunt conuersi, & instar facti miraculi ex vili superstitione Gentilium in pretiosam deuotionem credētium sunt translati. Et vtrāque in vinum versa, sapore, rubore, calore conditur, ita scientiæ quod erat in his insulsum, accepit saporem, quod pallens gratiæ, sumpsit calorem, quod frigidum incaluit immortalitatis ardore. Magnificāda igitur Apostolorum fides, quæ ideo Euāgelico sermone descripta est,

C vt & illis esset ad laudem, & vobis proficeret ad exēplū. Sed q̄ peius est, his illis laus sua permanet, nos exēpla nō permouent. Nā quanto posteriores sumus tempore, tanto & inferiores merito: illi enim, viso vno signo, statim Dñō crediderunt, nos acceptis adhuc tot beneficiorum mirabilibus dubitamus.

Ioan. 2.

Christus miracula tantū futuris quam presentibus faciebat.

factum non ideo tātum scriptum est, vt illorum, sub quibus factum est, fidei gloria monstraretur, sed & propter nos, qui eodem deuotionis exemplo credulitatis gloria prouocamur. Christus enim quod operatus est, non illis tātum operatus est, quos habebat tūc presentes, sed & nobis postea, secuturis: vt, licet maiores nostri tempore nos præcederent, tamen signorū gratia non præirent. Quæ enim illis exhibita est præsētia rerum in mirabilibus virtus, eadem virtus nobis literarum thesauro conseruata: vt nobis præstaret pagina, q̄ illis gerebat historia: imo in nobis geritur, quicquid nobis ingeritur, quicquid nobis insinuatur, vt scripturarum speculo dictaretur, & potentiam Domini, quam in carnalibus oculis cerne-

Matth. 7.

bilibus. Dubitamus (inquā) quia praesentia diligimus, dum futura non credimus, diuitias amamus in seculo dū eas accipere cunctamur à Christo. Iracundia immoderate extollimus dū retributionis iudicium non timemus. Ceterum qui nouit scriptum esse: *Quo iudicio iudicaueritis, eodem indicabitur de vobis*, absque dubio lenis, moderatus est, & mitis, & plus bonitate, cogit, quem seueritate compellit, amicus indulgentiae familiaris est veniae, vt diem eā frequenter impartit a Domino semper accipiat. Siquidem prudētis sit rectoris in terrenos honores agere, vt honorificentiam caelestis dignitatis acquirat. Et si interdum vigorem dicens in nobis corporis obtūdat infirmitas, tamen studio deuotionis vestrae fortiores efficiamur. Nā quo vos studiosius auditis, eo nos libētius praedicamus, & virtus nobis loquendi additur, cum vos intelligendi accommodatis auditū. Quis non conetur illic verbi caelestis semē iacere, vbi illud puri cordis facunda terra suscipit? Quis inquam non illic verbum Saluatoris collocare velit, vbi illud non seculariū sollicitudo praefocet, sed disciplinarum spiritaliū virtus enutriet. Ergo fratres quia in sancta Epiphania exultauimus videntes miracula Saluatoris, debemus facere quod illius tēporis Discipuli tunc fecerunt. Quod autem dixi vidisse nos modo quod olim gestum est, videmus plane videmusque, sed gratia conualescant, non obliuione sepeliantur, sed virtutibus innouentur apud potentiam enim Dei nihil est oblitum, nihil praeteritum, sed pro sui magnitudine omnia illi in praesenti sunt, totum illi tempus est hodie, vnde & sanctus Propheta dicit: *Mille anniant oculos tuos tanquam dies vna.*

Omnia Deo
praesentia

Psalm. 89.

- A** Quod si omni seculi tempus vna dies est Domino, eadem quae mirabilia Saluator patribus operatus est, operatus & nobis est. Vidimus igitur & nos sicut maiores nostri mirabilia Domini, cum pari eadem cum illis stupore suspeximus: Gustauimus & nos sicut illi de ipsis hydrijs. Siquidem illi de his poculū vini biberunt, nos salutis calicē sumpserimus. Debemus ergo facere viso signo Domini quod nostri fecere priores. Si enim eadem in nobis diuinitatis refulxit gratia, eadem & fidei apud nos debet esse deuotio. Dicit enim Euāgelista de Domino hoc miraculo perpetrato. *Et manifestauit gloriam suam, & crediderunt Discipuli in eum.* Credere ergo debemus, sicut tūc Apostoli crediderunt. Dicit autē & alius. Et nos Christiani sumus, credimus in Dominum Saluatorem? sed credere opus est opere, non sermone, non lingua, sed corde, ne & nobis, dicatur: *Plebs haec labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me.*

Esai. 29.

Rabanus de vniuersis.

- S**ponsus Christus est, cuius nuptiae cum Ecclesia celebrantur: in cuius coniunctione aqua in vinum mutatur, quia credentes per lauacri gratiam transeunt ad passionis coronam. Architrictinus, Moyses intelligitur: qui miratur meliorem & sanctiorem populum per Iesum in Euangelio congregatum, quam illum priorem ab Aegypto ductum. Finicum enim vinum ostendit sublatam esse gratiā Spiritus sancti à Iudaeis, & per Apostolos in gentibus attributā.

Sponsus Christi
Ecclesia
sponsa.*Theophylact. in Ioann.*

- Q**uod Dominus signa operari coeperit post baptismum, & prius

prius quidem diximus: videtur autem & hoc signum primo fecisse, dicit enim: *Hoc fuit initium signorum.* At dicet quis, quod licet fuerit initium signorum, non tamen omnium, sed eorum quæ in Cana Galileæ. Nam cum plura ibi fecerit signa, hoc tamen primum fuit. Et hæc quidem illi dixerunt. Nos autem quanuis multa habeamus ad monstrandum, quod ipitū fuerit omnium signorum: etenim cū dicit: *Manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum Discipuli eius.* Indicat quod ante hoc non fecerit miraculum aliud, ab illo enim manifestauit gloriam suam: attamen non refert siue hoc siue aliud fuerit prius. Quomodo autem manifestauit gloriam suam? Non multi interfuerant, nec eorum populo fuit factum: quanuis enim non tunc, sed postea miraculū hoc audituri erant omnes. Vnde vsq; in hunc diem celebratur, & in oculo non est. Quod autē & Discipuli eius crediderint in eum: ita intellige, hoc est fidem ampliorem & firmiorem acceperint. Quia prius quidem crediderant, sed nō tam firmiter.

Cyrill. ad Reginas de recta fide.

Igitur vbi Christus signum fecit, & manifestauit gloriam, cū crediderūt in eum beati Discipuli, num in hominem sanctum simpliciter, quia & ante signum secuti sunt eum admirantes vt sanctum, sed propter signum contuiti sunt illum habere virtutem ac potestatem maiorem, quam homines, vnde crediderunt tanquam in Deū. Sciendum autem, quod multi san-

cti fecerunt multa & admirabilia, & admirati quidem sunt multi, nullus autem in eos credidit.

August. de Trinitate, lib. 5. cap. 5.

QUIS attrahit humorem per radicem vitis ad botrum, & vinum facit, nisi Deus, qui & homine plantante, & rigante incrementum dat? Sed cum ad nutum Domini aqua in vinum inuitate celeritate cōuersa est, etiam stultis fatentibus vis diuina declarata est.

Augustinus de cōsensu Euāgelistarum, lib. 2. cap. 17.

NAM & in Cana Galileæ cum secisset de aqua vinū, dicit idem Ioānes, quod crediderint in eum Discipuli eius. Quod ita narrat, *Et die tertio nuptiæ factæ sunt in Cana Galileæ, & erat mater Iesu ibi. Vocatus est autem & Iesus & Discipuli eius ad nuptias.* Qui utiq; si tunc in eum crediderūt, sicut paulo post dicit, nondum erant Discipuli, cū ad nuptias vocati sunt. Sed illo more locutionis hoc dictum est, quo loquimur, cū dicimus Apostolum Paulum in Tarso Ciliciæ natum. Neque enim tunc iam erat Apostolus, ita Discipulos Christi inuitatos ad nuptias, cum audimus, non iam discipulos, sed qui futuri erāt Discipuli intelligere debemus. Iam enim utique Discipuli Christi erant, quando ista narrata atque conscripta sunt. Et ideo sic de illis locutus est temporum præteritorum narrator.

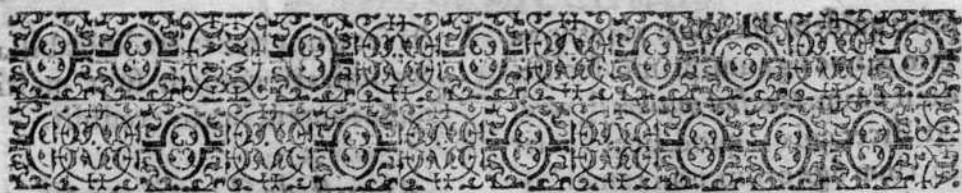
Apostoli nō discipuli quia tūc essent. sed quia futuri erant vocantur.

Exemplum

non tūc discipuli sed futuri erant

(. . .)

DO

DOMINICA TERTIA

post Epiphaniæ festum.

Euangelium. Matth. 8.

TEXTVS.

EVangelium. Matth. 8. *VM autem descendisset Iesus de monte, secuta sunt eum turba multa. Et ecce leprosus veniens, adorabat eum, dicens: Domine, si vis, potes me mundare.*

Origenes in 8. cap. Matth. homil. 5.

Descendente Iesu de monte secuta sunt eum turba multa, docente vero Domino de monte, Discipuli erant cum ipso, quibus datum erat celestis doctrinæ nosse secreta, perque salutis scientia brutorum corda salirent. Cæcorumque oculis per mundanæ dilectionis tenebras caligantibus, lucem patefacere veritatis. Vnde & Dominus ad eos: *Vos estis (inquit) sal terræ, vos estis & lumina mundi.* Nunc vero descendente eo de monte turbæ secutæ sunt eum. In montem scilicet ascendere nequaquam poterant. Quia quos delictorum sarcina deprimat, ad mysteriū sublimia in se abiecto onere scandere minime valent. Idcirco & filij Israel primitus in montem ascendere non poterant ad obuiam Deo. Quia Ægyptiaca grauitate conuersatione præpediebatur, sed solus Moses ascenderat, & pau-

A ci cum eo seniorum Israel. Veluti que denique cum Domino Discipuli in montem ascenderunt, & sic & modo fideles animæ Deum timentes, & dominum diligentes, Regna cælestia desiderantes, Dominum semper sequentes, post Dominum in illum cælestem montem ascenderunt, audientes Apostolum dicentem: *Quæ sursum sunt sapite, quæ sursum sunt querite, ubi Christus est in dextera Dei sedens.* Descendente nunc Domino, hoc est inclinante se ad infirmitatem, & impotentiam cæcorum, misertus imperfectioni eorum, vel infirmitati secuti sunt eum turba multa quidam propter charitatem, plerique propter doctrinam, nonnulli propter administrationem & curationem. Et ecce homo leprosus, unus ex illis qui curam quærebant, qui leuamē desiderabant adorabat eum dicens. *Dñe si vis, potes me mūdare.* Deorsum currens rogas, o homo, & in monte nihil dicis. Quare sic? Quia tempus & tempora omni rei sub cælo. Tempus doctrinæ, & tempus curationis. In montem docuit, illuminauit, monuit, animas

Coloss. 3.

Quibus rationibus Christum sequebatur.

Matth. 5.

Qui in montem ascendere valeant.

Quomodo
Christum le-
prosus ado-
rauit.

animas curauit, corda sanauit. Propterea ergo illa maiora ego tentare nolui, illa summa tradere passus sum, ipsis ergo ab illo completis deorsum eo de mōte ad curandum, sicuti de cælestibus montibus ad saluandos carnales descēdente, venit ad eū homo leprosus adorans eum. Antequam peteret, adorare cœpit: ante quā rogaret, culturam ostendit. *Adorauit eum.* Pro hoc ipso Deum & Dominum eū inuocans adorabat eum. Sicut enim illi beati Magi prius procidentes adorauerunt eū, & ita deum ei munera obtulerunt: eodē modo & nūc iste cadēs adorabat, & sic supplices obtulit postulationes, dicens: Domine, tu qui digne adoraris, & merito coleris, te ego, vt Dominum, adoro; ideoq; & Dominum dico, opera prius cōtestans, & sic verbo loquens: Per te enim omnia facta sunt. Tu ergo Domine, si vis, potest me mūdare. Voluisti vt hac immūdisima lepra super me veniret, siue propter mea peccata, vt correptus pœnituissem, seu propter tuā prouidentiam, vt mirabiliter me mundans magnificeris: omnia dispensanter & prouidēter facis, & salutē largiter tribuis. Siue ergo hanc leprā propter mea peccata portauit, dimittens culpas meas munda me: siue propter prouidētiam tuā, mirabiliter me mūda, vt ab hominibus magnificeris: *Domine, si vis, potest me mundare.* Voluntate tua opus est, quia & opera voluntati tuæ obediunt. Ideoq; si vis potest me mundare. Non dubitās fallor, nec dicens sicut ille, qui filiis salutē deprecabatur, si quid potes, adiuua nos: sed scio, quia omnia potes, ideocirco non potentiam peto, nec fortitudinem quæro, homines enim scio deficientes, sed tantum voluntatem tuam deprecor,

A & sequens virtus statim hanc gratiam implebit. *Domine, si vis, potest me mundare:* mihi ad beneficiū vbi ad laudē, videntibus ad miraculū & proficiendi doctrinam: *Domine si vis potest me mūdare.* Tu qui prius (ait) Naamam Principem Syriæ, per Eliseum in Iordane tingens lepra mundaisti, & modo, si vis, potest me mundare. Cui respondens Dominus, ait. Cōfidens profiteris quia ego possum, & si volo fit, ideo volo mūdare. Magnifice credis, magnifice & mundaris: plenissime confiteris, plenissimē lætificaris. *Volo mundare.* Non dubitasti credere, non tardo sanare: non distulisti confessionem, non differam te mundare: Volo mundare, vt magnam gratiam tibi ostendam, manum ad te porrigo. *Extendens itaque manum Iesus tetigit eū dicens:* Et quid est quod tetigit eū? Cum lex prohibuisset leprosum tangere. Propter hoc tetigit, vt ostenderet: *Quia omnia munda mundis,* quia aliorum alijs non adhærent inquinamenta, nec extranea immundicia immaculatos coinquinat. Sed ad hæc propter quid tetigit? vt humilitatem demonstraret, & nos doceret nullum spernere, aut horrere, vel contempnibilem ducere, propter corporis læsionem, aut maculationem, quæ à Deo immittitur, pro qua ipse sit redditurus rationē. Extendēs ergo manum eius tetigit eum. Medicus (ait) sum cælestis, corpora cum animabus curare possum: propterea omnes tango, non vt infirmitas mihi adhæreat, sed vt ab ijs qui eam habent, expellā. Sol enim (ait) incomparabilis sum, & Luna iustitiæ. Ideo omnibus approximo, & omnibus meis splendoribus ad salutem radio, ipse vero, sicut fui, permaneo in singularis meæ sanctitatis pulchritudine. *Extendens*

Magnifice
profiteris

Reg.

et unum
est

tae
non nocet.

et unum
est

Ad Deum pe
nitio.

Humilitatis
doctrina.

dens manum tetigit eum. Non ex
perno legem, sed curo vulnus: nec
destruo mandatum, sed fugo atq;
mundo lepram. Ideoque cum exte
do manum, mors effugit, nec con
taminatio mea virtuti proxima
re, vel resistere mea potentia po
terit. Dico ergo. Volo mūdare, &
manum ad tangendum extenden
te, effugit illico lepra: & inuenta
est manus Domini non lepram,
sed mundum tetigisse corpus. Cō
sideremus & nos nunc, dilectissi
mi fratres, vt nullus peccati le
pras in sua habeat anima, aut con
taminationes dilectorum in suo
detineat corde. Sed & si habet, in
stanter adorans Dominum, dicat
ad eum: *Domine si vis potest me mun
dare.* Tu illum prius multa delicta
committentem mundasti. Mana
sem, & innumerabilibus alijs à se
culo precantibus misertus. *Tu er
go si vis potest me mundare.* Et Domi
nus mox misericordiae porrigens
manum dicit: *Vol. mundare.* Et Ie
sus ait illi mundato à lepra. Huic
cui misertus est credenti Domi
no, qui cōfusus est in virtute eius,
huic ergo dixit Iesus: Credidisti,
saluus es: sperasti, mūdus effectus
es: noli obliuisci qualis fueris,
qualis factus sis. Non cesses gra
tias referre, non taceas confiteri.
Charissimi, hoc & nos debemus
facere, quando à Domino de ali
quo periculo liberamur, vel ab ali
quo dolore saluamur, siue infirmi
tatis, seu vulneris, siue de qualibet
necessitate. Non efficiamur in
grati, & relinquamus liberatore
nostrum, sed alacriter gratiarum
actiones ei reddamus, sed & mu
nera secundum substantiam nos
tram, ad honorificandum eum ex
hibeamus. Hoc enim & illi man
dauit Dominus. *Vade (ait) ad sacer
dotes, offer munus tuum.* Dixit ergo
ei Iesus. *Vade, nemini dixeris.* Et qua

A re hoc (Domine) dicet nemini?
Propter meam humilitatem, pro
pter mea dulcedinem. Et vos do
ceamini, quando aliquid boni fa
citis, non gloriari, aut extolli, vel
inaniter placere velle in conspe
ctu, sicut consuetudo est aliquan
tis, qui cū quid boni fecerint, seu
ieiunauerint, seu in pauperū elee
mosynis, largitatibus, nec non &
in altaris honore, cultuq; sancto
rum: Etenim ipsi ante homines
volunt gloriari, & sibi placere, an
te Dominum mercedem perden
tes. Vide nemini dixeris. Te e
nim tacente hoc mirabiliter cla
mabit. Te enim os non aperi
ente, omnis virtus tui corporis iubi
labit. Hesternus immundus, hodie
mūdus, ante pusillum horribilis,
& nunc decorus. Vide ergo nemi
ni dixeris, sed vade ostende te Sa
cerdoti. Ambulate te ad templū,
videntes mirabuntur, & sacerdos
videns expauescet, quoniam secū
dum legem semel & bis ab eo in
clusus & ostendens te ipsum mun
dari non potuisti. Vade ergo ostē
de te Sacerdoti, vt videns cognos
cat quia non per legis consuetu
dinem mundatus es, sed per gra
tiae operationem: non propter ter
renorum Sacerdotū imaginem,
sed per caelestem summi Sacerdo
tis splendorem.

Isaac super hunc locum.

D Ascendit in montem, & des
cendit de monte, accommo
dando se omnibus: ita vt cōgruat
illud Apostoli: *Omnibus omnia fa
ctus sum, vt omnes facerem saluos.* Cū
humilibus sese exhibet humilem:
cum sublimibus sublimem: cum
peccatoribus sese inclinat, scri
bendo & exarando in humo ipsa
digito, & cum sanctis eleuatur, cū
scriptū sit: *Ascendet super Cherubim.*
Atq;

1. Corint. 9.

Christus om
nibus se accō
modabat.

Psal. 17.

Atque ita vt prædicaret sanctis Discipulis, subiit in montem: & descendit de monte, vt curaret hunc leprosum. *Cum descendisset Iesus de monte.* Magnum esse debebat illud commodum quod Prophetæ præsentiebant futurum ex descensu Dei in mundum, siquidem Dauid dicebat: *Domine inclina calos tuos, & descende.* Esai. etiam dicebat: *Vtinam dirumperes calos, & descenderes.* Sed quorsum quæso, Prophetæ, Deum tantopere ad descendendum inuitatis? An non videtis quanta mala secuta sint ex aliquibus eius descensionibus? Descendit olim ad Paradysum, & vni eo tantum verbo protoparentem absterruit, & exanimauit: eundem misit in exilium, & tandem morti adiudicauit. Age vero gloriosos illos, & ouantes Gigantes, exædificantes celsum turrim, descendens Deus perdidit, & eorum linguam confudit. Tum præterea in Sodomam vitiorum omnium sentinam descendens, iram eam tractauit, vt radicitus omnia euerterit, & combusserit. Quod si hæc ita se habent, quorsum Dei descensum tantopere efflagitatis? Sed iam tempus est, ait, Esaias, vt deponat Deus eiuscemodi seueritatem, & descendat cum magna humanitate, & mansuetudine, quandoquidem non habet longè dies, *In qua, sicut ouis mansueta ad occisionem ducetur.* Et descendere præterea debet, vt ait Dauid: *Sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram:* hoc est, Clemens, Pacificus, & Redemptor: hæc enim omnia significantur eo versu. Cum enim esset Hebræus populus propter scelera sua sub iugo Madianitarum, dixit Angelus Gedeoni: Deus est populum hunc liberaturus per tuam manum. Gedeon autem habens iam exercitum paratum ad pugnam di-

A xit Deo: Da (obsecro) Domine signum aliquod quod sim positurus rerum, & victoriam reportaturus: quod tale esse poterit. *Vellus hoc statuam in area, quod si solum reperierim madefactum, terra existere sicca, deprehendendam hoc ita sese habere, & quod Dominus sit qui mihi loquatur.* Quod plane ita accidit & conchâ implebit rore illo ex Vellere expresso. Rursumque Gedeon ad Deum, quæso & obsecro te Domine ne sub irascaris quod aliud petam signum, quod sit tale: *Vellus statuam iterum, quod pero, terra existente madefacta, vt siccum maneat.* Quod ita factum est. Quare hoc sibi voluit Dauid: ita descendit Deus, sicut pluuia in Vellus, id est, in signum etiam victoriæ, tranquillitatis, & libertatis, vt tunc factum est. Itē descendet sicut stillicidia: *stilla quidem guttam significat, & alia compositionis pars est à cado, quasi sint stillicidia, guttæ cadentes super terram suauiter.* Ita enim videtur paulò inferius explicare Prophetam, dicens: *Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis.* Descendit de monte ad campestria, tanquā Dominus tum sublimiū, tum humilium: omnibus siquidē prouidere vult, & consulere. In sublimibus, Angelis ipsis prouidet: interim tamen descendit etiam ex illis sublimibus, vt humilibus hominibus consulat, in se reconcilians ima summis, itaque eū inueniemus non solum in sublimibus, sed etiam in infimis ipsis, adeo vt scriptum sit. *Exinanivit semetipsum, formam serui accipiens: qui tamen lucem inhabitat inaccessibilem.* Descendit etiam, quia miser homo aliter ascendere non poterat. Erat siquidem adeo debilitatus, & confectus propter peccata, ita leprosus, & onustus suis vitijs, vt non valeret ascendere. Ideo igitur descendit Deus, vt hominem ipsum

Iudi. 6.

2. Ioh. 8.

Psalm. 143.

Homo nō ascendisset, nisi Deus descendisset.

Ad Philip. 2.
1. Ad Timo.

Psalm. 143.

Esai. 64.

In Dei nomine
hæc opus est
Genes. 3.

Esai. 53.

Psalm. 71.

Figu. ex Iudi
cum. 6.

A. Colof. 2.

ipsum subleuaret, & extolleret. Descendit præterea Christus, sua doctrina accommodando eam nostro captui imbecillo & exiguo: si enim nobiscum aliter locutus esset, nemo plane eum intellexisset. Atque ita ille *In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei*. Se se accommodauit nostre infirmitati & ignorantiae. Descendit insuper non solum prædicando, sed etiam miracula faciendo: quia plerique interdum verbis non emendantur, & corriguntur operibus & miraculis quæ vident.

*Ambrosius in Lucam, lib. 5.
capit. 5.*

ET factum est, cum esset in vna ciuitatum, ecce vir plenus lepra, & ipse procidens in faciem, rogauit eum dicens: *Domine si vis potest me mundare. Et extendens manum tetigit eum dicens: Volo mundare.* Bene ubi leprosus mundatur, certus non exprimitur locus, vt ostendatur non vnum populum specialis alicuius ciuitatis. Sed omnium populos fuisse sanatos. Bene autem & secundum Lucam, quarto signo, ex quo in Capharnaû Dominus venit, iste sanatur. Nam si quartum diem Sole illuminauit, & clariorem cæteris fecit diebus cum illucesceret elementa mundi, & hoc clarius opus æstimare debemus. Et secundum Matthæum primus hic post benedictiones à Domino sanatus inducitur, vt quia dixerat Dominus: *Non veni soluere legem, sed adimplere*: ille qui excludebatur à lege, purgari se Domini potestate præsumens, nõ ex lege, sed supra legem esse gratiam iudicaret, quæ leprosimaculam posset ablueri. Verum vt in Domino potestatis autoritas, ita in illo fidei constantia decla-

Matth. 5.

A ratur. Ille in facie procidit, quod humilitatis est & pudoris, vt vnusquisque de suæ vitæ maculis erubescat. Sed confessionem verècundia non repressit. Ostendit vulnus, remedium postulauit, & ipsa religionis & fidei plena confessio est. *Si vis, inquit, potes me mundare.* In voluntate Domini tribuit potestatem. De voluntate autem Domini, non quasi pietatis incredulus addubitauit, sed quasi colluionis suæ conscius non præsumpsit. **B** Cui morali quadam Dominus sanctitate respondit: *Volo mundare. Et continuo lepra eius discessit ab eo.* Nichil enim medium est inter opus Dei atque præceptum, quia in præcepto est opus. Denique dixit, & facta sunt. Videris igitur, quod dubitari non potest, quia voluntas Dei potestas est. Si ergo voluntas eius potestas est, qui vnus voluntatis Trinitatem asserunt, vnus vtique asserunt potestatis. Itaque statim lepra eius discessit, vt intelligas medentis affectum, qui veritatē operi addidit. Denique secundum Marcum miseratus est Dominus ei, quod est pulchre positum. Et pleraque talia posuerunt Euangelistæ, qui nos utroque fundare voluerunt, describentes signa virtutis ad fidem, exprimentes opera virtutis ad imitationē. **C** **V**nde & tangit non dedignatus & imperat non diffusus. Hoc enim est iudicium potestatis, quia quasi habens potestatem sanandi, & iubendi authoritatem, & operandi testimonium non refugit. **D** **V**olo ergo dicit, propter Fotinum, imperat propter Arrium, tangit propter Manichæum. Nec vnus tantum lepra curatur, sed omnium quibus dicitur: *Iam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis.* Si igitur lepræ medicina verbum est, contemptus vtique verbi lepræ mentis

In Dei præcepto opus est.

mentis est : Sed ne lepra transire possit in medicum, unusquisque Dominicæ humilitatis exēplo iactantiam vitet. Cur enim præcipitur nemini dicere, nisi ut doceret non vulgāda nostra beneficia, sed pre-menda, ut non solum amercede abstinemus pecuniæ, sed etiam gratiæ? Aut fortasse etiam illa silētij causa est imperati, quod melior reputabat qui fide magis spontanea quā speratis beneficij credidissent, offerri autem iuxta legē se præcipitur Sacerdoti, non ut aliū deferat, sed ut se ipsum Deo offerat spiritale sacrificium, ut actus præteriti colluione deterfa, per cognitionem fidei, & sapiētię disciplinam, placitura Deo hostia consecratur. *Omnis enim victima sale salietur*: Vnde & Paulus ait: *Obsecro ergo vos fratres per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam acceptabilem, placentem Deo*. Simul illud mirabile, quod eo sanauit genere, quo fuerat obsecratus: *Si vis, potes me mundare*. Volo, inquit, mundare. Habes voluntatem, habes etiam pietatis affectum. *Et extendens manum tetigit eum*. Lex tangi leprosos prohibet, sed qui Dominus legis est, non obsequitur legi, sed legem facit. Non ergo se tetigit quia sine tactu mūdare non poterat, sed ut probaret quia subiectus non erat legi. Nec contagiū timebat ut homines, sed quia cōtaminari non poterat, qui alios liberabat, simul contrario lepra tactu Domini fugaretur. Quæ solebat contaminaretangētē. ostēdere autem se Sacerdoti iubetur, & offerre pro emundatione sua, ut dum offerret se Sacerdoti, intelligeret Sacerdos, non legis ordine, sed gratia Dei supra legem esse curatū. Et dum mundatur per sacrificium secundum præceptū Moyfi, ostenderet Dominus, quia

A legem non solueret sed impleret, qui secundum legem gradus supra legem sanare eos, quos remedio legis non sanauerāt videretur. Et bene addit. *Sicut præcepit Moyses*. Lex enim spiritalis est, ideoque videtur sacrificium spiritale mādasse. Denique addidit. *Vt sit in testimoniū hoc vobis*. Hoc est, si Deo credatis, si imputatis lepra discedat, si occultorum cognitor sit Sacerdos, si puri testis affectus, unde potest ille magis Sacerdos videri, quem occulta non latent, cui dicitur. *Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*.

Psal. 109.

Chrysost in posteriore expositione in Matth. cap. 8.

homil. 21.

E T descendente eo de monte, secuta sunt eum turba multa, &c. Vi de quia super montem, Discipuli tantum dicuntur ascendisse ad Iesum: *Descendente autem eo de monte secuta sunt eum turba*, & merito multa turba: quia mons est virtutis fastigium, cacumen Ecclesiæ, in quo appropinquare Christo non possunt turba, vel peccatis grauata, vel curis mundalibus onerata. Nec possunt imitari Christum, nec sublimis audire sermones, qui dicuntur in monte: sed soli Discipuli, qui à passionibus vitiorum liberi sunt. Quia curis mūdialibus onerati non sunt. Propterea quasi leues & expediti, ad Christum accedere possunt, facti imitatores eius in omnib⁹, ut sublimiores sermones ipsius possint audire. Et tamen cū descēderet ad humilia de altitudine pietatis propter infirmitatem hominum sequi eum non poterant: *Super montē, tunc sequitur eum turba multa*. Ecce leprosus. Sciēdū est, quod Lucas quidē & Marcus, statim in primis ponunt dæmoniācum curatum, in secundo

Quare soli Discipuli montē cum Christo ascendunt.

Rom. 12.

Volūtate & pietatis affectū Christus insigniter demonstrauit.

Leprosus tetigit Christum ut se legi superiore ostenderet.

T autem

In quo peccatū
sū consistat.

autem loco mulierē carnali infirmitate febriū liberatā, ea videlicet ratione, quia maior cura Dei est de salute animæ quā de salute carnis. Primum quidē, quia dignior est anima quā caro. Anima enim sine carne viuere potest, caro autem sine anima, viuere nō potest. Secūdō autem, quia in omni peccato pri⁹ anima peccat, postea caro. Nam si anima prius fuerit vitā, nūquam caro potest peccare. Caro quidem prius concupiscere malū potest, peccare autē non potest, nisi anima illi consenserit: quia caro in potestate animæ est, non anima in potestate carnis. Ideo ergo necessarium fuit vt anima, quæ prius ceciderat, ante resurgeret: deinde anima liberata à potestate diaboli, carnem suā saluare non potest à peccato. Caro autem sanata ab infirmitate, animā liberare non potest à peccato, sed magis eam auertit: quia incolumitas carnis semper impugnat iustitiæ disciplinam. Hic autem Matthæus statim leprosum ponit mundatū in mysterio carnis. Quid ergo? Præterit rationē, quā alij Euāgelistæ tetigerūt? Nō, sed abundanter eā exposuit. Pro eo enim q̄ illi posuerūt dæmoniacū curatum in mysterio animæ, iste propter salutē animæ posuit Christū docentē in monte: quod alij nō dixerunt. Nam sicut effugatio immundi spiritus liberat animam de potestate peccati, quod fit per suggestionem diaboli, ita & verbum doctrinæ soluit operationem diaboli, & animam liberat ab errore, liberat à peccato, cæterisque malis quæ diabolo suggerēte nascuntur: quia non solum ille diabolus patitur, cuius corpus vexatur ab eo: sed etiam omnis qui facit diaboli voluntatē, peius vexatur ab eo. Leprosum autē ponit

A in mysterio carnis sanatę, lepra enim passio est carnalis. Sed ne fortē diceret populus apud se, verba quidē magna & terribilia sunt, sed opera nulla. Dicere grāditer, nō est multū; facere, multum est. Ideo excitauit leprosum, vt mūdationis illius miraculo præcedētib⁹ verbis, autoritatē præstaret: vt in verbis mirabilis, mirabilior esset in opere. Ecce leprosus quasi iā præparat⁹, descēdēti illi occurrat. Et fortē & ideo descendit, vt leprosum mundaret. Lepra enim est peccatum animarū nostrarū. Ideo ergo Dominus de altitudine cæli, quasi de excelsō mōte descendit, vt lepram peccatorum nostrorum mundaret. Quare putas iste inter cæteros non ascendit in montē, vt audiret sermones diuin⁹? Quia lepra erat grauatus, & peccatorum baiulans pondus, sursum ascendere non valebat. Aut non audisti Prophetā dicentem, quomodo leues esse debeant, qui ad Ecclesiasticū montē ascendūt: *Quis (inquit) ascendet in montem Dñi, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus & mundo corde, &c.* Sic quicunq; in malis ambulat, nō potest in Ecclesiam ascendere; quæ mons Dñi appellatur, nec audire spiritualē doctrinam. Et si venit, corpore quidē venit, animo autē nō ascēdit: Qui autē cū puro corde non venit, nihil illi prodest, quia corpore venit. Et si audit spiritualē doctrinā, non intelligit, quia sensus eius carnalium vitiorum lepra corruptus est. Nemo enim bonarum rerum potest sentire saporem, quandiu delectatur in malis: quandiu enim delectatur eum malum, non potest eum delectare bonum. Tunc autem incipit ei placere bonum, cū cæperit ei displicere malum. (*Veniens adorabat eum.*) Oratio perfecta

De altitudine
cæli descēdit
Dominus
vt Lepram
mundaret.

Ps. 23.

Corpore ad
Ecclesiam ve
nire parum
prodest.

Roma. 10.

Quia est fides, & confessio, sicut ait Apostolus: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Sicut & leprosus fidei opus adorans implevit, confessionis autem in verbis: Domine si vis, potes me mundare. Non illū petebat quasi hominē artificem, sed adorabat quasi Deū spirituali medico, spiritua-lem afferebat mercedē. Nam omnes medici pecunijs, isti autem sola oratione placatur, vere enim nihil est dignius, quod offeramus Deo, quā oratio fidelis. Quicquid enim obtulerimus, de nostris est, oratio autem de nobis. Domine si vis, potes me mundare. Nō de voluntate Christi, ad omne bonū parata, dubitat dicens, Si vis, hoc enim dubietatis esset, sed de iudicio voluntatis eius. Christus enim cum sit bonus, nociua non vult prestare, etiā si rogetur. Nec enim expedit omnibus corporalis integritas. Quoniam ergo nesciebat utrū expediret ei curatio illa, nec ideo ambigebat de voluntate ipsius, quanuis sciebat eam ad omne bonum paratam. Nam credere quidē bonum misericordiae Dei, hominis est fidelis: scire autem iudicia misericordiae eius, non est hominis nec fidelis, cū constet ne ipsum Apostolū potuisse cognoscere, cū Dominū ter rogaret ut discederet ab eo. Ille stimulus carnis, Angelus Sathane qui datus ei fuerat, ut nō extolleretur, propter quod & dictū est ei: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur, ac si dicat: Credo, quia omne quod bonum est, vis, ignoro autē si bonum est mihi quod desydero. Hoc autē plane nō dubito, sed potius credo: quoniam si bonum est mihi, & tu vis. Hic ergo sermo nō dubitantem eum ostendit de misericordia eius, sed ignorantem iudicia misericordiae eius.

Petitionis
Proprietas.

1. Cor. 12.

et omni
in
in
in

A Chrysost. in priori expositio-
ne in c. 8. Matth. hom. 26.

Quoniam secuta sunt eū turba multa. Non aliqui scribarū vide licet ac Principum, sed qui erant à malitia liberi, incorrupti q; sententiae & per totū prorsus Euangelium hos eicernis affixos. Siquidē cū doceret, audiebant silentes, nihil utiq; perstupendo, nec alicuius quaestionis obiecta consequentiā interrumpendo doctrinā, nec Pharisaeorum more renrantes, & reprehensionē aliquā in illo reperire cupientes. Tu vero Dñi perpende sapientiā, quēadmodum dispensationes etiā suas pro utilitate variat audiētiū, ut nunc quidē à signis ad verba transeat, nunc autē à doctrinā migret ad signa. Nā & priusquā in montē praecepta daturus ascenderet, multos utique curavit, ut his quē dicēda erāt, viam pararet. Et rursus prolixo hoc doctrinae suae sermone finito, ad faciēda nihilo minus signa regreditur, ut ex his profecto dicta confirmet. Quia enim quasi habens potestatem docebat, ne putaretur ostentatio esse quēdā atq; praesumptio: genus istud docendi id ipsum etiā operibus exercet. Curat enim quasi habēs procul dubio potestatem, ut nihil ita omnino turbentur, ita eū audientes docentē, quēadmodū etiā signa faciētem: cū enim de monte descenderet, accessit ad eum leprosus dicens: Domine si vis, potes me mundare. Magna est prudentia accidentis & fides. Non enim quasi incōsideratus sermonē docentis incidit, nec illud auditorum theatrū importūnus interdicat, sed expectavit tempus aptissimū, & descendentī iā ei oportunissimē supplicavit. Nec sane negligenter, ac trepide, sed cū ingenti mentis ardore. Nam sicut alter Evangelista dicit: Sup-

Humiles
Christum se-
quebantur.

etiam
etiam
etiam

etiam
Petentis pro
dentia

Luc. 5.

plicavit fixis in terra genibus aduolens, cumque fide pura prorsus & vera, ac ipsa existimatione dignissima. Nō enim dixit, si oraueris, potes me mundare: neq; ait, Domine munda me: sed ipsi cuncta commisit, cumq; conferēda sanitatis Dominū esse confessus est, atq; in ipso constituit omniū potestātē.

Chrysost. in dictū Apostoli.

1. Cor. 15. Cum autē subiecta fuerint illi omnia. Quæ est ultima homin.

tom. 4.

Discrimen legis antiquæ & nouæ.

Aduerte hic obiter discriminē inter legem antiquā, & nouam. Descendens enim Moses de mōte cum lege quā Deus ei dederat, præcepit vt omnes leprosi pellerentur ab hominū congregatio- ne & ab ipso exercitu. Christus autem hic descendēs de monte, vbi legem tradiderat, non solum non imperauit leprosos eiiciēdos, sed potius eos tetigit, & curauit.

Fulgentius ad Trasimundū Regem. lib. 2.

Talis est & Patris, & Filij, & Spiritus sancti credendus aduentus, quoniā sicut mūdāna operatione primordialiter consummata, requieuisse dicitur De⁹, qui tamē non laborauit in opere, quia cuncta sola operatus est volūtate. Huic enim dicitur. Subest enim tibi cū voles, posse, sicut & in Psalmo audiuius: *Omnia quæcunq; voluit fecit, in celo & in terra, & in mari, & in omnibus abyssis.* Cuius volūtatis omnipotētiā Euangelicus ille leprosus diuina illuminatione cognoscens, hanc ad suę mūdationis sufficere testatur effectū dicēs. *Dñe si vis, potes me mūdare.* Cū dicit si vis, potes, ostendit diuinā volun-

Atatem ipsam, esse plenissimā potestatem. Deniq; etiā Dñs hoc misericorditer effectū curationis ostendit, quod crediderat fideliter qui poposcit. Ait enim: *Volo, mūdare. Et confestim mundata est lepra eius.* Sicut faciens ergo mundū, nō cuiusq; sensit laboris incōmodum, vt vires labore operationis exhaustas quietis posset instaurare successu.

Hilarius in Matth. cap. 7.

B**A**dest leprosus emundari se rogat, purgatur verbī potestate, contactū iubetur silere, sed tamē ostendere se Sacerdoti, & munus quod Moyses in testimonium fieri præcepit, offerre. Curatio igitur obedientis & credentis turbæ, & cum Domino de mōte venientis adoratio in leproso ostēditur, quę viciosa labe corporis contaminata, audita Regni cælōrū prædicatione curari se rogat, contactū corporis visitatur, verbī virtute curatur. Et vt salus hæc nō offerretur potiusquam quæreretur, silentiū imperatur. Et ostendere se Sacerdotibus iubetur, vt prænunciatus in lege factis, & operibus cernatur, & in quo lex infirmabatur, in eo virtus intelligeretur, premiū quoq; receptæ salutis, qui purgatus est, Deo offerat. Sed vt donū illud non sit ex auius, sed vt homo ipse à sordibus peccati, corporis emūdatus in sacrificiū Dei transeat. Quia quod Moyses in lege præceperit, testimonium sit non effectus.

Cyrill. ad Reginas de re-cta fide.

Admirare in istis, Christum operantem vt Deum, simul & corpore. Vt Deum quidem, dum vult: vt hominē autem, dum extendit manum. Vnus igitur ex vtriusq;

vt homo & vt Deus Christus operatur hic.

Psalm. 124.

utrisque filius. Nam quauis verbum caro factum sit, operatur tamen ut Deus cum sua carne, quæ habet per illud virtutem.

*Hieronymus in Matth.
lib. 1. cap. 8.*

DE monte Domino descendente, occurrunt turbæ: quia ad altiora ascendere non valuerunt. Et primus occurrit ei leprosus. Necdum enim poterat cum lepra, tam multiplicem in monte Saluatoris audire sermonem. Et notandum, quod hic primus specialiter curatus sit: Secundum, puer Centurionis: Tertiò, socrus Petri febrilis in Capharnaum: quarto loco qui oblatus sunt ei à demonio vexati, quorum spiritus verbo eiiciebat: quando omnes male habentes curabat. Et ecce leprosus veniens, adorabat eum dicens: recte post predicationem atque doctrinam signi offertur occasio: ut per virtutem miracula, præteritis apud audientes sermo firmetur.

Beda in Mar. lib. 1. cap. 1.

ET venit ad eum leprosus deprecans eum, & genu flexo dixit: Si vis potes me mundare, &c. De hoc leproso mundato talia connectit: ut ipse intelligatur quæ Mattheus commemorat tunc esse mundatum, quando post illum sermonem Dominus de monte descendit. Sic enim ait Mattheus. Cum autem descendisset de monte, secuta sunt eum turbæ multæ. Et ecce leprosus veniens adorabat eum dicens: Domine si vis, potes me mundare, &c. Et quia Dominus ait: Non veni soluere legem, sed adimplere; Ille qui excludebatur à lege, purgari se Domini potestate præsumens, non ex lege sed supra legem esse gratiam iudicabat, quæ leprosi maculam posset abluere. Verum ut in Domino potestatis auctoritas, ita in illo fidei constantia declara-

A tur. Ille in facie procidit, quod humilitatis est, & pudoris, ut unusquisque de sue vite maculis erubescat: sed confessione verecundia non repressit. Ostendit vulnus, remedium postulauit, & ipsa religionis, & fidei plena confessio est. Si vis, inquit, potes me mundare. In voluntate Domini tribuit potestatem. De voluntate autem Domini non quasi pietatis incredulus dubitauit sed quasi colluuiionis sue conscius non præsumit. Iesus autem misertus eius extendit manum suam & tangens eum ait illi. Volo mundare. Et cum dixisset, statim discessit ab eo lepra, & mundatus est. Nihil remedium est inter opus Dei, atque preceptum, quia in precepto est opus. Denique dixit & facta sunt. Vides ergo quod dubitari non potest, quin voluntas Dei potestas sit? Si ergo voluntas eius potestas est, qui unius voluntatis asserunt, unius utique asserunt potestatis. Itaque quasi potestatem habens sanandi, & iubendi auctoritatem, operandi testimonium non refugit. Volo enim, dicit propter Photinum, imperat propter Arrium: tangit propter Manicheum. Et lex quidem tangi leprosos prohibet: sed quia Dominus legis est: non obsequitur legi, sed legem facit. Non ergo ideo tetigit, quia sine tactu mundari non poterat: sed ut probaret, quia subiectus non erat legi. Nec contagium timebatur ut homines: sed quia contaminari non poterat, qui alios liberabat: lepra tactu Domini fugatur: quæ solebat contaminare tangentem. Simulque illud mirabile, quod eo sanauit genere, quo fuerat obsecratus. Si vis, potes me mundare. Volo inquit, mundare. Habes voluntatem, etiam habes pietatis effectum. Non ergo (ut plerique Latinorum putant) iungendum est & legendum. Volo mundare: sed separatim ut primum dicat Volo, deinde impe-

In facie pro
cidit, quod in
cunctis &
pudoris signum
est.

Dicere Dei
est facere.

Photinus?
Arrius.
Manicheus?

Leprosus
cur, tangit.

Matth. 5.

Leprosus non
ex lege sed
supra legem,
gratiam esse
iudicabat.

Quare dice-
re videtur.

et ibi
et comp. ubi
et unanimes
inquitur

Mosaycu sa-
crificium.

Tipica
Leprosus iste
genus huma-
num signifi-
cat.

Ioann. 9.

ret, mundare. Et comitatus est ei statim, & eiecit illum & dixit ei. *Vide nemini dixeris.* Quare præcipitur nemini dicere, nisi ut diceret non vulgata nostra beneficia sed premenda, ut non solum à mercede abstinemus pecuniæ: sed etiā gratiæ: *Sed vade & ostende te Principi Sacerdotum, & offer pro emundatione tua quæ præcepit Moyses in testimonium illis.* Ostendere se Sacerdoti iubetur: ut intelligeret Sacerdos cum non legis ordine, sed gratia Dei supra legem esse curatum, offerre autem sacrificium ut ostenderet Dominus quod legem non solueret, sed adimpleret: qui secundum legem gradiens supra legem sanaret eos, quos remedia legis non sanauerant. Et bene addidit: *In testimonium illis,* hoc est si Deo credant, si impietatis lepra discedat. Quare si quem mouet, quomodo Dominus Mosaycum videatur approbare sacrificium, cum id non receperit Ecclesia, meminerat nondum cepisse sacrificium sanctum sanctorum quod corpus eius est. Nondum obtulerat in passione holocaustum suum. Non autem oportebat auferri significantia sacrificia, prius quam illud quod significabatur confirmatum esset contestatione Apostolorum prædicantium & fide credentium populorum. Quia vero typice vir iste, peccatis, languidum, genus designat humanum: recte non solum leprosus, verum etiam iuxta Evangelium Lucæ plenus lepra fuisse describitur? Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei, illa, scilicet, ut extenta manu Salvatoris. Hoc est incarnato Dei verbo, humanamque contingente naturā, ab erroris prisce varietate mudentur. Possintque cum Apostolis audire. *Iam vos mundi estis propter sermonem quē locutus sum*

A vobis. Et qui diutius abominabilis à populo Dei erant castris secreti, iam aliquando templo reddi, & Sacerdoti queant offerri, illi utique dicitur: *Tues Sacerdos in æternum:* Audientes ab Apostolo. *Templum enim sanctum est quod estis vos:* offerantque pro emundatione sui sicut præcepit Moyses, id est: *Exhibeant corpora sua, hostiam viventē, sanctam Deo placentem.* At ille egressus cepit prædicare & diffamare sermonem ita ut iam non posset manifeste in ciuitatem introire. Sed foris in desertis locis esset: & conueniebant ad eam vndiq;. Vnius perfecta saluatio, multas ad Dominum cogit turbas. Ut enim ipse se interius exteriusque doceret esse sanatum, nequaquam perceptum beneficium, ut ab ipso à quo acceperat iussus tacet: quia potius Euangelistæ functus officio mox egressus cepit prædicare & diffamare sermonem. Vnde merito quæritur quid nā sit quod Dominus nonnulla quæ gessit abscondi iussit, & nec ad horam potuerunt abscondi? Nunquid enim vnigenitus Filius Patri & Spiritui sancto coeternus, hac in re vel le habuit, quod implere non potuit? Sed notandum quod Redemptor noster per mortale corpus, omne quod egit hoc nobis in exemplo actionis præbuit, Miraculum namque faciens & tacere iussit, & tamen taceri non potuit. Ut videlicet electi eius exemplum doctrinæ illius sequentes, in magnis quæ faciunt latere quidem in voluntate habeant, sed ut prosint alijs, prodantur inuiti: Quatenus & magnæ humilitatis sit quod sua opera fecerit appetunt: & magnæ sublimitatis sit quod eorum opera tacere non possunt. Non ergo Dominus voluit quicquam fieri & minime potuit: sed quid velle

Psalm. 109.
2. Corint. 6.

Actio Christi

Bona facta
secreto seruanda.

velle eius membra debeant, quid
ve de eis etiā volentibus fiat do-
ctrinæ magisterio exemplum de-

A dit. Et extendens Iesus manum tetigit
eum dicens: Volo mundare, & con-
festim mundata est lepra eius.

T E X T V S.

Et extendens Iesus manum, tetigit eum dicens: Volo
mundare, & continuo mundata est lepra eius.

Chrysosto. in priori exposi-
tione in 8. cap. Matth.

Homil. 26.

VID vero inquis,
si parua erat opinio
leprosi? proculdubio
illam quidē destrui
istū vero corripere op-
portebat & corrigi. Pūtas ne igitur
hoc facit? nequaquam: sed ē re-
gione totum quod dixerat & assen-
tione prorsus, & operatione con-
firmat. Et idcirco non dixit, *Mun-*
dare: sed volo mundare: ut non iam vl-
tra illius opinionem, sed Domini
voluntatem sanitatis munus se-
quatur. At non ita & Apostoli: sed
quonammodo? Quid igitur (in-
quiunt) *Attēditis nobis, quasi propria*
potestate & virtute fecerimus hunc am-
bulare? Dominus autem cum mul-
ta fuisset mediocri sermone locu-
tus, sepe etiam quæ infra gloriam
eius iacerent, modo ut dogma ve-
ritatis insereret. Hic tamen pluri-
mis de ipsius potestate miratibus
quid ait? *Volo mundare.* Et certē tot
signa, & talia operatus nunquam
hoc verbo vsus refertur: hic vero
ut de potestate sua opinionem &
leprosi firmaret, & populi addidit,
Volo, & non solum id quidem di-
xit verbo, & nō impleuit effectu,
verum ē regione continuo opus
sermonem secutum est. Si verō
non bene illi dixisset, sed blasphemē

B mia fuisset vlla quod dixerat, cohi-
benda fuerat virtutis operatio.
Nunc autem cessit ex templo ius
sui natura, cum tanta vtriusque cele-
ritate quanta Deum conuenit o-
perari, & profecto maiore quam
Euangelista memorauit. Nam cō-
festim quoque ipsum multo est tar-
dius illius operis celeritate, quo
leprosi est facta curatio. Non au-
tem ait simpliciter: *Volo mundare:*
sed extendens manum tetigit eum. Quod
est certe inquisitione dignissi-
mum: cuius enim rei gratia cum
eum voluntate, ac sermone mun-
daret extendens manum suam ad-
iecit & tactum? Mihi prorsus vi-
detur, non ob aliam illud fecisse
causam, quam ut huic quoque of-
tenderet, non se subditum legis
esse sed Dominum, & quia cuique
mundo nihil sit prorsus immun-
dum. Propterea Eliseus quidem
nec videt Naaman, sed & scanda-
lizatum esse audiēs quia eum nec
inspicere voluisset ipse, nec tange-
re, diligentiam legis obseruans,
nihilominus manet Domini, eū-
que ad Iordanis fluentia mittit la-
uandum. At verō Christus osten-
dit, quia nō ut famulus sed ut Do-
minus curet, ac tangat. Nō enim
tangētis manus immunda est fa-
cta per lepram, sed per sanctā ma-
num leprosi corpus omne munda-
tum, non solum enim corpora cu-
raturus, sed animas quoque ad ve-
ram Philosophiā inducturus ad-

Christus non
ut famulus
sed ut Deus
curat.

4. Reg. 5.

Acto. 3.

Christi pote-
stas.

*Anime lepra
sola metuen-
da.*

uenit. Sicut ergo uesci manibus illotis omnino non prohibet, optimam illam profecto legē de indifferentia inducēs ciborum. ita hic quoque ostendēs animas oportere curari eorum, quos ab exterioribus immunditijs liberauerat, etiam interiora purificat, & animā tantum lepram docet esse metuendam, quod est utique peccatum. Ceterū, leprosum esse corpore nullum potest impedimentum afferre virtuti. Primus itaq; leprosum ipsum tangit, atque ex tanto populo nullus accusat. Nō erant quippe ibi iudicia corrupta, neque expectatores libore vitia- ti. Propterea non modo non calūniati sunt signum, verumetiam cū stupore venerati. procul quippe ab huiusmodi criminationibus recesserunt, potentiam eius Dei, ipsa quoque operis celeritate mirantes.

*Chrysost. in posteriori expositione in 8. cap. Matth.
Homil. 2.*

Extendens manum suam tetigit eum. Quia in lege dictū erat, ut qui tangeret lepram, immū- dus esset usque ad vesperam: tetigit lepram, non quasi seruus legis, sed quasi Dominus. Nam lex legislatori subiecta est, non legislator legi. Quid ergo soluit legem? Non literam quidem legis soluit, propositum autem eius nō soluit, sed magis illi addidit dignitatem. Si enim lex facere potuisset, ut lepra non sordidaret tangentem, nunquam iussisset homines ut non tangerent lepram. Ideo ergo iussit non tangere lepram, quia non facere, ut lepra non sordidaret tangentem. Iste ergo qui tangens lepram sordidatus non est à lepra,

A non egit contra legē, sed amplius fecit quam lex iubebat; quia non solum sordidatus non est à lepra, sed adhuc ipse lepram mundauit. Lex enim ideo non vetuit tangere lepram, ut ne leprosi sanaretur, sed ut ne tangentes lepram coinquinarentur. Iste ergo qui tangēs coinquinatus non est, sed adhuc mūdauit, amplius fecit, quam voluit lex. Tetigit ergo lepram, & legis literam soluit, ut iam non lepra corporis, sed lepra animæ fugiatur. Nam infirmitas corporis

B miseranda est, non odienda. Quia infirmitas corporis non est in nostra potestate, ut aut non veniat super nos, aut recedat à nobis. Infirmitas etiā corporis tenet nos, nec tenetur à nobis: infirmitas autem animæ non tenet nos, sed tenetur à nobis. Ideo illa infirmitas miseranda est, hæc odienda.

C Ergo rescindit legem, nō iustitiā legis. Non illam, quam in corde hominibus creando conscripsit, sed quam dictauit in libro cū populus vitulum adorasset. Non illā de qua dictum est: *Lex Domini irreprehensibilis est, cōuertens animas*. Sed illam de qua dictum est, *Lex iram operatur*. Vbi autem non est lex, non est prauaricatio. Quomodo ergo digna erat seruari, quam meruerunt peccata? Merito ergo placatus rescidit quod iratus dictauit. Nam si lex sublata non fuisset, nunquam spiritualis leprosus sanaretur: quia omnis qui sub lege

D viuit leprosus est. *Volo mandare, & confestim mundata est lepra eius*. Non ex quo tacta est lepra recessit, sed ex quo iussa est, ut ostēdatur, quia non propter effugationem lepræ tetigit eū, sed ut solueret legem. Alioqui, quantum ad lepram sufficiebat sermo tantūmodo: sed neque sermo necessarius erat, sed sola voluntas: ergo voluntas facta est

*Corporis infirmitas mi-
seranda est.*

*Infirmitas animæ non tenet nos sed tenetur à nobis.
Rom. 4.*

est propter leprosum, verbum autem propter spectantes. Nam si tacite eum curasset, tot adstantibus circa Christum, quis scire poterat cuius virtute sanatus est? Ideo ergo dixit, *Volo mundare*, ut omnes sciant quia illius virtute sanatus est, qui præceptum sanitatis emisit hoc quod dicit, *Volo*, voluntatis eius indicium, respiciens ad illud quod ille dixit: *Si vis*, quod autem dixit, *Mundare*, potestatis est præceptum, pertinens ad hoc quod dixerat ille, *Potes*.

Idacius Clarus aduersus Varimadum Arianum.

SI tibi dixerint. Idcirco minor est filius, quia Patrem rogasse dicitur. **R E S P.** Si is qui rogat minor est illo quem rogat, ergo Deus qui per Prophetam populum suum rogasse præscribitur, populo inferior cõprobat. Michea Propheta dicente: *Populus meus, quid feci tibi, aut in quo molestus tibi fui? responde mihi, quia eduxi te de terra Egypti, & de domo seruitutis liberaui te. & misi ante faciem tuam Moysen, Aaron, & Mariam in profectione: populus meus memento rogo, quid cogitauerit aduersum te Balah Rex Moabitum, & quid responderit ei Balaam Propheta filius Beor de Sethim.* Ut autem manifestaret Dominus pro quibus Patrem sæpius perorasset, in Euangelio approbat dicens: *Pater sancte, non pro ijs tantum rogo, id est, pro Discipulis, sed & pro ijs qui per verbum eorum credituri sunt in me.* Et iterum: *Pater sancte conserva eos in nomine tuo.* Nam cum ei leprosus ille dixisset: *Domine, si vis, potes me mundare*, non expectauit filius rogare Patrem, ut sanaretur infirmus, sed suam voluntarie impartiens medicinam, solo tactu curauit eum, in quo tantum ut curare-

A tur fidem inuenit dicens ei: *Volo mundare*. Item, dum eum cæci pro obscuritate sui luminis perorassent ut visum, reciperent, non ad potioris Patris auctoritatem curam distulit, sed secundum fidei meritum orbis extinctos, & perniciose olim obscuritate contextos, spontanea voluntate ad lucem suæ cognitionis adduxit dicens eis: *Secundum fidem vestram fiat vobis*, Dæmonium etiam, cuius nomen propter consortium multitudinis legio fuerat, non rogato Patre excludit, sed propria imperans potestate fugauit, & ab eis rogatus in porcos ire promisit. *Itē, muto, & surdo spiritui imperiali voce denunciāns.* Illico ut audiuit discessit, & nō dixit: *Rogo Patrem ut ex eas*, sed *Ego tibi præcipiū ut abscedas*. *Surde, inquit, & mute spiritus: Ego tibi præcipio, ut ex eas ab eo, & amplius non intro eas in eum.* **C** Audi adhuc eum, qui dixit, rogo, quemadmodum tãquam Patri imperans dicit alio Euangelij loco: *Pater, volo ut vbi ego sum, & isti sint mecum.* Filius deinde qui pro sibi credentibus in homine constituto, ut ante iam dictum est Patrem rogauit. Nunquid Patrem pro se ipso rogaret? Omnino nō habuit, quoniam non fuit in illo persona debilis vel infirma, quæ per deprecationem mereretur percipere medicinam. Nam si filius, ut adstruitis, à Patre minor fuisset, talia utique non diceret, quoniam qui potiori, *Volo*, dicit, inferior esse non potest.

Cerealis Episcopus aduersus Maximinum. cap. 7.

DE libera Filij potestate sic docetur in Euangelio. dicit: *Pater volo, ut vbi ego sum, & isti sint mecum.* Non dixit, peto. Non di-

Divina in Christo potē
ti.

Ioan. 17.

Libera filij potestas.

xit in Euangelio ad leprosum, peto, sed *Volo mundare*. Item in Euangelio ad Petrum, Deum se peteret ut ambularet super aquam, ait Iesus: *Veni*. Non rogauit, sed venit dixit. Item ad Chananzam mulierem dixit: *Nō sum missus nisi ad oues, quæ perierant domus Israelis*. Gētilis erat mulier, tamē quia voluit, præstitit beneficium & sanauit filiam eius, ad quam se missum non esse dixerat: Non enim ad gentes sed ad Iudæos erat destinatus Christus: tunc dixit: *O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia eius ex illa hora*. Ad quam se missum non esse dixerat, quare concedebat beneficium ei? Ergo vides, quia quæ voluit fecit, nō quæ alius imperauit. Itē, in Psalmo de Christo dicit: *Omnia quæcunque Dominus voluit fecit in calo & in terra, & in mari, & in omnibus abyssis*. Non dixit, quæcunque petiuit.

Cyrill. Dialog. de Trinitate, lib. 6.

IGITUR si nō est Filius, virtus Patris, adoptiuam autem & ipse virtutem habens similem facturis, operatus est super terram mirabilia: Dixeris: Quomodo nō eum quis arguerit, & valde merito? Nō enim voluit increpare dicentem leprosum: *Domine si vis, potes me mundare*. Remouens quodā modo ab eo ignorantiam indignam prompte pollicebatur, imo iam & parabat incipere petitionem. Volo enim dicebat mundare: quosdam vero cæcos, quoniam accurrentes dicebant, *Miserere nostri Domine fili David*. Rogauit iterum: *Quid vultis ut faciam vobis*. Petētibz vero sibi desideratum lumē concedi, reddebat nihil moratus. Quanuis quid non magis oportebat dicere leproso: *Vis Pater, mū-*

A dare, & priuatis visus: quid vultis ut faciat vobis Pater? An non melius dicemus consuluisse, simul & fecisse sanctos Apostolos, excutientes à se gloriam valde benē ne viderentur propria virtute & operatione efficere posse diuina signa, dicebant enim assidenti ad spaciosam portam: *In nomine Iesu Nazareni, surge & ambula*: Alteri quoque: *Ænea sanet te Christus*. Miramur per hoc quibusdam factis efficaciam manifestē dicebant: *Viri Israelitæ quid admiramini super hoc, velin nos, quid respicitis quasi propria virtute vel pietate fecerimus hūc ambulare?* Existimabant in Christum referendam gloriam & non in seipso. Quoniam Christus gratiæ & efficaciz, quæ in illis, fons quidam, quasi summus & radix vere erat. Nam quoniam præ alijs prælegerat & proposuerat eos Dominus ad Apostolatū, diuinis statim honestans muneribus, & absque laboribus posse efficere diuina opera tanquam Deus concedens, inquit: *Infirmos curate, leprosos purificate, demonia eijcite, gratis accepistis gratis date*. Itaque optime & pulchritudine intelligentes quis virtutis suæ dator & præfectus, ipsi nobilitatis gloriam plexunt, semper acclamantes infirmis: *In nomine Iesu Christi Nazareni surgite*. **D** Ad quem & Diuinus noster Psalter cantat, dicēs: *Gloria virtutis eorum tu es, & in nomine tuo exultabunt toto die*. An non laude dignissimū esse dicis, quod sancti Apostoli senserint, & valuerint in suis efficacis Christo summam gloriam dari?

Ambrosius de fide, lib. 2. c. 3.

SCIVIT sanctus Apostolus Petrus Iesum in potestate habere quæ vellet, & ideo cum vide-

Matth. 4.

Acto. 9.

Matth. 10.

Psal. 88.

rec

Matth. 14.

ret ambulare cum supra mare, ait: *Domine si tu es iube me venire supra aqua.* Petrus credidit, quia si Christus iubeat naturæ possit conditio mutari, ut humanis se subiiciat vnde vestigijs, & discrepantiū naturam possit conuenire concordia. Petrus poscit ut iubeat, non ut roget Christus. Christus nō rogauit, sed iussit, factum est: & Arrius contradicit? Quid est tamen quod Pater velit, & filius nolit: aut filius vellit, & Pater nolit? Pater quos vult viuificat, & filius quos vult viuificat, sicut scriptum est. Dic nunc quos viuificauerit filius, & Pater viuificare noluerit? cum autem filius quos velit viuificet, & operatio vna sit, vides quia non solum filius voluntatem Patris, sed etiam Pater filij faciat voluntatem. Quid est autem viuificare nisi per filij passionem? Passio autem Christi est voluntas Patris. Quos ergo filius viuificat, per Patris viuificat voluntatem, vna igitur est voluntas. Quæ autem voluntas Patris: nisi ut veniret Iesus in hunc mundum, & nos mundaret à vitijs? Audi leprosum dicentem: *Si vis, potes me mundare.* Respondit Christus, *Volo,* & statim secutus est effectus sanitatis. Vides quia filius arbiter suæ voluntatis est, & Christi voluntas eadem quæ Paterna est, quanquā cum dixerit: omnia quæ Pater habet mea sunt, sine dubio quia nihil excipitur, quam Pater habet, eandem habet & filius voluntatem. Vna ergo voluntas, vbi vna operatio.

Ioann. Damascenus de orthodoxa fide, lib. 5. cap. 5.

De actionibus quæ sunt in Domino nostro Iesu Christo.

A **D** VAS autem actiones dicimus in Domino nostro Iesu Christo. Habuit enim ut Deus & Patri consubstantialis, similem Diuinamque actionem. Et ut homo factus & nobis consubstantialis; humanæ naturæ actionem. Sciendum igitur quod aliud est actio, aliud actiuum, aliud actus, & aliud agens. Actio enim est efficax & substantialis naturæ motus. Actiuū: natura ipsa, ex qua actio prodit. Actus actionis absolutio, & res ipsa gesta. Agens autē, quod vitur actione, id est, hypostasis. Dicitur etiam actio actus, & actus actio, quemadmodū creatio creatura. Sic enim dicimus, omnis creatio, omnis creaturas ostendentes. Sciendum etiam quod actio motus est, & fit magis quam agat: quemadmodū Dei loquus inquit Gregorius de Spiritu sancto. Si quidem actio est, agatur, scilicet, non ager, & simul atq; acta fuerit, quiescit. Agnoscere etiam oportet quod vita actio est. Et actio animalis est omnis animalis dispensatio, siue nutritiua, siue augmentatiua, id est, vegetatrix & motus secundum locum, & secundum sensum & mentem, & libera arbitrarique motio. Et quicquid ab aliqua virtute proficitur actio dicitur. Si igitur hæc omnia in Christo intuemur, igitur & in ipso humanam actionem asruemus. Actio etiam dicitur prima in nobis constituta intelligentia. Et est simplex & sine habitudine actio, mente secundum seipsam occulte proprias intelligentias porrigente sine quibus, ne mens quidem intellectus ve iuste vocabitur. Dicitur & rursus actio, ipsa per prolationem sermonis manifestatio, & intelligentiarum explicatio. Et ipsa amplius sine habitudine considerata & ex intelligentia & sermone

Duplex in
Christo actio

Vna est voluntas
in Patre,
& Filio.

mone composita. Sed & ipsa habi-
tudo, quā habet faciēs ad id quod
fit, actio est. Et id ipsum etiā quod
perficitur absoluiturque actio di-
citur. Et hoc quidem solius ani-
mæ est. Hoc autem, animæ vten-
tis adminiculo corporis: hoc cor-
poris intellectualiter animati:
Hoc autē est quod actione absol-
uitur. Nā mens præconcepit quod
futurum, & sic per corpus opera-
tur. Est igitur principatus animæ:
nam vtitur vt organo corpore, du-
cens ipsum atque regens. Alia au-
tem est corporis actio, quod duci-
tur ab anima, ac mouetur. Quod
autem à corpore perficitur, ta-
ctus est, & continentia, & facti ve-
luti circumdatio. Animæ verò ve-
luti facti formatio & figuratio.
Sic & in Domino nostro Iesu
Christo, miraculorum virtus, Di-
uinitatis ipsius fuit actio. Et ab
eius humanitate perfectum, & res
gesta fuit panum fractio, & quod
à leproso auditum, Volo. At vero
à Diuinitate gestum panum tra-
ctio & leprosi mūdatio. Per vtra-
que enim & animæ & corporis a-
ctiones, vnam & eandem congeni-
tam & æqualem demonstrat sui ip-
sius Diuinam actionem. Quemad-
modum enim vnitas naturas cog-
noscimus, & se inuicem immican-
tes, & earum differentiam non ne-
gamus, sed & numeramus, & easdē
inseparabiles agnoscimus: sic &
voluntatum & actionum coniun-
ctionem cognoscimus, & indiffe-
rentiam agnoscimus, & numera-
mus, & diuisionem haud quanque
inducimus. Et quenadmodum ca-
ro deificata est, & transmutatio-
nem suę naturæ non est passa, hūc
in modum & voluntas, & actio, &
deificatæ & proprios non egressæ
terminos. Vnus enim est & hoc
& illud existens, id est, deus & hu-
manus volens & agens. Duas igi-

A tur actiones in Christo astruere
necessarium est propter duplicem
naturam. Nam quorum natura di-
uersa, illorū diuersa actio. Et quo-
rum diuersa actio, illorum & di-
uersa natura. Et aduerso. Quorum
natura est eadem, horum & actio
est eadem. Et quorum actio vna,
horum quoque & substantia vna
est, secundum diuinorū interpre-
tes patres. Necesse est igitur duo-
rum alterum, aut vnam actionem
B in Christo dicentes, vnam dicere
& substantiam. Aut si veritati ad-
hæremus, & duas substantias se-
cundum Euāgelium & Patres no-
stros cōfitemur, duas etiam actio-
nes identidem illos sequentes cō-
fiteri. Consubstantialis enim exi-
stens Deo & Patri, secundum Di-
uinitatem, æqualis erit secundū
actionem. Et consubstantialis no-
bis existens secundum humanita-
tem, æqualis erit secundum actio-
nem. Dicit enim beatus Grego-
rius Nyssænorū Episcopus. Quo-
rum actio vna horum omnino est
virtus eadem. Nam omnis actio,
C virtus est perfectio.

*Idem ibidem cap. 17. De
Deificatione naturæ carnis
Domini, & voluntatis.*

D EST scire opere precii, quod
non secundum transmutatio-
nem naturæ, aut versionem, aut
alienationem, aut confusionem,
caro Domini deificata dicitur, si-
mul Deus & Deus, facta, vt Diui-
niloquus inquit Gregorius. Quo-
rum hoc idem Deificauit, illud ve-
ro Deificatum est, ausim dicere,
homo theon, id est, simul Deum.
Et hominem fieri quod vngit, &
Deum quod vnctum: hec enim nō
secundum transmutationem, sed
secundum dispensatoriam vnio-
nem.

*Quorum vna
est actio vna
est substantia.*

*Miraculorū
virtus diuini
talis est actio*

nem. Secundum hypostasim, dico secundum quam inseparabiliter Deo verbo vnitur, & in se inuicem naturarum ingressione immanationemque quemadmodum dicimus ferre ignitionem. Nam vt humanationem sine transmutatione & versione confitemur, ita & factam Deificationem carnis glorificamus. Nec enim idcirco, quod Verbum caro factum est, à terminis propriæ Diuinitatis excessit, neq; ab ijs quæ Diuinitati adsunt Deo decetibus glorificationibus, sed & neq; caro Deificata, à propria versa est natura, aut à naturalibus proprietatibus. Manserunt enim & post vnionem naturæ inconfusa & earum proprietates illæ, caro autem Domini Diuinis actionibus ditata est, propter purissimam ad Verbum vnionem, id est, hypostasim, nequaquam naturalium proprietatum excidentiam subsistens. Non enim secundum propriam actionem, sed propter vnitum sibi verbum Diuina operatur, verbo per eam, propriam manifestante actionem. Nam & vrit ignitum ferrum, non naturali ratione vsuam possidens actionem, sed ex vnione ignis ad ferrum illud obtinet, ipsa igitur mortalis erat propter seipsum, & viuificans propter vnionem ad verbum secundum hypostasim. Simul quoque pacto & voluntatis Deificationem, non vt transmutata naturali motione dicimus, sed vt vnita Diuinæ ipsius & omnipotenti voluntati, & facta Dei humanitati voluntas. Vnde cum voluit latere non potuit, Deo verbo complacente per se ipsum demonstrare in ipso veraciter esse humanæ voluntatis infirmitatem. Volens autem, leprosi operatus est emundationem propter vnionem ad Diuinam voluntatem. Sciendum autem

A quod Deificatio naturæ & voluntatis, quam apertissime manifestatiuum est, & demonstratiuum duarum naturarum, & duarum voluntatum. Nam perinde atque ignitio non transmutat igniti naturam, in eam quæ est ipsius ignis, sed ostendit quod ignitur, & quod ignit, & non vnus sed duorum est ostensiuus. Ita & Deificatio, non vnā naturam constituit compositam, sed duas, & vnionem secundum hypostasim. Dicit enim diuino loquus Gregorius. Quorum hoc quidē Deificauit, illud vero Deificatum est. Quorum dicens, & hoc quidem, illud vero, duo demonstrauit.

Theophylactus in Matth.

cap. 8.

C **A**T TIGIT leprosum, ostendens quod nō obnoxius sit legi, quæ præcipit ne tangatur leprosus, sed Dominus eius sit, & quod mundo nihil sit immundū, & quod sancta eius caro sanctificationem communicet. Fugiens autem gloriam, iubet vt nulli dicat, sed ostendat se Sacerdoti: Nam nisi Sacerdos mundum pronunciasset, extra ciuitatem illi manendum fuisset. Præcepit quoque vt offerat donum in testimonium Iudæis, hoc est, quādo me arguūt, vt destructorem legis, tu mihi testis eris, qui nunc visus es à me, vt offeras ea quæ in lege perficiuntur.

Dominus leprosis se ostendit Christus.

Hieronymus in Matthæum.

Simulque considera, quā humilis & sine iactantia responsio. Ille dixerat, Si vis, Dominus respondit, Volo, ille præmiserat, potes me mundare. Dominus iungit & dicit, mundare. Nō ergo vt plerique

Lati-

Latinorum putant, iungendum est: & legendum, *Volo mundare*: sed

A separatim ut primum, dicat: *Volo*: deinde imperet, *mundare*.

TEXTVS.

E ait illi Iesus: Vide nemini dixeris: sed vade ostende te Sacerdoti, & offer munus tuum, quod praecepit Moyses in testimonium illis.

Tertullianus aduersus Marcionem, lib. 4.

I autem Eliseus Prophetæ Creatoris vnicum leprosum Naaman Syrum extot leprosis Israelitis emundauit, nec hoc ad diuersitatem facit Christi, quasi hoc modo melioris, dum Israelitem leprosum emundat extraneus quem suus Dominus emundare non valuerat Syro, facilius emundato significat per nationes emundationis in Christo lumine eorum quæ septem maculis capitalium delictorum inhorrent, idolatria, blasphemia, homicidio, adulterio, falso testimonio, fraude. Quapropter septies quasi per singulos titulos in Iordane lauit: simul & tu totius hebdomadis caneret expiationem, & quia vnius lauacri vis & plenitudo Christo soli dicabatur, facturo in terris sicut sermonem compendiarum, ira & lauacrum. Nam & hoc opponit Marcion: Eliseum quidem materia eguisse, aquam adhibuisse, & eam septies: Christum verbo vero solo, & hoc semel functo curationem statim representasse: quasi non audeam & verbum ipsum in substantiam creatoris vindicare. Nullius rei non ille prior author, qui prior incredibili plane ut potestas creato-

B ris verbo remedium vitij vnius operata sit, quæ verbo tantam mundi molem semel protulit? Vnde magis dignoscitur Christus creatoris, quæ ex verbi potestate? sed ideo alius Christus, quia aliter quam Eliseus, quia potentior Dominus famulo suo. Quid constituis Marcion pro inde res agi à seruis quemadmodum ab ipsis Dominis? Non times ne in dedecus tibi verat, si ideo Christum negas Creatoris, quia potentior fuerit famulo creatoris, qui ad Elisei pusillitatem maior agnoscitur, si tamen maior, par enim curatio, licet distet operatio. Quid amplius præstitit tuus Christus quæ meus Eliseus? Imo quid magnum præstitit tui Christi verbum? cum id præstiterit quod suus creatoris. Secundum hæc cætera quoque occurrunt. Quantum enim ad gloriam humanæ auersionem pertinebat, vetuit eum diuulgare. Quantum autem ad tutelam legis, iussit ordinem impleri. *Vade, ostende te Sacerdoti, & offer munus quod præcepit Moyses.* Argumenta enim figurata, ut puta Prophetæ leges adhuc in suis imaginibus tuebatur, quæ significabant hominem quoddam peccatorum, verbo mox Dei emaculatum, offerre debere munus Deo ad templum, orationem scilicet, & actionem gratiarum apud Ecclesiam, per Christum Iesum

Septem macula capitalium delictorum.

sum Catholicū Patris Sacerdotē. Itaque adiecit, *Ut sit vobis in testimonio*, sine dubio quo testabatur se legē non dissolvere sed implere, quo testabatur se ipsum esse, qui morbos & valetudines eorū susceperat annuntiabatur. Hanc tā cōgruentē & debitā interpretationē testimonij, adulator Christi sui Marcion, sub obtentu mansuetudinis & lenitatis quærit excludere. Nam & bonum, inquit, præterea sciens omnem qui lepra esset liberatus solennia legis executurū, ideo præcipit. Quid tū? Perseveravit in bonitate, id est, permissione legis, aut non? Si enim perseveravit, nusquam destructor erit legis, nec Dei alterius habebitur, cessante legis destructione per quā alterius Dei vindicatur. Si nō perseveravit bonus destruēdo postea legem, falsum ergo testimonium postea collocavit apud illos incurratione leprosi: deseruit enim bonitatē, dūm destruit legē. Malus iam, quando legis eversor: si bonus cum legis indultor. Sed & eo quod inclulit legi obsequium, bonam legem cōfirmavit. Nemo enim malo obsequio patitur. Ergo & sic malus, si obsequiū malæ legi indulsit: & sic deterior si bonæ legis destructor advenit. Prout sciens omnem qui lepra liberatus esset, ita facturum, ideo præcepit manus offerre, potuit & non præcipisse quod sciebat ultro futurū. In vanum ergo descendit quasi legem destrueturus, cum cedit obsequutoribus legis. Atquin quasi sciens formam eorum magis ab ea auertendos prævenire debuerat, si in hoc venerat. Cur enim nō tacuit, ut homo solo suo arbitrio legi obediret? tunc enim aliquatenus posset videri patientiæ suæ præstitisse, sed adiecit etiā auctoritatem suam exaggeratam

A testimonij pondere: cuius iam testimonij nisi legis assertæ? Certe nihil interest quomodo firmaverit legem, siue qua bonus, siue qua superuacuuus, siue qua patiens, siue qua inconstans, dūm se Marcion de gradu pellam. Ecce præcepit legem impleri. Quocunq; modo præcepit, eodem potuit etiam illam præmisisse sententiā: *Non veni legē dissolvere, sed adimplere*. Quid ergo tibi fuit de Evangelio erasisse quod saluum est? Confessus es enim præ bonitate fecisse illum quod negas dixisse. Constat ergo dixisse illum, quia & fecit & te potius vocem Domini de Euāgelio eradicasse, quā nostras iniecis-

August. questionum Evangelicarum, lib. 2. quest. 3.

Q V O D Dominus dicit Leproso mundato: *Vade, ostende te Sacerdoti, & offer munus pro emundatione tua sicut præcepit Moyses in testimonium illis*. Hic videtur approbare sacrificium, quod per Moysen præceptum est, cum id non recepit Ecclesia. Quod ideo iussisse intelligi potest, quia nōdum esse cæperat Sacrificium Sanctum Sāctorum, quod corpus eius est. Nōdum enim in passione obtulerat holocaustū suum, quo sacrificio confirmato incredentibus populis, templum ipsum eversum est, ubi illa sacrificia offerri solebant. Hoc autem factum est secundum Prophetiam Danielis: non enim apportebat auferri significātia sacrificia, priusquam illud quod significabatur confirmatum esset contestatione Apostolorum prædicantium, & fide credentium populorum.

(2)

August.

Christus quā
re Moysi. le-
gem serva-
bat.

Dan. 9.

*August. contra aduersariū A
legis & Prophetarum lib.*

1. cap. 15.

NAM si Sacrificia quæ in illo templo secundum veterem legem offerebantur Deo, tamquam idolorum Sacrificia damnerentur, vel tanquam dæmonijs immolata, nullo modo ipse Dominus Christus leproso, quem mundauerat, diceret. *Vade ostende te Sacerdoti, & offer munus quod præcepit Moyses in testimonium illis.* Nondum enim dederat pro sacrificijs illis omnibus sui corporis Sacrificiū, nondum suscitauerat sui corporis templum. Nec de illo templo eijciens eos quibobes & columbas vendebant, diceret. *Domus mea, domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum.*

Luce, 19.

*Hieronymus in Matthaum
lib. 1. cap. 8.*

Multis rationibus leprosum mittit ad Sacerdotem.

VARIAS ob causas mittit eum ad Sacerdotem. Primum, propter humilitatem, ut Sacerdotibus deferre honorem videatur. Erat enim lege præceptū: ut qui mundati fuerant à lepra, offerrent munera Sacerdotibus. Deinde ut mundatum videntes leprosum, aut crederent, Saluatori, aut non crederet. Si crederet Saluaretur, si non crederent, inexcusabiles forent. Et simul ne quod in eo sæpissime criminabatur, legem videretur infringere.

*Chrysost. in posteriore expositione in 8. cap. Matth.
homil. 21.*

NON sic intellige, quia hoc Moyses præcepit in testi-

monium illis, sed vade et offer in testimonium illis. Non dixit, vade ostende te Sacerdotibus, & nemini dixeris: sed primo, nemini dixeris, & vade ostende te. Non enim semper iubet illum tacere, sed quandiu ostendat se Sacerdotibus, ne forte si ante alicui nunciaret, de verbo in verbum audirent Sacerdotes, & occasione habentes lepræ propter odium & inimicitiam Christi, expellerent eum de populo quasi leprosum, non recipientes mundatum. Ideo enim iubet offerri munera, ut si postmodum vellent eum expellere, diceret eis, munera quasi à mundato suscepistis, & quomodo me quasi leprosum expellitis? Si leprosus adhuc fui, munera accipere non debuistis quasi à mundato: si autem mundus factus sum, repellere non debetis quasi leprosum. Eadem aliter. Omnia opera curationum Christi habent in se mysteria dispositionum Dei absconditarum. Ideo corporalia quidem curationum eius commoda & illorum fuerunt tunc, & modò sunt nostra: spiritualia autem forsitan nostra tantummodo. Igitur hic leprosus, qui post verba doctrinæ, confestim quasi iam præparatus accessit ad curam, in figura fuit populi Iudaici, deorsum quidem consistentis: quia populus erat: audientes autem verbum quod dictum fuerat sursum, & credentis, & adorantis, & complectentis. Omnis enim qui verbum Dei adoratur, æstimans & ipsum esse diuinum, & complectitur illud cordis affectu, sine dubio & verbum Dei tangit animam eius. Nec enim possibile est, ut anima, quæ complectitur verbum, non tægatur à verbo: cum autem tetigerit eam verbum, à lepra infidelitatis eam mundat, secundum quod scriptum est:

Quare leproso munera offerre iussit.

10. m. 15.

Et

Joan. 15.
Act. 15.

Et vos mundi estis propter verbum quod loquutus sum vobis. Et Petrus in Actibus: *Munda, inquit, corda eorum per fidem.* Propter quod & populus, qui in lege degerat austeram, & gratiam nondum erat expertus, de potentia quidem eius firmiter credidit, secundum traditionem patrum suorum, de misericordia autem dubitavit, dicens: *Si vis potes me mundare.* Nam lex potentiam quidem Dei sufficienter tradebat, misericordiam autem eius non satis aperte. Propter quod, & Dominus cognoscenti potentiam Christi secundum legem, quam dederat ad implevit, ut misericordiam gratiae eius cognoscere, dicens: *Volo, mundare.* Et praecepit ei, ut offerret munera, secundum quod praeceperat Moyses. Quae illa? *Part turturum, aut duos pullos columbarum.* Omnis enim iustitia in his est duobus: in abstinentia rerum malarum, & in opere rerum bonarum. Par turturum, ergo iubet populum ab infidelitate mundatum, sanctitatem offerre Deo in abstinentia rerum malarum: quoniam castitas spiritualis animae abstinentia est malorum, ut non coeat cum spiritu alieno, nec inspirationis eius suscipiat semen, ne generet opera similia spiritui malo. Per columbam autem omne opus significat bonum, nascens ex charitate: quoniam charitas omne opus generat bonum. Qui ergo proximum suum diligit sicut se, nullum bonum subducit proximo suo, sicut nec sibi. Cum ergo has duas iustitias impleverit quis, ab omni malo se abstinens, quod est castitatis: & omne bonum faciens, quod est charitatis: manifestus efficitur ille talis, quia ab infidelitatis lepra

Luce. 12.
Incolubis vel
turtur. quid
significaba-
tur.

Charitatis
virtus.

A mundatus est. Sic enim populus emundatus. Et talia sacrificia offerens Deo, factus est in testimonium contra incredulos Sacerdotes, qui gloriantes in litera legis, repulerunt authorem legis, purificantem populum à peccatis, quem lex purificare non potuit. Et tu si complexus fueris verbum Dei cordis affectu, & tuam nihilominus animam tangit verbum quoniam: *Diligentes se diligit,* sicut dicit in Proverbijs Salomon. Et ab omni te infidelitatis lepra mundat. Cum autem te emundaverit, praecepit tibi, ut Sacerdotibus te ostendas mundatum, castificans te ipsum ab omni coinquinatione operis malis, & expandens charitatem tuam ad omnes per opera bona, ut per haec sacrificia à Sacerdotibus cognoscaris, quia mundatus es cum viderint te non facientem alteri, quod pati non vis, sed adhuc & facientem omnibus quae tibi vis fieri. Si autem harum iustitiarum sacrificia non obtuleris Deo, manifestus es omnibus, quia non es mundatus, sed adhuc in priore infidelitate manes leprosus.

Prover. 3.

Chrysost. in priore expositione in 8. cap. Matth. homil. 26.

D S V N T Quidam, qui opinantur hoc eum propterea iussisse, ne scilicet per malitiam Sacerdotes non eum diceret fuisse mundatum. Quod qui putant, stultissimè atq; ineptissimè suspicantur. Nō enim sic eum ille mundaverat, ut emundatio ipsa esse ambigua: sed & perfecte omnino mundavit, & nulli hoc eum iussit etiam fateri, docēs quàm esset alienus ab aura gloriae, pompaq; iactantiae. Et certe

Quare Chrysostomus ostendi Sacerdotibus infertile profum.

V nouerat,

nouerat, quia non esset ille taciturnus, sed passim tam grande beneficium prædicaturus, & tamen quantum in ipso est, fugit ostendere quod fecerat. Et quenadmodum, inquit, alibi publicari talia ipse præcipiat, non contra se veniens, nec dictorum compugnantia, sententias suas destruens se curatos à se gratos quoque esse ipse præcipiens? Non enim semetipsum prædicari iussit, sed dari gloriam Deo, ut per leprosum gloriæ atque iactantiæ renuntiandum doceret, & per illum quem à legione mundaauerat, gratias nos Deo referre commoneret, eiusque beneficia confiteri, atque ut ostenderet semper ex mirabilibus suis laudem, non nisi Deo esse refferendam. Quia enim homines, quandiu quidem grandi aliqua ægritudine detinentur, Dei sæpe meminerunt, morbo autem liberati grauius obfidentur langore desidiæ. Incircò præcipiens, ut & ægroti viderelicet, & sani Deum iugiter recordemur, ei, quem curauerat, ait: Da gloriam Deo. Qua vero de causa iussit, ut se ipsum ostenderet Sacerdoti, & munus offerret? Ut legem utique rursus impleret. Non enim ubique illam resoluit, sed nunc quidem illud, nunc istud efficit, tum futuræ viæ Philosophiæ præstruendo, tum impudentissima Iudeorum ora frenando, & infirmitati eorum necessaria condescensione medicando. Et quid omnino mirari, si hoc in prædicationis suæ fecit exordio, quando & Apostoli, quos certe ad gentes præcepit, per quos & doctrinæ ianuæ toti prorsus orbi iussit aperiri: & excludi legem, & instituta præceptorum vocari, omniaque fere vetera cessare inueniuntur: aliquando quidem custodire legem, aliquando

A vero transcurrere. Et quid hoc, inquit, ad legis videtur spectare, custodiam, si dixit: *Ostende te Sacerdoti*: imò vel maximè? Erat quippe lex vetus, ne leprosus de emundatione sua ipse decerneret, sed ut cõspectui Sacerdotis se offerret, & prouationem suam oculis eius exponeret, atque ex illius sententiâ in numerum mundorum rediret. Nisi enim dixisset Sacerdos leprosum esse mundatum, adhuc cum immundis erat extra castra mansurus. Propter quod ait: *Ostende te ipsum Sacerdoti, & offer munus, quod præcepit Moyses*. Nō dixit: quod ipse præcipio: sed eum interim ad legem remisit, vndique ora obloquendum consuendo. Ne enim eum diceret rapuisse gloriam Sacerdotum, opus quidem impleuit ipse, probationem vero permisit illis, quibus etiam de signis suis iudicandi tribuit potestatem: ac fidiceret. Tā procul sum, ut vel Moyse videar, vel Sacerdotibus repugnare, ut eos, quos ipse curauit, ad iudiciū illorum remittam.

C Quid vero est quod ait: *In testimonium illis*? In redargutionem profecto, in accusationem, atque documentum, si peruersa voluerint esse sententiæ. Qui enim dicebant, ut seductorem atque deceptorem iure persequimur: tu, inquit, mihi in illo tempore in testimonium eris, quod à præuaricatione sum legis alienus: quippe cum te curauerim, ad legem remitto, atque ad sententiā Sacerdotum, quod certe erat honoratis legem, & Moyse præcepta veneratis, nec antiquis dogmatibus resistentis: si vero nihil iam illis obsecratio ista præstabat, hinc quoque maximè possumus quātus penes illū sit honor legis agnoscere, quia & præuidens, nullum iam eos fructum de obseruatione eius habituros, tamen, quæ pertinebant ad illam, cuncta prorsus implebat. Nā & hoc

totum

Ad iudiciū
Sacerdotum
se submitit
Christus.

totum utiq; præsciebat, & illud nihilominus imperavit, nō ad instructionem illorum, nec correptionē profecto: sed in testimoniū illis, hoc est in accusationem, atq; in redargutionem illorū, qui me legis esse aduersarium mentiuntur: quæ à me, inquit, etiā facienda erāt, facta sunt omnia. Nam & præsciens vos absque emundatione mansuros, ne siquidem quæ facere oportebat omisi: vos ve-

ro in malitiæ vestræ continuatione durastis. Tale est quod alibi dicit: *Prædicabitur hoc Euangelium in vniuerso mundo, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consumatio.* Quibus gentibus? non obedientibus, scilicet, nec Euangelio cōsentientibus, ne enim aliquis diceret cui rei gratia omnibus prædicatur, si omnes credituri non sunt?

Matth. 24.

TEXTVS.

¶ *VM Autem introisset Capharnaum, accessit ad eum Centurio, rogans eum, et dicens. Domine, puer meus iacet in domo paralyticus, & male torquetur. Et ait illi Iesus. Ego veniam & curabo eum.*

Chrysost. in priori expositione in cap. Matth. 8. homil. 27.

Leprosus quidam, ut audistis, cum à monte Iesus descēdisset, ad eum accessit: Centurio autem hic cum iam in Capharnaū introisset aduenit. Quoniam igitur de causa, nec hic, neq; ille ad montem conscenderunt? non negligentia profecto, cū vterq; fide ferueret: sed ne prædicanti obstreperent, accessit itaq; verecūde Centurio, ac ait: *Domine, puer meus iacet in domo paralyticus, & male torquetur.* Excusando se, ut quidam aiunt, causam adiecit, qua de re puerum non adduxit. Quippe cum non fuerit facile paralyticum, qui doloribus non paruis vexaretur, & vltimos iam spiritus traheret, longius deportare. Quod enim in vltimis esset Lucas significauit, dicens: *Et erat moriturus.* Ego autem id ardentissime illius fidei signum dixerim. Multo enim

A profecto maiorem istius, quā eorū qui per tectum immiserunt, fidē arbitror, quia enim nō dubitabat, vel solo Dñi verbo iacentem excitari posse, idcirco minime deportandū putauit. Cur igitur Dominus, quod nusquam ante fecerat, hic peragat? Nam cum ubiq; voluntati tantummodo supplicantium obtemperaret, hic non curaturum se solum, sed domū quoq;
B Centurionis profecturum pollicetur. Certe id ita facit, ut quāta sit Ceturionis fides perdiscamus: nisi enim ita fecisset, sed illico puerum donasset, sincera illius, feruensq; fides ignota nobis fuisset. Idipsum etiā in Phænissa muliere, quāuis cōtrario quodā modo per fecit. Hic enim nō vocatus vltro se domum pollicetur profecturum, ut tu eximiam Centurionis fidem & præcipue humilitatem perdiscas: At vero in Phænissa negauit se facturum, quod petebat, & illam cōstanter iterum atq; iterum petentem perterrituit. Cū

V 2 enim

Magna Centurionis fides

Luce. 7.

enim sapiens, potensque medicus sit, non ignorat contraria ex contrariis facile elicere; ita hic viro se iterum offerendo Centurionis, ibi vero pro rogando, & quasi retinendo, mulieres fidem cunctis apperuit: sic & Abraham quoque facit dicens: *Non celabo puerum meum Abraham*, ut nos summam eius charitatem percipiamus, & quanta, vel erga Sodomitas usus prouidentia fuerit: sic denique qui ad Loth missi erant, ingredi ad ipsum volebant, ut inaudita ipsius hospitalitas non lateret.

*Chrysost. in posteriori expositione in 8. cap. Matth.
homil. 22.*

Posthac autem cum venisset in Capharnaum, accessit ad eum Centurio, rogans eum, & dicens: *Domine, puer meus iacet in domo paralyticus, & male torquetur*. Postquam Dominus populum docuit super montem, leprosum mundauit sub monte, posthac venit in Capharnaum, in ministerio, post Iudæorum mundationem venit ad gentes. Et ecce Centurio quidam accessit ad eum rogans. Centurio, primus fructus ex gentibus, ad cuius fidei comparationem omnium fides infidelitas est inuenta. Hic neque Christum audiuit docentem, neque leprosum cum mundaretur aspexit, sed audita tantummodo sanitate leprosi, plus credidit quam audiuit. Ille enim seipsum obtulit dicens: *Si vis potes me mundare*. Fidei quidem sunt hæc verba, non tamen magnæ, quoniam talia verba dici poterant etiam hominibus sanctis: qualis fuit Eliseus, qui leprosum mundauit, non manibus, sed præcepto. Iste autem Centurio non solum potestatis eius virtutem confessus est, sed

A ipsam diuinitatis eius naturam cognouit. Non enim quasi corporalem sanctum rogauit, sed quasi Deum, ubique præsentem, dicens: *Dic verbo & sanabitur puer meus*. Quasi qui poterat etiam absentium infirmitatibus imperare. Erat enim iste Centurio in mysterio gentium futurarum, quæ neque legem, aut Prophetas, legerant, de Christo, neque ipsum Christum mirabilia facientem viderant, sed iustitiam legis, quam in libris non legerant, in corde senserunt: & Christum, quem oculis non viderant, mente viderunt: ostendentes in se, quoniam scripturæ ad præiudiciū peccatorum factæ sunt, non ad necessitatem sanctorum, quia rectis & fidelibus scripturæ necessariae non sunt, dicente Apostolo: *Lex non est posita iusto, sed iniustis*. Magistra enim omnis iustitiæ ipsa natura est hominum, & scriptura infalibilis de Deo creata sunt omnium rerum: quia nihil est creatum in mundo, per quod non manifestissime Deus ostendatur. Ideo elementa omnium rerum in hoc quidem tempore admonent homines de potentia Dei, in illa autem die iudicio suo condemnabuntur. Sciendum est autem quoniam Lucas per Sacerdotes ponit Christum à Centurione rogatum, Matthæus autem ab ipso Centurione. Diuersæ quidem species expositionum, unus autem expositionis est sensus. Ille enim per Sacerdotes exponens mysterium, demonstrauit, quoniam omnis petitio populi per Sacerdotes debet transmitti ad Christum. Iste autem rem ipsam exposuit, quoniam, & qui per Sacerdotes rogat Christum, recte ipse rogare videtur. Ex eo autem, quod & illi Sacerdotibus intercedentibus acquieuit, & hic ipso rogante promissus, manifestum est quoniam & illic non propter personam Sacerdotum ac-

Magistra iustitiæ natura.

1. Timoth. 1.

*Omni populi petitio per Sacerdotem ad Christum veni-
re debet.*

Centurio primus fructus ex gentibus collectus.

*Præclaras
Centurionis
virtutes des-
cribit.*

acquieuit, sed propter fidem ip-
sius Centurionis: ut sciamus quo-
niam in omni causa non inter-
cedentium merita, sed humiliter
petentium aspicitur fides. *Puer me-
us in domo iacet paralyticus & male tor-
quetur.* Quid primum miremur in
Centurione? Humilitatem, aut fi-
dem, aut sapientiam, aut bonita-
tem? Humilitatem, quia nec in do-
mo sua Christum suscipere dignū
se esse existimauit. Fidem autem,
quia credidit eū posse quod petijt.
Sapientiam, quia diuinum thesau-
rum absconditum in agro terreno,
nō acumine oculorum, sed men-
tis puritate, nullo demonstrante
prospexit. Bonitatem autē, quia pro
salute serui sic sollicitē festinabat
quasi nō dānum pecuniæ, sed salu-
tis passurus in morte illius. Puto
quod iste Centurio inter seruum
& Dominum, nullam differen-
tiam æstimabat: sciens quoniam,
& si dignitas in hoc seculo diuer-
sa est inter illos, vna est tamen
natura illis. Ideo magis Dei ima-
ginem honorabat in homine,
quā opus captiuitatis contem-
nebat in seruo: quod Deus nō se-
cundū suam iustitiā creando dis-
posuit, sed propter peccata homi-
num permittendo suscepit. Si tu
enim Dominus pretiū dedisti pro
seruo, Deus spiritum suum planta-
uit in eo. Quanto ergo maior est
spiritus Dei, quam pretium homi-
nis, tantō maius est quod ametur,
quā quod contēnatur in seruo.
Vide ergo ne forte si tu propter
pretiū tuū abusus fueris illo sine
timore Dei, Deus propter spiritū
suū rationē à te exigit sine mise-
ricordia. Audiant etiā & intelli-
gant serui, sicut enim habēt dñi,
quod imitētur in Cēturione, pro-
pter misericordiā: sic habēt & ser-
ui quod imitentur in puero, prop-
ter sinceritatē. Putas autē qualis

A erat ille puer, ut sic amaretur à Do-
mino? Secundū dilectionē Dñi me-
surate fidē serui. Nec enim possibi-
le era ut sine pretio bonorū mortū-
talē sibi dilectionē Dñi cōparaf-
set. Dñi ergo vobis debēt amorē,
propter cōmunē naturā, serui au-
tē debēt dominis suis timorē, pro-
pter ordinationē diuinā. Et in ser-
uis Christus amatur à dominis,
& in dominis Christus timetur à
seruis. *Et male torquetur.* Et si non
satis male torquebatur, tamen
æstimabat illum Dominus ma-
le torqueri, quia sic diligebat
eum. Nam vnusquisque quem di-
ligit, & si modice fuerit torcia-
tus, grauius eum putat habere
quam habet. Vide autem sapien-
tiam Cēturionis & fidem. Fidem
quidē, quia nō dixit veni, & salua
eum: sciens quia & illic constitui-
t⁹, & in omni loco fuerat præsens.
Nam quauis Christus videba-
tur esse in mundo propter dispen-
sationem carnis, tamen mundus
erat in Christo, secundum sub-
stantiam deitatis. Sapientiā au-
tem, quia non dixit, vel hic con-
stitutus sana eum: sciebat enim
quia potens est ad faciendum, sa-
piens ad intelligendū, misericors
ad exaudiendum, ideo infirmita-
tem tantummodo exposuit, reme-
dium autem sanitatis in potestate
misericordiæ eius dimisit. Nā &
medico corporali necessariū est,
tantummodo passionem exponere,
quid autem, aut quomodo fa-
ciat, ipse cognoscit. *Respondit Iesus,
ego veniam & curabo eum.* propter
multas causas, cum non peteretur
ut iret, promittit se ire. Primū qui-
dē, ut excitaret fidē ei⁹: hoc ipsum
respondere voluit, quod respōdit.
Nisi enim ille dixisset, veniam &
sanabo eū, nūquā iste respōderet.
*Nō sum dignus, ut intres sub tectū meū,
sed dic verbo, & sanabitur puer meus.*

*Quidam
dicunt
quod
tūm
Mutans erat
in Christo, se-
cundum deita-
tis substantiā.*

Matth. 15.

Hoc enim consilio & Chananæa clamante: *Filia mea male à demonio torquetur* respondit, quò erat factur? *Nò est bonũ tollere panẽ filiorum, & dare canibus:* Vt illa prouocata respòdeat: *Etiam Domine, nã & catulli de micis filiorum manducant.* Sic & huic respondit quod noltebat, vt quod volebat audiret. Deinde quoniã petitio Centurionis erat pro seruo, ideo ire proposuit: vt nos doceret, nò magnos colere, & modicos cõtemnere, sed pauperes & diuites similiter honorare. Si enim diuitẽ honoras, propter personã ipsius honoras eum: si autem pauperem honoras, propter personã Christi honoras. Propterea & in loco quodam, regulo postulante pro filio suo, non dixit: *Ego veniã & sanabo eum:* Sed quid? *Vade, filius tuus viuit.* Illic cum rogaretur, noluit ire, ne forte personam reguli videatur accipere, hic autem non rogatus promisit ire, ne videatur humilitatem serui cõtemnere. Illum ergo contempsit, quẽ dignitas subleuabat regalis: istũ autem honorauit, quem conditio humiliabat seruilis.

August. contra Faustũ Manicheum, lib. 33. cap. 7.

SED Contraria, inquit, inter se scripta eorum reperiuntur. Maligni malo studio legitis, stulti non intelligitis, cæci non videtis. Quid enim magnum erat ista diligenter inspicere, & eorũ scriptorum magnam & salubrem inuenire congruentiam, si vos cõtentio non peruerteret, & si pietas vos adiubaret? Quis vnquam duos historicos legens, de vna re scribentes, vtrumq;, vel vtrumlibet eorũ, aut fallere, aut falli arbitratu est, si vnus eorũ dixit, quod alius prætermisit? Aut si alter bre-

Auius complexus est, eandem tamen sententiam saluam integramque custodiens: alter autem tamquam membratim cuncta digessit, vt non solum quid factum sit, verum etiam quemadmodum factum sit intimaret? Sicut Faustus hinc Euangeliorum veritati voluit calumniari, quia Matthæus aliquid dixit, quod Lucas, cum idem narraret, dicere prætermisit: quasi negauerit Lucas dixisse Christum, quod cum scripsit dixisse Matthæus. Hinc omnino nulla vtrique quæstio fuit, nec hoc obijci, nisi ab omnino imprudentibus, & nihil harum rerum considerare volentibus, seu valentibus, potest. Illud sane & requiri inter fideles, & obijci ab infidelibus solet; sed etiam ipsis, vel parum eruditis vel nimis contentiosis, nisi admoniti resipuerint, quod Matthæus dixit. *Accessit ad eum Centurio rogans eum & dicens:* Lucas autem, *quod misertus ad eum seniores Iudeorum,* hoc ipsum rogantes de puero eius, qui ægrotabat, vt eum sanaret: & cum appropinquaret domui miserit alios, per quos diceret, non esse se dignum, vt in eius domum intraret Iesus, nec se ipsum dignum, vt veniret ad Iesum. Quomodo ergo secundum Matthæum, accessit ad eum rogans, & dicens: *Puer meus iacet in domo paralyticus, & male torquetur?* Hoc ergo intelligitur, Mattheũ breuiter sententiã suã verã integramque complexum, dicentem, quod Centurio accesserit ad Iesum, & non dicentem, vtrum per se ipsũ accesserit, an per alios: & quod ei de puero suo illud dixerit, non exprimendum, vtrum per se ipsum dixerit, an per alios: quid enim? Nonne talibus locutionibus humana plena est cõsuetudo, cũ dicim⁹ aliquẽ ad aliquid multũ acce-

Matth. 15.
Lucas 7.
Matth. 15.
Lucas 7.

Euangelista-
rum concor-
dia.

Diuites &
pauperes si-
militer hono-
randi.

Ioh. 4.

accessisse, etiam quem nondum dicimus peruenisse. Nonne & ipsam peruentiōem, cui quasi videtur non esse quod adducam possit, etiam per alios fieri vltatissime loquimur sæpe dicendo. Egit ille causam suam, peruenit ad iudicē: aut peruenit ad illum; Vel illum potentem, cum plerūq; id faciat per amicos, non viso copiosius ad quem quisq; dicitur peruenisse? Vnde etiam tales homines quicūque ad potentium quodammodo inaccessibiles animos, sicut per se ipsos, siue per alios ambitionis arte pertingunt, iam etiam vulgo peructores vocantur. Quid ergo, cum legimus, obliuiscimus quem admodū loqui soleamus? An scriptura Dei aliter nobiscum fuerat quam nostro more locutura? Et hæc quidem de communi loquendi consuetudine peritacibus turbulentisq; responderim.

August. locutiones de Genesi, lib. 1. circa finem.

Genes. 50.

Quod scriptum est: Dixit Ioseph seruis suis sepultoribus, ut sepelirent patrem eius; nō inuenit lingua Latina quemadmodū appellaret Estaphiaſtes, nō enim ipsi sepeliunt; id est terre mandant corpora mortuorum, quod non est Græcæ, Estaphaſan, sed Etophā, ille ergo Entaphiaſte, id agūt, quod exhibetur corporibus humandis, vel condiendo, vel siccando, vel inuoluendo; & alligando, in quo opere maximè Ægyptiorum cura præcellit. Quod ergo dicit, etiam sepelierunt, cura uerūt, intelligere debemus. Et quod dicit quadraginta dies sepultura, ipsius curationis accipiendæ sunt. Sepultus enim ille non est, nisi ubi se mandauerat sepeliri. Loquimini in aures Pharaonis, locutio

A est visitata scripturis. Eo dixit Pharaon ad Ioseph: Descende & sepeli patrem tuum. Etiam si per potentes illos, per quos Ioseph mandauerat Pharaon, dixit, quod perferret ad Ioseph, non utiq; dixit, nisi ipse Ioseph. Vnde illud est in Evangelio, quod vnus Euangelistarum dixit: Centurionem venisse ad Dominum, & dixisse illi. Puer meus iacet in domo paralyticus. Alius autem totum diligentius narrans, iam uos eum ad Dominum misisse commemorat, qui hoc ei dicerent. In quibus amicis utiq; ipse venit, cuius in eis voluntas præsens fuit. Vnde est: Qui vos recipit, me recipit, et qui me recipit, recipit eum qui me misit.

Luce. 7.

Matth. 10.

August. de consensu Evangelistarum, lib. 2.

Cap. 20.

Matthæus enim dicit: Accessit ad eum Centurio, rogans eum, & dicens. Puer meus iacet in domo paralyticus. Cui videtur repugnare quod ait Luca: Et eum audisset de Iesu, misit ad eum seniores Iudæorum, rogans eum ut veniret, & sanaret seruum eius. At illi cum venissent ad Iesum rogabant eum sollicite, dicentes ei. Quia dignus est, ut hoc illi præstes; diligit enim gentem nostram & Synagogam ipse adificauit nobis. Iesus autem ibat cum illis. Et cum iam non longe esset a domo, misit ad eum Centurio amicus dicens: Domine noli vexari. Non enim dignus sum, ut sub rectum meum intres, propter quod me ipsum nō sum dignum arbitratus, ut venirem ad te, sed dic verbo et sanabitur puer meus. Si enim hoc ita gestum est, quomodo erit verum, quod Matthæus narrat. Accessit ad eum quidam Centurio, cum ipse non accesserit, sed amicos miserit, nisi diligenter aduertētes intelligamus Mat-

Matth. 8.

Luce. 7.

Euangelistarum concordia.

thæum, non omnimodo deseruiffe uisitarum morem loquendi. Nō solum enim dicere solemus, accessisse aliquem etiā antequā perueniat illuc quō dicitur accessisse, unde etiam dicimus, parum accessit, vel multū accessit, eo quō appetit peruenire: verum etiam ipsam peruentiōem, cuius adipiscendæ causa acceditur, dicimus plerūq; factam: & si cum ad quē peruenit non videat ille qui peruenit, cum per amicum peruenit ad aliquem cuius ei fauor est necessarius. Quod ita tenuit consuetudo, ut iam etiam vulgo peruentores appellentur, qui potentium quorumlibet tamquam inaccessabiles animos, per conuentiam personarum interpositionem, ambitionis arte pertingunt. Si ergo ipsa peruentio uisitate dicitur per alios fieri, quanto magis accessus per alios fieri potest; qui plerūq; infra peruentiōem remanet, quando potuerit quisq; plurimum quidem accedere, sed tamen non potuerit peruenire. Non ergo absurde Matthæus, etiam quod vulgo possit intelligi, per alios facto accessu Centurionis ad Dominum, compendio dicere uoluit. *Accessit ad eum Centurio.* Veruntamen non negligenter intuentia est etiam sancti Euāgelistæ altitudo mystica locutionis, secundum quam scriptum est in Psalmo: *Accedite ad eum, & illuminamini.* Proinde, quia fidem Centurionis, qua uere acceditur ad Iesum, ipse ita laudauit, ut diceret: *Non inueni tantam fidem in Israel:* ipsum potius accessisse ad Christum dicere uoluit prudens Euāgelista, quam illos per quos uerba sua miserat. Potro autem Lucas ideo totum quemadmodū gestum esset apperuit, ut ex hoc intelligere cogere mur quemad-

A modum eum accessisse dixerit, alius qui mentiri non potuit. Si enim & illa mulier, quæ fluxū sanguinis patiebatur, quauis fimbriam uerimenti eius tenuerit, magis tamen tetigit Dominum, quam illa turba, à quibus premebatur. Ut enim hæc quo magis credidit, & magis tetigit Dominum. Ita Centurio, quo magis credidit, eo magis accessit ad Dominum. Iam cetera in hoc capitulo quæ alter dicit, & alter prætermittit, superfluo per tractantur, cum ex illa regula primitus commendata nihil inueniatur habere contrarium.

Ambrosius in Lucam lib. 5.

cap. 7.

Et factum est, cum consummasse omnia uerba sua in aures pl. bis, intravit Capharnaum. Centurionis autem cuiusdam seruus, & reliqua. Namq; statim gentilis Centurionis seruus Domino curandus offertur, in quo populus nationum, qui munda seruitutis uinculis tenebatur æger, lætalibus passionibus beneficio Domini sanandus exprimitur. Quod autem moriturū dixit Euāgelista, non sefellit. Moriturus enim erat: nisi fuisset sanatus à Christo. Impleuit igitur præceptum charitate cælesti, qui sic dilexit inimicos, ut morti eriperet, atq; ad perpetuam spēs salutis asceret. Quantū autē diuinæ humilitatis insigne, ut celi Dominus nequaquam dedignaretur Centurionis seruum uisitare? Elucet fides in operibus, sed plus operatur humanitas in affectibus. Quod utiq; nō ideo faciebat, quia absens curare non poterat, sed ut formā tibi daret humilitatis imitandæ, qua iuxta humilioribus doceret, ac superioribus deferendū.

Alibi

Psalm. 33.

Accessio ad Christum per fidem.

Ad seruū Cē-
turionis, &
non ad Regē
li filiū Chri-
stus venit.
Ioan. 4.

Alibi Regulo dicit: *Vade, filius tuus* viuit, vt scias & potentiam diuinitatis & humilitatis gratiam. Ibi noluit pergere, ne in Reguli filio videretur magis diuitijs detulisse, hic ipse perrexit, ne videretur in Centurionis famulo conditio nem desepisse seruilem. Omnis enim seruus & liber, & in Christo vnum summus. Sed vide fidem prerogatiua esse medicinæ. Aduerte etiam in ipso populo gentili, perspicaciam esse mysterij. Dominus pengit, excusat Centurio, militariq; deposito tumore reuerentiam sumit, & ad fidem facilis, & ad honorificentiam promptus. Et bene Lucas etiam in occursum amicos dicit esse à Centurione, transmissos, ne presentia sua gravare Domini verecundiam videretur, & officium officio prouocasse. Hæc moraliter. Mystice autem, quem Iudæorum populus crucifixit, inuiolatum ab iniuria monere desiderat populus nationem: & quod ad fidem pertinet, sermone credidit: hoc est, non hominis, sed Dei potestate conijciens dari à Christo hominibus sanitatem. Quod vero ad mysterium spectat, vidit in pectore adhuc gentilium non esse penetrabilem Christum. Et ideoq; necdum cogitationis præteritæ maculas abluisset, gravari se magis Domini putavit dignatione quàm iuvari. Sic illa vidua Sareptana, indignam se prophetico iudicauit hospitio. Ideoque Dominus in vno isto fidem gentium præfert. Et quidem si sic legas: *In nullo tantam fidem inueni in Israel.* Simplex intellectus & facilis est. Sin vero iuxta Græcos. *Nec in Israel tantam fidem inueni.* Fides huius, etiam electioribus & Deum videntibus antefertur. Videre autem æconomiam Domini probatur fides Domini, & serui fa-

nitatis roboratur. Post ergo merum Domini etiam famulis suffragari: non solum fidei merito, sed etiam studio disciplinæ. Spectato etiam alteram æconomiam Dominicæ humilitatis. Quæ non spondet operatur: nam & si nondum imperauerat sanitatem, tamen serui qui missi fuerant, sanum seruulum reppererunt.

B *Theophylactus in Matthæum. cap. 8.*

N Ec hic in monte accessit, vt ne præiudicaret doctrinæ. Idem autem hic est, qui & apud Lucam, quanuis autem Lucas dicat, quod alios miserit nuntios ad Iesum, non contradicit tamen Matthæo dicenti, quod per se accesserit. Verisimile enim est ipsum principio alios misisse, dein de periculo crescente, per se accessisse ac dixisse. *Domine puer meus dormibit domi paralyticus, grauitatq; cruciatur.* Et dixit illi Iesus: *Ego cum venero curabo eum.* Non attulit puerum in lecto, credens quod & absentem curare posset.

Hieronimus in Matthæum. cap. 8.

D **N**ON Debemus iactantia arguere Dominum, quia statim se iterum & sanaturum esse promittit, videns Centurionis fidem, humilitatem, & prudentiam. Fidem in eo quod credidit ex gentibus paralyticum à Salvatore posse sanari. Humilitatem, quod se iudicauit indignum, cuius lectum Dominus intraret. Prudentiam, quod intra corporis tegmen, Diuinitatem latentem videret: sciens non id sibi profuturum, quod etià ab incredulis videbatur, sed id quod latebat intrinsecus.

Dominus arguere non debemus.

T E X T V S.

Respondens Centurio, ait: Domine nō sum dignus, ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus. Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico huic, vade & vadit, & alij veni, & venit, & seruo meo, fac hoc, & facit.

August. I. Ianuario. Epist. 117
docens quid agendum sit, in
his, in quibus regionum,
aut Ecclesiarū consue-
tudines variant.

Excharistia
an sit quoti-
die accipienda.

L. Chor. II.

Dixerit aliquis, non quotidie accipiedam Eucharistiam. Queris quare? Quoniam inquit, eligendi sunt dies quibus purius homo continentiusq; viuit, quo ad tantum Sacramentum dignus accedat. Qui enim manducauerit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Alius contra, imo inquit, si tanta est plaga peccati atq; impetus morbi, ut medicamenta talia differenda sint, autoritate antistitis debet quisq; ab altario remoueri, ad agendam penitentiam, & eadem autoritate reconciliari. Hoc est enim indigne accipere, si eo tempore accipiat, quo debet agere penitentiam, non ut arbitrio suo cum libet, vel auferat se communioni vel reddat. Ceterum si peccata tanta non sunt, ut excommunicandus quisquam homo iudicetur, non se debet à quotidiana medicina Dominici corporis separare. Rectius inter eos fortasse quisquam dirimit litē, qui monet, ut precipue in Christi pace permancant, faciat autem unusquisq; quod secundum fidem suā pie credidit esse faciendum. Neuter enim eorum exhonorat cor-

A pus & sanguinem Domini, si saluberrimum Sacramentum certatim honorare contendunt. Neque enim elidigauerunt inter se, aut quisquam eorum se alteri praeponit. Zachaeus & ille Centurio, cum alter eorum gaudens in domum suam suscepit Dominum, alter dixit: Non sum dignus, ut intres sub tectum meum: Ambo Saluatorem honorificantes diuerso & quasi contrario modo, ambo peccatis miseri, ambo misericordiam consecuti. Valet etiam ad hanc similitudinem, quod in primo populo vni cuiq; manna secundum propriam voluntatem in ore sapiebat, sic in ore cuiusq; Christiani Sacramentum illud quomodo sumatur, estimandum. Nam & ille honorando non audet quotidie sumere, & ille honorando vllō nō audet die pretermittere. Contemptum solū non vult cibus ille, sicut manna fastidium. Inde enim & Apostolus indigne dicit acceptum ab eis qui non discernebant à ceteris cibis veneratione singulariter debita. Continuo quippe cum dixisset. Iudicium sibi manducat & bibit, addidit ut diceret. Non diuindicans corpus, quod satis toto ipso loco in Epistola ad Corinthios prima, si diligenter attendatur, apparet.

August. in Psalm. 46.

ERat enim Centurio habens honorem & potestatem inter

ter homines, princeps erat de principibus populorum. Venienti ad se Christo misit amicos, obiam, imo vero transituro Christo misit amicos, & rogavit ut curaret puerum eius qui periculose infirmabatur. Et cum vellet ipse Dominus venire, hoc ei mandavit: *Non sum dignus, ut sub tectum meum intres, sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus. Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites.* Videte quemadmodum tenuit ordinem. Prius commemoravit, quod sub alio esset, & postea quod alij sub illo essent. Sub potestate sum, & in potestate sum. Et sub aliquo sum, & super aliquos sum. *Et dico huic vade & vadit, & alij veni, & venit, & seruo meo, fac hoc, & facit.* Tamquam diceret, si ego sub potestate constitutus iubeo illis, qui sub me sunt, tu qui sub nullius potestate positus es, non potest iubere creaturæ tuæ: *Quando omnia per te facta sunt, & sine te factum est nihil? Dic ergo verbo, inquit, & sanabitur puer meus.* Nam ut in domum meam intres, non sum dignus. Trepidavit Christum mittere intra parietes suos, & iam intus erat in corde eius. Iam erat anima eius sedes illius, iam ibi sedebat ille qui humiles requirebat

Chrysost. in priori expositione 8. cap in Matth. homil. 27.

Quidigitur ait Centurio? *Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum.* Audiamus ergo, audiamus quicumque volumus Christum suscipere: possumus enim etiam nunc nos ipsum suscipere. Audiamus, inquit, Centurionem, & imitemur. Audiamus simili studio & Iesum recipiamus. Cum au-

A rem pauperem fame & auditate confectum receperis, Christum profecto recipis, atque nutris. *Sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus.* Vides quod Centurio veluti etiam leprosus veram de Christo habuit opinionem. Similiter enim quoque non dixit ora, supplicia, deprecare: sed solum imperas. Timens deinde ne quoniam de ipso magna protulit, negaret Christus, ut sermone eius moderaretur illud adiecit: *Nam ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico huic, vade, & vadit, & alij veni, & venit, & seruo meo, fac hoc, & facit.* Sed non mirum est (inquit.) Si Centurio ita est suspicatus: Verum non id quaeritur. Sed utrum Christus opinionem eius de se acceperit, ac confirmaverit, an repulerit, atque abiecerit? Probe valde id abste, atque prudenter obiectum est. Si altius ergo inspicimus, quod in leproso factum didicimus, id ipsum etiam hic perfectum invenimus. Nam quemadmodum leprosus: *Si volueris, dixit, nec ab hac tantummodo voce de omnipotentia Christi testimonium, verum etiam ab ipsius Christi responsione, qui non solum quod de se leprosus credebatur, non arguit: sed etiam mirum immodum confirmavit, quod superfluum erat, addendo, cum dixit: Volo, mundare:* ac si vere illud opinari docuerit. Simile quoddam hic quoque diligentius considerantes, contigisse inspicimus. Cum enim Centurio Dei non hominis potestatem paucis ei verbis attribuisset, non modo, non reprehendit: verum etiam laudibus non parvis eum prosecutus est. Miratus est enim, inquit, Evangelista, & ita miratus, ut tanta hominum turba praesente atque audiente imitandum ipsum ceteris proposuerit. Perpendis quod singuli qui Divinam

Christus quo modo nutritur.

et abel

ut non
etiam
etiam
etiam
etiam

uinam

id est
milingum

Centurionis
preclarum
militas.
Leat. 10

uinam ei potestatem attestati sine laudibus recipiuntur. Stupebant turbe de doctrina ipsius, quam diuina cum auctoritate docebat. Nec eos ideo reprobauit, sed una cum eis de monte descendit, sententiamque de se illorum mundatione leprosi comprobauit. Clamabat ille: *Si uolueris, potes mundare me.* Nec reiecit eum, sed sic mundauit, ut verbo illius ueretur, ac diceret: *Uolo mundare.* Denique Centurio hic non parua uoce dicebat: *Dic verbo solum, & sanabitur seruus meus. Et admiratus cum dixit.* Nec in Israel, &c. *Nec in Israel tantam inueni fidem.* Sed ut undique muniaris, à contrario quoque id ipsum docebimus. Nihil horum Martha, sed apposita dixisse inuenies. Scio enim, inquit, quod quaecumque à Deo petes, dabit tibi Deus: Nec solum quauis ei familiaris esset, valdeque ipsum diligeret, laudem consecuta non est, sed quasi non recte de ipso sentiens emendatur. Respondit enim Dominus: *Nonne dixi tibi, quia si credideris, uidebis gloriam Dei?* Sic aperte ipsam quod nondum crediderit, acusauit. Deinde quoniam illa, quaecumque à Deo petis dabitur tibi dicebat: Volens eam ab huiusmodi remouere sententia, docere quod non aliunde habet, sed omnium bonorum fons est. *Ego sum, inquit, resurrectio & uita,* id est, non expecto, ut ab alio mihi potestas conferatur, sed à me ipso cuncta possum efficere: propterea ergo Centurionem coram omnibus laudat, & ceteris omnibus anteponit, & Regnum celorum ei demum largitur, ut reliquos ad imitationem eius facilius concitet, non potes tibi persuadere, id tu eo hæc à Christo, sic dicta fuisse, ut ceteri omnes hinc ad similem fidem perducantur, perpende quam prudenter id Euangelista

A significauit. *Audiens autem Iesus miratus est, sequentibus se dixit. Amen dico uobis, non inueni tantam fidem in Israel.* Ex his profecto intelligitur id maxime fidem feruentissimam Regnum celorum, ceteraque bona nobis præbere, si magna de ipso Deoque uero digna imaginari uelimus: nec uerbis solum laudem illi attribuit, sed agrotum quoque filium propter merita fidei saluum fecit, fulgentemque ipsi coronam, ac magnis ornatam muneribus contexit, cum sic dicat: *Dico autem uobis, quod multi ab Oriente, & Occidente uenient, & recumbent cum Abraham, & Isaac, in Regno celorum: filij autem Regni eijicientur in tenebras exteriores.* Liberius certe nunc postquam pluribus signis animos eorum attraxit, cum ipsis loquitur: uerum ne adulatione aliqua usum fuisse Centurionem quisquam putet, utque omnes locutum intelligant, audi quod infertur: *Vade, inquit, & sicut credidisti fiat tibi.* Et continuo res ipsa consecuta certissimum animi, & uoluntatis illius testimonium perhibuit. *Et sanatus est puer eius ab illa hora.* Id ipsum etiam in Phænissa pariter factum est: sic enim illi quoque dixit: *Magna est fides tua, o mulier, fiat tibi sicut uis: & sana facta est illico filia eius.* Verum quoniam id ipsum in filium Centurionis signum Lucas exponens alia quædam istis apponit, eaque uobis, ut dilucidanda sunt, nec discrepantiam facere videantur, aut credantur. Lucas igitur scribit, cum presbyteros Iudeorum misisse ad ipsum deprecans, ut ueniret: Matthæus uero accersisse ac dixisse, non sum dignus. Non ignoro, quosdam, quauis multis conueniant, alium tamen hunc, alium illum opinatos fuisse. De illo enim dicitur, quia Synagogam construxit: de hoc autem ipse

Meritū fidei
magnum.

Ioan. 11.

Quare Centu-
rio à Christo
laudatur, &
Martha corri-
gatur.

se Iesus adiecit. *Nec in Israel tantā fidem inueni.* Nec apud Lucam scribitur, multos venturos ab Oriente: Vnde consequens esse videtur, ex Iudæorum illum genere fuisse. Nos autem, & si hoc modo facilius vitare discrepātiā fatemur, de eodem tamen & hic, & ibi dici arbitramur. Quomodo igitur inquires, Matthæus non esse dignū dixisse scribit, sub cuius tectum Dominus introiret, Lucas verò misisse, vt iret? Duo hic nobis Lucas, vt mihi quidem videtur, ostendit: quanta sit Iudaica adulatio, & quod calamitate oppressi homines, modo hoc, modo illud consilium anteponunt. Quare verisimile mihi iudicatur, cum voluisset ad Iesum proficisci Centurio, detentum à Iudæis fuisse, qui ei assentarentur, atq; dicerēt: nos ibimus, & adducemus ipsum: quod ita esse præspicies, si plenam assentationibus orationem eorū diligentius considerabis: *Diligent enim, aiunt, gentem nostram, & Synagogam nostram ipse nobis construxit.* Adducere se, ne vnde sit cōmendandus Centurio scire videatur. Nam cū voluisset quidem ipsum venire, sed nos casum suum, & calamitatis magnitudinem considerantes, vt domi manere vellet suauissimus, dicendum eis fuerit, ne magnam illius esse fidem ostenderent, atq; hinc celsitudo Domini Centurionis, iudicio, celsitudo Dei esse videretur, virtutem eius animum, & fidem in Iesum celare maluerint, ne ad fidem perducere illud curarunt, cuius gratia venerant, magnas profecto ad cæcandas hominum mentes inuidia possidet vires. Verum is qui oculata cordium nouit, Centurionis fidē etiā inuitis illis patefecit: quod vt verum esse credas, ipsum Lucā quæso, rursus audias, ait enim,

A quia non longe distante cōmisit, dicens: *Domine non vexeris: nō enim sum dignus, vt sub tectum meū intres.* Vnde patet illum quando Iudæorum molestia liber fuit, tunc misisse qui dicerent: non negligentia factum quod illic ipse nō accesserit, sed potius quia indignū se putauit, qui Dominum suæ domi reciperet. Quod si Matthæus non per alios, sed per seipsum istud dixisse asseruerat, nihil prorsus ad rem: nō enim id quæritur, sed vtum Euangelistarum vterq; quod iam apertum esse arbitror, magnā de Christo fidem habuisse Centurionem testatur. Non est absurdum missos esse primò aliquos, qui illud dicerent: deinde quoq; ipsū accessisse, ac perse iterum eadem dixisse. At vero inquires, Lucas alterum nō scripsit: Ego autem tibi alterum à Matthæo prætermisum esse respondebo: idque non esse eorum qui repugnantia dicant, sed eorum potius qui quæcumq; ab alterutro prætermissa sunt, diligenter suppleant. Tu vero etiam Centurionis fidem à Luca prædicatam esse intellige, quod dixit, quia moriturus erat puer. Nec enim id desperationem adduxit patri. Quo I si Matthæus à Christo dictū ait: *Nec in Israel tantam fidem inueni:* & hinc illum non fuisse Israelitam, ac Iudæum putās significari. Lucas autem Synagogā conditā esse ab illo. Noli hæc pugnantia credere: poterat enim etiam cū Iudæus non esset Iudæorum & Synagogam condidisse, & gentem vehementer amasse. Tu vero verba Centurionis diligentius perscrutare, & quod prefectus erat non prætermittere, vt hinc facile quanta virtus ipsius fuerit possis præpicere. Tanta certe eorum superuia est, qui principatus, præfecturaq;

Iudæorū adulatione.

Inuidie vires.

Christū Deū
esse Centurio
sensit.

rasq; gerunt, vt neq; calamitati-
bus victi ad humilia condescē-
dant. Vnde ille, de quo Ioannes
scribit, trahi illum dicebat: Pro-
pterea atq; descende: ad vero hic
non ita, sed tam illo quam his per-
tectum demiserūt lectulum mul-
to prastantior. Non enim presen-
tiam Christi quærit corporalem,
neq; ipsum ægrotum duxit ad me-
dicum: sed summa de Christo ima-
ginatus ac Deum ipsum esse non
dubitans, Dic verbo solo, inquit.
Nec id continuo incipiens dixit,
sed eorum non suam tantum ex-
posuit. Ex nimia namq; humili-
tate factum est, vt putaret non tā
facile Christum ita obtemperatu-
rum suæ voluntati, vt etiam do-
mum eius petere veller. Qua pro-
pter statim cum audisset dicentē:
Ego veniam, & curabo ipsum: tunc ex-
clamauit. *Non sum dignus, sed dic
verbo solum.* Sic nec doloris magni-
tudo adeo animū eius confudit, vt
tāta calamitate pressus non philo-
sopharetur. Non enim salutē so-
lum Filij respiciebat, sed nequit
ipse minus descenderet faceret, aut
diceret animaduertebat: & quan-
uis non ipse petierit, vt irer, sed
Christus se iterum obtulerit, ve-
ritus tamen sic fuerat, ne videre-
tur maiora, quam dignitas sua pa-
teretur accipere, ac rem grandem
proprus, ac suis viribus imparem
subire. Vides prudentiam homi-
nis, vides excellentiam animi, vi-
des singularem quoq; Iudæorum
dementiam? Dicunt enim dignū
esse cui gratiam tribuat. Nam cū
magis humilitatem, felicitatemq;
Iesu admirari debuissent, ad dig-
nitatem Centurionis confugiūt,
dignum esse dicentes, nec quare
dignus esset prospicientes: sed nō
sic Centurio, sed valde se indig-
num esse asserbat, non salutariq;
beneficio solum, verum etiam, vt u-

A domi Iesum reciperet: pro certe
etiam cum dixisset, iacet filius
meus, non intulit, dic vt curetur:
veritus ne tanto munere esset in-
dignus, sed nudam calamitatem
suam exposuit. Cumq; Christi
pollicitationes percepit, nec sic au-
sus est oblata percipere, sed ad-
huc constanter pertinentem ad se
mensuram conseruat. Dicit for-
tasse quispiam, & cuius rei gratia
pariter eum Christus non hono-
rauit? Respondebitur pariter, &
magis quam pariter Christum ip-
sum habuisse honoratum. Primū
quia benignam, & humilem men-
tem illius declarauit: quod inde
maximè apparuit, quod domum
ipsius non adiit, & filium curauit.
Deinde quia Regni cælorum par-
ticipem ipsum constituit, & gene-
ri Iudæorum omnium preposuit:
ita qui se indignū recipiēdi Chri-
stum arbitrabatur, cælo dignissi-
mus factus, incorrupta bona quæ
Abraham impetrauit, consecutus
est à Domino. Et qua de causa, in-
quies, leprosus, qui etiam istis ma-
iora perfecit, non est laudatus à
Christo? Nō enim dic verbo, sed
quod vulgo magis erat, velis, solū-
modo, dixit. Id vero est quod de
Patre ipso Propheta protulit, di-
cens: *Omnia quæcumq; voluit, fecit:* **Psal. 113.**
Ego autem leprosum etiam lau-
datum existimo: cum enim sibi di-
ctum sit, offer donum, quod iun-
xit Moses in testimonium illis,
nihil aliud dictum est, nisi quod
D tu acusabis, condemnabisq; Iu-
dæos incredulos, quoniam credi-
disti, quanuis alioqui non sit æqua-
le quod fecerunt: maius enim est
alienigenam, quam Iudæum cre-
didisse. Non fuisse autem Centu-
rionem ex genere Iudæorum, tū
à nomine ipso, vocabuloq; Cen-
turionis perspicuum est, tum etiam
quia dictum est: *Nec in Israel tantā*

Centurio à
Christo hono-
ratur.

in illis
208

fidem

fidem fuisse inuentam. Et erat profecto arduum, hominem, qui in Iudæorum scripturis educatus non fuit, tam magna de Christo cogitasse. Imaginatus enim mihi fuisse videtur caelestem militiam, cuius Christum ducem, ac Dominum esse credidit, cui, etiam mortem ipsam, & morbos ipsos, ceteraq; omnia sic esse subiecta, non dubitauit, ut nonnulli milites sibi, imo etiam multo magis propterea dicere non ambigebat. Ego enim homo sum, tu videlicet Deus: ego sub potestate, tu scilicet, sub potestate, non es; si ergo ipse, qui homo, & sub potestate aliena, tot tantaq; facile possum efficere: quid est quod facere ipse non possis, qui & Deus es, & sub aliena potestate non es? Non enim quasi simile quoddam affert, sed comparationis præstantia, quasi nimirum Christus præcellat, hoc dicit: quod si ego, qui similis sum, quibus impero, & sub alterius potestate, tamen propter parvam excellentiam perfectus nomine repugnante, faciunt quæ iussero, quauis magna, diuersaq; sint. *Alij enim dico vade, & vadit; & alij, veni, & venit.* Quanto magis ipse ad finem perducere poteris quæ iusseris? Quidam hunc locum ita legunt: *Si enim qui homo sum.* Vbi intervallo suspendentes, postea inferunt: sub potestate habens sub me milites. Tu vero illud etiam mihi perpende, quo pacto breuiter subiecit, morti quoq; ipsum Dominum imperare posse, quasi ancillæ atq; seruienti. Cum enim dixerit: *Dico, veni, & venit: ac vade, & vadit.* Illud profecto significare voluit, quod minimè poterat in quæquam mors peruenire, si Iesus ei abscedere iusserit. Vides fidelem hominem? Nam quod omnibus postea fuit apertum, atque clarum, quod mortis ac vitæ

A potestate Christus habeat, quod ad inferi ianuas deducat, atq; reducat, ipse multò ante & animo credidit, & alijs predicauit: nec militum solum, sed volens seruitutem omnium ad Christi subiectionem ostendere, seruorum quoque fecit mentionem. Et tamen in tam singulari, atque mirabili fide tanta humilitas respódebat, ut se indignum putaret: Dominus autem, ut dignissimum etiam ostenderet, cuius domum intraret, multò maiora ei contulit fidem eius cum admiratione prædicâs, pluraq; sibi concedens quàm flagitauerit: venit enim corporis salutem filio quærens, & Regnum celorum etiam inuenit. Vides in hoc iam adimpletum illud fuisse quod dicitur: *Petite primum Regnum Dei, & hæc omnia adiicientur vobis.* Nam quoniam & inauditam fidem, & eximiam humilitatem præferebat, celos ei præbuit, & salutem filii non negauit. Neq; hinc solùm magni ipsū fecerat, sed inde multò magis, quod omnibus significauit, post quorum eiectionem ipse reciperetur: ut neminem iam fugere possit, his verbis declarari. *Non ex operibus legis, sed ex fide salutem hominibus æternam præstari.* Iccirco non Iudæis tantum, verum etiam gentibus hoc donum præpositum est, & gentibus potius quàm Iudæis. Non enim Centurioni soli, sed in toto terrarum orbe sic futurum prædixit: ita & meliori spe gentium animos excitabat, cum multi à Galilæa, gentium ciuitate ipsum sequerentur, & Iudæorum arrogantiam deprimebat. Nam ne queri, aut turbati iure possent, non à se nec ex proposito, quasi principali, sed data per Centurionem occasione, illum de gentibus sermonem introduxit: nec tamen nomine ipso

Matth. 6.

Gal. 3.

Donum fidei
tam gentibus
qui Iudæis.Christi imperium
supra mortem.

Regnum cæ-
leste sinū A-
brahæ appe-
llatur.

so gentes nuncupavit. Sed cum multos ab ortu, atq; occasu venturos esse dixerit, ut non invidiose sit, satis luculentè gentes significavit. Nec hac ratione tantummodo navim, ut videatur atq; inauditum hunc docendi modum reddat, atq; moderatiorem, verū etiam quia cæleste Regnum non suo nomine, sed sinū Abrahæ appellavit, quæ appellatio, & si erat ignota illis, attamen non poterat non excitare, & quasi mordere Abrahæ nomine in medio allato: Quia de causa etiam Ioannes non statim de gehenna quicquam dixit, sed illud proposuit, quod Iudæos maxime contristabat, ne videamini dicere: quoniam pueri sumus Abrahæ: quanvis his verbis etiam efficiat, ne disciplinæ, ac religioni maiori oppositus quidem esse videatur: nulla enim talis de ipso potest haberi suspitio: quia adeo Patriarchas, & Abrahā admiratur ac laudat, ut sinus eorum ultimum bonorum omnium finem arbitretur, ac prædicet. Sed duplicem quendam & Iudæis dolorem, & gentibus lætitiā ex huiusmodi Saluatoris sermone afferre perspicio. Nā & illis: tūm, quia deiectioni sunt dolendum est: & his tūm, quia bonorum compotes facti sunt: tūm, quia quæ non sperarunt consecuti certè gaudendum. His tertium quoq; adijci posset, quod illi videant negligentia sibi ea excidisse, quæ isti studio rapuerunt. Quæ res maiorem poterat ipsis inferre dolorū, quàm sinus Abrahæ repromissione suos, quasi à manibus eorū extorqueat. Verū quia sententiæ cuiusdam, ac iudicij pronuntiatio sermo is era, fidem verborum signo confirmat: sic & signa verè facta euentu prædictarum rerū creduntur. Quare si quis verbo Saluatoris salutē,

A tunc puero præstitam dubitaverit, à Prophetia Christi, quæ iam, sicut dixerat, in finē exijt, ad aliud quoq; credendum animum inducebat. Sic enim propter prophetiā antereram euentū in signo, tunc meritò non dubitatur: Idcirco ante quàm iacentem suscitaret paralyticum, illa prædixit, ut à rebus præsentibus fidem orationi acquireret, ac minus à maiore confirmaret. Multò enim minus est, quod studiosi virtutis cultores felicem finem consequantur, & his oppositi finem quoq; oppositū, verè namq; id ita euenire nemo dubitat; quam membra corporis conquassata roborare, mortuum suscitari.

Chrysost. in posteriori expositione, in 8. cap. Matth.

homilia. 22.

Respondit autem Centurio: Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum: Honorem tibi debeo pro beneficio misericordię tuę, non iniuriā. Sufficit mihi, quod puerum meum sanabis, ut quid iniuriā etiam patiaris intrando sub tectum domus indignę? Quod autem in hunc mundum venisti, iniuriā passus es: sed tolerabilis est iniuriā tua, quoniam pateris illa propter omnium hominum communem salutem. Ut quid & alteram iniuriā patiaris, introeundo in domū meā, propter serui vnus salutem? *Dic verbo, & sanabitur puer meus.* Sciebat quoniam adstant illi Angeli, inuisibiliter ministrantes, qui omne verbum eius faciunt. Quod & si Angeli cessent, tamen ipsę infirmitates, & spiritus passionum præceptis eius viuacibus expelluntur: quoniam omnis sermo eius virtus

Adventus Christi
in mundū et
iniuriā est.

virtus est viua. *Nā & ego homo sum sub potestate constitutus.* Vide quomodo mysterium Patris y Filij in se ipso, spiriū suggerente, depinxit? Nunquid, non sufficiebat ad confessionem potestatis Christi hoc solum dicere: *Et ego homo sum, habens sub me milites, & dico huic vade: & vadit: & alteri venit, & venit?*

Trinitatis cognitio in Centurione.

Quoniam & Christus habet sub se Angelos, quibus eundi & redeundi ponit præceptum. Quid ergo necessarium fuit addere: *Et ego homo sum, sub potestate,* nisi ut plenissimè Christi dignitatem ostenderet in se ipso? Id est, *ego sum sub potestate alterius,* tamen habeo potestatem iubendi eis, qui sub me sunt. Nec enim impediō iubere minores, propter quod ipse sum sub maioribus, sed ab alijs quidē iubeor, sub quibus sum: illis autem iubeo, qui sub me sunt. Sic & tu, quauis sub potestate Patris sis, (secundū quod homo es) habes tamen potestatem iubendi Angelis tuis: nec impediō iubere inferiorib⁹, propter quod ipse habes superiorem. Nam & iuberis à Patre, quasi minor, tamen Angelis iubes quasi maior. Sed fortè dicit hæreticus, volens ostendere Patrem & Filium, vnum, vel æqualem. Nō est ita intelligendus hic locus, sed sic: *Si ego sub potestate constitutus, possum iubere eis, qui sub me sunt potestate,* quanto magis tu, qui in nullius es potestate, potes iubere eis, quos habes in potestate? Sed hanc interpretationem peruersam non recipit textus. Non enim dixit, *si ego homo in potestate:* sed ita, *Nā & ego homo sum sub potestate.* Non comparationis inter se, & Christum differentiam fecit, sed rationem similitudinis introduxit. Vide ergo quomodo gentilis & rusticus miles mysterium veritatis cognouit, & homines Christiani, qui

A scripturas portant in ore, denegant veritatem. Non quia obsecra sunt, aut profunda mysteria veritatis, non omnes ea cognoscunt: sed quia peruersa sunt corda eorum, & non requiescit in eis spiritus veritatis: Propterea veritas fugit ab eis. Qui autem rectus est cor, ita ut requiescat in eo spiritus veritatis, non potest longè esse à veritate, scriptum est enim: *In maleuolam animam non introibit sapientia, &c.* Sed dicit aliquis: Vos ergo omnes iusti estis, & recti, quia putatis vos esse in veritate? Non omnes, quod peius est: sed multi sunt peruersi in veritate fidei, tamen in erroribus nullus est rectus. Aliud est enim multos esse malos, aliud neminem esse bonum. Vbi enim quidam sunt mali, quidam boni, hominum est differentia: vbi autem omnes mali, rei peruersitas est. Nam & in medio tritici voluntaria nascuntur spinæ, inter spinas autem voluntarium triticum non generatur.

Rectus corde proximus veritati est.

Sapient. 1.

Superius autem dicitur: multi sunt mali, quidam boni.

Hilarius in Mattheum, Canone. 7.

X Sequitur emundationē leprosi, paralytici pueri curatio, sed quid illud est, quod non dignū se Tribunus pueri dominus profiteatur esse, ut Christus domum eius introeat, puerum videat, & præsens præsentī opem afferat, sed ait habere milites, iubere quod velit, & in potestate positos parere sibi plurimos? Similiter & Dominum curationem verbo posse petere? De Tribuno posuisse me fati sit Principem esse gentium crediturarum. Quis hic Princeps sit, cui subiecti sunt plures, qui vult scire, Moyse in Deuteronomio capitulum, & Salomonis librum Ecclesiasticum, vbi de dispersione gentium

X

gentium quædam locuti sunt, legat. Nobis tantum de puero tractatus sit. Succedit deinde in hoc puero post paralytici sanitatē curationi populi de monte descendens salus gentiū. Iacebat enim puer dissolutus in domo humili, corruptibili, & ingressu eius, cuius tamen egens erat, Saluatoris indigna. Et tribunus scit puerū verbo posse sanari; quia salus gentiū omnis ex fide est, & in præceptis Domini vita est vniuersorum. Igitur iacentes in seculo, & peccatorum morbis dissolutæ gentes existimandæ sunt, omnibus vndique artubus fluidis, & ad consistendi officium ingrediendiq; corruptis. Quarum salutis sacramentum in tribuni puero expletur, non tamē ingressuro domum Christo, quia licet in seculo demoratus sit, vitia tamen seculi, & peccata, non adiit. Miratus deinde fidem ait: *Non inueni tantā fidem in Israel.* Non erat tribunus iste de gentibus, & quomodo in Israel fides talis non est reperta: cum qui crederet esset Israelita? Sed vt similitudinē futuri, hæc ipsa veritas æmulare-

A tur: Iccirco verbi ratio subiecta est, tantam fidem, quanta gentiū est, in Israel non reperiendam, & cum Abraham, & Isaac, & Iacob, in Regno celorum ex vltimis gentibus quieturos. Perfecta quidem est in puero secundum credentis fidem veritatis sanitas, sed præsentium efficientia, etiam futurorum imagini proficere monstratur, quādo & tribuno credente, & puero saluato, nec talis in Israel fides reperta est, & Regni celorum cōsortium cum Abraham gentibus destinatur.

*Theophylastus in Matth.
cap. 8.*

SI Ergo (inquit) qui Regis seruus sum, militibus mihi subditis impero, tu multo magis imperare potes morti & morbis, ita vt ab hoc recedant, ad alium autē veniant. Corporales enim morbi milites sunt, & vltiores Dei. Proinde admiratur Christus, & dicit: *Quod neq; in Israelitis tantam inuenierit fidem, quantam in hoc gentili?*

Morbi milites Dei sunt.

TEXTVS.

Vdiens autem Iesus, miratus est, & sequentibus se dixit. Amen dico vobis: non inueni tantam fidem in Israel. Dico autem vobis, quod multi ab Oriēte, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob in Regno calorum. Filij autem Regni eiicientur in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium. Et dixit Iesus Centurioni. Vade, & sicut credidisti fiat tibi. Et sanatus est puer in illa hora.

Rupertus in cap. 8. Matth.

Christi diuer-
si modē cura-
uit leprosum.

Iste ergo gloriosus fili? Dei, honorabilis filius hominis, prop-

terea de monte cæli descenderat in campum huius mundi, vt infirmitates, id est, peccata, sanaret, omnis hominis, Iudei primum, & de-

& puerum
Centurionis.

in de

inde Gentilis curationem Iudæi medirabatur in emundatione leprosi, qui & Iudæus erat: propter quod & dixit ei, tanquam alumno legis. *Vade, ostendete Sacerdoti, & offeremus, quod præcepit Moyses, in testimonium illis.* Porro curationem Gentilis medirabatur in sanatione pueri Centurionis, qui & ipse Gentilis erat. Propter quod & indignum se introitu Domini iudicauit, & sicut Lucas meminit, seniores Iudæorū quasi suffragium ferebant ei dicentes: *Quia dignus est ut hoc illi præstes: diligit enim gentem nostram, & Synagogam ipse edificauit nobis.* Rectè igitur leproso, nō solum volo, vel solum dare dixit, verū etiam manum extendit eū que tetigit: puerum autem Centurionis non tetigit, & nec saltem ad eum introiuit; quia videlicet Iudæum ita curauit, ut ex ipso carnem assumeret, & in medio eius habitaret: quod nimirum tangere fuit: ad Gentiles autem per semetipsum non accessit, sed postquam salutem operatus est, & in Cælum ascendit suos eis prædicatores misit. Cum autē dicimus aut legimus prius Iudæum, id est, Iudaicum populum per præsentiam Saluatoris esse curatum, non solos illos paucos attendimus, qui tunc in corpore inuenti ante, vel post passionem eius crediderunt, sed vniuersam populi illi⁹ electionem, omnes qui iam à seculo migrauerant, à tempore promissionis, quæ facta est ad Abraham usque ad tempus illud: quia tunc saluati, & ab inferis eduçti sunt per ipsum, cuius venturi fidem habuerant. Proinde & ipsa infirmitatum diuersitas non negligenter pēfanda est, quia videlicet ille ex Iudæis tantummodo erat leprosus: puer autem Cēturionis, & paralyticus erat, & male torqueba-

A tur. Hoc enim secundum similitudinem illorum duorum hominum plus mali habuit populus Gentilis, quam populus Iudaicus: quia possidebatur à diabolo dæmonia colens pro Deo, nec enim notus illi erat Deus. Iudæus autē tanquam ratione non priuatus in ipsa lepra sua Deum cognoscens legi erat subditus. Cui enim graui⁹ quam leproso, lex dominabatur? Scribuntur fuisse graues manus Moyſi, & re vera nulli magis, quā leproso, grauis fuit manus legis literalis. *Quicumq; (ait) maculatus fuerit lepra, & separatus ad arbitrium Sacerdotis, habebit vestimenta diffuta, & caput nudum, os veste contactum, contaminatū ac sordidum se clamabit omni tempore, quo leprosus est & immundus, solus habitabit extra castra.* De ceteris quoq; immunditijs (scilicet) de fluxu seminis, & de mēstruis, est iudiciū legis: sed & de alijs corporalibus maculis, videlicet, si cæc⁹ fuerit, sic laudus, si vel paruo, vel grandi, vel torto naso, si fracto pede, vel manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si iugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel herniosus: *Non accedet (inquit) offerre hostias Domino, nec panes Deo suo.* Porro de illo qui male torquetur, id est, qui dæmoniosus est, ut erat puer iste Centurionis nullum vsquam iudicium lex decreuit. Per omnia igitur cōgruē (sicut iam dictum est) per leprosum legis alumnum Iudaicus, & per Gentilis hominis puerum Gentilis populus à suis curandus peccatis significabatur: per gratiā huius filij hominis, qui in operib⁹ suis exterioribus sine dubio salutem animarum, propter quam venerat, die ac nocte medirabatur salutē, & eorū qui sub lege erāt, ut ille leprosus, & eorū qui sine lege erant, ut iste puer, à proprio sensu captiuus.

X 2 Augu-

Luc. 7.

Quos Iudeos curauit Chriſtus.

Diuerſa infirmitas Iudei & Gentilis.

Exod. 17.

Leuitica 13.

Leuit. 15.

Leuit. 22.

Augustinus de Genesi, contra Manichæos. lib. 1. cap. 8.

Deus per tropum probat aut miratur. Genes. 1.

ET DIXIT Deus, Fiat lux; & facta est lux. Hoc non solent reprehendere Manichæi, sed illud quod sequitur: *Et vidit Deus lucem, quia bona est.* Dicunt enim: Ergo non nouerat Deus lucem, aut non nouerat bonam. Miseri homines, quibus displicet, quod Deo placuerunt opera sua, cum videant etiam hominem artificem (verbi gratia) lignarium fabrum, quanuis in comparatione sapientiæ & potentiæ Dei, pene nullus sit, tamen tandiu lignum cedere atque tractare dolendo, asciano, planando, vel tornando, atque poliendo, quousque ad artis regulas perducat, quantum potest, & placeat artifice suo. Numquid ergo, quia placet ei, qui fecit, ideo non nouerat bonum? Prorsus nouerat intus in animo, ubi ars ipsa pulchrior est, quam illa quæ arte fabricatur. Sed quod vidit artifex intus in arte, hoc foris probat in opere, & hoc est perfectum, quod artifice suo placet. *Vidit ergo Deus lucem, quia bona est.* Quibus verbis non ostenditur eluxisse Deo in solitum bonum, sed placuisse perfectum. Quod si dictum esset, miratus est Deus lucem, quia bona est, quantum clamarent? quantum litigarent? Admiratio enim re vera de rebus inspiratis nasci solet, & tamen legunt isti, & laudant Dominum nostrum Iesum Christum in Euangelio admiratum esse fidem credentium. Quis autem in illis fecerat ipsam fidem, nisi ipse qui eam mirabatur? Quod si alius eam fecisset, ut quid miraretur

Miratus Christus fide quam ipse formauerat.

A qui præscius erat? Si soluunt Manichæi quæstionem istam, videat, quia & illa solui potest. Si autem non soluunt, quid ista reprehendunt, quæ ad se nolunt pertinere, cum illa quæ ad se pertinere dicunt, non nouerint? Quod enim mirabatur Dominus noster, nobis mirandum esse significat, quibus adhuc est opus sic motori. Omnes ergo tales motus eius non perturbati animi sunt signa, sed docentis Magistri. Sic sunt & verba veteris testamenti, quæ non Deum informum docent, sed nostræ infirmitati blandiuntur. Nihil enim à Deo dignè dici potest: nobis tamen, ut nutriatur fides, & ad ea perueniamus, quæ nullo humano sermone dici possunt, ea dicuntur, quæ capere possumus.

Christi motus docentis magistri sunt signa.

Augustinus Euodio, de actus anima sine corpore. Epistola. 101.

EX Alia vero admirationis causa, quæ ideo est, quia insolitum aliquid occurrit, scriptum est de Domino, quod miratus sit Cæturionis fidem. Neque enim eum rei nullius ratio latere potuit, sed admiratio pro laude posita est; eius par in populo Hæbreo non apparuerat. Vnde ipsa admiratio satis exposita est, cum Dominus ait *Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israel.*

Admiratio Christi pro laude posita est.

Augustinus, Honarato, de gratia novi Testamenti.

Epistola. 120. cap. 20.

DEINDE Sequitur, & dicit: *Timet eum omne semen Israel,* quia Iacob ipse & Israel vnus homo erat, habens duo nomina, non in paruo sacramento: sed vno libro non

Rom. 9.

non possunt dici omnia, in quo iam multum progressi sumus, & nondum de alijs tribus quaestionibus aliquid diximus, hoc est de tenebris exterioribus, & latitudine, & longitudine, altitudine, & profundo, de quinq; & quinq; virginib;. Quod ergo dixit supra: *Uniuersum semen Iacob*, consequenter ait, omne semen Israel. Sed quare superius: *Magnificate eum*, & posterius: *Timeat eum*. Magnificatio laudi congruit, de qua dixerat: *Qui timetis Dominum, laudate eum*. Vnde iam multa defferui. Ibi quoq; amor vel charitas Dei perfecta foras mittit timorem, cur ergo iterum: *Timeat eum* omnis Israel? Non enim accepistis (inquit) Apostolus: *Spiritum seruitutis, iterum in timore*, sed idem Apostolus oleastro inserto in oliua timorem praecipit, hoc est, gentibus additis radici Abraham, Isaac, Iacob, ut & ipsi fierent Israel, id est, pertinerent ad semen Abraham. Quam insertionem oleastri amputatis propter infidelitatis superbiam naturalibus rhamis, etiam ipse Dominus in Euangelio praedixit, occasione illius Centurionis, qui in eum ex gentibus credidit. Tunc enim ait: *Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israel*. Et adiunxit: *Idcirco dico vobis, quia multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob, in Regno caelorum. filij autem Regni ibunt in tenebras exteriores, illic erit ploratio, & stridor dentium*. Ita significans inferi oleastrum propter humilitatem. Dixerat quoq; ille Centurio: *Non sum dignus, ut subtectum meum intres. Sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus*. Confractionem autem rhamorum naturalium, propter superbiam, scilicet: *Eorum qui ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiam Dei non sunt subie-*

A *cti*. De his quippe vana elatione tumentibus dictum est: *Quod ibunt in tenebras exteriores*, quia iactantes se de semine Abraham, semen Abraham fieri noluerunt, ut essent filij promissionis, qui fidem noui testamenti non receperunt, ubi iustitiam Dei contempserunt, & suam constituere volentes, id est, tamquam de suis meritis, & operibus prauidentes sprauerunt esse filij promissionis, hoc est, filij gratiae, filij misericordiae: *Ut qui gloriatur, in Domino gloriatur, credens in eum, qui iustificat impium*, hoc est, qui ex impio facit pium, ut deputetur fides eius ad iustitiam, & impleatur in eo, non quod postulabat eius meritum, sed quod a Domino promissum est beneficium. Cum his igitur agens Apostolus, qui oliuae per gratiam inferebantur. Dicis (inquit) *fracti sunt rhami, ut ego inferar. Bene propter incredulitatem fracti sunt. Tu autem fide ista, noli altum sapere, sed time*. Dei est enim beneficium, non meritum tuum, quod & alibi dicit: *Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, ne forte quis extollatur. Ipsius enim sumus fomentum creati in Iesu Christo, in operibus bonis, quae preparauit Deus, ut in illis ambulemus*. In hoc itaque intellectu gratiae est timor, de quo dicitur: *Noli altum sapere, sed time*. Timor autem iste alius est, non est ille seruilis, quem charitas foras mittit. Illo enim timetur ne iudicetur in tormentum superni plij, iste autem ne amittatur gratia beneficij. *Et* (inquit) *timor* X. 3. Augusti

Rom. 4.

Rom. 4.

Rom. 11.

Rom. 11.

Ephes. 2.

Augustinus contra Cresconium Grammaticum, lib. 3.

cap. 66.

Matth. 7.

SOLVE Ergo questionem: Quomodo ipse Dominus dicat: *Quam arcta & angusta est via quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inveniunt eam.* Et idem ipse alibi,

Matth. 8.

dicat: *Multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob, in Regno cælorum.* Quomodo etiam in Apocalypsi demonstratur eorum multitudo, quam numerare nemo poterat, ex omni gente, & tribu, & lingua, habentium, stolas, albas, palmasq; ferentium, qui pressuras propter fidem Christi sustinuerant? Quomodo idem sint pauci,

Apoc. 7.

qui multi? Neq; enim alterum horum est verum, alterum falsum, cum sit utrumq; diuina veritate prolatum; nisi quia idem ipsi boni veriq; Christiani, qui per seipso multi sunt, in comparatione malorum falsorumq; itidem, pauci sunt. Sic multa grana, quibus horrea magna complentur, pauca dicimus, in comparatione palearum. Sic etiam ut de ipso Dei testamento dicam, quod factum est ad Abraham de semine eius, quod est Christus, multæ sunt stellæ, quas numerare non possumus, quibus tam grande cælum vndiq; circumfulget, paucas dicimus in comparatione areæ maris. Fortæ stellæ signauerunt spirituales Christianos; maris autem arena carnales, per quos, & ex quibus etiam hæreses & scismata fiunt, utroque tamen genere plenus est mundus, quia idem Dominus dicit: *Ager hic mundus, & tu ipse tibi veritate extorquente dixisti.* In nomen Christianum totus quotidie vertitur mundus: Per totum igitur

Boni multi, sed respectu malorum paucissimi.

Matth. 13.

Agrum, hoc est per totum mundum, frumenta, per totum zyzania, quia de utroque dixit, qui falli non potest: *Simite vtrq; crescere usque ad messem.*

Idem ibidem lib. 4. cap. 53.

AVSVS Es (inquam) testamento Dei reluctari, cum dicat Apostolus: *Homini testamentum confirmatum, nemo irritum facit, aut superordinat: Abraham dictæ sunt promissiones, & semini eius.*

Gall. 3.

BHoc testamentum irritum facere, huic testamento partem, Donati superordinare minime timuisti, ut cum quis in eodem testamento dicat ad Abraham: *Sic erit semen tuum sicut stellæ cæli, & sicut arena maris,* hoc tu irritum faciens, & partem Donati, pro qua nullum testimonium recitas superordinans, in paucis, inquis, frequenter est veritas, errare multorum est, non intelligens quomodo à Domino dictum sit, paucos intrare per angustam portam, cum & multos dixerit ab Oriente, & Occidente recubituros cum Abraham, Isaac, & Iacob. Sed & in Apocalypsi demonstrantur ex omni gente, & tribu, & lingua, milia candidatorum, quæ nemo numerare possit. Qui profecto & multi sunt per se ipsos, & idē ipsi pauci sunt in comparatione longe plurium, qui cum diabolo puniendi sunt. Quæ tamen frumenta Divinis in æternum horreis destinata per totum mundum dilectionis unitate sociata, vel ab scandalis, & violentijs hæreticorum, siue ab interiore tanquā palea sua multis non recte vivētib; ætus, & tritura huius sæculi tolerant, ultima ventilatione purgāda. Sed tibi ad omnia nihil facilius quā Maximinianaensium causa respondet. Si enim in paucis

Genes. 22.

paucis frequenter est veritas, & errare multorum est, per mittent Maximinianienses quāto vobis sunt impares paucitate, tanto vos superent veritate. Non facis. Noli ergo in comparatione multitudinis gentium. Catholicarum de vestra paucitate gloriari, sicut non vis, ut Maximinianienses in comparatione multitudinis vestrae de sua paucitate gloriantur.

August. lib. de sancta virginitate. cap. 32.

PROINDE Pauca testimonia, quæ Dominus in mentem dare dignatur, ex doctrina Christi de humilitate commemo-ro, quæ ad id quod intendi fortasse sufficiant. Sermo eius, quæ primum prolixior ad Discipulos habuit, inde cæpit: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est Regnum cælorum*, quos sine ulla controuersia humiles intelligimus. Fidem Centurionis illius, idè præcipuè laudauit, nec se inuenisse in Israel dixit tantam fidem, quia ille tam humiliter credidit, ut diceret: *Non sum dignus, ut sub tectū meū intres*. Vnde nec Matthæus ob aliud eum dixit, accessisse ad Dominum, cum aptissimè Lucas insinuet, quod non ad eum ipse veniret, sed amicos suos miserit, nisi quia fidelissima humilitate magis ipse accessit quàm illi, quos misit. Vnde & illud propheticum est: *Excelsus Dominus, & humilia respicit, excelsa autem à longe cognoscit*, utiq; tamquam accedentia.

Augustinus in Psalmo. 46.

CONVERSVS Denique Christus, miratus, & ait sequentibus se: *Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israel, & sicut alius Euangelista eandem*

A rem narrat, sequitur Dominus, & dicit: *Idco dico vobis, quia multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Habrahâ, & Isaac, & Jacob, in Regno cælorum*. Iste enim Centurio non erat de populo Israel. Nam in populo Israel superbi repellebant à se Deum; in Principibus gentium inuentus est humilis, qui ad se inuitaret Deum. Admirans Iesus fidem ipsius reprobat perfidiam Iudæorum. Sani enim sibi videbantur, & periculosius ægrotabant, quando medicum non cognoscentes occidebant. Cum ergo repudiaret & reprobareret illorum superbiam, quid ait? *Idco vobis dico, quia multi ab Oriente, & Occidente venient*, non pertinentes ad cognationem Israel. Veniēt multi, quibus dixit: *Omnes gentes plaudite manibus, & recubent cum Habrahâ in Regno cælorū*. Non illos genuit carne sua Habrahâ, & venientes recubent cū illo in Regno cælorum, & filij ipsius erunt. Quare filij ipsius? Nō nati de carne, sed sequēdo fidem ipsius. Filij autem Regni, idest, Iudæi ibunt in tenebras exteriores, qui nati sunt de carne Habrahæ. Et recubent cū eo in Regno cælorum, qui imitati sūt fidē Habrahæ. Merito ergo: *Et hic Principes populi conuenerunt cum Dco Abraham*.

Theophylact⁹ in Matthæū.

DNO N Dixit, quod multi gentiles accubaturi essent, ut ne Iudæos exasperaret, sed adumbrando rem dixit: *Multi ab Oriente, & Occidente*. Mentionem autem fecit Habrahæ, ostendens, quod non sit contrarius legi veteri. Porro, dicens: *Tenebras exteriores*, monstrauit esse penas quasdam tolerabiliore, & leuiore. Sunt enim & in suplicijs gradus. Filios autē Regni Iudæos dicit, ad quos

X 4 & pro-

Magis Centurio Christo fidei de qui Iudeis corpore accessit. Luca. 6.

Psal. 137.

Psal. 46.

Penis exterioris quid.

Exed. 4.

& promissiones factæ sunt. *Filius A*
(inquit) *primogenitus meus Israel.*

Hieronymus in Matthæu.

A *Men dico vobis: non inueni tantam fidem in Israel.* De præsentibus loquitur, non de omnibus retrò Patriarchis, & Prophetis: nisi forte in Centurione fides gentium præponitur Israeli. *Dico autem, &c.* Quia Deus Abraham cæli conditor Pater Christi est: Iccirco in Regno cælorum est & Abraham: cū quo accubaturi sunt nationes, quæ crediderint in Christum, Filiū Creatoris. Et ille pariter sensus impletur, de quo supra diximus in Centurione, fidem gentiū fieri prærogatiuā: Dūm ad illius credulitatem de Oriente, & Occidente credituri populi commemorantur. *Filij autem Regni eijs cidentur in tenebras exteriores.* Filios Regni Iudæos significat: in quos ante Regnavit Deus. Tenebræ semper interiores sunt, non exteriores. Sed quoniam quia à Domino foras expellitur, & lumen relinquit: Iccirco exteriores tenebræ nominatæ sūt. *Ibi erit fletus & stridor dentium, &c.* Si fletus oculorum est, & stridor dentium ossa demonstrat: vera est ergò corporum, & eorundem membrorum, quæ ceciderant, resurrectio.

Origenes in diuersos.

homilia. 5.

A *V*diens ergo Dominus admirabatur eum. Et quod Deus vnigenitus miratur quantum sit, aut quale inenarrabile, & inæstimabile, percipe sensum, charissimè, quòd Deo nihil est mirabile, nec aurum, nec diuitiæ, nec Regna, nec Principatus: ista omnia sunt in conspectu eius: tamquam

vmбра, & sicut nihil, vel flos decedens. Nihil ergò mirabile in conspectu Dei, magnum, vel pretiosum, nisi tantū vna fides: Hanc miratur honorificans, hanc acceptabilem sibi existimat. Ideoq; conuertens se ad sequētes turbas ait: *Amen dico vobis, hoc est, verè dico vobis: Non inueni tantam fidem in Israel.* Non in illo priore Israel, beato Iacob, tantam fidem abnegat se Dominus inuenisse; ille enim non tantum credidit Domino, sed & prophetauit de eo, & apertius eius iustitiam demonstrauit, & manifestum aduentum eius prælocutus est. Nisi enim credidisset ei, quomodo de eo prophetasset? Sic & ij, qui de Israel processerunt; Israel enim & ipsi nominati sunt Prophetæ, & iusti Dauid, Esaïas, Ieremias: hi omnes clarè & manifestè eius aduentum prænunciauerunt: omnes namq; hi habuerunt fidem, habebant enim & Prophetiam. Et iste Centurio fidem habuit, sed prophetiā non habuit. Iccirco Dominus admirans magnificauit fidem eius super illum, qui ab initio fuit, nec super eos qui postea prophetæ iusti inuenti sunt in Israel. *Amen dico vobis, quia nec in Israel tantam fidem inueni,* sicut in gentibus barbaris, atque alienigenis. Gentes Filium Dei me inuocant omnipotentē, vnigenitum confitentur, Dominum asserunt, diligunt, & sicut benè omnia dispensantem adorant: *Et Israel me non cognouit: & populus hic me non intellexit.* Ideoq; me Beelzebub, & Samaritarum appellant, & peccatorem existimant. Iairus in Israel Princeps pro filia sua me potens non dicit, dic verbo: *Sed veni,* (ait) *velociter, antequam moriatur hac filia mea.* Nicodemus doctor in Israel de fidei Sacramento audiens, ait: *Quomodo potest*

Fides sola Deo mirabilis est.

Israel duplex

Centurio Prophetiam non habuit, sed fidem.

Isai. 1.

Luce. 8.

Iocn. 3.

est

Filios Regni Iudeos significat.

Nihil Deo mirabile, licet mirari dicatur.

Ioan. 11.

test hoc fieri? Maria & Martha, minimium diligentes dicunt: *Domine, si hic fuisses, non esset mortuus frater meus*, tamquā dubitantes, quōd ubiq; velox nō posset esse mea potentia. Propterea, *non inueni tantam fidem in Israel, sicut in isto alienigena*. Dico enim vobis, quōd multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob, in Regno celorum. Dico vobis, testor vobis, annuncio vobis, & predico vobis; quia multi venient, de quibus Propheta locutus est, dicens: *Venient & gentes multae*. & dicent: *Venite ascendamus in montē Domini, & ad domum Dei Iacob ingrediamur, ut ostendat nobis viam suam, & ambulemus in ea*. Multi venient, illi, de quibus Dominus ait: *Alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ovile, & alias adducam, & erit unus grex, & unus pastor*. Multi venient, illi, de quibus dictum est: *Vt & Filij Dei, qui dispersi sunt, congregentur in unum*. Isti ergo omnes venient. Vnde venient? Ab Oriente, & Occidente, hoc est ex omni gente, quae est sub Sole; ab Oriente, vsq; ad Occidentem. Sicut enim per omnes gentes habetur hoc Evangelium praedicatum; sic & omnibus gentibus venturi sunt ad Regnum celorum. Vel adhuc ab Oriente, hi, qui statim illuminati transeunt, & ab Occidente, hi, qui passiones & persecutiones, vsq; ad mortem tolerant pro fide. Multi ergo venient. Et quomodo ergo alibi dicit: *Multi vocati, pauci vero electi*? Multi vocati ait, omnes enim tribus hominum ab initio seculi vocatae sunt. Et pauci electi, de multitudine. Et nam per diuersas generationes, & secula diuersa pauci electi sunt. Simul vero conuenientes, & congregati in tempore visitationis multi inueniuntur, nimiumq; innumerabiles. *Mul-*

A *ti venient ab Oriente, & Occidente, & recumbent, &c.* Non carnaliter iacentes, sed spiritualiter quiescentes, non temporaliter potantes, sed aeternae epulantes, recumbēt in Regno Dei, ubi & spes, letitia, & exultatio gloria, & benedictio, lux oculorū, & longaeuitas aeternae vitae, ubi omnes iocundantur; omnes gaudent, ubi patres illi Beati recumbunt, Prophetae requiescunt, omnes Apostoli, & Euāgelistae super gloriosos sedent Thronos: ubi multitudo Martyrum in aeterna gloriatur Domini gloria, copiositas Virginum in secula exultat, portans coronā immaculae virginitatis. O charissimi fratres! ista est à seculo bene placita & annunciata exultatio, & ab initio narrata requies: in istam festinate ire omnes Dominū diligentes. Ad istam colliguntur omnes ex gentibus Dominū credentes, necnon & fidem seruantes. In eam & nos omnes pergamus, dilectissimi, ad istam omnī virtute festinemus: nihil nos reuocet, aut retardet; nihil nos impediāt, ad hoc desiderabile prope rare conuiuium; omnem negligētiā à nobis repellamus; omnem quae disidiā ab animo & corporis impedimenta proiciamus, ut huius beatitudinis, & requiei domestici efficiamur, quatenus sanctae huius, ut dictum est, epulationis digni inueniamur. *Vade, sicut credidisti fiat tibi*. Sic fiet verē unicuique homini sicut crediderit, secundum mensuram fidei remeretur ei ista à Domino gratia; Ideo quae dixit ad illum Dominus: *sicut credidisti fiat tibi*. Credidisti quia ego omnia possum, omniūq; Dominus ego sum. *Sicut credidisti fiat tibi*, credamus & nos, charissimi fratres, Iesum Christum Deum ac Dominum nostrum omnia posse,

X 5 ubiq;

Sic fiet homini sicut vere crediderit.

Ex omnibus
gentibus ven
turi sunt ad
Regna celorum.

vbiq; præsentem esse, nobis remissiones cunctorum peccatorum indulgentia eius. Si tamen eius præcepta seruamus largiri, & unusquisque nostrum cum Centurione isto audire mereamur: *Vade, si-
cut credidisti fiat tibi*: adiuuante ipso Domino nostro, qui cum Patre, & Spiritu sancto, viuit & regnat in secula seculorum, Amen.

*Chrysost. in priori expositione in 8. cap. Matth.
homil. 27.*

*Miraculum hoc
& Dñi omni
potentiam, &
Centurionis fi-
dem manife-
stauit.*

Vides ne, quæ admodum, & Domini omnipotentiam, & Centurionis fidem, salus pueri patefacit, ac etiam Prophetiam omnino fore confirmauit? Imò verò hæc cuncta Christi omnipotentiam magna voce, prædicabant, qui non solum paralyticum pueri corpus confirmauit, sed Centurionis quoque animum in fidem magnitudine miraculorum attraxit. Tu verò non tantum fidem unius, & salutem alterius, verum etiam celeritatem considera, quam ante oculos ponit Euangelista, cum dicat: *Et sanatus est puer ex illa hora.* Quod similiter in leproso quoque significauit, dicens: *Et confestim mundatus est.* Non enim curatio, sed miraculosa, ac in momento temporis facta curatio, omnipotentiam ostendit. Ita signis pariter, ac doctrina, qua cæleste Regnum aperiebatur, omnes homines ad seipsos trahere studebat. Nam etiam quibus minabatur Iudæis eiectionem se eos e Regno, non ut eieciat minabatur, sed ut eiectionis timore ad ipsum conuerterentur, non eiecerentur: quod si etiam minis meliores ipsi facti, non sunt, minus tam ad eos, quam

Ad omnes, qui pariter committunt crimen, Non enim Iudæis solum id accidit, sed multis quoque fidelibus. Nam Iudas filius Regni erat, auddiuitq; vna cum alijs Discipulis illud: *In duodecim sedes sedebitis*: factus est autem Gehēnæ filius. At verò Æthiops, quannus barbarus quidem esset homo, vnus tamen eorum factus est, qui ab Ortus, atq; Occasu erat, suntq; veteri, vt vnà cum Abraham, Isaac, & Iacob æternis bonis fruantur. Id ipsum in nobis quoq; Iudæis sit: *Nam multi erunt, (ait) primi ultimi, & ultimi primi.* Vnde cauēdū, ne aut illi quasi nō possint redire, omnino negligant, vt isti quasi iā stabiles sint, confidentia corrumpantur: Ita Ioānes quoq; ante quā hæc fierent, clamās dicebat: *Potest Deus ex lapidibus his erigere filios Abraham.* Nā ne rei nouitate quisquam turbaretur, statim ab ipsis Euangelij incunabulis id prædicatur. Verum Ioannes, quoniā primum prædicauit, quasi possibile futurum prædixit. Christus vero, vel operibus docuit, non aliter quā prædixit futurum, non ergo nimium confidant, qui stant, sed secum crebro illud repetant. *Qui estimat se stare, videat, ne cadat.* Nec desperent qui ceciderunt, sed dicāt secum: *Numquid qui cadit, non resurgit?*

Matth. 20.

Nimia cōfidentia, & desperatio duo extrema.

Luce. 3.

1. Chor. 10.

D *Chrysostomus in posteriori expositione in 5. capitu.*

Matth. homil. 22.

A *V*diens autem Iesus, miratus est, & sequētib; se dixit: *In nullo tantam fidem inueni in Israël.* Credit Andræas, sed præsignante sibi Ioāne, ac dicente: *Ecce Agnus Dei, Ecce qui tollit peccata mundi.* Credit autem & Petrus, sed Euangelizante sibi de illo Andræa, & dicēte:

te:

re: *Inuenimus Iesum Nazareth.* Ipse quoque Nathanael, nisi audisset à Christo: *Cum esses sub arbore fici, vidi te:* Nunquam respondisset: *Rabbi, tu es Filius Dei, tu es Rex Israel:* Prius signum diuinitatis accepit, & sic confessionem fidei obrulit. Aut si non sumus aucti fideliores illū putare, quam Apostolus, ita testimonium Christi intelligendum est, quod vnūquodque bonū hominis, secundum qualitatem personæ illius laudatur. Puta; si rusticus aliquid verbum sapienter loquatur, Philosophus multo amplius sapienter, in modico sermone sapientiæ rusticus plus laudatur, quam in magno Philosophus. Quoniam rusticum dicere aliquid sapienter, magnum est. Philosophū autem dicere sapienter, non est mirum. Aut si puer aliquid astute loquatur: Dicimus sapiēs puer; si autem vir perfectus sapienter loquatur, non laudatur quasi sapiens: non quia puer plus sapiat quam perfectus, sed quantum ad comparationem ætatis suæ sapientior videtur esse, quam ille perfectus. Sic & in Centurione dictū est: *In nullo tantam inueni fidem in Israel;* Non quia nec Apostoli tantam fidem habuerunt.

Ambrosius in oratione de fide Resurrectionis.

Imitemur ergo Abraham deuotionem, imitemur Isaac bonitatem, imitemur Iacob castimoniam. Bonus plane & pudicus vir; deuotus Deo, castus vxori, qui iniuriā non reddit, excludentibus cessit, pœnitentes eosdem recepit; nec proterbus contumaciæ, nec durus gratiæ, litium fugitans; cum recederet: facilis veniæ, cum reciperet; profusior bonitati; cum ignosceret; petebat societatis con-

A fortium, adiunxit conuiuiū voluptatis. Imitemur etiam in Iacob typum Christi. Sic eius in nobis aliqua similitudo factorum, erimus consortes, si fuerimus imitatores. Matri obediuit, fratri cessit, socero seruiuit, mercedem de lucris, non de gregis diuisione quæ fuit. Non auara diuisio, vbi lucratua portio. Nec illa otiosa significatio scale de Cælo, quod per Crucem Christi Angelorum, atque hominum futura consortia viderentur.

B Cui obstupefactum esset femur, ut in femore suo agnosceret generationis hæredē, & obstupefactio femoris, passionem prophetaret heredis. Videam igitur cælum patere virtuti. Nec hoc esse paucorum. *Multi enim venient ab Oriente, & ab Occidente, & Aquilone, & Austro, & recumbent in Regno Dei,* delectationem perpetuæ quietis, sepultis animorum motibus exprimentes. Sequamur Abraham moribus, ut nos eripiat in gremiū suum, & tamquam Lazarum suæ humilitatis hæredē proprijs circumfusum virtutibus pio foueat amplexu.

C Non enim nos in gremio corporali, sed in quodam bonorum factorū amictu sancti Patriarchæ probata Deo successio fouet. *Nolite,* inquit, *seduci; Deus non iridetur.* Aduertimus, quam graue sit sacrilegium resurrectionem non credere: *Si enim non resurgemus,* ergo Christus gratis mortuus est, ergo Christus non resurrexit. *Si enim nobis non resurrexit, utique non resurrexit qui sibi cur resurgeret rationem non habebat.*

Beda in 7. cap. Luca.

Centurionis autem cuiusdam seruus male habens erat moriturus, qui illi erat pretiosus. Quæret forte aliquis, velpius, ut inueniat

Iacob Christi typus.

Matth. 8.

Moriturus erat, non moriturus.

Cur moriturum dicitur.

Secundū qualitatem personæ bonum in homine laudatur.

Quid in Abraham imitandū.

inueniat, vel impius, ut reprehendat; qua ratione Euangelista seruū, qui non mortuus, sed sanatus, subinfertur, dixerit esse moriturum? Cui breuiter respondendum; quia re vera erat moriturus, si non Domini sui fide deprecantis, & Christi pietatis misererentis fuisset reditus vitæ. Sic & Ezechias Rex, iuxta quendam naturæ humanæ modum erat moriturus, cum veracis Prophete verbis audiuit. *Dispone Domui tue, quia morieris tu, & non viues*, sed occulto Diuinæ prouidentia iudicio, quæ omnia in mensura, & numero, & pondere, disposuit, quindecim adhuc annorum vitam lachymis precibusque nactus. *Et cum audisset de Iesu, misit ad eū seniores Iudeorum, rogans eum, ut veniret, & sanaret seruum eius*: Superna dispensatione factum est, ut Iudeorum seniores mitterentur ad Dominum, hisque astantibus, qui languerat sanaretur, quo inexcusabiles forent, si credente viro gentili non crederent. Verum quæritur, quomodo conueniat, quod Lucas Centurionem nuncios misisse, Matthæus autem ipsum accessisse, narrat ad Dominum. Sed pie quærentibus facile patet; quod Matthæus breuitatis causa dixerit ipsum accessisse, cuius desiderium & voluntas ad Dominum veraciter, alijs licet deferentibus est perlata: mysticè etiam nobis commendans hoc quod scriptum est. *Accedite ad eum, & illuminamini*. Nā quia fidem Centurionis, qua verè acceditur ad Iesum, ipse ita laudauit, ut diceret: *Non inueni tantā fidem in Israel*, ipsum potius accessisse ad Christum dicere voluit prudens Euangelista, quam illos, per quos verba sua miserat. Porro autem Lucas ideo totum quē admodum gestum sit aperuit, ut ex hoc intelligere cogeremur, quē ad-

A modum accessisset dixerit alius, qui mentiri non potuit. Sicut enim illa mulier, quæ fluxum sanguinis patiebatur, quanuis fimbriam vestimenti eius tenuerit, magis tamen, quia credidit tetigit Dominum, quā illæ turbæ, a quibus premebatur; ita & Centurio, quō magis credidit, eo magis accessit ad Dominum. *Diligit enim gentem nostram, & Synagogam ipse edificauit nobis*. Qui ædificatam sibi à Centurione narrant, Synagogam, euidenter ostendunt, quia sicut nos Ecclesiam, sic etiam illi Synagogam, non conuentum solummodo fidelium, sed & locum, quo conueniebant, sint appellare soliti, iuxta quod & supra docuimus. *Iesus autem ibat cum illis*. Magna Domini sublimitas, qui solo verbo curare valebat, sed nō minor humilitas, qui seruum dignatus est visitare languentem. Nā quasi potens & benignus, & rogatus, saluare pergebat, & itineris medio rogatus dicto saluauit, ne videlicet ob impotentiam viriū, & non ob humilitatis exemplum corporaliter ire putaretur. Alibi ad sanandum Regulī filium venire noluit, ne diuitias honorasse videretur. Hic, ne conditionē spreuisse seruilem, ad Centurionis famulum mox ire cōsensit. Et cum iam non lōgē esset à domo, misit ad eum Centurio amicos dicens: *Domine, noli vexari. Non enim dignus sum, ut sub tectum meum intres*. Propter vitæ gentilis conscientiam, grauati se magis dignatione putauit Domini, quā iuuari, nec posse habere hospitem Christum, cuius & si fide præditus, nondum tamen erat Sacramentis imbutus. Sed quia quæ nostra infirmitas nō præsumit, Diuina gratia dare nouit, & alius Centurio, qui sicut & iste credentem ex gentibus populum

Esai. 38.

Euangelista
concordant.Fidem Centu-
rionis.
Esai. 33.

Synagoga

Humilitas Do-
mini in curan-
di serui visi-
tatione.

lum præfiguratur, magne fidei & iustitiæ meritò Spiritus sancti donum priusquam baptizaretur, accepit, & iste necdum catechizatus, & fidem suam laudari à Domino, & famulū saluari promeruit. De quo pulchrè per allegoriam dicitur, quia Iesum non longè haberet à domo, tamen sub tectum suum inuitare non auderet, quia prope timetibus eum salutare ipsius. Et qui naturali lege recte utitur, quo bono quæ nouit operatur, eo illi qui vere bonus est appropriat. At, qui errori Gentilitatis etiam crimina iunxerunt, his aptari potest, quod confluentibus ad se turbis alibi Dñs ait: *Quidam enim ex his de longè venerūt.* Propter quod & me ipsum non sum dignus arbitratus, ut venirem ad te. Et nos qui de gentibus credimus, nō ipsi ad Dominū venire possumus, quem nunc in carne videre nequaquam valemus, sed quicumq; passionis nostræ seruitutis agnouimus, ad residentem in dextera Patris, iam per fidem accedere debemus, iam seniores Iudeorum mittere, hoc est summos Ecclesiæ viros, qui nos ad Dominum præcesserunt suppliciter obsecrando patronos acquirere, qui nobis testimonium reddentes, quod diligamus Ecclesiam, & quantum in nobis est, ædificare curemus, pro nostris apud Dominum nostrorumq; peccatis intercedant. *Sed dic verbo, & sanabitur puer meus.* Magna fides Centurionis, qua verbo opus in Christo confitetur, & nostræ sanationis accommodat mysterijs, qui & si noueramus, secundum carnē Christum, sed iam nunc non nouimus. *Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites.* Hominem se & potestati, vel Tribuni, vel Præsidis subditum dicit, imperare tamen posse mino-

A ribus, ut subaudiatur cum multo magis, qui Deus sit, & super omnia potens, innumeram virtutis Angelicæ, quæ ad imperata obtineret, habere militiā. *Et dico huic, vade, & vadit: & alij veni, & veni. Et seruo meo fac hoc, & facit.* Vult ostendere Dominum quoq; non per aduentum tantum corporis, sed per Angelorū ministeria posse implere quod vellet. Repellendæ enim erant, vel infirmitates corporum, vel fortitudines contrariæ, quibus homo ad debilitatem sæpe cōceditur, & verbo Domini, & ministerijs Angelorum. Aliter, milites, & serui, qui Centurioni obediūt, virtutes sunt naturales, quarum non minimam copiam multi ad Dominum venientes, secum deferunt. De quibus in Cornelij Centurionis laude dicitur. *Quia erat vir iustus, & timens Deū, cū omni domo sua, faciēs elemosynas multas plebi, & deprecās Deū sēper.* Quo audito Iesus mirat⁹ est. Miratus est, q̄ vidit Centurionē suam intelligere maiestatem. Sed quis in illo fecerat ipsam fidem, vel intelligentiam, nisi ipse qui eā mirabatur? Quod si & alius eā fecisset, quid miraretur, qui præcius erat? Notandum ergo, quia quod miratur Dominus, nobis mirandum esse significat, quibus adhuc opus est sic moneri. Omnes enim tales mot⁹, cū de Deo dicuntur, non perturbati animi signa fiunt, sed docentis magistri: *Et conuersus, sequentibus se turbis dixit: Amen dico vobis, nec in Israel tam fidem inueni.* Non de omnibus retrò Patriarchis, & Prophetis, sed de præsentis æui, qui loquitur hominibus. Quibus ideò Centurionis fides antefertur, quia illi legis Prophetarumq; monitione edocti, hic autem nemine docente sponte credidit. Et reuersi, qui missi

Per Angelorum ministerijs Deus quæ vult implet.

Centurionis laus. Act. 10.

Miratus Dominus.

Nota.

Seniores istos typus sacerdotum nostrorum.

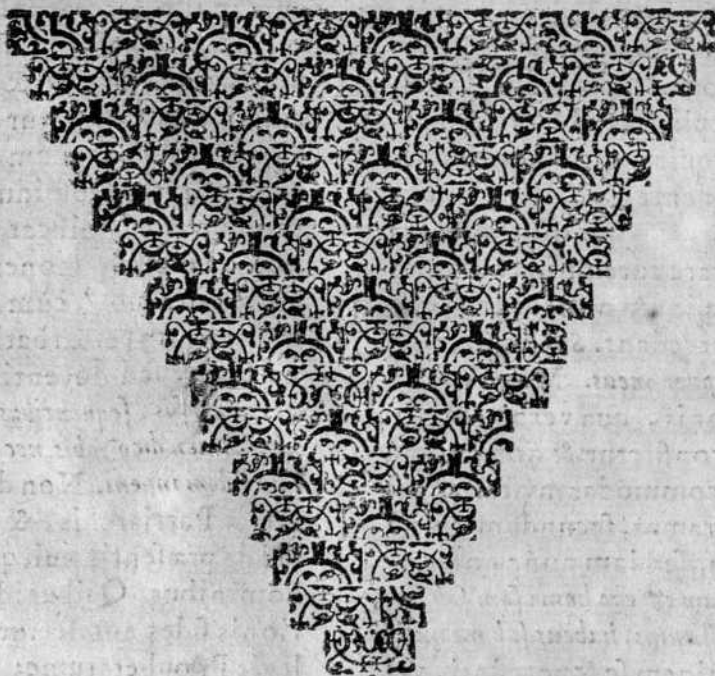
Centurionis fides.

missi fuerant domum, inuenerunt
seruum, qui languerat, sanum. Pro
batur fides Domini, & serui sani-
tas roboratur. Potest ergo meri-
tum Domini etiam famulis suffra-
gari, non solum fidei merito, sed
etiam studio disciplinæ. Pleniùs
hec sanè explicat Matthæus, quod
dicente Domino Centurioni: *Va-
de, & sicut credidisti fiat tibi, sanatus
sit puer ex illa hora.* Sed beato Lu-
cæ moris est, quæ plena viderit ab
alijs Euangelistis exposita, breuia-
re, vel etiam de industria præteri-
re: quæ verò ab eis omissa, vel bre-
uiter cognouerit tacta, dilucida-
re sollertius. Mysticè (vt dixi)
Centurio, cuius fides Israeli præ-
fertur, electus nimirum ex genti-
bus ostendit, qui quasi centenario
milite stipati virtutum spiritaliù,
sunt perfectione sublimes, nihilq;

A à Domino terrenum, sed sola æter-
næ salutis gaudia sibi sursum; requi-
runt. Numerus enim centena-
rius, qui de leua trasfertur ad dex-
teram, in cælestis vitæ significa-
tione poni consuevit. Vnde est,
quod arca Noë centum annis fa-
bricatur; Abraham centenarius
filium promissionis accepit, scili-
cet, Isaac, & inuenit in ipso anno
centuplum; atrium tabernaculi
centum cubitos longum est, in cē-
tesimo Psalmo: *Miser cordia & in-
dicium Domino cantatur*, & cetera
huiusmodi. Talis ergo meriti vi-
ri pro his necesse est Domino sup-
plicent, qui adhuc spiritu seruitu-
tis in timore premuntur, quate-
nus eis paulatim ad sublimiora
prouectis, perfecta dilectio
foras mittat ti-
morem.

Centurio
guitas.

DOMI-

DOMINIA QVART A

post Epiphanix festum.

Euangelium. Matth. 8.

A Scendente Iesu in nauiculā, secuti sunt eum Discipuli eius. Et ecce motus magnus factus est in mari, ita ut nauicula operiretur fluctibus: ipse vero dormiebat. Et accesserunt Discipuli eius, & suscitauerunt eum, dicentes: Domine saluanos, &c.

Chrysof. in priori expositione in 8. cap. Matthæi. homilia. 29.

Luce. 8.
Mar. 4.

V CAS Quidem ne quis ab eo temporum ordinē quærat: Et factum est (inquit) vno dierum, & ipse ascendit in nauiculum, & Discipuli eius. Marcus quoque similiter: hic vero consequentiam quamdam temporum obseruat. Hæc à me prædicta sunt, ne quis, quoniam non eodem modo scribunt omnes, discrepare ipsos arbitretur, si quis quid prætereat. Turbas igitur præmisisse, ac Discipulos tantummodo secum retinuisse, illi etiam dicunt. Id autē nō frustra, neq; casu fecit, verū vt futuri signi miraculo ipsos corroboraret. Nam vt palestræ magister optimus ad vtrumq; eos exercebat, ne aut terrore vincerentur in periculo: aut honoribus efficerentur: ita ne magnum quid sibi

Quare Discipulos solum Christus retinuit.

A arrogant, quoniam, alijs omisis, ipsos tantū secum retinuit, vt in tempestate incidant permittit, & simul in ferēdis aduersis fecit meliores. Nam certe priora quoque signa, quæ iam ab eo gesta erant, magna fuere: Verū hoc nec parum eos exercebat, & antiquissimo illi similimum erat. Iecirco igitur solos Discipulos secum duxit: Quoniam, vt signa tantummodo demonstrarentur, turbas quoq; admittebat: vbi verō ad signa timor quoq; ac tremor imminabat, eos solos recipiebat, quos ad prædicationem, & pericula erat misurus. Et Matthæus quidē dicit: *Quia dormiebat*: Lucas vero, quia in cervicali simpliciter, vt & humilitatem suam patefaceret, & præstantis Philosophiæ præceptis non instrueret, Cū ergo fluctus vehementius insurgerent, ac mare procellis insaniret, tunc excitant ipsum, dicentes: *Domine salua nos, perimus*. Ipse autem eos prius quā mare se daret, reprehendit. Sicut enim diximus ad exercitationem

Vide nū legē
dum Marcuse

tionem eorum hæc fieri permitte-
bantur, erantq; quasi figura tenta-
tionum, ad quas essent peruentu-
ri. Maioribus enim eos certe re-
rum tempestates postea permisit
vexari, vnde Paulus quoq; dice-
bat: *Nolo autem vos ignorare, fratres,*
quod valde grauati supra vires sumus, et
de vita etiam desperauimus, qui ex tan-
tis mortibus nos liberauit. Vt hinc igi-
tur eos, doceret, quantum in eo
confidere oporteret, cum insani
fluctus insurgat: disceretq; quod
ad melius cuncta dispensat, pri-
mum ipsos increpat: nec enim in
cassum ad extremum usq; terrore
eos deuenire permisit, verum vt
signū eis ingens videretur, & per-
petua miraculi memoria reside-
ret. Nam quoniam post rem fac-
tam obliuio solet ex negligentia
homines occupare. Propterea
priusquam signa fiant, multa fieri
permittuntur, quæ diuturniorem
memoriam faciant: sic & Moses
serpentem primum perstruxit, de-
inde maximū & memorabilis sig-
ni minister factus est: & nunc Di-
scipuli cum iam salutem ferè des-
perassent, tunc saluantur. Ita ex
periculorum confessione magni-
tudinem signi perdiscunt, hæc de
causa etiam dormiuit. Nam si vi-
gilantem viderent, aut non adeo
pertinuissent, aut petere ab eo sa-
lutem, qui pericula eorum vide-
ret neglexisset, aut non posse ip-
sum fluctus sedare putassent; I-
circo dormit, vt & timoris causa
ipsis maior præberetur, & sensus
eorum apertior ad videnda mira-
cula redderetur. Nā cum nō pari-
ter aliquis sentiat, quæ in alienis
sunt corporibus, & quæ in seipso;
oportebat Discipulos ei⁹, qui plu-
rimos indies liberari videbant,
vt magis obligarentur, vt in seip-
sis omnipotentia eius inspiceret:
cumq; nec claudi essent ipsi, nec

2. Chor. 1.

Exod. 4.

Quare dormi-
uit in pupi-
seruator.Spiritus sanctus
in cordibus nostris

A caci, nec alia agrotatione labo-
rarent, tempestatem fieri permit-
tit, vt liberati ab ea, firmam be-
neficiorum eius, in se memoriam
habeant. Propterea nec præsentibus
turbis id facit, sed solos ipsos
corripit, ne modicæ fidei à multi-
tudine damnarentur, & antequā
vindas aquarum deprimeret, ni-
mios animorum fluctus sedauit.

B Chrysost. in posteriori expo-
sitione in 8 cap. Matth.
homilia. 23.

Nauigante Domino cū Dis-
cipulis, orta magna tempe-
stas est, ita vt nauim conciti ma-
ris insurgentes fluctus obrueret.
Ipse vero (inquit) dormiebat. Mira-
ratio. Ascendit paruam nauicu-
lam, vt nauigaret ille qui totum
mundum Diuina virtute guber-
nat. Dormit in somnum, qui po-
pulū sua vigilia æterna custodit.
Dormit autem Dominus, nō ne-
cessitate humane infirmitatis, sed
spontanea voluntate. Nam cum
in Dei illa æterna natura somnus
non cadat, secundum quod de eo
legimus dictum. *Ecce non dormita-*
bit, neque dormit, qui custodit Israel.
Tamen Dominus ac Saluator no-
ster, ad probandam in se suscepti
corporis veritatem, etiam vsque
ad somnum humane naturæ, om-
nia implere dignatur, vt euiden-
ter veritatem in se assumpti cor-
poris demonstraret. Sed cum dor-
miente Domino, læuante pro-
cella, vsq; ad periculum nauis vio-
lenti fluctus insurgere, Disci-
puli timore perculsi, Dominum
suscitant, dicentes: *Domine, libera*
nos, perimus. Quod id ipsum olim
Dauid ex persona Apostolorum
suscitantium Dominum signifi-
casse videtur, cum dicit: *Exurge,*

Dñs in neces-
sitate dormis

Psalm. 120.

Psalm. 43.

quare

quare obdormis Domine? Exurge, adiuua nos, & libera nos propter nomen tuum.

Augustinus in Psalm. 25.

Cum ceperit iste Sol in homine habitare per fidem, non tantum in te valeat iracundia, quæ in te nascitur, ut occidat super iracundiam tuam, id est, deferat Christus mentem tuam, quia non vult habitare Christus cum iracundia tua. Videtur enim quasi ipse à te occidere, cum tu ab ipso occidas. quia ira cum inueterauerit, odium fit, cum factum fuerit odium, iam homicida es. *Omnis enim qui odit fratrem suum homicida est*, sicut dicit Ioannes Apostolus. Itē ipse dicit: *Quia omnis qui odit fratrem suum, in tenebris manet.* Et non mirum si ille in tenebris manet, à quo occidit sol. Ad hoc forte etiam pertinet quod audistis in Euangelio: *Perichitabatur nauigium in stagno, & dormiebat Iesus.* Nauigamus enim quoddam stagnum, & ventus & procelle non desunt, tērationibus quotidianis huius seculi prope completur nostrum nauigium. Vnde autem sit, nisi quia dormit Iesus? Si non dormiret in te Iesus, tēpestates istas non patereris, sed tranquillitatem haberes interius conuigilante tecum Iesu, quid est autē dormire Iesum? Fides tua, quæ est de Iesu obdormiuit. Surgat procelle stagni huius vi des malos florere, bonos laborare tēratio est, fluctus est. Et dicit anima tua; O Deus Deus, ipsa est iustitia tua, ut mali floreant, boni laborerent? Dicis Deus, ipsa est iustitia tua? Et De? tibi ipsa est fides tua? Hec enim tibi promisi, ad hoc christia nus factus es, ut in seculo isto flores. Torqueris, quia hic mali florēt, qui cum diabolo postea torquebuntur. Sed vnde hoc dicis, vnde

A fluctibus stagni, & tēpestate turbaris? Quia dormit Iesus, id est, quia fides tua, quæ est de Iesu, sopita est in corde tuo. Quid facies ut libere ris? Excita Iesum, & dic Magister perim? mouetur enim incerta stagni, perim? Euigilabit ille, id est, redit ad te fides tua, & adiuuante illo, considerabis in anima tua, quia quæ datur modo malis, non cum illis perseverabit; Aut enim viuētes eos deserunt, aut à morientibus deseruntur. Tibi autē quod permittitur manebit in æternum, illis quod tēporaliter cōceditur, citò tollitur: *Floruit enim ut flos senis. Omnis enim caro senū. Aruit senū, & flos decidit, Verbum autem Domini manet in æternum.* Pone ergo dorsum ad id quod cadit, & faciem ad illud quod manet. Euigilante Christo iam tēpestas illa non quasset cor tuum, non opplebunt fluctus nauim tuam, quia fides tua imperat ventis & fluctibus, & transiet periculum. Ad hoc enim pertinet (fratres). *torum id, quod dicit Apostolus, de exuendo veterem hominem. Irascimini, & nolite peccare; Sol non occidat super iracundiam vestram, neque locum detis diabolo.* Vetus ergo dabat locum, nouus non det. *Qui furabatur iam non furetur.* Vetus ergo furabatur, nouus non furetur. Ipse homo est, vnus homo est. Adam erat, Christus sit. Vetus erat, nouus sit. &c.

D Augustinus in Psalm. 93.

Bonus est Deus. Si cessaret Deus, & non misceret amaritudines felicitatibus seculi, obliuisceremur eum. Sed ubi angores molestiarum faciunt fluctus animæ, fides illa, quæ ibi dormiebat, excitatur. Trāquillum enim erat quando dormiuit Christus in mari. Illo dormiente tēpestas orta est, & ceperit periclitari.

Christus non inhabitat cum iracundo.

1. Ioan. 3.
2. Ioan. 2.

Dormit Ies.

Mali florent in hoc seculo.

Esai. 40.

Ephes. 4.

Tentationis utilitas.

Christū dormire quid sit.

ri. Ergo in corde Christiano, et tranquillitas erit, & pax; sed quādiu vigilat fides nostra: si autē dormit fides nostra, periclitamur. Hoc enim significat dormiens Christus, quia quidam obliuiscuntur fidem suam, & periclitantur. Sed quomodo illa nauis, cum fluctuaret, excitatus est Christus à fluctuātibus, & dicentibus: *Domine, perimus*: surrexit ille, imperauit tempestatibus, imperauit fluctibus, cessauit periculū: *Facta est ut tranquillitas*. Sic & te turbāt concupiscentiā malę, persuasiones malę, fluctus sunt, tranquillabuntur. Iam desperas, & putas te non pertinere ad Dominum; euigilet fides tua, excita Christum in corde tuo, surgente fide iam agnoscis ubi sis. Et si fortē tentat fluctus concupiscentiā, intueris quid promisit Deus, & dulcedo promissorum faciet te contemptorem dulcedinum seculi. Et si fortē multę urgent minę potentium malorum, & ipsę te expellunt de iustitia, attendis quod minatur Deus. *Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & Angelis eius*, & non dimittis iustitiam. Timens ergo ignem sempiternū, contemnis dolores temporales; & pro eo quod promisit Deus, contemnis temporalem felicitatem. Promisit requiem, patere molestiam; minatur ignem æternum, contemne dolores temporales; & euigilante Christo, tranquilletur cor tuum, ut ad portum quoque peruenias. Non enim nō preparat portum, qui parauit nauim? *Nūquid adheret tibi sedes iniquitatis, qui fingis dolorem in præcepto*? De hominibus quidē malis exercet nos & de illorū insecutionib⁹ nos erudit. De malitia mali flagelatur bonus, & de seruo emēdatur fili⁹: ita fingitur dolor in præcepto. Quod illos Deus posse permittit, hoc faciunt mali homines, quibus ad tempus parcit.

Origenes in diuersos, hom. 6.

Ingredite Dño in nauiculā, secuti sūt eū Discipuli ei⁹, nō imbecilles, sed firmi & stabiles in fide, mansueti & pij, spernētes mundū, nō duplici corde, sed simplici. Hi ergo secuti sunt eū, nō tantū gressus eius sequētes, sed magis sanitatē comitantes, & iustitiā eius consecrantes.

B Et ecce tēpestas magna facta est in mari, ita ut nauicula operiretur fluctibus.

Cum enim multa magna & miranda ostēdisset in terra, trāsiit ad mare, ut ibidē adhuc excellentiora opera demonstraret, quatenus terrę marisq; Dñm se esse cūctis ostenderet. Ingressus ergo nauiculā, fecit turbari mare, cōmouit vētos, concitauit fluctus. Cur hoc? Ideo, ut Discipulos in timorē mitteret, & suum auxiliū postularēt, suāq; potentiā rogātibus manifestaret.

C Illa tēpestas nō ex se orta est, sed potestati paruit imperātis ei⁹. Qui educit vētos de thesauris suis. Qui terminū mari arenā constituit. Dixit enim ei⁹; *Vsq; huc venies*, & nō supergredieris, sed in temetipso cōfringētur fluctus tui. Huius ergo iussione & præcepto orta est tēpestas in mari propter occasiones superius memortas: facta est tēpestas magna, & nō pusilla, ut magnū opus, & nō pusillū ostēderetur; Quātoq; fluct⁹ nauiculę magis irruerāt, tātō magis Discipulos timor cōturbabat; ut plus desiderarēt ad liberādū se mirabilia Saluatoris Dñs verò dormiebat.

D O res mirabilis & stupenda! Is qui numquam obdormiuit, dormit! Is qui cælū & terrā gubernat, dormit! Is qui numquam dormit, neq; dormitat, dormire dicitur! Dormiebat quidē corpore, sed diuino nutu cōturbabat mare, erigebatq; fluctus, & Apostolos con-

Qui Christū sequuntur.

Psal. 134. 7.

Quare tēpestas magna.

Mat. 25. 41.

Psal. 93. 21.

terrebat suā ostēsur⁹ potentiam. dormiebat corpore, sicut & ad puteū de itinere fatigat⁹ sedebat, demonstrans quia verē humanū portabat corp⁹, quod corruptibile induerat. Ipse corpore dormiebat, deitate verò cōcitabat & cōturbat mare, & iterū cōplacabat. Dormiebat itaq; corpore, vt Apostolos suscitaret, faceretq; vigilare: præcipuē autē, ne omnes nos vniquam animo dormiamus, vel intellectu, aut prudētia, sed vigilare in omni tēpore, & iubilare in Domino, & salutē ab eo postulare studeamus. Nā quia ipse, qui dormiebat corpore, illud secundū verbū dicit. *Ego dormio, & cor meū vigilat.* Adquē accedētes Discipuli, suscitabant eum dicētes: *Dñe, salua nos, perimus.* Tantò fuerant metu contriti, & penē animo alienati, vt irruerēt in eū, & nō modeste ac leuiter suggererent, sed turbulēter suscitarent eū, dicentes. *Dñe, salua nos, perimus.* O beati, o veraces Discipuli, Dominum Saluatorē vobiscum habetis, & periculū timetis? Vita vobiscū est, & de morte solliciti estis? Maris tumore tremētes, Creatorē eius præsentē ita suscitatis, quasi nō possit dormiente corpore fluctus sedare, vel mitigare? Sed quid respondēt dilectissimi Discipuli? Paruuli (inquit) sumus, adhuc infirmi, & nōdum robusti: ideòq; timemus, ideòq; trepidamus.

*Hilarius in Matthæum,
Canone 8.*

ET Ascendente eo in nauiculam, secuti sunt eum Discipuli. Et ecce tēpestas magna facta est in mari, & reliqua. Nauem Discipulis introgressis, tempestas oritur, mare cōmouetur, nauigātes turbātur. Ipse verò somno consopitus timentium metu excitatur. Oratur vt opē af-

A ferat, & increpatis his, quoddammodo esset fidei, vērō & mari trāquil-litatē imperauit, cū admiratione hominū præceptis ei⁹ ventū & mare obedisse. Igitur secundū hęc Ecclesiæ, intra quas verbū Dei nō vigilaerit, naufrage sunt, nō quod Christū in somnū relaxerur, sed quod somno nostro cōsoperetur in nobis. Maxime autē illud accidit, vt à Deo præcipuē in periculi metu & vexatione speremus, atq; vti nam, vel spes sera cōfidat sese periculum posse euadere, Christi intra nos seruitute vigilante. Perpetuam autem nobis obiurgationis suę recordationē reliquit, dicēs: *Modica fidei quid timidi estis? Metū, scilicet, nōtū seculariū cū quibus Christi fides vigilet, nullū esse oportere.* Consequitur deinde hominum admiratio, dicentium. *Qualis hic homo est, quod venti & mare obediunt ei!* Nō Discipulorū hic sermo, sed gentiū est. Nā cū superius & discipulos tantū nauē introisse, & à Discipulis excitatū esse dixisset, nūc admiratos esse homines significat, homines in ipsa admiratione dicētes: *Qualis est hic homo.* Qua hominum cōuersione intelligitur omnia opera Christi, omnesque eius virtutes, vt Dei esse laudandas, quia piaculi gētilis miserrimiq; erroris stultitiā demonstrat, quod cum ex humilitate passionis hominē potius nuncupent, quam ex virtutibus Deum.

Hieronimus in 8. capit.

Matthæi.

H V I V S Signi typum in Iona legimus, quando cæteris periclitantibus, ipse securus est, & dormit, & suscitatur, & imperio ac sacramento passionis suę liberat suscitantes.

Y 2 Theo-

Ecclesiæ naufrage sunt, intra quas verbum Dei non vigilat.

Discipuli nō de eius potēti dubitabāt.

Iona typum.

Cant. 5. 2.

Crede Discipuli timeant.

*Theophylactus, in octauum
cap. Matthæi.*

*Quare tempe-
tas.*

Discipulos solos seruauit secū,
vt miraculum viderent. Per-
misit autem tempestatem oriri,
vt ad tentationes exercerentur,
& vt per miraculū crederent. Dor-
miuit verò, vt timore perculsi suā
agnoscerent infirmitatem, & cum
obsecrarent.

Tertul. lib. de Baptismo.

*Sanctorū ora-
tionis fructus.*

Cæterum, nauicula illa figu-
rā Ecclesię preferebat, quod
in mari, id est, seculo, fluctibus, id
est, persecutionibus & tentationi-
bus, inquietatur; Dñō per patien-
tiam, velut dormiente, donec ora-
tionibus sanctorū in vltimis susci-
tatus, compescat seculum, & tran-
quillitatem suis reddat.

*Hypolitus martyr Arabū,
Episto. in memoria haresu.*

*Humilitatis
Christi sig-
na.*

Hic procedens inmundum,
De⁹ & homo apparuit, & ho-
mine quidē esse facile est intelli-
gere, cum esurit, & fatigatur, & la-
borat, & sitit, & formidat, & fugit,
orat, cōtristatur, & super cervical
dormit, & calicē recepit passio-
nis, & anxius sudat; & ab Angelo
confortatur; & à Iuda traditur, &
contumeliā patitur; à Chaipha, &
Herode despicitur; à Pilato flagel-
latur, eiusq; à militibus illuditur;
& à Iudæis ligno configitur; & ad
Patrē clāmans cōmendat spiritū;
& inclinato capite spiritū tradi-
dit; latus lācea perforatur; inuolu-
tus in syndone ponitur in sepul-
chro; & à Patre die tertia suscita-
tur. Diuinitatem vero ei⁹ videre
rurs⁹ clarū est; quādo laudatur ab
Angelis, & à pastorib⁹ inspicitur;
& expectatur à Simeone; & ab An-

*Diuinitatis si-
gna.*

Ana testimoniū perhibet, & querit
à Magis, & ab stella designatur;
& ex aqua in nuptijs operatur vinū
& increpat mare violētia cōmotū
vëtorum; & ambulat super mare;
& cecū ex natiuitate videre facit;
& mortuum Lazarum quatrīdua-
nū resuscitat; & varias facit virtu-
tes, datq; Discipulis potestatem.

*Hieronymus in Psalm. 109.
Tom. 7.*

B**M**undus iste mare dicitur,
quia mundana omnia tur-
bido torrenti comparatur mari
fluctuanti. Mare inconstans mo-
dō, māsuetum & lenē, modō dum
non timeretur, confurgunt fluctus
vsq; ad cælum, descendunt vsque
ad abyssos: ita vt anima timore
pauescat. Ideo iste qui audit. *Tues*
Sacerdos in æternū, secū dū ordinē Mel-
chisedech: bibit de torrente in via, qui
C*confregit in die ira sue Reges, implebit*
*ruinas, cōquassabit capita in terra milio-
rū. Iste de torrente in via bibit. Via secu-*
lū istud dicitur: per quā ambula-
uit. Deniq; scriptum est in Euan-
gelio. Esto consentiens aduersario tuo
dum est in via. Hoc est. Dumambu-
lat in isto seculo. Ergo Sacerdos
secundum ordinē Melchisedech,
quoniam venit in via seculi, am-
bulauit in via nostra, bibit ipse
de torrente qui erat in seculo. Tor-
D*rens non habet aquas, quæ sem-*
per perfluunt, sed habet aquas de
tempestatibus, de pluuijs, de rur-
bine, de procellis: Torrens num-
quam est in montibus, sed semper
in vallibus, in præcepitibus locis,
alienas aquas concepit & partu-
rit, & tumens vadit. De torrente in
via bibit. Torrens numquam ha-
bet mundam aquam, sed semper
turbidam. Hoc dicitur, quoniam
seculi istius aquæ, semper turbide
sunt. Vultis scire quomodo de
torrente

Psalm. 109.

Matth. 5.

Mar. 14. 34.

torrente turbido biberit? Et ipse dicit: *Tristis est anima mea usque ad mortem, &c.*

Beda in Marcum. lib. 2.

cap. 4.

Et facta est procella magna ventis, & fluctus mittebat in nauem, ita ut impleteretur nauis. Et erat ipse in pupi super cervical dormiens. Discipulis nauigantibus Christus obdormiuit: quia calcantibus seculum fidelibus, futuriq; Regni quietem animo meditantibus; & vel secundo Spiritus sancti flatu, vel remigio proprii conatus infidos mundi fastus certatim post terga iactantibus, tempus subito Domine passionis aduenit. Vnde benè hoc serò factò gestū fuisse perhibetur, ut veri Solis occubitus non sola Domini dormitio, sed & ipsa decedentis lucis hora significet. Ascendente autem illo pupim crucis, qua somnū mortis caperet, fluctus blasphemātium persecutorum, dæmoniacis excitati procellis assurgunt. Quibus tamen non ipsius patiētia turbatur, sed Discipulorum imbecillitas concutitur, trepidat, periclitatur. Et excitant eum, & dicunt ei. *Magister, non ad te pertinet, quia perimus?* Excitant Dominum Discipuli, ne eo dormiente, fluctuum feritate dispereāt, quia cuius mortem viderant, maximis votis resurrectionem querebant, ne si diutius ipse morte carnis sopiretur, eorum mens spiritali in perpetuū morte periret. Vnde benè sequitur. *Et exurgens comminatus est vēto, & dixit mari; Tace, obtumesce. Et cessauit ventus, & facta est tranquillitas magna.* Vento quippè exurgens comminatus est: quia resurrectione celebrata, diaboli superbiā strauit, dū per mortem destruxit eum.

Nauis hac crucis typū.

A qui habebat mortis imperiū. Mare quoq; silere precepit, ac tranquillitatem reduxit, quia vesanam ludæorum rabiē, quæ caput quatiēs clamauerat: *Si Filius Dei est, descendat de Cruce, &c.* credemus ei, mortem superando ac de sepulchro resurgendo deieciā. Vbi notandū, iuxta litteram, quod omnes creaturæ sentiant Creatore. Quibus enim inerepatur, & imperatur, sentiūt imperatorem. Non errore hæreticorum, qui omnia putant animātia, sed maiestate conditoris. Quæ enim apud vos insensibilia, illi sensibilia sunt. Et ait illis: *Quid timidi estis? Necdum habetis fidē.* Recte arguuntur qui præsentē Christo timebant, cum utiq; qui ei adhæserit perire nō possit. Cui simile est hoc, quod post mortis somnū Discipulis apparēs: *Exprobrauit incredulitatem illorū, & duritiā cordis: quia ijs qui viderant eum resurrexisse, nū crediderunt.* Iterumq; dixit ad eos. **C** *Stulti & tardi corde ad credendū in omnibus quæ locuti sunt Prophete. Nonne hæc oportuit pati Christū & intrare ita in gloriam suam?* Ac si per metaphoram nauigij diceret. Nonne oportuit Christū superare vertentibus vndiq; fluctibus naue, in qua dormiebat, & ita expergefactā, sedatis ex tēplo tumidis gurgitum estibus, diuinitatis suæ cūctis patefacere virtutem? *Et timuerunt timore magno, & dicebant ad alterutrum. Quis putas est iste! Quia ventus & mare obediunt ei.* Matthæus ita scribit. *Porrò homines mirati sunt dicētes. Qualis est hic! &c.* Non ergo Discipuli, sed nauitæ & ceteri, qui in nauerant, mirabantur, & de eius, cui ventus & mare obediunt persona dubitabāt. Hinc autē quis cōtētio se voluerit eos, qui mirabātur, fuisse Discipulos, respōdebim⁹ rectē homines appellatos, quia necdum potentiā nouerant Saluatoris. Et

Per Christi mortē diaboli destruitur.

Matth. 27. 40.

Inanimata quomodo obediunt.

Marc. ult.

Lucæ ult.

Alio in loco est hoc.

Matth. 27.

Qui mirabatur de miraculo Christi.

nos quoq; singuli cū signo Dominicę crucis imbuti seculū relinquere disponimus, nauē profectō eū Iesu consēdimus: mare trāsire conamur. Sed qui nō dormitabit, nec obdormiet Israel custodiens sēper, nobis tamē sēpe nauigantibus, quasi inter equoris fremitū obdormuit, quādo crebrescēte inter medios virtutū visus, vel immūdo rūspiritū, vel hominū prauorū, vel ipso nostrarū cogitationū impetu fidei splendor obtenebrescit, spei celsitudo, contabescit, amoris flāma refrigescit. Verū inter huiusmodi procellas ad illū necesse est gubernatorē curramus, illū sedulō excitemus, qui nō seruiat, sed imperet ventis. Mox tēpestates cōpescet, refundet trāquillitatem, portum salutis indulgebit.

Beda in 8. cap. Luca.

Luca. 8.

Deus & homo ostenditur Christus.

Alegoria.

Nauis crucis signum.

*Matth. 16.
Luca. 8.*

Factū est autē in vno dierū, & ipse ascendit in vnā nauiculā, & Discipuli eius. & ait ad illos. Trāsfiretem⁹ trās stagnū. Et ascenderūt. In hac nauigatione Dñs vtrāq; vnius eiusdēq; suę personę naturā dignatur ostēdere, dūm is qui vt homo dormit in nauī, furorē maris, vt Deus verbo cōtercet. Porro iuxta allegoriā mare siue stagnū quod cū suis trāsire desiderat, tenebrosus amarūque seculi præsēntis accipitur aestus. Nauicula autem, quā ascēdūt, nulla meliūs, quā Dñicę passiōnis intelligitur arbor. Cui⁹ beneficio quīq; fideles adiuti omīssis mundi fluctibus habitationē Patrię cęlestis, quasi stabilitatē securi littoris obtinent. Quod autem ipse in vnā nauiculā cum Discipulis Saluator ascendit, alibi quid significet aperit, cū pręnunciato suę passiōnis resurrectionisq; mysterio, mox dicebat ad omnes. *Siquis vult post me venire, abneget se ipsum, & tollat crucē suā; coti-*

A die, & sequatur me. Nauigantibus autē illis obdormiuit. Discipulis nauigantibus Christ⁹ obdormiuit; quia calcatibus seculū fidelibus, futuriq; Regni quietē animo meditātib⁹, & vel secundo Spiritus sancti flatu, vel proprii remigio conat⁹ infidos mundi fastus, certatim post terga iactantibus, tempus subito Dominicę passiōnis aduenit. Vnde benē Marc⁹, hoc imminēte nō estis tēpore gestū fuisse perhibet, vt verū solis occubitū, nō sola Domini dormitio, sed & ipsa decedētis lucis hora significet. *Et descēdit procella venti in stagnū, & cōplebātur, & periclitabātur.* Dñō pupim crucis qua somnum mortis carperet, ascendente, fluctus blasphemantiū persecutorum, dæmonicis excitati procellis assurgunt. Quibus tamē non ipsius patientia turbatur, sed Discipulorū imbecilitas cōcūtat, trepidat, periclitatur. *Accedētes autē, suscitauerūt eū dicētes: Præceptor, perimus.* Suscitāt Dñm Discipuli, ne, eo dormiēte, fluctuū feritate dispereāt, quia cui⁹ mortē viderāt, maximis votis resurrectionē quærebāt, ne si diutius ipse morte carnis sopiretur, eorū mēs spiritali in perpetū morte periret. Vnde benē sequitur: *At ille surgēs increpauit ventum, & tēpestatē aquę, & cessauit, & facta est trāquillitas.* Ventū quippē surgēs increpauit, quia resurrectione celebrata, diaboli superbiā strauit, dūm per mortē destruxit eū, qui habebat mortis imperiū. Tēpestatē quoq; aquę surgēs cessare fecit; quia, vesanā Iudæorū rabiē, quę caput quat iēs clamauerat: *Si filius Dei est, descēdat nūc de cruce, & credem⁹ ei,* de sepulchro surgēdo labefecit. Vbi iuxta literā notādū; quod omnes creaturę sentiant Creatorē. Quibus enim increpatur, & imperatur, sentiūt imperantē, nō errore hēreticorū, qui omnia

Marcus.

*Vento tēpestati imperare.
Matth. 27.*

Omnes creaturę creatorē sentiunt.

Luce. 8.

Mar. vii.
Luce. xli.Alio in loco
reperies.Qui mirati
sunt.

Psalm. 120

omnia putant animantia, sed na-
iestate conditoris, quæ apud nos
insensibilia illi sensibilia sũt. Dixit
autẽ illis, Vbi est fides vestra? Recte ar-
guũtur, quipræsente Christo time-
bāt, cũvtrĩq; qui ei adhæserit, peri-
re nõ possit. Cui simile est, qd post
mortis somnũ: Discipulis apparens
exprobrauit incredulitatem illorum &
duritiam cordis, quia ij, qui viderant eũ
resurrexisse, non crediderunt. Itemq;
dixit ad eos: O stulti & tardi corde ad
credendũ omnibus quæ loquuti sunt Pro-
pheta. Nonne hæc oportuit pati Christũ,
& ita intrare in gloriam suam? Ac si
per metaphoram nauigij diceret:
Nonne oportuit Christum soporare vn-
dis nauem, in qua quiescebat, hinc inde
vertentibus, & ita sedatis exemplo tu-
midis gurgitũ cumulis, Diuinitatis suæ
cunctis patefacere potentiam? Qui timẽ-
tes mirati sunt dicentes ad inuicẽ. Quis
putas hic est! Quia & ventis imperat
& mari, & obediunt ei. Matthæus
ita scribit. Porro homines mirati sunt
dicentes. Qualis est hic! &c. Non er-
gò Discipuli, sed nauæ & cæteri,
qui in naui erant, mirabantur.
Sin autem quis contentiosẽ vo-
luerit eos, qui mirabantur, fuisse
Discipulos, rectẽ respondebimus,
homines appellatos, qui necdũ
potentiam nouerant Saluatoris.
Et nos quoq; singuli cũ signo
Dominicæ crucis imbuti, seculũ
relinquere disponimus, nauẽ pro-
fectũ cum Iesu cõscendimus, sta-
gnũ transfretare conamur. Sed qui
non dormitabit nec obdormiet custodiẽs
semper Israel; Nobis tamẽ sæpe na-
uigatib. quasi inter æquoris fremi-
tus obdormit, quando crebrescẽ-
te inter medios virtutum visus,
vel immundorum spiritũ, vel ho-
minum prauorum, vel ipso nostra-
rum cogitationum impetu, fidei
splendor obtenebrescit, spei celsi-
tudo contabescit, amoris flamma
refrigescit. Verũ inter huiusmo-

A-di procellas, ad illum necesse est
gubernatorem curramus, illum
sedulẽ excitemus, qui nõ seruiat,
sed imperet, ventis. Mox tempe-
states compescet, resanet tran-
quillitatem, portum salutis indul-
gebit. Liber inter hæc paucis dis-
cussa Apostolici nauigij varietate,
qualiter bonus suum secretum
inuuet, malorumq; permixtio tur-
bet, intueri. Ecce enim, vt à per-
fectioribus inchæmus, post cele-
bratã Dominicæ resurrectionis
solennia septem electi Discipuli
nauẽ piscatũ ascẽdũ, & quia
non longe a terra perpetuæ quie-
tis, sed quasi cubitis ducentis abe-
rant, hoc est, tantũ mundo ani-
mũ, quantũ gemina dilectio
poscebat, apposuerat; quia se Pe-
trus negotijs secularibus exuerat,
iam Dominum in littore morta-
litis stantem cernere, iam cum
illo, epulari; iam manẽ supernæ
lucis aspirante, mystico magno-
rum piscium numero sua retia im-
pleta, nec tamen rupta suscipere
atq; infimis seculi fluctibus ex-
trahere merentur. Alibi Petrus,
vt suprã legitur, iubente Domi-
no retia laxat in captũ pisciũ
quæ comprehendit multitudinem
copiosam. Sed quia ipse fragilis
adhuc animi fuerat; ita vt Chri-
sto tremens diceret. Exi a me, quia
homo peccator sum, Domine; & retia
tunc rupta sunt; & si non socij ad-
iuuassent, naues etiam mersæ sub-
siderent. Item in hoc loco Disci-
puli cum Domino nauẽ conscẽ-
dunt, mare adeunt, sed quia inte-
rerat & Iudas, & Dominus in pu-
pi, quæ sedes erat gubernatũ, dor-
misse, & ventus pontusq; de foris
sæuissẽ perhibentur. Nã & simul-
ta illis Discipulorum merita na-
uigabant, tunc adhuc eam perfi-
dia proditoris agitabat, ei, qui
suis meritis firmi fuere, turbabã-

Gubernator;
adquem cur-
rendum, Chri-
stus.Septẽ Disci-
puli nauẽ as-
cendunt.

Luce. 58.

Petri humili-
tas.

tur alienis. Item Paulus cum fratribus Ierosolymam nauigans, & diem Penthecosten ibi Spiritus sancti gaudia celebrare festinans, recto cursu cuncta peragrat. Porro, ab Ierosolymis Romam relegatus, quia cum infideiibus iter agit, mare furit, venti refragantur, imber imminet, frigora fatigant, astra obnubilant, terra ne-

gatur, triticum in mare iactatur, nauis armamenta tolluntur, ipsa postremo nauis arenis illisa dissoluitur, nauis, quā non agnoscant, terram nando petunt. Et qui secum li vndas onerari cupiditatibus subierant, eodem aduersante seculo vix nudi euadūt. Iuxta quod idem Apostolus ait: *Ipsē autem saluus eris, sic tamen quasi per ignem.*

TEXTVS.

ET Dicit illis. *Quid timidi estis modica fidei? Tunc surgens imperauit ventis, & mari. & facta est tranquillitas magna. Porro, homines mirati sunt dicentes. Qualis est hic, quia venti & mare obediunt ei?*

Origenes in diuersos, homilia. 6.

NDE Et nunc dicit Dominus: *Quare turbati estis pusilla fidei? Cur non habetis fortitudinē?*

Cur non habetis confidentiam, & fiduciam apud me tenetis? Et si mors irrueret, nonne eam debuistis constantissimi me sustinere? Ad omne enim quicquid euenerit fortitudo necessaria est, ad omne periculum, vel tribulationem vsque ad exitum animæ. Similiter & circa delirias, & diuitias, & terrenos honores, animi fortitudo tenenda est, ut neque extollaris, o homo, neque in superbiam erigaris; Non despicias inimicos, nec humilem spernas, nec obliuiscaris Dominum, neque de relinquo creatorem, nec existas ingratus. Si ergo in necessitate, & in periculis, fortitudo necessaria est, ut viriliter cum fide tolles vniversa: multo magis circa delirias, ut dictum est, & luxu-

rias fortitudo necessaria est, ne in muscipulam incidas diaboli:

Quare turbati estis pusilla fidei? Si potentem me super terram cognouistis, quare non creditis, quod in mari potens sim? Si Deum me verum esse & creatorem omnium suscepistis, quare non creditis, quod ea, quæ à me facta sunt, in meam habeam potestatem? Quare ergo dubitastis, pusillæ fidei?

B Qui pusillam credit, arguetur: & qui nihil credit cōtemnetur. Fragiles in fide corripientur, alieni omnino à fide punientur. Tales fuerunt Iudæi, & Pagani, ideo in malis suis euauerunt: tales hæretici, ideoque in die iudicii damnabuntur. *Tunc surgens imperauit ventis, & mari, & facta est tranquillitas magna.* Scriptū fuit: *Et exurrexit tamquam dormiens Dominus, tamquam potens crapulatus à vino, & percussit inimicos suos in posteriora.* Et nunc surgens imperauit ventis, & mari, & facta est tranquillitas magna. Imperauit ventis, & mari, sicut creator, sicut suis, ut potens, ut Dominus imperauit ventis & mari. Pri-

mitus

Ad omnia fortitudo.

Increduli exornemur.

Psal. 77. 69.

amitus ante Discipulos, ut audientes firmarentur in fide, & potentia diuinitatis occulta, imperabat & comminabatur ei, magis autem regebat, & placabat illud, secundum quod quidam ait. *Imperauit ventis, & mari, & facta est tranquillitas.* De magno vento, ac tempestate magna mare conturbato, & tumentis, facta est tranquillitas magna. Decet hunc magnū magna & miranda facere: Ideo paulo ante magna accinctus potentia magnifice conturbauit profundum maris: & nunc iterum in eo ipso ostendens suā magnificentiā maiestatis, tranquillitatem magnam fieri iussit. Hoc ideo, ut nimium conturbati Apostoli, magnifice exhilarati, lætarentur. Dedit enim per hæc omnia nobis figuram Dominus, & doctrinæ imaginem, ut & nos in omni conturbatione, & contumelia patientiam teneamus, stabiles simus, fidem non deseramus. Et si omnis iste mundus tamquam mare ebulliat, atque in furorem confurgat, & si omnes venti & vertigines demonum vndiq; sauiant, & si omnes (ut diximus) tempestates maris, idest, omnes Principatus, & potestates mundi concitentur, & in tumore iracundiæ spument, ut surgant super sanctos; & si adhuc vsq; ad cælos sese extollant, ut tempestates maris, malignitates, & dolos, & fremitus concitent aduersus aliquem vestrum, nolite timere, nolite turbari, nolite contremiscere, concitantes aduersus aliquem vestrum, nolite deficere. Omnes enim quotquot in fidei nauicula cum Domino nauigatis, omnes quotquot in hac nimirum sanctæ Ecclesiæ nauicula cū Domino per hunc vndosum superna tatis mundum, & si ipse Dominus pro dormiat somno, vestram pa-

trientiam, & tolerantiam expectans, vel impiorum penitentiam & conuersionem sustinens, alacriter accedite ad eum, orationibus instantes, atq; cum Propheta dicentes: *Exurge, quare nō dormis Domine? exurge, & ne repellas in finem.* Et iterum. *Exurge Domine, adiuua nos, & libera nos propter nomen tuum.* Et ipse surgens imperat ventis, idest, aereis demonum spiritibus: ipsi enim maris tempestates commouent, hoc est, amaros concitant, & elatos fluctus huius, principes, mundi ad persecutiones omnibus sanctis immittendas, ad contumelias fidelibus ingerendas. Omnibus Dñs imperat, omnibus comminatur, omnia mitigat, fecitque tranquillitatem magnā circa corp⁹ & spiritū, pacē Ecclesiæ & serenitatem mūdō. Scitis nāq; quomodo sæpius consilia in fidelium commota sunt aduersus veram & firmam Ecclesiā, aliquoties hæreticorum, aliquoties Paganorum, quā comminantes & conterentes huius Principes mundi per omnia perdere se Ecclesiæ filios arbitrantes. Sed surgens Dominus increpauit ventos demonum, & omnes euanescere fecit audaces aduersarios fidei, magnamq; pacem & tranquillitatem dedit Ecclesiæ suæ. Homines autem illi in nauicula mirati sunt. Qui homines? Scilicet, hanc habentes nauiculam, & ei intēdentes nauiculā. Nō putas hic Apostolos significatos: nusquam enim inuenimus propter honorem dictos Discipulos, sed semper aut Apostoli, aut Discipuli nominantur. Mirabantur autem, ergo hi homines, hi qui cum eo nauigabant, hi quorum erat nauicula, hi qui in eadem nauicula se transferbant. Hi mirabantur, & admiratione dignum fuit, mare ac profundum commotum mitigari, eius

Psalm. 43. 22.
ibi. 26.

Non Apostoli,
sed nauicula
mirantur.

Y s que

Que doctrina
prodit ex
marco.

Facit Dominus
cū tentatione
provenit.

que elatos deplacari fluctus, veros furētes compesci. *Mirabantur ergo dicentes: Qualis est iste, quia venti & mare obediunt ei!* Non interrogantes dicunt, qualis est iste? Sed asserentes quia iste talis est, cui vēti, & mare obediunt! Qualis est iste, hoc est, Quātus, quā fortis, quā potens, quā magnus. Qualis est iste, maior Moyse; potentior Elia. Illi enim ambo, quorum vnus ligno mari percusso cum labore discedit, alius istu meliorē Iordanum transijt. Iste vero vno verbo mandat illis, qui non habent verba & obediunt ei; his qui non habent auditum, & optemperant ei. Hi qui prudentiā & intellectū expertes sunt, inclinantur iubenti. Quibus neq; loquela, neq; (vt diximus) sermo obediunt. In eadem autem substantia, in qua sunt, & sua naturamouentur, & eius iussioni deseruiunt, ad confusionem mortalium, ad condemnationem corruptibilium. Iubet mari, & non contemnit: dicit ventis & tempestatibus, & mox compescuntur: iubet & omni creaturæ, & non super greditur iussione eius: & vnum hominum genus, & vnum quod secundum similitudinem Dei honoratum est, cui verbum & prudentia data est, hi soli homines resistunt, hi tantum inobedientes sunt, hi soli contemnant. Ideoq; & hi in iudicio damnabuntur, & à iustitia punientur, velut deteriores mutis animalibus, vel his qui sine spiritu & anima sunt in isto mundo. Mirabantur ergo illi, quia mare compescitur, & venti mitigati sunt: admireretur & nos, quando benignitates & veneuolentias ostendit circa nos Dominus; quando nos de periculis saluari dignatur; quando de tumultibus nos liberat; quando ab inimicis insequentibus e-

Aruit nos. Mireretur, & mirantes gratias agam⁹, grati obediamus, obediētes timeamus, timentes diligamus, vt æternę charitatis ob eodē hæredes efficiamur. *Mirabantur dicentes. Qualis est iste!* Sicut homo videtur, & sicut Deus potentiam ostendit: sicut vnus carnalium putatur esse, & super omnia carnalia magna ostendit mirabilia. Dormit sicut homo, & imperat mari & ventis sicut Deus: in nauicula sedet, & omnem creaturam iussione inclināt vbi vult Iesus Christus Dominus noster, qui cum Patre & Spiritu sancto viuīt & regnat in secula seculorū, Amē.

Chrysost. in posteriori expositione in 8. cap. Matth. homilia, 23.

C **S**urgens ergo Dominus ait illis: *Quid timidi estis modica fidei? Et imperauit vento, & mari, & facta est tranquillitas magna.* In quo manifestē diuinitatis suę potentiam Dominus declarauit, dū violentos maris fluctus diuinę potestatis verbo compescuit. Neq; venti, vel mare, obedire poterant nisi Domino creatori suo. Quod futurum antepænuñciauerat Dauid dicendo: *Viderunt te aquę, Deus, viderunt te aquę, & timuerunt, & turbata sunt abyssi. Multitudo somitus aquarum vocē dederunt nubes;* Et quę istę nubes sunt, quę timentibus à quis vocem dederunt, nisi Discipuli, qui viso signo diuinę virtutis exclamauerunt, dicentes. *Verē hic filius Dei erat?* Nubes autem iccirco Apostoli intelliguntur, qui à modo nubium de terra surgentes, ad cælos sine aliquo pondere peccati, spiritualis nature leuitate, feruntur, & ad irriganda corda credentium pluuiam diuinę prædicationis

Diuinitatis potentiam.

Psal. 76.

Apostoli nubes sunt.
Marc. 15.

Solum homines inobedientes Deo.

Psal. 88. tionis infundunt. Alio quoq; lo-
Psal. 106. co idē Dauid, quod Domino im-
Ibidem 94. perante verbo, maris violentia
 mitiganda esset, ita testatus est,
 dicens: *Tu dominaris potestati maris;*
motum autem fluctuum eius tu mitigas.
Ibidem 67. Et iterum: *Dixit & stetit spiritus pro-*
cellae, & siluerunt fluctus eius. Et ite-
 rum: *Qui conturbas fundū maris, som-*
num autem fluctuū eius tu mitigas. Et
 iterum: *Ecce dabit vocem suam, vocē*
virtutis. Hāc vtiq; vocē, qua diuine
 potestatis virtute vētis imperans,
 maris tranquillitas restituta est.
 Beatus quoq; Iob hoc ipsum futu-
 rum per Spiritum sanctum nō ig-
 norans, cum de Dño loqueretur,
 ita ait: *Virtute sedabis mare.* Cū igi-
 tur sedata tēpestas maris iussio-
 ne verbi esset tranquillitas institu-
 ta: *Hi (inquit) qui erāt in nauī mirati*
sunt, dicentes: Qualis est hic, quod ven-
Psal. 196. *ti & mare obediunt ei!* Hanc autem
 Dominici verbi virtutem, & eo-
 rum qui in nauī erant admiratio-
 nem olim sanctus Dauid pronun-
 ciauerat in Psalmo, dicendo. *Qui*
descendunt mare in nauibus, facientes
operationem in aquis multis. Ipsi vide-
runt opera Domini, & mirabilia eius in
Ibidem. *profundo, dixit, & stetit spiritus procel-*
lae. Et iterum: *Statuit procellam eius*
in auram, & siluerunt fluctus eius, &
latati sunt quia siluerunt. Hec ita pri-
 mum, secundum simplicitatem hi-
 storiarū per Domini virtutem ita
 gesta cognoscimus: secundum al-
 legoricam verò rationem, quæ in
 his omnibus figura monstrata sit,
 solliciti debem⁹ intelligere. Que-
 rendum enim est; quid hæc nauis
 iuxta spirituales rationem intel-
 ligi debeat, vel quod hoc mare,
 vel qui insurgentes fluctus, qui
 venti, qui hos fluctus concitant,
 qui etiā somnus Domini, vel quæ
 hæc increpatio Domini in vētos,
 & quæ ista restituta tranquillitas,
 vel quæ digna admiratio nauigā-

A tium? Et non dubium est, nauem **Proverb. 31.**
 istam Ecclesiam figurasse; secun-
 dum quod per Salomonem de ea
 Spiritus sanctus loquitur dicens:
Facta est tamquam nauis mercatura lō-
ginq̃ua, idest, Ecclesia, quæ nauigantibus
 Apostolis, gubernante Domino, stāte Spiritu sancto præ-
 dicationis verbo ubiq; discurret,
 portans secum magnum, vel po-
 tius totum mundum, sanguinem
 Christi mercata est. De quo alio
 quoq; loco idem Salomon fetu-
 lit dicendo inter cetera. **Sap. 5.**
B Vestigium nauis pelagizantibus inue-
 nire non posse: Ostendens con-
 uersationem Ecclesiæ non terre-
 nam esse, vel seculi, sed cælestem,
 secundum quod sanctus Apo-
 stolus refert dicens: **Philipp. 3.**
Nostra autem con-
uersatio in cælis est. Mare seculū in-
 telligitur, quod aduersis peccatis,
 & varijs tentationibus, velut qui-
 busdam fluctibus æstuat. De quo
 scriptum legimus: **Seculum hoc**
Hoc mare magnū & spatiosum, illic reptilia, quorum nō
C *est numerus. Animalia pusilla cum ma-*
gnis, & draco iste, quem formasti, ad
illudendum ei. Et iterum: *Veni in al-*
titudinem maris, & tempestas demersit
me. Vēti autē nequitie spirituales,
 & immundi spiritus intelliguntur,
 qui ad naufragium Ecclesiæ per
 diuersas seculi tentationes, velut
 per fluctus maris deficiunt. Dor-
 mire verò Dominus in hac nauī
 tunc, intelligitur cū ad proba-
 tionem fidei, Ecclesiā suā pres-
 suris & persecutionibus mūdi is-
 tius tentare permittit. Oratio ve-
 rō Discipulorum, & excitantium
 Dominum, & auxilium imploran-
 tium, vt liberarentur, preces San-
 ctorum omnium ostēduntur, qui
 orta tempestate persecutionis, se-
 uiente diabolo, & Angelis eius,
 deuota fide ac iugi oratione, paciē-
 tiam Domini, velut de somno ex-
 citant, vt misericordiae suæ auxi-
 liū

*Nauis quid
 spiritualiter
 intelligatur.*

lio, per timorem humane infirmitatis periclitantibus subentire dignetur, quo increpatis ventis, immundis, scilicet spiritibus, qui authores sunt persecutionis, & mitigata omni seculi tempestate, Ecclesiam suam in pace & tranquillitate restituat: Id admiratione vero eorum qui in naui erant, qui post factam tranquillitatem Dei Filium confitentur omnium credentium persona & fides ostensa est, qui in Ecclesia constituti, priorationibus Dominum excitantes, reddita sibi pace, verè Dominum, ac defensorem Ecclesie sue Dei Filium confitentur. Quod factum statim in actis Apostolorum, post Herodis persecutionem & Iudæorum, à sanctis pro Ecclesia recognoscimus. Vnde & quanuis infestatione inimici Ecclesia, vel seculi tempestate laboraret, quibusvis tentationum fluctibus pulsetur, naufragium facere non potest, quia Filium Dei habet gubernatorem. Inter ipsas enim turbines mundi, inter ipsas seculi persecutiones plus gloriæ, ac virtutis acquirit, dum in fide firma & in dissolubili permanet. Nauigat enim instructa fidei gubernaculo, felici cursu, per huius seculi mare habens Deum gubernatorem, Angelos remiges, portans choros omnium sanctorum, erecta in medio ipsa saluari arbore Crucis, in qua Euangelicæ fidei, vela suspendens, flante Spiritu sancto ad portum Paradisi, & securitatem quietis æternæ deducitur. Et hæc quidem naus, quanuis per hoc tempus vitæ, per has tentationes seculi nauiget, nō est tantum seculi naus, sed Dei. Est enim & alia seculi naus, nō Dei, idest, collectio hæreticorum, quæ sibi huius nomen Ecclesie vindicat; aduersum quam, diem iudicij

A futurum Esaias manifeste declaratur, dicens. *Dies (inquit) Domini sabaoth, aduersus omnem contumeliosum & superbum.* Et post aliquantū ait: *Et aduersus omnem naucm maris,* idest, omnem Ecclesiam hæreticorum. De qua alibi ibidē Esaias retulit: *Dirupti sunt (inquit) funes tui, quæ non valuit arbor tua & inclinata vela tua, & non laxabunt vela tua.* Naucm vero hanc maris esse dixit, quia huiusmodi Ecclesia, non Dei est, sed seculi, quæ licet, habere in se prædicationem Dominicæ Crucis videatur, inuolidam tamen hanc arborem eius ostendit, quia ubi non est veritas fidei, infirma Crucis assertio est. Vnde inclinata & laxata vela eius sunt ostēsa, quod nullo statu sancti Spiritus diriguntur. Et ideo huiusmodi naus, hoc est Ecclesia hæreticorum, amisso veræ fidei gubernaculo, dominantibus aduersis spiritibus, in naufragium mortis æternæ demergitur, quæ gubernari à Christo Domino non meretur, qui est benedictus in secula seculorum, Amen.

*Chrysost. in priori expositione in 8. cap. Matthæi.
homilia. 29.*

C Orripuit enim eos ac dixit. *(Quid timidi estis modicæ fidei?)* ad hæc causam reddidit, non à temptationibus, sed ab infirmitate mentis timorem proficisci: Quod si quis obijciat, non fuisse formidinis, nec parvæ fidei, quod eum ad saluandos ipsos excitassent. Respondēbimus; Quinimò illud profecto non convenientem se de ipso habere opinionem declarabat, quod vigilantem posse tempestati resistere non diffidebant, dormientem verò minimè. Nec mirum

Et seculi naus, & non Dei, hæreticorum collectio.

Timor hic est infirmitate mentis profectus.

31. m. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

Mat. 4.
Ioh. 14.

Circa mare
differētia in-
ter Moſem &
Chriſtum.

Exod. 14.
in 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

Pſalm. 109.

mirum ſiparū adhuc credunt, qui vel poſt multa etiam alia ſigna im perfectiores fuiſſe videantur. Quo circa, & increpatur ſæpius, vt cum adeos dicit: *Adhuc & vos inſipientes eſtis.* Quod ſi Diſcipuli adhuc defi ciebant, quid mirū eſt ſi turbæ ni hil magni, nec vltra hominem de ipſo cogitabant? Admirabantur enim dicentes (*Qualis eſt hic homo, quoniam & mare, & venti obediūtes!*) Chriſtus autem nō arguebat eos, nudum hominē ipſum putantes, ſed ſuſtinebat, ſignisq; induce bat, vt viderent ſe non rectē opi nari de ipſo: hominem verò ipſum partim viſu, partim quoniā dor mired, etiam ac biberet, tūmetiā quia nauigijs vtebatur, exiſtima bant: propterea etiam admirabā tur dicētes. *Qualis eſt hic!* Somnus enim & ſtatura qua videtur, homi nem ipſum declarat: At verò ma ris tanta per eum ſubito facta trā quillitas, Deum declarabat: quā quā enim & Moſes tale quid olim fecerat; etiam indē patet excel lentia: ſed ille quaſi ſeruus, hic verò quaſi Dominus mira. opera tur. Non enim virgam vt ille te tendit, non manus in cælum ſuſtu lit, non precibus indignis; verū vt Dominus ancillæ imperans, & Conditor ſuæ creaturæ, ſic fluc tus maris depreſſit, frenauitque verbo ſolū atq; præcepto. Om nis enim conſeſſim ſoluta eſt tem peſtas, nec veſtigium fuit vllum turbationis relictum: quod Euan geliſta oſtendens, inquit: (*Et facta eſt tranquillitas magna.*) Et quod de Patre quaſi res grandis dictum eſt, & ipſum Chriſtus effecit. Scri ptum eſt enim de Patre: *Dixit, & ſtetit ſpiritus tempeſtatis.* Et de Chri ſto hic ſcriptum eſt, quod verbo ſolo: *Facta eſt tranquillitas magna:* propterea etiam mirabantur ip ſum turbæ, quæ certē non adeo

A mirata fuiſſent, ſi ſeciſſet vt Mo ſes.

Cyrillus in Theſauro lib. 12.
cap. 14.

Tunc ſurgens increpauit ventū & mare, & facta eſt tranquillitas magna. Homines autem mirati ſunt di centes: *Quis eſt iſte!* Quoniam & ma re & venti obediunt ei! Porro ad of tendendam potentiam ſuā, Deus per quendam Prophetarum aduer ſus improbos huiusmodi verba di cit: *An non timebitis me, dicit Domi nus; an non pauebitis à facie mea, qui poſui arenam terminum mari, mada tum eternū, quod nō pertransibit?* Si mile quid etiā apud Iob: *Poſuit (in quit) ipſe mari terminos, & impoſuit clauſtra & oſtia, & dixit ei. Ad huc uſq; venies, & nō pertransibis, ſed in te ipſo conuerſetur unda tua.* Beatus quo que Pſalmiſta ſpiritale pulſans ly ram, ſic canit ad Deum, dicens: *Tu dominaris poteſtati maris, motum autē fluctuum eius tu mitigas.* Quoniā igitur diuinæ naturæ proprium eſt, mari quoq; dominari, & aquis le ges impoſuere, ac omnia elemēta ſub iugo ſuo domare, idq; ſumma cū poteſtate Filius Dei facit: Quo modo non erit naturæ Deus? aut quomodo erit creatura, qui om nia poteſt facere, quæ Pater quo que poteſt.

Hier. 3.

Iob. 34.

Pſal. 88.

Legem mari
Deus impo
ſuit.

D Cyrillus ad Reginas de re
cta fide.

Tempeſtatem ferebāt, inquit, in ſtagno Diſcipuli: Deinde accedentes ſuſcitauerunt eum, dicuntq; *Præceptor, perimus.* Ille autē excitatus increpauit ventum, ac tempeſtate aquæ, & ceſſauit, & facta eſt tranquillitas. Dictum eſt de Chriſto per voce m beati Dauidis: *Tu dominaris poteſta ti maris, motionem fluctuum eius tu mi*

ti gas:

Psalm. 88.

tigas. Tui sunt cali, & tua est terra, orbem terrarum, & plenitudinem eius tu fundasti. Cum igitur placanti mare congruat etiam dominari vniuersis, habereq; proprios cælos, & posse fundare tum orbem terrarum, tum plenitudinem eius tu fundasti. Cum igitur placanti mare, congruat etiam dominari vniuersis, habereq; proprios cælos, & posse fundare tum orbem terrarum, tum plenitudinem eius: Quomodo Christus, mare & ventos increpans, id que cum autoritate?

Hieronymus lib. 1. in Matthæum, cap. 8.

Tunc surgens imperauit vëtis & mari: & facta est tranquillitas magna. Et ex hoc loco intelligimus, quod omnes creaturæ sentiant Creatorem. Quas enim increpauit, & quibus imperauit, sentiunt imperantem: non errore hæreticorum, qui omnia putant animantia, sed maiestate conditoris: Quæ apud nos insensibilia, illi sensibilia sunt. Porro homines mirari sunt dicentes: *Qualis est hic! quia venti & mare, &c.* Non Discipuli, sed nautæ, & cæteri qui in naui erant, mirabantur. Sin autem quis contentiose voluerit eos, qui mirabantur, fuisse Discipulos: respondebimus rectè homines appellatos, qui necdum nouerant potentiam Saluatoris.

Ambrosius in Lucam, lib. 6. cap. 8.

Neq; enim quisquā poterat hunc mundum enauigare sine Christo, quando eos quoque, quibus Dominus adest tentationum secularium sæpe procella perturbat, & æconomia seruator in

A Apostolis, ut aduertat sine tentatione neminem posse ex hoc vitæ curriculo demigrare, quia exercitium fidei tentatio est. Subiecti igitur sumus nequitie spiritualis procellæ, sed quasi peruiigiles nauis gubernatorem existemus. Verum & ipsi periclitari solent. Quæ igitur gubernatorem requiram? Illum utiq; qui non sauiat, sed imperet ventis. De quo scriptum est.

B *At ille surgens increpauit ventum, & tempestatem aquæ, & facta est tranquillitas. Quid est surgens? Quiescebat enim. Sed quiescebat corporis somno, cum intenderet diuinitatis mysterio. Vbi enim sapiëntia? vbi Verbum? Nihil sine verbo fit, nihil sine prudentia. Supra habes, quia pernoctabat in oratione; quomodo hic in tempestate dormiret? Sed exprimitur securitas potestatis, quod omnibus timentibus solus intrepidus quiescebat. Nō est ergo consors naturæ, qui non est consors periculi. Et si corpus dormit, operatur diuinitas, operatur fides. Deniq; dicit. *Modicæ fidei, quare dubitastis?* Et bene arguuntur, qui præsentem Christo timebant, cum utiq; qui ei adhæreat, perire non possit. Ergo confirmauit fidem, refudit tranquillitatem. Ventum cessare præcepit, nō Aquilonem, nō Africum, sed utiq; ventum, cui dictum est ab Angelo Michael in Epistola Iudæ: *Imperet tibi Dominus.**

D Vnde etiam sanctus Matthæus: *Imperauit, inquit, vëto & mari.* Atq; utinam in nobis flatus eius aspectus cohibere dignetur, ut fluctuanti vitæ refusa tranquillitas naufragij metum demat, et suam nō dormiat sui corporis somno, caueamus tamē ne nostro corporis somno in nobis dormiat & quiescat. Et quoniam quæ loco superiori perstrinximus, delibasse satis est.

Nemo sine tentatione potest hinc migrare.

Christi corpus dormiebat diuinitas operabatur.

Iudæ. 1.

DOMI-

Quæ apud nos in sensibilia apud Deum sensibilia sunt.

DOMINICA QVINTA

post Epiphaniae festum.

Euangelium. Matth. 13.

Liam parabolam proposuit Iesus, dicens: Simile factum est Regnum Calorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo. Cum autem dormirent homines, venit inimicus eius, & superseminavit zizania in medio tritici: & abiit, &c.

Epiphanius contra haereses, lib. 2. Tom. 2. haeres. 66.

Similitudinem deinde rursus appren- dit Matthaeus, ab eo, quod Saluator dixit: Simile est Regnum calorum homi- ni patrifamilias, qui seminavit in agro suo bonum semen, & dormientibus hominibus inimicus homo venit, & se- minavit zizania. Deinde dicunt ipsi ser- ui ipsius, nonne bonum semen semina- sti in agro? Ille vero dixit: etiam. Un- de igitur zizania? Ille vero dixit: Ini- micus homo hoc fecit: Serui autem ad ip- sum dixerunt, Vis igitur ut abeamus & eradicemus zizania? At ille dixit: No, ne forte eradicantes zizania, eradice- tis simul triticum. Verum sinite usque ad tem- pus messis, & dicite messoribus. Colligite zizania, et alligate in fasciculos. Triticum autem deponite in horreum. Et parate zizania, ut comburantur igne in extin- guibili. Cum autem Discipuli ipsius in domo dicerent: Explica nobis parabolam zizaniorum, ipse sol-

uit ac responderet, ut non concede- ret imposteri, ut ansam haberet contra veritatem. Respondit igitur clare Dominus & dicit: Qui bo- num semen seminavit, est Deus, ager est hic mundus, zizania sunt mali homines, triticum sunt boni homines, inimicus ho- mo est diabolus: messores sunt Angeli: Messis est consummatio seculi, quando praecipiet Christus Ange- lis, & colligent peccatores a Re- gno suo, & tradet ipsos ad exuren- dum. Et videtis vos, filij veritatis, quod ea quae vult dicere contra se ipsum producit hic renobatos no- bis pro Ianne, & Mambre. Ipse e- nim negat mundum Dei esse. Hic autem Saluator dicit, mundum esse agrum. Patremfamilias autem ac Dominum agri, hoc est patrem suum, & se ipsum seminasse bonum se- men. Et nec diuisit animas a cor- poribus, aut corpora ab animis: sed inimicum hominem dicit se- minasse zizania, quae sunt mali ho- mines: homines autem non di- cit corpora perse, sed simul dixit malos homines. Rursus similiter, bonum

*Deus vigilat
& nos dor-
miētes.*

bonum semen paterfamilias seminavit in agro suo, bonos dicit homines, & non dixit horum animas, sed bonos cum corpore & anima. Proinde ergo per doctrinam seminat Deus bonum in hominibus, & per malignam fraudem subseminat mala opera diaboli in hominibus. Hinc atque hinc non reperiemus malitiam radicem, sed opera quae per nos fiunt. Et omnino non est diabolus causa, & author seminatum zizaniorum. Statim enim declarat dicens: Dum dormirent homines: & non dixit, dum dormiret paterfamilias. Cum enim nos obdormierim? à bonis operibus, cum neglexerimus iustitiam, cum mentem non vigilantem habuerimus ad mandatum Dei, tunc seminamus peccata. Vides quod meliores parant fasciculos ad ignem æternum? Dic mihi, o Manes, animas illic ligant, aut corpora enim anima exurunt, aut ipsas animas? Non enim amplius consistet sermo tuus de animarum purificatione, quando ad supplicium, & iudicium tradentur. Verum sufficerint hæc, de his actenus.

Origenes in cap. 13. Matth.

Qui seminat bonum semen, est filius hominis, de quibus tametsi pro viribus in superioribus nobis dissertum est, nihilominus dicentur, & hic quae possunt illis adaptari. Quanquam & secundum alteram enarrationem absurda non sunt. Ac mentem adhibere si possis, & aliter præter ea quae disserta sunt prius, bonum semen pro filiis Regni accipere. Quoniam quaecunque nascuntur in hominum animo bona, hæc à Verbo, quod in principio erat apud Deum, condita sunt, cum sint germina Regni Dei, ut sani de re quoque sermo

nes, sint filii Regni. Dormientibus autem his, qui non agunt iuxta Christi præceptum dicentis: *Vigilate & orate ne intretis in tentationem*, diabolus observans, superseminat quæ vocantur zizania prava dogmata: superseminat autem naturalibus (ut quidam appellant) cogitationibus, bonisque seminibus, quæ profecta sunt à verbo. Porro iuxta hanc interpretationem, ager accipi posse totum mundum, non tantum Ecclesia Dei. Si quidem in toto mundo filius hominis seminavit bonum semen, malus autem ille zizania, quæ sunt sermones pravi, qui sunt ex malitia nati, mali filii. Oportebit autem in fine rerum fieri messem, quam appellat consumationem seculi, ut Angeli Dei, quibus hoc datum est negotium, colligant quæ prius animæ fuerant agnata perversa dogmata, & tradent ea in consumptionem igni, qui dicitur exurere, nisi mirum subvertentes ea. Et hoc pacto colligent Angeli verbi, & iidem ministri, ex universo Christi Regno omnia quæ incitant animabus offendicula, cogitationesque quæ pariunt iniquitatem. Quas collectas conijcient in caminum ignis ardentem.

Augustinus retractionum, lib. 2. cap. 28.

Alterius libri, quem supra commemoravi, titulum esse volui, contra, nescio quem Donatistam, ubi similiter de absolutione ordinis Cæciliani verus ordo temporis non est, illud etiam quod dixi. Ad multitudinem zizaniorum, ubi intelliguntur omnes hæretici, minus habet unam necessariam conjunctionem: dicendum enim sunt, ubi intelliguntur etiam omnes hæretici, aut ubi intelliguntur etiam

Ager t. p. m. dus.

Vera messis est, seculi consumatis.

Seminator boni seminis Christus.

aliqui vocant eum bonum

Seminatores zizania hæretici.

etiam omnes hæreses. Nunc vero ita dictum est, quasi præter Ecclesiam tantummodo sint zizania, non enim in Ecclesia, cum ipsa sint Regnum Christi, de quo collecturi sunt Angeli eius messis tempore omnia scandala, unde & Cyprianus Martyr. *Esse, inquit, videntur in Ecclesia esse zizania, non tamen impediri debet, aut fides, aut charitas vestra, ut quoniam zizania esse in Ecclesia cernimus, ipsi de Ecclesia recedamus.* Quem sensum etiam nos aliàs, & maxime aduersus Donatistas eisdem præsentibus in collatione defendimus. Hic liber sic incipit: *Probationes verum necessariorum.*

Augustinus Epist. 166. ubi hortatur Ecclesiam ad concordiam.

SIC Enim in isto mundo, in quo Ecclesia Catholica per omnes gentes diffunditur, quem agrum suum Dominus dicit, tanquam zizania inter triticum, vel in hac unitatis area, tanquam paleam permixtam frumento, vel intra retia verbi & sacramenti, tanquam malos pisces cum bonis inclusos, usque ad tempus messis, aut ventilationis, aut literis toleramus, ne propter illos eradiciemus & triticum, aut grana nuda ante tempus de area separata non in horreum mittenda purgemus, sed volatilibus colligenda proijciamus, aut diruptis per schismata retibus, dum quasi malos pisces caueamus, in mare perniciose libertatis excamus. Propter hoc enim his atque alijs similitudinibus Dominus servorum suorum tolerantiam confirmavit, nedum se boni putant, malorum permissione culpari, per humanas

A & temerarias diffisiones, aut paruos perdant, aut paruuli percat.

Augustinus contra Donatistas Epist. 171.

Fingitis vos ante tempus messis fugere permixta zizania, quia vos estis zizania. Nam si frumenta essetis, permixta zizania toleraretis, & ex segete Christi non vos diuideretis. De zizanijs quidem dictum est: *Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum.* Sed & de tritico dictum est: *Qui perseverauerit usque in finem, hic saluus erit.* Quare predictis creuisse zizania, & mundum repleuisse, triticum autem decreuisse, & in sola Africa mansisse? Christianos vos dicitis, & Christo contradicitis. Ipse dixit: *Sinite utraque crescere usque ad messem,* non dixit, crescat zizania, decrescant frumenta. Ipse dixit: *ager est hic mundus,* non dixit: *Ager est Africa.* Ipse dixit: *Messis est finis seculi,* non dixit messis est tempus pars Donati. Ipse dixit: *Messores Angeli sunt,* non dixit, messores Principes circuncellionum sunt. Sed quia pro zizanijs triticum accusastis, vos esse zizania demonstratis, & quod est gravius, ante tempus vos à tritico separastis. Maiores enim vestri, in quorum sacrilega præcisione perseverastis, quidam gestis municipalibus codices sanctos, & instrumenta Ecclesie persecutoribus tradiderunt, quidam eos fatentes dimiserunt, & eis comunicauerunt, & utrique Carthaginem furiosa factione conuenerunt, de crimine traditionis, de quo ipsi inter se iam cõsenserant, inauditos damnauerunt, Episcopum contra Episcopum ordinauerunt, altare contra altare erexerunt. Postea literas ad Imperatorem

Matth. 24.

in hieres.

Hæreticorū
vis.

Hortatur
Deus servos
suos ad tolle-
rantiam.

Z ratorem

ratorem Cōstantinū inter Afros Episcopi transmarini iudicarent, miserunt, datis iudicibus, quos postulauerant, & Romæ iudicantibus non obtemperauerunt. Episcopos apud Imperatorem tanquā male iudicauerint arguerunt. Ab alijs rursus Episcopis ad Arelatū missis ad ipsum Imperatorem appellauerunt: ab ipso auditi, & calumniatores inuenti, in eodem scelere permanserūt. Euigilate ad salutē, amate pacē, redite ad unitatem. Hæc vobis quē admodum gesta sunt quando vultis omnia recitamus. Ille communicat malis, qui consentit factis malorū, non qui tolerat in agro Dominico zizania vsque ad messem, vel paleam vsque ad vltimam ventilationem. Si malos odistis, vos ipsi mutamini ab scelere schismaticis. Si malorum permixtionem timeritis, optatum inter vos in apertissima iniquitate viuētem per tot annos nō teneretis. Quē cum modo martyrem dicitis, superest vt eum propter quem mortuus est, Christum dicatis.

Augustinus contra Epistolam Parmeniani, lib. 2.

cap. 2. tomo. 7.

Prophet. 17.

O Bijiūt iterū simile huic solita cecitate. De vobis, inquiunt, dicit scriptura. *Qui iudicat iustum iniustum, iniustum verō iustum, execrabilis est apud Deum.* Cur nō execratio potius in illos cadit, qui vniuersum orbem terrarum Christianum damnare ausi sunt inauditum, in quo tam ingenti hominum numero sine vlla dubitatione fuerunt, & sunt, ab eorum criminibus innocentes? Hōc ergo modo, quod iustum est, iniustum iudicarunt, cum optatum

A Gildonianum decennalem rotius Aphricæ gemitum, tanquā Sacerdotem atque collegam honorantes, in communione tenuerunt. Aut si eum corde improbant, sed pro pace tolerabant, discant nullius pacifici patientiam, malo non consentientem, ab vllis malis posse maculari, atq; ita sentiant in qua perditione iaceant, qui propter falsa siue vera, nō enim hoc quærunt, nec crimina Aphrorū, unitatem spiritus in

B vinculo pacis non seruant, cum orbe terrarum inauditum damnant. Quod si dicerent, nescimus an sint per tot gentes terrarum transmarinarum boni Christiani, impudentissimē dicerent.

Deus enim perhibet testimonium frumentis suis, qui per totum agrum seminatis, quanuis cum zizanijs à diabolo superfeminatis, tamen vsque ad messem crescere mandauit. Vnde & si homines ipsos minus nouimus esse bonos, tamē eos idē nouimus, quia mentiri Deum non potuisse, fide certissima retinemus. Cum ergo sacrilega impudentia dicant, nescimus vtrum sint in cætero orbe terrarum boni Christiani, videāt qua infania dicere audeant. Quotidie enim non dubitant dicere: *Scimus ibi non esse Christianos.* Aliud est vtique, nescimus an sint; aliud, scimus quod non sint: vtrumq; & infidele, & impium est. Sed si detestandum est qui dicit, nescio an vera dixerit Deus, quis est ille qui dicit, scio quod non vera dixerit Deus? Certē arbitror quod neminē istorum offendere debeo, si Donato Deum præposuero. Quā tū libet enim ament Donatum, plus timēt Deum. Postremò, quātū ipsi ament Donatū, nos nouimus: *Quia solus Deus verax est; omnis autem homo mendax; Christus ergo,*

Donatus Christianif
mus in sola
Africa esse.

Rom. 9.
Ioan. 14.

qui

qui super omnia Deus est benedictus in secula, & qui verissimè de ipso dixit. *Ego sum Vita, Veritas & Vita.* Cum serui eius ab eo quaererent, vtrum vellet eos ire & colligere zizania: *Sinite,* inquit, *utraque crescere usque ad messem.* Donatus autem dicit: zizania quidem creuisse, frumenta verò esse diminuta. Eligant isti cui credant, Christus, idest, veritas dicit: *Ager est hic mundus.* Donatus autem dicit agrum Dei in sola Africa remansisse. Eligant cui credant, Christus, idest veritas, dicit: *In tempore messis dicam messoribus. Colligite primum praecisionem partis suae ante messem à frumentis zizania separari.* Eligant cui credant, Christus, idest veritas, dicit. *Messores sunt Angeli.* Donatus autem dicit se atque collegas suos hoc fecisse ante messem, quod ille dixit, Angelos in messe facturos. Eligant cui credant. Certè Christianos se dicunt, Christum eis Donatumque praeposimus. Si verba dant Christo, cor autem Donato, quid sint considerent. Ego pareo, non inuehor, non exagbero dolorem nostrum, melius premo quàm promo. Si autem dicunt se Christo dare cor suum, Christo ergò credant dicenti: *Quod per totum mundum, & filij Regni crescant, & filij maligni:* Non Donato dicenti, quòd per mundum filij maligni tantummodo creuerunt, filij autem boni usque ad solam Africam diminuti sunt. Quòd si Christo credunt, non iam dicimus eum Ecclesijs orbis terrarum, sed cum ipso Evangelio pacem habeant, quod ab igne se conseruare iactant, quia factis non probant.

Augustinus in breuicula collatione cum Donatistis, collatione tertij diei.

INde inter strepitus, & interruptores eorum de zizanijs & tritico dissensio nata est, propter mundi nomen, quod Donatistae nolebant intelligi Ecclesiam; quia scriptum est: *Ager est hic mundus.* Et multa testimonia protulerunt, quibus sancta scriptura mundum non nisi malos commemorasset, sicuti est: *Qui dilexerit mundum, non est charitas Patris in illo,* & cætera talia, vt quasi ex hoc ostenderent mundi nomine Ecclesiam significari minimè potuisse. Contra, Catholici alia testimonia proferebant, quibus in bono mundi nomen esse positum ostenderetur, sicuti est: *Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi,* & cætera huiusmodi, vbi ostenderetur Ecclesia: quoniam ipsa vtique per Christum reconciliatur Deo. Et hæc agebantur, Catholicis sermonem suum prosequendo perpetuare conantibus: illis autem ne id fieret perstreptentibus, cum suam responsionem non reseruarent, sicut Catholici fecerant, cum eorum Epistola legeretur, sed crebras contradictiones interponendo, ne Catholicorum persecutio imperturbata procurreret, impedirent.

Ager Ecclesiae.

2. Chor. 3.

Hereticorum consuetudo.

Augustinus, lib. contra Donatistas post collationem, cap. 4. tom. 7.

HOc Agebamus similitudinibus Euangelicis, vt causa & persona zizaniorum non prejudicaret causæ & personæ tritici,

Z 2 ci,

ci, quanuis in eodē agro eadē plu-
uia simul crescerent vsq; ad mes-
sem, quando separari oporteret.
Vt causa & persona paleæ nō pre-
iudicaret personę frumēti, quāuis
in eadē area simul tritureretur, do-
nec nouissima vētilatione separa-
rentur: vt causa & persona hādo-
rum non præiudicaret causę & per-
sonę ouium; quanuis cōmunibus
pascuis vtrāque pecora permixta
seruentur, donec à Pastore sūmo,
in iudicio nouissimo, alij ad fini-
stram, alij ad dexteram segregen-
tur. Vt causa & persona pisciū ma-
lorū non præiudicet causę & per-
sonę piscium bonorum; quanuis
intra eadem retia tenerentur in
extremo littore separanda; hoc
est, in fine maris, quod significat
finem seculi. Quibus parabolis &
figuris Ecclesia prænunciata est
vsq; in finem seculi, bonos &
malos simul habitura: ita vt nec
mali bonis obesse possint, cū,
vel ignorantur, vel propace, &
tranquillitate Ecclesię tollerantur,
si eos prodi, aut accusari non
oportuit, aut alijs bonis non po-
tuerint demonstrari: ita sanē vt
neq; emēdationis vigilātia quies-
cat, corripiēdo degradādo, excō-
municando, ceterisq; coercitiōni-
bus licitis atq; concessis, quæ,
salua vnitatis pace, in Ecclesia
quotidie fiunt, secundū præcep-
tum Apostolicum, charitate ser-
uata, qui dixit. *Si quis autem non ob-
audit verbo nostro, per Epistolam hunc
notate, & nolite commisceri cum eo,
vt erubescat, & non vt inimicum exi-
stimetis, sed corripite vt fratrem. Si-
cut enim & disciplina seruat patien-
tiam, & patientia temperat discipli-
nam, & vtrumque refertur ad chari-
tatem; ne fortē, aut disciplinata patien-
tia foueat iniquitatem, aut impatiens
disciplina dissipet vnitatem.*

Matt. 25.

Matth. 13.
In Ecclesiā su-
turi boni, &
mali, simul vs-
q; ad finē se-
culi.

2. Tess. 3.

Idem ibidem, cap. 6.

CVM Verò mali pacis con-
seruandę necessitate tole-
rantur, non iniquitatis commu-
nicandę societate appetuntur, vt
cum zizanijs triticū suauem plu-
uiam pariter bibat, seruet tamen
vbertatem suam, nec conuertatur
in zizaniorum sterilitatem,
sed vtrumque simul vsq; ad mes-
sem crescat, ne forte cū colli-
guntur zizania, eradicetur simul
& triticum; nullam cum bonis
habent participationem mali,
salutis, vel perditionis. *Quæ e-
nim participatio iustitiæ ad iniquita-
tem? Nullam habent cum bonis
mali societatem Regni, aut ig-
nis æterni. Quæ enim societas luci
ad tenebras? Non habent mali
cum bonis consonantiam vitæ,
ac voluntatis. Quæ enim conso-*
nantia Christi ad Belial? Non ha-
bent boni cum malis partem, nec
in pæna criminis, nec præmio
pietatis. Quæ enim pars fideli cum
infideli? Et cū intra eadem re-
tia donec ad littus perueniant,
pariter Diuina Sacramenta per-
cipiant, isti sociantur, illi dis-
sociantur; isti consonant; illi
dissonant; isti habent partem
cum misericordia; illi cum iudi-
cio; Quoniam misericordiam & iu-
dicium cantat Ecclesia Domino; &
qui manducat indignè, iudicium sibi
manducat, non alteri De ipso qui p-
pè pane, & de ipsa Dominica
manu, & Iudas partem, & Pe-
trus accepit, & tamen quæ socie-
tas; quæ cōsonātia; quæ pars Pe-
tro cū Iuda. Quoniā nec causā cau-
sę præiudicat; nec persona per-
sonæ. Siue ergò exeant, de qui-
bus scriptum est. Ex nobis exierūt,
sed non erant ex nobis, siue intus iu-
dicantur esse, de quibus beat⁹ Cy-
prian⁹ apertissimè loquitur dicens,
Nam

2. Corin. 6.

Nulla conso-
nantia boni,
cum malis.
Psalm. 110.

1. Corint. 11.

1. Ioan. 2.

B. Cyprianus

Nam & si videntur in Ecclesia esse zizania, non tamen impediri debet, aut fides, aut charitas nostra, ut quoniam zizania esse in Ecclesia cernimus, ipsi de Ecclesia recedamus. Quibus verbis Episcopi vestri, nihil omnino ausi sunt respondere, quando diu frustra contenderint, quod non in Ecclesia prædicta sint futura zizania; quia dixit Dominus; Ager est hic mundus, nec dixit ager est Ecclesia. Nos autem mundum pro Ecclesiæ significatione positum dicebamus; sicut etiam Cyprianus intellexit, quia per totum mundum futura præfigurabatur Ecclesia. Vnde illi dicebant, mundum semper in malam significationem positum, & testimonia de scripturis dabant; quia escriptum est: Si quis dilexerit mundum, non est charitas Patris in illo, & cætera talia. Nos verò non solum in malam, sed etiam in bonam significationem mundum in scripturis positum, respondebamus, & commemorabamus etiam illud, quod scriptum est. Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi, qui utique non sibi reconciliat nisi Ecclesiam.

Idem ibidem, cap. 8.

ET QVÆCVMQVE testimonia scripturarum posuerunt de filiis, quos meritò parentum imitando malitiam, unā cum eis causam habere noluerunt, quod non intelligentes, Divina testimonia secum pugnare cogebant, ne utraq; voces Dei pro diuersitate temporum, causarum, personarumque distinguentes in concordiam redigebant, sed sicut contra nos ipsi, etiam volebant inter se ipsa Divina documenta pugnare. Nec

A mirum si pacem scripturæ Dei non intelligebant, qui pacem cum eius Ecclesia non habebant. Nos autem utraq; accipientes testimonia, demonstrabamus utrorumque concordiam. Nam & illud accipiebamus, quod in suis literis commemorauerunt, Ecclesia dictum esse: Nec adiiciet ultra per te transire incircumcissus & immundus, & illud quod scriptum est; Sinite utraq; crescere usque ad messem, sed hoc esse in agro, illud futurum in horreo. Denique & ipsi, qui dici contenderunt, dicentes, zizania, quæ cum tritico simul crescere usque ad messem permixta sunt, non in Ecclesia, sed in mundo esse, contra intellectum Martyris Cypriani, qui dixit: Et si videntur in Ecclesia esse zizania, non tamen impediri debet, aut fides, aut charitas nostra, ut quoniam zizania in Ecclesia esse cernimus, ipsi de Ecclesia recedamus. Et nolentes consentire mundi nomine Ecclesiam posse significari, contra verba Apostoli qui dixit: Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi, & contra ipsius verba Dñi qui dixit: Non venit filius hominis, ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum. Nec enim reconciliari Deo & saluari per ipsum mundus potest, nisi mundi nomine intelligatur Ecclesia, quæ sola per eum Deo reconciliata saluetur; tamen in illa similitudine, quam ex Evangelio commemorauimus, quod & boni & mali pisces quousq; in litore, hoc est, in fine seculi, separantur, intra eadem permixta terra continentur, iusti euidentia veritatis, malos in Ecclesia, usq; in finem seculi permixtos esse cōfessi sunt, sed occultos eos esse dixerunt; quoniam sic à Sacerdotibus

Esaiæ. 52.

Matth. 13.

2. Chor. 5.
102. 3. & 14.

Per mundum
men Ecclesia
intelligitur.

Matth. 13.

Mundum in
bonam, & c-
riam in malā
partem.
1. Corint. 2.

2. Corint. 5.

Isai. 52.

Nullū in circūcisum per Ecclesia transiturū, quomodo intelligatur.

bus ignorantur quenadmodū pisces intra retia, cum adhuc in mari sūt, à piscatorib⁹ nō vidētur. Quo modo ergo testimonium propheticum, quod in sua responsione posuerunt, quod Ecclesiæ dictum est: *Non adijciet vltimate per te transire incircūcisus & immundus*: ad hoc tempus pertinere intelligitur, quando Ecclesia retribus comparata est, quibus in mari adhuc positis, pisces malos bonis permixtos, vel occultos esse cōfessi sunt? Vnde manifestum est, non nisi de futuro seculo post iudicium, nullum in circūcisum, & immundum per Ecclesiam transiturum, violentia veritatis, quæ suos non in carne, sed in corde torquet, inimicos, vt etiam confiteantur inuiti.

*Augustinus lib. questionum
Euangelicarum secundum
Mattheum
capitul. 11.
tom. 4.*

CUM AUTEM DORMIRENT homines, venit inimicus eius, & super seminavit zizania in medio tritici, & abiit. Cum negligentius agerent Præpositi Ecclesiæ, aut cum dormitionem mortis acciperent Apostoli, venit diabolus, & super seminavit eos, quos malos filios Dominus interpretatur. Sed rectè quæritur, vtrum hæretici sint, an malè viuentes Catholici? Possunt enim dici filii mali etiam hæretici, quia ex eodem Euangelij semine procreati, prauis opinionibus ad falsa dogmata conuertuntur. Sed quod dicit eos in medio tri-

Atici seminos, quasi videntur illi significari, qui vnus communionis sunt. Verumtamen, quoniam Dominus agrū ipsum, non Ecclesiam, sed hunc mundum interpretatus est, benè intelliguntur hæretici: quia non societate vnus Ecclesiæ, vel vnus fidei, sed societate solius nominis Christiani in hoc mundo permiscetur bonis: vt illi, qui in eadem fide mali sunt, palea potius quàm zizania deputentur: quia palea etiam fundamentum ipsum habet cum frumento, radicemque communem. In illa plane sagena, qua concluduntur, & mali, & boni pisces, non absurdè mali Catholici intelliguntur. Aliud est enim mare, quod magis mundum istum significat, aliud sagena, quæ vnus fidei, vel vnus Ecclesiæ, communem videtur ostendere. Inter hæreticos & malos catholicos hoc interest; quod hæretici falsa credūt, illi autem vera credentes, non viuunt ita vt credunt. Solet autem etiam quæri, schismatici quid ab hæreticis distent, & hoc inueniri, cum schismaticos non fides diuersa facit, sed communionis dirupta societas? Sed vtrum inter zizania numerandi sint, dubitari potest? Magis autem videntur spicis corruptis esse similiores, sicut scriptum est. *Vento autem corrumpetur filius iniquus: vel paleis aristarum fractis, vel scissis, & de segete abruptis.* Quo enim altiores, idest, superiores, eo fragiliores leuiioresque sunt. Nec tamen consequens est, vt omnis hæreticus, vel schismaticus, corporaliter ab Ecclesia separetur. Si enim falsa de Deo credit, vel de aliqua parte doctrinæ, quæ ad fidei pertinet ædificationem, ita vt non

Hæretici, & quoque mali per seminatores zizania.

Quid schismatici ab hæreticis distent.

quærentis

Scismatici
quales.

querentis cunctationes tentatus sit, sed inconcussus credentis, nec omnino scientis opinione atque errore discordans, hæreticus est e foris est animo, quanvis corporaliter nihil videatur. Multos enim tales portat Ecclesia, quia non ita defendunt falsitatem sententiæ suæ, & intentam multitudinem faciant: quod si fecerint, tunc pellantur. Item quicumque invident bonis, ita ut quærant occasiones, excludendi eos, aut degradandi: vel crimina sua sic defendere parati sunt, si obiecta, vel prodita fuerint, ut etiam conuenticulorum se gregationes, vel Ecclesiæ perturbationes, cogitant excitare, iam scismatici sunt, & ab unitate corde discissi, etiam si non inuentis occasionibus, aut occultatis factis suis Sacramento Ecclesiæ corporali conuersatione societur. Qua propter illi soli catholici mali deputantur, qui, quanvis vera credant, quæ ad veram fidei doctrinam pertinet, & si quid forte nesciunt, querendum existiment, & salua pietate discutiant, sine aliquo præiudicio ipsius veritatis, & bonos, vel quos vonos putant, ament atque honorent quantum possunt, tamen flagitiosæ atque facinorose viuunt contra quam viuendum esse credunt. Tales enim etiam si prodantur aut accusentur, pro disciplinæ Ecclesiæ salutis, suæ causa correpti, vel à communione suspensi nullomodo sibi recedendum esse à communione Catholicæ fidei existimant, quomodocumque permisi fuerint, satisfactionis quærentes locum: & aliquando per penitentiam in frumenta mutantur, siue correpti, siue remoti, siue etiam verbo Dei, nullo nominatim accusante, aut increpante, perterriti. Aliquando autem etiam sub nomine præ-

A nitentiam, ita viuunt, ut solent, aut non multo minus, quidam etiam amplius, nullomodo tamen à Catholica unitate discedunt. Quibus ita viuentibus, si mors obrepserit, paleæ deputantur, usque in finem. Hoc etiam ipsi credunt. Nam si aliter credunt, & inconcussè tenent iam inter hæreticos numerandi sunt: putantes omnibus Deum etiam in magna iniquitate, usque in finem vitæ perseverantibus, tantum quia Ecclesiæ unitatem, non sincera dilectione, nisi ut bene viuerent, sed magis penarum timore terruerunt, veniam daturum. Isti ergo non hoc credunt, vel non firmiter opinantur, etsi adhuc forsitan quærant. Sed magis eos decipit spes dilationis, dum se diutius victuros putant, & perditos mores aliquando in melius mutaturos. Contra quos dicitur. *Ne tardes conuerti ad Deum, neque differas de die in diem: subito enim veniet ira eius, & in tempore vindictæ disperdet te.* Illi enim conuertuntur, qui rectè viuere incipiunt: hoc est enim ad Deum redire. Qui autem concupiscentias suas perseveranter sequuntur, dorsum quodammodo habent ad Deum, quanvis in unitate constituti sæpe illum retorto collo conuentur aspiceret. Ergo isti, ut ait Propheta: *Caro sunt, & spiritus ambulans, & non reuertens.* Sed tamen, & dictum est propter eandem fidem, atque unitatem Ecclesiæ, neque intra zizania, quoniam illa extraradicata sunt, neque inter aristarum paleam, quæ se etiam frumentis audet aspera dissensione, & fragili elatione superimponere, sed quanvis subiectum frumentis, tamen inter paleam, quæ vltima ventilatione se paranda est, numerantur. Boni autem Catholici sunt, qui & fidem integram sequuntur, & mores bo-

Hæretici quales.

Eccles. 3.

Psal. 77.

Boni catholici qui sunt.

nos. Quod autem ad fidei doctrinam pertinet, ita quærunt, si quid quærendum habent, & absit concertatio periculosa, vel quærenti, vel ei cū quo quæratur, vel eis, qui differentes audiunt. Ita autem docent, si quid docendum habent, ut visitata & confirmata, securissimè & fidentissimè, & lenissimè, ut possunt insinuent, inusitata verò, etiam si veritatis manifestatione liquidissima perceperunt, quærendi potius quàm percipiendi, aut affirmandi modo, propter audientis infirmitatem: Si autem tantū habet pondus aliquod verum, ut vires discentis excedat, suspendendum est, ut extendat crescentem, non imponendum, ut obterat paruum. Inde est enim illud Domini. *Sed filius hominis cū venerit putas inueniet fidem in terram?* Aliquādo autem & occultandum est, sed cum spe hortatoria, ut non faciat desperatio frigidiores, sed desiderium capaciores. Inde est illud eiusdem Domini. *Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò.* Quod ergò ad mores pertinet, hoc benè ac breuiter dicit: aut cōfligendum est cum amore temporalium bonorum, ut non vincat, aut etiam edomitus subitusq; esse debet, ut cū surgere ceperit, facile reprimatur: aut, ita extinct⁹, ut se omninò nulla ex parte commoueat. Ex quo fit, ut etiā ipsam mortē propter veritatem alij fortiter obeāt, alij æquanimiter, alij libenter. Quætria etiam genera fructus sunt fertilis terræ, tricenarij, & sexagenarij, & centenarij. In horum aliquo genere inueniendus est tempore mortis suæ, si quis de hac vita rectè cogitat emigrare. Toleranda autem sunt non solū zizania, vsq; ad messem: quæ cum diabolus aspersis prauis errorib⁹, falsisq; opinionibus super semina

A set. Hoc est, præcedente nomine Christi hæreses superieciisset, magis ipse latuit, atq; occultissimus factus est, hoc est enim, & abijt: sed etiam palea, vsq; ad ventilationem. Nec prouatur fortius grauitas frumentorum, nisi palea perturbationibus, quas cū premere nō potuerit, veritate defensa, celsa ferit falsitas vnitatem seruata. Quāquam in hac parabola Dominus, sicut in eius expositione, cōclusit non quædam, sed omnia scandala. Et eos qui faciunt, iniquitatem zizaniorum nomine significasse intelligitur.

Chrysost. in priori expositione in 13 cap. Matth. homilia. 47.

C Vid interest inter hanc & superiorem parabolam? illud certe: nam ibi eos qui nullomodo eum audire voluerunt, sed cōfestim resiliētes, semina omnia perdiderunt: hic hæreticorū conciliabula significauit. Prædixit enim etiam hoc, ne hac de re Discipuli postea turbarentur. Illa igitur parabola non suspectum, aut abiectum Christum ostenditur, hac verò corruptorem etiam simul demonstrat susceptum: Illud profecto diaboli artibus astritè fieri scire debemus, ut veritate semper errores connexi adq; inferti, per similitudines, facile decipiant leuiore. Propterea non alia semina, sed zizani immixta, dixit, quæ tritico similia sunt. Modum quoque insidiarum: proposuit: dum enim homines dormirent, ait. Non paruum periculum prærupti præcipitij præsulibus hinc imminere videtur, quibus agrorum custodia commissa est: nec præsulibus modo, verum etiā subdi-

Luc. 18.

Luc. 16.

*Tolerantia
mortis unde
proueniat in
Martyres.*

*Periculū præ
sulibus & sub
ditorum.*

subditis. Liquidò autem hinc apparet, post veritatis semina iam collecta, erroris fraudem pullulasse, quod euentus quoq; rerum confirmavit. Falli enim Prophetæ, post Prophetas apparuerunt, & fallaces Apostoli post Apostolos, & post Christum Antichristus. Nam diabolus nisi prius videat, quid sibi sequendum sit, aut quibus insidiandum, cum quid faciendum sit nesciat, nec conatur quidem. Hic ergo etiam nunc, postea quam intellegit ab alio centum, ab alio sexaginta, ab alio triginta fuisse producta, fraudem excogitavit: nam quoniam euellere non potuit, quod actis radicibus iam propagatum fuit, nec suffocare, nec vrere, fraudulentè missus est sua disseminare. Et quoniam discrimine disseparantur, dormientes hi, & illi, qui per viam significati fuerant: quòd videlicet ibi continuò rapuit, antequam radices emitterent: vnde maiori artificio, & non paruo conatu, hic sibi opus fuisse videmus; ita omnibus istis semper vigilandum esse admonet. Nam si illas pestes effugies, non adhuc tutus es (inquit) atq; securus: sed quenadmodum ibi alios via, alios lapide, alios verberibus, sic multos hic somno, salutem amittere videmus. Iugè ergo atq; perpetua nobis custodia opus est. Ideò alibi dicebat: *Qui ad finem vsq; perseverauerit, hic salus erit.* Principium autem mali fuit, quia multi ex præsulibus dormitantes, prauos & hæreses occultantes viros ad gubernacula Ecclesiarum promouerunt: quæ ex re tanta facultas diabolo data est, vt iâ illis in medio prælatis multò min⁹ laboret. Et quomodo (inquies) non dormire poterimus? Corporis certe somno, penitus impossibile, voluntatis autem omninò

A possibile. Quare Paulus quoq; dicebat. *Vigilate, stete in fide.* Nec noxiam solum, sed superfluam rem ostendit, cum postea quàm cultus seminatusq; sic ager fuerit, vt nulla re opus esse videretur; Tunc tandem diabolus per hæreticos seminat, qui non alia de re, quam innani commoti gloria, pernitiosum venenum effuderunt: non autem his verbis solum, sed persequentia etiam diligenter eorum figmenta descripsit. Quando enim germinauit, aut, fenum & fructum facit, tunc apparuerunt zizania. Id certè moris est apud hæreticos, vt obumbrent seipsos, atq; occultent in principiis quousque maiorem fiduciam capiat, & quodam fauore multitudinis iuuentur: tunc enim contagiosa venena, intrepidi effundunt. Sed cuius rei gratiarum seruos introduxit factum narrantes? Vt scilicet non esse timendos hæreticos ostenderet. Hominem vero, inimicum ipsum diabolum, quia semper omnibus obesse conetur, merito appellauit, conatus enim ipsius omnes aduersus nos est, causa verò atq; origo, vt nos impugnet ab odio, quo in Maiestatem diuinam fertur, profecta est. Vnde patet, quia maiore charitate nos à Deo, quam à nobis ipsis diligimur. Verum inimici malignitas etiam inde perspicitur, quia non præparauit seminare tunc, cum nihil poterat interimere, sed cum alia satis diligenter vidisset, tunc seminauit, vt vniuerso simul labore, agricolæ studioq; efficeret, quæ omnia propter testatas erga agricolam inimicicias fecit.

*Ambrosius lib. 3. Examerò.
cap. 10.*

Sed fortè quis dicat: Quomodo secundum genus terra profertur
Z 5 se-

2. Chorm. 16

*Auferēdos si-
ue tolerādos.*

*Quare à Deo
magis, quam
à nobis diliga-
mur.*

Matt. 10. 24.

Prælatorū vi-
gilia.

Quomodo
ra seminet se
cundū genus
suum.

set semina, cumplerunt; semina iacta de generet, & cum bonum triticum fuerit seminatum, de colore eius species, & inferior forma redatur? Sed hoc si quando accidit, non ad translationem generis, sed ad ægritudinem quandam & inæqualitatem seminis videtur esse referendum. Non enim definit esse triticum, si aut frigore aduratur, aut imbrem adidetur, sed specie magis genere colore quoque & corruptione mutatur. Denique frequenter madidata frumenta in sui generis speciem reuertuntur, si aut sole, aut ignibus torreatur, aut diligentibus comissa culturis aeris tempore terrarumque feratium vbertate foucantur. Itaque reparatur in sobole, quod de generauerat in parente. Vnde non periclitamur, ne præceptum illud Dei, cuius usus naturæ in oleuit, in reliquum successionis vitio destitutum sit, cum hodie quæ in seminibus generis sui sinceritas reseruetur. Nam lolium & reliqua adulterina semina, quæ frugibus sæpe miscentur, zizania nuncupari Euangelij lectione cognouimus: sed ea proprium quoddam genus habent nos ex tritici semine in aliud genus seminis de colorum mutatione translata degenerare, traxere naturam: denique hoc docet Dominus dicens: *Simile est Regnum celorum homini qui seminavit bonum semen in agro suo: cum autem dormirent homines, venit inimicus eius & superseminavit zizania, inter triticum.* Aduertimus, utique quod zizania, & triticum, ut nominibus, ita & genere videantur esse discreta. Denique & serui dixerunt ad patrem familias: *Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania?* Et ait illis: *Inimicus homo hoc fecit.* Aliud est enim semen diaboli, aliud semen est Christi, quod

A feritur ad iustitiam. Denique aliud filius hominis, aliud diabolus seminavit. Adeo diuersa natura vtriusque seminis, ut contrarius seminator sit, Quod seminat Christus, Regnum est Dei: quod seminat diabolus peccatum est. Quomodo igitur potest vnius generis esse Regnum atque peccatum? Sic est, inquit, Regnum Dei, quoniam modum si homo iactet semen super terram. Est & homo qui seminat verbum, de quo scriptum est: *Qui seminat, verbum seminat.* Hic homo verbum seminavit super terram, quando dixit: *Germinet terra herbam,* & subito terrarum germina pullularunt, & diuersæ rerum species refulserunt. Hinc pratorum virens gratia abundantiam pabuli ministravit. Inde camporum spica flauescens, imaginem pelagi fluctuantis, commotione segetis vberioris expressit. Sponte omnes fructus terra sugessit: et si arata sine cultore esse non poterat (nondum enim erat formatus Agricola) in arata tamen opinis messibus redudabat, & aut dubium quin maiore prouentu. Si quidem nec cultoris desidia terrarum destituere poterat vbertatem. Nunc enim fecunditas vnicuique pro merito laboris acquiritur, ubi cultus spectatur agrorum: & negligentia, vel offensa, aut diluuijs pluuiarum, aut terrarum ariditatibus, aut grandinis iactu, aut quacunque ex causa soli vberis sterilitate multatur. Tunc autem prouentu spontaneo terra fructu locis omnibus inuehebat, quoniam is præceperat, qui vniuersorum est plenitudo, verbum enim Dei fructificabat in terris, nec vlllo adhuc erat terra damnata maledicto. Antiquata enim mundi nascetis exordia, quæ nostra peccata sunt, & recentior culpa, propter quam

Quid Christus
seminat,
& quid dia-
bolus.

Marc. 4.

Genes. 1.

Matth. 13.

Genes. 2.

quam condemnati sumus: *In sudore vultus nostri panem manducare*, sine dolore alimenta nescire. Deniq; hodieq; fecunditas, terræ veterē affluentiam, spontaneo vsu fertilitatis operatur. Quā multa sunt enim quæ adhuc sponte generantur. Sed etiam in his ipsis, quæ manu quærūtur, magna ex parte manent nobis diuina beneficia, vt frumenta ipsa quiescentibus inferantur. Quod proposita docet lectionis exemplum, dicente Domino: *Quia sic est Regnum Dei quemadmodum si homo iacet semen super terram & obdormiat* (inquit) *& exurgat nocte, & die, & semen germinet, & in crescat dum nescit ille.* Vltro enim terra fructificat; primò herbam, deindè spicam, deindè plenum triticum in spica: Et cū produxerit fructum, statim mittit faciem, quoniam adest messis. Dormienti igitur tibi, o homo, & nescienti fructus tuos vltro terra producit. Dormis & surgis, frumenti per noctem incrementa miraris.

Theophilactus in 13. capit.

Matth.

Quævis anima est ager.

IN Priori parabola dixit, quartam partem seminis cadere in bonam terram; in hac autem ostendit, quod neque illa ipsa semina, quæ in terram bonam ceciderunt, in corrupta sinat hostis, dum nos dormimus, & ignaui simus. Ager etenim mundus est, vel cuiusvis anima. Porro Christus est, qui seminavit bonum semen, boni homines, vel bonæ cogitationes, zizania, hæreses, vel malæ cogitationes, quis seminat autē hæc? diabolus. At, dormientes homines, qui propter ignauiam suam locum dederunt hæreticis, vel malis cogitationibus: serui autē Angeli, qui indignantur esse hæ-

A resses, vel malitiam in anima, & volunt euellere & excindere ex hac vita hæreticos, & mala cogitantes. Deus autem non permittit hæreticos bellis consummi, ne simul patiantur consummanturq; & iusti. Similiter neq; propter malas cogitationes vult Deus excindi hominem, ne & triticum simul corrumpatur, vt exēpli gratia: si Matthæus excissus fuisset ex hac vita cū esset zizanium,

Matthæus,

B simul atq; excissum fuisset, & frumentum quod postea ex ipso orturum erat. Similiter, & Paulus, & latro; hi enim cum zizaniæ esset, nō sunt extirpati, sed permisi sunt viuere, vt cresceret postea illorum virtus. Dicitur igitur Angelis, quòd in cōsumatione, tunc congregabitis zizania, hoc est, hæreticos: sed quomodo in fasciculos, hoc est, ligatis eorum manibus, & pedibus; non enim tunc vltima quis operari poterit, sed omnis operandi vis ligabitur; frumentum autem, sancti videlicet, à messoribus Angelis congregabitur in cælestia horrea. Igitur similiter malæ cogitationes, quas habuit Paulus, quando persequēbatur Ecclesiam, exusta sunt igni Christi, quod venit in terram mittere: frumentum autem, idest bonæ cogitationes, cōgregatæ sunt in horrea Ecclesiæ.

Paulus, & latro zizania erant.

Hieronymus lib. 2. in Matthæum. cap. 13.

Qui seminat bonum semen est filius hominis. Perspicue exposuit quòd ager mundus sit: sator filius hominis: bonum semē, filij Regni: zizania, filij pessimi: zizaniorum sator, diabolus: messis, consumatio mundi: messores, Angeli. Omnia scandala referuntur ad zizania: iusti reputantur in filios

A Christo ex
positis fide ac
commodanda
cetera à do-
ctoribus ex-
plicanda.

Psalm. 9.
Prepositus Ec-
clesie dormi-
re non debet.

Semper datur
à Deo locus
penitentiae.

Deut. 13. 3.

filios Regni. Ergò, ut suprà dixi, quæ exposita sunt à Domino, his debemus accomodare fidem. Quæ autem tacita, & nostræ intelligentiæ derelicta, dare perstringenda sunt breuiter. Homines qui dormiunt, magistros Ecclesiarum intellige. Seruos patrisfamilias, ne alios accipias quàm Angelos, qui quotidie vident faciē Patris. Diabolus autem propterea inimicus homo appellatur, quia Deus esse desinit. Et in nono Psalmo scriptum est de eo: *Exurge Domine, non cōfortetur homo.* Quam ob rem non dormiat, qui Ecclesiæ Prepositus est: ne per illius negligentiā, inimicus homo superfeminet zizania: hoc est, hæreticorum dogmata. Quod autem dicitur: *Ne forte colligentes zizania, eradicetis simul & frumentū;* Datur locus pænitię, & monemur ne citò amputemus: fratres: quia fieri potest, ut ille qui hodie noxiò deprauatus est dogmate, cras respiscat, & defendere incipiat veritatem. Illud quoque quod sequitur: *Sinite utraq; crescere vsq; ad messem:* Videtur illi precepto esse contrarium: *Auferte malum de medio vestrum:* & ne quaquā societatem habendā cum his qui fratres nominentur, & sunt adulteri, & fornicatores. Si enim prohibetur eradicatio, & vsq; ad messem tenenda est patientia: quomodo eijciendi sunt quidam de medio nostrum? Inter triticum & zizania, quod nos appellamus lolium, quandiu herba est, & nondum culmus venit ad spicam: gradus similitudo est, & in discernendo aut nulla, aut perdifficilis distantia. Præmonet ergò Dominus ne ubi quid ambiguum est, citò sententiam proferamus, sed Deo iudici terminū reseruemus, ut cū dies iudicij venerit, ille non suspensionem criminis, sed manifestū

A reatum de sanctorū catu eijciat. Quod autem dixit. Zizaniorum fasciculos ignibus tradi, & triticum congregari in horrea: manifestum est hæreticos quosq; & hypocritas fidei gehennę ignibus concremandos, sanctos verò, qui appellantur triticum, horreis, id est, mansionib; cælestibus, suscipi.

B *Iustus Orgelitanus Episcopus, in cantica Salomonis, vers. 51.*

D Icit per parabolam in Evangelio Dominus: *Cū creuisset herba, & fructum fecisset, tunc apparuerunt zizania,* id est, proficiente Ecclesia, numerosæ etiam hæreses surrexerunt, vel in illa fide permanente, quàm prauè sentirent, inuestigatæ sunt. Sic & ille Samson, qui interpretatur Sol, captis trecentis vulpibus, eorum caudis ignem apposuit, & fructus inimicorum accendit. Semper enim hæretici in primordijs, velut ficta religione cōspicui, in extremis suis ignem trahunt, gehennæ incendio deputati. *Et ideo capite nobis vulpes;* conuincite hæreticos, eorumque versutias sanctarum Scripturarum concludite testimonijs. Quos vulpes paruulas dicit, quia nihil magni secundum rectam fidem intelligendo continent, omne enim quod sapiunt, exhibent, qui pusilli sunt, demoliantur vineas, subuertūt plebes, prauis eas traditionibus corrumpentes, vinea nostra floruit. Ecclesia nostra Catholica indeclinabili augmento profecit.

Cyprianus Epistolarū, li. 4. Epist. 2.

Q Vi ergò nec vnitatem spiritus, nec coniugationem pa-

Hæretici, & hypocritæ igni tradendi, si deles vero maius sanibus cælestibus recipiendi.

Crescente Ecclesia hæreses surrexerunt.

Samson, Sol interpretatur.

Cant.

Vulpes hæretici in scriptura nuncupantur.

eis obseruat, se ab Ecclesiæ vinculo atq; à Sacerdotum collegio separat, Episcopi nec potestatem potest habere, nec honorem, qui Episcopatus nec vnitatem voluit tenere, nec pacem. Tùm deinde, quantus arrogantiæ tumor est, quanta humilitatis & lenitatis obliuio, arrogantia suæ, quanta iactatio, vt quis, aut audeat, aut facere posse se credat, quod nec Apostolis concessit Dominus, vt zizania à frumento putet se posse dis-

cernere, aut quasi ipsi paleam ferre, & aream purgare concessum sit, paleas à tritico conetur separare, cùmq; Apostolus dicat. *In domo autem magna non solum vasa aurea sunt & argentea, sed & lignea, & fictilia*; aurea & argentea vasa videantur eligere, lignea verò & fictilia contemnere, abijcere, cùm non nisi die Domini vasa lignea diuini ardoris incendio concrementur, & fictilia ab eo, cui data est ferrea virga, frangantur.

Neq; Apostolis concessum esse zizania à frumento separare.

2. Timoth. 2.

TEXTVS.

Accedentes autem serui Patrisfamilias, dixerent illi: Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Vnde ergò habet zizania? Et ait illis. Inimicus homo hoc fecit. Serui autem dixerunt. Vis, imus & colligimus ea? Et ait: Non: ne fortè colligentes zizania, eradicetis simul & triticum: Sinite utraq; crescere usq; ad messem, & in tempore messis dicam messoribus: Colligite primum zizania, & allegate ea in fasciculos ad comburendum, triticum autè congregate in horreum meum.

Chrysost. in priori expositione in 13. cap. Matthæi.
homilia. 47.

A eam. Dominus autem prohibet, ne fortè simulcum zizanijs herba etiam tritici euellant: quod dicebat, vt bella, & effusionem sanguinis prohiberet. Nam si trucidarentur hæretici absq; fœdere pacis atq; inducijs, bellū orbi inferretur. Duabus igitur rationibus prohibuit: Altera, quia frumentis parum nocerent; altera, quia nisi sanarentur, extrema supplicia non euaderent. Quare si & puniri eos vultis, & frumentis nequaquam officere, opportunitas temporis congrua expectanda vobis est. Quid autem est, quòd eradicabitis simul cū ipsis etiam frumenta? Certè, aut quia si arma capietis, inquit, necesse est, vt cum hæreticos trucidatis, multos Sacerdotum

Duabus rationibus eradicare zizania prohibetur.

Seruorū diligentia,

Vide autem & ipsorum seruorū diligentiam. Nam & si non prudenter, sedulò tamen ad euellenda zizania festinant, quæ res sollicitudinem ipsorum ac diligentiam erga semina ostendit, quòd quæ ad vnum solummodo respiciant, nō vt pænas inimicus luat, sed vt iacta semina non depereant. Quare, quomodo morbum depellant, inquirunt, nec sibi confidunt, sed Domini sententiam expectant, ac ideò interrogant dicentes. Vis igitur abeuntes colligimus

Malos prop-
ter bonos nō
euertendos.

torum simul interimere: aut quia ab ipsis zizanijis verisimile esset multos in triticum conuertēdos. Si ergo prauēientes euelleris ea frumenta deperibunt, quæ à commutatis zizanijis prouenirent. Nō prohibet autem conciliabula hæreticorum dissipare, ora obstruere libertatem loquendi concidere: verū interficere ac trucidare. Sed vide quā mītis sit: non enim solum prohibet, sed cur prohibet, rationem exponit. Quid autem si perseverabunt ad finē vsq; zizania? *Tunc dicam messoribus, inquit: Colligite primum zizania & in fasciculos ea alligate ad comburendū.*

Nemo adeo
malus, quod
non sit in ali-
quo bonus: &
econtra.

Rursus eos verborum Ioannis cōmunefacit, quibus, iudicem ipsum fore assererat, dicens; parcēdum esse zizanijis quousq; vna cū frumentis in agro sunt, quia possunt in frumenti statum commutari. Si verò nihil hac longanimitate Domini lucrabuntur & recesserint, tunc in euitabilis pœna necessario eos suscipiet. *Dicā enim messoribus, ait, Colligite zizania primum?* Ne suspicentur serui quasi vna cum zizanijis frumenta incidantur: Cremenrur, inquit, primo zizania, & tunc triticum in horreis recondatur.

Augustinus lib. questionum ex Matth. cap. 12.

Cū homo spi-
ritualis esse
incipit, tunc
quoq; erro-
res.

Cum autem creuisset herba, & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania. Cum enim spiritualis homo esse cœperit, diiudicans omnia, tunc et errores incipiunt apparere. *Serui autem dixerunt ei; Vis, imus, & colligimus ea?* Vtrum & ipsi sint serui, quos paulò post messores appellat: an quia in expositione parabolę messores dixit esse Angelos, nec quisquā facillè dicere ausus fuit Angelos nescisse quis

A zizania superseminauerit, & ea tunc apparuisse Angelis cum herba fructum fecisset: magis oportet intelligi homines ipsos fideles seruorum, nomine hoc loco significatos; quos etiam bonum semen dicit. Nec mirum si & bonum semen ipsi dicantur, & serui patrisfamilias: sicut de se ait, quod ipse sit ianua, & quod ipse sit pastor.

Serui, fideles
intellige.

Ian. 10.

Vna res plu-
res significa-
tiones recipit

B Ex diuersis enim significationibus vna res etiam plures & diuersas similitudines recipit: præsertim, qui cū ad seruos loqueretur non ait. In tempore messis dicam vobis, colligite primum zizania, sed: *Dicam, inquit, messoribus.* Vnde intelligitur colligendorū zizaniorum ad comburendum, alia esse ministeria, nec quenquam Ecclesiæ filium deberi arbitrari ad se hoc officium pertinere. Cū igitur esse quisq; spiritualis cœperit, cognoscit errores hæreticorum, & omninò diiudicat atque discernit, quicquid audierit, aut legerit, ab horrere à regula veritatis, sed donec in eisdem spiritualibus perficiatur: & quodammodo maturescat in fructum, quæ herba dedit, potest eum mouere, quare sub nomine Christiano, tā multæ hæreticorum extiterint falsitates. Indè etiam est quod serui dicunt. *Nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania?*

Errores hæ-
reticorū spi-
rituales cog-
noscent.

D Deinde, cū cognouerit hanc excogitasse fraudem diabolus, cū contra tanti nominis auctoritatem nihil se valere sentiret, vt fallacias suas eodem nomine obtexeret: potest ei suboriri voluntas, vt tales homines de rebus humanis auferat, si aliquam temporis habeat facultatem: sed vtrum facere debeat, iustitiā Dei consulit, vtrum hoc ei præcipiat, vel permittat, & hoc officium esse hominum velit. Hincque serui

Nec potestas
habet in
homines dia-
bolus.

Propter bo-
nos mali to-
lerantur.

Quare fasci-
culos & non
fasciculū di-
xerit.

ui dicunt. *Vis, imus, & colligimus ea?* Quibus veritas ipsa respondet: nō ita hominē constitutū esse in hac vita, vt certus esse possit qualis quisque futurus sit postea, cuius in præsentia cernit errorē: vel quid etiam error eius conferat ad profectum bonorum: non esse tales auferendos de hac vita, ne cum malos conatur interficere, bonos interficiat, quod fortē futuri sunt: aut bonis obstit, quibus in vitis fortē vtilis sunt: sed tum opportu- nē fieri, cum iam in fine non res- tat, vel tempus commutandæ vi- tæ, vel proficiendi ad veritatem ex occasione atque comparatio- ne alieni erroris. Tunc autē hoc non ab hominibus, sed ab Ange- lis fieri. Inde est quod respondet paterfamilias: *Non, ne fortē colligen- tes zizania, eradicetis simul & triti- cum: sed in tempore messis, dicam messo- ribus, & cætera.* Atque hoc modo eos patientissimos & tranquillis- simos reddidit. Quæri autem po- test, quod ait. *Alligate fasciculos ad comburendum;* Cur non vnum fas- cem, aut vnum aceruum zizaniorum fieri dixit? Nisi fortē propter varietatem hæreticorum, & non solum à tritico, verum etiam à se ipsis discrepantium, ipsa vni- cuiusque hæreseos propria conuen- ticula, in quibus singulatim sua communione deuincti sunt, no- mine fasciculorum designauit. Vt iam tunc incipiant alligari ad cō- burendum, cum à Catholica cō- munione segregati suas proprias quasi Ecclesias habere cæperint: vt combustio earum sit in fine se- culi, modò alligatio fasciculorū. Sed si ita esset, non iam multi res- sipiscendo, & in Catholicam re- meādo ab errore desisterent. Qua propter & alligatio fasciculorum in fine futura est, vt non confus- se, sed pro modo perversitatis sue

A vniuscuiusque erroris pertinacia puniatur. *Ne forte colligentes ziza- nia, eradicetis simul & triticū.* Vtrum quia etiam boni cum adhuc infir- mi sunt, opus habent in quibusdā malorum permixtione: siue vt per eos exerceantur, siue vt eorū cō- paratione magna illis exhortatio fiat, vt nitantur ad melius, quibus sublatis altitudo charitatis quasi euulsa marcescat. Quod est eradi- cari? Nam sic ait Apostolus: *Vt in charitate radicati, & fundati possitis comprehendere.* An fortē idē simul eradicetur triticum cum auferun- tur zizania, quia multi primo zi- zania sunt, & postea triticū fiunt? Qui, nisi patienter cum mali sunt tollerentur, ad laudabilem muta- tionem non peruenient: itaq; si euulsi fuerint, simul eradicabitur & triticum, quod futuri essent, si eis parceretur.

*Augustinus contra Episto-
lam Parmeniam, lib. 3.
cap. 2.*

Quod si gloriosa Ecclesia sine macula, aut ruga in eis solis computabatur, qui mærebant, & gemebant illas iniquitates, quæ fiebant in medio eorum, imo etiā secundum sancti Ezechielis pro- phetiam, tales proprio signo sig- nari meruerunt, vt, à vastatione & perditione iniquorum, tutissi- mi euaderent: desinant ea lumnia ri bonis, non operantibus mala, per morbidam cupiditatem, sed tollerantibus propter pacificam charitatem, quibus dictum est. *Beati pacifici, quoniam filij Dei voca- buntur.* Nam propterea Spiritus- sanctus, per memoratum Ezechie- lem Prophetam, tali verbo desig- nauit malos, quos in vnitatem tole- rant boni, vt eos in medio bono- rum

Vtilitas bono
rū ex malis.
Ephes. 3. 17.

Multi abini-
tio zizania,
postea vero
vertuntur in
triticum.

Thau signo,
quod crucis
typū erat, a-
morte libera-
bantur.

Matth. 5.

Ezech. 9.

rum diceret constitutos, quia nisi bonos diceret in medio malorum, illi quasi extrinsecus & forinsecus esse viderentur. *Gemunt, inquit, & marent iniquitates populi mei, quæ fiunt in medio eorum*, ut illos in quos non solum non exclusos, sed etiam inclusos cogitaremus. Si verò iam tunc non erat Ecclesia, quia Cyprianus, & quicumque cum eo auaros illos rapacesque nouerat, quales ipsi non erant, quanuis eos grauissimis gemitibus, & præclarissimis vocibus accusarent; vnâ tamen cum eis intrantes Ecclesiam, & in vna congregatione paria Sacramenta tractantes, per huiusmodi communionem paris sortis effecti sunt, quia non optemperauerunt Apostoli iubenti: *Vt cum huiusmodi, nec cibum quidem simul sumerent: & auferte malum ex vobis ipsis*; quid adhuc laboramus? Quid se ipsi iactant, quod habeant aliquam Ecclesiam, si iam illis temporibus esse destiterint? Dicat vnde natus est Maiorinus, aut Donatus, ut per eos nasceretur Parmenianus, atque Primianus? Quid enim eis prodest, quod auaros & rapaces, cum quibus sumi cibum vetat Apostolus, modo se, vel non habere, in congregatione sua, vel incognitos sibi esse mentiuntur? Quâdo quidem fuerunt tales, in illa vnitatis Ecclesia, vnde isti ex ortos se sic iactitant, ut eam in sola sua societate, id est, in communione Donati remansisse persuadere conentur? Si enim dicunt per talium communionem perire Ecclesiam, cur eam non dicunt iam Cypriani perijisse temporibus? Ac si & perse ipsos, vnde existerent non inuenientes, dicere desinant apud se Ecclesiam remansisse, quam totam prioribus perijisse temporibus dicunt. Si autem in bonis, quibus talia displicent,

Hereticorum
communicatio
fugunda.

augustinus
ad romanos
capitulum
v. de
hereticis
et schismaticis

Heretici
apud se esse
Ecclesiam
dicunt
temporibus.
Augustinus.

A semper mansit, & manet; & manebit Ecclesia, discant isti aliquando non sic intelligere quod ait Apostolus. *Auferte malum ex vobis ipsis*, ut per schismata conantes colligere zizania, eradicent simul & triticum. Quæ omnia ita disputamus, ut meminerint, qui hæc legunt, vel audiunt, non eos potuisse vnquam demonstrare, siue illo tempore, cum recentissima hæresis erat, siue nunc, cum multo firmiore innocentia conscientia sibi totus orbis in Catholica Ecclesia Christiana pace connectitur. **B** Cecilianum, vel eos, qui ei concorditer inhærebant, fuisse zizania. Sed ut securus vnusquisque in sanctæ Ecclesiæ vnitatem permaneat, & eiusdem vnitatis desertores, ne cum eis pereat, non sequatur; hoc dicimus, quia si fuissent illi zizania, tollerare potius usque ad messem, quam perniciem schismatis eradicatis frumentis separari debuerunt. Sed dicet aliquis: Quomodo præcipienti Apostolo poterimus obedire, qui vetat cum eiusmodi cibum simul sumere? Si enim solam cordis separationem ab eis faciendam esse præciperet, non diceret: *Scripsi vobis in Epistola non communicari fornicariis, non vti que fornicariis huiusmodi, id est, eis qui Christiani non essent, de quibus postea dicit. Quid enim mihi est de his qui foris sunt iudicare? Nonne de his qui intus sunt vos iudicatis? De his autem qui foris sunt Deus iudicabit.* Cum ergo de tali separatione præcipiat, quæ non fit ab eis malis, qui Christiani non sunt, sed ab eis qui Christiani sunt, cordis autem separatio ab omnibus malis faciendâ est; ac per hoc, & ab eis, & ab alijs malis qui non sunt Christiani, oportet nos corde separari quid restat, nisi ut intelligamus nobis id per Apostolum iuberi, ut quibuslibet malis

1. Chor. 5. 13.

1. Chor. 5. 13.
1. Chor. 5. 13.

1. Chor. 5. 13.
1. Chor. 5. 13.

Cordis separatio
ab omnibus malis.

I. Corint. 10.

Quomodo
prohibere cō
municatio cū
infidelibus in
elligatur.Si quis
idolū
seruiens
aut auarus
aut maledicus
aut ebriosus
aut rapax
verat etiā
sumere cibum.De fratre
correctione.

malis Christianis, quales ipse designat, nec tali coniunctione miscetur, quali coniunctione, panis in ipsius vitæ humanæ societate miscemur? Et ideo alio loco dicit: *Si qui vos vocauerit ex infidelibus, & volueritis ire, omnia quæ apponuntur vobis manducate, nihil interrogantes*: Hic autem cum eiusmodi nec cibum quidem sumere permittit cum infidelibus, id est, cum eis qui nondum Christum crediderunt, dicit manducandum esse quæ apposuerint, de quibus, quoniam foris sunt, Deus iudicabit: cum his autem qui intus sunt, id est, si quis frater nominatur, & est fornicator, aut idolis seruiens, aut auarus, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, verat etiā sumere cibum. Persuadet ergo ante tempus messis à frumentis zizania separari. Quod si facere noluerimus, quoniam Dominus prohibet, toleraturi sumus ea, & in sola cum eis voluntatis & cordis separatione perseueraturi: ac per hoc etiam sumere cibum cum talibus quidem prohibet Apostolus. In hac velut angustia quæstionis non aliquid nouum, ut insolitum dicam, sed quod sanitas conseruat Ecclesiæ, ut cum quisque frater, id est Christianorum intus in Ecclesiæ societate constitutorum, in aliquo tali peccato fuerit deprehensus, ut anathemate habeatur dignus fiat hoc tibi periculum schismatis nullum est, atque id cum ea dilectione, de qua ipse alibi præcipit dicens, ut inimicum non cum ex istimeris, sed corripere ut fratrem. Non enim estis ad eradicandum, sed ad corrigendum. Quod si se non agnouerit, neque pœnitendo correxerit, ipse foras exiet, & per propriam voluntatem ab Ecclesiæ unitate dirimeretur. Nam & ipse Dominus cum seruis volentibus

A zizania colligere dixit: *Sinite utraque crescere usque ad missam*. Præmittit causam dicens. *Ne forte cum vultis colligere zizania, eradicetis simul & triticum*. Vbi satis ostendit, cum metus iste non subest, sed omnino de frumentorum certa stabilitate certa securitas manet, id est, quando ita cuiusque crimen notum est omnibus, & omnibus execrabile aparet, ut vel nullo prorsus, vel non tales habeat de fœdore, per quos possit schisma contingere, non dormiat seueritas disciplinæ, in qua tanto est efficacior emendatio prauitatis, quanto diligentior cōseruatio charitatis. Tunc autem hoc sine labe pacis & unitatis, & sine lésione frumentorum fieri potest; cum cōgregationis Ecclesiæ multitudo ab eo crimine, quod anathematizatur, aliena est. Tum enim adiubat prepositum potius corripientem, quam criminofum resistentem. Tunc se ab eius cōiunctione salubriter cōtinet, ut nec cibum quicumque cum eo sumat, non rabie inimica, sed coertione fraterna. Tunc etiā ille & timore percutitur, & pudore sanatur, cum ab vniuersa Ecclesiā se anathematizatū videntem sociam turbam, cum qua in dilecto suo gaudeat, & bonis insultet, non potest inuenire. Ad hoc enim & ipse Apostolus ait: *Si quis frater nominatur*. In eo quippe quod ait: *Si quis*, nihil aliud videtur significare voluisse, nisi eum posse tali modo salubriter corrigi, qui inter dissimiles peccat, id est, inter eos, quos peccatorum similium pestilentia non corrumpit. In eo verò quod ait, nominatur, hoc nimirum intelligi voluit, parum esse ut sit quisque talis, nisi etiam nominetur, id est, famosus appareat, ut possit omnibus dignissima videri, quæ in eum fuerit anathematis pro lata sententia. Ita enim & salua pace corrigitur, & non

Excommunicatio
Ecclesiæ
flagellum.I. Corint. 5. 12
Nulus
prius nomina
tus anathema
tizatus.

Aa inter-

interfectione percutitur, & medicinaliter vritur: Propterea & illo dixit, quem tali medicina sanari voluerat, satis huic est correctio, quæ fit à multis. Neque enim est salubrius à multis correctio, nisi cum ille corripitur, qui non habet sociam multitudinem. Cum verò idem moribus plurimos occupauerit, nihil aliud bonis restat, quam dolor & gemitus, vt per illud signum, quod Ezechiel sancto reuelatur, illæ si euadere ab illorum vastatione mereantur. Ad eum enim qui errare non potest, clamant. *Ne perdas cum impijs Deus animam meam, & cum viris sanguinum vitam meam.* Ne cum voluerint colligere zizania, eradicent simul & triticum, nec per diligentiam segetem Dominicam purgent, sed per temeritatem potius inter purgamenta numerentur. Ideòque idem Apostolus, cum iam multos comperisset, & immunda luxuria & fornicationibus inquinatos, ad eosdem Corinthios in secunda Epistola scribens, non itidem præcipit, vt cum talibus nec cibum sumeret. Multi erant, nec dici de his poterat: *Si quis frater nominatur fornicator, aut idolis seruiens, aut auarus, aut aliquid tale, cum eiusmodi nec cibum quidem simul sumere:* Sed ait: *Ne iterum cum Venero ad vos, humiliet me Deus, & luceam multos, ex his qui ante peccauerunt, & non egerunt penitentiam super immunditia & luxuria, & fornicatione, quam gesserunt:* per luctum suum potius eos diuino flagello coercendos, minans, quam per illam correctionem, vt cæteri ab eorum coniunctione se contineant. Consequenter enim dicit. *Ecce hoc tertio veniam ad vos, vt in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum.* Prædixi &

A prædico, sicut præsens secundo, & nunc absens his, qui ante peccauerunt, & cæteris omnibus: quia si Venero iterum, non parcam, quia probationem queritis eius qui in meloquiuntur, Christus. Qui aliud dixit hic, non parcam, nisi quod superius ait, & luceam multos, vt luctus eius impetraret flagellum à Domino, quo illi corriperebantur, qui iam propter multitudinem non poterant ita corripri, vt ab eorum coniunctione se cæteri continerent, & eos erubescere facerent, sicut faciendum est, si quis frater in aliquod cæteris dissimili crimine nominatur, & re vera si contagio peccati multitudinem inuaserit, Diuina discipline seuera misericordia necessaria est: nā cōsilia separationis & inania sunt & perniciofa, atque sacrilega, quæ & impia & superua sunt, & plus perimant infirmos bonos, quàm corrigant animos malos. Sicut enim ille fidelissimus testis, auaritiæ collegarum, cum ea mala tribulationem, quæ patiebatur illo tempore Ecclesiæ, censuræ Diuinæ & disciplinæ tribueret, commemoratis, quos nouerat Episcoporum pessimis moribus, qui esurientibus fratribus habere argentum largiter vellent, fundos insidiosis fraudibus raperent, luxuris multiplicantibus sænum augerent, quid, non, inquit, peccati tales pro peccatis huiusmodi mereremur? Et de iadè adhibet testimonium de Psalmis, dicens, cum iam pridè monuerit, & dixerit censure Diuinæ: *Si dereliquerint filij ei legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint: Si iustitias meas prophanauerint, & mandata mea non custodierint. Visitabo in virga iniquitatis eorum, & in verberibus peccata eorum.* Misericordiam autem meam non dispergam ab eis.

Misericordiam

Aliquando se
uera discipli
ne misericor
dia necessa
ria.

Psalm. 88.

Psalm. 25.

1. Chor. 7.

2. Corint. 12.
30.Apostolus cha
ritas.2. Cor. 13.
Deut. 17.

Homo quod
potest corripiat
miseri-
corditer,
quod non, se-
rat patietur.

1. Cor. 5. 12.

Quomodo
hum ex nobis
auferri de bea
mus.

Quoniam cōsor-
tium vitādū.
ibidem. II.

Miseri corditer igitur, corripiat homo quod potest, quod autē non potest, patienter ferat, & cum dilectione gemat atq; lugeat, donec aut ille desuper emendet & corrigat, aut vsque ad messem differat eradicare zizania, & paleam ventilare: vt tamen secuti de salute sua, bona spei Christiani, inter desperatos, quos corripere non valent, in vnitatem versentur, auferant malum a se ipsis, id est, vt in ipsis non inueniatur quod in moribus aliorum eis displicet. Cum enim dixisset Apostolus: Quid enim mihi de his qui foris sunt iudicare? Nonne de his, qui intus sunt vos iudicatis? De his autem qui foris sunt Deus iudicabit: Tanquam illi responderent; Quid agimus, cum ita improborum multitudine premimur, vt iudicium nostrum in aliqua coercionem non possimus exercere. *Auferte, inquit, malum, ex vobis ipsis:* Id est, si non potestis auferre malos ex medio vestrum, ipsum malum auferre ex vobis ipsis. Quod si quisquam velit sic intelligere quod dictum est: *Auferte malum ex vobis ipsis:* vt per correctionem separationis de congregatione fratrum, malus quisq; auferendus sit: studio tamen sanandi, non odio perimendi est faciendū, nemo dubitauerit. Et quis adhibendus sit modus, tēpora; seruanda, ne pax Ecclesie violetur, in qua maximē tritico parcendum est, ne simul cum zizanijs eradicetur, quod in præsentia visum est necessariū differuimus. Hoc qui diligenter cogitet, nec in cōseruatione vnitatis negligit disciplinæ saueritatem, nec in moderatione coercionis disrumpit vinculum societatis. Nā hoc ipsum quod ait Apostolus: Cum eiusmodi nec cibum simul summere, quam multi boni Christiani faciunt, de his,

A de quibus familiarius curam gerunt, vt a quorum confortio se potuerint separare, quos tali correptioni posse corrigi sentiunt, vel quos omnino corrigi posse desperant, ne alios colloquiorū malorum contagione corrumpant, non dubitant facere. Facit hoc benē, id est, humiliter charitate ac benigna saueritate, qui sic praeest fratribus, vt eorum seruum se esse meminerit, sicut sese habent ipsius Domini & praeceptum, & exemplum. Tunc enim sic sine typo elationis in hominem, & cū lectu deprecationis ad Deum. Sed quam facile de gradu Clericorum quisque ab Episcopo, vel de numero pauperū, quos pascit Ecclesia, vel de ipsa congregatione laicorum, siue ab Episcopo, siue a Clero, vel quocūq; praeposito, cui est potestas, eximitur, ita vt cū eiusmodi a ceteris quib; hoc praecipitur potest, nec cibum summat, ita facile malorum multitudo in quo libet ordine Ecclesiae, nō potest a bonorum cōmixtione separari & expelli. Nā & in domibus suis quique boni fideles ita disciplina suorum moderantur & regunt, vt ibi quoque obtēperent. Apostolo praecipienti, cum eiusmodi nec cibum sumere: cum & de filiis suis & de domo patris, hoc faciūt, vel fieri iubent: cum eos vidēt ita viuere, vt hoc eis esse faciendū ipsa, quā habent, in eos charitas suggerat. Turba autem iniquorum, cum facultas est in populis promēdi sermonē, generali obiurgatione feriēda est, & maximē si occasio, atq; opportunitatē praebuerit ali quod Dñi flagellum desuper, quod eos appareat pro suis meritis vapulare. Tūc enim auris humiles praebet emēdato sermoni calamitas auditorū, faciliusq; in gemitū cōfiteēdi, quā in murmura resistēdi.

Aa 2

afflict 2

Nulli quando
manifestandi
sunt.

afflicta corda compellit. Sicut tunc Beatus Cyprianus de collegijs suis fortasse illa non diceret, nisi cum desuper diuina seueritas adiubaret. Eo quippè tempore illa dicebat tam molesto, tam calamitoso, atque luctuoso, aut illi non solum succensere non auderent, sed etiam vix à succensentibus veniam se posse impetrare sentiret: quanquam & si nulla calamitas tribulationis premat, cum facultas datur, vtiliter corripitur, in multitudinem multitudo. Nam sicut separata scuire, sic in ipsa congregatione oburgata gemere consuevit. Quando obrem & illud præceptum Apostoli nullomodo negligendum est, cum sine periculo violandæ pacis fieri potest: quia nec ipsa aliter fieri voluit, vt à congregatione bonorum separaretur malus: Et eiusdem illud præcipue attendendum est, vt sufferentes inuicem studeamus seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Item Domino in Euangelio dicenti in illo obtemperare debemus, vbi ait: *Sineque Ecclesiam audierit, sic tibi tanquam ethnicus, & publicanus*: & in illo, vbi prohibuit colligi zizania, ne simul eradicetur & triticum. Potest enim vtrumque custodiri ab eis, quibus dictum est: *Beati pacifici, quoniam Filij Dei vocabuntur*. Sed iam cætera, quæ Parmenianus posuit, testimonia, studeamus videre. Inter omnia, quibus eorum sacrilegus tumor apparet, nullo se loco magis aperuit, quam in eo quod ausus est, etiam illud Ieremiæ Prophetæ ponere, vnde persuaderet cæteris hominibus communionem Donatistarum, non solum Ecclesiam veram esse; sed etiam talem iam hoc tempore, qua

lis post vltimam ventilationem Ecclesia sancta futura est. Cui sacrilegæ præsumptioni & nebandæ ellatiori quid addi possit ignoro. Et cum multis quidem locis sermonum suorum nihil aliud, quam presumere intelligantur, aliquando tamen verecundantur; cum eo veritas virgere ceperit, quando interrogantur; vtrum non habeant, vel vtrum non sint ipsi peccatores: verum tamen in hoc prophetico testimonio impiam vanitatem suam & nimiam peruersitatem apertissime prodiderunt. Cum enim Ieremias sanctus vellet ostendere bonis & malis, etiam si ad tempus sit congregationis vna societas, longè tamen disparia esse momenta morum, finemque meritum; *Quid paleis*, inquit, *ad triticum?* Parmenianus autè cum vellet Thiconium refellere dicentem, malos à bonis in vnitatem interim pro pace tollerandos, & in fine vltimi iudicii separandos; posuit hoc Ieremiæ testimonium, quo peruersus atque errans peruersos & errantes ad turbulētissimas & sceleratissimas seditiones inflammet: vt quisque inflammatamente carnis sue videtur sibi aliquid esse, cum nihil sit: se ac similes sui, tam quam grana purgatissima existimās, ad Ecclesiæ cōgregationem, in qua necesse est, vt hi qui ad vitam æternam pertinent, eos qui ad ignem æternum pertinent, vsque ad certum finem, tanquam frumenta paleam suam tolerant; iam sibi accedendum esse non putent. Nullus alius flatus de area Christi leuissimam paleam antè tempus ventilationis exarsit. Nulla alia præsumptione sacrilega schismata quæcumque; vbi cumque sunt fecit.

Matth. 18.

Matth. 13.

Matth. 5.

Malipropter
eorū utilita-
tem ferendi.

long omitt
-itios flatoq
-itios inq
-itios
-it non bono
-itios inq

-itios inq

inchoem
-itios inq
-itios inq
-itios inq

Ierem. 25.

Parmenioni
error in huius
loci explica-
tionem.

volū inq
-itios inq
-itios inq

*Augustinus contra Cres-
conium Grammati-
cum, liber.2.*

cap.34

Ob paleam nō
recedendū ab
Ecclesia.

D. Cyprian.
epist. ad Ma-
ximum, Pres-
byt. & ad a-
lios.

2. Timoth. 2.

III. 13.

HINC Beatus Cyprianus
quid senserit, accipe ex E-
pistola, quam scripsit ad pres-
byterum Maximum, & cæteros,
quibus de schismatico & hære-
tico errore ad Ecclesiam rede-
untibus gratulatur. *Nam & si vi-*
dentur, inquit, in Ecclesia esse zi-
zania, non tamen impediri debet, aut
fides, aut charitas nostra; ut quoniam
zizania esse in Ecclesia cernimus, ip-
si de Ecclesia recedamus. Nobis tan-
tummodo laborandum est, ut
frumentum esse possimus, ut cum
caperit frumentum Dominicis
horreis condi, fructum pro ope-
re nostro & labore capiamus.
Apostolus in Epistola sua dicit: *In*
domo autem magna non solum sunt
vasa aurea & argentea, sed & lignea,
& fictilia; & quedam quidem hono-
rata, quedam inhonorata. Nos ope-
ram demus, & quantum possu-
mus laboremus, ut vas aureum
& argenteum simus. Cæterum,
fictilia vasa confringere Do-
mino concessum est, cui virga fer-
rea data est. Esse non potest ma-
ior Domino suo servus, nec quis-
quam sibi, quod soli filio pater tri-
buit vendicare, ut se putet, aut ad
arcam ventilandam & purgandā
paleam ventilabrum iam ferre pos-
se, aut à frumento vniuersam zi-
zaniā humano iudicio separa-
re. Superba est ista obstinatio,
& sacrilega præsumptio, quam
sibi furor prauus assumit. Et dum
sibi semper quidam plusquam
mitis iustitia deposcit assumunt,
de Ecclesia pereunt, & dum se
insolenter extollunt, ipso suo

A tumore cæcati veritatis lumen a-
mittunt. Vides, frater secun-
dum scripturas diuinas hoc præ-
cepisse Cyprianum etiam prop-
ter malos. Qui cum sint à bo-
nis vira moribusque spirituali-
ter separari, corporaliter tamen
eis in Ecclesia videntur esse per-
mixti, usque in diem iudicii, quo
etiam corporaliter debitas sepa-
rabuntur ad pœnas. Non est Ec-
clesia deferenda tamquam fru-
menta propter paleam, vel ziza-
nia, sicut nec domus magna pro-
pter vasa inhonorata. Vides, au-
dis, sentis, capis, intelligis,
quantos scelere propter eos qui
vobis, siue rectè, siue cum falli-
mini displicent, separemini ab
Ecclesia, quæ toto orbe diffun-
ditur, cui secundum scripturas
diuinas, tam magnum, tam fir-
mum, tam clarum, atque lucu-
lentum testimoniū perhibet Cy-
prianus.

C

Idem ibidem, cap.35.

QUAM OBREM A T-
rende diligenter de tota quæ-
stione breuem rationationem
meam. Si rectè in Ecclesiam re-
cipiuntur ex hæreticis venien-
tes, ut in eis error prius corriga-
tur, Diuinum autem Sacramen-
tum non rescindatur, bene il-
lis viuendibus tanquam frumen-
tis Dominicis gratulamur. Si
D autem, sicut putatis, & Cypria-
num vobis in hac sententia fa-
uere iactatis, non habent Baptis-
mum, certè admissi simpliciter
ad Ecclesiam, secundum eundem
Cyprianum, propter meritum ta-
men ipsius vnitatis indulgen-
tiæ Dei merentur, ne ab Ecclesia
muneribus separentur, Et qui-
cumque secundum morem ante-
riorem, de quo non tacuit Cy-

Aa 3 prianus

Boni cū malis
vsq; ad iudi-
cij die misce-
tur in Eccle-
sia.

Ex palea fru-
mentum.

*Hæretici si
reducatur ad
Ecclesiam ad
mitti debent.*

prianus, simpliciter admittunt, & rectè ac pacificè viuunt, inter eadem frumenta horreo destinata deputantur. Qui autem vel sciētes contra veritatem in eis recipiendis contentiosè dimicant, vel prauis, atquē peruersis moribus viuunt in zizanijs, & palea flammis debita tolerantur, propter eos tamen Ecclesiam, quæ per totum orbem terrarum copiosis successibus dilatatur, hoc est, frumenta Dominica, quæ usquē ad messem pariter crescunt, vel usquē ad ventilationem pariter triturantur, non esse deferendam imperat Deus, testis est Cyprianus. Ac per hoc si in communione Sacramentorum mali maculant bonos, quando tēporibus Cypriani, vel ante Cyprianū sine Baptismo, sicut putatis hæretici suscipiebantur, Ecclesiam perijsse dicite, & vos vnde nati fueritis ostendite. Si autem quod veritas etiam per Cyprianum docet, cū pro Ecclesiæ pace etiā cognita zizania tolerātur, frumenta nō maculant, filius malus & ipse ipsum iustum dicit, exitū autē suum non abluīt, quia de Ecclesia propter malos exire non debuit.

Idem ibidem, cap. 36.

De eodem.

Iterū dico, ecce ab hac inuitissima ratione dissimulare non sino. Si non communicantes peccatis malorum, propter ipsam tantam communionem Sacramentorum mali perdunt bonos, quando in præteritum ex hæresi ad Ecclesiam venientes, sine Baptismo admissi sunt, contagione sua bonos utiquē perderunt. Iam tunc ergo non erat Ecclesia, quam Cyprianus tenebat, prædicaret, nec vnde postea Donatus exiret. Si autem bonos contagio illa non perdi-

Adit, nec eorum, quos accusatis, contagio, Christianum orbem perdere potuit, nolite calumniari separati, & ad Ecclesiam reddite correcti, Cæcilianum, & socios eius, contra quos tunc Secundus Tigisitanus contraxit, condiditque, concilium, tibi necesse est accusare, mihi non est necesse defendere. Accusa eos, quantis virib⁹ potest. Si innocentes fuerint, nihil eistam quam frumentis oberit ventositas tua. Si nocentes fuerint, non debuerunt propter illam zizaniam frumenta deferri, quibus nihil obfuerunt. Accusa quantum potest, vinco si non probas, vinco si probas, vinco (inquam) si non probas, iudice te ipso, vinco si probas, teste Cypriano.

B Quid eos vis fuisse? Si innocētes, cur frumentis Dominicis, cū sitis zizania, calūniāmini. Si nocētes, cur à frumentis Dominicis, propter zizania separāmini? **C** **E**xistat Ecclesia cunctis clara atquē conspicua. Quippè ciuitas, quæ abscondi non potest super montem cōstituta, per quam dominatur Christus à mari usquē ad mare, & à flumine usquē ad terminos orbis terræ. Tanquam semen Abrahamæ multiplicatum, sicut stellæ cæli, & sicut arena maris, in quo benedicuntur omnes gentes, hæc etiam Beatus Cyprianus ita commendat, ut, eam dicat Domini luce perfusam, radios suos per orbem terrarum porrigere ramos suos per vniuersam terram copia vbertatis extendere. Hæc ut in frumentis suis non accusaretur, aut propter zizania nō defereretur vnum horum vobis etiam vos ipsi respondete, alterum Cypriani monitis dicite. Ipsius enim verba sunt attestantis & dicentis: *Nam & si vi-*

*Hæretici re-
darguendi, &
persequendi.*

Psalm. 78.

*Per Ecclesiā
Christus do-
minatur orbē*

dentur

dentur in Ecclesia esse zizania, non ta-
men impediri debet, aut fides, aut Cha-
ritas nostra, ut quoniam zizania esse in
Ecclesia cernimus ipsi de Ecclesia re-
cedamus.

Idem ibidem, cap. 37.

Probat malos
non obesse bo-
nis.

VOS Contagione malorum
Aphrorum periisse dicitis
de orbe terrarum, & in parte Do-
natie ius reliquias remanuisse, tan-
quam in frumentis à zizanijs, &
palea separatis, cōtra Cyprianum
appertissimè sentiētes, qui dicit,
nec malorum permixtione bonos
perire in Ecclesia, nec eosdē ma-
los, posse ante tempus iudicij di-
uini à bonorū permixtione sepa-
rari. Vos itaq; secūdum vestrum
errorem, vel potius furorem accu-
sare cogimini, non solū Cæci-
lianū, & ordinatores eius, verū
etiam illas Ecclesias, quas in scri-
pturis Apostolicis, & Canonicis
pariter legimus, non solū Ro-
manorū, quo ex Aphrica ordina-
re paucis vestris soletis Episcopū,
verum etiam Corinthiorum, Ga-
latarum, Ephesiorum, Thessaloni-
censium, Colossensium, Philipen-
sium, ad quas apertissimè scribit
Apostolus Paulus, Ierosolymita-
nam, quam primus Apostolus Ia-
cobus, Episcopatu suo rexit: An-
tiochiensem, ubi primò appellati
sunt Discipuli Christiani, Smyr-
nensem, Thiatirensē, Pergamē-
sem, Philadelphensem, Laudicen-
sem, ad quas est Apocalypsis Apo-
stoli Ioannis: Tot alias Ecclesias
Ponti, Cappadocię, Afsię, Bi-
thynię, ad quas scribit Aposto-
lus Petr⁹, & quicquid alias se Pau-
lus ab Ierusalem, vsque ad Illyri-
cum, Evangelio replensse testa-
tur, ut taceam de alijs tam larīs ac-
que vniuersis terrarum partibus,
in quas ex his Apostolicis labori-

Antiochia
primi Disci-
puli Christia-
ni appellati.

A bus, & plārationibus porrecta cre-
uit, & creuit Ecclesia. Istas cer-
te Ecclesias, quas ex litteris diui-
nis atq; Canonicis nominari, tā
longē ab Aphrica, cōstitutis, tan-
quā perierint ex peccatis, Aphri-
corum, accusare cogimini, nec
corrigitis errorem, qui vos ad tā-
tum scelus, nefaria dissensione cō-
pellit. Nos autem errorem vestrū
facilius conuincamus, nec ipsos
Aphros, quorum falsū crimine in
ceteras etiam gentes perfundere
auderis, nec ipsos, inquam, defen-
dere cogimur. Habent etiam cū
illis transmarinis Ecclesijs socie-
tatem Regni, si innocentes fue-
rint, si autem nocentes, tanquā zi-
zania à frumento, nec in Aphrica
obesse potuerunt eis, qui se prop-
ter illos etiam cognitos ab vnita-
te Ecclesię separare noluerunt:
ut enim omittam quā multi
eos crediderunt, innocentes, qui-
bus facinus eorum, etiam si ali-
quod fuit, tamen demonstrari nō
potuit, & utiq; istos nec vos pote-
tis dicere peccatis alienis incog-
nitis potuisse maculari. Sed ut
hos, inquam, omittam, ipsi, qui
eos nocentes, vel nouerant, vel
putabant, iquanis in Aphricanis
Ecclesijs constituti, cū viderēt
eos apud Ecclesias transmarinas
non potuisse conuinci, nec crimi-
na eorum longe latēq; diffusis
membris Ecclesię demonstrari, si
seuellent propter illos, quos ma-
los nouerant, à communione tot
gentium, quibus eos ostende-
re non valent, velut pestifere cō-
tagionis, timore separare, tene-
rent eos, non ego, non tu, non
Donatus, non Cæcilianus, sed
ipse, quem nominare ausus es Cy-
loprianus, & diceret ea verba,
quę scripsit ad Maxi-
mū. *Idem*

*Idem ibidem cap. 38.*Cyprianus
tentia.

Si videntur, inquit, in Ecclesia esse zizania, non tamen impediri debet, aut fides, aut charitas nostra, ut quoniam zizania esse in Ecclesia cernimus, ipsi de Ecclesia recedamus: Nobis tantummodo laborandum est, ut frumentum esse possimus, ut cum caperit frumentum Dominicis horreis condi, fructum pro opere nostro, & labore capiamus.

2. Tim. 2.

Apostolus in Epistola sua dicit, in domo autem magna, non solum sunt vasa aurea, atque argentea, sed lignea, & fictilia, & quaedam quidem honorata, quaedam inhonorata: Nos operam demus, & quantum possumus elaboremus, ut vas aureum, & argenteum simus. Ceterum fictilia vasa confringere, Domino soli concessum est, cui virga ferrea data est. Esse non potest maior Domino suo servus. Nec quisquam sibi quod soli filio Pater tribuit vendicare, se putet, aut ad aream ventilandam & purgandam paleam ventilabrum iam ferre posse, aut a frumento uniuersam zizaniam humano iudicio separare. Superba est ista obstinatio, & sacrilega presumptio. quam sibi furor prauus assumit. Et dum sibi semper quidam plusquam mitis iustitia deposcit assumunt, de Ecclesia pereunt, & dum se insolenter extollunt, ipso suo tumore cecari, veritatis lumen amittunt. His Cypriani verbis Deum timentes in Ecclesia tenerentur, qui vellent ab ea separari propter cognitos malos, quibus verbis vos damnamini, qui separati, accusatis & bonos. His verbis, & nos tenet in domo Dei, cuius decorem dilexit, & iam si quod nunquam facere potuistis, a vobis accusatos, & demonstratos traditores, & quolibet alios malos nosse possemus, ne illam propter vasa facta in contumeliam deseramus. His verbis

Ioh. 13.

etiam vos in Catholicam pacem correctos, pacificus introducat, ne quibuslibet peccatis alienis, seu vestris, seu falsis offensi, contra Ecclesiam Christi in toto mundo, scripturis fructificantem atque crescentem, mala capta iacchetis, ne propter zizania triticum accusetis, ne propter paleam frumenta deferatis, ne propter vasa inhonorata, extra domum magnam remaneatis. Ecce quantum nos abste commemoratus Beatus Cyprianus adiuvit, cui de Baptismo repetendo, si quid aliter sapuit, pro tantis meritis flagrantissime charitatis corrigendum proculdubio Dominus revelauit, quia in ea vite permansit, tanquam samentum, tanto fructu pacis, & dilectionis oppulentum, ut etiam si quid in eo purgandum reperiretur, si nulla re alia, certe falce martyrij purgaretur. Quamquam itaque ad errorem vestrum conuincendum, & si volueritis corrigendum satis superque potuerint ista sufficere, tamen ne quisquam arbitretur aliquid te in Epistola posuisse, quod refellere non valerem, aut quo te nostris contra Petilianum literis nihil idoneum respondisse, demonstrare non possem, sequenti volumine cetera videamus.

A etiam vos in Catholicam pacem correctos, pacificus introducat, ne quibuslibet peccatis alienis, seu vestris, seu falsis offensi, contra Ecclesiam Christi in toto mundo, scripturis fructificantem atque crescentem, mala capta iacchetis, ne propter zizania triticum accusetis, ne propter paleam frumenta deferatis, ne propter vasa inhonorata, extra domum magnam remaneatis. Ecce quantum nos abste commemoratus Beatus Cyprianus adiuvit, cui de Baptismo repetendo, si quid aliter sapuit, pro tantis meritis flagrantissime charitatis corrigendum proculdubio Dominus revelauit, quia in ea vite permansit, tanquam samentum, tanto fructu pacis, & dilectionis oppulentum, ut etiam si quid in eo purgandum reperiretur, si nulla re alia, certe falce martyrij purgaretur. Quamquam itaque ad errorem vestrum conuincendum, & si volueritis corrigendum satis superque potuerint ista sufficere, tamen ne quisquam arbitretur aliquid te in Epistola posuisse, quod refellere non valerem, aut quo te nostris contra Petilianum literis nihil idoneum respondisse, demonstrare non possem, sequenti volumine cetera videamus.

B ste commemoratus Beatus Cyprianus adiuvit, cui de Baptismo repetendo, si quid aliter sapuit, pro tantis meritis flagrantissime charitatis corrigendum proculdubio Dominus revelauit, quia in ea vite permansit, tanquam samentum, tanto fructu pacis, & dilectionis oppulentum, ut etiam si quid in eo purgandum reperiretur, si nulla re alia, certe falce martyrij purgaretur. Quamquam itaque ad errorem vestrum conuincendum, & si volueritis corrigendum satis superque potuerint ista sufficere, tamen ne quisquam arbitretur aliquid te in Epistola posuisse, quod refellere non valerem, aut quo te nostris contra Petilianum literis nihil idoneum respondisse, demonstrare non possem, sequenti volumine cetera videamus.

C Augustinus de Baptismo contra Donatistas, lib. 4. cap. 2.

Et in fine huius capituli si Hec tibi breuibus, inquit, promissa me docuitare rescripsimus, frater charissime, nemini prescribentes, aut praedicantes, quominus unusquisque Episcoporum quod putat faciat, habens arbitrij sui liberam potestatem. Nos quantum in nobis est, propter hereticos cum collegis, & Coepiscopis nostris non currendimus,

zizania tol-
leranda.

zizania tol-
leranda.

1. Corinth. II.

rendimus, cum quibus diuinam concor-
diam, & Dominicam pacem tenemus;
maximè cum & Apostolus dicat.
Siquis autem putauerit conten-
tiosus esse, nos talem consuetu-
dinem non habemus, neque Ec-
clesia Dei: *Seruatur à nobis patien-
ter, & leniter charitas animi, collegij
honor, vinculum fidei, concordia Sacer-
dotij. Propter hoc etiam, libellum hunc,
de bono patientiæ, quantum valuit no-
stra mediocritas, permittente & inspirā-
te Domino conscripsimus, quem ad te
pro mutua dilectione trāsmisimus.* Hac
ille charitatis paciētia tolerauit,
non solum in obscura quæstione
bonos collegas non maleuolè a-
liud sentientes, sicut & ipse tole-
ratus est, donec processu tempo-
ris saluberrima consuetudo, quan-
do Deus voluit, etiam declarata
veritate, plenario concilio firma-
retur, sed etiam malos manifest-
tos, sibiq; notissimos, qui nō obf-
curitate quæstionis aliter sapie-
bant, sed perditæ vitæ moribus,
contra quam prædicabant, sicut
dicit de illis Apostolus. *Qui prædi-
cas non furandum furaris: de talibus
enim iste, sui temporis Episco-
pis suis collegijs, & secum in cō-
munionem manentibus in Episto-
la sua dicit: Exurientibus in Ecclesia
fratribus, habere argentum largiter vel-
le fundos insidiosis; fraudibus rapere, & su-
ris multiplicantibus, fœnus augere.* Hic
enim nulla est quæstionis obscuri-
tas, apertè scriptura clamat. *Neq;
auari, neque rapaces, Regnum Dei pos-
sidebunt, & qui pecuniam suam non de-
dit ad usuram, & omnis fornicator &
immundus, & auarus, quod est idolorū
seruitus, non habent hereditatem in Re-
gno Christi & Dei.* Tales ergo aua-
ros ille, vt non solum sua cupidi-
tate thesaurizarent, sed & aliena
fraudulenter eriperent, tales ido-
latras sicut, & ipse intelligit atq;
conuincit, non ytiq; argueret, ni

A si noster. Neq; enim aduersus Co-
episcopos suos, falsum testimo-
nium diceret: & tamen eos prop-
ter Christū, qui pro infirmis mor-
tuus est, ne ante tempus eradica-
tis zizanijs simul eradicaretur &
triticum, paternæ & maternæ cha-
ritatis visceribus tolerauit, imita-
tus utiq; Paulum Apostolum, qui
maleuolos & inuidos, sibi eadem
circa Ecclesiam charitate susti-
nuit. Sed tamen, *quia inuidia diabo-
li mors intrauit in orbem terrarum,* &
B imitatur illum, qui sunt ex parte
illius, non per illud quod à Deo
creati sunt, sed per illud quod à se
ipsis peruersi sūt, sicut cōmemorat
ipse Cyprianus, quia & diabolus
ante quā esset diabolus, Ange-
l⁹ fuit, & bon⁹ fuit, vnde sūt in vni-
tate Christi, qui sūt ex parte dia-
boli? Proculdubio sicut ipse Dñs
ait. *Inimicus homo hoc fecit, qui super
seminauit zizania.* Sicut ergo int⁹ q⁹
diaboli est, arguendum est, sic &
foris, quod Christi est, agnoscen-
C dum est. An extra vnitatem Ec-
clesiæ, Christus non habet sua, &
in vnitatem Ecclesiæ habet sua dia-
bolus? Hoc fortasse de hominib⁹
dici potest, vt sic extra cōmunio-
nem Ecclesiæ non habeat Deus
aliquem suorum, sicut inter An-
gelos sanctos, non habet diabo-
lus aliquem suorum. Ecclesiæ ve-
rò huic, quæ adhuc carnis morta-
litate portat, quandiu peregrina-
D tur à Domino, licuerit diabo-
lo miscere zizania, hoc est, malos
homines, & hoc permissus sit prop-
ter ipsius Ecclesiæ peregrinatio-
nem, vt requies illius patriæ, qua
sancti Angeli perfruuntur, deside-
raretur ardentius; de Sacramētis
autem hoc non dici potest, sicut
enim ea possunt habere atq; trac-
tare, non ad salutem, sed ad per-
niciem suam, in qua igni destina-
ta sunt interiora zizania. Sic &

Aa 5 exte

Psalm. 20

Sap. 20

Inuidi diabo-
lum imitantur.

Rom. 20

Cyprianus in
Epistola de la-
pſis.

1. Corinth. 6.

Psalm. 14.
Ephes. 5.Inter sanctos
diabolus ni-
chil habet.

2. Corinth. 50

Ad hunc
omnino
hunc

exteriora zizania, quæ ab interioribus recedentibus acceperunt, quia recedentia non amiserunt. Quod sine dubio manifestatur, cum redeuntibus non restituitur, quando forte aliqui ex eis ipsis qui recesserant reuertuntur. Nec quisquam dixerit. Quid enim frumenti habent zizania? Si enim hoc ita est, & intus & foris ad hoc dumtaxat par conditio est. Neque enim in zizanijs exterioribus, non inueniuntur grana frumenti, & in interioribus inueniuntur. De Sacramentis autem cum queritur, non utrum habeant aliquid frumenti zizania queritur, sed utrum habeant aliquid cæli, & exterioribus enim, & interioribus zizanijs cum ipso tritico est pluuia communis quæ cælestis & dulcis est ipsa, etiam si ex ea zizania steriliter crescunt. Sic & Euangelicum Christi Sacramentum diuinum & suauis est, neque propter eorum sterilitatem, quos etiam foris compluit, improbandum.

Augustinus contra Faustū

Manichæum, lib. 13.

cap. 16.

CV M Multis autem sanctitatem Sacramenti, quod qui manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, qui autem manducare contemnit, non habebit in se vitam, & ideo non perueniet ad vitam æternam. Eodemque paucos in comparatione multitudinis malorum, paucos dicit esse autem per se ipsos consideratos in magno numero, diffusos toto orbe terrarum, crescentes inter zizania, & cum palea usque ad diem messis, & ventilationis. hoc in Euangelio dictum, hoc à Prophetis ante prædictum. Ante enim

A prædictum est. *Sicut liliū in medio spinarum, ita proxima mea in medio filiarum.* Ante prædictum est. *In habitant cum tabernaculis Cedar, cum his qui oderunt pacem eram pacificus.* Ante prædictum est. *Signa in fronte eos, qui gement, & marent ob iniquitates populi mei quæ sunt in medio eorum.* Itaque iste gentilis, quem tali aliquo firmaremus, iam factus ciuis Sanctorum & domesticus Dei: nec iam alienus ab Israel, sed verus Israelita, in quo dolus non esset: disceret etiam ista verba ex corde simplici dicere, quæ sub sequenter contexuit idem ipse Ieremias. *Patientia Israel, Domine, vniuersi qui te derelinquunt terreantur.* Cum enim deperdicedixisset, quia clamat & congregat, quæ non peperit, commendauit excellentiæ ciuitatis super montem positæ, quæ abscondi non potest, ut ab Ecclesia Catholica hæreticum hominem non separaret dicens. *Sedes autem gloriæ exaltata est sanctificatio nostra.*

C Deinde quasi veniret in mentem, quid ergo facimus de tam multis malis, qui tanto amplius ubique permixti sunt, quanto excellentior est Christi gloria in vanitate omnium gentium, subiecit statim. *Patientia Israel Domine.* Patienter enim ferendum est quod ait. *Sinite vtrique crescere usque ad messem,* ne in patientia tolerandi malos, relinquuntur boni, qui proprie sunt corpus Christi, & ideo, cum ipsi relinquuntur, ille relinquitur. Unde subiecit atque addidit. *Vniuersi qui te derelinquunt, terreantur: confundantur qui recesserunt in terram.*

D Terra est enim homo de se presumens, atque alios ut de se ipso presumatur inducens: & ideo sequitur. *Euerrentur, quoniam derelinquunt fontem vitæ Dominum.* Quid enim aliud clamat perdidit, nisi apud se esse & à se fontem dari vitam, ad quem

Cant. 2.

Psalm. 119.

Ezech. 9.

Ierem. 17.

*Expositio in
Epistolam ad
Colossenses*

*Expositio in
Epistolam ad
Colossenses*

*Expositio in
Epistolam ad
Colossenses*

Idem.

*Boni incompa-
ratione malo-
rum pauci.*

1. Corinth. 1.

quem cōgregati recedant à Christo, Christi promissione decepti, cuius nomine iam tenebantur imbuti? Non enim quos peperit congregat: sed ut cōgreget, quos non peperit, dicit: *Salus, quā, Christus promisit, apud me est, ego dabo.* Sed vide quid iste dicat: *Sana me Domine, & sanabor: Saluum me fac, & saluus ero.* Vnde Apostolus dicit: *Nemo gloriatur in homine,* & iste subiungit. *Quoniam, gloriatio mea tu es.* His modis nos instruimus hominem ex Apostolica prophetica quæ doctrina, ut ædificetur super fundamenta Apostolorum & Prophetarum.

Idem lib. 22. cap. 72.

SED Deus, inquit, *verus & bonus* nullomodo talia inesse credendus est. Imò verò talia rectè non iubet, nisi Deus, verus & bonus, qui & solus nouit quicquid iubendum sit, & solus neminem quicquam in congruum perpeti finit. Ceterum ista imperita, & falsa bonitas cordis humana, contradicit & Christo, ne Deo bono iuueniente impij mali aliquid pariantur, cum dicitur Angelis. *Colligite primum zizania & alligare in fasciculos, ad comburendum.* Qui tamen, hoc ipsum importunè facere volentes seruos prohibuit, dicens: *Ne fortè cum vultis colligere zizania eradicetis simul & triticum.* Ita solus, verus Deus & bonus, nouit quid, quando, quibus, per quos, fieri aliquid, vel iubeat, vel permittat. Poterat etiam ista humana, non bonitas, sed planè vanitas eidem Domino contradicere, cum desiderio noxio demones in porcos ire volentes, petentesq; permisit: præsertim, quia Manichæi nō solū porcos verum etiam minuta & abiecta animalia, hominum animas habere cre-

A diderunt. Qua vanitate improbat & abiecta, illud tamen constat Dominum nostrum Iesum Christum Dei vnicū filium, ac per hoc Deum verum & bonū, mortē peccatorum alienorum, perniciem quæ liumcunq; animantium & graue damnum hominum desiderio demonum concessisse. Quis autem dementissimus dixerit, quod eos ab hominibus non potuisset excludere, etiam si eorum noxiæ voluntati, nec porcorum exitiū prestare voluisset. Porro, si spirituum damnatorum, & igni æterno iam destinatorum, quauis sæua & iniqua cupiditas à creatore atq; ordinatore omnium naturarum, occulto quidem, sed ubiq; iusto moderamine in id quod inclinauerat, relaxata est: quid absurdum est, si Ægyptij ab Hebræis, homines iniquè dominantes, ab hominibus liberis, quorum etiam mercedis pro eorum tam duris, & iniustis laboribus fuerant debitores, rebus terrenis, quibus etiam ritè sacrilego in iniuriam creatoris utebantur, priuari meruerunt? Quod tamen si Moses sua sponte iussisset, aut hoc Hebræi sua sponte fecissent, profectò peccassent: quàmquam illi non quidem hoc faciendo, quod vel iusserat, vel permiserat Deus, sed tamen talia fortasse cupiendo peccauerunt. Quod autem hoc facere Diuina dispensatione permissi sunt, illius iudicio iusto bonoque permissi sunt, qui nouit & pænis vel coercere improbos, vel erudire subiectos: & præcepta validiora dare sanioribus, & quosdam medicinales gradus infirmioribus ordinare. Moyses verò, nec cupiditatis arguendus est in illis rebus desideratis, nec contumaciæ, in diuinis imperijs quibuscumq; contemptis.

Pro-

Procopius Gaza^o Sophista,
in Iosua.

ET Iebusæus habitauit in Ierusalē;
nec potuerunt filij Iudæ eos exter-
minare, sed mansit Iebusæus cū filiis Iu-
dæ Ierosolymis vsq; in præsentem diem.

Consulendi literarum omni-
bus numeris magistri abso-
lutissimi, qua ratione, ad hodiernum
vsq; diem dicat. Hac enim
loquendi forma, consumationem
huius præsentis seculi scripturę
significant. Iuxta illud, *Hic pater,
Moabitæ est in hodiernum vsque
diem, & iterum. Ne deficiatis à Domi-
no hodiernis diebus.* Pro eo quan-
diū hodie durat, cū itaque
filij Iudæ Ierosolymæ non habi-
tent amplius, quomodo habitat
Iebusæus cum eis, quapropter sen-
sus similitudinem indagemus,
quam de zizanijs parabola supe-
ditabit, ea enim cum frumēto cre-
cere permisit, ne simul cum eis fru-
mentum euellatur radicitus. In
Ecclesia enim conculcantur Ie-
busæi, hoc est peccatores, & à fi-
de alieni. Nec (inquam) in præ-
senti vita huiusmodi habere desi-
net Ecclesia, ac ex meris consta-
uit Sāctis: quo enim loco dubios
peccatores ponet, etiam si mani-
festos abexerit? Eadem verò de E-
phraim quoque scriptura adstruit.
*Nec de lebis Ephraim Chananaum, qui
habitat in Gazer, ait enim: & habi-
tauit Chananaeus in Ephraim vsque ad
diem hunc.* Ephraim verò fructuo-
sitas potest reddi. Fructuosus igitur
non potest Chananaum, se-
men alienum, & execratum ē re-
gione sua eicere, ad eum vsque
diem. Quod sanè de Ecclesia as-
seruimus: quā & aliās anima nō
purè Ierusalem in hac vita fieri
potest, quę scilicet solam pacem
spectet, nihilquē delinquat, quę

A Christum Dei pacem respiciat,
semperquē fructus ferat: Nemo e-
nim à fordibus est purus, à cogita-
tionibus alienus, itaq; semper Ie-
busæus & Chananaeus in Ierusa-
lem inuenitur: quauis diuina o-
pe, qui solus potest implorata, vt
eiciantur, contendendū est. Por-
rò tertium Chananaum cum fi-
liis Israel esse repetit, ac non nu-
dam narrationem, verū myste-
ria quædā proponit. Semel enim
distinctum est: *Nō perdidit Ephraim
Chananaum: & quæ deinceps: Et
dedit eam Pharao in dotem filie sue.*
*Secundo verò: factum est, cū inualuif-
sent filij Israel, & fecerunt Chananaeos
subditos.* Tertiò deniquē quando
Ephraimitæ à Iosue maiorem for-
tem petunt, & Chananaum ex-
cindere iubentur, vt vbi in sylbā
ascenderint, locum sibi ipsis pa-
rent. Primum itaque Chananaeus
nobiscum est, ne tanti illum qui-
dem contra nos potens, ac vecti-
galis quidem est, nec seruus ta-
men, aut subditus. Eò demū se-
cundò res redit, cū enim cor-
pus animæ subiunctum fuerit, nō
solum nobiscum est, verū ser-
uus noster. Tertiò verò, vbi ad
perfectiōem attigerimus, perfe-
ctè demum excindetur, membra-
quē terrena moriuntur. Ita Cate-
chumenus assumpta ratione Israe-
litica, nouit procedere, habitat e-
nim cum Chananaeo carne sua se-
cum dissidente primum, deinde
seruiente, postremò cum omnib⁹
suis membris, scortatione, adul-
terio impuritate necata. *Habita-
bit verò, inquit, cum eis donec ascen-
dit Pharao Rex Aegypti.* Quando e-
tiam Gazer, locus Chananei, filie
Pharaonis in dotem datus est.
Porro Gazer interpretari licet, cō-
tentio. Cum enim vnita quodam
modo & extenta caro cum spiritu
in nobis fuerit, vnà in Gazer su-
mus

Nemo purus
à fordib⁹ pecc-
cati.

3. Reg. 16.

Gene. 19. 37.

Iebusæi pec-
catores intel-
liguntur.

Iosue. 16. 10.

Ephraim
quid.

Gazer contē-
tio interpre-
tatur.

mus, ubi Chananeus, & filius Ephraim fructuosus. Talis verò benedictus à Domino, quodammodo maiorem iur. sortem appellat sylvaque sterilibus arboribus confita, Iosephque sterili Iosue accepto proprio labore eum eruet, quod terra fructuosa fiat. Pherezeique à Rephaim in eo purgentur. Significat vero Pherezei fertilitatem, quia Deum colere incipim, frugemque ferimus immundam, peccatis permixtam mundationeque indigentem. Rephaim vero, qui opperitur matricem, quod vocabulum v. validam & robustam animam constituamus futuram, admonet. Ea dicuntur ad filios Ioseph, cuius interpretatio augmentum Dei sonat: qui etiam dicunt equitatus delectus, & ferrum apud omnem Chananeum equitatus fallax ad salutem qualis sanè in Israel non inuenitur, nec arma quoque, ad quos aut inepte dictum est, quando Chananeum extirpaueris. Nam si manserit, Israelitam, qui interinos est ex semine Iuda in Chananaicum traducet, ad quem, inquit: *Forma te decepit.* Ceterum cesset hoc ac si filij formam Abraham, & Patriarcharum electorum, super omnes verò Christi gerentes.

Iustinus Philosoph. & Martyr. Quest. ad Orthodoxos.

22.

Quomodo zizania exuberavit, triticum vero defecerit penitus.

Matt. 24. 12.
Responsio.
2. Tim. 4. 4.

SI Cum frumento crescere zizania Dominus Christus pronunciauit, quid sit, ut zizania exuberaverit, frumento, verò pene defecerit? & quo pacto demonstrari potest frumentum esse quod praedictum est ambo autum iri? *Responsio.* Frumentum esse: quod de-

A fecit demonstratur ipsius praedictione, dum dicit: *Quia abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum.* Et rursum: *Postremis temporibus deficiet quidam à fide, & ardent spiritibus deceptoribus, & doctrinis hominum.* Et rursum: *A veritate auerterentur, & ad fabulas conuertentur.* Item: *Intrabunt in vos lupi granes, qui non parcent gregi, quod abstrahant ad se Discipulos.* Quod autem usque ad consummationem seculi non desinet frumentum, declarat Dominus dicens: *Sed propter electos, quos elegit Pater, decurabuntur dies illae.* Etenim si quid accedit frumento, quod de eo dictum non sit, crescente & deficiente, non dubium est, quin falsum sit, quod de eo dictum est. Sin ab initio praedicationis usque ad seculi consummationem omnia ei euentura, praedictionibus tradita sunt, perspicuum est non esse falsum, quod de eo dictum est. Eninvero si sunt zizania, necesse est esse etiam frumentum; nam ex utriusque collatione, & frumentum quid sit cognoscitur & zizania, & alterum si absit, ne alterum quidem quid sit cognoscitur.

Philippus Presbyter in Iob,

lib. 3.

Frumentum desiderat nubes, & nubes spargunt lumen suum, hoc est, frumentum, de quo Dominus in Evangelio per parabolam loquitur, dicens: *Colligite zizania in fasciculos ad comburendum. Triticum autem congregate in horreum meum.* & Ieremias Propheta ait: *Quid palis ad frumentum:* dicit. Proinde hoc vivum frumentum, Doctores quoque Ecclesiae, qui velut nubes portant aquas Evangelij haurire desiderant. Sicut & illi qui erant de hoc frumento Dominico habitantes Antiochiae Pisidiae, rogabant Paulum

Act. 20. 19.

Matth. 13.

Fidelis usque ad consummationem seculi numquam deficiet.

Ierem. 23.

Frumentum Dei verbum nubes Doctores intellige.

Act. 14.

Paulum & Barnabam, ut loqueretur eis verbum Dei: quid fecerunt Apostoli, suadentes ut permanerent in gratia Dei, Cornelius quoque ad Petrum Apostolum ait:

Act. 10.

Nunc ergo omnes nos in conspectu tuo adsumus audire omnia, quaecumque tibi precepta sunt a Deo. Et Moyses ait. Exspiciat velut pluviam eloquium meum, & descendant sicut ros verba mea. Unde Apostolus ait: Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit.

Deut. 32.

2. Corin. 10. 3.

D. Gregori^o expositio Mor.

in X. cap. Job. lib. 9.

cap. 47.

Quomodo supplicia damnatorum, & iustitia iudicis ordinem habeant, in eis autem qui ea patiuntur confusio nem.

Mirum verò est valde, quòd dicitur: ubi nullus ordo. Neque enim omnipotens Deus, qui mala benè punit, inordinata esse ullomodo, vel tormenta permittit: quia ipsa quoque supplicia, quæ ex læce iustitiæ prodeunt, in ferri sine ordine nequaquam possunt. Quomodo namque in supplicijs ordo non erit, dum damnatum quemque iuxta modum criminis, retributio sequitur ultionis? Hinc quippè scriptum est: *Potentius potenter tormenta patientur, & fortioribus fortior instat cruciatio.*

Sap. 6.
Apoc. 18.

Hinc in Babylonis damnatione dicitur: *Quantum exalavit se, & in delictis fuit: tantum date illi tormentum, & luctum.* Si igitur iuxta modum culpæ pena distinguitur; constat nimirum, quòd in supplicijs ordo servatur. Et nisi tormentorum summa meritorum acta dirime-

Quanti quis in delictis delictis, & in tormentis puniatur.
Matth. 13.

Arent, nequaquam index veniens dicturum se messoribus esse perhiberet: *Colligite primum zania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum.* Si enim nullus in supplicijs ordo servabitur: cur comburenda zania in fasciculos ligantur? Sed nimirum fasciculos ad comburendum ligare, est, hos qui eterno igni tradendi sunt, pares paribus sociare: ut quos similis culpa inquinat, par etiam pena constingat. Et qui nequaquam dispari iniquitate polluti sunt, nequaquam dispari tormento crucientur; quatenus simul damnatio conterat, quos simul elatio subleuat; quosque non dissimiliter dilatauit ambitio, non dissimiliter angustet afflictio, & percruciet flamma supplicij, quos in igne luxuriæ par succendit flamma peccati. Sicut enim in domo Patris mansiones multæ sunt, pro diversitate virtutis; sic damnatos diverso supplicio gehennæ ignibus subijcit disparilitas criminis. Quæ videlicet gehenna, quanvis cunctis una sit, non tamē cunctos una eademque qualitate succendit. Nā sicut vno sole omnes tangimur, nec tamen sub eo vno ordine omnes estuamus: quia iuxta qualitatem corporis sentitur etiam pondus caloris: sic damnatis, & una est gehenna, quæ afficit, & tamen non omnes una qualitate comburit: quia quod hic agit dispar valetudo corporū, hoc illic exhibet dispar causa meritorum. Quomodo ergo nullus inesse ordo supplicijs dicitur, in quibus profecto quisque iuxta modum culpæ cruciatur?

Quid sit ligare fasciculos ad comburendum.

Sicut diversæ premia in domo Dei sunt tormenta.

Exemplum.

DOMI-

DOMINICA SEPTVAGESIMÆ.

Euangelium. Matth. 20.

TEXTVS.

Simile est Regnum Calorum homini patrifamilias, qui exijt primò mane conducere operarios in vineam suam. 2. Conuentione autem facta cum operarijs ex denario diurno, misit eos in vineam suam. 3. Et egressus circa horam tertiã, vidit alios stãtes in foro otiosos. 4. Et dixit illis: Ite & vos in vineam meam, & quod iustum fuerit dabo vobis. 5. Illi autem auierunt. Iterum autem exijt circa sextam & nonam horam, & fecit similiter. 6. Circa undecimam verò exijt, & inuenijt alios stantes, & dicit illis. Quid hic statis tota die otiosi? 7. Dicunt ei: Quia nemo nos conduxit. Dicit illis: Ite & vos in vineam meam.

Gregorius Nazianzenus,
in sanctum lauacrum,

Orat. 3.

Æ T E R V M

Quid plùs consequar, dices, si baptismate præoccupatus fuero ac mihi ipsi vite delicias etiam celeriter abstulero? Sine me prius frui voluptatibus, ac tum demum consequi gratiam, nã neque qui in vinea diutius laborauerunt, plus adepti sunt. cum etiã vltimis par merces persoluta fuerit. Liberasti nos, heus tu, à mole-

Astia, quicùmque tandem es qui hæc dicis, vix dilationis causam latenter aperuisti, etenim quanuis te ob prauitatem non laudem, quia tamen libere prolocutus es, laudo. Cæterum huc adsis, vt tibi parabolam interpretemur; ne ob scripturarum ignorantiam lædaris. Primùm scriptura hic non de Baptisma loquitur, sed de ijs qui diuersis temporibus credere incipiunt, in pulchramque vineam, Ecclesiamque nempè, ingrediuntur. Nam quacùmque die & hora vnusquisque crediderit, ab illa & mercedem reppetet. Deinde si laboris, mèsura plus qui præuenere intulerunt, non tamen mèsura voluntatis,

De his qui diuersis temporibus credere incipiunt.

catis, propterquam forsitam nouissimis plus debetur, quamuis sermo hic admirandus quodammodo videtur? At, qui tardior in vineam ingressus, tardior vocatio in causa est, nunc inter reliqua, quid intersit consideremus, etenim illi non antea crediderunt, neque ingressi sunt priusquam cum eis de mercede conuentum esset, ij vero absque conuentione ad opus ingressi sunt, quod maioris fidei est indicium, & illi quidem inuidia ac susurrantis esse naturae inuerti sunt, at ij ob nihil tale inculpantur. Præterea illis merces erat quod dabatur, & si improuerat, his verè gratia ita ut dum in sapientia declinat, forte etiam eo quod plus erat priuati fuerint. Proinde quid & ipsis tardioribus euenerit discamus, nempe mercedis æqualitas, quo pacto igitur patrem familias accusant, tamquam propter æqualitatem sit inæqualis? Nam hæc omnia primoribus sudoris auferunt gratiam, et si diutius laborauerunt: ex quibus contigit iustam quoque esse æqualitatis distributionem, cum labori voluntas sit repens. Cæterum, si etiam lauacri virtutem parabola hæc, iuxta tuam interpretationem designat, quid te prohibet prius ingredi ac sudare, & non inuidere nouissimis? ut illud plus non ex misericordia consequaris retributionem, quæ non ut gratiam, sed planè debitum accipias; deinde ut illac ingredientibus operarios à vinea non aberrantes deprehendas, quod ne tibi eueniat, periculum imminet. Proinde si constat quod in consequendo dono ita sapis, & tam malignè questum sequeris, tibi quoniam ad tales confugas cogitationes, & quia aliquid ultra Domini misericordiam lucrari anniteris, parcendum erit,

A ut obiter dicere prætermittam, quod ille, qui plus laborat, ideo maiorem reportat mercedem; quoniam non penitus suis cauponatur cogitationibus, verum si tibi periculum imminet, ne penitus ob mercaturam à vinea excidas, & in caput tuum tam vilia garrias; age, meis obtempera sermonibus, omitte has argutas disputatiunculas ac obiectiones, & absque rationationibus ad donum procede: ne ante à spe excidas, & tu qui talia sophistice obtendis proprio periculo erudiaris.

Chrysostomus in priori expositione in 20. cap. Matt.

Homilia 65.

QUID hæc sibi parabola vult?

Non enim consona sunt, quæ iuxta fidem istius dicuntur, sed contraria omnino his quæ paulo à te disputata sunt. Nam hic non alios quidem eijs, alios vero introire, & omnes ad eundem statum peruenire videmus. Cum tam ante, quam post parabolam e contrario, ultimos primos, & primos ultimos affirmauerit, id est, his qui primi sunt, priores erunt, non permanentibus tam primis, sed in extremum penitus locum deductis, quod inde magis declarat. *Multi enim, inquit, vocati, pauci vero electi sunt.* Ita dupliciter & illi qui primarium amiserunt mordentur, & isti qui lucrati sunt, certiore hortatu inflammantur: parabola vero non id sed his qui magno sudore comprobati sunt, æquales futuros ostendit. *Æquales enim, inquit, nobis fecisti, qui pondus & aestum diei portauimus.* Quid igitur parabola hæc sibi vult? Hoc enim declarato, facilius illud soluemus. Vineam igitur mandata Dei, operandi autem

Matt. 22. 14.

Vineam mandatum Dei est.

opportu-

Propter æqualitatem, de inæqualitate decusatur Deus à malis

Propter id quod dicitur: qui pondus & aestum diei portauimus.

Vinea mandata Dei est. opportunitatem ac tempus cōm-

Cur qui strenue in principio laborarunt, in fine torquentur invidia.

Vinea Dei

Invidia Dei

dum præsentem vitam appellauit, operarios vero eos, qui differenter, aut mane, aut tertia, aut sexta, aut nona, aut decima hora, diuersis ætatibus vocati accesserunt, & comprobati sunt. Sed hinc iam ambiguitas prorumpit, cur cum recte primi laborassent, Deoque placuissent, & diurno sudore coruscassent, pessima liboris, atque inuidiæ passione vexentur? Videntes enim eadem illos premia cōsecutos, qui per vnā horam laborauerunt murmabant, & æquales dicunt, nobis, qui Dei pondus & æstum tullim⁹, ipsos fecisti. Ita cum nullum ipsi detrimentum paterentur, nec de mercede sua quicquam diminueretur, mærore ac molestia propter aliorum bona premebantur: quodque peius est, ipse etiam dominus domus de iure aduersus eū qui hæc dixit, respondens, liboris ipsum, atque nequitia condemnat, dicens: *Nonne ex denario conuenisti mecum? Tolle quod tuum est & va de, volo autem ultimo dare sicut tibi, si oculus tuus nequam est, quoniam ego bonus sum.* Quid igitur est, quod istis verbis adstruitur? Hoc ipsū enim & alijs emulatores accidisse videmus. Ille namq; filius, qui probus, ac patri optemperans fuisse perhibetur, qui prodigum fratrem magis honoratum esse, à parente quam se ipsum perspexit, pariter dicitur conturbatum fuisse. Nam quenadmodū isti, qui primi mercedem recipiunt, magis honorantur, sic ille profecto exaggeratione honorum magis honorabatur. Et hæc ille ipse probus filius ita se habuisse testatur. Quid igitur dicere possumus? Nemo talia in Regno cælorū de iure disputat, aut alios criminatur: procul enim hoc ab sit. Nēpē ille locus omnis liboris

non

A atq; turbationis expers est. Si enim animas suas in hac vita pro peccatoribus sancti tradere solēt, quāto magis cū ibi eternis eos bonis fruētes videant, gaudebūt suū esse opus salutē ipsorū putantes. Cuius igitur rei gratia hæc figurata oratione vsus est? Parabolā dixit & in parabolis nō oportet nimia in singulis verbis cura perāgi. Sed cum quid per parabolā intendat didicerim⁹, inde vtilitate collecta, nihil vltius anxio est conatu inuestigādū. Cur igitur hæc sibi parabola cōposita est, & quid intendes his verbis vsus est. Audiōres voluit eos facere, qui de erepita ætate deiectioni sunt, ac idē non patitur eos putare minus se habituros. Alios ergo introduxit moleste felicitatem eorū ferētes, nō vt inuidiæ tabo morderi ostēderet, sed vt tāto illos honore frui demonstraret, quātū ad inuidiā alios cōpellere posset: quod nōnulli, nec à quoquā interpellati, nec alij detrahēre volētes, sed muneris atq; honoris magnitudinem, quo ille affect⁹ est, ostēdere cupiētes sepe faciūt dicētes, ille me accusauit, ac exposulauit, qui te tātopere honorauit. Sed cur namin quis, non statim omnes cōduxit? Omnes quidē ille ab initio conduxisse voluisset. Si verò nō omnes eodem tempore parauerunt à voluntate vocatorū hæc differentia resultauit: idcirco alij mane, alij tertia, alij sexta, alij nona, alij vnā decima hora vocātur, quia tūc obtemperaturi erant, quod & Paul⁹ apertē significauit, dicēs: *Quando autem acceptauit Deus, qui separauit me à ventre matris meæ, quando porrò De⁹ voluit, quādo certē optēperaturus erat.* Nā ipse à primis etiam incunabulis voluisset, quia illū reuixurum sciebat, tunc noluit, cūm animum ipsius penetraturam vo-

In parabolis nō singula verba sunt anxie tractanda.

Qui decrepita ætate conuertitur, magis habendū sunt.

Bb cationem

vocationem non ignorabat. Sic & latronem cum postea vocauit potuisset illum antea vocare, sed vocatus ille non paruisset. Quod si dicunt isti: *Nemo nos conduxit.* Primò quidem non oportet, curiosa, ut diximus, curiosè in parabolis scrutari. Deindè non dñs domus, id, sed illi dixerunt, dñs verò domus ne turbet eos, sed ut magis alliciat redarguere noluit. Nam quia omnes quantum ad se pertinet à prima statim hora vocati sunt, ipsa parabola etiam denotauit dicens: *Mane ipsum ad conducendum exiisse.* Ita vñdique aperitur, et ates nobis hominum hac parabola designari, quorum alij iuniores, alij seniores, virtutem amplectuntur, ut & illi discant nò superbire, neq; oprobrio dare; quia vñdecima hora rectè viuere aliqui ceperunt; & isti etià, quia breuissimo tempore vniuersa possunt recuperare. Nam quoniam ad ardua nimirum hortatur, ut scilicet, & pecuniam proijcias, & terrena omnia sub pedibus conculces: quæ res magno labore atq; studio indiget; idcirco, ut charitatis flammâ accendat, & ardentioris faciat voluntatis ostendit, quia possibile sit, etiam si nouissimus veneris, pro tota tamen die mercedem accipere: quod apertius nò dixit, ne rursus in desidia audientes illabatur. Ita subaperit, ut sua vniuersa hæc rem misericordia emanare propter quam nec qui vñdecima hora venerunt, à Regno decident, & hoc quidem est, quod hac parabola construere voluit.

Chrysost. in posteriori expositione in 20. cap. Mat.

homilia. 34.

Homo paterfamilias, Christus est, cui celi & terra quasi vna est domus, familia autem quæ

A ficalestium & terrestrium multitudinem mercaturarum, qui quasi triste gēdum adificauit, id est inferos cælum, & terram, ut super terram habitaret certantes, in inferno autē vñbē, in cælo victores, ut nos in medio constituti, nò cōtēdamus ad eos descendere, qui sunt in inferno, sed ad eos ascendere, quid sit in cælo: ut ne fortè nescias qui de beatitudine fugere, quid autē sequi, utrinq; dedit tibi quasi modicum gestū, inter lumen & tenebras habitati.

B Nōtē de inferno, lūmē de cælo, nos tibi referat de tenebris inferorū, & lux tibi referat de splendore cælesti. (*Conducere operarios in vineā suā*) Quæ est vinea Dei hic? Nō homines sicut alibi homines verò cultores vineæ dicuntur. Vineā autē iustitia est, in qua diuersæ species iustitiarū positæ sunt, quasi vitæ, ut putā, māsuētudo, castitas, patiētia, lōgānimitas, ceteraq; innumerabilia bona, quæ omnia generaliter iustitiæ appellatur. Attēdamus ergo cū quali studio cælestē vineā colam? Adā enim positus est in Paradiso, colere & operari eā, sed quia neglexit eā, proiectus est de eo: Et nos positi sumus super colendā iustitiā, si neglexerimus, proijciemur de ea, sicut & Iudæi proiecti sunt, de quib; scriptū est:

Appone iniquitatē super iniquitatē eorū, ut nō intrent in tuā iustitiā. Ruina præcedētū, admonitio debet esse sequentiū. *Psalm. 68.*

C Si autē & nos sequētes ceciderim? in ipsam, magis veniā merētur illi qui primi ceciderūt, quā nos qui secūdi. Sicut autē mercenarius positus in vinea, si neglexerit eā, nō solā mercedē suā perdet, sed etiā desertæ vineæ exigetur ab eo damnū: sic & nos, si neglexerimus iustitiā nobis cōmissā, non solum nullā mercedē habebimus, sed etiā dissipatā iustitiæ dabim; rationē: vinea enim Dei,

non

nō extrā nos, sed in nobis ipsis plā-
tata est: Ideo qui peccatum facit,
dissipat in se iustitiam Dei:
qui autem bona opera facit colit
eam in se. Benè autem culta ius-
titia Dei, in sensibus suis gene-
rat bōtionem; idest, Christum.
Nam qui operatur iustitiam Chri-
stum formant in se, sicut scriptum
est: *Filioli mei, quos iterum parturio, do-
nec formetur Christus in vobis.* Et quia
qui vineam consignat alicui ope-
randam, non tantum propter il-
lius vtilitatem consignat, quan-
tum propter suam. Deus autem
iustitiam suam dans in sensibus
nostris, non propter suam vtili-
tatem dedit eam, sed propter nō-
stram. Nec enim Deus opera ho-
minum necesse habet, sed vt nos
operantes iustitiam, viuamus pro-
pter eam. Si ergo ille, qui pro-
pter suam vtilitatem vineam com-
misit alicui, talem illam querit
recipere, qualem illam commisit,
quomodo non à nobis sic imma-
culata iustitia requirenda est?
Quomodo eam creauit in nobis,
quibus non propter se dedit eam,
sed propter nostram salutem, sci-
tote quoniam mercenarij sumus
conducti. Si ergo mercenarij su-
mus, cognoscere debemus quæ
sunt opera nostra; mercenarius
enim sine opera non potest esse:
Opera autem nostra sunt opera
iustitiæ: non vt agros nostros co-
lamus, vt vineas, non vt diuitias
acquiramus & congregemus ho-
nores, sed vt proximis prosumus.
Et quanuis hæc sine peccato face-
re possumus, tamen nō sunt opera
nostra, sed diaria nostra. Sicut er-
gō nemo ideo sic conducit merce-
narium, vt hoc solum faciat, quod
māducat: sic & nos nō ideo vocati
sumus à Christo, vt hec sola opere-
mur, quæ ad nostrū pertinet vsū, sed
ad gloriam Dei. Et sicut merce-

A ri⁹, qui hoc solū facit, q̄ māducat
sine causa ambulat in dōmo: sic &
nos, si sola hæc facimus, quæ ad nō-
strā pertinent vtilitatem, sine cau-
sa viuimus super terram. Et sicut
mercenarius prius aspicit opus
suum, deinde diaria sua: sic & nos
si mercenarij Christi sumus, pri-
mū debemus aspicere, quæ ad
gloriā Dei pertinent, proximiq;
profectum (Quia charitas & verus
amor erga Deum, non querit quæ
sua, sed ad libitū amari cūcta desi-
derat perficere) deinde quæ ad nō-
stram vtilitatem. Et sicut merce-
narius totum diem circa Domi-
ni opus impendit; vnā autē ho-
ram circa suum cibum: sic & nos
omne tempus vitæ nostræ, debe-
mus impendere circa opus glo-
riæ Dei, modicam autem partem
circa vsus nostros terrenos. Et si-
cut si mercenarius, qua die opus
non fecerit, erubescit intrare in
domum, & petere sibi panem: quo-
modo tu non confunderis intra-
re in Ecclesiam, & stare antē con-
spectum Dei, quando nihil boni
in conspectu Dei fecisti? *Exijt pri-
mō manē, & vocauit Adam, & qui
cum eo fuerunt. Hora tertia Noë, &
qui cum eo fuerunt. Hora sexta Abra-
ham, & qui cum eo fuerunt. Hora nona
Mosem, & qui cum eo fuerunt: aut
Dauid, & qui cum eo fuerunt.* Nam ad
istos posuit testamenta sua. Hora
vndecima, gentes intellige, quia
iam nos in nouissima mundi mar-
gine stamus, sicut & Ioānes in E-
pistola sua testatur dicens: *Filio-
liam nouissima hora est.* Apostolus
autem dicit iam aliquam partem
duodecimæ horæ trāxisse, sic: *Nūc
enim propior est nostra salus, quā cū cre-
dim⁹.* Puta, erat vndecima hora no-
stro tēpore, iā si nō est duodecima
hora integra, sed sine dubio modi-
cū restat. In duodecima hora su-
m⁹, vnde putas? Qui cādor iustitiæ

Nos mercenarij
qualiter o-
perari tene-
mur.

Gentes hora
vndecima vo-
cati.

1. Ioan. 2.

Rom. 13.

Galla. 4.

Omne sumus
mercenarij
conducti.

iā recessit de mūdo, & Sol radios gratiarū suarū in se colligēs reuocauit, & totā terram nigredo iniquitatum, vel mendaciorum, quasi non fusce cooperuit, nisi quia iam, & duodecima hora finiat? Vbiq̃ue tenebras vides, & dubitas diem transisse. Prius enim in vallibus sit obscuritas, die declinante ad Occasum. Quando ergo colles videris obscurari, quis dubitat quin iam nox est? Sic primum in secularibus & laicis Christianis incipit praeualere obscuritas peccatorum. Nunc autem quando iam vides, quod Sacerdotes positos in summo vertice spiritualium dignitatum, qui montes & colles dicuntur, apprehenderit iniquitas tenebrosa, quomodo dubitetur, quia finis est mundi? (*Item exijt circa tertiam, & vidit alios stantes in foro otiosos.*) Videamus qui sunt otiosi? Non peccatores; illi enim mortui dicuntur, non otiosi. Sicut enim surdus apud Deum dicitur qui non audit, quæ Dei sunt, sed quæ diaboli; Sicut cæcus dicitur, qui non corporaliter cæcus est, sed per cuius oculos diabolus videt & non Deus. Sic qui diabolo viuit, mortuus est apud Deum. Quis est ergo otiosus? Qui opus Dei non faciunt, nec operantur. Putas si alienas res tollis? Non esse otiosus, sed mortuus. Si autem aliena quidem non tollis, tamen nec de tuis rebus, impotentibus das, tunc otiosus es. Nam quia aliena non tollis, non quidem peccas, tamen nec iustitiam, nec misericordiam operaris. Vis non esse otiosus? Non aliena tollas, & de tuis des, & operatus es in vinea Domini, & coluisti misericordiae vitem. Inebriaris, in delitijs es, non es

A otiosus, sed sicut ait Apostolus. *Vinens mortuus est.* Si autem mēsurē manducas & bibis, non quidem peccas, quia non malē manducas, tamen otiosus es, quia nullam ieiunij operaris vitē; Vis ergo nō esse otiosus? Ieiuna, & quod manducaturus fueras diurno, da impotenti, & coluisti ieiunij vitē. Item fornicaris, mortuus es, non otiosus. Si autem tuam habes vxorem, non quidem peccas, nec tamen castitatis operaris vitē. Visque esse nō otiosus? Sine vxore es nequaquā vxorem. Si vidua es, noli transire ad secundas & tertias nuptias, tu operata es castitatis vitē. Sed fortē dices: *Sine vxore esse non possum.* Ostendo tibi, vt vxorem habeas, & castitatis vitē colas, abstinete à menstruata, abstinete à prægñate, erubescere facere, quod animalia non faciunt. Omne animal cōceptionis suæ seruat honorē, & tēpus; Homo autem solus contemnit. Quādo dies festus est, aut dies ieiunij, serua, vt impleas Apostolicū præceptū. *Nolite fraudare inuicem, nisi fortē ex cōsensu, vt vacetis ieiunio & orationi.* Item si inuides meliori, mortuus es, & nō otiosus. Si autem nec inuides, nec congaudes, otiosus es. Nō solū ergo non inuideas, sed etiā congaudeas meliori, & beneuolētiae vitē colis (*in foro*) Forū est iste mūdus, vbi omnia venalia sunt. Sicut enim propriū est fori, vt omnia illic venūdētur, & emanant, & inuicē se circūueniāt emētes & vendētes. Sic in hoc mūdo omnes vēdēdo & emēdo viuunt, & inuicē sibi fraudē faciētes, vitā suā sustētāt. Inter emptores autē, & vēditores, accipe tibi omnes diuitias, & honores huius seculi, quæ & ipse nihilominus, & vēdūtur & emūtur, & omnis questus eorū, in vēditione, seu meratione consistit. Fuge ergo

1. Timoth. 3.

Animalia tēpus seruant
solus homo contemnit.

1. Chor. 7.

Forus est mūdus,
vbi omnia venalia
sunt.In mūdo vendēdo, & emēdo
vīuimus.

gò forum, ut nec patiaris fraudem, nec facias: si autem passus fueris, ipsa res te compellit & facere. Nam si iniuriam passus fueris, si nocitus fueris, difficile est, ut & tu ad vicem non noceas; prima igitur laus Christiano est, alienum esse à foro, nullam causam habere cum illis, sicut ait Apostolus. *Rogo autem vos, studium habere quietis & silentij, ac negotij proprii operando manibus vestris, & nullius vestrum desiderium sit ad eos qui in foris: Si enim in foro permaneris, & quod habes perdes: Si autem in vinea assiduus fueris, & quod non habes acquires.* (Item exiit circa sextam & nonam horam.) Ideò iunxit, sextam & nonam, qui in sexta & nona generatione vocavit Iudæos, & frequentavit cum hominibus disponere testamenta, quasi definito salutis omnium tempore iam appropinquante. Nam post Noe, ad neminem legimus Deum locutum fuisse, nisi primum ad Abraham, post eum confestim ad Isaac, & Iacob: Deinde non post multum temporis ad Moysen, cui legem dedit, post eum ad Iesum Naue. Transacto autem non multo post tempore, ad Samuel & David, & in singulis quibusque generationibus ad multos Prophetas, cum singulis testamenta disponēs. Sicut enim quis in itinere constitutus, aut in opere quodam, ante sextam quidem, non operatur, aut urgetur, aut ambulat, sciens quia longus ei adhuc superest dies, transacta autem sexta, cum cæperit esse octava, aut nona, incipit properantius agere, ut opus suum, vel iter tempore definito concludat: sic & Deus usque ad Abraham, quia fuit in sexta hora, venit ad homines dispone-

A re testamentum: post Abraham autem, usque ad transmigrationem, frequenter properans, ut adventum suum in hunc mundum & vocationem gentium definito tempore consumaret, quasi vespere iam propinquante. (Item exiit circa horam undecimam, & dixit: Quid hic statis tota die otiosi?) Vide quia ubique otiosos vocat, non peccatores: Denique considera, servus ille, qui acceperat à Domino suo, nam ut quid audiuit, servus nequam: ut quid missus est in tenebras, quia perdidit vineam suam, aut quia nihil est lucratus de ea? Sine dubio, quia nihil est lucratus de ea. Qui autem peccat, perdit gratiam, quā accepit. Si ergo ille non est impunis in die iudicii, qui otiosus non stetit in foro, & nullā iniuriam operatus est. Quid faciat ille in die iudicii, qui peccavit, & vineam suam perdidit? Quid hic statis tota die otiosi? An nescitis quia qui non operatur in hoc seculo, non manducat in illo? Et qui alijs manducantibus, & bibentibus, in hoc seculo operatur, in illo seculo alijs ieiunantibus, ipse non ieiunabit, sed recumbet cum Abraham, & manducabit de prandio illo vitæ. Qui autem hic alijs operantibus stat otiosus, alijs recumbentibus, in illo seculo ipse expelletur foras. Dies enim iste dies operationis est: dies autē ille qui sequitur, dies est feriarum. (At illi dixerunt: Nemo nos conduxit.) Quæ est conductio nostra, & quæ conductionis merces? Promissio vitæ æternæ. Quid est: Nemo nos conduxit? Id est nemo nos ducit. Quia hæc est vita æterna: Ut cognoscant te solū verum Deū, & quē misisti Iesum Christū. Nemo nos conduxit, dicēs: Quicūq; reliquerit domum, aut villam, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios,

2. Thef. 3.

Hora sexta
& nona, quare
operarios
vocaverit.

Ante sextam
non operatur.
Simile.

Quare Christus
ad sextam
exiit orā,
& quod my-
sterium?

omne tempus
est in
manu
domini

Qui peccat,
gratia perdit
acceptam.

Qui non labo-
rat in hoc se-
culo in futu-
ra non man-
ducabit.

Vita hominis
dies, & in eo
operandum.

conducere, du-
cere est.

Qui non labo-
rat in hoc se-
culo in futu-
ra non man-
ducabit.

Omnes prio-
res opera-
rij conducti
fuerunt.

Cum primis
posuit dare
denarium; &
ob quid.

filios, centuplum accipiet in hoc mundo, & in futuro vitam æternam possidebit. *Nemo nos conduxit, dicens. Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam, & habebitis thesaurum in celo.* Et nota, quoniam illi qui aut in prima hora vocati sunt, aut in tertia, vel in sexta, vel in nona, non responderunt: *Quia nemo nos conduxit.* Omnes enim illi conducti fuerunt, & habuerunt notitiam Dei, & sciuerunt Dei promissa. Gentes autem solæ, nequæ Deum sciebant, nequæ Dei promissa, ideo excusabiliter responderunt. *Nemo nos conduxit.* (Et dixit eis: *Ite, & vos in vineam meam, & quod iustum fuerit dabo vobis.*) Nota, quia cum primis solis conuenit specialiter dare denarium, istos autem omnes sub incerto pacto conduxit, id est, quod iustum fuerit. Sciens enim Dominus, quia præuaricaturus erat Adam, & omnes postmodum in diluuiio fuerunt perituri, certum pactum fecit ad eum, ne quando dicant, ideo se neglexisse iustitiam, quia nesciebant quæ præmia fuerant recepturi. Istis autem non fecit pactum: Benignus enim paterfamilias, sciebat largitatem suam, quia tantum paratus est retribuere, quantum mercenarij non recipere sperabant. De dato enim eius, nemo iuste murmurat, qui amplius dat, quam omnis homo desiderat.

*Fulgentius ad Venantiam,
de penitentia. Epis-
la. 7.*

Parabola de
operarijs in
vineâ.

SI Aliquam ætatem iudicaret Dominus conuersionis remedio ineptam, non diuersis temporibus operarios vocaret ad vineam. In diuersitate quippè horarum, non

A incongruè accipitur ætatum diuersitas, ita ut ætas puerilis accipiat in mane; pubertas, in tertia; iuuentus, in sexta; grauitas declinantis ætatis, in nona; & in vndecima, senilis ætas ipsa nouissima. In quacumque igitur, quis ætate vocatus, si benignitatem vocantis Domini non spernat, necesse est denarium vitæ perennis accipiat. Nequæ enim non semper delectatur conuersione nostra, de quo nobis clamat Ioel Propheta: *Hæc dicit Dominus Deus vestester. Conuertimini ad me ex toto corde vestro, in ieiunio & in fletu, & in planctu, & dirumpite corda vestra, & non vestimenta vestra; & conuertimini ad Dominum Deum vestrum, quia misericors & patiens est, & magnanimus, & multum misericors, & patientiam habens in malis.*

Per horarum
ueritatē æta-
tundi eritas
præfiguratur.

Iecl. 1. 12.

*Hugo de Sancto Victore, li. 2.
Allego. in Matth. tom 1.
caput. 35.*

Hanc vineam colimus, cum diligenter animæ nostræ curam gerimus; Cum ab ea noxia vitiorum germina euellimus, cumque virtutum in ea plantas conferimus.

Vinea, est a-
nima nostra.

*Glossa incognita super Psal.
79. versic. 1379.*

Mistic hæc vinea est anima nostra, quæ merito dicitur vinea ratione multiplicis assimilationis: Quia vineæ æquiparatur. Scilicet, ratione plantationis; ratione putationis; ratione ligationis; ratione fissionis; ratione occupationis; ratione fructificationis. Primum patet, quoniam sicut vinea plantatur in terra, sic anima nostra in terra corporis creatur. Quævis enim de anima primi hominis

Vinea anima
nostra est.

Simile ad vi-
neæ creatio-
nem.

hominis apud Doctores sit dubium, vtrum primò fuerit creata extra corpus; & postea vnita corpori; de alijs tamen certum est, qd in corpore creantur, vt ostendit Magister. Sicut enim vinea non potest fructum facere, nisi quandiu in terra manet plātata: sic neque anima, nisi quandiu vnita corpori manet, qui statim separata amplius non potest mereri, vt ostendit Magister. Secundū patet; quoniam sicut vinea putatur, vt fructum plus offerat, quinimò ne sylvestris efficiatur; ideò enim putata plus fructificat, & melius cōseruatur, quia virt⁹ radicis eius ad pauiores palmites transmittitur, & sic eius virtus magis vnita vigo-
ratur: nam putare non est aliud, quā virtutem ad multos palmites dispersam ad vnum reducere: sic & putāda est anima nostra; quia tota virtus eius ad vnum solum, scilicet, ad Deum, est reducenda. Vt scilicet intellectus animæ omnibus alijs abiectis, solum ad Dei contemplationem intendat. Voluntas ad Dei dilectionē, memoria ad eius recordationem; si enim ad multa se velint ista spargere, satis facilius anima efficeretur sylvestris. Sed aduerte, quòd in putatione vineæ oportet tempus obseruare debitum. Sicut si tempore incongruo vineam putares, nihil proficeres. Sic & in ista spiritali putatione, cuius putationis tempus debitum est solū vita præsens: *Tempus putationis aduenit*. Ideò de illis qui tempore isto vineam putare negligunt, con-
quæritur Dominus dicens. *Posui vineam meam desertam*. Tertium patet, quoniam sicut vinea putata ligatur ad palum, ne ad terram corruat: Sic anima putata à prœdictis vitijs, ne iterū ad terram, id est, ad vitia & terrena cadat, ad Chri-

A stum per amoris vinculum ligari debet: quia sine Christo calum peccati vitare non potest, in cuius rei typum est, quod quando tēpore Christi passionis, ipse in hortu volens orare à Discipulis se diuisit, statim ipsi dormierunt, nec potuerunt vigilare; ad significandum, quod sine ipsius sustentatione, nullum bonum valemus facere, sed neque dormitationem peccati vitare. Et ideò ad Christum vitē animæ suæ ligauerat Paulus qui dicebat. *Christo affixus sum cruci*. Quartum patet, posquā enim vitis est plantata, & ligata, tunc foditur, vt plus humoris habeat, & tunc melius foditur, quādo pluuia præcesserit, quæ terram aliquāliter irrigauerit. Sic spiritaliter est faciendum de vinea animæ: vbi sciendum, quòd fodere, est terram clausam aperire, & illā partem quæ subtus manebat absconsa, vertere, & ipsam desuper facere manifestam. Hoc autem facit spiritaliter confessio, quæ oculta peccata Sacerdoti facit manifesta, & sic humorem dat animæ, dum Dei acquirit gratiam. *Qui abscondit scelera sua, non dirigitur, qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiā consequetur*. Quintum patet: sicut enim inter omnes arbores vinea, vt fructum faciat, maiorem requirit occupationem, vt experientia docet, sic vt anima nostra fructū afferat, multam requirit diligentiam; quod satis patet, si consideres quòt & quales habeat inuasores, qui eius fructum impedire quærant: Vnde si quis otiosus stet cōtra animæ hostes, statim hæc vinea dissipauit. *Transiui per vineam hominis stulti, & ecce totam repleuerāt vniuersa, & opperuerant superficiem eius spine, & maceria lapidum destructa erat*. Quia statim cum custodia animæ negli-

Absque Deo nullū bonum facere valent, sed neq; peccatū vitare. Matthe. 16.

Ad Gal. 2. Similitudo Animæ sicut vinea fodienda est.

Prouer. 18.

Similitudo, de diligentia, quā anima debet habere.

Prouer. 24. 30.

Bb 4 gitor

Magister sc. lib. 2. dist. 17.

Magister sc. lib. 4. dist. 30.

Simile ad vineæ putationem.

Similitudo, ad tempus putationis facere oportet.

Cant. 2.

Ioel. 1.

Simile, quod sicut vinea ligatur, sic anima Christo liganda est.

tem dixit. *Ite & vos in vineam.* Similiter eundem sermonem, & qui circa vndecimam horam fuerant vocati. *Ite & vos in vineam.* Intelligat autem, qui potest, quid sit forum, quod in Græconundina ponitur, in quo otiosos stantes inuenit Iesus. Secundò similiter est requirendum, qui sunt qui inuenti sunt stantes circa vndecimam, quibus dicit: *Quid statis hic tota die otiosi?* Et quis ellet dolor standi eorū, qui toto die stare otiosi sustinuerunt, vt cum fiducia responderēt, quoniam parati quidem fuerunt ad opus, nemo autem eos conduxit: quasi plurimi essent, qui conducerentur, non autem & qui cōducerent.

Irenæus aduersus hæreses.
lib. 4. cap. 70.

ET Parabolam autem eorum operariorum, qui varijs temporibus, in vineam mittebantur, vnus & idem Dominus ostendit, vocat alios quidem stantes, in initio mundi fabricationis, alios verò post hoc, & alios circa medietatem temporum, & alios progressis iam temporibus. Item alios in fine, vt sint quidem multi operarij secundum sua ipsorum tempora, vnus autem qui conuocat eos paterfamilias, etenim vinea vna, quoniā & vna iustitia, & vnus dispensator, vnus enim spiritus Dei, qui disponit omnia, similiter autē & merces vna, omnes enim acceperunt singulos denarios, imaginem & descriptionē Regis, & agnitionem Filij Dei, quæ est incorruptela. Et propter hoc a nouissimis capit dare mercedem, quoniā in nouissimis temporibus manifestatus Dominus, omnibus semetipsum representauit.

Vinea vna, et vnus dispersator, & vnus denarius.

A *Theophylactus in 20. cap. Matthæi.*

CHISTVS Est Rex celorum, qui assimilatur homini, iecundum quod humanā accepit formam, paterfamilias autem, quia Dominus est domus, hoc est, Ecclesiæ. Hic igitur Christus exijt e finibus paternis, & cōducit operarios in vineam, vel scripturas, vel mandata, vnumquemq; conducit, vt operetur vineam, hoc est suam animam. Cōducit alium autem quidem, primò diluculo, hoc est in pueritia: aliū autem hora tertia, hoc est adulescentiæ, rursum alium hora Sexta, & Nona, quando quis viginti quinque fuerit annorum, vel triginta, & simpliciter in virili ætate. Porro circa vndecimam, senes; Multi enim & senes sediderunt. Vel aliter: dies dicitur præsens seculum, in illo enim operamur sicut in die, vocabit igitur Dominus, prima hora Henoch, & Noë; tertia, Abraham; sexta, Moysen; nona, Prophetas; vndecima autem, hoc est, in consumatione seculi, Gentiles, qui otiosi fuerunt ab omni bono. Nullus enim eos conduxerat, neque missus est Propheta quis ad gentes.

Christus est in finibus paternis exijt ad vineam.

Qua hora Deus vnique quæ vocat.

Hilarius in Matthæum.
Can. 20.

Comparatio omnis per se absoluta est, sed personis distinguenda, & discernenda temporibus est. Patremfamilias hoc, Dominum nostrum Iesum Christū existimari necesse est, qui potius humani generis curam habens, omni tempore vniuersos ad culturam legis vocauerit. Vineā verò legis ipsius præmium significare intelligemus. Et de denario

Paterfamilias Christus.

Forum, id est,
seculum.

iam superius tractauimus. De vinea vero oportunius in consequentibus rationem afferemus. Forum autem pro seculo accipi res ipsa admonet æquabili, turbis hominum calumniarum, iniuriarumque contemptuionibus, & diuersorum negotiorum difficultatibus semper tumultuosus. In prima igitur hora tempus constitutum testamenti ad Noe ex matutini significatione noscendum est. Tertia autem hora ad Abraham, Sexta ad Moysen. Nona ad David & Prophetas. Totidem enim testamenta humani generis constituta, per singulos reperiuntur, quod eiusdem ad forum enumeratur egressus; in duodecima autem hora, corporei aduentus tempus ostendit. Nam ex omni numero, qui spatio presentis seculi constitutus, in eandem rationem conuenit ortus eius ex Maria Virgine, inquam, duodecima hore tempus ex die est. Diuisione enim per quingentenū numerum facta, in omne sexmiliū annorum summa, tempus corporei ortus eius vndecimo diuisionis totius calculo supputatur. Et quidem diuersus ad duodecimæ hore operarios sermo est: Primis enim & cæteris dictum est. *Ite ad vineam.* Merces autem denarij cum primo est constituta. Nam cæteris iustæ solutionis promissa spes est. Nouissimis dicitur: *Quid hic statis?* Quia quauis ad Israel lata lex fuerat, voluntas tamen gentium non excludebatur à lege. Qui responderunt: *Nemo nos conduxit.* Debitum namque erat per orbem terrarum Euangelium prædicare, & gentes Dei iustificatione saluari.

Hieronymus in 20. ap.

De atthai.

Denarij premium primis positum est, cæteris spes data.

- A** Parabola ista, vel similitudo Regni calorum, ex his, quæ præmissa sunt, intelligitur. Scriptum est enim ante eam: *Multi erunt primi nouissimi, & nouissimi primi.* Non tempore differente Domino, sed fides: Dicitque ad patrem familias, primo manè exisse ut conduceret operarios in vineam suam, & pretium operis constituisset denariū. Deinde egressus circa horam tertiam, vidisse alios stantes otiosos in platea: & illis nequaquam denarium, sed quod iustum est fuisse pollicitum. Sexta quoque hora fecisse similiter. Vndecima autem inuenisse alios stantes, qui tota die otiosi fuerant: & misisse eos in vineam. Cum autem serò factum esset, præcepisse procuratori suo, ut à nouissimis inciperet redere: hoc est, ab operarijs horæ vndecimæ, usque ad operarios horæ primæ, omnesque pariter contra nouissimos inuidia concitatos, iniquitatem arguisse patris familias: Non quod minus acceperint, quam fuerat constitutum, sed quod plus accipere voluerint his, in quos se clementia conductoris effuderat. Mihi videtur primæ horæ esse operarij, Samuel & Ieremias, & Baptista Ioannes: qui posunt cum Psalmista dicere. *Ex uero matris mee: Deus meus es tu.* Tertiæ vero horæ operarij sunt, qui à pubertate seruire Deo ceperunt. Sextæ horæ, qui matura ætate susceperunt iugum Christi. Nonæ qui iam declinant ad senium. Porro vndecimæ, qui vltima senectute, & tamen omnes pariter accipiunt premium, licet diuersus labor sit. Sunt qui hanc parabolam aliter differant. Prima hora, volunt missum esse in vineam Adam, & reliquos Patriarchas usque ad Noe. Tertia ipsum Noe usque ad Abraham, & circumcisionem ei datam.

Multi vocati
pauci vero electi.

Nouissimis
primò datus
premium.

Qui intelligatur in primis.
Psal. 21.

ram. Sexta ab Abraham, usq; ad Moysen, quando lex data est. Nona ipsum Moysen & Prophetas, vndecima Apostolos, & gentium populum, quibus omnes inuidet, vnde hoc ipsum intelligens, post horam iam vndecimam, cum esset prope solis occasum & ad vesperam, Ioannes Euangelista loquitur: *Filioli mei nouissima hora est.*

Rabanus de vniuersis.

lib. 4.

Paterfamilias, qui operarios ad vineam conduxit, & denarij mercedem promittit, Christus est, qui vocat omnes ad cultum fidei, promittens eis premium perfectæ beatitudinis. Operarij qui hora prima conducti sunt,

hi sunt, qui rudimentis infantie cultum fidei consecuti sunt: qui autem hora tertia, hi sunt qui in adolescentia ad fidem accesserunt, qui verò hora sexta conducti sunt, ij sunt qui in iuuentutis ætate crediderunt, qui autem hora nona accesserunt, illi sunt, qui à iuuentute in senectutem declinantes Christi gratiam perceperunt, qui verò vltima hora: illi sunt, qui iam decrepiti & in extremo vitæ suæ tempore vocati ad Christum venerunt, qui tamen prioribus paræ mercedem æternæ beatitudinis accipiunt in illis conseruans Christus iustitiam, quia primam horam natiuitatis operati sunt, in istis impendens misericordiam, qui vna vitæ hora laborauerunt.

TEXTVS.

Exijt Primò mane conducere, &c.

Gregorius lib. 8. Mora cap. 7.

A Sixtus Sene. lib. 6. Annot. 8. § Annot. 251.

Nullus dies absq; labore.

SCIENDVM est quod mercenarius sollicitè curat inspicere ne vnquam dies vacuus labatur ab opere,

& ne spectatus ab opere finis temporis inanis veniat ad remunerationem. In labore namq; conspicit quod percipere in tempore remunerationis possit. Vnde, cum opus crescit, & feruet, premij fiducia etiam proficit: cum vero opus torpet, spes remunerationis frangitur. Ita electus quisq; vitam suam quasi mercenarij diem pensans, tanta fidentius spe tendit ad premium, quanto num robustius perdurat ad laboris incrementum.

Chrysostomus hom. in Matt. 56. Quærens cur non statim ab initio omnes operarios in vineam conduxit: Ita quæstioni respondet. Vt videatur vocationis diuinæ gratia, quæ gratis datur: voluntati & fidei vocatorum ascribere, his verbis. Omnes quidem ille ab initio conduxisse voluisset, sed à voluntate vocatorum hæc differentia resultauit, idcirco alij mane, alij tertia, alij sexta, alij nona, alij vndecima hora, vocantur, quia tunc optemperaturi erant. Quod & Paulus apertè significauit, dicens. *Quando autem visum est Deo, qui me segregauit ex utero matris meæ.* Quando autem visum est ei? Quando certè optemperaturus erat. Nam ipse à primis etiam incunabulis

Cur non statim paterfamilias omnes operarios ad vineam conduxit.

Ad Gal. ii.

Luce. 13.

Augus. cont.
Pag.
Christus cur
non antea ve
nerit.

non tunc
Christus
non tunc
non tunc
non tunc

Rom. 9.

Genes. 25.

Rom. 8.

bulis voluisset; sed quia illum re-
uixurum sciebat, tunc voluit eū
animum ipsius penetraturam vo-
cationem non ignorabat. Sic &
latronem, quem postea vocauit,
potuisset antea vocasse ipsum; sed
vocatus ille non paruisset. Nam
si Paulus ab initio non paruisset,
multo minus ipse latro, hac eade
questionis solutione, isdem pe-
nē exemplis & verbis sepiissime
Chrysostomo repetita, y sus est &
lim Augustinus in lib. 6. quæstiō.
con. Paga. q. 2. vbi respondens
Porphyrio percontanti, cur Chri-
stus prioribus seculis non uenerit
vocare omnes homines ad viam
salutis & veritatis, sic ait. Hoc so-
lum, propter breuitatis gratia in huius
questionis solutione, dicamus: Tunc vo-
luisse hominibus apparere Christum, &
apud eos predicare doctrinam suā, quan-
do sciebat, & vbi sciebat esse, qui in eū
fuerant credituri. His enim temporibus
& his locis quibus Euangelium non est
predicatum, tales omnes in eius predi-
catione futuros esse præsciebat, quales
multi in eius corporali presentia fuerunt;
qui in eum nec suscitatis ab eo mortuis
credere voluerunt. Hanc responsio-
nem postea reprobans Augus. lib.
de bono perseuerantiæ. cap. 9. &
in 2. lib. retra. cap. 31. in 2. quæ-
stione ait. Quod dixi, non ideo dixi,
tanquam ex meritis suis quisquam vo-
catione dignus fuerit, sed quemadmodū
ait Apostolus, non ex operibus, sed vocā
te dictum est, maior seruiet minori:
Quam vocationem ad Deum propo-
situm asserit pertinere, non secū-
dum opera nostra, sed secundum
propositum, & gratiam suam. Idē
item dicit. Scimus, quoniam diligen-
tibus Deum omnia cooperantur in bo-
num, his qui secundum propositum
vocati sunt sancti. De qua vocatio-
ne ait; Ut dignos vos habeat vocatio-
ne sua sancta.

A Augustinus contra Cresco-
nium Grammaticū, lib.
3. cap. 66. & lib. 4. cap.
53. Tomo. 7.

V NVM Tantum vitæ æteri-
næ denarium omnes acce-
pturi sunt, sed attendite & vos fra-
tres mei, ne ideo quisquē differat
venire ad vineam; securus est qui
dem quod ille denarius illi pro-
mittitur, sed differre nō iubetur.
B Nunquid & illi qui sunt ad vineā
conducti, quando ad illos exhibat
paterfamilias, ut cōduceret, quos
inuenit hora tertia, dixerunt illi.
Specta, non illuc inuas, nisi hora sex-
ta? Merces quidem cunctis æqua-
lis prōmittitur, sed de ipsa hora
operādi magna quæstio est. Si dice-
rent illi iuuenes vocati: Specta, au-
diximus enim in Euangelio, quia omnes
C vnam mercedem accepturi sunt, cum se-
nes fuerimus, hora vndecima veniemus:
responderetur cuiq; & diceretur:
A Laborare non vis, qui vtrum viuas vsq;
ad senectam nescis? Quare ergo dif-
feres vocantem te? certus de mer-
cede, incertus de die. Vide ne for-
te quod tibi illi daturus est, prom-
mittendo, tu tibi auferas differē-
do. Et si hoc rectē dicitur de infan-
tibus, & iuuenibus, quanto rec-
tius dicetur de decrepitis? Ista e-
nim duo occidunt animas, despe-
ratio, & peruersa spes. Ne tardes
D conuerti ad Dominum, dicit Ecclesia-
sticus: Ne differas de die in diem, non
debes differre panem daturus, &
differs indulgentiam acceptu-
rus? Si miserando alterum non
differs, miserere animæ tuæ pla-
cens Deo: Exhibe & animæ tuæ
eleemosynam, nec dicimus,
ut tu ci des, sed ne repellas
manum dan-
tis.

Quod ad vi-
nie laborem
venire nō est
differendum.

Desperatio,
& peruersa
spes animam
occidunt.
Eccles. 5. 8.

Hieronymus

*Hieronymus in Epistola de
scientia diuina legis.*

Tomo. 4.

Redemit nos Deus, atque tam
carò, vt necesse sit intelliga-
mus, etiam secundum morem ho-
minum & consuetudinem debe-
re nos ei omnino seruire, qui pro
nobis tantos sumptus fecit. Quod
si pecunia empti tã opere tamq; so-
licitè laborât, & dñis suis seruiūt,
multò certè magis nos labora-
re debemus: *Qui non corruptibilibus
auro, nec argento redempti sumus, sed
pretioso sanguine, quasi agni immacu-
lati.* Quam excusationem affere-
mus antè eius tribunal, cùm tam
carò nos emerit, & recusemus ei
seruire, quin seruiamus potius dia-
bolo, cui nihil constamus? Qua
tandem fronte mercedem is expe-
ctabit, qui non in vinea labora-
rit? Non est vsui bono militi, ne-
que æquum certe est, stipendium
querere, vbi non militarit, & præ-
sertim similitarit pro aduersarijs.
*Dignus quidem est mercenarius merce-
de sua; Sed videat quisq; qua in vi-
nea labore. Nam verendum est,
ne in die iudicij, in quo quisq; pro
suis operibus recipiet, nobis dica-
tur: Querite mercedem ab his, pro
quibus militastis.*

*Orosius Episcopus, in libr. de
Regia institutione.*

*Non est bonus
operarius qui
non est exper-
tus in arte*

NVnquã bonus & diligens co-
lonus erit, qui non fuerit
nauus, & industrius, & rusticari re-
rũ studio vehemèter incensus. Sic
etiam qui pecuniariam faciunt, ni-
si fuerint in ea diligentes & atten-
ti, minimum certè fructum ex ea
curatione percipient. Opifices e-
tiam, qui non de multa nocte vigi-
lauerint, neque tota mente operi,

Similia.

A cuius artificium tenent, incubue-
rint, quid possunt efficere, quod sit
in eo genere aliquo pretio & æsti-
matione dignum? Quid dicam de
studijs artium Magicarum, in qui-
bus nemo vnquam progressus est
sine singulari studio, & diligen-
tia. In diligentia igitur omniũ
artium, disciplinarum, & officio-
rum, laus, & vt ita dicam, vita cõ-
sistit. Est verò otium tacitũ quo-
dam venenum, quo palatim om-
nes virtutes infectæ languent, &
B artes omnes præclare languent, &
obliuionem adducunt. Rectè
quidem M. Cato. de moribus scri-
psit, vitam humanam esse vt fer-
rum, quod si exerceas splendet.
Inter grauissimas præterea
Draconis leges, quas Lycurgus
Lacedæmoniorum legislator mi-
tigasse dicitur, hæc vna erat: Vt
otij damnati, capite punirentur.
Scribit etiam Diodorus legẽ fuisse
apud Ægyptios, qua singuli co-
gebantur, nomina apud Præsides
profiteri, & qua arte, quò velucro
C sustentarentur, ostendere: & si qui
mentirentur, aut iniusto quæstu
viuerent, capite damnabantur.
Ne mediusfidius iniuria, otiosi
enim & ignaui iuuenes, venenum
sunt ciuitatis: proni ad libidinem
sunt: bonis inuident, aliena appe-
tunt, & deniq; seditiosi & turbu-
lenti euadunt. Quod si hæc seue-
rissima lex aliquibus videbitur;
non tamen poterit illa Solonis
non iusta videri, qua sancit: *Fi-
lium ne quaquam patris necessaria sub-
sidia debere, à quo nullã artẽ accepisset.*

*Vita humanã
vt ferreum.
Ex lib. Fran-
cisci, Sen. de
Repub.
Lycurg.*

Diodorus.

*Otiosi iuue-
nes, venenum
sunt ciuitatis*

*Ambrosius, in Epistola ad
Thessalon. 2. cap. 2.*

EX Otio incommoda multa
oriuntur, cùm vrgeantur ple-
rique propter ignauia otij varijs
pressurijs, & propter id etiam ho-
mines

*Multa incõ-
moda ex otio
oriuntur.*

*Proverb. 25.
cap. 17.*

mines aliorum oppe egeant, & fiant adulatores, ac contempti. Vide Salomon: *Raro, inquit, infers pedē ad amicum tuum, ne satiatus tui, oderit te.* Qui enim frequenter ad alienam mensam conuenit, otio deditus, aduletur necesse est pascēti se, cum tamen religio nostra ad libertatem homines vocet. Ideoque si quis māducare spernit, cesset à labore, ut quia nullus sine cibo potest vivere, det operam laborandi, ut arbitrio suo viuens Deum possit habere propitium. Audiuius enim quosdam ambulare inter vos in temperanter, nihil operantes, sed curiosè agentes, qui otiosi esse desiderant. Id agunt etiam quatenus occasio nascatur, qua introitum suum desiderabilem faciant domibus diuitum ibique gesta varia, & opiniones subtiliter colligant, scientes quid primò, & de quo velint audire, ut libentius hoc modo pascantur. Hoc factum valde abhorrēt disciplina Dominica, horum enim venter Deus est, qui fæda cura necessaria sibi prouident. His igitur denuntiamus, & hos exhortamur in Domino Iesu Christo, ut pacificè operantes, suū panem manducent.

Augustinus ad fratres in eremo, sermo. 17. tom. 10.

*D. Aug. otij
mala d. scri-
bit.*

Quid otium est, nisi viui hominis sepultura? Propter otium iacent incultæ virtutes: tum etiā per otium sæpe ad luxuriam incitatur; per otium item in superbiam incidimus. Otio mundanā gloriam, & caducam quærimus, ciborum lautitias confectamur, omnium mensarum asseclæ sumus, & in cultu prodigi. Otium nutricula quædam somni est, seminariū detractionum, & salutationum. Seminat zizania, & cupiditatis

A otium mouet, irā succendit, homicidia parit. Quisquis denique amator otij eneris fuerit. Regnum cælorum à se fugabit. In ijs igitur qui sese totos Dei cultui manciparunt, nil noxius ipso otio. O fratres, vellem vos semper occupationibus honestis detineri, ut quod iustum est optari à nobis, consequeremur, nempe cæleste Regnū. Hoc idem dumtaxat in eremo, S. Antonius petebat vehementissimè: ex quo audire vocem meruit sibi dicentem: *Antoni, si cupis placere Deo, ora, & quando oratione defessus eris, manibus tuis labora, ac semper alicui honestæ occupationi te ipsum dedito.* Recordemur præterea, quantum malum ipsi Dauidi otium inuexerit. Recordemur quā noxius somnus fuerit Sansoni. Recordemur etiam mentē ex otio Salomonis in fortunium ortum habuisse. Quid igitur tandem expectamus, qui sanctiores non sumus Dauidē, nec sapientiores Salomone, nec fortiores Sansone?

Hiero. ad Demetriadem, de virginitate seruanda.

tom. 1.

Distribue commodè tempus ipsum, & horas laudabiliter occupatas habe, tum in diuino cultu, tum in alijs laudabilibus operibus, exercendis. Si enim ita te non gesseris, proculdubio quibus dies longior tibi nimium videbitur, breuior autem, vel longissimus quisque, si honestè occuperis. Atque hoc quidem modo tum tibi, tum alijs, proderis vitæ honestæ, atque singulari tuo exemplo.

Chrysost. super Gene. homil.

14. tom. 1.

Otium radix fuit, & initium nostrorum malorum, quod prouidens

S. Anton. præceptum.

2. Reg. 11. Iuacium 16.

3. Reg. 11.

Otium fugiendum.

Otium nostrorum malorum radix.

uidens Deus præcepit ipsi idola non
ut operaretur & custodiret Bar-
disum. Nam dices: Vt quid egobat
Paradisus custodia aliqua? Respondet
ita Deus, præcepit ipsi idola non
Adam occuparetur, & si idola
sum fugeret. Si enim ab omni ne-
gocio liber extitisset, otiosum pro-
fecto propter nimium otium in va-
rios errores lapsus esset, ut lapsus
est. At certè, non ita occupatus
honestè; nam occupatio ea, neq;
laborem ei dedisset, aut molestia
vllam exhibuisset, sed potius ei ad
ignocetiam tuendam profuisset.

*Chrysost. lib. 1. de providen-
tia Dei, tom. 5.*

Nota.

SI Positi nos in tali mundo
sumus, ut in eo maxime labo-
rare debeamus, necessario ad vitam
traducendam, & nihilominus ta-
men à peccatis nos cessamus; quo
tamen effrenata nostra voluptas,
& libido peruenisset, si in tali mū-
do nos Deus constituisset, ubi om-
nibus necessarijs adlibitum suppe-
ditatis, viueremus? Hoc certè ex
eo constare potest, quod his simi-
lia accidere in mundo indies vi-
deamus, & exijs multa legimus
cecidisse superioribus seculis. In
Exodo enim legitur: *Sedit populus
manducare & bibere, & surrexerunt
ludere.* Et Deuterono. *In crassatus
est, & impinguatus, & recalcitrauit di-
lectus.* Contra debet succedere la-
borantibus, ac negotiosis, & nihi-
lominus multa patiuntur mala.
Iuxta illud Prophetæ: *Cum occide-
ret eos, exquirebant eum, & reuerte-
bantur.*

*Bernardus Epistola ad fra-
tres de Monte Dei.*

Seruus Dei
nunquā otio-
sus.

Otium est receptaculum im-
munditiæ, & otiosis succedunt

A tentationes, & cogitationes ma-
la. Nunquā otiosus esse debet
seruus Dei, cum occupari debeat
in operibus studiosis ad præcla-
uis. Quisquis aliquid facit, quod
ad Deum non tendat, is certè in
otiosis occupatur: & pro vitando
otio, otiosa sectari ridiculum est.
Non est tantum curandum, ut tē-
pus occupetur, quibuscunq; rebus
ad traducendum id tantum, quim-
potius tales esse debent occupa-
tiones, ut conscientia nostra illis
semper proficiat. Quotidie ali-
quid laudabile in thesauro anime
reponendum est. Non is debet no-
bis censeri & computari dies, in
dierum numero, quem præteri-
m, ut ille dicebat, sine linea, hoc
est, nil nostræ vitæ sit in qua non
utile præstiterimus salutem.

*Idem serm. 51. de modo bene
vivendi ad sororem.*

CDEi seruus semper, aut orare de-
bet, aut legere, aut laborare,
aliter verendum, ne decipiatur
ab spiritu fornicationis: delecta-
tio enim carnis labore superatur.
Diuide frater diem tripliciter.
Primò quidē preces tuas fundes,
siue officium persolues, & perora-
bis. Secundò leges, tertio verò la-
borabis. Rex quidem Salomon
propter otium ipsum, in varia vi-
tia turpiter lapsus est, fornicatio-
nis, & idololatriæ.

Dies diuideri
dus triplici-
ter.

3. Reg. 11.

*Philo, lib. de sacrificio Abel,
& Cain.*

LAbora quantum potes, cum
præsertim vsus ipse reddat
omnia suauia, labor quidem in-
ter præcipua bona nostra numerā-
tus est. Felicitas enim tota, & fun-
damentum virtutis, sine quo nihil
honorificum, & laudabile esse po-
test,

Simile.
Nihil laudabile sine labore.

test, labore acquiritur. Ut nil sine luce conspicuum esse potest: Ita nil laudabile sine labore parari potest. Amicitiam Dei, bona præterea alia spiritualia, mechanica officia, liberales artes, non planè comparamus quantum est ex nobis, sine labore, agricolæ quidem, qui diuites euadere volunt,

laboribus sese dedunt: quin & salus corporis, exercitatione etiam conseruatur. Vides igitur omnia prope bona, à labore, tamquam à radice quadam pullulare. Solus Deus sine labore efficere quod cupit potest: mortali autem nemini adipisci bona sine labore datum est.

Omnia bona à labore procedunt.

TEXTVS.

¶ VM Serò autem factum esset, dicit dominus vineæ procuratori suo. Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à nouissimis usque ad primos. Cum venissent ergo qui circa undecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios. Venientes autem & primi, arbitrati sunt, quod plus essent accepturi: Acceperunt autem & ipsi singulos denarios. Et accipientes murmurabant aduersus patrem familias: dicentes. Hi nouissimi una hora fecerunt, & pares illis nobis fecisti, qui portauimus pondus diei, & estus? At ille respondens, uni eorum dixit. Amice non facio tibi iniuriam: Non ne ex denario conuenisti mecum? Tolle quod tuum est, & vade, volo autem & huic nouissimo dare, sicut & tibi. Aut non licet mihi, quod volo facere? An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. Multi enim sunt vocati: pauci verò electi.

Chrysost. in priori expositione in 20. cap. Matth. hom. 65.

SI Autem adiecit ultimos primos, & primos ultimos futuros, ac multos esse vocatos, paucos autem electos, non mireris. Non enim à parabola id sibi conclusum est, sed quæ admodum nunc contigit, ut præter spem, & contra opinionem om-

Anium, æqualem omnes mercedem acciperent: Sic maius illud atque mirabilius, ut primi ultimi fiant, & ultimi primi, euenturum ostendit. Aliud igitur illud, aliud hoc est. Videtur autem mihi Iudæos hic sermo tangere, ac eos ex fidelibus, qui primò virtute coruscant, deinde negligentia deiectioni ad profundum sunt, & illos rursus qui à nequitia se ipsos recipientes, ad anteriora cucurrerunt. Non enim nescij sumus, tam fide, quàm viuendi institutis magnas mutationes plerumque fieri solere. Quare,

Fides & viuendi consuetudo, magnas mutationes habere solet.

re, obsecro, magno studio, diligē-
tiq; cura, & fidem rectam, & vitā
integram cōseruemus? Nisi enim
fidei viuendi cōgruat disciplina,
ultima pendemus supplicia; quōd
beatus Paulus à superioribus tem-
poribus ostendit, dicens. *Spiritualē
potum omnes bibisse, & spiritualē cibū
omnes comedisse*, nec tamen omnes
saluos fuisse, sed multos eorum in
eremo procidisse. Christus quoq;
id ipsum declarat, cū aliquos, qui
eiecerunt dæmonia, ab etiam Pro-
phetarum, in gehennā intrudat.

*Chrysost. in posteriori exposi-
tione, 20. cap. Matthæi.
homil. 34.*

Cum autem serb factum fuisset, dicit
Dominus vinee procuratori suo. Vo-
ca operarios, & redde illis mercedem, in-
cipiēs à nouissimis vsq; ad primos. Cōsi-
dera, quia sero, nō autē manē red-
dit mercedē. Ergo ad hoc stante se-
culo isto, iudiciū est futurū, & vni-
cuiq; merces sua reddēda. Propter
duas rationes, iudiciū in hoc secu-
lo fit. Primum, quia ipsa beatitu-
do illic vctura, ipsa est merces ius-
titie. Ideo nō in illo seculo fit iu-
diciū, sed ante illud. Deinde ante
aduētū diei illi? premititur iudi-
ciū, ne videat peccatores beatitu-
dinē diei illius, dicere Propheta.
Tolatur impius, ne videat gloriā Dei. Di-
cit procuratori suo. Cui procuratori?
Sine dubio, Filius dicit Spiritui
sancto. Et si volueris obcedo tibi,
vt Pater Filio dicat. Non quæro
vtrū Filius sit Patris procurator,
aut Spiritus sanctus Filius. Sed hoc
dico, quia procurator domus, & pa-
terfamilias, nec eiusdē substantiæ
possunt esse, nec vna persona esse
nec æqualis dignitas. Si ergo al-
ter paterfamilias, alter procura-
tor patrisfamilias, quomodo locū
habeat eternitas tua? Si autē eius

Ad substantiæ iste est, & est minor in-
iuriā facit substantiæ. Si verò nō æ-
qualis dignitas, vbi est vna substantia?
Incipiēs à nouissimis vsq; ad primos.
Quare nō à primis vsq; ad nouissi-
mos, sed primū à nouissimis? Attē-
de, naturalis est ratio. Omnes nā-
q; qui antē aduētū Christi fuerūt,
quasi si ex operibus suis facti sunt
facti. Gētes autē ex gratia Christi.
Sēper licētius aliquid damus his
quib? solo pro honore nostro do-
namus. Ergo omnib? factis Deus
reddēs mercedē iustus ostēditur
gētibus autē dat misericordiā, di-
cēte Apostolo: *Gētes autē super mi-
sericordia honorare Deum.* Aut certē
propter demonstrandā immensā mi-
sericordiā suā, sicut est ibi, vbi ait
Apostolus: *Et nos qui viuimus qui re-
māchimus, nō prauentem? eos qui dormie-
runt.* Magis enim secūdum rē erat,
vt prius viuentes immutarentur,
postea mortui resurgēt in corrup-
ti. Sed quia incōuertendis viuētibus
vna est virtus, hoc solū q ad
immortalitātē mutatur. Quod au-
tē mortui incorrupti resurgāt,
duo sunt opera. Prima, quia resur-
gūt: Secūda, quia incorrupti resur-
gūt. Ergo vt ostendat Deus inesti-
mabilē potentiā suā, quādo quōd
difficilimū est, mortuos suscitāt in
corruptos, postea viuentes immu-
tat. Sic & in hoc loco, secūdum rē
quidē erat, vt primi priores ac-
ciperent suā mercedem, sed vt of-
tendat Deus inestimabilem miseri-
diā suā, primū nouissimis & indi-
gnioribus reddit mercedē, postea
primis: sicut illis potentiā immu-
tandorū hominū exclusit ordi-
nē ita & hic omnia misericordiā,
ordinem nō asperit. *Cum venissent
autem qui circa undecimā horam vene-
rant, acceperunt singulos denarios. Ve-
nientes autem & primi arbitrati sunt,
quod plus essent accēpturi, acceperunt
autem & isti singulos denarios.* Non

*Ante christū
aduētū san-
cti ex operi-
bus suis facti
sunt: gētes ex
Christi gra-
tia.*

Rom. 15.

1. Thessal. 4.

*Inestimabile mī-
sericordiā suā
ostēdit De? no-
uissimos pre-
miādo priores.*

1. Cor. 15.

*Iudiciū in hoc
seculo instara-
tione fit.*

Esai. 26.

*Spiritus san-
ctus Filius Dei
procurator.*

Cc inu-

iniuste. Nam & qui in prima parte seculi natus est, non amplius vixit, quam statutum tempus vite sue. Et quid illi nocuit, si post illius exitum stetit mundus? Et qui circa finem nascuntur, non minus vivunt, nisi quanti dies numerati sunt eis. Et quid illis prodest ad compendium laboris, si citò mundus finitur, cum ipsum pensum vite sue cōpleant antè mundum? Deinde si in hominis esset potentia quando nasceretur, prius aut postea, iusta ratione primam habebit mercedem, qui prius nasci voluit, secundum autem, qui postea venit ad vitam: nunc autem cum in Dei sit potestate, quando hominem producat in mundū, nec ille sibi priorem honorē defendere debet, qui prius natus est, nec ille contempnibilior debet esse, qui postea. Dicit enim: Et si me prius creasset, prius erā. *Accipientes autē murmura verunt adversus patrē familias, dicētes: Quoniam hi novissimi, vna tantum hora fecerunt, & aequales illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei & aestus. Si verum est quod diximus, quia illi & suū tempus vixerunt, & non amplius: & isti suū tempus, & non minus: & vnicuiq; mors sua consumatio est ipsius. Quid est quod dicunt. Torius diei pōdus portauimus, & aestus?* Quia magna nobis est virtus ad faciendam iustitiam, cognoscere nos oportet propè esse finē mūdi. Vnde armans nos Christus, dicebat: *Appropinquabit Regnū calorum.* Item Apostolus: *Præterit enim figura huius mundi, volo vos sine sollicitudine esse.* Si ergò nobis virtus est scire propinquū esse finē, nam quauis vsq; ad finē illius vite nostra forsitan non extēdatur, tamē quasi accēdimur & preparamur ad suscipiendū finē: cōsequēter, & illis infirmatio erat cognoscere mū-

A di spatia esse lōginqua. Et quauis ante finē mūdi, in manu Dei essēt ituri, tamē quodāmodo negligentes eos faciebat circa iustitiā, & refrigerescere faciebat animas eorum expectatio seculi longioris. Ideò ergò quauis nō per omne seculum vixerint, tamē totius seculi grauamina, & impedimēta pertulisse videntur. Itē tunc mundus in iuuentute constitutus omnibus bonis prosperabatur, & felix erat: nunc autem mūdos senescens omnibus aduersitatib; præmittitur, & ideò concupiscibilis non est. Qui ergò tunc fuerunt homines, cū maiore difficultate & labore iustitiā seruauerunt: quia ipsa fālicitas mundialium rerum, satis impedimentum est animæ ad iustitiā faciendā. Nūc autē facilius homines iustitiā facere possunt, quia ipsa aduersitas, & angustia mundialium rerū, adiuuat animam ad iustitiā faciendam. Sicut facilius est homini pauperi, & in angustijs cōstituto disciplinā tenere, diuiti autē & abundanti difficile: sic illis inter gaudia mūdi difficile fuit tenere iustitiā, nobis autē inter tribulationes mūdi facile. Multū ergò tunc bonus erat & fortis in fide, qui poterat euadere vanitatē, nūc autē multū iniustus. Et modò multum mal⁹ est, & miser in fide, qui se nō stringit ad Deū. Ergò pōdus, quod dicit, opus iustitiæ significat: quia graue est homini carnali amare iustitiam. *Æstus* autem dicit concupiscentias seculi, quas tunc patiebantur mundi iuuentute florescentes. Ergò et si nō per omne mūdū vixerint, tamen totius mūdi impugnationem passi sunt: quia totius vite virtus in iuuentute ostēditur. Aut pōdus diei dicit onerosa legis mādāta, propter quæ & alibi Dominus hortatur Iudæos, & dicit: *Venite ad me omnes qui laboratis,*

Matth. 3. et 4.
Marc. 1.

1. Cor. 7.
Matth. 10.

Pondus opus
iustitiæ est.

Matth. 12.

ratis,

ratu, & onerati estis. & ego vobis requiem dabo. Ait autem dicit, vel vrentem tentationem errorum, quam conflabat spiritus maligni in eos, ad emulationem gentium eos irritantes: à quibus omnibus gentes libere extiterunt Christo credentes, & per compendium gratiæ ad plenam salutem reuertentes. Nam neque legis onera portauerunt, sicut Iudæi; nec seditiones passi sunt diuersorum errorum, quemadmodum illi. At ille respondens vni eorum, dixit. Amice, non facio tibi iniuriam. Ergo illi non dolebant quasi fraudati de mercede sua: sed quia illi amplius quam merebantur acciperant. Hoc est enim proprium inuidiæ. Quando alteri aliquid additur; sic dolent inuidi, quasi illis sit aliquid subductum, quod illi est additum: ut puta, si viderit fieri aliquem ditiores, putat inuidus se pauperem factum. Si autem sapientior fuerit factus, ita dolet quasi ipse sit insipiens factus. Intelliges quia ex vanagloria nascitur inuidia. Nam ideo dolet esse secundus, qui desiderat esse prior. Sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. Multi sunt vocati, pauci vero electi. Postquam vero de Iudæis, & gentibus hanc ipsam dixisset sententiam, & qui erant primi nouissimi, & nouissimi primi; videlicet, quia Iudæi & in primo loco vocati sunt ante gentes, in secundo autem saluati sunt post gentes, introducit parabolam istam; Et ut cognoscamus, quia ad manifestationem præcedentium verborum hanc parabolam introduxit, ideo in fine eius eam ipsam sententiam repetiit, quam supradixerat. Aut ideo primos dicit nouissimos futuros, & nouissimos primos: non ut nouissimi digniores sint quam primi, sed ut coequetur. Dicit enim Profeta Esaias, solent omnium Sanctorum vnam ostendere vocationem, & nullam inter eos meritorum esse differentiam temporis causa, dicit omnium San-

Actorum numerum esse quasi coronam. Sicut enim in corona, cum sit rotunda, nihil inuenies quod videatur esse initium aut finis: sic inter Sanctos, quantum ad tempus, in illo seculo, nemo nouissimus dicitur, nemo primus. Ideo ergo quibus datum est, primum nasci, nouissime remunerantur, quia Sancti quasi corona omnes æquales sunt, qui nouissime nati sunt primi remunerantur, ut illi illam gratiam habentes, isti per hanc coequentur. Quod autem dicit. Multi sunt vocati, pauci vero electi, non ad superiores Sanctos pertinet, sed ad gentes: quoniam ex ipsis gentibus, quia multi vocati sunt, pauci sunt eligendi.

Sancti omnes quasi coronam vnam efficiunt.

Ad gentes pertinet Christi sententia multi sunt vocati, &c.

Augustinus, lib. de sancta virginitate, cap. 26.

Quid sibi ergo vult, inquit, ille denarius, qui opere vineæ terminato æqualis pariter omnibus, & redditur, siue his qui ex prima hora operati sunt? Quid utique, nisi aliquid significat, quod omnes communiter habebunt, sicut est ipsa vita æterna; ipsum Regnum celorum, ubi erunt omnes, quos Deus prædestinavit, vocauit, iustificauit, glorificauit? Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Hic est ille denarius, merces omnium. Stella tamen à stella differt in gloria, sic & resurrectio mortuorum. Hæc sunt merita diuersa Sanctorum. Si enim calum significaretur illo denario, nonne in celo esse omnibus est commune sideribus? Et tamen alia est gloria Solis, alia Lunæ, alia stellarum. Si denarius ille pro sanitate corporis poneretur, nonne cum recte valemus, omnibus membris communis est sanitas; & ipsa si usque in mortem permaneat, pariter & æqualiter omnibus inest? Et tamen posuit Deus membra, singulum quo loque eorum

1. Cor. 15. 53.

Denarius iste est merces omnium.

Diuersa merita Sanctorum.

Quid sit proprium inuidiæ. Ex vana gloria, nascitur inuidia.

Esai. 28. 62.

in corpore prout voluit, ut nec totum sit oculus, nec totum auditus, nec totum odoratus; & quicquid est aliud, habet suam proprietatem: quantumvis æqualiter habeat cum omnibus sanitatem: ita quia ipsa vita æterna pariter erit omnibus, Sanctis æqualis denarius omnibus attributus est. Qui verò in ipsa vita æterna, distinctè fulgebunt lumina meritorum, multæ sunt mansiones apud Patrem: ac per hoc in denario quidem non impari, non viuet alius alio prolixius: in multis autem mansionibus honoratur, alius alio clarius.

Basilii in questione. 256.

Quæ est merces, quam accipiunt hi, similiter vel ultimè?

Responsio.

Non coronabitur, nisi qui legitime exercebit.

Fortassis ut non accusentur, propterea quæ quis fecit bona, commune est omnium obediendum; Nam coronari proprium est eorum, qui bonum certamen legitime certauerunt, qui cursum perfecerunt, qui fidem seruauerunt, in dilectione Christi Iesu Domini nostri. Possunt autem pacta merces esse etiam centuplicia illa, quæ in hoc tempore recepturos esse promissit Dominus his, qui propter mandatum ipsius dimiserunt quodcumque; tandem ex rebus presentibus: *Ut tolle quod tuum est*; de hac mercede dictum sit. Quando quidem verò ex inuidia vitio egrotarunt, hi qui sibi prædefatigati esse videbantur, aduersus eos, qui æqualem fructum consecuti sunt, ipsos non amplius æternam vitam sortiri inuit, sed sola centuplicia illa nunc accipientes, in futuro condemnari propter inuidiam & audire il-

lud. Vade.

(?)

Ambrosius in exhortatione ad Virgines,

Videtis mercedem; videtis gratiam Christi, gratiam Spiritus sancti, quæ velut quadam sorte defertur, quoniam non ex operibus, sed ex fide unusquisque iustificatur à Domino. Sicut enim sortis euentus, non in nostra potestate, sed quæ casus attulerit, sic gratia Domini, non quasi ex mercedis merito, sed quasi ex voluntate, defertur. Vnde & Apostolus ait de diuisionibus gratiarum, quæ diuerso modo Dei serbulis deferuntur: *Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult.* Pro ut vult, inquit, non pro ut debetur, denique & Dominus ait illis, vberiore mercedem, pro opere postulatis & conquerentibus quod parem accepissent cum ijs qui posterius aduenerant: *Sic ergo bonus oculus tuus, quare nequæes.* Date ergo filij sortes vestras ei qui ultra meritum laboris remunerationem suis donare consuevit. Date veritatem ipsius viro sancto, id est, integritatem. Ipsius enim est integritas qui immaculatus aduenit.

Galla. 3.

1. Chor. 12.

Prout vult Deus gratias diuidit.

Ambrosius de vocatione gentium. lib. 1. cap. 5.

Sic ergo etiam ex nequissimis in ipsa vitæ exitu, gratia inuenit quos adoptet, cum tamē multi etiam qui minus nocētes videtur, doni huius alieni sunt, quis hoc sine dispensatione Dei fieri, aut sine profunda dicat equitate decerni? Quod utique non ideo iniquum est, quia occultum est, sed ideo æquum est, quia iudicium Dei esse non dubium est. Quod enim ab illius pedit arbitrio, quæ sententia iudicari debeat, priusquam iudicetur incertum est. Cum autem res ad finem suum venerit, nemi-

ni

ni liberū est de exitu cōqueri, quia certissimū est, nihil aliter Deū facere debuisse quā fecerit. Qui multimodæ vocationis varietatē ad vñā gratiā pertinentē etiā illa regula Euangelicę cōparationis astruxit, qua ostendit patrēfamilias diuerso tempore conducentē operarios vineę sub pactone denarij quō vitæ æternę significatur equalitas, vbi sine dubio hora vñdecima intromissi in vineā toti⁹ diei operarijs exequati, istorū, de quibus nuc loquimur, pręferūt sortē, quos ad comedandā gratię excellentiā in defectu diei & cōclusionē vitę, diuina indulgētia munerauit, nō labore pretiū soluēs, sed diuitias bonitatis sue in eos, quos si ne operib⁹ elegit, effundēs, vt etiā hi qui in multo labore sudarunt, nec ampliū quā nouissimi acceperunt, intelligāt donū se gratiæ nō operū accepisse mercedē. Vnde, si & nos aduersū patrēfamilias murmuremus, eo q̄ nouissimē vocati totius diei operarijs cōsequētur, nec ampliū multa opera quā pene nulla mereātur, dicetur nobis quod vñ eorū responsū est. *Amice, nō facio tibi iniuriā. Nōne ex denario cōuenisti mecū? Tolle quod tuū est & vade, volo autē & huic nouissimo dare sicut & tibi. Aut nō licet mihi de re mea facere quod volo, an oculus tuus nequā est, quia ego bonus sū?* Certe huic calūniatori iniusta videbatur hęc largitas, & quid eruditionis retulit? Quid rationis accepit? Nō est ei dispēsationis huius reuelata iustitia, nec ad inspectionē secreti latētis admissus est, sed vt à discutiēdis Dei iudicijs abstinere, opposita est ei bonitas miserātis & volētis potestas quasi illi & ab Apostolo diceretur: *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit. Quare me fecisti sic?*

Nō pro labore Deus pretiū soluit, sed ut diuitias bonitatis sue ostendat.

Rom. 9.

Ambrosius, lib. 1. Epist. 1.

Cognouit enim Domin⁹ qui sunt ipsius. Neq; pauliores, ne magnitudine gratiæ sit ad recipiendum infirmior. Et ideo omnes æqualiter deuotionis & fidei deferre pręcepit ad Pascha Domini, id est, ad trāsitum. Pascha autē est, quando anima irrationabilē deponit passionem, sumit autem bonam compassionem, vt compatiatur Christo & transitum eius in se suscipiat, vt inhabitet in ea & deambulet & fiat eius Deus. Gratia itaq; æqualis per omnes, virtus autem diuersa in singulis. Vnusquisq; ergo portionem competentē suis viribus sumat, ne aut fortior indigeat, aut oneretur infirmior. Habes hoc in Euangelio, quia merces æqualis omnibus soluitur in vinea laborantibus, sed pauci ad brābium, pauci ad coronam perueniunt, pauci dicunt. *Reposita est nobis corona iustitiæ.* Alia est enim merces liberalitatis & gratiæ, aliud virtutis stipendium, & laboris remuneratio.

Pascha quidē

2. Timoth. 2.

Origenes tractatu. 10. in 20. cap. Matthæi.

Voca operarios, & vade eis mercedē, incipiens à nouissimis vsq; ad primos. Quæ res autē, quid mouit dñm vineę, vt iuberet procuratōrē vineę vocare operarios, & reddere eis mercedē, incipientē à nouissimis, & ascendente vsq; ad primos, vt primi quidē accipiant, qui circa vñdecimā horā erant cōducti, secūdi autem qui circa nonā, tertij qui circa sextam, quarti qui circa tertiam, nouissimi vero qui mane. Hoc enim manifestissimē declaratur ex eo q̄ dicit. *Redde mercedē incipiens à nouissimis vsq; ad primos.* Quis autem & extra dominū vineę sit dñi procurator, dās mer-

Cc 3 cedem

cedem iuxta Domini iussione. Sed & si qui vocati fuerant circa nonam, non portauerunt pondus diei & æstus, manifestum est, quoniam non illi murmurauerunt aduersus patrem familias dicentes. *Quoniam hi nouissimi vnam horam fecerunt, & æquales eos fecisti nobis, qui portauimus pondus diei & æstum.* Neque illi qui sexta hora vocati sunt, pondus portauerunt diei, nisi fortè diei dimidium. Et qui tertia sunt vocati, non totius diei pondus sustinuerunt, sed si oportet cautè dicere, dimidiū diei, & quartā partem diei. Soli autem qui ex mane cōducti sunt, pōdus diei sustinuerunt, & æstus totum, ceteri autē secundū mensuram tēporis, quod fecerunt in vineam, portauerunt. Quoniā autē diuersæ parabola sunt vinea nominantes, quærendū est, vtrum secūdū diuersas res, vinea intelligatur, aut secūdū ipsam rē. Ego arbitror oportere discutere, & quare non ad omnes, qui primi venerunt, & existimauerunt quoniā plures essent recepturi, & murmurauerunt aduersus patrem familias, sed vni eorum dixit: *Amice, nō tibi facio iniuriā. Denariū conueni tecū. Et volo huic nomīssimo dare quænamodū & tibi.* Quoniam autē hæc & talia suscipit parabola præsens: potest quidē requirere, quis in ea, digna autē dicere est nullius nisi ei⁹ qui dixit. *Nos autē sensum Christi habem⁹ egenti, qui multū desum⁹ à profunditate parabole, quædam modica quæ suspicamur in ea dicamus.* Et primū quidē videamus de die parabola, quæ sit dies. Et vidē, si possumus, totū hoc seculū præsens dicere vñū diē, magnū quidē quātū ad nos, modicū autē & exigui tēporis quātū ad Dei Patris, & Christi & Spiritus sancti vitā. Et quid dico, quātū ad vitā Patris, & Filij, &

A Spiritus sancti? Forstā & quātū ad vitā quatuorundā beatarū virtutū & sublimiū cōparatione generis multorum. Nam quātū est vna hæc dies, quātū ad vitā omnīū diū viuentiū, tantū est omne seculū hoc, quātū ad vitā supernarū virtutū. Et si tātum est quātū ad vitā supernarū virtutū, iam vide quā nullius momēti est omne hoc seculū quantum ad vitam Dei Patris, Filij, & Spiritus sancti. Vtrū autē aliquod tale mysterium demostret in Deuteronomij cātico, in quo dicit: *Memēto dies seculi,* aut nō, quærat qui potest: at si tales sūt dies seculi, consequens erit traditionē similem esse intelligere, quæ dicit: *Et annos æternos in mēte habui, & meditatus sum nocte cū corde meo, exercebā & cōtribulabā spiritū meū, & dixi, nō in secula proijciat Deus.* Et fortè vt audacter dicā in secula quidem non proijciat Deus: multum est enim & in vno seculo proijcere Deū. Proijciat autē forstā & in secūdo seculo, quādo quædā peccata non remittuntur, nec in hoc, nec in futuro seculo. Quis ergo idoneus est illos sex dies & septimū requietionis ad huiusmodi dies referre, & post Sabbata & neomenias, & in primo mēse festiuitates, & in quarta decima diē mēsis Pascha, vt in ceteris azimorū? Sic autē sequēs quis rationē in abyssū cadet intellectuū, ceteras festiuitates existimans secūdū huiusmodi dies, & totū septimanale magnū, in quo pauperib⁹ & aduenis & bestiis terræ donat De⁹ fructus, qui ex primā terræ operatione sint geniti in tēpore cū iā nemo operabitur terrā. Abyssū autē dico propter altitudinē dogmatum, vt ascēdens quis videat quinquagesimū annum, & quæ de eo in lege cōstituitur, & adimplētur: Sed quæretes vnam propositæ parabole diē, & exi-

Vinea ad ratione diuersarum rerū dicitur.

Totū hoc seculū in a dies reputatur.

Deut. 32.

q. 102.

& existimantes eam esse totū hoc seculum præsens, intrauimus in altitudines, opus habentes spiritu Dei, qui omnia scrutatur, etiā altitudines Dei. Ego autem existimo, quoniam sicut in exitu cōsumationis anni quædam dicta sūt fieri oportere sic (verbi gratia) & in consumatione seculorū multorum, siue annum aliquem complentium, siue aliud aliquid in abiectione peccati aparuit Iesus noster, ut post consumationem seculorum, quasi anni vnus dierum, iterum aliud succedat principiū, & ostendat in seculis superuenientibus superiminentes diuitias bonitatis suæ in eos, quos, ipse nouit, ostendere oportere. Et hæc quidem diximus, propter diem, qui in parabola nominatur præsentī, quam potest quis confirmare etiam ex Ioannis Epistola ita dicentis: *Filioli, nouissima hora est, & sicut audistis, quoniam Antichristus ueniet; nunc autem Antichristi multi facti sunt, unde cognouimus, quoniam nouissima hora est.* Nouissima hora enim est post undecimā, in qua homo paterfamilias egressus inuenit alios stantes & dixit eis, *Quid hic statis tota die otiosi?* Post hoc requiramus, quomodo non fortuitu paterfamilias quinq; ordinibus operariorum tradit opera vineæ, Primum quidem, quando egressus est mane. Secundò quando egressus est circa horam tertiam, vidit alios stantes otiosos & in foro. Tertia uice & quarta, quando iterum circa sextam & nonam egressus similiter fuit. Quando autem circa undecimā inuenit alios stantes. Et uide si potest quidem primum ordinem dicere. Adā in principio creationis mūdi, & eos qui fuerunt in tempore illo, ut operarentur vineam culturę Dei. Secundum autem ordinem Noe, &

A testamentum, quod dispositū fuit ad eum, cum eis qui fuerunt in tempore illo. Tertium autem Abraham, & qui post illum fuerunt patres usq; ad Moysen. Quartum, Moysen, & eos omnes qui de Egypto sunt egressi, & legislationem, quæ facta est in deserto. Nouissimum autem ordinem, Christi aduentum. Tamen vnus homo paterfamilias quantum ad parabolam istam quinq; est egressus, & ad negotia peruenit huiusmodi, ut inconfusibiles operarios docentes uerbum ueritatis mittat in vineam, operaturos opera eius. Si enim Christus, qui condescendit hominibus, multoties uocatio nem operariorum semper dispensauit, & si de mundo sensibili, & a sensu incipiente opera facere mysterium aliquod habent quinq; operariorum ordines introducti, qui potest cognoscat. Exerceatur autem, & si non uult quis suscipere dogmata, & quæ dicuntur a nobis. Dicit enim aliquis, quoniam tactus est in prima uocatione, propterea quod mulier dixit serpenti. *Dixit Deus, non manducabitis ex eo neq; tangetis eum.* Odoratus autem misericordiam, propterea quod dictum est de Noe. *Odoratus est Dominus odorem suauitatis.* Gustus uero est in Abraham uocatione propter quod & pascens Angelos appositus eis abscondito, sicut est in latino, sub cineribus de simlagine, & uirulum tenerum. Auditus autē in Moysen, quando de cælo audita facta est uox Dei. Visus autē, qui super omnes sensus honorabilior est, in aduentu Christi significatur, quando oculi beati Christum uiderunt. Dicamus autem & hæc, siue exercitationis rationabilis gratia, siue uult quis accipere quæ si dogmata, propter quinq; uocationes. Arbitror autem quoniam

Quinq; ordinibus operariorum opera vineæ paterfamilias posuit.

Ingle 2014
5000 idata A
tunilatorog

I. Ioan. 2. 18.

Nouissima hora qualis, & quando.

Genes. 3.

A Noe vsq; ad
Abrahā decē
generationes

& opera vineæ huiusmodi erant, ut opus haberent operarij secundum horas. Oportebat enim mox manē opera fieri in vinea, & vidit paterfamilias, qui vocabat operarios, qui esset apti ad opera, quæ primo manē fieri in vinea oportebat. Aliud autē opus circa tertiā horā erat, quod fuit in diebus Noe, quādo testamentum disposuit ei. Ita decem generationes à Noe, vsq; ad Abraham, qui fuit principium alterius operis eminentioris: & erat operarius vineæ tūc incipiens ab Abrahā, & post eum Moses & qui fuerūt cum ipso in vinea. Deerat autem vineæ aliquod nouissimum opus, quod opus habebat noua vocatione, quæ deerat in vinea breuiter operante, quod est opus noui testamenti. Cognouimus ergo interualla vocatorum, circa tertiā, & sextā, & nonā & vndecimā: in qua tātū fuit interuallum à nonā Moysi hora vsq; ad vndecimā, in qua est aduentus Christi carnalis, quantum fuit à prima Adam; vsque ad tertiā Noe. Conuenit autem paterfamilias, qui primò manē vocati sunt, denarium. Hunc autem puto nouissima esse salutis non simul collatis eis quæ sunt secundū gloriā. Salutis enim arbitror nomen esse denarium: gloriæ autem quæ sunt super denarium. Sic alibi nominata sunt numismata eius, qui datam sibi mñam amplificauit in quinque mñas, vel in decem; quid autem dicit his qui circa tertiā erant vocati? *Quod iustum fuerit dabo vobis.* Inuitauit quidem operarios tertiæ horæ ad totum: quidquid autem poterint operari iudicium sibi reseruauit, secundū opus, quod fuerit factū, ut iustam reddat mercedem. Quoniam autem similiter fecit etiam eis qui circa sextā, & nonā v-

A nerunt: manifestum est, quoniā & ipsis dixit. *Quod fuerit iustum dabo vobis.* Poterant autem æquale opus facere in vinea eis, qui ex manē sunt operati, quicumq; in tempore breui volebant operantem virtutem ad opus extendere, quæ ante non fuerat operata. Sed queret aliquis: Quare sic dicit ad eos, quasi non fuissent solum ibi, sed etiam tota die stetissent, id est, per totum tempus, quod fuit ante vndecimā horam, secundum quod scriptum est: *Quia egrediens paterfamilias circa vndecimā horam dixit ad eos. Quid hic statis tota die otiosi? Ego autem suspicor de anima etiam in istis secretam & absconditam rationem.* Quomodo autem otiebantur tota die, vsq; ad vndecimā horam, volentes quidē operari, non autem assumebantur in vineam, qui fideliter se excusabant dicentes: *Quia nemo nos conduxit?* Nos autem ausi fuimus talia quædam, & de multis scripturis suspicionē accipientes, & præsentī quæque parabola, dicere, ut ostendamus, quomodo tota die otiosi steterunt propterea, quod nullus eos conduceret, qui circa horam vndecimā sunt vocati. Quibus autem non placent dogmata ista, interpretentur nobis diem illam totam, & eos qui stabant tota die otiosi, volentes quidē operari, non autem vocabantur in vineam: & quod fiducialiter se excusantes dixerunt: *Nemo nos conduxit.* Si enim confeminata esset anima corpori, quomodo steterunt tota die otiosi? Aut dicant nobis, quæ sit illa dies tota, & in ea diuersæ, secundū diuersas horas operationū, vocationes. Vtrū autē beati quidē qui secundū parabolā istā à patre familias sunt conducti erant autem & alij operatores, qui conducti erant, siue ab alijs patribus fa-

mīlias, siue ab ipso, & siue non beati, aut non sic beati; supra nos est hoc intelligere, dignè, aut secundum quod intelligimus credere. Ego quæro, & quæ extra vineam sunt, ubi & inueniuntur operarij ab eo qui exijt conducere eos. Et considera ne forte locus animarū est ante corpus, qui est extra vineā locus. Vineā autem non solum hic in corpore est, sed etiam extra corpus operantur operatores. Nec enim in otio sunt animæ operarij a patrefamilias conductorū, cum a corpore sūt liberatæ. Et Samuel ergo extra corpus, operabatur prophetas: & Ieremias orās pro populo, proptereaq; contēdimus, & operamur vineā, siue cōstituti in corpore, siue exeuntes a corpore, accepturi q̄ fuerit iustū. Et nemo est, quantum ad parabolam istam, qui non est operatus opera vineæ, qui tamen transmissus fuit in eam. Neminem enim quasi qui minus fecerit opera patrefamilias reprehendit, quanquā de mercede maiore speratā culpa uit. Et forsitan locus qui extra vineam est forum est, ubi erant stantes otiosi, magnam excusationem habentes ad hoc, vt digni efficiātur totius diei mercede, secundum quod excusauerunt se ipsos dicentes: *Nemo nos conduxit.* Propter q̄ & patrefamilias libenter conduxit eos, & vtrā dicam reddidit eis mercedem, pro eo quod tota die magnanimitè steterunt, & expectauerunt vsq; ad vespèram conductorem. Post vespère factō, id est, seculi consummatione, & die illius, quæ in parabola ista refertur, dicit dominus vineæ procuratori suo, siue alicui Angelo, qui super mercedes tribuēdas est, siue alicui ex multis procuratoribus, procuratori, secundum quod scriptum est: *Sub curatoribus & tunc*

A ribus esse heredem in tempore quo par-
uulus est. Secundum præceptū ergo patrefamilias vocantur operatores a procuratore, vt merces nouissimis detur in primis. Primi enim operarij testimonium habentes per fidem, nō acceperunt Dei promissionem, pro nobis melius aliquid prospiciente patrefamilias, qui vocati sumus vñdecima hora, vt non sine nobis perficiantur. Et misericordiam consecuti sumus vñdecima hora, vt non sine nobis perficiantur. Et misericordiam consecuti sumus, pro eo quod tota die stetimus, & volumus conductorem nobis venire. Otiati autem fuimus, & cum excusatione ad opus assumpti, & misericordiam consecuti primi mercedem speramus accipere, qui notī sumus Christo. Post nos autem dabit mercedem eis, qui ante nos operati sunt, & sic etiam eis qui fuerunt ante illos, & sic vsq; ad primos. Videns autem quis locū illum ubi commemorabatur Samuel, & qui consequenter considerauerit de his qui ante vñdecimam horam sunt conducti, videbit, quomodo portauerunt primi pondus diei & æstus; nos autē qui vñdecima sumus vocati, sicut illi quidem non portauimus pondus diei & æstus, portauimus autem pondus, eo quod stetimus otiosi antequam patrefamilias veniret ad nos, qui dixit nobis: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis.* Onus enim erat otiositas ipsa, & quod non iudicabantur interim ad opera vineæ digni. Æstum autem portauerunt, qui ante vñdecimam erant vocati, vnusquisq; secundum æstimationem vocationis. Non autem scientes patrefamilias dignitatem primi, & quoniam non debebant aduersus eū murmurare amplius aliquid salu-

Samuel extra
corpus opera-
batur, & nos
operari posu-
mus.

Procuratores
vineæ.

Galla. 4. 1.

Matth. 11. 18

tis quam nouissimi accipiunt, accipere putauerunt, & murmura-
runt contra patrem familias inui-
dentes nobis nouissimis, qui vna
horam vsq; ad consumationem fe-
cimur, & similes facti sumus eis,
qui à principio diei ad Diuinam
vineam sunt vocati. Sed pater fa-
miliæ vni eorum dixit. (forſitam
Adæ.) *Amice, non facio tibi iniuriam.*
Nonne ex denario conueni tecum? Ac-
cipe quod tuum est. Tu enim est
ſalus, quod eſt denarium, & vade.
Volo autem & iſti nouiſſimo dare ſicut
& tibi. Et non dixit iſtis nouiſſi-
mis, ſed oſtendit aliquem ſecun-
dum exitum vnum, quem temeri-
tatis quidem eſt dicere, non tamẽ
incredibiliter poteſt quis arbitra-
ri Apoſtolũ Paulum, qui vna hora
eſt operatus & aſſecutus eſt forſitã
ſuper omnes, qui ante fuerũt, ſicut
ipſe teſtatur dicens: *Sed plus omni-*
bus laboraui. Si autem oportet & de
vineã dicere aliquid, accipio oc-
caſionem ab eo, qui interpretatus
eſt in alia parabola de vineã, quo-
niam vineã eſt Regnum Dei. Sic
enim ipſe dixit. *Auferetur à vobis*
Regnum Dei, & dabitur genti facienti
fructum eius. Omnes ergo qui ope-
rantur opera vineæ, opera Regni
Dei, & ſalute digna perficientes,
denariũ conſequentur. Poſt quã
autem diſtauiſmus hæc in parabola
hac præſenti, ſubueniunt nobis
etiam hæc quæ poſunt eſſe vtilia
eis qui in altiori & ſecretiori ex-
poſitioni proficiunt. Dicet enim
aliquis: *Omne vitam eſſe vnum*
diem, ſecundum parabolam hæc.
Hoc enim oſtenditur, quoniam
quidam à pueritia ante etatem ad
operandum opera Regni Dei ac-
cedunt, & ipſi ſunt qui primo ma-
ne conducuntur in vineam; alij
autem in adoleſcentia veniunt in
culturam Dei, & ſunt ipſi qui ho-
ra tertia inuitantur; alij verò vi-

A ri perfecti; & ipſi ſunt qui in ſex-
ta vocantur: alij autem iam ſenes
adducuntur ad Dei culturam; &
ipſi ſunt qui circa nonam vocan-
tur; alij autem in illo exitu vitæ,
ſenes ad plenum; & ipſi ſunt qui
circa vndecimam vocantur. Quo-
niam ergo affectus non tempus
reſpicitur, quod quis fecit in fide,
ideò non aſpicitur ex quo quis vo-
catus eſt, ſed quantum operatus
eſt quis: & propterea omnibus
æqualiter tribuitur merces ſalutis.
Vnde indignantur qui à pue-
ritia ſunt fideles, qui laboraue-
runt, & ſubiugauerunt iuuentutẽ
ſuam, & portauerunt totius æſta-
tis feruidã æſtum, & tentationũ
accidentium pondus, ſi æqualem
ſalutẽ habituri ſunt otioſis à pue-
ritia vsq; ad ſenectutem, qui otia-
res in infidelitate ante modicum
tempus ad fidem & opera fidei ve-
nerunt. Vineam autem, ſecundũ
hanc expoſitionem, intelligimus
Regnum Dei, quod in Eccleſia
prædicatur. Forum autẽ eſt, quic-
quid eſt extra vineam foris, ideſt,
extra Eccleſiã Chriſti, extra ver-
bum veritatis, vnde ſermo Domi-
nicus accepit eos qui vocãtur à
Chriſto, & mittit in vineam, id-
eſt in Eccleſiam. Non autem nur-
merabuntur ſecundum expoſitio-
nem iſtam, inter operarios vineæ,
quotquot vocati ſunt quidem pri-
mi ad Dei culturam, non autem
conſeruantes quæ fidei erãt, videri
egreſſi ſũt de vineã, ideſt de Eccle-
ſia Dei, vel de fide veritatis, vel
de iuſtitia Regni cæleſtis, peccã-
tes, & poſt ad impletionem volup-
tatum ſuarum in peccatis ſuis vo-
luerunt quali pœnitentes iterum
ab initio vineam operari. Nec e-
nim poſſunt dicere patriſamilias:
Nemo nos conduxit, conductionem enim
fuerunt, ſecundum tempus primũ
quo ſunt vocati ad fidem: ſed ne-
que

Matth. 21. 43

Omne vitam
diem vnu eſſe
videtur.

Et ad diem

Alia expoſi-
tio huius pa-
rabolæ.

Prophetia
vnde.

I. p. 112

que dicetur eis: *Quid hic statis tota die otiosi?* Maxime si incipientes spiritu post modum carne perficiuntur, & si postea regredi volunt, ut iterum spiritu vivant. Et non diximus hæc, dissuadentes surgere, eos qui ceciderunt, aut impediētes ne conuertantur auersi, ut ne ad domum patriam reuertantur lasciui filij, qui viuendo luxuriose Euangelicæ doctrinæ substantiam consumpserunt. Habent enim propter pœnitentiam, quoniam victi sunt à vitijs peruersis meliorem eis, qui in peccatis cōprehensi fuerint, consolationem salutis. Non tamen debemus existimare, quoniam similes sunt eis qui propterea peccauerunt in iuuentute sua; quoniam nondū didicissent quæ fidei erant. Vult ergo paterfamilias nouissimis dare, quoniam admodum ut primis, denarium salutis, quoniam licet ei facere quod vult in proprijs suis, & arguere eum qui malum oculū habet, propterea quod paterfamilias bonus est. Erunt ergo multi ex nouissimis vocatis primi, & quidam primorum nouissimi. *Nā & multi vocati sunt, pauci autem inueniuntur electi.*

Theophilactus in 20. cap.

Matth.

Denarium operariorum quale sit.

Vesperum est consumatio, in fine autem dici & consumatione accipiunt omnes suum denarium, qui est Spiritus sancti gratia, trasformans hominem ad suū exemplar, & faciens diuinæ naturæ participem; plus autem laborauerunt, qui ante Christi aduentum, eò quod tunc nondū erat mors soluta, neq; diabolus contritus, sed adhuc vivebat peccatum. Nos autem, gratia Christi per baptismum iustificati, virtute

Accipimus, ad vincendum aduersarium nostrum iam deiectum & occisum à Christo. Et iuxta priorem interpretationem, qui iuvenes credidere maiorem laborem habent, quàm hi qui in senectute ad fidem accesserunt. Adolescens enim pondus iræ & æstum concupiscentiæ gestat, certans cum affectionibus. Senex autem in tranquillo est: attamen omnes nos, donum Spiritus sancti assequimur. Docet igitur nos parabola, quod in senectate etiam licet respicere, & Regnum cælorum assequi. Hæc enim vndecima hora est. Non inuident autem Sancti his, qui ex quo accipiunt charitatem; sed ostendit hic, quod tæta & talia sunt bona, quæ dantur iustis, ut & inuidiam excitare possint.

Beda lib. 4. in Samuel.

cap. 30.

Perfecta de prædonibus victoria, David æque eos, qui lapsi subriterant, cum his qui pugnauerunt, spoliis parte ditauit. *Non gloriatur sapiens in sapientia sua. Non omnia possumus omnes. Nūquid omnes Apostoli? Nūquid omnes Prophetae? Nūquid omnes Doctores. Nūquid omnes virtutes. Nūquid omnes gratias habet curationū?* Attamen omnes in eiusdē Dñicæ vineæ cultura diuerso tēpore laborātes, vnū eundē que sunt vitæ denarium, in contemplananda summi Regis imagine percepturi.

Ierm. 9.

2. Cor. 12. 28.

Hieronymus in Matth. li. 3.

cap. 20.

ET Simul considera, quod in iusticiam patrisfamilias, quā in vndecimæ horæ operarijs, omnes pariter accusant, in se ipsis nō intelligunt. Si enim iniquus est pater

paterfamilias: nō in vno iniquus est, sed in omnibus, quia non sic laborauit tertiæ horæ operarius, quomodo ille qui prima hora est missus in vineam. Similiter & sextæ horæ operarius: minùs laborauit tertiæ horæ operario, & non sextæ horæ operario: Omnis itaq; retro vocatio gentibus inuider: & in Euangelij torquetur gratia: vnde & Saluator concludens parabola: *Erūt (inquit) primi nouissimi nouissimi primi: Quod iudæi de capite vertantur in caudā, & nos de caudā vertamur in caput. Amice, non facio tibi iniuriam. Legi in cuiusdā libro: amicum istum, qui increpatur à paterfamilias. Primæ horæ operarium, protoplastum intelligi, & eos qui illo tempore crediderunt. Nonne ex denario, &c. Denarius figuram habet Regis. Recepisti ergo mercedem, quā tibi promiseram: hoc est, imaginem & similitudinem meam: Quid quæris amplius? Et non tam ipse plus accipere, quā alium nil accipere desideras, quā si alterius consortio minuatur premij meritum? Tolle quod tuum &c. Iudæos intellige, non gratia, sed opere, saluatos. Qui enim fecerit eam, viuet in ea. Vnde dicitur ad eum: *An oculus tuus nequam, &c.* Id ipsum sonat & illa Lucæ parabola: vbi maior filius minori inuider, & non vult eum recipi pœnitentem, & patrem accusat iniustitiæ. Et vt sciamus hunc esse sensum, quem diximus, titulo parabolæ huius finis quæ consentiunt. *Sic erunt, inquit, nouissimi primi: & primi nouissimi: multi sunt vocati pauci vero electi.**

Hieronymus Damaso.

Solus Deus est, in quem peccatum non cadit: cetera cum sint liberi arbitrij iuxta quod &

A homo ad imaginem & similitudinem Dei factus est, in vtramque possunt partem suam flectere voluntatem, quod si hac sententia non adduceres, saltē illius auctoritate parabolæ commouere, in qua per totum diem operarij mittuntur ad vineam, & in prima hora vocantur. Adam, Abel, Seth: In tertia, Noe, in sexta Abraham, In nona, Moyses: in vndecima, gentium populus, cui dicitur: *Quid hic statis tota die otiosi?* Et illi responderunt. *Nemo nos conduxit.* Quod autem extrema hora nostri sit Saluatoris aduentus, testis est Ioannes Apostolus dicens. *Fratres, nouissima hora est. Etenim sicut audistis, quia Antichristus venit, nunc Antichristi multi facti sunt, propter quod cognoscimus, quia nouissima hora est.* Si hæc displicet interpretatio, sequor quodcūq; duxeris: ita tamē vt eos qui vocati sunt primi iustos esse fatearis. Quod cum obtinuerō, illud inferam: Et quomodo iusti murmurauerunt aduersus patremfamilias, dicentes: *Hi nouissimi venerunt, et vna hora fecerunt: æquales illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei & æstus?* Videntur quidem iuste dicere, non æqualem debere esse mercedem eius, qui prima hora ad noctem vsq; iudauerit, & eius qui vna hora sit labore versatus. Sed ista iustitia habet in se liborem cum alterius inuideat facilitati. Denique, & Dominus oculum arguit in eis inuidentem, dicens: *Amice, an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?* Vnde & ab Apostolo, solus iustus, solus dicitur immortalis: nō quod Angeli sint iniusti & mortales, sed quod ipse sit immortalis & iustus: cui collata vniuersa iustitia, iniquitas inuenitur. Vt autem in hac eadem parabola, quam nunc proposuimus, iniustitiam intelligas cō-

Qua hora fuerit inquit bus Deus ad vineam vocauit vniuersas,

2. Ioan. 12.

Quare Apostolus solus solus homines ita mortales vocat.

omnino inquit mortales sunt homines.

Iudæi de capite in eandem vertuntur gentes de caudā in caput.

Denarius figuram Regis.

2. Cor. 12.

2. Cor. 12.

ductorum, attende paulisper. Qui prima hora cōductus est, plus meretur quā eo, qui hora tertia missus est ad vineam: rursus hora tertiæ operarius, sextæ horæ operarium antecedit: & sextæ horæ, nonæ horæ vincit operariū: quomodo igitur nouissimo omnes in uident, & tandem inter se iustitiā non requirunt? Tu qui hora nona cōductus es, cur inuides ei qui undecima hora missus est in vineam? Quodcumq; responderis, quanuis diuersum asserueris laborem, ut & præmium maius in diuerso labore merearis: eidē apud sextum sententiæ subiacebis. Et tu qui hora sexta conductus es, nouissimo inuides, cur tecum denarium, id est, æqualem consequatur salutem: licet salutis pro labore diuersa sit gloria, eadem de te potest tertius dicere: & de tertio rursus primus. Verum ipsi inter se ob non æqualem laborem & vocationis spatia diuersa, æquale premium libenter accipiunt: in nouissimo non tantum operatio, id est, in gentium salutē discordant & Domino iniuriam faciunt, & sub omnibus parabolis arguuntur inuidiæ. Non ambigo quin inculta tibi nostræ paruitatis videatur oratio, sed sæpe causatus sum expoliri non posse sermonem, nisi quem propria manus limauerit. Itaq; ignosce dolentibus oculis, id est, ignosce dictanti, maxime cum in Ecclesiasticis rebus non querantur verba, sed sensus, id est, panibus sit vita sustentanda, non siliquis.

*Hilarius in Matth. Cap.
none. 20.*

HI Igitur mittuntur ad vineam: Et cum sero esse capisset, donum constitutæ in totius diei

A labore mercedis, primi operarii horis vespers consecutur: Merces quidē ex dono nulla est, quia debetur ex opere, sed gratuitam gratiam omnibus Deus ex fidei iustificatione donauit. Verum secundum insolentiam populi, iam sub Moysē contumacis, hinc murmur operantium est, hinc gratuita mercedis inuidia est, quod sine longi laboris difficultate & sub æstus nomine non longē in eos zabolici instinctus calore flagrate, idem præmium reddebatur operantibus: sed idē quod apud homines impossibile est, possibile est apud Deum, mercedem legis optime, & inculpabiliter custoditæ donum gratiæ per fidem credentibus primis ex nouissimis largiatur.

Bernardus, super canticis.

Serm. 14.

C **O** Leuē effusum nomen tuum. Sed ob exuberet quo ad huc & perueniat usq; in oram vestimenti, in me utiq; omniū nouissimo atque indignissimo de vestimento tamen. Nā & ego mihi illud de maternis vberibus tanquam paruulus in Christo iure profecto pietatis efflagito. Quod si murmuret homo, cui de bonitate oculus nequam est, Domine responde pro me. De vultu tuo iudicium meum prodeat, & non de supercillio Israel. **D** Imò responde pro te, & dic calumniatori, tibi quippē calumniatur, quod tribuas gratias. Dic proinde illi: Volo & huic nouissimo dare similiter. Displicet Phariseo. Quid missitas? Ius meum voluntas est iudicis. Quid iustius ad meritum, quid ad premium ditius. An non licet ei quod vult facere? Mihi quidem misericordia, sed tibi minime iniuria fit. Tolle quod tuum est &

Ex fide iustificationem De^o gratiam de d. nobis.

Cantic.

Nemini iniuria misericordia nouissimis

Matth. 20.

Psalms. 62.

Vade,

Psal. 62.

Vade, si decreuerit saluare & me, quid tuperdis? Exaggera quantun uis merita, & ex tolle sudores: *Melior Domini misericordia super uitas.* Fateor non sustinui pondus diei, & æstus, sed iugum suauē, & onus leue, pro beneplacito patrisfamilias porto. Opus meum vix vnius est horæ, & si plus, præ amore non sentio. Iudæus proprias exercitet vires mihi probare libet, quæ sit voluntas Domini bona, & beneplacens & perfecta. Ex ea sane operis ac temporis damna mihi refartio. Ille pacto cōventionis, ego placito voluntatis inito: ordo & non ad insipientiam mihi. Nam vita in voluntate eius. Ille mihi reconciliat patrem, ille hæreditatem constituit, etiam cumulationi gratia symphonie, & cūtus & epularum, ac totius exultationis familiaris, celeberrima gaudia suscitatur mihi. Si indignatur frater meus senior ille, qui hædū comedere mauult cum amicis suis foris, quam mecum in paterna domo vitulum saginatum: responde

Lucæ. 15.

A bitur illi: *Epulari, & gaudere oportet quia filius hic meus mortuus fuerat, & reuixit, perierat, & inuentus est.* Adhuc Synagoga foris epulatur cum amicis suis dæmonibus, quibus satis placet, quod hædum peccati insipiens deuorat, trāsglutians, & reponēs atq; quodammodo locutans, sibi illud in ventre fociordie & insipientiæ suæ, cum contemnēs Dei iustitiam, & suam volens constituere dicit, se non habere peccatum, nec morte egere vituli saginati, mundam si quidem instāq; ex legis operibus se reputās. At verò Ecclesia scisso velo occidentis littere in morte verbi crucifixi, audacter ad eius penetralia præeunte spiritu libertatis irrumpit, agnoscitur, placet, sortitur æmulæ locum, sit sponsa, fruatur in præceptis amplexibus, & in calore spiritus Christi Domini, cui confricatur in hærens, stillante ac fundente vndique sui oleum exultationis, hoc illa præ participibus suis excipiens ait: *Oleum effusum nomen tuum.*

Ibidem.

Synagoga
cū amicis suis
dæmonib⁹ ad
huc epulatur.

DOMI

Hilarius in Genes. Ca.
v. 20. Igitur inuenitur ad vi-

DOMINICA SEXA- gesimæ.

Euangelium. Lucæ. 8.

Emturba plurima conueniret, & de ciuitatibus pro-
perarent ad Iesum, dixit per similitudinem. Exiit qui
seminat, seminare semen suum: & dum seminat, aliud
cecidit secus viam, & conculcatum est, & volucres cali come-
derunt illud, &c.

Chrysostomus, homi. 4. super A
Genes. tom. 1.

Vestra causa huc conueni-
mus, vt vitas emendetis, &
in virtute proficiatis. Itaq; vitæ
emendatione curate, ne quis nos
forte accuset quod frustra labore-
mus; nascatur & crescat in vobis
triticeum spirituale. Nempè gra-
tia, & nō ex quatuor seminis par-
tibus, tres nobis pereant, quemad-
modum contigit huic seminato-
ri, spero & confido potius Deo iu-
uante, & vobis etiam continentibus,
non ita nobis contingere. Quod vt
facilius fiat imploremus supernam
gratiam, &c.

Bonauentura, super Luc.

Impletum est hodie illud Esaie:
Fluent ad Deum omnes gentes. Et il-
lud, omnes gentes seruiunt ei. Dicit
autem omnes gentes: quia nulla
extitit natio, ex qua ad eum non
venirent. Talis erat eius fama præ-
dicationis, ac vitæ sanctissimæ.
Ceterum, qui à doctrina esse de-

bet secundum vtilitatem, vel ne-
cessitatem audientium, ideo
proposuit in hac parabola qua-
tuor differentias teluris, siue au-
dientium.

Diuus Bernardus.

O Genus humanum, quam mul-
ta in te seminata sunt, & quam
letissimum quidem semen; quam
atrocissimū erit supplicium, si ta-
le semen negligatur: seminavit in
te sanctissima Trinitas, Angelos,
Apostolos, Martyres, Confesso-
res, Virgines. Seminavit, siue mi-
sit Pater Filium, quando exiit se-
minare semen suum: vide tu quan-
tum profuit mundo; tempus hu-
ius seminationis; seminavit Spi-
ritum sanctum in cordibus Apo-
stolorum, cum aparuerunt: *Disper-
ta lingua tanquam ignis.* Semina-
runt in nobis Angeli defensiones
suas & protectiones. Apostoli ite
quando: *In omnem terram exiuit so-
nus eorum.* Tum Martyres semina-
runt suis illis animis inuictis, &
constantibus. Præterea Confes-

*Quare pro-
posuit Chri-
stus quatuor te-
luris differen-
tias.*

*Trinitas semina-
uit in te.*

*Variæ semina-
tiones in humana
natura à Deo in-
staurata.
Aclor. 2. 3.
Psalm. 44.*

*Triticum spi-
rituale, spi-
ritus sancti gra-
tia est.*

*Esa. 2.
Psalm. 71.*

fores, iustitiæ, perpetuo rectam tenentes semitam. Virgines item castitatem ipsam profeminarunt. Patriarchæ denique initio exempla immortalia obedientiæ, &c. Vt Abraham, Isaac, &c.

Theophilactus in 18. cap.

Luca.

*Quare per
parabolas
Christus lo-
quutus sit.
Psal. 77. 2.*

Nunc tandem euenit, quod Nolim Dauid in persona Christi dixit: *Aperiā enim* (inquit) *in parabolis os meum.* Loquitur itaque per parabolas Dominus, propter multa. Nempe, ut attentiores reddat auditores, & excitet illorum mētes ad inquirendū de his, quæ dicta sunt. Solent enim homines curiosius inuestigare de his quæ dicta sunt obscurius, manifesta autem negligere, & ut indignè nō intelligat quæ abstrusius sunt dicta, atq; propter multa alia in parabolis loquitur. *Exiit igitur seminans.* Hoc est. Filius Dei exiuit de Patris sui sinu, & ab abscondito, & conspicuus factus est. Quis autem exiuit? Is qui semper seminat. Filius enim Dei, nō cessat semper seminare in animabus nostris. Nō enim solum quando videtur docere, sed & per mundum istum, & per ea quæ quotidie facit erga nos, seminat in nostris animabus bona semina. Exiuit autem non ut agricolæ occidat, vel agrum exutat, sed ut seminet. Sæpe enim egreditur, agricola & propter alia, non solum ut seminet: *Sed exiit ut seminet semen suum.* Proprius enim est eius sermo, doctrina, & non alienus. Prophetæ enim quicūque dixerunt, de Spiritu dixerunt, & non ypropria. Vnde & dixerunt: *Hæc dicit Dominus,* Christus verò propriū habet semen, idcirco nō dicebat docens: *Hæc dicit Dominus: sed ego di-*

A *co vobis.* Semināte autem illo, hoc est docente; *Aliud quidem cecidit circa viam:* non dixit quod proiecerit seminans: sed quod illud ceciderit. Nam qui seminat, seminat & docet, sermo autem cadit in audientes. Hi autem inveniuntur esse, vel via, vel petra, vel spinæ, vel terra bona. Cæterum discipulis interrogantibus parabolam, dicit Dominus: *Vobis datum est scire Regni Dei mysteria,* hoc est, vobis quærentibus, ut discatis. *Omnis enim qui petit accipit.* Reliquis verò, qui sacramentis indigni sunt, obscura dicuntur, & existimāt se videre quidem, *sed non vident: & audiunt quidem, sed non intelligunt:* atque hoc in illorum bonum, ne enim magis condemnentur, quod cognita mysteria spreuerint, idcirco ab illis ea Christus abscondit, qui enim cognoscit & cōtemnit, grauiora meretur supplicia.

Math. 7. 8.

*Hieronimus in Mat-
thæum.*

Et Locutus est eis multa in parabolis dicens. Turba non vnius sententiæ est, sed diuersarum in singulis voluntatum. Vnde loquitur ad eam in multis parabolis, ut iuxta varias voluntates, diuersas reciperent disciplinas. Et notandum, quod non omnia locutus sit eis in parabolis, sed multa. Si enim dixisset omnia in parabolis absque emolumento populi recessissent. Prespicua miscet obscuris, ut per ea quæ intelligunt, prouocentur ad eorum notitiam, quæ non intelligunt. *Ece, exiit qui seminat seminare.* Iesus erat, deus domi versabatur, loquebatur discipulis sacramenta: Exiit ergo de domo sua, qui seminat verbum

Quare nō omnia, sed multa in parabolis sit locutus Christus.

*Filius Dei se
per seminat
in animabus
nostris.*

*Christus enim
propriū habet
semen, idcirco
nō dicebat docens:
Hæc dicit Dominus:
sed ego di-*

bum Dei, ut seminaret in turbis. Significatur autem sator iste qui seminat, esse Filius Dei & Patris, in populis seminare sermonem. Et simul obserua hanc esse primam parabolam, quæ cum interpretatione sua posita sit. Et caendum est, ubicumque Dominus exponit sermones suos, & rogatus à Discipulis intrinsecus disserit: ne vel aliud nec plus quid vellimus intelligere quam ab ipso expositum est. *Quadam ceciderunt secus viam, & venerunt volucres & comederunt, &c.* Hanc parabolam ad comprobendam hæresim suam Valentinus assumit: tres introducens naturas, spirituales, animales, atque terrenas: cum hæc quatuor sint, una iuxta viam: alia petrosa: tertia plena spinis: quarta terræ bona. Differimus parumper interpretationem eius cum discipulis, volentes secrete audire quod dicitur.

Gregorius morali expositione in Job. lib. 26. in cap. 35.

cap. 13.

QUOD docet nos super iumenta terræ, & super volucres cæli erudit nos. Nam sicut iumentorum vocabulo, signatur vita hominum, carnis adhuc motibus subditorum, ita appellatione volucrum figuratur elatio spirituum superbiorum: ut per iumenta quidem terreni homines, per volucres vero dæmonia designentur. Unde cum semina Dominus iuxta viam diceret cecidisse, subiungit: *Venerunt volucres cæli & comederunt ea:* nimirum per volucres signans aereas potestates. Sancti autem viri, quia nec infima hominum exempla appetunt, nec rursus de moniaca subtilitate falluntur: &

A super iumenta, & super cæli volucres virtute eruditionis excrescunt. Super iumenta enim terræ edocti sunt: quia quicquid inimis potest ambire, despiciunt. Super volucres quoque cæli eruditi sunt: quia omnes immundorum spirituum insidias comprehendunt. Super iumenta terræ edocti sunt, quia nihil in hac vita quod præterit, querunt. Super volucres cæli eruditi sunt: quia potestates aereas, quas adhuc per carnis infirmitatem tolerant, iam vitæ meritis calcant: Paulus iam super iumenta terræ edoctus erat dicens: *Multi enim ambulant.* Et paulo post.

Quorum finis interitus; Quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt. Nostra autem conversatio in cælis est. Et rursus super volucres cæli eruditum se noverat, cum dicebat: *Nescitis, quoniam*

C *Angelos iudicabimus?* Sub se iumenta cernebat, quia videlicet in terra adhuc positus calcabat mores hominum, qui in infimis conuersabantur. Et rursus, volatum volucrum meritorum dignitate transcendebat: quia subiturus cælestia, iudicaturum se Angelos non ignorabat. In illis immundorum infima, in istis superbiorum summam calcabat.

Chrysostomus in posteriori expositione in 13. c. Matt.

Homil. 31.

SICUT gaudet medicus, quando ad eum ægrotantium multitudo profectitur. Sicut lætatur Rex, quando eum magni exercitus manus armata circumdat: sic exultat Sacerdos, quando eum audientium populus magnus auscultat. Et ideo ascendit in nauem, ut audiret eum populus, & videret. &

Dd visus

*Valentini er
get tres na-
turas penit.*

Philip. 3.

1. Cor. 6.

*Volucres qua-
les.*

simile.

Deus ibi est,
vbi iustitia
eius colitur
vbi nō abest?

visus delectaret auditum, & auditus visum. Et docebat in parabolis dicens. *Exiit seminator seminare.* Non de loco ad locum transmutans, sed voluntate. Nec enim venit vbi non erat, nec relinquit unde egressus est: quia Deus vbi que est, preter vbi esse noluerit. Aut certe ideo exiuit, quia ibi est Deus, vbi iustitia eius colitur; vbi autē iustitia eius non est, nec ipse est ibi. Et qui infra iustitiam suam sunt, intus sunt: qui autem extra iustitiam eius sunt, foris habentur. Propterea quam diu sunt in cælis, vbi omnes sunt iusti, intus erat; veniens autem in mundum, qui totus extra iustitiā erat Dei, foras exiuit, vt ipsum faceret intus. Quoniam ergo omnes gentes, Dei iustitiam contemnentes, debebant sub potestate diaboli; ideo exiuit, vt plantaret iustitiā in mundo, vbi non erat prius propter peccata ipsorum. *Exiit qui seminat, seminare.* Non sufficit ei dicere. *Seminare* exiuit: sed addidit. *Exiit qui seminat, seminare:* vt ostenderet, quia non erat nouus seminator, nec modò ad hoc opus primum accesserat: sed hoc semper habuit in natura, vt semper seminare. Ipse enim à principio generis humani totius scientiæ semina ipsa seminavit in natura. Ipse est qui per Moysen, semina præceptorum legis seminavit in populo. Ipse est qui loquens in Prophetis, non solum præsentium seminavit correctiones, sed etiam notitiam futurorum. Ipse exiuit vt in corpore constitutus, & per se ipsum diuina seminare præcepta. *(Et quedam ceciderunt secus viā.)* Quæ est via? Mundus iste, per quē omnes transeunt, qui nascuntur. Via enim & peregrinatio, & transitus est omnibus, qui & à Deo exierunt, & ad Deum festinant. *Vn-*

Deus semper
fuit semina-
tor per Pa-
triarchas &
Prophetas.

Mundus est
via.

A de & Propheta dicebat: *Quoniam incola sum apud te in terra, & peregrinus sicut patres mei.* Sicut ergo viator in via nihil sollicitus est, nisi quod necessarium habet ad vsum: ita & homo in hoc transitu mundi nihil debet esse sollicitus, nisi quod opus habet ad vsum. Qui autem suam spem ponit in mundo, & delectatur in eo, est similis homini desperato, qui nō habet neque patrem, neque domum, neque familiam, ad quam festinet: sed in quocunque loco inuentus fuerit, ipse locus domus eius est. Quæ est ergo terra secus viam? Homo secundum istum mundum viuēs, qui omnia ea sapit quæ mundi sunt, & nihil quod Dei est, sed hoc solū diebus ac noctibus cogitat, hoc concupiscit, quod pertinet ad benè manducandum & bibendum, & spiritus corporis exercendā. Ex his enim omnia mala nascuntur. Propter cibum enim & potū auaritia fiunt, furta, violentiæ, per iuria; ex auaritia autem inuidiæ & contentiones: ex inuidiā autē maliloquia & detractiōes, & inimicitia & iniuriæ; ex inimicitijs manifesta ira, rixæ, cædes, homicidia, iudicia & ex libidine autem fornicationes, adulteria, masculorum concubitus, foeminarum inuasiōes. Talibus si loqui volueris de spiritualibus rebus non intelligunt verbum, nec sentiunt verbi dulcedinem. Nec enim est possibile vt inter tantas amaritudines viciōrum sentiantur dulcedo sermonum. Sicut qui in magnō vase aceti modicā guttam mellis immisceat, etiam mel perdit; & acerbitas aceti non mutatur: sic homini in hac malorū multitudine constituto, si colloquutus fueris iustitiæ verbum, & verbum perdis, & ille non temperatur in concupiscentiam munditia-

Psalm. 38.

Simile

vs iustitia
vbi nō abest?
Terra secus
viā homo est

Inter viciōrum
amaritudines
dulcedinem
verbi Dei ga-
stare nequit

Superior
Simile

lium

hum rerum. Nec enim habet bonum in se. Nam homo illud concupiscit, quod iam habet expertum in se, & scit esse bonum. Ecce si ostendas leoni viridem herbam, aut campum bene florentem, non excitas eum in concupiscentia, quia non habet hoc in natura, ut herbas manducet: & contra si ostendas boui carnes, non concupiscit, quia non est bovis natura, ut manducet carnem: sic & homini mundiali, si de bono cælesti loquaris, non excitatur in concupiscentia boni. Sed quemadmodum si pluvia super lapidem cadat, desuper quidem sudat, ab intus autem siccus est, quia non descendit humor in eum: sic & tali homini, quando loqueris, verbum Dei, tantummodo verbum sonus verbi desuper percutit aures eius carnales in cor autem eius nihil descendit. Et merito, iacentia super lapidem semina verbi rapiunt volatiles dæmones. Dic mihi cuius culpa est, rapientium dæmonum semina, aut hominum durorum non abscondentium ea in sulcis pectoris sui? Puta non esse culpam rapientium dæmonum. Ille enim latro qui parietem perforat in secreta domus parte ingreditur: qui autem inuenit foris expositum & proiectum, quomodo quasi latro culpetur? Sic & diabolus si poterat introire in secreta pectoris tui, ut à te nolente raperet verbum, bene culparetur: nunc autem quod à te neglectum est contemptum, hoc ille diripit. Denique sciens Propheta hominum abscondentium esse culpam, dicebat: *In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.* Si ergo absconderis verbum in sulco pectoris tui, germinat tibi timorem, timor liberat te à peccato. Si au-

tem foris eum in superficie carnalium aurium dimiseris, quomodo timor tibi germinatur? Si autem timor in te natus non fuerit, quomodo saluus fies, cum sit scriptum: *Timor Domini, expellit peccatum?* Qui autem sine timore est, non potest iustificari.

Chrysost. in priori expositione in duodecim cap. Matt.

Homil. 45.

QUARTA pars sola saluata est, nec vniuersa æqualiter, sed magno quodam interiecto discrimine. His verbis copiosissime omnibus pietatis doctrinam propositam esse ostendit. Nam quemadmodum agricola seminans non discernit campum, ut in altera parte seminet, in altera vero minime, sed ubique proicit semina: eodem ipse modo Saluator noster, non diuitem, non pauperem, non ingeniosum, aut rudem, aut fortem, aut ignauum, aut diligentem, aut desidem, discernit: sed omnibus, quanuis non ignoret futurum exitum, pietatis doctrinam commendat. Si certe licuit ei dicere: *Quid oportuit me facere, nec feci?* Et Prophetæ quidem tanquam de vinea de populo loquuntur. *Vinea enim facta est,* ait, *dilecto: & vineam de Aegypto transtulit.* Ipse autem tanquam de semine: unde significat facilius, atque maturius nunc homines obtemperaturos, & fructum confestim daturus. Quando autem audis exiisse seminantem, ut seminet, non idem iterari putes. Sapius enim egreditur seminans ad aliam quoque rem, quam ad seminandum: puta ut nouales scindat, ut perniciosas herbas amputet, ut vepres euellat, aut tale quid aliud faciat.

Dd 2 Ipse

Quidam
sunt qui
verbum
non con-
cupiscit.

Quidam
vero Dei
verbum
non con-
cupiscit.

Simile.

Psalm. 118.

Eccl. 1. 1
Timor Dei
necessarius
ut iustifica-
mur.

Psalm. 118
Psalm. 118

Esai. 45
Psalm. 79

Non est pascu-
minantis, sed
terra susci-
pientis semē
perijt.

Sagina ma-
los etiam pis-
ces comple-
ditur.

Ipse autem ad seminandum egres-
sus est. Cuius igitur causa, die
(quæso maior pars seminis amis-
sa est? Non seminantis quippe cau-
sa, sed suscipientis culpa terræ,
hoc est propter reluctantem, at-
que repugnantem animam. Sed
cuius rei gratia non dixit quod
inertes ac desides otio semina,
corruerunt, diuites delitijs me-
suerunt: molles atque ignaui per-
diderunt? Noluit acerbius repre-
hendere, ne in desperationem
immitteret: sed conscientia audiē-
tium, atque prudentia huiusmo-
di examinationem reliquit: non
autem semen solummodò, ve-
rùm etiam sagemam hoc passam
esse inuenies. Multa enim illa
quoque incommoda tulit. Hac pa-
rabola discipulos docuit & exer-
cuit, ut & si plures eorum, qui
prædicationem Apostolorum sus-
cepturi erant, perderentur, non
caderent animis, cum id etiam
in Domino atque magistro pa-
riter factum recordarentur: ne-
que tamen ipse, quanvis ita id fu-
turum non ignoraret, semina
proijcere neglexerit. Sed quo-
modo, inquires, credendum est,
in vepribus, & in lapide, & in
via prudentem hominem semi-
nare? In agris certè, & in semi-
nibus, quæ terræ traduntur, stul-
tè factum videretur: in animis
autem atque doctrina probè at-
que laudabiliter. Non enim abs-
que crimine agricola illud face-
ret, cum non sit possibile, lapi-
dem, aut viam, aut vepres in ter-
ram bonam mutari: inanimes
autem hominum non ita. Possi-
bile enim est, ut lapis in terram
fertilem conuertatur, & ut via
non conculcetur, nec prætereun-
tibus cunctis proposita incoar-
sed in vberes agros traducta, nec
vepres emittat, & semina foueat.

- A** Nam nisi hoc possibile, imò ve-
rò facile esset, nec certè semi-
nasset. Quod si hæc præterea mu-
tatio in omnibus facta non est,
non seminantis culpa, sed audien-
tium in obedientia id contigit.
Nam ipse quidem diligenter eis
semina tradit. Si verò illi corru-
perunt accepta, inculpabilis om-
nino est, qui tanta benignitate
in omnibus equaliter vtitur. Nos
verò illud etiam intelligimus,
B quia non est vna perditionis via,
sed multæ magnoque inter se dis-
iunctæ intervallo. Nam qui via
significantur, hi negligētes sunt,
atque otiosi. Qui lapidi conse-
runtur, hi sunt pusillanimes, qui
solum per infirmitatem labun-
tur. Quod enim in petrosa loca
cecidit, hic est, inquit, qui ver-
bum audit, & accipit cum gau-
dio: sed quoniam non habet ra-
dicem, in tempore credidit, &
persecutione veniente, scanda-
lum passus est. Omnes audien-
tes veritatis verbum, & non in-
intelligentes, quoniam à cordi-
bus eorum perniciosus diabolus
rapit quod seminatum est: hi om-
nes viæ conferuntur. Non est au-
tem æquale nulla tribulatione,
atque vexatione deficere, & ten-
tationibus victum succumbere.
qui autem vepribus atque spinis,
similes sunt multo magis cæte-
ris, omnibus peccare videntur.
D Quare ne quidem talem nos pa-
tiamur, diligentia, magnitudine
animi, & iugi memoria semina
obducamus, rapere ipsa diabolus
potest, sed nos possumus facere
ne rapiantur. Arescunt plerum-
que semina, sed non exusta calo-
re. Non enim æstibus calefacta,
exaruisse dixit, sed quia radicem
non habebant. Suffocantur spi-
nis, quæ audiuiamus, non quidem
ipsarum spinarum culpa, sed eius
qui

Audientium
culpa omne
semen nostrum
fructum produ-
cit.

Diabolus se-
men rapere
potest, sed nos
possumus fa-
cere ne ra-
piat.

qui crescere eas permittit. Potes enim, dum modo velis, pernicio-
sa hæc germina sentium incide-
re, ac diuitijs laudabiliter uti.
Ideò nec seculum dixit, sed soli-
citudinē seculi, nec diuitias, sed
diuitiarum fraudem: non ergò re-
bus causam, sed menti corruptæ
atque animo tribuamus. Possu-
mus enim ita ditari, vt non de-
cipiamur: & in hoc seculo sic cō-
uersari, vt harum rerum curis nō
submergamur. Duo quippè vitia
inter se opposita in diuitijs sunt.
Alterum quod incendit sollicitu-
dinem, & offuscat curis: Alterum
quod meliores delitijs reddet.
Rectè autem dixit fraus atque de-
ceptio diuitiarum: quippè cum
nihil aliud in delitijs sit, præter
deceptionem: nomina enim so-
la sunt in illis de rebus posita.
Nam cum voluptas & gloria, cū
ornatus & pompa, horumque si-
milis, phantasmata quædam sunt,
nullam rem verè continentia.
Quando igitur perditionis mo-
dum primò exposuit de agro fe-
raci, postremo mentionem facit,
docens, quod desperandum non
sit, sed spem salutis per pœniten-
tiam esse retinendam: hoc enim
possibile est, adiectis perditio-
num modis ad hunc salutiferum
modum traduci. Sed cur, si fer-
tile territorium est, & agricola
vnus & eadem semina, alijs cen-
tum, alijs sexaginta, alijs tri-
ginta producit? Certè hoc pro-
pter ipsam terræ naturam, cum
discrimine, ac differentia hæc
prodeunt. Ita non agricola, ne-
quē seminum causa, sed terræ cō-
ditione non naturaliter instita,
sed voluntate constituta, maior
atque minor progressio fit. Mi-
sericordia verò eius, atque be-
nignitas, hic quoque apparet, cū
non vnā ab omnibus, mensu-

*Nil præter
deceptionem
in delitijs in-
uenitur.*

*Dei miseri-
cordia hic ap-
paret.*

A ram efflagitet: sed primò ita li-
benter recipiat, vt secundos non
eiciat, & tertijs locum præbeat.
Quæ omnia dixit, ne sequentes
ipsum putarent ipsam audien-
tiam ad salutem sufficere. Sed
cur nam, inquit, nullam aliam
malignitatem mentionem facit,
nihil de amoribus, nihil de va-
na glória, nihil de alijs complu-
ribus? Cum dixerit, sollicitu-
do seculi istius, & fallacia diui-
tiarum, omnia comprehendit.
B Viam autem & lapidem adiecit,
vt ostendat, non esse satis pecu-
niam contemnere, sed oportere
alijs etiam virtutibus operam da-
re. Quid enim prodest, si diuitijs
non seruis, ignauus autem atque
molis sis? Quid etiam si cum sis
generosus, pigritia & contemp-
tu nihil audeas, nihil contemnis?
Nō enim vnare ad salutem opus
est, sed primum oportet exquiri,
tē audire atque perdiscere, deinde
de magnitudinem animi adhibe-
re. Accedit, quod omnis pecu-
nia contemnenda sit, & seculari-
um rerum cura eicienda: ac,
ideò audientiam primò posuit. Quo
modo quidē ea in primis op² est.
Quomodo enim credent si non audient?
Nos quoque ipsi, quomodo quæ
facienda sunt perdiscemus, nisi
prædicantibus diligenter atten-
damus? Fortitudinem animi, ac
diuitiarum contemptum subiūxit.
C Hæc attente audientes, vndeque
nos ipsos diligenter muniamus,
firmas in profundum iacentes, ad
seculares res omnes parafacien-
tes. Quod si illa faciemus, alia ne-
gligemus, nihil nobis confert ad
salutem. Quid enim refert, si cum
hoc veshillo modo perdaris? Quid
interest, si non diuitiarum frau-
de, otio, aut non otio, sed pusil-
lanimitate corumparis? Sic &
agricola, quocumque modo se-

solimæ

*Alam ton
apilink
-moun a luy
abom*

Roma, 10.

Simile.

*Quot mala
ex diuitijs.
Gule incom-
moda.*

mina peritura pariter lugeat. Non ergo consolatur te magis quia hoc modo quam illo perdaris: sed acerbè dolendum est, quocumque modo deprimaris. Crementus vepres, quæ prædicationem suffocant, sciunt id probe diuites, quoniam non ad hæc solum, sed nihil etiam ad aliud valent: nam cum voluptatibus seruiant, etiam ad res ciuiles inutiles facti vilipenduntur; quod si ad illas multo ergo magis ad cælestes. Duplex enim peccatis cogitationes suas inuadit, deliciarum putredo, & curarum magnitudo: quorum vnumquodque ad subeundum nauigium sufficit. Si verò ambo concurrant, atque conueniant, quanti (proh dolor) fluctus, quanta tempestas concitantur? Nec mireris, si nomine spinatum delitias appellauit. Tu enim harum turbatione superatus non sentis: sed qui procul inde absunt, non ignorant quam vehementius omnibus stimulis pungant ciborum delitiæ, ac multo magis quam nulla sollicitudo tabefaciant animam, acerbissimos dolores tam animæ quam corpori inferentes. Non ita certè curis homo sauciatur, vt voracitate. Itaque quando aurium, quando capitis dolores atque tinnitus, quando stomachi subuersio, cæteraque huiusmodi hominem occupant: non ne omnium stimulorum puncturas hæc superant? & quemadmodum acutæ vepres vndecunque capiuntur, atque constringuntur, manus eruantur: eodem modo delitiæ pedibus, manibus, capiti, oculis, omnibus similiter membris officiant: steriles etiam sunt, nullum quemadmodum vepres fructum producentes ac multo magis quam cætera pene omnia ho-

anim

A minem conficiunt. Delitijs enim senectus citius subrepat, delitijs sensus, obtunduntur, delitijs cogitatio detardatur, citius mens tenebris obducitur, corpus dissoluitur, maioris stercoris copia reconditur quasi atque reponitur: ita ex in genti afflictionum aceruo, nauigio nimium oneribus oppresso, crebra contingunt naufragia. Quid enim (respondet quæso) ita pingue corpus efficere studes? An vt te ad immolandum ducamus, an vt mensæ immolatum apponamus? Aues certè pingues ad saniozem dietam inutiles sunt. Adeo mala deliciarum lasciuiæ est, vt irrationalibus quoque pestifera sit. Nam vt volucres saturitate nimia & sibi & nobis inutiles efficiuntur: superfluitates indigestæ, ac putridæ humidior à pinguedine oriuntur: quæ verò animalia non copiose aluntur, sed quasi ieiunantia mediocri victu simul & labore exercentur. Hæc animalia tam sibi sanitatem seruant, quam nobis accommodiora sunt. Quare qui his vescuntur, sani viuunt: qui verò illis pinguioribus ventres voraciter replent, illis similes efficiuntur, tardi, & ad ærotandum aptiores facti, & strictiora sibi vincula comparantes. Nihil certè ita corpori nostro repugnat & obest, vt satietas: nihil ita rescindit, & suffodit ipsum, atque corrumpit, vt luxuria quæ amentiam atque stoliditatem ipsorum inde maximè quispiam admirabitur: quia neque ita sibi parcere volunt, sicut vtribus cæteri. Nam qui vna huc & illuc traducunt, nolunt nimium vtrius implere ne distenti, rumpantur: isti verò erumnosum ventum neque vtrius quidem dignitati condonent, sed distendant, & replent vsque

usque ad fauces, usque ad nares, usque ad aures duplicem hinc spiritum & porri, animal dispensanti facientes angustiam. An idcirco tibi fauces factæ sunt, ut usque ad os vino atque cibo, & alijs corruptionibus te impleas? Non idcirco (crede mihi) sed principaliter ut orando canas ad Deum, & diuinas Scripturas sacro ore perlegas, & proximis oratione consulas. Tu verò ad hoc ministerium nunquam, aut rarissimè, faucibus vteris, sed per totum vitæ spatium voracitatis insanæ subijcis seminituti. Et quemadmodum si quis citharam aureis fidibus coaptatam in manum sumeret, & cum illam concinnè pulsare deberet, stercore atque cæno ipsam indignè deturparet: similiter hi quoque faciunt. Stercus autem non alimentum, sed delicias & intemperantem illam voracitatem appellauit. Quod enim necessitatem in comedendo excedit, id non alimentum, sed pestis est; alius enim sola ad cibos recipiendos facta est, os enim, & fauces, & lingua non ad comedendum solum, sed ad quoque maiora creata sunt. Venter autem, atque stomachus non ad recipiendum simpliciter cibum, sed ad moderatè recipiendum factus est. Quod manifestat, cum vehementer repletionè grauatur, non modò reclamando nobis, sed ulciscendo, & vltima supplicia inferendo. Nam primum pedes acrius punit, quibus ad praua symposia & ad incontinentes epulas reducimur. Deinde manus, que superflua ministrarunt, acrius ligat: in plerisque autem distorsione os, oculi & caput, dolore vexati sunt. Et quemadmodum seruius, quando supra vires quicquā impositum est, domino impuden-

A tius maledicit: sic & venter nimium plenus, præter dicta membra mentem & cogitationem plerumque corrumpit. Quod mirifica dispensatione dixerim diuinitus factum, vel si sponte moderatorem viuendi contempnis normam, saltem inuitus, quoniam videas tantum ex saturitate tibi imminere periculum, modestius viuere coneris. Hæc igitur probe tenentes, fugiamus delicatas ciborum apparationes, quæ in voracitate inducunt. Curæ nobis moderatio magna sit, ut & corpore bene valeamus, & animam ab omni languore liberemus, ut futuram beatitudinem consequamur, gratia & misericordia Domini nostri Iesu Christi, &c.

Beda in Marcum, lib. 2.

capit. 4.

C **E** T DICEBAT illis in doctrina sua: Audite. Ecce exiit seminans ad seminandum. Ipse Dominus, in sequentibus hanc parabolam exponens, semen esse verbum Dei, seminantem verò se ipsum asseuerat. Quod verò dicit, quia exiit seminans ad seminandum, nobis quarendum reliquit. Exiit ergo seminans ad seminandum, quia Dominus de sinu Patris egrediens, venit in mundum, ac verbum veritatis, quod apud Patrem vedit, humano generi, vel per se ipsum, vel per eos quos instituit ipse seminavit: iuxta quod in eius laudibus dicit Abachuc. *Existi in salutem populi tui, ut saluos facias Christos tuos*, id est, eos, quos vocatione spiritus tui cōsecrare actus sancti nominis participes facere dignaris. Vel certè exiit ad seminandum, cum post vocatam ad fidem suam patrem

Venter nimium plenus mentem corrumpit.

Mar. 19.

Exiit ad seminandum.

Abachuc. 3. 17

Utilitas in
moderatione
sibi.

Simile.

Simile.

Synagogæ electam, ad collectionem quoque gentium gratiæ suæ dona diffudit: quod ipsum etiam suo itinere designavit, post prædicationem domi habitam ad mare docturus exijt. Denique in domo prædicās quosdam ob blasphemix suæ scelus irremissibile deseruit: quosdam ob devotionē pietatis matrem suam & fratres appellavit. Quod differentiam manifestè Iudææ Gentis exprimit: in qua multi rebelles Domino, nonnulli sunt Divina adoptione condigni. *Et dum seminat aliud cecidit circa viam, & venerunt volucres & comederunt illud.* In Euāgelio Lucæ: ita de hoc semine scriptum est: *Aliud cecidit secus viā, & conculcatum est, & volucres cali comederunt illud.* Quæcumque ergo Dominus in hac parabola exponere dignatus est, pia fide suscipienda sunt. Quæ verò tacita nostrę intelligētix dereliquit, æque pia intentione perquirenda ac perstringenda sunt breviter. Semen quod circa viam cecidit, duplici læsura disperijt, & ab itinerantibus (scilicet conculcatum) & à volucris raptum. Via ergo est mens malarum cogitationum meatu trita atque arefacta, ne verbis semen accipere ac germinare sufficiat: atque ideò quicquid boni seminis vicinia talis viæ contigerit, perijt, quia improbo cogitationis transitu conculcatum à dæmonibus rapitur. Qui recte volucres cali, siue quia cælestis spiritualisque sunt naturæ, siue quia per aera volitant, appellantur. *Aliud cecidit verò super petrosa, ubi non habuit terram multam, & statim exustum est: quoniam non habebat altitudinem terræ. Et quando ex ortus est sol exarsit, & eo quod non haberet radicem exaruit.* Et huius mysterium Dominus

A exposuit. In qua videlicet expositione discimus, quia nequaquā ipsæ res in vna eademque significatione semper allegoricè ponantur. Namque petram duritiā proteræ mentis, terram lenitatem animæ obedientis, solem dicit feruorem persecutionis sæuitis: cum ipse alibi solem in bono ponat, dicens fulgere iustos in futuro quasi solem in Regno Patris eorum, & instructura domus spiritualis fodiendum in altum, terram eijciendam, & petram in fundamento doceat esse locandam, hoc est, ab immo cordis sinu cogitationes terrenas expurgandas, & fortitudinem fidei inuictæ pro his in fundamento bonorum operum inferendam esse maneat. In hoc ergo loco altitudo terræ quæ competenter exulta semen verbi debuerat excipere, probitas est animi disciplinis cælestibus exercitati, atque ad auscultandum obediendūque diuinis eloquijs regulariter instituti. Petrosa verò loca, quæ tenui cespice cōtecta, susceptū semine citò germinare quæūt, sed vim radicis figendæ non habent, illa nimirum sunt præcordia, quæ nullius disciplina studijs erudita, nullis tentationibus emollita, dulcedine tantum auditi sermonis, ac promissis cælestibus ad horam delectantur, sed in tempore tentationis recedunt: quia cum momentaneam cælestis oraculi dulcedinem in se sibi austeritati prætendunt, quasi locus semini sancto deputatus, magnam lapidum congeriem pauca terræ humo cooperiunt. Quæ ideò ad fructum peruenire iustitiæ non valent, quia parum in eis inest desiderij salutaris, quod semen vitæ concipiat, & multum inest duritiæ nocentis, quod fructui

*Hæc verba
semper in se
magnum con-
tinent myste-
rium.*

*Facta Domi-
ni parabola
quoque suc-
cunt.*

fructui salutis obstat. *Et dicebat.* *Qui habet aures audiendi audiat.* Quoties hæc admoniuncula, vel in Euangelio, vel in Apocalypsi Ioannis interponitur, mysticum esse hoc quod dicitur, atque ad audiendum dicendumque salubre insinuat. Aures enim audiendi, aures sunt cordis, & sensus interiores, aures obediendi & faciendi quæ iussa sunt. *Illis autem qui foris sunt in parabolis omnia sunt, ut videntes videant, & non videant, audientes audiant, & non intelligant: ne quando conuertantur, & dimittantur eis peccata.* Notandum in his Domini verbis, quod non solum ea quæ loquebatur, verumetiam quæ faciebat parabolæ fuerunt, id est rerum signa mysticarum, cum dicuntur illis, quibus in parabolis omnia fiebant, neque quæ videbant, neque quæ audiebant ad intellectum potuisse perducere. Quid enim obstatet intuentibus, ne ea quæ viderant eius facta vel itinera intelligerent, si non his aliquid amplius quàm carnis oculis patebat spiritualiter velet intelligi? Illis ergo, qui foris sunt, neque appropinquant pedibus Domini ut accipiant de doctrina eius, in parabolis omnia sunt, & facta (scilicet) & verba. Saluatoris: quia neque in his quæ operabatur virtutibus, neque in eis quæ predicabat arcanis, eum cognoscere Deum valent: ideoque ad remissionem peccatorum, quæ per gratiam fidei ipsius obtinenda est, non merentur attingere. Hi autem sunt, qui circa viam, ibi seminatur verbum, & audierint, confestim venit Sathanas & auferit verbum quod seminatum est in corde eorum, &c. In hac Domini expositione omnes eorum, qui audire quidem verba salutis

A potuerunt, sed ad salutem peruenire nequirent, distantia comprehenditur. Sunt namque qui verbum, quod audiunt, nulla fide, nullo intellectu, nulla saltem tentandæ utilitatis occasione percipere dignantur. Quorum indisciplinatis ac duris cordibus mandatum verbum confestim immundi spiritus quasi viæ tritæ volucres semen eripiunt. Sunt qui auditum verbi & utilitatem probant, & desiderium gustant, sed ne ad id quod probant perueniant, alios huius viæ aduersa terrendo, alios prospera blandiendo retardant. Quorum primos Dominus terræ petrosæ, secundos comparat spinosæ. Excipiuntur sanè Gentiles, qui ne audire quidem verba vitæ merentur. Nec mirum videri debet, quare spinis diuitias comparauerit Dominus, cum illæ pungant, istæ delectent. Recte enim spinæ vocantur: qui cogitationum suarum puncti-
B bus mentem lacerant. Et cum vique peccatorum pertrahunt, quasi inflicto vulnere cruentant: sed & exceptis vitiorum puncti-
C bus, diuitiarum cupido plurimum mentem deaſtat, ac securum esse non finit. Cum enim quisque sollicitus inuigilat, quo ordine siue arte ea quæ nondum habet acquirat, quærursum providentia ea quæ iam acquisierat conseruet, quæ denique gloria ac dignitate acquisitorum copia perfruatur: quantis necesse est & misera mens per horas singulas curarum stimulis exulceretur? Vnde aptè Dominus in expositione spinarum appellaturus diuitias, præmisit ærumnas dicens. *Et alij sunt qui in spinis seminantur*, hi sunt qui verbum audiunt & ærumnæ seculi, & deceptio diuitiarum, & circa reliqua concupiscentiæ introeuntes suffo-
cant

cant verbum: & sine fructu efficitur. *Ærumna* (inquit) *seculi & exceptio diuitiarum*. Quæcumq; enim superuacuuus diuitiarum decipit appetitus, necesse est mox curarum ærumna continuarum comitans, siue etiam præcurrens, affligat. Quid enim ærumnosius illis, qui quante plus habent, tanto plus egent, & minus ipsis sibi habere videntur? Iuxta quod Philargyris illudens ait. *Crescit amor numi quantum ipsa pecunia crescit*.

Quantoque feliciores, non solum appetitu verarum diuitiarum, verum etiam ipso contemptu falsarum qui se esse veraciter fatentur, *tanquam nihil habentes & omnia possidentes*? Bene autem cum dixisset, & ærumna seculi, & exceptio diuitiarum, addidit. Et circa reliqua concupiscentiæ. *Præcipit enim scriptura. Concupiscens sapientiam, serua mandata, & Deus præbebit illam tibi*. Et iterum dicit. *Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis eius cupit nimis*. Cui contra, qui neglecta sapientia, mandatis que Domini contemptis, circa reliqua concupiscens aberrat, nec fructum accipere sapientiæ, nec ad gaudium potest veræ beatitudinis attingere. Suffocant enim huiusmodi concupiscentiæ verbum, quia importunis cogitationibus suis guttur mentis stranguant. Et dum bonum desiderium intrare ad cor non sinunt, quasi aditum status vitalis necant. Cui iusto iudicio contingit, ut quantum circa reliqua concupiscit, tantum longè absit ab illo pauperum spiritu desiderio, quo cupiunt dissolui, & esse cum Christo. Quin

A potius timeret miser quod re vera euentum est ei, dissolui ab hac vita & esse cum diabolo. *Et hi sunt qui super terram bonam seminati sunt qui audiunt verbum & suscipiunt, & fructificant, vnum triginta, vnum sexaginta, & vnum centum*. Terra bona, hoc est, fideliselectorum conscientia, omnibus terræ nequam prouentibus contraria facit, quia & commendatum sibi semen verbi libenter excipit, & exceptum

B inter aduersa ac prospera constanter ad fructus vsque tempora conseruat. *Fructificat autem & facit vnum triginta, & vnum sexaginta, & vnum centum*. Triginta videlicet, cum fidem sanctæ Trinitatis electorū cordibus insinuat. Sexaginta, cum perfectiorem docet bonæ operationis. Nā quia in senario numero mundi ornatus expletus est, recte per hunc

C bona operatio designatur. Centum, cum in vniuersis quæ agimus, quærenda nobis in Regno cælesti præmia demonstrat. Centum namque, quæ computando in dexteram transferuntur, rectè in significatione ponuntur perpetuæ beatitudinis. Siquidem triginta & sexaginta in leua adhuc manu continentur, centum transeunt ad dexteram. Quauis enim magna sit fides, quæ nobis cognitionem nostri cōditoris reuelat, magna sint opera, quibus fides ne sit otiosa cōsummat, in hac tamen ambo sunt vita necessaria. Præmium verò fidei & operationis quæ per dilectionem

exercentur, in futura est vita sperandum.

TEXTVS.

Iuuenalis.
Quæcumque plus diuitiarum habet
tantum minus habere videtur.

2. Cor. 6. c.

Ecl. 1. D.
Psalm. 111.

Hæc verba
sunt in
textu
originali
et in
omnibus
codicibus
et in
omnibus
impressionibus
et in
omnibus
codicibus
et in
omnibus
impressionibus

Triginta.
Sexaginta.
Centum.

Et centum in
dexteram.

TEXTVS.

ET aliud cecidit super petram, & natum aruit, quia nō habebat humorem.

Cyrrillus in Ioannem. lib. 4. capit. 29.

A Chrysost. in posteriori expositione in c. 13. Matth. hom. 31.

Apostolorum fides.

MIRABILIS fuit Apostolorū fides, feruentissimus iste confessionis modus; eximia & singularis prudentia non enim vt rudes retrō abierunt, nec vt leues absq; re aliqua inducti sunt ad credendum, sed multis signis facti certiores, quod verborum vitæ plenus esset Christus, quia cælestem prædicaret doctrinam, verè crediderūt. Sanè quando non ita firmata est fides, quoniam radicem non habet, citò ex animo solet euolare, semini illi similis, quod in lapidem cecidit, & quia radices iacere non potuit, facile fuit exiccatum. Lapidem enim hic ænigmatice, duram mentem, quàm Dei doctrinā vsque ad interiora non penetrat, appellauit qualem & habuerunt, & habent Iudæi, ac ideò per Prophetam eis dicitur, *Dirumpe corda vestra, & non vestimenta vestra.* Nam quemadmodum aratro præseindēdos esse agros prius agriculturę legibus docemur, quā semina eis credatur; sic arbitror antequā fides nobis credatur, corda nostra desiderio eius cōminuēda sunt. Cognouisse igitur firmiter discipuli dicunt, quia ipse sit Christus fili⁹ Dei, Sapienter verò nimium, & credere, & cognoscere ad viuū hæc duo verba conducen-
tes dixerūt. Non enim quia credimus, rationem omnino cōtemnimus, sed conamur poti⁹ aliquā, vt in speculo & ænigmatice cognitionem habere.

Lapis iste quid?

Ioc. 2.

QUADÀ autē ceciderunt super petrosam. Petra autē in se duas habet proprietates naturæ, fortitudinis, & duritiæ. Ideò homines aut propter conscientiam fidei petra dicuntur, aut propter duritiā cordis. Ideò Propheta dicit; *Et auferam ab illis cor lapideum.* Quid ergo terra? Intellectus carnalis, & non rationalis, super animam duram & fidelem. Nam intellectum bonum multi habent secundum naturam, animā autem fidelem, non multi. Quia intellectus hominis est ex Deo, anima autem fidelis ex voluntate. Sunt ergo homines, quibus si locutus fueris de gloria sanctorum, & de beatitudine gloriæ Regni cælestis, statim gaudent audientes & delectantur: quoniam sapientes, secundum naturam, etiam facile suscipiunt verbum, sed ne credas gaudio eorum, carnaliter enim gaudent, & carnaliter delectantur. Sciunt enim naturaliter, quia bonum est Regnum vel lumen. Ideò cum audierint lumen Sanctorum, quasi de lumine gaudent. Sciunt etiam naturaliter, quia bonum est Regnum cæleste, quasi de audito Regno letantur, & non ideò credunt: quia sic est quomodo letatur, anima autem eorū non credit. Sed dices: Quomodo gaudere poterant, nisi crederent? Hoc ipso enim quod gaudent, credunt, ideò credunt. Non est ita: omnis enim qui credit verum est quod gaudet, non tamen omnis qui gaudet,

Duplex petre proprietates.

Ezech. 36.

Quid in nobis & gaudeat, & credat.

gaudet, credit. Nam quod gaudet in nobis, sensus est rationabilis, quod autē credit, spiritus animæ, qui non in gaudio, sed in sollicitudine, & compunctione cordis cognoscitur. Quoniam non omnis qui gaudet, & credit. Tuo te docebo exemplo. Ecce cū tibi exposuero de gloria Sanctorum, de iocunditate paradyſi, gaudes & exultas: si tamen non habes carnalem intellectum, iam captum & induratum in malis, & quasi terra secus viam. Sed si dixerō tibi. Vide qualis sit iocunditas Sanctorum: *Ergo vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & hæc omnia possidebis.* Ecce non facis, sed tristis recedis, sicut adoleſcēs ille à Christo. Nō ergo credidisti firmiter de quibus gaudebas. Ecce cū tī homines quāta pōdera auri dant, vt comparēt dignitatē, & eū gaudio magnō dāt, & sine dubitatione dant, vt cōparent, & multum sibi quæstum putant, si inuenerint cui dent, & putant se iam inuenisse, cū dederunt. Et amplius dico. Si suā pecuniam non habuerint, aliunde mutuum tollūt, & cum gaudio dant. Quare? Quia credunt omnino dupliciter se inuenturos esse quod dederunt. Et si vere credebas futura, quæ audis, quare non dabas simpliciter in terra, vt centuplum inuenires in cælo? Quomodo non dabas temporalia, vt inuenires æterna? Si dixerō tibi. Abstine te à delitijs, & ieiuna, non facis, quia nō credis. Si tædiantī, id est, agrotā. tī tibi medicus dixerit. Abstine te ab hoc, sub audis, quia nō credis te sanādū, si seruaueris; & frequenter illud ampli⁹ amas quod amarū mā lucanſq; vteris, & vincis desideriu ventris ob desiderium sanitatis, multo magis ieiunare poteris si credideris iocunditatē illam futurā. Tu ergo, qui propter Deum,

A quomodocumq; viuere cōtentus non est, si euenerit res, de qua iocundē viuere non poteris: quomodo propter Deū poteris corporales sustinere dolores? Qui nec elemosynas de rebus tuis dare cōtentus es? Quomodo amissionem substantiæ tue propter fidē poteris sustinere? Ideo facta tribulatione aut persecutione propter verbum Dei scādalizaris. Nā non solū in persecutionis tribulatione, prorsus tu scādalizatus es in Christo, B sed etiā in tribulatione omnium aduersitatū. vt putā, si tibi amittē charorū aut dānum fererem, aut corporalis infirmitas cōtigit, statim scandalizaris, & dicis q̄. Propheta ad tuā consolationē dixit, & vt nec tu scādalizatus sic dicas: *Ecce ipsi peccatores & abundātes in seculo obtrinuerunt sibi diuitias, & dixi: Ergo sine causa iustificauit cor meū, & laui inter innocētes manus meas.* Quoniam cū meliora suscipere debuim, tunc cōtingerunt peiora. Ille & ille in omnibus iniquitatib⁹ voluitur, & floret in filijs, & abundat in rebus, & lætatur in sanitate. Et qualis est iustitia Dei? Et non cōsideras, quod qui ad bellum transmittitur, ad gloriā paratur, & cui tentatio imponitur, correptio ostenditur ei. Si videris autem mortalitatem frequēter fieri super terram, aut famem, aut gladium, statim scandalizaris, & dicis. Patres nostri idola coluerunt, & semper in bonis fuerūt, & nos ex quo Christū colere expimus, nāquā nos bona sequuntur. Et non cōsideras, quia illorum prosperitas, non fuit remuneratio Dei, sed contēptio? At nostra aduersitas nō est ira Dei, sed admonitio. De illis enim dictū est: *Vir insipiens non cognoscit, & stultus non intelligit, cum exurentur peccatores sicut fenum.* Et quid addidit? *Vt intereant in sculum*

Exemplum.

Mar. 10.
Luc. 18.mutuollosq;
2. 101

statim in tribulationibus scandalizamus.

I. I. 72.

I. I. 72.

I. I. 72.

Prosperitas Gentium non fuit Dei remuneratio sed contēptio.

Nostra aduersitas non est ira Dei sed admonitio

Psalm. 91.

culum

Psalm. 88.

culum seculi. De suis autem quid dicit? *Visitabo in virga iniquitates eorum, misericordiam vero meam non dispergam ab eis.* Si videris aliquem tumultum Ecclesiæ tuæ, statim scandalizatus dicis. Ne forte nō sit hæc vera Ecclesia apud hæreticos sed illic sit veritas vbi floret potestas. Et non intelligis, quod à Deo diligitur, hoc à diabolo expugnatur: quod autem à Deo contemnitur: hoc à diabolo quasi proprium in pace custoditur. Iudea quandiu fuit Dei hæreditas, nec diabolus cessabat eam expugnare, suadendo ad idola, nec Deus cessabat eam castigando, & reuocando ab idolis custodire: postquam contempta est, quasi pars diaboli facta, manet in requie. Quoniam ergo multi non solum propter persecutiones, sed etiam extra persecutiones, scandalizantur de verbo: ideo supra non solum dixit, facta autem persecutione: sed etiam, in tribulatione.

Augustinus in Psalm. 90.

NON timebis à timore nocturno: à sagitta volante per diem: à negotio per ambulante in tenebris, à ruina & demonio meridiano. Duobus quæ supra dixit, redduntur duo quæ infra dixit: nō timebis à timore nocturno: à sagitta volante per diem: & propter timorem nocturnum, à negotio per ambulante in tenebris, & per sagittam volentem per diem: à ruina & demonio meridiano. Quid est timendum in nocte, & quid in die? Cum quisque ignorans peccat, tãquam in nocte peccat: cum autem sciens peccat, tamquam in die peccat. Duo ergo illa leuiora, ipsa sunt grauiora, quæ repetita sunt. Intendite, vt diligenter hæc si Dominus annuerit exponatur vobis, obscurum est enim, & erit magnus

A fructus si intellexeritis. Tērationem, quæ fit in ignorantibus leuissimè timorē nocturnū appellauit. Et tērationem quæ fit leuissimè in scientibus, sagittam volentem per diem appellauit. Quæ sunt leues tērationes? Quæ non sic instant, nō sic urgent, vt cogant, sed possunt cito declinata transire. Eadē rursus fac grauiora: si persecutor instet, & vehementer terreat ignorantes, id est, nondum firmos in fide, nec scientes quod ad hoc sunt Christiani, vt futuram vitam sperent, cum cœperint terreri de malis temporalibus, putant quod deseruit illos Christus, & sine causa sint Christiani. Non norunt enim, vt dixi, quia ad hoc sunt Christiani, vt præsencia superent, & futura sperent, inuenit illos negotium perambulans in tenebris, & capit eos, sunt autem quidam, qui nouerunt se ad futuram spem vocatos, quia quod nobis promisit Deus, non est de ista terra, non est de ista vita, quia istæ omnes tērationes tollerandæ sunt, vt illud accipiamus, illud acquiramus, quod nobis promisit Deus in æternum. Norunt ista sed quando cœpit persecutor instare vehementius, agitare minis pœnis tormentis, aliquando cædunt, & scientes tanquam indiem cadunt. Quare autem in meridie? Quia multum feruet persecutio. Maiores æstus dixit meridiē. Attendat hoc charitas vestra de scripturis me probantem. Quando de seminante dicebat Dominus: *Quia exiit seminans seminare, & aliud cecidit in via, aliud in petrosa, aliud inter spinas,* dignatus est ipse exponere similitudinem. Et cum venisset ad petrosam, hoc ait: *Hi sunt qui audiunt verbum, & ad horam gaudent ad verbum, & in tribulatione, quæ fit propter verbum continuo scandalizantur.*

Quid

Quid timendum in nocte & in die.

Ignorans in nocte peccat, scias vero tãquam in die peccat.

Ad hoc Christiani sunt præsencia superent futura spernent.

Quid enim dixerat de his qui exierant in petrosis? *Ex orto sole, inquit, aruerunt, quia non habebant altam radicem.* Hi sunt ergo qui ad horam gaudent ad verbum, & cum persecutio facta fuerit, propter verbum, arescunt. Quare arescunt? Quia non habebant firmam radicem. Quæ est radix? Charitas. Hoc enim dicit Apostolus: *Vt in Charitate radicati, & fundati.* Quomodo enim radix omnium malorum est cupiditas, sic & radix omnium bonorum est Charitas. Nostis hoc, & sæpe dictum est. Sed quare volui hoc commemorare? ut intelligatis Psalmum, quia dæmonium meridianum, propter æstum vehementis persecutionis positum est: sic enim Dominus dicit. Ortus est Sol, & aruit herba, quia radicem non habebat. Et exponens nobis, quid est à sole arescere herbam, dixit. Quia persecutione facta non manent illi in fide, quia altam radicem non habebant. Rectè hic intelligimus dæmonium meridianum, persecutionem vehementem, qualis fuit illa persecutio, aliquando, fratres, commemorem, unde Dominus liberauit Ecclesiam suam, dignetur attendere charitas vestra. Primò quòd Imperatores & Reges seculi putauerunt se persequendo tollere posse de terra nomen Christi, & nomen Christianorum, iusserunt ut quisquis se confiteretur Christianum, feriretur. Quicumque noluit feriri, negavit se Christianum, sciens quod malum faceret, peruenit ad illum sagitta volans per diem. Quicumque autem non curauit præsentem vitam, sed certus sperauit futuram, declinauit sagittam volantem per diem, confessus est se Christianum, percussus carne, liberatus

A est spiritu, expectare cœpit positus apud Deum, inquiete, etiam redemptionem corporis sui in resurrectione mortuorum. Euasit autem tentationem illam, à sagitta volante per diem. Ergo quicumque se confessus fuerit Christianum, feriatur. Quomodo sagitta volans per diem facit? Nondum erat dæmonium meridianum flagrans, vehementi persecutione, & faciens magnos æstus, etiā fortibus. Audite enim quid secutum sit. Cum vidissent inimici quod multi festinarent ad martyrium, & tanto plures crederent in Christum, quanto plures patiebantur, dixerunt apud se. Nos occisuri sumus genus humanum, tot millia qui credunt in hoc nomine? Si occiderem⁹ omnes, prope nulli in terra remanebit. Cœpit feruere Sol, cœpit feruere æstus. Audite enim quid iusserint. Quomodo autem iusserant? Quicumque confessus se fuerit Christianum torqueatur, & tandiū torqueatur, donet neget se esse Christianum. Comparete sagittam volantem per diem & dæmonium meridianum. Sagitta volans per diem, quid erat? Qui se confessus fuerit Christianum feriatur. Quis fidelis eam mortis celeritatem non declinaret? Ille autem qui se confiteretur Christianum, non occidatur, sed torqueatur, donet neget, sed si se negauerit, dimittatur, dæmonium meridianum erat. Multi ergo non negantes, in tormentis deficiebant: tandiū enim torquebantur, donec negarent. Perseuerantibus autem in non negando Christum, quid facturus erat gladius? Vno ictu occidendo corpus, animam ad Deum mittendo hoc faciebant diuturna tormenta. Sed quis tandem inueniretur qui duraret aduersus tantos & tā

longos

Ephes. 3.

Radix malorum omnium cupiditas: & bonorum charitas.

1. Timet.

Ad hoc
ex quo in
quodam
modo
dicitur
quodam

Sagitta volans
per diem quid

longos cruciatus? Multi defecerunt. Ego credo illi defecerunt, qui de se præsumperunt. *Qui non habebant in adiutorio altissimi, & in protectione Dei cali.* Qui non dixerunt Domino: *Susceptor meus es tu,* qui non: *Sub umbra alarum eius sperauerunt.* Sed viribus suis multum deederunt. Deiecti sunt à Deo ut ostenderet illis, quia ipse protegit, ipse temperat tentationes, ipse tantum venire permittit, quantum potest ferre qui venit. Multi ergo ceciderunt à dæmonio meridiano.

Gregorius lib. 34 Moral.
in 41. cap. Job. 6.

Job. 42.

Varie soles
significatio-
nes in scrip-
tura

Sapient. 9.

Apocal. 12.

Matth. 23.

Sub ipso erunt radij solis. In Scriptura enim sacra, cum figurate sol ponitur, aliquando Dominus, aliquando persecutio, aliquando de re qualibet, manifestæ visionis ostensio, aliquando autem intelligentia sapientium designatur. Per solem quippe Dominus figuratur, sicut Sapientiæ libro perhibetur, quod omnes impij in extremo die iudicii cognita sua dominatione dicturi sunt. *Errauimus à via veritatis, & lumen iustitiæ non luxit nobis, & sol non est ortus nobis.* Ac si aperte dicant. *Interit nobis luminis radius non refulsit.* Vnde & Ioannes ait. *Mulier amicta Sole, & Luna sub pedibus eius.* In Sole verò illustratio veritatis; in Luna autem quæ mensuris suppletionibus deficit, mutabilitas temporalitatis accipitur. Sancta autem Ecclesia, quia superni luminis splendore protegitur, quasi Sole vestitur, quia vero cuncta temporalia despicit, Lunam sub pedibus premit. Rursum in Sole persecutio designatur, sicut in Euangelio meritas dicit, quod nata sine radicibus semi-

A na orto Sole aruerunt, quia videlicet verba vitæ in corde terrenorum hominum temporali momento virentia, superueniente persecutionis ardore siccantur. Rursum, in Sole, manifestæ visionis ostensio designatur, sicut Propheta Dominum cunctorum oculis apparentem denuntiat dicens: *In Sole posuit tabernaculum suum.* Ac si diceret: Humanitatis alium præ sacramentum, in lumine manifestæ visionis ostendit. Et sicut eidem Propheta diuina voce per Natham dicitur. *Tu fecisti in abscondito, ego verò faciam verbum istud in conspectu omnis Israel, & in conspectu solis.* Quid enim per conspectu solis, nisi cognitionem insinuat manifestæ visionis? Rursum, Solis nomine, sapientium intellectus exprimitur, sicut in Apocalypsi scriptum est: *Quartus Angelus effudit phialam suam in Solem, & datum est illi æstu afficere homines & igni.* Phialam videlicet in solem effundere, est persecutionis supplicia, viris sapientiæ splendore fulgentibus irrogare. Et datum est illi ut afficeret homines æstu & igni: quia dum sapientes viri cruciatibus victi, male agendi errore tanguntur, illorum exemplo persuasi, infirmi quippe temporalibus desiderijs in arescunt. Ruinæ namque fortium augmenta præstant perditionibus infirmorum. Quia in Sole acumen sapientiæ designatur, per comparisonem quoque à Salomone dicitur. *Sapientis ut Sol permanet, stultus ut Luna mutatur.*

Psal. 18.

2. Reg. 12.

Apocal. 16.

Ecclesiast. 28.

Origenes Periarchon, lib. 3.
capit. 1.

SED assumamus etiam de Euangelij, horum quæ diximus similitudines, ubi refertur esse quedam

Petra hec anima humana est.

dam petra habens paruam & exiguam terram, in quam si ceciderit semen citò memoratur exoriri, sed cum exortum fuerit: quoniam radicem non dedit, in profundum ascendente sole aestuari dicitur, & arefcere, quod exortum est. Quæ utique petra sine dubio, pro anima posita est humana, pro sua negligentia indurata, & propter malitiam saxea effecta. Nulli enim à Deo cor lapideum creatum est, sed per malitiā vnicuique & inobedientiam, cor lapideum fieri dicitur. Hic ergò, si quis increpet agricolam, quare non citius semina super terram petrosam iecerit, pro eò quòd viderat ad eam terrā petrosam accepta semina velociter germinalisse: Vtique respondebit agricola, & dicet. Quia iccirco tardius semino terram istam, ut possit semina, quæ suscepit, retinere. Expedit enim huic tali terræ, ut posterius seminetur, ne fortè citius seminante segete summa tenuis solis fronte eam producens, solis aestibus obuiare non possit. Nonne rationi & peritiæ acquiescet agricola? Et quod prius sibi videbatur inconsequens, rationabiliter factum probabitur. Ita ergò Deus vniuersæ creaturæ suæ peritissimus agricola, dissimulat & differt in aliud sine dubio tempus hæc quæ nobis videntur citius debuisse cōsequi sanitatem, uti ne superficies eorum magis quàm interna curentur. Si verò quis nobis ad hoc obijciat: quare ergò quædam semina cadunt etiam super terram petrosam, id est, duram aliquam & saxeam animam? Dicendum ad hoc, quia ne hoc quidem absque diuinæ dispensationis fieri prouidentia potest, quia nisi per hoc cognosceretur quid condemnationis habe-

A ret temeritas auditis, & persecutionis improbitas, non utique cognosceretur, quid esset utilitas erudiri per ordinem. Et inde fit, ut cognoscat anima vitium suū, seque ipsam reprehendat, ac consequenter se culturæ reseruet ac tradat, id est, ut videat sibi prius vitia rescanda: tūc deinde ad instructionem scientiæ veniendum. Quia ergò sicut innumerabiles sunt animæ, ita & mores earum atque proposita, diuersique singularum motus, & appetentiæ & incitamenta, quarum varietatem humana mens considerare nullatenus potest: idè soli Deo ars & scientia, & potentia dispensationis huiusmodi reliquenda est, qui solus noscere potest, & remedia singulorum, & curationum tempus metiri. Ipse ergò qui solus (ut diximus) agnoscit singulorum mortalium vias, quæ via etiam Pharaonem adducere deberet, ut per ipsum nomen suum nominaretur in vniuersa terra, pluribus plagis antea castigatum, & vsque ad Moysen maris adductum. In qua submersione non utique putandum est finitam esse erga Pharaonem prouidentiam Dei; non enim quia demersus est, continuo etiam substantialiter interiisse putandus est. In manu enim Dei, & nos & sermones nostri, & omnis prudentia atque operum disciplina est, sicut scriptura dicit. Verum hæc pro viribus nostris disseruimus, capitulum scripturæ discutientes, in quo dicitur, Deus indurasse cor Pharaonis, & pro eo quod dictum est: Cui ergo vult miseretur, & quem vult indurat.

Philippus Presbyter, lib. 1. in Iob. cap. 8.

IN principio, inquit, felicitatis suæ peccator prospere agere vide-

Felicitas humana lubrica est.

Iob. 8. 17.

videbitur, sed non permanebit, herbæ virenti similis, repentina iocunditas. *Super acervum petrarum, radices eius densabuntur.* Quoniam radices spei eius non inter ræ bonæ soliditate, vt fructus patientiæ afferantur, defiguntur, sed super acervum magis petrarum coarctabuntur, non habendo illic vitæ humorem moriturus utique, prius ariditate sic cabitur. Secundum hunc sensum, qui in hac continentia loci istius est, & Dominus in Evangelio ait, cum de tribulationibus minùs fidelium loqueretur: *Orto autem Sole astuauerunt, eo quod non habebant radicem aruerunt.* Et exponit discipulis quid esset, quod superius per parabolam dixerat. *Qui autem super petrosa seminatur, hic est, qui audit verbum, & continuo cum gaudio suscipit illud; non habet autem in se radicem, sed est temporalis.* Facta autem tribulatione, & persecutione propter verbum continuo scandalizatur. Et inter lapides commorabitur. Metaphorici infideles, & duri cordes, hoc loco possunt intelligi. Inter quos quisquæ peccator connumerabitur vitæ similitudine coequalis, qui Deum, vt stolidi metalla, nō sentiunt. Aut certe lapides peccata nominavit, de quibus Prophetam, cum doceret populum, ait. *Et lapides de via projicite, id est, de via conversationis factæ auferre peccata.* Si absorberit eū de loco suo, negabit eū & dicet. *Non novi te.* Cū hinc de mūdi istius loco, quod est de hac vitā transferendus ad loca squalida inferorum absortus fuerit, quod legimus Dathan, & Abiron, postea in eremo contigisse: dignus utique conspectu Dei esse negabitur cuiquæ diceretur: *Non novi te.* Sicut in Evangelio ait. *Et tunc dicā illis, quia non novi vos.* At locus hominis, di-

Lapides pro in tractabilibus accipim

Ierem. 50.

Iob ubi sup.

A cipoteft, & qualitas conuersationis, vbi vel vitæ genere vel mente consistit.

Theophylactus in Lucam.

cap. 7.

TRES Hic ordines eorum sunt, qui non seruātur: nam ij qui secus viam nevtiquam suscipiunt sermonem. Sicut enim via conculcata, & lutulenta, semen non suscipit, eoquod dura sit, ita & obdurati corde sermonem non suscipiunt etiam audientes, non attendunt enim. At qui per petram intelliguntur, suscipiunt quidem, sed præinfirmitate humana marcescunt. Tertij sunt qui cum audiuerunt & suscepunt, præcuris vitæ huius suffocantur. Igitur tres quidem partes eorum sunt qui pereunt, vna autem eorum qui saluantur. Ita pauci quiddam sunt qui seruantur plures autem qui pereunt. Vide item cum de his qui suffocantur, loquitur; quomodo non dicat, quod præ diuitijs suffocantur, sed præcuris diuitiarum, & sollicitudinibus. Non enim diuitiæ nocent, sed sollicitudines earum. Multi enim magna commoda ex diuitijs percipiunt, illas in pauperum ventres projicientes. Considera quoque, & diligentiam Evangelistæ, quomodo dixerit de his qui saluantur, quod auditum sermonem retineant. Hoc enim dixit propter eos qui per viam intelliguntur, sed diabolus tollit ab eis sermonem, & quod fructum afferant dixit, propter eos qui suffocantur, & qui non perdurant vsque ad finem. Illi enim fructum non afferunt, Ec qui

Non diuitiæ, sed earū sollicitudo nocet.

qui non perseverant usque ad finem. Porro, dicit, *In patientia*, dixit propter eos qui super petram, qui suscipiunt quidem sermonem, non sustinent autem tentationis insidias & comprobantur reprobi. Vides quomodo dixerit de his qui saluantur, quod retineant & fructum faciat, atque id in patientia, & per tria distinxerit eos, ab his qui non retinent, & hi sunt qui iuxta viam ab his qui non perdurant, & hi sunt, qui inter spinas, ab his qui non sustinent tentationis insidias, & hi sunt, qui super petram.

Bernardus in epistolis, epistola. 42.

IAM Verò quod restat de fide non ficta, & item quod ex alio loco in mentem venit. *Fides sine operibus mortua est*: Duo ista mittunt nos ad quandam fidei trifariam diuisionem, ut dicatur fides mortua, ficta, probata. Et mortuam quidem Apostolus diffinit eam esse, quæ sine operibus est, id est, quæ non operatur ex dilectione: quasi non habens animam, ipsam dilectionem, qua vegetetur & moueatur ad opera. Fictam autem, ego illam arbitror vocari fidem, quæ suscepta quidem ex charitate, vita moueri inchoat ad bene operandum: sed non perseverans deficit & moritur tanquam abortiva. Eo utique sensu fictam dixerim nominatam, quo vasa figuli vocamus fictilia: non quia videlicet vtilia non sint quandiu durat: sed quia fragilia cum sint, diu minime durant. De hac fidei fictione, puto illos notari in Euangelio, qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Interroga eos qui dicunt, charitatem à

A quo semel accipitur, nequaquam ultra recedere. At veritas, de quibusdā: *Et hi radices non habent: quia ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt*. Vnde & quò recedunt? Vtiq; à fide, in infidelitatem. Itē quæro. Propterant ne illa fide saluari, an nō poterant? si nō poterāt, quæ iniuria saluatori quæue tentatori letitia, quod hinc recedat, ubi salus non est? Si quidē nec Saluator zelatur, nisi salutem: nec malignus inuidet, nisi salutē. Si autem poterant, quomodo aut sine charitate sunt, quandiu in illa fide sunt: cum sine charitate salus esse non possit: aut desertētes fidem, non etiā deserunt charitatem, cum charitas & infidelitas simul esse non possint? Recedunt ergò quidam à fide, quia veritas asserit, Consequenter & salute, quia Saluator redarguit.

C Inde nos colligimur quòd & charitate, sine qua salus esse non potuit. Et hi, inquit, *radicem non habent*. Nec negat eos habere bonum, sed in bono potius radicatos non esse causatum. Denique sequitur & ait. *Quia ad tempus credunt*. Bonum est, sed utinam duraturum. Non enim qui ceperit, sed. *Qui perseverauerit usque in finē, hic saluus erit*. Non autem durant: *Quoniam in tempore tentationis recedunt*. Beati si interim rapti fuissent antequam malitia mutaret corda eorum.

D Nunc verò, vā pregnantibus & lactantibus in illis diebus: teneros utiq; fetus gestantibus, & de vitā recenti facile in periculis exturbantur. Tales sunt animę parvā adhuc & teneram habētes charitatem, & ob hoc, earum fidem viuam, sed fictam, necesse est in tentatione deficere. *Vasa figuli ait, probat fornax, et homines in istos tentatio*: illos videlicet, qui ex fide viuunt. Iustus, nempe, *Ex fide vivit*, sed ex fide quæ vivat. Neque enim

Luc. 8. 13.

Iacob. 2.

*Trifaria diuisio fidei.
Mortua qualis.*

Ficta.

Mat. 10.

*Sapient. 4. 6.
Mat. 24. 13.*

Eccl. 17.

A. Quidam. 2.

enim quæ mortua est, vitam dare potest. Daemonum fides non adducitur in examinationem, varcia quippè charitate mortua est. *Credunt quidem & contremiscunt, sed timor non est in charitate. Proinde, in labore hominum non sunt & cum hominibus non flagellantur.* Non quòd extinctæ fidei nulla iam debeatur probatio, sed reprobatio. Solam utique iusto, et fidem id est viuorum viam: fornax tentationum suscipit examinandam. Sed non omnium iustitia manet in seculum secu-

Iacobus 2.

li: quoniam sunt qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Qualis sit cuiuscunque fides tribulatio probat. Si cuius deficit (deficit enim cum in charitate non perseuerat,) ficta esse dignoscitur. Si cuius perseuerat, probata & perfecta censetur. Liqueat ex his satis, (ut arbitror) non omnes qui habuerint charitatem, habere & perseuerantiam in charitate. Alioquin, frustra commoneret Discipulos Dominus: *Manete, inquit, in dilectione mea.*

Iodm. 19.

TEXTVS.

ET Aliud cecidit inter spinas, simulq; exorta spina suffocauerunt illud.

Chrysost. in posteriori expositione in 13. cap. Matth. homil. 31.

A Ceciderunt in spinas. Primum dicam, quomodo colitur, ut bene intelligatur, quomodo à vicinis suffocatur seminatum in te verbum. Colis assidue audiendo scripturas, & traditiones Doctorum. Per hoc enim confirmatur in te verbum Dei, & crescit, & satisfacis tibi, quia ita est per omnia, quemadmodum credis. Fructus autem verbi Dei est duplex in operibus bonis, & in confessione fidei. Sed fructus boni operis, graciosior est apud Deum in pace, quam in persecutione: fructus autem confessionis, in persecutione graciosior est, quam in pace: quia in persecutione nemo te discutit, quomodo viuis, sed quomodo credis. Item in pace, nō est labor be-

Verbi Dei duplex fructus.

A ne credere, sed bene vivere: quia pax ipsa corruptrix est pietatis. Vide iam quod sollicitudo diuitiarum frequentare te Ecclesiam non permittit, ut audias scripturas & traditiones Doctorum, ut nutriatur verbum, quod accepisti. Et si venis in corpore, non venis in mente. Et si audis auribus, non audis in corde. Totus autem animus tuus in illis est, de quibus sollicitus es. Opera bona cupiditas diuitiarum te facere non sinit. Quomodo autem sinit te tua facerare, quæ compellit te aliena colligere? Item, si verbum Dei venerit in periculum, tu propter voluptatem diuitiarum, aut quia times perdere quæ habes, aut quæ non habes concupisces acquirere, veritatem fidei tuæ palam nō cōfiteris. Vides quomodo sollicitudo & voluptas diuitiarum, suffocant verbum, & fructificare nō sinit? (Quædam super terram bonam.) Terra autem bona sunt, qui abs-

Ibi est cor vbi est Thesaurus.

Ecce 2 tinent

Terra bona
qualis.

Job. x. & seq.

continent se à diuitijs malis, & secundum vires suas faciunt bona, & est fructus eorum trigessimus. Si autem bona omnia sua contemnant & accedant ad seruiendum Deo, habent sexagesimum. Si autem & infirmitas corporis eis contigerit, & fideliter sustinuerint, habent centesimū, & terra bona est. Nam & Iob ante tentationem trigessimum habuit in facultatibus suis iuste viuendo: post damna substantiæ, & filiorum, sexagesimum post plagam autem corporis, centesimum fecit. Qui centesimum habet, in se sexagesimum & trigessimum habet. Et qui trigessimum habet, sexagesimum non habet. Et qui sexagesimum habet, non etiam centesimum habet. Semper enim maius, quod minus est in se habet inclusum: illud autem quod minus est, maius in se non habet. Ut puta præfectoria potestas, habet in se vicariam, & consulariam potestatem: consularia autem potestas, neque vicariam, neque præfectoriam habet in se potestatem. Ut puta, qui talem fidem habet, ut possit mori pro Christo, ille sine dubio & omnia bona mundi contemnere potest. Nam quomodo sua non contemnat, qui se ipsum contemnit? Nam & ille centesimum habet. Nam qui se & sua contemnit, multo quæ facilius de facultatibus suis partem dat, qui totas facultates suas nihil existimat. Item qui sexagesimum habet, idest, qui diuitias potest contemnere in ieiunio permanere, castè viuere, corporales iniurias sustinere, sine dubio & trigessimum habet. Et qui sciunt sollicitudines seculi, & voluptates diuitiarum, clariùs eas

A contemnere possunt. Qui autem trigessimum habet, idest, qui malum non facit, sed quantum potest bene facit, hoc est enim trigessimum nullo non omnimodo, & sexagesimum habet, idest, non omnimodo potest omnia bona sua contemnere, & omnibus diebus vitæ suæ ieiunare, aut in castitate viuere, aut corporales iniurias pati. Hoc enim sexagesimum est. Ideo Dominus Apostolis quidem, qui sexagesimum poterant, sic dicit. *Vendite quæ habetis & date eleemosynam.* Illis autem qui non poterant sexagesimum, iniungit eis trigessimum, dicens: *Omni potenti te da. Et qui mutuum petit, non auertat ab eo.* Item, qui sexagesimum potest, non omnino & centesimum potest. Quanti sunt, qui & bona sua dimittere possunt, & amissionem rerum suarum patiuntur, & castè viuere possunt, & corporales iniurias sustinere, & illud quod est centesimum timent sustinere? Quot enim confessores post multas iniurias mori timentes lapsi sunt? Sic & homo qui secus viam est, omnia mala in se habet, & lapidosus est, & spinosus. Ille autem qui spinosus est, non omnino lapidosus est. Et ille qui lapidosus est, non omnino secus viam est. Ut puta qui fornicarius est, qui avarus est, qui periurus est, qui fur est, omnino si illi persecutio, aut tribulatio venerit, propter verbum, sine dubio quantum ad hominem scandalizatur, & præuaricatur. Qui enim ante tentationem fidem Deo non seruat, quomodo in ipsa tentatione erit fidelis? Item, qui lapidosus est & spinosus, idest, qui

Luce 14

Idem. 6.

qui ex corde non credit, & est infidelis & vacuus; ita ut nec persecutione, aut tribulatione scandalum patiat: multo magis nec sollicitudines seculares poterat euitare, aut voluptates carnales. Qui enim illic scandalizatur, & præuocatur, ubi intelligit se perire, si fuerit scandalizatus: quanto magis sollicitudines diuitiarum, & voluptatis, non est contentus repellere, in quibus se grauari intelligit, non perire? Nam sollicitudines diuitiarum, & voluptates, profectum impediunt, non faciunt peccatorem. Qui autem scandalizatur in Christo, cadit à Christo. Qui ergo & cadere potest, multo magis impedimentum pati contentus est. Qui autem spinosus est, non omnino & lapidosus est. Sunt enim qui tantam fidem non habent ut diuitias suas & voluptates pronihilo putent, & sollicitudinem earum contemnant, & magis diligant cælestia quam terrena: tamen si tentatio venerit, non recedunt à Christo, propter timorem perditionis. Nam & si mundum contemnere non fuerint contenti, vel quia non, qui antea desiderabant magnificari apud Deum, tamen à Christo recedere non sunt ausi, quia timent perire. Ideo si necessitas venerit, frequenter & bona sua dimittunt, quorum sollicitudine antè fuerant obligati. Nam multo magis laboriosum est in securitate concupiscentias vincere, quam in periculo diuitias posse contemnere. Ipse enim timor periculi adiuuat animam, & facile vincitur delectatio corporalis. Quot sunt enim, qui in securitate non fuerunt contenti pauperes esse? Et cum viderunt

A persecutionem, magis contenti fuerunt bona dimittere, quam perire propter illa? Præsciens Deus frequenter præscidit diuitias eorum, ut à sollicitudinibus releuati, securius & melius permaneant cum Deo. Item, qui lapidosus est, non omnino & secus viam est. Multo enim fideliores sunt, qui in persecutionibus forsitan possunt scandalizari, tamen iniquitatibus non se omnino obligant. Quia cum gaudio accipiunt verbum, & diligunt bonum, sed vincuntur in tribulatione.

Et eos forsitan propter misericordiam suam Deus frequenter saluans non adducit super eos tentationem, unde vincantur: quoniam nemo nostrum idoneus est. Sic nos iubet Deus orare. *Et ne nos inducas in tentationem.* Qui autem secus viam est, in omnibus malis obrutus est.

Matt. 6.

Gregorius Moral. lib. 1.

cap. 4. in primo cap.

Iob.

ET Fuit possessio eius septem milia ouium: & tria millia camelorum, quingenta quoque iuga bouum & quingenta asinae, ac familia multa nimis. Scimus quia ad maiorem dolorem mentem commouent dāna maiora. Ut igitur ostendatur, quā virtutis extitit multum fuisse dicitur quod patienter amisit. Nunquam quippe sine dolore amittitur: nisi quod sine amore possideretur. Itaque dum substantia magna describitur, & tamen paulo post patienter amissa perhibetur: quam sine dolore perdidit, constat: quia sine amore possedit. Notandum quoque est, quod prius cordis diuitiæ, & post opes corporis describuntur. Solet enim rerū abun-

Iob. 1.

Quod sine amore possidetur sine dolore amittitur.

Ee 3 dantia,

Matth. 13.
Luc. 8.

dátia, tantò magis à diuino timore mentem soluere, quantò magis hinc exigit diuersa cogitare: Nā dū per multa spargitur: stare in intimentis fixa prohibetur. Quod per semetipsam veritas cum parabolam seminantis exponeret: indicauit, & dicens. *Qui seminatus est in spinis, hic est qui verbum Dei audit: & sollicitudo istius seculi, & fallatia diuitiarum, suffocant verbum: & sine fructu efficitur.* Ecce beatus Iob, & multa possidere dicitur, &

paulo post diuinis sacrificijs instantèr deseruire perhibetur. Cōsideremus ergò cuius sanctitatis iste vir fuerit: qui ad tam sedula Dei obsequia sic occupatus vacauit. Nec dū præcepti virtus emicuerat: quæ omnia relinqui præciperet: sed tamen beatus Iob eiusdem iam præceptionis vim in corde seruabat: quia nimirum substantiam suam mente reliquerat: quæ sine delectatione possidebat.

TEXT VS.

ET Aliud cecidit in terram bonam, & ortum fecit fructum centuplum, &c.

Gregorius in Ezechielem,
Homil. 17.

Genes. 1.

SEXTO Die perfecit Deus omnia opera sua. Quoniam verò peccatori homini legē dedit: quæ in decem præceptis scripta est, & sex decies ducta, in sexagenarium surgunt, rectè per sexaginta cubitos, bonorum operum perfectio designatur. Quod apertè etiam Dominus in Euangelio designat, qui cum parabolam seminantis exponeret, dixit. *Aliud cecidit in terram bonam, & dabat fructum, ascendentem & excrecentem, & afferebat unum triginta, & unum sexaginta, & unum centum.* Fructus etenim terræ bonæ triginta affert:

Marc. 4.

A cum mens perfectione fidei, quæ est in Trinitate, conceperit. Sexaginta affert, cum bonæ vitæ opera, perfectè protulerit. Centum verò affert, cum ad æternæ vitæ contemplationem, profecerit. Sinistra enim nostra, est vita præsens; dextera verò, est vita ventura. Et rectè per centenariū numerum æternæ vitæ contemplatio designatur; quia cum post triginta ac sexaginta, ad centesimū numerum computandam peruenimus, ideò centenarius numerus in dexteram transit. Fides atque operatio, adhuc in sinistra est: quia hic adhuc positi, & credimus quod non videmus, & operamur, quod non videmus.

Sinistra vita
præsens, des-
tera futura
significata.

TEXT VS.

HAEC Dicēs clamabat. Qui habet aures audiendi, audiat. Interrogabant autem eum discipuli eius, quæ esset hæc parabola. Quibus ipse dixit. Vobis datum est nosse mysterium Regni Dei, ceteris autem in parabolis, ut videntes non videant, & audientes non intelligant.

Chrysostomus

getis. Quare ipsi se ipsos intelligētia vera priuarunt, qui aures obstruunt, qui oculos clauferūt, corda obdurarunt, qui non modo audiebant, ne quando igitur conuertantur & sanabo eos. Intrusam nimirum nequitiam eorum significat, & studio se ipsos auerti ostendit: quanuis etiam his verbis incitet ipsos, atque attrahat, cum ostendat, quia si conuertantur, sanabit eos. Ac si quidem diceret, noluisse videre, & gratiam habeo: nam si dignum me putasses: statim tibi flexus ad fuisset: qui enim his verbis utitur, reconciliationis viam affert. Sic igitur etiā hic, quando ait. *Conuertantur, & sanabo eos*: ita utrumq; ostendit esse possibile, & conuersionem videlicet hominum, & salutem conuersorum, & quod non ad gloriam suam, sed ad salutem ipsorum omnia faciebat. Nisi enim voluisset eos conuerti, ac saluos esse, tacuisset profecto, neque in parabolis quicquam locutus esset: nunc vero hac ipsa re quia tenebris offuscatur oratio, ad quaerendum eos monet. *Dens enim non vult mortē peccatoris, sed vt conuertatur & viuat.* Nam quod nec à natura, nec à necessitate, atq; vi delicta oriūtur, audi quid ait Apostolis. *Vestri autē beati sunt oculi quoniam vident, & aures, quoniam audiunt.* Nō dicit quippe, de visu hoc, neq; de auditu corporis, sed de visu atq; auditu mentis. Iudæi etiam illi erāt, ad quos hæc scribit in eisdem legibus atque moribus educati, nec tamen ipsis quicquam obfuit prophetia: quia bona fundamenta, bonas radices voluntatis, atque mentis possidebant. Vides non significare necessitatem, quod dicitur, vobis datum est. Non enim beatificarentur, si coacti vi quicquā recte fecissent. Nec obijcere potest

A obscure illis hæc dicta fuisse: potuissent enim opportune accedere atque interrogare, sicut & discipuli fecerunt: sed torpore atque negligentia corrupti noluerunt. Cur dixi noluerunt? Immo etiam aduersus eum studiose nitebantur: nec enim solum non credebant, aut non audiebant, verum etiam impugnabant, & persequabantur, prædicantem: quod Propheta illis verbis denotauit dicens: *Graviter audierunt.* Discipuli quia tales non fuerunt, beatificantur. Et alibi rursus, beatitudinem eorum confirmando dicit. *Amen Amen dico vobis, quia multi Prophetæ, & iusti cupierunt, videre quæ videtis, & non viderunt, & audire quæ auditis, & non audierunt,* aduentum, scilicet meum, præsentiam, miracula, vocem, prædicationem. Hic enim, non solum perditis illis eos antepōnit, verum etiam, Prophetis ac iustis præstantiores esse asserit, adque beatiore. Quare ita? **C** Quoniam non solum ista aspiciūt quæ illi non viderunt, verum etiā quæ illi videre cupierunt, isti oculis cernunt. Nā fide illi etiam intuitu hæc fecerunt, sed isti multo clarius, omnia perspexerunt. Perpēdis quomodo rursus, vetera nobis conglutinat? Cum enim non solum præcisse illos futura non vidisse, sed desiderasse quoq; ostēdat: si alienus quidem à Deo esset, aut Deo contrarius, profecto nō desiderassent. Vos igitur, inquit, quibus datum est, audiatis parabolam. Exposuit deinde quæ nobis dicta pridem sunt de negligentia & studio, de ignavia & fortitudine, de consequendis & abiiciendis pecunijs, vt quantum altera noceant, tantum altera prodesse intelligamus. Virtutis quoque ipsius non vnam dedit viam: neque dixit, nisi qui cētum facier, eijciatur,

Esai. 6. D.

Ezech. 18.

In quo auditu, & visu Apostoli dicantur beati.

Luce. 3.

Omnia quæ
pauperi præ
stamus ad nos
reddunt.

Esai. 58.

eijcietur, sed saluabitur, etiam si sexaginta reddet, si ad triginta solummodo perueniet, ita facile nobis per omnia salutis iter constituit quas ob res etiam tu si virginitatis arduum iter ingredi non potes, viuas moderate cum vxore. Non potes enim ex parte pecuniæ eijcere, offeras partē egētib⁹: grāue videtur on⁹, illud æqualiter cū Christopartirica quæ habes. Quod si non velis illi omnia relinquere demidium saltem, vel etiam tertiam partem ipsi traddas. Frater tuus est, atq; cohæres in Regno cælorum, fac eum etiam hic coheredem, præsertim cū omnia, quæ ei præstas ad te ipsum redundant, atque effundentur. Nō audis Prophetam dicentem? *Propinquos seminis tui non despicias.* Quod si coniunctos sanguine minime oportet negligere, quanto magis Deus negligendus non est, qui cum sit Dominus, summa etiam tecum necessitudine iungitur: qui & si nihil abs te acceperit, vltro tamē infabili sua commotus misericordia cohæredem te suum constituit. Quomodo igitur non est extrema tuæ dementiæ, ad nullam te benignitatem tanto munere moueri? Nec retributionem aliquam pro gratia, nec minima pro maximis reddere? Ipse te cælorū heredem statuit, tu nec ex istis terrenis quicquam ipsi concedis? Ipse nullius te boni autorem, sed hostem atq; inimicum Dei reconciliauit: tu nec etiam amico & benefactori quidpiam retribues? Quamuis certē etiam antequam regnum adipiscaris, antequam cetera consequaris, quæ tibi promittuntur, propter id ipsum, quoniam das, gratiam ei refferre parest: sic enim etiam liberti atq; clientes, cum dominos, atq; patronos, in conuiuium inuitarunt, non obtu-

A lisse illis aliquid, sed accepisse arbitrantur, hic autem contra factum esse videmus. Non enim seruus Dominum, sed Dominus seruuum ad mensam suam primus inuitauit: primus ad tecta sua subdixit: tu vero etiam nec post hæc, nec secundo loco inuitare sustines. Nudum te induit, tu nec peregrinum conducis: primus tibi calicem suum obtulit, tu vel aquā frigidam ei negas: potauit te Spiritu sancto, quāuis indignus esses, tu nec corporale hanc sitim suam mitigare studes, præsertim cū omnia hæc non à tuo sed a suo proueniāt. Nōne magnum ducis, quod calicem illum tenere potes, vnde Christus bibiturus est? nonne vides: quia soli Sacerdoti fas est sanguinem calicis tibi traddere? Ego vero, Christus, inquit, non ad vnguem ista prescrutor: sed cum præbueris accipiam: etiam si secularis sis, non recusabo, nec tantum postulo, quantum dedi: non enim sanguinem, sed aquam frigidam flagito. Cogita igitur cui potum præbes, & perhorreaseas: cogita quia Sacerdos Christi tu fias, cū propria manu ei offeras, non carnem, sed panem: non sanguinis, sed aquæ frigidæ calicem. Vestimentum te induit salutare, & hoc perse ipsum atq; vltro perfecit: tu saltem ipsum per puerum, atq; famulum induere gloriosum te fecit in cælis: tu nuditate, deformitate frigore ipsum eripe. Angelorum te conciuem effecit, tu in tecto saltem suscipias, & sicut vnum famulorum domo tua contegas. Non renuo, inquit, hoc ego diuersorum, qui tibi ad cælum viam construxi: qui te à durissimo erui carceris: istud abste non peto: etsi liberare me à carceribus non potes, non paruum mihi solamen est, si modo vinctū visites. Ego te mortuum

8. dicitur
Pro eleemo-
synis.

hæc on⁹ est
A dñe cōstit
mōib⁹ lib⁹q;
dñi p̄uati

Que chari-
tas à nobis
Deus petat.

tuum

tuum suscitavi, ne tale quid abste-
requiro, sed ad videndum ægrotū
solummodo venias. Quando igitur
ita res se habeant, & magna
nobis largitus sit, pro quibus mi-
nima quædam repetat, negligentes
iurē ad ignem intrudemur, ad
quem sponte ruimus, diabolo &
Angelis eius præparatū, cum vel
lapides ipsos, & duros silices in
sensibilitate superem⁹. Dic enim,
quæso, quanta tibi hæc mentis vi-
detur tarditas, si qui tot tantaque
accepisti, qui tot tantaque acceptu-
rus es, pecuniæ seruius, quam paulo
post etiam inuitus relinques? Quandoque
multi, vel vitam ipsam
neglexerint, sanguinem suum effu-
derint: tu nec ista quidem superflua,
ut cælo potiaris, promere velis: qua
dignus eris venia? aut quam satisfac-
tionem inuenies, qui semina terræ spe
induct⁹ tradis, qui magnas fanori pecu-
nias locas, & in Domino pauperū per-
sona sub alendo durus, atque inflexi-
bilis omnino esse videris? Quæ
omnia iugiter animo versantes,
ac recolentes, quæ accepimus, quæ
accepturi sumus, quæ a nobis re-
petuntur, omni studio, cura, ope-
ra, spiritualibus rebus incumbamus
misericordes simus atque humiles,
ne intollerabiles cruciatus nobis
attrahamus. Cui enim non putas
sufficere ad condemnandos nos,
quod magna consequuti, parua non
reddimus; ibique ea repetantur,
quæ inuiti relinquimus? Quorum
singula ad condemnationem nostram
certè sufficiunt. Si verò vniuersa
confluant, atque concurrant, quæ
nobis spes reliqua salutis erit? Ne
igitur condemnati cruciemur, benigne
inopes pertractemus, ut hic honeste,
& ibi gloriose in æternū viuamus,
gratia & misericordia Domini nostri
Iesu Christi, Amen.

A *Gregorius in Ezechielem, homil. 14.*

Fili hominis vide oculis tuis, et auri-
bus tuis audi. Ad testimoniū spi-
ritualium rerum deductū, quid est
quod cum dicitur, vide oculis, additur,
tuis, & cum subditur audi auribus
ad iungitur tuis? Sed sciendum,
quia oculi atque aures corporis ad
sunt etiam carnalibus eis, adea quæ
sunt in usu rerum quæ corporaliter
videntur. Oculi vero atque au-
res cordis solummodo spiritualium
sunt, qui inuisibilia per intellectum
vident, & laudem Dei sine somno
audiunt. Has omnipotens Dominus
aures quærebat, cum diceret. *Qui
habet aures audiendi audiat.* Quis
namque in illo populo esse tunc
poterat, qui aures corporis non
haberet? Sed cum dicitur, qui
habet aures audiendi audiat, aperte
monstratur, quod illas aures
quereret, quas omnes habere non
poterant. Dicatur ergo. Fili hominis
vide oculis tuis, & auribus tuis
audi. In priore autem locutionum
nostrarum parte iam diximus, cur
Propheta quoties ad videnda spiri-
tualia ducitur. Filius hominis
appellatur. Sed ne hoc mente
eccefferit, breuiter replicato, quia
in hac appellatione memoratur
semper quod est ex infirmitate,
ne extollatur de contemplationis
magnitudine. Et notandum quia
diuersa sunt, ut dicitur: oculis
tuis vide, auribus tuis audi, &
tamen filius hominis vocetur. Sed
per hæc verba, quid ei aliud,
aperte dicitur, nisi spiritualia
spiritualiter aspice: & tamen
infirmitatis tuæ memorare? Hinc
est etiam quod plerumque, qui plus
in contemplationem rapitur, con-
tingit, ut amplius in tentatione
fatigetur, sicut quibusdam sæpe
contingere bene proficientibus
solet,

solet, quorū mentē dum aut cōpū-
ctio afficit, aut cōtemplatio super
semetipsum rapit, statim etiā ten-
tatio sequitur, ne de his atq; rapta
est, extollatur. Nā compunctio ne
vel cōtēplatione ad Deū erigi-
tur, sed tentationis suæ pondere
verueratur quatenus tentatio ag-
grauet, nec contemplatio inflet:
& item contemplatio eleuet, ne
tentatio demergat.

Augustinus in Psalmū. 25.

VT Audiam vocē laudis, & enar-
rē vniuersa mirabilia. Quid est,
vt audiam vocem laudis? Vt intel-
ligam, inquit. Hoc est enim audi-
re corā Deo non quomodo sonos
istos quos multi audiūt, & multi
non audiunt. Quam multi ad nos
audientes sunt, & ad Deum surdi
sunt. Quā multi habentes aures,
non habent illas aures de quibus
dicit Iesus. *Qui habet aures audiendi
audiat.* Ergo quid est audire vocem
laudis? Dicā si potero adiuvante
misericordia Domini & orationi
bus vestris. Audire vocem laudis,
est intelligere int⁹, quia quicquid
in te mali est de peccatis tuū est,
quicquid boni in iustificationib⁹
Dei est. Ita audis vocem laudis, vt
non te laudes quando bonus es.
Nam laudando te bonum, sis ma-
lus. Bonum enim te fecerat humi-
litas, malum te facit superbia. Cō-
uersione tua factus est luminosus
illustratus cōuersione. Sed à quō?
Nunquid à te? Si à te conuersus,
posses illuminari nunquam possis
tenebrari qui tecum est semper.
Quare illuminatus es, qui cōuer-
tisti te ad aliud quod tu non eras.
Quid est aliud quod tu non eras?
Deus lumen est. Non enim tu lu-
meneras, quia peccator eras. Deus
lumen est: dicit enim Apostolus
eis quos vult audire vocē laudis:

A *Fuistis enim aliquando tenebræ nunc au-
tem lumen, quid est fuistis aliquan-
do tenebræ, nisi veteres homines,
nunc autē lex. Non sine causa lux
estis, qui fuistis iam dudum tene-
bræ. Quare nisi quia illuminati
estis? Noli putare te ipsum esse lu-
cem. Illa est lux quæ illuminat omnem
hominem venientem in hunc mundum.*

Ephes. 5.

Ioan. 1.

B Tu autem per te ipsum, per malam
voluntatem, per auersionem tuā,
tenebratus eras, modo lucēs. Sed
subiecit statim, ne superbirent; il-
li quibus dictum est. *Nunc autem lux,
& addidit in Domino.* Sic enim ait.
*Fuistis aliquando tenebræ. Nunc autem
lux in Domino.* Ergo si præter Dñm
nec lux, si autem ideò lux, quia in
Domino. *Quid habes quod non acce-
pisti? Si autem accepisti, quid gloriaris
quasi non acceperis?* Hoc enim ipse
Apostolus dixit alio loco, homi-
nibus superbientibus & volenti-
bus sibi tribuere quod Dei est, &
de bono sic gloriari quasi de suo,
sic eis dicit. *Quid enim habes quod nō
accepisti. Si autem accepisti, quid gloria-
ris quasi non acceperis?* Quo dedit hu-
mili, aufert superbo, quia qui de-
dit, potest auferre. Ad hoc enim
pertinet fratres, si tamen exposui
quod volui.

1. Chor. 4.

Augustinus in Psalm. 48.

A *Videte omnes gentes.* Non ergo
vos omnes soli qui hic estis.
D Nam vox nostra quanta est, vt sic
clamemus, vt audiant omnes gen-
tes? Clamauit enim per Apostolos
Dominus noster Iesus Christus,
clamauit tot linguis quas misit,
& videmus hūc Psalmū qui ante
nō recitabatur, nisi in vna gente,
in Synagoga Iudæorum, recitare
per totū orbē terrarū per omnes
Ecclesias, impletūq; esse qd hic dic-
tū est. *Audite hec omnes gētes: ad hoc
solū volo intentos facere animos
vestros, ne propter laborē corpora-
lem*

*Dñs per Apo-
stolos clama-
uit.*

*Laudis vocē
audire quid
sit.*

Matth. 13.

lem non erigatis animū, terrente vos lōgitudine Psalmi huius: si poterit inietur hodie, sinō restabit nobis aliquid in crastinū diem, tamen vos semper intēti estote. Tātum enim audietis si Dominis voluerit, quantū vos non grauet, sed releuet. *Audite hac omnes gentes.* Unde estis & vos: *Auribus percipite omnes qui habitatis orbē.* Hoc iterū videtur repetisse quasi parū fuerit quod dixit. *Audite quod dico, audite, auribus percipite, hoc est, nolite transēntes audire.* Quid est aurib⁹ percipite? Quod Dñs dicebat. *Qui habet aures audiēdi audiat,* cū omnes qui in conspectu eius erāt, vtiq; haberent aures. Quas illē aures querebat nisi cordis, cū diceret: *Qui habet aures audiēdi, audiat?* Has & ipse Psalm⁹ pulsāt. *Auribus percipite omnes qui habitatis orbē.* Fortē & hīc est aliqua distinctio. Nō quidem nos coarctare debemus, sed nihil mali est etiā istā explicare sententiam. Forte aliquid distat inter id quod dixit, omnes gētes, & quod dixit omnes, qui habitatis orbē. Significātius enim fortasse voluit nos intelligere q̄ dixit in habitatis: vt gentes intelligamus omnes iniquos: habitatores autē orbis omnes iustos. Ille enim habitat qui nō tenetur, nā qui tenetur habitat, nō habitat: quomodo ille possidet quæcūq; habet, qui Dñs est rerū suarū. Dñs autē est qui nō est irretitus cupiditate: qui autē cupiditate tenetur: possessus est, nō possessor. Habemus enim quiddā verbi habitatione signatū in scriptura Dei, vbi ait: *Elegi abijci in domo domini magis quā habitare in tabernaculis peccatorū.* Quid enim? Si abijciaris in domo Dñi, nō ibi habitas. Nō luit significare habitationem, nisi in eis qui regnāt & tenēt & dominētur & gubernāt: qui autē contēnuntur, nō quāsi habitāt, sed sub-

A lecti sunt. Ita autē dixit. Subdit volo esse in domo Dei magis quā regnare in tabernaculis peccatorū. Itaq; si est aliqua distinctio inter omnes gētes & habitatores orbis, sicut est distinctio inter audite & auribus percipite: hoc quidē videtur repetisse, sed tamen aliud est. Quid sane voluit significare? quia ista eloquia audietur erāt, nō solū peccatores & impij, sed & iusti, permixtē modo audiunt omnes, sed cū ventū fuerit ad reddendā rationē, separabuntur qui sine causa audierūt, ab illis qui aurib⁹ perceperunt. Audiāt ergo & peccatores, audite omnes gētes. Audiāt & iusti, qui nō sine causa audierūt, & regunt potius terram quam reguntur à terra: auribus percipite omnes qui habitatis orbem.

Cyrillus in Leviticū. lib. 6.

SI Enim etiā de ijs qui audiūt dubitamus, quid speramus de ijs, qui omnino nō audiūt, sed vtmur verbis Dñi, & dicamus. *Qui habet aures audiēdi, audiat,* & qui audiūt fēiant scriptū esse. *Quia cū cōuersus ingemueris, tunc saluus eris: & si dixeris tu peccata tua prior, ego exaudia te tanquā populū sanctū.* Audisti etiam quomodo si peccator fuisti, tamē si cōuersus es & destitisti à peccato, iā sanctus appellaris. Nihil ergo desperandum est de ijs, qui cōpunguntur ad Dominum.

Ambrosius de vocatione gentium, lib. 1. cap. 9.

Nolite errare fratres mei dilecti. Omne datū optimum, & omne donū perfectum de sursum est, descendens à patre luminum, apud quem non est transmutatio, ne vicissitudinis obumbratio. Voluntariē enim genuit nos verbo veritatis, vt simus initiū aliquod creaturæ eius. Cui & Zacharias Pro-

pheta concinit dicens: *Saluabit Dominus*

Infra.

Mart. 13.

Quas aures Christus petebat, vt audiretur.

Psalm. 48.

Psalm. 83.

mod. sumo

si alius

si alius

Matth. 13. Si de audiente bus Dei verbe bus dubitatur de non audientibus quia?

iacob. 1.

zachar. 9.

Omne bonū
à Deo.

Matt. 13.

Joan. 6.

Isai. 54.

Philipp. 1.

Pauli loc' ma-
le intellectus
à quibusdā.

minus in die illo sicut oves populum suū
quoniam lapides voluntur super terrā
ipsius: quia si quid bonum ipsius est
& si quid optimum, ab ipso est, in
Euangelio verò secundum Mat-
thæum, quod scientiæ & intelle-
ctus dona fiat Dei, quæ quibus vo-
luerit largiatur, ita dicitur: Tunc
accedentes discipuli eius dixerunt: qua-
re in parabolis loqueris ad eos? Ad ipse
respondens ait illis. Quia vobis datū est
nosse mysteria Regni celorum, illis au-
tem non datum est. Ioannes quoque
Euangelista pronuntiat, neminē
aliquid boni habere, nisi quod de
sursum acceperit dicens: Non potest
homo accipere quicquā nisi fuerit ei da-
tum de celo. In eiusdem vero Euan-
gelio doctrina est ipsius veritatis,
quod nemo veniat ad filium, nisi
attractus à Patre, quia venturum
Deus, & intelligentem & obedien-
tem facit. Nemo, inquit, potest veni-
re ad me nisi pater qui misit me, traxe-
rit eum, & ego resuscitabo eum in nouis-
simo die. Scriptū est enim in Profe-
tis: Et erūt omnes docibiles Dei. Om-
nis qui audit à Patre, & discit, ve-
nit ad me. Et infra: Propter hoc di-
xi vobis, quia nemo potest venire ad me
nisi datum ei fuerit à Patre meo. In fi-
de autē & in operibus bonis pro-
ficere atq; perseverare vsq; in fi-
nem, muneris atq; auxilij esse di-
uini sanctarum scripturarum con-
firmat autoritas. Etenim scribēs
Paulus Apostolus Philippensibus
ait: Confidens hoc ipsum, quia qui cepit
in vobis opus bonum, perficiet vsque in
diem Christi Iesu. Huius autem testi-
monij virtutem, quidā volens ad
sui sensus prauitatem conuertere
ita quod dictum est, Qui cepit in vo-
bis, volebat intelligi, quasi dictum

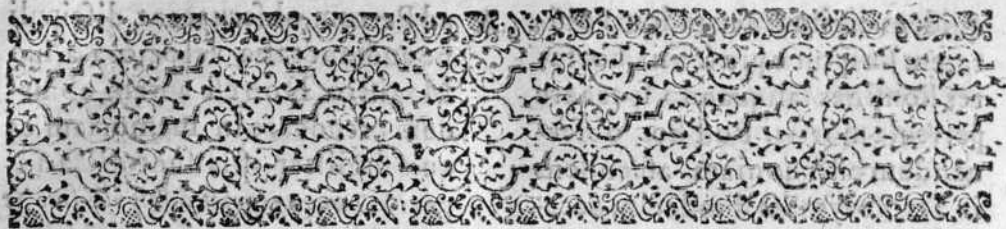
A esset, qui cepit ex vobis; vt & ini-
tium, & consumatio operis nō ad
Deum, sed ad hominem referretur,
qui & incipere & proficere vo-
luisset. Sed hanc in sanissimam
superbiam, in eadem epistola, ex-
cellentissimus gratiæ prædicator
elidit, dicens; In nulla terreamini ab
aduersarijs, quæ & illis causa perditio-
nis, vobis autem salutis, & hoc à Deo.
Quia vobis datum est pro Christo, nō so-
lum vt in eum credatis, sed etiam ut pro
illo patiamini. Et iterum. Cum metu,
B inquit, & tremore vestram salutē ope-
ramini, Deus est enim qui operatur in vo-
bis & velle, & perficere pro bona volun-
tate. Item prima ad Thessalonien-
ses docet, ex Deo esse principij,
& profectum consumationeq; vir-
tutum dicens: Ipse autē Deus & Pa-
ter noster & Dominus Iesus dirigat viā
nostram ad vos, vos autem Dominus mul-
tiplicet, & abundare faciat charitatē in
inuicem & in omnes, quemadmodū &
nos in vos, ad confirmanda corda vestra
sine querela in sanctitate vitæ, ante Deū
C & Patrem nostrum in Aduentu Domi-
ni nostri Iesu Christi cum omnibus san-
ctis eius. Ad Corinthios quoq; scri-
bens, & omnium virtutum profi-
cientem perseverantiam, Dei do-
num esse cōmendans. Gratias, in-
quit, ago Deo meo semper pro vobis, in
gratia Dei quæ data est vobis in Christo
Iesu, quia in omnibus diuites facti estis
in illo, in omni verbo & sapientia, sicut
testimonium Christi confirmatum est
in vobis, ita vt nihil vobis desit in ulla
D gratia, expectantibus reuelationem Do-
mini nostri Iesu Christi, qui & confir-
mabit vos vsq; ad finem sine crimine, in
diem aduentus Domini nostri Iesu Chri-
sti.

Philipp. 2.

1. Thes. 3.

1. Cor. 1.

DOMI-

DOMINICA QVIN- QVAGESIMÆ.

Euangelium. Lucæ. 18.

ASSUMPSIT Iesus duodecim discipulos suos secreto, & ait illis. Ecce ascendimus Ierosolymam, & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis. Tradetur enim Gentibus, &c.

Origenes tractatu 11. in 20. cap. Matthæi.

Paulus ortatur nos cum imitari.

PAULVS qui hortatur nos fieri suos imitatores, sicut ipsum imitatus est Christum, sciens Christum per hæc ad manifesta pericula promptissime ascendisse, scientem quoniam tradendus Principibus fuerat. Sacerdotum & Scribis, & condemnandus fuerat morte, & Gentibus erat tradendus ad illudendum & flagellandum, & crucificandum, simile aliquid fecit. Cum enim Agabus, accepisset, Zonam eius & alligasset sibi manus & pedes dicens: hæc dicit Spiritus sanctus. Virum cuius zona hæc est sic eum alligabunt Iudæi in Ierusalem, & tradet in manus Gentium: audiens ista Paulus, imitatus suum magistrum in Ierusalem promptissime ascendebat. Et cum aliquid humanum passus fuisset ab his, qui propter dilectionem eius ceperunt flere, &

A prohibere ne ascenderet in Ierusalem, dixit: Quid facitis flentes & confringentes cor meum? Ego enim non solum alligari sed & mori paratus sum pro nomine Domini nostri Iesu Christi. Hæc ergo considerantes & cognoscentes, scire debemus, quoniam frequenter tentationes aliquas subituri sumus, dolori nos ipsos secundum quod iustum est ad obuiandas tentationes offerre debemus accipientes exemplum huiusmodi, primum quidem a Salvatore, deinde autem & ab Apostolo Paulo. Et ne arbitretis hæc contraria esse eis quæ superius diximus, & frequenter: Quoniam si quis vos persecutus fuerit in civitate ista, fugite in alteram: & quod audies Dñs, quod Ioanes traditus erat in carcerem, secessit inde. Sed sciendum quod nec semper convenit declinare pericula, nec semper obuiare periculis. Tamen sapientis est alicuius in Christo, ut cognoscat quale quidem tempus exigat declinationem, quale autem obuiationem periculorum, & hæc

Acto 21. 13.

Tentationes & labores ferendos.

Matth. 10.

Nec semper obuiare periculis nec semper declinare pericula convenit.

Ff quidem

quidem diximus, secundum voluntatem scripturæ præsentis, hortâtes homines aliquando spernere pericula mortis. Post hoc observandum est, quoniam ascendens in Ierosolymam duodecim accepit seorsum. In duodecim autem, adhuc erat & Iudas, ergo & Iudâ accepit seorsum. Adhuc enim forsità dignus erat cum cæteris seorsum accipi, & audire quæ passurus erat Magister: & non reprobis, quoniam adhuc nesciebat Iudas quid esset factururus, sed nec aliquis nostrorum. Nam & omnibus nobis est dictum. *Noli gloriari in crastinum, nec enim scis quid pariet superuentura dies.* Nec dum enim arbitror immiserat in cor Iudæ Sathanas ut traderet Iesum. Et videat qui potest, quoniam ab initio euangelij vsque nunc, Matthæus nusquam accusauit Iudam nisi in cathalago duodecim Apostolorum dixit. *Et Iudas Simon Scauriorthes, qui & tradidit eum.* Multa autem de hoc, quoniam & Iudam similem fecit cæteris tractauimus ubi diximus. Hos duodecim misit Iesus præcipiens eis & dicens: quæ dicta sunt tibi. Conferamus itaque hæc eis quæ supra sunt dicta similia: quoniam illic his ipsis verbis Domino Prophetante quæ erat passurus, accepit eum Petrus, & cœpit increpare dicens. Propitius esto tibi Domine, & hoc tibi non erit. Hic autem non referuntur discipulos dixisse, aut fecisse cum audissent, tristitia hæc Christo futura. Et puto quoniam ideo nunc tacuerunt, quoniam superius, quando Petrus accepit Iesum, & increpans dixit quæ dixit: *Conuersus Iesus dixit Petro: Vade post me Sathana, scandalum mihi es, quoniam non sapis quæ Dei sunt sed quæ hominum.* Consequens ergo erat, ut recordantes, quæ Dominus dixit

A ad Petrum, obseruarent discipuli ne audiant talia vel peiora a suo Magistro. Non est autem absurdum, reuocare in memoriam ea quæ similiter istis sunt dicta superius. *Tunc præcepit discipulis suis ut nemini dicerent quia ipse erat Christus.* Exinde cœpit ostendere Iesus discipulis suis, quoniam oportet, eum in Ierosolymam ire & multa pati à senioribus, & principibus Sacerdotum, & Scribis populi, & occidi, & tertia die resurgere. Et in illis dicitur quoniam, accipiens eum Petrus & cætera. Ad huc autem, illis dictum est, occidendum Saluatorem: hic autem & species ipsa occisionis est scripta, id est, ad crucifigendum. Quid est ergo quod dixit oportet? Quamdiu quidem Iesus, non traddebatur in Ierosolymis Principibus Sacerdotum & Scribis, nec condēnabatur morte, nec deludebatur, nec flagellabatur, nec crucifigebatur, stabat Ierusalē. Et quod vocabatur sanctuarium, non deponēbatur. Postquam autem hæc in Iesum ausi sunt, tunc qui eum tradiderunt, derelicti sunt, & Sacerdotes qui condemnauerunt eum morte, & Scribæ qui excæcati mente, & alienati sensu non viderunt voluntatem scripturarum sanctarum, traditi sunt morti inimici Christi. & qui deluserunt Iesum in delusione sunt facti, Ierusalem exercitu circumdante, quando & venit desolatio eius, & qui flagellauerunt Iesum flagellati sunt, & flagellantur donec intret gentium plenitudo: quoniam qui lapidem mittit in altum, super caput suum mittit. Et hæc omnia facta sunt, ut ab illis quidem recedat speculatio Dei, transeat autem ad gentes, saluatas, videlicet, cum gentibus & reliquis Iudæorum secundum electionem: *Quoniam nisi Dominus*

*Euenit iudeis
sicut lapidem
in altum mit-
tentibus.*

minus

Prouer. 2. 1.

Matt. 10. 4.

Matt. 10. 23.

Esai. 9.

minus Sabaath reliquisset illis semen sicut Sodoma facti fuissent. Ego autem arbitror quoniam sicut exemplum & umbra culturæ quod antea implebatur propter cælestia solum est, & veniente vero principe Sacerdotum figuræ sacerdos cessavit, & veris sacrificiis pro peccato in usum venientibus figuræ sacrificia sunt destructa, sic quoniam vera Ierusalem suscepit Iesum ascendentem super iugalem corporis sui, in quo & gaudebat valde filia Sion, & prædicavit filia Ierusalem quæ sursum est, tunc destructa est in Ierusalem, quæ fuerat umbra, & cecidit templum, quod de lapidibus mortuis erat constructum, propter templum quod de lapidibus vivis erat erigendum. Effosum est autem & altare quod fuit deorsum, quoniam apparuerat quod erat cæleste, cuius Encarnatio in desertu tione vera fecit Iesus. Si autem secundum quandam significationem, homines civitas sunt, & nunc in Ierosolymis: sic enim eos voco qui spem suam habent in locum illius Ierusalem quæ aliquando fuit in terris: & nunc ergo traditur Iesus eisque profitentur esse se Dei servos Iudæis: & quasi Principes Sacerdotum constituti, & qui divinas literas scire se arbitrantur, Scribæ condemnant Iesum morte, per ea quæ male dicunt de eo, & non est quando non tradunt gentibus Iesum deludentes eum, & doctrinam eius apud se, & semper linguis suis flagellat eum, & culturam Dei quæ per Iesum introducta est. Et ipsi quidem crucifigunt eum, per hoc quod anathematizant & tollere volunt doctrinam ipsius. Ille autem melior illis omnibus constitutus, paululum deficiens surgit, & vivens gentibus quæ

A acceperunt posse videre apparet.

Chrysostomus in priore expositione in 20. c. Matt.

Homil. 66.

C Vmque ascenderet de passione rursus differit sua. Nam quoniam facile quod evenire nollebant, obliuisci poterant, crebrius referendi memoria id eos tenere facit, & mestitia ipsorum audiendi consuetudine succidat. Priuatim autem eos necessario alloquitur: non enim hæc offerenda erant, quibus nihil utilitatis sequeretur. Nam si discipuli audientes turbabantur, quid non fecisset multitudo? An igitur unquam id vulgo dictum est, inquires? Immo publice quoque, sed non ita aperte prædicatum. *Soluite*, enim inquit, *templum hoc, & in tribus diebus excitabo ipsum. Et signum querit hæc generatio, nec dabitur ei, nisi signum Iona Prophete, & alibi: ad huc paruo tempore vobiscum sum, & queretis me, & non invenientis.* Discipulis vero non sic, sed quemadmodum alia, ita etiam hoc modo clarius dictum. Sed cuius rei gratia, quispiam opponet, si non intelligatur multitudini dicebat? Hæc enim eis dicebantur, ut postea recordati credant illum volentem, non ignorantem, neque coactum passionem subisse. Discipulis autem non hac de causa solum, verum etiam, ut diximus, ut expectatione exercitati, facilius passionis dolorem perferat. Nam si præmeditati non fuissent, vehementi turbatione quassati iacuisent. Hac de causa de morte solum primo faciebat mentionem. Cum autem corroborati fuerint, cetera quoque adiecit, quod scilicet:

Passionis Christi a studentibus recordatio.

Ioan. 2.
Supra 12.
& Luc. 11.

Ioan. 7.

De Iherosolymis in Bethaniam.

Tradent eum gentibus ad illudendum & flagellandum. Hæc autem prædicit, ut cum tristitia venisse viderint, certiore spe resurrectionem expectent. Nam si mæsta non tacuit, & quæ opprobrij plena esse videbantur non occultauit eis, non iniuria prospera quoque erant credenda. Tu verò considera, quomodo etiam opportunitate comoda vniuersa patefecit. Nec enim statim prædicationem incipiens, neque in ipso tempore passionis hæc dixit, ne audientes turbarentur: sed postea quam virtutes eius miraculis cognouerunt, & æternæ vitæ pollicitationibus fuerunt confirmati; tunc passionis meminit, non semel, aut bis, sed sepius, hinc hominem signis, & doctrinæ contextens. Alius autem Euangelista, Prophetas quoque in testimoniū citatis asserit. Alius, non intellexisse affirmat ipsos, sed occultatum id verbum ab eis fuisse, & quod tumultuabantur sequentes. Sed si non intellexerunt, inquires nulla præmeditatione poterant exerceri? Quare prædictionis huius utilitas omnino euanescebat. Ego autem ut hanc ambiguitatem in maius extollam: illud addere non dubitabo, quia si non intellexerunt, quo pacto mærebant? Alius enim Euangelista dicit: *Quia tristabatur.* Quomodo igitur si non percipiebant? aut quomodo Petrus, propitius tibi esto dicebat? Quid igitur dicemus? Quia scilicet, quod de morte audierint, & si non clare dispensationis huius mysterium sciebant, intellexerunt tamē. Resurrectionem verò non intelligebant, nec quæcumque per eam mirifice acturus erat: & erat occultatum hoc ab eis, & propterea tristabatur. Nam alios quidem ab alijs excitatos à morte viderunt. Quod verò quisquā se ipsum excitaue-

A rit, & sic excitauerit ut nūquam in posterum moreretur, minimè vniquā fuit auditū. Hoc igitur erat, quod asconditum erat ab eis: sed ne qualis futura esset ipsa mors, & quomodo ipsum aggressura foret sciebant, ideò igitur, sequētes turbabantur. Mihi autē etiam videtur magno stupore illos stupefcere de passione sua discretē audientes: nec quia resurrecturū se illis inculcabat, ideò confidebāt. Sed cum ad mortem, illusionem, atque flagella, accessurum audierūt, maximè turbabantur. Nam cum in mente versarent miracula, demoniacos scilicet liberatos, mortuos excitatos, aliaque huiusmodi signa, non poterant his auditis non obstupefcere, ac in magnam ambiguitatem incidere.

Idatius Clarus aduersus Varimadum Arrianum.

C Si autem ad possuerint: quod pater filium suū à mortuis suscitauerit. Respon. Quæ admodum præcedenti disputatione à se metipso à mortuis suscitaturū, Dauid in Psalmo 3. comprobante. *Ego dormiui & somnū capi quoniam Dominus suscipiet me.* Diligenter attende, quia ego surrexi dixit, non autem ait: Ego dormiui, & ab alio resuscitatus apparui. Et in Ieremia. *Inebriabo animā esurientem & animā esurientem implebo propter hoc surrexi & somnus meus dulcis mihi factus est.* Et in actis Apostolorum in die qua Apostolos elegit per Spiritum sanctū prædicare Euāgelium. *Quibus etiā exhibuit se ipsum viuum post passionē suam in multis argumentis apparens eis, & docens de Regno Dei.* Et Amos Propheta ait: *Qui constituit super cælos ascensionem suam & pollicitationē in terra firmavit.* Et Apostolus. *Christus surgens à mortuis iam non moritur*

mors

Lucæ. 18.

De dubitatione Apostolorū circa Christi mortem. Supra. 16.

Psalm. 3.

Ierem. 31. 13.

Act. 1. 3.

Amos 9. 6.

Rom. 6.

1. Cor. 15. 3. *Thors: et illa non dominabatur. Item ipse. Tradidi enim vobis in primis quia Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum scripturas. Et quia resurrexit tertio die secundum scripturas. Et ad Timotheum. Memor es tu Christi Iesum qui surrexit a mortuis ex semine David. Et Psal. 138. Surrexit et adhuc tecum sum. Et in Evangelio. Surrexit Dominus. Veni. Et visus est ab eis. Et Angeli mulieribus. Non est hic; surrexit enim sicut dixit. Et ipse Dominus. Ecce ascēdimus Ierosolymam; et filius hominis tradetur in manus hominum peccatorum; et tradent eum gentibus, ad illudendum et crucifigendum et terra dixerunt. Et iterum. Ego sum et resurrectio et vita. Qui hominem resuscitavit a mortuis; et resurrectionem vite se esse perdidit, nō caret potentia Deitatis.*

Ioann. 11. *Theophylactus in 18. c. Luca*
PRadicit illis passionem, propter duo illa. Vnum, ut ostendat quod non inuitus, neque ut purus homo mortē ignorans, crucifigatur: sed & preuideat; & voluntarie patiat. Nam si nolluisset pati, deuitasset utique quae praesciebat. Eorum enim qui non sunt praescij, est capi. Secundū ut doceat eos leuiter ferre quae euentura, ut pote qui ante audierunt & non repen-
Passione sua Dominus, praedicat ob causas duas.
 ac in illa inciderint. Cum autem perficienda erāt in te quae dicta à Prophetis, cur ascendis o Domine? propter istuc ipsum, ut salutem operetur: & ita voluntariū vadit. Et ipse quidem haec: Discipuli autē, tunc quidem nihil intellexerunt. Erat enim verbum hoc absconditum ab eis, & maxime verbū hoc resurrectionis, omnino nō agnoscebant. Et alia quoque non agnoscebant, ut tradigentibus: maxime autē verbū resurrectionis ignorabant, quod nō erat in usu. Et non omnes Iudaei

A credabant resurrectionem, in primis Saducei. Sed dixeris: & si nihil agnoscebāt quare ergo eis haec praedicat? Quid opus illis ad consolationē eius in tempore crucis, si non intelligebātur quae dicuntur? Quod non parū vtilia postea commemorare cepta fuerint, quae tūc praedicente Dño non intellexerunt, manifestum ex multis, & maxime ex his quae Ioannes dicit. *Haec autem non cognouerunt discipuli eius postea autem memores facti sunt, quod haec de ipso essent scripta. Et spiritus Paraclētus suggestit eis omnia. Certissimum testimoniū de Christo in illis pōnēdo. De quo quomodo triduo fuerit in sepulchro, satis dictum est in Evangelistis alijs.*

Arthanasius de humanitate verbi, eiusque corporali aduentu.

C**I**AM vel ex istis patet, mortem Dominici corporis, legitimis rationibus non carere. Cura illi fuit, corporum resurrectio eius negotium gesturus venerat. Ea enim clare tropheum de morte excitatū ostēdi potuit. Simulque certū omnibus & indubitātū reddi, corruptionem ab eo deletam esse, nihilque iam deinde nisi corporum incorruptibilitatem restare, de qua, in pignus monumētumque, omnium futurę in eius posterorū resurrectionis, corpus suū incorruptū seruabit. Iam si corpus agitudine laborasset, & sub omnium oculis verbum Dei ab eo disolutū recessisset, non sine dedecore habitum fuisset, medicū alienorum morborum suum quo usus erat in curandis egritudinibus instrumentum, corruptum à morbis neglectui habuisse. Cui enim creditum fuisset, cum, si ipse elanguisset corpus aliorum languores depulsi-

Ioā 12. & 14.

se? Aut enim ut impotens depellē
di morbi irrisus fuisset: aut potēs
quidem, tamen non faciens, in hu
manitate infamiam reportasset.
Quod si citra morbum, & expers do
loris solitarie seorsumq; in angu
lo, deserto vel loco aut domi, aut
vbiq; tandem cadaver abdidisset,
ac deinde subito promicans
se se à morte excitatum asseruisset,
apud omnes visus fuisset, nu
gas agere, ac multo minus fidei
ei habitum esset de resurrectione
diferenti, cum nullum omnino te
stem suam mortis allegare posset.
Quippe mortē resurrectioni, an
te venire oportet. si quidem re
surrectio oboriri non potest, nisi
mors precedat. Vnde si oculum
alicubi corpus eius extinctū fuisset,
nō propalam exhibita eius mor
te, neque coram testibus obiecta,
obscura quoq; & incontestata ip
sius resurrectio fuisset. Aut cur eū
resurgendo resurrectionem suam
manifestam deprecicamq; red
diderat, mortem suam obscuram
vellet? Aut qua gratia, cum dæ
mones sub omnium cōspectu eie
cisset, homini ab ipsis natalibus
cæco, lumen restituisset? aquam
in vinum mutasset, & per ea exi
stimaretur Dei verbum id quod
mortale erat, nō sub omnium o
culis immortale esse factū demō
straret, quod ipse ipsissima vita ef
se crederetur? Aut quomodo eius
discipuli cum fiducia de resurre
ctione disseruissent, fide eius mor
te nihil certi adferre potuissent?
aut quomodo fides habita fuisset
dicētib; primo mortē, deinde
resurrectionē contigisse, nisi eos
ipso apud quos ista audacter lo
quebantur, obite mortis testes ha
buissent? Nam si nec ista quidem
sub omnium cōspectu morte re
surrectionēq; peracta, eius tempo
re Pharisei voluerunt credere, &

A eos qui resurgentem viderant ad
infirmitatem coegerunt, quot cau
sificationes nō credendi commē
ti essent, si ista omnino oculum
fieri cōtigisset? Quomodo porro
aut finis mortis, aut victoria de
morte ostēdi potuisset, nisi illam
sub oculis cunctorum in se prouo
catam mortuam reddisset, ac iam
deinde inānem eam exautamq;
sui corporis incorruptibilitate
probasset? Imoque ab alijs respon
sa sunt ea quoq; à nobis proferri
debent. Fortitamenim aliquis di
xerit: Si coram omnibus & conte
stato, oportebat fieri eius mor
tē, ut predicatio resurrectionis fi
dem inueniret, par fuit, & hone
stam mortem sibi comminiscere
tur, ut saltem ignominia crucis de
fugeret. At qui si hoc fecisset, ple
nam suspicionē de se prębuisset,
quod non in omne genus mortis,
sed dūtaxat in eam, quam ipse ex
cogitarat, vim suam integram ef
ficacemq; haberet. Ad rursus ni
hilo minor occasio fuisset, nō cre
dendæ resurrectionis. Quapropter
non sua opera, sed aliorum in
sidijs, mortem corpori suo infligi
voluit, ut mortem quaecumq; in
tulissent demoliretur. Ac velut ge
nerosus athleta, cui ingens animi
& corporis robur non ipse quidē
sibi ipsi aduersarium deligit, ne
alijs timiditatis suspicionem re
linquat, sed spectatorum arbitrio
hoc ipsum permittit, quantumcū
que eos sibi infestos sciat, ut hu
mi prostrato quocumque Antego
nista, omnium robustissimus ha
beatur ita quoq; omniū vita, Do
minus & Saluator noster Iesus
Christus, nō ipse corpori suo mor
tem excogitat deligitq;, ne aliud
mortis genus expauescere videat
tur, sed eam quam alij, iidemq; in
primis inimici grauem existima
runt, & ignobilem & fugiendam,
hanc

Sicuti corpus
Christi in
uisum serua-
ri debuit ita
Ecclesia.

Ad Gal. 3. b.

hanc ipse in cruce exceptam sus-
tinuit. ut ea extincta perditaque
ipse ipsissima vita crederetur. Cer-
te nouum quiddam & in expecta-
tum euenit: genus enim illud
moriendi, quod illi pro sua opi-
nionē, ut ignominiosum intule-
re id conuersum est in Trophæum
deuictæ mortis. Quocirca nec
Ioannis mortem sustinuit, capitis
truncatione, nec sicut Isaias Pro-
pheta ferra dissectus est, ut & in
morte sine mutilatione integrum
corpus seruaret, & causa subdu-
ceretur ijs, qui Ecclesiam in par-
tes cupiunt abscindere. Hoc qui-
dem ad eos responsum velim, qui
extranei alieniq; ab Ecclesia, isti
modi ratiocinationes sibi coacer-
bant. Quod si quis etiā ex nostris
non per contētionem, sed studio
discendi percunctetur: cur non al-
liud potiusquam crucem sustine-
re voluerit? Audiat ille. Nulla
alia ratione id nobis utile futu-
rum fuisse, atq; ideo à Domino
in nostri gratiam, id genus mo-
tiendi toleratum fuisse. Nam si
ideo venerat ut nostra piacula e-
xecrationesque portaret, quomo-
do alia ratione execratio aut pia-
culum fuisset, nisi execrabile mor-
tem in se reciperet? Est autem
hoc ipsam Crux (quemadmodum
scriptum est) *Execrabilis, quicum-
que in ligno pendet.* Porro si mors
Domini nostri Iesu Christi, re-
demptio est omnium, ac morte
eius, intermedius ille paries ma-
ceriæ soluitur, conficiturque vo-
catio gentium: quomodo nos
aduocasset, nisi crucifixus ef-
fet? In sola enim Cruce, mors ex-
tensis porrectisque manibus to-
leratur, ideo quoque par erat, ut
Dominus eam sustineret, manus-
que eius extenderentur, ut hac qui-
dem veterem populum, illa vero
gentiles attraheret, & ambos in

A se coniungeret. Id enim ipse di-
xit indicans, qua morte omnes
redempturus esset. *Cum exultatus
fuero, inquit, omnes ad me traham.*
Et rursus, si Dominus ideo venit,
ut diabolus nostri generis hos-
tem delapsus cælitus, & citra huc
imū aerem vagantem, illique
dæmonibus inobedientia sibi si-
milibus imperantem, præstigia,
inanesque species illorum ad mi-
nisterio effingentem ad fraudem
deceptorum & sursum tendenti-
bus obstacula molientem, quem-
admodum de eo Apostolus dicit:
*Principem potestatis aeris, qui nunc
viam suam exercet in filiis inobedien-
tiæ, si (inquam) ideo Dominus
venit, ut eum præcipitaret, ae-
remque purificaret, & viam ad
cælum muniret ut dictum est, ab
Apostolo per vellum quod obten-
tum fuit, hoc est per carnem suā.*
C Et id morte fieri oportebat. Qua-
nam alia morte istud fieri pote-
rat, nisi ea quæ in aere toleraretur?
De Cruce est quod loquor, so-
lus enim ille in aere moritur, qui
in aere vitam finiuit. Quare non
sine ratione eam Dominus susti-
nuit: ita enim sublimatus, aerem
purgauit, ab omni diabolica, a-
liorumque dæmonum infestatio-
ne, dicens: *Vide Sathanam in star ful-
guris decidentē.* Et in cælos nouum
D iter aperuit, quod sub ijs verbis
indicatur. *Attollite portas Princi-
pes vestras, & eleuamini portæ æter-
nales.* Nihil certe ille, qui hæc ver-
ba usurpat, opus habuit refera-
tione portarum (quippe om-
nium Dominus) neque quic-
quam erat clausum Creatori ex
rebus creatis, sed nos eramus
quibus ea referatio necessaria
fuit. Nos rursus illi, quos ipse
suo corpore in sublime attolle-
bat. Nam quemadmodum illud
pro omnibus morti obtulit, ita

Ioann. 12. c.

Ad Eph. 2. a
quælibet aut
manet: cui
supra quædam
est.

Luce. 10. c.

Psal. 23.

quoque per illud viam ad celos commoltrauit.

Chrysostomus in posteriori expositione in 20. c. Matth. homilia. 35.

ECCE contestantis est sermo, vt memoriam præscentiæ huius cordibus suis recondat: tamquam si dicat. Ecce nunc iam tertia vice prædico vobis mysterium passionis meæ futuræ: vt altius infideat mētibus suæ vestris, frequentius repetitū. Et quare illis prædicit passionis mysterium? Quia omnis aduersitas quæ subito euenit hominibus extra spem, nimium grauis est: quam verò ante cognoscimus, & præparamus nos contra eam, cum superuenerit expectantibus nobis, læuior inuenitur, quam esset futura si repentina venisset. Ideò ergò nunciat illis de morte sua futura, vt cum dies ille passionis aduenerit, non illos turbet cognoscentes, quia omnino erāt vêtura. Si enim toties præmoniti Apostoli de morte eius futura, tamen quādo comprehensus est, scandalizati sunt omnes, & reliquerunt eum: quāto magis scandalizandi fuerant, si præmoniti nō fuissent? Nūquid nō se præparauerunt? nū statuerunt in animo suo vt non expauescerent? Si enim non se præparassent, non promississent vna cum Petro dicentes, *Parati sumus tecum ire vsque ad mortē.* Sed in illa hora fides eorum defecit, & præparationē animæ absorbit timor carnalis. Vel ideò prædicit eis futurum, vt ab exitu cognoscatur præscentia eius. Ex præsentiā autem eius intelligatur diuinitas eius, consideratio autem diuinitatis eius cōfortet fidem eorū in tempore pas-

A sionis eius: vt totum illud quod patiebatur, dispensationi voluntatis eius applicarent, non necessitati nature. (*Ecce ascendimus.*) Ac si dicat: Videte quia voluntariē vado ad mortem. Nemo me vocat Ierosolymam nemo me admonet, nullius potestatis præceptum timco, nullius violentiæ necessitate compellor. Cum ergo venerit tenebrarum potestas, cum videritis me in cruce pēdentem, **B** ne aestimetis me hominem esse tantum. Nam & si posse mori, hominis est tamē velle mori, hominis non est. Vt quid putas ab itinere declinauit seorsum? Numquid non poterat in itinere constitutus hæc eadem eis loqui, cum sint paucissima verba? Sed declinauit seorsum ab itinere, forsitā sciens quod ventura erat mater filiorum Zebedæi cum filiis suis, vt peteret ea quæ petierunt, & audirēt ea quæ audierunt, vt præpararet eis locum ad eundem, ad petendum, & ad audiendum. Forsitā enim & applicuerunt ibi, donec mulieres retrouenientes occurrerent. Nem enim credibile est, mixtas cum ipso ambulasse mulieres, sed longo interuallo de longe mulieres sequentes, & longo interuallo separati inter se ambulabāt. Christus enim & discipuli sui primi, sequentes autem de longe mulieres. Sine dubio ergò nulla alia causa Iesus seorsum secessit, nisi vt illa audiendi licentiam inueniret. Sciebat enim cogitationes eorum, & consilia eorum quæ facere cupiebant: & non solum prædicans discipulis suis de sua passione futura, sed etiam aptans perituræ mulieri locum, præsentiā suā, diuinitatem ostendit.

voluntariē ad mortem tendit Christus.

Quare Christus discipulis passionem suam prænuntiaret.

Mat. 14.

Beda

Beda in 18. capit. Luca.

ASSUMPSIT autē Iesus duodecim, & ait illis: Ecce ascendi-
mus Ierolimam & consummabuntur
omnia quæ scripta sunt per Prophetas de
filio hominis. Tradetur enim gētib; &
illudetur, & flagellabitur & cōspuetur.
Et postquā flagellauerūt, occident eū, &
die tertia resurget. Præuidens Salua-
tor ex passione sua discipulorum
animos perturbādos, eis longe an-
te, & eiused passionis poenā, & re-
surrectionis suæ gloriam, prædi-
cit: ut cum morietem, sicut prædi-
ctum esset cernerent, etiā resurre-
cturū non dubitarent. Præuidens
etiam quosdam hæreticos in Ec-
clesia futuros, qui Christum dice-
rent legi Prophetisq; docuisse cō-
traria aliumq; testamēti veteris,
atque alium noui Deum esse cre-
dendum, ostendit prophetarū præ-
sagia, nō alio magis, quam ad suæ
dispensationis, quam pro nobis tē-
porarie suscepit, intendisse myste-
rium, adeo, ut consumatio sit pro-
phetie sue passionis & posterioris
gloriæ celebrata perfectio. Nec
non & paganorum dementiā, qua
eius Crucem derident, apertis-
simè confutat, quando proxime
suæ passionis, & tempus quasi futu-
rorū præsciens ostendit, & locum
quasi mortis intrepidus adiit. Et
ipsi nihil horū intellexerunt, Et erat ver-
bum illud absconditum ab eis & non in-
telligebant quæ dicebantur. Legimus
in Euangelio secundum Ioannē
dicente Domino: Si exaltatus fuero
à terra, omnia traham ad me ipsum. Re-
spōdisse turbam, atq; dixisse. Nos
audimus ex lege, quia Christus manet
in eternum. Et quomodo tu dicis, oppor-
tet exaltari filium hominis? Quid est
ergo quod discipuli toties sibi re-
plicatum Dominicæ passionis ar-
canum intelligere nequeunt, &
Iudæi ad vnum verbū, & tā obscu-

A repositum ut hoc expositione di-
gnum Euangelista ducat. Hoc autē
dicebat (inquit) significans qua morte
esset moriturus. Mox quia crucis e-
xaltatio significetur intelligunt,
nisi quia discipuli cuius vitā ma-
ximè videre desiderabant, eius
mortem audire nō poterant? quē
non solum hominem innocentē,
sed & Deum verū sciebant, hunc
nullaten⁹ mori vel posse putabāt.
Et quia per parabolas eum sepe lo-
quentē audire consueuerāt, quo-
ties aliquid de sua passione dice-
bat hoc non ita ut sonabat intel-
ligendum, sed amore dictate, ad
aliud quid allegoricè referēdum
esse credebant. Iudæi vero quia in
eius necem conspirauerant, quic-
quid de sua passione vel cruce lo-
quebatur, intelligebant. Hoc e-
nim loquebatur, quod ipsi sum-
mopere & fieri optabant, & per-
ficere satagebant. Sicque miro &
inuitato modo, idem subeun-
dæ crucis sacramentum, quod fi-
delibus amor abscondit, infideli-
bus inuidia pandit. Factum est au-
tem cum appropinquaret Ierico, cæcus
quidam sedebat secus viam mendicans.
Et cum audiret turbam prætercurrentem,
interrogabat quid hoc esset. Dixerunt
ei, quod Iesus Nazarenus transiret.
Cæcus iste per allegoriam, ge-
nus humanum significat, quod
in parente primo à Paradyli gau-
dijs expulsus, claritatem super-
næ lucis ignorans, damnationis
suæ tenebras patitur, sed cum Ie-
rico appropinquare Iesus dicitur,
cæcus illuminatur. Iericho quip-
pe interpretatus luna, luna au-
tem in sacro eloquio pro defectu
ponitur carnis, quia dum mens-
truis momentis decrescit, defe-
ctum nostræ mortalitatis desig-
nat? Dum igitur conditor nos-
ter appropinquat Iericho cæcus
ad lumen reddit, quia dum diui-
nitas,

Passionis &
resurrectio-
nis Dominicæ
prædictio.

Ioan. 12.

Discipuli cur
tam tarde &
Iudæi tam ci-
to intellaxe-
rūt mysteriū
Crucis.

Cæcus allego-
ricè.

Iericho Lun-
na interpre-
tatur.

Iohann. 14. a

Cæcus secus
viam.

nitas, defectum nostræ carnis suscipit, humanum genus lumen quod amisserat, recipit. Qui videlicet cæcum recte & iuxta viam sedere, & mendicans esse describitur. Ipsa enim veritas dixit. *Ego sum via.* Ergo qui æternæ lucis claritatem nescit, cæcus est: sed si iam in redemptorem credit, iuxta viam sedet. Si autem iam credit, sed ut æternam lucem recipiat rogare dissimulat atque à precibus cessat, cæcus quidem iuxta viam sedet, sed minime medicat. Si vero & credit, & exorat, & iuxta viam sedet cæcus, & mendicat. *Et clamavit dicens. Iesu fili David miserere mei. Et qui præibant increpabant eum ut taceret. Ipse vero multo magis clamabat. Fili David miserere mei.* Quid isti designant, qui Iesum venientem præcedunt, nisi desideriorum carnalium turbas, tumultusque vitiorum, qui priusquam Iesus ad cor nostrum veniat, tentationibus suis cogitationem nostram dissipant, & voces cordis in oratione perturbant? Sæpe namque dum conuerti ad Deum post perpetrata vitia volumus, dum contra hæc eadem exorare vitia quæ perpetrauimus conamur, occurrunt cordi phantasmata, & vocem nostræ depræcationis præmunt. Sed quem turba increpat ut taceat, magis ac magis clamat, quia quanto grauiori tumultu cogitationum carnalium præmimur, tanto orationi insistere ardentius debemus.

Beda in Marcum lib. 3.

cap. 10.

ET veniunt Iericho, & proficiscente eo de Iericho & discipulis eius, & plurima multitudo, filius Timæi, Bartimæus cæcus sedebat iuxta viam mendicans, &c. Matthæus hoc in loco duos iuxta viam sedentes &

Ad Dominum clamantes cecos dicit esse illuminatos. Lucas autem cum appropinquaret Iericho pariter ordine, illuminatum ab eo cæcum esse perhibet. Vbi nemo sapiens autumet Euāgelistas sibi met contraria scribere, sed aliū scribere plenius quod alter omisit. Quod vero Matthæo referente, quia Dominus duos illuminauerit cecos. Marcus vnum maluit ponere illuminatum, cui tamen alterū adiuuasse non negat, intelligendum est, vnum eorum fuisse notissimum. **B** Quod ex hoc etiam satis apparet, quod & nomen eius & patris eius Marcus commemorauit, quod in tot superius sanatis à Domino non facile occurrat, nisi cum Iairū Archisynagogū etiā nomine expressit, cuius filiā resuscitauit Iesus. In quo etiā magis iste sesus apparet, quia & ille Archisynagogus utique in loco illo nobilis fuit. Proculdubio itaque Bartimæus iste Timæi filius, ex aliqua magna felicitate deiectus, notissime & famosissime miseriæ fuit, qui non solum cæcus, verum etiam mendicus sedebat. Hinc est ergo quod ipsum solum voluit commemorare Marcus, cuius illuminatio tam claram famam huic miraculo comparauit, quam erat illius nota calamitas. Cæci ergo quos Dominus ad se clamantes illuminauit, homines sunt veræ lucis (quæ Christus est) inscii, sed ipso donante ad cognoscendam cōstendamque suam cæcitatem, ac petendam veritatis lucem compūti. Iericho autē quæ interpretari dicitur Luna, defectum nostræ mutabilitatis ac mortalitatis significat. Quod ex illa maxime Euāgelij parabola claruit, ubi homo descendens ab Ierusalem in Iericho incidit in latrones, & vulneratus ab eis ac despoliatus, per viam Sama-

Concordia
Euāgelistarum.

Nominis expressio.

Samaritanarum industria ad salutem reuocatus est. Quia nimirum genus hominum a visione summę pacis, in desideria seculi eius labe mortifera decidens per Dñm Saluatorem ad vitam quam errando perdidit reducitur. Appropinquas ergo Dominus Iericho cæco lumine reddidit, quia veniens in carnem & passioni appropinquans, multos ad fidem & confessionem diuinę cognitionis adduxit. Nomen enim primis incarnationis suę temporibus, sed paucis antequam pareretur animis, id est, postquā trīginta esse cęperat annorum ministerium verbi, mundo quo illuminaretur exhibuit. Sed & de Iericho proficiscens, cæcos illuminauit: quia resurgens a mortuis, atque ascendens in cælum, misit Spiritum sanctum, Apostolis eosque ad illuminationem omnium populorum dispersit in mundum. Quod autem appropinquans Iericho vnum illuminauit, & proficiscens de Iericho duos, hoc intimaui typicę, quod ante passionem suam vnitantum populo Iudæorum prædicauit, post resurrectionem verò atque ascensionem suam, manifestius per Apostolos, & Iudæis, & Gentibus, & æternę Diuinitatis & assumptę a se humanitatis arcana patefecit. Quod verò Marcus vnum illuminatum scribit, ad Gentium salutem specialiter respicit, qui omnimodis alijs veritatis extorres fuerant. Et ideo quantum famosa infidelitatis eorum erat cæcitas, tantum famosa facta est illuminantis eos gratia Saluatoris. Et bene Marcus, qui gentibus scribebat Euangelium, vnum dicit illuminatum, vt eorum quos instituebat ad fidem saluationi figura congrueret. Matthæus verò qui credentibus ex Hebræis suum scribe-

bat Euangelium, quod in gentium quoque notitiam erat peruenturum, recte duos dicit illuminatos, vt ad vtrumque populum vnā eademque fidei gratiam pertinere doceret. Quod etiam in sequenti lectione, de asino, in quo dominus sedere dignatus est, eadem Euangelica seruare scripturam curauit. Matthæus namque, qui fidelibus lex Iudæis Euangelizabat, asinam simul & pullum, adductos domino refert. Porro cęteri tres Euangelistę, qui congregatę de nationibus Ecclesię scripserunt, asini solimmodo ad Dominum adducti faciunt mentionem, de matre omnino reticent. Quia illi simpliciter fidem gentium figurant: iste autem natus ex fidei synagoga fidelem Gentium populum proximo ordine suę narrationis intimare curauit. Proficiscente ergo Domino & discipulis eius, & plurima multitudine de Iericho, cæcus sedebat iuxta viam mendicans: quia ascendente ad cælos Domino, & multis fidelium sequentibus immo cunctis ab initio mundi electis vnā cum illo ianuam regni celestis ingredientibus, mox Gentium populus diu perfidia cæcus, audito Saluatoris aduentu, cępit & ipse suę salutis ad quę illuminationis spem habere. De quo benedicatur: *qui sedebat iuxta viam mendicans*. Mendicat enim iuxta viam sedens, qui nec eum iter veritatis ingrediens, nec Deū cognocens, sedula intentione atque inquisitione desiderij salutaris ad hoc peruenire contendit, & qui sit verus religionis cultus inuestigare persistit. Quod in historia Cornelij Centurionis precipue declaratum est, qui, Deum quem colebat, crebris præcibus vt se se illuminare dignaretur orabat.

Quid

Marcus.

Matthæus.

Mēdicus iuxta viam.

S tare Dei
q uid.

Quid est autē transeundo audire, stando lumē restituere, nisi quod per humanitatē suā misertus est, qui per diuinitatis potentia, a nobis mentis nostre tenebras exclusit? Qui enim propter nos natus & passus est, qui resurrexit & ascendit in cælum, quasi transijt Iesus, quia hec nimirum actio tēporalis est. Sed stans cecum illuminauit, quia non sicut illa tēporalis dispensatio, ita verbi aeternitas transit, quę in se manēs, innouat omnia. Stare enim Dei est in cōmutabili cogitatione mutabilia cuncta disponere. Qui ergo dū vocaretur trāsfiens audiuit, stās lumē reddidit. Quia & si propter nostēporalia perit, inde tamen nobis lucem tribuit, vnde habere mutabilitatis trāsitum nescit. Sed qui Deū quē colebat crebris precibus vt se se illuminare dignaretur orabat. *Cum audisset quia Iesus Nazarenus est, coepit clamare ac dicere. Fili David Iesu miserere mei. Et cōminabantur ei multi vt taceret. At ille magis clamabat multo dicens. Fili David miserere mei.* Audiēs Iesum eē⁹ misereri sui precatur, nec multis licet prohibentibus a clamando desistit. Quia populus Gentium agnita fama nominis Christi, particeps eius fieri querebat, contradicebat multi. Primo Iudæi, vt in Apostolorū Actibus legimus, deinde etiam Gentiles acriori ac fortiori persecutione frequēter instabant, ne illumināndus sanandusq; Christum mūdus inuocaret: nec tamē eos qui ad vitam erant prāordinati aeternam, velanus impugnantium furor disposita valebat salute priuare. *Et stans Iesus praecepit illum vocari. Ecce stat, qui ante transibat.* Qua in re aliquid nobis Dominus innuit, quod intelligi de humanitate ac diuinitate illius vtiliter posuit. Clamantem etenim ceterum trās-

fiens audiuit, sed stans miraculum illuminationis exhibuit. *At vocant cecum dicentes ei. Anima quorū esto: surge vocat te.* Clamantem ad se cecum Dominus vocat, eum populo Gentium scientiam veritatis desiderant per sanctos prādicatores verbum fidei committit. Qui nimirum vocantes ex cū anime quoniam nō esse, & surgere atque ad Dominū venire prādipti, eum prādicando verbum in dōctis, spem eos salutis habere ac de torpore vitiorum erigi, atq; ad virtutum studia quibus illuminari mereantur, sese accingere iubentur, dicentes cū Propheta: *Accedite ad eum & illuminamini.* Et iterum, *Surge qui dormis & exurge a mortuis & illuminabit te Christus.* Et quia primitiua de gentibus Ecclesia tā rōpromissi in Christo luminis desiderio feruebat, vt plurimi relictis mūdi facultatibus nudi Euāgelicam vitam sequerentur, quō eternū in cælis mererentur habere thesaurum, recte de illuminando cecus subditur. *Qui proiecto vestimento suo exiliens venit ad eum.* Proiecto quippe vestimento exilit, vt adueniens illuminetur a Christo, qui abiectis mundi retinaculis, expedito mentis gressu ad largitorem aeternae lucis properat. *Et respondens Iesus, dixit illi. Quid vis tibi faciam? Cecus autem dixit ei. Rabboni, vt videam.* Nunquid qui lumen reddere poterat, quid vellet cecus ignorabat? Sed peti vult hoc, quod & nos petere & se concedere prēnoscit. Importune namque ad orationem nos admonet & dicit: *Scit namque pater vester, quid opus sit vobis antequam petatis eum.* Ad hoc ergo requirit vt petatur, ad hoc requirit vt cor ad orationem excitet. Vade & cecus protinus adiungit. *Rabboni vt videam.* Ecce cecus a Domino nō aurum,

Psal. 33.
Ad Ep. 5.

Quare Chri
stus de salute
cecos interroget.

Matth. 6.

non aurum, sed lucē requirit. Par-
uipēdet extra lucem aliquid que-
rere quia & si habere cæcus qui-
libet potest, sine luce non potest
videre quid habet. Imitemur er-
gò eum, quem & corpore & mente
audiuimus saluatum. Non falsas
diuitias, non terrena dona, non
fugitiuos honores à Domino, sed
lucem quæramus. Illam videli-
cet lucem quam videre cum solis
angelis possumus, quam neq; ini-
tium inchoat, nec finis angustat.
Ad quam profecto lucem via fi-
des est. Vndè rectè & illuminan-
do cæco protinus respondetur. *Va-
de, fides tua te saluū fecit. Et confestim,
(inquit) vidit & sequebatur eū in via.*
Videt & sequitur, qui bonū quod
intelligit operatur. Vidit autē sed
non sequitur, qui bonum quidem
intelligit, sed bene operari conē-

Fides.

Videre & se-
qui.

nit. Iesum enim sequitur, qui imi-
tatur. Hinc namque dicit: *Si quis
mihi ministrat me sequatur.* Consi-
deremus enim quā graditur, ut se-
qui mereamur. Ecce enim cum
sit Dominus & creator angelo-
rum, suscepturus naturam nos-
tram quam condidit, in vterum
Virginis venit. Nasci tamen in
hoc mundo per diuites nolluit, pa-
rētes pauperes elegit, vnde & ag-
nus qui pro illo offerretur defuit,
columbarum pullos & par turtu-
rum ad sacrificiū mater inuenit.
B Prosperari in hoc mundo noluit,
opprobria irrisionesque tollera-
uit, sputa, flagella, alapas, spineam
coronam, crucem sustinuit. Et
quia in rerū corporalium delecta-
tionem à gaudio interno cecidi-
mus, cum qua amaritudine illuc
reddeatur ostendit.

Ioann. 12.

T E X T V S.

CCCIDIT autem cum appropinquaret Iericho.
Cæcus quidam sedebat iuxta viam mendicans, &
cum audiret turbam prateruentem, interrogabat,
quid hoc est, dixerunt autem ei, quod Iesus Naza-
renus transiret. Et clamauit dicens: Iesu fili David miserere
mei. Et qui præibant increpabant eum ut taceret ipse verò
multo magis clamabat: Fili David, miserere mei. Stans au-
tem Iesus, iussit illum adduci ad se & cum appropinquasset in-
terrogauit illum, dicens: Quid tibi vis faciam? At ille dixit.
Domine, ut videam. Et Iesus dixit illi. Respice, fides tua te
saluum fecit. Et confestim vidit. Et sequebatur illum magni-
ficans Deum. Et omnis plebs ut vidit, dedit laudem Deo.

Theophylact. in 28. c. Luca.

Quare in via
cæcos Chri-
stus curauit.

Dominus miraculū hoc
cæci obiter in via opera-
tus est, ut & trāsitus eius

nobis utilis esset, ac doctrina ut
semper & vbique, & apud omnes
vtilis simus, & nunquam ignaui.
Cæcus igitur credens eum esse
Christū, qui expectabatur (verifi-
mile

mile enim fuit ipsum, utpote in-
nutritum Iudaicis, non ignoras-
se Christum ex semine Dauid) voce
magna clamat. *Fili Dauid misere-
mei.* Et dicendo miserere mei, de-
clarat, quod diuiniorum quādam
de illo sententiam habeat, & non
hominem purum censeat. Admi-
rare autem, quāso, quomodo con-
fessionem suam multiplicet. Quo-
modo? Quamuis multi increpa-
rent eum, non tacebat, sed am-
plius clamabat. Ferbōr quidam
intra se in se instigabat eum, id-
circo & Iesus iussit eum addu-
ci ad se, quod profecto dignus es-
set, qui appropriaret ei. *Interroga-
bat autem illum, quid vis ut tibi fa-
ciam?* Non ut ignorans, sed ne il-
le presentibus alia petere videat-
tur, ipse alia dare; & dum ille pe-
cuniam petit, ipse, ut ostentator,
cecitatem sanaret. Nam fortassis
insipienter talia fingere posset
iuidia. Propterea cum interro-
gasset, & comperisset eum recipi-
di visum valde cupidum, dat quod
petit. Vide autem quā alienus
sit ab arrogātia. *Fides tua* (inquit)
saluum te fecit. Credidisti enim
quod ego sum ille filius Dauid qui
celebratur Christus, & tātum pre-
te tulisti ferborem, ut quamuis
increpatus non silueris. Disca-
mus autem ex hoc, quod quando
eum fide petimus, non alia quidē
nos petimus, & alia ipse dat, sed il-
la ipsa. Atq; ita quoties alia peti-
mus, & alia accipimus, manifestū,
quod non bene neq; fideliter peti-
mus. *Petitis enim* (inquit) *& non ac-
cipitis, eo quod male petatis.* Vide in-
super & potestatem. *Recipe visum,*
inquit. Et quis prophetarum ita
sanauit? Tali inquam potesta-
te? Vnde & vox à vero lumi-
ne progressa, lumen cæco facta
est. Vide insuper & gratitudinem
eius qui sanatus est. *Secutus est e-*

A *nim Iesum, glorificans Deum, factus-
que est & alijs glorificandi Deum
auctor.*

*Ambrosius lib. 8. in Luca
capit. 18.*

I N libro secūdm Matthēum,
duo cæci inducuntur, hīc vnus.
Ibi egrediente Iericho, hīc appro-
pinquante. Sed nulla distantia.
Nam cum in hoc vno typus popu-
li gentilis sit, qui Sacramento Do-
minico recepit amissi luminis
claritatem, nihil interest vtrum
in vnum medicinā, an in duobus
accipiat, quoniam ex Cham & Ia-
phet Noe filijs originem ducens,
in duobus cæcis duos generis sui
præstendebat auctores.

Hilarius in Matt. Canō 20.

S Vperius, per figuram duorum
filiūrum Zebedæi de Israelita
populo tractatum est, qui ex semi-
ne Sem erat ortus. Cōpetēter igitur
cæci duo viā obfident, populi
videlicet Gentium duo ex Cham &
Iaphet, procreati egressus & iter
eius obseruant, sibiq; cæcis, visum
reddi depræcantur. Denique eos
herba obiurgat cur clament, &
ut sileant increpat, non quod si-
lentium causa honoris exige-
rent, sed acerbè à cæcis audiunt
quod negabant, Dominum esse
Dauid filium. Illuminatis enim
cæcorum mentibus, Deus in ho-
mine prædicabatur, ut verum es-
set quod à Domino dictum est. *In
iudicium mundi huius veni, ut qui vi-
dent non videant, cæci vero respi-
ciant. At illi magis clamabant.* Et
demorante legis populo, vehe-
mentiore fidei suæ protestan-
tur calore. Sed Dominus misere-
tur & quid volunt requirit, illi ve-
ro aperire oculos suos præcantur.

Qui-

Cæci de sua
voluntate in-
terrogat
Christus.

Iacob. 4.

Iudei nolle-
bant audire
Christum fi-
lium Dauid.

Ioann. 9.

quibus misertus, oculos contigit, & visum cognoscendi Dei reddidit. Atque ut typus crediturum Gentium explicetur, celestis gratiæ cognitione præcepta, qui cæci fuerant videntes, Dominum sunt secuti.

Augustinus, questionū Eūāgeliorum, lib. 1. questio. 28.

Quid cæci in via sedentes significant.

AB Ierico egreditur Dominus, iam de ista terra re iurisdictione discedens, secuntur eum turbæ multæ, credunt in eū populi & Gentes. Duo autem cæci sedentes iuxta viam, significant de utroque populo quosdam iam coherentes per fidem dispensationi temporali, secundum quam Christus via est, & desiderantes illuminari, id est, aliquid de verbi æternitate intelligere: quod transeunte Iesu impetrare cupiebant, id est, per meritum fidei, qua creditur filius Dei, & natus homo & passus propter nos. Per hanc enim dispensationem, quasi transit Iesus, quia talis actio temporalis est. Oportebat autem ut tantum clamarent, donec resistentis sibi turbæ strepitum vincerent, id est, tam perseveranter animum intenderent orando atque pulsando, quousque consuetudinem desideriorum carnalium, quæ tanquā turba obstrepat cogitationi, lucem veritatis æternæ videre conati, vel ipsam hominum carnalium turbam studia spiritualia impediētem, fortissima intentione superarent. Itaque audiens Iesus, qui ait: *Petenti dabitur, & quærens inveniet, & pulsanti aperietur*, venientes ad se ipsos, scilicet desiderij ardore peruenientes ad id quod desiderant, stans eos tangit, atq; il-

A luminat. Non enim sicut illa dispensatio temporalis, ita etiam verbi æternitas trāsit, quæ in se ipsa manet, omnia innovat. Quapropter quia fides incarnationis temporalis ad æterna intelligenda nos preparat, transeūte Iesu admoniti sunt ut illuminentur, & stante illuminati sunt, temporalia enim transeunt, æterna stant.

B *Augustin P salm. 109.*

NOS autem fratres credamus, & dicamus. Corde enim creditur ad iustitiam ore fit confessio ad salutem. Credamus (inquam) & dicamus & filium David, & Dominum David. Nō erubescamus de filio David, ne iratum inveniamus Dominum David. Hoc enim nomine eum rectissimè transeuntem appellantes cæci, illuminari meruerunt. Trāibat enim Iesus, & illi audito sonitū transeuntis turbæ, aure iam illum cognoscentes quod nondum poterāt oculis, acclamaverunt voce magna, & dixerūt. *Miserere nostri fili David.* Turbæ autem illos increpabant, ut tacerent. Et illi nihilominus lucis desiderio barbarum contradictionem vincentes in clamando perseveraverunt, transeuntem tenuerunt, & à tangente illuminari meruerunt, dicebant enim transeunti. *Miserere nostri fili David.* Stetit ille, & victo ab eis clamore contradicentium, *Quid, inquit, vultis ut faciam vobis?* Et illi, *Domine ut videamus.* Tetigit & aperuit oculos eorum: viderunt præsentem, quem senserant transeuntem. Aliquid ergo transitorium Dominus fecit: est autem aliud quod stat, aliud est, inquam transitorium Domini, aliud est stabile Domini. Transitorium Domini, Virginis partus. Verbi incarnatio, ætatum gradatio, miracu-

Rom. 10.

Luc. 11.

Luc. 11.

raculorum exhibitio, passionum perpassio, mors, resurrectio, ascensio in cælum: hoc totum transitorium fuit. Num enim aduc Christus nascitur, aut adhuc moritur, aut adhuc refurgit, aut adhuc ascendit in cælum? Non ne videtis ista facta per tempora cucurrisse, per tempora exhibuisse viatoribus quiddam transitorium ne in via remanerent sed ad patriam peruenirent? Denique & illi cæci ad viam sedebant, ibi transeuntem senserunt & clamando tenerunt. In via enim sæculi huius hoc transitorium sui Dominus operatus est, & hoc transitorium pertinet ad Filium David, ideo illi Domino transeunti clamauerunt. Misere nostri fili David: tanquam dicerent: Filium David transeuntem cognoscimus: Filium David in transitu factum scimus. Agnoscamus ergo & nos, & filium David confiteamur, ut illuminari mereamur.

Chrysost. in priori expositione in 20. cap. Matth.

hom. 67.

QUARE nos propositum nostrum sequentes, hos cæcos audiamus, qui multis excellentiores cernentibus erant. Nam quauis nec ductorem habere, nec videre ipsi possent aduenientem, summo tamen studio ac contentione ad ipsum venire conabantur. Cumque magna voce clamarent, iussi tacere magis clamabant. Constantis quippe ac fortis animus, quo magis vetatur, eo altius prouehitur. Christus vero carpi eos patiebatur, ut omnes inimicorum feruorem facilius cognoscerent, curationeque dignos crederet: quapropter nec ut solebat, an crede-

Arent interrogauit. Satis enim superque clamor & adueniendi conatus erat ad fidem eorum declarandam. Hinc iam aperte disce-re potes dilectissime, quia etiam si valde viles, atque etiam abiecti simus: tamen si ardentissimi studio, ad Deum accedamus, per nos ipsos sine mediatore impetrabimus quæ petamus. Considera enim quomodo nullus Apostolorum istis afuit, sed è diuerso quauis mul-ti eos repellebant, omni tamè impedimento superato ad Iesum peruenire voluerunt. Ita & si nullam ex vita fiduciam Euangelista eis tribuit, ardore tamen animati, sibi ipsis suffecerunt. Hos igitur imitemur, & si vel tardior Deus ad tribuendum sit, vel multos ceu importunos retrudat, non cessemus tamen petere, scientes hoc pacto maximè Deum à nobis posse placari. Sic enim etiam ardentem eorum voluntatem, non pauperies, non cæcitas, non quia continuo non fuerunt auditi, non quia turbæ repellebant, non denique vlla res alia potuit extinguere; talis quippe est laborans & inflammatus animus. Quid igitur Christus? Vocauit eos, & dixit, (*Quid vultis ut faciam vobis? dicunt ei: Domine, ut aperiantur oculi nostri.*) Cuius autem rei gratia eos interrogat? Ne quis scilicet putet eos aliud illos petiisse, & aliud ipsum præbuisse. Deinde ubique solitam scimus virtutem, & fidem petentium obductam prius rebellare, & tunc demum eos curare, tum ut imitationem alios concitet, tum ut in curationis dono dignos fuisse demonstret. Hoc & in muliere illa Chananæa efficit, hoc in Centurione, hoc in ea quæ fluxum sanguinis patiebatur: imo verò mirabilis illa mulier interrogatione Domini præuenit, nec tamen etiam sic ab eo præter-

Quamuis abiecti, si ardenti animo petimus à Deo quæ volumus per nos consequemur.

Quare Chrysostomus cæcos quid petant interroget.

*Supra 15.
Ibid. 8.
Ibid. 9.*

Cæcorum fit.

prætermisa est; sed post curationem predicatur. Ita ubique diligentissimè aduenientium fide rebellabat & extollebat, quod nunc quoque factum esse videmus. Cum autem illi videndi facultantem petijissent misericordia motus tetigit illos. Hæc quipè curationis sola causa est, propter quam in hunc mundum descendit. Et quamvis misericordia sua & gratia iuret, dignos tamen querat: quales illos fuisse tam clamoribus, & constanti eorum conatu patuit, quam quia curati non filuerunt, post beneficia ingratitudinem, ut multi ostèdentes: ita & ante curationem perseuerantis & fortis animi & post donum gratissimi reperti, secuti sunt eum.

Origenes in 20 cap. Matth.

Tract. 13.

DVos cæcos, possumus dicere Iudæam, & Israel, qui Ante-Christi aduentum cæci fuerunt: tamen, secus viam sedentes legis & Prophetarum commorabantur. Et cæci quidem erant, quia non videbant ante aduentum Christi ad animam suam verbum verum, quod erat in lege & Prophetis. *Clamabant autem, miserere nobis Domine fili David*, propterea quod sentiebant esse se cæcos, non intelligentes voluntatem scripturarum, & volentes respicere & videre gloriam quæ erat in eis, quasi adhuc cæci & nihil magnum de Iesu existimantes, sed secundum carnem de eo tantum intelligètes, clamabant ad eum qui factus est ex semine David secundum carnem; quia nihil amplius intelligebat quam filium esse David: & omnis, quæ videbatur eorum propter Deum eloquentia nihil amplius sciebat de Christo, nisi quia filius erat Da-

Auid. Duos ex eis autem, diximus duos populos in duo regna divisos tempore Roboam: & vide Prophetas, quomodo nunc Israel, nunc Iudæ prophetauerunt, aliquando autè simul ambobus. Hi ergò populi quoniam signo quodam prophetico audierant transire Ierusalem, clamauerunt. Puto enim quod audierunt ab eis qui aduentum Christi prophetauerunt. Et quoniam transit veniens quidem in eam, egrediens autem ex ea, & erimèntes ne fortè pertranseat eos, nequaquam misericordia faciens super eos clamabant. *Miserere nobis Domine fili David.* Iesus autem non pertransiit, sed stat, ut stante illo non transluat beneficium sed quasi de fonte stante profluens misericordia deueniat usque ad eos. Turba autem, idest, præcedens eorum qui crediderant, etiam increpabat eis clamantibus: *Fili David miserere nostri*, ut tacerent, & non appellarent eum contemptibili nomine, sed potius dicerent, Fili Dei miserere nostri. Stans ergò Iesus clamoribus, eorum retentus & præcibus, vocat eos ad se principium beneficii ostendens. Nec enim in vacuum vocauit eos. Utinam & nobis clamantibus, & dicentibus, miserere nobis Domine, vocet nos, incipientes a filio David: stans autem vocet nos, quasi intendens deprecationibus nostris. *Dixit autem eis. Quid vultis ut faciam vobis?* Quod existimo esse tale, quod vultis ostendite manifestè, ut omnes qui egrediuntur de Iericho & secuntur me, audiant & videant factum. *Illi autem responderunt. Vt aperiantur oculi nostri.* Ingenue quidem, eo quod erant de Israel & Iudæ, cæci autem ignorantia, & intelligentes propriam cæcitatem, & audientes eos, qui prædicauerunt de

Gg Iesu

Quando &
quomodo cæ-
cos imitari de-
bemus.

Iesu, dicunt se velle vt aperiantur oculi eorum. Et præcipue hoc dicunt, qui legentes diuinas scripturas intelligunt cecitatem suam ad sensum scripturarum. Hi enim dicunt. *Miserere nobis, & quia volumus, vt aperiantur oculi nostri.* Et vtinā & nos intelligentes in quibus cæci sumus, & non videmus sedentes iuxta ipsam scripturarum viam, & audientes quoniam Iesus transit, præcibus nostris faciamus eū stare dicentes. *Volumus, vt aperiantur oculi nostri.* Quod si dixerimus ex affectu desiderante videre quæ donat, tangens oculos animarum nostrarum aperiet, quasi verbum, & virtus, & sapientia, & omnia quæ de eo dicuntur, consequemur. Et sic eo tangente recedet à sensibus nostris tenebra ignorantia, vt statim non solum videamus, sed etiam sequamur eum, qui dedit nobis posse videre, propter nihil aliud, nisi vt eum sequamur, & illius ducatu transeamus ad Deum, & videamus oculis nostris per eum apertis Deum. Quoniam autem Marcus & Lucas, secundum quosdam quidem ipsam exponunt historiam, secundum autem aliquos alteram similem, dignum est & quæ ab eis dicuntur videre. Et primum videamus de Marco, ita scribente. *Et venit in Iericho, & exeunte eo inde & discipulis eius, & turba multa.* Qui ergo corporaliter intelligunt, propter diuersitatem verborum dicunt alia vice duos istos cæcos Christum sanasse: alia autem vice, illum quem Marcus exponit: tertia vero quod scribit Lucas. Qui autem spiritualiter intelligunt, vnā eandemque rem diuersis modis Evangelistas exposuisse defendunt. Duo enim cæci sunt sicut diximus Iudas & Israel. Vnus autem est,

Evangelista-
rum concor-
dia.

A mixtus, ex vtroque populus vniuersus. Turba ergo, multa ex gentibus exeunte, cum Iesu & discipulis eius de mundo. Iudaicæ quædam reliquæ iuxta viam sedentes, idest, iuxta propheticas scripturas, & mendicantes intellectum necessarium animarum suarum sicut Marcus exponit, fortiter clamabant. Filium appellantes Dauid. Et cum videris eos qui ex Iudæis crediderunt in Iesum, aliquando quidem ex Maria & Ioseph esse eum putantes, aliquando autem de sola Maria, & Spiritu sancto. Videbis quomodo ille cæcus clamabat. Fili Dauid miserere mei. Quem increpant multi, qui de Iericho egressi ex gentibus sunt, populum vidilicet qui videtur credere ex Iudæis vt taceant qui pauperes sunt in fidem Christi: & putant eum ex semine viri & mulieris esse, trahentem genus ex Dauid. Sed multis increpantibus magis clamabat, credens quidem in Iesum secundum hominem autem credens, & clamans dicit. *Fili Dauid miserere mei.* Iesus autem stans, iam non sicut in Matthæo ipse eum vocat, sed iubet eum vocari. Post hæc, inquit, *Ille autem abijciens vestimentum suum, exiliens venit ad Iesum.* Ne fortè vestimentum cæci & mendicantis, velamentum intelligatur cæcitatis, & mendicitatis quo fuerat circumdatus: quod abijciens venit ad Iesum, & digniori voce confessus est dicēs: *Rabboni*, dignius est enim dicere Rabboni, vel sicut in alijs dicit. *Domine*: quam filio Dauid. Vnde & Dominus propter illud quidem quod dixit. *Fili Dauid miserere mei*, non præstitit sanitatem, nec quando sedebat veste cæcitatis & mendicitatis velatus, nec quando sedebat secus viā mendicans. Propter

Vestimentū
cæci quod sit.

ter hoc autem quod dixit. *Rab-
boni, ut videam, dixi ei. Vade, fides
tua te saluum fecit.* Nunc videa-
mus secundum Lucam, quæ com-
muniter dixit, prætereuntibus,
propria autem eius tangens. Et
primum quidem quod Marcus &
Matthæus: *Egrediente Iesu de Ieri-
cho, ponunt Lucas autem ita. Et
factum est cum appropinquaret Ieri-
cho, & factus in proximo cæcum illu-
minauit.* Et dicet aliquis secundū
mysterium spirituale, quoniam
prius est quod ait Lucas, secundū
autem quod Marcus, tertium ve-
rò, quod dixit Matthæus. Pri-
mum enim oportet appropin-
quare Iericho, & ita intrare in
eam postea autem exire de ea.
Lucas ergo scribit. *Et factum est,
cum appropinquaret Iericho.* Marcus
autem ita. *Et venit Iericho & exen-
te eo inde.* Matthæus verò neque
appropinquasse Iericho scribit,
nec quia venit Iericho, sed tan-
tum. *Exeuntibus eis ex Iericho.* Po-
test ergo secundum Lucam qui-
dem apropians Iericho fecisse
hoc. Secundum Marcum autem,
veniens in Iericho, secundū Mat-
thæum autem exiens ab Iericho;
Post hæc considera quoniam cla-
manti cæco atque dicenti. *Fili
David miserere mei, qui præcede-
bant increpabant eum ut taceret.* Tan-
quam si dicat. Qui primi credi-
derant increpabant ei clamanti
fili David, ut taceret, & non ap-
pellaret eum contemptibili no-
mine, sed potius diceret fili Dei
miserere mei. *Ille autem magis cla-
mabat fili David miserere mei. Et stans
Iesus iussit eum adduci ad se.* Et vide-
nis sicut diximus, inferior est cæ-
cus iste. Nam nec Iesus eum vo-
cavit, nec dixit eum vocari, sed
quasi non capientem hæc iussit
eum quasi non potentem a seme-
t ipso venire, adduci ad se. *Et cum*

A appropinquasset ei, interrogauit eum:
quid vis, ut faciam tibi? Et non prius
interrogauit eum, aut interroga-
tus appropriauit ei, sed quoniam
appropriauit, ideo interrogatus
dixit: *Ut videam Domine.* Item hoc
amplius habet Lucas, quod in illis
quidem secutus est tantummodo
cæcus: hic autem secutus est dans
gloriam Deo, ut videtes eum om-
nes Deo, laudem offerrent.

B *Chrysostom. in posteriori ex-
positione in viges. c. Mat-
the. hom. 36.*

Ecce duo cæci, ecce dicendo, op-
portunitatem ostendit, hoc
eis, opportunè oblatis sunt ante
faciem Christi, ut apertis oculis,
quasi testes virtutis eius ascen-
derent cum eo in Ierusalem: quia
futurum erat, ut Sacerdotes re-
pleti inuidia, dicerent contra eum,
in qua potestate hæc facis? Vt cæ-
ci videlicet respondeant, & si nō
voce, tamen ipsa re: Ecce nos fui-
mus cæci & videmus. Quid er-
gò de potestate requiritis, qui
videtis virtutem? Erubescite car-
nales oculi, qui ante vos Chris-
tum stantem non aspiciatis, quem
etiam crediderunt duo cæci se-
dentes secus viam nō in via. Duo
cæci, duo populi sunt, Iudæus &
Gentilis. Aut sicut quidam in-
terpretaturambo gentium, unus
ex Cham, alius ex Iaphet. Ideo au-
tem cæci, quia nondum eis appa-
ruerat vni genita lux. *Secus viam,*
id est, iuxta veritatem inuenire
non poterant, quia via veritatis
certior adhuc demonstrata nō fue-
rat: vel secundum rationem ver-
bi degentes, non autem in ipsa
ratione verbi consistentes, quia
noticiam verbi nondum accepe-
rant. Sicut enim qui in tenebris

*Eccē oportu-
nitatem ostē-
dit.*

*Duo cæci duo
populi.*

Simile.

Gentes iuxta
veritatē An-
techristi ad-
uentum, quo-
modo iuxta
veritatem am-
bulare dicā-
tur.

Rom. 2.

Ibidem. 12.

ambulat. Si semel viam perdidit inter-
dum tota nocte ambulat, iuxta viam errans & non in-
uenit viam, donec super veniat dies: sic & homines ambulantes in erroribus vel peccatis, postquā
Dei cognitionem semel perdid-
erunt, ad perfectam cognitionem veritatis redire nō poterant, nisi dies, scilicet Christus venisset, quam-
uis circa veritatem vivebāt. Quo-
modo iuxta veritatem, vel ratio-
nem gentes conuersabantur. Le-
ges rationabiles proponebāt, sin-
cera iudicia iudicabant, dicente
Apostolo: *Cum enim gentes, quę legem non habent, naturaliter quę legis sunt faciunt.* Ergo quasi iustitiā qui-
dem faciebant, sed iustitiā tene-
re non poterant, non intelligentes
quomodo oporteat scire: quia
qui Deum diligit, hic cognitus
est a Deo Iudæi autem quomodo
erant cæci, quia legem sectantes,
legis iustitiā non inuenerunt;
quia ex operibus & non ex fide ius-
ti erant, dicit enim Paulus: *Testi-
monium illis perhibeo, quia emulatio-
nem Dei habent, sed non secundum sci-
entiam.* Nam volentes iustitiā suam
statuere, iustitię Dei nō sunt sub-
iecti. *Audierunt quod Iesus transi-
ret, & clamauerunt, dicentes. Misere-
re nobis Domine fili David:* Curren-
tium strepitum audiebant, & per-
sonas nō videbāt. Vndiq; festi-
nantibus cunctis soli sedebant,
in dissolubili tenebrarum catena
ligati, nihil solutum habentes de
toto corpore, præter vocem. Et
ideō qui pedibus eum sequi non
poterant, voce sequebantur dicen-
tes. *Misere re nobis Domine fili David.*
O tenebrę omni lumine clariores
O acutissimus cæcitatē aspectus.
Putā quāti homines sani, & iuxta
Iesū, qui via est, ambulātes, homi-
nē illū putabāt: & duo cæci, & lōgē
sedentes, Deum prospexerunt e-

animas gentes de transitu Iesu, se-
cundum testimoniū Prophetarū
annunciātibus sibi Apostolis. Au-
dierant enim aduentum eius in
mundum, & passionem eius & re-
surrectionem, & ascensionē in cæ-
lum: audierunt de transitu eius, cū
iam egressus fuisset ex Iericho, id
est de hoc mundo. *Turba autē incre-
pabant eos, ut tacerēt.* Videbāt sordi-
das vestes, & nō considerabāt cō-
scientię sanitatē & claritatē. Ideō
vetabāt eos, nō inuidētes eis, sed
honorātes Christū. Indignū enim
eis videbāt ut tales homines voci-
ferarant ad Deū. Ecce, fatua sapiē-
tia hominū. Existimabāt iniuriā
pati magnos viros, si a pauperibus
honorarentur, quis enim pauper
ausus est diuitē publice salutare?
Mox indignatur quasi iniuriam
passus. Aut hi qui vetabant, in mi-
nisterio Iudæorum vetabāt, quia
omnia faciebant, ne gentes in
Christum credentes saluarentur.
*At illi magis clamabant dicentes. Mi-
serere nobis Domine fili David.* In-
uitabantur vetiti, magis quam
compescebantur. Talis est enim
natura fidei, quanto magis veta-
tur, eo magis acceditur. Prop-
ter quod & serui Dei in persecu-
tionibus non vincuntur, sed quā-
to magis afflicti fuerint, tan-
to magis accenduntur. Virtus
ergo fidei in periculis securā est,
& in securitate periclitatur. Quid
enim aliud sic vigorem fidei in
hominibus laxat: quam longa
tranquillitas? Ergo vetantes eos
addebant eis & alteram causam
doloris. Primum, ne clamarent,
quia cæci erant: secundō, quia
vetabantur ad lumen venire. *Et
stans Iesus vocauit eos, & ait,
quid vultis, ut faciam vobis? Dicunt ei.
Domine ut aperiantur oculi nostri.* O
Domine, quid interrogas quod ip-
se oculis vides? Infirmetas clamat

& ut

Diuites de
pauperū etiā
salutari ne
dedignantur

Fides quanto
magis veta-
tur, eo magis
accenditur.

Et ut quid vocem perquiris? Non quæro propter passionem, sed propter fidem. Non cupio audire quod dolent, sed volo cognoscere quid de me sentiunt. Tu Domine oculorum, es cognitor & nescis quid de te sentiunt? Etiam scio, sed volo ut procedant ad medium populi & cunctis audientibus dicant quod volunt: & dum cæci me Dei filium confitentur, confundantur videntes, qui me hominem tantum putant. Dominum me vocant, & verum dicunt: sed dum filium Dauid dicunt, dissipant quod bene confessi sunt. Nam abusuè, & homines Domini dicuntur, vere autem nemo Dominus est nisi Deus. Si ergo dicunt, Domini filii Dauid, abusuè secundum hominem me honorant. Si autem solummodo Dominum, secundum deitatis diuinitatem me confitentur. Quia vnus Deus, Ex quo omnia, & vnus Dominus, per quem omnia. Filius enim Dauid cæcos illuminare non potest, Filius autem Dei potest: idè interrogat, quid vultis. Tunc illi iam non dixerunt. Domine filii Dauid, sed tantum. Domine, ut aperiantur oculi nostri. Misertus est autem eis Iesus, & tetigit oculos illorum, & confestim viderunt. Quam diu ergo dixerunt Domine filii Dauid, suspensa est sanitas, mox autem ut dixerunt tantummodo Domine, infusa est sanitas super eos. Tetigit ergo oculos eorum. Tetigit homo carnaliter; nam verbum sanauit, ut Deus tetigit, quia Dauid filium eum dixerunt: sanauit eos, quia crediderunt potentie eius, ut vna eademque operatio sanitatis & fidem eorum remuneret, & infidelitatem castiget. Bonum munus obtulerunt Christo sanati. Quale? Secuti sunt eum. Nam

quid homo inuicem reddat Deo digne pro beneficijs eius, nisi id quod ipse admonet per Prophetam? O homo quid querit Deus à te nisi ut facias iudicium & misericordiam, & paratus sis ire cum Domino Deo tuo? Consequenter & gentium oculos mentis tetigit Dominus Iesus, dante eis gratiam Spiritus sancti. Tangere enim Christi, est dare gratiam Spiritus sancti. Quæ gentes cum fuissent illuminatæ secutæ sunt eum operibus bonis, huiusquam post modum relinquentes eum, sicut aliquando Iudæi fecerunt.

Michæ 6.

Christi tangere quid sit.

B

Tertulianus aduersus Martionem lib. 4.

C

TAM Distincta fuit à primordio Iudæa gens, per tribus, & populos, & familias, & domos, ut nemo facile ignoret de genere potuisset, vel de recentibus Augustanis censibus, atque tunc fortasse pendentibus. Iesum autem Martioni tis & natus non dubitaretur, qui homo videbatur: utique quia non natus nullam potuerat generis sui in publico habuisse notitiam: sed erat vnus aliquis deputandus ex ijs, qui quomodo ignorati habebantur. Cum igitur prætereuntem illum cæcus audisset, cur exclamauit. Iesu fili Dauid miserere mei? Nisi quia filius Dauid, idest, familia ex Dauid non temere deputabatur, per matrem & fratres, qui aliquando ex notitia utique annunciati ei fuerant. Sed ante cedentes increpabant cæcum, ut raceret. Merito, quoniam quidè vociferabatur non quia de Dauid filio mentiebatur. Aut disce increpantes illos scisse, quod Iesus non esset filius Dauid, ut id

Augustini censibus.

Quare filius Dauid vocetur.

Gg 3 circò

Non ut filius Dauid, sed ut Dominus cæcos sanauit.

Dominus nemo nisi solus Deus.

1. Cor. 8.

Non ut filius Dauid, sed ut Dominus cæcos sanauit.

circò silentium cæco indixisse credantur. Sed & si doceres, facilius illos ignorasse præsumeretur, quam Dominum falsam in se prædicationem sustinere potuisse. Sed patiens Dominus. Nontamen confirmator erroris, immò etiam detector creatoris, ut non prius hanc cæcitatem hominis illius enubilasset, ne ultra Iesum filium David existimaret. At qui ne patientiam eius infamaretis, nec ullam rationem dissimulationis illi effingeretis, nec filium David negaretis, manifestissimè confirmavit cæci prædicatione, & ipsa remuneratione medicinæ, & testimonio fidei. *Fides* (inquit) *tuare saluum fecit*. Quid vis cæcum credidisse? Ab illo Deo descendisse Iesum ad deiectionem creatoris, & ad destructionem legis & Prophetarum, non illum esse qui ex radice Iesse, ex fructu lumborù David destinabatur, cæcorum quoque remunerator? Sed nondum puto eiusmodi tunc cæcierant, qualis Martion, ut hæc fuerit cæci illius fides, qua crediderit in voce Iesu filii David. Qui hoc se & cognovit, & cognosci ab omnib⁹ voluit, fidem hominis, & si melius oculatam, & si veri luminis compotem, exteriori quoque visione donavit, ut nos regulam simulque mercedem fidei disceremus. Qui vult videre Iesum, David filium credat per virginis censum. Qui non ita credit, nō audiet ab illo, fides tua te saluum fecit.

Gregorius lib. 40. homiliarum, homil. 2.

*Imitatus est
Augustinum
ubi supra.*

Redemptor noster prævidens ex passione sua discipulorù animos perturbandos, eis longe ante & eiusdem passionis pœnam & resurrectionis suæ gloriam præ

A dixit: ut cum eum morientem sicut prædictum est, cernerent: etiã resurrecturum non dubitaret: sed quia carnales adhuc discipuli, nullo modo valebant capere verba mysterij: venit ad miraculũ. Ante eorum oculos cæcus lumẽ recipit, ut qui celestis mysterij verba nō caperet: eos ad fidem celestia facta solidarẽt. Sed miracula Dñi & Saluatoris nostri sic accipiẽda sũt fratres charissimi, ut & in veritate credatur facta: et tamẽ per significationẽ nobis aliquid innuãt.

*Miracula
Christi ultra
veritatem ipsam
aliquid
innuunt.*

B Opera quippẽ eius & per potetiam aliud ostẽdunt, & per mysteriũ aliud loquũtur. Ecce enim quis iuxta historiam cæcus iste fuerit, ignoram⁹, sed tamẽ quid per mysteriũ significet nouimus. Cæcũ quippẽ est genus humanũ, quod in parente primò à paradisi gaudijs expulsum, claritatẽ supernę lucis ignoras, dānationis suę tenebras patit⁹: sed tamẽ per redemptoris sui presentiam illuminatur: ut internę lucis gaudia iã per desiderium videat: atque in via vite boni operis gressus ponat. Notandũ vero est, quod cũ Iesus Ierico appropinquare dicit⁹: cæcus illuminatur. Iericho quippẽ Luna interpretatur: Luna autem in sacro eloquio pro defectu carnis ponitur: quia dũ mēstruis momentis decrescit, defectũ nostrę mortalitatis designat. Dũ igitur conditor noster appropinquat Iericho cæcus ad lumen reddit: quia dũ diuinitas defectũ nostrę carnis suscepit, humanum genus lumen quod amisserat recipit. Unde enim Deus humana patitur, inde homo ad diuina sublebat⁹. Qui videlicet cæcus rectẽ, & iuxta viam sedere & mendicans esse describit⁹. Ipsa enim veritas dicit. *Ego sum via*. Qui ergo eterne lucis claritatem nescit cæcus est. Sed si iam in redemptorẽ credit

*Ierico luna
interpretatur.*

*Genus humanũ
quãdo recepit
lumen
quod amiserat.*

Ioan. 14.

credit, iuxta viam sedet: si autem iam credit, sed ut æternam lucem recipiat rogare dissimulat, atque a precibus cessat. Cæcus quidem iuxta viam sedet, sed minimè medicat. Si vero crediderit, & cæcitatē cordis sui agnouerit, sed ut lumen veritatis recipiat postulat, iuxta viam cæcus sedet & mendicat. Quisquis ergo cæcitatē suā tenebras agnoscit: quisquis hoc quod sibi deest lumen, æternitatis intelligit, clamet medullis cordis, clamet & vocibus mentis, dicens. *Iesu Fili David miserere mei.* Sed quid clamante cæco subiungitur audiamus: *Et qui præbant increpabant eum ut taceret.* Quid autem designat isti qui Iesum venientem præcedunt, nisi desideriorum carnalium turbas tu multusque vitiorum, qui priusquam Iesus ad cor nostrum veniat, tentationibus suis cogitationem nostrā dissipant, & voces cordis in oratione perturbant. Sæpe namque dum conuertere ad Dominum post perpetrata vitia volumus, dum contra hæc eadem exorare vitia quæ perpetramus conamur: occurrunt cordi phantasmata peccatorum quæ fecimus, mentis nostræ aciem reuerberant, confundunt animum, & vocem nostræ depræcationis præmunt. *Qui præbant ergo, increpabant, eum ut taceret:* quia priusquam Iesus ad cor veniat, mala quæ fecimus, cogitationi nostræ suis imaginibus illisa in ipsa nos nostra oratione perturbant. Sed quid adhuc illuminandus iste cæcus fecit, audiamus. Sequitur verò: *Ipsē magis clamabat: fili David miserere mei.* Ecce quem turba increpat ut taceat, magis, ac magis clamat: quia quanto grauiori tumultu cogitationum carnaliū præmimur, tanto orationi insistere ardentius debemus. Contradicit turba ne

A clamemus: quia peccatorum nostrorum phantasmata plerumque & in oratione patimur. Sed nimirum necesse est, ut vox cordis nostri quo durius repelitur, eo valentius insistat: quatenus cogitationis illicitæ tumultum superet: atque ad pias aures Domini nimietate suæ importunitatis erumpat. In se, ut suspicor, recognoscit unusquisque, quod dicimus, quia dum ab hoc mundo animum ad B Deum mutamus, dum ad orationis opus conuertimur, ipsa quæ prius delectabiliter gessimus, importuna postea atque grauiora in oratione nostra toleramus. Vix eorum cogitatio manu sancti desiderij ab oculis abijcitur. Vix eorum phantasmata, per penitentiam lamenta superantur. Sed cum in oratione nostrā vehementer insistimus, transeuntem Iesum mentis figimus. Vnde illic subditur: *Stans autem Iesus iussit eum adduci ad se.* Ecce stat, qui ante transibat: quia dum adhuc turbas phantasmatum in oratione patimur, Iesum aliquatenus transeuntem sentimus. Cū verò orationi vehementer insistimus, stat Iesus ut lucem restituat, quia Deus in corde figitur, & lux amissa reparatur: Quia tamen in re, & aliud aliquid nobis innuit: quod intelligi de humanitate, ac diuinitate illius vtiliter possit. Clamantem etenim cæcum Iesus transiens audiuit: sed stans miraculū illuminationis exhibuit. Transire namque humanitatis est, stare diuinitatis. Per humanitatem habuit, quippe nasci, crescere, mori, resurgere, de loco ad locum venire. Quia ergo in diuinitate mutabilitas non est: atque hoc ipsum mutare transire est: profecto iste transitus ex carne est, non ex diuinitate. Per diuinitatem verò ei semper stare est: quia ubique præ-

Temporalibus dedit vix spiritualia amplectuntur.

Humanitatis Christi transire est: sed stare diuinitatis.

Conuersio peccatorum ad Dominum, per quid impeditur.

sens, nec per motum recedit, sicut nec per motum venit. Cæcum igitur clamantem Dominus transiens audiuit, sed stans illuminauit: quia per humanitatem suam vocibus nostris cæcitatibus compatiendo misertus est, sed lumen nobis gratiæ, per diuinitatis potentiam infudit. Et notandum quid cæco venienti dicat. *Quid tibi vis faciam?* Numquid qui lumen reddere poterat, quid vellet cæcus ignorabat? Sed peti vult hoc, quod & nos petere, & se concedere prænoscit. Importune namque ad orationem nos admonet, & tamen dicit. *Scit namque pater vester quid opus sit vobis antequam petatis eum.* Ad hoc ergo requirit ut petatur: ad hoc requirit, ut cor ad orationem excitet. Vnde & cæcus protinus ad iunxit. *Domine ut videam.* Ecce cæcus à Domino non aurum, sed lucem querit: parui pendens extra lumen aliquid querere: quia & si habere cæcus, quodlibet potest, sine luce videre non potest quod habet. Imitemur ergo fratres charissimi eum quem & corpore audiuius & mente illuminatum. Non falsas diuitias, non terrena dona, non fugitivos honores à Domino, sed lucem queramus: nec lucem quæ loco clauditur, quæ tempore finitur, quæ noctium interruptione variatur, quæ à nobis communis cum pecoribus cernitur: sed lucem queramus, quam videre cum solis angelis possimus: quæ nec initium inchoat, nec finis angustat. Ad quæ profecto lucem via fides est. Vnde recte & illuminando cæco protinus respondit. *Respice, fides tua te saluum fecit.* Sed adhuc cogitatio carnalis dicit. Quomodo possum lucem spirituales querere: quam videre non possum? Vnde mihi certum est scire: quæ corporeis oculis non insulget? Cui, scilicet

A cæco, cogitationi est quod breuiter quisque respondeat: quia & hæc ipsa quæ sentit, non per corpus, sed per animam cogitat, & nemo suam animam cogitat. Et nemo suam animam videt, nec tamen dubitat se animam habere quam non videt. Ex inuisibili namque anima, visibile regitur corpus. Si autem auferatur, quod est inuisibile, protinus corrumpitur hoc quod visibile stare videbatur. Ex inuisibili autem substantia in hac vita visibili viuatur, & esse vita inuisibilis dubitatur? Sed iam petenti cæco quid factum sit, vel quid ipse fecerit, audiamus. Sequitur: *Confestim vidit et sequebatur eum.* Videt & sequitur qui bonum quod intelligit operatur. Videt autem, sed non sequitur, qui bonum quidem intelligit, sed bene operari contemnit. Si ergo fratres charissimi, cæcitatem iam nostram peregrinationis agnoscimus: si credendo in Redemptoris nostri mysterium, iuxta viam sedemus: si exorando quotidie ab auctore nostro vitæ lumen petimus, si eadem luce iam per intellectum videndo illuminati post cæcitatem sumus: Iesum quem mente cernimus, opere sequamur. Aspiciamus qua graditur, & eius viam & vestigia imitando teneamus. Iesum etenim sequitur qui imitatur. Hinc namque dicit: *Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos.* Sequere enim dicitur, imitare. Hinc rursum, inquit, admonens. *Siquis mihi ministrat, me sequatur.* Consideremus ergo qua graditur, ut sequi mereamur. Ecce cum sit Dominus & creator angelorum, suscepturus naturam nostram quam condidit, in utero virginis venit. Nasci tamen in hoc mundo per diuites noluit: patres pauperes elegit. Vnde & qui agnus qui pro illo offerretur defuit: columbarum pullos & partur

Matth. 6.

Lux non terrena queratur à Domino.

Matth. 8.

Iodan. 2.

turum

Christus hominitus multa tolerauit.

turum ad sacrificium mater inuenit. Prosperari in mundo noluit, opprobria irrationesque, tolleravit: sputa, flagella, alapas, spinam, coronam, Crucem, quæ sustinuit. Et quia rerum corporalium delectatione à gaudio interno cecidim⁹: cum qua amaritudine illuc redeatur ostēdit, quia uterque homo pro se pati debet, si tanta Deus pro hominibus pertulit? Qui ergo in Christum iam credit, sed adhuc auaritiæ lucra sectatur, in superbia honoris extollitur, inuidiæ fabricibus in ardescit: libidinis se immunditia polluit, prosperari ad ea quæ in mundo sunt concupiscit, Iesum in quem credit sequi contēnit. Diuerso quippè itinere ambulat si gaudia delectationesque appetit: cui dux suus viam amaritudinis ostendit. Reuocemus et

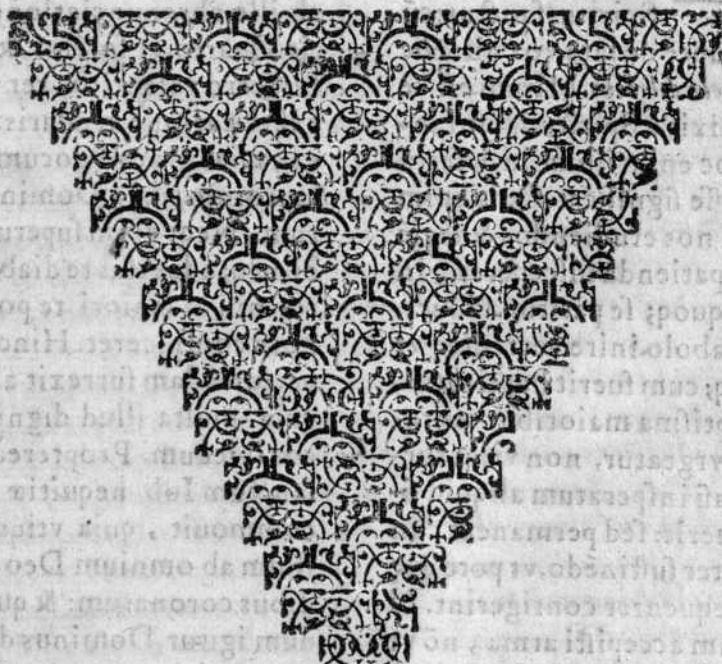
ergo ante oculos peccata quæ fecimus: consideremus quā terribilis iudex hæc punitur⁹ adueniat. Mētem formemus ad lamenta. Vita nostra ad tēpus amarescat in penitentia: ne æternam amaritudinē sentiat in vindicta. Per fletus quippè ad æterna gaudia ducimur: veritate pollicente, quæ ait. *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* Ad fletum vero per gaudia peruenitur hæc eadem veritate attestante, quæ ait. *Ve vobis qui nunc ridetis quia lugebitis & flebitis.* Si ergo retributionis gaudium in peruetione quærimus: penitentia amaritudinem in via teneamus. Sicque fit, ut non solum vita nostra in eū proficiat, sed hæc ipsa nostra conuersatio ad laudē Dei & alios ascendat. Vnde illic subditur. *Et omnis plebs, ut vidit dedit laudem Deo.*

Christum suū
itinere ambu-
lantes inueni-
mus.

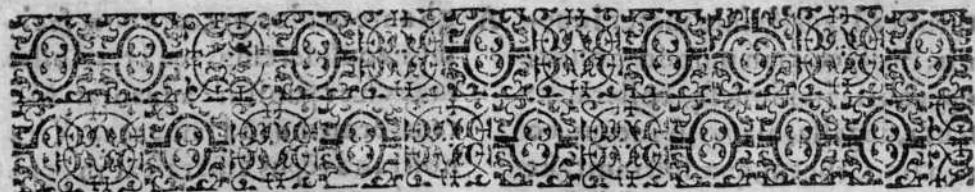
Matth. 3.

Luca. 6.

DOMI

(?)

DOMINICA PRIMA

Quadragesimæ.

Euangelium. Matth. 4.

Inc ductum est Iesus in desertū à spiritu, ut tētaretur
a diabolo. Et cum ieiunasset Quadraginta diebus &
Quadraginta noctibus, postea esuriit.

Chrysostom. in priori expo-
sitione, in 4 cap. Matth.
homil. 13.

VNC ISTVD

ad quodnam tem-
pus aprandum est?
Proculdubio ad il-
lud quo descendit
Spiritus sanctus: cū
etiam de super de lata vox ait: *Hic
est Filius meus dilectus*. Mirum est ve-
rò, quod dixit à Spiritu, id est, san-
cto, ab hoc enim illum in desertū
ductum esse significat. Quia enim
omnia ad nos erudiendos & faciē-
da sibi, & patiēda susceperat, in
ærem quoque se patitur adduci,
& cum diabolo inire certamē: ut
vnusquisque cum fuerit baptizatus,
si post baptisma maioribus tenta-
tionibus vrgeatur, non vtiq; tur-
betur, quasi insperatum aliquid si-
bi obuiauerit: sed permaneat cun-
cta viriliter sustinēdo, ut pote que
sibi consequenter contigerint. Id
circo enim accepisti arma, nō ut
otieris, sed ut pugnes. Propterea
Deus in te tribulationes irruere
permittit. Primò quidē ut discas,

A quoniam Christi baptista multo
te fecerit fortiozem. Deinde ut
egregia illa animi mediocritate
permaneas, neque donorum scili-
cet magnitudine eucharis, dum
te tentationes cohibent & refre-
nant. Ad hæc vero, ut malignus
ille dæmon cum tua à se discessio-
ne dubitat, ex ipsa tribulationum
tolerantia discat, quod perfecta
ab illo abrenuntiatione discesse-
ris. Quartò, ut fortior, & ipso pror-
sus ferro valentior, tentationum
exercitatione reddaris. Quintò,
ut capias grande documentū the-
saurorum tibi à Domino credito-
rum. Neque enim superueniret ti-
bi, neque aduersus te diabolus irru-
ret, nisi in maiori te possumus ho-
nore conspiceret. Hinc enim ad-
uersus Adam surrexit aliquando,
quia multa illud dignitate vidit
conspicuum. Propterea & contra
sanctum Iob nequitie sue arma
commouit, quia vtiq; videbat
illum ab omnium Deo miris lau-
dibus coronatum: & quemadmo-
dum igitur, Dominus dicit. *Orate,
ne intretis in tentationem*. Propterea
enim non cum vltro iisse in ære-
mum, sed à sancto Spiritu ductū
esse

Quare Dei
tribulationes
in nos permi-
ttit.

Matth. 26.
Quo quis de-
ceptior Deo,
eo magis ex-
ercetur ten-
tationibus.

esse commemorat, iuxta dispensationis profectio rationem: ut nos videlicet apertissime signatum esse videamus, quia non sponte nos ipsos in tentationes oporteat insilire: sed si contracti fuerimus, viriliter repugnare. Et considera quoniam illum assumens spiritus duxerit, non in urbem, neque in forum, sed in eremum. Quia enim diabolus ad tentandum volebat allicere, non de esurie solum, verum etiam de loco occasionem illi tentationis ingessit. Tunc quippe maxime aliquos diabolus aggreditur, cum solos viderit, atque ab alijs segregatos. Sed denique mulierem ab initio aggressus est, solam illam excipiens atque a viro inueniens separatam. Quando enim viderit aliquos copulatos, haud similiter audet accedere. Vnde maxime oportet etiam ob hanc causam frequenter nos alijs aggregari, ut non facile in diaboli captionem paremur. Inuenit ergo illum in valle solitudinis. Quod enim talis esset eremus, Marcus diligenter notauit, de Domino, dicens: *Et erat cum bestijs*. Considera vero cum quanta ad eum arte malignitatis accedat, quod ve precipue tempus, obseruet: non enim ieiunantem tentat, sed esumentem, ut scilicet discas, quam sit bonum grande ieiunium: & quia hæc aduersus diabolum arma sint maxima, quodque post baptismum non delitijs atque temulentia, non mensæ epulis ornata, sed ieiunio animum debemus intendere. Propterea enim & Dominus ieiunauit, non quia hoc indigeret ipse, sed ut nos utique doceret, quibus peccata ante baptismum dominatio ventris intulerat. Ut enim si aliquis ægrotum quem ad sanitatem reduxit, iubeat illa non facere ex quibus mor-

bus ille contigerat: ita etiam post baptismum ieiunium contra vitium edacitatis induxit. Nam & Adam de Paradiso intemperantia ventris eiecit, & diluuium sub Noe ista commouit, & fulmina in Sodomitas, ipsa deduxit. Et si enim fornicationis quoque ibi crimen horrebat, sed hic tamen veriusque radix supplicij pullauit. Quod Ezechiel quoque notando dicebat. *Veruntamen hoc erat peccatum Sodomorum, quoniam in superbia, & in saturitate panis, & in abundantijs, affluiebant ac lasciuebant*. Et sic etiam Iudæi maxima proflus mala frequenter operati sunt, & ad impietatem delicijs, atque ebrietate precipites acti: propterea, & ipse quadragesima dies ieiunat, nobisque ostendens remedia salutis. Nec tamen ultra progreditur, ne scilicet admirationis enormitas incredibilem faceret suscepti hominis veritatem. Nunc vero nequaquam fit istud, quia prius Moyses & Elias Dei potentia sustentati, in hanc ieiunij longitudinem peruenire potuerunt. Si vero ulterius progressus fuisset, plurimis etiam incredibilis fuisset carnis assumptio. Cum igitur quadragesima dies, ac noctes ieiunasset postea esurijt. Occasionem diabolo tentandi præbens, ut prius ipse congressus, quomodo etiam ab alijs vinci posset, ostenderet. Sibi enim faciunt Athletæ, qui cum discipulos suos vincere docent, data opera in palestris cum alijs certamen exercent, ut in luctantium corporibus faciant artem spectare vincendi: quod in hac quoque colutatione constat esse effectum. Quia enim diabolus ad certandum voluit attrahere, esuriam suam ei fecit manifestam, & non repulit prouocantem. Sed cum eum suscepisset ad luctum: & semel, & iterum, & tertio cum facilitate

Ezech. 16.

Quare non plusquam quadragesima diebus ieiunauit.

Genes. 3.

Marc. 1.

Propter quod ieiunauerit seruator.

cilitate quæ cum maximè decebat, elisit.

Chrysost. in posteriori expositione in cap. 4. Matth. homil. 5.

*A Spiritus
Eo ductus
est quomodo
Christus de-
cens.*

Ioann. 1.

Simile.

*Quinque
sunt baptis-
mata.
Ioan. 15.*

Actuum. 1.

EX. Eo quod subiunxit, dicens. *Vt tentaretur, à diabolo:* Ostendit, quia à Spiritu sancto est ductus, sed non quasi minor maioris præcepto, sed quasi maior equalis hortatu. Nam non solum ductus, aut adductus dicitur, qui alicuius potestate ducitur: sed etiam ille, qui alicuius rationabili exhortatione placatur: sicut scriptum est de Andrea: *Hic inuenit Simonem fratrem suum, & dicit ei. Inuenimus Messiam qui dicitur Christus, & adduxit eum ad Iesum.* Ecce non potestate cum adduxit, sed ratione placauit. Quemadmodum si magister militum videat dominantem tyrannum, & det consilium regi, dicens: *Exi obuiam illi, quia tota perijt prouincia: nam fortior est tua fama, quam mea virtus.* Et ecce rex à magistro militum ducitur, & tamen non est minor eo qui ducit. Ad diabolum Iesus ductus est, ut tentaretur: ad homines qui de diabolus vadit, ut tentet eos: non homines ad diabolum, ut tēteretur ab eo. Quoniam autem aduersus Christum diabolus ire non poterat, ideo contra diabolum Christus processit. Constat in nobis quinque baptisma esse. Vnum in verbo sicut & Christus dicit: *Et vos mundæ estis propter verbum, quod locutus sum vobis.* Secundum in aqua sicut cunctis est manifestum. Tertium autem in spiritu, sicut scriptum est: *Ioannes quidem baptizauit in aqua, vos autem in Spiritu sancto baptizabimini.* Quartum verò in igne, quod est tentatio præfens. Quo-

A niam autem baptizantur homines & in igne, testis est Dominus per Esaiam: *Et auferam, inquit, sordes filiorum Israel de medio eorum, & sanguinem eorum mundabo in spiritu iudicii, & spiritu combustionis & ardoris.* Consequenter enim ait, Propheta: *Quoniam probasti nos Deus, igne nos examinasti, sicut examinatur argentum.* Et postmodum: *Transiimus per ignem & aquam, & induxisti nos in refrigerium.* Sicut enim aurum vel argentum combustum in fornace sordibus colatur, sic homo in fornace tentationis missus, depositis peccatis, sanctificatur. Quin tum in morte, sicut ipse dicebat: *Baptismo ab eo baptizari, & quomodo turbor, usque dum perficiatur.* Quoniam autem peccatum & in morte remittitur, docet Apostolus, dicens: *Qui enim mortuus est uiuificatus est à peccato.* Quale autem peccatum morte remittitur, scit qui intelligit pro quali peccato introducta est mors.

C Nam si propter peccatum moritur homo, sine dubio solgitur propter quod moritur. Ideo Dominus postquam baptizatus est in verbo factus est sub lege. A Ioanne autem in aqua à patre vero in spiritu: nunc à spiritu ducitur in desertum, ut baptizetur in igne tentationis, postmodum baptizandus in morte. Age, nunc videamus qui sunt qui baptizantur in igne, & quando baptizantur in igne. Ut autem sciamus, videndum nobis est quid est quod dicit. *Tunc ductus est.* Quando? quando pater clamauit de Cælo: *Hic est Filius meus dilectus in quo complacui.* Vides ergo quia nemo baptizatur in igne tentationis, nisi qui factus fuerit filius Dei? Quandiu enim catechumenus est homo, nondum abrenunciat diabolo, & omnibus operibus eius plenius. Baptizatus autem, Christo se tradidit, dicens.

Isaie. 4.

Psal. 65.

Luce. 12.

Rom. 6.

Infra. 17.

Abre-

Baptismus si
gnaculum fi-
dei.

Simile.

Rom. 8.

Abrenuncio Sathanæ, & omni-
bus operibus eius. Ideo catechu-
meno ei constituto, quasi suo par-
cit adhuc: post baptismum autem,
quasi alienum factum, tota virtu-
te Sathanas persequitur. Baptis-
mum autem signaculum fidei est.
Num quid miles post militiam si-
gnatur, vt iam sedeat & requies-
cat? Sed magis ante militiam, vt
postmodum militet, & laboret:
nam & athleta ante certamen iun-
gitur vt luctetur: sic & homo, vt
luctetur: sed & homo spiritualiter
ideo oleo chrismatis vngitur,
vt contra diabolum, quasi spiri-
tualis athleta luctetur. Sed quid
quia multi cum tentati fuerint, su-
perantur, & pereunt? Illi tales nō
a spiritu ducuntur, ad tentationē
suscipiendam, nec sunt filij Dei:
Quoniam qui spiritu Dei aguntur, hi sunt
filij Dei: sed a peccatis expellun-
tur proprijs. Qui autem a spiritu
Dei ducuntur ad tentationē, non
superantur. Serui autem diaboli
in igne non baptizantur. Quare?
Quia non potest fieri, vt depositis
sordibus emundetur, qui totus est
sordidus. Incipe latetrem aqua la-
uare, numquid aliquando munda-
tur? Non, sed magis commoto lu-
to amplius sordidatur. Ille enim
mādatur, in quo est aliquid boni,
quod emundetur. Vt puta? bonus
homo, si carnalibus vitijs fuerit
sordidatus, tentatur vt illud bo-
num eius mündetur. In illo autē
quid mūdandum est, in quo nihil
est bonum? Secundum hoc, cum
videris aliquem peruersum Chri-
stianum nūquam tristari, aut per-
iclitari: cum videris hæreticum
nūquam persecutionē tenta-
tionum pati, noli scandalum pa-
ti: nec dicas, quomodo hæretici
persecutionē nunquam periclitā-
tur, sed semper fideles? Quomodo
mali homines nunquam periclitā-

tur, sed semper boni? Scito quo-
niam qui filij Dei sunt, hi tantu-
modo in tentationis baptizantur
igne. Veniat tibi in mentē quod
te docuit Apostolus, Paulus di-
cens: *Et omnes Volentes pie viuere in*
Christo, persecutionem patiuntur. Ma-
li autem homines, & seductores profi-
cient in peius, errantes & in errore
mittentes. Nunc videamus quan-
do baptizantur igne. Postquā fue-
rit homo baptizatus in verbo, in-
structus in fide, & postquam fue-
rit baptizatus in aqua, & postquā
fuerit baptizatus in spiritu: in quar-
to loco baptizantur in igne. Mul-
ti enim & cum in aqua baptizati
fuerint, non baptizantur in spiri-
tu. Nisi quis enim ante baptismū
aquæ sic deposuerit a se totum pec-
candi propositū, vt dignus sit Spi-
ritum sanctum in templum sui cor-
dis suscipere, non baptizatur in
spiritu. Quia Spiritus sanctos fu-
git hominem fictum, & non habi-
tus in corpore subdito peccatis:
& ideo non fit filius Dei. Et hi
sunt qui, cum tentati fuerint, supe-
rantur & pereunt: videntur qui-
dem filij Dei facti propter aquā
baptismatis, re vera autem non
sunt filij Dei, quia non sunt in spi-
ritu baptizati. Nam corpore qui-
dem baptizati sunt animo autem
catechumeni sunt: quia aqua cor-
pus baptizat, spiritus autem ani-
mam. Ergo non solum Christus
ductus est in desertū a spiritu, sed
& omnes filij Dei habentes Spiri-
tum sanctum, ducuntur a spiritu
in desertū, vt ipsi tententur a dia-
bolo. Qui enim habent spiritum
Dei, hi non sunt contenti sedere
ociosi, sed ipse spiritus qui est in
eis, vngit eos ad aliquod opus ap-
prehendendum, magnum, cui dia-
bolus aduersatur, qui est in deser-
to. Vt autem intelligas, quia om-
ne bonum, quod secundum Deum
bonum,

Filij Dei ba-
ptizantur in
tentationis ig-
ne.

Sapient. 2.

Omnes habē-
tes spiritum
sanctū dedu-
cimur in de-
sertum.

Omne bonum est in deserto.

Desertum quid desertum duple.

ad hoc illud
in deserto
quod dicitur

ad antiquum

Domus Dei
spiritus est.

etiam dicitur
in deserto
quod dicitur
in deserto

Psal. 62.

bonum, in deserto est. Videamus quid est desertum. Est autem desertum secundum Deum, & est desertum secundum diabolum. Natura carnalis, domus diaboli est, & omnis iniustitia epulatio ipsius est. Quantum ad Deum autem desertum est, quoniam non est in eo iustitia Dei. Spiritus autem domus est Dei & omnis iustitia eius epulatio est ipsius. Quantum ad diabolum autem desertum est, quia iustitia non est in eo qua diabolum delectatur. Et quare natura carnis domus diaboli est? Quia omne malum intus in carne est, quia secundum voluntatem carnis est. Et intus in mundo est, quia secundum voluntatem mundi est. Omne autem bonum foris est extra carnem, quia non est secundum voluntatem carnis: & est foris extra mundum, quia non est secundum voluntatem mundi. Vides ergo quia omnis res spiritualis extra fines carnis est foris, & quasi in deserto est, & extra fines mundi est foris? Unde qui viuunt secundum Dei mandatum, exiisse de mundo dicuntur, non corpore, sed conuersatione exiisse dicuntur de carne, & in spiritu esse. Domus autem Dei spiritus est, quia omne bonum intus in spiritu est, quia non est secundum voluntatem spiritus. Vides ergo quia omnis res carnalis foris, extra fines spiritus est, & in deserto est? Ergo quantum ad Deum, desertum est natura carnalis, ubi non est via iustitiae, in qua non inuenitur aqua Spiritus sancti, & est vituperabile desertum de quo & Propheta dicebat. *Sitiuit in te anima mea, in terra deserta, & in uia, & in aquosa.* Quantum ad diabolum autem, desertum est omnis res spiritalis, & est laudabile desertum. De tali deserto dicebat Deus

A ad Pharaonem: *Dimitte populum meum ut seruiat mihi in deserto.* In tali enim deserto, vult Deus omnes suos sibi seruire. At tale desertum, omnes filij Dei, qui habent Spiritum sanctum, exeunt ut tententur. Ut puta proposuisti non ducere uxorem duxit te Spiritus sanctus in desertum, id est, eiecit te extra fines carnis & mundi, ut tenteris a concupiscentia carnis. Quia non habet castitas in se, ut delecteris in ea secundum carnem. Si autem intus eras in carne, & in mundo, id est, secundum naturam carnis & mundi, habebas uxorem, non tentaberis. Quomodo enim tentetur libidine, qui quotidie est cum uxore? proposuisti ieiunare, extra fines carnis existi & mundi, ut tenteris in fame a spiritu gulae. Si autem in finibus carnis & mundi positus, manducabas & bibebas, non tentaberis a spiritu gulae in fame. Quomodo enim tentetur in fame a spiritu gulae, qui nunquam esuriit? sic & Dominus nunquam tentatus fuisset in fame, nisi quadraginta diebus ieiunasset, & tunc esuriisset. Item elemosynas facere proponis foras existi quia natura carnis & mundi non delectatur dare, sed semper accipere. Si autem non dabas, non tentaberis a spiritu auaritia. Item proponis humilitatem seruare, existi in desertum ut tenteris a spiritu superbiae: quia caro & mundus in humilitate non delectatur. Exurget aliquis diaboli angelus, qui te conculcet & irrideret, humilitatem seruasse, dum vides quod in hoc seculo humilitas contemnitur, & superbia honoratur. Et cum hos omnes spiritus viceris, nouissime tenteris a spiritu vanae gloriae. Incipis enim gloriari, quia viceris:

Exod. 3.

Ad quod desertum Deus nos ducere vult.

etiam dicitur

etiam dicitur

ti:

*Filij Dei nisi
exierint inde
ferro à diabolo
tentari nō
possunt.*

ti: quia spiritus vanæ gloriæ præcipue à sanctitate incipitur & nutritur. Scire autem debemus, quod filij Dei non possunt tentari à diabolo nisi in desertum exierint, secundum ea quæ diximus: hoc est, nisi proposuerint circa aliquas studere virtutes. Filij autem diaboli & intus in carne, & in mundo constituti, confringuntur & pereunt: Quomodo? Vt puta bonus homo si uxorem habuerit, hoc est enim esse intus in carne, non tentatur in libidine: idest non fornicatur, sed sufficit ei vxor sua. Malus autem & intus in carne constitutus, idest, habens uxorem, fornicatur & non est contentus vna. Item filius Dei, idest, bonus homo si intus in carne fuerit manducans & bibens, non tentatur in esca: idest, non inebriatur, non deliciatur, sed mensurate manducat, & bibit. Filius autem diaboli, & intus manducans & bibens, non est contentus mediocribus cibis & potibus: sed inebriatur & ad lasciuiosiores cibos extenditur. Item seruus Dei & si intus sit in carne, nemini aliquid dans, non tentatur, quia alteri non tollit: malus autem intus, nemini dat, & tamen alienum tollit: & sic in omnibus rebus tractans inuenies. Vides ergo quia est & ista differentia inter filios Dei, & inter filios diaboli? Quia filij diaboli non exeunt ad diabolum, vt tententur, sed diabolus venit ad eos vt tentet: idest, non exeunt extra carnem ad illum, sed intus in carne dominantur ab illo. Quid enim opus habet foras ad certamen exire, qui non desiderat vincere? Sed diabolus venit ad illos quasi ad familiam suam. Filij autem Dei foras exeunt, vt tententur ab illo, idest, extra fi-

A nes carnis: quia si intus fuerint in finibus carnis, non potest ad illos venire diabolus, quia filij Dei sunt: nec potest illos tentare, sicut supra diximus. Ergo quia diabolus non potest intrare ad illos ideo qui sunt gloriosiores, filij Dei, extra fines carnis exeunt contra illum quia victoriæ gloriam concupiscunt: propterea in hoc loco diabolus non venit ad Christum, vt tentet eum, sed Christus exijt ad diabolum vt tentaretur ab illo, dans dilectis suis exemplum. Hæc omnia diximus propter illud quod ait: *Tunc Iesus ductus est, à spiritu in desertum, vt tentaretur à diabolo. Et cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esurit.* Non solum ideo tētabatur, quia ieiunabat, sed ideo ieiunabat, vt tētabetur. Ieiunium autē nō est tantū irritatio passionis, sed repugnatio. Si ergo ieiunaueris, vt nō intres in tētationē, placuerit autem Deo inducere te, non dicas, quia perdidisti fructum ieiunij mei. Nam & si non tibi proficit ieiunium tuum, vt non tenteris: tamen ad illud (sine dubio) tibi proficiet, vt à tētationibus non vincaris, sicut Christo profecit. Multis modis diabolus audierat: quia Christus natus est in hoc mundo, aut angelis prædicantibus ad pastores, vel pastoribus ad Mariam, vel Magis querentibus in Ierusalem eum adorare, cuius viderant stellam, vel Ioanne ostendente. *Ecce agnus Dei; ecce qui tollit peccata mundi.* Sed faciebat in certum eum natura eius carnalis. Dicebat enim apud se. Hic non potest esse filius Dei, qui de muliere & de viro natus est. Nam & ideo de desponsata, & in domo habitata natus est, vt partus virginis diabolo celaretur. Si autem

*Christus ideo
ieiunabat, vt
tētabetur.*

Joann. I.

tem de simplici virgine natus fuisset. Facile poterat cognoscere diabolus, quia filius Dei est. Cogitaret enim apud se. Maria fornicata non est: si autem fornicata fuisset ego sine dubio scirem; quia omnis fornicatio me ministrante committitur, sine dubio iste filius Dei est. Nec enim potest fieri, ut de muliere homo sine viro nascatur. Ideo desponsata intrauit domum Ioseph, ut dum maritalis conceptio aestimatur, vnigeniti Dei natiuitas non cognoscatur. Hic est Rex gloriæ, qui pannis inuolutus, nec locum in diuersorio potuit inuenire, sed in præsepio positus est. Hic est creator rerum, quia creauit omnia, & per singulos ætatis gradus ascendit. Hic est ille sanctus, qui cum peccatoribus, ut peccator est baptizatus. Quid ergo? Ipse eum tentabo, si quidem inuenero eum hominem, sicut puto, dominabor illius, sicut omnium hominum: Si autem inuenero eum, sicut audio, filium Dei, post modum recedam ab eo, nec congregiar contra eum: quoniam qui vadit contra fortiores, occasionem illi victoriæ prouidet: si autem subdixerit se euacuat virtutem ipsius. Sciens ergo Dominus cogitationes diaboli, quia volebat eum tentare, processit contra eum: non quasi Deus, sed magis quasi homo, nec in toto quasi Deus, nec in toto quasi homo. Nam quemadmodum quadraginta diebus non esurire, non erat hominis: Sic aliquando esurire, non erat Dei. Ieiunauit ergo quadraginta diebus propter duas causas. Primum ut nobis aduersus tentationes ieiunandi daret exemplum: deinde ut quadragesimæ ieiunij nostri ponat mensuram. Esuriuit autem, ut

A ne nimis supra mensuram ieiunans, manifeste, intelligeretur Deus, & sic diabolo quidem spem tentandi extingueret, suamque victoriam impediret. Itaque diabolus, quia videns per quadraginta dies ieiunantem, desperauerat: postquā senserit esurientem, iterum capit sperare, & sic accessit ad extra esurientem & inuenit, intus nunquam esurientem. Et dum tentat esurientem vincitur à non esuriente.

B *Idatius Clarus, contra Varimadum Arrianum.*

S I Tibi dixerint. Ideo patri, filius, non æquatur, quia ipse solus est à diabolo in deserto tentatus. Resp. Non enim diuinitas filij, diabolicae tērationi subiicit, sed in sola carne tentatus est, quam de virginis utero dignanter assumpsit: Apostolo attestante. In eo enim quod passus est obediens factus tentatus est: nam potens est eis, qui tentatur auxiliari. Nam cum ille tentaretur à diabolo dicente: *Mitte te deorsum*: Ita eum semel & iterum flagello suæ responsionis coercuit dicens: *Non tentabis Dominum Deum tuum: & Dominum Deum, adorabis, & illi soli seruies*. Hinc non ambigo, & Iacobum dixisse Apostolum:

D *Deus autem intentator malorum est.* Et in Euangelio: *Tunc venientes ad Iesum Pharisei cum Herodianis dicebant. Magister scimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces, non enim accipis personam, aut cura tibi est de aliquo: licet nobis tributum dare Cæsari, aut non? Hoc autem dicebant tentantes eum, ut possent accusare eum, &c.* Cernis ne incredule, quia is tentationi subiicit, qui à Iudæis flagellari non abnuuit.

Propter duas
quadraginta
diebus ieiunauit.

Diuinitas tērationi subiicit
esse non
potest.

Iacobus 1.13.
Marc. 12.

Nō quasi Deus
sed quasi homo
se Christus
diabolo
ostendit.

Ignatius

Ignatius ad Philipenses
Epistola. 3.

T Eipsum torquens, & manifestacione suæ virtutis affligens, hæc omnia videns non habes, quod facias nisi tenebrosas vertigines. Et quod virgo peperit ignoras. Sed confundit te angelorum laudatio, Magorum adoratio, Stellæ apparitio. Ignorantiam igitur olim incurristi per cõtumaciam parua tibi videntur incunabula, passiones, circumcisio, lactis nutritio, indigna tibi Deo esse hæc videntur? Iterum ne vidisti hominẽ quadraginta diebus & quadraginta noctibus ingustato cibo humano, & angelos ei ministrantes, quos & tu timebas. Videns primo quasi communem hominem baptizatum & causam ignorans? Post ieiunium verò esuriendi insidiabaris & tentabas quasi communem hominem, ignoras quis esset. Dicebas enim, si filius Dei est, ignorabas, nam si vere cognosceres, scires sine dubio, quia quæ impossibilia videntur ad faciendum & difficilia ad conuertendum, factori omnia possibilia sunt. Et propter ventrem tentas eum, qui pascit omnes esca indigentes, audes tentare Dominũ gloriæ, oblitus per tuam malitiã, *quia non in pane solo vivit homo, sed omni verbo quod procedit ex ore Dei?* Si scires quia filius Dei erat cognosceres utique quia in quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, nullo egens reddens corruptibile corpus, etiã in continuatione hoc facere poterat. Sed idcirco esuriit, ut ostenderet quia vere suscepit corpus passibile simile hominibus, propterea & primo ostendit quia Deus erat, & secundo quia & homo fuit. Tu ergo qui tanquam fulgur de sublimi glo-

A ria cecidisti audes dicere Domino, *Mitte te deorsum*, cur ea quæ sic æstimantur, quasi quæ non sunt? & ad inanem gloriam prouocans eum qui non extollitur & fingis te scripturas de eo legere dicens. *Scriptum est enim, quoniam angelis suis mandauit de te ne quando offendas ad lapidem pedem tuum*, & fingis te sequentia ignorare auferens ea quæ de te ac tuis ministris prophetauit, dicens: *Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem*. Si ergo conculcatio est pedum Domini, quomodo tentas intentabilem? immemor legislatoris qui dixit: *Non tentabis Dominum Deum tuum*. Et audes impudentissime opera Dei assumere, & dicere quia tibi traditus est principatus eorum & casum tuum ostendis contra Dominum Deum tuum, & promittens te ei dare quæ sunt ipsius, dicens: *Hæc omnia tibi dabo, si cadens in terram adoraueris me*. Quomodo non timuisti talem vocem cõtra Dominum emittere, tu qui omnium malorum spirituum malignissimus es, & pro malitia ventre & pectore in terram repere iussus es, & per inanem gloriam inhonoratus es? Qui per auaritiã & arrogantiã ad impietatem deductus es? Tu incelsor, draco, apostata, serpens perplexus, à Deo discedens, à Christo separatus, à sancto Spiritu alienus, & à choro angelorum exulans. Iniuriator legis Dei, & legitimorum inimicus, qui super protoplastos insurrexisti, & à mandato Dei auertisti, eos qui nihil te læserunt, qui aduersus Abel, Caim parricidam excitasti, qui in Iob mala exercuisti. Tu ergo huiusmodi dicis Domino. *si cadēs in terrā adoraueris me?* O audacia, o puniende serue fugitiue, serue flagellande, exterminator bonorum, Domino domino-

Hh rum,

rum, perfecto Deo omnium intel-
ligibiliū atque sensibilibus dicis
si cadens adoraueris me? Dominus au-
tem longanimis est, qui nō in pre-
senti & ilico interficit eum, qui
per ignorātiā & audaciā talia
dicit, sed mansuete, respondit di-
cens: *Vade Sathana.* Nō dixit reuer-
tere post me, non enim es reuersu-
rus aliquando, sed vade, inquit, *Sa-
thana*, in ea quæ elegisti loca tibi,
vade in ea quibus prouocatus es à
tua malitia. Ego autem scio quis
sum, & à quo missus sum, & scio
quem debeo adorare, *Dominū enim*
(inquit) *Deum tuum adorabis & illi*
soli seruiēs. Scio eum & noui vnum
solum cui non denego seruire, à
quo tu apostata factus es, non sum
Antitheus, hoc est, contrarius
Deo, sed confiteor eius eminen-
tiam, & non recuso adorare eum,
quem noui natiuitatis meæ auto-
rem & Dominum, atque meæ per-
feuerantiæ custodem.

Hilarius in Matth.

Canon. 3.

ET in desertum traductio, &
quadraginta dierum ieiuniū
& post ieiunium fames, & Satha-
næ tentatio, & respōsio Domini,
magni celestiq; cōsiliij effectibus
plena sunt. Nā quod in desertum
duct⁹ est, significatur libertas Spi-
ritus sancti, hominem suū iam dia-
bolo offerentis & permittentis tē-
tandi & assumendi occasionē, quā
non nisi datā tentator habuisset.
Erat igitur in diabolo de metu
suspitio, non de suspitione cogni-
tio. Mouebatur enim quadragin-
ta dierū ieiunio. Sciebat totidem
dieb⁹, aquas abiisse effusas, explo-
ratam repromissionis terrā. Mōi
legem à Deo scriptam: annorum
quoq; quibus plebs in eremo, vita
angelorum habituq; mansit, hūc

*Duci in deser-
tum quid sig-
nificet.*

A numerum explerum fuisse. Igitur
istius temporis metu, intentando
eo quem hominem contuebatur,
sumpsit temeritatem. Adam enim
pellegerat, & in mortem fallen-
do traduxerat. Sed ita dignum ne-
quitia eius & scelere erat, vt in eo
cuius morte & calamitatibus glo-
riabatur, homine vinceretur, &
qui Dei beneficia homini inuidif-
set, ante tentationem Deum in
homine intelligere non posset.
B Tentatur igitur statim post bap-
tismum Dominus, tentatione sua
indicans, in sanctificatis nobis
maximè diaboli tentamenta graf-
fari, quia victoria ei est magis
exoptata de sanctis. Non cibum
etiam hominum esuriijt, sed salu-
tem. Nam post quadraginta dies,
non in quadraginta diebus esu-
riijt, Moyse & Elia in eodem ieiu-
nij tempore nō esurientibus. Igi-
tur cum esuriijt Dominus, non ine-
C diē subrepsit operatio, sed virtus
illa, quadraginta dierum non mo-
to ieiunio, naturæ suæ hominem
dereliquit. Non enim erat à Deo
diabolus, sed à carne vincendus:
quam vtique tentare ausus non
fuiſſet, nisi in ea per esuritionis
infirmiſſimam, quæ sunt hominis
recognoſceret.

*Diabolus à
carne vincen-
dus erat.*

Origenes in 4. Luc. hom. 29.

DVCEBATVR autem in de-
sertum à Spiritu. Quadragin-
ta diebus tētatur Dominus, & quæ
fuerint tentamēta nescimus. quæ
ideò forsitan prætermiſſa sunt,
quia maiora erāt, quam vt literis
crederentur. Et si sic oportet di-
cere, sicut mundus capere non po-
terat omnes libros si scripta fuiſ-
ſent quæ fecit & docuit Iesus: sic
quadraginta dierum tēntationes
quibus tēntatus est Dominus à
diabolo, mundus ferre nō poterat
si scri-

*De Christi
tentationibus
quare ignore-
mus.*

si scriptura docuisset. Sufficit nobis hoc tantum scire, quod quadraginta diebus in deserto fuerit & tentabatur à diabolo, & non comederit quicquid in diebus illis. Mortificabat enim sensum carnis iugi continuoq; ieiunio: & cū completi fuissent dies esurijs.

Ambrosius in 4. cap. Lucae. lib. 4.

CONVENIT recordare quemadmodum de paradiso in desertum Adam primus eiectus sit, ut aduersas quemadmodum de deserto ad paradysum Adam secundus reuenterit. Videte enim quemadmodum suis nobis præiudicia resoluantur, & suis diuina beneficia vestigijs reformentur. Ex terra virginem Adam. Christus ex Virgine. Ille ad imaginem Dei factus, hic imago Dei. Ille omnibus irrationabilibus animalibus, hic omnibus animantibus antelatus. Per mulierem stultitia, per virginem sapientia. Mors per arborem, vita per crucem. Ille spiritualium nudus, arboris se texit exuijs: hic secularium nudus, corporis non desiderauit exuias. In deserto Adam, in deserto Christus. Sciebat enim ubi posset inuenire damnatum, quem ad paradysum resolutio errore reuocaret. Sed quoniam secularibus indutus exuijs redire non poterat, nec paradysi incola potest esse, nisi nudus à culpa exiit, veterem hominem, nouum induit: ut quia solui non queunt diuina decreta placuit Deo ut persona magis quam sententia mutaretur. Sed quia in paradiso sine duce iter amisit acceptum, quemadmodum de deserto sine duce, iter repetere posset amissum, ubi tentationes plurimæ nixus ad virtutem diffi-

A cilis, lapsus facilis ad errorem? Cum eadem sit virtutis natura, quæ nemorum, ut si adhuc exigua de terrenis ad superna se subrigunt, dum teneris ætas adolefcent frondibus, seu veneno dentis obnoxia facile aut succidi possit, aut vri. Si vero alta se radice fundauerit, & ramorum sublimitate sustulerit, frustra iam vel ferarum moribus, vel lacertis agrestium, vel diuersorum statuum procellis arbori robusta tentetur. Quem igitur apponeret ducem contra tot illecebras seculi, contra tot versutias diaboli, cum sciret nobis primo contra carnem & sanguinem, deinde contra potestates, contra rectores mundi tenebrarum harum aduersus spiritualia nequitia, quæ sunt in celestibus esse luctamen? Angelum apponeret? & ipse lapsus est, legiones angelorum vix singulis profuerunt. Seraphim dirigeret? & ipse descendit in terras in dimidium populi immunda labia habentis, & vnus tantum Prophetæ appositio labia carbone mundauit. Alius dux requirendus fuit, quem sequeremur omnes. Quis tantus esset dux qui prodesset omnibus, nisi ille qui supra omnes est? Quis me supra mundum constitueret: nisi qui maior est mundo? Quis tantus esset dux, qui posset masculum & feminam, Iudæum & Grecum, Barbarum & Scytham, seruum & liberum, vno regere ductu, nisi solus qui est omnia, & in omnibus Christus? Multi enim laquei quacumque progredimur. Laquei in corpore, laquei in lege, laquei in pinnis templorum, in crepidinibus parietum tenduntur à diabolo, laquei in philosophis, laquei in cupiditatibus. Oculi enim meretricis laqueus est peccatoris, laqueus in pecunia, la-

Laqueus diaboli in omnibus.

Adam ex terra virginem, Christus ex Virgine.

queus in religione, laqueus in studio castitatis. Exiguus enim momentis mēs inclinatur humana. Et huc atq; illuc pro versutia sua dētis frequenter impellitur. Videt aliquem diabolus religiosum virum, Deo venerabiliter deferentem, & quod sacrosanctū est estimantem, nullius capacē iniurię, in ipsa eum religione supplantat, vt faciat non credere quod Dei filius vere hanc nostram susceperit carnem, hoc nostrum corpus, hanc nostrorum membrorū fragilitatem, cum vtique passio corporis, fuerit diuinitas, exors iniurię manserit. Ita de religione fit culpa. Omnis enim qui negat Iesum Christum in carne venisse, de Deo non est. Videt integrum & illibatę castimonię virum, suadet vt nuptias damnet, quo eiiciatur ab Ecclesia, & studio castitatis à casto corpore separaretur. Audiuit alius quia vnus Deus, ex quo omnia adoratur atq; veneratur. Insidiatur ei diabolus, claudit aures ne audiat, quia vnus Deus per quem omnia: ita nimia pietate impium esse cōpellit, vt Deum patrem à filio separaret, patrem filiumque confundat, & personam vnā esse putet non potestatem. Itaque dum mensuram fidei nescit, perfidię incurrit ærumnam. Quomodo igitur, hos laqueos euitabimus, vt possimus & nos dicere. *Anima nostra sicut passer erepta est laqueo venantium: laqueus contritus est, nos liberati sumus?* Non dicit: Ego contriui laqueum, non ausus est hoc dicere Dauid: *Sed adiutorium nostrum in nomine Domini:* vt ostenderet vnde laqueus solueretur, vt prophetaret quod venturus esset in hanc vitam qui contereret laqueum fraude diaboli pręparatū. Sed non potuit melius conteri la-

A queus, nisi prędam aliquam diabolo demonstrasset: vt dum ille festinaret ad prędam, suis laqueis ligaretur: vt ego possim dicere.

Laqueos parauerunt pedibus meis, & ipsi inciderunt in eos. Quę potuit esse pręda, nisi corpus. Oportuit igitur hanc fraudem diabolo fieri, vt suscipere corpus Dominus Iesus: & corpus hoc corruptibile, corpus infirmum, vt crucifigetur ex infirmitate. Si enim fuisset corpus spirituale, nō dixisset. *Spiritus promptus, caro autem infirma.* Au-

Psal. 56.

B di igitur vtramque vocē, & carnis infirmę & spiritus prompti: *Pater si possibile est transeat à me calix iste:* Hęc carnis est vox. *Sed non quod ego volo, sed quod tu vis.* Habes deuotionem spiritus, & vigorem. Quid repudias dignitatem Domini? Dignationis est quod suscepit corpus meum, dignationis est quod suscepit iniurias meas, suscepit infirmitates meas, quas vtique natura Dei sentire non potuit, cum etiam natura hominis contemnere didicerit vel sustinere ac perpeti. Et ideo sequamur Christū iuxta quod scriptum est post. *Dominū Deum tuum adorabis, & ei soli adharebis.* Cui adhærebo nisi Christo? sicut Paulus dixit. *Qui adheret Domino vnus spiritus est.* Illius igitur de deserto, vt ad paradysum redire possimus vestigia prosequamur. Et videte quibus itineribus reducamur. Nunc in deserto Christus est, agit hominem instruit, informat, exercet, vngit oleo spirituali. Vbi vidit robustiorem, per sata & fructuosa traducit: vt quando quærebantur Iudæi quod discipuli eius Sabbato de segete spicas vellerent, iam enim Apostolos suos in agro culto, & fructuoso opere collocauerat, postea in paradiso constituit tempore passionis. Sic enim habes: *Hęc*

Math. 26.

Deut. 10.

1. Cor. 6.

Ioann. 18.

Psal. 123.

cum

cum dixisset, Iesus cum discipulis suis transiit trans torrentem Cadron ubi erat hortus, in quem introiit ipse cum discipulis suis. Agro enim fecundo hortum esse potiore docet Propheta in Canticis canticorum, dicens: *Hortus clausus, soror mea sponsa, hortus clausus, fons signatus, emissiones tuæ paradisus.* Illa est enim animæ pura & immaculata virginitas, quæ nullo terrore poenarum, nullis à fide secularibus voluptatis illecebris, nullo vitæ amore traducitur. Denique virtute Domini hominem esse reuocatum, præceteris, hic Euangelista testatur, qui solus inducit Dominum dicentem Latroni: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso.* Plenus igitur Iesus Spiritu sancto agitur in desertum. Consilio, ut diabolum prouocaret. Nā nisi illi certasset, non mihi iste vicisset. Mysterio ut illum Adam de exilio liberaret. Exemplo, ut ostenderet nobis, diabolum ad meliora tendentibus inuidere, & tunc magis esse cauendum, ne mysterij gratiam deferat mentis infirmitas. Quadraginta autem dies, mysticum numerum recognoscit. Tot enim diebus aquas abyssi effusas esse meministi, & tot ieiunio dierum sanctificato Propheta refusam cæli serenioris esse clementiam. Tot ieiunio dierum sanctus Moyses perceptionem legis emeruit. Tot annos in eremo cōstituti patres panem angelorum & cælestis alimonie gratiā consequuti sunt: nec antequam mystici numeri tempus explerent, terrā repromissionis intrare meruerunt. Tot ieiunio dierum Domini nobis in Euāgelij patefecit ingressus. Vnde si quis Euangelij gloriam fructumque resurrectionis optat adipisci, mystici ieiunij preuaricator esse non debet. Quod & in lege Moyses & in Euangelio suo Christus,

Cant. 4.

Luce. 23.

Quadragesimum numerum mysteriosum.

A vtriusque Testamenti auctoritate præscripsit fidele virtutis esse certamen. Quid vero sibi vult quod Euangelista Dominum esurisse significauit cum de Moyse atque Eliæ ieiunio nihil tale videamus expressum? Numquid hominum patientia Deo fortior? Sed qui quadraginta diebus esurire non potuit, ostendit se non cibum esurire corporis sed salutem: simul ut aduersariū laceraret iam timētem, qui quadraginta dierum fuerat ieiunio vulneratus. Et ideo fames Domini pia fraus est, ut in quo diabolus maiora metuens iam cauebat, famis specie laceratus tentaret ut hominem, ne impediretur triumphus. Simul illud discere mysterium sancti Spiritus opus, hoc esse diuinum fuisse iudicium, ut tentandum se diabolo Christus offerret.

B

Fames Domini pia fraus.

Hieronymus in Matt. lib. 1. capit. 4.

C

Tunc Iesus ductus est in desertum à Spiritu. Haud dubium quia à sancto Spiritu. Sequitur enim: *ut tentaretur à diabolo:* ducitur autem non inuitus aut captus, sed voluntate pugnandi. *Et cum ieiunasset quadraginta diebus, &c.* In isto numero quadragesimæ nobis ostenditur sacramentum in quo & Moyses ieiunauit in monte Syna, & Elias iuxta montem Oreb. Permittitur autem esurire corpus, ut diabolo tentandi tribuatur occasio.

D

Theophila. in 4. cap. Matt.

T V N C Iesus ductus est in desertum à Spiritu. Docet nos, quod post baptismum magis oportet expectare tērationes. Ducitur à Spiritu sancto: nihil enim sine Spiritu fecit. Ducitur autem in desertum, ut ostēdat nobis quod

Hh 3 dia-

Exo. 24.
3. Reg. 19.

Ieiunium.

diabolus tentet nos, quando viderit solitarios, & non ab alijs adiutores. Oportet igitur nos non temere fidere nobis ipsis. *Vt tentaretur à diabolo.* Diabolus dicitur, quod accuset & infamet Deum apud Adā. Dixit enim illi, Deus vos odit, & nunc virtutem apud nos calumniatur. *Et cum ieiunasset.* Ieiunauit, ut ostendat, quod magna armatura contra tentationes sit ieiuniū, sicut principium omnis peccati, delicti. *Dies quadraginta, & noctes quadraginta.* Tot ieiunauit quod & Moyses & Elias quod si plures ieiunasset, visa fuisset incarnatio eius fictitia & apparens. *Postea esuriit.* Et cum accessisset ad eum ille qui tentat, dixit. Quando permisit naturæ tunc & esuriit, ut daret occasionem diabolo accedendi & congregandi secum propter famem, & sic prosternat & deiciat eum, nobisque victoriam largiatur.

Chrysostomus de pœnitentia homil. 2. Quæ est prima Genesis.

Gen. 1.

Imago ieiunij.

DE omni ligno quod est in Paradiso comede. De ligno autē sciētiæ boni & mali ne comedas. Dicere enim comede, & ne comedas imago ieiunij est. Sed oportuerat mā datum custodire, id vero minus fecit, ventris incontinentia victus, actusq; in transgressionem morte damnatus est. Nam cum vidisset malus ille dæmon, nostręque salutis inimicus possessionem Paradisi protoplasto datam, vitamque illā sine ærumna quodque veluti angelus sit corpore annexus, versabatur in terra: volēque ipsum supplantare, deicereque spe maiorum promissorum ab ijsque intra suas manus pepulit.

A Tanti est suis terminis non contineri, sed maioribus desiderijs trahi. Atque id ipsum sapiens qui de manifestius increpauit, dicēs. *Inuidia diaboli mors introiit in orbem terrarum.* Cernes dilecte quoniam ipso exordio per crapulam mors ingressum habuit. Vtērius sacrā perscrutare scripturam, delicias ciborum accusantem & dicētem. *Quandoq; sedit populus comedere & bibere & surrexerunt ludere. Impinguatus, incrassatus, & recalcitrauit dilectus.* Et qui Sodomam habitabant alijs cum malus ineuitabilem hinc aliam traxerunt iram. Audi Prophetam dicentem. *Hæc iniquitas Sodomorum quoniam in affluentia panis dissolutē vinebant.* Veluti enim fons & radix malorum omnium est crapula. Vidisti huius nocumenta? Iterum ieiunij bona virtutesque vide. Quadraginta dierum ieiunium faciens magnus Moyses, legis tabulas accipere potuit. Atque vbi descendens, populi vidit iniquitatem, quas tanta cum assistentia, accipere conatus est, has proiciens confregit. Nefas esse ducens, ebrium inicumq; populum legem capere, propter quod & alijs iterum quadraginta diebus, cum ieiuniū indiguit mirabilis ille Prophetā, ut fractas illorum peccato tabulas, iterum posset ex alto suscipiens reportare. Et magnus Elias exegit ieiunium tot dierum, & mortis effugiens tyrannidem curruque igneo quasi in cælum ascendens: neque hactenus vel hodie mortis experimentum accepit. Et vir desideriorum multorum dierum ieiunium agens, illa mirabili visione dignus effectus est: qui leonum frenauit insaniam, atque in omnem mansuetudinem redegit, haud naturam conuertens sed feritate manente

Sap. 2.

Exo. 33.
Deut. 23.

Exo. 32.
Deut. 32.

Ezech. 16.

nente propositum mutans, hac Niniuitæ industria Domini ad se pietatem studuerunt reuocare, cum hominibus etiam genus irrationabilia ieiunio studentes expiari. Atque pro se quisque à prauis recedens actionibus, ad seruiuersorum, Domini clementiã retraxerunt. Ob quid ipse circa seruos immoror? Alios quidem plurimos dinumerare haberemus & veteri & in noua scriptura, qui per id profecerunt. Ad communem omnium Dominum venire decet. Nam Dominus noster Iesus Christus, & ipse dierum quadraginta ieiunium agens, sic cum diabolo confligit, omnibus nobis pignus per hoc relinquens, & per id muniri oportere, atque hinc ad virtutem excitatos contra illum præparari in prælium. Hinc interrogauerit quispiam ex his qui acutius vident, menteque perspicaciores sunt, quare eisdem cum seruis dies Dominus ieiunare neque superare numerum voluit? Non in vanum sed simpliciter id factum. Magis hoc autem factum dicitur inefabili sua pietate, ut enim nequaquam opinionem aduenisse carnemque minus accepisse, aut extra humanam fuisse naturam putaretur eundem propterea ieiunauit numerum, & diebus non addidit, atque ita aduersariorum contentio obstruatur. Si enim & hoc factum non esset, fuissent qui dixissent eum non veram humanam suscepisse naturam, sicut quidam sunt etiam nunc ea loqui audentes, nisi prouidentia sua hanc occasionem amputasset, quid nam dicere tentassent? Id circo enim neque plures suffert dies ieiunare, sed ipsos pares cum seruis quo per ipsas res nos instituat, se se eandem carnem induisse, & à nostra non ex-

A transeu fuisse natura. Sed magnam esse ieiunij vim, & lucrum ex hoc multum, animæ prouenire, & ex seruis & ex Domino latè nobis patet. Vestram autem charitatem oro, ne lucrum per desidiã à vobis excidat, nec quis ad huius Domini turbetur venire aduentum. Magis autem iuxta beatum Paulum gaudeat & exultet: *Quia quantum noster exterior* *2. Corint. 4.*
homo corrumpitur, tanto interior nobis renouatur de die in diem. Ieiunium enim nutrimentum animæ est. Et quemadmodum ipso corporali cibo corpus pinguescit, sic & ieiunium animam robustiorem reddit pennasque sibi præparat, & leuem & sublimem animam facit, eam altamque speculari concedit, in superiorem voluptatibus præbens, ac cæteris quotquot, præsentis vita oblectari putantur. Atque ut leuijores naues ocyus æquora traijciunt, oneratiores vero gravitate pressæ fundo magis inhaerent, sic ieiunium leuiorem reddit cogitatum, præparatque cum facilitate præsentis vitæ pelagus superare, atque in cælum ad eam quæ in cælo sunt festinare facit, putareque præsentia in nullo consistere: sed quomodo umbra, quomodo somnium, non segnius currere atque diffugere. Ebrietas vero & crapula cogitatum aggrauans, carnemque deprimens, captiuam redit animam, undique vallans eam: neque permittens cogitationes tribunal firmis sedibus consistere, sed nutare, in præceptis fieri præparat, cæteraque & plurima facit propriam contra salutem operari. Non ergo segnes, dilecti, quæ ad nostram sunt salutem conferamus, sed scientes quæ hinc pariuntur mala, fugiamus quod à gula nocuum prouenit. Ne-

Hh 4 que

Qua de causa seruatur quadraginta tantum dies ieiunari & non ultra.

Anima ieiunio fortior redditur.

que enim in noua solum ubi amplior ad philosophiam est auditus, magni sudores, maiores labores, multa brauia, & ineffabiles coronæ, ciborum damnantur deliciæ: sed etiam in veteri scriptura quando in umbra etiam splendebant, atque à lucerna remotiores aberant, cum veluti infantes labra etiam splendebant lacte nutriti, parum ad profectum vehebantur. Ad, haud tam delicate viuere concedebant. Neque existimetis id nostra fortasse opinionione incusare, Prophetam audite dicentem. *Va venientibus in diem malum, qui dormiunt in lectis eburneis, & lasciuunt stratis suis: qui comedunt agnum de grege, & vitulos lacteos de medio armenti: qui bibunt suauē vinum, postquam delibuti vnguentis veluti stabilia non autem fugitiua putauerunt.* Vide quale inferat delicatis cibis accusationem? & hec Iudæis explicans insensatis, ignorantiaque offuscatis, ventri per singulos indulgentibus dies.

Chrysostomus de lapsu primi hominis, homil. 2. in

1. tomo.

Rom. 5.

Omnes in Adam peccauerunt.

1. Corint. 15.

ERGO quia per unum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in homines pertransiit in quo omnes peccauerunt. Quia sicut in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes viuificabuntur. Adueniens ergo Dominus noster Iesus Christus, voluit sanare labem primi hominis, in quo principale peccatum ceciderat. Nam cum ieiunaret, quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, cum esuriret, diabolus accessit tentare eum, æstimans quod sicuti primi hominis rudimenta deceperat, ita Chri-

Astum deiiceret. Nam qui tentat perfectum, nescit quid sit verum. Credo, apud se dicebat inueteratus. Iste quis est, qui venit non per regionem meam? ego cupiditatem in amplexu maris & fœminæ missi, istum video nasci quomodo nullus hominum natus est. Ne forte ipse est Christus de quo ora prophetarum in toto mundo clamitarunt? Accedo, tento eum. **B** Aut iste est ut primus homo, & decipio eum: aut si ipse est Christus, confusus recedo. In tantum dubius erat quis esset, ut diceret. *Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant.* Et ille ut deiiceret tentationem eius, & sanaret primi hominis peccata, quæ est concupiscentia ventris, repulit eum, dicens: *Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit ex ore Dei.* Secunda itidem tentatio oboritur, ita, ut leuaret eum in motum excelsum valde, ostendens ei omnia regna mundi, & ait ei: *Hæc omnia tibi dabo si prostratus adoraueris me.* Hæc tentatio dicitur concupiscentia oculorum. Et ille repellens etiam istam tentationem ait: *Vade retro Sathana, scriptum est Dominum Deum tuum adorabis & illi soli seruies.* Tertia in elatione, quod est esse ut Deus est ambitio seculi leuauit eum similiter in pinnaculum templi, & ait ei: *Mitte te deorsum: quia angelis suis mandauit de te, ut custodiant te in omnibus vijs tuis, in manibus tollent te ne quando offendas ad lapidem pedem tuum.* Et respondit ei Dominus. *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Ecce trinam tentationem istam vicit Saluator mundi, ubi prius homo peruersa suasionem male deceptus erat. Nam quomodo ille deceptus est, qui suauē lignum ad escam ostendit? sic Christus vicit, dicens: *Non in pane solo vi-*

Diabolus dubius de cognitione Christi

Dent. 8.

Concupiscentia oculorum.

Dent. 6.

Psal. 90.

lo vi-

lo viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Ille, speciosum putauit oculis ad videndum Christus regna mundi, & diuitias contemnens, vicit in quo ille victus est. Quod illi persuasit esse vt Deus, hoc isti dictum est: *Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis: in manibus tolent te, ne quando offendas ad lapidem pedem tuum.* Ista omnia facta sunt in primo homine decepto, vt impleretur quod ait Apostolus: *Vbi abundauit peccatum superabundauit & gratia.*

Roma. 6.

Augustinus de mirabilibus scripturae Sacrae, lib. 3. capit. 6.

Tentatio & ieiunium.

DV M ergo de aqua Dominus Iesus baptizatus, confestim ascendit, vt diabolo daret occasionem tentandi, antra deserti petiuit, vbi & quadraginta dies, totidem noctes, nullo humano pastus suffragio fulcitus ieiunauit. Ibi que per tria est tentatus, in quibus primus homo seductus est, tentantem Sathanam tribus responsionibus vicit. In diaboli tribus propositionibus tota iniquitas, in Christi vero tribus responsionibus, quibus diabolus repugnatur, tota iustitia fuit. Cum inimicus damnatur & vincitur, & humano generi libertas, & redemptio reparatur. In hoc namque conspectu Sathanæ dum supra authorem se eleuare voluit qui sub eo, id est, homo per Domini victoris auxilium, ultra ipsum exercuit, & dum illum qui ab omni impedimento liber fuerit alligare tentabat, interim victus ille quem ipse tenebat in carcere, in quibus tenebatur vincu-

In tribus tentationibus tota iniquitas in tribus responsionibus tota iustitia.

A la deponit. Et dum contra se fortio-rem pugnare nititur, interim qui ipse erat infirmior aduersus roboratur. Et cum qui hucusque de cælo tantum, in terram electus fuerat, errore etiam de terra ad inferna eum migrare Dominus iubebat. Quadraginta dierum inedia Domini incarnatio sustinere, sine vitæ periculo poterat, quoniã sermo Domini-cus qui Moysen per aera per quadraginta dies bis renouauerat, hic Christi artus & neruos intus irrigabat. Quare igitur consummatis quadraginta diebus & quadraginta noctibus Dominus Iesus esurire describitur, cum Moyses & Elias tanti temporis spatium per ieiunium famem pati non memorantur: famem verò & laborem redemptor noster consummato tanto dierum numero sustinet, quatenus & tentatori occasionem auferret, & nosceretur quam veram humanæ carnis substantiam gestaret. Vnde non extra humanum opus, & in hoc ieiunio aliquid egit noui, tale tempus quod prius homines ieiunauerunt, spatium non excessit.

B

C

*Cyrillus ad Reginas de re-
tâ fide.*

IESVS autem Spiritu sancto plenus, regressus est à Iordane, & ductus est à Spiritu in desertum, ac diebus quadraginta tentabatur a diabolo, nihilque comedit in diebus illis. Et consummatis illis esuriit. Oportebat sane iterum, vt pro nobis ob-sisteret, & quasi spoliaret olim victorem Sathanam, is qui propter hoc descendit in voluntariam exinanitionem qua nos efficeret participes suæ plenitudi-

Quare Christus post 40. dies esuriens cum hoc non dicatur de Moyse & Elia.

nis & in Adam factos infirmos, ostenderet habere spirituale robur, cessarentque corporales, spiritualesque aggritudines in Christo, quæ in primo condito Adam humano generi acciderunt. Nam quemadmodum per obedientiam eius, iusti constituti sumus multi, quamuis inciderimus in condemnationem per illius inobedientiam. Ita iterum per robur, quod in Christo intelligitur, nempe spirituale, damna primarum infirmitatum repulimus. Et qui lapsi eramus in Adam, vicimus in Christo. Opponit igitur se pro nobis, ut homo & vincit diuinè tentatur quoque ut unus ex nobis, inuadente Sathana, & existimante quod caro inualida simul adiungeret se, ad expugnandum eum quem adorabatur. Cæterum discedit confusus humana natura ipsum noua ratione vincente in Christo, & mortuam habente legem peccati, quæ in membris carnis ferocebat. Abolita est enim in Christo. Insuper ut satis ieiunauit, & virtute diuina, absque potu, & cibo carne incorrupta seruata, vix permisit ei, ut sua pateretur. Dicitur enim esurire. Et propter quam causam? ut per vtrumque egregiè Deus simul & homo cognosceretur. Unus & idem scilicet, & diuinè super nos, & sicut nos humanè. Porro virtute spiritus duci dicitur in desertum, ut duci dicatur, non auferri, sed potius morari vel degere, quemadmodum scilicet & à nobis sæpius est dictum. Ille se ipsum asequitur, recte dicitur, hoc est, inculpate viuit, & degit. Conuersabatur igitur in deserto, hoc est, faciebat conuersationes, non corporaliter, nam absque

A potu, & alimento, corporibus, necessario virtute spiritus supernaturam nostram perdurabat ad ieiunium. Veruntamen illud vide, vtilissima enim sententiæ vis est. Non ante sanctum baptismum tenebatur sed neque ducebatur spiritu in desertum, in figuram nobis reponens. Nam impossibile est, eos qui baptizati sunt vel tentati Sathanæ posse strenue ferre difficiles incurSIONES, vel etiam duci spiritualiter. B Tempus autem congruum erat, tamen honestis operibus, post sanctum baptismum. Corroborabimur enim sic Spiritus sancti participatione superna; gratia obsignati, ad robur videlicet spirituale inuicti; erimus Sathanæ, & quasi in fortitudine spiritus viuemus accipientes desertum, quasi locum quendam, extramundanam turbam verbo enim omnipotentis, parum fuerit vincere Sathanam, nobis autem magnum quidam, ut per incarnationem eius eo perueniamus, & ad incorruptionem innouemur. C Nam quemadmodum per resurrectionem ex mortuis superiores nostra corruptione facti sumus, ita per victoriam tetrato Christo, iterum nos vicimus.

D *Cyprianus sermone de ieiunio & tentationibus Christi.*

ANNO Tricesimo carnis assumptæ baptizato Domino in Iordane, postquam reuelante patre, quod filius Dei esset, innotuit, non iam conueniebat eum putari filium Ioseph, vel esse subditum illi. Nec tamen repente ad signa & miracula & do-

Christus quo modo ductus in desertum.

Quot anno Christus fuit baptizatus.

*Cathedra ve-
ritatis quibus
competit.*

*Christus in
deserto.*

et inam vsus est potestate, sed in-
terim auctoritatem continuit:
& antequam notum se faceret
mundo, exposuit se tentandum
diabolo, non vt diuinitatis inte-
gritas probaretur, sed vt tenta-
toris confunderetur præsumptio:
dum fame & lassitudine post ie-
iunium veritas humanitatis pa-
teret, quæ diuinitati associata
omnino peccati sensu & consen-
su careret. Hac ætate tempus do-
ctrinæ insinuatum est rationa-
bile, nec ante has metas perpe-
ram inuadi magisterium, data
est forma: quia non competit an-
nis impubibus sedere in cathe-
dra, & in primogenitis bouum le-
ge aratio est interdicta. Iam ve-
rò cum ætatis & temporis ratio
conueniret, & ad obediendum
verbo Christi, mandatum cæli-
tus aduenisset: voluit tamen sa-
pientia Dei primo erudiendos, in
formare exemplo, & contra ten-
tamenta proponere documenta,
vt audiret & videret & sentiret
humana rationalitas quæ in su-
perabilis sit victrixque peccati, si
libertas arbitrij libero modera-
mine dirigatur. Igitur desertum
Christus ingreditur, ibi suo, id
est, Spiritu sancto duce & comi-
te conuersatur. Locus secretus
eligitur, quia solius Dei iuditio
ieiunia sunt agenda, & singulari-
ter inspectorem adiutoremque
Deum volunt hæc habere certa-
mina, neq; in agonibus aliquibus
periculosius militatur. Nulli re-
ligionis exercitio fraudulentius
inanis gloria adulatur, nulli vir-
tuti fauor ita blanditur. Ieiunio-
rum sudoribus laus importuna
se ingerit, & subtilissimis aculeis
penetrans animam dum extollit
emollit: & pungit, cum vagit vir-
tutem in hypocrisim vertit, & sim-
pliciter inchoata peruerit. Qua

A si tinea quod integrum erat, ro-
dit & occupat, & sanctitatis fun-
damenta euellit & dissipat. Sub-
tilissimum malum proprio laqueo
hypocritam iugulat, & proprijs
armis sanctitatē impugnat. Ca-
stigatio carnis spiritum inflat, &
macies corporis extenuatum ar-
rogantem impinguat. Contem-
ptus venerationem venatur, fa-
mes & calamitas laudibus fatu-
ratur, mēs hoc veneno imbuta in
B miserijs deliciatur, & occupata
hac scabie in vlceribus gloriatur.
Religio fit superstitio, & succedit
ei ambitio subornata. Extincto
spiritu quatruiduo cadaueri so-
læ supersunt exuuiæ virtutis spe-
ties, exanimis & simulacrum san-
ctitatis. Tanta est hypocritarum
dementia, vt foetoribus pro o-
doribus abutantur, & præciosavi-
lia, & aspera suauia arbitrentur:
& fauorum sapor omnium dulce-
dinum super & condimenta, omni-
que delira sensualitas contrarijs
delectetur. Propter hoc solitu-
do carens arbitris, & eremus as-
sentatorum satelilio vacua à ie-
iunante Christo eligitur, vt non
cum carne & sanguine sed cum
spiritualibus nequitijs dimice-
tur, & amotis minarum occasio-
nibus homo cum diabolo collu-
ctetur, & soli sint in palæstra
Christus & Antichristus, & Spi-
ritus & Antispiritus. Neque pu-
tet homo se euasisse pericula,
cum in eremum venerit: quia quā-
to subtilius, tanto difficilius à tē-
tatore inuaditur, qui cogitatio-
num foribus absidens omnia vir-
tutum germina in ipso ortu strā-
gulare molitur. Imaginem Chri-
sti delere cupiens, adulterinos co-
lores, naturali pulchritudine su-
perducit, claritatem spiritus in-
terpolat & obnubit. Verum libe-
rius anima expedita obuuiat im-
pugnanti,

*Hypocritarū
dementia.*

*Solitudo nis
palæstra disci-
pulis.*

pugnanti, vbi compedes impedimentorum defuerint, & aspectus irritamenta non nouerint, securiorque est congressus, vbi singula non vellicant dimicantem, nec inebriant animum lenocinia voluptatum. Honestius cum spiritu quam carne luctamur: quia carnis complexus fœdas exhalans nebulas, cum qui sibi adhæserit aliqua ex parte contaminat, nec libidinum morsus quisquam euasit illæsus. Flatus ille pestilens etiam longe positos inficit, & hoc certaminis genus fugam potius quam adfultum requirit. Et quia solent oratione & ieiunio dæmones edomari, munitio eremi cū huiusmodi armatura exëplo ma-

A gistri recepit Christianos: quos & si omnes diuersorium non excipiat loci, animi tamen omninò necessaria est solitudo, vbi erecta specula mens sibi insopita prouideat, & deterfa rubigine coruscantibus armis importunum hostem terreat & repellat. Ieiunijs vitiorum sentina siccatur, petulantia marcet, concupiscentie languet, fugitiuæ abeunt voluptates. Extinguitur ardentis Ætnæ incendium, & flammivomi fornax Vulcani extincta intrinsecus montes conterminos non adurit. Ieiunium si discretionem regatur, omnem carnis rebellionem edomat, & tyrannidem gulæ spoliatur & exarmat.

T E X T V S.

E T accedens tentator dixit ei. Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Qui respondens, dixit: Scriptum est. Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

Augustinus in Psalm. 8.

E T illa Dominica hominis tetratio tripartita est. Per cibum, id est, per concupiscentiam carnis: vbi fugeritur. Dic lapidibus istis ut panes fiant. Per inanem iactantiam, vbi ei in monte constituto, ostenduntur omnia regna huius terræ, & promittuntur si adorauerit. Per curiositatem, vbi de pinna templi admonetur, ut se deorsum mittat: tentandi gratia, vtrum ab angelis suscipiatur. Itaque postea quam nullo istorum tentamento valere apud eum potuit inimicus: hoc de illo dicitur. Postquam complen-

C omnem tentationem diabolus recessit ab illo usque ad tempus. Propter circulariorum itaque significatione, subiecta sunt pedibus eius non solum vina, sed etiam vinacia. Non solum, scilicet, oves, & boues, id est, sanctæ animæ fidelium, vel in plebe, vel in ministris, sed insuper & pecora voluptatis, & volucres superbiæ, & pisces curiositatis. Quæ omnia genera peccatorum nunc bonis & sanctis mixta esse in Ecclesijs videmus. Operetur igitur in Ecclesijs suis, & à vinacis vinum separet. Nos demus operam, ut vinum simus, & oves, aut boues non vinacia aut pecora campi, aut volucres cæli, aut pisces maris, qui perambulant semitas

Psalm. 8.

Quid in allegorijis considerandum.

Psalm. 8.

mitas maris. Non quia ista nomina, isto solummodo intelligi, & explicari possunt, sed pro locis. Namq; alibi aliud significant. Et hæc regula in omni allegoria retinenda est, ut pro sententia presentis loci consideretur quod per similitudinem dicitur. Hæc est enim Dominica & Apostolica disciplina. Repetamus ergo ultimum versum qui etiã in principio Psalmi ponitur, & laudemus Deum dicentes: *Domine Deus noster quam admirabile est nomen tuum in uniuersa terra.* Decenter quippe post textum sermonis ad caput reditur, quo totus idẽ Psalmus referendus est.

Augustinus in Psalmo. 90.

BAPTIZATVS est ergo Dominus, & post Baptismum tentatus est, ieiunauit quadraginta diebus in mysterio, quod sæpe vobis commemoravi. Non omnia vno tempore dici possunt, ne occupent necessaria tempora. Post quadraginta dies esuriuit, qui poterat & nunquam esurire. Sed quomodo tentaretur? Aut si ille non vinceret tentatorem, quomodo disceres tu cum tentatore pugnare? Esuriuit etiam tentatus audiuit. *Dic lapidibus istis ut panes fiant si filius Dei es.* Quid magnum erat Domino Iesu Christo de lapidibus panem facere, qui de quinque panibus tot millia satiavit? De nihilo fecit panem. Tanta enim fuerat multitudo escæ, quæ saturaret tot millia? Vnde processit? Forte panes erant in manibus Domini. Non est mirum. Nã ipse fecit de quinque panibus multos panes, vnde saturaret tot millia: qui facit quotidie in terra de paucis granis messes ingentes. Ipsa enim sunt miracula Domini, sed assiduitate viluerunt.

Matth. 14.
Miracula Christi Domini assiduitate viluerunt.

A Quid ergo fratres? Impossibile erat Domino de lapidibus panem facere? Homines fecit de lapidibus dicente ipso Ioanne Baptista: *Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham.* Quare ergo nõ fecit? Ut te doceret respondere tētatori, ut si forte in aliqua angustia positus fueris & suggerit tibi tētator, si Christianus esses & ad Christum pertineres, desereret te modo, ut non dedisset tibi auxilium? Et forte adhuc medicus fecit, & idẽ deserit? sed non deserit. Quomodo Paulum ipsum ideo non exaudiuit? Nam dicit Paulus: *Non se exauditum de stimulo carnis suæ angelo Sathana, a quo colaphizari se dixit: Propter quod Dominum ter rogaui ut auferret eum a me, & dixit mihi, sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur.* Tanquam medico diceretur posito forte epithemate, molestum est mihi hoc emplastrum, rogo te tolle illud. Et medicus. Non opus est, diu ibi sit, non enim aliter sanare poteris. Egrotum non exaudiuit medicus ad voluntatem, quia exaudiuit ad salutem. Ideoq; fortes estote fratres & quãdo aliqua inopia tentamini Deo flagellante & erudiente vos, quibus parat & seruat æternam hereditatem, non vobis suggeret diabolus? Si iustus esses, nonne tibi per coruum mitteret panem, quomodo misit Eliæ? Vbi est quod legisti. *Nunquam vidi iustum derelictum, ne semen eius quarens panem?* Tu responde diabolo, verum dicit scriptura: *Nunquam vidi iustum derelictum nec semen eius quarens panem:* habeo enim panem meum, quem tu non nosti. Quæ panem? Audi Dominum. *Non in solo pane viuit homo sed in omni verbo Dei.* Putas ne verbum Dei non sit panis? Si non esset panis, non diceret

Matth. 13.

1. Corin. 12.

2. Corin. 12.

3. Reg. 17.
Psalm. 36.

Ver.

verbum Dei per quod facta sunt omnia. Ego sum panis viuus qui de celo descendi. Didicisti ergo quid respondeas tentatori in angustia famis. Quid si te sic tentat vt dicat tibi: si Christianus esses, faceres miracula quomodo fecerunt multi Christiani? Tu iam suggestione mala deceptus, tentates Dominum Deum tuum, & diceres Domino Deo nostro. Si Christianus sum, & sum ante oculos tuos, & in aliquo numero tuorum me computas, faciam & ego aliquid, qualia multa fecerunt sancti tui: tentasti Deum, quasi non sit Christianus, si hoc facias. Multi talia desiderantes ceciderunt. Nam Simo ille Magus talia desiderauit ab Apostolis, qui Spiritum sanctum per pecuniam voluit comparare. Amauit potentiam miraculorum, & non amauit imitationem humilitatis. Ideo quidam discipulus, vel quidam de turba, cum vellet sequi Dominum, attendens miracula que faciebat: vidit illum Dominus superbum non querere viam humilitatis, sed typhum potentie & ait. *Vulpes foveas habent, & volucres celi nidos, filius autem hominis non habet vbi caput reclinet.* Vulpes in te foveas habet, volucres celi in te nidos habet. Vulpes dolus est, volucres celi superbia est. Sicut enim volucres alta petunt, sic superbi, & vt vulpes cauernas habent dolosas, ita omnes insidiatores. Quid ergo respondit Dominus? Potest in te habitare superbia & dolus? Christus non habet vbi in te habitet, vbi reclinet caput suum: quia reclinatio capitis humilitas Christi est. Nisi reclinares caput non iustificaberis. Talia desiderantes & discipuli, & volentes iam appetere sedem regni, antequam viam humilitatis caperent, quando illi suggestum est a matre discipulorum. *Dic vt vnus sedeat,*

A ad dexteram, & alius ad sinistram tuam potentiam querebant, sed per passionem humilitatis, venit ad potestatem regni, ait Dominus: *Potes bibere calicem quem ego bibiturus sum?* Quid cogitatis altitudinem regni, & non imitamini humilitatem meam? Ergo quid si sic te tentet. Fac miracula? Ne & tu teres Deum? quid debes respondere? Quod respondit Dominus, ait illi diabolus: *Mitte te deorsum quia scriptum est. Angelis suis mandauit de te, vt in manibus tollant te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* Site miseri, angeli te suscipient. Et posset quidem fieri fratres, vt si se misisset Dominus, obsequia angelorum susciperent carnem Domini, sed quid ille ait? iterum scriptum est. *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Hominem me putas. Ad hoc enim accessit Diabolus vt teteret, vtrum filius Dei esset. Ipse videbat carnem, sed maiestas in operibus apparebat. Angeli testimonium dixerunt. Ille videbat mortalem, vt tentaret, vt Christo tentato doceretur Christianus.

*Ambrosius lib. 3. de fide.
capit 3.*

SATIS ergo claret, & solum Deum non esse patrem sine filio, & solum Deum non intelligi filium sine patre. In quo autem factus sit, per os sancti Patriarche locutus asseruit dicens. *Quia repleta est malis anima mea, & vita mea in inferno appropinquauit. Estimatus sum cum descendantibus in lacum, factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber.* Et hic sicut homo, inquit, non sicut Deus factus sum. Et malis repleta est anima mea. Anima utique, non diuinitas. Factus est in eo in quo erat infernus debitus,

Quomodo filius factus intelligatur.

Psalm. 87.

Acto. 8.

Matth. 8.

Volucres superbi vulpes dolosi.

Matth. 20. c.

debitus, factus est cum eo quo cū alijs æstimatur diuinitas enim similitudinem collationum abiuratur, & tamen in ipsa carne mortu obnoxia maiestatem aduertere diuinitatis in Christo. Et si factus est sicut homo, & sicut caro factus est, tamen inter mortuos liber, & liber sine adiutorio. Sed quomodo hic sine adiutorio fuisse se fili⁹ dicit, cum supradictum sit. *Possui adiutorium super potentem?* Ergo & hic distingue naturas. Adiutoriū caro habet, diuinitas non habet, liber igitur est qui mortis vincula nesciuit, non captus ab infernis, sed qui operatus sit in inferis: sed sine adiutorio est, quod non per nuntium, neq; legatum, sed ipse per se dominus saluum fecit populum suum. Quomodo ergo potuit adiutorium sui corporis querere suscitandi, qui alios suscitauit? Ac licet homines quoque resuscitauerint mortuum, nō in sua tamen virtute fecerūt, sed in Christi nomine. Aliud est rogare, aliud imperare, aliud mereri, aliud donare. Elias ergo suscitauit, sed orauit non imperauit. Elifæus suscitauit configuratus mortuo, suscitauit etiam ipse mortui corporis tactus, vt esset typus, venturum eum qui missus in similitudine carnis humanæ etiam sepultos mortuos suscitaret. Petrus quoque cum Æneā curaret, ait: *In nomine Iesu Nazareni surge & ambula.* Non in suo ait, sed in Christi nomine. Surge autem, verbum est imperantis, sed fiducia de merito est, non presumptio de potestate, & de nominis operatione, non de sua virtute nec præcepti autoritas. Quid igitur Arriani dicunt? In nomine Christi & Petrus imperat, & illi nollunt imperasse Dei filium, sed rogasse. Sed lectum est quod

A rogauit. Disce distantiam. Rogat quasi filius hominis. Imperat quasi Dei filius. An non desertis hoc Dei filio, quod etiam diabolus detulit? Et vos maiori sacri-legio derogatis. Ille dicit. *Si filius Dei es, dic lapidi huic vt fiat panis.* Ille dicit impera, vos dicitis, obsecra. Ille credit quod iubente Dei filio elementorum rerumque in aduersum naturam vertatur, vos creditis quod nisi roget Dei filius, nec voluntas ipsius impleatur. Et diabolus ex potestate æstimandū putat Dei filium, vos de infirmitate. Tolerabiliora sunt tentamenta diaboli, quam argumenta sunt Arrij.

In Arrianos.

Ambrosius in oratione de fide resurrectionis.

D Iabolus dixit. *Dic lapidi huic vt fiat panis.* Confitetur iubente Deo conuerti posse naturam, tu non credis iubente Deo, reformari posse naturam.

Ambrosius lib. 4. in Luc. capit. 4.

D I X I T autē illi diabolus. *Si filius Dei es, dic lapidi huic vt panis fiat.* Tria præcipue docemur tela diaboli esse quibus ad conuulnerandam mentem hominis conuenit armari. Gulæ vnum, aliud iactantiæ, ambitionis tertium. Inde autem cœpit, vnde iam vicit. Et ideo incipio in Christo vincere, vnde in Adam victus sum, si tamen mihi Christus imago patris virtutis exemplum sit. Discamus igitur cauere gulam, cauere luxuriam quia telum est diaboli. Laqueus tenditur cum mensa regalis conuiuij præparatur, quæ ad constantiam sæpe mentis inclinat. Nō solū cum audiuius verba

Triplici telo conatur vincere inimicos

Psal. 88.

Quomodo Christus sine adiutorio dicatur.

3. Reg. 17.

4. Reg. 4.

4. Reg. 13.

Acto. 9.

Surge verbū imperantes.

verba diaboli, sed etiam cum videmus eius copias, laqueum vitare debemus. Didicisti igitur diaboli telum? sume scutum fidei, lorica abstinentiæ. Sed quid sibi vult talis sermonis exorsus. *Si filius Dei es*: nisi quia cognouerat Dei filium esse venturum, sed venisse per hanc infirmitatem corporis non putabat? Aliud exploratis, aliud tentantis est: & Deo se proficitur credere, & homini conatur illudere, sed vide arma Christi quibus tibi non sibi vicit. Nam qui maiestate sua lapides in panem posse conuerti, naturæ alterius transfusione monstrauit, docet nihil tibi pro diaboli arbitrio, nec declarandæ virtutis contemplatione faciendum simul in ipsa tentatione artificem diaboli disce versutiam. Sic tentat ut exploret, sic explorat ut tentet & contra Dominum sic fallit ut vincat, sic adhuc vincit ut fallat. Nam si conuertisset naturam, proderet creatorem. Medio ergo respondit dicens. *Scriptum est enim: Quia non in pane solo viuit homo, sed in omni verbo Dei.* Vides quo genere vatur armorum, quod hominem aspiritalis nequitiae incurfione defendat, aduersus irritamenta gula septum atque munitum. Non enim quasi, Deus vitur potestate. Quid enim mihi proderat? Sed quasi homo commune sibi accessit auxilium, ut diuinæ pabulo lectionis intentus, famem corporis negligat, alimentum verbi cælestis acquirat. Huic intētus Moyses panem non desiderauit. Huic intētus Elias famem prolixioris non sensit ieiunij. Non enim potest qui verbum sequitur, panem desiderare terrenum cum panis substantiam cælestis accipiat. Humanis enim diuina præstare, non dubium est, & corporalibus spiri-

A tualia, & ideò qui vitam veram desiderat illum panem expectat, qui per insensibilem substantiam humana corda confirmat. Simul cū dicit. *Non in pane solo viuit homo* ostendit hominem esse tentatum, hoc est, suppressionem nostrā nō suam diuinitatem. Sequitur iactantiæ telum quo procliuē delinquitur, quia dum homines gloriā virtutis suæ iactare desiderant, de loco meritorum suorum, & statione decidunt.

*Origenes in cap. 4. Lucae.
homil. 25.*

DIXIT autem ei diabolus: *Si filius Dei es, dic lapidi huic ut panis fiat*: dic, inquit, lapidi huic, cui lapidi? utique monstrabat diabolus quē vult panem fieri. Quenam est ista tentatio, ut rogato patre à filio panem, nec lapidē quod ne ipse quidē aduersarius voluit versipelles fallax, det lapidem pro pane? hoc est enim quod diabolus noluit, ut lapis panis fieret: & non potius, ut non in panem lapidem sed hominē in lapidem verteret, quem diabolus pro pane monstra uerat? Ego puto quod vsque hodie lapidem diabolus ostendat & hortetur singulos ad loquendum, dic *ut lapis iste panis fiat*. Omni tē tatione qua tentandi erant homines, primus secundum assumptionem carnis tētatus est Dominus. Tētatur autem ob id, ut nos quoque illo vincente vincamus. Obscurum fit fortē quod dico, nisi manifestius exemplo fiat. Si videris hæreticos dogmatum suorum mendacium pro pane comedere, scito lapidem eorum esse sermonem quem monstrat diabolus. Neque vero existimes vnum cum habere lapidem, habet plures lapides, de quibus à Matthæo introducit loquens

Diabolus semper nobis lapidem ostendit, ut panis fiat.

loquês. *Dicit lapides isti panes sũt.* Dixit & Martiõ, & lapis diaboli factus est panis, dixit Valẽtin⁹, & alius lapis ei est versus in panẽ. Habuit & Basilides eiusmodi, & ceteri heretici. Vnde solícite prouidẽ dũ ne forte diaboli lapidẽ comedẽtes, putem⁹ pane visci Dei. Alioquin quẽ erat tẽtatio, de lapide panẽ fieri, & à Salvatore comedi? si gam⁹ enim q̃ diabolo proponẽte, Dñs lapidẽ in panẽ verterit, & id q̃ virtute sua ipse fecerat comedẽrit, & satietur esuriẽ, quẽ nã esset ista tẽtatio? Quẽ victoria diaboli, si hæc simpliciter scriberẽtur? Quæ vt dixim⁹ ratione prespecta, & tẽtationẽ ostẽdunt fuisse si fierẽt, & victoriã q̃ contẽpta sunt fieri: simulq; mōstratur istũ panẽ qui de lapide fiat, nõ esse verbum Dei, q̃ pascit hominẽ, de quo scriptũ est. *Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod egreditur per os Dei viuit homo.* Respõdeor tibi dõversipellis & ne quã, qui me tẽtare nõ metuis, ali⁹ est, panis, sermõ Dei, qui viuificat hominẽ. Simulq; videamus q̃ hæc loquatur nõ filius Dei, sed homo, quẽ filius Dei dignatus est assũmere. Quasi de homine enim respondit & dicit scriptũ est. Nõ in pane solo viuit homo, ex quo manifestũ, nõ Deũ, sed hominẽ fuisse tẽtatũ, scripturæ sensum diligẽter euẽtilans, reor inuenire me causã quare Ioãnes tẽtationẽ Dñi nõ descripserit: sed tantũ Matthæus, Lucas, & Marcus. Ioãnes enim quia à Deo exordiũ fecerat dicens. In principio erat Verbũ, & Verbũ erat apud Deũ & Deus erat Verbũ: nec poterat diuinæ generationis ordinẽ texere, sed tantũmodo q̃ ex Deo, & cum Deo esset expresse rat, adiecit: *Et Verbũ caro factũ est.* Porro quia Deus, tentari non potest, de quo ei erat sermo, idẽ tẽtari illũ à diabolo nõ introducit.

Si Dominus lapidem in panem verteret quæ tẽtatio esset.

Quare Ioannes Christi tẽtationem non scripserit.

A Quia vero liber generationis Iesu Christi de eo in Matthæi Euangelio narratur, & in Luca generatio eius describitur, & in Marco, homo est quia tẽtatur, propterea eius fertur simile respõsum. *Nõ in pane solo viuit homo.* Si igitur filius Dei, Deus, prope homo factus est, & tẽtatũ, qui natura homo est, nõ debes indignari si fortẽ tẽtaris. Quod si tẽtatus illũ imitat⁹ fueris, qui pro te tẽtatus est, & omne viceris tentamentũ, habebis spẽ cum eo qui tunc homo fuit, nunc autem homo esse cessauit. Nã si quis quondã homo erat, postquã tẽtatus est, & recessit ab eo diabolus vsq; ad tẽpus mortis, à mortuis resurgẽs vltra nõ morietur. Omnis autem homo morti subiacet. Iste ergo qui nequaquã moritur, iã non est homo, sed Deus est. Si autẽ Deus est qui quondã homo fuit, & oportet te illi similẽ fieri, quãdo similes eius fuerim⁹, & viderimus cũ sicuti est, te quoq; necesse erit Deũ fieri in Christo Iesu. Cui est gloria & imperiũ in secula seculorũ, Amẽ.

Hilarius in Matthæum.

Can. 3.

A Nceps sermo est: *Si filius Dei es* & licet esuriẽtẽ videret, quadraginta tamen dierum in eo ieiuniũ pertimescebat, quia rerũ ratione indicat, postquadraginta dierũ cõuersationẽ, quibus post passionẽ in seculo erat commoraturus, esuritionem se humanæ salutis habiturum, quo in tempore expectatum Deo Patri munus, hominem quem assumpserat reportauit. Cõtuendum itaq; nunc illud est, quibus tandẽ interrogationibus vsus sit, ait enim: *Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant.* Fallax diabolus, & ad traducendum artifex callidissimus, posse omnia Christũ fecibat, & esuritionem in homi-

Il ne

ne ex ipso ieiunij tempore sentiebat, ignarus quid nam esuriretur. Eā ergo intentādo conditionē, operis proposuit, per quā & in Deo ex demutatione lapidum in panes virtutem potestatis agnosceret, & hominis oblectamēto cibi patien-
tiā esurientis illuderet. Sed Dñs non panē potius quā salutē hominū esuriens, ait *Nō in pane solo viuit homo*. Quia ipse nō solū homo, sed & Deus, licet vsq; in tentationis diē, cibo hominis abstineret, Dei tamen spiritu alebatur, ostendens non in pane hoc solitario, sed in verbo Dei alimoniam æternitatis esse sperandam.

Chrysost. in priori expositione in 4. c. Matth. hom. 13.

Cum enim audisset venientē de cælo vocē, atq; dicētem: *Hic est filius meus dilectus*, audisset etiam Ioannē testimoniū illi, tā in insigne perhibentē: ac hominē de inde ipsum esurientē videret, magno teneri caput ambiguo. Nā neque hominē esse illū audire crede-
re poterat, propter ea quæ diuina vox de eo protulerat: nec rursus istud recipere quod fili⁹ esset Dei, quem esurientem videbat. Itaque maxima rerum conclusus angustia, voces emittit ancipites. Et sicut in paradiso accedens ad hominem finxit illa quæ non erant, ut quæ erant disceret: ita hīc quoque nesciēs manifeste suscepti hominis ineffabile sacramentū, & quis nam esset is præsens, alia retia iacere molitur, per quæ se absconditum istud atq; secretum opinatur addiscere: *Si filius*, inquit, *Dei es, dic ut lapides isti panes fiant*. Non dixit si esuris: sed si filius Dei es videlicet existimās posse se illi aliquid per laudum blandimenta furari. Idcirco non commemorauit esurientem, ne hoc ei quasi exprobrare,

Non dixit *Sathan* si esur-
ris.

A atq; obijcere videretur. Magnitudinem quippē tantæ dispensationis ignorans, istud ei erubescendum putabat, propter quod dolosa illum adulatione palpat, solius admonet dignitatis. Quid igitur Christus? Insolentiam eius fastumque deiciens, & ostendens id quod acciderat, nec cōfusione dignū, nec indignū sua esse sapientia: id quod ille in ei⁹ adulatione absconderat, immediū profert palāq; cōstituit. *Nō in solo*, inquit, *pane viuit homo*. Ita nihil erubuit à necessitate vētris incipere. Tu vero maligni demonis perpēde nequitia, & vnde faciat initia luctādī, & quē admodū propriæ nō obliuiscatur artis. Per quē enim & primū expulit hominē, & alios certe plurimos malis mille circūdedit, per hoc etiā nūc texit dolos, prouocās scilicet ad appetitū ciborū. Multos igitur stultorū nūc etiā audire possum⁹, qui dicāt mala propter ventrē innumera cōmitti: sed Christ⁹ ostēdit q̄ amatorē virtutis nihil tyrānidis ista indecēs facere cōpellat. Deniq; & esuriit, & nō obedit imperatū: nos profecto erudiēs ne vnquā credam⁹ diabolo. Quia enim homo hinc ofēdit Deū, legēq; trāsgressus est: ex abūdanti tūc docet, quod & si nō tibi preuaricationē, etiam si aliquid vtile dæmones iubeāt, nec si quidē illos debes audire. * Sic enim etiā illos dæmones loqui vetuit, qui eū Dei filium prædicabant, & plus id ipsum clamantes increpauit, & certē erat vtile q̄ dicebāt. Sed magis eos magisq; deprimens, eorumq; insidias destrūēs exagitabat, salutaria quoq; dogmata, prædicantes vndiq; eorū ora claudēs & tacere præcipiēs. Idcirco, nec hīc quidē dictis eius annuit Christus: Sed quid ait: *Nō in solo pane viuit homo*, quod vero dicit, hoc est, potest esurientem

* ille præci-
piat, nec sic
quod esse cre-
dendum. Et
quid dico præ-
uaricationē?

Deus

Deus etiam sermone pascere. De veteri autē testimonium protulit testamento, atq; præcepit, siue famē, siue aliud patiamur aliquid, nunquā tamē Dñm relinquamus. Si vero quis dixerit, quidē debuit hoc quod petebatur ostendere, respondebo, cuius rei gratia, qua ve id exigēte ratione? Non enim ut crederet hæc ille dicebat, sed quātum opinabatur, ut ipsum de infidelitate cōuinceret. Si quidē etiā primos homines hac arte decepit eosq; parū Deo credidisse conuincit. Contraria enim dixit ille promittens eosq; in manibus spebus instauit cū persuasionē fecit incredulos, etiā de illis bonis, quibus fruebātur, exclusit. Sed Christus ostendit se neq; diabolo, neq; postea Iudæis iuxta diabolū sapientibus annuisse, ubiq; nos docens, ut etiā si aliquid eiusmodi facere possumus nihil tamen, vel absq; ratione, vel cum aliqua vanitate faciamus, nec diabolo vnquam credamus, etiam si magna quædam necessitas vrgeret videatur.

Chrysost. in posteriori expositione, in 4. ca. Matthæ. homil. 5.

O Cæcitas diaboli manifesta: quomodo suspicatur est nō esse filiū Dei, quem post quadraginta dies esuriētē sensit & per quadraginta dies nō esuriētē nō intellexit? Nā sicut esurire hominis est, ita per quadraginta dies nō esurire, hominis nō est. Nō cogitauit quoniā qui vere nō esurit, volūtariē esurire potest: qui autē vere esurit per tot dies nō esurire nō potest: infirmus autē ad ea quæ fortia sūt ascendere nō potest. Si ergo magis ex eo qd per tot dies nō esurierat intelligere debuerat, qui à Deo est quā ex eo qd post tot dies esuriit, quia homo est. Nā Deus quē homi-

A nis sunt agere potest: homo autē quē sunt Dei, agere nō potest. Sed forsità tu dicis, Moyses & Elias, quadraginta dies ieiunauerūt, & homines erāt. Sed illi ieiunātes, esuriebat & sustinebat, iste autē quadraginta diebus nō esuriit. Esurire enim & nō māducare, patiētia est humanē nō esurire autē, diuine nature. Qui ergo quadraginta diebus nō esuriit: postea esuriēs, demonstrauit quia esuritio eius volūtaria fuit, nō necessaria. **B** Quid ergo est sicut sēper diabolus omnes homines excēcabat, ut nō intelligerēt qd est bonū, sic modo inuisibiliter ipse à Christo est excēcatus ut nō cognosceret verū, cogitauit enim apud se, si poterit de lapidibus facere panes vere filii Dei est, si autē, nō poterit, homo est. Sed quē fuit cogitatio ista? Per hoc enim nunquā, poterat cognocere, si filius Dei erat an nō. Primū si filius Dei erat, nec esuriebat. **C** Quomodo enim nō vincat necessitatē nature carnalis, qui ipsā necessitatē in natura creauit, & ut quid faceret de lapidibus panes, qui panē cū omnibus alijs ex niilo cū voluit fecit: deinde & si esuriebat propter corpus, & volebat facere, faciebat quādo ipse volebat, nō quādo diabolus prouocabat. Si ergo nō facere, qd & fecit: unde sciebat? Vtrū ideo nō fecit, quia nō potuit, quasi homo, aut noluit quasi Deus, qd & fecit. Nā nec fecit, nec dixit possū, & nolo, ut ne se ostēderet filiū Dei, nec dixit nō possū, ut nō se ostēderet mēdacē, cōfiteēs se hominē cū esse Deo, sed quid? *Nō in solo pane viuit homo*, sed in omni verbo Dei, ut nō videatur de se dixisse, sed medicē, nō in solo pane viuit homo: quid aliud poterat respondere? Et filius Dei abscondens se, ne ostēdatur quod potest: & homo astutus excusans, ut non ostendatur qd non potest:

hic ergo cum ex hoc responso nihil certū adiscere potuisset vtrum Deus esset an homo, assumpsit cū ad aliam tentationē dicens apud se: iste qui in fame non vincitur & si nō est filius Dei tamē sanctus est.

Cyprianus in sermone de ieiunio & tetatione Christi.

ELigitur solitudo, vt soli Deo vacans anima, cum in se per cōtinentiā maſtauerit voluptates, purgatis affectib⁹, ad cēlestia euolet, & videns Deū oret & adoret, & dulcedinis supernæ suauitatem pregustet. Forma igitur ieiuniorū proposita fixoq; exēplo, postquam quadraginta dierum abstinentiā Dominus consummauit: Sathan cum esurientem videret, accessit. Retroactum tempus obtinuerat quies, & secum silentij fera opus illud eximiū. Saluator exegerat, modo ablata famis occasione, tu multuator delatebris prodiens foras egreditur: & subdola professione, quasi compaciens ei subuenire, periclitanti naturā hortatur. *Si filius Dei es, dic, vt lapides isti panes fiant.* Nec vult fateri, nec præsūmit diabolus diffiteri Christum filiū Dei, sed dubie dispēſeque, consulens tendiculas blādis innectit sermonibus, vt obaudiētem, sibi reddat obnoxiū, & se de compaſſionis specie reddat acceptum, caro & lassitudo, & cetera huiusmodi hominē testabatur, virtutis integritas & vita carēs omni peccato perfectius ei priuilegiū ascribebāt & diuinitas potētissima ex ipsis effectibus negari nō poterat. Fuerāt & ante Christū viri insignes, prophete & sacerdotes, sed in peccatis cōcepti & nati, nec originali, nec personali caruere delicto: & inuēta est, vel in omnib⁹ ignorātia, vel insufficiētia, in quib⁹ erronei peccauerūt, & egerūt mi-

Asericordia Dei per quā edocti, & restituti gratias egerūt Deo, & ad plenitudinē iustitię multū sibi de esse cōfessi sūt, & sperātes in Deo nullā sibi soliditatem attribucere præsūperūt nō ita Christ⁹ in quo verbi carnisq; sic cōuenit natura, vt nulla alteri ex altero iniuria deueniret: quia in carne focia nullā diuinitas maculā reperit, nec secuta est, nec pręcessit. Hęc naturarū cōiūctio diabolū excecabat, quia impossibile ei videbatur, vel q̄ esurire posset diuinitas, vel q̄ tāte tollerātiæ posset esse, tāteq; potestatis, corporalis humilitas. Duplicē itaq; inquisitionē sinuosa calliditate orditur, vt de Christo vtrum naturalis filius Dei sit, ipso respondente certitudinē habeat: vt cum Deū cōfessus se fuerit, absordū videatur quod De⁹ esuriant & in quā cunq; partem se responsio vertet, necessitas conclusionis occurrat. Si filius Dei es tibi nō cōpetit esurire. Quod si esuris manifestū est filiū Dei nō esse, quē violētia necessitatis cōmunibus indigentij intercludit. Succurre, inquit, necessitati si potes, alioqui deficiēs, & pręfentes lapides in panis muta substantiā: sic enim fiet vt euadas periculū, & si hoc potueris, probes te Deū, nō erat digna responsione quęstio malignantis, neq; enim technas diaboli Dñs ignorabat, sed diuino cauillatori satisfecit eloquio, subtilissimo dogmate edocēs corporis & animę vitę proprijs alimonijs deberi subsidia, & cibū animę, id est verbū Dei edulij corporalib⁹ pręponēdū, & citius attēti⁹q; menti prouidendū quā ventri. Nec op⁹ erat, vt hoc facto insidiatori innōtesceret, quia nullo signo eius poterat inuidia commutari, cuius incorrigibilem iniquitatem desperatio suggillauit. Superflūū igitur erat ad suggestionem

tionem eius sibi nulla profutura miracula operari cum satis esset dilligenter consideranti quod esurientem cibi non superabat appetitus, & desiderij motus defectio non esset, sed virtus. In nullo Christum aliqua coegit, aut dominata est ei necessitas, propriæ moderamine voluntatis disposuit & persoluit, quod exegit humanitas. Sicut in ipsius voluntate fuit consecrare ieiunium, ita & in potestate fuit, tempore oportuno sumere cibum, quod utiq; nec ministerio, nec consilio diaboli fuerat ordinandum: quia & abstinentiæ & refectionis, penes ipsum erat & arbitrium & facultas. Itaq; nihil certitudinis seductor extorsit, sed dubius incertusq; dimissus est, nec obtinuit, vt se proderet Christus miraculo, vel intemperanter ad cibum properans obediret seductoris consilio, quasi tunc primum quid fieri oporteret data doctrinâ acceptaq; sententia. Repulsus igitur autoritate scripturæ, & propositi firmitati defecit scrutinio, nec tamen alia aggredi via destitit, & falsatis argumentis prioribus alia subiiciens, quibus ab eo consentaneas, sibi responsiones aliquas extorqueret.

Anticimenon lib. 2.

IN T. Cū diabolus sciens Christum filium Dei esse, euidenter in Euāgelio perturbā dæmoniorū locutus sit. *Quid nobis & tibi fili Dei venisti huc ante tempus torquere nos? Quomodo e contra in illa rēratione, vbi assumpt⁹ Christ⁹ à spiritu legitur, dubitādo eum an Christ⁹ esset, explorauit, & dixit. Si tu es Christ⁹ fili⁹ Dei, mitte te deorsū. Resp. Innotuit Christus dæmonib⁹ nō per id q̄ est vita æterna, & lumen incommutabile, q̄ illuminat pios, cū vidēdo per fidē quæ in illo est*

Matth. 8. d.

A corda mudātur, sed per quādā temporalia suæ virtutis effecta, & occultissimē signa presentie, quæ angelicis sensib⁹, etiā malignorū spiritū potius quā infirmitari hominū possint esse cōspicua. Denique quādo ea paululū supprimenda iudicauit, & aliquando altius latuit, dubitauit de illo dæmonum princeps, eumq; tentauit an Christus esset, & explorans quantū se tentari ipse permisit, vt hominē quem gerebat ad nostræ imitationis temperaret exēplum. Post illam vero tentationē cum angeli, sicut scriptum est, ministrabant ei, boni utique & sancti, ac per hoc spiritibus immundis metuendi & tremendi magis magisq; innotescēbat dæmonibus quantus esset, vt ei iubenti quanuis in illo contētibilis videretur carnis infirmitas, resistere nullus auderet.

B

*Clemens Alexandrinus, in
Padagogio. lib. 3.
cap. 7.*

C

ESt enim minimē indigēs, qui Deū verbū habet omnipotentē, & nullo eorū quib⁹ opus habet vnquā eget. Verbū enim possessio est, cui nihil dest, & est causa omnis copie. Siquis autē dixerit se sepe vidisse iustū cui panis deerat, hoc quidē rarū est, & id vbi nō est ali⁹ iustus, sed tamē illud quoq; legat: *Nō in pane solo viuit iustus, sed in verbo Dñi*, qui est panis verus, panis celestis. Vir ergo bonus nunquā laborat inopia quādiu habuerit saluā in Deū cōfessionē. Licet enim ei petere, & accipere ea quibus indiget, à Patre vniuersorū & proprijs frui si filiū custodiat. Hoc quoq; adest null⁹ sentire indigētiā. Hoc nostrū verbū fungēs munere pedagogi dat nobis diuitias, nec dicescere, illa est inuidia ijs qui per ipsū

Deut. 8.

Matth. 4.

posident vt nullius egeant. Qui has habet diuitias fiat haeres Regni Dei.

*Hieronimus lib. 1. in cap.
Matthæ 4.*

Esurienti congrue dicitur: *Die vt lapides isti panes fiant*: sed duobus contrarijs teneris diabo-
le, si ad imperium eius posunt lapides panes fieri, ergo frustra tentas cum quitanta potentia est. Sin autem non potest facere: frustra filium Dei suspicaris. *Si filius Dei es, die, vt lapides isti panes fiant.* Qui respondens ait. Scriptum est. *Non in solo pane, &c.* Testimonium de Deuteronomio sumptum est, ideo autem sic respondit Dominus: quia propositum erat ei, humilitate diabolum vincere, non potentia, simulque animaduertendum quod nisi ieiunare cepisset Dominus, tē tandi occasio non fuisset diabolo: secundum illud. *Fili accedens ad seruitutem Dei, cita iniustitia, & timore & prepara animam tuam ad tentationem.* Sed & ipsa responsio Saluatoris hominem fuisse indicat qui tē tatus est. *Non in solo pane viuit homo sed in omni verbo quod procedit de ore Dei,* si quis ergo non vescitur verbo Dei, iste non viuit.

*Theophilactus in 4. cap.
Matth.*

Si Filius Dei est dic vt lapides illi panes fiant. Audiuit vocem cælestem latro. Iterum vidit esurientem, & dubitat adhuc, quomodo filius Dei esuriat, & incircō tentat eum, vt discat. Adulatur autē ei, putans se quid suffuraturum, dicendo. *Si filius Dei es.* Iam rogas. Et quod peccatum erat, facere lapides panes? Audi igitur quia audire diabolum in aliquo peccatū

In aliquod
diabolum au-
dire peccatū
est.

A est. Vide autem & aliud. Non dixit, vt lapis hic panis fiat, sed lapides volens Christum ad superflua instigare. Esuriēti enim vnus panis sufficit, & propter hoc Christus non audiuit eum. *At ille respondens dixit, scriptum est non in pane solo viuit homo, sed in omni verbo quod egreditur ex ore Dei.* Ex veteri testamēto est, Moylis enim sermo est. Nam & Hebræi cibati sunt manna, quod non erat panis, sed verbum Dei implebat omnem Hebræorum indigentiam, & fiebant omnia quęcumq; comedere cupiebant, siue piscem, siue ouum, siue caseum concupiscebant. Iudeis illius gustum manna præbebat.

Deut. 8.

*Augustinus in 1. epistola Ioā
niscanon, Tract. 2.*

Tria sunt ista, & nihil inuenies vnde tentetur cupiditas humana, nisi aut desiderio carnis, aut desiderio oculorum, aut ambitione seculi, per ista tria tentatus est Dominus à diabolo. Desiderio carnis, tentatus est quando dictū est ei. *Si filius Dei es die lapidibus istis, vt panes fiant,* quando esuriuit post ieiunium, sed quomodo repulit tē tationem, & docuit pugnare militem? Attendite quid ille ait. *Nō in solo pane viuit homo, sed in omni verbo Dei.* Tentatus est ex desiderio oculorum, de miraculo quando ei dixit: *Mitte te deorsum: scriptum est angelis suis mandauit te nequando offendas ad lapidem pedem tuum,* ille restitit tentatori. Si enim faceret miraculum, non videretur, nisi aut cæsisse, aut curiositate fecisse: fecit enim quando voluit tanquam Deus, sed tanquam infirmos curans, nam si tunc faceret quasi tantummodo miraculum velle facere putaretur. Sed ne hoc homines sentirent, attende quid respondit

D

pondit, & quando tibi talis tentatio euenerit, dic illud & tu. *Vade post me Sathana, scriptum est enim: Nō tentabis. Dñm Deū tuū.* id est, si hoc fecero tentabo Deū. Hoc dixit, q̄ te voluit dicere, quando te suggerit inimicus. Qualis homo? Qualis Christianus? Modo vel vnum miraculū facti, aut orationibus tuis mortui surrexerunt, aut febricitantes sanasti? Si vere esles alicuius momenti, faceres aliquod miraculum. Responde & dic: *Scriptum est, nō tentabis Dominum Deum tuū,* nō ergō tentabo Deum, quasi tūc pertineam ad Deum si fecero miraculum, & non pertineam si non fecero. Et ubi sunt verba eius: *Gaudete quia nomina vestra scripta sunt in calce.* De ambitione seculi quomodo tentatus est Dominus, quando eleuauit eum in excelsum, & dixit ei, hæc omnia regna tibi dabo, si prostratus adoraueris me? De elatione regni terreni voluit tentare regem seculorum: sed Dominus qui fecit cælum, & terram, diabolum calcabat. Quid magnum à Domino diabolus vincit? Quid ergō respondit diabolo, nisi quod te docuit, vt respondeas. *Scriptū est Dominus Deus tuus adorabis, & illi soli seruiēs.* Tenentes ista, non habebitis concupiscentiam mundi. Non habendo concupiscentiam mundi, non vos subiugabit, nec desiderium carnis, nec desiderium oculorum, nec ambitio seculi, & facitis locum charitati venienti vt diligatis Deū, quia si fuerit ibi dilectio mundi, non ibi erit dilectio Dei. odio mundi non potest

Bedain Marcum, lib. 1.

cap. 1.

T Statim spiritus expulit eum in desertum, & erat in deserto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus,

A & tētabatur à Sathana, Matthæ? similiter exposito domini baptismo, & voce de cælis facta, quæ diceret: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui:* continuo subiunxit. *Tunc Iesus ductus est in desertum à spiritu, vt tentaretur à diabolo.*

Verum ne cui veniret in dubium à quo eum spiritu ductum, siue expulsum diceret in desertum: consultè Lucas primo posuit: quia Iesus plenus Spiritu sancto regressus est à Iordane, ac deinde intulit. *Et agebatur in spiritu in desertum,* nec quid contra eum valuisse spiritus immūsus putaretur, qui plenus Spiritu sancto quo valebat ingrediens, quæ volebat agebat.

Quadraginta autem dies & noctes, quibus eum tentat, totum huius seculi tempus insinuant, quibus membra eius, videlicet sanctam Ecclesiam tentare nūquam desistit. Quia nimirum quadripartitus est mundus in quo Domino famulamur. Decem vero præcepta sunt per quorum obseruantiam Domino famulantes, contra hostis indefessè malitia certamus. Decem autē quater ducta quadraginta faciunt. Ideo totum militiæ nostræ tempus, apte quadragenario dietum, ac noctium numero comprehenditur. Baptizatus ergō Dominus expelitur à spiritu in desertum, & tentatur à Sathana, vt exemplum vite suis fidelibus præbeat: quia post acceptam in baptismo remissionem peccatorum, non solum ad exercenda opera virtutum verum etiam ad tolerandam propter iustitiam persecutionem sine accingendi. Secedit enim in desertum, vt nos doceret relictis mundi illecebris, & societate prauorum, diuinis per omnia seruire mandatis. Tentatur solitarius à diabolo, vt nobis insinuet: *Quod omnes qui volūt pie vivere in Christo per-*

Spiritus à quo duct' Dominus.

Quadragesima dierū et noctium tempus. Quid significet.

Christus intē tatione fidelibus vite exemplum præbet. Desertū curpetit.

2. Tim. 3.
Actu. 14. D

secutionem patiuntur, & quod per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Tentatur quadraginta diebus & quadraginta noctibus, ut indicet quod quamdiu hic viuentes Domino seruimus, siue prospera blandiantur (quod ad dies pertinet) seu nos aduersa feriant, quod noctis figuræ congruit, semper ambulantes in lege Domini, ad sit toto orbe aduersarius, qui iter nostrum tentando impedire non cessat. Eratque cum bestiis, & angelis ministrabant illi, inter bestias commoratur ut homo, sed ministerio utitur angelico ut Deus. Et nos cum in eremo Sanctæ conuersationis, bestiales hominum mores impolluta mente toleramus, ministerium angelorum meremur, à quibus corpore absoluti ad æterna in cælis gaudia transferamur.

Beda in Lucam cap. 4.

Iesus autem plenus Spiritu sancto regressus est à Iordane, & agebatur à spiritu in desertum diebus quadraginta. Hæc baptizato Domino cõlestim facta, Matthæus Marcusque designant. Quorum vnus descripto eius baptismo, mox ita subiunxit. Tunc Iesus ductus est à spiritu in desertum, ut tentaretur à diabolo. Alter ita, & statim spiritus expulit eum in desertum & erat ibi quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & tentabatur à Sathana. Verum ne cui veniret in dubium, à quo eum spiritu ductus, siue expulsum dicerent in desertum, consulte Lucas primo posuit quia Iesus plenus Spiritu sancto regressus est à Iordane, ac deinde intulit, & agebatur in spiritu in desertum: nequid contra eum valuisse spiritus putaretur immundus, qui plenus Spiritu sancto quo volebat gradiendo: queque volebat agebat. Nam & infra ubi manife-

A ste à diabolo assumptus, siue statutus asseritur, non eius imbecillitas, sed inimici superbia qui voluntatem Saluatoris necessitatē putat, arguitur. Non ergo virtute spiritus mali Iesus agitur in desertum, sed voluntate sui spiritus boni, locum certaminis quo aduersarium secernat, de victoria certus, ingreditur. Vbi nobis pariter ordinem recte conuersandi præmonstrat, ut post acceptam videlicet in baptismo remissionē peccatorum, Spiritusque sancti gratiā, arctius contra nouas antiqui hostis insidias accingi, mente seculum deferere, & quasi manna deserti, sola æternæ vitæ gaudia discamus esurire. *Et nihil manducauit in illis diebus & consummatis illis, esurijs.* Quadragesima ieiuniorum habet auctoritatem, & in veteribus libris ex ieiunio Moysi Elię, & ex Euangelio quia totidem diebus Dominus ieiunauit, demonstras Euangelium non dissentire à lege & Prophetis, in persona quippè Moysi lex, in persona Elię Prophetæ accipiuntur: inter quos in more gloriosus apparuit, ut euidentius emineret, quod de illo dicit Apostolus. Testimonium habens à lege & Prophetis in qua autem parte anni congruentius observatio quadragesimæ cõstitueretur, nisi confinis atque contigua Dominicæ passionis, quia in ea significatur hæc vita laboriosa cui opus est continentia, ut ab ipsius mundi amicitia ieiunetur. Aliter ieiunauit Dominus, cum tentaretur ante mortem, cibo adhuc indigens. Manducauit autem & bibit cum glorificaretur post resurrectionem iam cibo non indigens. Hic enim ostendebat in se laborem, illic autem in nobis suam consolationem nostrum quadragenis diebus utrumque tempus definiens, quo numero

Quadragesima auctoritas.

Spiritus quo ductus Christus in desertum est.

numero quadragesima huius seculi significare videtur excursus in his qui vocantur per gratiam, ad eum qui non venit legem solvere, sed adimplere. Decem namque precepta sunt legis, iam gratia Christi diffusa per mundum, & quadripartitus est mundus, & decem quadruplicata, quadraginta faciunt.

Psal. 106. 4.

Quoniam qui redempti sunt à Domino de regionibus congregavit eos, ab Oriente, & Occidente, & Aquilone, & mari.

Manducandi r. tio.

Matt. 28.

Christus quadragesima die post resurrectionem non ieiunabat.

Ieiunans itaque quadragesima diebus ante mortem carnis, velut clamabat, abstinete vos à desideriis huius seculi. Manducans & bibens quadragesima diebus post resurrectionem carnis velut clamabat. *Ecce ego vobiscum sum, usque ad consumationem seculi.* Ieiunium quippe est in tribulatione certaminis, quoniam qui in agone est, ab omnibus abstinens est, cibus autem in spe pacis, quæ perfecta non erit, nisi corpus nostrum, cuius expectamus redemptionem induerit immortalitatem, quod nondum adipiscendo gloriamur, sed superando iam pascimur. Vtrunque Apostolus simul nos agere ostendit dicens. *Spe gaudentes, in tribulatione patientes.* Tanquam illud esset in cibo, hoc in ieiunio, simul enim cum viam Domini carpiamus, & à vanitate præsentis seculi ieiunamus & futuri promissione reficimur, hic non apponentes cor illic pascetes sursum cor. Qui autem Dominus consumatis ieiunij diebus esurit. Cum de Mose, vel Elia ieiunantibus nihil tale sit scriptum, ideo factum est ne ab eo tentando pavens hostis tristis aufugeret, quem cum tot signis celestibus præconatum, tum etiam viris excellentissimis in abstinendo videret æquatam. Esurisse enim humilis Deus homo, ne inimico innotescat sublimis homo Deus. Di-

Ad Rom. 12.

Ad Rom. 12. Tanquam illud esset in cibo, hoc in ieiunio, simul enim cum viam Domini carpiamus, & à vanitate præsentis seculi ieiunamus & futuri promissione reficimur, hic non apponentes cor illic pascetes sursum cor. Qui autem Dominus consumatis ieiunij diebus esurit. Cum de Mose, vel Elia ieiunantibus nihil tale sit scriptum, ideo factum est ne ab eo tentando pavens hostis tristis aufugeret, quem cum tot signis celestibus præconatum, tum etiam viris excellentissimis in abstinendo videret æquatam. Esurisse enim humilis Deus homo, ne inimico innotescat sublimis homo Deus. Di-

Cor non apponendum in terra, & in celo pascendum.

Axit autem diabolus. *Si filius Dei es, dic lapidi huic, ut panis fiat.* Antiquus hostis redemptorem humani generis debellatorem suum in mundum venisse cognovit. Vnde per obsessum hominem dixit. *Quid nobis & tibi fili Dei, venisti huc ante tempus torquere nos?* Qui tamen cum hunc passibilem cerneret, eum posse mortalia perpeti, humanitatis videret, omne quod de eius diuinitate suspicatus est, ei fastu suæ superbiæ indubium venit. Nihil quippe nisi superbum sapiens, dum esse hunc humilem conspicit, Deum esse dubitavit. Vnde ad tentationem sua argumenta convertit. Sed non sicut nos qui puri homines sumus, irruente sæpe tentatione concutimur non ita redemptoris nostri anima tentationis est necessitate turbata. Hostis namque noster etsi in excelsum montem cum assumpsit & se daturum regna mundi perhibuit, si quasi in panem vertendos lapides ostenderet, mentem tamen mediatoris, Dei & hominum tentatione quassare non valuit. Sic enim dignatus est hæc exterius cuncta suscipere, ut tamen eius mens interius diuinitati suæ inhærens, in concussa permaneret. Qui & si quando turbatus spiritu infremuisse dicitur ipse diuinitus disponebat, quantum ipse humanitus turbaretur. Et respondit ad illum Iesus.

Tentandi occasio. Matth. 8.

B *Scriptum est, quia non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei.* Ideo sic respondit Dominus, quia propositum ei erat humilitate diabolum vincere, non potentia. Simulque animadvertendum quod nisi ieiunare cepisset Dominus, tentandi occasio non fuisset diabolo, secundum illud. *Fili accedens ad servitium Dei præpara animam tuam ad tentationem.* Sed & ipsa responsio Salvatoris, hominem fuisse indicat

C *Scriptum est, quia non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei.* Ideo sic respondit Dominus, quia propositum ei erat humilitate diabolum vincere, non potentia. Simulque animadvertendum quod nisi ieiunare cepisset Dominus, tentandi occasio non fuisset diabolo, secundum illud. *Fili accedens ad servitium Dei præpara animam tuam ad tentationem.* Sed & ipsa responsio Salvatoris, hominem fuisse indicat

Dominus diuinitus disposuit spiritum infremiscere.

D *Scriptum est, quia non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei.* Ideo sic respondit Dominus, quia propositum ei erat humilitate diabolum vincere, non potentia. Simulque animadvertendum quod nisi ieiunare cepisset Dominus, tentandi occasio non fuisset diabolo, secundum illud. *Fili accedens ad servitium Dei præpara animam tuam ad tentationem.* Sed & ipsa responsio Salvatoris, hominem fuisse indicat

Responsionis Christi ratio

Eclli. 2.

vita homi-
nis.

qui tentatus est. *Non in solo pane vi-
uit homo, sed in omni verbo Dei.* Siquis
ergo non uescitur verbo Dei, iste
non uiuit, aliter hostis noster, ad
huc in hac vita nos positos, quan-
to magis nos sibi rebellare consp-
icit, tanto amplius expugnare cō-
tendite, enim pulsare negligit,
quos quieto iure possidere se sen-
sit. Contra nos vero eo vehemen-
tius inuitatur, quo ex corde no-
stro quasi ex iure propriæ habita-
tionis expellitur. Hoc enim in se
ipso Dominus sub quadam dispen-
satione figurauit, qui diabolum
non nisi post baptismum se ten-
rare permisit, ut signū nobis quod-
dam futuræ conuersationis in-
nueret, quod membra eius post-
quam ad Deum proficerent, tunc
acriores tentationum insidias to-
lerarent. *Et duxit illum diabolus, &
ostendit illi omnia regna orbis terræ in
momento temporis.* Cū ductus à dia-
bolo Deus homo narratur, mens
refugit, humanæ hoc audire aures
ex pauescunt. Cui tamen nō esse
incredibilia ista cognoscimus, si
in illo, & alia facta pēsamus. Cer-
tè in quorum omnium diabolus
caput est, & huius capitis membra
sunt omnes iniqui. Quid ergo mi-
rum si se permisit ab illo in mon-
tem duci, qui se pertulit etiam à
membris illius crucifixi? Non est
ergo indignum Redemptori no-
stro, quod tentari uoluit, qui vene-
rat occidi. Iustum quippè erat, ut
sic tentationes nostras, suis tenta-
tionibus vinceret, sicut mortem
nostram, uenerat sua morte supe-
rare. Bene autem in momento tē-
poris, secularia & temporalia mō-
strantur. Non enim tam conspē-
ctus celeritas indicatur, quam ea
duce fragilitas potestatis exprimi-
tur. In momento enim cuncta il-
la pratercunt, & sepe honor secu-
li abiit, ante quam uenerit. Quid

Iniqui mem-
bra diaboli,
& diabolica
put ipsorum.

Domini de-
positum
in ipso
iustitiam.

Iustum erat
tentationes
vincere no-
stras, cui
mortem no-
strā sua mo-
re vincere ve-
nerat.

Eni.

iup

2 il

A enim seculi, potest esse diuturnū,
cum ipsa diuturna non sint secu-
la? Et ait ei. *Tibi dabo potestatem hanc
universam & gloriam illorum, quia mi-
hi tradita sunt, & cui uolo, do illa. Tu er-
gò procides si adoraueris coram me, erūt
tua omnia.* Arrogans & superbus
etiam hoc de iactantia loquitur,
non quod in toto mundo habeat
potestatem, ut posit omnia regna
dare diabolus, cum sciamus ple-
rosq; sanctos viros à Deo reges fa-
ctos. Si, inquit, *procidens adoraueris
coram me.* Ergo qui adoraturus est
diabolum, ante corrui. Et respō-
dens Iesus, dixit illi. *Scriptum est
Dominum Deum tuum adorabis, & illi
soli seruiēs.* Dicens diabolus Salua-
tori, si procidens adoraueris me:
è contrario audit, quod ipse magis
adorare eum debeat Dominum &
Deum suum. Quærit forte aliquis
quomodo cōueniat quod hīc præ-
cipitur Domino soli seruiendum,
Apostoli uerbo qui dicit, *sed per
charitatem seruite inuicem.* Sed
huic facile Græcæ lingue ex qua
scriptura translata est, origo satis-
facit, in qua seruitur duobus. mō-
dis ac diuersa significatione solet
appellari. Dicitur enim Latrā &
dulia. Sed dulia, intelligitur ser-
uitus communis, hoc est, si Deo,
siue cuilibet rerum, natura exhibi-
ta aqua etiam seruitus, id est, Dual-
los, Græce nomen accipit. Latrā
autem vocatur seruitus illa, quæ
soli diuinitatis cultui debita, nec
vlli est participanda creaturæ. Vn-
de & idololatræ nuncupantur, hi,
qui uota, præces, & sacrificia quæ
vni Deo debuerant, idolis impē-
dunt. Iubemur ergo per charita-
tē seruire inuicem, quod est Græ-
cè, Dulesein. Iubemur vni Deo
seruire, quod est Græcè, Latresen.
Vnde dicitur, & illi soli seruiēs, q-
est Græcè, Latresis. Et iterū nos
enim sumus, circumcisso, spiritui
Dei

Diaboli arro-
gantia.

Seruiendum so-
li Deo & in-
uicem.

Dulia.

Latresen.

Latresen.

De gloria vana tentatur.

Deorsum mitti.

Psal. 90.
Diabolus conculcatur.

Dei seruiētes, quod est in Grece. Latrefontes. Et duxit illum in Ierusalem, & statuit eum supra pinnam templi, vt quem gula, vel auaritia superare non poterat, tentet & vana gloria, si forte illum, vel ipsa victoriæ suæ iactantia deiicere queat, & dixit illi: *Si filius Dei es, mitte te deorsum.* In omnibus tētionibus hoc agit diabolus, vt intelligat si filius Dei sit, sed Dominus sic responsionem temperat, vt eum relinquat ambiguum. *Mitte te deorsum.* Vox diaboli, qua semper omnes deorsum cadere desiderat. *Mitte te,* inquit. Persuadere potest, precipitare non potest, scriptum est enim: *Quod angelis suis mandauit de te, vt cōseruent te, & quia in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* Hoc in nonagesimo Psalmo legimus. Verū ibi nō de Christo, sed de viro sancto propheta est. Male ergo interpretatur scripturas diabolus. Certē si vere de Salvatore scriptū nouerat, debuerat & illud dicere, quod in eodem Psalmo contra se sequitur. *Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.* De angelorum auxilio quasi ad infirmum loquitur, de sui conculcatione, quasi tergiuerfator tacet. Et respondens Iesus, ait illi. *Dictum est: non tentabis Dominum Deum tuum.* Falsas de scripturis diaboli sagittas, veris scripturarum frangit clypeis. Et notandū quod

A necessaria testimonia de Deuteronomio tantum protulerit, vt secundæ legis Sacramenta monstraret. *Non tentabis,* inquit, *Dominum Deum tuum.* Suggerebatur enim tāquam homini, vt signo aliquo exploraret ipse quantus eisset, idest, quam multum apud Deum posset, quod vitiose fit, cum sit. Pertinet namque ad sanam doctrinam, quādo habet quod faciat homo, non tentare Dominum Deum suum. Nequē enim & ipse Saluator poterat tueri discipulos suos, quibus tamen ait. *Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam.* Cuius rei prius exemplum præbuit. Nā cum potestatem heberet ponendi animam suam, nec eam poneret nisi cum vellet, in Ægyptum, tamen infans portantibus parentibus fugit. Et ad diem festum non euidenter, sed latenter ascendit, cum alias palam loqueretur Iudæis irascentibus, & de inimicissimo animo audientibus, nec tamen valentibus in eum mittere manus, quia nondum venerat hora eius. Qui ergo palam docendo & arguendo, & tamen inimicorū rabiem valere in se aliquid non finendo, Dei demonstrabat potestatem, idem tamen fugiendo & latendo hominis instruebat infirmitatem, ne Deum tentare audeat quādo habet quod faciat, vt quod cauere oportet, euadat.

Matth. 10. c.

Ad diem festū Christus latenter ascendit et palā Iudæis loquebatur.

TEXTVS.

¶ VN C Assumpsit eum diabolus in sanctam ciuitatem, & statuit eum supra pinnaculum templi, & dixit ei. *Si filius Dei es, mitte te deorsum.* Scriptum est enim. *Quia angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne fortes affendas ad lapidem pedem tuum.* Ait illi Iesus

li Iesus. Rursum; scriptum est. Non tentabis Dominum Deum tuum.

Tertulianus aduersus Pra-

xam.

Varie diabolus æmulatus est veritatem. Adfectauit illam aliquando defendendo concutere. Vnicum Dominum vindicat omnipotentem mundi conditorem, vt & de vnico heresim faciat. Ipsum dicit patrem descendisse in virginem, ipsum ex ea natum, ipsum passum. Deniq; ipsum esse Iesum Christum. Excidit sibi coluber, quia Iesum Christum post baptismum Ioannis tentans, vt filium Dei aggressus est, certus filiū Deū habere, vel ex ipsis scripturis, de quibus tunc tentationem struebat: *Si tu es filius Dei, dic, vt lapides isti panes fiant.* Item: *Si tu es filius Dei, de iſſe te hinc.* Scriptū est enim quod mandauit angelis suis super te, vtique pater, vt te manibus suis tollant, nec vbi ad lapidem pedem tuum offendas. Aut numquid mendatium Euangelij exprobrabit, dicens, viderit Matthæus & Lucas. Cæterum ego ad ipsum Deū accessi, ipsum omnipotentem quominus tentauī. Idē & accessi, idē & tentauī. Cæterum si filius Dei esset numquam illum fortasse dignarer. Sed enim ipse potius à primordio mēdax est, & si quē hominē de suo subornauerit, vt Praxæa. Nam iste prim⁹ ex hac Asia, Genus peruersitatis intulit, Romanæ humo, & aliās inquietus: in super de iactatione martyrij inflatus, ob solum & simplex & breue carceris tedium, quando & si corpus suum tradidisset exurendum, nihil profecisset, dilectionē Dei non habens, cuius Charisma ta quoq; expugnauit. Nam idem tunc Episcopum Romanum ag-

Anoscentem, iam prophetias Montani, Priscæ, Maximillæ, & ex ea agnitione pacem Ecclesijs Asiæ, & Phrigiæ inferentem, falsa de ipsis Prophetis & Ecclesijs eorum adseuerando, & præcessorum eius auctoritates defendendo, coegit & literas pacis reuocare iam emissas, & a proposito recipiendorum charismatum concessare. Ita duo negotia diaboli Praxæas Romæ procurauit, prophetiam expulit, & heresim intulit. Paracletū fugauit, & patrē crucifixit. Fructificauerāt auenæ Praxæanæ, hic quoque superfeminatæ dormiētibus multis in simplicitate doctrinæ: traducta de hinc per quem Deus voluit, etiam euulsæ videbantur.

Bernardus in Psalmo, qui habitat, &c. Serm. 6.

Prima si quidem tentatione: esurienti suadebat de lapidibus panem facere: sed ille nec posse, nec non posse, respondens cibum alium præterdit, dicens. *Non in solo pane viuit homo, &c.* Secunda vero tentatione præcipitium suadebat promittens, quia non læderetur si filius Dei esset: sed sic vidēs omnis ciuitas laudaret eum, & magnificaret, & nec esse se, nec non esse respondit. Tertia de ambitione fuit, quando omnia regna mundi promisit si cadens adoraret eum. Vides ne, quod ambitionis via, adoratio diaboli est, quæ videlicet ad honores & gloriam mundi perueniendum suis ille adoratoribus pollicetur? Quarta, vt dixi, tentatione apud eum abstiniuit, cuius nimirum tantam esset expertus prudentiam ex responsis. Quid autem aduersus alios faciat

Episcop⁹ Romanus montanizatus.

Autoritas Romanorum Pontificum.

Tentationē struere.

Verba diaboli.

Ambitionis via adoratio diaboli est.

ciat quos videt omnimodo diligere iustitiam, & odisse iniquitatem? Quid nisi vt iniquitatem paliet, virtutis imagine? Quos enim perfectos boni nouerit amatores: malum eius sub specie boni nō mediocriter, sed perfecti, persuadere conatur: vt cito consentiat qui magnopere diligit bonum, & facile qui currit, incurrat. Hoc est igitur dæmonium non modo diurnum sed meridianum. An nō hoc timuit Maria: quando ad nouam angeli salutationem expauit? An non hoc insinuabat Apostolus cū diceret. Non enim ignoramus cogitationes eius. Ipse enim angelus Sathanæ transfigurat se in angelum lucis. An non deniq; hoc ipsum metuebant discipuli, quando videntes Dominum super mare ambulantem clamabant putantes phantasma esse? Et vide quā bene congruit, quod quarta vigilia noctis fuisse dicitur: quando contra tentationem quartam vigilasse discipuli perhibentur. Nec vero in re manifestissima nostro arbitror opus esse eloquio: quod videlicet sola sit veritas, quæ palliatam detegit falsitatem, quatuor has tentationes etiam in generali statu Ecclesiæ, haud difficile diligens considerator inueniet. Nonne enim timor nocturnus exercebat nouellam adhuc Ecclesiæ plantationem, quando omnis qui occiderat seruos Dei arbitrabatur se obsequium Deo præstare. Demum persecutione cessante, & die reddita turbauit eam grauius & afflixit, sagitta volans, quando exierunt aliqui de Ecclesia inflati spiritu carnis suæ inanis, & volutilis gloriæ cupidi & volentes sibi facere nomen liguas suas magnificando diuersa & peruersa dogmata fabricauerunt. At nunc quidem pax à paganis: pax à hæreticis, sed

A non est pax à falsis filiis. *Multipli-*
castigantem Domine Iesu, sed non ma-
gnificasti letitiam, quoniam multi
sunt vocati, pauci vero electi. Omnes Christiani, & omnes ferè quæ sua sunt quærunt: non quæ Iesu Christi. Ipsa quoq; Ecclesiasticæ dignitatis officia in turpem quæstū & tenebrarū negocium trāsire, in his nō salus animarum, sed luxus quæritur diuitiarum. Propter hoc tenduntur: propter hoc frequentant Ecclesias missas celebrant, Psalmos decantant. Pro Episcopatibus, & Archidiaconatibus, Abbatibus, alijsq; dignitatibus impudenter hodie decertatur vt Ecclesiarum redditus in superfluitatis & vanitatis vsus dissipentur. Superest vt reueletur homo peccati, filius perditionis, dæmonium non modo diurnum, sed & meridianū quod non solum transfiguratur in angelum lucis, sed extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod collitur. Nimirū insidiatur crudelius calcaneo matris Ecclesiæ, a qua dolet caput suū esse contritū. Hic plane grauissimus erit incurf⁹, sed ob hoc quoq; Ecclesiam electorū veritas liberabit: propter eos breuians dies, & dæmoniū meridianum destruens illustratione aduentus sui. Et hæc quidem dicta sunt de tentationibus istis: nam & in sermone quodam super cantica Canticorum memini me saper his tractasse similiter, cum meridiani huius dæmonij mentio incidisset ex occasione scilicet, meridiani accubitus sponsi, quem sibi sponsa petierat indicari.

Origenes in 4. cap. Luca,
homil. 31.

Scrutamini scripturas, vt & his quæ putantur esse simpli-

Esai. 9. d.

Matt. 23.

2. Cor. 2.

tia,

tia, reperiatis non minima sacramenta. Scrutemur principiū Euāgelicæ lectionis, quotquot hodie audiuius, & id quod latebat, procedit in medium. Adduxit autem diabolus Iesum in Ierusalem. Hoc incredibile est, ut diabolus duceret filium Dei, & ille sequeretur. Sequebatur plane quasi athleta ad tentationem sponte proficiscens. Non formidabat tentantem, neque insidias callidissimi pertimescebat inimici, & quodammodo loquebatur. Duc quo vis tenta, ut placer. Ad tentandum sponte me tribuo, sustineo quæ suggereris. Præbeo me in quibuscumque tentaueris, inuenies me in omnibus fortiorem. Adduxit ergo eum in Ierusalem, & posuit supra pinnam templi, & dixit. *Si filius Dei es, mitte te deorsum.* Adduxit eum in culmen ad summitatem templi, & horratur, ut se inde præcipitet. Quod eum ille fraudulentur proponeret, & sub ostentatione gloriæ niteretur, dicebat Saluator. *Scriptum est non tentabis Dominum Deum tuum.* Simulque considera quomodo tentet diabolus. Non aliunde tentare audet, nisi de diuinis libris, & de Psalmis summens testimonium ait. *Si filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim, quia angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* Vnde tibi diabole, hoc scire quod ista scripta sunt? Numquid legisti Prophetas, vel diuina eloquia cognouisti? Licet tutaces ego pro te rēpondebo. Legisti, non ut ipse ex lectione sanctorum melior fieres, sed ut simplicitate eos qui amici sunt literæ interficias. Scis quia si de alijs ei voluminibus uolueris loqui non decipies, neque habere

A poterunt auctoritatem assertiones tuæ. Sic legis scripturas Martion, ut diabolus, sic Basilides, si Valentinus, ut cum diabolo dicerent Saluatori. *Scriptum est, quia & angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* Si quando testimonia de scriptura audieris, vide ne statim loquenti acquiescas, sed considera illum cuius sit, ac cuius sententiæ, cuius sit voluntatis: ne forte simulet sanctum se esse quod non est, & yenenis infectus hæresos, sub ouis pelle lupo, latitet ne forte loquatur in eo diabolus de scripturis. Quomodo autem diabolus per occasionē temporum de scripturis loquitur, sic econtrario Paulus pro utilitate eorum qui audiunt, non solum de scripturis, sed etiam de secularibus libris assumit testimonium, & ait. *Cretenses semper mendaces, male bestia, ventres pigri.* Et rursum de alio. *Ipsi enim & genus sumus,* nec non & de comico: *Corrumpunt bonos mores, colloquia mala.* Sed neque diabolus, si de scripturis locutus fuerit, poterit me hac occasione decipere: neque Paulus si de gentilibus literis aliquod exemplum sumpserit, quoquomodo me eloquio deterrebit. Ideo enim assumpsit Paulus uerba etiam de his quæ foris sunt, ut sanctificet ea. Videamus ergo quid de scripturis diabolus loquatur ad Dominum. *Scriptum est enim: Angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapides pedem tuum.* Vide quomodo & in ipsis testimonijs versipellis est. Vult enim imminuere gloriam Saluatoris: quasi angelorum indigeat auxilio, offensus pedem nisi eorum manibus subleuetur. Assumit testimonium & interpretatur illud de Christo

Ad Titum. 2.

Diabolus te:
simonij assu

Christo

mit, & inter
pretatur de
Christo, cum
nō de illo, sed
de sanctis in
generalidebe
at intelligi.

Psal. 2.

Psal. 103.

Angelos se in
dicaturū & au
p pollicetur.
1. Chor. 6.

Diabulus si-
bet testimo-
nium contra
se.

Christo, quod non de Christo, sed de sanctis generaliter scriptum est. Libere quippe & tota confidentia contradico diabolo super Christi persona hoc non posse intelligi. Neque enim indiget angelorum auxilio, qui maior angelis, & melius ipsis hereditatem consecutus & nomen. Nulli numquam angelorum dixit Deus: *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Ad nullum eorum quasi ad filium locutus: *Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem ventem:* sed ad filium proprie suum, de quo in numerabilia loquitur in Prophetis. Non indiget inquā, angelorū auxilio filius Dei. Quin potius dice diabole, quod nisi Iesus adiuuerit angelos, offenderent pedem suum, & si quis angelorum visus est offendere, de quibus dudum lectum est: *Quia angelos iudicabimus,* idē offendit, quia non extendit manum suam ad Iesum, ut apprehensus ab eo non offenderet. Quoniam enim in propria virtute confidens, non inuocas præsidium Iesu, offendis, & credere in Iesum Christum filium Dei noluit. Ut autem scias, quod male interpretatus est, & non de Christo, sed de sanctis intelligi quæ sequantur, ausculta. *A ruina & demonio meridiano,* non Iesum Christum liberat Deus sed sanctos: lege nonagesimum Psalmum, cuius principium: *Qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione Dei calicō morabitur,* & inuenies hæc magis iusto viro quam Dei filio conuenire: *Cadent à latere tuo mille, & decem millia ad dextris tuis, ad te autem non appropinquabit, Verumtamen oculis tuis videbis & retributionem aspicias peccatorum,* & reliqua, super personam iusti interpretans. Sed & sic quoque peruerse afferens diabolus testimonia, ut assereret su-

A per Salvatore intelligi, silet & transire versiculos, qui contra se scripti sunt. Cum enim dixisset: *Angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* tacuit illud quod sequitur: *super aspidem & basiliscum ambulabis & conculcabis leonē & draconē:* quare diabole files, nisi quod tu es basiliscus, tu es omnium serpentium regulus, nocentiora habens venena quam cæteri? Qui statim ut videris aliquem interficis, & aliam fortitudinem contrariam sociam tui assumis, quæ aspis appellatur & viro iusto subiecta est, & idcirco omnia taces. Tu es draco, tu es leo, de quibus scribitur: *Super aspidem & basiliscum calcabis, & conculcabis leonem & draconem.* Sed licet tu taceas, nos qui scripturas rectius legimus scimus habere nos potestatem concalcandi te: & datam nobis hanc conditionem, non solum in veteri testamento sicut nunc cantatur in Psalmo, sed etiam in nouo. Salvatore dicente: *Ecce do vobis potestatem calcandi super serpentes, & scorpiones, & omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit.* Sumamus arma tanta potestate firmati, & vniuersa faciamus, ut per conuersionem nostram leonem conculcemus, & draconem. Porro, ut scias, quomodo conculcetur leo, & conteratur draco, Pauli Epistolam lege in qua asserit conculcari peccatores à filio Dei. Sicut ergo qui peccator est conculcatur à filio Dei, sic ecōtrario qui iustus est, conculcat leonem, & draconem, & omnem virtutem inimici conculcat in nomine Iesu Christi, cui est gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

(2.)

Eusebius

Lucæ. 10. d.

Eusebius de demonstratione Evangelica, lib. 9. de Christipost baptismum tentatione demonstratione 7.

Psal. 60.

Qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione Dei cali commorabitur. Dicit Domino susceptor meus & refugium meum Deus meus, adiutor meus, & sperabo in eum, quoniam ipse liberauit me de laqueo venatorum, & ab oratione turbulenta. In scapulis suis obumbrabit tibi, & sub alis eius sperabis. Scuto circumdabit te veritas eius, non timebis à timore nocturno à sagitta volā te in die à negotio perambulāte in tenebris ab incurſu & dæmonio meridiano. Cadent à latere tuo mille, & decē millia à dextris tuis, ad te autem non appropinquabit. Verumtamen oculis tuis cōsiderabis, & retributionem peccatorum videbis, quoniam tu Dñe spes mea altissimū posuisti refugium tuum. Non accedent ad te mala, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo; quoniam angelis suis mandauit de te, ut custodiāt te in omnibus vijs tuis. In manibus portabūt te, ne forte offendas ad lapitem pedem tuum. Super aspidem & basiliscū ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. Saluator & Dominus noster Iesus qui Christus Dei est, dū quatenus homo factus est, cōsideratur, habitans dicitur in adiutorio altissimi., ut pote cū in protectione Dei & Patris commoretur. Hic igitur vnum patrem, nec alium, preterea quemquam, quo tempore à diabolo tentatus est, perfugiū nactus, liberatus est olim de laqueis aduersantium potestatum, quæ venatores hoc loco appellantur: cum instar cuiusdam communis hominis ductus est in desertum, ut tentaretur à diabolo, & fuit in deserto quadra-

Aginta dies, & quadraginta noctes, & tentatus est Sathana, fuitque ut Euangelista auctor est, cum bestijs. Sed quæ tandem hæc bestiæ, nisi quas commemoratis, qui nunc tractatur Psalmus ad eum qui in adiutorio altissimi habitat, ubi ait. *Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.* Ceterum non ab his solum liberatum iri eum dicit, sed etiam ab oratione turbulenta. At vero quæ tandem hæc fuit oratio, nisi quā ille obiecit tentator, & in sacro Evangelio scriptum est? Operæ autem præciū est, contemplari, quæ causa fuerit, ut Saluator noster, qui talis tantusque est, tentationē perpes⁹ sit. Cū igitur omnē ex hominibus, ægritudinem, omnemque languorē, infestos spiritus, atque impuros demones, qui plurimis ante seculis omnes qui in terra versabantur per eam superstitionem, quæ multos deos colit, subegerant, esset expulsurus, non ex abdito quasi latitans ad ea quæ dicta sunt, accessit. Sed contra infestos prius, eosdēque inuisibiles principes, per eum quem assumpsit hominem, militantium more profectus, & in ipsius diaboli medium omnisque dæmonicæ cateruæ, progressus, ubi super aspidem & basiliscū ambulauit, & conculcauit leonem & draconem, multoque prius regnantium inimicorum, & millia, & dena millia subuertit, principatus videlicet ac potestates, aliās quidem a dextris, aliās verò à sinistris bellantes itemque eos, qui mundi rectores harum tenebrarum dicuntur, ac spirituales militiæ: omnia inquam hæc, ubi nihil posse redarguit, ac denique ipsum maiorum principem diabolum verbo oris sui procul extrusit, percurritque atque;

atque inambulauit omnem aduersantem potestate, ac se ipsum quidem adire ac tentare volentibus exhibuit, nec quisquam omnino aduersus illum stare potuit, tum demum ad hominum salutem accessit. Quo circa intuentes illum dæmones agnoscebant, propter eam de qua dictum est in deserto commorationem, cum ad ipsum dicerent. Quid nobis & tibi fili Dei? hæc igitur de his dicta sunt. Quæ vero deinceps in Psalmo sequuntur, ad ipsum Christum denunciatur ex illo. In scapulis suis obumbrabit tibi, altissimus videlicet & sub alis eius sperabis scuto circumdabit te veritas eius, & quoniam diebus quadraginta noctibusque totidem tentatus est de ijs quidem qui noctu illum inuadebant, dictum est ad ipsum. Non timebis à timore nocturno, de ijs verò qui eundem per diem oppugnabant, illud. A sagitta volante in die. Item de nocturnis illis illud. A negotio perambulante in tenebris. De diurnis verò illud. Ab incurfu & dæmonio meridiano. Ad hæc, quoniam dum tenebatur, malignæ potestates, illum circunstabant, & quæ quidem illius latus dextrum stipabant, sinistris multo plures erat, ut pote cū dextra longe sint valentiora merito adiungitur ad eundem. Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis, ad te autem non appropinquabit. Vbi à latere dictum est, pro eo quod est à sinistro. Cum autem nomen sinistri merito prætermisum sic ac tacitum, ne aduersi quidpiam aud sinistri in illo reperire videatur, cumque tota decem millia, nec non ipsa mille, tum à latere eius, tum à dextris casura esse dicantur, iure optimo post ipsa hæc deinceps dictum est illud. Veruntamen ocu-

A lis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis. Et hæc, inquit, circum te erunt, qui es Christus Dei, quoniam tu ipse, qui es spes mea altissimum posuisti refugium tuum. Vbi etiam diligenter obseruabis quoniam patet Propheta ad ipsam Dominum dicat. Quoniam tu Domine spes mea altissimum posuisti refugium tuum, ubi exquisite alterum, qui priuatum est Dominus ab altero distinguit, qui & huius ipsius est pater: & præterea Deus altissimus dicitur, quapropter cum illum ut Patrem utque Deum altissimum refugium suum, Christus posuerit, dictum est ei, illud. Non accedent ad te mala, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Quoniam angelis suis mandauit de te, ut custodiāt te in omnibus vijs tuis. In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidē pedem tuum. Et sane diligenter obserua, quoniam modo, in illo, quoniam tu Domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum. Illud Domine, per id nomen quod quatuor litteris constat, in Hebraydo scriptum sit, quod cum inenunciabile esse dicant Hebræi soli Deo patri usurpare consueuerunt, nos autem idem nomen ubi de verbi quoque diuinitate agitur in plurimis positum esse scripturis antea demonstraui, ut item in eo Psalmo, qui nunc in manibus est, qui ait in persona ipsius Domini. Quoniam tu Domine spes mea altissimum posuisti refugium tuum, tanquam si diceret. Quoniam tu ipse, o Dñe, qui mea spes es diuinitatis hæc illum à quo ipse es ad Deum altissimum nosti, & hunc ipsum posuisti refugium tuum ex quo etiam in principio Psalmi de eodem dicebatur. Qui habitat in adiutorio altissimi in protectio-

Nomen Tetragrammaticon ineffabile.

ne Dei cæli, commorabitur. Dicit Domino susceptor meus es, & refugium meum, Deus meus, adiutor meus, & sperabo in eum, quoniam igitur tu o Domine, altissimum posuisti refugium tuum, idcirco inquit, ipse altissimus liberabit te à laqueo venatorum & ab oratione turbulenta, & in scapulis suis obumbrabit tibi. Quapropter cum tali fultus sis paterno altissimi auxilio, non timebis à timore nocturno, nec omnino à quopiam eorū quæ prædicta sunt, ac ne ab ijs quidem, quæ deinceps adduntur, nam quoniam tu Domine altissimum posuisti refugium tuum, idcirco non accedet ad te mala & flagellum nō appropinquauit tabernaculo tuo. Flagella porro efficacias ipsorum demonum etiam in Euangelijs nominari depræhendes, quas ne appropinquare quidem audere idoneas esse ait tabernaculo Christi, hoc est corpori eius. Qui enim id potuissent, quando solo verbo eas ex hominibus expellebat? de hoc autem tabernaculo, etiam David in quodam loco iurauit Domino, & votum vouit Deo Iacob, his verbis: Si ascendero in lectum strati mei, si dederō somnū oculis meis & palpebris meis dormitationem & requiem temporibus meis, donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob. Huius igitur tabernaculi causa dicebatur, non timebis à timore nocturno, & illud, ipse liberavit te de laqueo venatorum, & ab oratione turbulenta. Et illud. Non accedent ad te mala, & flagellum non appropinquauit tabernaculo, & quæcumque ad hominem magis spectantia de illō dicta sunt, sicut etiam illud: angelis suis mandauit de te, vt custodiant te, & illud: In manibus por-

A tabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Talia enim ad Deum dici nunquam conueniet: at vero ad tabernaculū eius, quod propter nos assumpsit, quo tempore Verbum caro factū est, & habitauit in nobis, conueniet. Cæterum non ab re mihi quidem videbor facere, si quō exquisitius ac stabilius ea quæ dicta sunt, confirmentur, reliquorum quoque interpretum sententias editionesque hoc loco possuero, quorum vnus Aquila in hunc modum reddidit. Quoniam tu Domine spes mea, altissimum posuisti habitaculum tuum. Nō traducuntur ad te mala: & tactus non appropinquauit in protectione tua, quoniā angelis suis mandauit, vt custodiant te in omnibus vijs tuis. Sed Symmacus tu enim, inquit, Domine securitas mea, altissimā posuisti habitationem tuam. Nō inualecet aduersum te malum, neque tactus appropinquabit tentorio tuo, quoniam angelis suis mandauit de te, vt custodiāt te in omnibus vijs tuis. Igitur hisce ipsis auctoribus ad Dominum tanquā de Domino dictum est illud. Angelis suis mandauit de te vt custodiant te in omnibus vijs tuis. In manibus portabunt te, videlicet te Dominū, ne forte tu domine offendas ad lapidem pedem tuum, quin etiam diabolus in tentatione aduersus Saluatorem nostrū, eisdem vsus est verbis, quando assumptum illum in sanctam ciuitatem constituit supra pinnaculum templi, & dixit ei. Si filius Dei es, mitte te ipsum hinc deorsum, scriptum est enim, quod angelis suis mandauit de te, & in manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Ad quem Dñs noster respōdens ait. Scriptū est, Non tentabis Dominum Deum tuum.

Icann. 1.

tuum. Præterea quoniam in tenta-
tione cum feris, ut ipse. Euangeli-
sta est auctor, versabatur, cum qui-
bus autem non descriptum est pa-
lam, eam rem ipsius Psalmi varici-
nium dum genera ferarum cōme-
morat, manifestius eloquitur, his
verbis. Super aspidem & basiliscū
ascendes, & conculcabis leonem
& draconem, ubi aspidem & basi-
liscū, ipsum utiq; diabolum, & qui
ipsum sequuntur, principatus ma-
lasq; potestates, cōculcaturum af-
firmat ijs autem qui similem ipsi
virtutem nacti sunt, discipulis uti-
que suis atque Apostolis potesta-
tem incedendi super serpentes &
scorpiones donavit, non permit-
tens eos tentari supra quam ferre
possent, ad illum enim solum spe-
ctabat veriores in nequitia pote-
states, nec non ipsum omniū prin-
cipem seculique huius tyrannum
diuina sua virtute prosternere.

*Chrysostomus in prior ex-
positione in c. 4. Matth.
homilia. 13.*

POST QUAM præceptum
suum illi persuadere non po-
tuit & hoc cum tanta urgeret esu-
ries, ad aliud procedit & dicit. *Si
filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptum
est enim quoniam angelis suis mandavit
de te, & in manibus tollent te.* Cur au-
tem ad singula tentamenta propo-
nit, ac dicit. Si filius Dei es? id ip-
sum etiam nunc facit quod fecit
in primis, Sicut enim tūc de Deo
detrahens ait. *Scit enim Deus, quia in
quacumq; die manducaveritis, aperien-
tur oculi vestri.* Per hæc ostendere vo-
lens illos circumuētos esse à Deo
atq; deceptos, nullumque ab eo be-
neficiū cōsecutos ita hic quoq;
id ipsum profecto significat quo-
dammodo, dicens. Frustra te filiū
suum nominavit, talique donatio

A ne decipit. Aut sincerè est aliud
documētum nobis aliquid tantæ
ostende virtutis. Deinde quoniam
ille fuerat de scripturis locutus,
etiam Dominus testimonium illi
protulit de Propheta. Quæadmo-
dum igitur Christus verba eius au-
diuit, nihil utique indignatus est,
nihilq; commotus: sed cum mul-
ta modestia scripturarum ei rur-
sus voce respondet. *Non tentabis Do-
minum Deum tuum.* Nos, utique do-
cens: qui à diabolum per patien-
tiam ita oporteat, atque toleran-
tiam, non per signa superari: nihil
que ad ostentationem nostri atq;
amorem facere gloriandi. Consi-
dera vero diaboli insipientiam
de testimonio hoc ipso quod pro-
tulit. Nam ea quidem que à Domi-
no prolata sunt, satis aperte utiq;
prolata: quæ vero ab illo usurpata
inepte nimirum ac prorsus incon-
grue, & que nulla parte sui Domi-
ni respōsionibus obuiarent. Nec
enim quod scriptum est quia ange-
lis suis mandavit de te. Suadet, ut se
ipse iaciat, atque præcipitet. Præ-
terea vero neq; de Domino istud
dictum est: quamquam hoc quidē
de illo non arguat & certe cum
ille iniurioso sermone abusus fuis-
set, valdeq; contrarie: nemo enim
à filio Dei istud exposcit. Demo-
nū quippe est se ipsos iacere deor-
sum, Dei vero homines erigere ia-
centes. Nam si potentiam oportet
ostendere, nō semetipsum proij-
ciendo, ac precipitando ostende-
ret, sed alios profecto saluādo. Ce-
terū se ipsum in præcipitia ac præ-
rupta proijcere diabolicè est men-
tis insania. Quoties enim istud a-
liqui faciunt, consilio nimirū se-
ductoris agitantur: at Christus e-
tiam cum ista dicta sint, nondum
se tamen, reuelat, sed quasi homo
ei interim loquitur. Dicere enim
quia nō in solo pane viuit homo: & Nō

*Non indignā-
tur Christus
audire diabo-
li verba.*

Genes. 3. 4

tentabis Dominum Deum tuum, nō val-
de se ipsum manifestātis erat, sed
vnum se ostendentis ē ceteris.

*Chrysostomus in posteriori
expositione in 14. c. Matth.
homil. 5.*

*Christum Sa-
thanā sequi,
non infirmita-
tis sed patien-
tiæ fuit, virtu-
tis.*

Luc. 4. c.

Q Vando audis dicentem, du-
ctus à diabolo, nihil cogites
de potentia diaboli, quia potuit
ducere Christum, sed de patientia
Christi mirari quia sustinuit, vt
à diabolo duceretur. Ergo in se-
quēte Domino nō infirmitas, sed
patientia est inducente autē dia-
bolo, non virtus sed superbia est:
quia volentē Christum non intel-
ligens quasi inuitum ducebat. Ille
ductus est, vt nos voluntatē diabo-
li non sequamur. *Et statuit eum su-
pra pinnaculum templi.* Sed forte co-
gitamus quomodo corpore cōsti-
tutum, omnibus vidētibus statuit
illum supet templum? Si potentia
Christi consideramus, intelligibi-
lia inueniuntur omnia. Forſitan
enim diabolus quantum ad se, sic
eum assumebat, vt ab omnibus vi-
deretur: ipse autem nesciente dia-
bolo inuisibiliter sic agebat, vt à
nemine videretur: Sicut scriptum
est de eo: *Ipse autem transijt per me-
dium eorum, & abiit sic.* Si enim A-
bacuc homo constitutus à nullo
est visus, quando ab angelo per co-
mam capitis portabatur de Iudæa
in Babyloniam: quanto magis est
credibilius de Christo non fuisse
visum, cum volens à diabolo assu-
meretur? *Et statuit eum supra pinna-
culum templi.* Cogitauit enim apud
se, si miserit se per aerem, scio quo-
niam est filius Dei. (Sine dubio
enim mittet se, vt cognoscatur
quod est.) Si autem nō potuerit se
mittere, scio quoniam homo est.
Sicut ergo concupiscentia vanæ

A gloriæ ipse ruit de cēlo: nam cum
esset angelus, volens se ostendere
Deū perdidit, & illud quod erat,
dū voluit apparere quod nō erat:
si putauit & Chriſtū concupiscen-
tia vanæ gloriæ ferri. Nam sicut
difficile aliquē suspicatur malum,
qui ipse est bonus: sic difficile ali-
quē suspicatur bonum, qui ipse est
malus. Et dicit ei: *Si filius Dei es, mitte
te te deorsum.* Per hanc propositio-
nē, quomodo poterat cognoscere
si filius Dei est an non? Primū vo-
lare per aerem non est proprium
opus Dei, quia nec hoc est vtile a-
licui vel ad animā vel ad corpus.
Si ergo nulli necessariū est, neque
proficit ad salutem volauerit autē
aliquis prouocatus, propter osten-
tationem solā hoc facit: & est hoc
ex diabolo magis, quam ex Deo.
Si ergo homini dignitoso & sapiē-
ti sufficit esse quod est, & non est
necessarium ei apparere quod nō
est, quia hoc non homini prodest,
quod videtur ab alijs, sed quod est
apud se: quanto magis filius Dei
ostendere se necessarium non ha-
bet, sine causa alieuius vtilitatis,
cui nihil necessarium est, sed to-
tum possidet in natura, de quo ne-
mo potest tātum cognoscere quā-
tum est apud se. Si ergo nō vola-
uerit, quomodo poterat per hoc
cognoscere, vtrum nō potuit pro-
pter infirmitatē quasi homo, aut
noluit propter vanitatem, quasi
Deus? quia nō creditus fuerat, sed
tentatus. *Si filius Dei es mitte te deor-
sum.* Vide superbiam inimici, quo-
modo ipsa inuitatio eius iniurio-
sa est. Numquid non poterat di-
cere descēde per aerem ambulās?
Sed quid? mitte te deorsum. Nec ti-
muit cogitans, ne forte si inēutus
fuerit filius Dei, inueniat illi fe-
cisse iniuriam. Sed nihil dubitat
dicere, nec facere, qui nihil sibi re-
liquit quod speret. Et vide, nō im-
pulsit,

*Cogitauit
diabolus Chri-
stum cōcupis-
centia vanæ
gloriæ ferri.*

*Nihil dubi-
tat facere,
aut dicere
qui nihil sibi
reliquit quod
speret.*

pulit, non tetigit, non appropinquavit, sed tantum dixit: *Mitte te deorsum, si es filius Dei*: ut sciamus, quia omnis, qui ob audit diabolo, ipse se deponit deorsum. Nā diabolus ad malum hortari potest, cogere autem non potest. *Scriptum est enim: quoniam angelis suis mandavit de te, ut in manibus tollant te.* O diabole quomodo filius Dei angelorum manibus portatur legisti, & quia super aspidem & basiliscum calcas non legisti? Sed exemplum illud quidē profert, quasi superbus: hoc autem tacet quasi astutus. Nam & vere filius Dei angelorum manibus non portatur, sed ipse magis angelos portat. Nec enim creatura portat creatorem, sed creator creaturam. Si autem creatura bauiulat creatorem: ergo creator antequam faceret creaturam, à quo portabatur? nam vere si portabatur manibus angelorum, nō ideo portatur, ut non offendat ad lapidem pedem suum, quasi infirmus, sed, propter honorem potestatis, quasi Dominus. Sicut scriptum est. *Qui sedes super Cherubim appare.* Et illud quidem, quod diabolus refert quia in persona Christi dicitur, verum est. Sicut enim dicitur: *quoniam tu es Domine spes mea altissimum posuisti refugium tuum, &c.* Sed non de Christo dictum est tantum, sed de omni iusto homine, quorum personam Christus suscepit. Respondit ad eum. *Scriptum est, non tentabis Dominum Deum tuum.* Nō dixit. Non tentabis me Dominum Deū tuum, ne se manifestaret Deum: sed ita. *Non tentabis Dominum Deū tuum*, quod poterat dicere & omnis homo Dei tentatus à diabolo: quoniam & qui hominem Dei tentat membrum diaboli est. Sic ergo ex hoc responso incertus transit ad tertiam. Dixit enim apud se. Tria hæc retia habeo ex-

A tensa super omnem mundum, ut quisquis euaserit de retibus gulæ, incurrat in retia vanæ gloriæ: qui euaserit de retibus vanæ gloriæ, incidat in avaritiæ retia. De his autem tribus retibus nullus hominum ad perfectum euasit: & si euasit non integer, sed contritus euasit. Hic autem iam dirupit ventris retia, retia vanæ gloriæ transiit. Ponam ei nunc retia avaritiæ & ostendam ei omnia regna mundi. Si concupierit ea, scio quia homo est. Nam omnes homines propter gulam, & propter pecuniarum avaritiam, & propter vanos honores ferunt mihi: si autem contempserit ea. Scio quia filius Dei est.

Marius Victorinus aduersus Arrium, lib. 1.

C Videamus etiam & secundū Matthæum pauca, similia prætereo. Quod & Sathanas fatetur Christum Dei esse filium, dicit enim. Si tu es filius Dei. Et istud ter dicit. Sed in secundo confitens de filio Dei, tentauit si ipse esset Christus, dicit enim. *Si filius es tu Dei mitte te deorsum.* Scriptum est enim quod angelis suis præcipiet de te. Qui dicit de te, esse Dei filium confitetur, & hunc confitetur. Deinde confitentur rursus dæmones. *Exibant etiam demonia à multis exclamantia & dicentia. Tu es filius Dei.* Audi Arri, audi Eusebi, & omnes audite Arriani, & maxime qui dicitis ab eo quod est esse Christum, sed secundum serpentis intellectū quoniam Pater ipse est, qui fecit Christum. Ideo ex eo quod est esse filiū dicentes: Audite ergo filium dicit Dei Sathanas, cui promissit regnum mundi, scit omnia quæ in supernis, inde enim est: quid enim post

Tria retia diaboli ad illaqueandum miseris animas. Prima est gula. Secunda avaritia. Tertia honores.

Testimonia ex Matthæo.

Qui dicit de te, Christum filium Dei confitetur esse. Luc. 4. c.

Kk 3 ter-

Ponit se deorsum qui diabolus audit.

Christus non portatur ab angelis, sed potius ipse angelos portat.

Psalm. 79.

Psalm. 90.

Suscepit Christus personam iustorum.

Qui hominem tentat vere membrum diaboli est.

tertiā tentationem quod diabolus abcessit, confessus est filium esse Dei? quod & dæmones dixerūt, filium esse Dei: *Quid nobis & tibi fili Dei, venisti?* Quod non oportet dubitare de Christo. *Beatus est qui non scandalizatur in me.*

Matth. IX.

Vincentius Lirinensis aduersus prophanas nouationes.

SED dicit aliquis, vnde probatur quod sacræ legis exemplis diabolus vti soleat? legat Euāgelia in quibus scribitur. *Tunc assumpsit illum diabolus, id est, Dominum Saluatorem, & statuit illum suprapinnam templi, & dixit ei: Si filius Dei es mitte te deorsum, scriptum est enim: quod angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis: in manibus tollent te ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* Quid hic facit miselis hominibus, qui ipsum Dominum maiestatis scripturarum testimonijs appetiuit? Si inquit, *filius Dei es, mitte te deorsum.* Quare? scriptum est enim, inquit. Magnopere nobis doctrina loci istius attendenda atque retinenda est, vt tanto Euangelicæ auctoritatis exemplo, quando aliquos Apostolica, seu Prophetica verba proferre contra catholicam fidē viderimus, diabolum per eos loqui minime dubitemus. Nam sicut tunc caput capiti, ita nūc quoque membra membris loquuntur membra, scilicet, diaboli, membris Christi: perfidi, fidelibus, sacrilegi religiosi hæretici postremo catholicis. Sed qui tandem dicit? Si (inquit) *filius Dei es, mitte te deorsum:* hoc est, filius vis esse Dei; & hæreditatem regni cælestis accipere, mitte te deorsum, id est, si existimas te sublimis ecclesiæ,

Sathan quomodo non audacter homines aggreditur, qui Deū tanta tentat audacia.

A quæ etiam templum Dei putatur, doctrina & traditione, demitte te deorsum. Hæc si quis interroget quempiam hæreticorum sibi persuadentem talia, vnde probas? vnde doces quod Ecclesiæ Catholicæ, vniuersalem & antiquam fidem dimittere debeam? Statim ille *Scriptum est enim.* Et continuo mille testimonia: mille exempla, mille auctoritates parat, de lege & Psalmis, de Apostolis, & Prophetis, quibus nouo & malo more interpretatis, ex arce catholica in hæresum barathrum, infelix anima præcipitatur. Iam verò illis quæ sequuntur promissionibus, miro modo incautos homines hæretici decipere consueuerunt. Audent etenim polliceri, & docere, quod Ecclesia sua, id est, communionis suæ conuenticulo, magna & specialis ac plane personalis quædā sit Dei gratia, adeo vt sine vlllo labore, sine vlllo studio, sine vlla industria, etiam si nec quærant, nec pulsant, quicumque illi ad numerum suum pertinent, tamen nisi diuinitus dispensentur, vt angelicis euecti manibus, id est, angelica protectione seruati, nunquam possunt offendere ad lapidē pedem suum, id est, nunquam scandalizari. Sed dicit aliquis, si diuinis eloquijs, sententijs promissionibus, & diabolus & discipuli eius vtuntur, quorum alij sunt pseudo Apostoli, alij pseudoprophetæ, & pseudomagistri, & omnes ex toto hæretici. Quid facient catholici homines, & matris Ecclesiæ filij? quonāmodo in scripturis sanctis veritatem à falsitate discernent? Hoc scilicet facere magno pere curabunt, quod principio cōmonitorij istius sanctos & doctos viros tradidisse nobis scripsimus, vt diuinum canon secundū vniuersalis Ecclesiæ traditiones & iuxta

Ecclesiæ cānones quomodo interpretandi sint.

& iuxta catholici dogmatis regulas interpretetur, in qua ite catholica Apostolicaq; Ecclesiæ sequatur necesse est vniuersitatem antiquitarum confessionem. Et si quando pars contra vniuersitatem, nonitas cōtra vetustatem, vnius vel paucorum errantium dissensio cōtra omnium vel certe multo plurimum Catholicorum consensum rebellauerit, præfert potiores, corruptioni, vniuersitatis integritatem, in qua eadem vniuersitate, nouitatis prophanitati, antiquitatis religionem. Itemque in ipsa vetustate, vnius siue paucifimorum, temeritati, primum omnium generalia sunt, si qua sunt vniuersalis Concilij decreta præponant, tunc deinde si ad minus est, sequatur quod proximum est, multorum atque magnorum consentientes sibi sententias magistrorum, quibus adiuuante Domino fideliter, sobrie, solícite obseruatis, non magna difficultate noxios quosque exurgentium hæreticorum depræhēdemus errores.

*Epiphanius contra hæreses
lib. 1. tom. 3. hæresi. 39.*

NVSQVAM verò ante Christi aduentum ausus est in Dominum suum blasphemum aliquod verbum loqui, aut contra elationem cogitare. Expectauit Christi aduentum, velut dicit de te scriptum est. *Angelis suis mandauit de te, & in manibus portabunt te.* Audiuit enim semper Prophetas annuntiantes Christi aduentum redemptionem futurā corū qui peccauerunt, & per Christum poenitentiam agunt, putauitque se misericordiam aliquam assequuturum esse. Quod autem miser ille vidit Christum non

A suscepisse de salute eius curam, aperto ore contra proprium Dominum blasphemiam euomit hominibus opinionem immittens, venegent quidem quæ sunt, quæ vero non sunt querant.

*Ambrosius lib. 4. in Lucam.
capit. 4.*

VERUM diabolica vox, quæ mentem hominis de gradu altiore meritorum præcipitare contendit. Quid enim tam proprium diabolo, quam suadere, vt vnusquisque se mittat deorsum? Disce ergo & tu diabolus vincere. Agit te spiritus, sequere Spiritum. Non te reuocet carnis illecebra, spiritu plenus disce continere voluptates. Ieiuna si vis vincere. Consequens est, vt per hominem diabolus te putet esse tentandum. Christus quasi fortior facie ad faciem tentatur, tuper hominem. Et illud diaboli verbum est, cum dicit. Homo fortis esto, manduca & bibe, & similis manet. Noli te tibi credere, non erubescas egere præfidijs, quibus nõ egebat Christus, & tamen ea non negligebat, vt te doceret dicens: *Cauete ne grauetur cor vestrum in vino & crapula.* Non erubuit Paulus, qui ait. *Sic enitor non ut aerem cadens.* Aera quidē nõ cadebat Apostolus, sed potestates aereas verberabat. *Sed castigo, inquit, corpus meum & in seruitutem redigo, ne forte cum alijs prædicauerim, ipse reprobis inueniar.* Simul infirmitatem suam diabolus malitiamque designat, quia nemini potest nocere diabolus, nisi ipse se miserit. Nam qui relictis cælestibus terrena eligit voluntarium quoddam præcipitium vitæ labentis incurrit. Simul quoniam telum suum diabolus vidit obtusum, quo omnes

Luce. 21.

1. Cor. 9.

Ibidem.

Diabolus nec illi nocet nisi se miserit.

homines proprie subiecerat pote-
 stati plus cepit quam hominem
 iudicare. Sed Dominus rursus
 nec ea quidem quæ de se fuerant
 prophetata, ad arbitrium diabo-
 li putauit esse facienda, sed diui-
 nitatis propriæ auctoritate serua-
 ta, veritatis eius occurrit: vt quia
 scripturarum exemplum præten-
 derat scripturarum vinceretur e-
 xemplis. Potestas est enim Deo
 vincere, scriptura mihi vicit. Dis-
 ce hic quoque quia Sathanas trās
 figurat se velut angelum lucis, &
 de scripturis ipsis sæpe diuinis la-
 queum fidelibus parat. Sic hære-
 ticos facit, sic euiscerat fidem,
 sic iura pietatis impugnat. Ergo
 non te capiat hæreticus, quia po-
 test de scripturis aliqua exempla
 proferre, nec sibi arroget quod
 doctus videtur. Vtitur & diabo-
 lus testimonijs scripturarum, nō
 vt doceat, sed vt circumscribat,
 & fallat. Cognouit aliquem at-
 tentum religioni virtutibus cla-
 rum, signis & operibus præpoten-
 tem, iactantiæ tendit laqueum
 vt huiusmodi virum inflet tumo-
 re, quo pietati se non credat, sed
 credat iactantiæ, nec Deo depu-
 tet, sed sibi arroget. Ideoque Apo-
 stoli non in suo sed in Christi no-
 mine dæmonijs imperabant, ne
 arrogare sibi aliquid viderentur.
 Sic Petrus Paralyticum curat,
 dicens: *In nomine Iesu Nazareni sur-
 ge & ambula.* Disce etiam de Pau-
 lo fugere iactantiam. Scio, inquit,
 hominem, siue in corpore, siue extra cor-
 pus nescio, Deus scit, quoniam raptus
 est in paradysum, & audiuit verba in-
 effabilia, quæ non licet homini loqui
 pro huiusmodi gloriabor, pro me autem
 non gloriabor nisi infirmitatibus meis.
 Ergo & hic diabolus quoniam for-
 tem sensit, iactantiæ præten-
 dit, quæ etiam fortes decipit. Sed
 Dominus respondit ei. *Non ten-*

A *tabis Dominum Deum tuum.* In quo
 & Dominum & Deum Christum,
 & Patrem & filium potestatis
 vnus esse cognoscit, iuxta quod
 scriptum est. *Ego & Pater vnum su-* **Ioann. 10.**
mus. Et ideo si vnum obtendit dia-
 bolus occurre ei, quia scriptum
 est, sumus. Et distingue vnum, ne
 discernas potestatem, distingue
 vnum, ne patrem filiumque se-
 cernas.

B *Theophylactus in 4. cap.*
Matthæi.

T VNC assumpsit eum diabolus in
 sanctam ciuitatem, & statuit
 eum supra pinnaculum templi. Pars
 quedam templi erat, sicut quæ apud
 nos dicuntur dirrita, videntur
 enim sicut altæ esse. Et dicit ei,
 si filius Dei es tu mitte te deorsum, scri-
 ptum est enim: *Angelis suis mandauit*
de te, & in manibus portabunt te, ne
forte impingas in lapidem pedem tuum.
 Si filius Dei es tu, quasi hoc dicat.
 Ego non credo voci calitis mi-
 sæ, attamen tu, si filius Dei es, of-
 tende mihi. Quamuis filius Dei
 erat: num o maledicte, præcipita-
 re debeat se ipsum? Tuæ creduli-
 tatis est, præcipitare dæmonis a-
 ctos, Dei autem aiunt saluare. Nā
 scriptum est. *In manibus portabunt*
te, non propter Christum, sed pro-
 pter sanctos qui indigent angeli-
 copræsidio, Christus autem qui
 Deus est, non opus illo habet.

Hilarius in Matth. Can. 3.

L A B O R A T tentatione Do-
 minum de excelsis ad inferio-
 ra deducere & positum in templi
 summo, id est, supra leges, & Pro-
 phetas eminentem in humilibus
 continere, sciebat quidem & mi-
 niste-

utitur scrip-
 turarum te-
 stimonijs dia-
 bolus, non vt
 doceat sed vt
 fallat.

Acto. 9.

2. Corint. 12.

nisteria angelorum prompta esse Dei filio, neque in lapidem posse offensionis incidere, quippe super aspidem & basiliscum ambulaturum & conculcaturum leonem & draconem. De his enim quæ in se dicta sunt tacuit, sed superiora memorando, vult quoquomodo, obedientiam elicere tentato, relaturus hinc gloriam si sibi Dominus maiestatis licet per confidentiam paruisset. Sed nulla diabolo contigit tantæ fraudis occasio, id ipsum Deo tempore posteriore testante, cum dicit: *Venit princeps huius seculi, & non inuenit in me quicquam*, digna igitur hanc eius petulantiam, Domini est secuta responsio. *Non tentabis Deum Dominum tuum*, diaboli conatus & tentamenta contundens, & Deum se protestatur, & Dominum docens, à fidelibus abesse oportere iactantiam: quia cum omnia possibilia Deo sint, nihil tamen in tentationem eius audendum sit.

Cyprianus sermone de ieiunio & tentatione Christi.

AMVLTIS ambigitur utrum fuerit hæc translatio corporalis, & si de loco ad locum se Christus transferri permiserit eo modo quo Abacuc de Iudæa in Chaldeam delatus est: & Philippus de Azoro in occursum Eunuichi, qui reuertens de Ierusalem non intelligens Esaiam, co dicem reuoluebat, sed quod corporaliter cum diabolus tulerit, videtur inconueniens quod humeris eius Saluator infederit, & pro vehiculo usus sit, quem precipitorem sciebat, vel ei ferendum se commiserit, cuius insidias

A agnoscebat. Suo itaq; spiritu cum credendum est ductum, & in deserto, & super templum, ut utrobique eum diabolus assumeret ad tentandum. Et localiter quidem in deserto prima fuit tentatio, sed cæteras eo modo circumduxit tentatoris astutia, vel circumduci passus est patientia Saluatoris, quomodo Ezechiel cum superfluum Chobar federet, Ierosolymam raptus in spiritu ciuitatem edificat & metitur, & muros & templum instaurat. Hoc modo super culmen templi Christus erat in spiritu, sciens, quid ante spiritus affectaret, & hosti se de vanagloria pulsaturus, opportunitatem parabat. Hac igitur occasione loci hortatur, & consulit, ut in vrbe sancta & frequentia populorum quasi nouus funabulus in excello pendulus, sed deorsum ad spectaculum vulgi iactet intrepidus, addens ex testimonio scripturæ angelorum futura suffragia, quæ ruentem exciperent & obseruarent illesum. O execrabilis diaboli malitia, o stulta nequitia, o insensata versutia: o presumptio excæcata, putabat malignus quem gula non vicerat, vanagloria superari. Experientia quippe rerum didicerat, & in multis probauerat vitiorum victores sæpe nugis laudationum corruptos, & cognatum propinquumque esse virtutibus malum adulationem nec facile quemquam posse euadere, quin libenter assentatorum cantilenis porrigat aures, & laudatorum modulationibus delectetur, & sicut rarus est, aut nullus qui de se mala dici æquanimiter ferat: ita rarus est, qui non bene de se velit sentire, & se si recte viuit stantem in vitæ reuerentia non diligit æstimari. Quod si opera virtutū foras exierint, rarus est qui hominum iudi-

Ezech. i.

Vitiorum vi-
ctores sæpe
corruptos lau-
dibus & adu-
lationum can-
tilenis expe-
rimento didi-
ceret diabo-
lus.

Ioann. 14.

Dan. 10.
Acto. 8.

Ductus à spi-
ritu qualiter
intelligitur.

tia conspuat, & laudes humanas contemnat hoc generale malum in humano genere Sathan putabat ex præcedentis occasione victoria suggerere Saluatori: vt popularibus laudibus velet attolli, & facere sibi nomen iuxta nomen magnorum qui sunt in terra, si geminato miraculo ieiuniorum constantia innotesceret populo, & rectoribus angelis sine offendiculo sustentatus, se filium Dei tam potèti abstinentia, quam angelorum obedientia comprobare. Huiusmodi cõsilijs filios hominum Sathan corrumpere consueuerat, & robustis virilibus animis etiam huiusmodi cogitatus, immittit & si ab ingressu mentis arceatur, retinente consensu aliquid tamè de spurcitiis suis ibi euomens abominatiõis horrore nauseare cõpellit. Sicut aliquid poeticum inferam, temulentus Cyclops illiciti coniugij appetitor, licet à Palade repellatur, ingremio tamen eius Eruetionium fundit, & corrupta Minerua, superest tamè deforme monstrum nec omnino affecta scelera in memoria moriuntur. *Non tentabis, inquit, Dominum Deum tuum.* Hoc in Deuteronomio scriptum est. Ecce lex legi obijcitur & Sathan auctoritate scripturæ abutens, malus legis interpretis præcipitium quasi ex ratione mandati hortatur, sed intellectus fallax & falsus veritate sincera confunduntur, & generali edicto interdictum ostèditur, ne dū patet in quibuscumque angustiis quolibet exitu Deus vlla præsumptione tentetur.

A Hieronymus lib. i. in Matthæum, capit. 4.

T VNC assumpsit eum diabolus in sanctam ciuitatem. Assumptio ista quæ dicitur, non ex imbecillitate Domini venit, sed de inimici superbia: qui voluntatè Saluatoris necessitatem putat. Ex hoc autem loco intelligitur quid sit illud quod in alio scribitur loco: *Abierunt in sanctam ciuitatem & multis apparuerunt. Et statuit eum supra pinnaculum templi.* Vt quæ fame tentauerat, tentaret eum & vanagloria. *Si filius Dei es.* In omnibus tentationibus hoc agit diabolus, vt intelligat. Si filius Dei sit: Sed Dominus sic responsionem temperat: vt eum relinquat ambiguum. *Mitte te deorsum.* Vox diaboli, quæ semper omnes cadere deorsum desiderat. *Mitte te,* inquit, deorsum persuadere potest præcipitare non potest. Angelis suis mandauit de te, &c. Hoc in nonagesimo Psalmo legimus: verum ibi non de Christo, sed de viro sancto Prophetia est. Male ergo interpretatur scripturas diabolus. Certe si vere de Saluatore scriptum nouerat, debuerat & illud dicere, quod in eodem Psalmo cõtra se sequitur. *Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.* De angelorũ auxilio, quasi ad infirmum loquitur: de sua conculcatione quasi tergiuersator tacet. *Ait illi Iesus rursus, scriptum est. Non tentabis Dominum Deum tuum.* Falsas de scripturis diaboli sagittas, veris scripturarum frangit Clypeis. Et notandum quod testimonia necessaria de Deuteronomio tantum protulerit, vt secundæ legis sacramenta monstraret.

Matth. 27.

TEXTVS.

T E X T V S.

TERVM assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde & ostendit ei omnia Regna mundi, & gloriam eorum. Et dixit ei. Hec omnia tibi dabo si cadens adoraueris me. Tunc dicit ei Iesus. Vade Sathana. Scriptum est enim Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias.

Ambrosius in Lucam, lib. 4.
capit. 4.

BE NE in momento temporis, secularia & terrena demonstrantur. Non enim tam conspectus celeritas indicatur quam caduce fragilitas potestatis exprimitur. In momento illo cuncta omnia pretereunt, & sæpe honor seculi abiit antequam venerit. Quid enim seculi potest esse diuturnum cum ipsa diuturna non sint secula? Docemur hic inanis ambitionis, flabra despiciere, quod omnis dignitas secularis diabolicæ subiaceat potestati aduersum fragilis & inanis legis. Quia omnis potestas a Deo est? ad fructum. Sed quomodo hic dat diabolus potestatem, & alibi. Nunquid potest quis duobus dominis seruire, aut à duobus accipere potestatem? Num ergo contrariū est minime. Sed vide quia omnia à Deo. Neque enim sine Deo mundus: Quia & mundus per ipsum factus est. Sed licet à Deo factus sit, tamen opera eius mala: Quia seculum in maligno positum est, & ordinatio mundi à Deo opera mundi à malo. Ita etiam à Deo potestatum ordinatio, à malo ambitio potestatis. Denique non est,

A inquit, potestas nisi à Deo, quæ autem sunt à Deo ordinatæ sunt, non datæ sed ordinatæ, & qui resistit potestati Dei, inquit, ordinationi resistit. Hic quoque licet dicat dare se diabolus potestatem omnia tamen illa ad tempus permilla sibi esse non abnuat. Itaque qui permittit ordinauit nec potestas mala, sed is qui utitur male potestate. Denique vis non timere potestatem? Fac bonum & habebis laudem ex illa. Non ergo potestas mala sed ambitio. Denique quousque à Deo ordinatio potestatis, ut Dei minister sit qui bene potestate utitur, Dei, inquit minister est, tibi in bonum. Non ergo muneris aliqua culpa est, sed ministri, nec Dei potest ordinatio displicere, sed administrantis actio. Nam ut de cælestibus ad terrena deriuemus exemplum, dat honorem imperator, & habet laudem. Quod si quis male honore usus fuerit, non Imperatoris est culpa, sed iudicis. Habent reum sua crimina, non quia potestas vnumquemque, sed malitia sua implicat. Quid ergo? Bonum est uti potestate, studere honori. Bonum si deferatur, non eripiat, distingue tamen hoc ipsum bonum. Alius enim bonus in seculo, alius perfecte virtutis usus, bonum est enim cognoscendæ diuinitatis studium, nullis occupationi-

Bonum cog-
noscendæ di-
uinitatis stu-
dium est, nul-
lis occupatio-
nibus impedi-
ri.

Honor seculi
antequam ve-
niat præterit

Roma 13.

Ioann. 1.

1. Ioann. 5.

Roma 13.

Ioh. 17.

tionibus impediri. Nam & si multa bona, una est tamen vita æterna. *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum,* & ideo vitæ æternæ maximus fructus, solus est Deus vitæ remunerator æternæ. Solum Deum, & Dominum nostrum adoremus, & ipsi soli seruiamus ut solus ipse nos fructu remuneret amplissimo. Fugiamus omnia quæ diaboliæ subiacent potestati, ne tanquam malus tyrannus in eos quos intra suum regnum inuenerit, acceptæ sæuitia potestatis utatur. Non ergo à diabolo potestas est, sed obnoxia tamen insidijs diaboli. Nec tamen ideo mala ordinatio potestatum, quia malo obnoxie potestates. Bonum est enim Deum querere, sed quidem ipsius inquisitionis anfractus & error obrepit. Nam si inquisitor, in sacrilegium sua interpretatione vertatur, indeterius vertitur querentis offensa, quam si non quæfisset, nec tamen inquisitionis sed quæstoris est culpa, nec inquisitio obnoxia malo, sed querentis affectus. Quod si is qui Deum querit propter fragilitatem carnis, & mentis angustiam sæpe tentatur, quanto magis qui seculum quærit obnoxius est? Atque hoc ipso perniciosior ambitio, quod blanda quædam est, conciliatricula dignitatum, & sæpe quos vitia nulla dellecant, quos nulla potuit mouere luxuria, nulla auaritia, subruere facit ambitio criminofos. Habet enim forensem gratiam, domesticum periculum, & ut dominetur alijs, prius seruit. Curuatur obsequio, ut honore donetur, & dum vult esse sublimior, fit remissior, cum in ipsa potestate quod præcellit alienum sit. Legibus enim imperat,

- A sibi seruit. Dicit fortasse aliquis, quia solus qui malum fecerit timet, tamen qui mare nauigat plus timet è contra in immobili terrarum statione consistens, non solet timere naufragium. At si mobile conscendat elementum, frequentioribus obnoxius fit periculis. Fuge ergo seculi mare, & naufragium non timebis. Et si frequenter arborum vertices spirantium verberent flabra ventorum, soliditatis tamen radicibus nullus occasus est.
- B At in mari furentibus ventis & si non omnium naufragium omnium tamen periculum est. Ita etiã aduersis flatibus, nequitie spiritualis, nullus in arena vel in solo tutus est. Et naues Tharsis vehemèti sepe spiritu coteruntur. Hæc moraliter. Cæterum quod ad mysticum ordinem spectat, cernis vetusti erroris vincula suis resoluta vestigijs, ut primo gulæ, secundo facilitatis, tertio ambitionis laqueus solueretur.
- C Pellectus est enim Adam cibo, & in locum interdictæ arboris scientiæ facilitate transgressus. Temerariæ quoque ambitionis crimen incurrit, dum similitudinem diuinitatis affectat. Et ideo prius Dominus veteris nexus soluit iniurię, ut nos iugo captiuitatis excusso vincere crimina scripturarum præsidio disceremus. Quod si Dominus Iesus propria non desiderauit, tu aliena cur quæris?
- D Si creator omnium seculi gloriã subeundæ paupertatis virtute contempsit, cur tu fastidias quod natus es, appetas quod indebitum est? Cur ea quæ ad vsum tibi diuturna esse non possunt, ad supplicium diuturna deposcas? Caue insidias, caue fraudes. Et hoc ipso quod ad subruendum hominem totum, versuta diabolus mundum fraude concutiat, totius seculi lipu-

li pugnet illecebris, eius tibi blanditiæ plus cauendæ. Non Euam cibus flēxerat, non mandatorum destituerat obliuio, sed promissi honoris ambitio illecebrosa decepit. Quæ si solum Dominū adorare voluisset, indebita non quæsisset. Et ideo remediū datur, quod telum ambitionis obtundas, ut soli Domino seruias. Caret enim ambitione religiosa deuotio.

Origenes in 4. cap. Luc.

homil. 30.

TAM filio Dei, quam Antichristo regnandi studiū est: seu Antichristus regnare desiderat, ut occidat quos sibi subiecerit. Christus ad hoc regnat, ut saluet. Et vnusquisque nostrum si felix est, regatur à Christo, sermone, sapientia, iustitia, veritate. Sin autem amatores voluptatis sumus magis quam amatores Dei, regnamur à peccato, de quo & Apostolus loquitur: *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore.* Duo igitur reges certatim regnare festināt: peccati rex peccatoribus diabolus, iustitiæ rex iustis Christus. Sciensq; diabolus ad hoc venisse Christum ut regnū illius tolleretur, & hi qui sub eo erant, inciperent esse sub Christo, ostendit ei omnia regna mundi, & Dominiū huius seculi, quomodo alij regnentur à fornicatione, alij ab auaritia, alij populari rapiantur cura, hi formæ accipiantur illecebris. Neque vero arbitrandum est, quod regna ei mundi ostendens. Persarum, verbi gratia, regnum Indorumq; monstrauerit: sed ostendit ei omnia regna mundi, id est, regnum suum quomodo regnaret in mundo, ut cohortans eum facere quod vo-

Ad Rom. 6. c.

Non Persarū regnum neq; Indorū diabolus Domino ostendit, sed Regnum suū

Alebat, inciperet etiā Christū habere subiectum. Vis, inquit, in hominibus his regnare? Ostendit innumerabiles hominum multitudines, quæ suo tenebantur imperio. Et reuera si miseria & interlucitatem nostram simpliciter volumus confiteri, penè totius mundi rex, diabolus est. Vnde & princeps istius seculi à Salvatore vocatur: quod ergo dicit. Vides hos homines qui sub meo regno sunt? ostendit ei in puncto temporis, hoc est in præsentis temporum cursu, qui ad comparationē eternitatis puncti instat obtinet. Neque enim necessarium habuit saluator, ut ei dignitates seculi istius & negotia monstrarentur: statim ut acie luminum suorum ad contemplandum vertit, & peccata regnantia, & eos qui regnarentur à vitijs conspexit, & ipsum principem seculi, diabolum superuenientem, atque gaudentem, in propriam perniciem, quia tantos sub suo habebat Imperio. Dicit ergo ad Dominū diabolus. Ideo venisti, ut aduersus me dimices & tollas de imperio meo quos nunc subiectos habeo? Nollo contendas, nollo nitari, ne habeas vllam incertando molestiam. Vnū est quod præcor. Procidens adora me, & accipe regnum omne quod teneo. Verum Dominus noster atque Saluator, **D**vult quidē regnare, & omnes gentes subiectas esse, ut seruiant iustitiæ veritati, ceterisque virtutibus, sed vult regnare quasi iustitia, ut absque labore regnet, ut nihil faciat indecorum, & non vult absque labore subiectos diabolo corrohari, nec sic regnare ceteris, ut ipse regnetur à diabolo. Vnde loquitur ad eum Iesus. *Scriptum est. Dominum Deum tuum adorabis, & ipsi soli seruias.* Hos, inquit, omnes, propterea mihi volo esse subiectos,

quomodo ipse se in mundo regnat.

Ioan. 14.

iectos, *Vt Dominū Deū adorāt, & ipsi soli seruiant.* Hec est cupido regni mei. Tu autem à me vis accipere peccata, quæ disoluturus veni, quæ etiam à cæteris auferre desidero. Scito atque cognosce me in hoc manere quod dixi, vt adoretur Dominus Deus solus & hos omnes sub meam faciam potestatem, meoque regno subijciam: cui gaudeamus nos quoque ipsi subiectos, & depræcemur Dominum, vt regnans peccatum in corpore nostro mortificet, & regnet nobis Christus Iesus, cui est gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

*Origenes Periarchon lib. 4.
capit. 2.*

VERVM ne nos opus quod habemus in manibus iusto amplius dilatemus per facile omni est uolenti congregare de scripturis sanctis quæ scripta sunt quidē tanquam facta, non tamen secundum historiam competenter, & rationabiliter fieri potuisse credenda sunt. Hæc vero scripturæ species etiam in Euangelicis libris affatim abundeque signatur, cum in excelsum montem Iesum imposuisse diabolus dicitur, vt inde ei vniuersa mundi regna monstraret, & gloriam eorum. Quod secundum litteram quomodo fieri potuisse videbitur, vt vel in excelsum montem educeretur à diabolo, vel etiā carnalibus oculis eius tanquā subiecta & adiacentia in vno mōte omnia mundi ostenderet regna, id est Persarum Regnū, & Scytarū, & Indorum, vel quomodo etiam reges ipsorum glorificantur ab hominibus? Sed & aliquam plurima his similia in Euangelij inueniet quicumque attentius legerit. Ex quo aduertet his narrationibus quæ secun-

A dum litteram prolata videtur, inserta esse simulque contexta ea quæ historia quidem non recipiat, spiritalis autem teneat intellectus.

*Chrysostomus in priore expositio. in 4. cap. Matth.
homil. 13.*

NAM vt præliantes solent cum acceperint letales plagas, multo utique sanguine perfluentes, tenebrasque patientes, moribunda circumferre membra. Ita hic quoque, prima statim, ac secunda sauciatus plaga, in alia atque alia verba deuoluitur: & tamen hic quoque tertium certamen ingreditur, *& ducens illum in montem excelsum valde, ostendit ei omnia regna mundi, & dixit.* **C** *Hæc omnia tibi dabo si procidens adoraueris me.* Tunc dicit ei. *Vade Sathana scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruiēs.* Quia enim iam in Patrem ipsum nequissimus ille peccauerat, omnia quæ illius sunt sua esse dicendo, seque eorum Dominus sacrilege profitendo, quasi cunctorum esset creator: tunc eum iam utique corripit, & ne tunc quidem vehementius, sed omnino simpliciter, atque mediocriter. *Vade inquit Sathana,* quod præceptum magis quam increpatio fuit. Postquam vero ei dixit, *Vade,* continuo illum vertit in fugam. Neque enim alijs iam per se metipsum tentationibus appetijt: & quomodo inquires, Luc. ait: Quia omnem tentationem consummauerit? Mihi quidem videtur, ipsa tentationum capita, illum cuncta dixisse, vt ea quoque omnia pariter intelligas, quæ sub istis quasi principalibus

*Præceptum
& non increpatio fuit. Dicere vade Sathana.*

Cupiditas pecuniarum, omnium vitiorum fortior.

libus continetur. Hęc enim sunt, quę in se mala innumera comprehendunt. Servire ventri, inanis appetitu glorię quippiam facere, ac furioso pecuniarum amore superari. Quod utique etiam sceleratus iste cognoscens, quasi omnibus vitijs fortiozem, pecuniarum cupiditatem locavit, ante iam quidem, & prorsus ab initio certaminis ad ipsum meditatione parturiens, extremum vero illud reservans, quasi quod omnibus valentius esse iudicaret. Hic quippe mos deceptionis eius est, ut quę magis ad supplantandum idonea esse credit, hęc adhibeat extrema. Quod certe etiam in sancti Iob tentatione servavit, propter quod hic quoque cum ab illis quę videbantur faciliora atque infirmiora cępisset, ad fortius transijt. Quęadmodum igitur, istud superari oportet? Ita proculdubio ut ipse Christus edocuit, ut scilicet refugiamus ad Dominum, & ne fame quidem ipsa deiiciamur, credentes ei, quod vel solo possit alere sermone: & ne in illis quidem quę accepimus bonis, tentemus datorem, atque ut cęlestis tantummodo glorię claritate contenti, terrena ista pro nihilo iudicemus. Et semper sciamus esse vilissimum, quidquid mensuram necessarij usus excesserit. Nil enim sic diabolo subijci hominem facit, ut inhiare opibus, atque habendi amore superari. Id quę ex his quę nunc sunt, facile doceri potest. Nam modo quoque non desunt, qui in vitijs atque delitijs omni ætate vixerint, ibi tamen iuxta rationem duntaxat tuam, eorum excipiuntur statu. Quis tandem unquam tyrannus, quis ita crudelis, ita truculentus ac barbarus, tam durę de cultoribus suis ac subditis iudica-

A bit? Vides certe stultitię magnitudinem, considerasti ubi nam huiusmodi ratio tinatio terminetur, age igitur & si nulla alia, his saltē rationibus eruditus, ab hac malignissima suspitione desiste. Fuge longius vitia, & laborem qui est pro virtute, complectere. Non enim usque ad pręsentium possessionem, bona nostra perveniunt. Quod & si aliquis dixerit, quis inde veniens, ea quę ibi sunt, indicavit? Responde: homo equidem nullus, nam illi forsitan credendum non fuisset, utpote pompam magnam omnino facienti res, easque elatus proferenti: at vero omnium Dominus cuncta illa nobis, maxima cum veritatis reverentia revelavit. Quid igitur homine nobis opus est indice, cum idē ille qui exacturus est ista supplitia, clamet quotidie, quia & gehennā paravit, & regnum, atque horum prębuit nobis clara documenta? **C** Si enim nequaquam ibi iudicaturus esset, ne hic quidem unquam ultionem de infidelibus expetisset. Nam hoc quoque quā putamus habere rationem, quod malorum quidam non puniuntur alij, cum alij puniantur, nisi forte Dominum personarum acceptorem quis dixerit. Itaque vanum etiam istud est, si credantur alijs quidem pęnas solvere, alijs vero hinc impune transire. Hoc enim **D** priore illo est errore deformis: sed si bono me animo volueris audire hanc quoque quęstionē breviter absoluam. Quę nam igitur hęc absolutio est? Neque ab omnibus hic Deus exigit ultionem, ne resurrectionem utique desperando, iudicium quoque desperes futurum, quasi omnium iam hic supplitijs persolutis: nec tamē omnes finit impune transire, ne cuncta prorsus absque vlla esse providentia

dentia suspiceris. Sed & non punit, & punit per ea quidem quæ punit, ostendens ibi ab eis qui hic immunes supplitij fuerint exactum se esse rationem, per ea vero quæ non punit, sperare nos faciens esse terribile prorsus post ista iudicium, si vero generaliter dissimulans fuisset, priorum nullum hic aliquando punisset, nullum beneficis honorasset. Nunc autem cum vides, propter te & cælum extendisse, & accendisse solem, & fundasse terram, & fudisse maria, & aera pandisse, & Lunæ disposuisse cursus, & immutabiles anni leges hominibus ordinasse, aliaque omnia cernis nutu eius cursum suum absque cessatione perficere. Omnis quippe nostra, irrationaliumque natura, reptilium serpentium atque gradientium, volantium quoque ac natantium infretis, in stagnis, in fluminibus, in fontibus: tum eorum quæ in montibus vagantur ac valibus tum quæ in aere, in domibus, in campis: tum semina vniuersa, tum germina arbores quoque & syluestres, & mites, steriles aliæ, aliæ feraces, cæteraque omnia cuncta ab illa nihil laborante, prorsus manutum creata, tum mota, in nostram dispensantur salutem. Nec solum ad necessariū nobis vsum verumetiam ad exercenda liberalitatis officia, & communicandi ministeria præstantur: tantum igitur cernens ordinem rerum, & certe ne exigua quidem à nobis numerata pars est, audes dicere quod ille qui tanta est propter te operatus, ac talia æternæ te obliuioni tradat, cumque asinis, ac porcis mortuum iacere patiatur: & cum tanto te munere suæ pietatis honorauerit, qua te angelis quoque fecit equalem, post labores innumeros, sudoresque despiciet? Et

A quamnam hæc poterunt rationis similitudine colorari? Hæc enim etiam si nos forte taceamus, lapides proclamabunt, tam certa & clara sunt, atque ipso lucidius sole fulgentia. Quia igitur hæc omnia propter te facta sunt, emulare hæc atque imitare victoriam. Et si ad te scultoribus dæmonis, ac de illa sapientibus aliquis accedat, ubique exprobet, ac dicat. Si magnus quidem es, atque mirabilis, transfer hunc montem: nihil omnino turberis, nec ad iracundiam velut quadam feritate rapiaris sed commoda ratione responde, dicens illud quod Dominum certe tuum audisti paulo ante dicentem: *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Et si ille gloriam potentiamque proponens, & infinitam pecuniæ multitudinem, adorare te iubeat, ita perseueranter prorsus, ac fortiter. Non solum enim in communem nostrum omnium Dominum hoc diabolus fecit, sed quotidie prorsus quoscumque famulos eius huiusmodi machinis fretus oppugnat, haud in montibus solum, & in eremo atque deserto, nec per se metipsum tantummodo: sed in urbibus, & in foris, & iudiciorum locis, & per homines naturæ nobis socierate coniunctos. Quid igitur facere nos conuenit? Ex toto videlicet illi non credere, atque obstruere prorsus auditum, & odisse etiam blandientem. Tunc quæ illum aduersari maxime, cum maiora promittit: quia & Euam, quando maxime spebus extulit, tunc utique deiecit, magisque illi inuexit incommoda. Nam & hostis est ferox, & bellum infert non denunciatum. Nec tantum, nos pro salute nostra, quantum ille pro perditione decerrat. Aduersumur huic igitur non sermonibus tantum, sed & operibus, non cogita-

cogitationibus solum; sed & actibus, nihilquē ex his quæ illo solent placere faciamus. Sic enim omnia quæ Deo placitura sunt faciemus. Nam ille quidem multa sapissime pollicetur, non ut det, sed ut potius accipiat: promittit plurima de rapinis, ut auferat regnum atque iustitiam, & quasi quosdam laqueos tendens, atque decipulas, thesauros pollicetur in terra, ut etiam nos & istis thesauris, & cælestibus spoliet. Vult nos in hoc seculo ditari, ne videat diuites in futuro. Et si non potuerit per diuitias ab illa nos excludere beatitudine premiorum, alia ad nos via, idest, paupertatis, accedit: quod sanctum quoque Iob impugnando faciebat, quia enim vidit nihil ei nocuisse diuitias, retia ex paupertate contexuit, inde saltem credens eum posse laqueari, quo quid aliquandoqueat esse vecordius? Nam qui potuit modeste ferre diuitias, multo magis poterat etiam fortiter ferre pauperiem. Et qui præsentis opes absque cupiditate possederat, facile non requirebat absentes. Itaque beatus ille non opulentia, sed inopia factus est illustrior. Siquidem diuitias malignus spiritus auferre potuit, charitatem vero qua erga Deum ille feruebat, non modo auferre non potuit, sed fecit etiam fortiolem: & quem cunctorum possessione nudauerat, maioribus postea doluit abundare diuitijs. Et ideo in magna rerum versabatur angustia, cum quanto plures, quantoque maiores admouit plagas, tanto eum potentiolem videret effectum. Itaque cum omnia peregisset, maximoque tentationum strepi-

A tu, nihil tamen explicare potuisset, quasi ad antiqua illa arma cucurrit, ad feminam, & personam sibi induit, quasi pie aliquid prouidentis, per quam calamitatum eius tragediam miserabiliter inculcat: & simulat se ad ipsius extantis liberationem malis istud afferre consilium: verum nec siquidem valuit obtinere. Vidit enim dolosam eius escam vir ille mirabilis & loquentem ex diabolo coniugem, maxima repente prudentia, in silentium coarctauit: quod nos quoque facere conuenit. Nam & si fratris, & si amici charissimi, & si coniugis, & si necessariorum, vel cuiuslibet alterius personam indutus, aliquid nobis eorum quæ solet loquatur, non illum per quem loquitur, se illum qui loquitur aduersari, atque horrere debemus. Nam modo quoque plurima similia horum facit, ac diuersarum nos personarum consolatione & compassione sollicitat, quæ videntur quidem specie, esse blanda, re vero latifera: siquidem venenosis omnibus nocentiora verba nouit infundere. Blandiri enim ut noceat, diaboli est; corripere vero ut prosit, Dei.

Blandiri dæmonū est, corripere autē Dei, ut nobis prosit.

Chrysostomus in posteriori expositione, in 4. cap.

D

Matthæi.

hom 5.

ET SIC Cum assumpsit super montem excelsum valde. Quem ipse diabolus (Circumiens omnem terram) excelsiorem cæteris cognoscebat. Et ostendit illi omnia regna mundi & honores eorum. Fortè tractas apud te, qualis po-

Ll

tuit

tuit esse ille mons, de quo omnis terra videbatur: aut si erat super omnem terram, quomodo tamen poterat inde quantum ad carnem, totam terram illi ostendere? Nam & si quantum ad diuinitatem suam videbat, tamen quantum ad diabolum ostendere illi non poterat, quem hominem aestimabat. Sed ita intelligendum est, assumptum cum super montem excelsum valde, quia quanto magis excelsior fuerit mons, tanto magis aspicienti ex eo spaciosior terra videtur. Ostendit autem ita, non ut ipsa regna, vel ciuitates eorum, vel populos, vel argentum, vel aurum videret: sed partes terræ, in quibus vnum quoque regnum, vel vniuscuiusque regni ciuitas posita erat: ut puta si ascendas super excelsum locum, digito extenso dicam tibi, ecce ibi est Roma, aut ibi est Alexandria, non sic ostendo tibi, ut ipsas videas ciuitates, sed partes terræ in quibus posite sunt, si enim nautæ vnā stellam aspicientes non dicant ad vnā quāque prouinciā, vel insulam, sed ad vnāquamque ciuitatem, & ad singula loca quæ petunt, sine aliquo errore, aut deuagatione dirigunt cursum: quanto magis diabolus, qui princeps aeris constitutus, totam terram non solum sciebat, sed etiam & videbat, poterat Christo ergo singula loca certissimè digito demonstrare? Et vniuscuiusque Regni honores & statum verbis exponere? Nam non solum ostensum dicitur, quod ostenditur ad videndum, sed etiam quod exponitur ad intelligendum, sicut scriptum est. *Ascendamus in domum Dei Iacob, & ostendet nobis viam suam & ambulabimus in ea. Hec om-*

A *nia tibi dabo, si procidens a'oraueris me.* Considera quomodo omnis promissio eius irrationabilis est & mendax. Certè vni dare non poterat omnia, nisi ab omnibus omnia tolleretur. Si autem ab omnibus omnia tolleretur, a nemine adoraretur, cum diabolus neque amore, neque ex timore adoretur ab aliquo: sed quia promittit diuitias, aut dat. Quomodo autem expediebat diabolo ab omnibus omnia tollere, & vni dare, ut ab omnibus contemnatur, & ab vno colatur? Sed neque illud dicere possumus, ut vnusquisque quidem sua teneret, iste autem super omnia esset. Vnus enim super omnem mundum neque est, neque fuit aliquando, neque fieri potest, ut non sit illi aliquis non subditus. Primum propter Deum, quia non concedit diabolo, & hoc facere posse; secundo propter ipsum diabolum. Gaudium enim, & gloria, & potestas diaboli, in quo est nisi in superbia, & in inuidia, ira, in vana gloria & his similibus? Vbi hæc exercentur, vnum Regnum stare non potest: sed necesse est, ut diuidatur in plura. Vbi autem hæc non exercentur, diabolus non colitur, neque regnat. Quomodo ergo regnum sibi tolleretur, & illi daret? Deinde quid si sancti erant in mundo aliquod regnum tenentes? Nam si peccatori dare & tollere diuitias potest: sanctis neque dare, neque tollere potest. Putas ne semper voluit tollere diuitias Iob? Sed non potuit, nisi quando permisus est. Numquid non voluit si potuisset tollere regnum de manu Dauid? Nam vere non est mundus diaboli, neque regna illius. Scriptum est enim. *Per*

Diabolus nō potest omnia dare, nisi ab omnibus omnia auferatur.

Prover. 8. b.
Dat diabolus
que non ha-
bet.

me Reges regnant, & per me tyreni scribunt iustitiam. Sed ea que per iniquitatem aguntur in mundo: ut puta per furtum, aut per vim acquiritur diuitias, aut aliqua perditione animæ tuæ suscepisti honores, illas tibi diuitias diabolus dedit: sed non ipse diuitiæ diaboli sunt, sed promissio earum. Res autem ipsæ illius sunt, qui creauit eas ad probationes sanctorum, & peccatorum. Et inter duas conditiones posuit illas in medio, ut & diabolus possit illas dare, & Deus. Nam dans potestatem diabolo non à se dimisit, ut si quidem cum peccato acquirantur, per diabolum dentur: si autem sine peccato, per Deum. Ecce enim oculos nostros, & aures & os, & cætera membra, inter duas conditiones sic creauit, in medio, ut & diabolus aperiat oculos hominis, & Deus. Si enim ad turpem rem à peruerit homo oculos, diabolus aperuit oculos eius, si autem ad iustitiam Deus. Numquid ex hoc, quia membra nostra interdum à diabolo aguntur, volentibus nobis, iam membra nostra diaboli sunt? Sic & diuitiæ, quauis interdum à diabolo dentur, tamen diaboli non sunt. Si enim verè confideres magis diuitiæ ipsæ in potestate sunt hominis, quam in potestate diaboli. Nam diabolus, non quibus ipse vult diuitias dare potest, sed qui volunt ab illo accipere. Homo autem in potestate habet à quo vult eas accipere, siue à diabolo, siue à Deo. Tunc dicit ei Iesus. Vade retro Sathana, scriptum est enim. Dominum Deum tuum adorabis, & ei soli seruias. Finem tentandi diabolo imponit, dicens. Vade retro Sathana. Ut ne progrediatur ulterius tentans. Diabolus autem,

A sicut rationis est intelligere, id est, sicut rationabiliter intelligi potest, non quasi nobis audiens, ad præceptum recessit: sed aut ipse Christi diuinitas, aut Spiritus sanctus, qui erat in eo, excussit inde diabolum. Quod ad nostram consolationem proficit maxime, quia non tandiū homines. Der diabolus tentat, quandiū vult, sed quandiū Christus cum permittit, vel Spiritus sanctus, qui est in eis. Diabolus enim quantum ad se nunquam cessaret tentans: neque enim habet alium actum, non māducat, non dormit, non bibit, non opus aliquod aliud operatur, nisi ut tentet, ut fallat, ut subvertat. Hic est cibus illius, hic honor, hoc & gaudium. Propterea infatigabilis est in malo, sed potentia Dei repellit eum, & si permittit eum paulisper tentare, propter fidem probandam, tamen repellit eum propter infirmam naturam. Adhuc vide eum Christus in prima tentatione passus fuisset tentationis iniuriam, dicente sibi diabolo: Si Filius Dei es, dic lapidi huic, ut fiat panis: Non est exasperatus, nec in increpationem, vel abiectionem eius est excitatus, sed sustinuit, & mitis permansit, tamen contra verba tentationis congrua dedit exempla. Similiter & in secunda, quauis esset iniuriatus, dicente sibi diabolo: Si Filius Dei es, mitte te deorsum: turbatus non est: nec increpatus ei dixit: Vade retro Sathana. Nunc autem, quando diabolus Dei sibi præsumpsit honorem, dicens. Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraberis: & hoc quæsiuerit fieri sibi à Christo, quod soli Deo fieri debebatur: exasperatus est, & iratus est, & increpauit eum, & repulit dicens. Vade retro Sathana, scriptum

*Impium est
Dei iniurias
disimulare.*

*Christi tenta-
tiones, quid
ad nostram e-
dificationem
faciunt.*

est, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Vt nos illius discamus exemplo, nostras quidem iniurias illatas ab impijs, siue in dicto, siue in facto magnanimiter sustinere. Dei autem iniurias & contemptum, nec vique ad auditum sufferre. Quoniam in proprijs iniurijs esse quem piam patientem, laudabile est. Iniurias autem Dei, dissimulare, nimis est impium. Hactenus simpliciter diximus de tentationibus, quibus tentatus est Dominus, nunc breuiter perstringamus, quid ad nostram edificationem significant Christi tentationes. Frequenter diximus, corporis quidem ieiunium esse, abstinere à cibis: animæ autem ieiunium, abstinere ab omni re mala. Quia sicut caro delectatur cibo, sic spiritus abstinere à carnis peccato. Secundum hoc ieiunium Christi in nobis intelligimus esse abstinentiam peccatorum. Si enim manducatio Adæ delicto scientiæ boni & mali prudenter ab omnibus est recepta, appetitio esse peccati prohibiti, consequenter ieiunium Christi intelligendum est in nobis, abstinentia à peccato. Quod si ieiunium ab abstinentia rei malæ, sine dubio & desiderium eius, esuritio est ipsius, & usus rei ipsius intelligitur panis. Proponens ergo ieiunium sibi Christus, & non superatus desiderio panis à diabolo sibi propositi, hoc nos docet, ut si aliquis, ut pote filius Dei opus eligens magnum, exierit in desertum, sicut diximus supra, & proposuerit se abstinere ab aliquo usu corporali, & delectabili: quod est ieiunare, propter viuificatorium Dei mandatum, ne interrumpatur. Si

autem loquente, in cogitationibus suis diabolo, & ad usum rei illius prouocante interruperit, utens peccauit potius quam usus est, & peccatum sibi conuertit in usum, hoc est lapidem in panem. Et quamuis ab illa re se abstinere decreuerit, quæ uti potuit sine peccato: si non decreuisset, tamen quia decreuit abstinere ab illa, usum rei illius iudicauit esse peccatum, id est, lapidem. Propterea si usus fuerit eo, peccatum sibi sumpsit in usum, id est, lapidem sibi mutauit in panem, dirumpentem magis quam nutrientem. Sicut & Apostolus de mulieribus viduitatem promittentibus dicit. Quæ cum deluserint Christum, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, sed deprimens desiderium suum, quæ si esurientem respondeat in cogitationibus suis diabolo sibi persuadenti, quia non in usu rei illius solo viuit homo perfecte: & si viuit, secundum corpus viuit, & non secundum animam. Plenissime autem viuit, in obseruantia mandatorum Dei, & ideo fortè non simpliciter dicit: *Dic lapidi, ut fiat panis*, ne de qualicumque lapide dixisse intelligatur: sed ita, dic ut hunc lapidem, id est, quem tibi ostendo. Item ascensio super templum moraliter intelligitur exaltatio cordis Sanctorum ad sanctitatem. Statio autem super pinnam templi, exaltationis ipsius mora. Quando enim quis inflatus mente carnis suæ exaltatus fuerit quasi sanctus, & gloriatus fuerit quasi eo consummatus, ductus est à diabolo quasi super templum, & quando existimauerit se consistere in sancti-

monia

1. Tim. 5.

monia summitate, & in ipsa æstimatione iactantia fuerit demoratus, positus est super pinnam templi, & stat ibi. Conuenienter ergo, & ordinate exposuerunt Euangelistæ. Postquam enim exposuerunt, Christum in tentatione ieiunij superasse diabolum, in sequenti loco exposuerunt ductum esse à diabolo super templum: quoniam victoria tentationis, & expletio alicuius operis magni, gloriationem operatur, & fit quasi iactantia. Sed vide quoniam Christus ieiunium quidem ultro suscepit, super templum autem diabolus eum duxit: ut & tu, qui Filius Dei es, ad ieiunium quidem morale, id est, ad abstinentionem laudabilem rei cuiusdam sponte procedas, & alacriter: extolli autem ad fastigium sanctitatis non acquiescas, quia nemo extollit se ad sanctitatis altitudinem, nisi ducente diabolo. Neque enim idè acquieuit Christus duci, & constitui super templum, ut tu moraliter imitator eius existens, ascendas per iactantiam cordis tui ad altitudinem sanctitatis. Nec enim volens ascendit, quantum ad corpus, sed idè acquieuit duci, & constitui super pinnam templi, & audire præcipitij verba. *Si Filius Dei es, mitte te deorsum*, ut tibi ostendat exaltationis exitum metuendum, id est, ut demonstret tibi ruinæ periculum, quod omnes gloriantes subsequi solet, sicut testatur Sapientia, dicens: *Ante ruinam exaltatur cor hominis, & ante gloriam humiliatur.* Consequenter & Dominus dicit: *Omnis qui se exultat humiliatur, & qui se humiliat exaltabitur.* Si ergo times ruinam de fa-

A stigio sanctitatis, fuge exaltationem cordis ad sanctitatem, & non patieris ruinam de fastigio sanctitatis. Cur autem omnem iactantiam subsequatur ruina, causa est manifesta. Quoniam omnis qui confidens est in operibus suis, & gloriatur, securus est: qui autem securus est, non timet: & qui non timet, non cauet: qui autem non cauet, quando non sperat, supplantatur à diabolo, & deiecitur. Qui autem nihil se existimat esse, in inferiori templi parte consistens quantum ad se, causa humilitatis, sollicitus est de se: qui autem sollicitus est, & timet: qui autem timet, circumspicit semetipsum, & non finit duci se à diabolo super templum. Talis fuit & ille qui dicit: *Non quod iam perfectus sum, aut iam iustificatus sum, &c.* Si ergo Paulus timuit se dicere perfectum, quis audeat se existimare perfectum? **C** Si ergo perfectus Dei filius es, & aliquam laudabilem abstinentionem suscepisti, quasi exiens in desertum, his duabus tentationibus, Dominus tentatus est propter te, ut non interrompas opus tuum, sed ad perfectum deducas. Cum autem perduxeris ad perfectum non glorieris. Si autem mediocris & filius, & nullum ausus est affectare pro virtute certamen, tentatione tertia, tentatus est, propter te deductus est super montem excelsum, & audiuit verba perhiciofa. *Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraueris me*: ut tu non desideres magnus & altus fieri in hoc mundo. Ascensio enim montis illius est processio ad magnitudinem, vel altitudinem diuitiarum, & gloriæ huius seculi: quoniam ipsa processio co-

Philip. 3. c.

1. ad Tim. 3.

2. ad Tim. 4.

Prover. 16. c.

Lucæ. 14. c.

rum, de superbia cordis descendit. Et vide quemodo per ordinem dicit, prius: *Ductus est super montem*. Deinde gloriosa mundi, ei ostensa sunt, in tertio loco posita est ei conditio, ut si adorasset diabolum, omnia fierent eius. Sic & tibi contingit, qui altus & magnus fieri festinas in mundo, & ascendis in montem quem diabolus sibi ellegit ad seducendum. Cum enim volueris fieri altus & magnus, quod est ascendere in montem, diabolo te ducente, incipis die ac nocte cogitare, de diuitijs acquirendis, de suscipiendis honoribus, & ante oculos mentis tuæ semper illa vniuersa proponere, scito quia Princeps mundi gloriosa regni sui tibi ostendit. Cum autem senserit te diutinis huius mundi cogitationibus in concupiscentias eorundem bonorum accensum, in tertio loco tales tibi prouidet causas, ut necesse sit tibi, si volueris ea consequi diabolum adores, relinquens fidem Dei, & seruias ei, negligens iustitiam Dei. Si autem ellegeris adorare Deum in fide eius, & seruire ei & secundum mandatum ipsius obseruare, illa omnia non consequeris. Ideo docet Apostolus Paulus: obsecro autem vos fratres studium habere quietis, & negotij proprij, & operandi manibus vestris, & nullius desiderium sit vobis ad ea que foris sunt. Et iterum: *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti sumus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum diaboli & desideria multa in vilia, & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem: Radix enim omnium malorum est cupiditas diui-*

1. Thessal. 4.

1. Tim. 6.

tiarum, quam quidam appetentes, circa fidem naufragauerunt. Ergo omnia Christo promissa sunt, & omnia Christus contempsit, ut ne gloriam Dei diabolo daret, ut & tibi etiam si totus mundus fuerit datus, tantum ut dimittas Deum, non facias amplius diuitias, quam gloriam Dei. Nec enim iustum est, propter creaturam contemnere creatorem, sed propter Creatorem creaturam. Quoniam diuitias tibi Deus dare potest, diuitiæ autem tibi Deum dare non possunt. Non enim propter se tentatus est, sed propter nos: & non sibi vendicat, sed nobis.

Christus tentatus sicut & passus propter nos.

*Cyprianus in sermone de
ieiunio, & tentatione
Christi.*

C L I A Explorator malignus argumenta conatur adducere, & ad summam cummulumque nequitie suæ, continentem & humilem oblata aggreditur potestate, & ostensa mundi huius sublimitate & gloria, quasi indignum sit tantæ auctoritatis Doctorem, & insignium operum patratores, ignobili & contentibili schemate obumbrari, & dominatione vniuersorum vsuque animum dignum honore sollicitat, & daturum se omnia pollicetur, si ei pro tanto munere gratias agat, & procidens adoret tantæ culminis laqueum. Solent viris virtutum huiusmodi prestigia se offerre, & testimonium religionis, conscientia prohibente, cum ab alijs digni honoribus iudicentur. Facile acquiescunt: & tam proprio, quam alieno fascinati iudicio à rectitudine corruunt,

ruunt, euerfaque cathedra mentis humo fractis ceruicibus colliduntur. Repenteque & subito, quod multis erat partum sudoribus, ambitione irruente obliteratum est, & turbini huius impetu auulsum est, quicquid antiquæ religionis labor meruerat. Malum hoc Adam in paradiso pulsauit & strauit, cum subiectionem quam Deo debebat fastidians, apertijit dominatum: & cū vellet esse sicut Deus, sine Deo se vidit, & nouit: & conspectam carnis Eue ab horruit fedtatem, quam licet opperiret, manens tamen perpes ibi contumelia, stetit & hæsit, ad suassioem diaboli animam vanitate subiectam deiecit ambitio, poteratq; ex termino eius posteritas didicisse, quam misera mutatio fuit de delitijs ad spinas & tribulos emigrasse, & rastrois ligonibusq; auaritiā condemnatam. Hoc malo resistit, & resistere nos Saluator edocuit, vt soli Deo subiectus sit homo, quantuncumq; profecerit, vt in ipso, immo ipse sit substantia nostra, & pateat nobis quod sicut peremptoria est altitudo quæsitā, ita & periculossima est oblata. Non quod potestas quæ ex Deo est, sit dānabilis, aut ordinatio diuina peccatorum sit obstetrix, sed quod excellentiam, cuius Spiritus sanctus & auctor est, ita debet complecti humilitas, vt qui vocatus est superius, nesciat se sublimem, & per omnia agnoscat conditio conditorem, & gratia largitorem. Gloriabantur aliquando discipuli, & complacebant sibi in miraculis, gratulabundi, quod eis etiam dæmonia obedirent: sed repressa est, increpante Domino, simplicitatis eorum præsumptio: *Videbam, inquit, Sathanam tanquam fulgur descendentem de calo.* His verbis eorū

A animis intimans, quia ante hoc temporale initium ipse in principio, immo ipse principium existens apud Deum, ante hominis conditionem superbientis diaboli ruinam vidit, & affectatę dominationis ambitionem deiectionis eius fuisse causam. Nec in hoc gaudendum esse, si quis prærogatiua celsitudinis donaretur, sed hanc esse certam stabilemq; veri gaudij metam, si vocatio nostra iustificatio ne muniretur. Et tunc demum ratum constare beatificationis prouentum, si huius ordinis scriptura in conspectu Dei indelebilis seruaretur. Hoc igitur attendentes: *Quod non in nobis, quasi ex nobis* **B** *sufficientes sumus, sed ex Domino sufficientia nostra est,* & contentos solo Deo, necesse est ei esse omnes aceli ves, cui totum debemus quod viuimus, quod mouemur, quod sumus. Qui de plenitudine sua nobis interim prout cuiq; opus est, donationes partitur, donec ad cumulum perueniat copia consummata, vsq; adeo conferta coagitataq; mensura, vt nihil, vel accedat amplius, vel recedat, sed in cognitione Dei certum finem stabilemq; metam omnes & animæ & corporis obtineant appetitus. Frustra itaq; regna huius mundi transitoria & mutabilia, immutabili & æterno regi ostendit, vel promittit diabolus, cum ipse dicat **C** *regnum suum de hoc mundo non esse:* Non quod creationem suam remouens, dæmonum subiecerit potestati, sed quia in his qui amorem mundi, Dei amori præponūt, non dignetur diuinitas sibi facere mansionem, & impossibile sit eos à Deo regi, qui se diabolo tradidere, quia Christi & Belial, nulla est participatio; nec aliqua iustitiæ cum iniquitate potest esse cōmunio. Regnum, hoc est naturæ,

1. Corith. 3.

Lucæ. 6.

Ioann. 18.

sed malitiæ persecutio est, non de-
fensio, & tota huius potestatis vir-
tus in mortem damnationemque
eorum qui sub hoc principe mili-
tant, elaborat. Regnum hoc mu-
nitur vitijs, ambigitur flagitijs,
turres ei⁹ sunt crimina, arma qua-
rumcumq; turpitudinum molimi-
na, huius registelonearij sunt pau-
perum oppressores, tribuni seduc-
tores, præfecti iuditiorum puer-
fores. Cubicularij eius sunt quæ-
stum adunatores mercimonij,
traiectores, ærarij Sacerdotes, nū-
mularij doctores, conductitij de-
fensores, linguæ subdolæ, vel con-
siliij locatores, venales auxiliarij,
bilingues causidici, concinnato-
res mendacij, fabricatores pecca-
ti, vestiti mollibus, amicti disco-
loribus. In domo huius regis sūt,
qui paludamentis talaribus pau-
imenta verrētes, capillis muliebri-
bus se in feminas transfigurant,
& dignitatem virilem nō sine na-
turæ iniuria de honestant, in hoc
regno sunt quicumquē veritatem
Dei commutant in mendatium,
quicumq; quasi in taberna vitio-
rum præcones venales animas im-
purissimis dæmonibus corrup-
endas exponunt. Hic auaras ma-
nus cupidi muneribus complicāt:
hic genuflexo concupiscentiæ suę
quisq; idolum colit, & propriæ li-
bidinis adorat simulacrum. Non
hæc te Domine Iesu gloria mo-
uet: non huius mundi tu tenes im-
perium: non horum cupidine tu
cadis, aut prosterneris: non ado-
ras malitiam: non peccato subij-
ceris, qui seruis tuis dæmonia sub-
dis, & omnem huius mundi glo-
riationem destruis & confundis.
Insanissimè Sathā, qua frōte, qua
lingua, ausus es dicere, Saluatori,
vt ante te, qui stat inflexibilis &
immobilis, caderet, vt te damna-
tum, ipse qui te damnauerat, ado-

A raret? Quis ausus, quam impudēs
hæc fuit præsumptio? Quid despe-
rate sperasti? An filium Dei puta-
bas posse tecum apostatam fieri?
Si de mundo visibili, idest, de cæ-
lo & terra, & de his quæ in eo agū-
tur, te iactas habere dominium,
nec cæli, nec terræ tu conditor,
nec solem moues, nec cursum das
sideribus, nec per te voluitur fir-
mamentum, nec vides, aut intelli-
gis Deum, nec vllum tibi est cum
cælesti militia consortium, vel a-
liquem habes ad superioris mun-
di claritatem accessum. Huius in-
ferioris mundi tua est scabies,
languentis sunt vlcera, hæc scal-
pis, hæc impurus ablingis. Si
quid vitij est, si quid corruptelæ,
tu cadaueribus asides, tu contre-
ctas putredines, tu distemperas fe-
ces, tu versas fætores, tu spiritus
nequam, tu in pristino huius secu-
li fermentator immundus, tu san-
ctitatis corruptor, & simplicitium
perturbator, tu incendiator libi-
dinum, & omnium turpitudinum
ad inuentor: in his regnas, quos
inquinas: & in his quos polluis,
dominaris. Fornicatores & adul-
teri te habent suggestorem, te ha-
bebunt tortorem, te quoq; cum il-
lis vltricia incendia concrema-
bunt. Stultis vanisq; promissio-
nibus nullus à corde Christiano
dari debet accessus, sed primis ti-
tillationibus obuiare debet abigēs
manu: nec foueri debet coluber,
D donec in draconē formetur. Men-
dax est diabolus, & his qui sibi ob-
temperant multa se daturum pro-
mittit. Malum hoc in vniuersa
Ecclesia vagatur, & cōmunis pe-
stilentia innumerabiles occupat,
vt pro gloria huius mundi qui li-
berierant se vendant in seruos, &
per vitia ad seruitia deputentur, &
obligati pacto chirographum sub-
iectionis conscribant diabolo.

Per

Matth. 12. 6.

Ambitio.
Astor. 8.

Apostrophe
incupidos.

Per omne nefas voluptates emuntur, & per omne scelus copiosæ libidines exquiruntur: Iudas ille proditor venditurus magistrum, prætaxatum præcium à principibus exegit Sacerdotum. Quid mihi inquit, vultis dare, & ego cum vobis tradam? Vsq; ad mortem Dñi amor lucri se ingerit, nec vitæ Saluatoris quæstus desiderium parcit. Etiam insinu Sacerdotum ambitio dormit, ibi sub umbra recubat in secrete thalami se fraudulenter occultat. Simón Apostolorum temporibus venalem putans Spiritum sanctum, Petrum donis aggreditur & tentat emergere potestatem per quam plura lucretur. Hæc sacrilegij forma per omnia officia gradusq; discurrit, & nihil intentum ambitio præter mittit. Nec dubitet quisquâ diaboli hæc esse negotia, & nundinatores eius quicumq; exercent commercia: nec quicquam huiusmodi ab eo nisi præmissa apostasia donari, inuerecunde tentator ambitiosus aggreditur, & conditione perniciose præmissa, talia pollicetur, ultraque extendi non possit cupiditas, regnorum scilicet omnium monarchiam, & vniuersitatis dominatum, ut in omnibus mundanis vnus homo, quasi Deus habeat potestatem, & vni omnia subiecta sint, & generale vestigal excellentiæ principali cuncta persoluant. Quid ultra cupide quæris? Quid amplius auare desideras? Nunquid & sic potest impleri ambitio tua, aut satiari potest fames tua, ossa huius mundi in iecta dentibus tuis, & faucibus tuis vniuersa rerum massa intrusa? Mundum habes, Deum non habes. Mundus transibit, tu cum eo qui non stat, cades, transibis & rues. Peremptoria sunt hæc consilia, quæ tibi alia pollicentur, in quibus te neces-

A se est, aut vomitu, aut ruptis interrere visceribus. Sed & præcium quod petitur, ut diabolus adores prostratus: & cum tibi Deum constituas quem non dubitas seductorem si consenseris, ut concedas casus tui te non potes excusare improuidum, cum ipse tibi casum & ruinam prænominet, & præcipitum exigat, qui tanti se facit nundinatorem culminis, & tantæ tibi promittit fastigia potestatis. Regnum Christi non est de hoc mundo, regnū calorum tibi Deus promittit, ipsum solum adora, ipsi soli memento, ut seruias, qui repulso tentatore, te quoq; gloria & honore post victoriā coronabit, si iniustitiæ reſtitutione steteris, nec falsis promissionibus obtemperans ad venerationem diaboli dānationis eius factus particeps, incurueris.

Augustinus maximo medico, epistola. 66.

C PROinde charitatem tuam in domini pace salutantes & præcipimus & rogamus, ut eos quod didicisti docere non differas, vñ scilicet Deum esse solum cui seruitus illa debetur quæ latria Græco vocabulo nuncupatur. Ipsum enim verbum est in lege vbi scriptum est: *Dominum Deum tuum adoras, & illi soli seruias*: quem si Deum Patrem tantummodo dixerimus, respondebitur nobis, ergo latria filio non debetur, quod nefas est dicere: Si autem debetur, quomodo ergo vnitantum debetur Deo si & Patri & Filio debetur, nisi quia vnus cui per latrām seruire iussī sumus, ita dicitur solus, ut & pater intelligatur, & filius immo vero etiam Spiritus sanctus. De illo quippè dicit Apostolus: *Nescitis quia corpora vestra templum*

2. Cor. 6.

sunt in vobis Spiritus sancti quem habetis à Deo, & non estis vestri. Empti enim estis magno pretio glorificate Deum & portate in corpore vestro. Quem Deum nisi Spiritum sanctum cuius corpora nostra dixerat esset templum? Debetur ergo latraria Spiritui sancto. Nam si templum facere, sicut Salomon fecit de lignis & lapidibus iuberemus, utique faciendum templum latrariam exhibere conuinceremur, quanto magis latrariam debemus, cui non templum facimus, sed sumus? Ac per hoc si Patri & Filio & Spiritui sancto latraria debetur, & exhibetur à nobis de qua dictum est: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias* proculdubio Dominus Deus noster cui soli per latrariam seruire debemus non est Pater solus, nec Filius solus, nec solus Spiritus sanctus, sed ipsa trinitas vnus Deus solus, Pater & Filius & Spiritus sanctus, non ut Pater, sit ipse qui Filius, vel Spiritus sanctus, sit ipse, aut Pater, aut Filius, cum sit in illa Trinitate Pater Filij solus, & Filius Patris solus, Spiritus autem sanctus & Patris & Filij sit Spiritus: sed propter vnā eandemque naturam, atque inseparabilem vitam, ipsa Trinitas quantum ab homine potest, fide præcedente intelligitur vnus Dñs Deus noster, de quo dictum est. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias*, & quem prædicat Apostolus, ait enim: *Quoniam, ex ipso, & in ipso, & per ipsum sunt omnia, ipsi gloria in secula seculorum, Amen.* Non enim si es Deo Pater vnigenitus filius, quemadmodum ex illo est vniversa creatura quam ex nihilo creauit. Hunc quippe de sua substantia genuit non ex nihilo fecit, nec eum ex tempore genuit, per quem cuncta tempora condidit.

Ad Rom. II.

A Hilarius in Mattheum:

Canone. 3.

SED iam tertio rota diaboli-
cæ potestatis commouetur ambitio constituto igitur Domino in monte excelso, vniuersa orbis terrarum regna eorumque gloriam obtulit, si modo adoraretur ipse.

Iam gemina responsio opinionem suspicionis excefferat. Cibo Adæ pellexerat, & de paradisi gloria in peccati locum, idest, in regionem vetitæ arboris deduxerat.

B Tertio diuini nominis ambitione corruerat, Dijs futurum similem pollicendo. Igitur aduersus Dominum tota iam seculi potestate pugnatur, & creatori suo possessio huius vniuersitatis offertur, ut tenens ordinem fraudi sancti que quæ neque cibo pellexerat, nec loco mouerat, nunc, vel ambitione corruerat.

C Sed responsio Domini dignum de superioribus gradum fecit. Ait enim: *Vade retro Sathana. Scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias.* Temeritatis tantæ congruum exitum tulit, cum & criminum suorum in Sathana nomen audiuit, & Dominum Deum suum adorandum in homine cognouit. Præbuit etiam huius responsionis effectum magnum nobis Dominus exemplum, ut contempta humanæ potestatis gloria, & seculi ambitione post posita, solum meminissimus, Deum & Dominum adorandum, quia omnes seculi honor, diaboli sit negotium. Post hanc ergo diaboli fugam, angeli Christo ministrant, ostendentes, à nobis victo calcatoque diaboli capite, & angelorum ministeria, & virtutem in nos celestium officia non defutura.

(.)

Hierony-

Hieronymus lib. 1. in Mat-
thæum. cap. 4.

GLoria mundi quæ cum mun-
do peritura est, in monte &
in supercilio demonstratur: Do-
minus autem ad humilia descen-
dit & campestria, ut diabolus hu-
militate superaret. Porro diabo-
lus ducere eum festinat ad mon-
tes, ut per quos ipse corruerat, e-
tiam cæteri corruant: iuxta illud
Apostoli: *Ne inflatus in eadem in iudi-
cium diaboli. Hæc omnia tibi dabo, si ca-
dens adoraueris me.* Arrogans & su-
perbus etiam hoc de iactantia lo-
quitur, non quod in toto mundo
habeat potestatem: aut possit om-
nia regna dare diabolus: cum scia-
mus plerosque sanctos viros à Deo
reges factos. *Si cadens*, inquit, *ado-
raueris me.* Ergo quia adoraturus
est diabolus, ante corruit. *Tunc di-
xit illi Iesus.* Non ut plerique putant:
eadem Sathanas, & Apostolus Pe-
trus sententia condemnantur.
Petro enim dicitur: *Vade retro me
Sathana:* id est. sequere me qui con-
trarius es voluntati meæ, hic ve-
ro ait: *Vade Sathana,* & non ei di-
citur retro me, ut sub audiat: va-
de in ignem æternum qui præpa-
ratus est tibi & angelis tuis. *Domi-
num Deum tuum adorabis, & illi soli ser-*

A uies. Dicens diabolus Saluatori, si
cadens adoraueris me è contrario
audit, quod ipse magis adorare eum
debet Dominum Deum suum.

Theophylactus in 4. cap.
Matthæi.

Quidam putant montem excel-
sum valde, affectione & stu-
dium in possidendis diuitijs, in
quem conatur inimicus Iesum du-
cere, sed non recte opinantur, in
sensibili enim forma apparuit illi
diabolus, cogitationes enim ta-
les non habuit Dominus, absit,
sensibiliter igitur ei monstrauit,
in monte omnia regna, ante ocu-
los ei apparere faciens. *Et hæc tibi
omnia dabo*, inquit, mundum quasi
proprius esset proponit præ super-
bia. Hoc nunc dicit auaris, ut a-
dorantes eum omnia hæc habeant.
C Tum dicit ei Iesus. *Vade post me Satha-
na. Scriptum est enim: Dominum Deum
tuum adorabis, & illum solum coles.*
Irascitur illi Dominus, quando
videt illum ea quæ Dei sunt sibi
vendicantem & dicentem. Hæc
tibi dabo, ut propria disce autem
quomodo prosint scripturæ, per
quas Dominus os inimici obtura-
uit.

1. Tim. 3.

Matth. 16.

TEXTVS.

TUNC Reliquit eum diabolus, & ecce angeli acceperunt
& ministrabant ei.

Chrysost. in priori expositio-
ne, in 4. cap. Matthæi.
homil. 13.

Ecce acceperunt ange-
li, & ministrabant ei.
Quandiu enim fuit
in conflictu positus,

nequaquam eos apparere permi-
sit, nec scilicet ante victoriam su-
perandum fugaret: postquam ve-
ro illum per cuncta deuicit & vi-
ctum fugere præcepit, tunc ange-
li consequenter apparent: ut tu dis-
cas, quod te quoque post confectam
de diabolo victoriam, angeli re-
pente suscipiant, plaudentes tibi,
teque

teq; stipatorum vbiq; more comitantes. Sic igitur & Lazarum post fornacem paupertatis ac famis, totiusq; prius angustiae suscipientes ad requiem pertulerunt. Quod enim paulo ante memoravi multa nunc eorum Christus ostēdit, quibus nos postea perfruemur. Hæc igitur considerantes omnia suademus animæ nostræ, quod postquam hinc fuerimus profecti, & ante terribile illud à staturi sumus tribunal, & omnium quæ hic agimus rationem reddituri. Nam & supplicia perferemus si in peccatis perseueramus: & potiemur coronis, bonisq; ineffabilibus, perfruemur, si paruo hoc tempore nos voluerimus excolere, eorumq; qui his cōtradicare ausi sunt, ora claudamus: ipsi vero gratissimam eligamus virtutis viam, vt digna cū fiducia ad iudicium illud abeuntes, promissa nobis præmia consequamur, gratia & misericordia Domini nostri Iesu Christi, cui gloria cum Patre, & Spiritu sancto, in secula seculorum, Amen.

*Chrysof. in posteriori expositione in 4. cap. Matthæi.
homilia 5.*

Non dixit: & descendentes Angeli Dei ministrabāt ei, vt ostendat quia semper ad ministerium eius angeli erunt in terris: sed tunc præcipiente Domino recesserunt ab eo, vt locus diabolo aduersus Christum daretur, ne forte angelos videns circa eum, non appropinquaret ad eum, sic enim inuisibiliter fit omni homini Christiano. Duo enim sunt angeli permanentes cum hominibus, scilicet, bonus & malus. Quādiū circa nos est angelus bonus, nunquam nos intimationem potest impellere angelus malus. Se-

A cundum dispensationem autem Dei, recidit aliquantulum angelus bonus, magis autem non recedit, sed abscondit se, inuisibilem se reddens ante diabolum, quoniam nisi voluerit angelus bonus, à diabolo non videtur. Subtrahit ergo se, vt det diabolo licentiam tentandi, & stans expectat tē tationis euentum. Quando ergo aliqua concupiscentia malæ rei ascenderit super cor tuum, & pulsat aliquod genus peccati, non est circa te angelus bonus, sed diabolus loquens in corde tuo, tentat te pariter, & compellit. Si tu ergo per māseris confringens cor tuū, magis autem diabolus in corde tuo confringens eum non poterit te superare, discedit à te. Quando recedente concupiscentia incipit cor tuum exultare, quia euasisti impetum illum malum: & quasi quidam spiritus in te tacente lætatur, & gratias agit Deo, cognosce quia recessit à te diabolus, & post tationis victoriam accedens angelus ministrat tibi, & ille loquitur in te, & gaudium operatur. Quoniam autem ministrabant ei angeli, scimus: in quibus autem rebus illi ministrabant, scire non possumus. Vtrum ad sanitates infirmitatum, quemadmodum, & per angelum Raphaelē sanauit Tobiam: an ad correctionem animarum, an ad effugationem dæmonum, quoniam quidē multa opera sua per angelos facit, verum est, angelis autem facientibus ipse facere videtur, qui dat illis faciendi præceptum, & potestatem. Tamen manifestum est, quia & si ad opus ipsius ministrant ei, non propter necessitatem impotentiae eius ministrant ei, sed propter honorem potestatis ipsius. Nā ministrant ei, & non adiuuant eum.

Angelus nisi voluerit à diabolo non videtur.

Hierony-

Hieronimus in 4. capite.

Matthæi.

TVNC Reliquit eū diabolus, &c. Præcedit tentatio, vt sequatur victoria. Angeli ministrāt, vt victoris dignitas comprobetur.

Augustinus in Psalmo. 30.

ET Educes me de muscipula ista quā occultauerunt mihi. Iam passio significatur. Educes me de muscipula ista, quam occultauerunt mihi. Nec sola illa passio est, qua passus est Dominus noster Iesus Christus. Muscipulam suam diabolus tetendit vsq; in finem: & vā illi qui in illā muscipulam cadit. Cadit autem omnis qui non sperat in Deū, qui non dicit. *In te Domine speravi non confundar in æternum. Et in tua iustitia erue me, & exime me.* Extenta est & parata muscipula inimici. Posuit in muscipula errorem, & terrorem. Errorem quo illicitat, terrorem quo frangat & rapiat. Tu claude ianuam cupiditatis cōtra errorem, tu claude ianuam timoris cōtra terrorem, & educeris de muscipula. Huiusmodi pugne exemplū ipse tibi imperator tuus, qui propter te etiam tentari dignatus est, in se demonstrauit. Et primo tētatus est illecebris, quia tētata est in illo ianua cupiditatis quando eum tentauit diabolus, dicens: *Dic lapidibus istis, vt panes fiāt. Adora me, & tibi dabo regna ista. Mitte te deorsum, quia scriptū est, quia angelis suis mandauit de te, vt custodiāt & in manibus tollant te nequando offendas ad lapidem pedem tuum.* Omnia hæc per illecebram cupiditatem tentant. At vbi clausam ianuam inuenit cupiditatis, in eo qui tentabatur pro nobis conuertit se ad tentandam ianuam timoris, & præparauit passionem illi. Deniq; hoc dicit Euangelista. *Et*

A consummata tentatione diabolus recessit ab eo ad tempus. Quid est ad tempus? Tanquam rediturus & tentaturus ianuam timoris, quia clausam inuenit ianuam cupiditatis.

Gregorius super Ezechiele, lib. 1. homilia 8.

SIC Verò factum eum sub angelis dicimus, sicut factū sub lege prædicante Apostolo audiui mus. Assumptam ergo humanitatem sub angelis accipimus pro caminatione in qua dignatus est apparere. Nam mox, vt verbū caro factum est, mox Deus homo potestate super angelos fuit. De ipso quippè ante passionem scriptum est: *Ecce angeli acceperunt, & ministrabant ei.* Sed tamen vt humanitatis eius infirmitas monstraretur, rursum de eo scriptum est: *Apparuit illi angelus de celo, confortans eum.* In dumento ergo vtriusque naturæ huic, & angeli ministrare hunc, & angelus confortare describitur. Vnus quippè in vtraque natura: quoniam qui Deus ante secula extitit: homo factus est in fine seculorum. Cui tamen ante passionem suam & angeli ministrant, & hūc angelus confortat. Post passionem vero atq; resurrectionem eius, huic angeli ministrare possunt, sed iā huic confortare nō possunt: quia vt prædictum est, & si prius firmamentum sub trono apparuit, iam tamen homo super tronum est.

Ad Gal. 3.

Ioann. 1.

Luca. 22.

Theophylactus in 4. cap. Matthæi.

TRES Tentationes expertus est Dominus, gula, vanæ gloriæ, & avaritiæ. Ille enim præcipue sunt affectiones. Has igitur qui vicerit, alias multo magis vincet. Vnde Lucas dicit quod om-

nem

Psal. 30.

nē tentationem consummauerit, quando quidem capita tentationum vicit. Proinde angeli ministrant, quo commonstratur, quod & nobis post victoriam angeli ministraturi sint, omnia enim propter nos & fecit, & monstravit Dominus; quoniam ei, vt Deo angeli semper ministrant.

Vigilius contra Euthicem.
lib. 4.

QUAMVIS In Domino Iesu Christo Dei, & hominis vna persona sit, aliud tamē est vnde communis iniuriā est, aliud vnde communis est gloria. Quæ verba tu, inquis, interpretationibus hoc modo reprehendis, quis audiat, inquis duobus propositis articulis, & significationibus in duobus quibusdam nominibus vnum Deo, & aliud homini in vna posse conuenisse personam: in vna enim persona aliud, & aliud & communiter nunquam dicitur, vnde manifestè alium Deum verbum, alium iniuriā passum hominem memorasti dicens. Aliud est vnde communis est iniuriā, aliud est vnde communis est gloria. Nemo enim in vno homine communionem patientis carnis accipit, cum sit caro secundum naturam homo, quomodo aliud verbum glorificationis, alium hominem iniuriā passum dixisse, vel sensisse credendus est, qui subiectus ait. Quem vt hominem, diaboli tentat astutia, idē sicut Deo, angelica famulantur officia. Nunquid dixit, alium diaboli tētat astutia, & alij sicut Deo angelica famulantur officia. Et iterum impassibilis Deus non de dignatus est homo esse passibilis. Et iterum: qui enim est Deus verus, idem verus est homo. Nunquid dixit alius est Deus impassibilis,

A bilis, & alius est homo passibilis. Alius est verus Deus, & alius est verus homo, sed qui verus est Deus, inquit verus est homo. Quæ cum ita sint inhoneste vteris officio, religiosus callide insidiaris, vt superiora demendo ac sequentia non addendo ita media eligas, vt verba sententijs exuēs, de eorum nuditate pro arbitrio ludas. Redde igitur suis omnia locis, & propria sententijs indumenta restituas, & noli insidiosis fraudibus calumnias inectere, vt quod ad demonstrationem vtrarumque dictum est naturarum, ad dualitatem referas personarum.

Ambrosius in Luc. lib. 4.
cap. 4.

ET Consummata omni tentatione diabolus recessit ab illo, vsq; ad tempus. Prope omnium criminū fontes, hæc tria genera demonstratur esse vitiorum. Neq; enim consummata omni tentatione scriptura dixisset, nisi in his tribus esset omnium materia delictorum, quorū semina in ipsa origine sunt cauenda. Finis ergo tentationum, finis est cupiditatum, quia causæ tentationum, causæ cupiditatum sunt. Causæ autem cupiditatum sunt carnis oblectatio, species gloriæ, auiditas potentia. Quam religiosum videtur, vt commemorationem Christianæ feminæ non recuses, sed crebra inde tentatio. Si attentos, Deo viderit, diabolus, suggerit vt decipiat. Sed tu quanuis de proposito præsumas, caue tentationem, sciens naturā. Hæc tria, si recorderis, etiam Paulus cauenda præscripsit, designans tres esse species peccatorum, à quibus liber expectat iustitiæ coronam. Neque enim, inquit, in verbo adulationis fuimus, neq; in occasione auaritiæ, Deus te

i. Thes. 2.

stis

stis est, neq; gloriam quærentes ab hominibus. Et idèò diabolus vicit, coronam petiuit. Vides ergò ipsum diabolus non esse in studio pertinacè, cedere verè solere virtuti. Et si inuidere nō desinat, tamen instare formidat, quia frequentius refugit triumphari. Audito itaq; Dei nomine. *Recessit*, inquit, *vsq; ad tempus.* Postea enim non tentaturus, sed aperte pugnaturus aduenit. Docet igitur scriptura diuina, non tibi contra carnem & sanguinem, sed contra insidias spirituales esse certamē. Vides magnificentia Christiani viri, qui certat cum rectoribus mundi: & licet constitutus in terris, aduersus spiritualia nequitie, quæ sunt in cælestibus, animi virtute decernit. Non enim de terrenis contēdimus, vt dimicemus in terra, sed spiritualibus propositis præmijs de Regno Dei, & Christi hereditate, necesse est spiritualia prius impedimenta superentur. Corona proposita est, subeunda certamina sunt. Nemo potest nisi vicerit coronari. Nemo potest vincere, nisi ante certauerit. Ipsi quoq; coronæ maior est fructus, vbi labor maior est. *Arcta enim & angusta est via quæ ducit ad vitam*, lata verò & spaciola, quæ ducit ad mortem. Et idèò tentationem nunquam timere debemus. Est enim causa victoriæ, materia triumphorum. Diues ille qui tentationem non sensit in hoc seculo, in penis est apud inferos. Pauper ille Lazarus qui ita paupertate morboque afflictus est & attritus, vt viuires eius à canibus lamberentur, vitam istius labore miserabilis, coronam gloriæ quæsiuit æternæ. Multæ enim tribulationes non quarumcūque, sed iustorum. Deniq; quos diligit Dominus sæpe castigat. Petrus tentatus est, vt negaret, nega-

A uit vt fletet. Et quid de cæteris dicam? Nempè Iob erat probatus à Deo, sed licet probatus erat, victor tamen non erat. Probata erat deuotio virtutis, tamen præmium non habebat. Et idèò tentandus offertur, vt gloriosior redderetur. Illius quoq; certaminis reffert, vt gradum spectes. Non vnum telū diabolus habet, frequentat spicula, vt aut præmio vincat, aut tædio. Primò cupiditate vulnerat, secundò pietate, tertio sanitate.

B Mentis enim pariter & corporis pugnat vlceribus. Diuersitas quoque ipsa tentationum, pro diuersitate certantium est. Avaritiæ dāno diues vrgetur, pater dispendio filiorum, homo doloribus, corpus vlceribus. Quanta hæc tela? Vnde Dominus voluit habere quod perderet, & idèò pauper huc venit, ne haberet diabolus quod auferret. Vis scire quam verum sit, ipsum Dñm dicentem audi. *Venit*

C *huius mundi princeps, & in me inuenit nihil.* Nolu itiam paucorum esse pater, vt esset omnium. Frustra autem corporis tentaretur vlceribus, qui contemneret omnes corporis pæsiones. Simul vt ostenderet nobis, quod immaculata sibi, corporis hoste de pulso, victoria deberetur. Sed ille quasi homo suis tentatur, hic publicis. Illi patrimonium aufertur, huic regnū orbis offertur. Nec totus sine fraude diabolus, qui exasperare Dei filium vereretur. Illum iniurijs tentat, hunc præmijs. Ille quasi seruulus dicit: *Dominus dedit Dominus abstulit*; hic naturæ suæ dispositionis conscius sua sibi ridet offerri. Et vt ad illud reuertamur, ingruit nuncius super nuncium, congeminat vulnera, nec tamē fortis athleta mente turbatur. Adhibetur mulier primæ fraudis illecebra: hic per virginem natus, errori obnoxiam

Quantis modis Sathan tētat.

Ioan. 14.

Iob. 1.

Ad Phil. 6.

2. Tim. 2.

Matth. 7.

Luce. 16.

Matth. 26.

noxiam non habebat. Amici adhibentur, qui prauis consilijs opprimant reluctantem, sed in omnibus quæ acciderant ei: *Nusquam peccauit Iob labijs suis in conspectu Dei.* Nam quod maledicere diei dicens: *Pereat dies illa in qua natus sum.* Et infra. *Et maledicat ei is qui maledixit die illam, qui habet magnum catum opprimere:* ad prophetiam pertinet, eo quod diabolus, tamquam procellosi seculi istius, catum Dominus noster Iesus Christus oppressit, & generationis suæ carnalis diem perire desiderat, ut dies eius in regeneratione numeretur. *Pereat*, inquit, *dies secularis*, ut dies spiritualis oria-
 tur. Ergo in tentatione sanctus Iob mysteria loquitur. Qui enim vincebat seculum, Christus videbat. Nos igitur non timeamus tentationes, sed magis in tentationibus gloriemur, dicentes. *Quando in firmamur, tunc potentes sumus.* Tunc enim necitur corona iustitiæ, sed illa paulo fortassis accomoda, nos autem quia plures coronæ sunt, quamcumque sperare debemus. In seculo laurus corona est, corona

A est & scutum. At veto tibi proposita est corona deliciarum. Corona enim deliciarum obumbrabit te. *Et alibi scuto voluntatis suæ circumdabit te.* Gloria quoque & honore quæ dilexit Dominus coronabit. Ergo qui vult coronam dare, tentationes suggerit. Et si quando tentaris cognosce, quia paratur corona. Tolle martyrum certamina, tulisti coronas. Tolle cruciatus, tulisti beatitudines. Nonne tentatio Ioseph virtutis est consecratio? Nonne iniuria carceris corona est castitatis? Quemadmodum Regni in Ægypto consortium potuisset adipisci, nisi venditus fuisset à fratribus? Quod Dei factum est arbitrio, ut iustus probaretur, ipse monstrauit dicens. Quemadmodum fieret in hodierno, ut passeretur populus multus. Non debemus igitur tentationes seculi pro malis timere, quibus bona premia comparantur, sed magis rogare, contemplatione conditionis humanæ, ut eas tentationes subeamus, quas ferre possimus.

Psal. 6.

2. Cor. 12.

DOMI-

DOMINICA SECUNDA

QUADRAGESIMA.

Euangelium. Matth. cap. 17. Mar. 9. Luc. 9.

TEXTVS.

E post dies sex, assumpsit Iesus Petrum, & Iacobum, & Ioannem fratrem eius, & duxit illos in montem excelsum seorsum, & transfiguratus est ante eos.

Andreas Epis. Creta in Oratio. de Transfigurat. Domini nostri.

POST dies sex assumpsit Iesus tres vertices Apostolorum, Petrum, Iacobum & Ioannem.

Ex quibus ille quidem, vt Petrus, supra petram stabiliter fundatus, & fidei fundamentum, & eam que fit per virtutes Ecclesie dispensationem in se suscipit. His autem vt pote filijs tonitru, excelsæ Theologiæ mystica contemplatio creditur.

Hieron. in Epitaph. Paula.

MONS fuit Thabor in Galilæa, quatuor miliaribus à Nazareth. Hinc Dauid, regale & Propheticum instrumentum, Diuino ore clamat ad Deum vniuersorū dicens: *Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt.*

Psalm. 88.

A Idem Hieron. Episto. 27. de Paula scribens.

S Candebat montem Thabor, in quo transfiguratus est Dominus, aspiciebat procul montem Hermon, & Hermonium, & campos latissimos Galilææ, in quibus Sisara, & omnis exercitus eius, Barach vincente prostratus est. Torrens Cisson, qui mediam planiciem diuidebat, & oppidum iuxta Naim, in quo viduæ suscitatus est filius monstrabatur.

B Sæctus Thomas 3 part. questio. 45. art. 1 in corpore.

DOMINVS discipulos suos prænuntiata sua passionis sequelam. Oportet autem ad hoc quod aliquis directe procedat in via, quod finem aliquammodo præcognoscat. Sicut sagittator non recte iacet sagittam, nisi signum prius prospexerit, in quod iaciendum est. Vnde & Thomas dixit;

Quare Christus transfigurari voluit.

Mm

Do-

Domine, nescimus quo vadis, & quomodo possumus viam scire? Et hoc præcipue necessarium est, quando via est difficilis & aspera, & iter laboriosum, finis vero iucundus. Christus autem per suam passionem ad hoc peruenit, ut gloriam obtineret non solum animæ, quam habuit à principio suæ conceptionis, sed etiam corporis secundum illud Luc. ultimo. Hæc oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam. Ad quam etiam perducit eos, qui vestigia suæ passionis sequuntur, secundum illud Acto. 14. *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum celorum.* Et ideo conueniens fuit, ut discipulis suis gloriam suæ claritatis ostenderet, quod est ipsum Transfigurari. qui suos configurabat secundum illud Philippen. 3. *Reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratū corpori claritatis suæ.* Vnde Beda dicit super Matth. Pia prouisione factum est, ut contemplatione semper manētis gaudij, ad breue tempus delibata fortius aduersa tolerarent.

*Damasceus Orat. de Trāsf-
figuratione Domini.*

QUO laborum fructus perspectos habet, idem quoque in trepido animo in certamen descendit. Etenim lucri cupiditas homines eo adducere solet, ut corpori suo minime parcant. Spirituales Domini propugnatores, non terrenorum questuum cupidi, nec fluxorum bonorum desiderio flagrant, cum ea quæ in spe posita sunt, ipsis etiam oculis contuentur, eosque qui prius labores pertulerunt, bonorum in spe positorum delictijs fruenter conspiciunt, maioribus animis ad certamina se comparant.

A *Leo Papa in serm. de Trāsf-
figuratione Domini.*

IN hac Domini Transfiguratione, illud quidem principaliter agebatur, ut de cordibus discipulorum, crucis scandalum tolleretur, nec conturbaret eorum fidem voluntariæ humilitas passionis, quibus reuelata esset absconditæ excellentia dignitatis. Sed non minori prouidentia, spes Ecclesiæ sanctæ fundabatur, ut totum Christi corpus agnosceret, quali esset commutatione donandum, ut eius sibi honoris consortium membra promitterent, qui in capite præfulsisset.

*Christus trās-
figuratur ut
crucis scanda-
lum tolleretur.*

D. *Basilus de regulis fus-
sus disputatis, tom. 2.*

BONARVM & pulchrarum rerum, naturaliter cupidi sumus. Quid igitur diuina pulchritudine magis admirandum est? Quæ notio magnificentia Dei gratior? Quale animæ desiderium ita acre & intolerabile est, velut, quod à Deo animæ ab omni vitio purgatæ accedit, & ei quæ ex vero affectu dicit. Sancita sum ergo dilectione? Ineffabiles penitus sunt, & inenarrabiles diuinæ pulchritudinis fulgores. Non declarat oratio, non suscipit auris, etiam si luciferi splendores dixeris, & solis lumen, & lunæ claritatem, omnia vilia sunt ad comparisonem gloriæ. Quam profunda nox tristis, atque illuminis à clarissima meridie, amplius deficiens à veræ lucis collatione. Hæc pulchritudo carnis quidem oculis conspici non potest, verum à sola anima, ac mente comprehenditur quæ si forte aliquam sanctorum circumfulsit, & intolerabilem desiderij stimulum in ipsis reliquit, merentes

Luce. ult.

Acto. 14.

Philip. 3.

Psalm. 119.

Psalm. 41.

Phil. 1.

Ibid.

Luce. 2.

tes illi ad præsentem vitam dixerunt. *Heu mihi quia cohabitatio mea elongata est, quando veniam, & videbo faciem Dei.* Et discedere, & esse cū Christo, multo magis præstat, & *Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum.* & *Nunc dimittis seruum tuum Domine,* velut carcere hac vita grauatū, ita ægre contineri impetus eorum potuit, quorum animas diuinum desiderium attingit, qui sanè ob insatiabilitatē speculationis diuinæ pulchritudinis, præces ad omnem æternam vitam fuderūt, vt coextēderetur speculatio iucūditatis Domini. Sic quidem igitur naturaliter cupidi sunt rerum pulcharum homines, proprie autem pulchrum & dilectum est bonum, bonus autem est Deus, bonum autem omnia appetunt, Deū ergo omnia appetunt, nisi ex peruerſitate homo ab hac rectitudine sit alienus.

D. Hieronymus super 17. c. Matth. lib. 3.

Luce. 9.

QVeritur, quomodo post dies sex assumpserit eos, & duxerit in montem excelsum seorsum, cum Lucas Euangelista octonarium numerum ponat? Sed facilis responsio est, quia hic mediū ponuntur dies, ibi primus additur & extremus. Non enim dicitur post dies octo, assumpsit Iesus Petrum & Iacobum, & Ioannem, sed die octauo.

Origenes homil. 3. super Matth.

Videntur mihi qui ducuntur à Iesu super montem excelsum, & digni habentur videre Trāfigurationē eius secrete: quia non in vanum post sex dies ducuntur. Quoniā enim in sex diebus perfe-

Acti numerus, totus factus est viginti his mūdus, ideo arbitrator eum qui transcendit omnes mundi res, cōsiderans iam nō quæ videntur (tēporalia enī sunt) sed quæ non videntur, quoniam sunt æterna, ille potest ascendere super montē excelsum, Christo se præcedente, ille posse & gloriam aspicere verbi Dei. Si ergo quis nostrum cupit Christo se assumente ascendere super montem excelsum, & videre secrete transfigurationem ipsius, transcendat opera sex dierum, nō aspiciens quæ videntur, neque diligens mundum, neq; ea quæ sunt in mundo, nec concupiscat aliquā concupiscentiam mundialē, quæ est concupiscentia corporū, & corporaliū diuitiarum, & gloriæ corporalis: nec omnia quæcunq; solent auellere & trahere à melioribus & diuinis, & ad inferiora deponere. Cū autem transcenderet sex (secundū quod diximus) dies, nouum Sabbatū sabbatizat exultās in monte excelsio, in eo quod videt transfiguratum Iesum ante oculos cordis sui.

D. Chrysosto. super Matthæum, hom. 57. to. 2. c. 17.

Assumpsit Iesus Petrum & Iacobum, & Ioannem fratrem eius. Quam obrē hos accipit? quia excellentiores cæteris videlicet erāt: & Petrus quidem quia valde Christum diligeret, idcirco præstabat. Ioannes vero, qui nimium diligebatur, ac Iacobus à responso quod dedit cum fratre interrogatur, dicens: *Possumus hunc bibere calicem.* Ab operibus etiā ipsis, partim alijs quia perfecit quod dixerat, sic acer atque grauis Iudeis erat, vt magnum munus eis obtulisset cum eum interfecerit Herodes visus sit. Cur autem nō illico,

Mm 2 sed

Varijs respo-
detur quæstio-
nibus.

Matth. 16.

Ioann. 9.

Ioann. 10.

sed post sex dies hoc fecit: ne cæce-
ri, scilicet discipuli, seu homines
mouerentur. Quare deinde eos
nominauit, quos accepturus erat?
Ne audientes alij ardore sequedi
vexarentur: desiderasset enim ex-
plum futuræ gloriæ videre, do-
luissent etiam forsam tanquam
neglecti. Nam et si corporale ma-
gis illud ostendebatur, summa ta-
men erat cupiditate desideran-
dum. Cur autem id prædixit? ut
ipsa prædictione, dociliores ac pa-
tiores ad spectaculum faceret,
& dierum numero, atque mora,
maiori desiderio concitati, vigil-
lanti animo & attenta mente ac-
cederent, cuius tantem rei gratia
Mosem & Eliam produxit. Multas
quidē causas dicere quis posset, &
primū quoniam turbe, alij Eliam alij
Ieremiam, alij priscorum prophetarū
vñū opinabatur. Id circo Mosem,
& Eliam, cæterorum Prophetarum
vertices, produxit, ut quam ma-
gnū sit inter seruos & domi-
num discrimen, oculis cerneret:
& ut qui recte laudatum crede-
rent. Petrum eo quod filium Dei
eum confessus est. Deinde quo-
niam assidue tanquam transgres-
sorem legis, Iudæi accusabant,
& blasphemare putabant, quasi
gloriam Patris, nihil ad eum per-
tinentem vendicaret. Dicebant
enim. *Hic non est à Deo, quia Sabba-
thum non seruat.* Et rursus, *De bono
opere non lapidamus te: sed cum sis ho-
mo, Deum te facis.* Ut ipsa re mon-
stretur, quia ex inuidia hæc cri-
minabantur, quia neutri horum
criminum subijceretur: nec le-
gis præuaricator esset, nec alic-
nam gloriam sibi acquireret, æ-
qualem se Patri faciendo, eos pro-
duxit in medium, quorum alte-
ruter in alterutra istarum rerum
perfulsit: Mosi enim legem de-
dit: quare non fuisset passus Mo-

A ses conculcare legem, ut Iudæi
credebant: eum præuaricatorem
eius esse, & legum latori hostem,
lator ipse vnquam coluisset. Elias
autem pro gloria Dei zelauit:
quare non abstulisset ei, qui se æqua-
lem Patri dicebat, si nō esset: nec
paruisset illi qui sibi quod non ha-
bebat vendicaret. Ad hæc om-
nia, illud etiam possumus dice-
re, ut tam mortis quam vitæ ha-
bere potestatem, liquido ac vere cre-
deretur, ut quæ supernorum & in-
fernorum dominus ostenderetur.
Idcirco Mosem iam mortuum, &
Eliam qui nōdum id passus est, in
mediū produxit. Quartam verò
causam (quarta enim est priori-
bus connumerata) Euangelista
quoque ipse tetigit. Quæ nam le-
gitur illa est? Ut Crucis gloriam
ostendat, & tam Petrum quam re-
liquos qui passionem formida-
bant, consolaretur, & ad subli-
mius erigeret. Non enim tacebāt
inquit, sed loquebantur de gloria, quæ
completurus erat in Ierusalem: de cruce,
videlicet, ac passionē sic enim
ipsam semper appellabant. Acce-
dit ad hæc omnia virtus quoque vi-
rorum singularis atque præclara:
quam maxime à discipulis flagi-
tabat. Nam quoniam dixit: *Si quis
vult post me venire, tollat crucem suam
& sequatur me:* hac de causa eos qui
centies pro Dei præceptorum cu-
stodia, & populi qui sibi creditus
fuerat, mortē suscepissent, in me-
diū producit. Quoniam vterque
cum animam perdiderit, inuenit
eam. Vterque sane magna liberta-
te aduersus tyrannos leuiti sunt:
alter aduersus Ægyptiū, alter ad-
uersus Achab.

D. Bernardus serm. 4. in die
Ascensionis.

C Vp id quidem sumus, Ascen-
sionis exaltationem concu-
cupis-

quædam

3. Reg. 19.

1. p. m. 19
1. p. m. 19
1. p. m. 19
1. p. m. 19

Infra

Matth. 16.

Isai. 14.

Luce. 10.

Psal. 9.

Luce. 10.

Genes. 3.

Luce. 10.

piscimus omnes. Nobiles enim creatura sumus; & magni cuiusdā animi: ideoque altitudinem naturali appetim⁹ desiderio. Sed vē nobis: si voluerimus eū sequi, qui ait. *Sedebo in testamenti mōte, in lateribus Aquilonis. Hec miser in laterib⁹ Aquilonis.* Frigidus est mons ille: non te sequimur. Potestatis habes concupiscentiam, altitudinem præsūmis potentia. Quanti tamen vsque hodie fœda sequuntur infeliciaque vestigia, immo vero quā pauci euadunt, quibus non dominandi libido dominetur. Hinc est quod *Benefici vocantur, qui potestatem habent*: hinc quod *Laudatur peccator in desiderijs animæ suæ*. Potentibus siquidem omnes adulantur, inuident omnes. Quem sequi mini miseri homines, quem sequimini? An non videtis *Sathanam tanquam fulgur de celo cadentem*? Nonne iste est mons, in quem ascendit angelus & diabolus factus est? vel illud aduertite: quod post casum suum inuidia cruciante male sollicitus de supplantando homine, filius tamen montis ascensum nullatenus ausus est suadere ei, in quo nimirum pro inani ascensu tam immane præcipitiū cognosceretur expertus. Sed non defuit versuto hosti quid ageret. Similem ei montem alterum demonstrauit. *Eratis* (inquit) *sicut dii, scientes bonum, & malum.* Perniciosa etiam hæc ascensio, immo magis descensio est, de Ierusalē in Iericho. Pessimus mōs inflans scientia, in quem tamen vsque hodie videas tanta concupiscentia plurimos reperere filiorum Adam, ac si non nouerint quantum pater eorum in illius montis ascensu descenderit. Immo quā grauiter ceciderit, quātum tota deiecta sit & conquassata posteritas. Nondū sanata sunt

A vulnera quæ tibi in ascensu montis illius inflata sunt; licet adhuc in patre lateres: & nunc iterum in propria persona conaris ascendere. *Vt terror nouissimus peior priore*: Quenam miseris tam dira libido? *Filij hominum vsquequo graui corde, vt quid diligitis Vanitatem, & queritis mendaciam?* An ignoratis quoniam *Infirmi mundi eligit Deus vt confundat fortia*; & *Stultos mundi eligit Deus vt confundat sapientes*? Nō nos diuinæ cōminationis terror reuocat; perdituri sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobaturi? non patris exemplum, non denique sensus ipse noster, & duræ experientia necessitatis, cui summus addicti per insipientem scientiæ appetitum. Ecce vobis fratres montem demonstrauimus alium, non in quem ascendatis, sed quem fugiatis.

Matth. 12.

Psal. 4.

1. Cor. 1.

C *Idem diuus Bernardus sermone 4. Ascensionis.*

TRES montes Christus ascendit. Primum illum, in quo Dominus transfiguratus est. Ascendentes igitur in hunc montem, & reuelata facie gloriam Domini speculantes, haud dubium quin clamare habeatis & vos. *Trahite nos post te.* Cant. 1. Quid enim prodest scire quò sit eundum, si quidem qua debeatis ire non noueritis? Alterum proinde montem ascendas necesse est, in quo prædicantem audias Dominum, & scalam erigentem, octo distinctam scalaribus, cuius summitas cælum tangit. Iam si primum ascenderis, iugi meditatione supernæ gloriæ, istum nihilominus montem ascendere non graueris, vt in lege ei⁹ mediteris die ac nocte. Psal. 1. Sic enim audies & tu. Et quò vado scitis, propter primā

Mm 3 ascen-

ascensionem, & viam scitis, propter secundam: propterea in corde tuo pone viam veritatis inquire, ne forte sis de eorum numero, qui viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt. Magis autem sollicitus esto ascendere, non modo cogitatione cælestis glorie, sed & conuersatione, quæ celestem gloriam meretur. Tertium nihilominus motum lego, in quæ ascendit solus orare. Vides ergo quam bene sponsa dicit in Canticis, Cap. 2. *Ecce iste venit, saliens in montibus.* In primo transfiguratus est, vt scires quo tenderes. In secundo, verba vitæ locutus est, vt scires qua peruenires. Orauit in tertio, vt eundi, & perueniendi, bonâ obtinere studeas voluntatem, vt contabescas ad agenda quæ videris mala.

Orig. hom. 17. in Numer.

BAlaac Rex, Prophetam Balach ducere nititur super verticem montis Phogor, Deus homines cupit trahere super verticem montis Sina, diabolus autem aduerticem Phogor, qui interpretatur delectatio. In verticem autem delectationis, & libidinis imponit homines iste Balach. Amator est voluptatis potiusquam Dei, & idcirco imponit eos in summitatem & verticem voluptatis, vt excludat eos à Deo: excludens enim, & deuoratio interpretatur Balach. Delectationes autem iustorum, licet hic incipiant, cum finitis tentationibus Angeli accedunt & ministrant, sed perfectæ erunt in cælo.

Orig. homil. 1. expositio. 2. in Canti.

Osculetur me osculo oris sui. Oratio hæc est sponsæ æstuantis vero desiderio sponsi, &

A interno vulneris amore agitata, videns dilectum tardantem, impatiens moræ illius, quem tanto opere cupit aspicere, manus lenans clamat, postulans oscula oris sui. Quasi diceret, hætenus sponsaliorum suscepi arras, nempe legem, Prophetas, Angelos, qui sponsi pulchritudinem enarrant. Vnde iam ipsum postulo, qui me osculetur, & dicam & fateor. Meliora sunt vbera tua vino. Introduxit me Rex in celaria sua, exultabimus, & letabimur in te memores vberum tuorum super vinum. Gradique consideratione, non dixit: Frater, aut dilectus, aut sponsus, introduxit me in cellaria, sed Rex. Quia enim cellaria dictura erat, vt hoc nomine ostenderet regium cubiculum multis atque immensis opibus refertum. Hæc bona anima Christi, in portione inferiori recipit, cui congratulantes dicimus: Exultabimus, & letabimur in te, id est, obsecramus Domine, vt nos introducas in cubiculum, vt te transfiguratum conspiciamus, dum sumus in hac vita. Nardus vocatur sponsus, arbusculus licet aromaticus parvus tamen, immo interdum fasciculus myrrhæ, qui inter vbera commoratur. Post hæc autem balsamum eum vocitat fragrantissimum in vineis Engadi existens: dum viuunt iusti, pulchritudinem agnoscunt sponsi, & dicunt. Ecce tu pulcher es dilecte mi, at in monte supremo gloriæ clamant: Lectulus noster floridus. Vbi sponsa lectulum habet communem cum sposo, cuius diu iam cupit ijs amplexibus fruitur. Sed in tentationibus ipse venerat saliens in montibus, vt læua eius esset sub capite meo, ne corruat, sed in altero monte dextera illius ample-

xabitur me.

August.

August. in Psalm. 41.

AVGUSTINVS enarrans verba illa: In voce exultationis, & confessionis resonans epulantis, sic legit: soni festiuitatem celebrantis, & ait moris fuisse apud Iudeos, vt quando festa in domibus celebrabantur nuptiarum, aut ortus filiorum, vel natalitij dies, conuiuia quidem intus erant splendida intra domum, sed tamen vt aliquo pacto illud omnibus innotesceret, instrumenta musica extra domum sonabant, vt transeuntes sic coniectarent, quæ intus erant conuiuia, ludi, gaudia, &c. In domo Dei festiuitas sempiterna est, lætitia sine defectu, de illa perpetua festiuitate, in hac vita nescio quid canorum, & dulce auribus cordis insonat. Quare tristis est anima mea & quare conturbas me. Non vis vt te conturbem, dicit anima posita in seculo, & peregrina adhuc à domo Dei mei? Sed licet ingemiscas expectans adoptionem filiorum Dei, spera in Deo, salutare enim vultus tui Deus tuus. Itaque Domini ea prima Angeli ministrant, sed cum filius prodigus in domum patris fuerit ingressus, induitur vestimentis gloriæ suæ, vitulus qui ei occiditur saginatus. Festiuitas in monte agitur vbi Apostolus extra se positus dicit: Domine bonum est nos hic esse.

Innocent. III. sermone in Sabbatho post primam Dominic. Quadrag.

Psalm. 144. **Matth. 16.** **Q**uia fidelis est Dominus in promissis, ideo quod promissit adimpleuit. Promiserat enim Apostolis dicēs: Sunt quidam de hic stantibus qui non gustabunt mortem donec videant filium hominis venientem in Regno suo.

A id est in ea claritate in qua peractio iudicio apparebit in regno. Sed ecce promissum impleuit. *quia post sex dies assumpsit Iesus Petrum, & Iacobum, & Ioannem, & duxit illos in montem excelsum, seorsum, & transfiguratus est ante eos.* Quemadmodum qui ad explorandam promissam à Deo Chananeorum terram missi sunt, ex fructibus eius terre, insignis magnitudinis botrum, quem duo homines ligno impositum circumferrebant, & similes alios fructus adduxerunt, vt eo iudicio magnam eius fertilitatem Iudei agnoscerent, ita Dominus hanc celestis gloriæ portionem, quæ defulgentissimæ suæ humanitatis aspectu processit, discipulis hodie proposuit, vt hoc argumento qualis esset illius immensæ & increatæ pulchritudinis conspectus demonstraret. Quamuis multa & maxima de futura gloria mens humana concipiat, nunquam tamen minimam eius partem poterit attingere. Quocirca illud nobis in eius æstimatione eueniet, quod his euenire solet, qui picturam alicuius singularis artificis, manu incaptam, plene absolutam putant, & admirantur, ea nil perfectius esse putantes; pictor tamen artis suæ gnarus, intelligit quantum perfectio illa quam ignari homines mirantur, ab ea distet, quam post finem operis habitura sit pictura: ad hunc enim modum persuasum nobis esse debet, quicquid de illa felicitate & gloria cogitamus, aut dicimus longè minus quam pro eius dignitate esse. Vnde recte quidam cælum à celando dictum esse dixerunt, quoniam quæ in ipso opes atque delitiæ continentur, mortalium mentibus prorsus incognite sunt. Quid enim humana mens optare potest, quod ibi multis accessionibus augmentum non inueniat? Quæ enim sigillatim & per temporum

*Simile.
Nume. 13.*

Simile.

Cælum à celando dicitur.

Exod. 16.

momenta discimus: illic sola beatifica diuinę essentię visione plenissime intelligemus. Sex quidē diebus Manna filij Israel in deserto non sine labore edebant, quando illud passim fusi per agros colligebant: feria vero sexta cibos duplices, in presentem atq; sequentē dum prouidebant, ut in Sabbatho sine ullo labore, quęsito iam cibo, reficerentur. Hoc ipsum spiritualiter electis omnibus continget: sex enim huius vitę diebus comedunt Māna absconditū: at in Sabbatho illo ubi requies ęterna celebratur, ubi sancti omnes requiescunt à laboribus suis, ubi nō iam laborandi, sed quiescendi tempus est, ibi tunc nouis cibis sine labore fruuntur.

D. Tho. 3 par. quęst. 45 ar. 2.

Claritas illa quā Christus in transfiguratione assumpsit, fuit claritas glorię quantū ad essentia, non tamen quantū ad modū essendi. Claritas enim corporis gloriōsi deriuatur ab animę claritate, sicut August. dicit in Epist. ad Dioscorū. Et similiter claritas corporis Christi, in Transfiguratione deriuata est à diuinitate ipsius (ut Damascē. dicit) & à gloria animę eius. Quod enim à principio cōceptionis Christi, gloria animę nō redūderet ad corp⁹, ex quadā dispensatione, diuina factū est, ut in corpore passibili, nostrę redemptionis expleret mysteria. Non tamen per hoc adempta est Christo potestas deriuādi gloriā animę ad corpus. Et hoc quidem fecit quātum ad glorię claritatem in Transfiguratione. Alio tamen quam in corpore glorificato: nam ad corpus glorificatū, redundat claritas ab anima, sicut qualitas quędam permanens cor-

Apus afficiens, unde fulgere corporaliter, non est miraculosum, in corpore gloriōso. Sed ad corpus Christi in Transfiguratione, deriuata est claritas à Diuinitate, & anima eius, non per modum qualitatis immanētis, & afficientis ipsum corpus; sed magis per modū passionis transeuntis, sicut cum aer illuminatur à sole. Vnde ille fulgor tunc in corpore Christi apparens, miraculosus fuit: sicut & hoc ipsum quod ambulauit super undas maris. Vnde Dion. dicit in Epist. 4. ad Caium. Super hominem operabatur Christus, ea quę sunt hominis & hoc monstrat Virgo, super naturaliter concipiens, & aqua instabilis, materialium & terrenorum pedum sustinens grauitatem. Vnde nō est dicendum (sicut Hugo de Sanct. Viēt. dicit) quod Christus assumpsit quatuor dotes, claritatis, in Transfiguratione, agilitatis, ambulando super mare: subtilitatis egrediendo de clauso utero Virginis, & impassibilitatis in Cœna, quando dedit corpus suum ad edendum, sine hoc quod diuidetur quia dos nominat quamdam qualitatem immanentem corpori gloriōso, sed miraculosē habuit ea, quę pertinent ad dotes. Et est simile quātū ad animā de visione, qua Paulus vidit Deum in raptu.

Claritas corporis Christi fuit per modum transeuntis in Transfiguratione.

D. Chrysost. super Matthæum, hom. 17. to. 2.

NIL Apostolis, & maxime his tribus qui sub nube vna cum Domino fuerunt, beatius inuenitur. Verū si voluerimus nos quoque Christum, non ut illi tūc, in monte videbimus, sed multo certe fulgentiorem. Nam tunc discipulis parcens, tantum splendorem adaperuit, quātum illi percipere poterant: in extremo autē dic,

Dos nominat qualitatem manentem in corpore gloriōso.

simile.

Matt. 25.

die, in ipsa gloria atque maiestate Patris, non cum Mose & Elia solis, sed cum in numero Angelorum, Archangelorum, aliarumque potestatum exercitu, veniet: nulla nube caput eius contegente, verum etiam mirum immodum cælo compresso: & quemadmodum cum publice sententiam iudices prolaturi sunt, velamina statores contrahunt, ut ab omnibus videatur: sic in solio suo dicentem, vniuersi conspiciet, & vniuersum genus hominum iudicio aderit: quos ipse non per alium, sed per se ipsum alloquetur. Et alijs quidē dicit: *Venite benedicti Patris mei, esuri enim, & dedistis mihi manducare. Alijs, euge serue bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, super multa te constitui tuam. Contra vero alijs: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.* Alijs, male serue, ac deses. Et hos quidem bipartito scindēs, tradet tortoribus, hos vero manibus & pedibus vinctos in tenebras iubebit immitti exteriores. Ita post securim fornax succedit: & qui à sagena proiciuntur, ibi mirabiliter insident. Tunc quasi sol iusti, immo vero multo magis quam sol resplendebunt. Non enim id dictum est, quoniam tantus splendor eorum futurus est: verum quia nil sole fulgentius vi-

A demus, ab eo quod nobis notissimum est, futurum designare sanctorum splendorem voluit. Hac enim de causa & in monte sicut sol effulisse scribitur. Nam maiorem fuisse illam lucem quam sit hæc solaris, inde patet, quia discipuli cum ferre non possent, ceciderunt: sic igitur iusti solem fulgore superabunt, peccatores autem extrema supplicia patientur. Non erit tunc opus chiographis, non argumentis, non testibus, omnia enim hæc in ipso iudice sunt. Ipse testis, ipse argumentorum radix, ipse iudex: & omnia clara, omnia nuda sunt apud oculos eius: non diues, non pauper, non robustus, non imbecillis, non sapiens, non insipiens, non seruus, non liber aliquis ibi videbitur: sed his laruis contritis, operum solummodo erit scrutatio. Nā si quando de tyrannide, aut decede quispiam causam dicit, quicunque fuerit, siue Præfectus, siue Cōsul, siue quauis alia dignitatis excellens præstantia, nil penitus valet, sed condemnatus, ad pœnam arripitur: multo magis id tunc in omnibus pariter fieri videbitis. Quod ne fiat, deponamus obsecro sordidos peccatorum amictus, & arma lucis diligenter induamus, & gloria Dei amiciet nos.

TEXTVS.

Resplenduit facies eius sicut Sol, vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix. Et ecce apparuerunt eis Moyses, & Elias cum eo loquentes.

Hier. super Matt. c. 17. lib. 3

B I splendor faciei ostenditur, & candor describitur vestium, non substantia tolli-

D tur, sed gloria commutatur. Resplenduit facies eius sicut Sol. Certè transformatus est Dominus in eā gloriam, qua venturus est postea in regno suo. Transformatio splendorem addidit, faciem non subtra-

Mm 5 xit.

xit, esto corpus spirituale fuerit, num & vestimenta mutata sunt: quæ in tantum fuere candida (vt alius Euangelista dixerit) *Qualia fullo super terram non potest facere?* Quod autem fullo super terram potest facere corporale est & tactui subiaceret, & non spirituale, & aereum, quod illudat oculis, & tantum in phantasmate conspiciatur. Idem Hiero. Scribis & Phariseis tentatibus se, & de celo signa petentibus, dare noluit, sed prauam postulationem confutauit, responsione prudenti. Hic vero vt Apostolorum augeat fidem, dat signum de celo, Elia inde descendente, quod conscederat, & Moyse ab inferis resurgente: quod & Achaz per Esaiam precipitur, vt petat sibi signum de excelsis, aut de inferno. Nam quod dictum est: *Apparuit illis Moyses & Elias cum eo loquentes*, & in alio refertur Euangelio, nuntiasse ei que Ierosolymis passurus esset, lex ostenditur & Propheta, qui & passionem Domini, & resurrectionem, crebris vocibus nuntiarunt.

D. Chrys. Epist. 5. quæ est ad Theodorum Lapsum. to. 5.

Idem sic habet, concipe animo statum vite illius, quantum homini concipere datur, ex ijs enim, quæ audimus, ceu per ænigmata coniecturam quantulamcumque faciemus. Abiit, inquit, dolor & tristitia, & gemitus. Quid igitur ea vita beatius erit? Non est cur illic pauperie metuas & morbum. Nemo videbit contumeliosum, nec inique oppressum, nemo irascentem, exasperatum, aut invidentem, nemo ardentem absurda concupiscentia. Omnis enim affectus cum turba, quæ hic sedata est perimetur, omnia erunt pax, lætitia, gaudium, omnia serenitas, & tranquillitas, om-

A nia dies, splendor, & lux, lux non quæ nunc est, sed alia quæ hæc tantum excedit fulgore, quantum ealumene lychni, nec enim occultitur ibi, aut nocte, aut congressu nubium, necurit, neque inflamat corpora, nam nox non obumbrat, nec aderit vespera, nec frigora, nec æstus, nec alia huius generis immutatio. Non est illic senium, nec senectus mala, quæque obnoxia sunt corruptioni emedio tollentur. Omnia occupabit ubique incorruptibilis gloria, & quod omnium longe est maximum, continua fruuntur conuersatione cum Christo contemplare cælum: animaduerte permutatum fore habitum totius creaturæ, nihil enim huiusmodi, vt nunc est, manebit, sed multo pulchrius erit, & quantum plumbo aurum vibrans aera, tantum hac rerum presentium specie, futurus ille decore illustrior erit, vt Paulus ait: *Quoniam & ipsa creatura liberabitur a seruitute corruptionis*. Etenim nunc ceu corruptionis particeps, multa partitur, quæ ferre corpus contingit, tunc vero hæc vniuersa reijciet, nobisque exhibebit elegantem, & incorruptibilem habitudinem: incorruptibile nanciscetur anima corpus, quæ & ipsa in melius formabitur, unde putas tum simulas unde pugna. Iucundus nimirum concentus erit in hoc, quod omnes sancti perpetuo inter se consentient. Nullus illic calumniator timendus, nullæ demonum insidiæ, nullæ minæ. Et quemadmodum puellus regius, primum alitur cibo non admodum splendido, teretur minis pedagogy ne per indulgentiam lapsus, paterna se indignum reddat hereditatem: mox regiam nactus maiestatem, omnia hæc mutat, præsidet cum magna libertate: vestitus purpura diademateque ornatus,

Esai. 7.

Luce. 9.

Roma. 8.

Qualis beatitudo futura.

tus, & stipatus numeroſo ſatelli-
tio, abiectis ab anima rebus humi-
libus, ac ſubamaris, in quorū tūc
locū omnia magnifica, omnia iu-
cunda ſucceſſerunt, ſic tūc eue-
niet omnibus ſanctis. Contēple-
mur Dominum in monte tranſfor-
matum & ſplendentem, quanquā
nec ſiquidem vniuerſum nobis fu-
turi ſeculi ſplendorem exhibuit,
quia fuit quod tūc apparuit, attē-
peratio quādā pro captu noſtro,
neutiquam accurata rei demonſ-
tratio, quod à verbis Euangelistæ
manifeſtum fuit, cum ait; ſplen-
duit ſicut ſol. Cæterum incorru-
ptibilem corporum gloria, non
tantam lucem demittit, quantam
illud corruptibile corpus, neque
talem cuiuſmodi oculi mortales
capere ſufficiunt. Ad hanc quidē
viſionem oculi requirūtur incor-
ruptibiles, & immortales. Verum
in monte tūc aperuit tantum lu-
cis quantum ferre citra læſionem
oculi potuerunt. Euola nunc in
cælos animo, in illud intende
theatrum, conuentus eſt illic eo-
rum quæ exuperant omne pre-
tium, auri, lapidum pretioſorum,
radiorum ſolis & omnis viſibi-
lis formæ. De rege ipſo nihil ſa-
tis idoneum dici poteſt, adeo
ſermonem & mentem excedit
eius pulchritudo, formoſitas, ſplē-
dor, gloria, maietas, magnifi-
centia. Si Petrus qui vidit obſcu-
ram quandam imaginem futuro-
rum, omnia continuo reiecit ab
animo, propter voluptatem in-
dictam animæ à tali aspectu, quid
dicemus quando rerum veritas
aderit, quando regijs cubiculis
adapertis contueri licebit ipſum
regem non per ænigmata, ſed fa-
cie ad faciem, non amplius
per fidem, ſed per ſpe-
ciem?

A *Inno. III. ſerm. in Sabbatho
poſt primā Domi. Quad.*

Vestimenta Chriſti ſunt vni-
uerſi fideles, de quibus ad ip-
ſum dicitur per Prophetam: *His
omnibus velut veſtimento veſtieris.* Et
ad quos dicit Apoſto. *Quotquot in
Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum indui-
ſtis.* Et ideo non ſolū facies Chri-
ſti reſplenduit ſicut Sol, ſed etiā
veſtimenta eius facta ſunt alba ſi-
cut nix. Quemadmodum inquit
Apoſtolus, *Saluatorem expectamus Do-
minum Ieſum Chriſtum, qui reformabit
corpus humilitatis noſtræ, configuratū
corpori claritatis ſuæ.* Et ecce apparue-
runt ei Moyses & Elias. Quia mi-
rum erat & mirabile quod monſ-
trabat, vt firmus crederetur, vo-
luit illud multiplici teſtimonio
comprobare de cælo, ſcilicet, &
de terra: de paradifo, & de infer-
no: à Deo & homine: à viuīs &
mortuis: per præteritos & præ-
ſentes: per legem & Prophetas.
Quoniam apparuerunt eis Moyses &
Elias cum ipſo loquentes. Diſcipuli
autem in monte fuerunt teſtes ve-
ritatis in terra, Moyses de infer-
no, quia nondum Chriſtus eduxe-
rat vinctos ſuos de lacu, in quo non e-
rat aqua. Elias de paradifo, in quo
cum Enoch uſque ad tribulatio-
nem vltimam futuram per Anti-
chriſtum creditur permanſurus.

D *Gregor. Naz. iāzenus Ora-
tio. 49. de fide.*

Vt ſol cum in nube tegitur
claritas eius cōprimitur, nō
cæcatur, & lumen illud, quod to-
to orbe diſfuſo, claro ſplendore
cuncta perfundit, paruo admodū
obſtaculo nubis includitur, non
aufertur: ſic & homo ille, quē Dei
filius induit, deitatem in illo non
intercepit, ſed abſcondit. Deniq;
cum

Eſai. 49.

Roma. 6.

Phil. 3.

Multis ſignis
in Transfigu-
ratione decla-
rauit myſte-
riū Chriſtus.

Zach. 9. 2.

cum se in monte paululum extra ipsum hominem extulisset, fulgore luminis eius pene obcæcati Apostoli sunt, & infra vñ claritas solis, non vsq; ad nostros emicat visus, sed sibi salua est, quia quod nō videtur, infirmitatis est nostræ, quorū oculos nubium tegit obscuritas, ita & maiestas illa diuina, quæ vt dixi, corpus induerat, probat se non suo detrimento proprio latuisse fulgore, sed carnis (vt dixi) beneficio, cuius causa fili⁹ Dei filium hominis esse sustinuit.

D. Aug. Orat. de quinq; heresibus. c. 7. quid in hoc diuino senatu tractabatur, & alia huiusmodi.

ET apparuerunt Moyses & Elias cum eo loquētes. Nec sola Christi gloria discipulorum oculos oblectauit, sed etiā Eliæ atq; Moyse, qui simul cum Domino visi sunt in maiestate. Hoc est mirabili gloria & claritate perfusi. Sicut enim nō licebat sacco indutū, ante Regis Assueri conspectum aliquem apparere: ita non decuit ante faciem regis æterni, seruos eius nisi splendido atq; fulgenti habitu cōspici, cum eo loquētes. Dicebat excessum eius quem completurus erat in Ierusalem, vt dicitur Lucæ 9. quid igitur? hæccine sunt sublimia obsecro illa & lata colloquia, quæ huic tanta solennitati conueniebant? hæc sermonis materia, inter tot gaudia miscenda erat? hæc plane: Non enim hæc iudicio Petri, qui terrena sapit, sed iudicio Christi, qui terrena cōtemnit, examinanda sunt. In cuius conspectu nil dignius aut sublimius, quam propter Dei gloriā acerbissima supplicia, atq; dedecora perpeti. Ex quo plane intelligimus, materiam ser-

A monis nil ab huius festi dignitate abhorruisse. Quid queso iucundius captiuo, quā de redemptione sua, quid gratius exuli, quā de reditu in patriā agere? Cum ergo & Moyses & Elias cælesti patriā tam diu exularent, quam tantopere desiderabant: quæ illis loquēdi materia dulcior aut iucundior, quam de morte summi illius sacerdotis disferere, per quem exulibus reditus in patriā concedebatur? **D**omino vero Saluatori quæ materia loquēdi gratior, quam de salute & redemptione mundi tractare? cuius tam magno desiderio tenebatur, vt diceret: Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor vsquedum perficiatur?

D. Hier. Episto. ad Damas.

HÆC enim miseranda erat calamitas, quam Esaias flebat. Et in medio populi polluta labia habentis ego habito. Vnde Dauid aiebat: Non sedi cū concilio Vanitatis, & cū iniqua gerentibus non introibo, odium Ecclesiam malignantium, & cū impijs non sedabo. Ad hoc autem sequitur: Lauabo inter innocentes manus meas, & circumdabo altare tuū Domine. Vita enim semper lauatur, & purior redditur, dum vitā sanctorū, quibus conuiuiumus, cōsideramus. Et vt olim, quando populus furēs lapidare voluit Moysen, & Aaron, fugerūt in tabernaculū Domini. Quare visa, in bonū inimicorum consilio Moyse, Aaron cum thuribulo aureo in medio incēdij positus est, vt indignationem Domini moderaretur, & qui ante lapides timuerat, iam non timet incēdiū, quia gloria Domini apparuit, ita Dominus, gloriā corporis sui tribus Apostolis ostendit, vt intrepidi inter hostes, Domini honorem, & proximorum respicerent utilitatem.

TEXTVS.

Simile.

Lucæ 12.

Numer.

TEXTVS.

Respondens autem Petrus dixit ad Iesum: Domine bonum est hic nos esse, si vis faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, & Eliae unum.

D. Chrysost. super Matth. homil. 57. tom. 1.

QUONIAM audiuit Petrus iturum ad Ierosolymam ut pateretur, propitius quidem esto tibi, semel increpatus, non amplius hoc audet dicere: sed quoniam adhuc pauore tenebatur, idem alijs verbis occultius suggerit. Nam cum montem & solitudinem viderit, tutum se a loco putauit fore. Quare volebat ibi se perpetuo manere, quo circa & tabernaculorum recordatus est. Cogitabat enim, si non ascenderet in Ierosolymam, non moriturum Christum, quia ibi audiuit scribas eum aggressuros. Hæc cum dicere non auderet aperte, occultius adstruit, dicens. *Bonum est nos hic esse*, ubi Moyses & Elias quoque adsunt. Elias qui de caelo fecit ignem descendere. Moyses qui ingressus in caliginem cum Deo collocutus est. Præterea nullus sciet hic nos esse. Vides quanto Christi ardore incendebatur? Non enim querere debes quam prudenter hortabatur, sed quam feruens charitate Christi quoque inflamatus esset. Nam quod non pro se tantum, quantum pro Christo timeret, quando mortem & insidias Christus prædicabat: ipsum audias dicentem. *Animam meam pro te ponam. & si oportuerit me tecum mori, non te negabo.* Vnde factum est ut in medio periculo constitutus, tanti ingenti ceterua circumfusus non modo non fugerit, verum etiam

A gladio arrepto, sacerdotis ferui aurem absciderit. Non itaque pro se sed pro magistro expauescebat. Deinde quoniam bonum est nos hic esse enunciauit timens ne iterum increparetur, emendauit se ipsum dicens, *Si vis, faciamus hic tria tabernacula.*

Hiero. in Matt. c. 17. lib. 3.

QUAD montana conscendens, non vult ad terrena descendere, sed semper in sublimibus perseuerare. *Si vis faciamus.* Erras Petre, sicut & alius Euangelista testatur. *Nescius quid dicas.* Noli tria tabernacula, querere cum vnum sit tabernaculum Euangelij, in quo lex & Propheta recapitulata sunt. si autem quæris tria tabernacula, non quaquam feruos cum domino conseras: sed fac tria tabernacula, imo vnum, Patri & Filio, & Spiritui sancto, ut quorum est vna diuinitas, vnum sit & in pectore tuo tabernaculum.

Andra. Episco. Creta. in Orat. de Transfiguratione Domini nostri.

EA apparitione luminis, & diuina contemplatione supernaturam, lætatus & delinitus Petrus, & Deo totus afflatus, cum motum animi verbis explicare non posset, & rursus silentio diffuere gratiam non pateretur, non stultitiæ, nec stoliditatis verba loquitur, sed ea verba effatur quæ sunt genita & producta ab illo ineffabili mysterio, & illa plane diuina operatione. Nesciens autem quid diceret, a sancto Spiritu possessus, præ

Ioan. 18.

Luc. 9.

4. Reg. 1.
Exod. 19.

Matth. 26.

præ gaudio est elocutus. *Dominus hoc est nos hic esse*, ut à turbulenta hominum vexatione liberati, & anima & sensu per separationem à turbis purgati, inexplicabili tuæ Diuinitatis apparitione hinc fruamur sine intermissione. O Domine. Eo autem quid nam fuerit melius? Quid verò ijs qui sapiūt desiderabilius, atque admirabilius? Quam ob rem, si velis Domine: *Faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, & Eliae unum.* Est enim honestum, ut & litera legis, quæ occidit, quæ per Moysen significatur, & viva lex naturæ, quæ ostendit viuis Propheta, hic apud te habitat, Verbum, qui homo factus es, & habitasti inter homines. Qui vere es requies, qui vitæ & mortis Dominus, cui omnes Sancti viuunt, quauis à membris humanā concutionem componētibus segregati, naturalem mortē passi sint, qui es Rex vniuersorū, & qui omnia cōrines, & es auctor omniū ut diffusa tua, ad quam mūdī nō potest luce carere, ipsi quoque illustrati, te qui in eis habitas & in ambulas. Verbū mūdo faciās manifestum, propriam quidē suā vitā deponētes, solā autē tuā, quæ tuo Spiritu & igne diuino cōstat. Euāgelicā admittētes gratiā, quæ est excelsa & immaterialis, quæ nunquā desinit, nec consenescit: aut interit, sed semper feruore spiritus, ad id quod est maius & diuinius procedit, & extollitur per gratiæ infinitatem.

Ansel. in enarratio. Euang.

I Deo non obliuiscimur terrenorum, quia non amamus cælestia. Nam ut Anselmus ait, quo amplius quisque vitæ cælestis dulcedinem degustat, eo amplius fastidit omnia quæ placebāt in infi-

mis. Merito Petrus visa Domini maiestate repente cūctorum quæ nouerat terrenorū obliuiscitur, & solis his quæ videbat cupit adhærere, ibiq; cum Iesu optat habitare. Cū Elias Propheta Dei gloriā & maiestatem coram se prætereuntem vidit, palio suo oculos textit: nam mox ut quis Dei fruitur delicijs, omnibus terrenis oculos claudit; idē Propheta dicebat. *Quid mihi est in calo, & à te quid volui super terram?* Tu vero Petre vbi nam eris? vbi nam erunt Iacobus & Ioannes socij & comites tui? Quod si inquis quod eritis cū Christo: quæro nunc vbi erit frater tuus Andreas? cur eius non recordaris? Quantū malum inuehat prospera fortuna aduertite. D. Andreas adduxit Petrū in verā Dei cognitionē, ut D. Ioannes in suo scribit Euangelio: *Et Andreas introduxit Petrū in Palatium, eumq; coram rege statuit:* nunc vero cum se Petrus regi acceptum vidit, & in dignitate ac honore constitutū, iam penitus obliuiscitur eius, qui eum in tantā euexit amplitudinem, & gratiam regis. Quotidianū est certe hoc malū. Ioseph quidē pincernæ Pharaonis dixit, *Memento mei dum bene tibi fuerit.* Nam probe norat Ioseph secundā & prosperā fortunā homines in obliuionē aliorum inducere: ac proinde dixit ut tempore prospero eius memoriā cordi infixam haberet. Ideo etiā Dominus in Deute cum promitteret vrbes, quas Israel non ædificauit, dixit. *Cave tibi ne obliuiscaris Domini Dei tui.* Sūme debet in hoc laborare seruus Dei, ut cū dirior fuerit, tūc plus Dei sui qui omnia contulit recordetur. Olīm quidē Daniel, præpositus à rege Nabuchodonosor, recordatus est sociorum, ut etiam ipsi essent principes super prouincias.

5 Reg. 19.

psalm. 72.

Prospera fortuna quantū malum inferat.

Ioann. 10.

Petrus obliuiscitur cū Andream in transfiguratione. Genes. 40.

Deut. 6.

Danic. 2.

Chry.

Chrysost. hom. 25. in Epist. 1. ad Corinth.

Proprium bonum commune bono non est preferendum.

Similitudines optime.

Nesciebat Petrus, quid diceret, quia præponebat bonum proprium bono communi, cum vni quisque proximo suo placere debeat ad ædificationem, & non sibi. Nondum intellexerat Petrus, quod ad bonum peculiare peruenire non potest homo, nisi bonum fecerit commune. Gubernator nauis tunc incolumis euadit, cum bono omnium nauigantium attendit. Miles dum vitam commilitonis defendit, tuetur & suam, & agricola dum seminat, & omnibus producit, & sibi. Bono communi, non soli proprio intenti debent esse homines.

Chrysost. hom. 25. in Epist. ad Cor. 10. 4. 2. Cor. 10.

Christiana religionis regula.

Exponens illa verba Pauli ex cap. 11. Sicut ego per omnia omnibus placeo non quaerens utilitatem meam, sed multorum, ut salui fiant. Imitatores mei stote, sicut & ego Christi ait. Hæc perfectæ Christianæ religionis regula est, hic certissimus terminus hoc supremum cacumem, quærere quæ communem omnium comprehendat utilitatem. Nihil enim adeo potest nos Christi imitatores efficere, ut erga proximum cura sit, & licet ieiunando, humi dormiendo, corpus maceraueris, nullam autem proximi curam habueris, nihil egregium feceris. Nullum valde magnum potest esse officium, quando nullum in proximos lucrum conferatur, quod ostendit, qui totum reddidit talentum, & supplicio affectus est, quoniam id non auxit. Tu igitur mi frater. Quamuis fame conficiaris, quamuis cinere comedas, quamuis lachrymis

Amadeas, & nihil cuique proficias, nihil magnum facis. Etenim antiquitus magnis & generosis illis visis hæc maxime cura erat, & nullus eorum suam respiciebat utilitatem, sed proximi. Moyses multa, & magna operatus est miracula, sed nullum tam magnum eum fecit, quam beata illa vox, quam ad Deum habuit. *Aut dimitte iis hanc noxam, aut dele me de libro tuo:* huiusmodi erat Dauid. Idcirco dicebat: *Ego sum, qui peccaui, ego inique egi, isti qui oues sunt quid fecerunt? fiat manus tua super me, & super domum patris mei.* Eodem modo Abraham non suam, sed multorum quaesivit utilitatem, &c. Qui autem sibi tantum consulunt, considerant quantum acceperint detrimentum. Lothicum audiuit. *Si tu dexteram eligens ego ad sinistram pergam,* optio

Exo. 32.

Bat: *Ego sum, qui peccaui, ego inique egi, isti qui oues sunt quid fecerunt? fiat manus tua super me, & super domum patris mei.* Eodem modo Abraham non suam, sed multorum quaesivit utilitatem, &c. Qui autem sibi tantum consulunt, considerant quantum acceperint detrimentum. Lothicum audiuit. *Si tu dexteram*

2. Reg. 24.

Seligens ego ad sinistram pergam, optio ne accepta suam quæ fuit utilitatem, quam non modo non inuenit, sed ipsa quoque regio non est intentæ, quæ autem Abraham contrigit incolumis seruata est. Ad hæc Ionas non alijs, sed sibi ipsi prospiciens pene periclitatus est, iactatus, & obrutus fluctibus, sed enim multitudinis salutem inuigilans, suam inuenit. Ita & Iacob in ouibus proprium non quaerens lucrum, plurimum lucratus est. Ioseph autem fratrum studens utilitati suam est consecutus qui misus à patre non dixit: Quid? Non audistis, quod promissionibus, & somnijs discerpere me aggrediebantur? Quid non contra me molientur, cum in eorum ero potestate? Nihil huiusmodi causatus est, nec cogitauit quidem. Sed rebus omnibus fratrum salutem præposuit: idcirco omnia postmodum bona adeptus est. Moyses in regia domo educatus, omnibus abiectis, cum Hebræis malorum particeps esse non recusauit. Quamobrem

Qui sibi soli consulunt, magnum detrimentum accipiunt. Gen. 13.

Exod. 3.

Hebr. 11.

non

Piger incurra
fratrum, salu
te eterna ca
rebit.

non solum ipse non seruiuit, sed & illos a seruitute liberauit. Magna quidem hæc, & angelica digna uita. Paulus non solum uoluit ex aliorum calamitatibus participare, sed maximas ipse subiit, ut ceteri bene haberent. Itaque si piger in fratris curas fueris, intellige nulla prorsus ratione te salutem consecuturum. Considera, si quando domum aliquam exuri contingat, nulli se propter id periculo vicini exponant: quãtã uicturam facient. Etenim ignis eos quoque comprehendet, & omnes eorum comburet facultates. Itaque cum proximi utilitatem non perspexerunt, suam perdidērunt. Siquidem Deus cum omnes inuicem colligare uolet, talem rebus utilitatem imposuit, ut in proximi utilitate alterius etiam colligata sit, & uniuersus mundus hoc pacto constitutus est. Propterea si in mari rempestate exorta, gubernator omnia multorum salutem suam tantum quaereret, & seipsum, & ceteros quam primum obrueret. Et uniuscuiusque artis, si sua tantum quaeratur utilitas, numquam neque uita constaret, neque ars, quæ sui ipsius quaereret utilitatem. Propterea agricola non tantum frumentum seminat, quantum sibi satis est: nam iam pridem, & se, & alios perdidisset, sed quod multis sufficiat terre mandat. Et miles non ut suæ dumtaxat consulat salutem se periculis obijcit, sed ut ciuitates in securitate constituat. Et mercator non eas tantum merces transportat, quæ sibi ipsi satis sint, sed multis alijs. Quod si quis hoc in loco diceret, non alterius, sed suam unamquamque considerare utilitatem: & idcirco ita facere, ut pecunias sibi, & gloriam comparet, & ita dum suam quaerit, proximi quoque quaerere utilitatem.

A Hoc est quod iam diu audire uolebam, & huc directus est sermo, ut ostederemus, tunc quemquam sibi consulere, cum proximo consulit. Nam cum aliter proximi commodum non essent homines curaturi, nisi in hac constituti necessitate. Propterea ita Deus ea coniunxit, & non permittit, ut in propriam quis ueniat utilitatem, nisi per alienam transeat. Verum oportet, non hic, sed diuina uoluntate ad id adduci, nemo suum querens commodum, ut inueniat commodum.

Idem Chrysostomus hom. 7. in Epistola ad Timotheum.

Q VI fuerit in homines pius, multo magis in Deum erit. Qui in seruos & socios erit mansuetus, quanto magis in Dominum? Qui uero aspernatur conseruos: ad hoc sensum pertinet, ut ipsum quoque despiciat Dominum. Siquidem alios contemnendo, Deum ipsum contemnimus. Contempsit fratrem Cain, contempsit continuo & Deum. Quoniam uero modo? uide quam contumeliose responderit Deo. Num quid custos fratris mei sum? despexit & Deum. Idcirco dicit, Esau autem odio habui. Spreuerunt Ioseph fratres eius, spreuerunt Deum quoque Israelite quoque; Moysen aspernati sunt; atque ideo Deum spreuerunt. Vis ex aduerso etiam id inspiciamus? Abraham pepercit filio fratris Loth, obediuit, & Deo. Rursus Abel mansuetus erat in fratrem, pius item erat in Deum. Non ergo contemnamus nos inuicem, ne Deum contemnere discamus. Honoremus nos mutuo, ut discamus Deum honorare. Qui in homines temerarius est, in Deum quoque erit temerarius.

od multo magis
in Deum erit
pius, magis
pius est in
Deum.

in Deum erit
pius, magis
pius est in
Deum.

In homines
pius, magis
pius est in
Deum.

Genes. 4.

Cyrillus

Cyrillus Ierosolymitanus,
libro de spiritu & anima.
tom. 3.

Quanta pax ibi est, vbi nulli ve-
strum quicquam repugnat,
vel ab alio, vel à se ipso, sed ipse
Dominus regit vos, & nihil vo-
bis decrevit. *Ipse disposuit vobis Reg-
num, ut edatis, & bibatis super men-
sam suam in Regno suo. Gustate er-
gò, & videte, quoniam suavis est
Dominus, suavis est ad gustandum.*
Tante suauitatis magnitudinem,
vos qui experti estis, nobis qui nū-
quam tale quid gustauimus, inti-
mare non potestis. Tanquam si
quis mellis dulcedinem, ei qui
nunquam dulce gustauerit, ver-
bis indicare velit. Excita nunc
anima mea, & erige totum inte-
llectum, & cogita quantum po-
tes, quale, & quantum sit Dei bo-
num. Si enim singula bona dele-
ctabilia sunt, cogita intente, quā
delectabile sit illud bonum, quod
continet iucunditatem omnium
bonorum, & non qualem in re-
bus creatis sumus experti, sed tan-
to differentem, quanto differt
creator à creatura. Si enim bona
est vita creata, quam bona est vi-
ta creatrix, si ita iucunda est sa-
lus facta, quam iucunda est salus,
quæ fecit omnem salutem. Si a-
mabilis est sapientia, in cognitio-
ne rerum creaturarum, quam a-
mabilis est sapientia, quæ omnia
creauit ex nihilo. Denique si mul-
tæ, & magnæ delectationes sunt
in rebus delectabilibus, qualis &
quanta delectatio est in illo, qui
fecit ipsa delectabilia. O qui hoc
bono fruetur, quid erit, &
quid illi non erit, certè quicquid
volet, erit & quicquid nolet non
erit! in cælo est quicquid amatis,
quicquid desideratis. Si delectat

Matth. 13.

A pulchritudo: *Fulgebunt iusti, sicut sol,*
si velocitas, aut fortitudo, aut li-
bertas corporis, cui nihil obfiste-
re possit: *Erunt similes Angelis Dei,*
quia *seminatur corpus animale, & sur-
get corpus spirituale,* potestate vtiq;
non natura. Si delectat longa, &
salubris vita, ibi est sanæ æterni-
tas, & æterna sanitas, quia in per-
petuum viuunt: *Et salus iustorum à Do-
mino.* Si satietas, *satiabuntur, cum ap-
paruerit gloria Dñi, si ebrietas. Inebria-
buntur ab ubertate domus Dei.* Si me-
lodiam, ibi Angeli sine fine concin-
nunt Deo. Si quælibet munda vo-
luptas: *Torrente voluptatis, deitatis suæ*
potabit eos Dominus. Si sapientia, *om-
nes erunt docibiles Dei.* Si concordia,
eibus illis erat vna voluntas Dei.
Si potestas, introibunt in potèti-
as Domini, & omnipotentes erunt
suæ voluntatis, vt Deus suæ. Nam
sicut poterit Deus, quod volet per
se ipsum, ita poterunt illi, quod vo-
let per illū. Si honor & diuitiæ, *Deus*
seruos suos bonos, & fideles super multa
*cōstituet, hæredes quidē Dei, cohæredes au-
tē Christi.* Si vera securitas, certè, ita
erunt certi, nusquā istud bonū sibi
defuturū, sicut certi erūt, nec se sua
spōte ilud amisuros, nec dilectore
Deū, illud dilectorib⁹ suis inuitis
ablaturū. Præterea in illa perfecta
charitate innumerabiliū beatorū
Angelorū, & hominū, vbi nullus
minus diligit aliū, quā se ipsum,
erit gaudiū innumerabile. Si er-
gò cor hominis de tātō suo bono
vix capiet gaudiū suū, quomodo
capax erit tot, & tantorū gaudiorū,
in illa perfecta felicitate? Vbi
sicut vnusquisq; plus amabit sine
comparatione Deum, quam se ip-
sum, & omnes alios secum, ita ma-
gis gaudebit absque æstimatione
de Dei felicitate, quā de sua, & om-
niū aliorū secum. Sic Deū diliget
toto corde, tota mēte, tota anima
vt totū cor nō sufficiat plenitudi-
ni gau-

1. Corin. 13.

Psal. 16.

Psal. 35.

Ioan. 6.

Matth. 25.

Rom. 8.

Nn ni gau-

ni gaudij, tantum est gaudium. In illa æterna beatitudine, & perfecta. Deo tripliciter fruemur, videntes eum in omnibus creaturis, & habentes eum in nobis ipsis, & quod his omnibus ineffabiliter iucundius erit, atq; beatius, ipsam quoque cognoscentes in se metipsa Trinitatem, & contemplantes. In hoc enim est vita æterna, & perfecta, vt videamus Deum sicuti est in se ipso. *Pax Dei est in illa beatitudine, quæ exuperat omnem sensum, & intellectum, & quâto magis omnem sermonem nostrum.* Quod ergo nulli donatum est experiri, nullus conetur effari. *Mensuram, ait Dominus, bonam dabit in sinus vestros, confertam in interiore homine, coagitatam in exteriori, super effluentem in Deo ipso, ibi cumulus felicitatis est, ibi supereminens gloria, ibi supereffluens beatitudo.* Loquens de dotibus corporum gloriosorum in beatitudine ait: *Habebit terra nostra immortalitatem, ne timeat denuo se in puluerem redigendam, resurgens enim corpus nostrum, iam non moritur, habet etiam impassibilitatem, ne miserijs subdatur. Tanta etiam erit in eo agilitas, vt possint beati, si velint, absque vlla mora, & difficultate ipsam quoque cogitationum nostrarum sequi ad omnia velocitatem. Deest adhuc pulchritudo. Hanc perfectissimam habituri: Saluatorem enim expectamus, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, exhibens, quod promissit: Quoniam fulgebunt iusti, sicut Sol in Regno Patris eorum, & sic replebitur maiestate Domini omnis terra nostra. Deus erit finis desideriorum nostrorum, quem sine fine videbimus, sine fastidio amabimus, sine fatigatione laudabimus.*

Deo tripliciter fruemur.

Vita æterna in quo consistat.

Lucæ. 6.

Philip. 3.

Matth. 13.

Psal. 71.

A *Gregorius lib. Moral. cap. 40. & 41. Explicans verba illa Iob. capit. 3. Tabernaculum impiorum non subsistet.*

Sic ait

Q Vid hoc loco tabernaculi nomine, nisi ædificatio terrene felicitatis exprimeretur, per quâ super se reprobi cassura multiplicat, vt se à præsentis vitæ necessitatibus, quasi ab æstu, & imbribus defendant? Honoribus nâq; excrescere ambiunt, ne despecti videantur, conténunt curare quod sequitur, & tota intentione satagunt, ne quid in præsentibus desit. Vbi ergo mētis habitationē cōstruūt, ibi proculdubio tabernacula fixerunt. Aduersa impatienter perferunt, remisse in prosperis latantur. Sola quæ adsunt cogitat, nec ad affectū cælestis patriæ vlla recordatione respirat. Gaudet sibi suppetere bona quæ cupiūt, atq; vbi carne requiescat, ibi & mentē extinguendo sepeliūt. At cōtra Iusti, nec oblata bona, hic pro magno suscipiūt, nec illata malè valde pertimescunt, sed cū bonis præsentibus vtūtur, mala futura metūt, & cum de malis præsentibus gemūt, bonorū sequentiū amore consolantur, sicq; tēporali refouetur subsidio, sicut viator instabulo vtitur lecto, pausat & recedere festinat, quiescit corpore, sed ad aliud tēdit mēte. Nōnunquā vero, & aduersa perpeti appetunt, in transitorijs prosperari refugiūt, ne delectatione itineris à patriæ peruectione sequestrētur, ne gressū cordis in via peregrinationis figant. Et quandoque ad conspectum cælestis patriæ sine mora perueniant? Gaudet despicere, nec dolent se necessitatibus affligi. Qui ergo cōtra præsentia, se ad-

B

C

D

Math. 17.

se aduersa, non muniunt, quasi cōtra æstus, & pluuias habere tabernaculum nolunt. Vnde & Petrus iure reprehenditur, quia necdum mentis perfectione roboratus, veritatis claritate cognita, in terra figere tabernaculum conatur. Iusti itaque hic se construere negligunt, vbi peregrinos se & hospites noluērunt. Quia enim in proprijs gaudere desiderant, esse in alieno felices recusant. Iusti autem quanto longius ab æternæ patriæ hereditate diuisi sunt, tanto in terra altius fundamenta cogitationis figunt. Hinc est quod iusti non in hac vita, sed in futura cogitationes habent. Vnde Paulus dicit, quod Abraham in casulis habitabat, quia habentem fundamenta, ciuitatem quam supernus artifex construxit expectabat. Bene ergo dicitur, tabernaculum impiorum non subsistet, quia vitæ fugientis amatores, dum studiōse se in præsentibus contruunt, repente ad æternam penam rapiuntur. Sicut quibz dicebat. *Anima habes multa bona posita in annos plurimos requiesce, comede, bibe, epulare.* Sed quia eius tabernaculum in veritatis fundamento non subsistit, illico audiuit. *Stulte hac nocte animam tuam reperent a te, quæ autem parasti cuius erunt?*

Luce. 12. c.

Innocentius 3. in hom. huius

Euangelij.

SI Petrus videns glorificatam humanitatem, tanto afficitur gaudio, vt nunquā velit ab eius intuitu separari: quid de illis putandū est, qui diuinitatē glorificantē aspiciunt, quanto cum gaudio illi desiderant in hære? Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ preparauit Deus diligentibus se. Quenadmodū qui in profundissimo aliquo fomino velut ebri-

1. Cor. 2.

Simile.

Atiacet, nil audit, nil videt, & si ab aliquo importunis vocibus excitetur, grauitè indignatur, nec animū aduertit ad ea, quæ illi dicuntur, ne ab illa soporis voluptate abducatur: ita planè Petrus adeo huius admirandæ voluptatis sopore cōpressus erat, vt nil aliud nisi ea frui, seq; totū illi tradere desideraret. Quid diceret Petrus, similia millia, & decies centena millia beatorū mētiū ante Dei thronū assistētia cerneret? Equidē in hoc monte nihil aliud quā de passione Domini, de cruce, de clauis, flagellis, & opprobrijs, sermonem haberi audiuit: Loquebantur enim vates sancti excessum Domini, quem completurus erat in Ierusalem. Quid ergo sentiret Petrus, si faustissimas illas voces audiuiſſet, quas Euangelista Ioannes in Apocalypsi se audiuisse testatur? *Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarū actio, honor, virtus, & fortitudo Deo nostro, &c.* Et quidē hæc ipsa Dñi Saluatoris factē in terreno mōte vidit, quæ splenas & tribulos proferebat: necdū enim Petrus? *Montē illū pingue & conculcatū in quo beneplacitū est Deo habitare, viderat, nec caelestes illas sedes & magnifica palatia. Nondū flumen illud splendidum, tanquā crystallum, non vitæ arborē iuxta ripas eius plantatam, & salutarem fructum singulis mētibz asferentem: non ciuitatem illam quæ tota aurum mundum est, simile vitro mundo mō deniq; duodecim illas portas ex singulis margaritis factas aspexerat.*

In mōte Thabor de Christi passione Prophete agebant, & Petrus propriā quietem quærebant.

Luce. 9.

Apoc. 7.

Psal. 67.

Apoc. 22.

Apoc. 21.

Sanctus Thomas quest. 45. artic. 3. in respon.

ad tertium.

Sicut Chrysostomus dicit ho. 37 in Matt. Moyses, & Elias,

Na 2 in me-

in medium adducuntur propter multas rationes. Prima est hæc: quia enim turpè dicebant Christum esse Eliam, vel Ieremiam, aut vnū ex Prophetis, capita Prophetarum secum ducit, vt saltem hinc appareat differentia seruorum, & domini. Secunda ratio est, quia Moyses legem dedit, Elias pro gloria Domini æmulator fuit. Vnde per hoc quod simul cum Christo apparent, excluditur calumnia Iudæorum accusantium Christum tanquam transgressorem legis, & blasphemum, Dei sibi gloriam vsurpātem. Tertia ratio est, vt ostendat se habere potestatem mortis, & vitæ, & esse iudicē mortuorum, & viuorum, per hoc, quod Moysen iam mortuum, & Eliam adhuc viuētem, secum ducit. Quarta ratio est, quia sicut Lucas dicit, loquebantur cum eo de excessu, quem cōpleturus erat in Ierusalem, id est de passione, & morte sua. Et ideò, vt super hoc Discipulorū animos confirmaret, inducit eos in medium, qui se morti exposuerunt pro Deo. Nā Moyses cū periculo mortis se obtulit Pharaoni: Elias vero regi Achab. Quinta ratio est: quia volebat vt Discipuli sui æmularentur Moysi mansuetudinem, & zelū Eliæ. Sextam rationem addit Hilari, vt ostēderet scilicet se per legem, quā dedit Moyses, & per Prophetas, inter quos fuit Elias præcipuus, esse prædicantium mundo vniuerso.

Cyrrill. Archiepisc. Alexan-

A dri. de Transfiguratione Christi.

ET Ecce apparuerunt illis Moyses, & Elias, cū eo loquētes, de excessu & Domini passione, gratias agentes, quod iam pati vellet, cōgratulantēs sibi, veras esse prophetias à se dictas, sed de excessu mirabantur, nunquā enim Prophete passionis atrocitatem viderant, ideò de excessu loquebantur. Locuti sūt autem Moyses, & Elias cū Christo, vt intelligerēt Discipuli, Christum non esse contrarium legi & Prophetis, quod Pharisei illi obieciēbāt. Vt ostenderetur Dominus viuorum & mortuorum. Elias viuebat, Moyses mortuus fuerat. Apparebat autem anima Moyses, non in suo, sed in alio per miraculum assumpto corpore. Apparuerunt Moyses & Elias, vt intelligerent Apostoli, Christum non esse Eliam, sed illius Dominum, vt cōsensus appareret legislatoris, & legis zelatoris Eliæ. Vt appareret Christum non solum Euangelij, sed & legis scriptæ Dominum esse. Vt Virgo virginem contemplaretur, Elias Ioannem. Occoramus Moyses, Christi vicarium Petrum. Vt princeps veteris testamenti conuenire videantur cum Principibus noui testamenti. Vt Patres veteris testamenti, viderent Christum incarnatū & Apostoli melius agnoscerēt Christi diuinitatem, & vt in ore duorū vel trium staret omne verbum, Christum esse Deum.

Anima Moyses non in suo corpore, sed in alio apparuit.

TEXTVS.

Ecce vox de nube, dicens. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacuit, ipsum audite.

D. Hierony.

D. Hieron. super 17 cap.

Matth. lib. 3.

QUIA Imprudenter rogauerat Petrus, propterea responsionem Domini non meretur. Sed

Pater responder pro Filio, ut verbum Domini compleretur. Ego testimonium non dico pro me, sed Pater dicit testimonium, &c.

Ioann. 5.

Leo Papa, hom. de transfiguratione Domini.

Nonne euidenter auditum est. *Hic est Filius meus?* Cui ex me, & mecum esse sine tempore est. Quia nec genitor genito prior, nec genitor est genitore posterior. *Hic est filius dilectus*, quem a me non separat deitas, non diuidit potestas non discernit aeternitas. *Hic est filius meus*, non adoptiuus, sed proprius, non aliunde creatus, sed ex me genitus: nec de alia natura, mihi factus comparabilis, sed de mea essentia mihi natus aequalis. *Hic est filius meus*, per quem omnia facta sunt, & sine quo factum est nihil: qui omnia quae facio similiter facit, & quicquid operor, inseparabiliter mecum atque indifferenter operatur. In Patre enim est Filius, & in Filio Pater: nec vnquam vnitas nostra diuiditur; & cum alius ego sum qui genui, alius ille quem genui, nec aliud tamen de illo vobis cogitare fas est, quam de me sentire possibile est. *Hic est Filius meus*, qui eam quam mecum habet aequalitatem, non rapina appetijt, nec usurpatione praesumpsit.

Ioann. 1.

Ioan. 5.

Phillip. 1.

Abulen. in 17. cap. Matth. quest. 73.

Annubes fuerit naturaliter facta.

Quaeritur de ista nube, quae obumbravit nunc Christum & Discipulos, an fuerit naturaliter

A facta, vel miraculose. Dicendum videtur quod super naturaliter facta est. Primo patet ex conditione eius: quia dicitur quod fuit nubes lucida, in quo significatur quod fuerit magnae lucis, & tamen naturaliter non sunt nubes tam lucidae & rutilantes. Secundo, quia omnia quae hic facta sunt, fuerunt ad ostensionem magnitudinis Christi. Si tamen naturalia essent, nullam magnitudinem in eo ostenderet: Ideo oportet esse supernaturaliter facta. Tercio quia si esset nubes naturalis, necesse erat quod descenderet de loco aliarum nubium, usque ad terram: nam iuxta terram fuit, cum operuit Christum & Discipulos, ut dicitur Luc. 9. Scilicet. *Intransibis illis in nubem*. Id est intra densitatem nubis: Nubes tamen naturaliter non descendunt: ideo non fuit naturalis nubes: nam & si fuisset naturaliter producta: supernaturaliter tamen nunc descenderet. Quarto patet. Quia ista nubes durauit valde pauco tempore; nam mox ut intrauerunt Christus & Discipuli in nubem. *Audita est vox de nube*: & statim soluta est nubes, cum Christus leuauerit Discipulos in terram cadentes. Si autem naturaliter facta esset, maiori tempore duraret, & non solueretur sic quasi ab intentione: ergo fuit miraculose producta nubes? Quinto patet hoc, ex modo loquendi Evangelistarum. Nam Mar. 9. dicitur. *Facta est nubes obumbrans eos*, & Luc. 9. dicitur. *Hic illo loquente facta est nubes*. Ergo non praexistebat, ita nubes, sed facta est: & tunc facta est, quando Petrus loquebatur Christo dicens: *Bonum est nos hic esse*. Ergo fuit miraculose facta: & ita tenendum est.

Nubes miraculose fuit facta.

*Idem Abulen. in capit. 17.
quest. 75.*

*Petrus taber-
naculum ma-
nufactum pe-
tebat.*

Q V A R E Nunc apparuit nubes? Dicunt aliqui quod hoc fuit, ad cōdescendendum petitioni Petri, licet meliori modo quā ille petierat. Nam ille petiuit tabernacula fieri manufacta. Christus autem dedit tabernaculū de nube. Sic dicit Hiero. Qui carnale ē frondibus, aut tentorijs, quæ rebant tabernaculum, nubis lucide operiuntur umbraculo. Sic enim dicit Theophi. Petro dicēte. *Faciāmus hic tria tabernacula.* Dñs tabernaculum non manufactum fabricat, & in eum ingreditur. Secundò (vt alij dicunt) fuit ad tollendum errorem Petri. Nam cū peteret tabernacula fieri, inuebat quod ad beatitudinem essent necessaria tabernacula manufacta. Hic Christus errorem aufert, dans nubem operientem, vt inuat quod gloria Dei operiet Sanctos, & nō tabernacula. Sic dicit Beda. Quia vero Petrus materiale quæ suū tabernaculum, vt discat in resurrectione, non tegmine domorū, sed Spiritus sancti gloria, eos esse protegendos, sequitur quod facta est nubes, obumbrans eos. Tercio fuit ad occultandum cessationem claritatis Christi. Noluit enim Christus quod Discipuli viderent, quando incēperat transfigurari sumendo fulgorem, nec quando illum deponeret. Et ideo sicut quando transfiguratus fuit immisit soporem in eos, & postea cum euigilauerunt viderunt eum trāsfiguratū, vt patet Luc. 9. Ita quādo voluit deponere radios reducendo se in pristinum statū, occultauit se & illos in nube, vt non viderent quid fieret. Quartò fuit & præcipue, vt formari posset vox ad Discipulos. Nā hic debuit

A audiri vox illa, scilicet. *Hic est Filius meus*, & necesse erat formari eam intra aliqua organa, & quia Christus nolebat videri qualia erant organa in quibus formabatur, aut ille qui loquebatur, occultauit illum nube densa, & ista est vera causa. Patet quia dicitur: *Ecce nubes lucida obumbravit eos, & ecce vox de nube.* Et sic innuitur quod vox formabatur in nube, & ad hoc fuerat facta nubes, vt in ea formaretur vox. Et hoc patet, quia sic erat in veteri testamento. Nā quādoque Deus loquebatur Moysi, & alij publice, sepe loquebatur in nube. Exo. 33. & num. 12. Et quādo locutus est ad populū dādo legē, etiā de nube, & caligine loquebatur. Exo. 20. & Deut. 4. & 5. Quintò, vt aliquid dicūt fuit, vt ostēderetur Christū nō esse minore Patre, nā in vet. testa. q̄ attribuitur Patri, quem Iudæi vocant Deū suū. Ioā. 8. apparuit nubes, in qua Deus loquebatur, ita & nunc nubes apparuit. Sic dicit Theoph. Vt ostenderetur q̄ non minor est Patre. Sicut enim in vet. testa. in nube habitare Dñs dicebatur, sic & nunc suscepit nubes Dñm. Multæ alię causę solent deduci, sed sūt mysticę. Causa autem vera & literalis est, quarta præcedens. Volebat autem Deus semper occultare locum, in quo formabatur voces, ad euitandam idolatriam.

*Tertullianus lib. 4. contra
Mar. cap. 22.*

I N Montem secedit, nam & pristinum populum, apud montem, & visione, & voce sua, Creator initiat. Oportebat in eo suggestu, consignari nouum testamentum, in quo conscriptum verus fuerat, sed eodem etiam ambitu nubis, quam nemo dubitauit, de

Psal. 2.
Esai. 50. d.

de aere creatoris conglobatam. Nec nūc muta nubes fuit, sed vox solita de cælo, & Patris nouum testimonium dedit super filium, de quo in Psalm. 2. *Filius meus es tu ego hodie genui te*, & in Isaia. Quis ex vobis timens Dominum, audiens vocem serui sui, qui ambulauit in tenebris, & non est lumen ei? Spectet in nomine Domini, & innitatur super Deum suum.

*Innocentius 3. in Sabba. post
Dominicam primam
Quadragesimæ.*

HIC EST filius, &c. Ac si diceret manifestius. Ego qui dixeram: *Penitet me fecisse hominem*, ecce nunc dico. *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Hic ergo, non alius filius est, non seruus, meus, nō alienus, dilectus, non maledictus, in quo mihi cōplacui, non displicui, & ideo ipsum audite, non contradicite.

Andreas Epis. Cretæ in oratio. de Transfig.

Nubes Spiritus sancti significat.

ADhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos. Quæ significabat Spiritum sanctum. Psalm. 9. Nubes & caligo in circuitu eius. Et ecce vox Patris de nube dicens. *Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui.* In quo delector, in quo requiesco, quem accepto, in quo meum beneplacitum de redemptione mundi complere constitui. Ipsum audite, magis quam Moysen vel Eliam, quia veritas est, ipsum quærite quia vita est, ipsum sequi mini, quia via est.

Euthymius in Matth. c. 17.

Hic est filius meus dilectus. Tibi o Petre videtur, meum ama

Are plus me meum filium, sed illud tibi sit certum, mihi multo magis esse dilectum, quoniam *filius est meus valde dilectus, in quo mihi bene complacui.* Noli iam Petre resistere illi in negotio passionis, sed ipsum audito, qui iam sua manifestata gloria; sibi potius mortem elegit, quàm in Thabor transfiguratus manere.

Abulensis in cap. 17. Matth. quest. 81. querit.

AN vox Patris fuit conueniens testimonium in Transfiguratione? Respondet, quod fuit conueniens testimonium. Nam tanta erat ista res, de qua testimoniū perhibebatur, quod nullum erat conueniens testimonium sicut Patris. Agitur enim de hoc quod Christus sit Filius Dei, & tamen nulla creatura plene istud intelligit. Sola autem deitas comprehendit illud. Ideo solus Pater, qui genuit, conuenienter testificari poterit. Nam si aliqui Prophetarum hoc diceret, non quasi ipse illud sciret, sed quasi à Deo Patre esse sibi reuelatum, & rursus nulli hoc planè reuelari potest, quia mysterium æternæ generationis infinitum est. Ideo nullus intellectus creatus (etiam per reuelationem) potest illud comprehendere. Nam in patria clare videntes Deum non comprehendimus eum, ita ut de eo intelligamus quicquid intelligibile est. Ergo à fortiori hic per reuelationem nō poterimus illud comprehendere, & ita quicumque Prophetas hoc diceret, non plenum testimonium redderet. Deus autem Pater, qui genuit, ipse planè intelligit, & filius qui genitus est. Sed quia Filius nō perhibet testimonium de se ipso sed Pater de eo testimonium perhibet Ioan. 8. Testatus est nunc

Pater de eo in voce, cum non sufficerent ad hoc testimonia Prophetarū. Sic dicit Chrysost. Nec autē Moyses loquitur, nec Elias, sed Pater omnibus maior vocem emittit: ut Discipuli credāt, quod à Deo vox hic exeat. Sed dicitur quod fortē nō erat manifesta probatio ista: quia poterant dubitari an esset vox Patris: & ita esset testimonium inualidum. Dicendum quod hic certificauit Dominus. Primo, quia tenuit modum loquendi antiquum, quem tenebat in veteri testamento. Solebat enim de nube loqui, ut Exodi 33. & Num. 12. & quando ad totum populū locutus est, loquebatur de nube densissima. Exod. 19. Ita & nunc de nube loquitur, ut per consuetudinem locutionis Deus esse credatur, sic dicit Chrysost. Nec Moyses loquitur, nec Elias, sed Pater, qui maior omnibus est, vocem emittit de nube, ut Discipuli credant, quod à Deo hæc vox erat: Semper enim apparere solet Deus in nube, sicut scriptum est. Nubes & caligo in circuitu eius. Secundò ex terrore quem cum voce misit, nam terruit Discipulos, ita ut caderent in facies suas timētes nimis ut patet in litera. Et sic etiam fuit quando Deus locutus fuit ad populum in Oreb. Tantis quippē terror ex voce illa causatus est, quod popul⁹ vniuersus credidit, se moriturum, si amplius Deus loqueretur, & rogauerunt Moysen, quod loqueretur ad eos & non Deus. Exo. 20. & Deut. 5. ut agnoscerent solitam vocem. Tertiò fuit propter gloriam quam ostendit. Nam nubem valde gloriosam fecit Deus, in qua loqueretur. Et finita voce, cessauit nubes, & alia apparuerunt ibi quę erant, quædam ostensio glorię. Sic dicitur 2. Pet. 1. *Accipies à Deo*

A *patre honorem & gloriam voce huiusmodi delapsa à magnifica gloria.* Id est, de loco glorioso, scilicet de nube, in qua nō solum erat ostensio quædam glorię, sed etiam magnificæ glorię. Non ergò dubitarent Discipuli, illam vocem à Deo lapsam, quia talia non poterant fieri nisi à Deo.

Idem Abulensis in 17. cap.

Matth. quest. 83.

B **H**oc erat sufficiens testimonium & conueniens. Nam testificari nunc, non erat ostendere quod Christus erat transfiguratus, quia hoc sensui patebat, nec egebant Discipuli aliqua demonstratione, sed quia poterat quis putare hoc fieri phantastice, ostendendum erat, quod vere fieret, & quod ille qui transfigurabatur, talis erat qui posset hoc facere, & ad hoc proderat utrūq; testimoniū, tam Moysis & Elię, quam vocis. Primò quia ostendebat, quod nō erat hoc phantasticum, ficta enim falsa sunt, Deus autem non attestatur falsitati, quia ipse veritas est, & fidelis qui mentiri non potest. Prophetę quoq; diuino afflati Spiritu nō mentiuntur, quia Deus per eos loquitur. Secundò, quia ostendebant quis esset ille qui transfigurabatur, nam Moyses & Elias, ostendebant eum esse Dominū suum. Vox autem illum Dei Filium demonstrabat, & tunc apparebat, quod qui Dei filius erat, & legis & Prophetarum Dominus, posset talia in se ostendere. Item erant valde conueniētia testimonia, & potissimè testimonium vocis. Christus enim nunc transfiguratus est, ad ostendendū in se imaginem glorię futurę. Ut crederetur quod talem gloriam, qualem in se ostendebat, posset da

re

re omnibus bonis, qui eum sequerentur. Ista quippè erat principalis intentio mysterij, quia præcedenti cap. dixerat Christus, quod qui poneret nunc animam suam, perdendo eam, inuenirent illam in vitam æternam, & quia nemo vellet perdere hic vitam, nisi expectaret magnam retributionem, dixit Christus: *Filius hominis venturus est in gloria Patris sui, cum Angelis suis, & tunc reddet unicuique iuxta opera sua.* At quia multum esset hoc dubitabile, quomodo Christ⁹ qui tunc apparebat in infirmitate carnis nostræ, possit talia facere. Ostendit in se imaginem futuræ gloriæ, in sua transfiguratione. Ut autem crederetur quod posset similiter omnibus dare gloriam, debuit constare de magnitudine potestatis suæ. Et hæc potestas, gradualiter designata est. Primò testimonio Moyſis & Eliæ, qui eū Dominum ostenderunt. Necesse enim erat, valde magnum esse eū, qui erat Dominus legis & Prophetarum. Sed hoc quidem eum Messiam esse designabat, quia Messias est maior lege & Prophetis, quia ad illum diriguntur & tendunt. Secundò vocis testimonio, quæ eum Filium Dei ostendit, & istud erat altissimum testimoniū, quia nihil maius esse potest, quam esse Filium Dei, & tunc manifeste apparebat, quod quibuscūq; vellet, dare posset tantam gloriam, quantum in corpore suo habebat, & ostendebat, aut maiorem, quia nihil est, quod Filius Dei nō posset, cum ipse Deus sit. Et ita fuit valde conueniens, ut nunc vox paterna intonaret dicens. *Hic est Filius meus.* Quia aliàs non sufficienter appareret, an gloriam talem dare posset, qualem in se ipso ostendebat, & ista erat tota intentio transfigurationis. Quia non transfigu-

A ratus est Christus, ut in se solo gloriam ostenderet, sed ut viderent Discipuli, qualem gloriam Deus daturus erat eis, qui perderent hic animas suas pro eo.

Idem Abulen. quest. 86. eiusdem capit.

B Q Veritur: Quare in baptismo, & in Transfiguratione, audita fuit ista vox Patris, & nunquā aliàs? Dicendum, quod satis erat istam vocem bis audiri, cum sufficienter per eam informarentur auditores Christū esse Filiū Dei. Quod autē in baptismo, & in transfiguratione potius hoc acciderit, quam alias. Dicendum quod prima causa fuit, quia utroq; voluit Pater dare plenum testimonium de Christo, baptismus enim fuit Christo exordium omnium operationum suarum, quæ ad nostram salutem pertinebant, nam post baptismum, illico capit ieiunare. Matth. 4. Voluit ergò Pater plenum de eo dare testimoniū, ut omnia facta & dicta eius haberentur in maga auctoritate. Ideò dixit: *Hic est Filius meus.* Nunc autē in transfiguratione, voluit etiam testificari de eo, quia ipse ostendebat in corpore suo, imaginem futuræ gloriæ. Et oportebat quod putaretur, quod talem gloriā alijs dare poterat, qualem in se ostendebat, & hoc non posset facere, nisi esset Filius Dei, vel Deus. Ideò dixit eum filium suum. Alibi autem non fuit tanta ratio testificandi de eo, ideò tacuit. Secundò, quia in baptismo fuit necessaria ista ostensio propter Ioannem Baptistam. Nam ipse mittebatur ad ostendendum Christum populo, & ad hoc oportebat quod eum agnosceret. Ad cognoscendum autem ipsum dedit signum Deus Ioanni,

Gloriam quā Christus ostendebat suis discipulis.

Nn 5 quod

quod super quencūq; videret Spiritum sanctum descendentem, & manentem, hic est Filius Dei, & Messias. Ioan. 1. Ideò quādo baptizauit eum audiuit vocem hanc, & vidit Spiritum sanctum in specie columbæ, & ita testatus est corā populo, q̄ ille erat Filius Dei sicut vox dixerat. Ideò tunc fuit ista vox, & tota ostensio necessaria. Nunc autem fuit vox necessaria propter causam supra dictam. Tertiò, quia per hoc quod Christus vocatus est Filius à Patre, designatur, quod nos efficiamur Filij Dei. Quia tamen Christus est Filius naturalis, nos autem per adoptionem, est filiatio nostra per similitudinem quandam, vt conformitatem imaginis, ad ipsum filium naturalem, & hoc fit dupliciter. Primò per gratiam viæ, quæ est conformitas imperfecta. Secundo, per gloriam quæ erit conformitas perfecta, iuxta illud. 1. Ioā. 3. Nunc Filij Dei sumus, & nondū apparuit quid erimus, scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Idest, nunc quādiū manemus hic in gratia, sumus Filij Dei, & tamen non est perfecta filiatio, quia nōdum apparuit quid erimus. Idest, nondū ostensus est in nobis gradus gloriæ quæ habem⁹, sed cū apparuerit, habebim⁹ gradum quem habituri sumus, scimus quia similes ei erim⁹, hoc est, habebimus perfectam similitudinem. Nam nunc licet filij simus, & ex hoc deberemus habere similitudinem, non habemus illam, quia nondum apparuit quod erimus. Sed tunc similes ei erimus, quia illa erit filiatio perfecta. Et quoniam in baptismo accepimus primo gratiā, cum prius essemus filij iræ, accepimus ibi quod sim⁹ filij, & hoc quia in baptismo acci-

*Quomodo
nos filij Dei
dicamur &
simus.*

A primus fidem per quam filij effici-
mur. Ioan. 1. *Dedit eis potestatem fi-
lios Dei fieri, his qui credunt in nomine
eius.* Debit in baptismo Christi
ostendi filiatio eius, per cuius filia-
tionem & similitudinem nos su-
mus filij, & ita dicendum est tūc.
Hic est Filius meus. In transfigu-
ratione autem ostensa est claritas
futuræ gloriæ, quam cum habue-
rimus, erimus perfecte filij. Ideò
etiā in transfiguratione debuit &
B à fortiori dici de filiatione Chri-
sti, & hæc filiatio ostensa est testi-
monio Patris loquentis. Quia ip-
se solus perfecte conscius est, hu-
ius filiationis, & quia id quod no-
uit vna persona ceteræ nouerunt.
Fuit ergò ostensio & testimoniū
omnium personarum. In baptis-
mo itaq; & transfiguratione Chri-
sti, potius quam alias debuit audi-
ri ista vox Patris. Alia etiam fuit
ratio huius. Quia transfiguratio
& baptismus, valde conueniunt.
Nam in baptismo confitemur fi-
dem Trinitatis. In vita autem æ-
terna, videmus illam; cuius ima-
go ostensa fuit in transfiguratio-
ne. Ideò conueniens fuit vt vtro-
big; testimonium appareret Tri-
nitatis, & ita audiretur vox Pa-
terna. Sic dicit Beda. Sicut Do-
mino in Iordane baptizato, sic &
in monte clarificato, totius Tri-
nitatis mysteriū declaratur, quia
gloriam illius, quam in baptismo
confitemur, in resurrectione vi-
debimus.

*Ipsū audite.
Catechismus sacri Concilij
Tridentini, parum post
initium.*

C Vm autē fides ex auditu con- Rom. 10.
cipiatur, perspicuum est, quā
necessaria semper fuerit ad æter-
nam

nam salutem consequendam, doctoris legitimi fidelis opera, ac ministerium: si quidem dictum est.

117.

Quomodo audiēt sine prædicatē? Quomodo vero prædicabunt nisi mittantur? Et quidē ab ipsius mundi origine, clementissimus ac benignissimus Deus, suis nunquā defuit: *Sed multifariē multisq; modis locutus est Patribus in Prophetis*, eisque pro tēporum conditione, ad cælestem beatitudinem certum, ac directum iter monstravit. Sed quoniam prædixerat, daturū se doctorem iustitiæ, in lucem gentium, ut esset salus eius, vsq; ad extremum terræ. Nouissimē locutus est nobis in Filio. Quē etiam, voce ē cælo delapsa à magnifica gloria, iussit ut omnes audirent, eiusque præceptis obtemperarent.

Heb. 1.

2. Pet. 1.

Abulēsis in 17. cap. Matth. quæst. 89.

Rogat quare dixerit Pater. Ipsū audite. Dicendum quod primo fuit ad ostendendum quod Discipuli deberent per omnia obedire Christo. Ut nihil eis difficile videretur de eo quod, ille iubebat, cum Deus præciperet cum audiendum, & hoc conuenit valde proposito. Nam Deus ostendebat Christum, tam per fulgorē corporis eius, quam per vocem nunc de ipso dictā, esse magnæ auctoritatis. Ideo restabat quod ei obediret quia talis erat, & hoc intulit dicens. Ipsū audite. Id est, obedite præceptis eius. Sic enim Deus fecit circa Moysen. Nā Deus nō voluit per se dare populo omnia præcepta legis, sed pauca, cætera vero per Moysen. Ut autem populus crederet Moysi, voluit cum facere prius magnæ auctoritatis, & ad hoc locutus est cum eo, audiente toto populo, & ex tunc crediderunt quicquid Moyses diceret.

A Exo. 19. Iā nunc (inquit) veniā ad te in caligine nubis, ut audiat me populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuū. Ita nūc Christus, corā Discipulis accepit à Patre auctoritatem magnam, & postea dictū est. Ipsū audite. Quasi dicat, iam non est opus, quod ego loquar vobis dando præcepta, nec respondeā vobis in dubijs vestris, sed quicquid iste dixerit tenete.

B

Secundō fuit, quia per hoc ostēdebatur Christum esse Messiam, nā de eo sic prænunciatum fuerat.

Deut. 18. Prophetā suscitabo eis de medio fratrum suorum similē tui, qui autem verba quæ locutus fuerit in nomine meo, audire noluerit, ego ultor ex ista. Sed Petr⁹ quando allegauit istam auctoritatem. Acto. 3. dixit. Prophetā suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, ipsum tanquam me audieris.

C

Rectē ergō dicitur hic. Ipsū audite. Sic dicit Hilarius. Dixit, ipsum audite, ut ostenderet illū esse quem Moyses prædixerat dicens. Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, tanquā me audietis illū. Et hoc fuit ad plenā reificationē faciendā de Christo, ut ex omni genere testes haberet. Sic dicit Hilarius. Sic ergō Dñs vndiq; testes habuit, ex cælo vocem Patris, ex Paradiso Eliam, ex inferis Moysen, ex hominibus

D

Apostolos. *Ut in nomine Iesu omne genu flectatur, Cælestium, terrestrium, & infernorum.* Tertiō fuit ad ostendendum quod iam non debebat attendi ad legem veterem, quam Moyses attulerat, nec ad enigma prophetarū, sed ad Christū, in quo omnia cōplebātur. Ille ergō audierat. Sic dicit Hilarius. *Ipsū audite.* Ac si alijs verbis diceret. Recedāt vmbre legales, & typi Prophetarum, solum corruscum lumē Euangelij sequimini.

TEXTVS

TEXTVS.

ET Audientes Discipuli ceciderunt in faciem suam, & timuerunt valde. Et accessit Iesus & tetigit eos, dixitque eis. Surgite & nolite timere.

Hieronymus super 17. Matthai. cap. lib. 3.

TRiplicem ob causam pauore terrentur. Vel quia se errare cognouerant. Vel quia nubes lucida operuerat eos. Aut quia Dei Patris vocem loquentis audierat, quia humana fragilitas conspectum maioris gloriæ ferre non sustinet, ac toto animo & corpore contremiscens ad terram cadit. Quanto quis ampliora quæserit, tanto magis ad inferiora collabitur, si ignorauerit mensurâ suam.

Abulen. quæst. 96. ibidem. cap. 17.

QUeritur (ait) an nubes lucida, quæ obumbravit Discipulos, terruerit eos? Aliqui dicunt quod sic, & sic Hieronymus assignans causas terroris Discipulorum post nubem ait triplicem ob causam pauore terreretur, vt superius diximus. Alij dicunt quod nubes nihil ad timorem præstiterit, sed sola vox. Hoc enim litera dicere videtur. Nam cum dicitur, ecce nubes lucida obumbravit eos, nihil subditur de timore. Cum autem dicitur. Et ecce vox de nube dicens, subditur de timore eorum. Dici posset, quod nubes etiam causa esset terroris, non ponitur tamen de terrore post nubem, quia nubes & vox simul fuerunt, & ita non potuit esse timor prius inductus a nube, quam a voce. Sed idem timor ab utroque causatus est. Sed

A tamen dicendum est, quod vera causa timoris fuit vox quæ terribilis nimis fuit. Vnde litera solam vocem ponit, causam timoris dicens. *Et audientes Discipuli ceciderunt in faciem suam & timuerunt valde.* Quod autem nubes lucida timore non afferret, patet, quia lucidior fuit vultus Christi, qui fulgebat sicut sol, & vestimenta eius fuerunt sicut nix, & tamen non timuerunt, nec ceciderunt videntes hæc, licet admirarentur nimis, sed potius gaudebat valde. Ideo nec nubes tremefecerat eos. Dicit tamen potest, quod licet nubes non fuerit principaliter ad terrendos Discipulos, sed sola vox, aliquo tamen modo adiuuabat, non quidem in quantum erat lucida, sed in quantum inuoluit Discipulos & obumbravit intra se: licet exterius esset lucida, interius non emittebat radios, sed potius obumbrabat, & ita stabunt dicta Hieronymi, & Chrysostomi, & præcipue Hieronymi, qui obumbrationem ponit causam terroris. Chrysostomus autem dicit, lumen purum esse causam, quod minus conuenit reijci.

Innocentius. 3. Sabbatho post primam Dom. Quadrag.

Boni cadunt in faciem, mali vero retrorsum. De bonis enim cadentibus dicitur. Ceciderunt in facies suas, & adorauerunt. De malis vero legitur. Abierunt retrorsum & ceciderunt in terram. Isti cadunt in faciem per humiliationem,

Apo. 4.

Ioan. 18.

liationem, illi cadunt retrorsum per auersionem.

*Hieronymus in Matthæi.
cap. 17. lib. 3.*

Quia illi iacebant & surgere non poterant, ipse clementer accedit, & tangit eos, ut tactu timorē fuguet, & debilitata membra solidentur. Surgite, quos manu sanauerat, sanat imperio. Nolite timere. Primum timor expellitur, ut postea doctrina tribuatur. O felix tactus. Tetigit Ezechielem & Danielelem, & ad tactū eius confortati sunt. Tetigit Saulum, qui magno impetu & furore ad destruendam Ecclesiam properabat, & dixit. Domine quid me vis facere? Tu ergo roga cum ut tēgat te, & excitet a sopore peccati.

*Abulen. quæst. 97. super 17.
cap. Matthæi.*

Querit, quare Christus tetigit Discipulos ad leuādum eos? Dicendum quod primum fuit, ut surgerent, fuerunt enim magno timore concussi cum ceciderint in terram, & quia aliquam rē terribilem sibi desuper impendere putabant, non audebant surgere, & quia ceciderant super faciem suam, licet non adesset aliquid terribile, cum non viderent, poterant semper sic stare, & ideo non auderent surgere, & sic conueniens fuit quod Christus tangeret eos, quasi per hoc excitans eos ad surgendum, inuens nullum iam esse periculum, & ideo dixit. *Surgite & nolite timere.* Et patet etiam hoc quia dicitur in li. 17. leuantes autem oculos, quia dicat. Ante quā Christus diceret eis hoc, non audebāt leuare oculos, quasi aliquid horribile adhuc circumstaret eos.

A Secundo fuit, quia forte per tactū manus Christi, recuperatę fuerūt eis vires amissę, nam ex timore solent debilitari membra, ita ut nullę vires maneant homini ad motum, & potissimē fit hoc quando grauis timor subitaneus accidit, ex aliquo audito, vel visu, sic fuit sape Danieli, quia ex magnitudine timens cadebat in terram, nec poterat surgere quousq; Angelus tangeret eum conferendo vires, ut patet Dan. 8. quando apparuit Danieli Gabriel. Cumq; (ait) loqueretur ad me collapsus sum pronus in terram, & tetigit me, & statuit me in gradu meo. Similiter Danic. 9. Vidi visionem hanc grandem, & non remansit in me fortitudo, & audiui vocem, & iacebam consternatus super genua mea, vultusq; meus hērebat terre. Et ecce manus tetigit me, & erexit me super genua mea, & super articulos manuum mearum. Ita & nunc Discipuli, ex magno timore vires perdiderant, ita ut nō possent surgere per se. Tetigit ergo Christus illos, ut surgerent tangendo, cōtulit eis vires. Sic dicit Hierony. Quia verō illi iacebāt, ipsis clementer accedens, tangit eos, ut tactu fuget timorem, & debilitata membra solidentur. Tercio fuit, ad attestandum magis illis transfigurationem. Nam omnia quę facta sunt nunc, erant ad ostendendum magnitudinē Christi. Ideo fuerunt omnia testimonia quę supra habentur, tam Paternę vocis, quā assistentiæ Moy si, & Elię. Ita & nunc quod tangendo possit restituere amissas vires, pertinebat ad magnitudinem potestatis Christi. Ideo conueniens fuit quod tangeret Discipulos, & apparuit excellēter ista potestas, quia mox ut tetigit eos, surrexerūt, & steterūt pedibus sicut prius.

Interdum

Christus tactus felix.

Interdum autem quando Angeli erigebant cadentes, non erigebat penitens, sed aliquammodo, sicut Dan. 10. quando cecidit super faciem suam, & vultus eius herbat terre, dicitur, quod manus tetigit eum, & erexit ipsum super genua, & su-

per articulos manuum, & ita non statuit eum super pedes, quod erat plene erigere. Christus autem plene erexit, in quo se maiorem ostendit Angelis illis qui erigebant cadentes.

TEXTVS.

Euantes autem oculos suos nemine viderunt, nisi solum Iesum, & descendentibus illis de monte, praecepit Iesus dicens. Nemini dixeritis visionem hanc, donec filius hominis a mortuis resurgat.

Hieronymus in Matthaei. 17. lib. 3. tomo. 9.

Rationabiliter postquam surrexerat, non videntur nisi solum Iesum, ne, si Moyses & Elias, perseverassent cum Domino, Patris vox videretur incerta, cui potissimum darent testimonium. Vident ergo Iesum stantem, ablata nube, & Moysen & Eliam euauisse, quia postquam legis & Prophetarum ymbra discesserit, quae velamento suo Apostolos texerat, utrumque in Euangelio reperiretur.

Abulensis in 17. cap. Matth. quast. 102.

Queritur, quare Christus iussit tacere visionem transfigurationis, usque ad Resurrectionem? Dicendum quod primo fuit, quia res ista erat valde magna, in qua Christus ostendebatur esse filius Dei, & hoc nondum crederetur de ipso, quia nondum in tanta opinione habebatur. Cum autem resurgeret, & crederetur resurrexisse, nihil erat quod de eo credi non posset. Tunc ergo talia con-

A uenienter de eo praedicta veniunt & non prius. Secundum fuit propter scandalum imperfectorum hominum. Audientes enim Christum ad tantam gloriam in Transfiguratione fuisse exaltatum, si videret eum postea crucifixum, turbarentur, & discederent. Non enim poterant credere tam excelsa de eo, quae tam infima & opprobriosa pati viderent. Sic dicit Hiero. Non vult in populos praedicari, ne incredibile esset propter rei magnitudinem, & post tantam gloriam, apud rudes animos sequens crucis scandalum faceret. Sic etiam dicit Theophi. Ne homines scandalizarentur, audientes de Christo tam gloriosa, quae cum crucifixum erant visuri. Non ergo erat congruum talia de Christo dicere ante Resurrectionem, post Resurrectionem vero credibile videbatur. Tercio fuit, quia Discipuli non erant tunc conuenientes annunciatores huius rei. Erat enim res ista ardua, & ante aduentum Spiritus, erant Discipuli adhuc infirmi, & parua auctoritatis, ut in tanta rei crederetur. Ideo fuit conueniens subicere usque post Resurrectionem Christi, & emissionem Spiritus sancti, quando confirmati

firmati fuerunt Discipuli, & facti magnæ auctoritatis. Sic dicit Hilarius. Silentium etiam rerû gestarum quæ viderant imperat, vt cum essent Spiritu sancto repleti, tunc spiritualiû gestorum testes essent. Quartò fuit etiam propter in perfectionem aliorum Discipulorum, nam si istud referri deberet prius reuelandum erat Discipulis Christi, quam alijs. Et tunc sequeretur tristitia, & inuidia. Tristitia quidem, quia ipsi nō vidissent rem tam iocundam. Inuidia autem, quod alij prælati fuissent eis, cum recepti fuissent ad videndum Transfigurationem, & ipsi nō. Quintò, & specialiter propter Iudam, qui iam dudum malus erat, & prodicturus erat Christum, ipse autem volebat ei auferre occasionem, ad hoc vt saltem nō præstaret eam ex factis suis, & quia si ipse non receptus fuisset ad istam visionem, magis concitaretur contra Christum, voluit Christus vt nō reuelleretur vsque post Resurrectionem. Tunc enim proditor iam perijsset, & alij Discipu-

A li etiam hoc audientes non inuiderent, neq; tristarentur, quia essent perfecti per aduentum Spiritus sancti. Sexto fuit præcipue, ne impediretur passio Christi, nam si diuulgaretur res hæc apud Iudæos, per hoc quod Christus esset Deus, & non auderent, nec vellent Iædei ipsum crucifigere, quod tamen ipse tendebat, & hoc colligitur ex assignatione termini, scilicet: *Quousq; filius hominis à mortuis resurgat.* Etia patet quia præcedenti ca. & Mar. 8. simile habetur. Nā postquam dixit eis: quod nemini dicerent, eum esse Filium Dei, subditur. *Quia oportebat eum ire Ierosolymam, & multa pati & reprobari, & occidi à senioribus.* Quasi dicat, quod propter hoc non erat publicandū ipsum esse Filium Dei, ne per hoc impediretur passio sua. Sic dicit Remigius. Si maiestas ipsius diuulgaretur in populis, populi impedirent dispensationem passionis eius, resistendo Principibus Sacerdotum, & sic redemptio humani generis retardaretur.

DOMI-

DOMINICA TERTIA

Quadragesimæ.

Euangelium. Lucæ. II.

RAT Iesus eiciens demonium, & illud erat mutum. Et cum eiecisset demoniū, loquutus est mutus, & admirata sunt turba. Quidam autem ex eis dixerunt, in Beelzebub, principe demoniorum, eicit demonia. Et alij tentantes signum de calo quærebant ab eo, &c.

Chrysost. in posteriori expositione in 12. cap. Matthæi.

homil. 29.

VAM Propriè dixit, stupebant, quia ipsum nondum sciebant. Nemo enim potest vere iudicare de

opere aliquo, nisi personam operantis cognouerit quis est. Vtputa si magnum opus facit Discipulus alicuius artificis, miramur, quia Discipulus alicuius constitutus tale opus potuit consummare. Si autem fecerit illud ipse magister, nō satis miramur. Quod enim magnum est, vt exercitatisimus Magister faciat opus magnum? Ita & Deus quaecumque opus fecerit, minus est quam potestas ipsius. Ideo faciens Filius Dei miraculum, non stuporem debuit excitare, sed fidem. Vis scire, quia eum non cognouerunt, ideo stupebant? Audi quid dicunt. Nunquid hic

est Filius David? Si enim cognouissent eum, nunquam dicerent. Hic est Filius David. Sed dicerent. Hic est Filius Dei. Pharisei autem audientes dixerunt. Hic non eicit demonia, nisi in Behelzebub principe demoniorum, videamus. Dixerūt hoc Pharisei, aut cogitauerunt?

An Pharisei dixerint, vel cogitauerint.

B Causa autem quæstionis ex eo est, quoniam hic quidem dicit. Pharisei autem audientes dixerunt. In sequenti autem dicitur ita. Sciens Iesus cogitationes eorum, & nō dixit audiens dicta eorum. Quid ergo est, forsitan quidam dixerunt, sed ex mala cogitatione dixerunt. Frequēter enim dicunt homines de aliquo, q̄ non est verum, non autem dicunt ex mala cogitatione, vt derogēt ei, sed dicūt nesciētes rei veritatem. Hi autem Pharisei ex mala cogitatione dixerunt falsum de Christo, non ignorantes rei veritatē, sed vt derogatorijs sermonib⁹ istis populū a fide Christi auerterent. Videbāt enim turbā stupentem,

Circa opus, persona operantis cōsideranda est.

rem ac dicentem: Nonne hic est filius David? Quæ verba appropinquantium erant ad fidem. Ideo Pharisei excitati in zelo ne visio miraculo eius crederent in eum dixerunt: Quid stupore nimio moveamini, o viri, quid superflua dicitis verba, putantes ne filius sit David? Nos manifeste cognoscimus, quoniam hic non eiecit dæmonia nisi in Beelzebub principe dæmoniorum. Quoniam ergo ita dixerunt, non ignorantes rei veritatem: sciebant enim quod spiritus Sathanæ non huiusmodi miraculū operatur, sed ex mala cogitatione, & ex invidio proposito, ut auerteret populum à fide Christi.

*Chrysostomus in priori expositione in 12. c. Matth.
homilia. 41.*

Duplici via
dæmon homi-
nis fidem im-
pediebat.

Nihil Phari-
seos magis
cruciat quam
certa homi-
nis salus.

Phariseisma-
gis quæm dæ-
mones dole-
bant.

O Pestiferam dæmonis astutiam, utramque viam occupavit, atque obstruxit, quibus erat ille crediturus, visum, scilicet, atque auditum, quas tamen ambas vias Christus reserauit. Et stupebant turbæ dicentes. *Nunquid hic est filius David.* Pharisei audientes dixerunt *Iste non eiecit dæmones nisi in Beelzebub principe dæmoniorum.* Et certe nihil magni turbæ dixerunt, & tamen nec illum pati potuerunt, adeo quæadmodum iam dixisse memini beneficijs aliorum ceu acerbo morfu exagitantur. Nec quicquam est quod eos tanto dolore cruciet, sicut indubitata hominum certa que salus. Nam quanvis, & recesserit occasionemque ipsis sedando perturbationes dederit, inflammabatur tamē rursus eorum animus, quoniam iterum beneficio illius incoleum hominem videbāt. Quæ ex re dæmone quoque ipso magis dolebāt:

A quippe dæmon ab homine citorecedens, ac nihil dicens, fugam arripuit. Illi vero modo interficendi agitabant consilia, modo quoniam illud sibi non processit, calumnijs existimationem hominū de eo retundere conabantur. Tale certè malum invidia est, quæ nulla unquam malignitas peior invenitur. Nam adulterio inquinati, voluptatis saltem iniquæ fructum, ut putant, aliquem capiūt, & breui tempore peccatum committunt, invidi autem & multo ante se ipsos quàm quibus invidet perturbant & cruciant, & ita in agendo semper, invidendoque sunt, ut nunquam peccandi afferant finem: sed quemadmodum suos lutosam immundicia, & dæmones nostris damnis lærantur, sic invidi calamitate proximorum exultant. Cumque aliquid triste, ac doloris efficiens proximo acciderit, tunc aliquantulum acquiescit, ac respirat: alienas enim iacturas suos quæstus existimant & aliorum felicitatem miseriam suam arbitrantur: nec magis considerat quid ipse suaue consequatur, quàm quod proximo calamitosum inferatur. Nonne igitur tales homines lapidibus petendi? Nonne omni cruciatu torquendi sunt? Non aliter profectò quàm rabie concitati canesque perniciosi, dæmonesque atrocis furie. Nam quemadmodum scarabei alieno stercore, sic invidi aduersa aliorum fortuna nutriuntur. Cum sint communes humano generi hostes, atque inimici. Et alij quidem homines si animantes rationis expertes crudeliter cædi, ac dilaniari viderint, aliquantulum commiserantur: tu verò cum salutis beneficiū cōferri homini cernas, expalles, & tremis, & in ferocitatem cadendi benefactoris cōspiras. Et quid

Quantū malum invidia sit.

Invidia invidia sit.

Invidia invidia sit.

Invidia invidia sit.

Oo hac

hac in sania furiosius vnquam reperiatur? His profecto de causis fornicatores, ac publicani ad cælos conscendere potuerunt. Obsce no autē vitiolaborantes, à regno cælorū exciderunt: *Filij autem*, inquit, *regni eijciuntur foras*: præterea omni prauitate illi ex animis expulsa, ea quæ nunquam sperarunt facile nacti sunt. Pharisei autem vel ea quæ retinebant bona pœnitus amiserunt, neque id iniuria. Nam inuidia pestiferum malum hominem in diaboli conditionem, ac in dæmonem immanissimum conuertit. Inuidia prima hominis cædes apperuit. Inuidia fraterna charitas contempta est. Inuidia sanguine hominis terra primò maculata. Inuidia denique factum est vt habitu suo terra Dathan, Chore, Abyron, vniuersumque illum populum viuos absorpserit. Sed facillimum est inuidos accusare: difficilimum autem talem ægrotationē omninò euitare.

Theophilact. in 11. capite.

Luca.

Kophos.

MVTVS frequenter dicitur qui neque audit neque loquitur: dicitur autem & qui nō audit, propriè vero, qui neque audit, neque loquitur, & sane, qui à natiuitate non audiunt, ijdem etiā necessario neque loquuntur. Illa enim loquimur quæ per auditū loqui didicimus. Quādo autem quis non audit, non mirum si neque loquatur. Verum secus est si casu cuiuspiam auditus offendatur. Nam eum, qui talis est loqui nihil prohibet. Vnde qui ad Dominum ad ductus, & lingua, & auribus impeditus erat, figura autem hic est humanæ naturæ, quæ à dæmonibus detenta, nō audire potest ser

Dæmoniacus humane naturæ figurā tenet.

A monem Dei: multoq; minus eloqui valet. At Dominus postquam venerit, dæmonesque effugarit, dæmoniacas affectiones & opera inquam fecit nos audire, & eloqui veritatem. Non solum enim sermones Dei audire oportet, sed etiam alijs loqui. Audiamus igitur qui habemus in nobis diabolica opera, & putamus nos docere alios, & cupimus ab hominibus saluari Rabbi. Egresso enim dæmonio verus sermo & doctrina fit. Quamdiū autem intra nos fuerit dæmonis operatio, etiam si videamur loqui non loquimur. Pharisei autem miraculum arguunt, & Dominum vt magnum contumelia afficiunt. Dicunt habere eum amicū principem dæmoniorum atq; illius cooperatione eijcere dæmonia.

Hilarius in Matt. Can. 12.

SEQVITVR dæmoniaci, & cæci, & muti, oportuna curatio. Non enim sine ratione, cū turbas omnes curatas in commune dixisset, nunc extrinsecus dæmonium habens cæcus & mutus offertur, vt sine ambiguitate aliqua idem intelligentiæ ordo sequeretur. Spicas vellere, id est, homines seculi præcerpere Apostolos Pharisei arguebant. Misericordia super sacrificiū prædicabatur: manus aridæ homo oblatus in Synagoga curatur. Atq; hæc ad conuertendum Israel non solum nihil proficiūt, verum etiam Pharisei consilium necis ineunt. Opporte bat igitur vt posthac in vnius huius forma gentium salus fieret, vt qui erat habitatio dæmonis, & cæcus, & mutus, Deo capax pararetur, & Deū contueretur in Christo, & Christi opera excederent, pudorē confessionis suæ maioris

In dæmonia co forma salutaris gentium ostenditur.

iōris perfidia scelere declinant, ut quia hæc opera esse existimare hominis non possent, & confiteri Deum nollent, omnem hanc, eius ex Beelzebub principe demoniorum esse dicerent, in dæmones potestatem.

Iustin. Philosophus & Martyr in questionibus ad Orthodoxos, quest. 82.

Literæ sacræ nunquam nomina dæmonum ostendunt.

Sed dæmonum nomina literæ nusquam hominibus ostendunt, quomodo Iudæi Dominum Beelzebub appellarunt, quasi cognito nomine, dicentes eum in eo nomine dæmones eijcere? Quomodo item Dominus ipse discipulis suis ceu dæmonis nomen cognoscentibus, dixit: Si patrem familias Beelzebub vocauerūt? aut quænam est eius nominis interpretatio?

RESPONSIO.

Nomina dæmonum acceperunt homines à dæmone ipso.

Psalm. 105.

Quemadmodū esse dæmones, ab ipsis dæmonibus discebāt homines, ita & eorum nomina ab ipsis docti fuerunt. Primum enim sacrificarunt homines dæmonibus, deinde dixerunt diuinæ literæ: Sacrificauit dæmonijs non Deo. Et quemadmodum an sint dæmones nihil videntur dixisse literæ, & tamen dicunt sacrificarunt dæmonijs, non Deo: ita de eorum nominibus cum nihil dixerint dicunt nomina dæmonū Beelzebub & Belial. Quenam inquit concordia est Christo cum Belial? Quibus enim utebātur cātatores nominibus, ad opera sibi proposita, ea necessario discebant homines ab eis. Nam qualis erat curationis modus tali eos nomine nuncupabant. Dicta est autem ab origine horū nominum interpretatio in Hæbraicorum nominum interpretatione.

A Hieronymus lib. 2. in 12. cap. Matthæi.

TRIA signa simul in vno homine perpetrata sunt: cæcus videt, mutus loquitur, possessus à dæmone liberatur. Quod & tunc quidem carnaliter factum est, sed & quotidie completur in conuersione credentium, ut expulso dæmone primum fidei lumen aspiciant: deinde in laudes Dei tacentia prius ora laxentur.

In conuersione peccatoris tria diuina opera fiunt.

Beda in 11. cap. Lucæ.

ETERAT Iesus eijciens dæmonium, & illud erat mutum. Et cum eiecisset dæmonium, locutus est mutus, & admiratæ sunt turbæ. Dæmoniacus iste apud Matthæum non solum mutus, sed & cæcus fuisse narratur, curatusq; dicitur à Domino, ita ut loqueretur, & videret. Tria ergo signa simul in vno homine perpetrata sunt. Cæcus videt, mutus loquitur, possessus à dæmone liberatur. Quod & tunc quidem carnaliter factum est, sed & quotidie completur in conuersione credentium, ut expulso primum dæmone fidei lumen aspiciant, deinde ad laudes Dei tacentia prius ora laxentur. Quidem autem ex eis dixerunt. In Beelzebub principe demoniorum eijcit dæmonia. Non hæc aliqui de turba sed Pharisei calumniabantur & Scribæ, sicut alij Evangelistæ testantur. Turbis quippe quæ minus eruditæ videbantur, Domini semper facta mirantibus illi contra vel negare hæc vel quæ negare nequiuertant, sinistra interpretatione pervertere laborabant, quasi non hæc diuinitatis sed immundi spiritus opera fuissent, id est Beelzebub, qui Deus erat Accaron. Nam Beel quidem

Beelzebub deus Accaron.

*Bel, muscarum
Dene*

ipse est Baal, Zebub, autem musca vocatur. Nec iuxta quædam mēdosa exemplaria. l. litera, vel. d. in fine est, nominis legenda, sed b. Beelzebub ergo Baal muscarū, id est, vir muscarum, siue habens muscas interpretatur, ob sordes videlicet immolaticij cruoris, ex cuius spurcissimo ritu vel nomine principem dæmoniorum cognominabant. *Et alij tentantes signū de celo quarebant ab eo.* Vel in morem Eliæ ignem de sublimi venire cupiebant, vel in similitudinem Samuelis tempore æstiuo mugire tonitrua corruscare fulgura, imbres ruere, quasi non possint & illa calumniari & dicere ex occultis & varijs aeris passionibus accidisse. At tu qui calumniaris ea quæ oculis vides, manu tenes, vtilitate sentis quid feceris de ijs, quæ de cælo venerint? Vtique respondebis, & Magos in Ægypto multa signa fecisse de cælo. Ipse autem ut vidit cogitationes eorum dixit eis. *Omne regnum in se ipso diuisum desolabitur, & domus supra domum cadet.* Non ad dicta sed ad cogitata respondit ut vel sic compellerentur credere potentiæ eius qui cordis videbat occulta. Si autem omne regnum in se ipso diuisum desolatur, ergo Patris, & Filij & Spiritus sancti regnum non est diuisum, quod si ne vlla contradictione non aliquo impulsu desolandum, sed eterna est stabilitate mansurum. Si vero sanctæ & indiuiduæ Trinitatis, indiuiduum, imo quia indiuiduum manet regnum, desistant Arriani minorem Patre filium, minorem filio sanctum dicere spiritum. Quia quorum vnū est regnum; horum est vna maiestas. Si aut & Sathanas in se ipso diuisus est, quomodo stabit regnum ipsius? *Quia dicitis in Beel-*

A *zebub eijcere me demonia.* Hoc dicens ex ipsorum confessione volebat intelligi quod in eum non credendo in regno diaboli esse elegissent, quod vtiq̃e aduersum se diuisum stare non posset. Eligant ergo Pharisei quod voluerint. Si Sathanas Sathanam non potest eijcere nihil contra Dominum quod diceret inuenire poterunt. Si autem potest, multo magis sibi prospiciant & recedat de regno eius quod aduersum se diuisum stare non potest. In quo autem Dominus Christus eijciat dæmones, ne dæmoniorum principem existimet, attendant quid sequitur. *Si autem ego in Beelzebub eijcio demonia, filij vestri in quo eijciunt.* Ideo ipsi iudices vestri erunt. Dixit hoc vtiq̃e de Discipulis suis illius populi filijs, qui certe Discipuli Domini Iesu Christi bene sibi conscij fuerant nihil se malarum artium à bono magistro didicisse, ut in principe dæmoniorum eijcerent dæmones. Ideo (inquit) ipsi iudices erunt vestri, ipsi (inquit) ipsi ignobilia & contumibilia huius mundi, in quibus nō artificiosa malignitas, sed sancta simplicitas meæ virtutis apparet, ipsi testes mei, iudices erunt vestri. Aliter filios Iudæorum, exorcistas gentis illius ex more significat, qui ad inuocationem eijciebant dæmones. Et coarctat eos interrogatione prudenti ut confiteantur Spiritus sancti esse opus. Quod si expulsio (inquit) demonum in filijs vestris Deo non dæmonibus deputatur, quare in me idem opus non eadem habeat causam? Ergo ipsi vestri iudices erunt, non potestate, sed comparatione, dum illi expulsionem demonium Deo assignant, vos Beelzebub principi dæmoniorum. Porro si in digito Dei eijcio demonia profecto per-

Non credentes Christo, in regno diaboli sunt.

Non credentes Christo, in regno diaboli sunt.

Non credentes Christo, in regno diaboli sunt.

Non credentes Christo, in regno diaboli sunt.

Spiritus sanctus digitus Dei est & quare sic dicitur.

Eto peruenit in vos regnum Dei. Iste est digitus quem confitentur & Magi qui contra Moſen & Aarō ſigna faciebant, dicentes: Digitus Dei eſt iſte. Quo & tabulæ lapidææ ſcriptæ ſunt in monte Sina. Igitur manus & brachium Dei filius eſt, & digitus eius Spiritus ſanctus. Patris, & Filij & Spiritus ſancti vna ſubſtantia eſt. Non te ſcandalizet membrorū inæqualitas, cum ædificet vnitas corporis. Ali- ter. Digitus Dei vocatur Spiritus ſanctus propter partitionem do- norum quæ in eo dantur vnicui- que propria ſiue hominum, ſiue angelorum. In nullis enim mem- bris noſtris magis apparet parti- tio quam in digitis. Quod autem dixit peruenit in vos regnū Dei, Regnum Dei, nunc dicit quod damnantur impij & à fidelibus de peccatis ſuis poenitentiam nunc agentibus ſecernuntur. *Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt ea quæ poſidet.* Fortem dia- bolum: atrium vero illius mun- dum, qui in maligno poſitus eſt appellat, in quo vſque ad Saluato- ris aduentum male peccato por- tiebatur imperio, quia in cordi- bus infidelium ſine vlla contradi- ctione quieſcebat. Vnde & alibi princeps mundi vocatur, dicēte Domino: Venit enim princeps mundi & in me nihil inueniet. Et iterum. Nūc princeps mundi ei- jcietur foras. De qua & hic eje- ctione ſubiungitur. *Si autem for- tior illo ſuperueniēs, vicerit illum, vni- uerſa arma eius auferet, in quibus con- ſidebat, & ſpolia eius diſtribuet.* De ſe ipſo quippe loquitur, quod non concordia fallax operatione, quæ admodum calumniabantur, ſed fortiori potentia victor homines à dæmonio liberaret arma in quibus male fortis ille conſidebat, aſtutix, dolique ſunt nequitix ſpi-

ritalis. Spolia vero eius ipſi ho- mines ſunt ab eo decepti. Quæ vi- ctor Chriſtus diſtribuit, quod eſt inſigne triumphantis quia capti- uam ducens captiuitatem dedit dona hominibus, quosdam qui- dem Apoſtolos, alios Euangeli- ſtas, hos Prophetas, illos Paſto- res, ordinans, & Doctores. Qui non eſt mecum aduerſum me eſt, *Et qui non colligit mecum diſpergit,* non putet quiſquam de hæreti- cis dictum & ſchiſmaticis, quam- quam & ita ex ſuperſuo poſſit in- telligi, ſed ex conſequentibus tex- tuque ſermonis ad diabolum re- fertur, & quod non poſſint ope- ra Saluatoris Beelzebub operi- bus comparari. Ille cupit animas hominum tenere captiuas. Domi- nus liberare. Ille prædicat idola, hic vnus Dei notiam. Ille trahit ad vitia, hic ad virtutem reuocat. Quomodo ergo poſſunt habere concordiam inter ſe quorum ope- ra diuiſa ſunt? *Cum immundus ſpi- ritus exierit de homine perambulāt per loca inaquoſa.* Quamuis ſimpliciter intelligi poſſit Dominum hæc ad diſtinctionem ſuorum & Sa- thanæ operum adiunxiſſe, quod ſcilicet, ipſe ſemper polluta mun- dare, Sathanas vero mūdā gra- uioribus feſtinet cōtaminare for- tibus: tamen, & de hæretico quo- libet vel ſchiſmatico, vel etiam ma- lo catholico poteſt non inconue- nienter accipi. De quo tempore baptiſmatis ſpiritus immundus qui in eo prius habitauerat, ad confeſſionem Catholicę fidei, ab renuntiationemque mundanę cō- uerſationis ei jciatur, locaq; ina- quoſa perageret id eſt corda fide- lium, quæ a mollitiæ fluxa cogita- tionis expurgata ſint calidis inſi- diator exploret, ſi quos ibi forte ſux nequitie greſſus figere poſſit, ſed benedicunt, querens requiem

Iob. 40.

& non inueniens, quia castas mentes effugiens, in solo diabolus cor deprauorū gratam sibi potest inuenire quietem. Vnde de illo Dominus. *Sub umbra* (inquit) *dormit in secreto calami, & locis humentibus.* In umbra, videlicet tenebras conscientias, in calamo qui foris nitidus intus est vacuus, imulatrices: in locis humentibus, lasciuiis mollesq; mentes insinuas. Dicit. *Reuertar in domum meam vnde exiui.* timendus est iste versiculus, non exponendus. Ne culpa quam in nobis extinctam credebamus per incuriam nos vacantes opprimat: *Et cum venerit, inuenit scopis mundatam.* Hoc est gratia baptismatis à peccatorum labe castigatam, sed nulla boni operis industria cumulatam. Vnde bene Matthæus hanc domum vacantem, scopis mundatam atque ornatam dicit inuentam. Mundatam, videlicet à vitijs pristinis per baptismum, vacantem à bonis actibus per negligentiam ornatam simulatis virtutibus per hypocrisim. Et tūc vadit, & assumit septē alios spiritus nequiores se, & ingressi habitāt ibi. Per septem malos spiritus vniuersa vitia designat. Quæcumq; enim post baptismum, siue prauitas hæretica seu mundana cupiditas arripuerit mox omnium prosternat in ima vitiorum. Vnde recte nequiores tunc eum spiritus dicuntur ingressi. Quia non solum habebit illa septem vitia, quæ septē spiritualibus sunt contraria virtutibus, sed & per hypocrisim ipsas se virtutes habere simulabit. *Et sunt nouissima hominis illius peiora prioribus.* Melius quippe erat ei via veritatis non cognoscere, quam post agnitionem retrorsum conuertere. Quod in Iuda traditore, vel Simone Mago, cæterisque talibus specialiter legimus imple-

A tum, Quò autem generaliter hæc parabola tendat, ipse, secundum Matthæū, Saluator exposuit, vbi ea terminata mox subdidit dicēs. Sic erit & generationis huic pessimæ. Id est, quod de vna quolibet specialiter geri solere narrauit, hoc in tota generaliter huius populi gente geri non desinit. Im mundus quippe spiritus exiuit à Iudæis quando acceperūt legem. Et ambulauit per loca arida quærens sibi requiem. Expulsus, videlicet à Iudæis ambulauit per gentium solitudines. Que cum postea Domino credidissent ille non inuento loco in nationibus dixit. Reuertar ad domum meam pristinam vnde exiui. Habebo Iudæos, quos ante dimiseram. Et veniens inuenit vacantem scopis mundatam. Vacauit enim templum Iudæorū, & Christum hospitem non habebat, dicētem. Dimittetur vobis domus vestra deserta, quia igitur Dei & angelorum præsidia nō habebant, & ornatierant superfluis obseruationibus Phariseorū, reuertitur ad eos diabolus, & septenario sibi numero demonū addito habitabat pristinam domum, & sunt posteriora illius populi peiora prioribus. Multo enim nunc maiore demonum numero possidentur, blasphemātes in Synagogis suis Christum Iesum, quam in Ægypto possessi fuerant ante legis notitiam. Quia aliud est venturum non credere, aliud eum non suscepisse qui venerit. Septenarium autem numerū adiunctum diabolo vel propter Sabbathum, intellige, vel propter numerum Spiritus sancti. Vt quomodo in Esaia super virgam de radice Iesse, & florem qui de radice descendit septem spiritus virtutum descendisse narrantur: ita & è contrario vitiorū numerus, in dia-

Matth. 12.

in diabolo consecratus sit. *Factū est autem cum hæc diceret, extollens vocem quadam mulier de turba dixit illi. Beatus venter qui te portavit & ubera quæ suxisti.* Magnæ deuotionis & fidei hæc mulier ostenditur, quæ Scribis & Phariseis Dominum tentantibus simul & blasphemantibus tanta eius incarnationem præ omnibus sinceritate cognoscit, tanta fiducia confitetur, vt & præsentium procerum calumniæ & futurorum confundat hæreticorum perfidiam. Nam sicut tunc Iudæi sancti spiritus opera blasphemando, verum cōsubstantialēque Patri Dei Filium negabant. Sic hæretici postea negando Mariam semper Virginem sancti Spiritus operante virtute nasciturū ex humanis membris Vnigenito Deo carnis suæ materiam ministrasse, verum cōsubstantialēque matri filium hominis fateri non debere dixerunt. Sed si caro Verbi Dei secundum carnem nascentis à carne Virginis matris pronūciatur extranea sine causa venter qui eam portasse vberaque lactassent, beatificentur. Quia enim consequentia eius lacte credatur nutritus, cuius semine negatur esse conceptus? Cum ex yniū eiusdemque fontis origine, secundum Physicōs, vterque illi quorū emanare probetur. Nisi forte putanda est Virgo semetipsam suæ carnis materiam nutriendo in carne Dei filio suggerere potuisse, incarnādo autem quasi maiori & inusitato miraculo minime potuisse. Sed huic opinioni obstat Apostolus dicens. Quia misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege. Neque enim audiendi sunt qui legēdum

A putāt, natū ex muliere, factū sub lege, sed factum sub muliere, quia conceptus in vtero Virginali, carnem non de nihilo, non aliunde, sed materna traxit ex carne, alioquin nec vere filius hominis diceretur, qui originem non haberet ex homine. Et nos igitur his contra Eurychem dictis extollamus vocem cum Ecclesia Catholica, cuius hæc mulier typum gessit, extollamus & mentem de medio turbare, dicamusque Saluatori: *Beatus venter qui te portavit & ubera quæ suxisti.* Vere enim beata parēs quæ (sicut quidam ait) enixa est puerpera Rēgem, quī cælum terramque tenet per secula, cuius nomen & æterno complectens, omnia gyro imperium sine fine manet, quæ ventre beato gaudia matris habens cum Virginitatis honore: nec primam similem vira est, nec habere sequentem. *Parvū illē dixit, quinimo beati qui audiunt Verbum Dei, & custodiunt illud.* Pulchre Saluator attestationi mulieris annuit, non eam tantummodo, quæ Verbum Dei corporaliter generare meruerat, sed & omnes qui idē Verbum spiritualiter auditu fidēi concipere, & boni operis custodia vel in suo, vel in proximorum corde parere, & quasi alere studuerint assensuans esse beatos. Quia & eadem Dei genitrix, & inde ipsa dē beata quia Verbi incarnandi ministra est facta temporalis. Sed inde multo beatior quia eiusdē sempiterni amandi custos manebat æterna. Quæ sententiā sapientes sanctorum clam percutit, qui Verbum Dei non audire & custodire, sed negare & blasphemare querunt. *Ad Galat. 4.* **TEX. TV. SI**

Hæretici filium Mariae Christum negant.

Ad Galat. 4.

TEXTVS.

PSE autem, ut vidit cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum in se ipsum diuisum, desolabitur, & domus supra domum cadet. Si autem & Sathanas in se ipsum diuisus est, quomodo stabit regnum eius? Quia dicitis in Beelzebub eicere me, demonia. Si autem ego in Beelzebub eicio demonia, filij vestri in quo eiciunt? &c.

Chrysostomus in priori expositione in 2. cap. Matth. homil. 42.

ALVMNIATI iam Pharisei fuerat quod in Beelzebub demonia eiceret, sed tunc quidem non increpauit, nec quicquam omnino ad hoc respondit, sed partim à multitudine signorum, partim à dignitate doctrinæ, ad cognoscendam omnipotentiam suam in ducebat. Verum quoniam in nequitia eorum perseverantes eadem dictabant: respondit nunc ut Deitatem suam ostendat. Primum quando arcana cordium ipsorum quæque inter eos secretè agitabant proferret. Deinde quæ facillime demones proijceret, & quamuis valde impudens illa calumnia erat, cum inuidentes non considerent quid dicant, sed quicquid imbuccam venerit, profertant, non neglexit tamen Christus, sed propter utilitatem ipsorum, Clementer ac vtiliter respondit, ut nos doceat ita mites esse erga inimicos, ut etiam si aduersus nos ea dicant, quæ nulla ratione nitantur, quorumque ipsi nequaquam conscij simus, non conturbemur tamen neque com-

A moueamur, sed æquo animo ipsis omnium rerum rationem referamus. Quod ideo maximè tunc peregit, ut vel hoc signo mentitos esse aduersus ipsum eos confirmaret, quoniam non sit demoniaci; tanta clementia, mansuetudine, humanitateque uti, neque est arcana hominum nosse. Nam quia impudentissima erat talis excogitatio, ideo etiam timore multorum perterriti, non ausi fuerant in publicum efferre, sed mente secum assidue versabant. Christus vero, ut viderent, quoniam hæc ipsum non fugiunt, arcanas eorum cogitationes atque calumnias non publicauit, nec versutam, malignitatem eorum effert, sed occultorum incusatione solutionem adducit conscientiarum ipsorum redargutione prætermissa. Vni enim solummodo rei maximè studebat utilitati peccantium, non ut in vulgus eos traduceret. Et quanquam si voluisset rationibus eos quasi nequam homines convincere, ac pœnas ab eis petere facile potuisset, hæc tamen prætermissa ad illud solummodo respiciebat, ut moderatores eos redderet, aut saltem à praua cogitatione subduceret, ac aptiores ad emendandum redderet. Quoniam igitur respondet non à Scriptura certe cui

Mites nos esse debere circa inimicos docet nos Christus.

re cui minime ipsi probe vacabant, falsis eam expositionibus subvertentes: verum ab his quæ cõmuniter solent fieri arguit dicens: *Omne regnum in se ipsum diuisum non stabit.* Ciuitas enim ac domus si fuerit scissa dissoluetur. Non enim adeo externa quantum intestina atque ciuilia bella prosterunt: id ipsum in corporibus quoque fieri solet id in ceteris ac etiam omnibus rebus, sed à manifestioribus similitudines sumpsit. Nam & si nihil regno in terris est firmitus facile tamen destruitur seditione dissipatũ. Quod similitudine ac magnitudine rerum regni, quæ in se aduersa corruent fieri quispiam contendit, quid de ciuitate, aut de domo vna dici potest? Ita siue paruum, siue magnum sit quod secum ipsum dissidet prosterni atque cadere necesse est. Si ergo dæmonium ipse habeo, quo dæmones eicio seditio iam & pugna inter dæmones est: cum alter in alterum insurgat: quod si dabitur dissoluta est iam omnis vis ipsorum atque corrupta. Si Sathanas Sathanam proiciet. Non dicit si Sathanas dæmonia sed si Sathanas Sathanam, vt magnam inter eos concordiam ostenderet. In se ipsum autem regnum diuisum ait, quoniam quod diuisum est, imbecilius factum dispergitur, dispersum autem atque dissolutum quam vim habebit vt alios possit eicere? Vides quanto risu digna est hæc accusatio quam furiosa, quam repugnans. Impossibile enim est vt similis quisque magna potentia munitus dæmones expellat, & propter hoc ipsum possit propter quod destruat iam esse vires ipsius oporteret: & hæc quidem vna solutio est. Altera vero illa quæ de disci-

A pulis dicitur: non enim vno solo argumento, sed altero atq; tertio nonnunquam futes rationes dissoluit, multis modis volens impudentiam eorum retundere: licet de die Sabbathi fecisse ipsum videmus.

Chrysostomus in posteriori expositione in 12. cap. Matt. homil. 29.

B **S**CIENS autem Iesus cogitationes eorum dixit. Aut certe sicut simpliciter sermo demonstrat: hæc Pharisei non dixerunt, sed cogitauerunt. Mala autem eorum cū essent abscondita quid nocere poterant gloriæ Christi? Nihil. Qui enim malum cogitat, se perdit, alterum non grauat. Sed vide misericordiam Christi. Si illi hoc aperte dixissent & iste e contra respondisset, diceremus forsitan, quia ideo contra verba illorum respondit, vt confunderet malitiam eorum. Nunc autem manifestum est, quia ideo respondit, non vt cõfunderet malitiam eorum, sed vt sanaret vulneratam conscientiam ipsorum, vt videntes cogitationes suas in verbis eius, vel sic intelligant; quia non est homo qui corda cognoscit. Tãquam si ita dicat ad eos, puta quia dæmoniacum potuit sanare Beelzebub, nunquid potest Beelzebub occulta cordis aspicere? *Omne regnum aduersum se diuisum desolabitur.* Aliud est impossibile, aliud falsum. Impossibile est quod fieri non potest: falsum autem quod fieri quidem potest, factum autem non est. Quod ergo Iudæi aduersus Christum dicebant, possibile quidem erat, verum autem non erat. Quomodo non erat verum? Quia Christus quidem in

Qui malum cogitat de proximo se perdit & illi non grauat.

Etiam enim
lib. de magis
anno 17. 168
Aug. 17. 168
1. 1. 1. 1.

Beelzebub non eiecerat dæmonia: fieri autem poterat ut in spiritu diaboli dæmones expellerentur. Nunquid Pharisei homines docti in malo, hoc aduersus Dominum blasphemassent, nisi cognouissent fieri posse? Nam falsum quidem dicere hominum est malignorum, quia falsa res si bene continuata fuerit, vera & credibilis æstimatur. Rem autem impossibilem dicere in sensatorum hominum est non malorum: quia quod impossibile est, defensione non indiget, quia impossibilitas rei se ipsam defendit. Quod dæmones diximus à Beelzebub posse expelli, quantum ad primam faciem diximus posse, secundum quod multi seductores videntur expellere: re vera autem impossibile est ut in Beelzebub dæmones expellantur: quia expellens dæmonem non propter odium ipsius dæmonis, neque propter salutem hominis ipsius eiecit eum, sed ut videntes perdat deceptos, quicumque crediderint ei vel ministris eius, quod possit eiecere dæmones. Nam eiciens eum non eiecit eum, sed concludit cum eo, ut inter precipientem dæmonem & alterum obedientem seducantur videntes. Ideo & Dominus sciens quia in schemate eijciuntur, non in veritate, non ad schema, sed ad ipsam veritatem respondit, dicens. *Omne regnum in se ipsum diuisum desolabitur*: id est, sicut non potest fieri ut quis se persequatur, sic non est possibile ut diabolus diabolum eiciat. Regnum diaboli est omne malum. Regnum autem Dei omne bonum. Ergo diabolus rex mali, si bonum faciat, ipse destruet regnum suum, quia aduersus se agit. Sicut enim malum aduersus bonum contrarium est & nocium, eiciens ita-

A que diabolus diabolum delusorie non bonum facit sed malum, id est, non aduersus se agit sed pro se, quia non eijciendorum dæmonum gratia eiecit dæmones, sed subducendorum hominum causa. Nam expedit & ipsis dæmonibus obaudire sibi inuicem in schemate, & exire de corpore. Melius est enim ei exire de corpore, & animam occupare, vnum dimittere & plurimos possidere, quia si non exierit de corpore, corpus hominis tantum modo possidet: anima autem vexati hominis innocens vadit ad Deum. Si autem de corpore exierit, quantos homines seducere poterit tantorum animas perdit. Deinde dic mihi, si soli serui Dei possunt dæmonia eiecere an etiam ministri diaboli? Et si dixeris, soli serui Dei possunt dæmonia eiecere, quantum ad rem quidem verum dicis, quantum autem ad speciem, & illi eijciunt, sicut testatur Dominus in Euangelio, nam cum dixisset. Attendite vobis à falsis prophetis: postmodum addidit. Multi dicent mihi in illa die. Domine nos in nomine tuo dæmonia eiecimus, & virtutes multas fecimus: tunc iurabo illis quia nescio qui estis.

Matt. 7.

Hilarius in Matt. Can. 12.

D IESVS autem sciens cogitationes eorum, dixit illis: *Omne regnum diuisum contra se desolabitur*. Sermo Dei diues est, & ad argumentum positus intelligentie plurimum de se exemplorum copiam præbet, & vel simpliciter intellectus, vel inspectus interior, ad omnem profectum est necessarius. Sed relictis his quæ ad communem intelligentiam patent, causis interioribus immoremur.

Omne

Omne malum
regni est diaboli,
et omne bonum regni
Dei est.

Omne Regnum diuisum contra se desolabitur. Responsum ad id quod de Beelzebub erat dictum in eos, ipsos quibus respondebat, responsum ipsius conditionem retorfit. Lex enim à Deo est, & regni Israel pollicitatio ex lege est, & Christi ortus: & aduentus ex lege est si regnum legis contra se diuiditur, dissoluatur necesse est, & potestas omnis diuisione detrahitur, & regni virtus aduersum se separata consumitur, ac si regnum Israel amisit ex lege cum ad impletionem legis in Christo plebs legis impugnat. Sed & ciuitas, & domus diuisa contra se non stabit. Domus, quoque & ciuitatis eadem est ratio quæ regni. Sed ciuitas hic Ierusalem indicatur, gentium semper gloriosa dominatio: nunc postea quam in Dominum suum furor plebis exarsit, & Apostolos eius, cum credentium turbis effugauit, discedentium illinc diuisione non stabit, atque ita quod mox consequutum est per hanc diuisionem ciuitatis, illius denunciatur excidium. *Si enim Sathanas Sathanam eijcet, aduersus se diuisus est.* Dicti superioris malevolentiam, quorum in Beelzebub hæc agere loquebatur, eo ipso quo locuti sunt genere condemnat, non intelligentes confessos se fuisse Beelzebub esse diuisum, & si ad diuisionem suam coactus est ut, dæmone dæmones perturbaret, & aduersus se diuisio ipsa consistere. Hinc quoque existimandum est se plus in eo qui diuiserit quam in his qui diuisi sint inesse virtutis. Ergo iam diuisus est, & aduersus se coactus est, regnumque eius diuisione tale est dissolutum.

A *Hieronymus in Matthæum, lib. 2. cap. 12.*

Iesus autem sciens cogit: &c. Turbæ stupebant & confitebatur eum qui tanta signa faciebat esse filium David. Pharisei vero opera Dei principi dæmoniorum deputabant. Quibus Dominus non ad dicta sed ad cogitata respondit: ut vel sic compellerentur credere potentiæ eius qui cordis videbat occulta. Si Sathanas Sathanam eijcit, aduersus se diuisus est, &c. Non potest regnum & ciuitas contra se diuisa perstare. Sed quomodo cõcordia parua res crescunt ita discordia maxime dilabuntur. Si ergo Sathanas pugnat contra se, & demon inimicus est dæmonis, deberet iam mundi venisse consumatio, ut non haberent in eo locum aduersarie potestates, quarum inter se bellum pax hominũ est. Si autem putatis (o Scribæ & Pharisei) quod recessio dæmonum obedientia sit in principem suum, ut homines ignorantes fraudulenta simulatione deludat: quid potestis dicere de corporum sanitatibus, quas Dominus perpetravit. Aliud est si membrorum quoque debilitates, & spiritualium virtutum insignia demonibus assignatis.

C *Ambrosius in Lucam, lib. 7. capit. 11.*

D **O**mne regnum in se diuisum desolabitur. Causa dicti huius ea est, quod in Beelzebub principe dæmoniorum eijcere dæmonia dicebatur, ut ostenderet regnum suum indiuiduum esse, atque perpetuum. Meritoque etiam Pilato respondit: Regnum meum non est de hoc mundo. Et ideò qui non in Christo spererunt, sed in principe dæmoniorum eijci dæmones opinantur,

Ioann. 18.

tur eos regni negat esse perpetui. Quod spectat ad populum Iudeorum, qui huiusmodi passionibus ad dæmonium eiiciendum dæmonis arcessat auxilium. Nam quæ admodum potest, cum fides scindatur, regnum manere in diuisum? Etenim cum in lege sit populus Iudeorum, Christus quoque secundum carnem ex lege generatus sit, quomodo regnum Iudeorum potest esse perpetuum, quod ex lege est, cum populus ipse diuidat legem, quando à legis populo Iesus negatur, qui ex lege debetur? Ita ex parte se fides Iudaicæ plebis impugnat, & impugnando diuiditur, diuidendo dissoluitur. Et ideo regnum Ecclesiæ manebit in æternum, quia indiuidua fides corpus est vnum. Vnus enim Dominus, vna fides, vnum Baptismum, vnus Deus, & pater omnium: qui super omnes, & per omnes, & in omnibus. Quâto hic sacrilegi furoris amentia, vt cum Dei filius ad immundos spiritus conterendos & ad nubias mundani principis auferendas suscepit carnem, & destruendæ nequitie spiritualis hominibus quoque dederit potestatem, diuidens spolia eius quod insigne est triumphantis, aliqui sibi adiumentum, & præsidia diabolicæ potestatis adsciscant, cum in digito Dei vel certe secundum Matthæum in spiritu Dei dæmones excludantur? Vnde intelligitur indiuiduum quoddam velut corpus esse diuinitatis, & regnum, cum Christus Dei dextra sit, spiritus autem digiti specie velut vnus secundum diuinitatem corporis seriem videatur exprimere. Nonne videtur indiuiduum esse regnum cum velut corpus sit indiuisum? Habitat enim (vt legisti) corporaliter plenitudo di-

Ad Ephes. 4.

Gr. unus

Ad Colos. 2.

- A uinitatis in Christo. Quod vtique & de Patre negare non poteris, & de spiritu negare non debes. Nec tibi membrorum comparatione nostrorum portio quædam videatur facienda virtutis indiuidue rei non potest esse diuisio, & ideo ad formam vnitatis, non ad distinctionem potestatis referenda digiti nuncupatio est, cum dextra Dei dicat: Ego & Pater vnum sumus. Sed licet indiuidua diuinitatis distincta persona est, digitus tamen, cui dicitur spiritus operatoria virtus significatur. Quod diuinorum operum sicut Pater, & Filius, ita & Spiritus sanctus operator sit. Dauid enim dicit. Quoniam videbo cælos, opera digitorum tuorum. Et in 32. Psalmo. Et spiritus oris eius omnis virtus eorum. Et Paulus ait: Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult.

Ioan. 10.

Digitus Dei
operatoria
virtus est.
Psal. 8.

1. Cor. 12.

Bernardus de Dedicatione Ecclesiæ, serm. 2.

- PRIMO igitur loco studeat vnusquisque ne dissideat ipse à semetipso: Quoniam omne regnum in seipso diuisum, desolabitur, & domus supra domum cadet. Nec intrabit Christus vbi fuerint parietes declinati, & macerie depulsa. Non enim corporis sui domum integram anima vult habere, & exire illam necesse est, si fuerint à se inuicem membra dispersa? Videat ergo & ipsa si desiderat habitare Christum per fidem in corde suo, id est, in se ipsa: sollicito caueat ne à se inuicem membra eius dissideant: id est, ratio, voluntas, atque memoria. Sit ergo sine errore ratio vt bene congruat voluntati, talem enim voluntas amat. Sic & voluntas sine iniquitate, quoniam ratio talem

Matth. 5.

ralem approbat. Alioquin si se se iudicat anima propter voluntatis prauitatem in eo quod per rationem probat bellum intestinum est, & discordia periculosa: quoniam voluntatem huiusmodi ratio semper sugillat, sed accusat, sed diiudicat, se condemnat. Propter quod ait Dominus in Evangelio. Esto consentiens aduersario tuo, dum es in via cum illo, ne forte aduersarius tradat te iudici & iudex tradat te tortoribus, &c. Sic etiam memoria sine corde, vt nullum in ea peccatum maneat, quod non pura confessione, & dignis fructibus pœnitentiæ deleatur. Alioquin conscientiam in qua peccatum latet, & voluntas odit, & ratio execratur. Banum proinde parat habitaculum Deo, cuius nec ratio decepta, nec voluntas peruersa, nec memoria fuerit inquinata. Iam vero sic se habentibus singulis, etiã omnes nos connecti, & conglutinari necesse est, mutuaque charitate quæ est vinculum perfectionis. Nam cognitio quidem perfecta in hac vita haberi nō potest, forsitan nec oportet. In celesti quidem domo cognitio dilectionis est nutrimentum: hic vero esse poterat detrimentum. Quis enim gloriabitur se castum habere cor? Propterea facile erat, & confundi cognitum, & cognoscentem offendi, ibi iucunda erit cognitio, vbi macula iam non erit: illa ergo domus connexa firmitus est tanquam in æternum māsura: hæc tanquam tabernaculum bellatorum minus sibi perfecte cohæret. Illa nimirum domus letitiæ, ista malitiæ est. Illa domus laudis ista orationis. Hæc inquam est vrbs fortitudinis nostræ, illa est ciuitas requiei nostræ. Proinde si victoriosi fuerimus, hic il-

sup. ol

A dicerimus gloriosi? habentes loco galeæ diadema, sceptrum & palmam pro gladio, pro scuto chlamydem deauratam, pro thorace stolam iucunditatis. Interim fac ne premi magis quam perimi videatur vtilius: & sustinere pondus clypei & lorice, quam maligni iaculis ignis vulnerari. A quibus nos superna sua protectione custodiat, qui est benedictus in secula, Amen.

B

Beda in Marc. lib. 1.

capit. 17.

ET conuocatis eis in parabolis dicebat illis. Quomodo potest Sathanas Sathanam eiicere? Et si regnum in se diuidatur, non potest stare regnum illud. Et si domus super semetipsam disperitiatur non poterit domus illa stare. Non potest regnum & ciuitas contra se diuisa perstare. Sed quomodo concordia res paruæ crescunt, sic discordia maxime dilabuntur. Si ergo Sathanas pugnat contra se, & daemon inimicus est dæmonis, deberet iam mundi venisse consumatio ne haberent in eo locum aduersariæ potestates, quarum inter se bellum pax hominum est. Si autem putatis ò Scribæ & Pharisei quod recessio dæmonum obedientia sit in principem suum vt homines ignorantes fraudulenta simulatione deludant, quid potestis dicere de corporum sanitatibus, quas Dominus perpetravit? Aliud est si membrorum quoque debilitates, & spiritalium virtutum insignia dæmonibus assignatis. Et si Sathanas consurrexerit in semetipsum dispersitus est, & nō poterit stare, sed finem habet. Hoc dicens ex ipsorum confessione volebat intelligi,

Ad Ephes. 6

ligi, quod in eum non credendo in regno diaboli esse dilexissent, quod utique aduersum se diuisum stare non posset. Eligat ergo Pharisei quod voluerint, si Sathanas Sathanam non potest eijcere, nihil contra Dominum quod dicerent inuenire potuerunt. Si autem potest multo magis sibi prospiciant & recedant de regno ei⁹ quod aduersum se diuisum stare non potest. Nemo potest vasa fortis ingressus in domum diripere nisi prius fortem alliget, & tunc domum eius diripiet. Fortem diabolus dicit, vasa eius homines ab eo deceptos: domum eius mundum, qui in maligno positus est. In quo vsque ad Saluatoris aduentum male pacato potiebatur imperio, quia in cordibus infidelium sine vlla contradictione quiescebat. Alligauit autem fortem Dominus, hoc est ab electorum

A seductione cōpescuit diabolus, & tunc domum eius diripuit, quia ereptos à diaboli laqueis eos quos suos esse prouidit Ecclesie sue membris adunauit ac per distinctas in ea graduum variorum dignitates ordinauit. Vel certe domum eius diripuit, quia omnes mundi partes, quibus olim hostis dominabatur antiquus, Apostolis Apostolorumque successoribus, ut in sua quisque provincia reuocatos ab errore populos ad viam vite conuerteret distribuit. Ostendit ergo per parabolam sed iam manifestissimam Dominus, quod non concordia fallax operatione cum dæmonibus ut calumniabantur, sed diuersa prorsus atque aduersa virtute diuinitatis homines à dæmonibus liberaret: ideoque grande scelus committerent qui hoc quod Dei esse cognouerant diaboli esse clamabant.

T E X T V S.

QUOD si ego in Beelzebub eijcio dæmonia, filij vestri in quo eijciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt.

Chrysostomus in priori expositione in 12. cap. Matth. homil. 42.

SI ego in Beelzebub dæmonia eijcio, filij vestri in quo eijciunt? Perspicis etiam hic quam mitis sit sermo. Non enim dixit discipuli mei, aut Apostoli, sed filij vestri, ut si quidem ad eandem cum illis animi nobilitatem venire velint, magnam hinc opportunitatem atque occasionem nanciscantur. Si au-

C tem ingratitude ac sopore meritis in nequitia permaneant, nulla sibi ratio ad excusationem relinquatur. Tale igitur est quod dicitur: Si ego in Beelzebub eijcio, Apostoli ac Discipuli mei in quo eijciunt? Expulerunt enim iam & discipuli dæmonia potestate illis à Christo data, nec ipsos criminabantur, non enim rem, sed personam persequiebantur. Ut igitur ostenderet ea quæ aduersus ipsum aut dicebant, aut cogitabant ex sola inuidia proficisci, Apostolos in medium produxit. Nam si ego ea ratione dæmonia expello quæ

lo qua suspicamini, multo magis illi, qui à me potestatem proieciendi acceperunt: de quibus cum tale nihil vnquã suspicati sitis, quomodo mihi, à quo illi qui hanc gratiam habuerunt, molesti estis: nihil tale in ipsos conferentes? Quade re nõ euadetis supplicium, sed cruciату maiori torquebimini. Ac ideo subiungit: *Ipsi vestri erunt iudices.* Nam quoniã à vobis sunt eiusdem legis atque disciplinæ, & tamen mihi paruērunt, non est dubium quin cõdemnabunt vos, à quibus contra & dictum & factum est.

Chrysostomus in posteriori expositione in 12. cap. Matt. homil. 29.

SI ergo, inquit, ego in Beelzebub eicio dæmonia, filij vestri in quo eiciunt? Filios eorum Apostolos dicit, qui erant ex illis, quos superius milit ad prædicandum, dans illis potestatem spirituum immundorum, vt eijcerent eos. Qui credentes dixerunt: *Domine in nomine tuo etiam dæmonia nobis subiecta sunt.* Id est, interrogate filios vestros, in quo eijciunt dæmonia. Si illi in nomine meo eijciunt dæmonia, dicentes: In nomine Iesu Christi præcipio tibi exire ab illo: verum est quia nõ ego in Beelzebub eicio dæmonia. Nam quia qui talis est homo, vt in Beelzebub eiciat dæmonia, nomen eius non potest sic honorificatum esse, sic terribile, vt in nomine eius etiam ab alijs dæmonia expellantur. *Ideo ipsi iudices vestri erunt.* Quãdo cum sederint super duodecim thronos iudicantes duodecim tribus Israel. Tunc sine dubio dicitis in iudicio meo: Ideo tibi non credidimus dæmonia expellenti

A quia putauimus te in Beelzebub eijcere dæmonia. Respondebunt contra vos filij vestri, & dicent: Si considerassetis nos quia in illius nomine dæmonia expellebamus, & intelligere poteratis, quia ille non habuit spiritum Beelzebub, in cuius nomine tanta erat virtutis potestas.

Hilarius in Matth. Canone. 12.

B **Q**UOD si in virtute Beelzebub Christus dæmones eijcit, filij eorum, id est Apostoli, in cuius nomine eijcient? Atque idcirco digne sunt in eos iudices constituti, quibus id dedisse Christus aduersus dæmonas potestates reperietur quod ipse sit negatus habuisse. Ergo si Discipuli operantur, in Christo, & ex spiritu Dei Christus operatur, adest Dei regnum iam in Apostolos mediatoris officio transfusum. Sed cum per Beelzebub posse Christus arguitur De⁹ blasphematur in Christo, atque ita in Deum inexpriables conuitij contumelia, per Phariseos in Beelzebub nomine cõparatur.

Dei Regnũ
in mediatoris
nempe Apostolos trans-
fusum.

Theophilact. in 11. c. Luca.

D **E**STO autem quod ego eijciã dæmonia in Beelzebub, filij vestri hoc est Apostoli, in quo eijcient? nonne manifestũ quod in nomine meo? Quomodo igitur dicitis quod ego eijciam in Beelzebub, quasi opus habeam illorum virtute, cum filij vestri sancti, scilicet, Apostoli, in meo nomine dæmonia eijciant? Igitur ipsi cõdemnabunt vos. Manifestũ enim quod si illi in meo nomine eijciunt dæmonia, mihi non opus sit virtute alterius.

Hiero.

Hieron. lib. 2 in Matt. c. 12. A quit, in filiis vestris Deo non da-

Si ego in Beelzebub eicio demonia, filij vestri in quo eiciunt? Ideo ipsi iudices vestri errant. Filios Iudeorum vel exorcistas geris illius ex more significat: vel Apostolos ex eorum stirpe generatos. Si exorcistas qui ad inuocationem Dei eiciebant demones, coarctat interrogatione prudenti, ut confiteantur Spiritus sancti esse opus. Quod si expulsio demonum, in-

monibus deputatur. Quare in me idem opus non eandem habeat causam? Ergo ipsi iudices vestri errant: non potestate sed comparatione, dum illi expulsionem demonum Deo assignant: vos Beelzebub principi demoniorum. Sin autem de Apostolis, dictum est quod & magis intelligere debemus, ipsi erunt iudices eorum, quia sedebunt in duodecim sedibus iudicantes duodecim tribus Israel.

Matt. 19.

TEXTVS.

PORRO si digito Dei eicio demonia, profecto peruenit in vos Regnum Dei.

Tertullia. aduersus Marcionem, lib. 4.

Si ego in Beelzebub eicio demonia filij vestri in quo eiciunt? Hac voce quid magis portendit quam in eo eicere se in quo & filij eorum? In virtute, scilicet Creatoris. Nam si putas sic accipiendum, Si ego in Beelzebub, & filij vestri in quo? quasi illos figillaret in Beelzebub eicientes, resistet tibi prior sensus, non posse Sathanam diuidi aduersus semetipsum. Adeo nec illi in Beelzebub eiciebant, sed ut diximus in virtute creatoris, quam ut intelligi faceret subiungit: Quod si ego in digito Dei expello demonia, ergo ne appropinquauit in vos regnum Dei? Apud Pharaonem enim benefici illi adhibiti aduersus Moysen virtutem creatoris digitum Dei appellauerunt. Digitus Dei est hoc, quod significaret etiam medicum validissimum, tamen hoc & Christus ostendens commemoratur non obliteratur vetustatum, sci-

licet suarum, virtutem Dei digitum Dei dixit non alterius intelligendam, quam eius apud quem hoc erat appellata. Ergo & regnum ipsius appropinquauerat, cuius & virtus digitus reuocabatur. Merito igitur applicuit ad parabolam fortis illius armati, quem validior alius oppressit principem demoniorum, quem Beelzebub, & Sathanam supra dixerat, significans digito Dei oppressum, non creatorem ab alio Deo subactum.

Cyprianus in sermone de Spiritu sancto.

HIC est Spiritus sanctus quem Magi in Aegypto tertij signi ostensione conuicti cum sua defecisse prestigia faterentur Dei digitum appellauerunt, antiquis Philosophis eius intimarum presentiam defuisse. Et licet de Patre & Filio aliqua sensissent Platonicis, spiritus tamen tumidus, & humani appetitor fauoris sanctificationem intellectus diuini mereri non potuit: & ubi ad profunditatem

tem

tem Sacramentorum ventum est, omniscorum caligauit subtilitas, nec potuit infidelitas sanctitudini propinquare. Hic digitus Dei mundanæ iudex, & vindex perfidiæ noui tempore testamenti potenter expellit dæmonia: nec laborat agendo, sed solo nutu perficit omnia: quod dicit facit: quod iubet, implet: secreta indicat; pandit occulta, reuelat ignota, hebetat acutos, & perspicaces cōfutati. Hoc digito in lapideis tabulis lex primū conscripta quinquagesimo die post egressū Israel de Ægypto in mōte Syna Moyse est cōmē data: sed populus nequam, & gens duræ ceruicis, à quorum animis terror ille recesserat: quē mons ardens, & flammea iugā, & clangor bucinæ, & lampades coruscæ, & horrenda tonitrua nuper incuserant in apostasiam conuersi: & de Moyse reditu desperantes, lege diuinitus missa indigni iudicati sūt: quia in oculis eorum Moyses frāgens tabulas, tam verba quam instrumenta comminuit, & deleuit. Quin etiam sceleris vltione patrata reuersus in montem ad Dominum quadraginta diebus ieiunās, & colloquens, tandem obtinuit, vt ipse aliās de saxo ad instar priorum excideret tabulas, in quibus eandem quæ in primis fuerat scripturam insculperat, & formaret. Factumq; est mirabili dispensatione superni iudicij, vt lex, quā sanctus scripserat spiritus, deleteretur: & quam manus humana restituit, in posterū teneretur. Quod ea ratione credi potest sic factum, vt populus prior, secundum carnem ambulans, & viuens, diuinis colloquijs, & spiritualibus mandatis ostēderetur indignus: nec posse mētes perfidas sancta percipere, nec intelligere sacramēta, quæ exemplarium tegmine velabantur.

multom

*Basilii de Spiritu sancto
contra Eunomianos,
lib. 5.*

Verū & digit⁹ Dei, qui trās mutauit in Ægypto puluerem in animalia, generationē animalū, quē à principio fuerat ostēdens, paracletus erat spiritus veritatis. Cū enim tres Euāgelistæ dicāt ad Iudæos Dñm dixisse. *Si autē ego in spiritu Dei dæmones eijcio, igitur in vos peruenit Regnū Dei:* Lucas dixisse ipsum inquit: *Si autē ego digito Dei dæmonia eijcio, peruenit ergo ad vos regnū calorū:* Quas obres, & quæ per Moysen in Ægypto facta sunt signa, quæ digito Dei facta sūt, & mirabilia Dei signa cū spiritu fiebāt: digitus vero Dei, & in his, quæ à Moysē, & in his quæ à Dño signa facta sūt spiritus dict⁹ est: nō quoniam parua quēdā virtus coexistens Deo est, sicut corpori digit⁹: verū cū vnū quid ex donis spiritus, quæ secundū diuisionē sūt, gratia etiā sanitarū esse id quod est vnū quid, & nō vniuersa spiritus dona, digitū vocat. *Alij enim per spiritū datur spiritus sapiētiae, alij vero sermo sciētiae secundū eundē spiritū, alij gratia sanitarū in vno spiritu, alij prophetia, alij discretio spiritū, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum.* Hæc autem omnia operatur vnus atque idē spiritus, diuidens singulis prout vult. Diceret aliquis, quod hæc omnia, & quæcūque alia dona spiritus sunt, tanquā corpus quod ipse sunt vnū quodq; donum digitus; & hoc autem vtile dictionis ne negligas. Cū enim dixisset: *Qui omnia hæc operatur spiritus sicuti vult.* De Domino etiam ipsemet inquit. *Et diuisiones operationū sunt, idē vero Deus qui operatur omnia in omnibus, quod si omnia operatur Deus sicuti vult:*

1. Cor. 12. c.

omne vult
- iohannis
- iohannis
- iohannis
- iohannis

Pp Quomo-

Quomodo diuersitas substantię illic est, bi operationis idēitas esse cognoscitur, permutatis enim substantijs, secundū impijsimū Eunomiū, diuersas oportebat & operationes: eandē autem auctoritatē, & potestatem spiritus Saluator attestatur? *Spiritus* (inquit) *ubi ule spirat, &c.*

Athanasius oratione 2. contra Arrianos.

Non enim dixit: *Ideo uinxit te ut Deus*, aut Rex, aut Filius, aut Verbum fieres: nā & antea hoc ipsum erat semperq; est, ut argumētis demonstratū est: sed potius propterea, quia & Deus & Rex es, ideo inūctus es. Non enim alteri⁹ erat cōiungere hominē cū Spiritu sancto, quam tu ipse, quia es imago Patris, ad quā ab initio creati eramus: *Quoniam tuus est spiritus*. Neq; enim rerum conditarum natura digna erat, aut idonea ad id negotium, cum & Angeli preuariati essent, & homines inobedientes fuissent: ideo opus erat ipso Deo. Verbum autē est Deus, ut eos qui sub maledictione essent assereret. Si igitur ex non entibus extitisset Christus, esse non potuisset, ut pote vnus ē vulgo rerum ac participator cum ceteris futurus. Cæterum quia Deus est, quia Rex æternus, & splendor, & character Patris, ideo ipse est qui expectabatur Christus, quum Pater hominibus, aut nuntiaret, dum eum Prophetis reuelatur, ut quē admodum per eū facti sumus: ita quoque in eo omnium à peccatis redemptio conficeretur, & omnia ab illius imperio regerentur. Atq; hæc est causa vnctiōis, qua ille imbutus est, aduentusque Verbi in carnem: cuius intuitu Psalmo-graphus, & deitatem eius, & de-

A Regnum patrum hymno celebrat. *Thronus tuus* (inquit) *Deus in secula seculorum, virga rectitudinis, virga Regni tui*. Et eius ad nos descensum his verbis exponit. *Ideo uinxit te Deus, Deus tuus oleo letitiæ præconfortibus tuis*. Quid igitur miri, aut quid incredibile, si Dominus, qui spiritum dat, ipse nunc dicitur spiritu iungi: qui ubi necessitas requirebat, non recusauit ratione humanitatis se ipsum etiam inferiorem spiritu pronunciare, quippe Iudæis loquentibus in Beelzebub eum eijcere dæmonia, respondit, & dixit illis, postquam eos conuicisset, falsa & impia dicere. *Siego in spiritu Dei eijcio dæmonia*. Ecce tibi spiritus datorum, in spiritu se asserentem eijcere dæmonia. Quæ uerba nihil aliud sibi uolunt, nisi ratione carnis id dictum fuisse, eo quod non idonea satis, neque efficax erat humana natura, ut per se dæmonia sine presidio spiritus eijceret, ideo ueluti homo hoc uerbum prolocutus est: *Sin autē ego in spiritu eijcio dæmonia*. Quin & blasphemiam in Spiritum sanctum, maiorem quam in suam humanitatem hoc dicto indicauit. *Quicumque dixerit aliquod uerbum in filium hominis, habebit remissionem*. Cuius generis sunt, cum de illo fabularentur: *Nonne hic est fabri filius?* Contra, qui in Spiritum sanctum, maiorem quam in suam humanitatem hoc dicto indicauit: *Quicumque dixerit*. Contra, qui in Spiritum sanctum, blasphemantes opera uerbi Dei diabolo ascribunt, illis pena indeprecabilis infligitur. Hec qui de Iudæis, ut hominibus, loquutus est Dñs: Discipulis cōtra diuinitatē & maiestatem suā exhibēs, nō in minorem se spiritu, sed parē ostēdit. Dabat enim spiritum ac dicebat: *Ego illum mitto, & ille glorificabit me, & quæcūq; audiat, loquetur*. Quenadmodum

Psalm. 44.

Sicut omnes
à Christo facti,
ita quoq;
omnes à peccato redempti.

Christus pater
rem se spiritui
sancto declarat.

Christus largitor spiritus de se prae-
cat.

Ad Philip. 2.

Luce. 11.

Matt. 12.

modum igitur hic ipse Dns mune-
rator spiritus non grauatur dice-
re se in Spiritu sancto eijcere da-
monia vt homo; ita quoq; ad eun-
dem modum non grauat, idem
ille Sancti spiritus largitor de se
praedicare: *Spiritus sanctus super me,*
quoniam inxii me, idq; respectu car-
nis quam induerat (vt ait Ioanes)
vt vtrumq; in nobis ostenderet, &
nos esse qui in sanctificando gra-
tia Spiritus sancti indigeremus, &
qui impotentes essemus ad eijcie-
da demonia absq; viribus Spiritus
sancti. Per quem autē & a quo
tandem conueniens erat Spiritū
sanctum donari, nisi per Filius, cu-
ius spiritus est? Quādo autē nos
accipere potuissimus: *Nisi cū verbū*
(vt Apostolus ait) homo erat factū?
Neq; fieri potuisset, vt liberare-
mur, aut exaltaremur, nisi is qui: *In*
forma Dei erat, formā serui acceperat?

August. Ianuario, de vitibus
Ecclesie. epist. 119.

Sed dies quinquagesimus, &
in scripturis commendatur,
non tantū in Euāgelio, quia tunc
Spiritus sanctus aduenit, sed etiā
in veterib; libris. Nā & ibi postea
quā Pascha (occiso agno) celebra-
uerūt, dies quinquaginta numerā-
tur, vsq; ad diē quo lex data est in
mōte Syna famulo Dei Moyse di-
gito Dei scripta. In libris autē E-
uāgelij apertissimē declaratur di-
gitū Dei significare Spiritū sanctū.
Cū enim vnus Euāgelista dixisset:
In digito Dei eijcio demonia, ali; hoc
idē ita dixit: *In spiritu Dei eijcio da-*
monia. Quis hanc letitiā diuinorū
Sacramentorū cū sano doctrinæ
luce, clarescūt, nō preferat vniuer-
simūdi huius imperiis, etiā inusi-
tata felicitate pacatis? nōne tan-
quā duo Seraphin clamantia diu-
nitatem concingentia laudes altissi-
mū x̄p̄

A mor: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Domi-*
nus Deus Sabaoth, ita duo testamen-
ta fideliter concordantia sacratā
concinunt veritatem Deo? Oc-
ciditur quis, celebratur Pascha,
& interpositis quinquaginta die-
bus datur lex ad timorem scripta
digito Dei. Occiditur Christus:
Qui tanquā quis, ad immolandū ductus
est, sicut Esaias testatur: celebratur
verū Pascha, & interpositis quin-
quaginta diebus, datur ad charita-
tē Spiritus sanctus, qui est digitus
Dei, cōtrariū hominibus sua que-
rentibus, & ideō iugum asperum,
& sarcinam grauem portantibus,
neq; inuenientibus requiem ani-
mabus suis: *Quia charitas non querit*
quæ suæ sunt, ideō animositas hare-
ticorum semper inquieta est, quos
magorum Pharaonis habere co-
natum declarat Apostolus dicēs:
Sicut enim Iambes, & Mambres resis-
terunt Moysi, sic & isti resisunt veri-
tati, homines mente corrupti reprobī cir-
ca fidē, sed ultra non proficient. Demē-
tia vero eorū erit manifesta omni-
bus sicut, & illorū fuit. Quia enim
per ipsā corruptionē metis inque-
tissimi fuerūt in signo tertio defe-
cerūt, fatētes sibi aduersū esse Spi-
ritum sanctum, qui erat in Moyse.
Nā deficientes dixerunt: *Digitus*
Dei est hic. Sicut autē concili-
atus, & placatus Spiritus sanctus
requiem præstat mitibus, & humi-
libus corde, ita cōtrariū & ad-
uersū immitēs ac superbos inque-
tudinē exagitat. Quam inque-
tudinē mūsæ illæ grauissimæ
significauerunt, sub quibus ma-
gio Pharaonis defecerunt dicen-
tes: *Digitus Dei est hic.* Exodum le-
ge, & vide vbi Pascha celebra-
uerunt, post quot diēs data sit
lex. Loquitur Deus ad Moysen
in monte Syna, de tertij men-
sis diē. Notā ergo vnum diē
egressus ipsius tertij mensis, &

Esai. 6.

1. Corin. 13.

2. Tim. 3.

Exod. 8.

vide quid dicat inter cetera: *Descende, inquit, testare populo, & purifica illos hodie & cras, & lauent vestimenta sua, & sint parati in diem tertium.* Tertia enim die descendit Dominus in monte Sina coram omni populo tunc data est lex, tertio scilicet die tertij mensis. Numerata itaque à quarto decimo primi mensis die, quo facta est Pascha, vsque ad diem tertium tertij mensis, & inuenies decem & septem dies primi mensis, triginta secundum, tres tertij, qui sunt quinquaginta. Lex in arca est, sanctificatio in corpore Domini, per cuius Resurrectionem nobis requies futura promittitur, ad quam percipiendam Spiritus sancto charitas inspiratur. Spiritus autem nondum erat datus, cum Iesus nondum erat clarificatus. Vnde prophetia illa cantata est: *Exurge Domine in requiem tuam tu, & arca sanctificationis tue,* ubi requies ibi sanctificatio. Vnde nunc ut amemus, & desideremus Spiritus sancti pignus nobis est datus.

Ioann. 7.
Psal. 131.
Vt amemus, & desideremus Spiritus sancti pignus nobis est datus.

August. lib. de spiritu & littera, ad Marcellinum ca. 16.

Deus autem spiritus est: *Vbi autem spiritus Domini ibi libertas.* Hic autem spiritus Domini, cuius dono iustificamur, quo fit in nobis, ut non peccare delectet, ubi libertas est. Sicut præter hunc spiritum peccare delectat, ubi seruitus, an cuius operibus abstinendum, id est spiritum littere Sabbathizandum est. Hic Spiritus sanctus, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris, quæ plenitudo legis est, etiam digitus Dei, in Euangelio dicitur. Vnde quia & illæ tabule digito Dei cons-

Acriptæ sunt, & digitus Dei, est spiritus Dei, per quem sanctificamur, ut ex fide viuētes per dilectionem bene operemur. Quæ non moueat ista congruentia, ibidemque eadē substantia? Dies enim quinquaginta computatur à celebratione Pasche, quæ occasione figuratæ ouis per Moysen fieri præcepta est, in significatione utriusque futuræ Dominicæ Paschionis, vsque ad diem, quo Moyses legem accepit in tabulis digito Dei conscriptis: similiter ab occisione, & resurrectione illius: *Qui sicut ouis ad immolandum ductus est,* quinquaginta diebus completis, congregatos in vnum fideles digitus Dei, hoc est, Spiritus sanctus impleuit.

August. in questionibus super Exodum, lib. 2. quest. 25.

Quod dixerunt Magi ad Pharaonem: *Digitus Dei est hic,* quoniam non potuerunt educere cyniphe, senserunt profecto cum artium suarum nefariorum scientiam, non talibus artibus, velut potentior in eis esset Moyses suos conatus fuisse frustratos, ut non possent educere cyniphe, sed digito Dei, qui utique operabatur per Moysen. Digitus autem Dei sicut Euangelium manifestissimè loquitur, Spiritus sanctus intelligitur. Nam vno Euangelista id ipsum narrante exponere voluit, quod sit digitus Dei, & ait: *Si ego in spiritu Dei eicio demonia.* Cum itaque Magi facerentur, quorum Pharaos potentia præfidebat, digitum Dei esse in Moyse, in quo superabantur, & eorum beneficia frustrabantur: tamen induratum est cor Pharaonis, nunc mirabili omnino duritia. Cur autem in tertia ista plaga Magi defecerunt, nam plagæ ceperunt ex quo

Lucæ. 11.

Matth. 12.

Matth. 12.

Matth. 12.

ex quo aqua in sanguinem versa est, & sentire, & explicare difficile est. Poterant enim, & in primo signo deficere, vbi in serpentem virga conuersa est; & in prima plaga, vbi aqua in sanguinem commutata est: & in secunda de ranis, si hoc voluisset digitus Dei, idest spiritus sanctus. Quis enim demētissimus dixerit digitum Dei in hoc signo potuisse conat? Magorū in pedire, & in superiorib? neq; visse? Omnino ergo certa causa est, quare illa facere hucusq; permisi sūt. Cōmēdatur enim fortasse Trinitas, & q̄ verum est, summi Philosophi gentiū, quantū in eorum literis in dagatur, sine Spiritu sancto philosophati sunt. Quauis de Patre, & Filio non tacuerint, quod etiā Didymus in libro suo meminit, quē scripsit de Spiritu sancto.

August. questionum Evangeliorum lib. 2. questione. 17.

I Deo dicitur Spiritus sanctus digitus Dei, propter partitionem donorū, quæ in eo dātur, vnicuiq; propria, siue hominū, siue Angelorum: in nullis enim membris nostris magis apparet partitio quam indigitis.

Chrysost. in priori expositione in 2. cap. Matthæi. hom. 42.

Si autē ego in spiritu Dei demones eiicio: igitur peruenit in vos Regnū Dei. Quid est Regnū Dei? Aduētus scilicet Christi. Tu vero diligenter rursus cōsidera, quomodo ipsos attrahit, mitigat, & ad cognitionē allicit suā, ostēdēs eis quod bona propria, & felicitatem propriā contēnant. Nā cū gaudere & exultare debeatis (inquit) quo-

A nā ingentia, & inefabilia illa quæ Prophetæ cecinerunt largiturus vobis veni: Quoniamq; beatitudinis iam tempus adest, vos contra facitis, non solū hæc bona repellētes, verū etiam calūniātes, & falsas aduersus me causas confingentes. Et Matthæus quidem: *Si ego in spiritu Dei*, Lucas autē: *Si ego indigito* Dei, scriptū reliquit. Quæ ex re monstratur maximè virtutis, nec contemnendæ gratiæ propter demonum expulsionē. Vnde ratiocinādo concludi potest. Quoniā si hoc est,

B certē peruenit ad vos filius Dei. Sed id quidem non aperte infert, adumbratē autē, & occultū, vt æquiori animo ferant illud ipsum significauit dicens *Peruenit ad vos profecto Regnū Dei*. Vides excellentiam sapientiæ atq; præstantiā: per ea quibus inculcabant monstrabat aduentus sui fulgorem. Dein, de vt alliciat, non dixit solū: *Peruenit Regnū Dei*: sed ad vos (inquit) hæc bona ingiter manant. Cur ergo in beatitudine vestra tāto magis

C rore turbamini? Cur aduersus vestram salutem arma confertis? Hoc tēpus est quod Prophetæ futurum prædixerunt, hoc signum aduentus mei dederunt, quod hæc diuinitus fierent. Nam quia hæc aguntur, vos ipsi videtis quia diuinitus, magna voce res ipse prædicant. Non enim possibile est, cum hæc in salutem hominum fiant, fortiorē esse quā prius Sathanam, sed imbecillior est necessario. Qui vero imbecillior est, nō potest quasi robustus robustum dæmonē eiicere. His verbis charitas, fides, & desidiū, & litigationis imbecillitatem pate facit: idcirco assidue sursum, atq; deorsum ad charitatem hortatur, vt diaboli robur deiiciat, qui omni conatu aduersus nos incumbit.

Pp 3 Chrysost.

Chrysost. in posteriori expositione in 12. cap. Matth. homil. 29.

*Regnum Dei
Christus.*

SI Autem in spiritu Dei eijcio dæmonia, appropinquabit in vos Regnum Dei. Regnum Dei se ipsum dicit. Sed idēd quasi dealterare dicebat, quia infidelibus loquebatur, ne fortē & alterā occasionem iactantiæ inuenientes in Christo, quem non cognoscebant, additamentum facerent blasphemix. Hoc ergō videtur dicere. Si ego in spiritu Dei eijcio dæmonia, regnum Dei appropinquat in vobis. Corrige sermonē, & manifestius declarabitur mysterium verbi Dei. Id est, si Regnum Dei appropinquat, in Spiritu sancto eijciuntur dæmonia, & virtutes multæ fiunt: quando autē appropinquat regnū Antichristi, in spiritu diaboli eijciūtur dæmonia. Ad nostrā admonitionem pertinet, vt sciamus, quia sicut in Aduentu Christi ante illū Prophe-
ta, & cū illo Apostoli in Spiritu sancto faciebant virtutes: sic & in aduentu Antichristi, Pseudochristiani, & ante illū, & cū illo in spiritu maligno faciēt virtutes. Qualis enim res mota fuerit, talis odor procedit. Accenso enim thimiamate suavis flagratio exijt: cōmoto autem stercore putredo grauis prodit, ante lucē aurora exijt, ante noctem obscuritas. Quidam autem hoc sub alio intellectu interpretantur, id est, Si ego (inquit) in spiritu Dei eijcio dæmonia, sicut & est verum, vos autem dicitis me in spiritu Beelzebub eijcere dæmonia, rei estis iudicij propter quod appropinquat in vos Regnum Dei iustum, vt secundum blasphemias vestras iudicemini.

In aduētū Antichristi. Pseudo christiani in eius virtute expellent dæmonia & spiritum a ligno facient virtutes, & signa.

Iustū iudiciū est regnū Dei secundū quod ipsi Pharisei iudicātur propter eorum blasphemias.

A *Ambrosius de Spiritu sancto, lib. 3. cap. 3.*

SED Siquis adhuc carnalibus inhæret ambiguis, & corporalibus vacillat exemplis, consideret, quia non potest bene sentire de Filio, qui potest male sentire de spiritu. Nam si idēd portionem quandam exiguam putant esse spiritum Dei, quia digitus Dei dicitur, idem vtique & portionem exiguam dicunt esse in Filio Dei, quia dextera Dei dicitur, sed Filius & dextera, & virtus dicitur. Itaque si verba nostra pendamus, nulla potest sine virtute esse perfectio, & idēd caueant ne putent quod nefas dictu est semiperfectum in sua substantia, Patrem perfectionem accipere per Filium, & desinant coæterum Filium Patri negare. Quando enim non fuit Dei virtus? Quod si aliquando putant non fuisse Dei virtutem, aliquando plenitudinem in Deo Patre negabunt fuisse, cui putent aliquando de fuisse virtutem. Sed hæc (vt dixi) scripta sunt, vt ad vnitatem diuinitatis ista referamus, & credamus quod Apostolus dixit. *Quia plenitudo diuinitatis corporaliter habeat in Christo, & habitat in Patre, & habitat in Spiritu sancto.*

Colos. 2.

D *Idem ibidem cap. 6.*

HOC Est, eadem opera Filij, quæ spiritus Dei. Sed quid mirum, si sanctificat singulos, ipse sanctificatione non indigens, sed redundans, quando tantam (vt dixi) maiestatem eius accepimus, vt tanquam digitus à corpore, ita à Deo Patre inseparabilis videatur Spiritus sanctus. Quod si quis

si quis ad diminutionem, non ad unitatem potestatis putat esse referendum, is profecto in eam amertiam cadet, ut tanquam in unam velut corporis formam Patrem & Filium, & Spiritum sanctum videatur tres fingere, & tanquam distinctiones quasdam figurare membrorum. Sed accipiat, ut sæpius dixi, non inæqualitatem, sed unitatem potestatis hac testificatione signari, quandoquidem quæ opera Dei sunt, eadem sint opera manuum, eadem etiam legimus opera esse digitorum. Scriptum est enim. *Celi enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum.* Et alibi: *In initio terram tu fundasti Domine, & opera manuum tuarum sunt celi.* Eadem igitur sunt opera manuum, quæ sunt opera Dei. Non ergo aliqua pro membrorum corporaliu qualitate discretio operationis, sed unitas potestatis est: Quæ autem opera sunt manuum, eadem opera digitorum, quia æque scriptum est. *Quoniam videbo celos tuos, opera digitorum tuorum, Lunam & stellas quæ tu fundasti.* Quid hic igitur digiti minus quam manus fecisse produntur, cum idem fecerint digiti quod manus? Sicut scriptum est. *Quoniam delectasti me Domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum delectabor.* Et tamen, quia manum legimus filium, scriptum est enim: *Non ne manus mea fecit hæc omnia?* Et alibi: *Posui manum meam sub tegumento petra,* quod ad incarnationis mysterium spectat: quia integumentum corporis virtus Dei sempiterna suscepit, utique liquet manus & de Filio Dei, & Spiritu sancto scripturam locutam. Et rursus, quia digitum Dei spiritum legimus, ideo appellatos digitos æstimamus, ut Filium & Spiritum designaret: Denique, ut Filij & Spiritus sanctificationem se habere memoraret, ait

A quidam sanctus: *Manus tue fecerunt me, & plasmauerunt me.*

Ambrosius in Lucam, lib. 7.

cap. 11.

Q uod si in spiritu Dei eicio demonia profecto pervenit in vos Regnum Dei, simul ostendit imperiale quædam esse sancti Spiritus potestatem, in quo Regnum est Dei. Nos quoque, in quibus habitat spiritus, regalem domum habemus. Unde & in posterioribus dixit: *Regnum Dei intra vos est,* & ideo diuinitatis, & dominationis & imperatorie maiestatis consortem debemus æstimare Spiritum sanctum, quia Dominus est spiritus, ubi autem spiritus Domini, ibi libertas.

Regnum est Dei imperialis Spiritus sancti potestas.

1. Corin. 3.

Hieronymus lib. 2. in 12. cap.

Matthæi.

S i autem ego in spiritu Dei eicio demones. In Luca istum locum ita scriptum legimus: *Si autem ego in digito Dei eicio demones.* Iste est digitus, quem confitentur & magi qui contra Moysen, & Aaron signa faciebant, dicentes. *Digitus Dei est iste,* quo tabule lapidee scripte sunt in monte Syna. Si igitur manus & brachium, Dei Filius est, & digitus eius Spiritus sanctus: *Patris & Filij & Spiritus sancti, una est substantia.* Non te scandalizet membrorum inæqualitas, cum ædifficet unitas corporis. Igitur pervenit in vos Regnum Dei. Vel se ipsum significat, de quo in alio loco scriptum est: *Regnum Dei intra vos est.* Et medius stat inter vos, quem nescitis: vel certe illud Regnum, quod & Ioannes, & ipse Dominus predicaverant. *Penitentiam agite appropinquabit enim Regnum celorum.* Est & tertium Regnum, scripturæ sanctæ, quod auferetur à Iudæis, & tradetur genti facienti fructus eius.

Luc. 11.

Deut. 9.
Exod. 8.

Lucæ. 17.

Ioan. 1.

Psal. 18.

Psal. 101.

Psal. 8.

Psal. 91.

Theophylact. in 11 capit.

Luca.

IN Digito ergo Dei, hoc est, in Spiritu sancto eicio, & non in malo spiritu. Digitum autem spiritum dicit, ut scias quod sicut digitus eiusdem substantiae est cum corpore, ita & spiritus eiusdem substantiae est cum Patre & Filio. Fortassis autem & ideo, quia Filius dicitur manus Dei, & requieverunt super eum septem efficacie spiritus, non quod per spiritum agatur, sed quia consubstantialis est spiritui. Vnum

autem ex donis & efficacis Spiritus sancti est sanare: Propterea dicitur in spiritu Dei, hoc est in spirituali dono eicere demonia. Nam sicut digitus pars est manus, ita & spiritus donationum pars fuit spirituum, quos habuit Christus, hoc est operationum spiritus. Propterea, si eicio, inquit, demonia, efficacia divina virtutis, pervenit usque in vos Regnum Dei. Quod talem habet sensum. Destructum nunc est regnum diaboli, regnatque Deus, qui demones effugit.

TEXTVS.

Cum fortis armatus custodit atrium suum: in pace sunt ea quae possidet, si autem fortior illo superueniens venerit eum: universa arma eius auferet, in quibus confidebat & spolia eius distribuet.

Procopius Gazaeus in 2. cap.

Exod.

V. M. Recepisset Israelitas graviter affligari demonium tyrannide, demones emedio sustulit: & ut Moyses sa-

bulo obtexit crudelem operum exactorem, sic Christus demones relegavit abyssum. Plurimis autem demonibus in abyssum detrusis, reliqui qui adhuc supererant, fatigabant precibus Salvatorem, ne se precipitare velit in abyssum. Plurimis autem, sed concedere ut in mundo versari possint usque ad extremi iudicii diem. Nam cum constrinxisset (ut ipse ait) fortem, tandem eius diripuit vasa, id est, animas, quas suo dominio subditas possidebat. Huius rei typus fuit Iosua, qui defuncto Moysse eo-

pias traduxit Iordanem, & quinque Amorrhæorum Reges, qui in speculancam confugerant, vinculis oneravit, siquidem post vitam, quam sub lege transigimus: nobis imperans Christus Rex demonum principes in profundum specum precipitatos inclusit, Israelitasque discordantes in concordiam redegit. Sicut contententes Iudaeos, & Moyses placuit. Quia propter hoc proloquebatur: *Pacem meam do vobis.*

Gregorius Nazianzenus,

in sanctum lavacrum,

oratione 3.

SI cæcus es & absque lumine, illumina oculos tuos, ne unquam obdormias in mortem, in lumine Domini, lumen inspice in spiritu Dei, Dei Filium, splendeat tibi ramus, & indi-

& indiuisibile lumen si totum susceperis sermonem, omnes pariter Christi medelas, ad propriam accommodationis animam, quibus singularim vnusquisq; sanatur tantū charitatis mensuram ne ignores, tantum dormienti tibi & securo, spiritus maligno zizania non superseminet, tantum cum oburgationem odiosus maligno sis factus: rursus te ipsum miserabilem propter peccatum, ne reddas, tantū propter opera bona tibi, aut applaude, nec immoderate attollaris, subleuatus deprimaris, tantū assidue purgationem operare, eleuationes in corde suscitans, & eā quam gratis consequutus es remissionem etiam per diligentiam conserua, vt remissio tibi a Deo sit, a te vero fiat conseruatio, sed quopacto id fieri poterit? Semper parabole illius memor sis tibi quē optimē & perfecte opem tuleris, exiuit a te impurus ille & materialis spiritus, baptisate expulsus, non fert persecutionem, non sustinet absq; domo, & late degere, pergit per loca in aquosa, & diuinæ irrigationis arida ibi versari cupit, circumerrat, querens requiem, nec inuenit: in baptizatas incidit animas, quarum prauitatem lauacrum eluerat, timet aquam, purgatione suffocatur quē admodum legio mari, rursus conuertitur ad domum suam vnde egressus est, impudens est, pertinax est, & iterum periculum facit, iterum experitur, quod si locum quē ipse vacuum reliquit Christum in habitare & implese, repetit, iterum repellitur, in fecto negotio discedit, miserandus errore redditur. Si verò in te secpis munito & ornato locum inuenit vacuū, & ociosum, quem ad illius susceptionem præparasti, vel ipse insiliens præoccupauit, cum ma-

A iori in habitauit apparatu, suntq; nouissima peiora prioribus: quoniam tum quidem & emendationis, & securitatis spes erat, nun vero manifesta est malitia boni fuga prauitatem attrahens, & propter hoc stabilior habitatori redditur possessio.

August. in Psalm. 73.

T *V* sic casti fluuios Ethan: Hac rūpit fontes & torrentes, hac siccat fluuios Ethan, vt inde currat aqua: Et quæ aquæ siccantur? *Elihu*, inquit, *Ethan*. Quid est Ethan? Verbum enim Hebræū est: Quid interpretatur Ethan. Fortis, robustus. Quis est iste fortis, & robustus, cuius fluuios siccat Deus? nisi ille ipse draco? *Nemo enim intrat in domum fortis, vt vasa illius diripiat, nisi prius alligauerit fortem.* Ipse enim est fortis de virtute sua præsumens, & Deum deserens: ipse est fortis qui ait. *Ponam sedem meam ad aquilonem. Et ero similis altissimo.* De ipso calice peruersæ fortitudinis homini propinauit. Fortes esse voluerunt qui se Deos futuros de cibo vetito crediderunt. Factus est Adam fortis cum audiret: *Ecco factus est Adam quasi vnus ex nobis.* Fortes & Iudæi de iustitia sua præsumentes. *Ignorantes enim Dei iustitiā, & suam querentes constituere iustitiā, tanquam fortes iustitiā Dei nō sunt subiecti.* Videte hominem digessisse fortitudinem suam, & remansisse infirmum, inopem, longē stantē nec oculos suos ad cælos leuare audentem, sed percurrentem pectus suum, & dicentem, *Domine propitius esto mihi peccatori.* Iam infirmus est, iam infirmitatem confitetur, nō est fortis, arida terra est, rigetur fontibus, & torrentibus. Illi adhuc fortes sunt, qui de virtute sua præsumunt siccantur flumi-

Remissio a Deo ab homine remissionis conseruatio.

Aqua baptismatis diabolo immerso, & expulso, per peccati reuertitur, et maxime contra animā baptizata corroboratur.

Matth. 12.

Esai. 14.
Nostri protoparentes fortitudinem dei tatisper cibū vetitum appetierunt.
Genes. 3.

Rom. 10.

Luce. 18.

na eorum non proficiant doctrina gentium, haruspicum mathematicorum, magicæ artes, quoniam siccati sunt fluij fortes. *Tu siccasti fluiuos Eriam.* Arescat illa doctrina vt videntur mentes Evangelio veritatis.

Cyrillus in Ioannem lib. 3. cap. 16.

H Abuit quidem prius dæmō per tyrannidem Principatum in totum genus humanum, & dominatum crudeliter exercuit in omnes, atqui virtute mortis Christi & sanguinis confraeta est illius potestas, & sublata potentia: & quos iniuste detinuit captiuos, iuste perdidit. Eiectus est, ipse Christi virtute prostratus extra mundi Regnum, quod subdola fraude, tanto tempore, quantum post Adæ præuaricationem effluerat, ipse Princeps tenebrarum, & mortis habens imperium occupauerat. Id quoq; Dominus apud Lucam his verbis significauit. *Quum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet, fortior autem illo superueniens, omnia arma, in quibus confidebat, aufert, & spolia eius distribuit.*

Theophylact. in 11. capit.

Lucæ.

Fuit quidem (inquit) ante Aduentum meum fortis Sathanas, & custodiebat atrium suum, hoc est præualebat & imperabat humanæ naturæ fortiter & securè. Postquam autem ego veni illo fortior, & vici mundum, omniaq; arma eius, in quibus fidebat, omnia scilicet peccatorum genera. Illa enim arma sunt diaboli, in quib⁹ fidebat, & præualebat. Arma igitur, inquam, illa eius diripui ego, qui si-

A ne peccato inuentus. Vnde infrmata sunt, & spolia eius, hoc est homines, quos habebat, quasi spolia ab eo rapui, & rado ea, aliud alij Angelo fido custodi, vt pro demone, cuius tyrannidem tulerat, habeat Angelum. Vel aliter. Ego ne communionem cum Beelzebub habeo? Meum opus est congregare filios Dei dispersos, illius vero congregatos dispergere. Quomodo igitur de me cogitatis, quod communionem habeam cum Sathana? Et profecto hæc cogitatio hinc oritur, quod dæmones magis nunc vos quam olim premunt. Etenim habuistis etiam olim immundum spiritum, qui habitabat in vobis, quando idola colebatis, & Prophetas occidebatis, & visus est postea exire à vobis. At nunc redijt in domum suam, hoc est animas vestras cum septem spiritibus, hoc est multis: scriptura enim septem pro multis usurpat: fecitq; vobis extrema peiora primis, cum enim idola coleretis. Prophetasq; occideretis, nondum iniuria afficiebatis Filium Dei, qui nunc propter vos in carne apparuit. Nunc autem quæ spes salutis, quando & incarnato Filio Dei, qui & propter vos miracula operatus est, in tantam ingratitudinem, & contumeliam prorripuistis? Porro loca inaquosa, animæ sunt eorum, qui nihil aquosum & dissolutum habet, sed aride, & sollicitæ sunt, in quibus nullam quietem inuenit spiritus immunditiæ. Et quoniam in talibus animabus malignus nullum domicilij locum inuenit, ad Iudæos reuertitur, & sunt ipsi posteriora deteriora primis, neq; ad huc habent Prophetas, occiderunt enim verbum, neq; vactionem, Christum enim crucifixerunt. **Hæc enim in illis olim apparebāt,**

quauis

Christus sine peccato arma diaboli quæ sunt peccata diripuit.

quauis idola colerent, nunc autem quia in Filium Dei peccarunt, omnibus illis priuati sunt.

Hilarius in Mattheum Capone 12.

Quomodo potest intrare quis in domum fortis, & vasa eius diripere? Et reliqua. Cōfusā à se intēratione prima omnē Zaboli indicat potestātē, quia nemo domū fortis introeat, eiusquē vasa diripiat, nisi fortem alligauerit, & tunc domū eius diripiet, & necesse est hæc agens illo forti sit fortior. Ligatus est ergō, tum cum Sathanas à Domino nuncupatus ipsa nequitia suæ nuncupatione cōstrictus est, cui ita victo spolia detraxit, & domum abstulit: nos, scilicet quōdam arma eius regniq; militiam, in ius suum redegit victoq; atque victo domum sibi ex nobis vacuam & vtilem comparauit.

Chrysost. in priori expositione in 12. cap. Matthæi. homil. 42.

Nam quoniam non potest Sathanas Sathanam pellerē, à dictis manifestum est. Quoniam autem nemo extrudere fortem potest, nisi prius illum superet, nullus vnquam dubitauit. Quid igitur ex his conficitur? Maiori robore confirmatur quod dictū est. Adeo enim procul absum ne socio atq; coadiutori diabolo vtar, quod bellum mihi perpetuū cum eo est, & victum vincio atque spolio, cuius rei certum illud vestigium est, quia vasa eius direpta videtis. Animaduerte qualiter in oppositum quā argumentantur concluditur. Illi enim in ferre volebant non propria ipsum potesta-

A te dæmones eijcere, ipse autem ostendit non solum dæmones eijcere, sed principem quoq; dæmonum vinculis complicatam detinere, atq; illum sua propria potestate vicisse, quod a rebus factis comprobatur. Nam si diabolus quidem Princeps est, cæteri verò dæmones illi subijciuntur, quomodo illo non victo atq; perdomito satellites vincerentur? Mihi autem propheticē id dici videtur. Non enim solum dæmones vasa diaboli sunt, sed vniuersi ceteri homines, qui male viuendo illi adhærent. Quare non dæmonia solum eijci ab eo confirmat, verū etiam totius orbis terrarum tenebras illuminaturum, & seducētes dæmonum artes destruturum prædicit. Nec dixit, rapiet, sed diripiet, vt cum potestate fieri hæc ab ipso significaret: Fortem autē diabolum appellauit, non quia id natura talis est, sed vt tyrannicas eius vires, quas ex natura sumpsit, ignauas ostenderet.

Christi factis comprobatur sua potestate & propria virtute dæmonem Principem vicisse.

Mali homines vasa diaboli sunt.

Chrysostom. in priori expositione in 12. cap. Matth. homil. 29.

Huiusq; ostendit, quomodo intelligeretur, si vellent: quia non in spiritu Beelzebub, sed in spiritu Dei dæmonia expellebat. Primum, quia Sathanas Sathanam non expellit, ne ipse sibi aduersarius sit, destruens propriū Regnum, sed Dei spiritus est qui dæmones expellit. Deinde, *Si ego in Beelzebub eijcio dæmonia, filij vestri in quo eijciunt?* Id est, nunquid non in me, aut in meo nomine? *Si enim filij vestri in nomine meo expellūt, multo magis possum ego in nomine meo expellere.* Et quod non habet opus in spiritu Beelzebub, nunc dat rationem,

nem, quare dæmones expellatur, ut expulsis eis omnes credant in Christum: id est, quia alligatus est à me malitiæ Princeps. *Non enim potest quis fortis vasa diripere, nisi prius alligauerit fortem.* Quomodo enim poterant homines ad libertatem intellectus sui venire, & ad Deū conuerti, nisi prius alligatus fuisset, qui mentes hominum erroribus occupatas, tenebat. Ex hoc ergo intelligim⁹, quia quos eijciebat dæmones inuisibiliter alligabat. Quomodo autē ubi, nec hominis est posse exponere, nec intelligere. Sed non tantos visibiliter eijciebat, quantos inuisibiliter alligabat. Eijciebat enim paucos, alligabat autem omnes, ut per paucos electos visibiliter ostenderet, quia sic omnes spiritus inuisibiliter de sensibus hominum credentium expellebat, & quasi de magna multitudine creatorum dæmonum modicam probationem ostēdebat in paucis. Et cum multos eijciebat dæmones, quomodo vnū alligare se promittit? Sed dicit Principem omnium, de cuius virtute omnes dæmones erant fortes, sic eo alligato omnes sunt impediti. Nam omnes de illius veneno malitiæ virtutem accipiūt, & sunt vnum in eo. Fortem autē dicit aduersarium nostrum, quantum ad nostram infirmitatem, nō quantum ad suam virtutem. Deinde de fortē dicit, non ut nos terreat, sed ut magis nos faciat esse sollicitos. Nec enim hostem debent timere fortem, qui habent Principem fortiorē, sed ut vigilemus, & laborem⁹, ut ne in fiducia Principis fortioris contemnamus aduersarium fortem. Nam si contēdimus cōtra eum, manifestum est quia fortiores illo sumus: si autem negligimus, ille fortior inuenitur. Nam quanuis sit infirmus, ta-

A men fortior est homine negligenti. Fortem enim diabolus nostra negligentia facit. Vide deinde quomodo sapienter, postquam dixit: *Fortem*, postea ostendit, *Ligatum*, ut si re audita fortitudo teruerit, ligatio eius nuntiata confortet. Iam quali opprobrio dignus est, magis autem tormenta, qui aduersarium suum ligatum non vincit? Vis scire quia alligatus est aduersarius tuus? Considera naturam carnis & spiritus, & intelliges: Quomodo poteras homo carnalis spiritum vincere, nisi eum Dominus alligasset. Alligauit eum ut nos eum cōculcemus: illum humiliavit propter malitiā eius, nos autem exaltauit super eum, propter misericordiam suā, ut ille victus amplius confundatur, quia spiritus constitutus à carnalibus cōculcatus est: & nos vincenteseum amplius glorificemur, quā victores: quia carnales constituti spiritum vincimus. Ergo labor eius & fortitudo ligatus est. Nostra autem tantummodo sine labore victoria. Qui enim solutū ligare potuit, nunquid non poterat soluto eo vasa eius diripere? Poterat quidem, sed non per iustitiam, sed per potestatem. Si enim per vocationem solam vellet eius vasa diripere, solutus diabolus, iterū reduceret ad se. Item, si per potentiam diriperet, diceret aduersus Christum diabolus: siquidem ad virtutem fortior tu es quā ego: si autem ad amorem, ego amabilior quam tu. Si ergo vis illos tollere, potest: si autem dimittis eos in suo arbitrio, potius me sequentur quam te. Nam diabolus quidem facere iustitiam non potest, obijcere autem scit, quales sunt omnes, in quibus diabol⁹ est. In seruis enim Dei etiam leues arguunt culpas, in se autem nec cri-

Ligatio diaboli confortat hominem.

Alligato dæmonum Principe, omnes dæmones alligantur.

mina

mina recognoscunt. Propterea ipsum quidem ligauit, vasa autem eius, & diripuit & dimisit ea in domo eius: diripuit quidem ex eo quod traxit ea ad notitiam veritatis, dimisit autem ea in mundo, quia sub seductione mundi istius esse nos voluit, tanquam si ita dicat ad diabolum. Ecce alligo te, vt appareant homines qui secuti fuerint te sua voluntate, & qui coacte. Qui enim te diligunt etiam ligatum, te non dimittent, qui autem te de reliquerint ligatum, manifestum est quia non sua voluntate fuerunt apud te, sed coacte. Ergo non interficio te, neque expello de mundo, ne forte in voluntate non habeant quem sequantur: sed alligo te ne nollentibus violentiam facias. Ergo manifestum est, quod qui modo diabolum sequitur, non cogitur à diabolo, ligatus est enim, sed ipse diligit diabolum. Si enim solutus esset diabolum, nullus homo ei resistere poterat, aut pauci, sicut nec antea resisterunt nisi pauci electi. Nunc autem cum videas quosdam quidem homines sequentes eum, quosdam autem recedentes ab eo, intelligere debes, quia non est virtus cogentis diaboli, sed voluntas sequentium hominum. Si autem dicis, quia fortis est diabolum, & non praualeo contra eum, stat aduersum te scriptura hæc, dicitque quia mentiris, quoniam ligatus est aduersarius tuus. Ligatus est enim. Malum quidem consilium suadere potest, cogere autem non potest. Quæ est domus illius? Mundus iste, & vasa illius? Peccatores & infideles habitantes in eo. Audiens ergo mundum domum esse diaboli, fuge mundum, ne diutius inhabitans in domo diaboli, iterum fias seruus ipsius. Sicut enim in domo Dei malum

A non est, ita in domo diaboli non inuenitur bonum. Nam sicut Deus bonus in domo sua non vult videre malum, sustinere autem videtur pro tempore malum, non quia delectatur in malo, sed vt conuertat eum ad bonum: sic & diabolus in domo sua non vult videre bonum, sustinere vero videtur bonum, non quia delectatur in bono, sed vt suadeat eum in malum. Et Deus quidem per suam beneuolentiam vocat malum ad bonum, vt non necessitate, sed voluntate corrigatur ad bonum. Diabolus autem per suam violentiam persequitur bonum, vt & si non voluntate, vel ex necessitate cogatur ad malum. Fuge autem mundum, conuersatione non corpore. Nam & ipse mundus non natura diaboli est, sed corruptione. Nec ab initio fecit hunc mundum diabolus, sed Deus, postea corruptione factus est diaboli: Ergo mundus quidem ipse Dei est: corruptio autem mundi diaboli est. Si ergo de mala conuersatione recesseris, & si corpore sis in mundo, recessisse videris de mundo diaboli, & esse in Dei mundo. Nunc quot viuimus, in Dei mundo viuimus: quot autem peccamus, in diaboli mundo peccamus. Fuge ergo de mundo, id est, de voluptatibus mundi, ne forte diutius viues in possessione operum eius, fias proprius seruus ipsius. Sicut ingenuus homo si diutius in possessione, vel domo potestis alienius, & violenti fuerit commoratus per possessionem longi temporis vsu capit eum in seruitute: sic & homo, si diutius fuerit in possessione diaboli, vsu longi temporis vendicat sibi dominium super eum, ita vt nemo possit à dominatione diaboli liberari, nisi sola potentia Dei.

Diabolus sustinet bonum vt suadeat in malum.

Mundus corruptione factus est diaboli.

Domus demonis mundus, & demonis vasa peccatores.

Hierony-

*Hieronimus lib. 2. in Mat-
thæ. cap. 12.*

A Ut quomodo potest quisquam in-
trare domum fortis, & vasa eius
diripere, nisi prius alligauerit fortem, &
tunc domum eius diripiet. Non debe-
mus esse securi: aduersarius nos-
ter fortis, victoris quoq; vocibus

comprobatur domus illius mun-
dus, qui in maligno positus est, nō
creatoris dignitate, sed magnitu-
dine delinquentis: vasa eius nos
quōdam fuimus. Alligatus est for-
tis, & religatus in Tartarum, &
Domini contritus pede: & direp-
tis sedibus Tyranni captiua du-
cta est captiuitas.

TEXT VS.

Qui non est mecum, contra me est, & qui non colligit mecum
dispergit.

*Chrysost. in priori expositio-
ne, in 12. cap. Matthæi
homil. 42.*

E C C E Quarta ad
idem solutio. Quid
enim ego quæro,
aut quid volo (in-
quit) vn̄uersos ad
Deum reducere, ve-
ra ipsis virtutum tradere documē-
ta, Regnum cælorum cunctis an-
nunciare. Quid autem diabolus
atq; dæmones quæruunt? Quippè
omnia quæ eis opposita sunt. Quo-
modo igitur: *Qui mecum non colli-
git, nec mecum omnino est*, suamet o-
peratione iuuat? Cur non iuuare
ipsum dixi solum, qui etiam spar-
gere atq; dissipare mea desiderat?
Quoniam qui non iungit solū, ve-
rum etiam cuncta mea dispergit,
quomodo ad eū mihi assentiret,
vt mecum vellet dæmonia zije-
re? Hoc autem non de diabolo tā-
tummodo, verum etiam de se ip-
so dictum, non iniuria posset quisi-
piam opinari. Hostis quippè dia-
boli Christus est, & omnia quæ
diaboli sunt, ipse dispergit. Quo-
modo autem qui non est secū, ad-
uersus eum est? Hac ipsa re scili-

A cet, quia non colligit neq; congre-
gat secum, quod si verum est mul-
to magis ipse aduersatur, quia ad-
uersus eum est. Nam si ille est ini-
micus, qui non iuuat, quanto ma-
gis erit qui bella suscitatur? Hæc ab
ipso dicta sunt omnia, vt magnas
inter se ac diabolū inimicitias ef-
fe ostenderet. Responde enim ob-
secro, si aliquis cum bellum geras,
nullo tibi est auxilio, nonne idcir-
cō aduersus te ipsum esse iudica-
bis; quōd si alibi scribitur, qui nō
est aduersus nos, pro nobis est, nō
profecto illud huic contrarium. **B**
Nam hic aduersarium eum osten-
dit, qui secum aliqua non approba-
uit. *In nomine quoq; tuo* (inquit) *dæ-
monia propellit*. Quauis mea quidē
sententia Iudeos hic occultius de-
notasse videatur. **D**

*Chrysost. in priori expositio-
ne, in 12. cap. Matthæi.
homil. 29.*

Qui non est mecum, aduersus me est.
Diaboli voluntas quæ est? Re-
rum malarum, mea autē quæ est?
Rerum bonarum. Vide ergō quia
cum non sum cum diabolo, ad-
uersus diabolū sum, sicut enim bo-

ille aduersus
se est, cui in-
est voluntas
contraria, &
opus.

num non est cum malo, sed semper aduersus malum: sic non sunt secum, sed aduersus se, quibus & voluntas contraria est, & opus. Ille prædicat fornicationem, ego castitatem. Et idcirco repellit illos castos & congregat lasciuos, ego autem repello lasciuos & congrego castos: ille docet discordiam, ego pacem: ille seditionarios congregat & turbatos, ego autem vnanimos & mansuetos: vide ergo quia non congrego cum illo, sed dispergo. Minus dicit, vt amplius significet. Si enim qui mecum non est, aduersum me est: quanto magis qui aduersum me est, mecum non est. Mecum non est qui non facit ea quæ ego. Aduersum me est, qui contraria facit. Vt puta, edifico, si quis non adiuuat, etiam si non destruat, mecum non est, sed aduersus me, quia cum possit adiuuare, non adiuuat. Si hæc specialiter destruit, quanto magis aduersum me est? Sic & diabolo mala voluntate, vel faciente, & si bona non prædicarem, non erā cum illo, quia non prædico mala quæ vult ille. Cum autem e contrario, bona prædicem, quanto magis non sum cum illo, sed aduersus illum? Audiant regulam Christiani, qui putant hæreticos Christianos esse, quia sic credunt quomodo nos, tamen quia non sunt nobiscum, aduersus nos sunt, & quia non congregant nobiscum, spargunt. Si ergo quia non sunt nobiscum aduersum nos sunt, & quia non congregant nobiscum, spargere videntur; quanto magis qui voluntate & verbis & actibus contra nos sunt, non sunt nobiscum? Et qui manifestè spargunt, non videntur congregare nobiscum.

A *Origenes tractatu 19. in*

Matthæ.

Qui non est mecum, aduersum me est. Sic & si congregant, qui non sapiunt de Christo, quod verum est in nomine Iesu, dispergunt magis quam congregant. Sicut ipse dicit: *Qui non congregat mecum spargit.* Et vide quia non simpliciter dicit: *Qui non congregat, spargit*, sed cum cauta adiectione: *Qui non congregat mecum.* Qui enim congregat, cum Christo congregare debet. Quid sit autem congregare cum Christo, intelliges, si consideraueris quod dicit Apostolus: *Congregatis vobis, & meo spiritu cum virtute Domini nostri Iesu Christi, tradere eum, qui talis est Sathana in introitum carnis.* Quod enim dicit: *Congregatis vobis, & meo spiritu cum virtute Iesu Christi,* manifestat quid sit congregare cum eo. Et hoc non conuenit ad eos dicere: *Congregatis vobis cum virtute Domini nostri Iesu Christi.* Qui enim congregant cum male sapientibus de Christo, non congregant cum Christo.

Hilarius in Matthæi

cap. 12.

Qui non est mecum. Longè autem à se esse, vt aliquid ab eo mutatus sit, potestatis ostendit, vt quādo qui secum non est, aduersum se sit, & qui secum non congregat, dispergat. Ex quo ingentis spericuli res intelligitur male de eo opinari, cum quo non esse, id ipsum est quod contrā esse, & non congregare dispergere.

Hieronymus lib. 2. in Mat-

thæ. cap. 12.

Qui non est mecum, contra me est: & qui non congregat mecum spargit, &c.

git, &c. Non putet hoc quisquam de hæreticis dictum, & schismaticis: quanquam & ita ex superfluo possit intelligi, sed ex consequentibus textuque sermonis, ad diabolum refertur: eo quod non possint opera Saluatoris Beelzebub operibus comparari. Ille cupit animas hominum tenere captivas: Dominus liberare. Ille prædicat idola, hic vnus Dei notitiam, ille trahit ad vitia, hic ad virtutes reuocat. Quomodo ergo possunt inter se habere concordiam, quorum opera diuersa sunt.

Opera diuersa discordare faciunt.

August. de baptismo contra Donatistas, lib. 1.

cap. 7.

IAm enim ne videat humanis argumentis id agere, quoniam questionis huius obscuritas prioribus Ecclesiæ temporibus ante schisma Donati magnos viros, & magna charitate præditos, patres Episcopos ita inter se compulsi salua pace disceptare atque fluctuare, vt diu conciliorum in suis, quibus regionibus diuersa statuta nutauerint, donec plenario totius orbis Concilio, quod saluberrime sentiebatur, etiam remotis dubitationibus firmaretur. Ex Euangelio profero certa documenta, quibus Domino adiuuante demonstro, quam recte placuerit, & vere secundum Deum, vt hoc in quoque schismatico, vel hæretico Ecclesiastica medicina curaretur. In quo vulnere separabatur: illud autem quod sanum maneret agnatum potius approbaretur, quàm improbatum vulnerebatur. Certè Dominus in Euangelio dicit: *Qui non est mecum, aduersum me est, &*

Ante Concilium generale magna fuit disceptatio inter Episcopos Patres, pro obscuritate huius sententie.

A *qui mecum non colligit, spargit.* Tamen cum ad cum Discipuli retulissent, vidisse se quendam in eius nomine pellentem demonia, & prohibuisse, quia cum illis eum non sequebatur. *Nolite, inquit, prohibere, qui contra vos non est, pro vobis est.* Non potest enim quisquam in meo nomine facere aliquid, & male loqui de me. Si nihil in illo corrigendum erat, securus ergo sit quisquis extra communionem Ecclesiæ, constitutus colligit in Christi nomine, dissociat a Christiana societate, atque ita falsum erit illud: *Qui non est mecum, aduersum me est, & qui non colligit mecum, spargit.* Si autem quod Discipuli Domini per ignorantiam facere voluerunt, id in eo corrigendum est, quod dixit Dominus: *Nolite prohibere,* cur hoc ipse prohiberi prohibuit? Et quomodo erit verum quod ibi ait: *Qui contra vos non est, pro vobis est?* In hoc enim factio non contra eos, sed pro eis erat, ubi per nomen Christi sanitates operabatur. Vt ergo veraque sententia vera sit, sicuti vera est, & illa ubi ait: *Qui non est mecum, aduersum me est, & qui non colligit mecum, spargit.* Et illa ubi ait: *Nolite prohibere, qui enim contra vos non est, pro vobis est.* Quid restat intelligendum, nisi quia ille in tanti nominis veneratione confirmandus fuit, ubi non erat contra Ecclesiam, sed pro Ecclesia, & in illa tamē separatione culpatus, ubi si colligeret, spargeret, & si forte venisset ad Ecclesiam, non illud quod habebat, vbi acciperet, sed in quo agnatum haberet, emendaret.

Luc. 9.
Marc. 9.

TEXTVS

TEXTVS.

QUIMUNDUS spiritus exierit de homine, perambulatur per loca inaquosa, querens requiem. Et non inueniens dicit; Reuertar in domum meam unde exiui. Et cum venerit, inuenit eam scopis mundatam. Tunc vadit & assumit septem alios spiritus secum, nequiores se, & ingressi habitant ibi, & sunt nouissima hominis illius peiora prioribus.

Procopius Gazæ in Exod. ad hæc verba: Non adorabis ea, neque coles ea.

QUIDOLA colit, is etiam adoratur: ut qui adoratur, non continet & colit. Cultus enim proficiscitur ex animo: imago propenso: at adoratio fit motu quodam, & specie cultus. Sic enim interdum ministri adorant magistratus, vel sub specie adulationis, aut secuti affectiones animi, inuitantes eos, de quibus legitur in lib. Num. quod Idolis seruiant. Nam scriptum est de his, quod nec cultum præstiterint, & seruiant idolis illorum. Deus autem qui ex tota anima diligere querit, non fert illos, qui etiam specie tenus impie agunt. Siquidem hunc qui alienos abnegauerit Deos, oportet iam esse particulam Dei, & hunc amare ex tota anima. Abstinentium quoque est à malis amatoribus, qui instar scorti corrumpunt animam, sicuti traditur de Ierusalem cum amatores eius versi forent in hostes. Reuertar ad maritum meum priorem. Quia bene mihi erat tunc magis quam nunc. Nisi in hunc modum reuersus fueris ad Deum, rogauerisque ut ipse te suscipiat, tuumque peccatum eluat, &

Osce. 2. b.

A emundet, profecto in maximo versaueris periculo. Quapropter Iosue alloquitur Israelitas ad eum modum. Vosmetipsi eligite, an velitis seruire dijs istorum locorum, aut colere Deum. His respondentibus: colemus Dominum Deum. Infert. Vos testes istis contra vos metipsos quod elegeritis colere Dominum Deum Israel. Datum itaque & periculum maximum est. Siquis spreta hac electione defecerit à vero numine, aut id non rite coleret. Multi enim super sunt hostes infestissimi, qui nos in suas partes pellicere & attrahere nituntur. Siquidem spiritus imundus, ubi exiuerit de homine pererat loca arida: & non in ueta requie reuersus, si reperierit domum, ex qua exierat vacante: solus timet intrare. Adiungit igitur sibi septem alios peiores, & hominis nouissima reddit periculo siora & grauiora primis. Nam in hunc modum recuperatum hominem addidit demonibus, & vitam eius declarat multo deteriorem, & prauiore quam fuerit antequam se iungeret Domino. Nam in singulis ethnicis habitant demones. Quia dijs gentium demonia sunt. Vbi igitur eiectus fuerit demon, tuque non amplexus firmiter fueris eum qui dixit. Habitabo in vobis, & ero ipsarum Deus: reddideris te priori demonij, & septem alijs

Iosue 24. d.

Psal. 95.

Leuit. 26. b.

1. Cor. 6. e.

Supra.

Esai. 52. 6.

2. Cor. 6. d.

Iere. 31. d.

h. p. 101

perniciosisioribus. Si Deus tecum, & in te fuerit, demones aduenire ad te non audebunt. *Nam que communio est iustitie, & iniustitie, aut que societas est lucis cum tenebris, aut que concordia templo Dei cum idolis, quæ pars fidelis cum perfido? Nos namque sumus templum Dei viuentis, sicuti locutus est Deus. Quia habitabo in illis, & ambulabo inter illos, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus. Quapropter exite de medio eorum, & separamini, & immundum ne tetigeritis, & ego suscipiam vos, & ero vobis loco patris, & vos eritis mihi filij, & filie, dicit Dominus, penes quem summa rerum est omnium.*

Hilarius in Matthæum.

Canone. 12.

Continens lectio est, & ex ipso initio sermonis exordio, & ex sensu superiore proficisci indicatur. Ex verbis enim coniunctione cœpit, sed totius propositæ comparationis ratio tractanda est. Exiens ab homine immundus spiritus, arida & inaquosa loca circuit, in quibus nullus fons vitæ effluebat, & cum requiem non inueniet, tunc intra se loquetur, congruū sibi esse ad domū suam, vnde exiuit, reuerti, quam inueniet vacantem scopis mundatam, & ornata, assumetq; secum septem nequiores se spiritus, qui introeuntes habitabunt, & nouissima hominis illius primis peiora fiunt. Et quidē Dominus absoluit dicens: *Sic erit generationi huic pessima.* Non igitur ambigere possumus, totū hoc ad personam populi huius esse referendum, sed construendum est, quatenus proposita singula, singulis temporibus rebusq; reddantur superius, nempe in Ninivitarum, & Regiæ Austri nomine iustificata fides gentium est, sed longē

Anteā post multu in Deum, & graua peccata Iudæis data est lex, & peccata quidē eorum, libro Moyli continentur. Verum post tot diuinę virtutis documenta, id est, decem plagis percussam Ægyptum, & columnam nubis ac luminis die nocteque famulantem, & in Erythreo mari iter præbitum, & fontes ruptis saxis effluentes, & ministratam esurientibus mannam, & ad postremum in quadraginta annorum tempore, vita atque habitu Angelorum populum viuentem, adoratum supplicatumque postea pecudibus ex saxis hisque cum choris canticisque saltatum, & metala Deos nuncupata. Ergo insidentem plebis istius peccatoribus spiritum immūdu, lex quæ postea data est interuētu suo cecit, & veluti quadam custodia circumiectæ potestatis exclusit.

C Qui illinc exiens circum gentes desertas, atq; aridas oberrauit domum veterem delinquens, vñ in his vsque in diem iudicij non inquietata habitatione requiesceret, sed rursus Dei gratia imperit agentibus, postquam in aquæ lauacro fons viuus effluxit, habitandi cum his locus nullus est, & cum iam in his requiem non habebit intra se reputans, optimum credit regredi in eam, ex qua profectus est domum. Hæc emundata per legem, & Prophetarum ornata præconijs, & Christi aduentu præparata, vacua inuenitur, aqua, & custodia legis abscesserit, quia omni lex vsque ad Ioannem est, & ad habitandum non receptus sit Christus: atque ita & habitatore vacua est, & deserta custodibus, cum tamen venienti habitatori præeuntium sollicitudine, & mundata sit, & ornata. Septem igitur spiritus nequiores assumuntur, quia tot erat gratiarum mu-

neta

Ioue. 3.

2. Par. 9.

Fides gentiū

in Ninivitis

Regina Austri

ostensa est.

nera destinata cum Christo, quæ in eo multæ formis illa Dei sapientia septriformi gloria collocauit, vt tanta iniquitatis fieret possessio, quanta futura fuerat gratiarum. Atque ita nouissima hominis illius peiora erunt prioribus: quia ex Iudæis immundus spiritus metu legis excefferat, nunc autem in eos cum ultione repudiata ab eis gratiæ euerteretur.

Basilio magnus in Psal. 45.

Vacate & videte, quoniam ego sum Deus. Quatenus enim ijs rebus vacamus, quæ alienæ sunt à Deo, Dei notitiam recipere nequaquam valemus. Quis enim facta mundi curans ac carnis destructionibus intentus, poterit Dei sermonibus vacare, & tantæ contemplationum altitudini satisfacere? Nonne vides quòd, in spinas incidens verbum, à spinis opprimitur? Spinæ namque corporeæ voluptates & diuitiæ & curæ sunt huius seculi. Extra hæc omnia constitutum est, opus esse eum, qui cognitionem Dei desiderat, debetque ab omnibus perturbationibus atque effectibus vacare, sic demum Dei scientiam deprehendere. Quomodo enim animam cogitationibus varijs occupatam, Dei cognitio cogitatioque penetrabit? Nouit hoc & Pharao ociosorum esse proprium vt Deum inquirent, atque ideo exprobrabat Israel dicens: *Ociosi estis, ac ideo dicitis Dominum Deum nostrum adorabimus.* Ipsa igitur vacatio bona vacati atque utilis, quietem ad salutarium doctrinarum generans susceptio nem: mala verò vacatio Athenienſium, quibus nihil præterquam vanum dicere aliquid aut audire mos erat. Quos & nonnulli nunc imitantur vitæ vacatio-

A ne, & ocio. Talis enim vacatio immundis spiritibus est amica: *Quando (inquit) exijt immundus spiritus ab homine, ambulat per loca arida & immunda, & non inueniens requiem; Reuertar (ait) in locum vnde exiui, & veniens inuenit domum illam vacantem, & tabescentem.* Absit igitur (fratres) venenosum huiusmodi vacatione inuenti, aditum aduersario præbeamus, sed domui mentis nostræ vacemus, vt in nobis Christus per spiritum inhabitet. Igitur postquam nobis agitatis in bello pacem reddidit, tunc dicit: *Vacate*, ab insectatione videlicet inimicorum, vt in pace & quiete veritatis verba facilius consideretis. Idcirco Dominus aliàs dicit. *Qui non renuntiauerit omnibus quæ possidet, non potest esse meus discipulus.*

Cyrillus in Ioannem, lib. 5. capit. 17.

NA M incassum sumitur medicina, si post instauratam sanitatem, per vitæ incontinentiam, qui conualuit, in pristinum incidit morbum. Quinimo relapsus in ægritudinem periculosior esse solet, & exitio propior quàm prior ille langor, & quos prima valetudo aduersa non extinxit, sæpius iterata post redditam incolumitatem ægroratio sustulit è vita, haud secus frustra pœnitentiæ medicamentum sumitur, si post eam peractam, ad præteritæ vitæ sordes reditur. Hæc enim secunda admodum periculosa est animæ febricitatio. Proinde Dominus noster languido, qui octo & triginta annos decubuerat infirmus, iam sanato, & iussu tollere grabatum suum, atque ambulare, deinde dixisse legitur: *Ecce sanus factus es, iam amplius*

Q 9 2 noli

Luce. 8.

Exod. 5.

Luce. 14. 9.

Cauendum est, se recidua, tionē in peccata.

Ioann. 5.

noli peccare, ne deterius tibi contingat. Quibus verbis sanè significauit per peccati iterationem hominē in deteriora prolabi mala. Quid prodest obsecro studiose vestes aqua abluere, & lotas rursus luto inquinare? Quid lauare manus, & ablutas iterum cōtaminare sordibus? *Sicut sus lota* (dicit Sapiens) *innoluta bro luti, ita stultus, qui iterat stultitiam suam:* est enim vt canis qui reuertitur ad vomitum suum.

Prouer. 26.

Iteratio peccati quantū sit malum.

Ecclesi. 34. d

Audi Ecclesiasticum, hanc peccatorum iterationem grauitè damnantem. *Vnus edificans, & vnus destruens:* quid prodest illis nisi labor? *Vnus orans, & vnus maledicens?* Cuius vocem exaudiet Deus? *Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit mortuū,* quid proficit lauatio illius? sic homo qui ieiunat in peccatis suis, & iterum eadem faciens, quid proficit humiliando se?

Dei ira formidanda.

Genes. 19.

Lucæ. 17.

2. Reg. 19.

3. Reg. 2.

Vxor Loth conuersa retrò ad Sodomam, à qua discesserat, in statuam salis mutata est, & inde sumendum esse nobis exemplum, ne ad deploratas reuertamur peccatorū illecebras, admonuit Dominus. *Memores* (inquit) *estote vxoris Loth.* Semei cum primæ offensionis in Dauid impetrasset veniam, & iussus esset muros vr̄bis Ierusalem non excedere: quia secundo deprehensus est deliquisse, & mandatum Regis neglexisse, morte mulctatus est. Quid aliud nobis hic Semei casus innuit, nisi timendam esse & grauitè formidandam Dei iram, si iterum atque iterum eadem perpetramus flagitia? eiectus immundus spiritus ab homine, non inuenta alibi requie dixit. *Reuertar in domum meam, vnde exiui, & inueniens eam Dei præsidio non munitam, assumpsit alios septem spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi, & fiunt nouissima hominis illius priora prioribus.* Filij Israel in deserto suspirantes

Lucæ. 11.

Num. 11.

post ollas carniū Ægypti, & panem in saturitate manducatum, quibus in mentem venerunt pepones, cepe, & alia, prostrati sunt ab ira Dei. Qui dixerunt: *Constituamus nobis ducem, & reuertamur in Ægyptum:* profligati sunt ab hostibus, illorum gerentes typum, qui virtutis iter ingressi, ad præteritæ vitæ tenebras pedem retro ferre laborant. *Nemo enim mittens manum ad aratrum, & aspiciens retrò aptus est regno Dei.*

A post ollas carniū Ægypti, & panem in saturitate manducatum, quibus in mentem venerunt pepones, cepe, & alia, prostrati sunt ab ira Dei. Qui dixerunt: *Constituamus nobis ducem, & reuertamur in Ægyptum:* profligati sunt ab hostibus, illorum gerentes typum, qui virtutis iter ingressi, ad præteritæ vitæ tenebras pedem retro ferre laborant. *Nemo enim mittens manum ad aratrum, & aspiciens retrò aptus est regno Dei.*

Lucæ. 9.

B

Ambrosius in Lucam, lib. 7.

capit. 11.

C *V* *M* immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca iniquosa, quærens requiem, & non inueniens. Hoc de Iudæorum plebe dictum ambigi non potest, quam Dominus à regno suo in superioribus segregauit. Vnde omnes quoque hæreticos & schismaticos à Regno Dei, & ab Ecclesia intellige separatos, & ideò non Dei sed immundi spiritus omnis schismatum hæreticorumque liquidò claret esse conuentus.

C

Itaque in vno homine totius Iudæici populi comparatio est, à quo per legem spiritus immundus exierat: sed quia in nationibus & gentibus per fidem Christi requiem reperire non potuit, immundis enim spiritibus Christus incendium est, qui in pectoribus gentium, quæ antea arida erant, postea per baptismum rore Spiritus sancti humescebant, facula aduersarij ignita restrinxerat. Ideò regressus ad plebem est Iudæorum, quæ forensi & perfunctoria specie compta animo manet interiore pollutior. Neque enim sacri fontis irriguo, aut abluebat, aut restingebat ardorem:

D

revertar in domum meam, vnde exiui, & inueniens eam Dei præsidio non munitam, assumpsit alios septem spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi, & fiunt nouissima hominis illius priora prioribus. Filij Israel in deserto suspirantes

rem:

Quare Setan
septem spiri-
tus nequio-
res se sumat.

rem: meritoque ad eam spiritus redibat immundus, adducens secum septem spiritus nequiores se, quoniam in hebdomada legis, & octauæ mysterium sacrilega mente commisit. Itaque ut nobis multiplicatur septiformis spiritus gratia, & illis immundorum spirituum omnis cumulatur iniuria. Vniuersitas enim hoc numero aliquotiens comprehenditur, propter quod septimo die conelusus mundi operibus requieuit Deus. Ideo & sterilis septem peperit, & populosa in filiis infirmata est.

*Augustinus Questionum
Euangeliorum, lib. 1.*

questio. 8.

CV M spiritus immundus exierit ab homine: significat quosdā ita credituros, ut ferre non possint labores continentia, & ad seculum redituri sint. Quod dictū est: *Assumpsit secum alios septem*, intelligitur, quia cum quis ceciderit de iustitia, etiam simulationem habebit. Cupiditas enim carnis expulsa, per pœnitentiam, à consuetis operibus, cum non inuenerit in quibus delectationibus requiescat, auidius redit, & rursus occupat mētem hominis; sic cum expulsa esset iustitia, negligentia subsequuta est, ut non introduceretur tanquam habitator mundatæ domui sermo Dei per sanam doctrinam. Et quoniā non solum habebit illa septem vitia, quæ septem virtutibus spiritualibus sunt contraria, sed etiā per hypocrisim se illas virtutes habere simulauit: propterea assumptis secum septem alijs nequioribus, hoc est ipsa septenaria simulatione, redit illa concupiscentia, ut sint nouissima hominis peiora quam erant prima.

Carnis cupiditas si semel purgata redeat pessima est.

A *August. lib. de fide & operibus, cap. 25.*

NE Q V E enim illud hoc loco intelligendum est, sanctum mandatum, quo præceptum est, ut in Deum credamus: quam eo ipso totum continetur, si eam intelligamus fidem credentium, quæ per dilectionem operatur. Sed aperte expressit quid diceret sanctum mandatum, id est quo præceptum est, ut ab huius mundi coinquinationibus recedentes, casta conuersatione viuamus. Sic enim ait. Si enim refugientes, coinquinationes mundi in agnitionem Domini nostri, & conseruatoris Iesu Christi, his rursus implexi superantur, facta sunt illis posteriora deteriora prioribus. Non ait refugientes ignorantiam Dei, aut refugientes infidelitatem seculi, vel tale aliquid, sed quo inquinatio- nes mundi, in quibus est utique omnis immunditia flagitiorum, Nam de his superius loquens, dixit: *Coepulantes vobiscum, oculos habentes plenos adulterijs, & indefinitis peccati.* Ideo etiam fontes siccos eos appellat, fontes videlicet, quod acceperint agnitionem Domini Christi: siccos autem, quia non congruenter viuunt. De talibus quippe etiam Iudas Apostolus loquens. *Hi sunt* (inquit) *qui in dilectionibus vestris maculati, coepulantur sine timore, semetipsos pascentes, nubes sine aqua, &c.* Quod enim Petrus ait, *Coepulantes vobiscum, oculos habentes plenos adulterijs.* hoc Iudas: *in dilectionibus vestris maculati coepulantur:* mixti sunt enim bonis in epulis sacramentorum & dilectionibus plebium. Et quod Petrus ait, *fontes siccos*, hoc Iudas, *nubes sine aqua:* hoc Iacobus, *fides mortua.* Non itaque pro-

Sanctum mandatum quid idque cognoscetes ac transgredientes quæ pena mandant.

Epist. Iude
2. Pet. 2.

Supra.
Iacob. 2. d.

mittitur poena ignis transitoria turpiter scelerateque viventibus, quia viam iustitiæ cognouerunt, quibus melius erat non cognoscere, sicut veracissima scriptura testatur. De talibus quippe etiam Dominus ait: *Et erunt nouissima illius hominis peiora quam erunt prima*: quoniam purgationis suæ habitatorem Spiritum sanctum non recipiens, fecit in se immundum spiritum multipliciorem redire. Nisi forte idem sunt isti, de quibus agitur meliores habendi, quia non redierunt ad immunditiam adultorum, sed ab ea non recesserunt: nec purgati se rursus inquinauerunt, sed purgari recusaerunt. Neque enim ut releuata conscientia intrent baptismum, dignantur saltē vomere pristinas immunditias, quas canum more iterum sorbeant, sed in lauacri ipsius sanctitate pertinaciter crudopectore indigestam nequitiam tenere contendunt: neque occultant eampollicitationem vel ficta, sed impudentia professionis eructant: nec exeuntes de Sodomis more vxoris Loth in præterita iterum attendunt, sed omnino de Sodomis dedignantur exire, imo ad Christum cum Sodomis conatur intrare. Paulus Apostolus dicit: *Qui prius fui blasphemus, & persecutor, & iniuriosus, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in crudelitate*. Et istis dicitur: *Tunc potius misericordiam consequimini, si scientes male vixeritis in ipsa fide*. Nimis longum est & pene infinitum omnia testimonia scripturarū velle colligere, quibus apparet, non solum non esse mitiorē causam eorum qui scientes, quam qui nescientes, vitam nequissimā, & iniquissimam ducunt, verum etiam hoc ipso esse grauiorem. Proinde ista sufficerint.

A *Chrysostomus in posteriori expositione in 12. cap. Matt. homil. 30.*

C *V*M autem immundus spiritus exierit ab homine, & perambulabat loca arida: quærens requiem, & non inuenit. Exijt autem spiritus immundus ab homine, cum per fidē baptizatus in nomine Christi desierit esse diaboli, & factus fuerit Dei. Eiectus autem spiritus ille, perambulat homines aridos, qui nondum pluuiam Euangelicæ doctrinæ susceperunt in se, aut aquā baptismatis accipere meruerunt. Et propterea aut sunt gentiles, aut cathecumeni, secundum rationē quā diximus aridi. Per eos enim immundi spiritus vagantur, & plurimam dominationem habent in eis. Quauis enim gentilis suscepto fidei Verbo, liberari tamen ab immundo spiritu non potest, nisi fuerit baptizatus in nomine Christi. Vnde exorzizamus cathecumenos qui sunt baptizandi: non autem inuenit requiem sibi, quoniam necesse est, ut gentile veniente ad fidem, & cathecumeno ad baptismum, cum aridi esse desierint, iam ab ipsis immundus ipse spiritus expellatur. Nec mihi dicas, quia nec omnis cathecumenus ad baptismū, alioquin nec ad omnem baptismum, & liberatum à spiritu immundo, reuertitur spiritus immundus, nisi qui vacuus fuerit à Spiritu sancto. Nec apud gentilem cathecumenum inuenit requiem sibi, quia ad fidem, vel baptismum venit. Cogitans ergo spiritus ille, & dicens: *Reuertar in domum meam priorem*. Et si inuenerit gentilem cathecumenum vacuum à Spiritu sancto, sine dubio præualebit reuerti in eum. Reuertens autem, quoniam inuenit

Matth. 12.

Luce. 12.

Genes. 19. 6.

1. Ad Thim. 1.

Septem Spiritus Dei dicuntur, & si plures sint.

Proverb. 9.

Christianus malus Gentile peior.

Deute. 32.

nit scopis, id est, verbis fidei & virtutis ab infidelitate & ignorantia mundatum: cum videt eum præceptis Evangelicis adornatum, quasi animosior factus assumit secum alios septem spiritus nequiores se, dicens septem, aut plures dicit, aut omnes spiritus vitiorum: sicut enim ex parte Dei, quauis plures sint spiritus virtutum, tamen septem dicuntur, quia ex illis septem omnes spiritus virtutum procedunt, quos spiritus enumerat Esaias, & Salomon signat, dicens: *Sapientia sibi edificauit domum, & subdidit, columnas septem.* Sic ex parte diaboli, quauis multi sint spiritus vitiorum, tamen septem dicuntur, quoniam ex illis principalibus vitijs vitia vniuersa nascuntur, & erunt nouissima hominis illius peiora prioribus. De hoc enim ipso, vel ipsarum rerum experimenta nos docent, quomodo Christianus si malus euaserit, peior fit quam si fuisset gentilis. Hæc parabola melius intelligitur de Iudæis & gentilibus, ex eo enim quod finita parabola, vel ex eplo, sequitur dicens. *Sic erit generationi huic pessima.* Compellitur ad populum Iudæorum referre parabolam, ut intellectus loci non vagus aut instabilis in diuerso flexu atque contradictionibus aliquorum turbetur, sed firmus & stabilis vel ad priora, vel ad posteriora respondeat. Vere enim immundus spiritus à Iudæis exiuit, quoniam facta est portio Domini populus ipsius: *Iacob funiculus hereditatis eius Israel.* Vel quoniam acceperunt legem, expulsus autem à Iudæis ambulauit per aridas gentes, sed requiem sibi non potuit inuenire in eis, quoniam secundum propositum vocationis Dei erat, ut omnes gentes venirent ad fidem. Non inueniens autem requiem

A In gentibus, dixit: *Reuertar in domum meam unde exiui.* Habeo Iudæos, quos antedimiseram. Et veniens inuenit vacuum, quoniam iam Dominus non erat in eis, sed nec spiritus, secundum quod dictum fuerat de eis. *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.* Videns autem eos diabolus mundatos verbis scientiæ Dei, ab ignorantia, quasi quibusdam spiritualibus scopis, ornatos autem observationibus legis, propterea assumens secum septem spiritus nequiores se, secundum quod supra tradidimus, habitauit in eis. Et facta sunt posteriora populi illius peiora prioribus: nam si prius, & si cultores Dei non erant, tamen nec interfectores erant. Et prius quauis peccabant in eum tamen populus dicebatur Dei. *Postea autem* (sicut testatur Ioannes) *Synagoga facti sunt Sathana.* Accedentes autem possumus edificationis gratia etiam ad hæreticos transferre sermonem. Immundus enim spiritus, qui in eis ante habitauerat, quando gentiles erant, eiectus est, quando facti sunt Christiani, qui perambulans gentiles cæteros, & non inueniens apud eos requiem, credentibus, videlicet, secundum tempora etiam ex ipsis in Christo, reuersus est in eos quos possederat ante. Inueniens autem eos vacuos à Spiritu sancto, vacuos à timore Dei, & operibus bonis, quoniam spiritus quidem immundus exierat ab eis, propter nomen Christi; Spiritus autem sanctus non superuenerat eis propter malum propositum cordis eorum & opera mala, inueniens eos mundatos scopis, qualibus diximus supra, & ornatos institutionibus Apostolicis, assumpsit secum alios septem spiritus nequiores, & inhabitauit in eis, & facta sunt nouissima

Luca. 13.

Apoc. 2.

Hereticis pe-
iores gentili-
bus.

uissima hereticorum peiora prio-
ribus. Hereticos gentilibus esse pe-
iores dubitat nemo. Primum,
quia gentiles per ignorantiam
Christum blasphemant; hereti-

A ci autem scientes Christi laniant
veritatem. Deinde quia in illis
vel spes fidei est, in istis autem
incessabilis pugna, & discor-
dia.

TEXTVS.

B *ACTVM* est autem cum hac diceret, extollens
vocem quadam mulier de turba, dixit illi: Beatus
venter qui te portauit & vbera qua suxisti. At il-
le dixit. Quinimo beati qui audiunt Verbum Dei, & custo-
diunt illud.

*Theophylactus in ii. capit.
Luca.*

R Harisæis & Scribis mi-
raculataxantibus, mu-
lier simplex, doloque
carè silla celebrat. Vbi
autem sunt qui dicunt Dominum
apparenter tantum apparuisse. Hæc
igitur testis sit, quod & vbera la-
ctent. Ipse verò beatos dicit il-
los qui custodiunt sermonem Dei,
non destituens beatitudine ma-
trem suam, absit: sed ostendit quòd
etiam illa nulla utilitas futura
ex eo quod pepererit, & lactauerit
ipsum, nisi virtutes alias om-
nes habeat. Insuper & hæc tem-
pestiue dicit. Quia enim inuidi
& inobedientes arguebant alios,
qui sermones eius audiebant, Chri-
stus vero contra, beatos dicit. For-
tassis autem & propter sanatum
furdum hæc dicit, & ut ipse cum
audierit, faciat sermonem, & non
fiat ei in condemnationem rece-
pta audiendi virtus.

*August. de sancta Virgini-
tate. cap. 3.*

Scriptum est in Euangelio, quod
mater & fratres Christi, hoc
est consanguinei carnis eius, cum

B illi nuntiati fuissent, & foris expe-
ctarent, quia non possent eum au-
dire præ turba, ille respondit. *Quæ
est mater mea, aut qui sunt fratres mei?*
Et extendens manum super Dis-
cipulos suos ait. *Hi sunt fratres mei,
& quicumque fecerit voluntatem Pa-
tris mei, ipse mihi frater, & mater, &
soror est.* Quid aliud nos docēs, nisi
carnali cognationi genus nostrum
spiritali præponere: nec inde bea-
tos esse homines, si iustis & san-
ctis carnis propinquitatē iungun-
tur, sed si eorum doctrinæ ac mo-
ribus obediendo atque imitando
C cohærescunt? Beatior ergo Ma-
ria percipiendo fidem Christi, quàm
concipiendo carnem Christi. Nā
& dicenti cuidam: *Beatus venter qui
te portauit, ipse respondit: Imo beati
qui audirent Verbum Dei & custodiunt.*
Denique fratribus eius, id est, se-
cundum carnem cognatis, qui nō
in eum crediderunt, quid profuit
illa cognatio? Sic & materna pro-
pinquitas nihil Mariæ profuisset,
nisi felicius Christum corde quàm
D carne gestasset.

*August. tractat. 10. in 2. cap.
Ioann.*

Extendens manum super Discipu-
los suos dixit: *Hi sunt fratres mei,
& qui-*

Marci. 3.

Beatior Ma-
ria percipien-
do fidem Chri-
sti, quam con-
cipiendo car-
nem Christi.

Matth. 12.

Et quicumque fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ille mihi mater, & frater, & soror est. Ergo & Maria, quia fecit voluntatem Patris hoc in ea magnificauit Dominus: quia fecit voluntatem Patris, non quia caro genuit carnem. Intédât charitas vëstra. Propterea cum Dominus in turba admirabilis videretur faciens signa & prodigia, & ostendens quid lateret in carne admire quædam animæ dixerunt. *Felix venter qui te portauit.* Et ille: *Imo felices qui audiunt verbum Dei & custodiunt illud:* hoc est dicere, Et mater mea quam appellatis felicé, inde felix, quia verbû Dei custodit, non quia in illa, *Verbum caro factum est & habitauit in nobis:* sed quia custodit ipsum verbum Dei, per quod facta est, & quod in illa caro factum est. Homines nō gaudeant prole temporali, exultent si spiritu iunguntur Deo. Hęc diximus propter id quod ait Euangelista, *Quia cum matre sua, & fratribus suis, & Discipulis habitauit in Capharnaum paucis diebus.*

*Bernardus in sermone de
multiplici utilitate Ver-
bi Dei.*

Utilitates
quas verbum
Dei audientes
accipiunt.

BEati enim qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. Vultis nosse quàm beati? Primum quidē sonans in auribus animæ vox diuina conturbat, terret diiudicatq; sed continuo si benè aduerteris, viuificat, liquefacit, calefacit, illu-

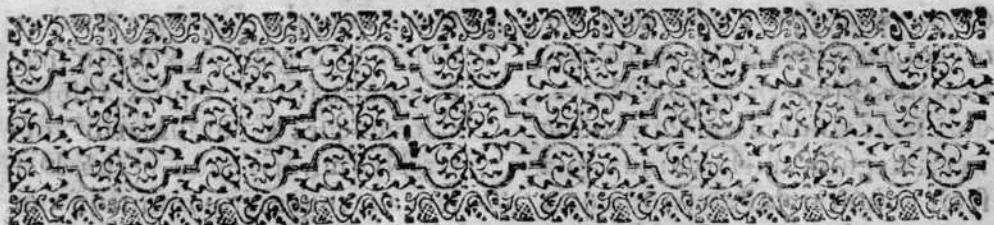
Aminat, mundat. Denique & cibus noster est, & gladius, & medicina, & confirmatio, & requies, resurrectio quoque, & consumatio nostra. Nec mireris quod verbû Dei iam nūc inueniatur omnia in omnibus esse, quantum spectat ad iustificationem, siquidem & futurū est omnia in omnibus ad glorificationem audiat, & illud, *Peccator, & conturbabitur venter eius:* a voce illa carnalis anima contremiscet. **B**Omnia namque cordis secreta rimatur, atque diiudicat sermo viuus & efficax, cordium atque cogitationum perscrutator. Vnde & licet mortuus in peccato, si audieris vocem filij Dei, viues: *Sermo enim quem loquitur spiritus & vita est.* Si cor tuum induratum est, memento scripturæ dicentis, *Emittet verbum suum, & liquefaciet ea.* Et item *Animam meam liquefacta est, ut dilectus loquutus est.* Si tæpidus es, & euomi iam formidas, nō discedas ab eloquio Domini & inflamabit te, quia eloquium eius ignitū valde. Quod si tenebras ignorantia plangis, diligenter audi quid loquatur in te Dominus Deus: *Et erit lucerna pedibus tuis verbum Domini, & lumen semitis tuis.* At fortassis tanta amplius doles, quāto clarius peccata etiam minima illuminatus agnoscis. Sed sanctificabit te pater in veritate, quæ est vtiq; sermo eius, ut inter Apostolos audire merearis. *Iam* **D***vos mundi estis, propter sermonem quem loquutus sum vobis.*

Ad Hebr. 4.

Psal. 147.
Cant. 5.

Ioann. 17.

Q9 5 DOMI-

DOMINICA QVARTA QVADRAGESIMÆ.

Euangelium, Ioannis. 6. a.

TEXTVS.

Matth. 14.
6. 13.
Marc. 6. c. 32
Luc. 9. d. 10.

Exod. 12. c. 15
Leuit. 23. d. 5
Deut. 16. d. 2.

BIIIT Iesus transmare Galilee, quod est Tyberiadis: 2. Et sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa quæ faciebat super his qui infirmabantur. 3. Subijt ergo in montē Iesus. Et ibi sedebat cum Discipulis suis. 4. Erat autem proximum Pascha, dies festus Iudeorum. 5. Cum subleuasset ergo oculos Iesus, Et vidisset quia multitudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippum: Unde ememus panes ut manducent ij. 6. Hoc autem dicebat tentans eum: Ipse autem sciebat quid esset factururus. 7. Respondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, ut unusquisque modicum quid accipiat.

August. Tractat. in Ioann. 24. capit. 6.

MIRACVLA quæ fecit Dominus noster Iesus Christus, sunt quidem diuina opera, & ad intelligendum Deum de visibilibus adinuenient humanam mentem. Quia enim ille non est talis substantia, quæ videri oculis possit, & miracula eius, quibus totum mundum regit, vniuersamq; creaturam administrat, assiduitate viluerunt, ita ut penè nemo dignetur attendere opera Dei mira & stupenda. In quodlibet seminis grano, secū

A dum ipsam suam misericordiam, seruauit sibi quædam, quæ faceret opportuno tempore, præter vlitatum cursum ordinemque nature, ut nō maiora, sed insolita vidēdo stuperent, quibus quotidiana viluerant. Maius enim miraculum est gubernatio totius mundi quā saturatio quinque millium hominum de quinque panibus, & tamē hæc nemo miratur. Illud mirantur homines, non quia maius est, sed quia rarum est. Quis enim & nunc pascit vniuersum mundum, nisi ille qui de paucis granis segetes creat? Fecit ergo quomodo Deus. Vnde enim multiplicat de paucis granis segetes, inde in manibus suis multiplicauit quinque panes;

panes: potestas enim erat in manibus Christi. Panes autem illi quinque quasi semina erant, non quidem terræ mandata, sed ab eo qui terrā fecit multiplicata. Hoc ergo admotum est sensibus, quo erigeretur mens, & exhibitum oculis, ubi exerceretur intellectus, ut inuisibilem Deum per visibilia opera miraremur, & erecti ad fidem, & purgati per fidē, etiam ipsum inuisibiliter videre cuperemus, quem de rebus visibilibus inuisibiliter nosceremus. Nec tamē sufficit hæc intueri in miraculis Christi. Interrogemus ipsa miracula quid nobis loquātur de Christo. Habent enim si intelligantur linguam suam. Nam quia ipse Christus Verbum Dei est, etiam factum Verbi, Verbum nobis est. Hoc ergo miraculum sicut audiuius, quam magnum est, quæramus etiam quam profundum sit. Non tantum eius superficiem delectemur, sed etiam altitudinem perscrutemur. Habet enim aliquid intus hoc, quod miramur foris. Vidimus, expectauimus magnum quiddam, præclarum quiddam, & omnino diuinum, quod fieri nisi à Deo non possit. Laudauimus de facto factorem: sed quæ admodum si literas pulchras aliquubi inspicere, non nobis sufficeret laudare scriptoris articulum, quomodo eas pariles, æquales, decorasque fecit, nisi etiam legerimus quid nobis per illas indicauerit: ita factum hoc, qui tantum inspicit, delectatur pulchritudine facti, ut admiretur artificem: qui autem intelligit, quasi legit: Aliter enim videtur pictura, aliter videntur literæ. Picturam cum videris, non hoc est totum, quoniam commoneris, & lege re; etenim dicis cum videris literas si forte non eas nosti legere,

A quid putam⁹ esse quod hic scriptum est? Interrogas quid sit cum iam videas aliquid, aliud tibi demonstraturus est, à quo quæris agnoscere quod vidisti. Alios ille oculos habet, alios tu. Nonne similiter apices videtis? Sed non similiter signa cognoscetis. Tu ergo vides & laudas, ille videt & laudat, legit & intelligit. Quia ergo vidimus, quia laudauimus, legamus, & intelligamus. Dominus in monte, multo magis intelligamus, quia Dominus in monte Verbum est in alto. Proinde non quasi humiliter iacet, quod in monte factum est: nec transferentes prætereundum est, sed suspiciendum. Turbas vidit, esurientes agnouit, misericorditer paup⁹, non solum pro bonitate, verumetiam pro potestate. Quid enim sola prodesse bonitas, ubi non erat panis vnde turba esuriens pascere-
C tur. Nisi bonitati adesset potestas, ieiuna illa turba, & esuriēs remaneret. Deniq; & Discipuli qui erant cū Domino in fame, & ipsi turbas volebāt pascere, ut non remanerent inanes, sed vnde pascere-
D rēt non habebāt, interrogauit Domin⁹ vnde emerētur panes ad turbas pascendas. Et ait Scriptura. *Hoc autē dicebat tentans eum, Discipulum*, scilicet, Philippū, quem interrogauerat. *Ipse autem sciebat quid esset factur⁹.* Cur ergo bonus tētabat, nisi quia ignorantiam Discipuli demonstrabat? Et forte in demonstratione ignorantiae Discipuli aliquid significauit. Apparebit ergo cū ipsum sacramētū de quinque panib⁹ ceperit nobis loqui, & quid significet indicare. Ibi enim videbimus, quare Domin⁹ in hoc facto ignorantiam Discipuli voluit interrogādo, quod sciebat, ostendere, nā interrogamus aliquādo quod nescimus, audire volētes, ut disca-

discamus: aliquando interroga-
mus quod scimus, & scire volen-
tes vtrum ille sciat quem interro-
gamus. Vtrumque nouerat Do-
minus, & quod interrogabat scie-
bat, & quid esset facturus ipse no-
uerat, & hoc nescire Philippū scie-
bat similiter. Quare itaque inter-
rogabat, nisi quia illius ignoran-
tiam demonstrabat. Et hoc quare
fecit, vt dixi, postea intelligemus.

*August. lib. 2. de Sermone
Domini in monte.*

SEQVITVR sexta petitio.
Et nenos inferas in tentationem.
Nonnulli codices habent, *inducas*,
quod tantum valere arbitror. Nam
ex vno Græco, quod dictum est,
Isinequis, vtrumque trāslatum est:
Multi autem precando, ita dicunt:
Ne nos patiaris induci in tentationem,
aliud est tentari: Nam sine tenta-
tione probatus esse nullus potest,
siue sibi ipsi, sicut scriptum est. *Qui
non est tentatus, qualia scit?* siue alij,
sicut Apostolus ait: *Et tentationem
vestram in carne mea non spreuistis.*
Hinc enim eos firmos cognouit,
quia eius tribulationibus, quæ A-
postolo in carne acciderant, non
sunt à charitate deflexi. *Nam Deo
noti sumus, & ante omnes tentationes,
qui scit omnia antequam fiant.* Quod
itaque scriptum est: *Tētat Dominus
vos Deus vester*, vt sciat si diligatis eum:
illa locutione positū est vt sciat,
pro eo quod est, vt scire vos fa-
ciat: sicut diem lætum dicimus,
quod lætos faciat, & frigus pigrū
quod pigros facit, & innumera-
bilia huiusmodi, quæ siue in con-
suetudine loquendi, siue in sermo-
ne Doctorū, siue in scripturis san-
ctis reperiuntur: quod non intelli-
gentes hæretici, veteri testamen-
to aduersantur, velut ignorantie
vitio notandum putantes, de eo

A quod dictum est: *Tētat vos Dominus
Deus vester*, quasi in Euangelio de
Domino scriptum non sit: *hoc autem
dicebat tentans eum, nam ipse scie-
bat quid esset facturus.* Si enim noue-
rat cor eius, quem tentabat, quid
est quod voluit videri tentandū?
Sed profecto illud factum est, vt
ipse sibi notus fieret qui tentaba-
tur, suamque desperationem con-
temneret, saturatis turbis de pa-
ne Domini, qui eas non habere
quod ederent existimauerat. **Nō**
ergo hic oratur, vt nō tentemur,
sed vt non inferamur in tentatio-
nem. Quia si quispiam est, cui ne-
cesse sit igne examnari, non orat
vt igne non contingatur, sed vt
non exuratur. Vasa enim figuli
probat fornax, & homines iustos
tentatio tribulationis. Ioseph er-
gō tētatus est illecebra stupri, sed
non est illatus in tentationē. Su-
sana tentata est, nec inducta vel
illata in tentationem. Multique
alij vtriusque sexus.

*Tentatio Do-
mini.*

*Tentatio tri-
bulationis ho-
mines iustos
probat.
Genes. 39. &
Dan. 13.*

*Chrysostom. Homil. 41. in
cap. 6. Ioann.*

QVOD autem soli cum ipso
Discipuli ascenderunt, mul-
titudinis nō sequētis defidiā coar-
guit. Ad hoc etiā nos admonet à
perturbationib⁹ & tumultu disce-
dēdum. Idoneus siquidē ad Phi-
losophiam locus solitudo: ali-
quando Christus solus montem
ascendit, & orat, vt ostendat quī
Deo vult frui eū ab omni cura &
sollicitudine, vacare, & quierū lo-
cum quærere oportere. *Erat autem
proximū Pascha, dies festus Iudeorum.*
Quanam gratia omnibus ad so-
lennitatem Ierosolymam prope-
rantibus, ipse in Galileam, & in-
de in Capharnaū, nō modo abiit,
sed & ducit Discipulos? Vt pau-
latim legem soluat, cum Iudeorū
malitia

*Quare Chri-
stus cum dis-
cipulis tantū
ascēderit mō-
tem.*

*Iudæi Ieroso-
lymam, Chri-
stus vero in
Galileam tē-
dit.*

*Abque tenta-
tione nemo
probat.*

*Eccles. 34.
Ad Gala. 4.
6. 14.*

Deut. 13.

malitia occasionem acceperit. Cū subleuasset Iesus oculos, & vidit quod multitudo magna venit ad eum. Non abire cum Discipulis sedere ostendit, sed aliquid diligentius, & magna omnium attentatione differere. Ex quo Iesu studium, & humilitatem in Discipulos videre licet: sedebant intentis in magistrum oculis. Inde cum subleuasset Iesus oculos, & vidit multitudinem venientem. Alij Euangelistæ dicunt Discipulos obseruasse Iesum, ne cui nos dimitteret: Ioānes autem Iesum Philippum rogasse. Vtrumque mihi verum videtur, alio & alio tempore: illud quàm hoc antiquius. Sed quamobrem Philippū interrogat? Norat quia Discipuli magis doctrina indigeret. Hic est, qui postmodum inquit: *Ostende nobis Patrem, & sufficit nobis.* Propterea eum rogauit vt magis appareret miraculum, & coactus confiteri penuriam melius intelligeretur miraculi magnitudo, quam si simpliciter id fecisset. Ait ergo. *Vnde ememus panes vt manducent hī?* Sic & in veteri testamento, non prius signum fecit Deus quam Mosem interrogaret: *Quid est hoc, quod tenes in manu tua?* Nam cum admirabile aliquid, & repentinum priorum nonnunquam obliuionem facere soleat, primum eum propria confessione alligari voluit, vt nullo stupore obliuisci iam possit. Vult præterea comparatione signi magnitudinem intelligi. *Ducentorum denariorum panes* (inquit) *non sufficiunt his, vt vnusquisque modicum quid accipiat. Hoc autem dicebat tentans eum, ipse enim sciebat quid esset factururus.* Quid significant tentans eum? Nunquid esset responsurus ignorabat? Minimè. Quid igitur? Ex veteri testamento licet intelligi, vbi inquit: *Quæ post-*

A *quam gesta sunt, tentauit Deus Abraham.* Ille respondit. *Ad sum.* Ait illi: *Tolle filium tuum vnigenitum, quē diligis, Isaac.* Non dixit hoc, vt appareret experiretur, cum omnia Deus videat priusquam fiant: sed hominis more vtrumque dictum est, sicut enim cum dicit, *Scrutatur corda hominum,* non ignorationis est, sed certissimæ cognitionis: ita tentauit, nihil aliud quàm certam scientiam significat, vel quod probatiorem ipsum fecit. B Vt ergo Abraham, ita & Philippum, interrogando admonet, vt miraculum diligentius consideret. Ideo Euangelista ne quid his verbis absurdum de Christo suspicareris, & in magnum prolabereris errorem. *Ipse* (inquit) *sciebat quid esset factururus.* Vt igitur hoc loco Euangelista diligenter hoc norat, ne decipiamur: ita cum inquit, *Propterea magis querebant eum Iudæi interficere:* quia nō solum solvebat Sabbathum sed & Patrem suum dicebat Deum æqualem se faciens Deo, nisi ea esset Christi operibus confirmata sententia, eam quoque correxisset suspicionem: nam si in Iesu verbis timeret Euangelista, nequid perperam suspicemur: multo magis in aliorum sermonibus, si non verum id eos opinari intelligeret. Sed nīhil dixit, norat enim eam fuisse Christi sententiam, quod esset æqualis Deo, nec eos perperā opinatos.

Theophylactus in 6. capit. Ioann.

POSTQVAM Dominus loquutus est Iudæis durioribus verbis, quibus in inuidiam accendebantur, & stomachabatur, demulcet nunc eos secedendo, & abiit trans mare Tyberiadis. Mare autem

Genes. 22.

Ad Rom. 8.

Tentatio Domini admonitio est.

Ioann. 5.

Demulcet nūc Deus Iudæos secedendo se. Mare hoc est stagnum.

Ioan. 14.

Exod. 4.

Philippus solus tentatur.

Genes. 1.

Propter miraculum ascendit Dominus in montem.

tem dicit stagnum. Congregatio-
nes enim aquarum maria vocavit
diuina Scriptura. Et aliter descē-
dit de loco in locum, probās mul-
titudinis studium. Ignauiores e-
nim manebant in suis locis, stu-
diosiores autem sequebātur eum.
Verū tamen vide quod etiam
sequentes non propter doctrinā,
sed propter corporalium miracu-
lorum vtilitatē sequuti sunt. Nā
propterea dicit: *Quia videbant signa
quæ faciebat super his qui infirma-
bantur.* Meliores autem sunt &
sapientiæ accidiores. *Obstupesce-
bāt enim* (inquit) *in doctrina eius,
quia docebat illos tanquam potestatem
habens.* Ascendit autem in mon-
tem propter miraculum futurum.
Non enim arrogans erat & vanę
glorię cupidus, vt in medijs ci-
uitatibus miracula operaretur:
sed fugiens vanam hominum glo-
riam, solitudinem quærebat, e-
tiam nos erudiens. Insuper vo-
lens mystica quædam Discipulis
communicare ascendit in mon-
tem, id quod semper solebat face-
re, quia & opus est, vt ab omni tu-
multu liberetur, & locum quærat
ab omni strepitu purū, si quis ta-
lia loqui velit. *Erat enim prope* (in-
quit) *dies festus Iudæorum,* nec tamē
ascendit, sed in Galilæam ascen-
dit, non enim vltra præceptis le-
galibus erat obnoxius, vt & festos
dies legis perficeret. Et aliter: per
sequente ipsum Iudaica malitia,
occasionem apprehendit, vt paula-
tim legem abroget, ostēdens ani-
maduertentibus cessasse figuram,
vt aduenit veritas. Obserua au-
tem quod festum fuerit Iudæorū,
non autem fuerit festum Christi.

Et paulo post.

QVARE dixit, *Cum sustulisset oculos suos?* vt discamus,

A quod non solitus sit hinc & inde
vagari oculis, sed compositus &
attentus sedere, vt pote docens
discipulos diuina quædam. De-
nique vidit discipulos, & rogat de
turba quomodo alenda sit. Non
alium autem interrogat quàm
Philippum. Ipse enim maiori in-
digeat eruditione, qui postea di-
cebat: *Ostendo nobis Patrem, ac suf-
ficit nobis:* Et propterea antea il-
lum instruit, & per interrogatio-
nem inducit eū, vt miraculi sem-
per sit memor. Nam siquidem mi-
raculum simpliciter fuisset factū,
non vsque adeo visum fuisset illi
miraculum, nū autem priusquam
fieret illum compellit fateri pau-
citatē panum, vt euidentius ad-
discat futuri miraculi magnitu-
dinem, & non ē memoria reiiciat
ea quæ confessus est. Idcirco di-
cit. *Vnde ememus vt comedant hi?* Di-
cit autem hæc tentās Philippum,
volens notum facere, quam habe-
ret ille fidem. Neque enim vt ig-
norans de sententia Philippi in-
terrogabat, sed alijs monstrare
volebat. *Nā ipse Dominus sciebat quid
facturus esset.* Igitur vt tentauit
Philippum, nunquid haberet fi-
dem, & inuenit ipsum ad huc af-
fectum vt hominem, insuper An-
dræam quoque talem inuenit, ta-
men si sublimius quiddam Phi-
lippum sentientem, illo enim di-
cente, quod *Ducentorum denario-
rum panes non sufficiant,* ille quin-
que panes ordeaceos, & duos pis-
ces commostrauit. Etenim cogi-
tans forte Prophetarum miracu-
la, & Elisei in panibus signum,
cū Samaria in extremam venis-
set inopiam. Redarguitur tamē &
Andræas, nihil dignū Domino co-
gitans, dicit enim: *Sed hæc quid sunt
inter tam multos?* Existimabat enim
quod multiplicaturus quidē esset
panes Dominus, sed si esset plures,
maior

Vide quanta sit Christi cōpositio.

Quare Philippū potius rogat quam alios.

maior ei multiplicatio futura esset, periculose omnia intelligens. Nā Dominus etiam ex nihilo potuisset panes facere qui turbe sufficerent: atramē ne videretur creatura non esse ex ipsius sapientia, ipsa creatura visus est in materia miraculorum. Et acceptis quinque panibus, vti materia quadam, præclarum istud miraculum fecit. Confundantur Manichæi, dicentes, quod panes & omnes creature factæ sint à malo Deo, & præterea si quis dederit eis panem, non accipiūt illum de manibus illius, sed procul quidem illum abijci iubent, stantes autem & maledicentes ei qui dedit dicunt: *Qui seminavit te, dispergatur: & qui pinsit te, pinsatur carne*, & similia. Confundantur itaque dicentes, quod boni Dei filius Christus panis multiplicavit. Nam si mala fuisset creatura, Beatus Deus illā vtiq̃ue non multiplicasset, vt tacceam interim quod & ipse panes comedit. Cæterum si quis interrogauerit, num idem sit hoc miraculum panum cum eo quod apud Matthæum describitur? Dicimus certe idem est. Quauis autem illic quidem Discipuli accedunt admonentes de turba vt dimittatur, hoc autem loco Iesus interrogat vnde piscatur, non opus est admirari. Verisimile enim est vtrumque factum esse, & Discipulos prius admonuisse Dominum de turbis dimittendis, & nūc Philippum interrogatum esse à Domino vnde alantur.

Cyrillus in Ioann. lib. 3. c. 11.

POST hæc abiit Iesus trans mare Galilææ, quod est Tyberiadis. Primum illud dictum per utile puto, quod à Ierosolymis non absq̃; cōgēte causa Dominus semper abi-

Ate videtur vbiq̃ue autem tāquam in tabulis varia nobis secundum rerum conditionem mysteria depingit. Sed quānam sit huius recessus causa, & quod inde significatur, tempore suo dicemus: nunc quod primū occurrit primū quoq̃; declarandum est. *Post hæc* (quidem) *abiit Iesus*. Querendum diligenter est quēnam ista sunt, de quibus dixit, *Post hæc*? Mirabilis igitur medicus Dominus in Ierosolymis visus est, qui triginta & octo annorum ægrotū nulla medicina, nullo remedio, sed solo verbo, vt De⁹ potestate nutu atque imperio suo curauit. *Surge* namque dixit, *& tolle lectulum tuum & vade in domum tuam*. Verum quoniam Sabbathū erat, moleste tulerunt Iudæi, qui ruditati nimīū literalī hæreabant, qui magis peccati quā ægrotus ille morbi vinculis stringebatur, qui semper Sabbathum, id est bonorum priuationem habent, qui mētem & animum dissoluti sunt, ad quos rectē dici potest: *Conforta te manus dissolutas, genua debilia robora*. Moleste autem ferunt, quoniam debitus honor Sabbatho etiam à legis conditore non redditur. Condemnant Christum, vt transgressorem, scriptum illud cōtemnentes ipsius qui dicit regi: *Legē transgredieris*. Ad hæc multa dicta sunt à Saluatore, & sermo longior habitus est, quo demonstrabatur sabbathismum, ociumque illius diei priscis figuratē per legē datum fuisse, *& quod Dominus est etiam Sabbathi filius hominis*. Sed qui nihil boni poterant intelligere, qui ad omne malum parati erant, insurgabant in doctorem: cædem eius meditabantur, qui ad sapientiam eos reuocabat, mala ei pro bonis (vt scribitur) *retribuentes*. Post hæc omnia igitur gesta simul ac dicta necessario à Ierosolymis abiit.

Quare Euangelista ab ista dictione Post hæc, incipiat exordium.

Ioann. 5.

Id. 35. d.

Matth. 12.

Psalm. 37.

Iudeos Iero-
solyman pro-
fiscisci iubet.

Mare prop-
ter magnitu-
dinem.

Nota.

Magna multi-
tudo ad festum
congregaba-
tur.

Festum erat
Iudeorum, non
autem Domi-
ni, querebat
enim illum
occidere.

abijt. Et quoniam festus dies Iudeorum prope erat, ut paulo post legitur, in quo lex Moysa omnes undique, ut tabernaculorum solennitatem peragerent, ad Ierosolymam Iudeos profiscisci iubebat: festum diem Dominus declinans, Paludē Tyberiadis, mare propter magnitudinem à Iudeis vocatā nauigauit. Per hunc festum schenopegiæ diem sanctorum ad Christum congregationem spiritualiter intelligimus: quando ab uni-
uerso terrarum orbe, post resurrexerunt mortuorum, ad celestē Ierusalem vere schenopegiæ solennitatem perpetuo acturi congregabuntur: gratias agentes Domino de resurrectione corporum suorum, & interitu mortis. Historicè autem infinitam pene multitudinem ad diem illum festum solitos fuisse in Ierusalem ascendere dicitur. Quoquidem in tempore multum necessario Pharisei poterant. Nam cum propugnare legi videbantur, facile in tanta tãquam imperita multitudine aduersus transgressores, aut quos illi transgressores putabant, clamantes turbas incitabant. Quæ solēt fluctus more aut etiam ignis ingentem materiam nacti, quasi ventis principum verbis huc atque illuc vehementius exagitari, hæc non ignorans Dominus clam inde cum Discipulis abijt, & ultra mare Tyberiadis cum discipulis se traiecit. Quod autem eadem suam cupientes Iudeos declinat, ipse nobis Euangelista declarat, dicens: *Post hec ambulabat Iesus in Galileæ. Non enim volebat ambulare in Iudea, quia Iudei querebant eum interficere.* Sed hæc ita esse non inficior, diceret quispiam: quod autem diem festum etiam declinaret, id discere cupio. Eos igitur qui fratres ei putabantur, audias, qui Christo

A in Galileæ dicebant: *Ascende hinc in Iudeam, ut discipuli tui videant signa quæ facis.* Ad quos Dominus: *Ascendite vos, ego non ascendo in solennitatem hanc, quoniam tempus meum nondum adest.* Perspicuum ergo est à Ierosolymis illum abijisse scelere Iudeorum: & persequentium crudelitatem coactum, ac inuidiæ tela artificiose sola sui depellens absentia, non quia pati aliquid poterat nollens, sed ut exemplum, nobis non timiditatis, sed charitatis proximorum se ipsum poneret. Hinc enim discimus persequentes inimicos, etiam si nihil officere possunt, declinados tamen esse, ut hoc modo ira & impetus eorum deferuescat, & sic multo magis illis, quam nobis conferamus. Non enim nostra tantum, verum etiam aliorum querere debemus. Opus quippe charitatis est, non insurgere in maleuolos, nec viribus nostris uti, ne impotentia illorum redarguta, maiore concitetur odio. *Charitas enim* (ut Paulus ait) *non querit ea quæ sua sunt.* Verum si iterum atque iterum Euangelica verba consideres, mirabile dispensationem in Saluatoris ab Ierosolymorum vrbi recessibus facile inuenies. Nam cum crudelitatem Iudeorum sepius ad alienigenas abierit: quoniam apud hos, & tutari seipsum videbatur, & honorificè tractabatur: gentium Ecclesiæ iure datam palmam re ipsa ostendebat, & impietatem Iudeorum pietate alienigenarum præ oculis ponebat, ac crudelitatem illorum horum mansuetudine in medium trahebat. Ita undique merito à repromissione patrum expulsi sunt, Propterea recedens ab Ierosolymis, non ad finitima Castralla diuertit, sed trans mare Tyberiadis abijt: ut re ipsa Iudeis intimaretur tam longè se propter im-

Ioan. 7.

1. Cor. 13.

Quare Dominus trans mare, &c. abijt.

impietate eorum ab eis migraturum, ut inaccessibilis ad eum via futura sit: non enim est possibile pedibus hominum Maria transiri. Quod & verbis minatus est paulo post dicens: *Quæretis me & non inuenietis: & quo ego vado vos non potestis venire.* Facilis enim & plana via iustitiæ omnibus est, qui per fidem ad eum proficiscuntur: aspera verò atque ardua, imò autem omnino inaccessibilis iis qui sua incredulitate Dominum irritant. Iuxta propheticum illud: *Rectæ sunt viæ Domini, & iusti ambulabunt in ipsis, impij verò infirmabuntur in ipsis.* Interiectum igitur maris spatium difficilem, imò verò impossibilem Iudæis viam propter crudelitatem eorum atque impietatem futuram significat. Sic impiæ animæ viam vallo, ac fossa prohibitorum se Deus apud quendam Prophetam minatur. *Ideo (inquit) ego sepio viam eius vallo, & non inueniet semitam eius.* Quod igitur ibi vallum facit, id ipsū hic mare peragit, sanctū à sceleratis dissepans, ita Hebreorum populus, qui ab Ægyptia seruitute liberatus, repromissionis loca petebat, quæ Ægyptiorum Rex in seruitutem iterum redactus persequeretur, qui per medium mare tutus transiit, & hostem vidit eodem mari submersum, eum à quo saluatus fuit, maria modo transire coegit. Surgat igitur Moyses, atque ista non æquo animo ferens, repetat quæ prædixit: *Generatio prava & adultera hæc Domino retribuisti? Non erubescitis trans maria illum pellere, qui per medios fluctus à seruitute vos reduxit? Merito igitur submergimini: Qui enim persequetur, non qui fugiunt vere illud patiuntur.* Propterea David etiā canebat dicens: *Non me demergat tempestas aque.* Naufragiū enim hoc Iudæorum significas, de-

A precabatur, ne vni illis in profundo impietatis submergeretur. Sed ab Ægyptij quidem corpore pereclitati sunt: Iudæi verò animarum iacturam fecerunt, ita iure de vtriusque ultro facta est. Tyberiada verò paludē, aut quia magna est, mare (ut diximus) quod vulgo factitatum est, appellauit, aut scripturam sequutus est apud quam: *Congregationes aquarum maria nuncupantur.*

B *Ibidem.*

E T sequebatur eum multitudo magna, quia videbat signa, quæ super ijs qui infirmabantur faciebat. Subiit ergo in montem Iesus, & ibi sedebat cum Discipulis suis. Cum ab Ierosolymis abierit Dominus, ut apud Prophetas dictum est: *Dereliqui hereditatem meam;* cum ab infrenato Iudeorum populo ad alienigenas peruenit, tunc magna sequitur eum turba, ipse verò in montem ascendit, ut re ostendat quod dixit: *Si exaltatus fuero omnia ad me ipsum contraham.* Exaltatus enim fuit de terra, quando in Crucē pro nobis ascendit. Exaltatus verò aliter est, cum in altum, quasi montem, in honorem & gloriam deitatis ascenderit. Non enim ut Hæbraicus populus, quasi hominē nos nudum continemus: sed ut Deū & Saluatorem, & Dominum adoramus. Illi enim, quasi abiectum quondam, etiam Samaritanum appellare non erubescabant, & qui modestius de ipso loquebatur, fabri filium vocitabant. Apud fideles autem, ut verè Deus quod signis apparuit glorificatur. Audis etiā eos, qui sequuti fuisse modo scribuntur, signis commotos, quæ super ijs faciebat, qui infirmabantur, magno studio id fecisse à miraculis ad cognitionem eius progredientes, & à potestate, qua, ut Deus, utebatur, diuinos ei honores cōferēdos esse in-

Rr telligentes.

Ioan. 8.

Psalm. 124.

Osca. 2.

Osca. 14.

Deut. 32.

Psalm. 68.

Genes. 1.

Isaem. 12.

Ioan. 12.

Ioan. 8.

Matth. 13.

Ioa. 10.

Sapient. 13.

Mirabantur
propter sig-
na. 7. 6.Discipulū-
quam à Dño
recedeabant.

Rom. 8.

Luc. 22.

telligentes. Hac certe via Saluator ad vitam omnes inducit: Ipse enim opera (inquit) qua facio testimonium de me perhibent. Et rursus: Si non facio Patris mei opera, nolite mihi credere: si vero facio, & si mihi non creditis, operibus meis credite. Nam quemadmodum à magnitudine, pulchritudineque creaturatum, creator Deus, cognoscitur: sic à signis deitatis potestas percipitur, & sequentium fides iure laudatur. Ego autem arbitror acutiorem etiam sensum in his verbis latere. Non enim propter signa simpliciter Christum mirabantur: sed additur, propter signa que in infirmis & aegrotisquē faciebat. Contrarius itaque animus istorū Iudæorum (ut puro animo) demonstratur; illi propter curationē aegroti vehementius turbabantur; illi non solū talia signa mirantur, verū etiam propter hæc quasi Deum sequuntur. Fugiamus, igitur, oro, qui Christum Dominū atque Deū profitemur, turpē Iudæorum imperitiā; adhæreamus Christo per patientiā imitemur patientissimos illos Discipulos, qui nunquam ab illo recedebāt, qui re ipsa quod postea Paulus verbis explicuit, conclamabant: *Quis nos à charitate Christi separabit.* Sequamur etiā ipsum fugiēte, ut & in montē ascēdamus, & ibi cū eo sedeamus, id est ad sublimē gloriā veniamus, & cū eo simul regnemus. Ipse enim nobis pollicitus est: *Quod vos, qui me secuti estis in temptationibus meis, quando in regeneratione in sede maiestatis sue filius hominis se debet, etiā et vos in duodecim thronis sedebitis, iudicantes duodecim tribus Israel.* Hæc enim puto hinc significari, quod ad montem cum Salvatore Discipuli conscenderent, ac ibi cū eo sederent.

A

Idem ibidem cap. 13.

CVM Subleuasset ergo Iesus oculos, & vidisset quā multitudo magna venit ad eum, dicit ad Philippū: *Vnde ememus panes, ut manducent hi?* Hoc autem dicebat tentans eum. Ipse enim sciebat quid esset factururus. Optimam disciplinam & sacris consentaneam viris suis modo Discipulis Christus proposuit. Nam etiā in montibus, & deserto paratos esse docuit, oportere ad hospitalitatis virtutem: qua quidē re quid homini, qui Dei charitatē assequi velit, maius excogitari potest? Quum enim quasi aquarum flucta innumeri homines ad eum confluerent, ad sustentandos illos cibo Discipulos iussit. Cuius rei, cū propter multitudinem hominum, tū propter locorum solitudinem magnitudine atque difficultate, quis diues non fuisset perterritus, sed omnem huiusmodi formidinem spe gratiæ suæ abijciendam monet. Sed historice quidem facilis, sic verborum est sensus. Spiritualiter verò didicimus, quasi ex alto monte præsciētiæ suæ à Deo omnes qui feruenti fide illum exquirunt, præuideri, sicut apud Paulum dicitur: *Quos præsciuit, hos & prædestinavit, conformes imagini filij eius.* Hos etiam vocauit. Subleuatis igitur oculis Christus eos videt, qui visitari ab eo (quoniam ipsum querant ac diligant) digni sunt: veluti etiam benedictionis modo ad Israel dictum est: *Conuertat Dominus faciem suam ad te, & det tibi pacem.* Verum non in visitatione sola gratia terminatur, sed alimēta & dapes quoque præparantur, ut verū illud quod in parabolis dicitur esse cognoscas: *Non occidet Dñs fame animā istam.* Se ipsum enim, ut panē de celo apponet, & fidelium animas

Ad hospitali-
tatis virtutē
paratos esse
docet Dñs.

Esai. 26.

Prover. 10.

nutriet,

Psalm. 64.

Ioan. 6.

Rom. 8.

Philippus discipulus, idcirco; sapius querebat.

Ioan. 14.

nutrisset, omnia vitæ necessaria ipsi præparans, ut in Psalmis dicitur: *Parasti escam eorum, & quia sic paratio tua.* Et ipse Christus in Evangelio ait: *Amen amen dico vobis, qui ad me venit nunquam famescet:* David enim (ut diximus) cælestem sciam & variam spiritus copiosamque gratiam, præparavitque ante quâ quicquâ ab eo petatur. *Nescimus enim orare ac petere, ut deest.* Quare ipse nobis porrigit quæ ad salutem æternam conducunt. *Dixit enim ad Philippum, unde emerimus panes?* Non est alienum considerare, quare ad Philippum; libenter Philippus disciebat, quærebatque sapius: sed non erat adeo acutus, ut altiora posset intelligere. Quod inde patet, quia magno tempore Salvatorem sequutus, & varia deitatis eius signa in dies aspiciens, & tam rebus quam verbis ad cognitionem attractus, quasi nihil adhuc didicerit. In ultimo fere dispensationis tempore dicit ad Iesum: *Domine ostende nobis patrem, & sufficit nobis.* Et quoniam absque malitia interrogabat, probè docebatur. *Tanto tempore (ait) vobiscum sum, & non cognovisti me? Philippe.* Ut ergo rudiorum ad sublimiora ingenio consequenda, & ad fidem vocans, & roborans rogat. Hoc significavit Evangelista cum tentatum à Domino illum fuisse dixerit: *Ipsa enim (inquit) sciebat quid esset facturum: Unde autem emerimus panes?* dixit ut paupertatē Discipulorum ostenderet, qui iam pridem colligendi æris abiectio studio, unde emerent non habebant. Illud etiam artificiosissimè facit. Unde namque istud, non frustra dictum est: sed quia omnē viam colligende pecuniæ illis conclusit, ad illud erumpere interrogando cogit: si voluerit multitudinē alere, quā

A nihil esse Discipulis sciat, oportebit ipsum ineffabili virtute ac potestate, ut Dominum alimēta producere. Hoc enim solum reliquū erat, & ad hoc illos prouocabat, ut gentium Poetæ dicunt: *Ferro Vlce-ri opus est.*

Idem ibidem, cap. 14.

B **D** Vcentorum denarium panes non sufficiūt eis, ut unusquisque modicu accipiat. Subiectē Philippus valde atque humiliter respondet. Nam cum vnde illud audiuisset, nō virtutis, omnipotentieque Christi sibi venit in mentem: sed trepidus ad solam pecuniariam viam refugit, nullo alio modo hanc rem peragere posse existimans nisi communi, tritoque pecuniarū medio. Quare quantum ad paupertatem Discipulorum attinebat, quantum etiam ad Philippi sententiam, nondum perfectē de Salvatore sentientis, ad impossibile iam liberalitas nutriendæ multitudinis deducta erat. Sed quod impossibile est apud homines, possibile est apud Deum; & naturæ ipsius terminis deitatis natura superior est: omnia facile peragens, etiamque mentem nostram excedunt.

Philippus pēcunia inopiā dirigebat mētem.

Quod apud homines impossibile, apud Deū possibile.

Beda in 34. cap. Luca.

D **D** les autem cæperat declinare, & accedentes duodecim dixerunt illi, dimitte turbas, ut euntes in Castellam, villasque quæ circa sunt, diuertant & inueniant escas. Die declinata turbas Saluator refecit, quia vel si ne seculorum propinquante, vel cum Sol iustitiæ pro nobis occubuit, adiutina spiritualis in edicæ sumus tabe saluati. *Ait autē ad illos. Vos date illis māducare.* Prouocat Apostolos ad fractionē panis, ut illis se nō habere testatibus magnitudo

Vespere Dñs turbæ refecit.

Petrus.

Paulus.
Ioannes.Sacra eloquia
nobis pabulū
sunt.Quid signi-
ficatur per
quinque panes
& duos pis-
ces.1ª Cor. 12.

Marc. 8.

Ioan. 13.
Luca. 22.Per quinque
millia virorū
quinque sensus
hominis exte-
riores desig-
nantur.

notior signi fiat, simul insinuans, quia per eos quotidie ieiuna nostra sunt corda pascenda. Quid enim agit Petrus, cum per Epistolas loquitur, nisi ut verbi pabulo corda nostra male ieiuna faciantur? Quid Paulus? Quid Ioannes, per Epistolas loquentes operantur, nisi ut mentes nostrae caelestia alimēta percipiant, & inediae suae fastidium, quo moriebantur, vincant? At illi dixerunt. *Non sunt nobis plus quam quinque panes, & duo pisces.* Non dum erant Apostolis plusquam quinque panes, Moysae legis, & duo pisces, utriusque testamenti, quae diutius abdito mysteriorum latentium quasi vndis abyssi tegebantur atque alebantur occulta. Bene autē, iuxta Evangelium Ioannis, panes, qui legē designant, ordei ceci fuisse referuntur, qui iumentorum maximē rusticorumque est cibus feruorum, quia incipientibus necdumque perfectis auditoribus asperiora, & quasi grossiora sunt committenda praecepta. *Animalis enim homo non percipit ea quae sunt spiritus Dei.* Atque ideo Dominus pro suis cuiusque viribus dona tribuens semperque ad perfectiora prouocans, primō quinque panibus quinque millia, secundō septem panibus quatuor millia hominum refecit, tertio Discipulis suae carnis & sanguinis mysterium credit. Ad ultimum magno munere dat electis: *Ut edant, & bibant super mensam suam in Regno.* Erant autem fere viri quinque millia. Quia quinque sunt exteriores hominis sensus. Quinque millia viri Dominum sequuti, designant eos qui in seculari adhuc habitu positi, exterioribus quae possident bene uti nouerunt. Qui recte quinque panibus aluntur, quia tales necesse est legalibus adhuc praeceptis

A institui. Nam qui mundo ad integrum renunciant, & quatuor sunt millia, & septem panibus refecti, hoc est, & Evangelica refectioe sublimes, & spiritali sunt gratia docti. Cuius significandae distantiae causa mystica reor in introitu quidem tabernaculi quinque columnas deauratas, ante oraculum verō, idest sancta Sanctorum quatuor fieri iussas, quia videlicet incipientes per legem, castigantur ne peccent, perfecti autem per gratiam, ut deuotius Deo viuant admonentur: *Ait autem ad Discipulos suos. Facite illos discumbere per conuiuia quinquagenos, & ita fecerunt.* Diuersi enim conuiuium discubitus, diuersos per orbem conuentus Ecclesiarum, quae vnam Catholicam faciunt designant. Qui bene non solum quinquageni, sed attestante Marco etiam centeni discubuerunt. Nam quia quinquagesimus paenitentiae Psalmus est, centenarius autem numerus de laeua transit in dexteram, quinquageni ad conuiuium Domini discumbunt, qui adhuc in paenitentia commissorum positi, verbi auditum percipiunt. Centeni autem, qui iam praesumpta veniae spe de solo vitae aeternae desiderio suspirant. *Acceptis autem quinque panibus, & duobus piscibus, respexit in calum & bene dixit illis, & fregit, & distribuit Discipulis suis, ut ponerent ante turbas.* Turbis exurgentibus Saluator non noua creat cibaria, sed acceptis his quae habuerunt Discipuli, benedixit; quia veniens in carne, non alia quam praedicta sunt praedicat. Sed prophetiae dicta mysterijs gratiae grauida demonstrat. Respicit in celum, ut illuc dirigendam mentis aciem, ibi lucem scientiae doceat esse querendam; frangit & ante turbas ponenda distribuit Disci-

Exod. 36.

Per diuersos
conuiuia quid
datur intelli-
gi.Non noua crea-
uit Deus ciba-
ria tot conui-
uiis.Praedicant
Dñs quae à
Prophetis prae-
dicta mane-
bant.

Disci-

Discipuli au-
ferunt quod
turbis super-
est, & myste-
rium.

Discipulis, quia clausa legis & pro-
phetiæ sacramenta, eis qui per
mundum prædicent patefacit.
*Et sublatum est quod superfuit illis fra-
gmentorum cophini duodecim.* Quod
turbis superest, à Discipulis sus-
tollitur, quia sacratiora myste-
ria, quæ à rudibus capi nequunt,
non negligenter omittenda, sed
sunt inquirèda perfectis: nam per
cophinos duodecim Apostoli, &

per Apostolos omnes sequentium
Doctorum chori figurantur. Fo-
ris quidem huminibus despecti,
sed intus salutaris cibi reliquijs
ad alenda humilium corda cumu-
lati, constat enim cophinis opera
seruilia geri solere, sed ipse cophi-
nos panum fragmentis impleuit:
*Qui infirma huius mundi, ut fortia con-
funderet, elegit.*

Per cophinos
Apostoli, ac
doctores, theo-
ri significan-
tur.
1. Corin. 1.

TEXTVS.

Matth. 14. c.
17.
Marc. 6. c. 38
Lucæ. 9. b. 13.

Dicit eis unus ex Discipulis ipsius, *Andreas, frater Si-
monis Petri: 9. Est puer unus hic, qui habet quinque
panes ordeaceos & duos pisces: sed hæc quid sunt inter
tantos?*

*Origenes in 14. cap. Mat-
thæi.*

Per quinque pa-
nes, scriptura-
rum verba scẽ-
sibilia; per
duos autẽ pis-
ces, & sermo
Prophetarũ,
de Patre, &
Filio, assigna-
tur.

NON Habemus hic ni-
si quinque panes, ac duos
pisces: Per quinque pa-
nes fortassis innuen-
tes sensibilia scrip-
turarum, verba, & ob hoc nume-
ro respondentia quinque sensi-
bus: per duos vero pisces, vel pro-
pheticum, & affectibus situm ser-
monem, quasi obsonia rerum sen-
sibilem, quæ in scripturis repo-
sita sunt: aut fortassis sermonem,
qui iam ad illos peruenerat de
Patre, & Filio. Quam ob cau-
sam, & ipse comedebat de pisce
postea quam surrexisset, parte
sumpta à Discipulis, ubi iam re-
cepisset ab illis, quam ex parte po-
terat ipsi de Patre profiteri Theo-
logiam. Nos quidem sermones
de quinque panibus, ac duobus pis-
cibus, hunc in modum explica-
re voluimus. Probabile est au-
tẽ, quod qui magis quàm nos col-
ligere possunt, quinque panes ac duos
pisces apud sese, copiosiores, ac

A meliorem de his reddere valeant
intelligentiam. Illud tamen obi-
ter annotandum, quod quinque pa-
nes, ac duos pisces habere se Dis-
cipuli profitentur apud Mattheũ,
Marcum, & Lucam, nullã dantes
significationẽ, an triticeï sint, an
ordeaceï. Solus Ioannes ordea-
ceos fuisse dicit. Vnde fortassis,
nec Discipuli in Euangelio Ioan-
nis eos panes apud se esse fatetur,
sed apud hũc ita loquuntur. *Est puer
hic qui habet quinque panes ordeaceos, ac
duos pisces.* Et donec hi quinque pa-
nes cũ duobus piscibus nõ affere-
bantur à Discipulis Iesu, nõ creue-
runt, neque multiplicati sunt, nec po-
terant multos alere. Quum autẽ
illos accepisset Seruator, primum
C suspexit in cælum, nimirum ocu-
lorum suorum radijs veluti dedu-
cens illinc potentiam, robur ad-
dituram quinque panibus, ac duo-
bus piscibus, ad nutriendum quin-
que hominum millia. *Post hæc be-
ne dixit quinque panibus, & duobus pis-
cibus verbo, & benedictione augens il-
los ac multiplicans. Mox diuidens, ac
frangens dedit Discipulis, ut illi turbis*

Solus Ioã. di-
cit esse panes
ordeaceos.

Hi panes do-
nec ad manus
Christi æue-
nere, non cre-
uerunt.

In fragmento
rū numero tri-
bus israelde
notatur.
Psal. 80.

apponerēt. Tunc suscipiebāt illi pa-
nes ac pisces ad hoc, vt ederēt, ac
saturarentur omnes, adeo vt quos-
dam ex benedictis panibus non
potuerint comedere. Tam multa
turbis supererant, quæ apud tur-
bas quidem non erant, sed apud
Discipulos, volentes tollere quod
supererat fragmentorum, repone-
reque in cophinos, plenos fragmē-
torum, totidem numero, quod e-
rāt tribus Israel. De Ioseph qui-
dem scriptum est in Psalm. *Manus
eius in cophino seruiuerunt.* De Iesu ve-
rò Discipulis, quod cum essent, ni-
mirum duodecim, sustulerint, ex
eo quod super fuerat duodecim co-
phinos nō dimidiatos, sed plenos.
Et sunt (ni fallor) ad hūc vsq; diē,
& erūt vsq; ad consumationē secu-
li duodecim cophini pleni fragmē-
torū panis viui apud Iesu Discipu-
los turbis pręstātiores, quæ turbæ
non possunt comedere.

*Hieronymus lib. 2. in Mat-
thæum. cap. 14.*

Ioan. 6.

Quinq; panes
significan-
thic
Moyse.

Respōderūt ei. *Nō habemus hic nisi
quinq; panes, & duos pisces.* In a-
lio Euāgelista legim⁹: *Est hic quidā
puer, qui habet quinq; panes,* qui mihi
videtur significare Moysē, duos au-
tē pisces, vel utrūq; intelligim⁹ te-
stamentū: vel quia par numerus re-
fertur ad legē. Igitur Apostoli an-
te passionem Saluatoris, & corus-
cationem Euāgelij fulgurātis nō
habebāt nisi quinq; panes & duos
pisciculos, qui in salis aquis, & in
amaris fluctibus versabantur.

*Chrysostom. in cap. 6. Ioann.
homil. 41.*

Et si pruden-
tior Andræas
Philippo, nō

Prudentior quā Philippus An-
dræas, nō tamē penitus rē in-
tellexit. Puto autē eum adductum

A Prophetarum miraculis: vt Elisæi
ex panibus præcessit, ergo An-
dræas Philippum, non tamen in
ipsum cacumen euasit. Hinc deli-
tijs de diu intelligant: quid mag-
ni illi viri, & admirabiles co-
mederint, quā vilis & modica
eorum mensa fuerit. Intueamur
eorum in omnibus abstinentiam,
cū dixisset; *Habet quinq; panes
ordeaceos:* subdidit, *sed quid hæc inter-
tantos?* Putabat enim ex paucio-
ribus pauciora, ex pluribus plura

B facturum miraculorum aucto-
rem, in quo decipiebatur. Si-
militer enim & ex pluribus & pau-
cioribus panes multiplicare po-
terat. Neque enim subiecta ma-
teria indiget Deus. Sed ne crea-
tura ab ipsius sapientia aliena vi-
deretur: vt secuti homines Mar-
cionis opinione infecti, calum-
niati sunt, ipsa vsus est crea-
tura in miraculorum subiectum.
Et cū ambo Discipuli nihil
sperarent, signum ostendit: ita
prius rei difficultate confessa, ma-
ius lucrum consequitur. Diui-
na enim demonstrabatur poten-
tia, & cum signum superiori tem-
pore à Prophetis factum, licet
non eodem modo factur⁹: & gra-
tias prius acturus, ne stultē eius
imbecillitatem opinarentur.

C Considera quonam pacto ex om-
nibus mentes erigit, & differen-
tiam demonstrat. Si quidem non-
dum visis panibus, vt intelligas
quæ non sunt sicut ea quæ sunt ei
subdita esse, vt Paulus testatur:
*Vocans quæ non sunt, tanquam ea quæ
sunt,* tanquam paratis epulis præ-
cepit illos statim discumbere, vt
hinc Discipulorum animos ex-
citaret. Cum enim ex sermone il-
lo lucrati essent, continuo parue-
runt, nec perturbati sunt dicētes:
*Quid hoc est? Quid iubes discumbe-
re, nihil est paratū.* Sed ante mira-
culum

tamen penit⁹
rē intellexit.

Subiecta ma-
teria nō indi-
get Deus.

Rom. 4.

Ante miracu-
lum credui t,
qui paulo an-
tē diffidebāt.

Matth. 9.
Lucæ. 7.
Matth. 8.
Ante cibum
gratias Deo
agendas.

culum credere ceperunt. Et qui paulo ante adeo diffidebant, vnde emerent panes nescirent, iam fidenter descumbere turbam faciunt. Sed quid tandem? Cum sanaturus esset paralyticum, cum suscitaturus mortuum, cum maris sedaturus tempestatem, non agit gratias, hic agit? Ut ostendat ante cibum Deo gratias agendas. Accedit ad hoc, quod minoribus maxime gratias agit, ut non indigentiam intelligas; nam si indiguisset, longe magis id in maioribus fecisset, quæ si auctoritate, & virtute propria operabatur, & illa operatum constat. Præterea, & multitudo magna aderat quæ persuaderi oportebat diuina id fieri voluntate. Quam obrem quum solus facit signa, nihil eiusmodi dicit, præsentem autem multitudinem Deo, & Patri aduersari putaretur, gratias agendo omnem panis aufert suspicionem. *Et dedit discumbentibus, & impleti sunt.* Ecce inter Dominum & seruum differentia. Illi enim ad mensuram habentes gratiam, diuersa faciebant miracula: Deus autem absoluta potestate, per quam abunde operatur. *Et supersuerunt* (inquit) *fragmenta*, quæ fuerunt superflua, sed ideo factum, ne imaginatio quædam existimaretur. Et idcirco ex subiecta quoque materia operatus est. Sed quam gratia non dedit turba, ut ferrent, sed Discipulis? Quoniam hos magis erudiri volebat, qui totius orbis magistri erant futuri: multitudo enim parum emolumentum à miraculis erat consecutura: *Mox namque obliti sunt, & petiit aliud signum.* Discipuli plurimam consequuti sunt utilitatem. Erat autem & hoc non parum ad Iudæ damnationem, qui cophinum portabat. Sed quod eorum eruditionis gratia id fecerit, in sequenti-

Fragmenta
Discipulis,
non turbe, de-
dit, & ob-
quid.

Matth. 12.

A bus in memoriam his verbis reducens, significat. *Nondum scitis quod cophinos accepistis*, & quod æquali numero discipulis fuerint cophini fragmentorum; alias verò cum non amplius admonendi esset, non duodecim cophini septem, sed sportæ super fuerunt. Ego autem non panis modo copiam, & multiplicationem admiror: sed quod tantum quæ duodecim sportulæ caperent fragmenta, super fuerunt, quod præuiderit quantum essent consumpturi: tantum enim superesse voluit, quod profecto ineffabilis potentia est confirmatum, igitur fragmenta, miraculum utrumque indicantia, neque imaginationem esse, & ex illis quæ comederant superasse. Piscium reliquias nullæ superfuerunt, sed post Resurrectionem non amplius est subiecta materia, quam obrem? Ut intelligas nunc materia usum, non propter necessitatem: non quod ea pro fundamento indigeret, sed ut hæreticis silentium imponeret.

Fragmenta
panis & non
piscium,
quid mysterij

Lucæ. 24.

Cyrillus in Ioann. lib. 3.
cap. 15.

Dixit ei unus ex Discipulis, Andreas, frater Simonis Petri: *Est puer hic, qui habet quinque panes ordecos, & duos pisces: sed hæc quid sunt inter tantos?* Similiter Philippo, imbecillam de Christo fidem Andreas quoque habere arguitur. Non enim etiam ipse ab alijs signis, quæ viderat, omnia Iesum posse intelligere potuit: propterea significauit quidem nonnulla inueniri apud quendam adolescentulum; *Sed hæc* (ait) *quid faciunt in tam multos?* Oportuisse certe si firmior apud eos fides fuisset, non magnū sibi videri cibaria tunc illi multitudinis præparari posse ab eo qui cuncta produxit ex nihilo: inerat ta-

Etiam An-
dreas argui-
tur de imbeci-
litate.

Rr 4 men

Quod myste-
riū in ignorā-
tia duorū Dis-
cipulorū clau-
ditur.

Num. 11.

men in verbis eorum quædam vti-
litas. Nam cum clarè dixerint:
Alter, quia ducentorum de nariorū pa-
nes eis non sufficiunt: Alter: Sed hæc
quid sunt in tam multos? Extollunt
quodammodo his verbis miracu-
lum, ac faciunt ut maiores Chris-
ti vires videantur, cuius virtute
mox tanta multitudo ad saturita-
tem erat peruentura: ita incredu-
litas illa vis in certius conuersa
testimonium fuit. Nam qui ultro
fatebantur grandem ad suscipien-
dos illos pecuniam non sufficere,
illi ipsi ineffabilem Christi virtu-
tem, hac sua incredulitate esse de-
monstrant: huiusmodi fidem apud
Moysen quoque fuisse in deserto
comperimus. Flebant enim Hæ-
bræi Ægyptiæ memores copiæ,
& diuinorum obliiti bonorum, in
Mosen ductorem suum insulta-
bant. Deus verò non ignorabat
cupiditate carniū illos exagita-
ri, & daturum se illis carnes ad sa-
turitatem promisit. Quæ res cum
impossibilis factu in deserto vide-
retur, accessit clamans Moyses:
Sexcenta millia hominum hic sunt, &
tu dixisti: Dabo eis mense vno carnes ad
saturitatem. Quid igitur ad hæc
Deus? *An (ait) manus Domini non*
sufficiet? Quid enim non poterit
Deus: Hæc ad Philippum, atque
Andream, dicere possumus. Non-
ne manus Domini non sufficiet?
His nos exemplis commoniti ex-
tremum omnium malorum incre-
dulitatem putemus. Et cum Deus
fecisse aliquid, aut facturum esse di-
citur, simplici fide omni temera-
ria cura longè remota facile illud
Deo esse credamus, nec imbecilli-
tate nostra diuinas vires metia-
mur. Modesti enim, prudentisque
viri est credere, quemadmodum
oculis non tantum cernimus, quā-
rū volumus, sed quantum viden-
di accies ferre potest (nā quæ val-

A de remota sunt, discernere non
possumus) sic humanam mentem,
etiam si munda sit, ad certos vsq;
terminos protendi. Nihil enim
super naturalium comprehende-
re certius possumus, sed credimus,
nulla tenentes principia, vnde il-
la colligere queamus. Credendo
igitur, non quærendo, ista com-
prehenduntur, & ut laudatur qui
credit, ita culpa non caret, qui du-
bitat, quod saluator ipse testatur
dicens: *Qui credit in Filium, non indi-*
catur. Qui autem non credit, iam iudica-
rus est. Quod ad utilitatem legen-
tium etiam in sacris literis ita cō-
prouemus, ut vel in hac vita sequi
tam animaduersionem ostenda-
mus. Iubebatur olim magna po-
pulo siti laborante, ut Moyses vna
cum fratre Aarō lapide virga per-
cussio, fontes aquarum educeret.
Sed quā nō omnino dicenti Deo
credidisset, fluctuanti animo, ut
homo. *Audite me (inquit) increduli:*
An ex hoc lapide aquam vobis educe-
mus? & percussio lapide, fluxit aqua
multa, & dixit Dominus ad Moysen, &
Aaron: Quoniam non credidistis, san-
ctificare me coram filiis Israel, propte-
rea non introducetis vos hanc Synagogā
in terram quam dedi eis. Hinc videre
quisquē facile potest pessimos ef-
se fructus incredulitatis. Nam si
Mosi non parcitur, illi de quo di-
ctum est: *Novi te præter omnes, & gra-*
tiam inuenisti apud me, quis indigna-
tionem eius effugere poterit, qui
personarū condiciones nullo sus-
cipit modo?

Augus. de mirabilibus sacre
Scriptura. lib. 3

cap. 9.

Qua propter, & in pane de par-
uo semine, iuxta inferiorem
rationem, in magnam segetē per
longi

Credendo nō
quærendo ce-
lestia indagā-
da.

Ioan. 3.

Num. 20.

Exod. 33.

Pessimi fruc-
tus increduli-
tatis.

Genes. 1.

longi temporis administratione innumerabilium hominum pastum procreat, quem secundum superiorem rationem de materia modica in momento per benedictionem multiplicat. Sic & pisces per primam benedictionem multiplicat, quando dictum est: *Crescite & multiplicamini, & replete aquas maris.* Quorum nunc carnes per superioris rationis causam ad turbarum saturitatem presenti benedictione multiplicantur.

August. tract. in Ioan. 24.

cap. 6.

Cum dixisset Philippus interrogat: *Ducentorum denariorum panes non sufficere*, quibus tanta illa turba reficeretur. *Erat ibi quidam puer portans quinque panes ordeaceos, & duos pisces.* Et ait Iesus: *Facite homines discumbere.* *Erat autem ibi fanum multum, & discubuerunt ferme quinque millia hominum.* *Accepit autem Dominus Iesus panes, gratias egit, iussit frangi panes, poni ante discumbentes.* *Fracti sunt panes, positi ante discumbentes, non iam quinque panes, sed quod adiecerat, qui creauerat, & auctum erat, & de piscibus quantum sufficiebat.* *Parum est turbam illam fuisse satiatam, etiam fragmenta refoderunt: & ipsa colligi iussa sunt ne perirent.* *Et implerunt duodecim cophinos fragmentorum.* Breuiter, ut curramus, quinque panes intelliguntur quinque libri Moy si merito non triticeis, sed ordeaceis, quia ad vetus testamentum pertinent. Nostis autem hordeum ita creatum, ut ad medullam eius vix perueniatur, vestitur enim eadem medulla tegmine palee, & ipsa palea tenax & inhaerens, ut cum labore exuatur. Talis est litera veteris testamenti, vestita tegminibus carnalium sacramentorum:

Quinq; libri
Moy si per
quinque panes.

A sed si ad eius medullam perueniatur, pascit & satiat. *Ferebat ergo puer quidam quinque panes, & duos pisces.* Si queramus quis fuerit puer iste, forte populus Israel erat, sensu pueri li portabat, nec manducabat; illa enim quae portabat, clausa onerabant, aperta pascebant. Duo autem pisces videntur nobis significare duas illas in veteri testamento sublimes personas, quae vangebantur ad populum sanctificandum, & regendum, Sacerdotes & Reges. Et ipse venit in mysterio aliquando, qui per illas significabatur: venit aliquando qui per medullam ordeis ostendebatur, per paleam vero ordeis occultabatur. Venit ipse vnus utramque personam in se portans, Sacerdotis & Regis. Sacerdotis, per victimam, quam se ipsum obtulit pro nobis Deo. Regis quia regimur ab eo, & aperiuntur quae clausa portabatur. Gratias illi impleuit per se, & per vetus testamentum promittebatur; & frangi iussit panes, frangendo multiplicati sunt; Nihil verius. Quinque enim libri Moy si, quam multos libros cum exponuntur, tanquam frangendo, id est, differendo fecerunt. Sed quia in illo ordeo ignorantia primi populi regebatur, de quo primo populo dictum est: *Quamdiu legitur* **2. Cor. 3:** *Moy ses velamen, super corda eorum positum est, nondum enim ablatum erat velamen, quia nondum venerat Christus.* **D** Nondum velum templi fuerat illo in Cruce pendente coactum, quia ergo ignorantia populi erat in lege, propterea illa Domini tentatio ignorantiam Discipuli demonstrabat. Nihil igitur vacat, omnia innuunt, sed intellectorem requirunt. Nam & iste numerus pasti populi, populum significabat sub lege constitutum. Cur enim quinque millia erat, nisi quia

Popul' Israe
liticus per
istum puerum.

Duae personae
quae vangebantur
ad populum sanctifi-
candum, per
duos pisces.

Omnia haec
plena sunt mysterijs.

Rr 5 sub

sub lege erant, quæ lex quinque si-
bris Moyſi explicatur? Vnde &
quinque illis porticibus languidi
prodebantur, non ſanabantur.
Ille autem ibi curauit languidum,
qui & hic turbas de quinque pani-
bus paut: nam & ſuper ſanum diſ-
cumbabant. Carnaliter ergo ſa-
piebant, & in carnalibus quieſce-
bant: *Omnis enim caro ſanum.* Quæ
ſunt autem illa fragmenta, niſi quæ
populus non potuit manducare?
Intelligentur ergo quedam ſecre-
tiora intelligentiæ, quæ non po-
teſt capere multitudo, illis creda-
tur, qui idonei ſunt & alios doce-
re, ſicut erat Apoſtoli. Vnde duo-
decim cophini impleti ſunt? Fac-
tum eſt hoc & mirabiliter, quia
magnum: factum eſt vtiliter, quia
ſpiritualiter factum eſt. Qui tunc
viderunt admirati ſunt: nos autem
non miramur cum audimus. Fac-
tum eſt enim, vt illi viderent;
Scriptum eſt autem, vt nos audi-
remus. Quod in illis oculi value-
runt; hoc in nobis fides: cerni-
mus quippe animo quod oculis
non potuimus. Et prælati ſumus
illis, quoniã de nobis dictum eſt:
Beati qui non vident & credunt. Ad-
do autem quia fortè intelleximus,
quod illa turba non intellexit. Et
vere nos paſti ſumus, qui ad me-
dulam ordei peruenire potuimus.

*August. lib. 83. questionum,
quaest. 61.*

QUINQUE panes ordeacei, quibus
in monte Dominus turbas pa-
uit, ſignificant veterem legem, ſi-
ue quia nondum ſpiritualibus, ſed
adhuc carnalibus, data eſt. Ideſt,
quinque corporis ſenſibus deditis.
Nã & ipſæ turbæ quinque millia ho-
minum fuerunt, ſiue quia per Moy-
ſen lex data eſt. Moſes enim quin-
que libros ſcripſit, & quod orda-

Acci erant panes, benè ſignificant,
vel ipſam legem, quæ ita data e-
rat, vt in ea vitale animæ alimē-
tum corporalibus Sacramentis
obtegeretur: ordei enim medulla
tenaciſſima palea tegitur, vel ip-
ſum populum nondum expoliatū
carnali deſiderio, quod tanquam
palea cordi eius in hærebat: ideſt,
nondum corde circunciſſum, ita
vt nec trituratione tribulatione
cum per deſerta quadraginta an-
nis duceretur, intellectu reuela-
to carnalia integumenta depone-
ret, ſicut nec ordeum areæ tritu-
ra illo paleari tegmine exiit.
Itaque illi populo congruenter
lex talis data eſt. Duo autem piſ-
ces, qui ſaporem ſuauem pani da-
bant, duas illas perſonas viden-
tur ſignificare, quibus populus il-
le regebatur, vt per eas conſilio-
rum moderamen acciperet, Re-
giã, ſcilicet, & Sacerdotalem;
C ad quas etiam ſacroſancta illa vn-
ctio pertinebat, quarum officium
erat, procellis, ac fluctibus popu-
laribus nunquam frangi, atq; cor-
rumpi, & violentas turbarum con-
tradictiones, tanquam aduerſan-
tes vndas sæpe dirumpere, inter-
dum eis cuſtodita ſua integritate
cedere prout more piſcium, tan-
quã in procelloſo mari, ſic in
turbulenta populi adminiſtratio-
ne verſari. Quæ tamen duæ perſo-
næ Domini noſtrum præfigura-
bant. Ambas enim ſolus ille ſuſti-
nuit, & non figuratè, ſed propriè
ſolus impleuit. Nam & Rex no-
ſter Ieſus Chriſtus, qui nobis pug-
nandi, & vincendi, demonſtrauit
exemplum, in carne mortali pec-
cata noſtra ſuſcipiens, tentatio-
nibus inimici, neq; ille cebroſis,
neq; terribilibus cedens. Poſtre-
mo exuens ſe carne: *Principatus,*
& *poteſtates expolians, fiducialiter triu-*
phans, eas in ſemetipſo. Itaq; ipſo du-
ce ab

*Per panes ad
deaceos, quid
mysterij.*

*Factum mira-
biliter, quia
magnum &
factum vtili-
ter quia ſpiri-
tualiter.*

*Cernimus a-
nimo quod o-
culis non poſ-
ſumus.*
Ioann. 20.

Ad Colloſ. 2.

ce ab oneribus, & laboribus huius peregrinationis nostræ, tanquam ab Ægypto liberamur, & persequentia nos peccata Sacramento baptismatis nobis euadentibus obruuntur, & quadiu in spem eius promissionis, quam nondum videmus, tanquam per desertam ducimur, consolante nos in sanctis scripturis verbo Dei, sicut illos manna de cælo. Et eodẽ ipso duce in Ierusalem cælestem, tanquam in terram promissionis introduci nos posse præsumimus, & in æternum ibi regnante ipso, & custodiente, seruari. Ita Dominus noster Iesus Christus ostenditur Rex noster. *Ipse est etiam Sacerdos noster secundum ordinem Melchisedech, in æternũ, qui se ipsum obtulit holocaustum pro peccatis nostris, & eius sacrificij similitudinem celebrandam in suæ passionis memoriam commendauit.*

Psal. 109.

*Beda in Marcum, lib. 3.
cap. 6.*

ET Dicit eis; Quot panes habetis? Ite & videte. Et cum cognouissent dicunt. *Quinq; & duos pisces.* Per quinq; panes Apostolorũ, & duos pisces tota testamenti veteris scriptura signatur. Per quinque videlicet panes quinq; Mosaycæ legis libri, quibus diuinæ æternitatis cognitio, mundi creatio, procurfus seculi labentis, & vera Deo seruiendi religio generi humano innotuit. Per duos verò pisces Psalmi sunt & Prophetæ figurati, qui eruditum in lege Dei populum, de promissione Dominicæ incarnationis, noua gratia dulcedine pascebant, quatrina scripturæ sacræ distinctione tota veteris instrumenti seriem comprehendendi Dominica auctoritate docemur. Apparens enim post Re-

A surrectionem Discipulis, ait Dominus ipse, quia oportebat impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moyli, & Prophetis, & Psalmis de me. *Et tunc aperuit illis sensum, ut in-*

Lucæ. 24.

telligerent scripturas, & intellectus spiritualiter fidelibus traderent auditoribus, quasi benedicens panibus Apostolicis ac piscibus, hosque in ternæ suauitatis dono multiplicans, turbis dispartiri præcepit. Benè autem iuxta Euangelium Ioannis panes, qui legem designant, ordeacei fuisse referuntur, qui iumentorum maximè rusticorumque est cibus seruorum, quia incipientibus necdumque perfectis auditoribus, asperiora, & quasi grossiora sunt committenda præcepta. Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei, atque ideo Do-

Refectioes dominica.

1. Corin. 2.

B *minus pro suis cuique viribus dona tribuens, semperque ad perfectiora prouocans, primo quinq; panibus quinq; millia, secundo septem panibus quatuor hominũ millia reficit, tertio Discipulis suæ carnis, & sanguinis mysterium credit: ad vltimum magno munere dat electis ut edant & bibant super mensam suam in Regno suo: Et præcepit illis, ut accumbere facerent omnes, secundum contubernia, super viride fascium. Et discubuerunt in partes per centenos, & per quinquagenos, diuersi conuiuantium descubitus, distinctos per orbem Ecclesiarum conuentus, quæ vnâ Catholicam faciunt, designant. Quos benè Dominus quinquagenos per turmas, vel centenos discumbere præcepit, ut videlicet turba fidelium escam suam, & locis distincta & moribus coniuncta præciperet. Iubilei quippe*

Lucæ. 22.

D *requies quinquagenarij numeri mysterio continetur, & quinquagenarius bis ducitur, ut ad centenarium perueniatur. Quia ergo prius à malo quiescitur opere, ut post*

Iubilei requies.

Per viride fe-
num discumbe-
re, quid.

Esai. 40.

post anima plenius quiescat in cogitatione, alij quinquageni, alij autem centeni discumbunt. Quoniam sunt nonnulli, qui à prauis actibus habent requiem operis, & sunt nonnulli, qui à peruersis cogitationib⁹ habent iam requiem mentis. Benè etiam super viride fœnum discubuerunt. Scriptum quippè est. *Omnis caro fœnum.* Et illi super viride fœnum discumbentes dominicis pascuntur alimentis, qui per studium continentiae calcatis illecebris carnalium concupiscentiarum audiendis implendisq; Dei verbis operam impendunt. *Et acceptis quinque panibus, & duobus piscibus, intuens in cælum benedixit, & fregit, & dedit Discipulis suis, ut ponerent ante eos, & duos pisces diuisit omnibus.* Turbis esurientibus Saluator non noua creat cibaria, sed acceptis eis, quæ habuerunt Discipuli, benedicit, quia veniens in carne non alia quam prædicta sunt, prædicabat: sed legis & Prophetarum scripta, quàm sint mysterijs gratiæ grauida demonstrat. Intuetur in cælum, ut illuc dirigendam mentis aciem, ibi lucem scientiæ doceat esse querendam. Frangit & ante turbas ponenda Discipulis distribuit, quia sacramenta prophetiæ sanctis Doctoribus, qui hæc toto orbe prædi-

Sacramenta
Prophetarū,
& scripturæ
Discipulis di-
uulganda tra-
dit.

Iubentur dis-
cumbere su-
pra fœnum.

T Cum iussisset turbam discum-
bere super fœnum. Iuxta lite-

A cent patefacit. *Et manducauerunt omnes, & saturati sunt, & sustulerunt reliquias fragmentorum, duodecim cophinos plenos, & de piscibus.* Quod tur-
B bis superest à Discipulis sustollitur: quia sacratiora mysteria, quæ à rudibus capi nequeunt, non negligenter omittenda, sed sunt inquirenda perfectis. Nam per cophinos duodecim Apostoli, & per Apostolos cuncti sequetium Doctorum chori figurantur, foris quidem hominibus despecti, sed intus salutaris cibi reliquijs ad alenda humiliū corda cumulati. Constat enim cophinis opera seruilia geri solere. Sed ipse cophinos panum fragmentis impleuit, qui in firma huius mundi, ut fortia confunderet, elegit. *Erant autem qui manducauerunt quinque millia virorum.*

Per cophinos
quid.

1. Corin. 12.

Qui significā-
tur per quinque
millia homi-
num.

C Quia quinque sunt exteriores hominis sensus. Quinque millia viri Dominum sequuti, designant, eos qui in seculari habitu adhuc positi, exterioribus quæ possident benè uti nouerunt. Qui rectè quinque panibus aluntur, quia tales necesse est legalibus adhuc præceptis institui; nam qui mundo ad integrum renunciant, & quatuor sunt millia, & septem panibus refectioni, hoc est & Euangelica perfectione sublimes, & spiritali sunt gratia intus eruditi.

TEXTVS.

10. *DL*icit ergò Iesus, facite homines discumbere. Erat autem fœnum multum in eo loco. Discubuerunt ergo viri numero quasi quinque millia.

*Hieronymus lib. 2. in Mat-
thæ. cap. 14.*

ram manifestus est sensus: spiritua-
lis interpretationis sacramenta
pandamus. Discumbere iubentur
supra fœnum: & secundum alium
Euangelistam, supra terram: per
quin-

Luce. 2.

quinguenos, aut centenos: ut postquam calcauerint carnē suā, & omnes flores illius & seculi voluptates, quasi arens fœnum sibi subiecerint: tunc per quinguenarij numeri pœnitentiam ad perfectum centesimi numeri culmē ascendant.

Theophylact. in 6. capit.

Ioan.

Iussit eos facere discumbere, quasi parata mensa. Discipuli autem, quanvis prius increduli, attamen alacriter recumbere faciunt homines. Erat autem gramen, quoniam ver erat. *Erat enim* (inquit) *Pascha*, quod in primo mense veris perficiebatur. Porro soli viri numerantur ab Euangelista, qui legis sequitur consuetudinem. Etenim & Moses à vicessimo anno & supra, numeravit populum, nulla mentione facta mulierum, quo docetur omne quod virile & iuvenile est; dignum cenferi, ut numeretur apud Deum.

Origenes in 14. cap Mattheæ.

Non numeratur paruuli, nec femina, sed viri.

ERANT Autem qui comederant de quinque panibus, qui erant ante quàm superfuissent duodecim cophini, cognati numero pentadis. Usque ad quinque sensibilia peruenerant, ij, qui comederant. Quandoquidem & hi ab eo qui suspexerat in cælum, quiq̃ benedixerat, ac fregerat illos, aliti sunt, ijque non pueri, neque fœminæ, sed viri. Sunt enim (ni fallor) & in sensibilibus edulij discrimina, ut quedam sint eorum, qui euacuauerunt ea quæ sunt paruuli: quædam rursus eorum qui paruuli sunt adhuc,

A & carnales in Christo; ac nobis hæc dicta sint propter hæc verba. *Qui comederat erat viri quinquies mille præter pueros, ac mulieres.* Quod quidem ambigüe dictum est.

Utrum qui comederant fuerint viri quinquies mille, neque inter hos edentes ullus fuerit puer, aut fœmina: an viri tantum fuerint numero quinquies mille, non annumeratis, neque pueris, neque mulieribus. nonnulli quidem, ut antediximus, ad hunc modum explicuerunt; quod neque pueri, neque mulieres adfuerint ijs qui ex quinque panibus, ac duobus piscibus aucta multiplicataque sunt. Dixerit autem aliquis. Quod cum multi comederint, iuxtaque dignitatem, ac vires participes facti fuerint, panum benedictionis, alij quidem numero digni erant iuxta similitudinem eorum qui in libro Numerorum nominati sunt annos viginti nati Israeliti viri erant, alij verò qui digni non erant tali ratione numeroq̃; pueri erant, ac mulieres. Iam mihi tropologiam de pueris tracta, iuxta illud.

Non potui vobis loqui, ut spiritalibus, sed ut carnalibus, ut paruulis in Christo. De mulieribus autem iuxta illud. *Volo autem vos omnes virginem castam exhibere Christo.*

De viris vero iuxta illud. *Postea quàm factus sum vir, euacuavi ea quæ erant paruuli.* Ne prætereamus in-

D enarratum & illud; *Cum iussisset turbas discumbere super gramen, acceptis quinque panibus, & duobus piscibus, sublati in cælum oculis, benedixit. Cumque fregisset, dedit Discipulis panes, Discipuli verò turbis, & comederunt omnes.* Quid enim significat illud quod, *iussit omnes turbas discumbere super gramen*, & quid intelligere possumus dignum iussione Iesu, de loco? Opinor autem

Utrum fuerint ibi feminae, & paruuli querit hic.

Numer. 26.

1. Cor. 3.

2. Cor. 11.

1. Cor. 13.

Dñs fregit panes.

In iussione dñi mini circa locum, quid.

tem

Esai. 40.

Marc. 6.

Luc. 9.

Centenarius
numerus Deo
sacrat.

Leuit. 23.

Matth. 19.

tem, quod turbas iusserit discumbere in sæno, propter id quod dicitur in Esaia: *Omni caro fanum*: hoc est subijcere carnem, ac subditum reddere carnis affectum, ut sic aliquis possit esse particeps panum, quibus benedixit Iesus. Deinde quoniam varij sunt ordines eorum qui egent alimonia Iesu, nec eisdem sermonibus aluntur omnes. Propterea (ni fallor) Marcus dixit Dominum hoc fecisse: *Et praecepit eis omnibus, ut discumberent, per conuiuia super viride fanum*: & accubuerunt per singula viridaria centeni, & quinquageni. Lucas autem sic. *Dixit autem ad Discipulos suos: Facite ut discumbant per singulos ordines ferme quinquageni.* Oportebat enim eos, qui requie-
turi erant in Iesu cibarijs, aut esse in ordine centum, qui numerus sacer est, ac Deo propter vnionem consecratus: aut in ordine quinquaginta, qui numerus continet remissionem, iuxta mysterium iubilei, qui solitus quinquagesimo quoque anno innouari, iuxta mysterium festi Penthecostes; quod est die quinquagesimo. Arbitror autem duodecim cophinos fuisse apud Discipulos, quibus dictum est: *Sedebitis super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israel.* Et quenadmodum dicere posset aliquis mysterium esse in throno iudicantis tribu Ruben, & in throno iudicantis tribu Simeon, & in alio throno, iudicantis tribum Iudam; atque item de cæteris: ita fuerit & cophinus cibariorum Ruben, & alius Simeon, alius Leui. Sed non est præsentis tractationis. Nunc tantum à proposito digredi, ut coaceruemus quæ dici possent de duodecim tribubus, ac peculiariter de harum singulis, & quæ sit quæque tribus Israel explicare.

A *Cyrillus in Ioann. lib. 3.
cap. 16.*

FACITE Homines discumbere. Erat autem fanum multum in loco. Discubuerunt ergo viri, numero quasi quinque millia. Innata sibi in consuetudine, non increpat, nec villo modo reprehendit Discipulos, tanta pusillanimitate affectos, sed rebus ipsis ad fidem inducit. Quod enim dicit. *Facite homines discumbere*: Illud quasi significare videtur: O tardi ad intelligendas vires meas, & percipiendum quis vobiscum loquitur: *Facite homines discumbere*, ut videatis, quo illos miraculo saturabo: *Quibus ducenti denarii non sufficient*: ut videatis cuncta viribus meis ex nihilo esse producta. Nonne poterit, qui viduæ vasculum vacuari oleo non permisit, & hydriam effecit non carere farina, hos etiam quinque panes multiplicare, aut ex nihilo quasi à fonte magnam ciborum copiam producere? Hæc aliaque huiusmodi ex illa significatione verborum sic emphaticè dicta: *Facite homines discumbere*, intelligere decet. Fanum autem ea de causa dicitur fuisse, ut locus ad discumbendum aptus cognoscatur. Animaduertendum autem diligenter, non mulieres, neque pueros, qui viris permixti erant enumeratos fuisse. Sequitur est (ut puto) Euangelista scripturæ consuetudinem, in qua, cum à Deo ad Mosem dictum sit, ut Synagogam filiorum Israel, secundum cognationes, ex nomine numeraret, & vnusquisque vltra vigesimum annum præcepta facere. Nec femina, nec puer aliquis numeraretur: Ita veritas atque constantia, quæ nullam habet puerile ac muliebre in bonis leuitatē, in libro Dei conscribitur:

Ita

Non reprehendit Discipulos, sed allicit

Discubere iubet, ut attenti sint miraculo

3. Reg. 17.

Fenum erat.

Numer. 1.

Non numeratur hic femina, nec pueruli, quia nec olim numerabantur.

Psal. 103.

Psal. 12.

ita & scripturæ consuetudinē seruat, & spirituale quiddam nos docuit. Nonne iure dicemus, ad vniuersam huius miraculi spiritalem respicientes arrogantē contumeliatorēq; Iudæorum populū iure à Christo depelli? Lætē autem recepi, & cælestibus alimentis nutriri, pane cælesti (qui cor hominis confirmat) concessio omnes qui ad Christum conueniūt. Suscipiuntur autem hilare, & cū quadam voluptate liceti. Id enim nobis fænum, in quo discubuerunt, ostendit, vt merito qui tali gratia sunt dignati, illud Psalmitæ dicere possint: *Dominus re-*

git me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocabit. Magna certē voluptate, ac copia donorum spiritualium Sanctorū mens connutritur, vt in canticis dicitur: *Comedite & bibite, & inebriamini, qui prope estis.* Mulieribus autem, & pueris confusē discumbentibus, de viris solum mentionem fecit: ænigmaticē monens, omnibus qui viriliter probitatem, ac fidem amplectuntur, non imbecillibus, aut mollibus cælestem à Salvatore cibum præberi. Nam qui muliebri animo, aut puerili sunt, nihil magni cognoscere possunt.

Cant. 5.

TEXTVS.

11

CCEPIT Ergò Iesus panes; & cū gratias egisset, distribuit discumbentibus: similiter & ex piscibus quantum volebant.

Cyrillus in Ioannem, lib. 3. cap. 17.

Gratias Dei agere tenemur in cunctis ab ipso acceptis.

GRATIAS Agit, partim vt exemplo se nobis præbeat, partim vt naturæ Deitatis virtutem miraculi, sicut homo attribuat. Et fuit iste modus sibi vsitatissimus, ratione dispensationis ante passionis tempora dignitatem suæ deitatis occultandi, & simul seculi huius principem omnia ista celanti. Quapropter etiam in alijs, cū vt homo loquutus sit, celeriter ad confirmandam mentem auditorum aliquid remedij attulit: *Gratias* (inquit) *ago tibi Pater, quoniam audisti me.* Hoc vt homo loquutus, quod simplici-

A resturbare poterat, confestim illud subiecit. *Ego autem sciebam quia semper me audis.* Cuius igitur rei gratia Patris auxilium inuocare videtur? Propter circumfusam (inquit) turbam, vt credat quia misisti me. Nonne igitur perspicuum est, quia multis modis, ad vtilitatem nostram se ipsum manifestans, humilior nonnunquā vt verē homo loquitur? Non debemus autem ignorare, quia Matthæus non egisse gratias Iesum, sed benedixisse scripsit. Sed nulla propter varietatem verborum rerum varietas inuenitur: Vnum enim verbis denotari vtriusque Paulus ostendit, dicens: *Bonum esse omnem cibum, & nihil reiiciendum*, sanctificatur enim verbo, & appellatione Dei. Non autem ignoramus benedici

Quare Christus auxilium Patris inuocat?

Matth. 14.

Ad Tim. 4.

nedici omne quod sanctificatur, ea oratione, quam in mensa facere solemus. Verum quoniam nobis omnia conquirenda sunt, quæ conferunt agi, de quinque etiam panibus, & duobus piscibus, qui apud adolescentem illum erant, aliquid dicamus: Parturiunt enim hæc mysticam quandam rationem. Cur enim studiosus quisquam dicet, alius quidem numerus utriusque rei non fuit? Aut cur non simpliciter à paucissimis minimisque tantam fuisse saturatam multitudinem scripsit, sed numerum quoque addidit? Quare diligens omnium rerum, & ipsius numeri descriptio aliquid parturire videtur, quod querendum est. *Quinque namque panes fuisse, ait, & illos ordeaceos, duos pisces, quibus diligentes se Christus saturavit. Puto igitur ipse (quanvis meliora studiosos querere horror) quinque Mosaycos libros quinque ordeaceis panibus significari, tota enim lex, quæ in illis continetur, literalem ac historicum cibum, atque ideò duriorem, & quasi ordeaceum affert. Duobus autem piscibus, piscatorum libros, quibus delicatiora hominibus alimenta deferuntur, significari arbitror. Duo autem pisces sunt, quia & prædicatio Christi, quæ per Apostolos effulgit, Evangelica & Apostolica scriptura resplendet. Ita Saluator, & disciplina legis spiritalis, & noui testamenti, mirabili doctrina fidelium animas ad vitam alit æternam. Quod autem Discipuli Domini piscatores fuerunt, perspicuum omnibus est. Si enim forsam non omnes huiusmodi (ne contendamus) sed quoniam principales eorum piscatores fuerunt, nouerit aliena nostra hæc à veritate oratio.*

Quare quinque & non minus, nec magis.

Duos pisces tantum numerata.

Discipuli Domini piscatores fuerunt.

A *Theophylactus in 6. cap.*

Ioan.

ET Acceptis panibus gratias agit, ostendens, quod ante cibum gratiæ agendæ sint Deo. In super, quia turba erat, ideò coram turba gratias agit, ut omnibus persuadeat, quod secundum voluntatem Dei aduenerit, & quod non sit aduersarius Deo, sed omnia referat in patrem. Nam quando seorsum facit miraculum, nihil tale facit, etiam si maius quoddam facit, quando autem coram multis miraculum operatur, tunc ad Deum respicit. Ostendit autem, quod non ex infirmitate sanat, sed propter dispensationem, quam diximus ex eo quod maiora faciat auctoritate quadam, & tanquam Dominus: Dicunt in super quidam, quod etiam propter hoc gratias egerit, ut ignoraretur à Principe mundi, usque ad tempus Passionis, & ex hoc dæmon non cognosceret ipsum esse Deum, sed deciperetur & inascaretur atque sic per Crucem conficeretur.

B

C

D

Hiero. in Matth. lib. 2. ca. 14.

Aspicit in celum, ut illuc oculos dirigendos doceat. Quinq; panes & duos pisciculos supsit in manus, & fregit eos, tradiditq; Discipulis. Frangente Dño, seminariū fit ciborū, si enim fuissent integri, & non infrusta discepti, nec diuisi in multiplicem segetem: turbas & pueros, & feminas, & tantā multitudinē alere non poterant. Frangitur ergo lex cū Prophetis, & in frustra descerptur, & eius in medium mysteria proferuntur: ut quod integrum permanens, in statu pristino non alebat, diuisum in partes alat gentium multitudinem.

Deo gratias fundendæ ante sumptionē cibi.

Coram omnibus gratias agit Patri.

Gratias agit, ut ignoraretur à diabolo doneq; ad passionis tēpus.

Si panes non frangerentur, nec diuiderentur.

Hilarius

Hilarius in *Mattheum*.

Canon. 14.

ACCCEPTIS, itaque panibus, atque piscibus, Dominus respexit ad cælum, benedixit, & fregit, Patri agens gratias. Post tempora legis, ac Prophetarum, se in Evangelium cibum verti significans. Accumbere post hæc super scœnū populus iubetur, non iam in terra iacens, sed legi suffultus, & tanquam terræ scœno fructibus operis sui unusquisq; susternitur. Datur quoque Apostolis panes, quia per eos erant diuinæ gratiæ dona redenda. Plebs deinde quinque panibus & duobus piscibus pascitur & expletur, & fragmenta panis & piscium, saturatis accumbentibus, vsque in duodecim cophinorum plenitudinem abundauerunt. Dei scilicet verbo ex doctrina legis, Prophetarumque veniente multitudo saturatur, & reservata gentium plebi, & æterni cibi ministerio in duodecim Apostolorum plenitudinem copia diuinæ virtutis exuberat. Idem autem edentium numerus inuenitur, qui futurus erat creditorum. Nam sicut libro praxeoni cõtinetur ex Israelitici populi infinitate virorum, quinque millia crediderunt. Rerum enim admiratio vique in mensuram causæ subiacentis extenditur. Contractique cū piscibus panes, saturato populo, in tantum deinceps cumulantur augmentum, quantus & credentis populi, & explendorum cælesti gratia Apostolorum numerus destinabatur, vt & modus numero, & numerus modo obtempera-

ret: & intra fines suos ratio cōclusa ad consequentis effectus conditionem ipso diuinæ virtutis modo ramine contineretur. Vnde autem humanam intelligentiā opus facti, & cum frequenter quædam sint, quæ cōcepta sensu sermo nō explicet, in his tamen ipsa sensus sublimitas ingrauescit, & ad rei contemplationem pro difficultate tam inuisibilis negotij obtupescit. **A**ceptis enim panibus quinque, in cælum Dominus respexit, honorem eius, à quo erat ipse confessus, non quod carnalibus oculis contueri Patrem esset necesse, sed vt qui adessent intelligerent, à quo virtutis tantæ accipisset effectum. **D**at deinde discipulis panes, non quinque multiplicantur in plures, sed fragmentis succedunt, & fallunt semper præfracta frāgentes. Crescit deinde materies, nescio vtrū in mensarū loco an in manibus summentium, an in ore edentiū. Ne mirere fontes fluere, inesse vvas vitibus & vuis vīna diffundi, & omnes mūdi opes annuo quodā meatu indeffessoque defluere: auctorem enim huius vniuersitatis tantus panum profectus ostendit, per quem tali incremens modus pertractatæ materiæ adderetur. Agitur enim in opere visibili inuisibilis mollitio, & arcanorum cælestium Dominus arcum negotij præsentis operatur. Superat autem omnem naturam virtus operantis, & supergreditur facti intelligentiam ratio virtutis, & sola relinquitur admiratio potestatis.

(2)

§f TEXTVS

Quædam sunt cōcepta quæ sermone explicari nequeunt.

Non in terra sedent, sed super scœnū.

Diuinæ gratiæ dona per Apostolos sunt nobis distributa.

Idem numerus edentiū, qui est futurus ad credentiū.

Vbi creuerit cibi amplissimè, an in mensa, an in edentium receptione vel dātiū manibus.

TEXTVS.

12. **¶** Tunc autem impleti sunt, dixit Discipulis suis: Colligite quæ superauerunt fragmenta, ne pereant. **13.** Collegerunt ergo, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus ordeaceis, quæ superfuerunt his qui manducauerunt.

Hieronym. lib. 2. in Matt. capit. 14.

Quilibet Apostolus implet cophinū suū reliquijs.

¶ Tulerūt reliquias duodecim cophinos fragmentorum plenos, unusquisque Apostolorum de reliquijs Saluatoris implet cophinū suū: ut vel habeat unde postea gentibus cibos præbeat: vel ex reliquijs doceat veros fuisse panes: qui postea multiplicati sunt. Et simul quære quomodo in eremo & tam vasta solitudine panes non inueniantur, nisi quinque tantum & duo pisciculi, & tam facile duodecim cophini repleantur?

Augustinus de Doctrina Christiana, lib. 1. cap. 1.

Inuentio, & dispositio, in scripturis euoluēdis, ne cessarie.

DVÆ sunt res, quibus nititur omnis tractatio scripturarum, modus inueniendi, quæ intelligenda sunt, & modus proferendi quæ intellecta sunt. De inueniendi prius, de proferendo postea differemus. Magnum onus & arduum, & si ad sustinendum difficile vereor, ne ad suscipiendum temerariū. Ita sanè si de nobis ipsis præsumeremus. Nunc vero cum in illo sit spes peragendi huius operis à quo nobis in cogitatione multa de hac re iam tra-

A dita tenemus, non est metuendū, ne dare desinat, cætera, cum ea quæ data sunt, cæperimus impendere. Omnis enim res quæ dando non deficit, dum habetur, & non datur, nondum habetur, quo modo habenda est. Ille enim ait. *Qui habet dabitur ei.* Dabit ergo habentibus, id est, cum benignitate utentibus, eo quod acceperunt, ad implebit atque cumulabit quod dedit. Illi quinque, & illi septem erant panes, antequam acciperēt dari esurientibus. Quod ubi fieri cepit cophinos & sportas satiatis tot hominum milibus impleuerunt. Sicut ergo ille panis dum frangeretur accreuit, sic ea quæ ad hoc opus aggrediendum iam Dominus præbuit, cum dispensare cæperint, eo ipso suggerente multiplicabuntur, ut in ipso hoc nostro ministerio, non solum nullam patiamur inopiam, sed de mirabili etiam abundantia gaudeamus.

Theophilact. in 6. capit. Ioannis.

CÆterum, permittit Dominus ut supersint tot fragmenta, non propter ostentationem, sed ne credatur per phantasmata saturatos esse homines. Apparebat autem omnibus quod verè satiati fuerint, quandoquidem tot residua fuerunt. Atque propter hanc causam iussit etiam fragmenta colligi,

Omne quod dando nō deficit, dum habetur & non datur nondū habetur.

In fractione accreuit panis. Matth. 13.

Quare tot fragmenta supersunt?

Colligi iubet; & Iudas etiā adimpleuit cophinum.

Duodecim co-
phini neque
plures neque
pauciores,
duodecim A-
postolis coop-
tantur.

ligi, vt videntes ea miraculi fa-
cti magis essent memores. Opor-
tet autem nō solum mirari quōd
superfuerint, sed etiam, quod nō
plures, neque pauciores quam qui
numero pares essent discipulis co-
phini reliquiarum, vt omnes ge-
stent, & neque Iudas ipse experts
relinquatur, sed habēs etiam hoc
miraculum, quod monstret sibi
Deum esse magistrum, inde vti-
litate capiat. Quauis etiā hoc
propter malitiam eius in condem-
nationem ipsius cesserit, cū e-
nim qui tantas reliquias fecerat,
de quibus & ipse Cophinum por-
tauit, prodidit. Non enim sine
causa imperauit Apostolis, vt co-
phinos gestarent, sed vt memo-
res essent miraculi, vt pote Magi-
stri orbis futuri. Nam multitudo
quidem non magnam vtilitatem
perceptura erat, statim enim obli-
uisceretur miraculi. At Discipu-
li non vulgare lucrum inde habi-
turi erant. Discamus item ex hoc
miraculo ne pusillanimes simus
in angustijs, & paupertate, neque
timidi simus in hospitalitate, &
cōmunionem, sed credamus, quod
etiam si vnum tantum superesse
fecit. Per allegoriam autem Do-
minus quando exiuit Ierosoly-
ma, secundum quod in Prophetis
dictum est: *Dereliqui domum meam,
reliqui hereditatem meam*, tunc sa-
nē in Galilæam gentium vadit.
Gentiles suscipiens, & turba illū
magna sequitur. Ascendit autem
in montē, hoc est crucem, vt ad se
rapiat omnes, vel in cælum, & ho-
norem & gloriam Deo dignam.
Vt enim ascendit in cælos, & glo-
rificari cœpit à nobis vt Deus, &
non vt nudus homo, in montem
ascendisse dicitur, sublimis enim
de illo opinio mons est. Dat au-
tem nobis qui quinque sensibus
subiecti sumus, rationales panes,

A quinque, quia & ipsi quinque sunt,
vnicuique enim sensui conue-
nientem panem dat, hoc est ser-
monem sicut & Paulus dicit: *Vo-*
lo quinque sermones in Ecclesia loqui,
quinque sensuum adificationi conue-
niant. Non possumus autem quin-
que sermones integros, sed ex eis
abundant reliquias. Nullus enim
potest integros mysteriorum ser-
mones capere, sed quæ nos capere
& comedere, vt pote carnales, nō
possumus, Apostoli gestant quasi
B in quinque cophinis suis iustis a-
nimabus cophini ex folijs palma-
rum sunt. *Iustus autem vt palma flo-*
rebit.

1. Cor. 14.

Cophini ex
folijs palma-
rum.

Cyrillus in Ioannem. lib. 3.
capit. 18.

V IDEBIT V R forsam ali-
cui Christus quadam parsi-
monia iussisse Discipulis, vt frag-
menta colligerent. Sed ad hoc o-
pus pusillanimitatis, non dico
C Christus, sed nemo aliorum pau-
lo liberior descendisset. Magna
igitur factum est dispensatione,
& miraculi nouitas maiorem au-
ditoribus infert stuporem. Tanta
enim potestas Christi ex hac re
apparuit, vt ex quinque ordeaceis
panibus, & duobus piscibus, non
solum ingens multitudo saturata
sit, sed etiam duodecim corbium
fragmenta superfuerint. Quauis
D suspicionem quoque illam fragmē-
torum copia depulerit. Nō enim
falso neque per phāasmata quin-
que panibus impleti, ita multi vi-
dentur, cū tot superfuisse, & qui
comederunt videbant, & qui mi-
nistrabant colligendo, & portan-
do senserunt. Sed maximum atq;
vtilissimum illud est. Liberalitas
enim nobis hoc miraculo com-
mendatur, & quasi magna voce di-
citur: quanta plura dabis libera-

Christus ius-
sisse Aposto-
los colligere
fragmenta,
parsimonia
videtur.

Sf 2 licet,

Nota.

Allegoria.

Ierem. 12. b.
Ascendit in
montem, id est
in crucem.

Quanto plu-
ra dabis libe-
raliter, tanto
tibi pluralar-
gius confluet
Esai. 58.

liter, atque misericorditer, tanto
tibi plura largius confluent. Fac
igitur libenter quod scribitur: *Frā-
ge esurienti panem tuum.* Nam & Dis-
cipulos videmus tardiores in
hac re à principio fuisse, quibus sic
affectis copiosissimam fragmen-
torum multitudinem Saluator
largitus est. Ita docemur propter
minima, quæ ad gloriam Dei con-
sumimus ditissima nobis à Chri-
sto esse præparata. Non sumus er-
gò tardi ad suscipiendos fratres
ex charitate, sed prompti ac libe-
rales omni, propter spem ac fidē,
abiecta formidine. Nam si firmi-
ter credem⁹ multiplicata hæc fuis-
se diuinitus, facile (vt iubemur)
viscera misericordiæ indigenti-
bus aperiem⁹? Quādo enim mise-
ricors eris, si tenax in hac vita fue-
ris? Quando præceptum hoc com-
plecteris, occasionem faciēdi quo-
tidie prætermittens? recordare
Psalmi: *Quia non est in morte qui me-
mor sit tui, in inferno autem quis confi-
tebitur tibi?* Quis enim erit fructus
post mortem, aut quomodo Dei
quispiam recordabitur, vel quo-
modo præcepta faciet, qui descen-
dit ad inferos? Conclussit enim
Deus in eo (vt scribitur) id circo
& Paulus docet dicens: *Donec tem-
pus habemus operemur bonum.* Hanc
nobis historia ipsa parit utilita-
tem. Verum, quoniam spirituali-
ter (oportet enim hoc in Scriptu-
ra facere) per quinque quidem or-
deaceos panes, Mosaycos libros,
per duos vero pisces, Apostolorū,
Euangelistarumque scripta signi-
ficari dicebamus. Age de colle-
ctione quoque fragmentorum, cō-
sentaneum quiddam superiori-
bus spiritale feramus. Discubue-
rūt ergò Domini iussu turbæ, qui-
bus benedicti panes & pisces disci-
pulorū ministerio appositi sunt:
omnibusque iā saturatis, duode-

Per quinque
panes, quinque
Moyse libri,
per duos pis-
ces Apostolo-
rum Euange-
listarumque
scripta signi-
ficantur.

A cim cophini ex fragmentis imple-
tur, vnus vniciq; discipulorum.
Quid igitur hinc intelligimus? cō-
uiuij princeps fidelium Christus
est, & cælestibus atque diuinis dis-
ciplinis præceptisque tam legali-
bus & propheticis, quàm Euange-
licis & Apostolicis conuiuas acce-
pit suos, idque nō per seipsum, sed
ministerio Apostolorum, gratiā
eius nobis ministrantium facit:
Nō enim ipsi loquuntur (vt scribitur)
sed spiritus Patris est, qui in ipsis loqui-
B *tur.* Nec sine mercede laborē hūc
Apostoli sufferunt: sed cū Salua-
toris dapes ministeria suo nobis
apposuerint, plenissima eis gratia
retribuetur diuinitus, hoc enim
& non aliud mea quidem senten-
tia inde significatur, quod post la-
borem & ministrationem conui-
uij iussu Christi cophinum vnus-
quisque fragmentorum plenum
reportauerit, hoc ipsum ad præsu-
les sanctarum Ecclesiarū succes-
sione transisse non dubita.

Matth. 10.

Bernardus super Cant. ser-
mone. 51.

D Ille in referendo gratiam
non esse tardus aut segnis,
disce ad singula dona gratias age-
re. Diligenter (inquit) considera
quæ tibi apponuntur, vt nulla vi-
delicet Dei dona debita gratiarū
actione frustentur, non grandia,
non mediocria, non pusilla. Deni-
que iubemur colligere fragmēta,
ne pereant, id est, nec minima be-
neficia obliuisci. Numquid non
perit quod donatur ingrato? In-
gratitudo inimica est animæ, exi-
natio meritorum, virtutum dis-
persio, beneficiorum perditio. In-
gratitudo ventus vrens, siccans
sibi fontem pietatis, rorem mi-
sericordiæ, fluenta
gratiæ.

Iubemur fra-
gmenta coll-
gere, hoc est
nec minima
quidem bene-
ficia obliuisci
Vide mala in
gratitudinis.

TEX-

TEXTVS.

14 **II**LLI ergo homines cum vidissent quod Iesus fecerat signum, dicebat: Quia hic est vere Propheta, qui venturus est in mundum.

Cyrillus in Ioannem, lib. 3. capit. 19.

IILLI homines ergo cum vidissent quod fecerat signum, dicebant: Quia hic est vere ille Propheta, qui venturus est in mundum. Mirantur nouitatem signi, qui hæc congruentia Deo putabant, quique ratione potius, humana quam pecudum temeritate, ut impij Ierosolymitani mouebantur, illi cum recto de miraculis iudicio iuuari poterant, lapidare potius Iesum cogitabant: Quoniam multa miraculose ac ultra naturæ vires quotidie peragebat: isti non paulo meliores, adeo excellentia huius inauditi signi affecti sunt, ut firmiter, & credat, & prædicent hunc illum esse: qui loco Prophetæ in mundum venturus scribitur. Sed maior adhuc inter Iudæos & alienigenas hinc differentia videtur. Iudæi enim quanuis multa viderint admiratione dignissima, non solum duri agrestesque sunt, verumetiam Saluatorem suum occidere meditantur. Hi verò qui longè ab Ierusalem habitant, atque ideo alienigenas eos appellamus, vno signo sic afficiuntur, vnde iure se ipsum Israel condénauit, & gètes similiter susceptæ diuinitus sunt.

Chrysos. in c. 6. Ioã. hom. 41.

TVerba autem dicebant: Quia hic est verè Propheta. O gulæ incre

A dibilem audiratem. Maiora his miracula, & quidem innumera operatus est Iesus, neque hoc vquam confessi sunt, nisi nunc exaturati. Vnde constat quod Prophetam aliquem eximium expectabant.

Augustinus tracta. in Ioan. 24. de cap. 6.

ILLI (inquit) homines cum vidissent quod fecerat signum, dicebant, Quia hic est vere Propheta. Adhuc forte ideo Christum Prophetam putabant, quia super sænum discumbant. Erat autem ille Dominus Prophetarum, impletor Prophetarum, sanctificator Prophetarum, sed & Propheta: nam & Moyse dictum est: Suscitabo eis Prophetam similem tui: similem secundum carnem, non secundum maiestatem. Et de ipso Christo illam Domini promissionem habere intellectum aperte in Actibus Apostolorum exponitur & legitur. Et ipse Dominus de se ait: Non est Propheta sine honore, nisi in patria sua. Propheta Dominus, & Verbum Dei Dominus, & nullus Propheta sine Verbo Dei prophetat. Cum Prophetis verbum Dei, & Propheta verbum Dei. Meruerunt priora tempora Prophetas aflatos, & impletos verbo Dei, meruimus nos Prophetam ipsum Verbum Dei. Sic autem Propheta Christus, Dominus Prophetarum, sicut Angelus Christus, Dominus Angelorum, nam & ipse dictus est: Magni con-

Deut. 18.

Act. 3.

Cum Prophetis Verbum Dei, & Christus Prophetæ Verbum Dei

Esai. 9.

filijs Angelus. Verumtamen alibi quid dicit Propheta? *Qui non legatus, neque Angelus, sed ipse veniens saluos faciet eos, id est ad saluos eos faciendos, non mittet legatum, non mitteret Angelum, sed veniet ipse.* Quis veniet? Ipse Angelus. Certe non per Angelum, nisi quia iste hic Angelus, ut etiam Dominus Angelorum. Etenim Angeli, latine nuntii sunt. Si Christus nihil annuntiaret, Angelus non diceretur. Si Christus nihil prophetaret, Propheta non diceretur. Exhortatus est nos ad fidem, & ad capeſenda vitam æternam: aliquid præſens annuntiavit, aliquid futurum prædixit. Ex eo quod præſens nuntiavit, Angelus erat, & ex eo quod futurum prædixit, Propheta erat. Ex eo quod verbum Dei caro factum est, & Angelorum & Prophetarum Dominus erat.

Angeli nuntii sunt.

Nota.

A *Theophylactus in 6. capit. Ioann.*

VIDE gulam vulgi, cum fecisset innumera miracula, & mirabilia, non admirabantur, & ecce propter cibum dicunt: *Hic est ille Propheta*, non amplius enim, sed Sabbathi violatione arguunt: non ultra legem vindicat, sed adeo illum propter panes colunt, ut & cum non solum Prophetam prædicent, sed & dignum Regno censeant. At ille fugit, erudiens nos mundanas contemneredignitates: *Secedit autem in montem ipse solus*, nullo discipulorum assumpto, quod illorum probaret desiderium, num ferrent sui absentiam.

vulgus mirabilia Christi miracula non admiratur, sed propter cibum dicit hic est vere Propheta.

DO

T
estis prophetarum. O gulam inerte
vulgum dicitur: Quia hic
Christus est. Io. hom. 4.

DOMINICA IN PAS- SIONE DOMINI.

Euangelium, Ioannis. 8.

TEXTVS.

46 **Q**UIS ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico, quare vos non creditis mihi? 47. Qui ex Deo est, verba Dei audit: propterea vos non auditis quia ex Deo non estis.

Cyrillus in Ioan. lib. 6. c. 7.

similitudo.

Christi optimus animarum medicus.

MEDICVS, vbi agroto morbum suum patefecerit, & grauitatē illius, toto deinde studio laborat eū ab eo morbo reuocare, ne tādē intereat, & vitę patiat̃ dispēdium. Optimus itidē medicus animarum, vbi latentem Iudæorum apparuit languorem, quod (scilicet) filij essent diaboli, & eius desideria studerēt explere; ac erroribus interrogatōnibus eos nūc ad salutem reuocat, & ad veritatē audiendam exhortatur, quasi aspera quædam medicamenta putredo vulnere admouens, quæ totam eius saniem & putredinē exedāt. Et hisce ad eos verbis vti videtur: Dixi vos à patre mendacię exortos esse, & diaboli filios. Si durum est illū habere patrem, & mendacio ludificari. cur mihi veritatem dicenti non creditis. Quare ad verba mea obfurdescitis, nec finitis illa animos ve-

A stros subire? Non potestis à mendacio liberari, nisi per veritatem: non potestis à iugo diaboli erui, nisi per filiū Dei. Offeritur vltro vobis veritas, cur eam spernitis, quid illam conculcatis? Dixi me Dei esse filium, dixi sapius à patre me venisse, & missum esse, id ipsum quoque operibus, & apertis signis demonstraui: Quis vos fascinavit non credere veritati? **B** Cæterum solent aliquando docētium verba, quantūuis vera & recta ab audientibus contemni, ob improbam illorū vitā à verbis longē discordantem. Cū enim verba vitæ dissonant, ob vitæ doctōris impuritatem verba quoque contemptui habētur. Id autem in me locum habere minime comperietis: quia nihil in me, quod reprehensionem mereatur, aut peccati notam habeat, deprehēdetis. **C** Disquirite vitam meam. Verba, & opera mea discutite: nihil omnino quod iure redarguere possitis occurret, si igitur in vita mea est

Veritas vltro se offert.

Veritas sepe sapius odia-
tur.

Iudei in Christo nil reprehensione digna reperiebant.

Sl 4 since-

Quare repli-
catur ista sen-
tentia, si veri-
tatem, &c.

sinceritas, & in verbis sola veritas: Quid vos auerit à fide? quid vos distrahit quominus mihi credatis? Neque putetur ea sententia, quæ in præsentī loco Christum veritatem proloqui, & Iudæos illi minimè credere significat, superuacue hic posita; Quauis repetita videatur, & non multorū aliorum verborum interstitio contextu bis incultata, atque eodem fere loco ingeminata. Nā non eadem est illius in primo & secundo loco proferendi, & signandi ratio, neque modus. Siquidem priori loco, dicta sententia assertoria est, & serio enūtiatiua hoc pacto. *Ego autem si veritatem dico non creditis mihi.* Neq; vlla ibi particula est inquisitiua, neque apponi debet. Posteriori vero loco eadem sententia est interrogatoria, propter notam quæstionis mihi expressam, scitaturq; causam rei prius afferte, hoc modo: *Si veritatem dico, quare non creditis mihi?* Non est igitur illic inutilis eiusdem sententia replicatio, neq; repetitio, cum non sit illius eadem formā, neque significandi ratio. In vtraq; autē earum particula, si conditionem non exprimit, aut aliquam eius quod proponitur cum hæsitacione suspensionem, & posita quadā hypotesi enuntiationem: quemadmodum in hoc loquendi genere: *Si pœnitentiam non egerit peccator, in æternum peribit:* sed assertionem potius indicat, & eius, cuius adiacet, certam affirmationem tantundē valens, atque, quia, vel quoniam: vt & in hac propositione: si iustus est Dominus, cuique secundum opera sua mercedem retribuit, quo nihil aliud signatur, quā quoniam iustus est Dominus, vnicuique iuxta opera sua reddet mercedē: haud secus hic propositus Domini sermo ad Iudæos: idem no-

A bis significat, ac si diceret: *Ego autem, quia veritatem dico vobis, non creditis mihi, & rursus, Quoniam veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?* Verūm, quia veritatem annuntiāti eis Domino fuerunt increduli, occluserūt verbis veritatis aures, & prorsus obsurdnerunt iusto Dei iudicio, dati sunt in reprobū sensum, & ad fabulas inanes conuersi, mendacijs & vanitatibus aures suas patefecerunt, & futilibus verbis creduli, in varios pertracti sunt errores: vt in eis iam cōpletū videatur, quod scripsit Paulus ad Thessalonicenses: *Eo quod charitatem veritatis non receperunt, ut salui fierent: ideo mittet illis Deus operationem erroris ut credant mendacio: ut indicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.* Sed nunc reliqua Domini verba ad Iudæos audiamus, hoc modo illos subinde compellantis: *Qui ex Deo est verba Dei audit.* Sane si rerum naturam attendimus, omnia ex Deo sunt, quia ab eo ortum habent, & existunt omnia. Si vero spiritualem generationem, qua filij Dei gignuntur, & ex Deo nascuntur, ij soli ex Deo esse noscuntur, qui fidem habent in eum, & rectē credunt. Et tales utique verba audiunt: Non solum auribus corporis, sed & mentis affectu, & executione operis, siquidem audire verba Dei, est præceptis illius, quæ per scripturas loquitur obedire: Qui autem dumtaxat exteriorem sonum verborum Dei auribus percipiūt, sed ea neque menti infingūt, nec ad opus accommodāt, verba Dei audire dicendi non sunt, neque fructum aliquem salutis suæ referunt. Quemadmodum: *Semen quod cecidit secus viam, & conculcatum est, aut à volucribus celi comestum nullam attulit segetem aut frugem.* Eam

Obsurdnerūt
Iudæi iusto
Dei iudicio.

Ad The. 2.

Deus author
omnium.

Filij Dei, ver-
ba Dei au-
diunt.

Luca. 8.

Hypothesis.
Luca. 13.

Luca. 13.

Luc. II. 17. **E**am ob rem Dominus, cum viam salutis nobis ostenderet, inquit: *Beati qui audiunt verbum Dei & custodiunt illud.* Et Dei loquens Paulus ad Romanos scribens: *Non* (inquit) *auditores legis insti sunt apud Deum, sed factores legis iustificantur.* Beatus quoque Iacobus in Epistola sua. *Estote (ait) factores verbi, & non auditores tantum, fallentes vos metipsos. Quia si quis auditor est verbi, & non factor, hic comparabitur viro consideranti vultum nativitatis sue in speculo: consideravit enim se, & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit. Qui autem perspexerit in lege perfecta libertatis, & permanserit in ea, non auditor obliuiosus factus est: sed factor operis, hic beatus in fructu suo erit.* Quid enim prodest cibum corporis sumere, & vix bene receptum stomacho, per vomitum reijcere? Verbum Dei cibus est animæ, quod si mentem subierit, & continuo obliuione deleatur, aut non compleatur opere, non affert animæ salutē, quinimo grauiorem illi, & duriores parit dānationem. Nempe scienti bene agere, & non facienti, peccatum est illi: multoque melius erat veritatem non cognoscere, quam post ipsam agnitam retro conuer-
*Melius est non agnosce-
re veritatem
quā post ag-
nitionem re-
tro conuer-
ti.*
Luc. II. 12. **E**t de Iudæis loquens, quotidie verba eius, sed inutiliter audientibus ait: *Si non venissem, & loquutus eis non fuisset, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo.* Idcirco & hoc loco ex aduerso præcedentis proloquij de Iudæis colligit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Audierunt quidem Iudæi au-

A re exteriori verba Domini: sed ea neque mentis penetrabilibus infixerunt, neque opere exercere contenderunt: & eam ob causam verba Dei non audire hic dicuntur, neque ex Deo esse per fidem & imitationem, licet ab eo sint per naturam. Hoc autem loco, sicut & alijs, plerisque audire verba Dei esse ex Deo, credere in Deum, secundum perfectam & cōpletam rationem sunt accipienda, secundum quam hominibus competere possunt. Atqui perfectissima audendi verbi Dei ratio, est completio operis. Quandoquidem illa solis conuenit bonis: perceptio vero bonorum, quæ aure fit exteriori, etiam pessimo cuiq; est communis. Itaq; esse ex Deo, secundum fidem, & imitationem, dumtaxat bonorum est munus. esse vetò ex Deo, secundum naturam & formationem, cuius homini cum cæteris creaturis cōuenit. Denique credere in Deum cordis assensu nō minùs malis quā bonis adest, credere vetò in ipsum fide per dilectionem operante, & fidem habere operibus coniunctam, atque opera coniuncta fidei, solum bonis congruit: & ea perfectissima est credendi ratio, atque maximè completa. Igitur audire verba Dei, esse ex Deo, credere in Deum: & si qua sunt similia, secundum absolutam illam & consummatam rationem, quæ solis bonis competere potest, hoc loco & alijs sunt accipiēda, quandoquidem, quæ maximè talia sunt, tum in disciplinis humanis, tum in sacris literis potissimum curentur atque definiantur.

Theophylact. in 8. c. Ioann.

QUIA Dei filios seipso-
minabant, inquit, *Si Dei estis
filij*

*Iudæi audie-
runt Domini
verba, sed au-
re exteriori.*

*Ex Deo esse
de omnib; di-
citur.*

*Credere in
Deū, quomo-
do intelligen-
dum.*

*Dei filios nō
minabant se
Iudæi.*

filij vtrique peccantem debetis odio habere. Si igitur & me, quem odio habetis, potestis arguere peccantem, manifestum quod iusto odio me prosequimini: Quod si nemo potest arguere, manifestum quod propter veritatem me exosum habetis. Quam autem veritatem? Omnino, quia dixerat se Dei filium, id quod verissimum est. Quum autem is qui ex Deo est, verba Dei audit: ita etiam vos, si Dei filij essetis, non a me audiendo declinaretis, neque ad mortem quæreretur eum qui a supernis venit filium Dei, & ea quae Dei erant loquentem.

*August. in Joann. tract. 42.
de cap. 8.*

*Manfuetudo
Dei.*

QUIS ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico quare non creditis mihi, Pensate (fratres charissimi) mansuetudinem Dei relaxare peccata venerat & dicebat: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Non deditur ex ratione ostendere se peccatorem non esse, qui ex virtute diuinitatis poterat peccatores iustificare: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* quomodo ego arguo & vos, & patrem vestrum? *Si veritatem dico quare vos non creditis mihi?* nisi quia filij diaboli estis. Valde terribile est, quando subdidit. *Qui est ex Deo verba Dei audit, propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.* Iterum nolite attendere naturam, sed vitium: sic sunt isti ex Deo, & non sunt ex Deo: natura ex Deo, vitio non ex Deo. Obsecro vos attendite, in Evangelio habetis unde fanemini contra errores venenosos & nefarios haereticorum, quoniam & de his verbis solent Manichaei dicere: *Ecce quia duae naturae sunt, una bona, & altera mala, Dominus dicit. Quid dicit Dominus? Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.* Dicit Dominus haec. Quid

Erant filij diaboli ideo Christo non credebant.

Isti sunt ex Deo, & non sunt ex Deo, natura ex Deo, vitio non ex Deo.

A ergo inquit, tu ad ista dicis? Audi quae dicam; & ex Deo sunt, & ex Deo non sunt: Natura ex Deo sunt, vitio non sunt ex Deo: natura enim bona, quae ex Deo est peccavit, voluntate, credendo quod diabolus persuasit, & vitiosa est, ideo medicum quaerit, quia sana non est. Ecce quod dico, si impossibile tibi videtur, ut ex Deo sint, & ex Deo non sint, audi quia non est impossibile: sic sunt ex Deo, & non sunt ex Deo. Quomodo & filij Abrahamae sunt, & non sunt filij Abrahamae. Hic habetis, non est quod dicatis, ipsum Dominum audi, ipse illis dixit: *Scio quia filij Abrahamae estis.* Numquid Dominus mentiretur? absit: ergo verum est quod dixit Dominus.

B Verum est ergo quod illi Abrahamae filij erant, verum est. Audi ipsum negantem, qui dixit: *Filij Abrahamae estis,* ipse illos negavit filios Abrahamae, *Si filij Abrahamae estis facti Abrahamae facite.* Nunc quaeritis me occidere hominem, qui veritatem vobis dico, quam audiui a Deo, hoc Abrahamae non fecit: vos facitis opera patris vestri, id est diaboli. Quomodo ergo & filij Abrahamae erant, & filij Abrahamae non erant? Vtrumque illis ostendit, & filij Abrahamae erant propter originem carnis, & non erant filij Abrahamae propter vitium diabolicum persuasionis: sic & Dominum & Deum nostrum attendite, & ex illo erant, & ex illo non erant. Quomodo ex illo erat, quia ipse creavit hominem, de quo nati erant, Quomodo ex illo erat? quia ipse est creator naturae, ipse est creator carnis & animae. Quomodo ergo ex illo non erant, quia vitiosi a se ipsis facti erant, ex illo non erant, quia imitando diabolum filij diaboli facti erant. Venit ergo Dominus Deus ad hominem peccatorem: duo nomina audisti, & hominem, & peccatorem, quod homo est ex

C

D

Filij Dei naturae, filij diaboli ex vitio.

Quomodo filij Abrahamae, & non filij Abrahamae.

Nota.

Homo & peccator quid.

Deo

Deo est, quod peccator non est, non est
ex Deo, à natura vitium secepnat-
um: agnoscatur natura, unde crea-
tor laudetur: agnoscatur vitium,
propter quod medicus inuocetur.
Quod ergo ait Dominus *Quis est ex
Deo verba Dei audit, propterea vos non
auditis, quia ex Deo non estis, non na-
turam merita diserequit, aut pro-
pter suam animam, & carnem,
aliquam naturam in hominibus,
quæ peccato vitiosa non esset, in-
uenit, sed quomodo prescierat qui
suerant credituri, ipsos dixit ex
Deo: ad hos pertinet: Qui est ex
Deo verba Dei audit: Quod vero se-
quitur, propterea vos non auditis quia
ex Deo non estis: eis dictum est, qui
non solum peccato vitiosi erant,*

A nam hoc malum commune erat
omnibus, sed etiam præcogniti,
quod non fuerant credituri, ea
fide, qua sola possent à peccato-
rum obligatione liberari. Quapro-
pter præsciebat illos, quibus talia di-
cebat, in eo permanentes, quod ex
diabolo erant, id est in suis pecca-
tis, atque impietate morituros, in
qua ei similes erant, nec venturos
ad regenerationem, in qua essent
filij Dei, hoc est, ex Deo nati, à
quo erant homines creati, secun-
dum hanc prædestinationem loquu-
tus est Dominus, non quod homi-
nem aliquem inuenerit, qui vel se-
cundum regenerationem esset ex
Deo, vel secundum naturam iam
non esset ex Deo.

TEXTVS.

48. **R**esponderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Nonne
bene dicimus nos quia Samaritanus es tu, & da-
monium habes? 49. Respondit Iesus. Ego da-
monium non habeo: sed honorifico Patrem meum, & vos inho-
norastis me. 50. Ego autem non quero gloriam meam, sed
qui querat, & iudicet. 51. Amen amen dico vobis, si quis ser-
monem meum seruauerit, mortem non videbit in eternum.

Chrysost. in Ioann. hom. 54.
ex capit. 8.

C enim sermo stultitia apud stultos
videtur. At qui non meminit ad-
huc Euangelista, Samaritanum
Iesum antea à Iudæis appella-
tum. Ex hoc tamen potest intel-
ligi, & cum sapius eo in Iesum v-
fos vocabulo, *Demonium habes.*
Quis demoniū habet? Num qui
Deū honorat, an qui honoribus
Deum prosequentem contume-
lia afficit? Quid Christus? mansue-
tudine & clementia summa. *Ego
demonium (inquit) non habeo, sed ho-
norifico Patrem meū qui misit me. Nā
vbi docere eos & humilitatis ad-
monere oportuit, ne quod Abrahæ
semen*

Insolentia Iu-
deorum,

IMPVDENS quod-
dam, & temerarium, ma-
litia est, quæ cum ma-
gis confundi deberet,
magis irritatur: ut in Iudæis vsu
venit. Oportuit enim ut Iesu ver-
bis placarentur, eius admirati fi-
duciam, & verborum constan-
tiam: sed maledicunt ei, & Sama-
ritanum & demoniacum appel-
lant. Nonne bene dicimus, quia Sama-
ritanus es, & demoniū habes? Altior

*Manfuetudo
Domini ad-
uersus Iudeos
illum infamā-
tes.*

*Que ad Deū
pertinent de-
fendamus, &
no Ira contē-
namus.*

semē essent se iactarent; vehemēs fuit: vbi autem contumeliæ ferendæ erant, mansuetudine vtitur. Dicentibus enim illis patrē Deū, & Abraham habemus, in eos inuectus est vehementius: cum haberet dæmonium insimulatur, lenissimum se exhibet ad nos erudiendum; ut quæ ad Deum pertinent, maiorem immodum defendamus, quæ ad nos cōtemnamus; (*Ego non quero gloriam meam. Hæc dixit* inquit) *quoniam non decet ut Deū patrem appelleris, cum sis homicida.* Ob eius ergo honorem hæc locutus sum, & propter illū hæc audio, & me inhonoratis. Sed nihili mihi cure est, hæc contumelia, illi pēnas debetis, cuius gratia hæc audio: *Ego nō quero gloriam meam*, ideo omilla vindicta ad doctrinam vertor, & consulo quæ faciatis. Ex quibus non modo supplicium vitabitis, sed æternam vitam cōsequimini. *Amen Amen dico vobis, si quis sermonem meum seruabit, mortem non videbit in æternum.* Hic non modo fides intelligenda est, sed vitæ etiā puritas. Et superius ait: *Vitam æt. nam habebit: hic mortem non videbit:* simul ac significat nihil se ab eis posse accipere detrimēti. Nam si quis eius sermonē seruat, non moritur, longē minus ipse.

Anticimenon, lib. 2.

Interrogatio: Quomodo Christus in Euāgelio dicat pro Patre. *Ego non quero gloriam meā, est qui querat & iudicet:* & contra, *Pater non iudicat quemquam, sed iudicium omne dedit filio.*

R E S P. Iudiciū in sanctis Scripturis duobus modis accipi solet. Vnum pro dānatione, aliud pro discretione. Pro dānatione iudiciū ponitur, sicut in Euange-

Alio dicitur. *Procedūt qui malefecerūt in resurrectione iudicij.* Item iudiciū pro discretione in Psalmis ponitur, vbi dicit: *Iudica me Deus, & discerne causam meā, de gēte non sancta.* Vnde hic quod Saluator dicit: *Ego non quero gloriam meam, est qui querat & iudicet.* Iudiciū in hoc loco pro discretione posuit, quia discretione iudicij Pater gloriam Filij sui ab humana inflatione discreuit, & secundū hoc iudiciū dictum est, quod iudicet Pater. Nam illud quod dicit, *Iudicium omne datum est filio*, de futuro examinationis iudicio debet intelligi. Ac per hoc cum & hic pater per iudiciū discretionis gloriā filij sui à gloria hominum secernat, & post filius iudiciū viuorum, & mortuorū potentialiter exerat, in nullo hæc quæ dicta sunt videntur sibi esse contraria.

Augustinus contra Maximinum Arrianorum Episcopum, lib. 3. cap. 18.

Vellem tamē diceret nobis, quomodo: *Pater non iudicat quamquam, sed omne iudicium dedit filio*, cum dicat idem Filius, *Ego non quero gloriam meam, est qui querat, & iudicet*, ut scias ideo dictum, *Pater non iudicat quemquam, sed iudiciū omne dedit filio*, quoniam iudicādis viuis & mortuis forma hominis apparebit, quam non habet Pater: propter quod ait Propheta: *Videbunt in quem pupugerunt:* sed inuisibiliter etiam pater erit cum illo, quia inseparabilis est ab eo. *Sic enim nō sum solus, quoniam Pater mecum est*, ait ipse moriturus. *quanto magis secum habebit patrem de mortuis, & viuis indicaturus?* Cum illo erit etiā Spiritus sanctus. Quomodo enim deseret eum Spiritus sanctus in regali

Ioan. 5. c.

*Iudiciū in
sacra Scrip-
tura duplici-
ter accipitur*

regali fede, quo plenus regressus est à Iordane?

August. in Ioann. tract. 43.

de cap. 8.

Ex duobus vnum negavit Dominus.

Samaritanus dicitur custos

Psalm. 120.

Psalm. 126.

Samaritanum esse Christus non negavit.

Luce. 10.

Se demonium habere audacter negavit.

NONNE bene dicimus nos, quia Samaritanus es & demonium habes? Horum duorum sibi obiectorum vnum negavit. Respondit enim & ait: Ego demonium non habeo. Non dixit, Samaritanus non sum, & utique duo fuerunt obiecta: quanuis maledictum maledicto non rediderit, quanuis conuicium non conuicio refutauerit, pertinuit tamen ad eum negare vnam rem, alteram non negare. Non frustra (fratres) Samaritanus enim interpretatur custos. Nouerat se illum nostrum esse custodem: Non enim dormit, neque dormitat, qui custodit Israel: & Nisi Dominus custodierit ciuitatem, in vanum vigilabunt qui custodiunt eam. Est ergo ille custos noster, qui creator noster, non enim pertinuit ad eum ut redimeremur, & non pertineret ad eum ut seruaremur? Denique ut plenius noueritis mysterium, quare se Samaritanum negare non debuit, parabolam illam notissimam attendite ubi: Homo quidam descendebat à Ierusalem in Ierico, & incidit in latrones, qui eum grauiter vulnerarunt, seminiuum in via reliquerunt: transijt quidam Sacerdos, neglexit eum, transijt Leuites & ipse præterijt: transijt quidam Samaritanus, ipse est custos noster, ipse accessit ad faucium, ipse impendit misericordiam, eique se præstitit proximum, quem non deputauit alienum. Ad hoc ergo solum, quod demonium non haberet, non autem se Samaritanum non esse, respondit. Deinde post tale conuicium hoc solum dixit de gloria sua. Sed honorifico (inquit) Patrem meum, & vos inho-

A norastis me, hoc est: ego me non honorifico, ne vobis arrogans videar, habeo quem honorificem, sed si vos cognosceretis, sicut ego honorifico Patrem, sic & vos honorificaretis me. Ego facio quod debeo, vos facitis quod non debetis. Ego autem (inquit) non quero gloriam meam, est qui querat & iudicet. Quæ vult intelligi nisi Patrem? Quomodo ergo alio loco dicit: Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio. Et hic dicit: Non quero gloriam meam, est qui querat & iudicet. Si ergo iudicat Pater, Quomodo non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio? Hanc questionem ut soluamus attendite: simili locutione solui potest, scriptum habes Deus neminem tentat: & iterum scriptum habes. Tētat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligitis eum: Nempe quæstio est: Videtis enim quomodo Deus neminem tentat, & quomodo tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligitis eum. Itē scriptum est: Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem: Et alio loco scriptum est: Timor Domini castus, permanens in seculū seculi. Et ipsa quæstio est: Quomodo enim perfecta charitas foras mittit timorem, si timor Domini castus permanet in seculum seculi? Intelligimus ergo duas esse tentationes, vnam quæ decipit, alteram quæ probat, secundum eam quæ decipit: Deus neminem tentat: secundum eam quæ probat: tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligitis eum. Sed iterum & hic alia nascitur quæstio: Quomodo tentat, ut sciat, quem latere nihil potest, antequam tentet? Non ergo Deus nescit, sed dictum est ut sciat, quod est, ut scire vos faciat. Locutiones tales & in sermonibus nostris sunt, & in authoribus eloquentiæ reperiuntur. De

Ioan. 5.

Hæc duas quæstiones, Pater neminem iudicat, & est qui querat, & iudicat, soluit hic.

Iacob. 1. Deut. 13.

1. Ioan. 4.

Psalm. 18.

Due tentationes, vna quæ decipiat, altera quæ probet.

fer-

sermone nostro aliquid dicam. Fossa cæca dicitur, non quia oculos perdit, sed quia latendo non videntes facit. Aliquid & de illis authoribus dicam. Tristes lupos ait quidam, hoc est amarus, non quia ipsi sunt tristes, sed quia gustati contristant, hoc est tristes faciunt. Sunt ergo in scripturis locutiones eiusmodi: Qui in talibus quæstionibus cognoscendis laborant, insolvendis talibus quæstionibus non laborant. Ergo *tentat vos Dominus Deus vester ut sciat*, Quid est ut sciat? Ut scire vos faciat si diligitis eum. Iob latebat se, sed Deum non latebat, admisit tentatorem, & fecit eum sui cognitorē. Quid de duobus timoribus. Est timor seruilis, & est timor castus: est timor ne patiaris pœnam; est alius timor, ne amittas iustitiam. Timor ille ne patiaris pœnam, seruilis est, quid magnū est timere pœnam? Hoc & nequissimus seruus, hoc & crudelissimus latro: non est magnum time re pœnam, sed magnum est amare iustitiam. Qui ergo amat iustitiam nihil timet? Timet planē, nonne incidat in pœnam, sed ne amittat iustitiam. Fratres mei credite & conijcite ex eo quod amatis. Amat aliquis vestrum pecuniam: putas inuenio aliquem qui non amat? Ex hoc tamē ipse quod amat, intelligat quod dico: timet damnum: Quare timet damnum, quia pecuniam diligit. Quantum amat pecuniam, tantum timet ne perdat pecuniam. Ergo inuenitur aliquis amator iustitiæ, qui plus in corde damnum pertimescat, qui plus timeat expoliari iustitia, quam tu pecunia: ipse est timor castus, ipse permanet in seculum seculi. Non eum tollit charitas, nec foras mittit, sed magis complectitur, & comitem te

Duo timores
seruilis & ca-
stus.

Amans iusti-
tiam nil ti-
met.

Qui amat pe-
cuniā, timet
amissionem.

- A net, simul possidet. Venimus enim ad Deum, ut videamus faciem ad faciem. Ibi timor castus non seruat, timor enim ille non perturbatur, sed confirmatur. Timet mulier adultera, ne vir eius veniat, timet & casta, ne vir eius abscedat. Ergo secundū aliā tentationē, *neminē Deus tentat: secundū aliā verō, Tentat vos Dominus Deus vester*. Et secundum alium timorem: timor non est in charitate, sed *perfecta charitas foras mittit timorem*, secundum verō alium timorem: *timor Domini castus permanens in seculum seculi*. Sic & hoc loco secundum alterum iudicium: *pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio*, secundum verō alterum iudicium. Ego (inquit) *non quero gloriam meam, est qui querat ac iudicet*. Et de isto verbo, quæstio ista solvatur, habes in Euangelio commemoratum pœnale iudicium, *qui non credit, iam indicatus est*, & alio loco, *Veniet hora, quando hi qui sunt in monumentis audient vocem eius, & procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui male egerunt in resurrectionem iudicii*. Videte quē admodum iudicium pro damnatione & pœna posuit, & tamen si semper iudicium pro damnatione acciperetur, nunquid audiremus in Psalm. *Iudica me Deus*? ibi iudicium secundum afflictionem, hic iudicium secundum discretionē, positū est, quomodo secundum discretionē. Quomodo exponit ipse qui ait: *Iudica me Deus*. Lege enim & vide quod sequitur. Quid est. *Iudica me Deus, & discerne causam meā* (inquit) *de gente non sancta*? Quod ergo dictum est. *Iudica me Deus, & discerne causam meam, de gente non sancta*. Secundum hoc ait modo Dominus Christus: *Ego non quero gloriam meam, est qui querat ac iudicet*. Quomodo est qui querat & iu-

10. an. 3.

Psalm. 42.

Ioan. 17.

Psalm. 44.

Non Dominus eo quod homo sit, nobis comparandus.

Ad Galat. 6.

Ioan. 1.

iudicet? Est Pater meus qui gloriam meam à vestra gloria discernat, & separet. Vos enim secundum hoc seculum gloriamini, ego non secundum hoc seculum glorior, qui Patri dico. Pater glorifica me ea gloria quam habui apud te ante quam mundus esset. Quid est ea gloria ab humana inflatione discreta, secundum hoc iudicat Pater. Quid est iudicat? Discernit, quid discernit? gloriam filij sui à gloria hominum, quia ideo dictum est: *Vnixit te Deus Deus tuus oleo exultationis tuæ præ participibus tuis.* Non enim quia homo factus est, iam comparandus est nobis, nos homines cum peccato, ille sine peccato. Nos homines trahentes de Adam, & mortem & delictum, ille de Virgine carnem mortalem nullam iniquitatem. Denique nos, neque quia volumus nati sumus, neque quandiu volumus vivimus, neque quomodo volumus morimur: ille antequam nasceretur elegit, de qua nasceretur, natus fecit ut à Magis adoraretur. Creuit infans, & miraculis se Deum ostendebat, & infirmitate hominem præferbat. Postremo elegit & genus mortis, hoc est ut in Cruce penderet, & ipsam crucem in cordibus fidelium figeret, ut dicat Christianus: *Mihi autem absit gloriari nisi in Cruce Domini nostri Iesu Christi.* In ipsa cruce, quando voluit corpus dimisit, & abscessit in ipso sepulchro, quadiu voluit iacuit: Quando voluit tanquam de lecto surrexit. Ergo fratres secundum ipsam formam serui. Nam illud quis digne loquitur. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Secundum ipsam (inquam) formam serui multum interest inter gloriam Christi, & gloriam omnium cæterorum. De ipsa gloria dicebat, quando quod

A demonium haberet audiebat. *Ego non quero gloriam meam, est qui querat, & iudicet.* Tu autem de te Domino quid dicis? *Amen Amen dico vobis, si quis sermonem meum servauerit, mortem non videbit in æternum.* Vos (inquit) dicitis, demonium habes, ego vos ad vitam voco, servate sermonem meum, & non moriemini. Illi audiebant. *Mortem non videbit in æternum, qui sermonem meum servauerit, & irascebantur, quia iam mortui erant, illa morte quæ vitanda erat.* Dixerunt ergo Iudæi *Nunc cognovimus, quia demonium habes, Abraham mortuus est, & Prophetæ, & tu dicis: Si quis sermonem meum servauerit, mortem non gustabit in æternum.* Videte locutiones scripturarum, *mortem non videbit*, id est, gustabit, *mortem videbit*, mortem gustabit. Quis videt? Quis gustat? Quos oculos habet homo ut videat, quando moritur? quando veniendo mors ipsos oculos claudit, ne aliquid videant? Quomodo dicitur: *Non videbit mortem.* Item. Quo palato, quibus faucibus mors gustatur, ut quid sapiat dignoscatur? Quando totum sensum tollit, quid in palato remanebit? sed videbis, dictum est, & gustabis pro eo quod est, experietur. Hæc Dominus, parum est si dicam morituris, loquebatur, quia & Domini exitus mortis, sicut loquitur Psalmus. Cum ergo & morituris loqueretur, & moriturus loqueretur, quid sibi vult quod ait *Qui sermonem meum servauerit, mortem non videbit in æternum?* Nisi, quia videbat Dominus aliam mortem, de qua nos liberare venerat? Mortem, secundum mortem æternam, mortem gehennarum, mortem damnationis cum diabolo & angelis eius, ipsa est vera mors: nam ista migratio est. Quid est ista mors? Relatio corporis, depositio sarcinæ gravis, sed si alia sarcina

Psalm. 67.

Mors secunda mors vera & æterna.

farcina non portetur, quia homo in gehennam precipitetur. De ipsa ergo morte Dominus dixit: *Mortem non videbit in aeternum, qui sermonem meum seruauerit.* Non ex pauescamus istam mortem, sed illam timeamus. Quod est autem grauius, multi peruersè timendo istam incidunt in illam. Dictum est aliquibus, *Adorate idola. Quod si non feceritis interficiemini:* aut quemadmodum ille Nabuchodonosor Rex dixit: *Si non feceritis mittemini in caminum ignis ardentis,* multi timuerunt & adorauerunt, nolentes mori, mortui sunt, timendo mortem, quæ non euaditur, inciderunt in mortem, quam euadere omnino feliciter possent: si istam quæ non euaditur infeliciter non timerent. Natus es homo, moriturus, quæ ibis, vt non moriaris? Quid facies vt non moriaris? vt Dominus tuus necessitate moriturum consolaretur, qui voluntate mori dignatus est: quædo vides Christum mortuum, de dignaris mori? ergo cum moriturus es, quæ euadas non habes? hodie sit, cras sit, futurum est, debitum est, redendum est. Quid ergo agit homo; timens, fugiens, occultat se ne inueniatur ab inimico? Numquid agit vt non moriatur, sed vt paulo serius moriatur? non accipit debiti securitatem, sed postulat dilationem: Quæcumlibet diu differatur veniet, quod differtur. Illam mortem timeamus, quam timuerunt tres viri, quando dixerunt Regi: *Potens est Deus etiam de ista flamma liberare nos,* & si sibi non fuit timor illius mortis, quam modo Dominus comminatur, quando dixerunt: *Sed & si noluerit aperte liberare, potest in occulto coronare.* Vnde & ipse Dominus facturus martyres, & caput martyrum futurus ait. *Nolite time- re eos qui occidunt corpus, & postea non*

A *habent quod faciant.* Quomodo non habent quod faciant? Quid sit cum occiderint corpus, bestiis lacerandum, & diripiendum à litibus proijciant? Videtur adhuc scititia habere quod faciat: sed cui facit? cui migravit: inest corpus, sed nullus est sensus, habitatio iacet, habitator abscessit: Ergo postea non habent quod faciant, non sentienti enim nihil faciunt, sed eum time- te, qui habet potestatem, & corpus & animam occidere in gehennam ignis. Ecce de qua morte loquebatur, cum diceret: *Qui sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in aeternum.* Seruemus ergo fratres sermonem ipsius, in fide peruenturi ad speciem, cum acceperimus plenissimam libertatem.

Theophylact. in 18. c. Ioann.

C **I**gitur Dominus quidē ita mansuete cum eis loquutus est, at illi ad conuicia pergunt. *Nonne bene (inquiunt) dicebamus: Samaritanus es tu & demonium habes?* Samaritanum ipsum dicebant, quod morē Iudaicum destrueret, nempe Sabbathum. Samaritani enim non egregiè Iudaizabant. Dæmoniācū autem illum vocant, fortassis qui dem, & hoc modo quo eum eiicere dæmonia dicebant in principe dæmoniorum. Semper enim calumniabantur eum eiicere dæmones in Beelzebub, cum faceret miracula. Fortassis autem secundū quod reuelauit ipsorum cogitationes dæmonium eum habere cogitabant, putantes à dæmonibus ei reuelata cordis arcana. Quando autem dixerunt eum Samaritanum? Nusquam enim Euangelista hoc dixit: Manifestū igitur, quod multa prætermiserint Euangelistæ, & non omnia scripserint, sicut alio loco assignauimus. Igitur

Hominū tormento non tē mēda.

Quare Samaritanum appellarunt

Et quare etiā Dæmoniācū.

Nunquam Dominus Samaritanus appellatus nisi hic.

Daniel. 3.

Incidimus in mortem fugiē do mortem.

Matt. 10.
Luc. 12.

Quæ contra nos sunt, masuete ferre debemus, quæ contra Deum audacter vindicare.

tur illi quidē talia per ignominia proferunt: ipse autē patienter in se iniurias suscipit. Nā cū se ipsos filios Dei dicerēt, vehemēter eos arguit, veritatē vindicās. Quando autē ipsū iniuria afficiūt, nō vlciscit, docēs etiā nos quæ cōtra Deū sunt vindicare, quæ autē cōtra nos masuete ferre, sicut & ipse masuete dixit: Ego (inquit) *Demonum nō haeco, sed honoro Patrē meū.* Quomodo autem honorabat Patrē? Vlciscens illum, & non sinens eos, qui homicide erant, ac mendaces, Saluatoris, & veritatis filios nominari. *Vos igitur* (inquit) eo quod honoro Patrem meum, quem vos iniuria afficitis, dum falso affirmatis, ipsum esse Patrem vestrum, propterea me ignominia afficitis: sed quanuis ego me ipsum non vindico, sed cū iniuria afficior, sustineo, ne existimetis inultam iniuriā hanc fore. Est enim pater, qui me vlciscitur, quia propterea iniuria afficior, quod ipsū vlciscor, & nō patior vos, qui vos illius filios asseritis. *Est igitur qui quærit gloriam meam:* sed & potest iudicare & condemnare eos, qui me iniuria afficiunt. Sæpe enim quis quærit vlcisci, & nequit ipse iudicare. Igitur pater, & quærit filij gloriā, & potest iudicare. Propterea dixit: *Est qui quærit & indicat.*

Et paulo post.

Illi ad iniuriam, Christi autem ad doctrinam vertitur.

O Misericordiam: illi quidem iniuria afficiunt, ipse autem quæstionem de gloria sua, & defensionem Patri committens, ad admonitionem & doctrinam vertitur, benefaciens his qui iniuria prosequuntur: ita oportet, etiam vlcisci inimicos. *Si quis sermonem meum seruabit.* Hoc est, si credendo similiter,

A & vitam habet puram. Tunc enim quis vere tenet doctrinam Domini, quando puram habet vitam. Talis igitur non videbit mortem, quia peccatores in futuro seculo immortalis supplicio traduntur, & vere vita excidunt. Insuper etiam significat eis: *Quod si quis sermonem meum seruauerit, non moritur,* quanto minus ego. Quid igitur scitis contra me, à quo tan procul abest ut detineatur à morte, ut & alijs magis veram conferat vitam. Nam qui credunt, quanuis moriantur naturaliter, attamen in Deo viuunt: sed Iudæi quid ad hæc dicunt. Dæmonio ipsum agi putant, quod aliena quædam, quasi mentecaptus, diceret. Num qui sermones Dei auribus perceperunt mortui non sunt, Abraham & Prophetæ, & qui tuos aucultant, non moriuntur? Profecto nunc (aiunt) cognouimus multis & copiosis argumentis quod dæmonijs actus hæc dicas.

Cyrillus in Ioan. lib. 6.

cap. 8.

Nonne benedicimus nō quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes?

IRACUNDIA. Et præcipitis animi indiciū est, correptionem mansuete & limiter illatam, non ferre, sed illico in contumacia, & contumelias erumpere: & cum vera non assint, quæ recte obijci possent, etiam falsa cōfingere, quæ alteri impingat. Id profecto Iudæi suo exemplo nunc produunt: quos cū Dominus longiori sermone ab iniquitate concepta veller, ad virtutē reducere, illi in alterā omnino partem resiliētes, & furore exagitati, prorūpunt in iniurias, & falsis eū probis laceſcunt: quia

Correctio a morose accipienda, et leniter audanda.

Tc vera

Marc. 1.

Luce. 4.

Matth. 3.

Marc. 5.

Iudei Samaritanis valde exosi.

Leuit. 10.

Ioan. 4.

Per contumeliam illi Samaritanum appellarunt.

4. Reg. 17.

vera quæ illi possent ingerere nō inueniunt, ipsum habere dæmonium dicunt, qui in potestate imperabat spiritibus immundis, & exhibant, quem contremuerunt dæmonia clamantia, & dicentia: *Quoniam tu es Filius Dei.* Si dæmoniū habet Dominus, o Iudæi, cur eīdō rugientes dæmones clamabāt ei? *Venisti ante tempus torquere nos.* Cur rogabant ne ab eo torquerentur, vt mitterentur in porcos, ne expelleret eos extra regionē, ne ipsos in abyssum mitteret? Prociidunt dæmones supplices ad pedes eius, & horrendo clamore intonant. *Quid mihi & tibi Iesu Filij altissimi? Scio quia sis sanctus Dei.* Et vos diabolo patre vestro duriores, negatis Filium Dei, execrādā illi infertis blasphemiam, quod dæmonium habeat, qui alijs potestatem dedit eiiciendi dæmonia, qui solo verbi imperio eos expellit, dæmones confitentur eum vel inuitis, vos erecta ceruice & corde incredulo illi in faciē resistitis, Discipuli vestro magistro deteriores? Samaritanum etiam cum vocant. Quasi abiectum, & despicibilem, quasi legis transgressorem, inuisum ipsis, & odiosum. Iudæi enim Samaritanis erāt exosi, quē admodum superius dixit Euangelista, quod non contumunt Iudæi Samaritanis, ipsosquē vt nullius precij homines, & Mosaycæ legis preuaricatores aspernabantur. Cum igitur aliquem quauis genere Iudæum, contemptibilem significare volebant, & eorum societate in lignum. Samaritanum ipsum per contumeliam vocabant. Sanē quarti libri Regum sacra refert historia, quod cum Salmanasar Rex Assyriorum transulisset totum populum Regni Israel in Assyrios, assumpsit ex diuersis suis Regni vrbi-

A bus viros, & misit eos in terram Israel, vt habitarent in vr-
bibus Samariæ, & terram illam colerent. Cumque illi Idolorum cultui prorsus dediti, & veri Dei omninō ignari, ab immisis diuina ultione leonibus interficerentur, ac grauiter infestarentur. Audiens hæc Rex Assyriorum, iussit illuc mitti vnum ex Sacerdotibus captiuis, à Samaria abductis, qui doceret populum illū traductum in Coloniā, legem & ceremonias colendi Deū, & quoritu illi sacrificare deberet. Quod & si Sacerdos ille sedulo faceret, nihilo secius populus ille sacrificare deberet cum Deo Israel, quem secundum ostensas sibi ceremonias coluit, simul & dijs suis feruiuit, & idolis turba adoleuit. Vnaquæque tamen gens secundū vrbes suas idola sibi fabricauit, illis templa extruxit, erexit aras, & sacralitauit. Et hunc parentum suorum morem filij quoque imitati sunt, & tota ipsorum posteritas, vsque ad tempus dominicæ prædicationis, & conuersationis in terra. Quoniam autem illi Samaritæ, cum Deo Israel simul colentes idola, neque legem Moysi integre custodiebant, neque Sabbathum more Iudæorum obseruabant, sed Gentilitios ritus commiscebant ceremonijs Mosaycæ legis. Hinc Iudæi, cum aliquem insinuare volebant, non esse verum Dei cultorem, sed preuaricatorem legis, & ritus Iudæorum transgressorem, contumelioso verbo Samaritanum eum vocabant. Quo etiam ignominioso nomine Christum hoc loco notabant, significare volentes ipsum esse valatorem Mosaycæ legis, conculcatorem Sabbathi, & more Samaritanorum Dei contemptorem.

Idem

Idem ibidem cap. 9.

Respondit Iesus. *Ego demonium nō habeo, sed honorifico Patrem meū, & vos inhonorastis me. Ego autem non quero gloriam meam, est qui quærat & iudicet. Amen amen dico vobis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem nō videbit in æternum.* Beatus Petrus mansuetudinē Domini nostri declarans, dicit de eo: *Quod cum male diceretur, nō maledicebat.* Quod cum aliās, tūm hoc loco dilucide nobis est perspicuum. Accepit enim grauem ab æmulis iniuriā, & falso quidem illatam, quam si in eos re torquere voluisset, verē de eis dixisset, quod dæmonio erant pleni, ab illis tamen temperauit, etiā veris contumelijs, & mā suete vnū eis obiectum negauit, dicens: *Ego demonium non habeo.* Hac dulci verborū mansuetudine eos ad lenitatem animi reducere curans: vt enim testatur sapiens. *Responsio mollis frangit iram, durus autem sermo excitat furorem.* Et idem alio loco: *Verbū dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos.* Ad alterum vero eisdem obiectum minimē respondit, & tacita confessione id verū esse de se significauit, quod (scilicet) secundum spiritualē sensum Samaritanus esset. Nempē Samaritanus tantundem valet accus-tos. *Ipse autem Dominus custodit nos ab omni malo, & secundum Psalmi sententiam: Custodit Dominus omnes diligentes se, atq; custodit animas sanctorum suorum. Nisi enim Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam.* Hinc in parabola descēderis ab Ierusalem in Iericho, & incidentis in latrones Dominus noster se Samaritano comparat, exhibenti misericordiam fau-cio. At verō suscitari quispiā posset; cur in superiori loco, cum Iudæi se Abrahā habere patrē dice-

Arent, & gloriarentur etiā Deū sibi Patrē esse, grauitē in eos inuectus est Dñs, & cōfutato vtroq; illorū dicto, ex patre diabolo illos esse respondit? Hic verō, cum longe maiorem contumeliā ab eis accepit, & dæmonium habere dictus est: non vehementem eis adhibuit responsionē, sed placida voce mansuetiq; ore id solū, q obiectum erat, negare contentus fuit? Reddenda est responsio, quod vbi docere eos, & humilitatis ad-mone-re oportuit, neq; quod Abrahā semē essent se iactitarēt, Christus vehemens fuit: vbi autē contumeliā ferendā erant, mansuetudine vtitur. Dicentibus enim illis Patrē Deū, & Abraham habemus, in eos inuectus est vehemētius. Cum verō habere demonū insinulatur, lenissimū se exhibet, ad nos erudiēdū, vt quæ ad Deū pertinet, maiore immodū defendamus: quæ ad nos contēnamus, siquidē in loco paulō ante exposito de Abrahā, & Deo Iudeorū patre docere eos oportebat, & superbiā cordis eorū contundere, atq; reprimere. Idcir-cō asper illis erat & acerbus respō-dēdo. In hoc verō loco illata est il-li grauis exprobratio, & cōtume-lia quā addādum nobis patiētiē exēplū sustinere eū decuit. Ideō res-pōsum Iudeis reddēs mira vsus est mā suetudine, vtroq; scilicet loco erudiēs nos: quæ quidē ad Deū per-tinēt vindicare nos cū multa dili-gētia debere. Quæ verō ad nos spe-ctāt probra despiciere: vt autem in omnibus se patris gloriā querere ostēdat, subiūgit: *Sed honorifico Pa-trē meū, & verbis & operib; omnia in gloriā eius referens, & vos inho-norastis me, cōuitia grauiā mihi in-gerendo, quæ tamen pro nihilo duco, quia non quero gloriam meam: gloriam (scilicet) huius-mundi, & laudem humanam,*

Tt 2 & ergo

Malediceba-tur, & nō ma-le dicebat.

1. Petr. 2.

Prouer. 15.
Eccles. 6.

Ad alterū ob-iectum nō res-pondit.

Psalm. 120.
Psalm. 96.
Psalm. 144.
Psalm. 126.

Luce. 10.

Ioan. 8.

Ex extyrpe-
Abrahæ, se
dicebant.Huius mundi
gloria nō que-
renda.

& ergo maledicta, & probra illa-
ta parui pende. Solent quidem
qui gloriæ sunt cupidi, & popu-
larem laudem aucupari conten-
dunt, grauius offendi, cum impro-
perijs incessuntur. Ego verò, qui
propriam gloriam non quero, ve-
stras inhonorationes minimè cu-
ro. *Sed est alius* (scilicet pater me-
celestis.) *Qui meam ipsius gloriam*
quirit. Et ut omnes honorificent filiū,
sicut honorificant Patrem, desiderat,
& is iudicabit, atque discernet
gloriam meam à vestra, quia vos
secundum seculum gloriamini, e-
go verò minimè: gloriam meam
Pater ipse veram esse ostendet, ve-
stram autem fucata, atque men-
dacem. Neq; hic de iudicio retri-
butionis, aut damnationis, sermo
agitur, quia illo iudicio, Pater non
iudicat quēquam, sed omne iudicium
dedit Filio. Sed de iudicia discre-
tionis, quo Pater gloriam Filij,
ut longè eminentiorem discer-
nit à cuiusvis etiam creaturæ glo-
ria. Vidimus enim gloriam eius, qua-
si gloriam unigeniti à Patre. Ceterum
quoniam mansueti, & patientis a-

A nimi est, cū les⁹ fue rit, & laceſsit⁹
iniuria, nō reddere malū, sed vin-
cere in bono malū; ythuiusmodi
bonorū retributione la dētiū ani-
mi emolliatur, & redeāt ad la nita-
tem. Dominus noster, & damo-
niacus, & Samarites à Iudæis per
contumeliam nūcupatus, amplio-
ra salutaris doctrinæ beneficia
dulciter eis impendit, id sapientis
monitum seruans: *Si esurierit inimi-*
cus tuus, ciba illum; si sitierit, potum da
illi. Hoc enim faciens, carbonēs conge-
res super caput eius. Magnam itaque
utilitatem verba sua audientibus
futuram assertiora prædicatione
confirmat, dicens: *Amen amen di-*
co vobis, si quis sermonem meum ser-
uauerit, mortem non videbit in æter-
num: mortem (inquam) animæ per-
petuam, quæ sola vera est mors,
& magnopere formidanda. Est e-
nim separatio intermina à fonte
vite perennis, & ne vnquam finia-
tur, semper recrudescens. mors
secunda finis, & exitus nescia. A
qua nos sua benignitate eripiat,
qui est credentibus resurrectio &
vita.

Proverb. 25.
Rom. 12.

TEXTVS.

Dixerunt ergo ei Iudæi: Nunc cognouimus quia da-
monium habes. Abraham mortuus est, & Prophe-
ta, & tu dicis: Siquis sermonem meum seruauerit mor-
tem non videbit in aeternum? 53. Nunquid tu maiores Pa-
tre nostro Abraham, qui mortuus est? & Propheta mortui
sunt. Quem te ipsum facis?

Cyrillus in Ioan. liber. 6.
cap. 10.

Sicut accepta contumelia
bonus fit melior, ita mal⁹
de beneficio fit peior, nec
absre: Deligentibus enim Deum omnia

etiā mala cooperatur in bonū. Odiētes
autē Deū, omnia etiā bona cōuer-
tūt (ut ante dictū est) in malū. Ec-
ce Iudæi nō veritatem audire, aut
discere student, sed aperta illi im-
pugnatione resistere, & cōtradice-
re. Loquutus fuerat modo Dñs de
morte

Male resis-
tur veritati.

Ioan. 5.

Ioan. 5.

Ioan. 1.

Ceterum: Iisbo-
nus fit melior
Rom. 8.

morte, qua anima hic separatur à Deo, fonte vitæ, per culpam, & in futuro per gehennam. Iudæi autem oculis mentis caligantes, & lucis splendorem non percipientes, quam veritas illis exhibuit; de morte corporis locutum auctumant: & inde calumniæ materiam fumunt, obijcientes, & Abraham mortuum esse, & Prophetas, quos tamen constat verbum Dei seruasse: colligere inde volentes falsum id esse, quod antea Dominus dixerat: Abraham quidem secundum corpus emortuus est, & Prophetæ, non tamen animæ mortem senserunt, sed secundum illam Deo viuunt. *Sive enim viuimus, Domino viuimus, sive morimur, Domino morimur: sive ergo viuimus, sive morimur Domini sumus.* Et Deus ipse dicitur: *Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob.* Deus autem non mortuorum, sed viuorum; omnes enim viuunt ei. Sanè hoc loco cum ex Iudæorum, tum ex Domini nostri verbis, duplex quidem mors & vna ab altera longè diuersa nobis insinuata est, vna (scilicet) corporis, quæ est ipsius animæ ab ergastulo carnis dissolutio, & hæc non tam mors, quam obdormitio transitus, & migratio ex hac vita, atque depositio sarcinæ corporis dici debet. Eadem quoque nequaquam habet annexam rationem culpæ, cum omnibus hominibus, tam iustis, quam iniustis sit communis naturæ lege necessitateque ineuitabili. Deferri enim potest, vt ferius quis moriatur, non tamen debitari vt mortem corporis penitus quis effugiat, & non sentiat. Idcirco nequaquam formidanda est, quanuis plerique graui illius capiantur metu, cum & eos sit inuenire qui adtentibus vobis illam exoptauerint, vt Propheta cum dolore ex-

A clamans: *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est.* Et beatus Paulus (scribens ad Philipenses.) *Cupio dissolui & esse cum Christo.* Altera verò mors est animæ, quæ est ipsi⁹ per culpam à Deo separatio in hac vita, & per gehennā ab eius regno post vitæ præsentis decursū. Hæc autē à sola enascitur culpa, & graui quidē atq; pestifera: cū dicat sapiens: *Homo per malitiā occidit animā suā.* Qua propter & euitari potest adiutore Deo ab ijs qui propriæ salutis solliciti sunt, & nō incurri, neq; vlla necessitate, aut violētia irrogari cui quā valet: sed propriē tantū spōte auerti, & cōtrahi. Nec omnibus illa est cōmunis, sed paruis dūtaxat, & corrupte vitæ hominibus est peculiaris, summo opere tamē formidāda; quoniā nō temporalis est, aut momētanea, sed in termina & perpetua. Quod & Dñs in Euāgelio salubriter admonuit. *Nolite (inquit) timere eos, qui occidunt corpus, animā autē nō possunt occidere: sed potius timere eum qui potest & animam & corpus perdere in gehennam.* At verò, quoniam in Christo Iudæi solū carnem attendebant, & nudum hominem ipsum putabant, longe infirmioris eum dignitatis, quā fuerit Abraham, & Prophetæ, existimabant. Propterea cum stomacho, & iracundia interrogant. *Num quid tu maior es Patre nostro Abraham?* Rati magnum id nephas esse, si se illo maiorem diceret, qui & hominibus & Angelis maior est. Et quoniam hæc omnia ab eo per arrogantiam dicta iudicabant, cum exprobratione, & amaritudine percontantur: *Quem te ipsum facis?* Quasi dicerent: Non est ferenda æquo animo tua superbia, qua te ipsum vsque adeo tumide effers.

Psal. 119.

Ad Philip. 1.

Sapien. 16.

Matth. 10.

Iudei Christum hominē putabant.

Tt 3 August.

Exod. 3.

Luc. 20.

*August. in Joann. tracta. 43.
de cap. 8.*

*Propheta, et
simortui vi-
uunt.*

Isti autem indignantes mortui, & morti sempiternæ prædestinati, respondebant conuiciose, & dicebant. *Modo cognouimus, quia demonium habes. Abraham mortuus est, & Propheta: sed ista morte, quā Dominus vult intelligi, nec Abraham mortuus est, nec Propheta: illi enim mortui sunt, & viuunt: isti viuebant & mortui erant, nam respondens quodam loco Saducæis,*

mouentibus questionem de resurrectione, hoc ait ipse Dominus. *De Resurrectione autem mortuorum nō legistis, quomodo ait Dominus derubo ad Moysen: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob? Non est Deus mortuorum, sed viuorum. Si ergo illi viuunt, laboremus sic viuere, & cū illis viuere, cū mortui fuerimus. Quem te ipsum facis? (inquiunt) ut dicas mortem non videbit in æternum, qui sermonem meū seruauerit, cū scias & Abraham mortuum & Prophetas?*

*Matth. 22:
Exod. 3.*

*Deus viuorū
non mortuo-
rum.*

TEXTVS.

54. **R**espondit Iesus: Si ego glorifico me ipsum, gloria mea nihil est: est Pater meus qui glorificat me, quē vos dicitis quia Deus vester est. 55. Et non cognovistis eum, ego autem novi eum. Et si dixero quia non scio eū, ero similis vobis, mendax. Sed scio eum, & sermonem eius seruo. 56. Abraham pater vester exultavit, ut videret diem meum, & vidit & gavisus est.

*Cyrillus in Joann. lib. 6.
cap. 11.*

*Iudei in Chri-
stum stoma-
chantur: ille
vero eos blan-
de attrahit.*

QUANTO Maiore peruicacia Iudæi obnituntur verbis Christi, tanto maiore benignitate eos conatur Dominus ad viam rectitudinis adducere. Ecce videt eos aduersa, & aperta fronte ei resistere, & tamen non desinit verba salutis eis communicare. Ostendit se propriam gloriam nequaquam querere, quia insolenter obijcerant: *Quem te ipsum facis?* A Deo Patre glorificari se dicit, quia in baptismo, trāfiguratione, operibus miraculorum Filius à Patre glorificatus est, declaratus, & manife-

A status. Neq; idcirco locum habet calumnia hæreticorum, qui maiorem Filio Patrem cauiliatur, quod Filium glorificet, nam & Filius ipse sapius dicit in scripturis, se Patrem glorificare. Ex quo tamen non rectè colligunt Filiū esse Patrem maiorem. *Pater (inquit) clarifica Filium tuum, ut Filius tuus clarificet te.* Quinimo & homines dicuntur in scriptura interdum glorificare Deum. Sic luceat (inquit Dominus in monte ad Discipulos suos) *lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui est in cælis.* Quis autem nisi mentis inops, & ames, dicat homines Deum glorificantes, Patre cælesti, qui ab eis glorificatur, esse maiores? Nempè huiusmodi

Joan. 17.

Matth. 5.

iulmodi glorificatio nō consistit in nouæ gloriæ adiectione ad eū, qui glorificatur: sed in gloriæ iam habitæ manifestatione. Non igitur semper qui glorificat, eo, qui glorificatur, maior est. Cæterum, quia Iudæi peculiarem Dei cognitionem sibi arrogarunt, sequē solos Dei cultores gloriabātur, eius tamen legem & mandata non seruabant: de Deo (qui & Pater erat) dixerunt quidem, quod Deus esset eorum, non tamen cognouerunt eum. Sane ij soli cognoscere Deum dicuntur, qui viam mandatorum eius perambulant, neq; ab ea quaq; versum declināt: ideō de Filijs Heli peruersis, & ministerio Sacerdotij indignè fungentibus, dicit scriptura: *Porro Filij Heli, filij Belial, nescientes Dominum.* Et Paulus de transgressoribus mandatorum Dei, scribens ad Titum, dicit: *Qui confitentur se nosse Deum, factis autem negāt.* Itaq; Iudæi, quia præcepta Dei non obseruant, in eadē Saluatoris cæca mente ruētes, rectè dicuntur nō cognouisse Patrē. Quia vero Filius eiusdē est substantiæ & naturæ cū Patre, & vni genitū Patris verbum re vera scit Patrē: neq; quoq; pacto à sermone eius distedit, quia quæ placita sunt ei, facit semper. Itaq; mendaces erāt Iudæi, qui dicebant se cognoscere Deū, quē tamen non cognouerunt, se illum scire dictitabant, quem nescierunt, cuius repulerunt verba, & repudiarunt mandata. Siquid Christus dixisset se eum nescire, quem reuera sciuisset, fuisset Iudæis mendaci crimine similis, sed longè abest à summa veritate hæc impietas, & mendacij suspicio. Et quia dixerant Iudæi: *Numquid tu maior es Patre nostro Abraham?* Se longe maiorem illo ostendit. Qui enim beneficiū largitur, maior est eo qui suscipit.

1. Reg. 2. c. 12

Ad Tim. 1.

A Abraham verò, inquit, à me id habuit beneficij: q̄ viderit diē meū, cuius videndi magno tenebatur desiderio: Et quia se visurum illū sperabat, non mediocri perfundebatur gaudio. Sanè vidit diē Domini Abraham, quando in spiritu cognouit Christum ex sua stirpe in carne nasciturum, quod significabat, cū seruo suo Eliezer, quē mittebat ad accipiendum filio suo Isaac, vxorem, ait: *Pone manum sub femore meo, & iura mihi per Deum cæli.* Ergo quæ fuit illa iuratio, & quare hoc modo facta, nisi quia significabatur de genere Abraham venturus in carne Deus cæli, aut vt alij non inepte sentiunt, tunc diē Domini Abraham vidit, cū in figura summæ Trinitatis tres Angelos hospicio recepit? Quibus profecto susceptis, sic tribus, quasi vni, loquutus est, quia & si in personis numerus Trinitatis est, in natura tamen vnitas est diuinitatis. Vel diē suū dicit diē crucis, quem Abraham oblatione arrieris, & Isaac perfigurauit, per hoc ostendens, quod non inuitus ad passionem venit: & pariter demonstrans eos esse alienos ab Abraham, quem verbo tenus tanti faciunt, si in quibus ipse exultauit hidolent. Verum quia supra dicta potius futura sub figurarum velamine significabāt, mysteria quàm in præsentia exhibita beneficia à Christo generi humano, quæ cognouerit Abraham, & Domini verba designare videntur. Abraham vidisse præsentem illorum cælestium bonorum exhibitionem. Missa faciamus hæc tria superius adducta, dicentes, Abraham vidisse diē Domini, quando iam in placida sanctorum patrum requie positus, cognouit Filium Dei esse incarnatum. Erat enim ille dies Domini, quo carnis nostræ sub-

*Sinoperede
siderauit A-
braham vide
re diē Dñi.*

Genes. c. 4.

*Quare in se-
more iurauit
Abraham
seruus.*

Genes. 18.

*Dies Domini
crucis dies,
Genes. 22.*

*Quando vide-
rit Abraham
diē Domini.*

Luc. 2.

stantiam pro nobis assumpsit, & id quidem cognouit Abraham completum esse per testificationē iusti Simeonis, qui, post Dominum susceptū in vlnis, requieuit in pace, & intimauit sanctis patribus eum natum, aut per denuntiationem Angelorum sanctos patres visitantium sapius, & quæ consolationem eis afferent, spemq; propinquæ liberationis præstaret benigniter ipsis significantiū: Cum itaq; editus est in mundum Virgineo partu Dominus noster. Quis addubitauerit Angelos antiquis illis patribus anuntiassē Saluatoris ortum, sicut & in terris nuntiauerunt pastoribus? Et tunc sanē Abraham vidit diem Domini, de quo dicit Psalmus. *Hæc dies, quā fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea.* Et gaudisus est illum diē salutiferum tandem aduenisse, quē vt videret multis ante seculis & annis exultauerat, cum scilicet, adhuc in carne positus, repromissionem accepit, Christū ex se nasciturum esse, cuius complendæ promissionis diem cū gaudio expectabat, sperabatq; venturum.

*Theophilactus in 8. capit.
Joannis.*

Nō intellexē
re Iudei de
qua morte
Christi loque
batur.

Insipientes illi, cum non intellexerent de qua morte Dominus diceret, quæ credentes in se læsura non esset, locuuntur ad eū stultissima quædam, & insipientissima verba. Vide enim quomodo respondent: *Num tu maior es Patre nostro Abraham?* Et utiq; sic oportebat dicere: *Num tu maior es Deo?* Si sermone Dei audito mortui sunt, & qui tum audiunt, non moriuntur? Sed non sic, & quid dicunt, volentes eum ostendere & Abrahamo minorem. Ipse autem Dominus non reuelat eis de qua

A morte dixerit. Quod aut Abrahamo melior sit, persuadet eis paulo post. At qui dicunt? *Quem te ipsum facis?* contumeliosē dicunt. Tu qui nullius momenti es, qui fabri filius, qui ex Galilæa, quem te ipsum facis? Neq; opera, neq; veritas, neq; scriptura, sed tu quem te ipsum facis? rapis enim gloriā. At Dominus, *Si ego glorifico me ipsum, gloria mea nihil est, sicut vos putatis, nunc autē est alius qui glorificat me, Pater meus*, glorificauit enim ipsū

B semper, atq; id per prophetias de illo, & per testimonia de cælis, & per innumera & immensa miracula: hunc autē patrem vos (inquit) dicitis, quod Deus vester, sed neque vt meum Patrem ipsum agnoscatis, neq; vt Deum vestrum: nam si vt Patrem illum agnosceretis, honore utiq; filium eius prosequere remini. Nunc autem, dū filium non colitis, manifestum quod nō agnoscitis illum vt Patrem meū.

C Sed neq; vt Deum cognoscitis illum, alioqui timeretis sermones eius, vt Dei. Nunc autem vsq; adeo contemnitis eum, vt cum ille præceperit: *Ne occidas*, vos meditemini mortem meam, idq; cum nō possitis me arguere de peccato. Ex his igitur manifestum, quod cum modis omnibus ignoretis. Ego verò scio eū naturaliter, omnem eius notitiam habens. Qualis enim sum ego, talis & Pater. Igitur quia scio me ipsū, & ille scit.

D *Si autem dixero quod nesciam eum, ero similis vobis, mendax.* Nam vos quidem pro arrogantiam dicendo, quod eum sciatis, mentimini, atq; ego cum sciam eum, si dixero me nescire, negabo veritatem. Quam igitur coniecturam affers, quod scias eum? *Quia* (inquit) *sermonem eius seruo*, sermonem vocando, mā data, neq; enim aduersarius sum illi, nec aduersarius Deo arroganter

ter loquor, neq; mandata eius soluo. Vos autem, quia sermonem eius transgressores estis, captri que malis concupiscentijs constringimini, & cædes sititis, & alia multa lege interdicta concupiscendo facitis, manifestè declaratis vos illum ignorare. Nam si cognouissetis, seruaretis utiq; sermonem eius, hoc est mandata. Quidam autem sic intelligunt: *Seruo sermonem eius*, hoc est, propterea scio eum, quia habeo in me ipso sermonem essentiae eius in nullo diminutum, hoc est definitionem, & eadem natura sermonem, quem pater habet, hunc ego sermonem in nullo minorem, & ipse habeo. Nam eadem est natura, & idem sermo substantiae Patri & Filio, & ita scio Patrem: nam & sermonem eius substantiae cõseruo, & ita scio Patrem in nullo minorem. Est autè hæc figura consueta in scriptura, ut cum dicitur. *Da nobis auxilium de tribulatione, & vana salus hominis.* Hoc loco enim cõiunctio, *Et*, pro enim, ponitur: ut quod dicitur, huc habeat sensum: *Da nobis auxilium, vana enim salus hominis.* Sic etiã hoc loco, scio illum, & sermonem eius seruo, cõiunctio, *Et*, pro enim, ponitur (inquit) sermonem eius seruo.

Et paulò post.

Hoc loco docet, quòd maior sit Abrahamo: quia enim illi dicebant ei: *Num tu maior patre nostro Abraham?* dicit hoc loco etiam, maior sum. *Etenim ille exultauit, ut videret diem meum:* Hoc est, desideratum, & optatum habuit illum, & gaudij authorem scilicet eo quòd in beneficium cederet, & non parui alicuius commodi, neq; vulgaris esset dies, sed magni. Diem autem dicit crucem. Nam præfigurabant illum Abra-

Aham in oblatione Isaac & arietis sacrificio. Sicut enim illico Isaac ligna, ita Dñs crucem portauit: & sicut relictus quidem est Isaac, immolatus autè aries, ita & Deus quidem alienus est à passione, in humana autè natura & carne passus est. Hunc diem crucis cū præuidisset Abraham gauissus est, eo quòd futurus esset in salutem mundi; Insuper hoc loco ostendit eos alienos ab Abraham: si quidem de quibus ille gaudebat, ij insaniebant: significat autem, quòd non inuitus passionem aggrediatur; si quidem laudat eum, qui exultauit propter crucem. Nam inde, ut dictum est, salus orbis, Alij autem intelligunt per diem omne tempus aduentus Christi, quòd cum Abraham præuidisset, gauissus est, quòd ex ipso semine eius surrecturus esset Saluator: & fortassis non solus Abraham gauissus est, sed & omnes, sicut Dauid dicit: *Hæc est dies, quam fecit Dominus, exultemus, & lætemur in ea,* & ipse quidè hæc dixit. At illi non poterant pertingere ad sublimitatem dictorum, neq; dignabantur interrogare, vel discere, quis esset dies ille quem vidisset Abraham. Imo irrident eum, ut infana quædam loquentem. *Quinquaginta enim* (inquiunt) *annos nondum habes, & Abraham vidisti?* Hoc autem dicebant, existimantes, Dominum fermè quinquaginta annorum esse; tamen si tunc triginta & tres tantum annos haberet. Quare autem non dixerunt, quadraginta annos nūdū habes, sed quinquaginta? Curiosior sanè hæc interrogatio. Nā simpliciter sic incidit eis, ut memores essent quinquaginta annorum. Verum tamen dicunt quidā, quinquagesimū ei⁹ annū ad honorem anni iubilæi dictum, quo & seruos liberos dimittebāt, & pos-

Isaac ligna, Christus vero crucem ad mortem potauit.
Genes. 22.

Quoad hominem passus est Christus.

Multi gauissi sunt.

Psalm. 117.

Non dignabatur iudei interrogare, ut discerent.

Quare uero dixerint, quadraginta, vel triginta annos habes, sed quinquaginta

Leuit. 25.

Verbū, sum,
Deo proprie
concernit.

Exod. 8.

Accipiūt lapi-
des aduersus
Iesum.Nō videre eū
fugientem, &
si per medium
illorum tran-
siuit.Qui lapida-
sunt eum?

sessiones emptæ reddebantur; & omnia alia perficiebant, quæ ad honorem Dei constitutæ. At Dominus dicit. *Antequam Abraham esset, ego sum.* Vide, non dicit. *Antequam Abraham esset, ego eram:* Sed, *sum.* Istud enim verbum, *sum*, Deo proprie conuenit, eo quod perpetuus sit, & sempiternus, id quod hoc verbum significat. Itaque sicut Pater eius in veteri, hoc verbo vtitur: *Ego sum qui sum:* de Abraham autem dixit esse meritò tanquam de corruptibili. Nā qui factus est, & corrumpitur. Verbum autem, *sum*, diuinam, & ab omni corruptione alienam sempiternitatē significat: qua propter & Iudæi existimantes hoc blasphemum verbum, tulerunt lapides contra eū. At ipse iterum delitescit, se humilians, ne ante tempus moriatur. Quando autem se occultat? Non in Angelum templi se coniecit, neq; in domunculam quandam fugit, neq; post parietem, vel columnam se incurauit, sed sua magna potestate inuisibilem se fecit insidiatoribus, quanuis per medium illorum exiret, et præteriret sic. Hoc est, transiuit simpliciter, sic & absq; labore. Vide autem, quomodo ipse quidem omnia quæ debebat impleuit; nam ipse quidem satis eos docuit, & de se, & de Patre, & monstrauit eis nobilitatē, & libertatem veram, quæ à peccatis libera est, & quod sola seruitus peccati fæda & in summa, nihil eorum quæ oportebat reliquit. Illi autem lapidant eum, idē relinquit illos, quia non ultra correctionem recipiebant. An nota autem, quod lapidantes illū, hi erāt, de quibus dixit Euangelista, quod crediderint eum, nam si ei fides illorum non erat fides, sed temporalia quædam & frigida affectio, in his quæ à Christo dicebantur.

A Procopius Gazei in 13. cap. Genes.

A Abraham cupiuit videre diē meū, & vidit & gauisus est. Visus est Deus Abraham, cū inuisibilis sit humanæ creaturæ, dū in hoc seculo moramur mortali corpore amicti. Testatur enim Euangelium: *Deum nemo vidit inquam.* Huic adstipulatur Paulus dicens. *Quem nemo mortalium vidit;* conspicitur autem puramente, quæ intelligibilia cernuntur. Et tali se exhibet visendum. Nec traditur: Abraham vidit Deum. Id enim impossibile est humanæ creaturæ. Ceterum Dei benignitati tribuit, quod se videndum proponit. Nam Esaias inquit. *Vidi Deum sedentem.* Verum ex his quæ ad Abraham data sunt, cognoscimus Dei visionem obtigisse, non citra singularem beneuolentiam Dei se videndum pio proponentis. Videre præterea in scriptura sacra sæpius pro intelligere ponitur. Sic Paulus scribit. *Siquidem quæ sunt inuisibilia, illius ex creatione mundi, dū per opera intelliguntur, videntur.* Sic & Moses de eo, quem nouerat nostræ naturæ inuisibilem, loquitur: *Verè video te.* Et, quæ sensu percipiuntur, in hūc modum venamur.

Quando vidit
Dñm Abra-
ham.Ioan. 1.
1. Thim. 6.

Esai. 6.

Videre, pro
intelligere
surpatur.
Rom. 1.

Idem in Genes. cap. 22.

A Abraham pater vester gauisus est, & videret diem meum. Diem hoc loco intelligit mortem. In hunc etenim modum de mortuis scriptura differit, cuius rei præsens locus argumētatio sit: *Strinxerunt peccatores gladium, intederunt arcus suos: at Dñs subsanabit eos.* Quia prospiciet quod venit dies eorum, idē, mors vel interitus eorū. Vidit igitur Abraham diem, idē, passionem Christi. Et quando? Cū quem, vel a-

Diem, idēst,
mortem.Psal. 36.
Psal. 2.Abrahā vidit
diē, idēst, pas-
sionem.

riorem

Esai. 53.

arietem intueretur. Nam ex oue
conspicua cognouit Passionem
Christi: *Ut ouis enim* (inquit Pro-
pheta) *ad eadem veniet.*

*Philippus Presbyter in Iob,
lib. 1. in cap. 14.*

Quis mihi tribuat, ut in inferno pro-
tegas me, & abscondas me, donec
pertranscat furor tuus, & constituas mi-
hi tempus, in quo recorderis mei? At
ergo, donec ad redimendos nos
de manu infernorum saluator ad-
uenias, obsecro, ut me in tatharo
positum à ministris infernalibus
tuearis. Quod tempus & sanctus
Abraham Patriarcha similiter de-
siderijs inhiantibus expectabat,
ut etiam ipse Dominus ait in Euā-
gelio: *Abraham pater vester concupi-
uit ut videret diem meum, & vidit, &
gausit.* Concupiuit quidem in
diebus suis presentiam Saluatoris
videre in carne; sed quia secun-
dum bonum placitum Dei erat,
ut in dispensatione plenitudinis
aliorum temporum perditis adue-
niret. Idcirco cum presentia cor-
porali videre non potuit, sed ta-
men ipsum mysterium sacræ In-
carnationis Christi eodem reue-
lante vidit in spiritu, quā etiā sibi
præmeditatam agnouit in Filio;
ita igitur & beatus Iob habens eū-
dem spiritum fidei, tempus absol-
utionis suæ ab inferis per Chris-
tum futurum, mentis suæ oculis
intendebat. Quorum infernorum
figuram quandam ceti aliās, ut
Euangelica demonstrat auctori-
tas, protēdebat. Sicut Ionas Pro-
pheta ipse Saluatoris, quem mo-
rietem glutiuit quidem infernus,
sed nolens, licet rursus tamen eū
euomuit, ad vitam, quia impossi-
bile erat, ut innocens, velut pecca-
tor reus, clauus in domo carceris
teneretur.

A

Idem lib. 3. cap. 42.

Et Cuncti, qui prius eum nouerāt,
venerunt ad eum. Ita & de eis
sciendum est, quia nouerunt
eum omnes sancti, & Prophetæ,
qui eum utiq; viderunt in spiritu,
quem etiam in carne viderunt an-
nuntiabant; sicut & ipse Dominus
ait: *Multi Prophetæ, & iusti cupierūt
videre quæ vos videtis, & non viderūt:
& audire quæ vos audistis, & non au-
dierunt.* Quem videbant autem in
spiritu, presentiam aduentus eius
in carne desiderabant, sicut & san-
ctus Abraham, de quo ait Domi-
nus: *Abraham concupiuit ut videret
diem meum, & vidit, & gausit.*
Itaq; prædicti sancti venerunt,
quoniam habentes eundem spiri-
tum fidei, quo & prophetauerunt,
velut iusti ex fide venientes, & sa-
cramentum incarnationis Chri-
sti futurum prævidentes in spiri-
tu, in ipsam fidem presentie Chri-
sti per eundem venerunt, idest, ex
fide in fidem, ut essent sub Chris-
to, capite vno, & ipsi in corpore
Ecclesie constituti, ubi iam resur-
rectione glorificato Christo, &
expansionis contumelia in hono-
rem pristinum restitutor, nunc in
domo eius, Ecclesia, panem Sa-
cramentorum eius comedunt om-
nes per fidem venientes ad eum.

Nouerunt eū
omnes sancti
& Prophetæ
in spiritu.

Lucæ. 10.
Quis aduen-
tum in carne
desiderabant.

B

C

D

*Irenæus aduersus hæreses, lib.
4. cap. 12.*

Quoniam Abraham vidit Christum.
Et hoc ipsum docens dicebat
Iudæis: *Abraham pater vester exulta-
uit ut videret diem meum, vidit & gau-
sus est.* Quod enim credidit Abraham
Deo, & deputatum est ei ad iustitiam?
Primum quidem, quoniam faciet
semen eius, quasi stellas Cæli, hoc
est, quod à Paulo dicitur, *Quenad-
modum luminaria in mundo.* Iste igitur

Ad Gal. 3.
Genes. 26.
Ad Philip. 2.

Corporali
præsentia Deū
non vidit A-
braham.

Matth. 12.

tur de relinquens terrenam cognitionem omnē, sequebatur verbum Dei, cum verbo peregrinās, ut cum Verbo moraretur.

Idem lib. 4. cap. 13.

Quoniam una est eadem Abraham fides & nostra.

IVSTE Autem, & Apostoli ex Abraham genus habentes, de relinquentes nauiculam, & patrem, sequebantur verbum Dei. Iuste autem & nos eandem fidem accipientes, quam habuit Abraham, tollentes Crucem, quenadmodum ligna Isaac, sequimur eum; In Abraham enim prædicerat & assuetus fuerat homo sequi Verbum Dei. Etenim Abraham prono animo vni-genitum, & dilectum Filium suum concessit sacrificium Deo, ut & Deus beneplacitum habeat pro vniuerso semine eius dilectum, & vni-genitum filium suum præstare sacrificium in nostram redemptionem. Propheta ergo cum esset Abraham, & videret in spiritu diem Aduentus Domini, & passionis, per quem ipse quoque & omnes qui similiter ut ipse credidit, credunt Deo. Saluari inciperent: *Exultauit vehementer.* Nō incognitus igitur erat Dominus Abraham, cuius diem concupiuit videre, sed neque; Pater Domini, didicerat enim à verbo Dñi & credidit ei. Qua propter & deputatum est ei ad iusticiā à Domino. Fides quæ est ad Deū, iustificat hominē, & propter hoc dicebat. *Extendam manum meam ad Deum altissimum, qui constituit cælum & terram.* Hæc autem omnia conantur euertere illi qui sunt male sententiæ, ob vnū dictum, quod quidem apud nos non bene intellectum est.

A *Chrysost. in 8. cap. Ioann. homil. 54.*

ITERVM Illos Abraham alios probat, si qui ex his, quibus ille gauisus est, tristantur. *Diem autem meum*, hoc in loco crucem mihi significare videtur, quæ in arietis oblationem Isaac præfigurauit.

B *Ambrosius de Patriarcha Abraham, lib. 1. cap. 3.*

ET CREDIDIT (inquit) Abraham Deo. Quid credidit? Christum sibi per susceptionem corporis hæredem futurum. Ut scias, quia hoc credidit. Dominus ait: *Abraham diem meum vidit, & gauisus est. Ideo reputatum est illi ad iusticiam:* quia rationem non quæsiuit, sed promptissima fide credidit. Bonum est, ut rationem præueniat fides, ne tanquam ab homine, ita à Domino Deo rationem videamur exigere. Etenim quàm indignum, ut humanis testimonijs de alio credamus, Dei oraculis, de se non credamus. Imitemur ergo Abraham, ut hæredes simus terræ per iusticiam fidei, per quam ille mundi hæres factus est.

Genes. 22.

D *Idem ibidem cap. 8.*

ET Respiciens Abraham, vidit, & ecce aries vnus hærens in virgulto. Quæ ratione arietem quasi præstantem utique cætero gregi? Quæ ratione suspensum? ut aduerteres hostiam illam non esse terrenam. Quæ causa cornibus suspensum, nisi quod carnem suam virtutem superiore à terris leuaret?

Genes. 22.

Math. 4.

Genes. 22.

Ad Gal. 3.

Esai. 9. ret. Iuxta quod scriptum est. *Cuius principatus super humeros eius?* Quis utiq; significatur, nisi ille, de quo scriptum est. *Exaltavit cornu populi sui.* Cornu nostrorū Christus est, qui præstitit omnibus sicut legimus: *Speciosus forma præ filiis hominū.*

Psal. 148.
Psal. 44. Solus eleuatus & exaltatus à terris. Quenadmodum ipse nos docet, cum loquitur: *Ego non sum de hoc mundo. Ego de supernis sum.* Hūc vidit Abraham in isto sacrificio, huius passionem aspexit. Et ideò ipse Dominus ait de eo: *Abraham diem meum vidit & gausus est.*

Ioan. 8. Vnde ait scriptura. *Vocauit Abraham nomen loci illius: Dominus videt,* ut dicant hodie: *Dominus in monte apparuit,* hoc est quod apparuerit Abraham reuelans futuram sui passionem corporis, quia mundum redemit: demonstrans etiam genus passionis, cum suspensum ostendit aricrem, virgultum illud patibulum crucis. Et in hoc ligno præstantissimus ductor gregis exaltatus omnia traxit ad se, ut ab omnibus cognosceretur.

Ioan. 12.
Ioan. 8. Vnde & ipse ait: *Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis, quia ego sum.*

Arnobius Afer in suis annotatiunculis.

Genes. 22. Prius quam Christus venerit, ante duo millia annorū, Abraham defunctus est, quomodo ergò Dominus dixit: *Abraham vidit diem meum, & gausus est?* Tunc scilicet, cum Isaac ad victimam lignum portabat, & aricrem victimæ dignum dedit, & gaudens filium recepit, tunc exultauit, quia crucis lignum vidit, & Christum passurum cognouit.

Augustinus tract. in Ioan. 43. de cap. 8.

Respondit Iesus: *Si ego glorifico me ipsum, gloria mea nihil est; est Pater meus qui glorificat me.* Hoc ait propter illud quod dixerunt. *Quem te ipsum facis?* Refert enim gloriam suam ad Patrem suum, de quo est, & qui Deus est. Aliquando Arriani, & de isto verbo calumniantur fidei nostræ, & dicunt: *Ecce maior est Pater, quia utiq; glorificat Filium.* Hæretice non legisti ipsum Filiū dicentem quod glorificet Patrem suum? Sed & ille Filium glorificat, & Filius Patrem glorificat. Pone perniciem, agnosce aequalitatem, corrige peruersitatē. Est ergò, inquit: *Pater meus qui glorificat me, quē vos dicitis quia Deus noster est, & nō cognouistis eum.* Videte fratres mei quenadmodū ostendat ipsum Deū Patrem esse Christi qui annunciatu est & Iudæis. Propterea dico, quia rursus quidam hæretici dicūt Deum annūciatum in veteri testamento, non esse Patrem Christi, sed nescio quem principem malorum Angelorum. Manichei sunt qui ista dicunt. Marcionitæ sunt qui ista dicunt. Sunt & alij fortassis hæretici, quos commemorare, vel non opus est, vel à me omnes recolere in presenti nō possunt.

D Non defuerunt tamen qui hoc dicerent. Itaq; attendite ut habeatis quid dicatis & contra ipsos. Eum dicit Patrem suum Dominus Iesus Christus, quem illi dicebant Deum suum, & non cognouerunt: si enim ipsum cognouissent, eius Filium recepissent. Ego, autem, inquit, *noui eum.* secundum carnem iudicans, ibus potuit, & hinc arrogans videri, quia dixit: *Ego noui eum.* Sed videte quid sequatur: *Si dixerō quia*

non-

non noui eum, ero similis uobis, mendax. Ergo arrogantia non ita caueatur, ut veritas relinquatur. *Sed scio eum, & sermonem eius seruo.* Sermonem Patris tanquam filius loquebatur, & ipse erat verbum Patris, quod hominibus loquebatur, & ipse erat verbum.

Abraham pater uester exultauit ut videret diem meum, & vidit & gausus est. Magnum testimonium perhibet Abraham, semen Abraham creator Abraham: Abraham exultauit, inquit, *ut videret diem meum: vidit,* non timuit, sed *exultauit ut videret diem meum.* Erat autem in illo *charitas quae foras mittit timorem.* Non ait *exultauit* quia vidit, sed *exultauit ut videret.* Credens utique exultauit, sperando ut videret intelligendo, & vidit. Et quid potuit plus dicere, vel quid debuit plus dicere.

Dominus Iesus Christus? *Et vidit* (inquit) *& gausus est.* Quis explicat hoc gaudium fratres mei. Si gausi sunt illi, quibus Deus oculos carnis aperuit, quale gaudium fuit videntibus cordis oculis, lucem ineffabilem, Verbum manens, splendorem pijs mentibus refulgentem, sapientiam indeficientem, apud Patrem manentem Deum, & aliquando in carne venturum, nec de Patris gremio recessurum.

Totum hoc vidit Abraham, nam quod ait: *Diem meum;* Incertum potest esse unde dixerit utrum diem Domini temporale quo erat venturus in carne, an diem Domini, qui nescit ortum, nescit occasum. Sed ego non dubito patrem Abraham totum scisse, & ubi inueniam? An sufficere nobis debet testimonium Domini nostri Iesu Christi, putemus non inuenire, non posse quia forte difficile est quomodo manifestum sit quod Abraham exultauit ut videret diem Christi, & vidit & gausus est. Et si nos non inuenimus,

A nunquid mentiri veritas possit?

Credamus veritati, & de Abraham meritis minimè dubitemus, tamen audite vnum locum, qui mihi interim occurrit. Pater Abraham quando misit seruum suum, ut peteret uxorem filio suo Isaac, hoc enim sacramento constrinxit, ut fideliter quod iubebatur impleret, & sciret etiam ipse quid faceret: magna enim res agebatur, quando Abraham semini coniugium querebatur, sed ut hoc cognosceret seruus, quod nouerat Abraham, quia nepotes non carnaliter desiderabat, nec de genere suo aliquod carnale sapiebat, ait seruo suo, quem mittebat. *Pone manum sub femore meo, & iura mihi per Deum Caeli.* Quid vult Deus Caeli ad femur Abraham? Iam intelligitis sacramentum; per femur genus. Ergo quid fuit illa iuratio, nisi quia significabat de genere Abraham venturum in carne Deum Caeli? Stulti reprehendunt Abraham, quia dixit: *Mitte manum sub femore meo.* Qui reprehendunt carnem Christi, reprehendunt factum Abraham. Nos autem fratres si agnoscimus carnem Christi venerandam, illud femur non contemnamus, sed in prophetia dictum accipiamus. Etenim Propheta erat Abraham, cuius Propheta seminis sui, & Domini sui, semen suum significauit dicendo: *Mitte manum sub femore meo.* Dominum suum significauit addendo: *Et iura mihi per Deum Caeli.*

B

C

D

Origenes in Cantica canticorum, homil. 2.

R Equiramus sanè, si etiam sanctis Patribus ipsis, & Prophetis, qui ministrauerunt verbum ante Aduentum Domini nostri Iesu

2. Ioann. 4.

Nota.

Iesu Christi perfectionis huius ve-
rique auri gratia data sit; an tan-
tum futura hæc intellexerint, &
in spiritu vêtura præviderint, atq;
ob hoc solum dixerit Dominus
de Abraham, quia desideravit vi-
dere diem eius, & viderit, & læta-
tus sit. Quod scilicet in spiritu futu-
ra præviderit, & magis fortasse
hoc ita esse, etiam ille sermo cõfir-
met, qui ait: *Multi iusti desideraverunt*

Luce. 10.

*videre quæ videtis, & non viderunt: &
audire quæ auditis, & non audierunt.*
Quamvis nec illis potuerit defuisse
perfectio veniens ex fide. Quæ
enim nos facta credimus: hæc illi
maiore cum expectatione futura
credebant. Sicut ergo ex aduen-
tu Christi credentes præditorum
fides, ita & illos futurorum ad sum-
mam perfectionis adduxit.

TEXT VS.

57. **D**ixerunt ergo Iudai ad eum; *Quinquaginta an-
nos nondum habes, & Abraham vidisti.* 58. *Di-
xit eis Iesus. Amen amen dico vobis, ante quam
Abraham fieret ego sum.* 59. *Tulerunt ergo lapides ut iace-
rent in eum, Iesus autem abscondit se, & exiit de templo.*

*Tertullianus lib. de Trini-
tate.*

SI Homo tantummo-
do Christus, quomo-
do inquit: *Ante Abra-
ham ego sum?* Nemo
enim hominum ante
eum potest esse, ex quo ipse est;
nec potest fieri, ut quicquam prius
fuerit ante illum, ex quo ipse ori-
ginem sumpsit. Sed enim Chri-
stus cum ex Abraham sit, ante A-
braham esse se dicit. Aut men-
titur igitur, & fallitur? Ante A-
braham non fuit, qui ex Abra-
ham fuit. Aut non fallit, si etiam
Deus est, dum ante Abraham
fuit. Quod nisi fuisset, non se-
quenter cum ex Abraham fuisset.

set; ante Abraham non
fuisse non pos-
set. (c)

*A Cyrill. in Ioann. lib. 6.
cap. 12.*

IVDÆI S. Accõmodandum
videtur quod dicit Psalmus:
Oculos habent, & non videbunt. Ocu-
los quippe mentis habebant, qui-
bus Christi divinitatē, vel ex mi-
rabilibus signis, & operibus mira-
culorum perpendere facile potuis-
sent, si non obstitisset cæcitas me-
tis. Verum, ut de ipsis inquit Sa-
piens: *Exceperunt eos malitia eorum.*
Idcirco divina in eo naturæ ma-
ièstatem non attendentes, ad solū
humanæ formæ figuram defige-
bant oculos, & illius ætatis annis
humanæ durationis metiebantur:
nō adverterunt dictum à Michæa
Propheta fuisse. *Et egressus es a princi-
pio, a diebus æternitatis.* Nequā Patre
ad Filiū ineffabilis emanationis
expressum sacramentum: *Ex utero
ante luciferam genui te.* Non itidem
consideraverunt illa divina sapi-
entia, quæ Christus est, verba à Salo-
mone

Psal. 113.

Sap. 2.

Mich. 5.

Psal. 109.

monē in Prouerbijs descripta: *Domini* minus possedit me in initio viarum suarum, ante quam quicquam faceret à principio: ab aeterno ordinata sum. & ex antiquis ante quam terra fieret. Nondum erant abyssi: & ego iam concepta eram, necdum fontes aquarum eruperāt. Necdum montes graui mole cōstituerāt. Ante omnes colles ego parturiebar. Adhuc terram non fecerat. & flumina, & cardines orbis terra. Deum nō animaduuerterāt illa æternæ sapientiæ verba ab Ecclesiastico deprompta.

Prouerb. 8.

Eccles. 24.

Ego ex ore altissimi prodii. primo genita ante omnem creaturam. Ego feci in calis, ut oriretur lumen indeficiens. & sicut nebula texi omnem terram: ab initio & ante secula creata sum, & usque futurum seculum non desinam. Hæc igitur & consimilia de æternitate Filij Dei scripturæ testimonia negligentes, solum amorum ætatis humane curriculum in eo numerabant, obiectantes idē quod: *Quinquaginta annos nondum natus esset.*

Quomo igitur vidisset Abraham, qui duobus annorū millibus, aut amplius, natiuitatē ei⁹ antecesserat? Cæterum, nō cessat illuminator hominum coniuuentibus eorum oculis, & sinceræ veritatis splendorem ferre non valentibus, sue diuinitatis lucem ingerere: quā tādē percipiāt ipsum supra Abraham & omnē hominem eminenter existere, & præexistere, itaq; respondit eis: *Antequam Abraham fieret ego sum.* Sum quidē, præsentis tēporis habet rationē, fuit, præteriti, ero, futuri. Præteritū verò & futurū diuinitas nō habet, sed sēper illi esse adest. Idcirco ad exprimēdā suā diuinitatē, nō dicit: *Antequam Abraham fieret, ego fui: sed ego sum.* Res siquidem corruptibilis sui ortus habet principiu, & tādē decurso sui tēporis spatio tendūt ad exitum, idcirco diuersorum temporum vicissim recipiūt denominationem.

oroni

A tionē diuinitas vero semper eadē & stabilis est, cuius nihil in præteritum defluit, aut in futurum accedit, idē solius verbi præsentia subsistendi experimentis denominationē admittit. Rursū quia Abraham creatura est, fieri dictus est.

Filius autem Dei creaturæ rationem omnino refugit super omnē creaturam longe supereminens: proinde non fieri, sed esse asseritur. Porro cum eo tempore Christus tres & triginta, dumtaxat annos haberet: quare ergo nō dixerunt (queret quispiam) quadraginta annos nondum habes, sed quinquaginta? Superuacua est huiusmodi quaestio: simpliciter enim prout primum eis occurrit dixerunt. Respondent tamen nonnulli, quod per quinquagesimum annum ex reuerentia iubileum nominant, in quo & captiuos manumittebant, & in empticijs possessionibus cedebant. Ipsum igitur necdum iubileum vnum annorum comple-

B se significabant. At vero cum rationibus Dominum conuincere non potuerint, nec suis verbis amplius obistere, velut amentes, & furore concitati ad lapides currūt, ipsumque, vt blasphemum, & se se Abraham præferentem, atque Deum esse predicantem, lapidibus obruere parant: nec seruato recto ordine iudicij, nec habitato ci sacri ratione: cum tamē iubeatur lapidatus duci extra castra & ciuitatem. Et Ioiada Pontifex Athalia tyrannide Regnū Iudæum occupantem iusserit duci extra septa templi & interfici. Deus vero eos tanquam correctionem non suscipientes deserit, & abscondit se: quia commendanda nobis erat eius patientia, nō exercenda in rebelles potētia. Nō autē abscondit se in angulo templi quasi

C timens,

D

Non sit, sed est.

Non seruato ordine iudicij nec loci habita ratione Iudei Christum volebant lapidare.

Leuit. 24.
4. Reg. 22.

Lucæ. 4.

timens aut in domunculam fugiēs, vel post murum aut columnā diuertens, sed cælica potestate inuisibilem insidiantibus se constituens, quemadmodum cum sui de supercilio montis precipitare voluissent: *Ipse transiens per medium illorum ibat.* Vnde nobis memorabile reliquit exemplum; vt etiam cum resistere possumus iram superbientium humiliter declinemus, vt enim subtractione ligni extinguatur ignis, & diminuitur, ita absentia eius in quem quispiā ira inflammatur, sedatur & mitigatur efferuentis iræ incendium, & ad lænitatē reuocatur ebulliens animus, sane cum affectus iræ immoderat⁹ suo ruat impetu in multa facinora hominemque cæcum trudat in grauiā scelera, quorum deinde amara & sera ducitur pœnitūdine. Optimum est ad rectæ vitæ institutionem documētum, vt hāc immanē belluam, vinclis frenemus & catenis, ipsamq; effrenem intra rectæ rationis metas atque leges cohibeamus. Id nos studiose admonet Iacobus dicēs: *Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram, Ira enim viri iustitiam Dei operatur.* Et Paulus ad Ephes. scribens diuturniorem incommotionem prohibet inquiens: *Sol non occidat super iracūdiam vestram.* Quo vero pacto violentiam iracundiæ & æstuantem flammam coerceamus, Dominus præclara nobis documēta suo exemplo tradidit. In primis quidem quod iniurijs etiam falso illatis laceſſiti à proximis eorum etiā vera mala quæ noscimus taceamus. Neque pro contumeliā contumeliam reddamus: nec concitatum iracundiæ in proximo æstum, magis ac magis excitemus, atque nos ipsos vl-cisci reciproca illatione cōtume-

Iracundiā cō-
tumeliā, &
odium summo
pere vitanda
esse.

Iacob. 1.

Ephes. 4.

A liæ contendamus. Quod quidem Apostolus ad Roma. scribens præclare admonuit: *Nulli malū pro malo reddētes, nec maledictum pro maledicto, non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ.* Deinde iniuriatium nobis animos exhibitione beneficiorum frangere, atque nobis beneuolētia deuincere an-nitatur. Cum enim iracūdu animus perspexerit nos pro maleuolentia & maledicto referre beneficium atque officium, nisi ferreus fuerit aut adamantinus, flectetur ad lænitatem & mansuetudinem. Id quod beatus Paulus nos edocuit ad Roma. dicens: *Sed si surierit inimicus tuus ciba illum: si sit potum da illi: hoc enim faciens carbones ignis congeres super caput eius. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum.* De mum cum perspectum habeamus, nec mitia verba commotos animos lenire posse, quæ tamen magnam habere solent sedandæ iræ efficaciam, cum dicat Sapiens: *Reſponſio mollis frangit iram, durus autem sermo suscitatur furorē.* Et rursum: *Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos.* Nec beneficiapro cōtumelijs retributa, feruorem iræ temperare valere, secedere ab iratis & nostram submouere præsentiam debemus: vt saltem absentia nostri æstuantis animi, & ebullientis paulatim resideat indignatio. Nempe exemplo Domini nostri longe gloriosius est iram tacēdo fugere quàm loquendo superare, & id fortis animi indicium est, si accepta contumelia, nequaquā commoueat. Melior enim est pasciens (teste sapiente) viro fortis: qui dominatur animo suo expugnatore urbium. Verum quàm noxia sit, & cōtraria salutī ira animi, aut ex ea progressa contumelia, Dominus per Matthæū nos edocet: *Qui irascitur (inquit) fratri suo reus erit iudi-*

Rom. 12.

Rom. 12.

Prouer. 15.

Prouer. 15.

Eccl. 6.

Prouer. 16.

Matt. 5. c. 22

Odium pro-
ximi radicitus
à corde ex-
pellendum.

Math. 6.

Luce. 9.

Math. 5.

Eccle. 28.

sio. Qui autem dixerit fratri suo *raca*, reus erit consilio, qui vero dixerit fratri suo *fatue* reus erit gehennæ ignis. Nec minus exitiale est odium, ob acceptam iniuriam in proximū conceptam, atq; alte animo infixum, quod nisi radicitus extirpemus, & prorsus euellamus non speremus, aut orationes nostras Deo gratas fore, aut accepta munera. Si non dimiseris (ait Dominus) hominibus peccata eorum, neque pater vester caelestis dimittet vobis peccata vestra. Dimittite, & dimittentur vobis. Si ergo dicit ipse, qui mitis est, & humilis corde, Si offers munus tuum ad altare, & recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, vade prius reconciliari fratri tuo, & postea veniens offers munus tuum. Idem quoque Ecclesiasticus attestatur dicens. Qui vindicari vult à Domino, inueniet vindictam, & peccata illius seruantur seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te. & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Homo homini reseruat iram, & à Deo querit medelam, in hominem similem sibi non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur, ipse cum caro sit reseruat iram, & propitiationem querit à Deo? Quis exorabit pro delictis illius? Memorare timorem Domini, & non irascaris proximo.

*Cyrillus lib. ad Theodosium
Regem, de recta fide.*

CVR autem non & illud apud istos admirari dignum? Nam quasi vale dicentes diuinæ Scripturæ, & mentem suam spiritibus erroris accommodantes, in hanc stultam & puerilem impietatem perueniunt, vt opinetur quidem seculorum conditorem coeternum Patri Deo, cum Deū Verbum, carnis natiuitate, conies habere substantiæ initium, & tarde genitum imaginari eum, qui est

Refutatio er-
roris aliquo-
rum circa a.
qualitatem &
eternitatem
Patris & Fi-
lij.

220. 221. 222.

A super seculum, & tempus, eo quod in extremis, & tandem incarnatio nis temporibus, pater quidem factus sit Deus, simul autem immiserit quodammodo ad hoc vt esset, & subsisteret templo, quod de Virgine, eum, per quem omnia, & in quo omnia. An non in vestigium peruenire malorum, qui anilem & abominabilem fabulam strenuè tractant, & mentem suam miro tempore implent? Sepulchrum verè patens guttur eorum, linguis suis dolose egerunt: Venenum aspidum sub labijs eorum: quorum os maledictione & amaritudine plenum est. Necessariū enim est, eum per quem omnia intelligi, etiā existere ante omnia, alioqui quid faceret? Et cum Ioannes scribat: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum: omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et iterum.

C Quod erat ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod spectauimus, & manus nostræ contrectauerunt de Verbo vitæ, & vitæ manifestata est, & vidimus, & testamur, & annunciamus vobis vitam æternam, quæ scilicet erat apud Deum Patrem, & manifestata est nobis. Præterea cum ipse Christus suæ subsistentiæ inuisibilem antiquitatem designaret. Nam cum dixissent. Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti? manifeste vicissim audierunt. Amen Amen dico vobis priusquā Abraham fieret ego sum. Vbi autem hoc Verbum erat, si nihil præterea addatur, & etiam hoc Verbum sum, manifeste positum est, quod generationis initium viderit aliquis, vel quomodo qui erat in principio super omnem mentem, in tempore accipiat, vt ad subsistentiam vocetur, & esse incipiat? Itaque si quis vellet ijs ociosus oblucri, nulla difficultate asseret ex diuina

Psalm. 13.

Ioann. 1.

Ioann. 1.

4. 10. 11.

na Scriptura sermones ad refellēda strepeditatis illorum damna. At superfluum arbitror, & inutilem curam adhibere ijs, qui tam manifestē reprehensibiles & turpes sunt. Igitur ad illud nunc eamus, quod est condemnatis illis confine.

Marius Victorinus aduersus Arrianum, lib. 1.

Ioann. 8.

ET dicentibus quibusdam, Vbi est pater tuus? dixit, nec me nostis, neque Patrem meum: si me sciretis, scire posssetis. & Patrem meum, Spiritus autem sanctus, spiritus manifestē. Ista autem omnia, & Pater, & ex patre Omocution, ergo nō enim spiritus, ut alij: illi enim à Deo non ex Deo Omocution, igitur ista tria, quod filius verus. Ego enim ex Deo exiui, ut ex gremio Patris, & aduenio in mundum. Quod ante quā in carne esset erat Christus. Abraham pater vester letabatur, ut videret diem meum, & vidit & gauisus est. Et rursus. Ante Abraham ego sum. Quod non homo, cum sum in mundo, lumē fidum mundi. Quis autem dedit cæco vīsum? homo? Impossibile & ego quod fili? Dei. Tu credis in filium Dei? respondit ille, Quis est Domine ut credam in eum? Dixit ipsi Iesus. Et vidisti eum, & qui loquitur tecum ipse est. Quod ex eadem substantia & potentia. Ego & Pater vnum sumus. Et rursus. Pater in me, & ego in ipso. Vnde dictum in Paulo. Qui in forma Dei existens non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Ista igitur significant & vnā esse substantiam, & vnā potentiam. Quomodo enim. Ego & Pater vnū sumus, Et quomodo. Pater in me, & ego in Patre, si non à Patre substantiam habuisset. & potentiam genitus? de toto totus? Et quomodo non rapinam arbitratus est equa-

lem esse Patri. Non enim dixit. Non arbitratus est æqualem esse, sed non arbitratus esse rapinam. Vult ergo inferior esse, nō volēs rapinam arbitrari æqualem esse: in istis enim arbitrari est, aut non arbitrari rapinam esse æqualem, quæ sunt æqualia.

Chrysosto. in capit. 8. Ioann. hom. 54.

AD hæc illi. Quadraginta annos nōdum habes & Abraham vidisti: ac si prope iam ad eam accederet ætatem. Dixit eis Iesus. Priusquam Abraham fieret ego sum. Et acceperunt lapides ut iacerent in eum. Animaduerte quomodo se maiorem Abraham cōfirmavit. Si enim gauisus est videre diem eius, idque opere pretiū duxit, propter beneficium inde proueniens, gauisum cōstat, & quod longē maior esset. Nam cum Iudæi fabri filium illū appellarent, nec amplius quicquā de eo imaginaretur, paulatim eos ad maiorem sui cognitionem erigit. Cum ergo audierunt se Deū nescire, non ægre tulerunt, cū autem priusquā Abraham fieret ego sum, perinde ac si ipsorum nobilitas degeneraret, exasperantur, & lapides iaciunt in Iesum. Vidit diem meum & gauisus est: significans nō inuitum se ad passionem venire: siquidem laudat qui in cruce delectatus est, quæ salus mundi erat. Illi autem lapides iecerunt, adeo pronierant in cædes, & veritatem cognoscere negligebant. Sed cur non dixit, priusquā Abraham fieret ego erā, sed sum? Quēadmodum Pater hoc verbum sum utitur ita & Iesus: significat enim perpetuo esse ab omni liberum tēpore. propterea blasphemū eis verbum videtur. Quod si ad Abrahā comparisonem, quanuis per vim

Confirmatio
nis ratio à
Christo Do-
mino se ante
Abrahā esse.

Matth. 13.
Marc. 6.

Ioann. 9.

Ioann. 10.
Ad Philip. 2.

Æqualitas
Christi cum
Patre secun-
dum diuinita-
tem.

non tulerunt. Quomodo tulissent ad patrem. Fugit ergo iterum Iesus ut hominem præstaret, & absconditur, cum satis eos admonuisset, & impleto officio suo exiit de templo, & se ad sanandum cæcum contulit, per operase ante Abraham esse confirmans. Sed dicet fortasse aliquis. Qua gratia eorum conatus non cohibuit? Ita enim credidissent. Paralyticum sanauit, & non crediderunt, innumera operatus est, & ipse passione strauit eos supinos & visum abstulit, & non crediderunt: & quomodo si id fecisset credidissent? Animo enim desperato nihil peius, quamuis signa, quamuis miracula videat, in eadem perstat pertinacia. Etenim Pharaon multis acceptis plagis, dum affligeretur, tantum sapiebat ad ultimum, tamen diem idem perstitit, persequutus quos dimiserat. Quare Paulus *ut obduretur quis*, inquit *ex vobis fallacia peccati*. Sicut enim vires corporis moriuntur, & omnem sensum amittunt, ita & anima cum multis detinetur affectibus, virtuti moritur, & si quid attuleris, non sentit: sed siue supplicium siue quodcumque aliud minaueris nullo sane sensu mouetur. Quamobrem dum habemus salutis spem dilectissimam, dum conuerti possumus, omnia faciamus. Qui enim non dolent tanquam desperantes gubernatores nauis viuentis commissa, nihil sibi opitulantur. Cum enim inuidus ut cupiditatem suam expleat tantum intuetur. Et si pœna impendat, si internicio eo dumtaxat affectu possidetur: tunc idem & impudico & auaro usu venit. Quod si affectuum tanta vis est, longe maior virtutis: si propter illos mortem contemnimus, longe magis propter hanc: si illi animam suam contemnunt, quid nos pro salute nos-

A tra facere oportet? Que nobis erit excusatio, si cum perdit homines tantopere perditioni suæ incumbant, nos pro salute nostra nullam adhibebimus diligentiam, sed inuidia consumemur, qua nihil peius. Inuidus enim ut proximum perdat, perdit seipsum, inuidus oculus consumitur dolore, morte viuit perpetua, omnes inimicos existimat etiam nihil iniuriatos, dolet quod Deus honoratur, his lætatur, quibus & diabolus honoratur apud homines: sed hic non honor est. Noli inuidere sed apud Deum honoratur æmulare illi, & similis efficiaris, an non vis? Quid ergo & te ipsum perdis? quicquid habes proijcis, non potes similis illi fieri, non virtuti vacare. Cur malitia imbueris? congratulandum est proximo, ut & si in bonis operibus pariter laborare non possis, ex congratulatione saltem merearis: sufficit nonnunquam voluntas ad magnum bonum: ideo Ezechiel propterea Moabitos punire dicit, quod lætati sunt super Israelitis: & alios quosdam salutem consecutos, quod alienis malis condoluerunt. Quod si miserentibus aliorum malis, est aliquod meritum, multo magis aliorum honoribus congratulantibus, Reprehendit Moabitæ, quod super Israelitis lætati sunt, quos Deus ultus est, & quamuis ipse puniat, non tamen vult ut eorum supplicio lætemur. Neque enim vult eos vlterius: quod si condolendum est ultorum supplicio, multo magis honoratis non inuidendum, sic enim Chære, & Datham perierunt, quibus inuidet clariores reddunt, seipsos torquent. Fera enim venenosa inuidia est, fera immunda & morbus voluntatis, omni venia, & excusatione indigna, omnium malorum, & mater & author: Quamobrem radici-

Inuidia ut proximum perdat, perdit se ipsum.

Aliquando sufficit voluntas ad opus magnum.

Numer. 16.

Inuidia fera venenosa immunda & morbus est voluntatis.

Matth. 9.

Anima desperata nihil peius quam ut miracula videat in eadem pertinacia manet.

Exo 14. Ad Hebr. 3.

radicitus eam euellamus, ut præsentibus malis liberemur, & futura bona consequamur: gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi, per quem, & cum quo Patri gloria simul & Spiritui sancto in secula seculorum, Amen.

*August. in Ioann. tract. 43.
de cap. 8.*

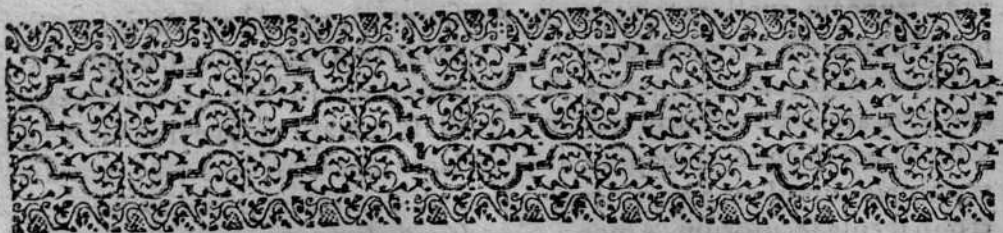
Appende verba & cognosce mysterium, *Antequam Abraham fieret*, intellige, fieret ad humanam naturam: *sum*, vero ad diuinam pertinere substantiam. Fieret quia creatura erat Abraham. Non dixit antequam Abraham esset ego sum, sed antequam Abraham fieret, qui nisi per me non fieret, Ego sum. Neque hoc dixit, antequam Abraham fieret ego factus sum. *In principio enim fecit Deus calum & terram*, nam *In principio erat Verbum*, antequam fieret *Abraham ego sum*. Agnoscite creatorem, discernite creaturam, qui loquebatur semen Abraham factus erat, & ut Abraham

fieret, ante Abraham ipse erat. Hinc iam velut Abraham apertissimo conuicio commoti sunt acrius blasphemasse quippe illis visus est Dominus Christus, quoniam dixit: *Antequam Abraham fieret ego sum*. Tulerunt ergo lapides ut iacerent in eum. Tanta duritia quod currebant, nisi ad similes? Iesus autem, tanquam homo, tanquam in forma serui, tanquam humilis, tanquam passurus, tanquam moriturus, tanquam nos suo sanguine redempturus, non tanquam ille qui est, nec tanquam in principio Verbum, & verbum apud Deum, nam cum illi lapides tollerent, ut mitteret in eum, quod magnum erat ut eos continuo dehiscens terra absorberet, & pro lapidibus inferos inuenirent? Non erat magnū Deo, sed magis erat commendanda patientia, quam exercenda potentia. Abscondit se ergo ab eis ne lapidaretur: tanquam homo à lapidibus fugit, sed ve illis à quorum lapideis cordibus Deus fugit.

Tanquam homo à lapidibus fugit Christus, sed ve illis à quorum lapideis cordibus fugit Deus.

DO-

DOMINICA IN RAMIS.

Euangelium, Matth. 20.

TEXTVS.

CUM appropinquasset Iesus Ierosolymam, & venisset Betphage, ad montem Oliueti, tunc misit duos ex discipulis suis. *Ite in Castellum quod contra vos est, & statim inuenietis a sinam alligatam & pullum cum ea, soluite & adducite mihi, &c.*

Athanas. Episc. Alexand.

VI terrena sapuerunt, Deique mandata aspernatui habuerunt, dilaneati in hac vita, ante inuentionem boni, in incitia ætate suam contriuerunt. Arbitrorque sapientissimum Salomonē ea de causa dicere: *Tempus quærendi esse, & tempus perdēdi: peccasti, desine: si enim aliquando in incitia versatus, pernitiæ animæ tuæ cōciliasti, at*

En tempus acceptabile, en diem salutis. Tēpus igitur venit, vt peccatum quod tenebras obducit, perdam: tēpus vocat, vt quæramus quod er

A rabundū est, quo saluamur à vinculis. Venit enim qui eximit è vinculis ligatos, & fulcit con fractos. Venit qui annunciat dimissionē captiuīs, & cecis recuperationē visus. *Tūc saliet vt cernuus, claudus, & expedita erit lingua mutorum.* Quin & aliter tractemus hoc verbum: Nā Salomonis sententiose desiderium in nobis attentionemque acuiunt. *Tempus quærendi, tēpus perdēdi: quādo quidem longo iam tēpore errabundum erat genus humanum, & peribat diaboli fraudibus.* Tēpus eius quærendi venit, & eximendi captiuitate. Necessarium quippe est vt quæramus & addiscamus, quod *litera occidit, spiritus autem viuificat.* Id cum ita se habeat, tempus est vt pereat figura & vmbra literæ, quæ vsque ad tempus correctionis instituta fuit. Re enim perfectione in lucē emergente, id quod ex parte est aboletur. *Quoniā cum erā puer, loquebar vt puer, ubi autem vir sum factus, abo-*

Esai. 61.

Esai. 35.

Eccles. 3.

2. Cor. 3.

1. Cor. 13.

Matth. 6.

2. ad Cor. 6.

Eccle. 3.

Ioann. 12.

Perditio ani-
mæ quæ Chri-
stus intendit
à suis & mar-
tyrium.

Matt. 10.

Ioann. 12.

Cant. 15.

Etus, aboleui ea quæ erāt pueri. Imo & ipse Saluator dicit. *Qui inuenit animam suam, perdiderit eam*, hoc est qui quærit animam eamq; in peccatis reperit, accelerādum illi est, vt eam perdat, non sinens eam in peccatis inueterascere, vt oblato tempore quam vestigarat in virtute inueniat. Qui enim animam suam quæ extra supplicium est inuenire cupit, perdet in præsens vt Christum lucrifaciat. Porro quid perdere sit istic à Salvatore exponitur, nō vt perniciem animæ nostræ conciliemus, sed vt tempore martyrij, neque possessionibus, neq; liberis, neq; parentibus, neq; corpori, neq; ipsi quidē, deniq; animæ parcitū velimus, sed nos offeramus vsq; ad mortem, vt quem admodū dixi inueniamus animā nostrā in Regno cælorū. Id enim Saluator docet: *Qui diligit patrē aut matrem super me, non est me dignus. Qui igitur vult inuenire animam suam, perdat eam in hoc tempore.* Necessum est igitur in nobis perdi malitiā, vt quærentes virtutem eam inueniamus. Si quis enim nō conquieuerit ab ira, quomodo ad mansuetudinem exercebitur? Si quis à se non exterminauerit fornicationem, quomodo is auferat temperantiam? Primum siquidē par est, abijci omnem avaritiam, idololatriā atq; ita quærere possessionem neglectum incuriamque & studium religionis. *Quæsiui enim (inquit) quæ diligit anima mea, quæsiui & inueni eū, & introduxi illum in domicilium matris meæ, & in cellam genitricis meæ.* Istis verbis Christus significatur, qui ob nostra peccata cælitus descendens & conceptus & natus est, & in præsepio reclinatus, vt seruaret genus humanum. Tantopere enim nostri curā gerit, vt etiā nunc emandet Discipulos suos in pagum ex aduerso situm dicēs

A ad illos. Pergite inuenietis pullū alligatum, quem solutum adducite mihi: Qui prout in mādatis habebāt pullum soluunt. Magnorum siquidem virorum est pullum istum soluere dilectissimi, non quod magni sint corporali statura, sed quod fide, charitate, iustitia, prudentia, fortitudine, ingentes sint, qualem contestatum est Mosem fuisse, vt Apostolus ait: *Fide Moses ingens factus detrectauit appellari proles filia Pharaonis.* Quin & proficiens Isaac magnus euasit. Eorum enim qui ad istam rationem magni sunt, est soluere pullum istum. Vtinam & ego ita magnus essent vt possent alinis istis dissoluere retinacula. Vnusquisque enim nostrum obligatus est vinculis peccatorum, vt ait Scriptura: *Quoniam carnis suorum peccatorum, quisque cōstringitur.* Optamus igitur vt & ad nos mittat Discipulos suos Iesus, quō resoluant vincula, quibus vnusquisque nostrum innouatur. Hic enim ob vincitur avaritia: ille implicatur fornicationibus, alius ebrietate alligatur, alius rursus detinetur inani ambitione. Est qui iniurias facit, est qui rapiat quæ sunt sui proximi & pauperis, alius vsuram vsure accumulatur, & in summa omnes laboramus nostris vitijs, & indigemus Saluatoris curatione, eoque opus habemus, vt ad nos emandet suos Discipulos, & liberent nos à diaboli compedibus: Ita enim dicit ad Discipulos suos: *Cum abieritis in pagum ex aduerso, inuenietis ibi pullum alligatum, soluite, & adducite mihi.* Pagum ex aduerso cum audis, terrestrem locum intellige. Nam ciuitas nostra cælestis est, vt Apostolus scribit: *Nō habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram requirimus.* Cuius conditor & opifex Deus rursus ab eo-

Qui præditi
sunt virtuti-
bus in genes
ac magni di-
cuntur soluūt
que pullum.

Ad Heb. 11.

Sapient. 17.
Prou. 5.

Quorundam
hominū per-
ditorum vide
occupatione.
Ad Heb. 13.

dem dicitur, nō accessistis ad mō-
tem palpabilem ignibusque obre-
ctum, sed accessistis ad montem Sion,
ciuitatem Dei uiuentis, caelestem Ieru-
salem. Et ad cōuentus millies mille An-
gelorum. Tales fuerunt omnes san-
cti, & qui secundum Paulum in-
cedentes eodem cōtendunt. Au-
di rursus eundem, si eius memo-
res fuissent ex qua eiecti sunt ha-
berent fortasse occasionem reuer-
tendi: nunc autem meliorem affectū,
hoc est caelestem. Tales nimirum
fuerunt Discipuli, qui cum Petro
dixerunt: *Ecce nos relinquimus om-
nia. Et secuti sumus te.* Emitteretur igitur
ut soluant pullum. Saluatoris
enim aduentus & humanitas reuo-
cauit nos, ex pago ē regione posi-
to in caelestem suā ciuitatem. Illā
inquam quā supra est Ierusalem.
Eiecti sumus ex paradiso delicia-
rum, & in pagū ex aduerso quasi
in coloniam deducti sumus: *Eie-
cit enim inquit, Deus Adamum, &
constituit eum ex aduerso paradisi de-
liciarum,* atque ita igitur in pa-
gum ex aduerso mittuntur Disci-
puli à Christo, ut soluerent pul-
lum. Vide mihi hic quēso num ob
illum eiectionem ē paradiso, & ex
aduerso habitātem Discipuli mit-
tantur. Idcirco enim venit Salua-
tor relictis nonagintanovem ovi-
bus, quā non errauerant, ut inde
profectus quæreretur ouem errabū-
dam illamque inueniens de ea le-
taretur, vnaque gratularentur, *Et
Angeli super vno peccatore poeniten-
tiam agente.* Quarendum porro an
soli ad ministeria pulli emissi sint
Discipuli ad pagum ex aduerso
suo enim ante Apostolos inuisibi-
les potentias Christo inseruisse.
Plane igitur & ipsas potentias o-
perā Domino daturus Dominus
vna cum Petro. emittit in pagū ad-
uersum, ut solueret pullum. Audi
de eo Euangelistam loquentem:

Ad Heb. 12

Ad Heb. 11

Matth. 19.

Genes. 3.

Luce. 15.

Ibidem.

An ad mini-
steria populi
emissi sint Dis-
cipuli ad pa-
gum ex aduer-
so.

A *Et ecce inquit Angeli venientes mini-
strabant ei.* De humanitate porro
à Dauide dictum est: *Panem Ange-
lorum manducauit homo, panem celi de-
dit eis.* Ne quis igitur in corpore
versans, & in hac vitam proclina-
tus existimet sese in hac vita ciui-
tatē habere: nam nō potest qui ea
quā sunt carnis, sapit, in hac mag-
nica ciuitate habere, nam nō po-
test reperiri, ut qui adhuc in pago
moram faciat: sensus enim carnis
inimicitia est apud Deū, scire igitur
oportet quod qui in pago in-
quilin⁹ est, nō moderatur animo,
non in rebus agendis mentē pro-
duce vsurpat, non seipsum in pote-
state habet. Ista enim propria ma-
gnē ciuitatis, nam cū quis in vir-
tute moratur, & ex prudētiā impe-
rio agit sapientiamq; in cōsiliū
adhibet, & per continentia princi-
patū moderatur, tum efficitur san-
ctorum imitator. Sancti enim nul-
lam habent ciuitatem, sed ut di-
xi futuram inquirunt: cuius arti-
fex opifexq; Deus est. Audi de ea
re Apostolum loquentem in terra
ambulantes, ius moresque ciuita-
tis in cælis habemus: siquidē nos-
tra ciuitas in cælis est dilectissi-
mi. Insinuat enim Apostolus eo
verbo, in terra ob ambulātes, pro-
fectum quem hic faciunt ij qui po-
stea in cælo iure ciuium victuri
sunt. Profecti igitur Discipuli, pul-
lum soluerunt. Discipulorū opus
est soluere hunc pullū, & Discipu-
lorum quoq; est posse ea præstare,
quē à Magistro iubentur. Multi
enim qui videntur Discipuli Iesu,
non modo faciūt, quē ab eo præci-
piūt, sed & Magistro insidias po-
nunt, ut proditor Iudas. Qualis est
igitur hic pullus charissimi, qui
non vnum dominū habet sed plu-
res? Dixerūt enim dominī istius
pulli Discipulis. Quid soluitis pul-
lū? Nonne si mente præditus esset:

Matt. 4.

Psalm. 77.

Ad Heb. 13.

Ibidem.

Apostoli sol-
uendi pecca-
tores à vincu-
lis criminum
potestātē in
mysterio ac-
ceperunt.

suffice-

Marc. II.

sufficeret, si ei vnus dominus assideret? Nunc autē complures sunt eius domini secundum Euangelium *Dixerūt enim (vt ait Scriptura) domini eius ad Discipulos, Cur soluitis pullum?* Quorum fortasse hæc verba fuerunt, non videtis quod domini simus, & quemadmodum ligatus sit, quomodo eū teneamus mancipatum nobis? cur aufertis nobis quæstum? quid expectationē nostram soluendo perimitis? Hic solus etiam num reliquus superest, & hunc à nobis segregare fatagitis? Si ille soluatur à vinculis, nos pro eo in vinculis erimus. Terreabantur dæmones igitur cū viderent pullum vinculis eximi, conturbabantur in se aduersarie potestates, quæ nos in captiuitatem abegerant, verum cum superuenisset Dominus Iesus, cuiusque præsentiam agnoscerent, in metū coniecti sunt, cū audirēt eum ad Discipulos loquentem. *Ecce ego deo vobis potestatem calcandi serpentes, & scorpiones, & contra omnes vires inimici.* Expauifacti sunt audiendo: *Abite & docete omnes nationes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritu sancti:* Metuebant enim num hic esset qui tenebras illustraret. Audierāt enim ex Prophetis: *Galilea gentium, populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam.* Omnes igitur pullo inhiabant, omnes illum circumcirca obsidebāt, nullus omnium ab eo assistebat. Tanti est hic pullus, vt omnes eū possessores custodiant. An nō quæso sensibilis erat? Domini illi assidebant, & asellus sensibilis multorum dominorum efficitur possessio, & omnes qui nati sunt obsident eum, nullus eorum negotia obit. Nemo eorum abscedit, imo nullum illis aliud opus in manibus, omnes pariter non in aliud occupati sunt, quam vt asellū sen-

A sibilem in biuio alligent. Asinus interim diuersorium non habet, præsepe non habet: non est qui in forum descendat, id tatummodo agitur, vt pullus sensibilis in biuio vintiatur, & omnes domini eius seruandi causa in proximo assidēt. Hæc cū dico historiā non aufero: non enim spiritu literā tollimus, sed spiritus vim efficaciamque; literam conseruamus. Verissimū siquidem est Dominum insensibili asino sedisse, cum ex Bethania Ierosolymam proficisceretur: de ea enim ita Zacharias in oraculis suis edidit: *Dicite filie Sion, Ecce Rex vester venit mansuetus, sedens in asino & pullo subiugalis sobole.* Salua igitur historia fide perferuntur quæ in ea descripta sunt. Perscrutemur inibi thesaurum repositum, quæramus spiritus efficaciam, nō enim nudæ historiæ attēdimus, quæ propria est Iudæorum vesania. Quinimo & Christus refutans eorū stultitiam ait: *Scrutamini scripturas, quoniam in illis pietatis vos habere vitam æternam.* Caterum Iudæi nudæ literæ adhærentes fame extabuerunt. Nos igitur fratres certi *Literam occidere spiritum viuificare:* nō solum historiā Scripturarum sequamur, neque vt Iudæi nudæ literæ adhæreamus, sed quemadmodum scriptum est perscrutemur, vt ibi testimonia de Christo reperiamus. Ridebunt quidem Ethnici nobis obtrectantes, quod Deus Christianorum cui nomen est Christus, in asello confederit: sed nobis in dubio nequaquā versatur neque inficiari volumus eū in carne venisse. Ideo enim corporaliter peregrinatus est, vt id quod perierat, querēdo inuestigaret. Et quod errauerat reduceret. Ita enim vaticinium Prophetæ denūciatum est. *Conuertimini filij conuertēdo, & ego sanabo cōtritiones vestras.*

Zacha. 9.

Ioan. 5.

2. Cor. 3.

Vv 5 Non

Vide domino
rū pulli que
relas aduer-
sus Apo-
los asinā sol-
uentes.

Lucæ. 10.

Matth. vlti.

Esai. 9.

Non ab re igitur est quod ista in Scripturis significatur dilectissimi. Magnus siquidem hic est asinus, & qui alicubi filius iunior appellatur: pullusque est, hoc est asinus teneræ ætatis. Sciamus igitur nos hunc pullum esse, hoc est nostram humanitatem, quem iidem abigunt, qui eum in captiuitate auerterant, vinculis indissolubilibus obligauerunt. Vnusquisque enim eorum vincula vinculis congeminavit, & omnibus modis ut ipse tantum tuto esset omnem curam adhibuerunt. Et ut ego existimo pedes quoque eius concatenarunt: non sinentes eum ad meliora progredi. Verum ob id peregrinatione suscepta amator hominum Filius Dei imperat Discipulis suis, dicens: *Abite in aduersum pagum & inuentis pullum alligatum, quem ubi solueritis adducite mihi.* Multa igitur bona nobis largitus est Dominus, dilectissimi: non enim nobis solum vincula peccatorum dissoluit, sed & potestatem nobis dedit calcandi non solum super serpentes, & scorpiones, verumetiam super omnes inimici vires. Diabolus namque fuit & mundi princeps tenebrarum istarum, qui nos captiuos abegerant, & indissolubilibus vinculis obligatos progredi non sinebant, neque concedebant, ut in via bona procederemus: sed ne ita quidem mitiores in vinculis nos detinentes, circumcirca obsidebant, ut crudeles & efferati domini. Cæterum Dominus qui ideo iter susceperat ut predicaret captiuis remissionem, & cæcis recuperationem visus, emendat Discipulos suos, & dissolunt asinum, cui eum ita solutum haberet præsepe ædificat & pauculum apparat. Id enim Propheta cum indicare vellet his verbis usus est. *Dominus pascit me, & nihil mihi deerit, in loco*

herbido ibi me collocauit. Super aquam refocillationis educauit me, animam meam conuertit. Ac rursum. *Qui progeminat pecudibus sanum & herbam in seruitutem hominum.* Conuersi igitur, sensibilibus reddamur, & agnoscamus benefactorem, bonaque eius nobis tributa alacriter suscipiamus. Ita enim gratias agentes poterimus cum Dauide dicere: *Præparasti coram me mensam in regione inimicorum meorum.* Tale nimirum illud est: *Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui.* Et fortasse obstum pullum Iesus in præsepe reclinatus fuit: alioqui verisimile non est. Iosephum virum nobilem, & è regia stirpe oriundum, qui filius Davidis appellatus est, locum in diuersorio, aut alibi mansionem obtinere non potuisse. An diuine dispensationis erat, quod tum agebatur? Nimirum etiam tum quoque aduersarius noster diabolus, videns felicitatem hac in parte humani generis pro more suo inuidia motus est. Arbitratus enim aliquem è vulgo dominum esse, subornauit Herodem, qui quæreretur verum Regem iam in lucem editum, ut perderet eum. Proprium quippe est istius efferatissimi perdere & occidere: Iesu contra peculiare est seruare & recipere. Parcit enim suis creaturis, quoniam omnia per eum genita sunt. Inuestigamus ergo verum nostrum Regem Iesum Christum, nosque ipsos examinemus, num soluta sint nostra vincula, ut in melius proficiamus. Quod si nondum soluta sint vincula, tradas te ipsum Discipulis Iesu, adsunt enim qui te soluant pro potestate ea, quam à Salvatore acceperunt. *Quæcumque enim ligaueritis in terra, erunt ligata & in calis, & quæcumque solueritis in terra, erunt soluta & in calis.*

Matth. 21.

Psalm. 21.

Ioan. 20.
Alfo uendi
pote, las Apo
stolis tradi-
ta.

Marc. 16.
Psal. 31.

in calis. Et si quibus remiseritis peccata remittuntur eis. Beati quorum remisse sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Dixerunt igitur domini pulli ad Discipulos, cur soluitis pullum? Illi respondent. Quoniam Dominus eo opus habet. Audis Discipulorum sapiens responsum? Audientes autē falsi domini, quod verus & certus Dominus eius operam requirat, non replicant responsum, sed terga dantes contradicere non audent. Statim igitur ad Principem suū diabolum festinant eiq; quod euenerat renunciant. Et vide mihi illic consilium & deliberationem contra Dominum iniri. Coguntur ibi vniuersę aduersariorum potestates, efficiturque Ecclesia malignantium, vt adimpleatur quod dictum est per Prophetam: *Adstiterunt Reges terrę, & Principes conuenerunt in vnum contra Dominum, & contra Christum.* Dicuntque ad diabolum demones, quid agimus? pullus solutus est & abiit ad Dominum. Neque amplius est sub tua manu, non amplius illius dominaberis, iam in reliquū cogitabat diabolus quidnam contra Iesum potissimum moliretur. Atque inde est quod conuenerunt Scribę & Pharisei in atrium Caiaphę, & consilium inierunt contra Iesum. Ignorabant enim illi perditissimi eius mortem nobis immortalitatem præbituram: eiusque descensum, ascensum nobis in calos conciliaturū esse. Resurrexit enim Dominus tertia die à mortuis spoliato inferno, calcato inimico, abolita morte, fractis quibus tenebatur vinculis peccatorum, ligatosque exemit diens; surgite faciamus hinc liberati à seruitute diaboli. Agnoscamus igitur benefactorem. glorificemus Patrem cum Filio, & Spi-

A ritu sancto, vnam Deitatem confiteamur, ita enim vitam instituētes, Regnum cælorum possidebimus, in Christo Iesu Domino nostro.

*Athanasius in questionibus
Euangel. quæst. 40.*

A Bite in castellum quod contra vos est, & inuenietis asinam alligatam & pullum, Quod est castellū? Hic mundus, asinus vero, Iudei, pullus Christiani. Qui ligauit Moysa lex: Qui soluit Christus, pullus enim est ethnicorum inscicia & ignorantia.

B

*D. Iustinus Philosophus &
Martyr, Apologia 2. pro
Christianis, ad Antoninum Pium.*

C ILLVD vero ligas ad vitē pullum suum, & lauans stollam in vix sanguine; præsignabat quædam euenturā Christo & ab ipso gerenda. Pullus enim asine stabat in auditu cuiusdam vicī ad vitem alligatus, quem per suos familiares adduci sibi iussit; & eo vectus Ierosolyma, vbi erat maximum illud templum Iudæorum, quod vos diruistis postea, mox crucifixus est; vt Prophetiæ reliquum ratum fieret, nam hæc lauans stollam suam in vix sanguine: prænuntiabant genus futuri obitus quomodo per sanguinem expiaturus erat credentes sibi. Nam stolla quam diuinus spiritus per Prophetam nominat, sunt homines, qui credunt ei, in quibus habitat à Deo demissum semen, sermo videlicet. Nā qui dicitur vix sanguinis, significat venturum, qui habeat quidem sanguinem, sed ex diuina potentia, non ex huma

Quid sit vix
sanguis.

humano semine. Prima autem virtus seu potentia post patrem omnium & Dominum Deum est ille sermo filius, qui quodammodo caro factus homo natus est, ut dicemus postea. Quemadmodum enim vult sanguinem non homo fecit sed Deus, ita etiam hic pręsignabatur ex Dei potentia, non ex humano semine nasciturum sanguinem de quo loquimur.

Et paulo post.

PRæterea quomodo asinæ pullo inuictus sit in urbem Ierosolyma, prædixit alius Prophetæ verbis his: *Latere valde filia Sion, clama filia Ierusalem: Ecce Rex tuus venit ad te mitis, sedens super asinam & pullum iumento genitum.* Quotiens autem verba Prophetarum auditis, ex persona ipsorum nolite putare ab ipsis dici afflatis, sed à sermone illo diuino quo agitantur: Is enim aliquando tanquam ex persona populorum respondentium Domino, aut Patri ei? quale quidam, licet etiam apud vestros scriptores videre, cum unus sit author operis, varias tamen personas loquentes induci, id quod non intelligentes Iudæi, penes quos sunt Prophetarum volumina, adeo non credunt Christi aduentum, ut nos quia venisse illum contendimus, & ita ut prædictum fuerat crucifixum fuisse prosequantur odio.

Orig. in Numerorū cap. 22. homil. 13.

SED redeamus ad propositum, molestus est Balaam Deo, & extorquet propemodum permittere sibi, ut eat maledicere filiis Israel, & ut inuocet dæmones ad quem iam venerat Deus. *Ascendit*

A asinam occurrit ei angelus qui excubabat pro Israel, de quo scriptum est dicente Domino ad Moysen: *Angelus meus ibit tecum.* Petenti ergo ire conceditur, in via conteritur ab asina. Sed magus dæmones vidit Angelum non videt, asina tamen videt. Non quod digna esset videre Angelum, sicut nec loqui digna erat, sed ut confutaretur Balaam: & ut ait quodam in loco Scriptura, mutum animal humana voce respondens, arguit Prophetæ dementiam. Verum quoniam de historia multa iam dicta sunt, aliqua etiam de allegoria perstringamus in fine. Si videas contrariam potestatem impugnantem populum Dei, intelliges quis sit qui sedeat super asinam. Et si consideres homines quomodo à dæmonibus præcipiantur, intelliges quæ sit asina. Sic enim & in Euangelio intelliges Iesum mittentem Discipulos suos ad asinam, quæ alligata erat, & ad pullum eius, ut Discipuli eam soluant, & adducant, ut ipse sedeat super eam. Et forte hæc Asina, id est, Ecclesia prius portabat Balaam: nunc autem Christum, ex quo soluta est à Discipulis, & à quibus innexa erat vinculis relaxa: ut filius Dei sederet super eam, & cum ipsa ingrederetur sanctam ciuitatem Ierusalem cælestem, & compleretur Scriptura, quæ dicit: *Latere filia Sion, prædica filia Ierusalem, ecce Rex tuus venit tibi mitis, & sedens super subugale.* Id est asinam, credentes sine dubio ex Iudæis dicit, & pullum nouellum eos profecto, qui sunt ex gentibus, credentes in Christo Iesu Domino nostro. Cui est gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

Exod. 32.

Angelum Balaam non videt, quem asina videt.

Supra.

Allegoria.

Zach. 9.

Zach. 9.

Verba Prophetæ non à se sed ab Spiritu sancto se ducta.

ang.

Num. 22.

Orig.

Origenes in Matth. tracta.

14. capit. 21.

IN illo tempore, cum appropinquassent Ierosolymis. & venissent Bestphage ad montem Oliueti, tunc misit, & reliqua. Dignum est ostendere hic voluntatem Euangelistarum conscribentium, & propositum eorum, quid considerantes post mirabilia eius, & opera gloriosa etiam de exhibitione asinae & sessione Domini super eam facerent mentionem. Pone quia de visione cæcorum, de paralyticorum constrictione, de resurrectione mortuorum, de mundatione leprosorū scripserūt Euāgelistæ, ut edificarent homines in fide Christi legentes in scripturis opera eius, quid autem voluerunt conscribere, quod appropians Iesus Ierosolymis cum Discipulis suis & veniens Bestphage iuxta montem Oliueti, misit duos Discipulos mandās eis de asina & pullo eius, ut soluentes adducant eam ad se, qui frequenter non pigritauit maiorem viam pedibus ambulare, sicut fecit quando ab Ierosolymis transiens per Samariā ibat in Galilæam, cum venisset ad puteum ex itinere lassus, & super eum sedisset? Quid autem est quod & ipse Iesus asinam cum pullo eius ligatam soluere iubet & mandat, ut dicente sibi, quare soluitis? Respondent quia Dominus opera eius desiderat, confestim autem remittet eam. Neque enim huiusmodi Dominus, necessariam habens asinam & pullum eius: aliquando ligatos ostendit, in prima facie aliquid dignum magnificentia sua. Quid autē est, de hoc etiam Zacharias Propheta prædicaret verbis huiusmodi. *Gaude valde filia Sion, prædica filia Ierusalem, ecce Rex tuus venit tibi iustus & saluans,*

A ipse mansuetus & sedens super subingalem & pullum eius nouellum? Si autē vis discere ex Propheta, quomodo hoc magnum gaudium habuit Sion. Audi quod dicit. Et exterminabit currus ex Ephrata & aquum de Ierusalē, & exterminabitur arcus bellicus, & multitudo & pax ex gentibus. & principabitur aquarū vsq; ad mare, & fluminum exitus terræ. Et tu in sanguine testamenti dimisisti vincula tua de lacu non habente aquam. Notauimus autem sicut in alijs quod non eisdē sermonibus, Matthæus & Ioānes protulerunt prophetiam eandem. Neque enim est idem. *Gaude valde filia Sion prædica filia Ierusalem,* quod ait, *dicite filia Sion, aut noli timere filia, &c.* quæ non similiter posuerunt. Quærere autem oportet quomodo rationabiliter mandet Propheta valde gaudere filiā Siō, & prædicare filiam Ierusalem propter eum qui sedit super asinam & pullum nouellum. cum post modicum videns Ierusalem Iesus fleuit super eam dicens: *Ierusalem, Ierusalem quæ occidis Prophetas, &c.* Vide ergo ne forte gauisuram Sion, & prædicaturam Ierusalem non illam dicit quæ Dominum crucifixum, sed ista quæ crucifixum suscepit cælestem Sion: de qua dicit Apostolus ad Hebræos: *Sed accessistis ad Sion montem, & ciuitatem Dei viui Ierusalem cælestem, &c.* Item ad Galat. *Ierusalē autē quæ sursum est libera est, quæ est mater nostra.* Ne forte ergo mysteria sunt hec omnia Saluatoris, qui soluit vincula per Discipulos suos populi ex Iudeis, & populi qui venit ex gentibus, ligata enim erat peccatis quæ tūc fuit Synagoga Ligatus fecit & pullus eum qui postmodū factus est nouellus ex gentibus populus credēs. Et hos ambos appropians ad Ierusalem cælestē, idest, ascendēs in celū iussit

Ioan. 4.

Quare Dominus misit solvere asinam cum pullo

Zach. 9.

Matth. 23.
Ierusalem nō quæ Christi crucifixi sed quæ Christi suscepit gaudere debet.

Ad Heb. 12.
Gal. 4.

Synagoga a
sina ligata
peccatis.

Ioan. 20.

iussit Discipulis suis ut soluerent eos, dans eis Spiritum sanctum dicens: *Accipite Spiritum sanctum, si cuius dimiseritis peccata dimittentur eis, & si cuius tenueritis, tenebuntur.* Et semper Discipuli Christi soluentes ligatam asinam & pullum, adducunt ad Iesum volentem eis vehiculis uti per Discipulos suos, solutis à vinculo peccatorum priorum. Et dignum est filio Dei ut sic necessarios habeat eos, misericors enim est super asinam alligatam & pullum cum ea. Necessarios autem habet eos ut sedens super eos repauseret magis eos super quibus sedet quam ut repauseretur ab eis. Sed quæret aliquis, quomodo eis quæ diximus, conueniens sit sermo qui sequitur dicens: *Confestim remittet eos?* Solutio autem istius questionis sicut arbitror hæc est: quoniam Dominus quidem eorum qui fuerant ligati nemo alius erat nisi ille de quo ait Apostolus: *Nobis autem unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia.* Cui quoniam nequaquam contradicturus fuerat aliquis dicentium, quare solutis pullum? manifestum est. Nam quasi nullo contradicere potenti, sic dicit Christus. Et si aliquis vobis dixerit, dicetis quoniam Dominus operam eorum desiderat. Et vide quia postquam ascenderit Iesus in Ierosolymam sedens super pullum, hunc vel illum, missio quedam ad opus aliquod necessarium ad ipsum locum erat futura, ut aliquid operis faciant asina & pullus eius. Et hoc quidem significat non tamen clare: sensum autem huiusmodi intellectus accipio credens ordini beatitudinem quam facit Matthæus. Nam postquam dixit: *Beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum celorum:* post hoc scriptum est: *Beati mansueti quoniam ipsi possidebunt terram.* Dicimus enim in his quoniam primum quidem

1. Cor. 3.

Matt. 5.

A beatorum est regnum celorum: In secundo loco autem possidebunt terram. Non ut per omne seculum sed super eam, sed consolati pro eo quod esurierunt, & sitierunt iustitiam satiati in ea, & misericordiam consecuti, iterum restituantur in Regnum celorum. Aut certe quoniam multi ex populo Iudeorum vel gentium, vel quos asinam vel pullum sumus interpretati, qui crediderunt in Christo, & susceperunt super se postea missi à Christo, reuersi sunt ad populum Iudaicum, vel ad cæteras gentes, nondum credentes, ut predicaret eis Dominum Iesum filium Dei. Et hoc est quod significat dicens: *Confestim autem remittet eos.* Si ergo asina & pullus eius illi sunt quos diximus supra, super quos Verbum ascendit, non tibi videatur sermo insulsus, quod fideles homines animalibus comparatur. Forsitan enim tale aliquid intelligens & Propheta dicit se factum esse quasi iumentum, non simpliciter iumentum, sed *sicut iumentum apud Deum*, vel apud Christum eius, secundum quod ait: *Ut iumentum factus sum apud te.* Nam quantum ad Deum iumenta sumus, non solum nos sed etiam multo nobis prudentiores: sic autem quantum ad pastorem Christum etiam oves eius sumus, quoniam tanta distantia est inter eum & nos, quanta inter hominem & quaecumque iumentum. Et forsitan cum ascenderit in Ierosolymam, sedente Iesu super asinam & pullum, & facti illi non manebunt ibi sed remittentur mutati iam & prodificati & enutriti verbi diuinitate, eminentia, scientia, & honestate: ut ad gloriam Dei digni habeantur remitti in locum unde assumpti fuerant. Prius Domino eos meliorante, & quasi mercedem hanc eis præstante, pro eo quod portauerunt eum, & requie-

Psalm. 72.

Psalm. 72.

runt

runt in se, vt sicut diximus, digni habeantur remitti in locum terræ huius, ex qua assumpti fuerant, nō iam ad opera priora. Neque enim fas est vt misericors Deus Dominus constitutus, postquam semel eos suscepit & honorauit, & à vinculo, soluit, & fecit eos propriam sessionē, vt mittat eos rursus ad vincula & opera mala, postquam semel susceperūt super corda sua filium Dei, in his omnibus conueniebat valde gaudere & extendere gaudium fructū Spiritus sancti filiam Dei Sion, & filiam eius Ierusalē prædicare. Veniebat enim ei Rex iustus, & saluans, & non simpliciter saluās, sed iustus & saluans. Id est, Cum iudicio & iustitia saluans: veniebat sedens super asinam & pullum nouellū quos diximus visitās Israel, & exterminās currus ex Ephrata, similes cōstitutos curribus Pharaonis, quos proiecit in mare. Veniebat autem vt exterminet etiam equum animal bellicum de Ierusalem, vt pacē faciat Israel, conuertens perditas oves ipsius. Quomodo non erat res digna gaudio magno, sic venire, regem iustum atque saluantem in Ierusalē, ex qua erat exterminandus omnis arcus bellicus, vt iam nunquā peccatores in ea: *Intendant arcum, neque præparent sagittas in pharetra vt sagittent in obscuro rectos corde.* Erat tunc pax futura ex fide gentium salutarum Domino principante aquarum vsque ad mare, id est, populorum principante autem, & fluminum emissionis terræ, & exitus facientium & irrigantium multa ipsius. Qui autem simpliciter vult intelligere Sion, populos Iudæorum, ad quos venit Saluator sic dicere potest, quoniam verbum quidem Dei præcepit gaudere filiam Sion, & prædicare filiz Ierusalem.

A Si autem aliqui eorum discrediderint nō digna gaudio opera facientes, nec suscipientes prædicandi præceptum, ipsi sibi sunt causa facti, vt patiantur ea quæ passi sunt, vt recte dicatur ad eos. Vobis quidē missum fuerat Dei verbū, sed quia indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Videamus autem & de nomine Bestphage, secundum Matthæum, Bethaniæ autem secundum Marcum: Bestphage autē & Bethaniæ secundum Lucam. Et hic erat locus in monte qui vocabatur Oliueti. Interpretatur autem Bestphage quidē domus maxillarum. Erat autē villa sacerdotum: quoniam maxilla propria pars erat sacerdotū ex lege, in quo possumus dicere, maxime occasionem accipientes de libro Iudicum, quoniam in his erat fons qui vocabatur fons Maxillæ, de quo biberat Sapphon cum sitisset, aut forsitan fons ille mysterium erat patientiæ fidelium, ad quos Dominus dicit: *Qui te percusserit in maxillam vnam, præbe ei & alteram.* Bethania autem domus obedientiæ, in domum ergo obedientiæ adducuntur omnes qui soluntur à vinculo peccatorum suorum, vel ad domum Sacerdotalem maxillarum vel patientiæ, vt inde ascendat Dominus super eos, quos secundum præceptum soluerūt discipuli eius, & perduxerunt ad eum. Mons autem Oliuarum est Ecclesia, in quo fructificantes fideles dicere possunt. *Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei.* Qui autem in primis adducuntur ad eum habentes initia fidei, sunt sicut *nouella oliuarum in circuitu mense Christi*: quia sunt filij eius. Si autem oportet & duorum discipulorum, quos Dominus misit enarrare mysterium, forsitan non irrationabiliter dicere possumus

Vide ea ad quæ Christus seruator in hunc mundū venerit.

Psalm. 10.

Indic. 15.

Math. 5.
Quid significet fons maxillæ.

Mons Oliuarum Ecclesia fructifera est

Psalm. 31.

Psalm. 127.

mus

mus fuisse eos in mysterio Petri & Pauli, qui dexteris sibi dederunt societatis: ut Petrus quidem in circumcisionem ad subiugale iret, predicaturus populo Iudæorum sub iugo legis degenti. Paulus autem ad gentes ad nouellam, & in domitum pullum. Erant autem ambo, idest, populus ex Iudæis, & populus ex gentibus in villa, & non in ciuitate Sion, vel Ierusalem, sed Discipuli Christi solunt utrumque & ad Christum perducunt, ut ascendat super eos cum soluti fuerint à peccatis accipientes remissionem eorum, superalligatis autem adhuc, & vinculis peccatorum suorum constrictis, non sedet. Iesus, secundum Marcum autem & Lucam, etiā pullus introducit, alligandus. Super quem nemo hominum sedet, nihil enim rationabile, neque, quod secundum mores humanos fieri solet in gentibus factum fuerat aliquando, neque fandum datum in eis aliquid disciplinæ, sed contra meritum suum à Deo sunt consueti ut Verbum Dei super eos sederet, ut eo ducente ascendant in Ierusalem Dei. Eunt autem Discipuli, fecerunt sicut præcepit eis Iesus, & adduxerunt asinam & pullum, & imposuerunt super eum vestimenta sua, & sedit super eum. Adducetes ergo ad Christum asinam & pullum, nudos eos non dimiserunt, sed ornamenta eis imposuerunt quibus fuerant adornati, & vestibus, quibus ipsi fuerant cooperti, honestatem eis adiicientes, quos suo studio solueret ipsi, ut super ornatos vestibus Discipulorum Christi Christus ascendat, & requiescat in eis, & apud eos Dei verbum fundetur. Quoniam vnumquemque Discipulorum decebat aliquid Christo cōferre Regi māfuo, ut possint dicere: quoniam Christi sumus operis participes.

A Plurima autem turba strauerunt vestimenta sua in via, alij autem cadebant ramos de arboribus & sternerant in via. Multus ergo populus cum Christo ascendebat in Ierusalem, qui & ipsi fructum susceptionis Christi demonstrauerunt, vestimenta sua, & quæcumque habuerant ornamenta sternerentes in via, per quam asina transibat, videlicet, ut munde incedentes terram, & rerum terrenarum puluerem nequaquam contingant, vel patiuntur in via illa, qua in Ierusalem ascendebant. Et tertium agmen post discipulos, & plurimam turbam sternentem vestimenta sua introducit, qui pulchritudinem aliquam itineri faciebant, per quod proficiscebatur in Ierusalem Iesus. Turba autem quæ præcedebat & quæ sequebatur, clamabant dicentes: O sanna filio David. Benedictus qui venit in nomine Domini, O sanna in excelsis. Et præcedentes qui dem ante Iesum dicuntur, qui ante aduentum Christi fuerunt sancti Prophetæ, & ceteri iusti, sequentes autem qui fuerunt post aduentum ipsius Apostoli, ceterique fideles, quod secuti sunt verbum Dei, tamen non aliud dicebant qui præcedebant, aliud autem qui sequebantur, sed omnes clamabant insimul, consona voce humanā quidem Christi dispensationem laudantes in eo quod dicebant: O sanna filio David. Benedictus qui venit in nomine Domini. Restitutionem autem eius in sancta, in eo quod dicebant. O sanna in excelsis.

Theophylactus in Matth.

SED IT, super asinam, nō in vllum alium vsu quā ut impleretur Prophetia, & ut ostenderet quomodo oporteat viliter vehi, non enim equo sed asello vili vectus est. Implet igitur Prophetiam

Strenere vestimenta alienatio est tem peratium demonstratio vera suspensio Christi.

hæc est illa turba quæ præcedebat & quæ sequebatur, clamabant dicentes: O sanna filio David. Benedictus qui venit in nomine Domini, O sanna in excelsis.

hæc est illa turba quæ præcedebat & quæ sequebatur, clamabant dicentes: O sanna filio David. Benedictus qui venit in nomine Domini, O sanna in excelsis.

Sessio Christi super asinam, exemplum humilitatis.

etiam & iuxta historiā, & iuxta anagogem. Nam iuxta historiam, visibili asino insedit, & iuxta anagogem quoque, nouo, indomito, & obediēti nescio populo. Ligati autem erant asina & pullus catenis suorum peccatorum. Duo missi sunt ad soluendum. Paulus quidem ad gentes, Petrus verò in circuncisionem, hoc est, ad Iudæos, & usque in hodiernum diem duos soluunt, Apostolus & Evangelista, venit autem Christus mansuetus: *Non enim venit ut iudicet mundum* (in primo aduentu) *sed ut saluet.* Et alij quidem Reges Iudæorum fuerunt rapaces & iniusti: Christus autem mansuetus.

*Hieronymus in Matthæum
lib. 3. cap. 21.*

EGREDI TVR De Iericho, turbis eductis inde quā plurimis; & cæcis reddita sanitate, appropinquat Ierosolymis, magnis ditatus mercibus, salute creditum reddita; ingredi cupit urbē, pacis & locum visionis Dei, & arcem speculatorij: *Cumque appropinquarent Ierosolymis, & venisset Bethphage,* ad domum maxillarum: qui Sacerdotum viculus erat, & confessionis portabat typum: & erat situs in monte Oliueti, vbi lumen scientiæ, vbi laborum & dolorum requies: misit duos discipulos suos Ceoriticon, chepraktikon, idest, scientiam, & operam, ut ingrederentur castellū. Dixitq; eis: *Ite in castellū, quod contra vos est.* Contra Apostolos enim erat, nec iugū doctrinarum volebat accipere. *Et statim* (inquit) *inuenietis asinam alligatam, et pullū cū ea. Soluite, & adducite mihi.* Alligata erat asina multis vinculis peccatorū. Pullus quoque lasciuus, & frenorū inpatiens cū matre, secundū Euāgeliū Lucę, multos ha-

A bebat dños, nō vno errori, & dogmati subditos. Et tamē multi dñi qui sibi potestatem illicitam vēdicabant, videntes verū Dñm, & seruos eius venisse, qui ad soluendum missi fuerant, nō audens resistere. Quęrit autem asina & pullus asinę, dicemus in subditis.

*Hilarius in Matthæum,
Can. 21.*

DVO Discipuli ad vicum mittuntur, ut asinam ligatam cum pullo eius absoluant, atq; ad Christum perducant. Et si quis interroget, cur ita fiat, respondeat, Domino necessarios ac statim emittendos. Post superiorē sermonem, quo in duobus filiis Zebedei duplicē ex Israel vocationē significatā meminimus, cōpetēter nūc duo Discipuli ad soluendam asinā & pullū destinantur. Quia duplex erat ex gētibus plebis vocatio cōsecutura. Erant enim atq; sunt Samaritę profecti quōdā persecectionē ex lege, & sub quadā obseruatīe suę cōsuetudine seruientes: erāt etiā gētes indomitę & feroces. Igitur duo mittuntur, ut soluant ligatos & obstrictos, & erroris atq; ignorantie vinculis prepeditos, & mittuntur extra Ierusalē. Extra etiā enim hę duę vocationes habebātur, ceterū mater filiorū Zebedei intra Ierusalē Dñm orauit. Duabus enim vocationibus Israel, vel per Apostolos, vel per Ioannē, ex lege saluatur. Verum ut per Philippum, Samaria credidit, per Petrū autem Corneli⁹, Christo tāquā primitiæ gētū adductus est; q̄ autē instruitur, ut quęretī respōdeāt, Dño necessarios, & mox emittēdos, idest, eos ipsos genti suę prædicatores fidei Euāgelicę esse reddēdos. Impleta igitur est propheta, quę inuentum asina & pullo nouo Dñm v-

Duo Discipuli ad soluendam asinam mittuntur, & quid.

Extra Ierusalē mittuntur.

Math. 20.

Ioan. 3.

Bethphage
anagogicę
asina alligata
vinculis peccatorū,
& pull⁹
lasciuus populus.

Xx turum

*Pullū ascen-
dit Dñs noue-
lum, &c.*

Allegoria.

uenturum in Ierusalem nuntia-
bat. Sed gestorū effectibus Pro-
phetatum. Asina namque de vi-
co soluitur, atque exhibetur,
Samaria videlicet alieno & pe-
regrino obsessa Dominatu, per
Apostolos soluitur, & Domino
suo redditur. Pullum verò idem
Dominus ascendit nouellum, con-
tumacem, durum, atque hæc
omnia gentilis ignorantia vi-
tia domantur, & tot animorum
ferocitates, vincto Deo factæ
sunt. Omnis autem hæc species
futuri ordinem tenet, & para-
bolicis significationibus, rerum-
que præsentium conditionibus
futuri forma præmittitur. Erit
enim Dominus in claritatis suæ
aduentu gentes possidens, ea-
rumque mentibus, tanquam vi-
ctor insidens: tot comitatus sui
agmine prædicabitur, Patriar-
charum, Prophetarum, atque
Apostolorum. Nam gloriam
suam in vestimentis Patriarcha-
rum Domino substernunt. Eo-
rum enim & generationibus, &
nominibus, & in sectationibus
est Dominus Prophetatus, ei-
que omni dignitatis suæ orna-
tu concedentes, seque sedili su-
sternentes, doceant omnem glo-
riam suam præparationi Domi-
nici. Aduentus fuisse subtrac-
tum, illic etiam Prophetæ ves-
timenta sua incedentis itineri
substernunt. Hanc enim viam
gentium vecturatum Dominum
prædicauerunt, quique seculi a-
more postposito, mortibus se &
lapidationibus offerendo, ipsis
quodammodo corporibus exue-
rint, ad ingressum viæ talis o-
blatis, Apostoli quoque excisa-
rum arborum ramos post vesti-
menta substernunt, sed nulla in
hoc est humani officij reueren-
tia. Rami enim incedentem im-

A pedirent, & implicitum iter fa-
cerent properantis ingressui. Ve-
rum explicatur omnis ratio pro-
phetiæ, & futuri forma seruatur.
Igitur infructuosarum arborum
rami, idest, infidelium quon-
dam gentium fructus per Apo-
stolos itineri Domini subster-
nuntur, & Saluatoris iustifican-
tur ingressu, & per eos inceditur,
& gratissimum sit incedenti Deo
ex ramis infæcundæ radicis of-
ficiū.

B

*Chrysostom. homilia 35. in
tomo. 2.*

C

P VTO Res ipsa exigit, vt
quæramus: Frequenter qui-
dem Iesus venit in Ierusalem, si-
cut Ioannes testatur, nunquam
tamen sibi adhibuit ministeria in-
mentorū, nec ramorum vi-
rentia circa se ornamenta con-
stituit, nec ad terribilem lau-
dem suæ diuinitatis animos po-
puli excitauit, nisi modò, quan-
do, vt pateretur, ascendit. Ideò
ergò cum tanta gloria ingres-
sus est, vt amplius illorū ad-
uersum se excitaret inuidiam,
quia iam tempus passionis eius
instabat, & non mors eum vr-
gebat, sed ipse magis aduersum
se compellebat mortem. Quo-
ties enim de manu Sacerdotum
elapsus euasit, cum esset visibi-
lis factus? Quando Iudæi Chris-
tum voluerunt occidere, tange-
re eum non potuerunt, quando
autem Christus sequutus est mor-
tem, & parcere ei Iudæi non po-
tuerunt; ergò si Christus eos pro-
uocauit, an fortè de morte sua fe-
cit eos innoxios? Absit, non ex-
citauit eos, vt facerent quod
ante noluerant, sed vt possent
facere quod prius volebant. Fa-
cultas

D

*Frequenter
Dñs Ierusalē
veniebat, sed
nunquā sollē-
niter accep-
tus.*

Quādo Iudei Christū occidere volebāt, non potuerūt eum tangere. Asina & pullus Iudæi sūt. Esai. 1.

cultas eis data est, non mutata voluntas. Tunc Iesus misit duos Discipulos, dicens: *ite in castellum, quod contra vos est, & statim inuenietis asinam alligatam, & pullum cum ea, soluite, & adducite mihi.* Asina, & pullus eius Iudæi sunt, & gentes. Iudæa enim (secundum Deum) mater est gentium, sic enim dicit ad illam Deus per Esaiam Prophetam: *Et constituam principes tuos sicut antea, & consiliarios tuos sicut ab initio, & tunc vocaberis ciuitas iustitia, & mater ciuitatum,* idest, Ecclesiarum fidelis Sion, propter quasdam tales similitudines animalibus his a similiti sunt homines, Deum, vel Dei Filium non cognoscentes. Etenim animal hoc immundum, & præceteris pene iumētis, magis irrationabile, & stultum infirmum & ignobile, & oneriferum magis: sic & homines fuerunt Antechristum, idolatrijs & passionibus diuersis in mundi, & irrationabiles, verbi ratione carentes, & quantum ad Deum stulti. Quid autem stultius quàm factorem contemnere; quasi facturam: & opus manum suarum adorare; quasi factorem? Erant infirmi, secundum animam, & ignobiles, non valentes resistere passionibus suis, & obliti generationem suam celestem, facti fuerant serui passionum suarum, & dæmonum, quibus resistere non valebant; & quicumque dæmonum, vel Philosophorum cuiusque erroris, vel dogmatis alicuius sarcinam, eis voluisset imponere sufferebant, & omnia non bona patientia supportabant. Propter quæ omnia & Apostolus ad Corinthios dicit: *Videte vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes, secundum carnem, non multi fortes, non mul-*

A *ti nobiles, sed quæ stulta sunt elegit Deus, ut confundat sapientes, & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia, & ignobilia, & contemptibilia mundi elegit Deus, et quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret.* At vbi Christus super eos ascendit, & induxit in templū loti per baptismum; facti sunt de immundis animalibus homines sancti. Percepta enim verbi ratione, & sapientia Dei facti sunt homines rationabiles, & prudentes, & inuenta est irrationabilitas eorum esse simplicitas, & stultitia eorum mansuetudo. Nam simplicitas sine ratione verbi, hominis irrationabilitas est, & mansuetudo, si non sit propter Deum stultitia est. Adhuc autem accepta gratia, & recognita generatione sua celesti, facti sunt de infirmis, & ignobilibus fortes & nobiles; & quæ videbatur in firmitas, innocentia inuenta est in eis, ignobilitas autem, humilitas. Nam innocentia sine Deo infirmitas æstimatur, & humilitas non propter Deum ignobilitas iudicatur. Item reiicientes à se onera dæmonum, & suscipientes super se: *Iugum Christi suauē, & onus eius laue,* & ipsum sessorē in cordibus suis suscipientes facti sunt patientes. Nam patientia irrationabilis onerifera æstimatur, ligata, idest, diaboli erroris vinculo impedita, ut non haberet libertatem in eo quo vellet. Nam omnes homines antequàm peccemus, liberum quidem habemus arbitrium, si volumus sequi voluntatem diaboli, an non. Quod si semel peccātes obligauerimus nos operibus eius, iam nostra virtute euadere non possumus, sed sicut nauis fracto gubernaculo, illuc ducitur, vbi tempestas voluerit; sic

Homine in hoc
et infirma
mundi
elegit Deus

Ex infirmis
& rudibus
facti sunt homines
nobiles
& prudentes

Matth. 11

1. Corin. 1.

Homo in peccato sicut natus ab/que gubernaculo.

Pecare hominis est, surgere verbo a peccato Dei.

Immoderatus est peccator qui non timet Deum.

Sanctus est Deus.

& homo diuinæ gratiæ auxilio perditoper peccatum, non quod vult agit, sed quod diabolus vult. Et nisi Deus valida manu misericordiæ suæ soluerit illum, usque ad mortem in peccatorum suorum vinculis permanebit. Ergo nostra quidem voluntate & negligentia alligamur, sed per Dei misericordiam absoluihur. Sicut enim videmus in istis mundialibus Regnis, quomodo in primis quidem nemo potest facere se ipsum Regem, sed populus creat sibi Regem, quem eligit; sed cum ille Rex fuerit factus, & confirmatus in Regno, iam habet potestatem in hominibus, & non potest populus iugum eius de ceruice sua repellere. Nam primum quidem in potestate populi est facere sibi Regem, quem vult: factum autem de Regno iam repellere, non est in potestate eius: & sic voluntas postea in necessitatem conuertitur: sic & homo, priusquam peccet, liberum habet arbitrium, utrum velit sub regno esse diaboli, an non: cum autem se peccando tradiderit sub Regno ipsius, iam non potest de potestate eius exire, sed sic prima voluntas eius in necessitatem conuertitur. Et hoc est quod homines seculares & peccatores, dicere solent: *Nunquid nolumus esse sancti, & quis non vult esse iustus, sed non possumus?* Verum quidem est quod dicunt, sed non habent excusationem: quia primum potuerunt non esse sub potestate diaboli, si voluissent: postquam vero posuerunt thronum diaboli in cordibus suis, iam nemo potest eos eripere de potestate diaboli, nisi solus Deus. Soluite (inquit.) Quomodo per doctrinam vestram, & per miracula vestra, quia omnes Iudæi, & gé-

A res per Apostolos liberati sunt.

Adducite mihi, ad ministerium, id est, ad gloriam, corrigite illos.

Duos autem misit Apostolos, quia per duo generalia mandata, omne genus humanum de peccato absoluitur. Qualia? *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo; & proximum tuum sicut te ipsum.* In his duobus omne peccatum expellitur, & omnis iustitia consumatur. Aut certe alia duo: *Quod tibi non vis fieri alteri ne feceris.* Et iterum,

B *Quod vultis ut faciant vobis homines, facite & vos illis, similiter.* Quidam autem duos istos Petrum & Philippum Apostolos exponit, intelligere oportere, quoniam hi primum transgredientes Iudaicos fines, gentes adduxerant ad Christum. Philippus quidem Samariam, quam ipsam Samariam asinam esse interpretatur: Petrus autem gentes accipiens Cornelium ex gentibus, quam Samariam pullum. Et si quis vobis dixerit aliquid, dicite, *Dominus operam eorum desiderat.* Nec dicatis, *Dominus tuus, nec Dominus noster, neque Dominus iumentorum, ut intelligant omnes, quia ego solus Dominus, non solum animalium, nec solum eorum qui mihi subditi sunt, sed omnium hominum etiam, qui mihi contrarii sunt: nam & peccatores conditione quidem mei sunt, voluntate autem sua diaboli: Meus enim orbis terræ, & plenitudo eius, Dominus operam eorum desiderat.*

D Iustum est, ut aliquando creatura seruiat suo factori. Gentes enim Deus in potestate diaboli pro tempore reliquit, ut tentet, non in æternum consumpsit, ut perdat. Necesse est autem ut fiat quod scriptum est. *Homines & iumenta saluabis Domine, confestim autem remittet eos.* Animal quidem postquam

In duobus mandatis liberatio generis humani continetur.

Deut. 6.

Matth. 7.

Asina, Samaria interpretatur.

Psal. 35.

Gentes pro tempore Dominus in potestate diaboli reliquit.

Postquam Dñs
Ierusalē est
ingressus, ani-
mal ad Dñm
suum remissū
est.

quam ingressum est in Ierusalem, inde ad dominum suum remis-
sum est: Animalis autem prophe-
tia in Iudæa remansit; nam de a-
nimali illo non hoc quod vide-
batur necessarium erat Christo,
sed id quod intelligebatur, id est,
non caro, sed ratio, ideoque ca-
ro remissa est, ratio autem reten-
ta, aut ita non dixit, & iterum
remitteret eos ad te, sed tantum
remitteret eos, ne ministerium præ-
cederet rationem. Nam puro in
primis homines non sermone nu-
do vocavit Apostolorum, sed per
virtutem Spiritus sancti soluit pa-
riter & adduxit. Postquam au-
tem adduxit, iterum dimisit eos
in arbitrio, vt labore suo comi-
tante gratia iustificentur. Nam
quod vocati sumus Dei est. Quod
aut digni vocatione viuimus no-
strum pariter & Dei est. Hoc est
quod ait. Iterum remitteret eos. Non
ad diabolum, qui prius tenebat
eos, sed in arbitrio suo, in quo an-
teā fuerunt, adiubante scilicet do-
no gratiæ.

Chrysostomus homilia 67.

Ex cap. Matthæ. 21. in

tomo. 3.

Quare nunc
palam Domi-
nus Ierusalē
ingreditur.

SÆPE Quidem etiam antea,
nunquam vero ita clare in Ie-
rusalem ascendit: Quænam igitur
huius rei causa est? In dispen-
sationis exordio, cum neque ip-
se ita clarus esset, nec passionis
tempus appropinquaret, indiffe-
renter cum illis versabatur, occul-
tans se ipsum. Nam neque ipse
mirabiliter patefaciendo se vi-
sus esset, & illi maiore inuidiæ
incendio flagrassent: nunc autem
cum virtutis suæ multis signis
periculum fecerat, & Crux in
ianuis adesset, clarius se ipsum

reuelat, & cum maiori ac con-
gruenti omnia facere auctori-
tate videtur, sed propter hæc ma-
ioribus inuidiæ stimulis tabes-
cebant: quæ quanquam sic ab ini-
tio agere poterat, commoditatem
ordinati, tamen progres-
sus conseruauit. Tu vero dili-
genter expende, quod mirabi-
lia peragit, & quod prophetias ad-
implet; asinam inuenturos præ-
dixit, neminem prohibiturum,
& omnes tacituros affirmavit,
quæ Iudæorum culpa non par-
ua esse videtur: si quidem qui nū-
quam eum viderunt, sua ipsi si-
ne controversia tradunt, cum
Iudæ etiam per Discipulos sig-
na facientem videntes non re-
ceperunt. Non fuit certè res ip-
sa parua. Quis enim illis persua-
sit, præsertim pauperibus, ac for-
sam agricolis, nullomodo ad-
uersari, cur dixi non aduersa-
ri, sed nec interrogari quidem,
aut interrogantes responso au-
dito tacere, atque cedere? Nam
vtraque ista pariter mihi mira-
bilis & inaudita videntur. Non
enim paruum est, cum traheren-
tur iumenta nihil dixisse, & si
dixerunt, cum audissent, quia
Dominus illis indigeret, cessis-
se; maximè cum non ipsum, sed
Discipulos eius viderent. Hinc
omnes docet Iudæos in ipsum ir-
ruentes solo nutu reprimere po-
tuisse. Hinc etiam Discipulos
docet, quicquid ipse peteret, e-
tiam si animam dare iuberet, abs-
que vlla controuersia esse pa-
rendum. Nam si cesserunt
ignoti: quid Discipuli
facere de-
bent.
(?)
Xx 3 Drogo

Varia imple-
uit Christus
prophetias.

Omnes hicta-
cent, nemore
sistere ausus
est.

*Drogo de sacramento
Dominica Pas-
sionis.*

VENI Domine Iesu; veni deside-
rate cunctis gentibus; quia dormi-
tauit anima mea præ adio; amore tui,
& oculi mei languerunt præ inopia lu-
minis tui: Onera Sol amabilis: *Vt*
exeat homo ad opus suum; & ad opera-
tionem suam, usque ad vesperam, & o-
peretur non cibum qui perit: Sed
qui permanet in æternum; noli timere
filia Sion. Timere pusillum est, ideo
adhuc filia, quid times? Nondum
Ierusalem; sed filia Sion; hoc est
specula. Ergo discere speculari, no-
li timere, quia timor oculum tur-
bat. Alaris pupilla lucide spe-
culatur: Fides pupilla est oculi
tui. Quomodo pupilla oculi
est subtilissima, & nisi impige-
re, ac sollicite custodiatur à pal-
pebris, leuissimi, & tenuissimi
pulueris tactu confunditur, sic
acies fidei, nisi per uigilem sem-
per habeat custodiam; nihil ci-
tius conturbatur. *Sed noli time-*
re filia Sion, Ecce Rex tuus venit ti-
bi. Oriatur tibi Sol, qui te cu-
stodiat, & illuminet, & perdu-
cat te ubi pulvis non est. *Venit*
tibi mansuetus, qualis ipse est ta-
lem te esse vult; nam suesce iu-
gum eius portare, ut & ipse se-
deat super te, asinam suam, &
pullum filium subiugalis. Et
quæ est hæc asina? Ipsa quæ ca-
ro vocatur, & mulier: *Et virago,*
quia de viro sumpta est. Et quis est
pullus eius? masculus vir. Et quo-
modo pullus eius est? *Quia non*
prius quod spirituale, sed quod ani-
male, deinde quod spirituale; sedet
prius Rex mansuetus super asi-
nam, postea super pullum, prius
caro domatur, ut subiugalis
sit. Deinde nascitur pullus, &

Anutritur, & roboratur, ut fello-
rem suum portare possit. Et qua-
re filius subiugalis? Quia sub vi-
ro est mulier, & mulieris caput
vir, & tamen filius est subiuga-
lis, quia per mulierem vir, sed in
dolore ipsa pariet, & sedeat super
vtrumque Rex mansuetus, faciens
pacem. Nec hæc sibi inuicem ad-
uersentur: *Venit tibi mansuetus, &*
tu non vades ei? Egredere de ter-
ra carnis tuæ, & de cognatione
matris tuæ, & de domo, id est, me-
moria patris tui. Pater tu? Amor tuus
est, & mater tua Chabaræa. Huius
patris obliuiscere, & tunc: *Concu-*
piscet Rex decorem tuum. Decore ma-
gnus est staudis, & vides & incli-
nas aurem tuam; audis per obe-
dientiam, vides per intelligen-
tiam, inclinas aurem tuam per hu-
militatem, hic decor, hic omnis
gloria ab intus est, in finibus au-
reis. Tunc decorem tuum Rex
mansuetus concupiscit. Egredere
ergo de ciuitate quia: *Vidi (inquit)*
iniquitatem, & contradictionem in ci-
uitate. Egredere cum pueris He-
bræis, qui transeunt simpliciter
in occursum Domini. Sterne in
via ramos oliuarum, & opera
misericordiæ pedibus eius acco-
modes: accipe frondes palma-
rum, ut triumphes de Principi-
bus tenebrarum. Nihil in te resi-
deat quod in occursum Iesu non
prodeat, quia nec vlla ungula in
Ægypto Pharaoni relinquenda
est. Manus & cor linguæ concin-
nant: *Osanna in excelsis.*

*Cyrillus in Ioann. lib. 8.
cap. 10.*

IN ASINO Venite, & à tur-
bis Rex appellari, & lauda-
ri, voluit Dñs: ut etiam per hoc
eruditus quisque cognosceret ip-
sum esse Christum, quem sic ven-
tuum

Prius super a-
sinam, deinde
pullum, & de-
inde

Ecdes. 16.

Psal. 44.

Psal. 54.

Exod. 10.

Quare in asi-
no, & omnib.
acclamatur
osanna, &c.

Psal. 118.

Psal. 87.

Psal. 103.

Ioan. 6.

Fides oculorū
pupilla.

Asina, caro
vocatur.

Genes. 1.

1. Cor. 15.

aurum: Prophetia olim præmissa
significat, sed & magnæ suæ ma-
iæ, atq; humilitatis, hac
aduentus sui in Ierosolymam spe-
ciè nobis demonstrat exemplum.
Non enim sedet in curru aut eo,
preciosa purpura fulgens, neq; as-
cendit super equum idu, amato-
rem discordiæ & litis, qui in quan-
titate gloriæ pactus habet repletum,
qui denique in quo odoratur bel-
lum, & gaudent ad vocem tubæ, &
cum videri sanguinem pugnam,
dixit in condesuo, beneficium:
sed sedet super asellum, tranquillitatis
& pacis iumentum, & ceteris pa-
tientissimum & laboris. Designat
autem pullos asina, populum gen-
tium, nullo prius onere legis pres-
sum, sed sine freno, & habentis
quodcumq; ferbat animus, se ag-
gentem. Super hunc Dominus se-
dit: quoniam gentilem populum,
sibi subiectum per Apostolorum
predicationem reddidit, suisque
mandatis obtemperantem. Et re-
de alij Euangelistæ de hoc pullo
asina dicunt, quod *super eum nemo
adhuc hominum sederat*, quoniam gen-
tiles legem Domini non accepe-
rant, nec Prophetarum oracula,
quibus ad submittedum colla sua
iugo Dominico inducerentur:
meminit autem, & Matthæus as-
inam simul cum asello esse adduc-
tam Domino, per quam intelligen-
dus est populus Iudeorum, non in-
domitus ut gentilis, sed iugo le-
gis iam pridem assuetus, & oheri
legatum ceremoniarum manci-
patus, super hanc quoq; Dominus
Ierosolymam veniens, sedisse scri-
bitur: quoniam ex Iudeis complu-
res collegit sua prædicatione, &
miraculorum ostensione, qui in
ipsum crediderunt, & frenum dis-
ciplinæ eius habenaq; mandato-
rum susceperunt, ut Christum, ta-
quam insidentem cordibus suis,

A pie & sedulo gustauerint. At non
curavit Ioannes hoc loco ipius as-
ina mentionem facere, neq; narra-
tionem texere, quomodo duorum
Discipulorum ministerio asina cū
pullo fuerit Christo adducta. Quo-
niā cum omnium postremus suū
scripserit Euangelium, cognovit
utiq; illa ab alijs Euangelistis ef-
fusus esse narrata, neq; opus esse
quod iterum à se conscriberetur.

B *Ambrosius de Patriarcha
Abraham, lib. i.*

cap. 8.

Et *Respicens Abraham oculis,
vidit locum à longe.* Sollicite ex-
plorat qui properat implere. Quā-
vis senilem studio celaret gradū,
tamen hoc serum putans, procede-
bat oculis. Vegebant singulorum
officia, membrorum (licet) seni-
lia membra, non possent vigere;
solet hebetare visus senum, ut e-
tiam propinquas non facile cons-
piciant. Hic non solum vidit lo-
cum, sed etiam longè positus as-
pexit. Nec dubitavit vidisse, sed
aut pueris suis, sed et hic cum a-
sina; ego autem & infans pertran-
sibimus vsq; illuc: *Et cum adoraveri-
mus reuertemur ad vos.* Merito ty-
pus in asina, quia & veritas in pul-
lo asina. In hoc enim animante
figuratur populus Gentilium, an-
te oneri subiectus, nunc Christo
subditus. Isaac ergo Christi pas-
suri est typus, venit in asina, ut cre-
diturum populum nationum sig-
nificaret, ideoque & Dominus,
cū ad subeundam pro nobis pas-
sionem veniret, pullum asinae so-
luit, quem ipse conscientia mi-
tem atque mansuetum iam
Christo sua terga cre-
dentem ascen-
derat.

Asina figura
populi genti-
lis.

Augustin. contra Faustum
Manich. lib. 12.

cap. 42.

Genes. 49.

Genes. 49.

Vellem scire, imò melius nescierim, quæ cæcitate animæ legerit Faustus, ubi vocauit Iacob filios suos & dixit. *Congregamini, & audite filij Iacob, congregamini ut annuntiem vobis quæ occurrunt sunt vobis innouissimis diebus: Congregamini & audite filij Iacob. Audite israel patrem vestrum.* Hic certè nemo dubitat prophetantis personam esse dilucidatam. Audiamus ergò quid dicat filio suo Iudæ; de cuius Tribu Christus venit, ex semine Dauid, secundum carnem, sicut Apostolica doctrina testatur. *Iuda inquit te laudabunt fratres tui: manus tua super dorsa inimicorum tuorum: adorabunt te Filij Patris tui. Catulus leonis Iudæ de generatione filijs mi ascendisti, recumbens dormisti ut leo, & ut catulus leonis: qui suscitabit eum? Non deiecit Princeps ex Iudæ, & dux de fæmore eius, donec veniat quæ repocuta sunt ei; & ipse expectatio gentium; alligans ad vineam pullum suum, & cilicio, & funiculo nullum asinæ lauabit in vino stollam suam, & in sanguine vici amictum suum, fulgentes oculi eius a vino, & dentes candidiores lacte.* Falsa sint ista, obscura sint ista, si non in Christo euidentissima luce claruerunt: si non eum laudant fratres eius: Apostoli, & omnes cohæredes eius, non suam gloriam quærentes, sed ipsius, si non sunt manus eius super dorsa inimicorum eius: si non deprimuntur, atq; curuantur ad terram crescentibus populis Christianis, quicumq; illi, adhuc aduersantur; si non eum adorauerunt filij Iacob in reliquijs, quæ per electionem gratiæ salutis factæ sunt: si non ipse catulus est leonis, qui nascendo paruulus fa-

A
 tus est, propter hoc additum de
 germinatione filius meus. Causa
 quippe reddita est. Quare catulus,
 in cuius laude alibi scriptum est.
 Catulus leonis fortior iumentis,
 hoc est etiam parvulus fortior ma-
 ioribus: si non ascendit in Crucem,
 recumbens: *Cum inclinato capite red-
 didit spiritum*: si non dormiuit vi-
 leo, quia ipsa morte non est victus,
 sed vicit, & ut catulus leonis. In-
 B
 de enim mortuus, vnde & natus: si
 non ille cum suscitavit à mortuis,
 quem nemo hominum vidit, neque
 videre potest. Eo enim quod di-
 ctum est: *Quis suscitabit eum?* satis
 expressa est, tanquam ignoti signi-
 ficatio. Si defuit Princeps ex Iu-
 da, & dux de senioribus eius, do-
 nec venirent oportuno tempore,
 quæ promissa, tanquam reposita
 fuerant. Sunt enim literæ certissi-
 mæ historiæ ipsorum quoque Iu-
 dæorum, quibus ostenditur pri-
 C
 mum alienigenam Herodem Re-
 gem fuisse in gēte Iudæorum, quo
 tempore natus Christus est, ita non
 defuit Rex de semine Iuda, donec
 venirent quæ reposita erant illi,
 sed quia non solis Iudæis fidelibus
 proficit quod promissum est, vide
 quid sequatur: *Et ipse expectatio gen-
 tium, ipse alligavit ad vineam pulum
 suum*, id est populum suum in cilic-
 cio prædicans & clamans. *Agite
 penitentiam, appropinquavit enim Reg-
 num calorum*. Populum autem gen-
 D
 tium illi subditum cognoscimus,
 pullo asinæ comparatum, in quo
 etiam sedit ducens eum in Ierusa-
 lem, id est, in visionem pacis: *Do-
 cens mansuetos vias suas*, si non lauit
 in vino stolam suam, ipsa est enim
 gloriosa Ecclesia, quam sibi exhi-
 bet: *Non habentem maculam, aut ru-
 gam*. Cui dicitur etiam per Esaiā:
*Si fuerint peccata vestra sicut pheni-
 cium, tanquam niuem dealbabo*. Vnde
 nisi demissis peccatis? In quo ergo
 vino,

Math. 26.

vino, nisi illo, de quo dicitur: Quod promultis effundetur in remissione peccatorum. Ipse est enim botrus ille, qui pendit in ligao. Propterea & hic vide quid adiungat. Et in sanguine vix amictum suum. Iam vero fulgere oculos eius à vino, illa in corpore eius membra cognoscunt, quibus donatum est sancta quadam ebrietate alit nata mentis ab infra labentibus temporalibus æter-

nam lucem sapientiæ contueri. Vnde quidam paulò ante commemorauimus dicente Paulo: Sine enim mente excessimus Deo, hi sunt fulgentes oculi à vino. Sed tamen, quia sequitur, siue temperantes sumus vobis, nec paruuli relinquuntur adhuc lacte nutriendi, quia & hic sequitur. Et dentes candidiores lacte.

1. Cor. 5.

TEXTVS.

Esai. 62. d. 11.
Zach. 9. d. 9
Ioan. 12. b. 15

4. **H**OC Autem totum factum est, ut adimpleretur, quod dictum est per Prophetam dicentem. 5. Dicite filia Sion: Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam, & pullum filium subiugalis.

Rabi Samuel Marrochianus, in lib. de Aduentu Messie.

Duplex Christi
Aduentus.

Imeo Domine mi quod Christus iam venit, & iam impleuit primum Aduentum suum, quia in scripturis nostris inuenimus duplicem eius Aduentum. Primus Aduentus Christi describitur in Prophetis, in paupertate, & humilitate. Secundus in gloria, & maiestate. Et de utroque Aduento proponam illa quæ mihi occurrunt. De primo Aduentu dicit Deus per os Zachariæ.

Letare filia Sion, ecce præceptor tuus venit, pauper equitans asinum. Et in isto Aduentu describit eum Esai, despectum, Daniel occisum, Zacharias, & Amos venditum. & tamē iam fuerunt cōpleta, quæ in libello descripsi, & describam: Non reputauimus eum, id est, non cognouimus eum, sicut dixit Esaias Propheta,

A sed despeximus eum, & præualuimus contra eum. Sed gloria eius, & maiestas eius, eius erit manifesta in secundo eius Aduentu, quando: Ignis & flamma præcedet eum, & exardescet; & inflammabit in circuitu inimicos eius, sicut dicit Deus per os Prophetarum, Dauid & Esaiæ, Et timeo Domine mi quod Christus, non iudicabit aliter quàm cum igne ad mortem, quia nos interfecimus omnes Prophetas, qui annūciauerūt nobis de ipso, prout Deus testificatur cōtra nos per os Eliæ Prophetæ: Et sic interfecimus illum iustum, propter quem sumus in ira Dei sine fine. Attamen Dei sumus.

Psalm. 96.

4. Reg. libro
Zach. 9.

Eusebius de demonstratione Euangelica, lib. 9. demonstratione. 17.

C Aude vehementer filia Sion, prædica filia Ierusalē, ecce Rex tuus venit tibi iustus, & saluos faciens, ipse mansuetus & impositus super iumentum, & pullum adolescentem. Et per-

Xx 5 dec

Zach. 9.
Primū Christi
Aduentum
iam præcessit
scilicet, & secundū
expectare do-
cet.

Esai. 55.

det arcus ex Ephrem, & æquum ex Ierusalem, & peribit arcus bellicus, & abundantia pacis ex gentibus. Et principatū obtinebit à mari usque ad mare, & à fluminibus per exporrectionem terræ. Cum hæc post reditū de Babylone, nouissimis Prophetarum temporibus Zacharias cecinerit, nullus post eius prophetiæ tempus Rex apud Iudæos fuisse memoratur, qualem hæc prophetia describit, nisi vnus dumtaxat Saluator, ac Dominus noster Iesus Christus. **T**um exspectant, prophetias suas sibi velint constare, nam cum vtrāque earum, quæ exposita sunt ad Christum pertinere ipsi quoque fateantur, dicant (quæso) & interrogantibus nobis respondeat, qui fieri possit, vt vno eodemque tempore, sub vno eodemque Aduentum, idem & in nubibus cæli feratur, & iumento pulloque adolescente insidens vehatur? Longè enim hæc à se inuicem distant, quæ propter si tu quoque innumerabiles alias his similes de Christo prophetias collegeris, & contuleris, & earum significata diuersa simul contenderis, alias quidem earum inuenies primi illius Aduentus vaticinia comprehendere; quæ etiā sub eūdem primum cōpleta sunt, alias verò ad secundum eundemque gloriosum referri oportere. Et currus enim, & æquum, & omnem arcum bellicum, Saluatoris nostri diuina virtus in priore ipsius aduentu de illa ad corpus vmbraque pertinentem, Ierusalem, deque eo qui Ephrem vocatur, populo latenter eiecit, ac perdidit, quare ex illo ad hunc usque diem nunquam amplius illorum regia dignitas constat, neque eorumdem qui olim valebat in bellis apparatus, & in armis virtus, sapienter verò in his omnem Iudaicum populum Ephrem nominauit; non autem

A venturusque insidens iumento, Eodem oraculo declaratur. Hoc enim cōmunis humanique vietus argumēto fuerit, quæ verò ad alterū illum & diuinitatis amplius preferentem manifestissime indicantur, per illam in nubibus cæli aduectationem, per quæ illud æternum in omnibus gentibus Regnum. Nec sanè ab re fuerit, vtrūque Iudæis proponere, rationeque ab illis postulare, quònam pacto, si vnum, dumtaxat, Christi Aduentum exspectant, prophetias suas sibi velint constare, nam cum vtrāque earum, quæ exposita sunt ad Christum pertinere ipsi quoque fateantur, dicant (quæso) & interrogantibus nobis respondeat, qui fieri possit, vt vno eodemque tempore, sub vno eodemque Aduentum, idem & in nubibus cæli feratur, & iumento pulloque adolescente insidens vehatur? Longè enim hæc à se inuicem distant, quæ propter si tu quoque innumerabiles alias his similes de Christo prophetias collegeris, & contuleris, & earum significata diuersa simul contenderis, alias quidem earum inuenies primi illius Aduentus vaticinia comprehendere; quæ etiā sub eūdem primum cōpleta sunt, alias verò ad secundum eundemque gloriosum referri oportere. Et currus enim, & æquum, & omnem arcum bellicum, Saluatoris nostri diuina virtus in priore ipsius aduentu de illa ad corpus vmbraque pertinentem, Ierusalem, deque eo qui Ephrem vocatur, populo latenter eiecit, ac perdidit, quare ex illo ad hunc usque diem nunquam amplius illorum regia dignitas constat, neque eorumdem qui olim valebat in bellis apparatus, & in armis virtus, sapienter verò in his omnem Iudaicum populum Ephrem nominauit; non autem

Israel,

Israel in eadem generatione digniores calumniatur appellationes. Inuenies autem in alijs quoque prophetis totam gentem Ephrem cum multa calumnia & accusatione nominari, sicut hic quoque. Cum igitur post reditum de Babylone, non amplius itidem ut prius in tribus diuisus esset populus, quos tandem per Ephrem merito significari intellexeris, nisi eos qui ipsam Ierusalem habitarent? Quorum in bellis, & in armis, egrégiam virtutem, quæ usque ad Romana tempora vigens fuit, Saluatoris nostri aduentus, sicut in prophetia dictum fuerat, diuina & ineffabili virtute deleuit. Proinde collectam de gentibus Ecclesiam, oraculum Euangelicæ instruit, ac monet, non ut simpliciter gaudeat, sed ut vehementer gaudeat. Quippè quod illam ad id faciendum exhortetur, propter Dei verbi ad ipsum aduentum, quam item celestis Sion, aut etiam prioris congregationis filiam vocat, propterea quod nos omnes qui ex gentibus profecti in Christum Dei credidimus, Christi Apostolorumque eius proles & filij sumus, utpote qui de Iudæorum congregatione, tamquam de matre orti sumus; nam etiam quod sequitur in Saluatoris nostri aduentu completum esse constat. Quis enim ignorat eiusmodi pacem ex gentibus post aduentum illius tempora extitisse, cuiusmodi nunquam antea fuisset? neque enim ut prius, sic nunc ciuitates à ciuitatibus oppugnantur, neque gentes cum gentibus colliduntur. Nec verò ut priscis temporibus, sic nostris vita hominum inquieta instabilisque est. Quippè cum neque Athenienses contra Lacedæmonios ferantur, neque Tyri aduersus Phenicas, nec Arabes in Palestinos, neque item Ægyptij ad

A uersus finitimos militiam exercent, sed ex illo in hunc usque diem Deo faciente in vnum omnia cohibere, & reuera, sicut in Prophetia dictum fuerat: *Abundantia pacis ex gentibus prodijt, & vnus Iesus, & ab ipso denuntiatum, Euangelicæ doctrinæ verbum, principatum à mari usque ad mare, hoc est ab oriente Sole, usque ad Occidentem, & à fluminibus ad exporrectiones terræ, sicut ea significauerant, quæ apud Prophetam prædicta sunt, accepitque sanè Aquila quoque in hunc modum interpretatus est:*

B *Et loquetur pacem in gentibus, & potestas eius à mari, usque ad mare, & à fluminibus, usque ad fines terræ. Tu verò hæc comparato cum illis quæ in Psalmo continentur, qui scriptus est in Salomonem, quæ videlicet de filio Regis ex semine Salomonis oriundo dicuntur, de quo is Psalmus ita loquitur: Et Dominabitur à mari, usque ad mare, & à fluminibus usque ad fines orbis terræ. Porro idem hic Psalmus, eam item quæ hic significatur pacem sic futuram describit: Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis. Esaias quoque cum ipsis concordat, cum ait: Et constabunt gladios suos in vomeres, & lanceolas suas in falces. Et non sumet amplius gens in gentem gladium, & non discent ultra bellum gerere. Cæterum Michæam quoque inuenies iisdem consentanea dicentem, itemque alios ex Prophetis multos. Si verò diligenter, ut aliàs dixi, tempora obseruaueris, facile intueri poteris quoniam admodum ab Augusti temporibus, & à Saluatoris nostri aduentu, qui per ea tempora emicuit, cum ad vnum redactum Romanorum imperium, omnia obtinuisset veteres gentium differentia, & multiplices principatus aboliti sunt, atque ex illo in hunc modum, quæ ad pacem pertinerent, cum*

Psal. 71.

Aquila.

Aduentu Christi pax in terris, & per Prophetas annuntiata.

Esai. 2.

Nos Christi, & Apostolorum proles sumus.

Aquila non abundanter per prophetas annuntiata.

Prophe-

Prophetæ prædixerant, ea fidem contingere ceperint. Caterum hæcenus quidem cepit, tempus autem veniet, cum plenissimè prophetia complebitur, ubi gentium plenitudo ingressa, illud fuerit, quod à sancto Apostolo dictum est.

Chrysosto. homil. 67. in cap. 21. Matthæi, in priori expositione.

Duplicem autem ad hæc prophetiam, alteram opere, alteram verbis adimplebat. Opere quidem, quia scriptum est à Zacharia, quod in asina, sicuti Rex sedebit. Cum igitur id veluti scriptum est, expleisset, alterius ipse prophetiæ dabat initium, quæ futura erant ipsis factis significando: Immundarum enim vocationem gentium, & quia in ipsis requiescet, & venient, atq; adorabunt eum, res ista significabat; ita prophetiæ prophetia successit. Mihi verò non idcirco solum in asina sedisse videtur, verum etiam ut vivendi Philosophia nos erudiret, ita simul & prophetias adimplebat, & dogmata veritatis plantabat, & vivendi præcepta exemplis præbebat, & affirmabat. Regulas enim nobis præbet, ne maiora, quam necessarius usus exigit, requiramus. Itaq; quando etiam nascebatur, non magnificas ædes, non locupletem matrem, sed pauperissimam, & fabro desponsatam elegit, & intugurio nascitur, & in præsepio ponitur, sic Discipulos non oratores, aut Poetas, voluit, nec genere, aut fortuna claros, sed inopes valde atq; ignotos: mensa sua ordeaceis nonnunquam panibus, nonnunquam quos Discipuli è foro emerent, referta erat. Recumbebat præterea in feno: ves-

Non amplius requirenda, quam necessaria.

Ates viles, nec conditionem vulgi excedentes inducebatur. Domum nullam habebat; cumq; de loco in locum transeundum erat, pedibus iter faciebat, & sic faciebat, ut labore plerumque conficeretur. Nunquā in sede, neq; in pulvinari, sed in ipsa superficie terræ, modò in montibus, modò apud fontes solus sedebat, & mulierem Samaritanam alloquebatur: sic mediocritatem inmerendo nos docens. Quādo res postulabat lachrymas effudit, terminos nobis in omni re constituens, ut quousq; progrediendum esset, non ignoremus. Quibus etiam nunc, quoniam instrumentis opus esse imbecillioribus non ignorabat, modum exemplo dedit, ne aut equis, aut mulis sublimes feramur, sed asino, quando res cogit, insidere, neq; ulterius progredi, sed ubiq; necessitate usum terminare. Sed videamus iam tam verborum, quam rerum prophetiam: Quæ igitur est illa? *Ecce Rex venit tibi mansuetus, ascendens super iugalem & pullum novum,* non currus, ut cæteri Reges, agēs non vestigalia exigens, non clatus tumore, nec satellitibus constitutus, sed magnam vndiq; monstrans humilitatem. Interrogatur ergò Iudæus; quisnam Regem asina vectus Ierosolymam intrauit? Neminem profecto, præter Christum, dicere possunt. Hæc faciebat, ut (quenadmodum diximus) figuris ventura significaret. Etiam enim hic, & novus populus olim immundus per pullum significatur, qui postquam in eo Iesus quieuit, ab omni sorde liberatus mundus effectus est. Perpende autem ex amissimam imaginem effectus conservatam. Discipuli quippe inventa solvunt, quoniam & nos & illi per Apostolos vocati sumus, & nostra fides in cælum illos deduxit.

Joan. 4.

Terminos in omni re Dñs constituit nobis.

Non amplius requirenda, quam necessaria.

Ad Rom. II.

dixit. Præterea idcirco asina pullum suum sequi perspicitur, quoniam postquam ingentibus Christus sedebat, tunc & Israelitæ zelantes veniēt. Quod Paulus significans dicebat: *Quia cæcitas ex parte Israeli accidit; quousque plenitudo gentium intraret; & sic uniuersus Israel saluabitur.* Quod enim figura hæc factum prophetiæ figurabat, à dictis manifestum est, nisi enim ita esset; non tanta cura certe Prophetæ pulli etiam ætatem prædixisset. Illud etiam discimus, quoniam admodum nemo tunc Apostolos, nec abducerent iumentum detinuit: sic nullus verare potuit, ne gentes ab idolatria remouerentur. Non autem in pullo nudo, sed super Apostolorum iniectas vestes insedit. Pullo enim oblato uniuersa iam à se præbent. Sicut & Paulus dicebat: *Ego autem iucundissimè consumam & consumar. Ego ipse pro animabus vestris.* Tu verò subitam pulli dominationem admirare, quomodo, dum esset indomitus, & freno omnino expers, non resistit, nec reluctatus est, sed quietè quasi assuetus ferebatur. Gentium enim obedientia hinc significatur, & repentina in meliorem vitam mutatio, quæ omnia illis verbis facta sunt: *Soluentes adducite mihi*, ita inordinata in ordinem, & immunda ad mundiciem reddita sunt. De iectionem Iudæorum etiam considera, qui quanuis tam multa eius signa viderint, nunquam tamen ipsum sic admirati sunt, quæ admodum nunc, quia turbas concurrere aspexerunt, vehementer obstupefcunt. *Concussa enim fuit* (inquit) *uniuersa ciuitas dicens: Quis est hic? Turbæ autem dicebant: Hic est Iesus Propheta, qui est à Nazareth Galilee.* Ita, quando tandem

2. Corin. 12.

Repentina gentis populi mutatio.

A magnum quid de ipso dicere, nisi sunt, tunc humilis & abiecta sententia sua humi trahebatur. Hæc autem faciebat, non ut se hac pompa ostentaret, sed partim ut prophetiam (ut diximus) impleret, & vitam nostram instrueret: partim ut Discipuli hic maxime solamen mortis eius haberent, cum viderent in nullo iumentum posse violari. Tu verò id etiam admirare, quomodo tam à Zacharia, quam à Dauid ad vnguem ista prædicta fuerint.

Chrysost. homil. 37. in capit.

Matth. 21.

D O M I N V S Noster ascendens ad mortem Ierosolymam, magnam gratiam pacis, & concordie mundo uniuerso, quasi in testamento reliquit. In mysterium enim gentium futurarum, sedens super asinam & pullum eius intravit in templum, & sic gentes Iudæis coniunxit. Sciens autem Propheta malitiam Iudæorum, quia contradicturni fuerant Christo ascendentem in templum, ideo præmonuit, ut per hoc signum cognoscerent Regem suum Iudæi, dicens: *Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam & pulum eius.* Ecce, ostēdetis verbum est: id est, non corporali aspectu, sed spiritali intellectu, opera virtutum eius aspiciate, non schema visionum eius. Si enim schema eius aspexeritis, deiiciendi estis in natura humana: si autem opus eius consideraueritis, saluandi estis in virtute diuina, ante tempora autem multa constitutus prophetia, videns eum spiritali aspectu, qui nondum natus fuerat,

Testamentū Christi gratia pacis.

fuerat, idè dicebat. *Ecce, vt ostenderet, quia illè, de quo loquebatur, antequam nasceretur, iam erat. Cùm ergò videritis eum in templum (ò Iudæi) nolite superbè agere contra eum, dicentes: In qua potestate hac facis? Quia ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, venit sedens super asinam.* Nolite considerare in qua potestate facit, sed considerate tantum si facere potest, quoniam hoc credere est: illud autem tentare: *Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam.* Nolite dicere: *Nos non habemus Regem, nisi tantummodo Casarem.* *Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam.* Si intellexeris, venit tibi; si non intellexeris, veniet contra te. Idest, si intellexeris, veniet, vt saluet te, & sub pedibus tuis subiiciat gentes, & dicas per Prophetam gaudens. *Quoniam Deus excelsus terribilis, & Rex magnus super omnem terram, subiecit populos nobis, & gentes sub pedibus nostris. Elegit nos in hereditatem sibi, speciem Iacob, quem dilexit.* Si autem non intellexeris, veniet vt perdat te, & de templo sanctitatis expellat, & aliam sponsam de gentibus castiorem inducat in cubiculum sanctitatis, vt tu proiecta, & in tenebris constituta dicas per Salomonem. *Ne aspexeritis me, quoniam ego sum de nigrata, quoniam despexit me Sol.* Vis cognoscere mansuetudinem venientis? Considera speciem aduentus eius. Non sedet in curru aureo, preciosa purpura fulgens: nec ascendit super feruidum æquum discordiæ amatores, & litis qui gloriæ instantia pectus habet repletum, qui de longè odorât bellum, & gaudet ad vocem tubæ. Et cùm viderit sanguineam pugnam dicit in corde suo, benè est factum.

Luc. 19.

Matth. 21.

Matth. 21.

Ps. 46.

Cant. 1.

A Sed sedet super asinam tranquillitatis, & pacis amicam. Non autem vides in circuitu eius splendentes gladios, aut cætera ornamenta terribilium armorum. Sed quid ramos frondentes testimonii pietatis. Venit ergò mansuetus, non vt propter præpotentiam timeretur, sed vt propter mansuetudinem amaretur. *Sedens super asinam, & pullum eius, super matrem sedebat.* Nunquid & super pullum sedebat? Tamen, & si corporaliter fieri non poterat, vt super animal vtrumque sederet, spiritualiter poterat cùm esset Deus, & vt in Iudæis sederet, & in gentibus simul: sedere autem super iumenta est in precordiis eorum habitare, vt dicat illis. Christus: *Tollite onus meum super vos et videte, quia mitis sum, & humilis corde.* Mansueti enim mansuetum debent portare, qui vocauit eos seiores est: Non vt illos puniat propter peccata eorum, sed vt ipse requiescat in eis propter mansuetudinem eorum. Nam sicut hoc genus iumentum, si quid errat in simplicitate errat, & non in asperitate: ita & homines, qui crediderunt in Iesum Christum, siue ex Iudæis, siue ex gentibus, ante Christum, non in malitia, sed in ignoratia peccauerunt. Idè se dari debebant, non puniri sub graui seiore. Nam sicut peccatores equi sunt diaboli, ita & sancti equi dicuntur Christi, quia diabolus in peccatoribus sedens, instigat eos per desertas facinorum, idest per fornicationes, per avaritios, &c. Christus sedens in sanctis, dirigit eos per planam iustitiæ, idest, in castitate, in humilitate. Ergò equitatus diaboli perditio est. Equitatus autem Christi salus, sicut Habacuc, dicit in canticis suis ad ipsum Christum. *Qui ascendit super equos tuos, & equitatus*

Matth. 21.

Matth. 21.

Matth. 21.

Equitatus diaboli perditio equitatus autem Christi salus est.

Habac. 3.

tatus

Genes. 49.

Genes. 9.

tatus tuus sanitas est. Ergo induxit pullum in templum, ut gentes Iudæis coniungat; ut adimpleat quod Iacob benedicēs, filium suū Iudam prophetauit. *Alligans* (inquit) *ad vitem pullum suum*. Quæ est illa vitis? Iudæa, quæ de Ægypto translata est, & in Oriente plantata. Et sicut prophetauit Noe de filiis suis, dicens: *Benedictus Filius meus Sem, dilaret Deus Iaphet, & inhabitabit in tabernaculo Sem*. Sem enim pater erat Iudæorum, Iaphet autem pater gentium, quæ per Christum ingressæ sunt in tabernacula Iudæorum.

Chrysosto. homilia 24. de eo quod scriptum est: gaude Sion, in tomo. 2.

QUoniam tempus vinit, ut de Adventu Domini, & incarnatione loquamur sanctæ charitati vestræ, idèo tacendum non est diebus his. Hoc agit Ecclesia voce prophetica, de adventu eius futuro. Inde lectiones & Psalmi proferuntur in aures audientium. Et quia hos versiculos cantauimus, de quibus tractaturi sumus, Intenti ergò estote, ut fundamentum fidei maneat in vobis. Agebatur ab Spiritu sancto Prophete præcones Saluatoris nostri, ut agnosceremus Dominum præscium esse futurorum, & nihil vetustum apud ipsum, nec aliquid nouitatis: sed totum sempiternum, æternitate plenum, nec initium habens, nec finem. Cantabamus ergò: *Gaude Sion*. Hoc gaudium non est risus oris, vocis atque buccarum, sed gaudium cordis, de quo gaudio clamabat Euangelista, dicens: *Annuncio vobis gaudium magnum, quod erit omni populo; quia natus est vobis hodie Saluator, qui est*

Luca. 2.

A *Christus Dominus*, hoc gaudium non est temporale, sed æternum. Quale gaudium? Ut sciret mundus, quod non nouerat miracula, signa, & prodigia virtutum; & mortui resurgerent, cæci viderent, Claudii ambulant, muti loquerentur, surdi audirent, aridi sanitatem acciperent, paralytici curarentur; & cætera miracula quæ longum est enarrare; hoc quod etiam ipsi optimè nostis, qui legistis, & in lectionibus diuinis agnouistis. Gaudium hoc prædicat omnis Ecclesia cum magna letitia, & exultatione. Nec enim & nobis gaudium sempiternum, non generatur, quoties superamus impugnationes carnis nostræ. Conuenitur hoc castellum, quod dicitur Sion, ut gaudeat. Sion enim (sicuti ij qui eruditissimi fuerunt ante nos ex posuerunt nobis) speculatio dicitur. Quoties oculis cordis speculamur domum illam, quæ initium non habet, nec finem. Ergo, *gaudeat Sion*, idèst, mens nostra, speculans futura bona, respuens à se mala. Subsequitur versiculus, dicens: *Ecce veniet habitator in te*. Quis est iste habitator, nisi qui nos habere voluit, & sibi congregare peculiaremque populum confirmare? Iste habitator ipse est de quo alio loco cecinit Propheta dicens: *Quoniam de æbulabo, et inhabitabo in eis, & ero illorū Deus. & ipsi mihi erunt populus*. **D** Iste habitator cum possederit omnia interiora nostra, ager omnia sancta in nobis, perfecta irreprehensibilia, Iste ergò habitator possideat quos redemit, perficiat quos inchoauit, perducatur quos de terra Babylonica eiecit. Ergò iste habitator noster requiescit in nobis, glorificatur in medio nostrū, cū viderint homines bona nostra opera, & glorificauerint Patrē nostrū qui

Sion, idèst mens nostra

Deut. 26. 2. Cor. 6.

qui est in celis, cuius facti sumus filij, non pro obsequijs nostris, aut meritis: nō pro bona actione, quā nō fecimus, sed pro eius misericordia, & libertatem accepimus, & in adoptionem filiorum annumerati sumus. Ergo taliter glorificatur De⁹ in medio nostri, quādo in affectu charitatis proficimus, & facimus quę pręcepit, & persistim⁹ in eis quę iussit, glorificatur in medio nostri, subsequitur & dicit: *Quia Dominus misit me ad te.* Nunc cognoscimus, quia Dominus missus est ad nos Redemptor, vita, & salus, pietas, & gratuita gratia. Et quando nos videmus ē limo terre erigi ad cęlestia premia, gaudeat cor credētium & lateatur, quęrat Dominum, ut non mortua, sed sicut viua anima nostra. Proijs bonis Domino quid retribuemus, nisi tantum deposita ceruice, subiecto collo, pectus tundamus, dicentes quod dixit Publicanus: *Deus propiti⁹ esto mihi peccatori.* Qui se proficere scit, non superbiat: qui verō agnoscit se nō proficere, sed ā bonis deficere tātum corrigat, & nō desperet; quia De⁹ noster & perfectos videt, & imperfectos. Perfectos adducat ad se, & imperfectos corrigat, & faciat perfectos. Quia ita ei vox profetica clamat in quodā sacro Psalmo, dicēs: *Imperfectū meū viderūt oculi tui.* Et quia pietate sua perficit, & imperfecta subsequitur, dicēs: *Et in libro tuo omnes scribe tur.* Exultare de tantis muneribus eius, gaudete de tātis bonis eius, nō vobis assignetis bona, quę ab eo accepistis, ne perdati quod habetis, sed: *Scitote quia nihil habetis quod non accepistis: & si accepistis, nolite gloriari quasi non acceperitis,* ut ea quę accepistis conseruetur in vobis, & quę minus habetis de bonis, perficiantur in vobis, Amen.

A *Eusebius demōstratione Evangelica, lib. 8. demōstratione 4.*

HÆC Sanē Zacharias post reditum de Babylone, Dario apud Persas regnante, vaticinatur, quō tempore vrbs Ierusalem ā priore desolatione excitata, instaurataq; nuper fuerat, quę desolatio illi ā Babylonijs fuerat illata. Colligit autem omne tēpus ā Dario Persarū, sub quo Zacharias prophetiæ munere fungitur, ad Augustū Romanorū Regē annorum hebdomādas septē, & sexaginta duas, quę apud Danielē feruntur, quę sūma annorū efficitur quadringētorū octoginta triū, ut ostēdimus in his quę paulō ante ā nobis tractata sunt. Ceterū, post Imperium Macedonum, ab Alexandro, vsquē ad Augustum, etiam si ipsius Augusti Regnum completare, nihil sanē quod Prophetę verbis concordet, aut simile sit, inuenias esse completum. Quando enim per illa tēpora is Dominus, quem Prophetę, ut Deum, celebrant, cum hominibus versatus est? Et gentes multę illum agnouerunt, eundemque solum Deum confessę sunt? Et ad ipsum fugientes factę sunt ei in populum? Vel quando tandem toto Persarum, aut Macedonum tempore is Rex, de quo Prophetā loquitur: *Venit impositus iumento, & pullo adolescenti?* Et veniens Iudaicę gentis, quę Ephrem hoc loco dicitur, & ipsius Ierusalem Regiam aciem, quę currum atque equi vocabulo nominatur, perdidit? Et armatas Iudaicę gentis copias deleuit? Hoc enim significabat oraculum illud dicens: *Ecce Rex tuus venit tibi iustus, & saluator, ipse mansuetus, & impositus*

Daniel. 9.

Luce. 18.

Psal. 138.

1. Corin. 9.

tus. & impositus super iumentum, & pullum adolescentem, & perdetur arcus bellicus. Hæc de euerfione regie dignitatis Iudaicæ gentis prædicta sunt, quæ prædicta euerfione rursus ea quæ ad pacem gentium pertinent, consentanea ijs, quæ prius exposita sunt, adiunguntur, hoc modo: *Et abundantia pacis ex gentibus*; pro quo Aquila, & reliqui interpretes reddiderunt: *Et loquetur pacem gentibus*. Quod quidem maximè ab Augusti Imperio constat, vel ad verbum esse completum, cum ex illo omnis quidem Principum multitudo disperierit, pax autem plurimas orbis gètes complexa sit. Quis porro ante Romana tempora, vel Persico, vel Macedonico stante Imperio, talis extitit Rex Iudæorum, *Ut dominatus sit à mari usque ad mare, & à fluminibus usque ad terminos orbis terræ*? Ita hoc significarunt reliqui interpretes. Aquila enim sic ait: *Et loquetur pacem gentibus, & potestas eius à mari usque ad mare, & à fluminibus usque ad terminos orbis terræ*. Cui concordat etiam illud quod in septuagesimo primo Psalmo de Christo canitur, qui erat de semine Salomonis oriturus, quod quidem in hunc modum se habet. *Et abundantia pacis, donec auferatur Luna, & dominabitur à mari usque ad mare, & à flumine usque ad terminos orbis terræ*. Hæc enim de filio Salomonis dicta sunt, quæ nihil differunt ab ijs quæ apud Prophetam leguntur, quando igitur hæc, vel quomodo, aut quibus tandem temporibus extiterint, si quis est qui possit interpretetur, aut quonam alio tempore post Babylonicam obsidionem alterum perpessa sit incendium Ierusalem, & quod in ipsa templum erat directum sit. Quod etiam ipsum magnam affert admirationem. Quemadmodum Prophetam id signifi-

A cauerit dicens: *Aperi Libani portas tuas, & comedat ignis Cedros tuos. Nā Libanum in his verbis more suo templum ipsum vocari. Id autem ipsi quoque Iudæi adhuc confitentur. Quandoquidem Esaias huic Prophetæ qui nūc tractatur, similia canens dixit, Ecce Dominus Sabaoth, conturbabit gloriosos cum robore, & excelsi contumelia conterentur, Libanus autem cum excelsis caderet, & egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Dei. Quibus adiungit. Et erit radix Iesse, & qui surgit, & imperet gentibus in ipso gentes sperabunt. Etenim hic quoque vna cum horto Christi de semine Iesse, & Dauid Libani euerfio, & gentium vocatio coniuncta est. Libanum autem ipsam Ierusalem intelligi, Ezechiel plane significat his verbis. Aquila grandis alarum magnarū, quæ habet auctoritatem ingrediendi in Libanum, & euulsit tenera Cedri. Et hæc ipsa deinceps explanans ipse Prophetam adiungit. Cum venerit Nabuchodonosor in Ierusalem, & acceperit principes eius, & quæ sequuntur. Cæterum Ezechiel quidem hæc de prima Ierusalem obsidione prædixit, post cuius obsidionis tempus, Zacharias de secunda diuinat. Quando igitur post Zachariæ tempora sub Imperio Macedonū templum incensum est? Certè nūquam, siquidem post Babyloniorum depopulationem, atque incendium, nullam ignis alteram vastationem vquam perpessa est vrbs, nisi sub Vespasiano ac Tito, Romanorum Imperatoribus. Ob quam sanè vastationem rursus obscure, & per figuras eos qui olim genti imperabant, ad deplorationes & lamenta inuitat oraculum, dicens: *Vlulato princeps, quoniam cecidit Cedrus, quoniam magnopere magnifici afflicti sunt. Vlulato quercus Basanidis, quoniam**

Libanus designat templum.

Esai. 10. & 11.

Ezechiel. 17.

zachar. 11.

nam concussus est saltus confusus, vox lamentantium pastorem, quoniam afflicta est magnificentia eorum. Tunc facta est Ierusalem quasi vestibula, quæ quatiuntur omnibus populis in circuitu, & in Iudæa facta est munitio, ambiens & ab eis sacrosanctus exultimatus locus usque in hodiernum diem, lapis existit, qui conculcatur ab omnibus gentibus, & quicumque illum conculcat illudens illudetur, sicut prophetia prædixerat. Quin etiam propterea quod illi Domino, qui hæc cecinerat insultauerunt, non defecit eos, neque plæctus, neque luctus, nec lamentatio. Nunquã igitur alias nisi post Saluatoris nostri aduentum usque ad hanc tempestatem omnes tribus Iudæorum, quicquam lamentatione planctuue dignum passæ sunt, propter plagã, quæ ipsos (Deo feriente) deprehenderit, ex qua etiam ipsorum mater ciuitas externis gentibus tradita est, & templum euersum suffolumque est, ipsique de propria regione expulsi sunt in terra hostili, inimicis seruientes, quas ob res omnis ipsorum domus, omnisque ipsorum anima in hunc usque diem lamentationibus afflicta est. Quapropter Propheta sic ait. *Et plangent singule tribus per se ipsas, tribus domus David seorsum, & mulieres eorum seorsum, & quæ sequuntur.* Sed qui tandem post Zachariã tempora sequuti sunt dies, in quibus spolia Ierusalem diuisa sunt? & gentes vniuersæ ad bellum contra eum conuerſe? & ciuitas capta sit, & domus direpta, & mulieres pollutæ, atque in seruitutem abactæ: & quomodo simul sub idem tempus Dominus gentibus Ierusalem oppugnantibus subueniens, comparauit se ad prælium cum illis? aut quando steterunt pedes eius in monte Oliuarum? Aut quando

A extitit Dominus in Regem per vniuersam terram? Ipseque vnus Dominus, apud omnes homines? & nomen eius abiens in vniuersam terram & solitudinem? Hæc enim nunquã quisquam antea ad suum finem perducta demonstrare poterit, nisi Romanorum temporibus, quibus post Babylonicum incendium, altero rursus incendio ipsorum templum vastatum est, & ciuitas ex illo adhuc usque diem ab externis gentibus habitari ostenditur.

B Quo tempore etiam Dominus noster Iesus Christus Dei versari in Oliueto consuevit, quod est in monte contra Ierusalem, complerumque est oraculum quod ait, & stabunt pedes eius in monte Oliuarum, qui est contra Ierusalem, hoc est religioso pioque viuendi instituto per orbem terrarum condito & erecto, omnes gentes secundum Prophetiam diem festum tabernaculorum celebrabunt Deo Prophetarum & Aegyptij ex illo Deum vniuersi agnoscetes, tabernacula sua in singulis ciuitatibus, & regionibus figent. Hæc porro sunt Christi in omni loco conditæ Ecclesiæ. Hæc enim præstantiores Moysæ tabernaculis Saluatoris nostri Iesu Christi potentia in omni ab hominibus habitato orbe, per omne hominum genus, per omnes gentes fixit ut Deo omnia sub se habenti celebrent diem festum tabernaculorum. Quando igitur hæc quæ iam diu gentibus denuntiata fuerunt, nostris temporibus videmus exitum sortita esse, & quæ de lamento & planctu, tanto ante Iudæas tribus diuinitus inelamata sunt, quæque deuastatione incendioque templi, extremaque ipsorum solitudine, prædicta ea ipsa nusquam ab oculis discrepantia usque in hodiernum diem.

zachar. 14.

Religio Christiana, mons Oliueto.

Zachar. 14.

diernum diem, vel oculis possu-
mus intueri, quid amplius su-
perest, nisi ut regem, de quo Pro-
phete loquuntur. Eum qui Chri-
stus Dei est, venisse fateamur, cu-
vtrique illius aduentus signa in sin-
gulis quæ de illo dicta sunt evi-
dentem exitum accepisse iam de-
monstrauimus.

*Clemens Alexandrinus in
Padag. lib. 1. cap. 5.*

Allegoria.

PER allegoriam autem nos
rursus pullos vocat, qui vitij
iugum non subimus, qui ab impro-
bitate minime domiti sumus, sed
sumus simplices, & ad ipsum so-
lum patrem exilimus non equos
subiugales, qui ad propinquorum
vxores hinnunt, & foeminarum
insano amore tenentur, sed li-
beros & recenter genitos, qui pro-
pter fidem exultant, qui celeri-
ter currunt ad veritatem, qui sunt
veloces ad salutem, qui munda-
na proterunt, & conculcant. *Za-
ch. 9. Valde filia Sion: annuntia filia Ie-
rusalem, Ecce Rex tuus venit tibi in-
suetus, mansuetus, & seruans, & ipse
mitis, & qui ascendit subiugalem, &
pullum nouum.* Non satis habuit
solum dixisse pullum, sed etiam
nouum ei adiecit. Humanitas
quæ in Christo vnita est, nouita-
tem, & senij expertem cum sim-
plicitate æternitatem ostendens.
Tales autem nos novos pullos,
qui infantes sumus, diuinus nos-
ter alit pullorum Domitor. Quod
si asinus quoque nouus est in scri-
ptura, pullus tamen est, hic quo-
que asinus, & pullum, inquit, al-
ligauit vineæ. Hunc simplicem,
& infantem populum sermoni al-
ligans, quem vocat allegorice vi-
tem. Fert enim vinum vitis, si-
cut verbum sanguinem, est autem
vtrumque poculentum homini-

A bus ad salutem. Vnū quidem cor-
pori, sanguis verò spiritui.

*Procopius Gazeius in Ge-
nesis. cap. 49.*

Coniungit sibi: *Ligans ad vitem
pullum suum.* Vera enim vi-
tis per vitem alligauit, & coniu-
xit tibi populum nouum, qui prius
effrenis & indomitus fuerat. Al-
ligauit quoque propaginæ suæ vi-
neæ, id est verbo suo & charita-
te sibi priscæ Synagogæ popu-
lum. Nisi forte quis credat cir-
cumcistum populum alligatum, &
afflictum esse antiquitati legis,
vel vineam, intelligit Israellem:
per pullum vere denotat popu-
lum ex gentibus collectum. Is
enim veniens brutis compara-
tus erat, imo ipse Saluator gen-
tes appellat canes, ceterum & gen-
tes copulauit vineæ Domini Ze-
bath auferendo septem, & diui-
dendo interstitium. Has autem
alligauit Israeli vinculo charita-
tis, sic quæ prius erant fera posi-
ta feritate accurata sunt a Deo, ut
vina non resultent, vel vinculum
mordeant, sed patienter ista fe-
rant, nequaquam vastantia vi-
neam. Ait vero, *& pullum, &c.*
Quasi ex vna eademque asina, id-
est fide, ambobus populis natis.
Dicat sane quis hec euentum esse
fortita, cum diceret Dominus, ut
habetur in Matthæo: *Ite in vicum
qui est contra vos.* Ceterum Prophe-
tia ostendit illum non instar ter-
reni Regis vehendum esse equis,
& curribus. Pompa illa superba
aberit. Vehetur asino & pullo sub-
iugali, ceu pauper aliquis exte-
ræ clasıs homo. Hoc in sua pro-
phetia expressit Zacharias, di-
cens: *Exulta filia Sion, Ecce Rex tuus
venit tibi mansuetus, sedens super asi-
na, &c.* Quod autem cruentatu-

Genes. 49.

Psal. 48.

Matth. 15.

D

Zach. 9.

zach. 9.

rus esset proprio sanguine carne transfixus hasta siue lancea, satis declaratur per sequentia verba: *Lauabit in vino stollam suam.* Huc in cælum assumptum cum conspiciatæ essent supreme & celestes virtutes, reclamant secundum Esaïæ vaticinium.

Fulgentius ad Trasimundū Regem, lib. 2.

QUIS enim Rex iustitiæ nisi Rex noster Christus? qui factus est pro nobis peccatum, ut nos efficeremur iustitia Dei in ipso. Quis etiam est Rex pacis? nonne ille qui ait: *Pacem meam do vobis, pacem meam dimitto vobis? Ipse est enim pax nostra, qui fecit utraque vñ.* Ad ipsum Propheta clamat: Domine Deus noster pacem tuam da nobis. Omnia enim dedisti nobis. Domine Deus noster posside nos Domine preter te, alium non nouimus, nomē tuū nominamus.

August. tracta. in Ioan. 51. de capit. 12.

Adhibetur autem huic facto prophetico testimoniu, ut apparet quod maligni Principes Iudæorum cum non intelligebant, in quo implebantur quæ legebant. Inuenit ergo Iesus *Asellum* & sedit super eum sicut scriptum est *noli timere filia Sion. Ecce Rex tuus venit, sedens super pullum asinæ.* In illo ergo populo erat filia Sion ipsa est Ierusalem: quæ Sion in illo inquam populo reprobo, & cæco erat tamen filia Sion, cui dicebatur: *Noli timere, ecce Rex tuus venit sedens super pullum asinæ.* Hæc filia Sion, cui diuinitus ista dicuntur in illis erat ouibus, quæ vocem pastoris audiebant. In illa erat mul-

A titudine quæ Dominum venientem tanta deuotione laudabat, tanto agmine deducebat ei dictum est: *Noli timere, illum cognosce, qui à te laudatur, & noli trepidare cū patitur, quia illius sanguis funditur, per quem tuum delictum deleatur, & vita reddatur, sed pullū asinæ in quo nemo federat: hoc enim apud Euāgelistas inuenitur. Intelligimus populum gentiū, qui legem Domini nō acceperat. Asinam vero quia vtrumque iumentum Domino adductum est: plebē eius quæ veniebat ex populo Israel, non in domitā plane, sed quæ præsepe Domini agnouit.*

Hieronymus in Matt. c. 21.

Hoc autem factum est, ut adimpleretur quod dictū est per Prophetam dicentem: *Dicite filia Sion: Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam, & pullum filium subiugalis.* Hoc in Propheta Zacharia scriptum est: de quo plenius, si vitæ spatium fuerit in suo dicetur loco. Nunc stringendum breuius quod secundum literā in paruo itineris spatio super vtrumque animal sedere non quierit. Aut enim insedit asinæ, & pullus absque sessore fuit: aut si pullo quod magis competit, usus est ad sedendum: asina ducta est libera. Ergo cum historia vel impossibilitatē habet, vel turpitudinem, ad altiora trāsmittimur, ut asina est quæ subiugalis fuit, & edomita, & iugū legis traxerat, Synagoga intelligatur. Pullus asinæ lasciuus & liber: gentium populus, quibus insederit Iesus misit ad nos duobus

Discipulis suis, vno in circūcisionem, & altero in gentes.

TEXTVS

Genes. 49.

Ioan. 14.

Ad Ephef. 2.

zachar. 9.

Zacha. 9.

TEXTVS.

VNTES autem Discipuli, fecerunt sicut praecepit illis Iesus, & adduxerunt asinam & pullum, & imposuerunt super eos vestimenta sua, & eum de super sedere fecerunt.

Gregorius lib. i. Moral. in
1. cap. Iob. capit. 16.

IN Scriptura autem sacra, boum nomine aliquando hebetudo fatuorum, aliquando bene operantium vita designatur. Quia enim bouis nomine stultorum vecordia figuratur: recte per Salomonem dicitur: statimque eam sequitur quasi bos ductus ad victimam. Rursum quia boum nomine vita vniuscuiusque operantis exprimitur, legis praecepta testantur, quae per Moysen praecepit dicens. *Non alligabis os boni trituranti.* Quod aperte rursus dicitur: *Dignus est operarius mercede sua.* Asinorum quoque nomine aliquando stultorum pigrizia, aliquando immoderata petulantium luxuriam, aliquando gentilium simplicitas designatur: stultorum pigrizia, asinorum appellatione figuratur, sicut per Moysen dicitur: *Non arabis in bove simul, & asino*, ac si diceret. Fatuum in praedicatione sapientibus non socias, ne per eum qui implere rem non valet, illi qui preualet obstitas. Immoderata quoque petulantium luxuria, asinorum appellatione exprimitur, ut Propheeta testatur qui ait: *Quorum carnes sunt, ut carnes asinorum.* Asinorum rursus nomine simplicitas gentilis ostenditur. Vnde Ierusalem tendens Dominus, asellum sedis-

A se perhibetur. Quid est enim sedendo asinam Ierusalem venire, nisi gentilium simplicia corda possidendo ea ad visionem pacis regendo, & praesidendo, perducere? Quod vno & facili testimonio ostenditur: quia & per boues Iudaei operarii, & per asinum gentiles populi designantur: cum per Prophetam dicitur: *Cognouit bos possessorem suum, & asinus praesepe Domini sui.* Quis enim bos, nisi Iudaicus populus extitit, cuius ceruicem iugum legis atteruit? Et quis asinus, nisi gentilitas fuit, quam quilibet seductor reperit, quasi brutum animal: & nulla ratione renitens, quo voluit errore substravit? Bos ergo possessorem, & asinus Domini praesepe cognouit: quia & Hebraeus populus Deum, quem colebat, sed ignorabat, reperit: & gentilitas legis pabulum quod non habebat, accepit. Quod igitur superius nominatis ouibus, & camelis dicitur: hoc inferius in bobus & asinis replicatur: habuit vero & ante Redemptoris aduentum Iudaea boues: quia ad praedicandum misit operarios, quibus voce veritatis dicitur: *Vae vobis hypocritae qui circumitis mare & aridam, ut faciatis vnum proselytum, & cum fuerit factus facitis eum filium gehennae duplo quam vos.* Quos graue iugum legis praeferat, quia exteriora literae mandata tollerabant. Quibus veritatis voce dicitur: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis: &*

Esai. 2.
Bos Iudaicus
populus, &
asinus genti-
litas.

Matt. 23.

Matt. 11.

ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Quod ergò in Euangelio bene laborantibus requies promittitur, hoc est, quod hìc iuga bouum quingenta memorantur. Quia qui Redemptoris Domino colla subiiciunt, quò nisi ad requiem tendunt?

Theophylactus in Matthæum.

EVntes autem Discipuli, fecerunt sicut præceperat illis Iesus. Et adduxerunt asinam & pullum, & imposuerunt super eos vestimenta sua, & collocauerunt eum super illa. Lucas quidem & Marcus subiugalem solù dixerunt. Matthæus autem asinam & pullum, non dixerunt autem contraria: dicentes enim pullum, sequuta est mater. Collocauerunt autem eum super illa: non super duo iumenta, sed super vestem. Primum quidem sedit super asinam, postea super subiugalem, quia & primum quieuit in Iudeorum Synagoga, deinde in Gentili populo.

Ambrosius lib. 9. in Lucam, capit. 19.

PVLCHRE relictis Iudæis habitaturus in affectibus gentium, templum Dominus ascendit. Hoc enim templum est verum in quo non in litera, sed in spiritu Dominus adoratur. Hoc Dei templum est, quod fidei series non lapidum structura fundauit. Deseruntur ergò qui oderant, eliguntur qui amaturi erant. Et ideo ad montem venit Oliueti, vt nouellas oleas in sublimi virtute plantaret. Quorum mater est illa qua sursum est Ierusalem. In hoc monte est ille cælestis agricola, vt plan-

Atati omnes in domo Dei possint viritim dicere: Ego autem sicut oliua fructifera in domo Domini. Et fortasse ipse mons Christus est. Quis enim alius tales fructus ferret olearum, non currenscentium vberitate baccatum, sed spiritus plenitudine gentium fecundarum. Ipse est per quem ascendimus, & ad quem ascendimus: ipse est ianua, ipse est via qui apperitur, & qui apperit, qui pulsatur ab ingredientibus, & à benemeritis adoratur. Ergò in castello erat, & ligatus erat pullus cum asina, non poterat solui, nisi iussu Domini: soluit cum manus Apostolica. Talis actus, talis vita, talis gratia. Esto talis & tu, vt possis ligatos soluere. Nunc consideremus qui fecerint illi, qui errore detecto de paradiso eiekti, in castellum sunt religati. Et vides quenadmodù, quos mors expulerat, vita reuocauerit. Et ideo secundum Matthæum, & asinam & pullum legimus, vt quia in duobus hominibus vterque fuerat sexus expulsus, in duobus animalibus sexus vterque reuocetur. Ergò illic in asina, matrem, quasi Euam figurauit erroris, hic autem in pullo, generalitatem populi gentilis expressit. Et ideo pullo, sedetur asina. Bene in quo nemo sedit, qui nullus antequam Christus nationum populos vocauit ad Ecclesiam. Denique secundum Marcum, sic habes: Quem nemo adhuc sedet hominum: alligatus autem perfidiae vinculis tenebatur iniquo ad dictus Domino errore famulatus, sed dominatum sibi vendicare non poterat, quem rerum fecerat, non natura, sed culpa. Et ideo cum Dominus dicitur, vnus agnoscitur, non & multi Dij, & multi Domini, sed generaliter vnus Deus, & vnus Dominus.

Itaque

Psalm. 51.

Matt. 21.

Marc. 11.

1. Cor. 8.

Mat. 11.

Luc. 19.

Ad Gal. 4.

Itaque si non exprimitur, Dominus definitur, non iam per adiunctionem personæ, sed per vniuersitatem naturæ: Marcus autem induxit ligatum ante ianuam, quia extra Christum quicumque est foris est à via, qui autem in Christo est, foris non est. In transitu addidit ubi nullius certa possessio: non præsepe, non alimenta, non stabulum. Misera seruitus, cui vagum ius est, plures enim dominos habet, qui vnum non habet. Alieni alligant ut possideant, iste soluit ut teneat. Vehementiora enim iura nouit esse quam vincula. Nec illud ociosum quod duo Discipuli diriguntur, Petrus ad Cornelium, Paulus ad reliquos, & ideo non personas designauit, sed numerum definiuit. Tamen si quis est, qui personas exigit, potest æstimare de Philippo, quem spiritus misit in Gazam, quando Candacis Reginæ baptizauit Eunuehum, & ab Azato in Cæsaream per omnes ciuitates verbum Domini seminauit. Nec illud prætereundum quod mox remittendos asserit qui dirigendi erant, qui Dominum Iesum in finibus gentiū prædicarent. Illi ergo directi cum soluerent pullum, nunquid suis verbis vsi sunt? Minime, sed dixerunt sicut illis dixerat Iesus, ut agnoscas quod non suo sermone, sed Dei verbo, nec proprio sed Christi nomine fidem, populis infundere gentilibus atque aduersariæ potestates, quæ sibi nationum obsequia vindicabant, mandato cessare diuino. Vnde & Apostoli propria Christo vestimenta substernunt, quo facti gloriam Euangelica prædicatione præferrent. In scripturis enim diuinis plerumque vestimenta virtutes sunt, quæ gentium duri-

A etiam in aliquatulum propria quoque virtute mollirent, ut in offensa vesturæ foelicis obsequia sedulis affectibus exhiberent. Non enim Dominum forensi specie gestari dorso asinæ delectauit, sed ut latente mysterio penetralia nostræ mentis insterneret, & in secretis animorum interiore confesum mysticus vector infideret, quasi quodam corpore diuinitatis infusus regens mentis vestigia, lasciuiam carnis infrenas, ut ductu pietatis assuetum populi gentilis edomaret affectum. Faciles illos qui talem internis renibus recepere vectorem, Faciles planè illos quorum ora ne multiloquio soluerentur verbi celestis habena restrinxit. Quæ est ista habena fratres? Quis me doceat, quemadmodum ora hominū aut restringat aut soluat? Mōstrauit mihi habenam ille, qui dixit. *Vt detur mihi sermo in aperitione oris mei.* Sermo ergo habena est, sermo stimulus est, & ideo *Durum est tibi aduersus stimulum calces mittere.* Docuit igitur hic nos aperire cor, stimulum perpeti, iugum ducere. Doceat & alius linguæ retinacula pati, rarior enim virtus est tacendi, quam loquendi. Doceat plane ille qui velut, *Mutus aduersus dolum non aperuit os suum paratus in flagella,* & verbera non recusans, ut esset pia sessio Deo. Disce à domestico Dei gestare Christum, quoniam prius re ille gestabat, cum pastor errantem reduceret ouem. Disce sedula mentis tuæ dorso substernere, disce esse sub Christo, ut possis esse supra mundum. Non quicumque facile vehit Christum, sed ille qui potest dicere. *In caruatus & humiliatus sum nimis, rugiebam à gemitu cordis mei.* Quod si desideras non moueri super illa

Act. 10.

Act. 8.

Ad Ephe. 6.

Act. 9.

Psal. 37.

Psal. 37.

vestimenta sanctorum elutum si-
ge vestigium. Caue enim ne lu-
tuosis pedibus incedas, caue ne
trāuersarijs gressibus prēmōstra-
ta tibi Prophetarū viarum iti-
nera derelinquas. Namque vt tu-
tior venturis gentibus esset in-
cessus proprijs indumentis, vsque
ad Dei templum qui præbant
Iesum semitam munierunt. Vt
tu sine offensione gradiaris, Dis-
cipuli Domini amictu se proprij
corporis exeuntes inter aduer-
sa barbarum viam tibi suo strauere
martyrio. Si quis tamen ita
vult accipere, non remittitur
quod pullus iste iā supra Iudæorū
vestimenta graderetur. Quid au-
tem sibi vellint ramorum frag-
mina quæ utique incedentium
gressus implicare consuerunt, du-
bitarem profecto nisi me in supe-
rioribus bonus mundi totius do-
cuisset agricola, quia iam *securis
ad radices arborum posita est*, quæ sub
aduentu Domini Saluatoris in-
fecunda succidat, & fructuosa-
rum inanem gloriam gentium
solo sternaat, fidelium pedibus pro-
terendam, vt renouatæ mentis
spiritu nationes velut nouella-
rum arborum stirpes de vetustis
possint germinare radicibus.
Ne ergo despicias hunc asellum,
nam sicut in vestitu ouium sunt
lupi rapaces, ita contra inest ho-
mo cordis absconditus, sub spe-
cie bestiali, quia sub exuijs cor-
poris quod nobis est commune
eum beluis, mens Deo plena ve-
getatur. Quod ad figuram homi-
num pertinere sanctus Ioannes,
evidentius declarauit, addendo,
quia acceperunt sibi medullas pal-
marum. *Iustus enim vt palma florēt.*
Et ideo aduentante Christo, eri-
gebantur iam supra humeros ho-
minum vexilla iustitiæ est insig-
nia triumphorum. Quid miratur

A turba quod operatur mysterium?
Et si nesciat quid miretur mira-
tur tamen, quia in illo pullo sa-
pientia sedet virtus inhabitat he-
ret iustitia. Ne despicias asinam
quoque istam quæ quondam An-
gelum Dei vidit, quem homo vi-
dere non potuit. Et vidit, & de-
tulit, & locuta est, vt agnosceres
posterioribus temporibus sub ad-
uentu magni Angeli Dei genti-
les illos ante asinas locuturos.
Pulchre autem secundum Lucam
B turbas laudantes Deum ad des-
censum montis occurrisse legi-
mus, vt operatorem mysterij spi-
ritualis significarent sibi venisse
de cælo. Turba igitur agnoscit
Deum Regem appellat Prophe-
tiā repetit. *Osanna filio David.* Hoc
est, redemptorem domus David,
expectatum quoque secundū car-
nem David filium venisse decla-
rat. Et hoc turba illa post exiguū
crucifixura momentum vere me-
morabile diuinæ operationis in-
signe, vt aduersum se testimo-
nium extorqueatur in vitis cum
Deum negant affectibus, quem
vocibus confitentur. Vnde & Do-
minicum illud: *Si hi tacerint la-
pides clamabunt.* Neque enim mi-
rum si laudes Domini contra na-
turam suam saxa respōdeant quæ
scopulis duriores prædicant pe-
reptores, aut fortasse, quia ob-
mutescantibus Iudæis post Domi-
ni passionem viui erant secun-
dum Petrum, lapides clamaturi.
Ergo compugnantibus licet affe-
ctibus suis, turba Deum tamen
ad templum suum cum laude de-
ducit. Sed Deus templum suum
non mercatoris vult esse diuerso-
rium sed domicilium sanctita-
tis: nec vendibile regionis offi-
cio sed obsequio gratuito vsum
ministerij Sacerdotalis infor-
mat. Considera igitur quid tibi
ad

Num. 22

Luc. 19

Luc. 19

1. Pet. 2

Matth. 21

Marc. 11

Luc. 19

Matth. 3

Ioan. 12

Psalm. 91

ad exemplum viuendi Dominica
gesta præscribant.

Chrysost. homil. in Matt.

37. tomo 3. in c. 21.

EVNTES Discipuli, fecerunt si-
cut præceperat eis Iesus, & ad-
duxerunt asinam & pullum. Quoniã
euntes Apostoli soluerunt asinam
alienam, ministeriũ quidem fuit
eorum, virtus autem authori-
tas Christi. Nec enim potuissent
tollere iumentum alienum, ab il-
lo domino qui eos non cognos-
cebat, vnde essent nisi preueniens
spiritus Christi, cor domini eius
præparasset ad dandum. Sic quod
Apostoli soluerunt Iudæos vel
gentes, de vinculo inimici, in
prima quidem facie eorum vi-
debatur opus, re vera autem fuit
virtus & gratia Christi. Nec e-
nim à Christo duodecim consti-
tuti totum mundum ligatum sub
potestate diaboli soluere potuis-
sent, nisi gratia Christi confre-
gisset virtutem inimici. Et im-
posuerunt super eum vestimenta sua, &
eum de super sedere fecerunt. Vesti-
menta sunt præcepta diuina, &
gratia spiritalis, sicut enim tur-
pitudine nuditatis vestimento te-
gitur, sic naturalia mala carnis
nostræ præceptis, & gratia diui-
na teguntur. Omnis homo enim
naturaliter, non solum peccator
est sed etiam totum peccatum di-
cente Apostolo. *Erasmus natura fi-
lij iræ sicut & ceteri.* Vnde & Adam
ideo se vidit nudum, id est pecca-
torem, & ideo folijs fici, id est,
mandatis asperæ legis, cooperuit

nuditatem suam. Et alibi promit-
tens Deus iustitias suas, & gra-
tias ablaturum de gente Iudæa,
sicut dicit Dominus per Oseã
Prophetam: *Et auferam vestimenta*
mea, & linteamina, & ostendam gen-
tibus turpitudinem tuam. Ergo im-
posuerunt vestimenta sua super
eos, id est, madata & gratias quas
ipsi acceperunt à Christo: super
Iudæos & gentiles imposuerunt,
id est, tradiderunt. Nec enim re-
quiescere in eis potuisset Chris-
tus, nisi mandata eius fuissent in
eis.

Hieronymus in Matthæum

cap. 21.

EVNTES autem Discipuli fece-
runt sicut præcepit eis Iesus, &
adduxerunt asinam & pullum, & im-
posuerunt super eos vestimenta sua, &
eum de super sedere fecerunt. Pullus
iste & asina quibus Apostoli ster-
nunt vestimenta sua, vt Iesus mol-
lius sedeat, ante aduentum Sal-
uatoris nudi erant: multiq̃ue si-
bi in eos dominatum vendican-
tibus absq; operimento fugebãr.
Postquam vero suscepere Aposto-
licas vestes pulchriores effecti,
Dominum habuere sessorem ves-
tis autem Apostolica, vel doctri-
na virtutum, vel edissertio scrip-
turarum intelligi potest siue Ec-
clesiasticorum dogmatum varie-
tas, quibus nisi anima instructa
fuerit & ornata sessorem ha-
bere Dominum non
meretur.

(.?.)

Allegoria

Yy 5 TEXTVS

TEXTVS.

PLVIRIMA autem turba strauerunt vestimenta sua in via. Alij verò cadebant ramos de arboribus, & sternebant in via.

*Cyrillus ad Reginas de re-
cta fide.*

PVERI gerentes ramos palmarum exhibant in occursum ei, & clamabant, O sana. Benedictus qui venit in nomine Do-

mini, & Rex Israel. Quomodo igitur scriptura sacra dicit eum venisse in nomine Domini? Igitur siquidem ut hominem seorsum in eum qui ex sancta Virgine, non vnito ei per substantiam, Verbo dicit commune erit ei dominationis nomen sicut & nobis? Et nihil magnum in Christo. Si autem sicut Dominus vere venturus esse prædictus est, id quod & vere est, venit autem non absque carne in hunc mundum Vnigenitus. Vnus igitur est natura & vere Dominus ac Christus, & Filius.

Chrysost. homil. in Matth.

37. in c. 21. tomo. 3.

PVirima autem turba vestimenta sua sternebant. Alij autem cadebant ramos de arboribus, & sternebant in via. Videlicet ut eo veniente calcarentur à iumento. Vestimenta sunt mandata, sicut diximus, frondes autem speciem tenent pietatis. Quoniam ergò mandata legis, & species Iudaicæ religionis à Christianis fuerant conculcanda in via, id est in Christo, ideo tunc illa sub pedibus iumen-

Ati sternebant in via. Et vide quoniam super iumentum quidem Apostoli posuerunt vestimenta sua, sub pedibus autem iumenti cætera turba Iudaica. Quoniam mandatis Apostolorum sternuntur quidem Christiani, & adornantur, legis autem mandata conculcant. Quotiescumque enim circumcisionem spernimus, sacrificia Iudæorum pro nihilo æstimamus. Et cæteras consuetudines Iudaicas reprobamus. Vestimenta Iudæorum quibus ipsi indubitatur. **B**Nos qui sumus ex gentibus sub pedibus nostris conculcamus. Alius autem sic, qui vestimenta, inquit, deposuerunt super asinam, Apostoli sunt, cæteri que Doctores, vestimenta autem sunt decus, & schema gloriæ. Gloriam ergò quam Christus accepit à Patre dedit Discipulis suis, Discipuli autem accipientes eam à Christo dederunt eam gentibus, ut delectabiliter Christus sederet in eis, sicut ipse dicit. *Et ego gloriam quam mihi dedi-* **C***sti dedi eis, ut sint vnum sicut & nos vnum sumus.* Turbæ autem quæ vestimenta sternebant in via, credentes erant ex circumcisione, qui gloriam, quam habebant ex lege, videntes Christum, deiecerunt in terram semetipsos humiliantes, & cum Apostolis dicentes, *Secundum iustitiam quæ ex lege est conuersatus sum sine querela: sed quæ fuerunt mihi lucra hæc æstimavi propter Christum detrimenta & arbitror stercora esse ut Christum lucrificem.* Quid est autem aliud quàm iustitiâ legis terræ coæquare

Mandatis Apostolorum subduntur Christiani.

Ioann. 17.

Ad Philip. 3.

quare

quare ante sublimem gloriā Christi? Qui autē ramos de arboribus præcidebant frondentes, ipsi erāt credentes, & eruditi doctores, qui ex prophetis accipiētes exēpla viua de Christo, quasi de arboribus semper virentibus, & nunquam folia verborum suorum deiicientibus, ramos frondentes ante pedes subiugalis populi sternebant, & per ea exempla, quasi per ramos frondentes virentes, sine offendiculo ambularent, per viā vitæ istius, donec introirent in sanctuarium Dei.

Theophylactus in Mattheum.

IVXTA historiam multum in se habet honoris vestes strauisse, & ramos obrectasse: nam ostendunt magnam gloriam. At iuxta anagoge discere, quod postquam Apostoli superposuerūt vestimenta sua, virtutes, inquam suas, tunc super illas sedit Dominus. Nam nisi anima nostra ornata fuerit Apostolicis virtutibus, non equitavit eam Dominus. Præcedentes sunt Prophetæ, qui ante incarnatum Christum fuerunt, sequentes autem Martyres & Doctores, qui vestimenta sua sterunt Christo, hoc est carnem subiiciunt spiritui, vestimēta enim & tegumenta animæ corpus. Strauerunt igitur in viā, hoc est, in Christo: *Ego enim sum*, inquit, *via* si enim quis carnem suam nō strauerit, hoc est, humiliauerit in viā, hoc est in Christo manens, & nō hæreticus existens, non insidebit in eos Dominus. *Osanna*, autem quidam dicunt, quod Hymnum & Psalmum significet. Alij autem id quod euidentius, salua, obsecro. Venturus autem dicitur

A Dominus, quia expectabatur ab Hebræis venturus, sic enim & Ioānes dicit: *Tu es qui venturus es*? Hoc est qui expectaris vt venias, eo quod aduentus eius quotidie expectabatur. Debemus & nos omnes consumationem mundi, & aduentum Christi expectare, ac præparari.

Matth. 2.

Gregorius in Ezechielem, homil. 16. lib. 2.

B

QVI tamen thalami post cōmemorationem cubiti vnus hinc & inde esse referuntur, quia videlicet in amore authoris ac Redemptoris nostri fideles animæ & ex Iudaico populo, & ex gentilitate conuenerunt. Vade & idem Redemptor noster cum asellum sedens Ierusalem tenderet, sicut Euangelista testatur: *Multi vestimenta sua strauerunt in viā alij autem frondes cædebant de arboribus & sternebant in viā. & qui præibant, & qui sequebantur clamabant dicentes: Osanna, benedictus qui venit in nomine Domini.* Saluator enim noster asellum sedens, Ierusalem tendit, quando vniuersiusque fidelis anima regens, videlicet iumentum suum, ad pacis intimæ visionem ducit iumentum, sedet etiam cum sanctæ Ecclesiæ vniuersaliter præsidet, eamque in supernæ pacis desiderium accendit. *Multi autem vestimenta sua in viā sternunt*, quia corpora sua per abstinentiam domant, vt ei iter ad mentem parēt, & exempla bona sequentibus præbeant. *Alij autem ramos, vel frondes de arboribus cædunt & sternunt in viā*, quia in doctrina veritatis verba atq; sententias Patrum ex eorum eloquia cerpunt, & hæc in viā Dei ad auditoris animum venientes, humili prædicatione submittunt,

Marc. 11.
Matth. 21.
Lucæ 19.

Super virtutes
sedit Dominus.

Ioanni. 14.

mittunt. Quod indigni quoque & nos modo facimus, nam cum Patrum sententias in sermone exhortationis assumimus, frondes de arboribus cēdimus, & has in via Dei omnipotentis Domini sternimus.

August. tract. in Ioann. 51. capit. 12.

Palmarū ramī laudes victorum significant.

RAMI palmarū laudes sunt significantes victoriam, quæ erat Dominus mortem moriendo superaturus, & tropheo Crucis de diabolo mortis principe triumphaturus.

Nizephorus, lib. 1. cap. 27.

Ingreditur Ierusalem Dominus super asinam sedens qui super Cherubim sedere solet.

DE I N D E, ut competentem debitumque finem scripturæ de eo proditæ haberent, pullo subiugalis iumenti, qui thronis Cherubim vehitur insidens, patentibus portis Ierosolyma ingreditur. Ibi multitudo honorem eum, qui ex itinere aduenientibus debetur deproperas quasi cuiusdam præstanti hominemque superanti re veraque Domino & regi carmina publicitus canit, puerorum præterea tenerorum ceterarumque circa eum congregantur diuinos præanas, & victoriæ carmina accinentes, atque ex his alij vestimenta humi sternunt, alij oleorum, & palmarum ramos frangentes, partim pedibus eius subijciunt, partim manibus quatiētes magnificis ei applaudunt appricationibus perinde atque triumphatori, & victori, cuiquam *Osanna*, dicentes *filio David: Benedictus qui venit in nomine Domini, Deus*

Psal. 117.

Dominus & apparuit nobis.

A *Ambros. sermo. 24. de Quadragesima, in tom. 3.*

Retinent adhuc sensus vestri fratres nos hoc superiori Dominica prædicasse, quod huius quadragesimæ nostræ figuram ille quadraginta & duæ mansiones habuerint, per quas populus Israel exiēs de Ægypto, diuino profectu terrā repromissionis intrauit, & quasi quibusdam salutis gradibus

Exod. 14.

B post iugum seruitutis ascendit ad regnum. Figura inquam fuit in illis mansionibus ieiuniorum nostrorum, non solum in quantitate numeri, sed etiam in obseruatione virtutum, nō enim tantum filij Israel in itinere deserti corporeis gressibus ambularunt, quantum in viam Domini religiosis actibus profecerunt, in via plane ambulauerunt Domini, quæ illos portauit in fluctibus, & pavit e cælo: esurientibus enim in eremo, manna nō defuit, periclitantibus in mari terra non fugit, ibi in mare semita sternitur, hic cælum ad pabulum referatur. Propter gratiam famulorum Dei, Iordanis fluentia sua retinet, aquam suam myrrha commutat. Illic retrorsum conuersa quæ sequebatur nuda præcedit. Hic in melius temperata quæ amarum stillabat vena dulcescit, & mitum immodum fluuius cursum perdidit fons saporem: sed quoniam diximus filios Israel venientes ad myrrham aquæ amaritudine laborasse, eaque non nisi ligni iniectione potare potuisse, typum quoque in illa fuisse veteris testamenti, videamus quo exinde proficiens populus ipse peruenierit.

Quadragesima in 4. mansionibus Hebræorum significatur.

Exod. 16.

C **D** **P**eruenit in locum qui dicitur *Elim*, in quo erant duodecim fontes parissimi, & septuaginta virentium multitudo palmarum. Videte mysterium Dei

Exod. 15.

Exo. 15.

Dei, quemadmodum post amaritudinem legis, fluente Euangelica pietatis exuberent. Ibi fons unus austerus est ad bibendum, hic plures omnes dulces sunt ad potandum. Ibi post fatigationem nulla refectio, hic post laborem refrigerium, atque victoria. Sitientibus enim fontes ministrantur, palmæ vincentibus offeruntur. Palmæ inquam offeruntur vincentibus, quia post legis duritiam, ad Euangelij gratiam peruenisse, vicisse est. Premiū enim quoddam victoris est, os viuo fonte diluere, dexteram triumphali palma munire. Per fontem enim lingua confessoris purificatur, per palmam dextera Martyris honoratur, illa quia Christi exaltauit gloriam, hæc quia aram sacrilegij recusauit. Præmiū enim quoddam est palma Martyrij, quæ contenti lingue dulcem fructum tribuit, & victorici dexterae gloriosum præstat ornatum. Est plane palma martyribus suavis ad cibum umbrosa, ad requiem honorabilis, ad triumphum semper virens, semper vestita folijs, semper parata victoria. Atque ideo non marcescit palma, quia martyrum victoria non marcescit. Ipse denique palmæ sedenti super asinam, & venienti ad templum Domino, à populis offeruntur. Cum enim Discipuli vestimenta sua sternent, & iter Christo suis amictibus communirent, non habuit maius præmiū nisi palmas quod ei deuotio plebis offerret, significans stratis in itinere vestibus impollutam viam esse in mundo oblati palmis ipsum mundi esse victorem. Ipse inquam victor est, de quo ait Scriptura: *Vicit leo de tribu Iudæ*. Ipse plane victor, qui destruxit diabolicam mortem vi-

A tam illuminauit æternam. Palmæ igitur aduenienti eriguntur Christo. Scriptum est: *Iustus sicut palma florebit*. Recte ergo aduenienti iusto, eriguntur vexilla iustitiæ, & auctori suorum obsequuntur tituli triumphorum. Prius autem quam tolluntur palmæ, iter Domini vsque ad templum Discipulorum vestibus operitur, & ut impolluta sit semita Saluatoris Apostolorum amictibus communitur. Quod quidem in mysteriū factum puto. Via enim Christi quæ ducit ad templum fides eius est atque doctrina, hæc igitur viâ Discipuli, ut nos sine offensione gradiamur amictus proprii corporis exeuntes suo statuere martyrio, ut inter diuersarum gentiū turbas iustitiæ semitam membrorum suorum vestimenta substernant, & cænosam mirrhaginem mundi operiant, & impollutam viam Saluatoris ostendant. Ad duodecim ergo fontes post myrrham venit populus Israel. Legimus in Propheta: *Benedicite Domino de fontibus Israel*. Dominus Christus est, qui non nisi per Apostolorum ora discitur. Discipulorumque doctrinam Apostoli dicendi sunt fontes, quia velut omnes purissimi gratia prædicationis exuberant, & post amaritudinem legis venarum suarum larga sapientia sacramenta poculi dulcedinem stillant. Nec mirum si potus duleis est fontium, in quorum sinu cibus dulcior est palmarum. Apostoli ergo sunt fontes qui totius terræ faciem doctrinæ suæ flumine rigauerunt, & fatigatis gentium populis potū diuini mysterij propinarunt. Septuaginta autem palmas, iuxta fontes Apostolicos generatas, septuaginta illos Discipulos dixerim, qui secundo ab Apostolis gradu propter salutem

Sitientibus fontes vincentibus autem palmæ offeruntur.

Martyrū victoria palma figurata non marcescit.

Apoc. 5.

*in legi dicitur
ind. & ind.
Psal. 91.
qui dicitur
in legi dicitur
notat in eam
in legi dicitur
in legi dicitur
in legi dicitur*

Psal. 68.

Apostoli fontes dicuntur prædicatione.

Discipuli qui
bini & bini
mittuntur à
Christo sep-
tuginta, pal-
mas iuxta fon-
tes significat.
Exod. 15.
Luc. 11.

lutem hominum à Domino diri-
guntur, quos Lucas Euangelista
describens, *Binos & binos asserit de-
stinatos*. Qui vero velut palmæ post
curas hominum: cū exultatione

A redeuntēs gloriāntur apud Domi-
num, sibi & dāmonia esse subie-
cta. Rectè igitur comparātur pal-
mis, quo palmarū gremio diabo-
li extitere victōres.

T E X T V S.

T *Vrba autem quæ precedebant, & quæ sequebantur, cla-
mabant dicentes: O sanna filio David, benedictus
qui venit in nomine Domini: O sanna in altissimis.*

*Cyrellus ad Reginas de re-
cta fide.*

A Scendente in Ierosolyma
Christo nostro omniū Sal-
uatore pueri præcedebant clamantes,
& dicentes: O sanna filio David. Om-
nino autem Deo digna est glorifi-
catio. Indignati sunt Pharisei, &
aggressi sunt eum dicentes: *Audis
quid isti dicunt? At Iesus dixit eis etiā,
Nunquam legistis: Ex ore infantium &
lactentium perfecisti laudem? Necess-
arium est in his meminisse Beati
Davidis dicentis Domine Deus no-
ster, quam admirabile est nomen tuum
in vniuersa terra: quia eleuata est mag-
nificētia tua super celos. ex ore infan-
tium & lactentium perfecisti laudem.*
Nam pueri clamantes dicebant, O san-
na filio David. Suscipit autem glori-
ficationē ipse cui acclamabatur.
At beatus David hanc laudem nō
homini tribuit, sed communi Do-
mino, cuius & admirabile nomē
factum est in vniuersa terra. *Ele-
uata enim est magnificētia super celos.*
Iam quomodo nō Deus filius Da-
uid, secundum carnem Christus?

*Iustinus Philoso. & Mart.
quest. 50. ad Orthodo.*

Q Vandoquidem & olim pueri,
& nos nunc Deum collaudā-

A tes vtimur voce O sanna, & Alle-
luia. Quænam est harum interpre-
tatio?

R E S P O N S I O.

A Lleluia, est collaudare, con-
cinne, id quod est. O sanna
verò magnitudo excellens.

*Hilarius in Mattheum.
Canone. 21.*

B *T* *Vrba autem & præcedens & cō-
sequens clamabat: O sanna filio
David, Benedictus qui venit in nomine
Domini.* Sed crucifigendum, quo-
modo turba collaudat, aut quo-
modo odium meruit ex fauore?
Verum laudationis verba redem-
ptionis in eo exprimunt potesta-
tem. Nam o sanna Hebræo ser-
mone, significatur redemptio do-
mus David. Deinde David filium
nuncupant, in quo agnoscerent
Regni eterni hereditatem: postre-
mo benedictum in nomine Do-
mini venientem confitentur. At
qui acclamandum ab his erat, cru-
cifige blasphemum, sed peragunt
formam futurī gesta præsentia, &
compugnantibus licet eorum in-
ter quos hæc gerebantur affecti-
bus, quanuis mox diuersa essent
consecutura, rerum tamen cæle-
stium fidem etiam inuitorum me-
ditator operatio.

*O sanna He-
bræicè redē-
ptio domus
David.*

Ense.

Psal. 8.

Bo. mil.

Ibidem.

*in vniuersa terra: quia eleuata est mag-
nificētia tua super celos. ex ore infan-
tium & lactentium perfecisti laudem.*

*Eusebius de demonstratio-
ne Evangelica, lib. 10.
demonstrat. 18.*

Lapidem quem reprobauerunt edi-
ficantes, hic factus est in caput an-
guli: A Domino factum est istud, & est
mirabile in oculis nostris. Hæc dies quæ
fecit Dominus, exultemus & lætemur
in ea. O Domine, saluum fac iam nunc.
O Domine da profectum iam nunc. Be-
nedictus qui venit in nomine Domini.
Psalm. 117. Benediximus vobis de domo Domini De-
Dominas & illuxit nobis. Salvatore
nostro Iesu Christo ingressio quod-
dam in urbe Ierosolyma, quo tem-
pore sicut Prophetia, quam proxi-
me antehanc exposuimus contin-
ner, dum a fello insidens vehitur
fidem huic rei faciente Euange-
lista varicinium, quod est apud
Zachariam complebit: Turba quæ
præibant, & quæ sequebantur, acclama-
bant benedicentes: O sanna filio Dauid,
Benedictus qui venit in nomine Domi-
ni. O sanna in altissimis. Quo etiam
tempore quum intrasset Ierosolymam
commota est in uersa ciuitas, dicens:
Quis est hic? Turba autem dicebat: Hic
est Propheta Iesus a Nazareth Galilee.
Quoniam igitur ex proximo Psal-
mo dictum est illud, O sanna, quod
si interpreteris significat saluum
fac, iam nunc: & Hebraicus con-
textus Anna, Adonai, Osanna, ha-
bet, nec non illud. Benedictus qui ve-
nit in nomine Domini, ipsum quoque
ab eodem Psalmo est acceptum,
& hæc ipsa planè ad Christum Deum
referri constat merito: ad eundem
reliqua quoque eiusdem varici-
nij, hoc in loco retulimus. Hic e-
nim est ille benedictus, qui ab alio
Propheta ventus est nominatus,
vbi sic ait. *Habac. 2.* *Ad Hebr. 10.*
Veniet, & non tardabit. Qui item ve-
nit in nomine Dei & Patris sui,
Idem vero fuerit etiam Deus Domi-

A nus qui illuxit nobis. Itaque in nomi-
ne Patris sui confiteretur se venis-
se ad Iudæos, dicens: Ego veni in no-
mine Patris mei, & non accepistis me.
Alius cum venerit in nomine proprio
illum accipietis. Hic ipse igitur qui
illuxit nobis Deus Dominus benedictus
qui venit in nomine Domini. Lapis il-
le fuit, quem reprobauerunt, qui
quondam antea populum circum-
cisione signatum, per Moysæcam
doctrinam edificabant, qui ite ab
illis reprobatus in capite anguli
anguli collecta, utique de genti-
bus Ecclesie est constitutus: quam
sanctam Ecclesiam non ut eam quæ
ab omnibus, sed ut eam quæ ab v-
niversis Prophetis, oculis cernatur,
admirabilem esse ait oraculum,
vbi sic ait: Et est mirabile in oculis no-
stris. Aduentum vero eius rursus
diem nominat, quam fecit Domi-
nus. Quandoquidem ipse etiam lux
fuit vera, & sol iustitiæ, & dies Dei,
in qua utinam nobis quoque dice-
re liceat. Hæc dies quam fecit Domi-
nus, exultemus & lætemur in ea. Cæce-
rum cum hæc a nobis in hunc mo-
dum breuiter comprehensa sint, re-
pus iam fuerit ad eas, quæ de pas-
sione illius loquuntur prophetias
transire.

Chrysost. homil. in Matth.

37. ex cap. 21. tom. 3.

D **T**urba autem quæ præcedebat, &
quæ sequebatur clamabat, dicens:
O sanna filio Dauid. Memores popu-
li mirabilium eius, quæ ostendit
eis, & sanitarum, quas præstitit eis
exultantibus cordibus suis, ante
& retro clamabant: O sanna filio Da-
uid. Qui procedebant seniores e-
rant, id est, Patriarchæ, Prophe-
tæ, cæterique sancti qui ante ad-
uentum Christi de aduentu eius,
& prædixerunt & cognouerunt.
Sequentes autem iuniores, id est,

Apo-

10 ann. 5.

Psalm. 117.

Ibidem.

10 ann. 1.

Malach. 4.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

10 ann. 5.

Apostoli, Martyres, ceterique Doctores, qui post ascensum Christi de Resurrectione eius, & Ascensione, vel operibus prædicauerunt, & prædicant. Et licet diuersis quidem temporibus fuerunt, tamen in omnibus vnus exultationis spiritus fuit, & illi quidem prophetæ res de Christo venturo clamarunt: *Benedictus qui venit in nomine Domini*. Hi autem laudantes clamant de aduentu Christi, iam impleto, *O sanna filio David*. O sanna autem quidam interpretatur gloriam, alij redemptionem, alij salus viuifica, siue saluum fac: nam & gloria illi debetur, & redemptio illi conuenit, qui omnes redemit, & preciosi sanguinis effusione saluauit.

Augustinus de Doctrina Christiana, lib. 2. cap.

10. & 11.

Linguarum cognitio ad scripturâ sacram plurimum conducit.

Contra ignota signa propria magnum remedium est linguarum cognitio, & Latinæ quidem linguæ homines quos nunc instituendos suscepimus, & duabus alijs ad scripturarum diuinarum cognitionem habent opus Hebræa, scilicet, & Græca, vt ad exemplaria præcedentia recuratur, si quam dubitationem attulerit latinorum interpretum infinita varietas quâquam & Hebræa verba non interpretatur, sæpe inueniamus in libris sicut Amen, Alleluia, & Racha, & O sanna, & si qua sunt alia quorum partim propter sanctiorem authoritatem, quanuis interpretari potuissent, seruata est antiquitas, sicut est Amen, & Alleluia, partim vero in aliam linguam transferri non potuisse dicuntur, sicut alia duo quæ possumus, sunt enim quædam ver

Alleluia.
Racha.
O sanna.
Amen.

ba certarum linguarum, quæ in usum alterius linguæ per interpretationem transire non possunt: & hoc maxime interiectionibus accidit, quæ verba potius motum animi significant, quam sententiæ conceptæ vllam particulam. Nā & hæc duo talia esse perhibentur. Dicunt enim *Racha*, indignantis esse vocem, *O sanna*, lætantis, sed non propter hæc pauca quæ notare, atque interrogare facillimum est, sed propter diuersitates, vt dictum est interpretum, illarum linguarum est cognitio necessaria. Quoniam scripturas ex Hebræa lingua, in Græcam verterunt, linguam numerari possunt. Latini autem interpretes nullo modo. Vt enim cuique primis fidei temporibus in manus venit codex Græcus, & aliquantulum facultatis sibi met ytriusque linguæ habere videbatur, ausus est interpretari.

Hierony. Damaso Papa.

Quoniam vocem Hebraicam, O sanna, Euangelistæ reliquerunt, & celebres alioqui scriptores vehemente cecutierunt, ob linguarum imperitiā. Hieronymus à Damaso Romano Pontifice cōsultus, super hac re explicat.

Multi super hoc sermone diuersa finxerunt, e quibus noster Hilarius in Commentarijs Matthæi ita posuit: *O sanna Hebraico sermone significat redemptio domus David*. Primum redemptio lingua Hebræa, Pheduth, interpretatur, deinde domus Beth. David vero in hoc loco non esse nomen insertum omnibus patet. Alij opinati sunt O sanna gloriam dici, porro gloria Cabod, appellatur. Nonnulli gratiam cum gratia Theda, siue Hanna, nuncupatur. Restat ergo

Propter defectum characterum Hebraicorum spacia relicta sunt, vt studio si linguæ sacræ ea inseri bene possint.

Matth. 2.
Osca. 11.

Marc. 11.

Ioan. 12.

Luca. 19.

Anna.
Osanna.
Adonai.

Tipographo-
rum incuria,
neq; Græce,
neq; Hebrai

ut omisissis opinionum riuulis ad ipsum fontem: unde ab Euangelistis sumptum est, recurramus; nam quomodo illud, neque in Græcis, neq; in Latinis codicibus, possumus inuenire, ut compleretur id quod dictum est per Prophetas: *Quoniam Nazareus vocabitur; Et illud. Ex Aegypto vocauit filium meum:* Ita & nunc ex Hebraeis codicibus veritas exprimenda est: Unde in hanc vocem vulgus, & maxime cōfona inter se paruulorū turba proruperit dicente Matthæo. *Turba autem quæ præcedebant, & quæ sequebatur clamabant dicentes: Osanna Filio David. Benedictus qui venit in nomine Domini, osanna in excelsis.* Marcus vero ita posuit: *Clamabant dicentes Osanna, benedictus qui venit in nomine Domini: Benedictum quod venit in nomine Domini Regnum patris nostri David, osanna in excelsis.* Ioānes quoque pari voce consentit: *Et clamabant Osanna. Benedictus qui venit in nomine Domini Rex Israel.* Solus Lucas verbum osanna non posuit, in reliqua interpretationis parte cōfentiens. *Benedictus qui venit Rex in nomine Domini. pax in caelis, & gloria in excelsis.* Igitur ut diximus ipsa Hebræa verba ponenda sunt, & omnium interpretum opinio dirigenda, quò facilius quid super hoc sentiendum sit: ex retratactione cunctorum ipse sibi lector quid se quatur inueniat. In 117. Psalmo, ubi nos legimus: *O Domine saluum me fac, ò Domine bene prosperare: Benedictus qui venit in nomine Dñi.* In Hebræo legitur: Anna, Adonai, Osanna, Anna Adonai Hazelianna: Baruch, Habba, Hafem, Adonai. Quod Aquila Synmachus Theodorum, & quinta editio nequid in Latino mutare videamur, ita exprimunt: *O Kyrie sōsondi ò Kyrie euodōsondi, Eulogimēnos, ò Erchōmenos en onōmati Kyriou.* Sola sexta editio

A cum interpretibus septuaginta ita congruit, ut ubi ceteri posuerunt *òdi*, ille scripserunt. *ò.* Et quia Osanna quod nos corrupte propter ignorantiā dicim⁹ Osanna saluifica, siue saluū fac exprimat, omnium interpretatione signatū est, nunc in cura illud est quid sine adiectione saluādi sol⁹ anna sermo significet, sciendūq; quod in hoc loco ter dicatur Anna, & primū quidē ac secundū hic eisdē literis scribitur aleph, nū, he. Tertiū verò, heth, nū, he. Symmachus igitur qui in cetero simo decimo septimo Psalmo, cū omnium interpretatione cōfēserat, ut nobis manifestiorē tribueret intellectum in cetero decimo quarto Psalmo, ubi dicitur: *O Dñe libera animā meā.* Vbi autē septuaginta ò, & ille obsecro trāstulit, Aquila, & ceteris editionibus *òdi*, interpretantibus in Hebræo scribitur Anna. Verū ita, ut in principio Aleph habeat nō heth. Ex quo animaduertimus, si ex Aleph scribatur Anna, significare obsecro si autē ex heth, esse coniunctionē, siue interiectionē quæ apud Græcos ponitur, *Scherliauticōs*, cuius interpretationē Latinus sermo nō exprimit. Sed quoniā hæc minutie, & istiusmodi disputationis arcanū propter barbarē linguæ pariter, ac literarū legēti molestiā tribuunt, ad explicādū cōpediū venio; ut dicā de centesimo decimo septimo Psalmo, qui manifestē de Christo prophetat, & in Synagogis Iudæorū creberrimē legebatur, unde & populis notior erat. hos versus esse assumptos, quod ille qui reprobmittebatur de genere David, venerit saluaturus Israel, dicēte David: *Lapidē, quē reprobauerūt adifficōnes, hic fact⁹ est in caput anguli. A Dño factus est hic, & est mirabilis in oculis nostris. Hæc est dies, quæ fecit Dñs, exultemus & lætemur in ea. O Dñe saluum me*

ce posuit hēb
& alia verba
exarati.

Psal. 114.

Psal. 117.

Zz fac.

fac: o Dñe benè prosperare: benedict⁹ qui venit in nomine Dñi. Benediximus vobis de domo Dñi; Deus Dominus, & illuxit nobis. Vnde Euangelistarum scriptura cōmemorat, Phariseos, & Scribas, super hoc indignatione commotos, quòd viderent populum, Psalmi prophetiā super Christo intelligere completam, & clamantes pueros: *Osanna Filio David*, dixisse ei. *Audis quid isti loquuntur?* Et Iesum respondisse: *Nunquam legistis, quia ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem*: Centesimum decimum sextum Psalmum octauj Psalmi assertionem firman-tem. Et de eo quidem quod facile exprimi poterat: *Benedictus qui venit in nomine Domini*. Omnium Euangelistarum scriptura consentit. De verbo autem *Osanna*, quia in Græcum non poterant transferre sermonem: sicut in Alleluia, & in amen, & imple-ri-que factum videmus, ipsum Hebræum posuerunt, dicentes *Osanna*; Lucas igitur, qui inter omnes Euangelistas Græci sermonis eruditissimus fuit, quippè Medicus: & qui Euangelium Græcis scripserit, quia se vidit proprietatem sermonis transferre non posse: melius arbitratus est tacere, quàm idponere, quod legenti faceret quæstionem. Ad summam, sicuti nos in lingua Latina habemus interiectiones quasdam, vt insultando dicamus va, & in admirandum, papæ, & indolendo, heu, & quando silentium volumus imperare, strictis dentibus spiritum coarctamus, & cogimus insonando, scilicet sibilum: ita & Hebræi inter reliquas proprietates linguæ suæ habent interiectiones, vt quando volunt Dominum deprecari, ponant verbum petentis affectu, & dicant: Anna Domine, quod Septuaginta dixerunt: O

A Domine, Hosialh, ergò saluifica interpretatur. Anna interiectio deprecatis est: si ex duobus his velis cōpositū verbum facere dices. Hosianna; siue vt nos loquimur, *Osanna*, media vocali litera elisa; sicuti facere solemus in versibus Vergilij, quando pro: *Mene in cepto desistere victam*, scādimus: *Mene in cepto*. Aleph namq; litera primā verbi sequentis, extremam verbi prioris Iod inueniens excludit.

B Quapropter, vt ad quæstionis originem reuertamur, vbi nos legimus in Latino: *O Domine saluū me fac. O Domine benè complacere: benedictus qui venit in nomine Domini*. Iuxta Hebræum sensum legere possumus, obsecro Domine saluū fac; obsecro Domine prosperare: *Benedictus qui venit in nomine Domini*. Saluum autem fac dicitur, vt subaudiamus, populum tuum Israel, siue generaliter mundum. Denique Matthæus, qui Euangelium Hebræo sermone conscripsit, ita posuit. *Osanna berama*, id est, *Osanna in excelsis*: quòd Saluatore nascente, salus in cælū vsque, id est, etiā ad excelsa peruenerit, pace facta, nō solū in terra, sed in cælo; vt iā dici aliquando cessaret, inebriatus est gladius meus in cælo. Hæc interim iuxta mediocritatē sensus mei breuiter strictimque dictauimus.

C Cæterum sciat beatitudo tua in istiusmodi disputationibus molestiam in legendo non debere subreperere; quia facile & nos potuimus aliquid ementiri: quod ex vna voce solueret quæstionem, sicut & cæteros fecisse monstrauimus, sed magis condecet ob veritatem laborare paulisper, & peregrino aurem accommodare sermoni, quam de aliena lingua fictam falsam vere ferre sententiam.

Hieronymus

Hieronymus in Matthæum
lib. 3. cap. 21.

TURBÆ Autem quæ precedebant, & quæ sequebantur, clamabant dicentes; *Osanna filio David, &c.* Quia manifesta est historia, spiritualement sequamur ordinem differendi. Turbæ, quæ egressæ fuerunt de Iericho, & sequutæ sunt Saluatorem ac Discipulos eius, postquam pullum asinæ solum viderunt, qui ante ligatus fuerat: & Apostolorum vestibus exornatum, & sedentem super eum Dominum Iesum: supposituerunt vestimenta sua, & strauerunt viam ramis arborum. Cumque opere cuncta fecissent, vocis quoque tribuunt testimonium. Erprecedentes atque sequentes non breui, atque silenti confessione, sed clamore plenissimo resonant. *Osanna Filio David, benedictus qui venit in nomine Domini.* Quod autem dicit: *Turbæ quæ precedebant, & quæ sequebantur*, utrumque ostendit populum. Et qui ante Euangelium, & qui post Euangelium Domino crediderunt, consona Iesum confessionis voce laudare, & secundum superioris parabolæ exemplum diuersarum horarum operarios vnum fidei accipere premium. Porro, quod sequitur: *Osanna Filio David*, quid significet, & ante annos plurimos in breui Epistola ad Damasum, tunc Romanæ urbis Episcopum, dixisse me memini. Et nunc perstringam breuiter in centesimo decimo septimo Psalmo, qui manifeste de Aduentu Saluatoris scriptus est: inter cetera hoc quoque legimus. *Lapidem, quem reprobauerunt, ædificantes, hic factus est in caput anguli. A Domino factum est illud, hoc est mirabile in oculis nostris. Hec est dies*

Matth. 20.

Psal. 117.

A quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea, statim iungitur: *O Domine saluum me fac. O Domine bene prosperare. Benedictus qui venit in nomine Dñi, benediximus vobis de domo Dñi, &c.* Pro eo quod habetur in 70. interpretibus, id est, *O Dñe saluum fac. In Hebræo legimus.*

B Quod manifestius interpretatus est Symachus, dicens: Obsecro Domine saluum fac, obsecro. Nemo ergo putet ex duobus verbis, Græco videlicet, & Hebræo sermone esse compositum, sed totum Hebraicum: & significare quod Aduentus Christi salus mundi sit. Vnde & sequitur: *Benedictus qui venit in nomine Domini, Saluatore quoque, id ipsum in Euangelio comprobante: Ego veni in nomine Patris mei, & non me recepistis. Alius veniet in nomine suo, & recipietis eum.* Nec non quod iungitur: *Osanna*, id est, *salus in excelsis.* Perspicue ostenditur, quod Aduentus Christi, non tantum hominū salus, sed totius mundi sit, terrena iungens celestibus, ut omne genu flectatur, terrestrium, & infernorum.

Desunt Hæc
braci cap. 20
Aerco.

Desunt Hæc
braci cap. 20
Aerco.

Phillipp. 20

Chrysostom. hom. 67. in cap. Matthæ. 21. in 1. expositione.

D **S**IC Igitur etiā nos faciamus, & laudes canemus, & vestimenta eis tradam, qui ipsum afferunt. Quæ enim te dignerimus, cum illorum alij agnā vestimentis suis Christi sescuti gratia ornarent, alij indumenta humi sternerent; si nos nec nudum ipsum videntes à reconditis pro eo quicquam impendere volumus? Et cum illorum alij præcedant, alij subsequantur, nos aduenientem repellamus, atque contemnamus;

Zz 2

quo

quod putas hæc supplicio digna esse? Accedit ad te Dominus indigens, tunc supplicantem quidem audire poteris, sed accusas & increpas, præsertim, cum talia verba præceperis. Quod si ad pauculum argenti offerendum, & frustra panis præbenda, adeo tenax, avarus & piger es, quid faceres, si universa tibi essent evacuanda? Non vides, quot quantaque hi qui se munificos vulgo appellari volunt, seotis in theatro largiuntur? Illorum tu nec centesimam quidem partem dare sustines, at quando diabolus, quibus cumque obijs dare iubet, & si huic rei gehenna imminet, iucundè tamen illi obtemperas: cum verò Christus regnum, si indigentibus obtuleris, tibi retribuatur, non modo nihil præstas, sed in super etiam petentes contumelias, sic aperte maus obedire diabolo, ut puniaris, quàm Christo parere, ut salueris. Quæ quidem verba cordia, nescio si quid vesanius unquam possit excogitari: gehennam ille, hic regnum pollicetur. Et vos hoc neglecto ad illum accurritis, & hunc venientem repellitis. Illum etiam cum longe absit vocatis. Non aliter ergo fit, ac si cum diadema & purpuram Rex afferret, sperneretur: latro autem qui acutum quo te interficiet, mucronem largiatur, facile persuadeat. Quæ intelligentes charissimi aperiamus oculos aliquando, & vigilemus oro. Ego enim iam erubescō cum toties me dixisse de elemosyna sciam, & nihil exortationibus meis dignum confecisse videam, & factum quidem esse aliquid non ignoro, non tamen tantum quantum optabam, sed cerno quidem vos seminantes, non tamen plena dextera: Quæ

A re timeo, ne parce quoque metatis, ut tamen parce proijci semen videatis, considerate si videtur utrum plures in ciuitate inopes an diuites. Ego quidem puto decimam fere partem ciuium diuitijs affluere, & decimam tanta paupertate opprimi, ut nihil penitus habeant, & ceteros etiam inter conditionem istorum collocari. Partiamur igitur multitudinem vrbis per egenorum numerum, & videbitis quam magnum ex hac consideratione decus erumpat. Nam qui magna copia rerum abundant, pauci certè sunt: quorum verò mediocres fortunæ, multi: qui autem nihil habent paucissimi. Cumque plurimi sint, qui famelices possint saturare, multi tamen esuriunt, non quia non possumus illis satisfacere, sed quia dubitantes, & inhumanitas corda nostra occupauit. Nam si locupletes, & illi qui mediocris fortunæ sunt, cibo & vestitu indigentes inter se patiantur, vix centum & quinquaginta viri unum pauperem forficentur. Et in tanta eorum multitudine, qui subuenire possunt egentes, pauperiem suam quotidie famelices deplorant, sed ut appetitissimè inhumanitatem eorum videas vnius diuitis, nec valde locupletis, hæc Ecclesia fructus colligens, cogita tecum, quot viduis, quot etiam virginibus, quotidie succurrat. Iam enim numerus eorum in catalogo adscriptus, ad tria millia peruenit. Et præter ea multis qui carceres habitant, auxiliatur, multis in hospitali laborantibus, multis aduenis, multis leprosis, omnibus qui altari assistunt, cibaria & indumenta præbet. Multis etiam qui quotidie ad petendum

Pro elemosyna, hæc verba vsq; ad finem ponuntur quia varijs in locis elemosinæ, non pauca fidelibus nihil domata lanctia elargiuntur.

dum accedunt, nec tamen Eccle-
siae opes idcirco diminutae sunt.
Quare si decem solummodo viri
hoc impendio in pauperes sic ve-
rentur, nullus in hac urbe fame,
aut nuditate laboraret; sed quid
(inquit) liberis nostris relinqui-
mus? Sortem certe quanvis & fru-
ctus ita dispositi mirifice crescant,
& in caelis reconditi vobis confer-
uentur. Quod si ita non vultis me-
dium saltem fructuum partem, aut
tertiam, aut quartam, aut quod
minimum est saltem decimam Chri-
sto praebeamus. Gratia enim est
misericordia Dei decem urbium
inopes hac ciuitas nostra conti-
nue posset enutrire. Quod si vultis
ratiocinando tamen inquiramus,
quanvis ita res pateat, ut nul-
la ratiocinatione nobis opus esse
videatur. Videtis igitur quot qua-
taque vna domus ad cibilia one-
ra quot annis conferens, nunquam
hac impensam laboret, quam si di-
uitum singuli pauperum gratia sus-
ciperent, momento caelum raperent.
Quae igitur venia, quae satisfactio
poterit esse, cum existis rebus,
quas omnino morituri relin-
quimus, non ita indigentibus co-
piose praebeamus, sicut multi sacer-
dotibus tribuunt, praesertim cum aeter-
nae sic danti retributiones debeantur?
Oportebat quidem etiam si
hac in vita perpetui maneremus,
huic benignitati non parcere.
Cum vero paulo postea nudi hinc
rapiamur, quae nobis satisfactio
erit, si nec a nostrorum fructibus
praediorum esurientibus opitula-
mur? Non enim cogo facultatem
minuere, non quia id nolum, sed
quia te valde alienum ab hac re
perspicio. Non ergo audeo illud
dicere, sed ad exponendos fructus
horror, & nihil esse hinc reponen-
dum consulo: satis est tibi quod
quasi a copioso fonte pecunia fru-

A etuum confluat in dies. Fac inopes
rerum tuarum participes, dis-
pensa probe quae tibi diuinitus com-
mendata sunt. Sed onera publice
(inquit) tribuo, an ideo forsam
despicis, quia nemo te hic dare co-
git, & publice quidem quanvis ni-
hil agri tui produxerint necessa-
rio praebes, cum non audeas aduer-
sari Christo verò ita mitti, & tunc
solummodo petenti cum fertilitate
agrorum abundas, nec iucunde, qui-
dem respondere dignaris? Quis igitur
te liberabit à tormentis futu-
ris? nullus. certe. Nam si propter
has praesentes penas in retribuendo
ciuitati diligentissimus es, gra-
uiiores esse futuras memento, ubi
non in carceres, sed in ignem de-
ijcietis aeternum. Quare omnium
horum gratia haec tributa paupe-
ribus primum conferamus, nam &
facilius id facere possumus, & mer-
ces maior debetur, & maiora mul-
to meremur, & acerbiora non fa-
cientibus supplicia imminet, quae
nullum unquam habitura termi-
num sunt: quod similes tibi alie-
dos obijcias, qui pro te cum bar-
baris pugnent. Considera, non par-
uum esse pauperum exercitum,
qui periculosum pro te bellum sus-
cipere parati sunt. Nam si quicquam
abs te acceperunt Deum orando,
Deum propitium tibi reddent, & lo-
co barbarorum insidias daemonum
procul repellent, vires diaboli der-
bilitantes, ut non possit omnino
animam tuam expugnare. Quare
cum vides hos quotidie milites ad
Regem precibus pro te intercedere,
alimenta sibi quasi debitum con-
feras tributum. Mitissimus enim
est Rex hic noster, nulla vi exigit
sed sponte oblatum, etiam si mini-
mum sit, suscipit & si longo tempo-
ris spatium necessitate quae pia de-
tus non feceris, non cogit; Non a-
butamur ergo longanimitate ac

miseriordia eius, verum reponamus nobis, non iram, sed salutem; non mortem, sed vitam; non tormenta & penas, sed honores atq; coronas. Nihil hic impêdes, cum transferantur offerenda: nullus labor suscipiendus est, ut in argentum redigas, alimenta offeras, solum & ipse Dominus in calū trāspōnet, ipse mercaturam hanc questuosam faciet: nō indiges hic ministris deferendi, nec testibus tutum semper est, quod dedisti & mirabili mercaturæ genere crescit, atq; multiplicatur. Præterea quæ rei publicæ tribuis, nunquam tibi redduntur, cum hæc eximio quodam fenore & libero spiritali restituatur. Istis enim res publica, illis tu ipse vteris: Quasi enim Deo credantur chirographum tibi diuinitus sit: *Qui enim (inquit) pauperis miseretur, Deo sanetur.* Etenim quantum Dominus omnium sit, non est tamen dedignatus, & arra & vadiis rem firmare. Quænam igitur arra est? Hæc certè præsentia sensibilia, & spiritalia exordia futurorum. Quid igitur procrastinarius, & inertia corrumperis, cum multa iam receperis, & maiora expectes? An ignoras fortassis quot quantaq; recepisti? Ipse corpus tibi formauit, animam creauit, ratione solum ex omnibus animantibus honorauit, omnium visibiliū rerum vsum præstitit, cognitione suam tibi largitus est. Filium suū pro te tradidit, baptismum multis plenum donis concessit; Sacramenta donauit, tantaq; Regnū & ineffabilia bona pollicitus est. Qui ergo tot iam accepisti, tantaq; accepturus es, non enim vereor eadem rursus repetere pereuntibus pecunijs, pro eo parcis, & qua venia dignus eris? sed cum filios aspiciam (inquit) non possum non retardari. Nimirum ad hæc lucra tibi filij

A quoq; instituendi sunt, nā si magno fauore argentum tibi esset collocatū in homine grato, neq; impotentis, scio huius te malle debiti literas liberis relinquere, ut ingentes inde capiant fructus, quam pecuniam, nec cogere alios quærere, ubi tuto queant collocare. Da igitur filiis tuis has literas, Deum tibi debitorem relinque. Agros quidē non vendis, sed liberis relinquis, ut eorū fructibus ditiores euadant. Hoc verò chirographum, quod maiores omnibus prædijs fructus reddere solet, relinquere filio recusas? Magna certè, idest, simplicitas, imò verò demētia, præsertim cum feras, quia quāuis hoc filiis relictum chirographum sit, tamen & ipse abiens tecū portas. Talia quippè spiritalia sūt, ut multis multiplicata satisfaciāt. Non simus igitur ita pauperes animo, neq; inhumani atq; crudeles aduersus nos ipsos, sed questuosā hanc mercaturā suscipiamus, quæ simul & nos abeuntes comitabitur, & filios nostros non derelinquet, & tam nos quam illos ad futuram beatitudinem perducet. In Christo Iesu Domino nostro, cui gloria & imperium, cum Patre & Spiritu sancto, Amen.

Beda in Marcū, lib. 3. ca. 11.

ET Cum appropinquarent Ierosolymæ, & Bethania, ad montem Oliueti, mittit duos ex Discipulis suis, & ait illis: *Ite in castellum quod contraxos est, Bethania est villula, siue ciuitas in latere montis Oliueti, quasi stadijs quindecim ab Ierusalē, sicut Ioannes Euāgelista manifestat, ubi Lazarus est suscitatus à mortuis, cuius & monumentum Ecclesia nūc ibidem constructa demonstrat. Bethania autē domus obediētiæ dicitur. Et aptè Dominus Ierosolymam venturus, ac mundū suo sanguine*

Bethania.

Ioan. 11.

Matth. 5.

guine redempturus, primò Bethaniam præsentiæ suæ dignatione sublimauit, ibique à muliere deuota mystico crismate perũctus est: quia nimirum multos ante passionem suam docendo domũ sibi obedientiam, in qua per spiritum gratiæ inhabitaret effecit, quorũ pia actio ne delectatus, ipse quasi odorifero delibutus est vnguento. Hinc etenim ciuitas, hæc in monte Oliueti posita esse refertur, vt Ecclesiam per gratiam sui cõditoris saluandam esse designet, qui nõs vñtione spiritualium charismatũ, & scientiæ pietatisq; perpetua luce refouet. Vnde alibi cum dixisset: *Non potest ciuitas abscondi supra montem posita*, continuò subiecit: *Nec ascendunt lucernam & ponunt eam sub modio*. Quia mons idẽ Oliueti, idest, sumus spiritaliũ distributor gratiarum, qui ciuitatem suam, vt emineat exaltat, hanc quoq; oleo exultationis, vt lucere possit, ne deficiat impingat. Et quia idẽ lumen sub modio poni noluit, misit Discipulos in castellum, quod contra eos erat: hoc est Doctores, qui indocta, ac barbara totius orbis loca quasi cõtra positi castelli mænina Euangelizando penetrarent, destinauit. Rectè autem duo mittuntur, siue propter scientiã veritatis, & operationis munditiã, seu propter geminã dilectionis, Dei videlicet & proximi, Sacramentũ toto orbe prædicandũ. Et statim introeuntes illud inuenientis pullum ligatum, super quem nemo adhuc hominum sedit, soluite illũ, & adducite. Et si quis vobis dixerit: Quid facitis? Dicitis; Quia Domino necessarius est, & continuo illum dimittet huc. Introeuntes mundum prædicatores sancti, inuenerunt populum nationum perfidiæ vinculis irretitum, funiculis enim peccatorum suorũ vnusquisque constrictus erat: nec solum na-

tionum, verum etiam Iudæorum: *Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei*. Vnde benè apud Matthẽũ asina quoq; cum pullò alligata reperitur. Asina quippè, quæ sub iugalis fuit, & edomita, Synagogã, quæ iugum legis traxerat; pullus asinæ lasciuus & liber, populũ nationum significat: *Super quem nemo hominum adhuc sedit*, quia nemo rationabilium doctorum frenũ correctionis, quod vel linguam cohibere à malo, vel in arctam quippè vitæ viam ire cogeretur, nemo indumenta salutis, quibus spiritualiter calefieret populo gentium utilia suadendo contulerat: federet namq; super illum homo, siquĩ ratione vtens eius stultitiã deprimendo corrigeret. Vnde non immerito possunt duo Discipuli ad exhibenda Domino animalia destinati duo prædicatorũ ordines, vnus videlicet, in gentes, alter in circumcisionem directus intelligi. Et abeuntes inuenerunt pullum ligatum ante ianuam foris in biuio, & solunt eum. Benè pullus ante ianuã foris inuenitur in biuio. Ianua enim ipse est qui ait: *Ego sum ianua ouium, per me si quis introierit, saluabitur, & ingredietur, & pascua inueniet*. Quibus vitæ pascuis pullus iste: id est, populus gentium carebat, cum adhuc extra hæc ianuam in biuio ligatus stabat, & rectè in biuio, quia non vnam certus vitæ fideiq; viam tenebat, sed plures dubiosq; sectatarum calles sequebatur erroneus. Et quidam de illic stantibus dicebant illis. Quid facitis soluentes pullũ? In Luca scriptum est: *Abierunt autem qui missi erant, & inuenerunt, sicut dixit illis, stantem pullum, soluentibus autem illis pullum; quia dixerunt domini eius ad illos: Quid soluitis pullũ?* Et aptè satis multos quippè habebat dominos; quia non vni dogmati, & superstitioni deditus, sed

Rom. 3.
Asina, Syna-
goga, pullus ve-
rò, populus as-
ciũ, signato

Quare in bi-
uio inuenitur
pullus.

prohibitu immundorum spirituum ad varios diuersisq; miser raptabatur errores, ad simulacra mutaprouit ducebatur, incedens. Denique vernacula quadam scripturæ consuetudine commune esse dicitur, quod immundum est. Sicut & ad Petrum vox de celo dicit. *Quod Deus mundauit, tu commune ne dixeris*, quia qui sanctus est, solius Dei est, & cum nullo ei communis est. Qui autem peccator est, & immundus multorum est. Multi enim demones possident eum, & ideo communis appellatur. *Qui dixerunt eis, sicut praeceperat illis Iesus. Et dimiserunt eos, & duxerunt pullum ad Iesum.* Qui soluendo pullo contradixerant, audito nomine Domini, quiescunt. Quia magistri errorum, qui venientibus ad salutem gentium doctoribus obstitabant, catenus suas tenebras defendere, donec miraculis attestantibus veri possessoris, ac Domini virtus emicuit. At postquam fidei Dominicae potestas apparuit, ceditibus passim aduersariorum querelis libere credentium cætus ad Deum, quem corde portaret, adducebatur: *Et imponunt illi vestimenta sua, & sedit super eum.* Vestimenta Apostolorum, vel doctrinae virtutum, vel edisectio scripturarum, vel certe Ecclesiasticorum dogmatum varietates, intelligi possunt, quibus illa corda hominum ante nuda & frigida, quo Christo sessor digna fiant operiunt: *Multi autem vestimenta sua in via strauerunt.* Portante Dominum a se, multi vestimenta sua in via sternunt. Quia sancti Martyres propriae se carnis amictu exuētes simplicioribus Dei famulis viam suo sanguine parant, ut videlicet inoffenso gressu mentis, ad supernæ menia ciuitatis, quo Iesus ducit incedant. Itē Saluator noster a sellum sedens Ierusalem tendit, quando vniuscuiusq;

A fidelis animam regens, videlicet iumentum suum ad pacis intimæ visionem ducit. Iumentum etiam sedet, cum sanctæ Ecclesiæ vniuersaliter præsidet, eamq; in supernæ pacis desiderium accendit. Multi autem vestimenta sua in via sternunt, quia corpora sua per abstinentiam edomant, ut ei iter ad mentem parent, vel exempla bona sequentibus præbeant. *Alij autem frondes cadebant de arboribus, & sternebant in via, & qui præibant, & qui sequebantur clamabant dicentes: Osanna; Benedictus qui venit in nomine Domini.* Frondes, vel ramos de arboribus cadunt, qui in doctrina veritatis Patrum de eorum eloquio excerpunt. Est hæc in via Dei ad auditoris animum venientis humili prædicatione submittunt: *Sed qui præibant, & qui sequebantur clamabant dicentes, Osanna.* Precessit quippe Iudaicus populus, secutus est Gentilis. Et quia omnes electi, siue qui in Iudæa esse poterant, siue qui nunc in Ecclesia existunt, in mediatorem Dei, & hominum crediderunt, & credunt, qui præeunt, & qui sequuntur: *Osanna clamabant.* Osanna autem Latina lingua salua nos dicitur. Ab ipso autem salutem & priores quaesierunt & præsentem quaerunt. *Et benedictum qui venit in nomine Domini confitetur.* Quoniam vna spes, vna fides est præcedentium atq; sequentium populorum, nam sicut illi spectata passione, ac resurrectione eius sanati sunt, ita nos præterita passione illius, ac permanente in secula resurrectione saluamur. Quem enim priores nostri ex Iudaico populo crediderunt, atq; amauerunt venturum hunc nos, & venisse credimus, & amamus eiusq; desiderio accendimur, ut eum facie ad faciem contemplemur. *Benedictum quod venit Regnum patris nostri David: Osanna in excelsis.*

Astor. 10.

Vestimenta
Apostolorum
super asinum
& pullum ap-
posita, quid si-
gnificent

Id est
vestimenta
asini
& pulli

Ioann. 4.
Regem se salu-
tari sinit
Christus.

Ap. Ios. 4.
Regem se salu-
tari sinit
Christus.

Ap. Ios. 4.
Regem se salu-
tari sinit
Christus.

Matth. vlti-
mo.

Luc. I.

calis. Legimus in Evangelio Ioā-
nis, quod refecta de quinque pani-
bus & duobus piscibus turba, vo-
luerunt rapere Iesum, & constitue-
re eum Regem. Sed ne hoc perfice-
re possent ipse in montem fugien-
do precauuit. Nunc autem ubi pas-
surus Ierosolymam venit, non re-
fugit eos qui se Regem faciūt, qui
agmine glorifico & hymnis de fi-
lio, ac Rege dignis ad ciuitatem
regiam ducunt. Non reprimunt vo-
ces eorum, qui Regnum Patriar-
chæ David in eo restaurandum, &
prisce benedictionis dona recu-
peranda concinunt. Ut quid ergo
hoc quod prius fugiendo declina-
uit; modo libens amplectitur Reg-
num; quod adhuc victurus in mū-
do suscipere noluit, iam iam exi-
turus per passionem crucis de mū-
do non negauit suscipere: nisi ut
aperte doceret, quod non tempo-
ralis & terreni, sed æterni in cæ-
lis Rex esset imperij. Ad quod pro-
fecto Regnum per contemptum
mortis gloriam resurrectionis, &
triumphum ascensionis perueni-
ret. Hinc est enim quod post resur-
rectionē apparens Discipulis ait.
Data est mihi omnis potestas in cælo &
in terra, & cætera eiusdē loci. No-
tandum sanè quanta sit consonan-
tia turba, Dominum colaudatis,
cum voce Euangelizantis Virgi-
ni matris Gabrielis qui ait. *Hic e-
rit magnus & filius altissimi vocabitur,*
& dabit illi Dominus Deus sedem David
Patris eius, & regnabit in domo Iacob
in æternum. Accepit autem sedem
siue Regnum David Dominus, ut
gentem, cui David quondam tem-
poralis Regni gubernacula simul
& exempla iustitiæ præbuit, quam
que modulis hymnorum spiritaliū
ad fidem, atque amorem sui condi-
toris accendere solebat, hanc ipse
verbis, donis, factis, & promissis,
tanto mediatore Dei, & hominū

A dignis, ad Regnum cæleste & im-
mortale vocaret, atque ad ipsā Dei
Patris visionem introduceret. In
quo iungitur: *Osanna in excelsis*, id
est, *salus*. Quo perspicue ostenditur,
quod Aduentus Christi, non tan-
tum hominū salus, sed totius mū-
di sit: terrena iungens cælestibus:
Ut omne genu flectatur ei, Cælestium &
terrestrium & infernorum. Notandū
sanè, quod, *Osanna*, verbū Hebrai-
cum, compositum est ex duobus,
corrupto & integro. Salua namque
siue saluifica apud eos dicitur, *Osi*.
At vero, *Anna*, interiectio est de
precātis. Quomodo apud Latinos
interiectio est dolentis, heu, & in-
teriectio admirātis, *Pape*. Denique
in Psalmo centesimo decimo sep-
timo, ubi Septuaginta interpretes
translulerunt: *O Domine saluum me*
fac, in Hebreo scriptum est; *Anna,*
adonai Osi, Osanna. Quod interpres
noster Ieronymus diligentius elu-
cidans ita transulit. *Obsecro Domi-*
C *ne, salua obsecro.* Idem namque signi-
ficat, *O Domine*, per interiectionē
obsecrantis, quo *Obsecro Domine*,
per ipsum verbum obsecrationis.
Osanna, itaque, *salua obsecro* signifi-
cat, cōsumpta litera I. vocali, quæ
verbū prius terminat, cū perfectū
dicitur: *Osi*, per virtutem literæ vo-
calis, à qua verbum sequens inci-
pit: *Anna*. Quod Metrici in versu-
bus scandendis synalephemam vo-
cant, quanvis illi scriptam literā
scandentes transibant: in hoc au-
tem verbo: *Osanna*, I. litera, nec sal-
tem scribatur, sed sensu loquentiū
saluo funditus interimatur.

Origenes in Lucā, de eo quod
à Discipulis pullus asina
solutus est. hom. 37.

Lectum est in Evangelio: secū-
dum Lucam: *Quomodo cum ve-*
nisset

Ad Philip. 3.

Osana.

Psal. 117.

Ad Philip. 3.

nisset Saluator Bephage, & Bethaniam, iuxta montem Olineti, miserit duos e Discipulis suis, ut soluerent pullum asinae, qui vinctus erat, & super quem nullus hominum aliquando federat. Quod quidem mihi videtur magis ad altiore intelligentiam, quam ad simplicem historiam pertinere. Asinus vinctus erat. Vbinam? Contra Bephage, & Bethaniam, e quibus Bethania interpretatur domus obedientiae, Bephage vero domus maxillarum, Sacerdotalis quidam locus. Maxille enim Sacerdotibus dabantur, sicut in lege precipitur. Illuc ergo ubi obedientia, ubi locus Sacerdotibus, saluator Discipulos suos, ut soluant pullum asinae, super quem nullus hominum aliquando federat. Porro quid aliud super asinum sedere potest absq; homine? Volo paulisper exemplum sumere, ut quod dicturus sum, possit intelligi. Scriptum est in Esaia. *Visio quadrupedum in tribulatione & angustia*, & reliqua vsque ad eum locum ubi ait; *Non proderunt eis diuitiae aspidum*. Vnusquisque nostrum consideret, quantas opes aspidum ante portauerit, quantas diuitias vestrarum, & quomodo nunquam rationabilis homo federit super asinum nostrum, non sermo Moy si, non Esaia. Non Ieremiae, neque reliquorum omnium probe Prophetarum: & videbit tunc sedisse super nos sermonem Dei, atque rationem, quando venit Dominus Iesus, & praecepit Discipulis suis, ut euntem soluerent pullum asinae, qui prius vinctus fuerat, ut liber incederet. Solutus itaque pullus asinae, adducitur ad Iesum: ad cuius solutionem mittens Discipulos dixerat: *Siquis vos interrogauerit: Quare soluitis pullum? Dicite ei. Quia Dominus necessarium illum habet*. Multi erant domini huius pul-

li, antequam Saluator eum haberet necessarium: postquam vero ille cepit esse Dominus, plures domini esse cessauerunt. *Nemo enim potest Deo seruire & mammona*. Quando malitiae seruiuerimus, multis sumus passionibus vitijque subiecti. Soluitur ergo pullus, quia Dominus necessarium eum habet. Vos estis pullus asinae, quid vestri Filius Dei necessarium habet? Quid a vobis expetit? Salute vestra opus habet; cupit vos solui vinculis peccatorum. Deinde mittunt Discipuli vestes suas super asinum, & sedere faciunt Salvatorem, assumunt sermonem Dei, & imponunt eum super animas auditorem. Vestibus exuuntur; substernunt eas in via, super nos sunt vestimenta Apostolorum, opera eorum bona ornamenta nostra sunt: volunt Apostoli indumenta sua calcari a nobis. Et re vera solutus a Discipulis asinus, & portans Iesum, incedit super vestimenta Apostolorum, quando doctrinam eorum imitatur & vitam. Quis nostrum ita beatus est, ut sedeat super illum Iesus? Qui quandiu in monte fuit cum suis Apostolis morabatur: quando vero cepit vicinus esse descensui, tum occurrit ei turba populorum. Si non venisset ad descensum, non ei poterat occurrere multitudo. Descendit, seditque super pullum asinae, & omnis populus voce consona laudabat Deum; quod Pharisei videntes, dicebant Domino: *Increpa eos. Quibus ille respondit, si isti tacuerint, lapides clamabunt*. Quando nos loquimur, lapides silent: quando nos taceamus, lapides clamant. *Potest enim Dominus de lapidibus istis suscitare filios Abrahae*. Quo tempore nos tacebimus? Quando reflexerit charitas multorum. Quando illud qd de Salua-

tore

Bethania, domus obedientiae.

Bephage, domus maxillarum.

Isai. 30. 6. 6.

Matth. 6.

Apostoli vestes suas super asinum mittunt.

Apostolorum vestimenta, De ierba.

Matth. 3.

Luce. 18.

ore prædicatum est, fuerit imple-
tum: *Putas veniens filius hominis in-
ueniet fidem super terram?* Propterea
Domini misericordiam deprece-
mur, ne nobis tacentibus, lapides
clamitent, sed loquamur, & lau-

demus Deum in Patre, & Filio
& Spiritu sancto, cui est glo-
ria in secula seculorū.

Amen.

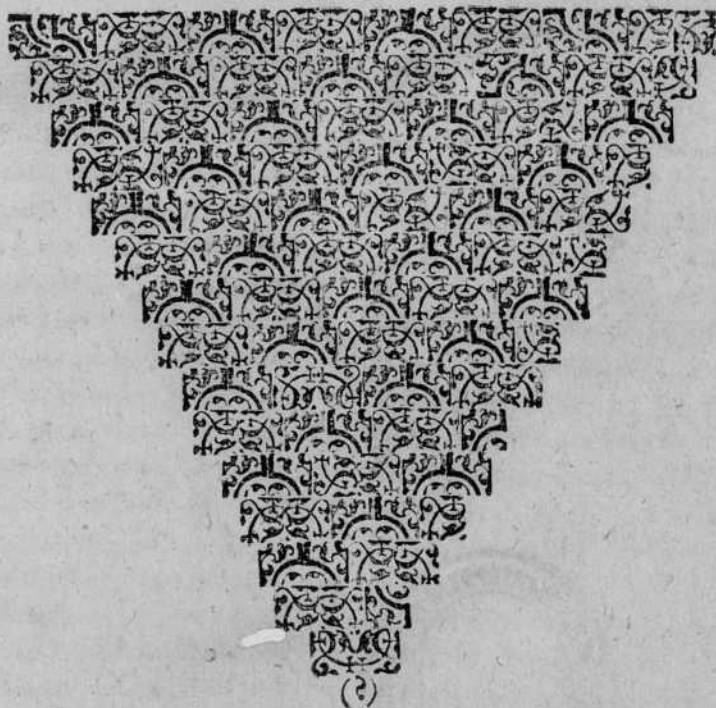
(?)

Finis Tomi primi.

B V R G I S.

Ex officina Ioannis Baptistæ Varesij.

Anno. 1607.

in Ramis.

demus Deum in Patre & Filio
& Spiritu Sancto, cui est glo-
ria in secula seculorum.
Amen.
(6)

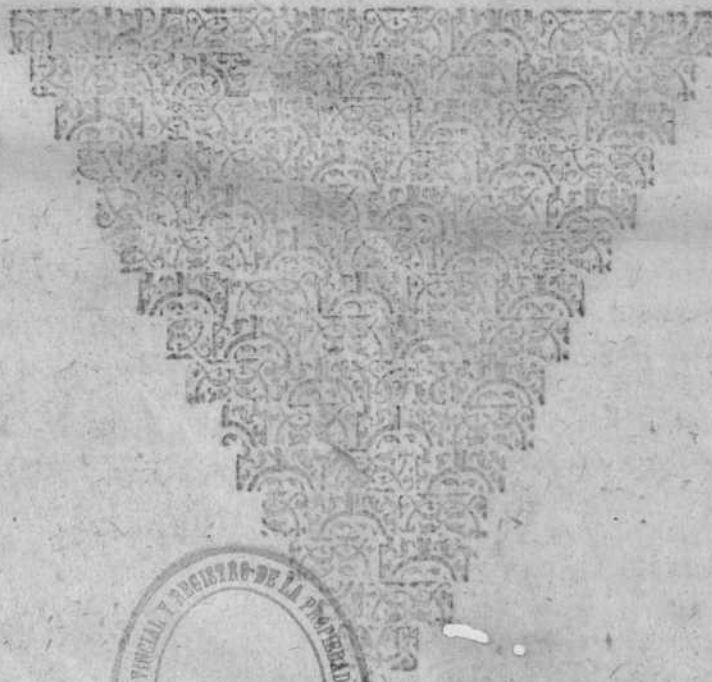
forte praedicatum est, fuerit imple-
tum: Putas, scilicet, filius hominis in-
venit, sedem super terram? Propter
Domini misericordiam deprec-
antur, ne nobis taceantibus, lapides
clamitent, sed loquantur, & lan-

Luc. 18.

Finis Tomi primi.

B A R G I S.

Ex officina Ioannis Baptistae Varelli.
Anno. 1607.

1611

168

1.671

ALICIA
MARTIN
1900